SUMANGALA VILASINI

OR

THE COMMENTARY OF THE

DIGHANIKAYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART. I.

සුමඞ්ගලවිලාසිනී

නාම

දීඝනිකායට්ඨකථා.

පඨමො භාගො.

BHADANTACARIYA BUDDHAGHOSA MAHA THERA'S

SUMANGALA VILASINI

OR

THE COMMENTARY OF THE

DIGHANIKAYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART. I.

EDITED BY

HEYYANTUDUWE

DHAMMAKITTI SIRI DEWAMITTA MAHATHERA.

Tripitaka Wagiswaracarya Pradhana Sanghanayaka,
Western Province and Director of
Vidyodaya Oriental College,
Colombo

භදන්තාචරිය බුද්ධඝොසත්ථෙරවර විරචිතා

සුමඞ්ගලවිලාසිනී

නාම

දීඝනිකායට්ඨකථා.

පඨමො භාගො.

සුභද්දාරාම විහාරාධිපතිනා ලඞ්කායං කොළම්බනගරෙ
විජ්ජොදය මහාවිජ්ජාලයජ්ඣක්ඛකෙන
තිපිටකවාචිස්සරාචරිය
ධම්මකිත්ති සිරි දෙවමිත්තාභිධානෙන
පධාන සඞ්ඝනායකත්ථෙරෙන
ලිපිබ්භමනිරාකරණෙන
සංසොධිතා.

බු. ව. 2462

කි. ව. 1918

මිල රු. 170/=

DIGHANIKAYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART. I.

දීඝනිකායඨකථා.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST

BHADANTACARIYA BUDDHAGHOSA MAHA THERA'S

SUMANGALA VILASINI

OR

THE COMMENTARY OF THE

DIGHANIKAYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART. I.

EDITED BY

HEYYANTUDUWE
DHAMMAKITTI SIRI DEWAMITTA MAHATHERA.

Tripitaka Wagiswaracarya Pradhana Sanghanayaka,
Western Province and Director of
Vidyodaya Oriental College,
Colombo

PUBLISHED BY THE TRUSTEES

DR. CHARLES ALWIS HEWAVITARNE,
SRINATH KUMARADAS MOONESINGHE ESQ.

THE TRIPITAKA PUBLICATION PRESS,
SARASWATI HALL, PETTAH,
COLOMBO (CEYLON)

B. E. 2462.
C. E. 1918.

හදනතාචරිය බුඩඝොසතෙථරවර විරචිතා

සුමඩගලවිලාසිනී

නාම

දීඝනිකායට්ඨකථා.

පඨමො භාගො.

සුභද්‍රාරාම විහාරාධිපතිනා ලඞකායං කොළඹනගරෙ
විජෙජාදය මහාවිජජාලයජඣකඛකෙන

තිපිටකවාචිසසරාචරිය

ධමමකිතති සිරි දෙවමිතතාභිධානෙන

පධාන සඞඝනායකතෙථරෙන

ලිපිබහම නිරාකරණෙන
සංසොධිතා.

සොගතසස සයිමන් හෙවාවිතාරණ
මහාසයසසාණතතියා

තබභාතරාචාර්ලස් අල්විස් හෙවාවිතාරණාභිධානෙන
ආඞගලවෙජජාචරියෙන චෙව
සිරිනාථ කුමාරදාස මුනසිහාභිධානෙන ච
තිපිටක මුදදාලයෙ මුදදාපිතා.

බු. ව. 2462
ක්‍රි. ව. 1918

First Edition	:	1000 - 1918
Second Edition	:	1000 - 1991
Third Edition	:	1000 - 2006

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death, He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 Volumes After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARNE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94 had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARNE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarne and Somawati Hewavitarne Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

NOEL WIJENAIKE
NANDA AMARASINGHE
PARINDA RANASINGHE

03. 11. 2006
Somawati Hewavitarne Trust Office
No. 130, Maligakanda Road, Colombo 10,
SRI LANKA.

PREFATORY NOTE.

With this Volume I have the honour to bring out the Fourth of the Series of the Simon Hewavitarne Bequest.

The present volume contains the commentary of the first sixteen discourses of the Digha Nikaya. Although it was my original intention to issue the complete work in one volume, I have been compelled by circumstances into which I need not enter here, to publish the first portion in the present instance The manuscript of the second part is well in hand and will be with the printer very soon. I am sorry however that I have not been able to issue, an index with this volume.

The work of editing this commentary has been ably done by the Venerable Heyyantuduve Siri Devamitta Nayaka Thero, The Venerable Thero was a disciple of the late Hikkaduve Siri Sumangala Nayaka Thero the founder and first Principal of the Vidyodaya Pirivena Maligakanda Colombo. Till 1911 he was the Vice-Principal of the Pirivena when he retired from active work and was appointed the Director of the Pirivena. Though in his seventy fourth year and in feeble health, he has been able to devote to this work his vigorous intellect.

It is a great source of satisfaction and pride to the Buddhists of Ceylon that we have still in our midst Bhikkhus of this stamp who are the repositories of the Mahavihara traditions.

The late Siri Sumangala Nayaka Thero, whose likeness I am reproducing in this volume, surrounded himself with a number of disciples who are capable of handing on the torch of Buddhist Scholarship. The present Principal of the Vidyodaya College Mahagoda Siri Nanissara Nayaha Thero who has been giving the final corrections to the previous publications,-the Commentaries of the Peta Vatthu, the Thera Gatha and the Theri Gatha-is one of this brilliant group.

The Vidyodaya College (Pirivena) was founded by a band of thirteen Gentlemen in 1872, of whom my grandfather, the late Mr. Andris Perera Dharmagunawardana Mohandiram and my father were two of the chief supporters. It is a source of great

gratification, to the Hewavitarne family that the Pirivena has been

enabled through the generosity of my late brother Simon Hewavitarne to place within the reach of scholars a scholarly Edition of the Attha Katha. It is unfortunate that there are no copies extant of the Sinhalese Attha Katha. Of these works themselves very little is known beyond the names, Maha, Paccariya and Kurundiya. The first is associated with the Maha Vihare at Anuradapura and Mahapaduma Thero. And the last with the Vihare at Kurundivelli. Maha Attha katha was considered of unimpeachable authority. The other two were thought to contain errors by Buddhagosha.

The Sinhalese tradition is that they were brought by Mahinda Thero and were translated into Sinhalese by him; that the Atthakathas were no mere explanatory gloss by him but were the explanations given by the Buddha himself of the Buddha-vacana and orally transmitted by the Arhats at the three convocations. And the Atthakathas are thus considered of the same importance, authority and sanctity as the word of the Buddha himself.

On the 17th. January 1919, falls the sixth anniversary of the death of mydear brother, a day which should be remembered by the Buddhist public, as the day on which his glorious saddha was made manifest. It is also worth recording that this anniversary year which will see the publication of the Sumangala Vilasini will also see the building of the first Buddhist Vihare in Calcutta enshrining the relics of the Blessed One the Bhagava Samma Sambuddho.

The building of this Vihare, is entirely through the high souled energy of the Anagarika Hewavitarne Dharmapala, the eldest brother of the late Simon Hewavitarne.

It is a great and noble thing that while one brother has been establishing the continuance of the Dhammakaya throughout the world, the other brother should inaugurate the reintroduction of the Buddhakaya in the Janma Bhumi of the Saviour of the Worlds. I dedicate this work to the Great -British Public who after four years of stress have brought peace on the world, in the hope that it will bring to them the Truths that underlie the Peace that passeth understanding.

ib, Dec. 1918, C. A. Hewavitarne.

විඥප්තිං.

PREFACE.

අට්ඨකථා.

සකලසුරාසුරමනුජභුජගාදීහි සුපූජිතචරණෙන සිරිඝනසුගත තථාගතෙනාමතදායකෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන සුදෙසිතස්ස පිටකත්තය සංඛාතස්ස පරියත්තිධම්මස්ස අත්ථවණ්ණනාභූතො විසුද්ධවිජ්ජාපටිසම්භිදෙහි මහාකස්සපත්ථෙරපමුඛෙහි පඤ්චමහාසඞ්ගීතිකාරකෙහි මහාඛීණාසවෙහි. තීණි පිටකානි සඞ්ගායිත්වා පච්ඡා භගවතොධිප්පාය මනතික්කම්ම වාචනාමග්ගං සමාරොපිතො තිස්සන්නං යෙව මහාසඞ්ගීතීනං ආරූළ්හො යෙව සමානො යො කථාමග්ගො සො අට්ඨකථා නාම.

අථවා "නහි බුද්ධෙන අබ්‍යාකතං නාම තන්තිපදං අත්ථි සබ්බෙසං යෙව අත්ථො කථිතො තස්මා සම්මාසම්බුද්ධෙනෙව තිණ්ණං පිටකානං අත්ථවණ්ණනාක්කමොපි භාසිතොති දට්ඨබ්බං තත්ථ තත්ථ භගවතා පවත්තිතා පකිණ්ණකදෙසනා යෙව වා අට්ඨකථා"ති වුත්තත්තා සඞ්ගීතිකාරකමහාත්ථෙරෙහිපි යථෙව බුද්ධෙන දෙසිතො තථෙව එකපදම්පි එකක්ඛරම්පි අවිනාසෙත්වා අධිප්පායඤ්ච අවිකොපෙත්වා සඞ්ගීතත්තා ච භගවතා වුත්තඅත්ථවණ්ණනාක්කමොව වා අට්ඨකථාති වෙදිතබ්බං.

අත්ථො කථීයති එතායාති අත්ථකථාති වත්තබ්බෙ ථකාරස්ස ඨකාරාදෙසෙන අට්ඨකථාති සිද්ධං. තා පනෙතා අට්ඨකථායො තිලොකෙකදීපායමානස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස පරිනිබ්බාණතො ද්වින්නං වස්සසතානං උපරි ඡත්තිංසතිමෙ වස්සෙ ජෙට්ඨමූලමාසෙ පණ්ණරසුපොසථදිවසෙ ලඞ්කාදීපෙ බුද්ධසාසනපතිට්ඨාපනත්ථමාගතෙන ආයස්මතා මහාමහින්දත්ථෙරවරෙන ඉධානීතා පච්ඡා තම්බපණ්ණියෙහි මහාත්ථෙරෙහි නිකායන්තරලද්ධිසංකරපරිහාරත්ථං සීහලභාසාය ඨපිතා.

සීහලට්ඨකථා.

තා පන සීහලට්ඨකථායො "මහාඅට්ඨකථා" "මහාපච්චරී" "කුරුන්දට්ඨකථා"ති පසිද්ධා යාව මාගධට්ඨකථාකරණං සීහලදීපිකානං බහුස්සුතානං ථෙරානුථෙරානං උග්ගහණධාරණවසෙන ච ලිඛිතගන්ථවසෙන ච අට්ඨංසු.

THE LATE
MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875. DIED 17TH JANUARY, 1913.

සෝමාවතී හේවාවිතාරණ මැතිනිය

THE LATE

VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.

(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)

Director of Tripitaka Muddrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER 1864 DIED 29TH APRIL, 1933

තාසු **මහාඅට්ඨකථා** නාම අනුරාධපුරමහාවිහාරියෙහි මහාපදුමත්ථෙරාදීනං ධම්මවිනයධරානං මහාථෙරානං ථෙරවාදං ච අන්තො කත්වා මහාමහින්දත්ථෙරස්ස වාචනාමග්ගනයෙන කතා අට්ඨකථා.

මහාපච්චරී නාම පච්චරිසංඛාතෙ උළුම්පෙ නිසීදිත්වා කතත්තා පච්චරීති ලද්ධනාමා අට්ඨකථා, **කුරුන්දට්ඨකථා** නාම කුරුන්දිවෙල්ලිවිහාරවාසීහි කතත්තා කුරුන්දීති ලද්ධනාමා අට්ඨකථා, එතාසු තීසු අට්ඨකථාසු මහාඅට්ඨකථා එව සුනිම්මලා අනාකුලා බුද්ධඝොසත්ථෙරසාරිපුත්තත්ථෙරාදීහිපි සුසම්භාවිතා සුට්ඨුඅඞ්ගීකතා ච.

ඉතරා පන ද්වෙ අට්ඨකථායො න තථා සුසම්භාවිතා, තමිදං “තස්මා මහාඅට්ඨකථා සරීරං කත්වා”ති ච “කෙචි පන මහාඅට්ඨකථානයෙන විනයයුත්තියා වා යුත්තමත්ථන්ති වුත්තානං තං යුත්තං විය දිස්සති මහාපච්චරියාදීසුපි කත්ථචි කත්ථචි අයුත්තස්සාපි අත්ථස්ස උපරි විභාවනතො”තිච එවමාදීහි පාඨෙහි ඤායති.

තා පනට්ඨකථායො ජම්බුදීපෙ මහාබොධිමණ්ඩසමීපෙ ගාමඤ්ඤතරෙ ජාතෙන පරමවිසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවිරියපතිමණ්ඩිතෙන සකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහනසමත්ථෙන පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියසමන්නාගතෙන සකාචරියවරරෙවතත්ථෙරාසභාණත්තියා අට්ඨකථාකරණත්ථමෙව ලඞ්කාදීපමාගතෙන ථෙරවංසප්පදීපානං මහාවිහාරවාසීනං වංසාලඞ්කාරභූතෙන භදන්තබුද්ධඝොසත්ථෙරවරෙන භාසන්තරාසමාරොපිතා යාවජ්ජතනා සකලදෙසීයානමෙව මනොනුකූලා අත්ථසාධිකා වත්තන්ති. සීහළට්ඨකථානං පන පදක්ඛරමත්තම්පිදානි න දිස්සතෙ, අපි ච තාට්ඨකථායොපි සම්බුද්ධපරිනිබ්බානතො චතුන්නං වස්සසතානමුපරි පඤ්ඤාසිමෙ වස්සෙ මලයදෙසෙ මාතුලජනපදෙ ආලොකලෙණවිහාරෙ සන්නිපතිතෙහි සද්ධම්මවංසපතිට්ඨාපකෙහි ධම්මත්ථවණ්ණනාකොවිදෙහි පභින්නපටිසම්භිදෙහි පඤ්චසතෙහි අරහන්තෙහි කතපොත්ථකාරුළ්හසඞ්ගීතිතො පච්ඡා තස්මිංයෙව විහාරෙ නිදහිතාති අනුස්සුති වත්තතෙ.

“දීඝනිකායට්ඨකථා”

දීඝනිකායො නාම පඨමමහාසඞ්ගීතිකාරෙහි මහාථෙරෙහි විනයං සඞ්ගායිත්වා ධම්මං සඞ්ගායන්තෙහි පඨමතරං සඞ්ගීතානං තිවග්ගසඞ්ගහානං බ්‍රහ්මජාලාදීනං චතුත්තිංසසුත්තානං සඞ්ගහො පඨමො නිකායො, දීඝප්පමාණානං සුත්තානං සමූහතො නිවාසතො ච දීඝනිකායොති වුච්චති, තස්ස දීඝනිකායස්ස අට්ඨකථා පන සුමඞ්ගලපාරිවෙණියස්ස දාඨානාගසංඝත්ථෙරස්ස ආයාචනාය කතත්තා තං සුමඞ්ගලඉති පදං විලාසෙති පකාසෙතීති ච සුමඞ්ගලං සුට්ඨු අභිමතසිද්ධිං විලාසෙති පකාසෙතීති ච අත්ථානුගතවසෙන සුමඞ්ගලවිලාසිනීති සමඤ්ඤාතා.

සා එසා පන දීඝනිකායට්ඨකථා බුද්ධඝොසමහාථෙරවරවිරචිතාසු සකලාසෙව සුත්තන්තපිටකට්ඨකථාසු විත්ථාරතරා ගරුතරා මහතී අට්ඨකථා.

තස්සා සංසොධනං පන ලඞ්කාමහිමණ්ඩලමණ්ඩනායමානෙ කොළම්බනගරෙ වුසිතස්ස සඞ්ඝගතස්ස සද්ධාපුඤ්ඤපඤ්ඤාදිගුණගණුපපන්නස්ස "සයිමන්, හෙවාවිතාරණ" මහාසයස්ස ධනබ්බයෙන තිපිටකමුද්දාපනමාරබ්ධෙන "චාර්ලස්, අල්විස්, හෙවාවිතාරණ" ආඞ්ගලීසවෙජ්ජාචරියෙනාජ්ඣිට්ඨෙන මයා විද්‍යොදයපරිවෙණජ්ඣක්ඛෙන ලඞ්කායං පච්ඡිමදිසාය පධානනායකපදපත්තෙන තිපිටකවාගිස්සරධම්මකිත්තිසිරිදෙවමිත්තථෙරෙන නිජජෙට්ඨසිස්සස්ස සුභද්දාරාමවිහාරවාසිනො බොධිරුක්ඛගාමෙ රෙවතථෙරස්ස ච කණිට්ඨසිස්සස්ස කුකුල්නාපෙ දෙවරක්ඛිතාභික්ඛුනො ච සාහය්‍යෙන යථාසත්ති පරිසොධිතා චාභිසඞ්ඛතා.

ඉච්චෙවං සුමඞ්ගලවිලාසිනියා පරිසොධනෙ සෙඞ්ඛණ්ඩසෙලනගරෙ පුප්ඵාරාමවිහාරෙ සඞ්ඝරාජපරිවෙණාධිපතිනො මඩුගල්ලෙ සිද්ධත්ථථෙරතො ච විද්‍යොදයපාරිවෙණිකපොත්ථාලයතො ච ලද්ධානි අතිපුරාණපොත්ථකානි බහූපකාරානි අහෙසුං.

මුද්දාපිතායං. සිරිසුගතතථාගතස්ස පරිනිබ්බාණා චතුස්සතාධිකානං ද්වින්නං වස්සසහස්සානමුපරි ද්වසට්ඨිතමෙ වස්සෙ ආසාළ්හමාසෙ අමාවසියං භුම්මවාරෙති සඤ්ඤාතබ්බං.

හෙයියන්තුඩුවෙ
සිරි දෙවමිත්තපධානනායකථෙරො.
Heyyantuduve Siri Devamitta.

බු. ව. 2462 / ක්‍රි. ව. 1918 8. 6.

සුද්ධිපත්තං.

ERRATA.

පිටුව.	පන්තිය.	අසුද්ධ.	සුද්ධ.
3	25	ඛිණාසවෙ	ඛීණාසවෙ
5	12	මතාපිතූ	මාතාපිතූ
5	28	අයස්මා	ආයස්මා
8	9	ජතිමාණිවිය	ජතිමණිවිය
9	37	අකාමපත්ථ	අකාමපිත්ථ
13	18-28	සුත්තාන්තාසුත්තසභාගතො	සුත්තාණාසුත්තසභාගතො
18	5	එවමාදිති	එවමාදීති
,,	22	චත්තරො	චත්තාරො
28	37	ආචාරියෙ	ආචරියෙ
29	11	සුපියස්ස	සුප්පියස්ස
32	13	අත්ථසම්පගතො	අත්ථසම්පගතො
,,	21	ආසාලොදති	අසාලොදති
40	8	නෙවඅත්තනො	නෙවඅත්තනො
,,	14	අපාරුයොති	අපාරුයොති
41	34	අධිපෙත්තං	අධිප්පෙතං
49	3	යුගනද්ධානං අතිවත්තන ලක්ඛණං	යුගනද්ධානං අනතිවත්තන ලක්ඛණං
50	25	තෙනවාහ	තෙනෙවාහ
52	25	ගුණවන්තෙසු	ගුණවන්තෙසු
,,	36	වීතිමිස්සාපි	වීපිමිස්සාපි
53	3	දිපෙනෙත්ත	දීපෙනෙත්ත
,,	5	නික්ඛිතදණ්ඩා	නික්ඛිත්තදණ්ඩා
,,	,,	නික්ඛිතසත්ථා	නික්ඛිත්තසත්ථා
,,	8	දත්තකට්ඨංවා	දන්තකට්ඨංවා
,,	20	ඛාතෙනි	ඛාතෙති
54	9	අබ්‍රහහමචරියන්ති	අබ්‍රහ්මචරියන්ති
,,	10	අබ්‍රහහමචරියතො	අබ්‍රහ්මචරියතො
55	15	ආදීසු	ආදිසු
,,	28	ඉමෙසංභෙදයාති	ඉමෙසංභෙද්‍යාති
56	10	මහීසි	මහිසී
,,	32	බහුජනකත්තා	බහුජනකන්තා
,,	38-3	සාලවාදි	කාලවාදී
59	9	තානිහි	තානීහි

පිටෙය.	පන්තියා.	අසුද්ධි.	සුද්ධි.
,,	16	වාලිකාදිනි	වාලිකාදීනි
,,	30	කොවි	කොචි
65	14	තිඝිති	තිඨති
66	14	විග්ගාහිකකථාති	විග්ගාහිකකථාති
,,	21	නිබ්බධෙහි	නිබ්බෙධෙහි
,,	6	මහතුපඨානති	මහතුපට්ඨානන්ති
71	18	අතක්කංචචරා	අතක්කාවචරා
,,	20	සයාඅභිඤ්ඤා	සයංඅභිඤ්ඤා
72	20	වදසායතනානි	වාදසායතනානි
,,	29	බුද්ධානගජ්ජිතං	බුද්ධානං ගජ්ජිතං
73	22	සුඤ්ඤතාපසකාසනජ්ජං	සුඤ්ඤතාපකාසනජ්ජං
74	9	පුබ්බනතානුදිට්ඨිනො	පුබ්බන්තානුදිට්ඨිනො
75	4	පුබ්බනිවාසනානි	පුබ්බෙනිවාසනානි
,,	5	එවමාහති	එවමාහාති
,,	13	ගණ්ණාති	ගණ්හාති
77	32	විපරිණමධම්මා	විපරිණාමධම්මා
,,	36	උපදානෙ	උපාදානෙ
78	18	පහානි	පහාති
84	1	අචිත්තකාභාවොච	අචිත්තකාභාවොච
85	10	උම්මත්තකාපච්ඡිසදිසොති	උම්මත්තිකාපච්ඡිසදිසොති
,,	18	ජනතීති	ජනාතීති
86	10	අථාවාපන	අථවාපන
87	17	සමත්තානං	සම්මත්තානං
88	24	චතුහි	චතූහි
99	5	විවුඩුතෙහි	විවුඩුතෙහි
,,	35	කිනනුබොඅජ්ජ	කානනුබොඅජ්ජ
119	35	අණත්තියා	ආණත්තියා
,,	37	ආවජ්ජන	ආවජ්ජ
134	19	කරිහොතීනි	කාරීහොතීති
,,	45	අලොකොඛා	ආලොකොඛා
135	5	අලොකොස්සාමීනි	ආලොකොස්සාමීති
,,	31	අවජ්ජනාදිසු	ආවජ්ජනාදිසු
156	27	නිබ්බාණං	නිබ්බාණං
198	27	පුරෙභවති	පුරෙභවාති
231	13	අරෙචිතං	ආරෙචිතං
,,	35	දස්සමානි	දස්සාමාති
232	7	බුද්දකපානි	බුද්දකපාති
240	37	තිඨතෙතන්තෙසාභනෙන	තන්තෙසාභනෙතති
258	31 32 34	උපදරූපං	උපාදාරූපං

පිට්ඨ.	පන්තියා.	අසුද්ධ.	සුද්ධ.
267	18	මෙත්තාවිහරාදිං	මෙත්තාවිහාරාදිං
268	2	රූපාරූපවචරකම්මමෙව	රූපාරූපාවචරකම්මමෙව
273	11	විස්සජෙජන්තසු	විස්සජ්ජෙන්තසු
278	3	භික්ඛුසාතානීති	භික්ඛුසතානීති
279	14	නිමත්තතං	නිමන්තතං
288	37	මධුරසංයෙව	මධුරරසංයෙව
293	25	නික්ඛන්තමත්තො	නික්ඛන්තමත්තො
315	3	රමතීති	රමන්තීති
317	20	අස්සවන්තාති	අස්සවනතාති
318	6	සම්පත්තිසම්භවලොකො	සම්පත්තිභවලොකො
,,	31	ඤෙදයයා	ඤෙදයෙයා
322	26	නිරුයාදිසු	නිරයාදිසු
324	32	කිපත	කිංපත
,,	33	මලාගුලං	මාලාගුළං
326	6	වෙරොපෙති	වොරොපෙති
328	39	උපදය	උපාදය
335	34	සබෙබමෙව	සබ්බමෙව
339	10	විනිපතිතතා	විනිපතිතත්තා
343	18–21	අසම්පටිච්ඡහොන්තා	අසම්පටිච්ඡෙන්තා
348	37	ජතාතීති	ජිනාතීති
349	13	තිඕති	තිඨති
,,	35	චිය	විය
358	2	චිත්තසන්තානොති	චිත්තසන්තානොති
359	39	තෙත්වා	නෙත්වා
360	29	තථාපෙන්ති	ඝාථාපෙන්ති
363	14	පවිස්සන්ති	පවිසන්ති
371	30	උපසඞ්කමන්තන්තා	උපසඞ්කන්තා
374	7	අකපිං	අකපිතං
377	25	තාවත්තිංසා	තාවතිංසා
380	33	මතාහුත්වාපි	මාතාහුත්වාපි
381	17	සෙනසනං	සෙනාසනං
,,	29	මාමිච්ඡාදිඪිතා	මිච්ඡාදිඪිකා
383	13	උන්නාදනෙත්තා	උන්නාදෙන්තා
413	29	උදකතුම්භතො	උදකතුම්බතො
415	28	දනිමෙ	තදනිමෙ
419	2	ඝරන්ති	ඝරසන්ති
423	27	කුසිතා	කුසිතාරු
430	17	කාරඬෙ	කාරණ්ඩ
431	1	පුප්ඵතං	පුප්ඵාතං

සූචිපණ්ණං.

CONTENTS.

විසය සූචිපණ්ණං.

SUPPLEMENTARY CONTENTS.

THE PALI ALPHABET

IN SINHALESE CHARACTERS.

VOWELS.

අ a   ආ á   ඉ i   ඊ í   උ u   ඌ ú   එ é   ඔ ó

CONSONANTS.

ක ka	ඛ kha	ග ga	ඝ gha	ඞ ṅa
ච ca	ඡ cha	ජ ja	ඣ jha	ඤ ña
ට ṭa	ඨ ṭha	ඩ ḍa	ඪ ḍha	ණ ṇa
ත ta	ථ tha	ද da	ධ dha	න na
ප pa	ඵ pha	බ ba	භ bha	ම ma

ය ya   ර ra   ල la   ව va   ස sa   හ ha   ළ ḷa   අං aṃ

VOWELS IN COMBINATION

ක ka	කා ká	කි ki	කී kí	කු ku	කූ kú	කෙ ké	කො kó
ඛ kha	ඛා khá	ඛි khi	ඛී khí	ඛු khu	ඛූ khú	ඛෙ khé	ඛො khó
ග ga	=	=	=	=	=	=	=

CONJUNCT - CONSONANTS

කක kka	ඤඤ ñña	ත්ව tva, ත්‍ර tra	මඵ mpha
කඛ kkha	ඤහ ñha	දද dda	මබ, ඹ mba
ක්‍ය kya	ඤච, ච ñca	දධ, ඪ ddha	මභ mbha
ක්‍රි kri	ඡ, ඤ්ඡ ñcha	ද්‍ර dra	මම mma
ක්ව kva	ජ, ඤ්ජ ñja	ද, ද්ව dva	ම්හ mha
ඛ්‍ය khya	ඤඣ ñjha	ධ්ව dhva	යය, ය්‍ය yya
ඛ්ව khva	ටට ṭṭa	නත nta	ය්හ yha
ගග gga	ටඨ, ඨ ṭṭha	නථ ntha	ලල lla
ගඝ ggha	ඩඩ ḍḍa	නද nda	ල්‍ය lya
ග්‍ර gra, ඞක ṅka	ඩඪ ḍḍha	නධ ndha	ල්හ lha
ඞඛ ṅkha	ණණ ṇṇa	නන nna, න්හ nha	ව්හ vha
ඞග ṅga	ණට ṇṭa	පප ppa	සස ssa
ඞඝ ṅgha	ණඨ ṇṭha	පඵ ppha	ස්ම sma
චච cca	ණඩ, ඬ ṇḍa	බබ bba	ස්ව swa
චඡ ccha	ණහ ṇha	බභ bbha	හ්ම hma
ජජ jja	තත tta	බ්‍ර bra	හ්ව hva
ජඣ jjha	තථ ttha	මප mpa	ළ්හ ḷha

ා=á, ි=i, ී=í, ු=u, ූ=ú, ෙ=ó, ො=ó.

සුමඞ්ගලවිලාසිනී
නාම
දීඝනිකායට්ඨකථා.

**නමො තස්ස භගවතො අරහතො
සම්මාසම්බුද්ධස්ස.**

කරුණාසීතලහදයං පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමං
සනරාමරලොකගරුං[1] වන්දෙ **සුගතං** ගතිවිමුත්තං.
බුද්ධොපි බුද්ධභාවං භාවෙත්වා චෙව සච්ඡිකත්වා ච
යං උපගතො ගතමලං වන්දෙ තමනුත්තරං **ධම්මං**.
සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තානං මාරසෙනමථනානං
අට්ඨන්නම්පි සමූහං සිරසා වන්දෙ **අරියසඞ්ඝං**.
ඉති මෙ පසන්නමතිනො රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං
යං සුවිහතන්තරායො හුත්වා තස්සානුභාවෙන,
දීඝස්ස දීඝසුත්තඞ්කිතස්ස නිපුණස්ස ආගමවරස්ස
බුද්ධානුබුද්ධසංවණ්ණිතස්ස සද්ධාවහගුණස්ස
අත්ථප්පකාසනත්ථං අට්ඨකථා ආදිතො වසීසතෙහි
පඤ්චහි යා සඞ්ගීතා, අනුසඞ්ගීතා ච පච්ඡාපි,
සීහලදීපං පන ආභතාථ වසිනා **මහාමහින්දෙන**,
ඨපිතා සීහලභාසාය දීපවාසීනමත්ථාය,
අපනෙත්වාන තතොහං සීහලභාසං මනොරමං භාසං
තන්තිනයානුච්ඡවිකං ආරොපෙන්තො විගතදොසං,
සමයං අවිලොමෙන්තො ථෙරානං ථෙරවංසදීපානං[2]
සුනිපුණවිනිච්ඡයානං මහාවිහාරාධිවාසීනං
හිත්වා පුනප්පුනාගතමත්ථං, අත්ථං පකාසයිස්සාමි
සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං චිරට්ඨිතත්ථඤ්ච ධම්මස්ස.
සීලකථා ධුතධම්මා කම්මට්ඨානානි චෙව සබ්බානි
චරියාවිධානසහිතො ඣානසමාපත්තිවිත්ථාරො
සබ්බා ච අභිඤ්ඤායො පඤ්ඤාසඞ්කලනනිච්ඡයො චෙව
ඛන්ධධාතායතනින්ද්‍රියානි අරියානි චෙව චත්තාරි

---

1. සී. I. II & III ගුරුං.
2. සී. I, II & III ථෙරවංසප්පදීපානං. තථා සති ඡන්දසා න සමෙති.

සච්චානි පච්චයාකාරදෙසනා සුපරිසුද්ධනිපුණනයා
අවිමුත්තතන්තිමග්ගා විපස්සනාභාවනා චෙව
ඉති පන සබ්බං යස්මා **විසුද්ධිමග්ගෙ** මයා සුපරිසුද්ධං
වුත්තං, තස්මා භිය්‍යො න තං ඉධ විචාරයිස්සාමි.
මජ්ඣෙ **විසුද්ධිමග්ගො** එස චතුන්නම්පි ආගමානං හි,
ඨත්වා පකාසයිස්සති තත්ථ යථාභාසිතං අත්ථං;
ඉච්චෙව කතො තස්මා තම්පි ගහෙත්වාන සද්ධිමෙතාය,
අට්ඨකථාය විජානාථ දීඝාගමනිස්සිතං අත්ථන්ති.

තත්ථ දීඝාගමො නාම **සීලක්ඛන්ධවග්ගො මහාවග්ගො පාථිකවග්ගො**ති වග්ගතො තිවග්ගො හොති; සුත්තතො චතුත්තිංසසුත්තසඞ්ගහො. තස්ස වග්ගෙසු **සීලක්ඛන්ධවග්ගො** ආදි; සුත්තෙසු **බ්‍රහ්මජාලං**, බ්‍රහ්මජාලස්සාපි "**එවං මෙ සුතං**"ති ආදිකං ආයස්මතා **ආනන්දෙන** පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තං නිදානමාදි.

පඨමමහාසඞ්ගීති ච නාමෙසා කිඤ්චාපි විනයපිටකෙ තන්තිමාරූළ්හා, නිදානකොසල්ලත්ථම්පන ඉධාපි එවං වෙදිතබ්බා.

ධම්මචක්කප්පවත්තනං හි ආදිං කත්වා යාව සුභද්දපරිබ්බාජකවිනයනා කතබුද්ධකිච්චෙ කුසිනාරායං උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙ යමකසාලානමන්තරෙ විසාඛපුණ්ණමදිවසෙ පච්චූසසමයෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතෙ භගවති ලොකනාථෙ භගවතො ධාතුභාජනදිවසෙ සන්නිපතිතානං සත්තන්නං භික්ඛුසතසහස්සානං සංඝත්ථෙරො ආයස්මා **මහාකස්සපො** සත්තාහපරිනිබ්බුතෙ භගවති සුභද්දෙන වුඩ්ඪපබ්බජිතෙන "අලං ආවුසො මා සොචිත්ථ, මා පරිදෙවිත්ථ, සුමුත්තා මයං තෙන මහාසමණෙන, උපද්දුතා ච හොම 'ඉදං වො කප්පති, ඉදං න කප්පතී'ති; ඉදානි පන මයං යං ඉච්ඡිස්සාම තං කරිස්සාම, යං න ඉච්ඡිස්සාම න තං කරිස්සාමා"ති[a] වුත්තවචනමනුස්සරන්තො ඊදිසස්ස ච සංඝසන්නිපාතස්ස පුන දුල්ලභභාවං මඤ්ඤමානො "ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති යං පාපභික්ඛූ 'අතීතසත්ථුකං පාවචනන්'ති මඤ්ඤමානා පක්ඛං ලභිත්වා නචිරස්සෙව සද්ධම්මං අන්තරධාපෙය්‍යුං, යාව ච ධම්මවිනයො තිට්ඨති, තාවච[1] අනතීතසත්ථුකමෙව පාවචනං හොති; වුත්තං හෙතං භගවතා:–"යො වො ආනන්ද මයා ධම්මො ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා"ති[b] යන්නූනාහං ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායෙය්‍යං යථයිදං සාසනං අද්ධනියං අස්ස චිරට්ඨිතිකං; යඤ්චාහං භගවතා:–"ධාරෙස්සසි පන මෙ ත්වං කස්සප සාණානි පංසුකූලානි නිබ්බසනානී"ති වත්වා චීවරෙ සාධාරණපරිභොගෙන ච

a. දී. නි. මහාපරිනිබ්බාණ සුත්ත.
1. සී. I. තාව.
b. දී. නි. මහාපරිනිබ්බාණ සුත්ත.

"අහං භික්ඛවෙ යාවදෙව ආකඞ්ඛාමි විවිච්චෙව කාමෙහි–පෙ–පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරාමි, කස්සපොපි භික්ඛවෙ යාවදෙව ආකඞ්ඛති විවිච්චෙව කාමෙහි–පෙ–පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී"ති එවමාදිනා නයෙන නවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්තිඡළභිඤ්ඤප්පභෙදෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ අත්තනා සමසමට්ඨපනෙන ච අනුග්ගහිතො; තථා ආකාසෙ පාණිං චාලෙත්වා අලග්ගචිත්තතාය චෙව චන්දූපමපටිපදාය ච පසංසිතො; තස්ස කිමඤ්ඤං ආණණ්‍යං භවිස්සති? "නනු මං භගවා රාජා විය සකකවචඉස්සරියානුප්පදානෙන අත්තනො කුලවංසප්පතිට්ඨාපකං පුත්තං 'සද්ධම්මවංසප්පතිට්ඨාපකො මෙ අයං භවිස්සතී'ති මන්ත්වා ඉමිනා අසාධාරණෙන අනුග්ගහෙන අනුග්ගහෙසි; ඉමාය ච උළාරාය පසංසාය පසංසී"ති චින්තයන්තො ධම්මවිනයසඞ්ගායනත්ථං භික්ඛූනං උස්සාහං ජනෙසි. යථාහ:–"අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො භික්ඛූ ආමන්තෙසි: එකමිදාහං ආවුසො සමයං පාවායං[1] කුසිනාරායං අද්ධානමග්ගපටිපන්නො මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහී"ති සබ්බං සුභද්දකණ්ඩං විත්ථාරතො වෙදිතබ්බං.

අත්ථං පනස්ස මහාපරිනිබ්බානාවසානෙ ආගතට්ඨානෙ යෙව කථයිස්සාම; තතො පරං ආහ:–"හන්ද මයං ආවුසො ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායාම, පුරෙ අධම්මො දිප්පති, ධම්මො පටිබාහියති අවිනයො දිප්පති, විනයො පටිබාහීයති, පුරෙ අධම්මවාදිනො බලවන්තො හොන්ති, ධම්මවාදිනො දුබ්බලා හොන්ති, අවිනයවාදිනො බලවන්තො හොන්ති, විනයවාදිනො දුබ්බලා හොන්තී"ති. භික්ඛූ ආහංසු:–"තෙන හි භන්තෙ ථෙරො භික්ඛූ උච්චිනතූ"ති. ථෙරො සකලනවඞ්ගසත්ථුසාසනපරියත්තිධරෙ පුථුජ්ජනසොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිසුක්ඛවිපස්සකඛීණාසවෙ භික්ඛූ අනෙකසතෙ අනෙකසහස්සෙ ච වජ්ජෙත්වා තිපිටකසබ්බපරියත්තිප්පභෙදධරෙ පටිසම්භිදප්පත්තෙ මහානුභාවෙ යෙභුය්‍යෙන භගවතා එතදග්ගං ආරොපිතෙ තෙවිජ්ජාදිභෙදෙ ඛීණාසවභික්ඛූයෙව එකූනපඤ්චසතෙ පරිග්ගහෙසි. යෙ සන්ධාය ඉදං වුත්තං:–"අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො එකෙනූනපඤ්චඅරහන්තසතානි උච්චිනී"ති. කිස්ස පන ථෙරො එකෙනූනමකාසීති? ආයස්මතො ආනන්දත්ථෙරස්ස ඔකාසකරණත්ථං. තෙනහායස්මතා සහාපි විනාපි න සක්කා ධම්මසඞ්ගීතිං කාතුං; සොහායස්මා සෙඛො සකරණීයො, තස්මා සහ න සක්කා; යස්මා පනස්ස කිඤ්චි දසබලදෙසිතං සුත්තගෙය්‍යාදිකං අපච්චක්ඛං නාම නත්ථි; යථාහ:–

"ද්වාසීතිං බුද්ධතො ගණ්හිං ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතො
චතුරාසීතිසහස්සානි යෙමෙ ධම්මා පවත්තිනො"ති.

තස්මා විනා න සක්කා. යදි එවං සෙඛොපි සමානො ධම්මසඞ්ගීතියා බහුකාරත්තා ථෙරෙන උච්චිනිතබ්බො අස්ස, කස්මා න උච්චිනි

1. සී. I පාවාය.

හොති? පරූපවාදවිවජ්ජනතො. ථෙරො ආයස්මන්තෙ ආනන්දෙ අතිවිය විස්සත්ථො අහොසි. තථාහි, නං සිරස්මිං පලිතෙසු ජාතෙසුපි "නවායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී"ති කුමාරකවාදෙන ඔවදති; සක්‍යකුලප්පසුතො චායස්මා තථාගතස්ස භාතා චූළපිතුපුත්තො; තත්‍ර කෙචි භික්ඛූ ඡන්දගමනං විය මඤ්ඤමානා "බහූ අසෙඛපටිසම්භිදප්පත්තෙ භික්ඛූ ඨපෙත්වා ආනන්දං සෙඛපටිසම්භිදප්පත්තං ථෙරො උච්චිනී"ති උපවදෙය්‍යුං; තං පරූපවාදං පරිවජ්ජෙන්තො, "ආනන්දං විනා සඞ්ගීතිං න සක්කා කාතුං භික්ඛූනං යෙව නං අනුමතියා ගහෙස්සාමී"ති න උච්චිනීති. අථ සයමෙව භික්ඛූ ආනන්දත්ථෙරස්සත්ථාය ථෙරං යාචිංසු. යථාහ:– භික්ඛූ ආයස්මන්තං මහාකස්සපං එතදවොචුං "අයං භන්තෙ ආයස්මා ආනන්දො කිඤ්චාපි සෙඛො අභබ්බො ඡන්ද දොසා භයා මොහා අගතිං ගන්තුං, බහු ච තෙන භගවතො සන්තිකෙ ධම්මො ච විනයො ච පරියත්තො, තෙනහි භන්තෙ ථෙරො ආයස්මන්තම්පි ආනන්දං උච්චිනතූ"ති. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො ආයස්මන්තම්පි ආනන්දං උච්චිනි. එවං භික්ඛූනං අනුමතියා උච්චිනිතෙන තෙනායස්මතා සද්ධිං පඤ්ච ථෙරසතානි අහෙසුං.

අථ ඛො ථෙරානං භික්ඛූනං එතදහොසි: "කත්ථනුඛො මයං ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායෙය්‍යාමා"ති. අථ ඛො ථෙරානං භික්ඛූනං එතදහොසි: "රාජගහං ඛො මහාගොචරං පහූතසෙනාසනං යන්නූන මයං රාජගහෙ වස්සං වසන්තා ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායෙය්‍යාම, න අඤ්ඤෙ භික්ඛූ රාජගහෙ වස්සං උපගච්ඡෙය්‍යු"න්ති. කස්මා පන නෙසං එතදහොසි? "ඉදං අම්හාකං ථාවරකම්මං කොචි විසභාගපුග්ගලො සංඝමජ්ඣං පවිසිත්වා උක්කොටෙය්‍යා"ති. අථායස්මා මහාකස්සපො ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙන සාවෙසි "සුණාතු මෙ ආවුසො සංඝො යදි සංඝස්ස පත්තකල්ලං සංඝො ඉමානි පඤ්ච භික්ඛුසතානි සම්මන්නෙය්‍ය රාජගහෙ වස්සං වසන්තානි ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායිතුං න අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බන්ති; එසා ඤත්ති. සුණාතු මෙ ආවුසො සංඝො, සංඝො[1] ඉමානි පඤ්චභික්ඛුසතානි සම්මන්නති රාජගහෙ වස්සං වසන්තානි ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායිතුං න අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බන්ති, යස්සායස්මතො ඛමති ඉමෙසං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං සම්මුති රාජගහෙ වස්සං වසන්තානං ධම්මච විනයච සඞ්ගායිතුං න අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බන්ති, සො තුණ්හස්ස; යස්ස නක්ඛමති සො භාසෙය්‍ය. සම්මතානි සංඝෙන ඉමානි පඤ්චභික්ඛුසතානි රාජගහෙ වස්සං වසන්තානි ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායිතුං; න අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බන්ති; ඛමති සංඝස්ස, තස්මා තුණ්හී; එව මෙතං ධාරයාමී"ති.

අයං පන කම්මවාචා තථාගතස්ස පරිනිබ්බාණතො එකවීසතිමෙ දිවසෙ කතා. භගවා හි විසාඛපුණ්ණමාය පච්චූසසමයෙ පරිනිබ්බුතො.

---

1. සී. I, II & III සුණාතුමෙ ආවුසො සංඝො

අථ සත්තාහං සුවණ්ණවණ්ණසරීරං ගන්ධමාලාදීහි පූජයිංසු. එවං සත්ත සාධුකීළනදිවසා නාම අහෙසුං. තතො සත්තාහං චිතකාය අග්ගිනා ඣායි; සත්තාහං සත්තිපඤ්ජරං කත්වා සන්ථාගාරසාලාය ධාතුපූජං කරිංසූති; එකවීසති දිවසා ගතා. ජෙට්ඨමූලසුක්කපක්ඛපඤ්චමියං පන ධාතුයො භාජයිංසු. එතස්මිං ධාතුභාජනදිවසෙ සන්නිපතිතස්ස මහාභික්ඛුසඞ්ඝස්ස සුභද්දෙන බුඩ්ඪපබ්බජිතෙන කතං අනාචාරං ආරොචෙත්වා වුත්තනයෙනෙව භික්ඛූ උච්චිනිත්වා අයං කම්මවාචා කතා. ඉමඤ්ච පන කම්මවාචං කත්වා ථෙරො භික්ඛූ ආමන්තෙසි: "ආවුසො ඉදානි තුම්හාකං චත්තාලීසදිවසා ඔකාසො; තතො පරං අයං නාම නො පලිබොධො අත්ථීති වත්තුං න ලබ්භා, තස්මා එත්ථන්තරෙ යස්ස රොගපලිබොධො වා ආචරියුපජ්ඣායපලිබොධො වා මාතාපිතුපලිබොධො වා අත්ථි පත්තං වා පන පචිතබ්බං චීවරං වා කාතබ්බං සො තං පලිබොධං ඡින්දිත්වා තං කරණීයං කරොතූ"ති. එවඤ්ච පන වත්වා ථෙරො අත්තනො පඤ්චසතාය පරිසාය පරිවුතො රාජගහං ගතො, අඤ්ඤෙපි මහාථෙරා අත්තනො අත්තනො පරිවාරං ගහෙත්වා සොකසල්ලසමප්පිතං මහාජනං අස්සාසෙතුකාමා තං තං දිසං පක්කන්තා. පුණ්ණත්ථෙරො පන සත්තසතභික්ඛුපරිවාරො "තථාගතස්ස පරිනිබ්බානට්ඨානං ආගතාගතං මහාජනං අස්සාසෙස්සාමී"ති කුසිනාරායමෙව අට්ඨාසි. ආයස්මා ආනන්දො යථා අපරිනිබ්බුතස්ස එවං පරිනිබ්බුතස්සාපි භගවතො සයමෙව පත්තචීවරං ආදාය පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං යෙන සාවත්ථි තෙන චාරිකං පක්කාමි. ගච්ඡතො ගච්ඡතො පනස්ස පරිවාරා භික්ඛූ ගණනපථං වීතිවත්තා, තෙනායස්මතා ගතගතට්ඨානෙ මහාපරිදෙවො අහොසි. අනුපුබ්බෙන පන සාවත්ථිං අනුප්පත්තෙ ථෙරෙ සාවත්ථිවාසිනො "ථෙරො කිර ආගතො"ති සුත්වා ගන්ධමාලාදිහත්ථා පච්චුග්ගන්ත්වා "භන්තෙ ආනන්ද පුබ්බෙ භගවතා සද්ධිං ආගච්ඡථ අජ්ජ කුහිං භගවන්තං ඨපෙත්වා ආගතත්ථා"ති ආදීනි වදමානා පරොදිංසු. බුද්ධස්ස භගවතො පරිනිබ්බානදිවසෙ විය මහාපරිදෙවො අහොසි. තත්‍ර සුදං ආයස්මා ආනන්දො අනිච්චතාපටිසංයුත්තාය ධම්මියා කථාය තං මහාජනං සඤ්ඤාපෙත්වා ජෙතවනං පවිසිත්වා දසබලෙන වසිතගන්ධකුටිං වන්දිත්වා ද්වාරං විවරිත්වා මඤ්චපීඨං නීහරිත්වා පප්ඵොටෙත්වා ගන්ධකුටිං සම්මජ්ජිත්වා මිලාතමාලාකචවරං ඡඩ්ඩෙත්වා මඤ්චපීඨං අතිහරිත්වා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා භගවතො ඨිතකාලෙ කරණීයං වත්තං සබ්බමකාසි. කුරුමානො ච නහානකොට්ඨකසම්මජ්ජනඋදකුපට්ඨානාදිකාලෙසු ගන්ධකුටිං වන්දිත්වා: "නනු භගවා අයං තුම්හාකං නහානකාලො, අයං ධම්මදෙසනාකාලො, අයං භික්ඛූනං ඔවාදදානකාලො, අයං සීහසෙය්‍යං කප්පනකාලො අයං මුඛධොවනකාලො"ති ආදිනා නයෙන පරිදෙවමානොව අකාසි. යථාතං භගවතො ගුණගණාමතරසඤ්ඤුතාය පතිට්ඨිතපෙමො චෙව අඛීණාසවො ච අනෙකෙසු ච ජාතිසතසහස්සෙසු අඤ්ඤමඤ්ඤුපකාරසඤ්ජනිතචිත්තමද්දවො; තමෙනං

අඤ්ඤතරා දෙවතා "භන්තෙ ආනන්ද තුම්හෙ එවං පරිදෙවමානා කථං අඤ්ඤෙ අස්සාසෙස්සථා"ති සංවෙජෙසි. සො තස්සා වචනෙන සංවිග්ගහදයො සන්ථම්භිත්වා තථාගතස්ස පරිනිබ්බානතොපභුති ඨානනිසජ්ජබහුලත්තා උස්සන්නධාතුකං කායං සමස්සාසෙතුං දුතිය දිවසෙ ඛීරවිරෙචනං පිවිත්වා විහාරෙයෙව නිසීදි. යං සන්ධාය සුභෙන මාණවෙන පහිතං මාණවකං එතදවොච: "අකාලො ඛො මාණවක අත්ථි මෙ අජ්ජ භෙසජ්ජමත්තා පීතා, අප්පෙවනාම ස්වෙපි උපසංකමෙය්‍යාමා"ති. දුතියදිවසෙ චෙතකත්ථෙරෙන පච්ඡාසමණෙන ගන්ත්වා සුභෙන මාණවෙන පුට්ඨො ඉමස්මිං දීඝනිකායෙ සුභසුත්තං නාම දසමං සුත්තමභාසි.

අථ ථෙරො ජෙතවනවිහාරෙ ඛණ්ඩඵුල්ලපටිසංඛරණං කාරාපෙත්වා උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය භික්ඛුසංඝං ඔහාය රාජගහං ගතො. තථා අඤ්ඤෙපි ධම්මසඞ්ගාහකා භික්ඛූති. එවං හි ගතෙ තෙ සන්ධාය ඉදං වුත්තං: "අථ ඛො ථෙරා භික්ඛූ රාජගහං අගමංසු ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායිතු"න්ති. තෙ ආසාළ්හිපුණ්ණමාය උපොසථං කත්වා පාටිපදෙ සන්නිපතිත්වා වස්සං උපගච්ඡිංසු.

තෙන ඛො පන සමයෙන රාජගහං පරිවාරෙත්වා අට්ඨාරසමහාවිහාරා හොන්ති, තෙ සබ්බෙපි ඡඩ්ඩිතපතිතඋක්ලාපා අහෙසුං. භගවතො පරිනිබ්බාණෙ සබ්බෙපි භික්ඛූ අත්තනො අත්තනො පත්තචීවරං ගහෙත්වා විහාරෙ ච පරිවෙණානි ච ඡඩ්ඩෙත්වා අගමංසු. අථ කතිකවත්තං කුරුමානා ථෙරා භගවතො වචනපූජනත්ථං තිත්ථියවාදපරිමොචනත්ථං ච පඨමං මාසං ඛණ්ඩඵුල්ලපටිසංඛරණං කරොමාති චින්තෙසුං. තිත්ථියා හි වදෙය්‍යුං:– "සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා සත්ථරි ඨිතෙයෙව විහාරෙ පටිජග්ගිංසු, පරිනිබ්බුතෙ ඡඩ්ඩෙසුං, කුලානං මහාධනපරිච්චාගො විනස්සතී"ති තෙසං ච වාදපරිමොචනත්ථං චින්තෙසුන්ති වුත්තං හොති.

එවං චින්තයිත්වා ච පන කතිකවත්තං කරිංසු, යං සන්ධාය වුත්තං. අථ ඛො ථෙරානං භික්ඛූනං එතදහොසි: "භගවතා ඛො ආවුසො ඛණ්ඩඵුල්ලපටිසංඛරණං වණ්ණිතං; හන්ද මයං ආවුසො පඨමං මාසං ඛණ්ඩඵුල්ලපටිසංඛරණං කරොම; මජ්ඣිමං මාසං සන්නිපතිත්වා ධම්මච විනයච සඞ්ගායිස්සාමා"ති. තෙ දුතිය දිවසෙ ගන්ත්වා රාජද්වාරෙ අට්ඨංසු. රාජා ආගන්ත්වා වන්දිත්වා "කිං භන්තෙ ආගතත්ථා"ති අත්තනා කත්තබ්බකිච්චං පුච්ඡි. ථෙරා අට්ඨාරස මහාවිහාරපටිසංඛරණත්ථාය හත්ථකම්මං පටිවෙදයිංසු. රාජා හත්ථකම්මකාරකෙ මනුස්සෙ අදාසි. ථෙරා පඨමං මාසං සබ්බවිහාරෙ පටිසංඛාරාපෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං: "නිට්ඨිතං මහාරාජ විහාරපටිසංඛරණං ඉදානි ධම්මවිනයසඞ්ගහං කරොමා"ති. සාධු භන්තෙ විස්සත්ථා කරොථ, මය්හං ආණාචක්කං, තුම්හාකං ධම්මචක්කං හොතු. ආණාපෙථ භන්තෙ, කිං කරොමීති? සඞ්ගහං කරොන්තානං භික්ඛූනං

සන්නිසජ්ජට්ඨානං මහාරාජාති. කත්ථ කරොමි භන්තෙති? වෙභාර පබ්බතපස්සෙ සත්තපණ්ණිගුහාද්වාරෙ කාතුං යුත්තං මහාරාජාති. "සාධු භන්තෙ"ති ඛො රාජා අජාතසත්තු විස්සකම්මුනා නිම්මිත සදිසං සුවිභත්තභිත්තිත්ථම්භසොපානං නානාවිධමාලාකම්මලතාකම්ම විචිත්තං අභිභවන්තමිව රාජභවනවිභූතිං අපහසන්තමිව දෙවවිමාන සිරිං සිරියා නිකෙතනමිව එකනිපාතතිත්ථමිව ච දෙවමනුස්සනයන විහඞ්ගානං ලොකරාමණෙය්‍යකමිව සම්පිණ්ඩිතං දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩං මණ්ඩපං කාරාපෙත්වා විවිධකුසුමදාමඔලම්බකවිනිග්ගලන්තචාරු විතානං රතනවිචිත්තමණිකොට්ටිමතලමිව ච නං නානාපුප්ඵූපහාර විචිත්තසුපරිනිට්ඨිතභූමිකම්මං බ්‍රහ්මවිමානසදිසං අලඞ්කරිත්වා තස්මිං මහාමණ්ඩපෙ පංචසතානං භික්ඛූනං අනග්ඝානි පංච කප්පියපච්චත්ථරණ සතානි පඤ්ඤපෙත්වා දක්ඛිණභාගං නිස්සාය උත්තරාභිමුඛං ථෙරාසනං මණ්ඩපමජ්ඣෙ පුරත්ථාභිමුඛං බුද්ධස්ස භගවතො ආසනාරහං ධම්මාසනං පඤ්ඤපෙත්වා දන්තඛචිතං බීජනිඤ්චෙත්ථ ඨපෙත්වා භික්ඛුසංඝස්සාරොචා පෙසි: "නිට්ඨිතං භන්තෙ මම කිච්ච"න්ති.

තස්මිං ඛො පන දිවසෙ එකච්චෙ භික්ඛූ ආයස්මන්තං ආනන්දං සන්ධාය එවමාහංසු: "ඉමස්මිං භික්ඛුසංඝෙ එකො භික්ඛු විස්සගන්ධං වායන්තො විචරතී"ති. ථෙරො තං සුත්වා ඉමස්මිං භික්ඛුසංඝෙ අඤ්ඤො විස්සගන්ධං වායන්තො විචරණභික්ඛු නාම නත්ථි, 'අද්ධා එතෙ මං සන්ධාය වදන්තී'ති සංවෙගං ආපජ්ජි. එකච්චෙ නං ආහංසු "සෙව ආවුසො සන්නිපාතො, ත්වඤ්ච සෙඛො සකරණීයො, තෙන තෙ න යුත්තං සන්නිපාතං ගන්තුං, අප්පමත්තො හොහී"ති. අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො "සෙව සන්නිපාතො, න ඛො පන මෙතං පතිරූපං ය්වාහං සෙඛො සමානො සන්නිපාතං ගච්ඡෙය්‍ය"න්ති බහුදෙව රත්තිං කාය ගතාය සතියා වීතිනාමෙත්වා රත්තියා පච්චූසසමයෙ චඞ්කමං ඔරො හිත්වා විහාරං පවිසිත්වා නිපජ්ජිස්සාමීති කායං ආවජ්ජෙසි. ද්වෙ පාදා භූමිතො මුත්තා, අප්පත්තඤ්ච සීසං බිම්බොහනං, එතස්මිං අන්තරෙ අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චි.

අයං හි ආයස්මා ආනන්දො චඞ්කමෙන බහි වීතිනාමෙත්වා විසෙසං නිබ්බත්තෙතුමසක්කොන්තො චින්තෙසි: නනු මං භගවා එතදවොච! "කතපුඤ්ඤොසි ත්වං ආනන්ද, පධානමනුයුඤ්ජ, ඛිප්පං හොහිසි අනාසවො"ති.[a] බුද්ධානඤ්ච කථාය දොසො නාම නත්ථි, මමච පන අච්චාරද්ධං විරියං, තෙන මෙ චිත්තං උද්ධච්චාය සංවත්තති, හන්දාහං විරියසමථං යොජෙමීති. චඞ්කමා ඔරොහිත්වා පාදධොවනට්ඨානෙ ඨත්වා පාදෙ ධොවිත්වා විහාරං පවිසිත්වා මඤ්චකෙ නිසීදිත්වා "ථොකං විස්සමිස්සාමී"ති කායං මඤ්චකෙ අපනාමෙසි; ද්වෙ පාදා භූමිතො මුත්තා, සීසං බිම්බොහනමසම්පත්තං, එතස්මිං අන්තරෙ අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුත්තං. චතුරිරියාපථවිරහිතං ථෙරස්ස අරහත්තං, තෙන

[a]. දී. නි. මහාපරිනිබ්බාණසුත්ත.

"ඉමස්මිං සාසනෙ අතිප්පමත්තො අතිසිථිලො අඞ්ගතො අවක්කමන්තො කො භික්ඛු අරහත්තං පත්තො"ති වුත්තෙ "ආනන්දත්ථෙරො"ති වත්තුං වට්ටති.

අථ ථෙරා භික්ඛූ දුතියදිවසෙ පඤ්චමියං පක්ඛස්ස කතභත්තකිච්චා පත්තචීවරං පටිසාමෙත්වා ධම්මසභායං සන්නිපතිංසු. අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො අරහා සමානො සන්නිපාතං අගමාසි. කථං අගමාසි? "ඉදානිම්හි සන්නිපාතමජ්ඣං පවිසනාරහො"ති හට්ඨතුට්ඨචිත්තො එකංසං චීවරං කත්වා බන්ධනා මුත්තතාලපක්කං විය පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්තජාතිමණි විය විගතවලාහකෙ නභෙ සමුග්ගතපුණ්ණචන්දො විය බාලාතපසම්ඵස්සවිකසිතරෙණුපිඤ්ජරගබ්භං පදුමං විය ච පරිසුද්ධෙන පරියොදාතෙන සප්පභෙන සස්සිරීකෙන ච මුඛවරෙන අත්තනො අරහත්තප්පත්තිං ආරොචයමානො විය. අථ නං දිස්වා ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස එතදහොසි: "සොභති වත භො අරහත්තං පත්තො ආනන්දො, සචෙ සත්ථා ධරෙය්‍ය, අද්ධා අජ්ජ ආනන්දස්ස සාධුකාරං දදෙය්‍ය, හන්දදානිස්සාහං සත්ථාරා දාතබ්බං සාධුකාරං දදමී"ති තික්ඛත්තුං සාධුකාරමදාසි. මජ්ඣිමභාණකා පන වදන්ති: 'ආනන්දත්ථෙරො අත්තනො අරහත්තප්පත්තිං ඤාපෙතුකාමො භික්ඛූහි සද්ධිං න ගතො, භික්ඛූ යථාවුඩ්ඪං අත්තනො අත්තනො ආසනෙ නිසීදන්තා ආනන්දත්ථෙරස්සාසනං ඨපෙත්වා නිසින්නා. තත්ථ කෙහිචි "එතමාසනං කස්සා"ති වුත්තෙ "ආනන්දස්සා"ති "ආනන්දො පන කුහිං ගතො"ති? තස්මිං සමයෙ ථෙරො චින්තෙසි: "ඉදානි මය්හං ගමනකාලො"ති. තතො අත්තනො ආනුභාවං දස්සෙන්තො පථවියං නිමුජ්ජිත්වා අත්තනො ආසනෙයෙව අත්තානං දස්සෙසි. "ආකාසෙනාගන්ත්වා නිසීදී"තිපි එකෙ. යථා වා තථා වා හොතු, සබ්බථාපි තං දිස්වා ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස සාධුකාරදානං යුත්තමෙව.

එවං ආගතෙ පන තස්මිං ආයස්මන්තෙ මහාකස්සපත්ථෙරො භික්ඛූ ආමන්තෙසි: "ආවුසො කිං පඨමං සඞ්ගායාම, ධම්මං වා විනයං වා"ති? භික්ඛූ ආහංසු: "භන්තෙ මහාකස්සප විනයො නාම බුද්ධසාසනස්ස ආයු, විනයෙ ඨිතෙ සාසනං ඨිතං හොති, තස්මා පඨමං විනයං සඞ්ගායාමා"ති. කං ධුරං කත්වාති? ආයස්මන්තං උපාලින්ති. කිං ආනන්දො නප්පහොතීති? නො නප්පහොති; අපි ච ඛො පන සම්මාසම්බුද්ධො ධරමානොයෙව විනයපරියත්තිං නිස්සාය ආයස්මන්තං උපාලිං එතදග්ගෙ ඨපෙසි:—"එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං විනයධරානං යදිදං උපාලී[a]"ති. තස්මා "උපාලිත්ථෙරං පුච්ඡිත්වා විනයං සඞ්ගායාමා"ති. තතො ථෙරො විනයං පුච්ඡනත්ථාය අත්තනාව අත්තානං සම්මන්නි. උපාලිත්ථෙරොපි විස්සජ්ජනත්ථාය සම්මන්නි. තත්‍රායං පාලි:—අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො සඞ්ඝං ඤාපෙසි "සුණාතු මෙ ආවුසො සඞ්ඝො, යදි සඞ්ඝස්ස

a. අ. නි. එ. නි. චතුවග්ග.

පත්තකල්ලං, අහං උපාලිං විනයං පුච්ඡෙය්‍ය"න්ති. ආයස්මාපි උපාලි සංඝං ඤාපෙසි: "සුණාතු මෙ භන්තෙ සංඝො, යදි සංඝස්ස පත්තකල්ලං, අහං ආයස්මතා මහාකස්සපෙන විනයං පුට්ඨො විස්සජ්ජෙය්‍ය"න්ති එවං අත්තානං සම්මන්නිත්වා ආයස්මා උපාලි උට්ඨායාසනා එකංසං චීවරං කත්වා ථෙරෙ භික්ඛූ වන්දිත්වා ධම්මාසනෙ නිසීදි දන්තඛචිත වීජනිං ගහෙත්වා.

තතො **මහාකස්සපත්ථෙරො** ථෙරාසනෙ නිසීදිත්වා ආයස්මන්තං **උපාලිං** විනයං පුච්ඡි. පඨමං ආවුසො උපාලි පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්තන්ති? වෙසාලියං භන්තෙති. කං ආරබ්භාති? සුදින්නං කලන්දපුත්තං ආරබ්භාති. කිස්මිං වත්ථුස්මින්ති? මෙථුනධම්මෙති. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො ආයස්මන්තං උපාලිං පඨමස්ස පාරාජිකස්ස වත්ථුම්පි පුච්ඡි, නිදානම්පි පුච්ඡි, පුග්ගලම්පි පුච්ඡි, පඤ්ඤත්තිම්පි පුච්ඡි, අනුපඤ්ඤත්තිම්පි පුච්ඡි, ආපත්තිම්පි පුච්ඡි, අනාපත්තිම්පි පුච්ඡි, පුට්ඨො පුට්ඨො ආයස්මා උපාලි විස්සජ්ජෙසි.

කිං පනෙත්ථ පඨමපාරාජිකෙ කිඤ්චි අපනෙතබ්බං වා පක්ඛිපිතබ්බං වා ආසි? නාසීති. බුද්ධස්ස භගවතො භාසිතෙ අපනෙතබ්බං නාම නත්ථි, න හි තථාගතා එකබ්‍යඤ්ජනම්පි නිරත්ථකං වදන්ති; සාවකානං පන දෙවතානං වා භාසිතෙ අපනෙතබ්බං හොති, තං ධම්මසඞ්ගාහකා ථෙරා අපනයිංසු; පක්ඛිපිතබ්බං පන සබ්බත්ථාපි අත්ථි, තස්මා යං යත්ථ පක්ඛිපිතුං යුත්තං, තම්පි පක්ඛිපිංසුයෙව. කිං පන තන්ති? "තෙන සමයෙනා"ති වා, "තෙන ඛො පන සමයෙනා"ති වා "අථ ඛො" ඉති වා, "එවං වුත්තෙ"ති වා, "එතදවොචා"ති වා, එවමාදිකං සම්බන්ධවචනමත්තං, එවං පක්ඛිපිතබ්බයුත්තං පක්ඛිපිත්වා පන "ඉදං පඨම පාරාජික"න්ති' ඨපෙසුං.

පඨමපාරාජිකෙ සඞ්ගහමාරූළ්හෙ පඤ්ච අරහන්තසතානි සඞ්ගහං ආරොපිතනයෙනෙව ගණසජ්ඣායං අකංසු. "තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා වෙරඤ්ජායං විහරතී"ති ච; තෙසං සජ්ඣායාරම්භකාලෙයෙව සාධුකාරං දදමානා විය මහාපථවී උදකපරියන්තං කත්වා කම්පිත්ථ. තෙ එතෙනෙව නයෙන සෙසපාරාජිකානි[1] සඞ්ගහං ආරොපෙත්වා "ඉදං පාරාජිකකණ්ඩ"න්ති" ඨපෙසුං. තෙරස සංඝාදිසෙසානි "තෙරසක"න්ති" ඨපෙසුං. වෙ සික්ඛාපදානි "අනියතානී"ති ඨපෙසුං. තිංස සික්ඛාපදානි "නිස්සග්ගියපාචිත්තියානී"ති ඨපෙසුං. වෙනවුති සික්ඛාපදානි පාචිත්තියානී"ති ඨපෙසුං. චත්තාරි සික්ඛාපදානි "පාටිදෙසනීයානී"ති ඨපෙසුං. පඤ්චසත්තතිසික්ඛාපදානි "සෙඛියානී"ති ඨපෙසුං. සත්තධම්මෙ 'අධිකරණසමථා"ති ඨපෙසුං. එවං වීසාධිකානි වෙසික්ඛාපදසතානි "මහාවිභඞ්ගො"ති කිත්තෙත්වා ඨපෙසුං: මහාවිභඞ්ගාවසානෙපි පුරිමනයෙනෙව මහාපථවී අකම්පිත්ථ

1. සී. III චත්තාරිපාරාජිකානි.

තතො භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ අට්ඨ සික්ඛාපදානි “පාරාජිකකණ්ඩං නාම ඉදං”ති ඨපෙසුං. සත්තරස සික්ඛාපදානි “සත්තරසකන්ති” ඨපෙසුං. තිංසසික්ඛාපදානි “නිස්සග්ගියපාචිත්තියා”ති ඨපෙසුං. ඡසට්ඨිසත සික්ඛාපදානි “පාචිත්තියානී”ති ඨපෙසුං. අට්ඨ සික්ඛාපදානි “පාටිදෙසනීයානී”ති ඨපෙසුං. පඤ්චසත්තති සික්ඛාපදානි “සෙඛියානී”ති ඨපෙසුං. සත්තධම්මෙ “අධිකරණසමථා”ති ඨපෙසුං. එවං තීනි සික්ඛාපදසතානි චත්තාරි ච සික්ඛාපදානි “භික්ඛුනීවිභඞ්ගො”ති කිත්තෙත්වා “අයං උභතො විභඞ්ගො නාම චතුසට්ඨිභාණවාරා”ති ඨපෙසුං. උභතො විභඞ්ගාවසානෙපි වුත්තනයෙනෙව මහාපඨවී අකම්පිත්ථ.

එතෙනෙව උපායෙන අසීතිභාණවාරපරිමාණං ඛන්ධකං පඤ්චවීසතිභාණවාරපරිමාණං පරිවාරඤ්ච සඞ්ගහං ආරොපෙත්වා “ඉදං විනයපිටකං නාමා”ති ඨපෙසුං. විනයපිටකාවසානෙපි වුත්තනයෙනෙව පඨවිකම්පො අහොසි. තං ආයස්මන්තං උපාලිං පටිච්ඡාපෙසුං “ආවුසො ඉමං තුය්හං නිස්සිතකෙ වාචෙහී”ති. විනයපිටකසඞ්ගහාවසානෙ උපාලිත්ථෙරො දන්තඛචිතබීජනිං නික්ඛිපිත්වා ධම්මාසනා ඔරොහිත්වා ථෙරෙ භික්ඛූ වන්දිත්වා අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදි.

විනයං සඞ්ගායිත්වා ධම්මං සඞ්ගායිතුකාමො ආයස්මා මහාකස්සපො භික්ඛූ පුච්ඡි “ධම්මං සඞ්ගායන්තෙහි කං පුග්ගලං ධුරං කත්වා ධම්මො සඞ්ගායිතබ්බො”ති? භික්ඛූ “ආනන්දත්ථෙරං ධුරං කත්වා”ති ආහංසු. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො සංඝං ඤාපෙසි: “සුණාතු මෙ ආවුසො සංඝො, යදි සංඝස්ස පත්තකල්ලං, අහං ආනන්දං ධම්මං පුච්ඡෙය්‍යන්”ති. අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො සංඝං ඤාපෙසි: “සුණාතු මෙ භන්තෙ සංඝො, යදි සංඝස්ස පත්තකල්ලං, අහං ආයස්මතා මහාකස්සපෙන ධම්මං පුට්ඨො විස්සජ්ජෙය්‍යන්”ති. අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො උට්ඨායාසනා ඒකංසං චීවරං කත්වා ථෙරෙ භික්ඛූ වන්දිත්වා ධම්මාසනෙ නිසීදි දන්තඛචිතබීජනිං ගහෙත්වා.

අථායස්මා මහාකස්සපො භික්ඛූ පුච්ඡි: “කතරං ආවුසො පිටකං පඨමං සඞ්ගායාමා”ති? සුත්තන්තපිටකං භන්තෙති. සුත්තන්තපිටකෙ චතස්සො සඞ්ගීතියො, තාසු පඨමං කතරං සඞ්ගීතින්ති? දීඝසඞ්ගීතිං භන්තෙති. දීඝසඞ්ගීතියං චතුත්තිංසසුත්තානි, තයො වග්ගා, තෙසු පඨමං කතරං වග්ගන්ති? සීලක්ඛන්ධවග්ගං භන්තෙති. සීලක්ඛන්ධවග්ගෙ තෙරසසුත්තන්තා, තෙසු පඨමං කතරං සුත්තන්ති? බ්‍රහ්මජාලසුත්තං නාම භන්තෙති. තිවිධසීලාලඞ්කතං නානාවිධමිච්ඡාජීවකුහනලපනාදිවිද්ධංසනං ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිජාලවිනිවෙඨනං දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනං තං පඨමං සඞ්ගායාමාති.

අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොච: “බ්‍රහ්මජාලං ආවුසො ආනන්ද කත්ථ භාසිතන්ති”? “අන්තරා ච භන්තෙ රාජගහං අන්තරා ච නාලන්දං රාජාගාරකෙ අම්බලට්ඨිකාය”න්ති.

කං ආරබ්භාති? සුප්පියඤ්ච පරිබ්බාජකං බ්‍රහ්මදත්තඤ්ච මාණවන්ති. **කිස්මිං** වත්ථුස්මින්ති? වණ්ණාවණ්ණෙති. අථ ඛො ආයස්මා මහා**කස්සපො** ආයස්මන්තං ආනන්දං බ්‍රහ්මජාලස්ස නිදානම්පි පුච්ඡි, පුග්ගලම්පි පුච්ඡි, වත්ථුම්පි පුච්ඡි. ආයස්මා ආනන්දො විස්සජ්ජෙසි. **විස්සජ්ජ**නාවසානෙ පඤ්ච අරහන්තසතානි සජ්ඣායමකංසු. වුත්තනයෙනෙව පඨවිකම්පො අහොසි.

එවං බ්‍රහ්මජාලං සඞ්ගායිත්වා තතො පරං "**සාමඤ්ඤඵලං** පනාවුසො **ආනන්ද** කත්ථ භාසිත"න්ති? ආදිනා පුච්ඡාවිස්සජ්ජනානුක්කමෙන සද්ධිං බ්‍රහ්මජාලෙන සබ්බෙපි තෙරසසුත්තන්තෙ සඞ්ගායිත්වා "අයං **සීලක්ඛන්ධවග්ගො** නාමා"ති කිත්තෙත්වා ඨපෙසුං[1]; තදනන්තරං මහාවග්ගං, තදනන්තරං පාටිකවග්ගන්ති, එවං තිවග්ගසඞ්ගහං චතුත්තිංසසුත්තන්තපටිමණ්ඩිතං චතුසට්ඨිභාණවාරපරිමාණං තන්තිං සඞ්ගායිත්වා "අයං **දීඝනිකායො** නාමා"ති වත්වා ආයස්මන්තං ආනන්දං පටිච්ඡාපෙසුං: "ආවුසො ඉමං තුය්හං නිස්සිතකෙ වාචෙහී"ති.

තතො අනන්තරං අසීතිභාණවාරපරිමාණං **මජ්ඣිමනිකායං** සඞ්ගායිත්වා ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස නිස්සිතකෙ පටිච්ඡාපෙසුං: "ඉමං තුම්හෙ පරිහරථා"ති. තතො අනන්තරං භාණවාරසතපරිමාණං **සංයුත්තනිකායං** සඞ්ගායිත්වා මහාකස්සපත්ථෙරං පටිච්ඡාපෙසුං: "භන්තෙ ඉමං තුම්හාකං නිස්සිතකෙ වාචෙථා"ති. තතො අනන්තරං වීසතිභාණවාරසතපරිමාණං **අඞ්ගුත්තරනිකායං** සඞ්ගායිත්වා අනුරුද්ධත්ථෙරං පටිච්ඡාපෙසුං: "ඉමං තුම්හාකං නිස්සිතකෙ වාචෙථා"ති.

තතො අනන්තරං:—

"ධම්මසඞ්ගණිං විභඞ්ගඤ්ච කථාවත්ථුඤ්ච පුග්ගලං,
ධාතුයමකපට්ඨානං **අභිධම්මො**ති වුච්චතී"ති.

එවං සංවණ්ණිතං සුඛුමඤාණගොචරං තන්තිං සඞ්ගායිත්වා ඉදං **අභිධම්මපිටකං** නාමාති වත්වා පඤ්ච අරහන්තසතානි සජ්ඣායමකංසු. වුත්තනයෙනෙව පඨවිකම්පො අහොසි.

තතො පරං ජාතකං නිද්දෙසො[2] පටිසම්භිදාමග්ගො සුත්තනිපාතො ධම්මපදං උදානං ඉතිවුත්තකං විමානවත්ථු පෙතවත්ථු ථෙරථෙරීගාථාති ඉමං තන්තිං සඞ්ගායිත්වා "**ඛුද්දකගන්ථො** නාම අය"න්ති ච වත්වා "අභිධම්මපිටකස්මිංයෙව සඞ්ගහං ආරොපයිංසූ"ති දීඝභාණකා වදන්ති. මජ්ඣිමභාණකා පන "චරියාපිටකඅපදානබුද්ධවංසෙහි සද්ධිං සබ්බම්පි තං ඛුද්දකගන්ථං සුත්තන්තපිටකෙ පරියාපන්න"න්ති වදන්ති.

එවමෙතං සබ්බම්පි බුද්ධවචනං රසවසෙන එකවිධං, ධම්මවිනයවසෙන දුවිධං, පඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමවසෙන තිවිධං, තථා පිටකවසෙන,

---

1. සී. I. පට්ඨපෙසුං.   2. සී. I. II. මහානිද්දෙසො චූළනිද්දෙසො.

නිකායවසෙන පඤ්චවිධං, අඞ්ගවසෙන නවවිධං, ධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීතිසහස්සවිධන්ති වෙදිතබ්බං.

කථං රසවසෙන එකවිධං? යං හි භගවතා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා යාව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බායති, තාව එත්ථන්තරෙ පඤ්චචත්තාලීසවස්සානි දෙවමනුස්සනාගයක්ඛාදයො අනුසාසන්තෙන වා පච්චවෙක්ඛන්තෙන වා වුත්තං සබ්බන්තං එකරසං විමුත්තිරසමෙව හොති; එවං රසවසෙන එකවිධං.

කථං ධම්මවිනයවසෙන දුවිධං? සබ්බමෙව චෙතං ධම්මො චෙව විනයො චාති සඞ්ඛං ගච්ඡති; තත්ථ විනයපිටකං විනයො, අවසෙසං බුද්ධවචනං ධම්මො; තෙනෙවාහ: "යන්නූන මයං ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායෙය්‍යාම" "අහං උපාලිං විනයං පුච්ඡෙය්‍යං" "ආනන්දං ධම්මං පුච්ඡෙය්‍යන්ති" ච එවං ධම්මවිනයවසෙන දුවිධං.

කථං පඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමවසෙන තිවිධං? සබ්බමෙව හිදං පඨමබුද්ධවචනං මජ්ඣිමබුද්ධවචනං පච්ඡිමබුද්ධවචනන්ති තිප්පභෙදං හොති.

තත්ථ:—

"අනෙකජාතිසංසාරං සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං
ගහකාරකං ගවෙසන්තො දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං.
ගහකාරක දිට්ඨොසි පුන ගෙහං න කාහසි,
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා ගහකූටං විසංඛිතං,
විසංඛාරගතං චිත්තං තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා"ති

ඉදං පඨමබුද්ධවචනං. කෙචි "යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා"ති ඛන්ධකෙ උදානගාථං වදන්ති. එසා පන පාටිපදදිවසෙ සබ්බඤ්ඤුභාවප්පත්තස්ස සොමනස්සමයඤාණෙන පච්චයාකාරං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පන්නා උදානගාථාති වෙදිතබ්බා. යං පන පරිනිබ්බාණකාලෙ අභාසි, "හන්දදානි භික්ඛවෙ ආමන්තයාමි වො, වයධම්මා සඞ්ඛාරා, අප්පමාදෙන සම්පාදෙථාති" ඉදං පච්ඡිමබුද්ධවචනං. උභින්නමන්තරෙ යං වුත්තමෙතං මජ්ඣිමබුද්ධවචනං නාම. එවං පඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමබුද්ධවචනවසෙන තිවිධං.

කථං පිටකවසෙන තිවිධං? සබ්බම්පි චෙතං විනයපිටකං සුත්තන්තපිටකං අභිධම්මපිටකන්ති තිප්පභෙදමෙව හොති. තත්ථ පඨමසඞ්ගීතියං සඞ්ගීතඤ්ච අසඞ්ගීතඤ්ච සබ්බම්පි සමොධානෙත්වා "උභයානි පාතිමොක්ඛානි ද්වෙ විභඞ්ගානි ද්වාවීසති ඛන්ධකා සොළසපරිවාරාති" ඉදං **විනයපිටකං** නාම. "බ්‍රහ්මජාලාදිචතුත්තිංසසුත්තන්තසඞ්ගහො දීඝනිකායො, මූලපරියායසුත්තාදි දියඩ්ඪසතද්වෙසුත්තන්තසඞ්ගහො මජ්ඣිමනිකායො, ඔඝතරණසුත්තාදිසත්තසුත්තන්තසහස්සසත්තසතච සට්ඨිසුත්තන්තසඞ්ගහො සංයුත්තනිකායො, චිත්තපරියාදානසුත්තාදි නවසුත්තන්තසහස්සපඤ්චසතසත්තපඤ්ඤාස සුත්තන්තසඞ්ගහො අඞ්ගුත්තරනිකායො, ඛුද්දකපාඨ ධම්මපද උදාන ඉතිවුත්තක සුත්තනිපාත විමානවත්ථු පෙතවත්ථු

ථෙරථෙරීගාථා ජාතක නිද්දෙස පටිසම්භිදා අපදාන බුද්ධවංස චරියාපිටකවසෙන පණ්ණරසභෙදෙ ඛුද්දකනිකායො”ති ඉදං **සුත්තන්තපිටකං** නාම. “ධම්මසඞ්ගහො විභඞ්ගො ධාතුකථා පුග්ගලපඤ්ඤත්ති කථාවත්ථු යමකං පට්ඨානං”ති ඉදං **අභිධම්මපිටකං** නාම.

තත්ථ:—

“විවිධවිසෙසනයත්තා විනයනතො චෙව කායවාචානං
විනයත්ථවිදූහි අයං **විනයො විනයො**ති අක්ඛාතො.”

විවිධා හි එත්ථ පඤ්චවිධපාතිමොක්ඛුද්දෙසපාරාජිකාදිසත්තආපත්තික්ඛන්ධමාතිකාවිභඞ්ගාදිප්පභෙදනයා, විසෙසභූතා ච දළ්හීකම්ම සිථිලකරණප්පයොජනා අනුපඤ්ඤත්තිනයා, කායිකවාචසිකඅජ්ඣාචාරනිසෙධනතො චෙස කායං වාචඤ්ච විනෙති; තස්මා විවිධනයත්තා විසෙසනයත්තා කායවාචානං ච විනයනතො **විනයො**ති අක්ඛාතො.

තෙනෙතමෙතස්ස වචනත්ථකොසල්ලත්ථං වුත්තං:—

“විවිධවිසෙසනයත්තා විනයනතො චෙව කායවාචානං
විනයත්ථවිදූහි අයං විනයො විනයොති අක්ඛාතො”ති.

ඉතරං පන:–

“අත්ථානං සූචනතො සුවුත්තතො සවණතොථ සූදනතො
සුත්තාණාසුත්තසභාගතො ච **සුත්තං සුත්තන්ති** අක්ඛාතං”

තං හි අත්තත්ථපරත්ථාදිභෙදෙ අත්ථෙ සූචෙති; සුවුත්තා චෙත්ථ අත්ථා වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුලොමෙන වුත්තත්තා, සවති චෙතං අත්ථෙ සස්සමිව ඵලං, පසවතීති වුත්තං හොති; සූදති ච[1] ධෙනුවිය ඛීරං, පග්ඝරතීති වුත්තං හොති; සුට්ඨු ච නෙ තායති රක්ඛතීති වුත්තං හොති; සුත්තසභාගඤ්ච තං යථා හි තච්ඡකානං සුත්තං පමාණං හොති, එවමෙතම්පි විඤ්ඤූනං, යථා ච සුත්තෙන සඞ්ගහිතානි පුප්ඵානි න විකිරීයන්ති න විද්ධංසීයන්ති, එවමෙතෙන සඞ්ගහිතා අත්ථා.

තෙනෙතමෙතස්ස වචනත්ථකොසල්ලත්ථං වුත්තං:—

“අත්ථානං සූචනතො සුවුත්තතො සවණතොථ සූදනතො
සුත්තාණාසුත්තසභාගතො ච සුත්තං සුත්තන්ති අක්ඛාත”න්ති.

ඉතරො පන;—

“යං එත්ථ වුඩ්ඪිමන්තො සලක්ඛණා පූජිතා පරිච්ඡින්නා
වුත්තාධිකා ච ධම්මා අභිධම්මො තෙන අක්ඛාතො”

අයං හි අභිසද්දො වුඩ්ඪිසලක්ඛණපූජිතපරිච්ඡින්නාධිකෙසු දිස්සති. තථා හෙස “බාළ්හා මෙ ආවුසො දුක්ඛා වෙදනා අභික්කමන්ති”ති ආදීසු වුඩ්ඪියං ආගතො. “යා තා රත්තියො අභිඤ්ඤාතා අභිලක්ඛිතා”ති ආදීසු සලක්ඛණෙ. “රාජාභිරාජා මනුජින්දො”ති ආදීසු පූජිතෙ. “පටිබලො විනෙතුං අභිධම්මෙ අභිවිනයෙ”ති ආදීසු පරිච්ඡින්නෙ.

1. සී. II. සොද.

අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්කරවිරිහිතෙ ධම්මෙ ච විනයෙ චාති වුත්තං හොති. "අභික්කන්තෙන වණ්ණෙනා"ති ආදීසු අධිකෙ. එත්ථ ච "රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති, මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී"ති ආදිනා නයෙන වුඩ්ඪිමන්තොපි ධම්මා වුත්තා. "රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා"ති ආදිනා නයෙන ආරම්මණාදීහි ලක්ඛණීයත්තා සලක්ඛණාපි. "සෙඛා ධම්මා අසෙඛා ධම්මා ලොකුත්තරා ධම්මා"ති ආදිනා නයෙන පූජිතාපි පූජාරහාති අධිප්පායො. "ඵස්සො හොති වෙදනා හොතී"ති ආදිනා නයෙන සභාවපරිච්ඡින්නත්තා පරිච්ඡින්නාපි; "මහග්ගතා ධම්මා අප්පමාණා ධම්මා අනුත්තරා ධම්මා"ති ආදිනා නයෙන අධිකාපි ධම්මා වුත්තා. තෙනෙතමෙතස්ස වචනත්ථකොසල්ලත්ථං වුත්තං:—

"යං එත්ථ වුඩ්ඪිමන්තො සලක්ඛණා පූජිතා පරිච්ඡින්නා
වුත්තාධිකා ච ධම්මා අභිධම්මො තෙන අක්ඛාතො"ති.

යං පනෙත්ථ අවිසිට්ඨං තං:—

"පිටකං පිටකත්ථවිදූ පරියත්තිභාජනත්ථතො ආහු
තෙන සමොධානෙත්වා තයොපි විනයාදයො ඤෙය්‍යා".

පරියත්තිපි හි "මා පිටකසම්පදානෙනා"ති ආදීසු පිටකන්ති වුච්චති. "අථ පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය කුද්දාලපිටකං ආදායා"ති ආදීසු යං කිඤ්චි භාජනම්පි. තස්මා "පිටකං පිටකත්ථවිදූ පරියත්තිභාජනත්ථතො ආහු" ඉදානි "තෙන සමොධානෙත්වා තයොපි විනයාදයො ඤෙය්‍යා"ති. තෙන එවං දුවිධත්ථෙන පිටකසද්දෙන සහ සමාසං කත්වා විනයො ච සො පිටකඤ්ච පරියත්තිභාවතො තස්ස තස්ස අත්ථස්ස භාජනතො චාති=විනයපිටකං. යථාවුත්තෙනෙව නයෙන සුත්තඤ්ච තං පිටකඤ්චාති=සුත්තපිටකං. අභිධම්මො ච සො පිටකඤ්චාති=අභිධම්මපිටකන්ති. එවමෙතෙ තයොපි විනයාදයො ඤෙය්‍යා.

එවං ඤත්වා ච පුනපි තෙසුයෙව පිටකෙසු නානප්පකාරකොසල්ලත්ථං:—

"දෙසනාසාසනකථාභෙදං තෙසු යථාරහං
සික්ඛාප්පහානගම්භීරභාවඤ්ච පරිදීපයෙ.
පරියත්තිභෙදං සම්පත්තිං විපත්තිඤ්චාපි යං යහිං
පාපුණාති යථා භික්ඛු තම්පි සබ්බං විභාවයෙ".

තත්‍රායං පරිදීපනා විභාවනා ච; එතානි හි තීණි පිටකානි යථාක්කමං ආණාවොහාරපරමත්ථදෙසනා, යථාපරාධයථානුලොමයථාධම්මසාසනානි, සංවරාසංවරදිට්ඨිවිනිවෙඨනනාමරූපපරිච්ඡෙදකථාචාති වුච්චන්ති, එත්ථ හි විනයපිටකං ආණාරහෙන භගවතා ආණාබාහුල්ලතො දෙසිතත්තා ආණාදෙසනා; සුත්තපිටකං වොහාරකුසලෙන භගවතා වොහාරබාහුල්ලතො දෙසිතත්තා වොහාරදෙසනා;

අභිධම්මපිටකං පරමත්ථකුසලෙන භගවතා පරමත්ථබාහුල්ලතො දෙසිතත්තා පරමත්ථදෙසනාති වුච්චති. තථා පඨමං යෙ තෙ පචුරාපරාධා සත්තා තෙ යථාපරාධං එත්ථ සාසිතාති යථාපරාධසාසනං. දුතියං අනෙකජ්ඣාසයානුසයචරියාධිමුත්තිකා සත්තා යථානුලොමං එත්ථ සාසිතාති යථානුලොමසාසනං. තතියං ධම්මපුඤ්ජමත්තෙ "අහං මමා"ති සඤ්ඤිනො සත්තා යථාධම්මං එත්ථ සාසිතාති යථාධම්මසාසනන්ති වුච්චති. තථා පඨමං අජ්ඣාචාරපටිපක්ඛභූතො සංවරාසංවරො එත්ථ කථිතොති සංවරාසංවරකථා; සංවරාසංවරොති ඛුද්දකො චෙව මහන්තො ච සංවරො, කම්මාකම්මං විය ඵලාඵලං වියච. දුතියං මිච්ඡාදිට්ඨිපටිපක්ඛභූතා දිට්ඨිවිනිවෙඨනා එත්ථ කථිතාති දිට්ඨිවිනිවෙඨනකථා. තතියං රාගාදිපටිපක්ඛභූතො නාමරූපපරිච්ඡෙදො එත්ථ කථිතොති නාමරූපපරිච්ඡෙදකථාති වුච්චති.

තීසුපි චෙතෙසු තිස්සො සික්ඛා, තීණි පහානානි, චතුබ්බිධො ච ගම්භීරභාවො වෙදිතබ්බො. තථා හි, විනයපිටකෙ විසෙසෙන අධිසීලසික්ඛා වුත්තා, සුත්තන්තපිටකෙ අධිචිත්තසික්ඛා, අභිධම්මපිටකෙ අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. විනයපිටකෙ ච වීතික්කමප්පහානං කිලෙසානං වීතික්කමපටිපක්ඛත්තා සීලස්ස; සුත්තන්තපිටකෙ පරියුට්ඨානප්පහානං පරියුට්ඨානපටිපක්ඛත්තා සමාධිස්ස; අභිධම්මපිටකෙ අනුසයප්පහානං අනුසයපටිපක්ඛත්තා පඤ්ඤාය; පඨමෙ ච තදඞ්ගප්පහානං කිලෙසානං ඉතරෙසු වික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදප්පහානානි; පඨමෙ දුච්චරිතසංකිලෙසප්පහානං, ඉතරෙසු තණ්හාදිට්ඨිසංකිලෙසානං; එකමෙකස්මිං චෙත්ථ චතුබ්බිධොපි ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගම්භීරභාවො වෙදිතබ්බො. තත්ථ ධම්මොති තන්ති; අත්ථොති තස්සායෙවත්ථො; දෙසනාති තස්සා මනසා[1] වවත්ථාපිතාය තන්තියා දෙසනා; පටිවෙධොති තන්තියා තන්තිඅත්ථස්ස ච යථාභූතාවබොධො; තීසුපි චෙතෙසු එතෙ ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධා යස්මා සසාදීහි විය මහාසමුද්දො මන්දබුද්ධීහි දුක්ඛොගාහා අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ච, තස්මා ගම්භීරා; එවං එකමෙකස්මිං චෙත්ථ චතුබ්බිධොපි ගම්භීරභාවො වෙදිතබ්බො.

අපරො නයො:—ධම්මොති හෙතු; වුත්තංහෙතං "හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා"ති. අත්ථොති හෙතුඵලං, වුත්තංහෙතං "හෙතුඵලෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා"ති. දෙසනාති පඤ්ඤත්ති, යථාධම්මං ධම්මාභිලාපොති අධිප්පායො. අනුලොමපටිලොමසංඛෙපවිත්ථාරාදිවසෙන වා කථනං. පටිවෙධොති අභිසමයො, සො ච ලොකියො ලොකුත්තරො විසයතො ච අසම්මොහතො ච අත්ථානුරූපං ධම්මෙසු ධම්මානුරූපං අත්ථෙසු පඤ්ඤත්තිපථානුරූපං පඤ්ඤත්තීසු අවබොධො, තෙසං තෙසං වා තත්ථ තත්ථ වුත්තධම්මානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො සලක්ඛණසඞ්ඛාතො අවිපරීතසභාවො. ඉදානි යස්මා එතෙසු තීසුපි පිටකෙසු යං යං ධම්මජාතං අත්ථජාතං වා යා චායං යථා

1. සී. I. II & III අවත්ථාපිතාය.

යථා ඤාපෙතබ්බො අත්ථො සොතූනං ඤාණස්ස අභිමුඛො හොති, තථා තථා තදත්ථ ජොතිකා දෙසනා; යො චෙත්ථ අවිපරීතාවබොධ සංඛාතො පටිවෙධො, තෙසං තෙසං වා ධම්මානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො සලක්ඛණසංඛාතො අවිපරීතසභාවො; සබ්බම්පෙතං අනුපචිතකුසල සම්භාරෙහි දුප්පඤ්ඤෙහි සසාදීහි මහාසමුද්දො විය දුක්ඛොගාහං අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨඤ්ච; තස්මා එවම්පි එකමෙකස්මිං චෙත්ථ චතුබ්බිධොපි ගම්භීරභාවො වෙදිතබ්බො.

එත්තාවතා ච:—

“දෙසනා සාසනකථා භෙදන්තෙසු යථාරහං
සික්ඛාප්පහාණගම්භීරභාවං ච පරිදීපයෙ”.

ඉති අයං ගාථා වුත්තත්ථා හොති.

“පරියත්තිභෙදං සම්පත්තිං විපත්තිඤ්චාපි යං යහිං
පාපුණාති යථා භික්ඛු තම්පි සබ්බං විභාවයෙ”ති.

ඉති එත්ථ පන තීසු පිටකෙසු තිවිධො පරියත්තිභෙදො දට්ඨබ්බො; තිස්සො හි පරියත්තියො, අලගද්දූපමා නිස්සරණත්ථා භණ්ඩාගාරික පරියත්තීති.

තත්ථ දුග්ගහිතා උපාරම්භාදිහෙතුපරියාපුතා අලගද්දූපමා, යං සන්ධාය වුත්තං “සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ පුරිසො අලගද්දත්ථිකො-පෙ-සො පස්සෙය්‍ය මහන්තං අලගද්දං, තමෙනං භොගෙ වා නඞ්ගුට්ඨෙ වා ගණ්හෙය්‍ය, තස්ස සො අලගද්දො පටිපරිවත්තිත්වා හත්ථෙ වා බාහාය වා අඤ්ඤතරස්මිං වා අඞ්ගපච්චඞ්ගෙ ඩංසෙය්‍ය, සො තතොනිදානං මරණං වා නිගච්ඡෙය්‍ය මරණමත්තං වා දුක්ඛං. තං කිස්ස හෙතු? දුග්ගහිතත්තා භික්ඛවෙ අලගද්දස්ස. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ ඉධෙකච්චෙ මොඝපුරිසා ධම්මං පරියාපුණන්ති සුත්තං-පෙ-වෙදල්ලං, තෙ තං ධම්මං පරියාපුණිත්වා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤාය අත්ථං න උපපරික්ඛන්ති, තෙසං තෙ ධම්මා පඤ්ඤාය අත්ථං අනුපපරික්ඛතං න නිජ්ඣානං ඛමන්ති, තෙ උපාරම්භානිසංසා චෙව ධම්මං පරියාපුණන්ති, ඉතිවාදප්පමොක්ඛානිසංසා ච, යස්ස චත්ථාය ධම්මං පරියාපුණන්ති, තඤ්චස්ස අත්ථං නානුභොන්ති, තෙසං තෙ ධම්මා දුග්ගහිතා දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති. තං කිස්ස හෙතු? දුග්ගහිතත්තා භික්ඛවෙ ධම්මානන්ති”. යා පන සුග්ගහිතා සීලක්ඛන්ධාදිපාරිපූරිංයෙව ආකංඛමානෙන පරියාපුතා න උපාරම්භාදිහෙතු අයං නිස්සරණත්ථා, යං සන්ධාය වුත්තං “තෙසං තෙ ධම්මා සුග්ගහිතා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය සංවත්තන්ති. තං කිස්සහෙතු? සුග්ගහිතත්තා භික්ඛවෙ ධම්මානන්ති.” යං පන පරිඤ්ඤාතක්ඛන්ධො පහීනකිලෙසො භාවිතමග්ගො පටිවිද්ධාකුප්පො සච්ඡිකතනිරොධො ඛීණාසවො කෙවලං පවෙණී පාලනත්ථාය වංසානුරක්ඛණත්ථාය පරියාපුණාති, අයං භණ්ඩාගාරිකපරියත්ති.

විනයෙ පන සුප්පටිපන්නො භික්ඛු සීලසම්පදං නිස්සාය තිස්සො විජ්ජා පාපුණාති, තාසංයෙව ච තත්ථ පභෙදවචනතො; සුත්තෙ සුප්පටිපන්නො සමාධිසම්පදං නිස්සාය ඡ අභිඤ්ඤා පාපුණාති, තාසං යෙව ච තත්ථ පභෙදවචනතො; අභිධම්මෙ සුප්පටිපන්නො පඤ්ඤාසම්පදං නිස්සාය චතස්සො පටිසම්භිදා පාපුණාති, තාසඤ්ච තත්ථෙව පභෙදවචනතො; එවමෙතෙසු සුප්පටිපන්නො යථාක්කමෙන ඉමං විජ්ජත්තයඡඅභිඤ්ඤචතුපටිසම්භිදාභෙදං සම්පත්තිං පාපුණාති.

විනයෙ පන දුප්පටිපන්නො අනනුඤ්ඤාතසුඛසම්ඵස්සඅත්ථරණපාපුරණාදිඵස්සසාමඤ්ඤතො පටික්ඛිත්තෙසු උපාදින්නඵස්සාදිසු අනවජ්ජසඤ්ඤී හොති. වුත්තං හෙතං: "තථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි, යථා යෙමෙ අන්තරායිකා ධම්මා වුත්තා භගවතා තෙ පටිසෙවතො නාලං අන්තරායායා"ති. තතො දුස්සීලභාවං පාපුණාති. සුත්තෙ දුප්පටිපන්නො "චත්තාරො මෙ භික්ඛවෙ පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා"ති ආදිසු අධිප්පායං අජානන්තො දුග්ගහීතං ගණ්හාති, යං සන්ධාය වුත්තං "අත්තනා දුග්ගහිතෙන අම්හෙ චෙව අබ්භාචික්ඛති අත්තානඤ්ච ඛණති බහුඤ්ච අපුඤ්ඤං පසවතී"ති, තතො මිච්ඡාදිට්ඨිං පාපුණාති. අභිධම්මෙ දුප්පටිපන්නො ධම්මචින්තං අතිධාවන්තො අචින්තෙය්‍යානිපි චින්තෙති, තතො චිත්තක්ඛෙපං පාපුණාති. වුත්තං හෙතං "චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ අචින්තෙය්‍යානි න චින්තෙතබ්බානි, යානි චින්තෙන්තො උම්මාදස්ස විඝාතස්ස භාගී අස්සා"ති; එවමෙතෙසු දුප්පටිපන්නො යථාක්කමෙන ඉමං දුස්සීලභාවමිච්ඡාදිට්ඨිතාචිත්තක්ඛෙපභෙදං විපත්තිං පාපුණාතීති.

එත්තාවතා:-

"පරියත්තිභෙදං සම්පත්තිං විපත්තිඤ්චාපි යං යහිං
පාපුණාති යථා භික්ඛු තම්පි සබ්බං විභාවයෙ".

ඉති අයම්පි ගාථා වුත්තත්ථා හොති.

එවං නානප්පකාරතො පිටකානි ඤත්වා තෙසං-වසෙනෙතං බුද්ධවචනං තිවිධන්ති ඤාතබ්බං.

කථං නිකායවසෙන පඤ්චවිධං? සබ්බමෙව්හෙතං දීඝනිකායො මජ්ඣිමනිකායො සංයුත්තනිකායො අඞ්ගුත්තරනිකායො ඛුද්දකනිකායොති පඤ්චප්පභෙදං හොති.

තත්ථ කතමො **දීඝනිකායො?** තිවග්ගසඞ්ගහානි **බ්‍රහ්මජාලාදීනි** චතුත්තිංසසුත්තානි.

"චතුත්තිංසෙව සුත්තන්තා තිවග්ගො යස්ස සඞ්ගහො
එස **දීඝනිකායොති** පඨමො අනුලොමිකො"ති.

කස්මා පනෙස "දීඝනිකායොති" වුච්චති? දීඝප්පමාණානං සුත්තානං සමූහතො නිවාසතො ච. සමූහනිවාසා හි නිකායොති වුච්චන්ති. "නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකනිකායම්පි සමනුපස්සාමි, එවං චිත්තං, යථයිදං භික්ඛවෙ තිරච්ඡානගතා පාණා පොණිකනිකායො[1] චික්ඛල්ලිකනිකායො"ති එවමාදීනි චෙත්ථ සාධකානි සාසනතො ලොකතො ච; එවං සෙසානම්පි නිකායභාවෙ වචනත්ථො වෙදිතබ්බො.

කතමො **මජ්ඣිමනිකායො**? මජ්ඣිමප්පමාණානි පඤ්චදසවග්ගසඞ්ගහානි **මූලපරියාය**සුත්තාදීනි දියඩ්ඪසතං ද්වෙ ච සුත්තානි.

"දියඩ්ඪසතසුත්තන්තා ද්වෙ ච සුත්තානි යත්ථ සො
නිකායො මජ්ඣිමො පඤ්චදසවග්ගපරිග්ගහො"ති.

කතමො **සංයුත්තනිකායො**? දෙවතාසංයුත්තාදිවසෙන ඨිතානි **ඔඝතරණා**දීනි සත්තසුත්තසහස්සානි සත්ත ච සුත්තසතානි ද්වාසට්ඨි ච සුත්තානි.

"සත්තසුත්තසහස්සානි සත්තසුත්තසතානි ච
ද්වාසට්ඨි චෙව සුත්තන්තා එසො **සංයුත්තසඞ්ගහො**"ති.

කතමො **අඞ්ගුත්තරනිකායො**? එකෙකඅඞ්ගාතිරෙකවසෙන ඨිතානි **චිත්තපරියාදානා**දීනි නවසුත්තසහස්සානි පඤ්චසුත්තසතානි සත්තපඤ්ඤාසඤ්ච සුත්තානි.

"නවසුත්තසහස්සානි පඤ්චසුත්තසතානි ච
සත්තපඤ්ඤාසසුත්තානි සංඛා **අඞ්ගුත්තරෙ** අය"න්ති.

කතමො **ඛුද්දකනිකායො**? සකලං විනයපිටකං අභිධම්මපිටකං ඛුද්දකපාඨාදයො ච පුබ්බෙ නිදස්සිතපඤ්චදසභෙදා, ඨපෙත්වා චත්තාරො නිකායෙ අවසෙසං බුද්ධවචනං.

"ඨපෙත්වා චතුරොපෙතෙ නිකායෙ දීඝආදිකෙ,
තදඤ්ඤං බුද්ධවචනං **නිකායො ඛුද්දකො** මතො"ති.

එවං නිකායවසෙන පඤ්චවිධං.

කථං අඞ්ගවසෙන නවවිධං? සබ්බමෙව හිදං සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථා උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලන්ති නවප්පභෙදං හොති. තත්ථ උභතොවිභඞ්ගනිද්දෙසඛන්ධකපරිවාරා සුත්තනිපාතෙ මඞ්ගලසුත්තරතනසුත්තනාලකසුත්තතුවටකසුත්තානි, අඤ්ඤම්පි ච සුත්තනාමකං තථාගතවචනං "සුත්ත"න්ති වෙදිතබ්බං. සබ්බම්පි සගාථකං සුත්තං "ගෙය්‍ය"න්ති වෙදිතබ්බං. විසෙසෙන සංයුත්තකෙ සකලොපි සගාථකවග්ගො. සකලං අභිධම්මපිටකං නිග්ගාථකසුත්තං යඤ්ච අඤ්ඤම්පි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි අසඞ්ගහිතං බුද්ධවචනං, තං "වෙය්‍යාකරණ"න්ති වෙදිතබ්බං. ධම්මපදං ථෙරගාථා ථෙරිගාථා[2]

1 සී. II. & III. "පොණිකනිකායොති"පි. 2 සී. II. ථෙර ථෙරී ගාථා.

සුත්තනිපාතෙ නොසුත්තනාමිකා සුද්ධිකගාථා ච "ගාථා"ති වෙදිතබ්බා. සොමනස්සඤාණමයිකගාථාපටිසංයුත්තා ද්වෙඅසීතිසුත්තන්තා "උදාන"න්ති වෙදිතබ්බං. "වුත්තංහෙතං භගවතා"ති ආදිනයප්පවත්තා දසුත්තරසතංසුත්තන්තා "ඉතිවුත්තක"න්ති වෙදිතබ්බං. අපණ්ණකජාතකාදීනි පඤ්ඤාසාධිකානි පඤ්චජාතකසතානි "ජාතක"න්ති වෙදිතබ්බං. "චත්තාරො මෙ භික්ඛවෙ අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා ආනන්දෙ"ති ආදිනයප්පවත්තා සබ්බෙපි අච්ඡරියබ්භුතධම්මපටිසංයුත්තා සුත්තන්තා "අබ්භුතධම්ම"න්ති වෙදිතබ්බං. චූළවෙදල්ලමහාවෙදල්ලසම්මාදිට්ඨිසක්කපඤ්හසංඛාරභාජනියමහාපුණ්ණමසුත්තන්තාදයො සබ්බෙපි වෙදඤ්ච තුට්ඨිඤ්ච ලද්ධා ලද්ධා පුච්ඡිතසුත්තන්තා "වෙදල්ල"න්ති වෙදිතබ්බං. එවං අඞ්ගවසෙන නවවිධං.

කථං ධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීතිසහස්සවිධං? සබ්බමෙව චෙතං බුද්ධවචනං:—

"ද්වාසීතිං බුද්ධතො ගණ්හිං ද්වෙසහස්සානි භික්ඛුතො,
චතුරාසීතිසහස්සානි යෙමෙ ධම්මා පවත්තිනො"ති.

එවං පරිදීපිතධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීතිසහස්සප්පභෙදං හොති. තත්ථ එකානුසන්ධිකං සුත්තං එකො ධම්මක්ඛන්ධො, යං අනෙකානුසන්ධිකං තත්ථ අනුසන්ධිවසෙන ධම්මක්ඛන්ධගණනා; ගාථාබන්ධෙසු පඤ්හාපුච්ඡනං එකො ධම්මක්ඛන්ධො, විස්සජ්ජනං එකො; අභිධම්මෙ එකමෙකං තිකදුකභාජනං එකමෙකඤ්ච චිත්තවාරභාජනං එකෙකො ධම්මක්ඛන්ධො; විනයෙ අත්ථි වත්ථු අත්ථි මාතිකා අත්ථි පදභාජනියං අත්ථි ආපත්ති අත්ථි අනාපත්ති අත්ථි තිකච්ඡෙදො; තත්ථ එකමෙකො කොට්ඨාසො එකමෙකො ධම්මක්ඛන්ධොති වෙදිතබ්බො. එවං ධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීති සහස්සවිධං.

එවමෙතං අභෙදතො රසවසෙන එකවිධං, භෙදතො ධම්මවිනයාදිවසෙන දුවිධාදිභෙදං බුද්ධවචනං සඞ්ගායන්තෙන මහාකස්සපපමුඛෙන වසීගණෙන "අයං ධම්මො, අයං විනයො, ඉදං පඨමබුද්ධවචනං, ඉදං මජ්ඣිමබුද්ධවචනං, ඉදං පච්ඡිමබුද්ධවචනං, ඉදං විනයපිටකං, ඉදං සුත්තපිටකං, ඉදං අභිධම්මපිටකං, අයං දීඝනිකායො—පෙ—අයං ඛුද්දකනිකායො, ඉමානි සුත්තාදීනි නවඞ්ගානි, ඉමානි චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානී"ති ඉමං පභෙදං වවත්ථපෙත්වාව සඞ්ගීතං.

න කෙවලඤ්ච ඉමමෙව, අඤ්ඤම්පි උද්දානසඞ්ගහවග්ගසඞ්ගහපෙය්‍යාලසඞ්ගහඑකනිපාතදුකනිපාතාදිනිපාතසඞ්ගහසංයුත්තසඞ්ගහපණ්ණාසසඞ්ගහාදිමනෙකවිධං තීසු පිටකෙසු සන්දිස්සමානසඞ්ගහප්පභෙදං වවත්ථපෙත්වා සත්තහි මාසෙහි සඞ්ගීතං. සඞ්ගීතිපරියොසානෙ චස්ස "ඉදං මහාකස්සපත්ථෙරෙන දසබලස්ස සාසනං පඤ්චවස්සසහස්සපරිමාණං කාලං පවත්තනසමත්ථං කත"න්ති සඤ්ජාතප්පමොද

සාධුකාරං විය දදමානා අයං මහාපඨවී උදකපරියන්තං කත්වා අනෙකප්පකාරං සඞ්කම්පි සම්පකම්පි සම්පවෙධි; අනෙකානි ච අච්ඡරියානි පාතුරහෙසුන්ති.

අයං පඨමමහාසඞ්ගීති නාම,

යා ලොකෙ:—

"සතෙහි පඤ්චහි කතා තෙන පඤ්චසතාති ච,
ථෙරෙහෙව කතත්තා ච ථෙරිකාති පවුච්චතී"ති.

ඉමිස්සා පඨමමහාසඞ්ගීතියා වත්තමානාය විනයසඞ්ගහාවසානෙ සුත්තපිටකෙ ආදිනිකායස්ස ආදිසුත්තං බ්‍රහ්මජාලං පුච්ඡනෙන ආයස්මතා මහාකස්සපෙන "බ්‍රහ්මජාලං ආවුසො ආනන්ද කත්ථ භාසිත"න්ති එවමාදිවචනපරියොසානෙ යත්ථ ච භාසිතං යඤ්ච ආරබ්භ භාසිතං, තං සබ්බං පකාසෙන්තො ආයස්මා ආනන්දො **'එවං මෙ සුතන්ති'** ආදිමාහ. තෙනවුත්තං:-"බ්‍රහ්මජාලස්සාපි 'එවං මෙ සුත'න්ති ආදිකං ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තන්තිදනමාදී"ති.

එත්ථ **'එවං'**ති නිපාතපදං. **'මෙ'**ති ආදීනි නාමපදානි. "**පටිපන්නො හොතී**"ති එත්ථ **'පටි'**ති උපසග්ගපදං, **'හොතී'**ති ආඛ්‍යාතපදන්ති, ඉමිනා තාව නයෙන පදවිභාගො වෙදිතබ්බො.

අත්ථතො පන "**එවං**" සද්දො තාව උපමූපදෙසසම්පහංසනගරහනවචනසම්පටිග්ගහාකාරනිදස්සනාවධාරණාදි අනෙකත්ථප්පභෙදො. තථා හෙස "එවං ජාතෙන මච්චෙන කත්තබ්බං කුසලං බහු"න්තිඑවමාදිසු උපමායං ආගතො. "එවං තෙ අභික්කමිතබ්බං එවං පටික්කමිතබ්බ"න්ති ආදිසු උපදෙසෙ. "එවමෙතං භගවා එවමෙතං සුගතා"ති ආදිසු සම්පහංසනෙ. "එවමෙවං පනායං වසලී යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසතී"ති ආදිසු ගරහනෙ. "එවං භන්තෙති ඛො තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසු"න්ති ආදිසු වචනසම්පටිග්ගහෙ. "එවං ව්‍යා ඛො අහං භන්තෙ භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී"ති ආදිසු ආකාරෙ. "එහි ත්වං මාණවක යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසඞ්කම උපසඞ්කමිත්වා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡ, සුභො ඛො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො භවන්තං ආනන්දං අප්පාබාධං—පෙ—ඵාසුවිහාරං පුච්ඡතීති, එවඤ්ච පන වදෙහි සාධුකිර භවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍යපුත්තස්ස නිවෙසනං, තෙනුපසඞ්කමතු අනුකම්පං උපාදායා"ති ආදිසු නිදස්සනෙ. "තං කිං මඤ්ඤථ කාලාමා ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වාති? අකුසලා භන්තෙ. සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වාති? සාවජ්ජා භන්තෙ. විඤ්ඤුගරහිතා වා විඤ්ඤුප්පසත්ථා වාති? විඤ්ඤුගරහිතා භන්තෙ. සමත්තා සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති නො වා, කථං වා

එත්ථ හොතීති? සමත්තා භන්තෙ සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්තීති, එවං නො එත්ථ හොතී”ති ආදීසු අවධාරණෙ. ස්වායමිධ ආකාරනිදස්සනාවධාරණෙසු දට්ඨබ්බො.

තත්ථ ආකාරත්ථෙන “එවං” සද්දෙන එතමත්ථං දීපෙති, නානානයනිපුණමනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං විවිධපාටිහාරියං ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගම්භීරං සබ්බසත්තානං සකසකභාසානුරූපතො සොතපථමාගච්ඡන්තං තස්ස භගවතො වචනං සබ්බප්පකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතුං සබ්බථාමෙන පන සොතුකාමතං ජනෙත්වාපි “එවම්මෙ සුතං, මයාපි එකෙනාකාරෙන සුත”න්ති. නිදස්සනත්ථෙන, “නාහං සයම්භූ, න මයා ඉදං සච්ඡිකත”න්ති අත්තානං පරිමොචෙන්තො “එවම්මෙ සුතං, මයාපි එවං සුත”න්ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලං සුත්තං නිදස්සෙති. අවධාරණත්ථෙන “එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො, ගතිමන්තානං, සතිමන්තානං, ධිතිමන්තානං, උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො”ති එවං භගවතා “ආයස්මා ආනන්දො අත්ථකුසලො ධම්මකුසලො බ්‍යඤ්ජනකුසලො නිරුත්තිකුසලො පුබ්බාපරකුසලො”ති එවං ධම්මසෙනාපතිනා ච පසත්ථභාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්තො සත්තානං සොතුකම්‍යතං ජනෙති. එවම්මෙ සුතං, තච ඛො අත්ථතො වා බ්‍යඤ්ජනතො වා අනූනමනධිකං එවමෙව න අඤ්ඤථාති දට්ඨබ්බන්ති.

“මෙ” සද්දො තීසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හිස්ස “ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍ය”න්ති ආදීසු මයාති අත්ථො. “සාධු මෙ භන්තෙ භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ”ති ආදීසු මය්හන්ති අත්ථො. “ධම්මදායාදා මෙ භික්ඛවෙ භවථා”ති ආදීසු මමාති අත්ථො. ඉධ පන “මයා සුත”න්ති ච, “මම සුත”න්ති ච අත්ථද්වයෙ යුජ්ජති.

“සුතං”ති අයං සද්දො සඋපසග්ගො ච අනුපසග්ගො ච ගමනවිස්සුතකිලින්නඋපචිතානුයොගසොතවිඤ්ඤෙය්‍යසොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතාදිඅනෙකත්ථප්පභෙදො. තථා හිස්ස “සෙනාය පසුතො”ති ආදීසු ගච්ඡන්තොති අත්ථො. “සුතධම්මස්ස පස්සතො”ති ආදීසු විස්සුතධම්මස්සාති අත්ථො. “අවස්සුතා අවස්සුතස්සා”ති ආදීසු කිලින්නාකිලින්නස්සාති අත්ථො. “තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පක”න්ති ආදීසු උපචිතන්ති අත්ථො. “යෙ ඣානපසුතා ධීරා”ති ආදීසු ඣානානුයුත්තාති අත්ථො. “දිට්ඨං සුතං මුතං”ති ආදීසු සොතවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති අත්ථො. “සුතධරො සුතසන්නිචයො”ති ආදීසු සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතධරොති අත්ථො. ඉධ පනස්ස සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිතන්ති වා උපධාරණන්ති වාති අත්ථො. “මෙ” සද්දස්ස හි මයාති අත්ථෙ සති “එවං මයා සුතං, සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිත”න්ති යුජ්ජති. මමාති අත්ථෙ සති “එවං මම සුතං, සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරණ”න්ති යුජ්ජති.

එවමෙතෙසු තීසු පදෙසු “එවං”ති සොතවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණකිච්චනිද්දසනං. “මෙ”ති වුත්තවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිපුග්ගලනිද්දසනං. “සුතන්ති” අස්සවණභාවපටික්ඛෙපතො අනූනාධිකාවිපරීතගහණනිද්දසනං. තථා “එවන්ති” තස්සා සොතද්වාරානුසාරෙන පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තිභාවප්පකාසනං. “මෙ”ති අත්තප්පකාසනං. “සුත”න්ති ධම්මප්පකාසනං. අයං හෙත්ථ සඞ්ඛෙපො: “නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා මයා න අඤ්ඤං කතං ඉදං පන කතං අයං ධම්මො සුතො”ති.

තථා “එවන්ති” නිද්දිසිතබ්බප්පකාසනං. “මෙ”ති පුග්ගලප්පකාසනං. “සුත”න්ති පුග්ගලකිච්චප්පකාසනං. ඉදං වුත්තං හොති:— “යං සුත්තං නිද්දිසිස්සාමි, තං මයා එවං සුත”න්ති.

තථා “එව”න්ති යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානප්පකාරප්පවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසො. එවන්ති හි අයං ආකාරපඤ්ඤත්ති. “මෙ”ති කත්තාරනිද්දෙසො. “සුත”න්ති විසයනිද්දෙසො. එත්තාවතා නානප්පකාරප්පවත්තෙන චිත්තසන්තානෙන තංසමඞ්ගිනො කත්තුවිසයෙ ගහණසන්නිට්ඨානං කතං හොති.

අථ වා “එව”න්ති පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො. “සුතන්ති” විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො. “මෙ”ති උභයකිච්චයුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො: “මයා සවණකිච්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිනා පුග්ගලෙන විඤ්ඤාණවසෙන ලද්ධසවණකිච්චවොහාරෙන සුත”න්ති.

තත්ථ “එව”න්ති ච “මෙ”ති ච සච්චිකට්ඨපරමට්ඨවසෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. කිං හෙත්ථ තං පරමත්ථතො අත්ථි යං “එවන්ති” වා “මෙ”ති වා නිද්දෙසං ලභෙථ? “සුතන්ති” විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති, යං හි තං එත්ථ සොතෙන උපලද්ධං, තං පරමත්ථතො විජ්ජමානන්ති. තථා “එවන්ති” ච “මෙ”ති ච තං තං උපාදාය වත්තබ්බතො උපාදාය පඤ්ඤත්ති. “සුතන්ති” දිට්ඨාදීනි උපනිධාය වත්තබ්බතො උපනිධාය පඤ්ඤත්ති.

එත්ථ ච “එවං”ති වචනෙන අසම්මොහං දීපෙති, න හි සම්මූළ්හො නානප්පකාරපටිවෙධසමත්ථො හොති. “සුතං”ති වචනෙන සුතස්ස අසම්මොසං දීපෙති, යස්ස හි සුතං පම්මුට්ඨං හොති, න සො කාලන්තරෙ “මයා සුතන්ති” පටිවිජානාති;[1] ඉච්චස්ස අසම්මොහෙන පඤ්ඤාසිද්ධි, අසම්මොසෙන සතිසිද්ධි; තත්ථ පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය සතියා ව්‍යඤ්ජනාවධාරණසමත්ථතා, සතිපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය අත්ථපටිවෙධසමත්ථතා, තදුභයසමත්ථතායොගෙන අත්ථව්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස ධම්මකොසස්ස අනුපාලනසමත්ථතො ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්තසිද්ධි.

---

1 සී. II & III. පටිජානාති.

අපරො නයො:- "එවං"ති වචනෙන යොනිසොමනසිකාරං දීපෙති, අයොනිසො මනසිකරොතො නානප්පකාරපටිවෙධාභාවතො. "සුතං"ති වචනෙන අවික්ඛෙපං දීපෙති, වික්ඛිත්තචිත්තස්ස සවණාභාවතො. තථා හි වික්ඛිත්තචිත්තො පුග්ගලො සබ්බසම්පත්තියා උච්චමානෙපි "න මයා සුතං පුන භණථා"ති භණති; යොනිසො මනසිකාරෙන චෙත්ථ අත්තසම්මාපණිධිං පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතං සාධෙති, සම්මා අප්පණිහිතත්තස්ස පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා තදභාවතො; අවික්ඛෙපෙන සද්ධම්මසවණං සප්පුරිසූපස්සයඤ්ච සාධෙති, න හි වික්ඛිත්තො සොතුං සක්කොති, න ච සප්පුරිසෙ අනුපස්සයමානස්ස සවණං අත්ථීති.

අපරො නයො:- යස්මා "එවං"ති යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානප්පකාරප්පවත්තියා නානත්ථව්‍යඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසොති වුත්තං, සො ච එවං භද්දකො ආකාරො න සම්මා අප්පණිහිතත්තනො පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා හොති, තස්මා "එවං"ති ඉමිනා භද්දකෙන ආකාරෙන පච්ඡිමචක්කද්වයසම්පත්තිමත්තනො දීපෙති. "සුතං"ති සවණයොගෙන පුරිමචක්කද්වයසම්පත්තිං, න හි අප්පතිරූපදෙසෙ වසතො සප්පුරිසූපස්සයවිරහිතස්ස වා සවණං අත්ථි; ඉච්චස්ස පච්ඡිමචක්කද්වයසිද්ධියා ආසයසුද්ධි සිද්ධා හොති, පුරිමචක්කද්වයසිද්ධියා පයොගසුද්ධි; තාය ච ආසයසුද්ධියා අධිගමව්‍යත්තිසිද්ධි, පයොගසුද්ධියා ආගමව්‍යත්තිසිද්ධි, ඉති පයොගාසයසුද්ධස්සාගමාධිගමසම්පන්නස්ස වචනං අරුණග්ගං විය සූරියස්ස උදයතො, යොනිසො මනසිකාරො විය ච කුසලකම්මස්ස, අරහති භගවතො වචනස්ස පුබ්බඞ්ගමං භවිතුන්ති ඨානෙ නිදානං ඨපෙන්තො "**එවං මෙ සුතං**"ති ආදිමාහ.

අපරො නයො:- "එවං"ති ඉමිනා නානප්පකාරපටිවෙධදීපකෙන වචනෙන අත්තනො අත්ථපටිභාණපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං දීපෙති. "සුතං"ති ඉමිනා සොතබ්බභෙදපටිවෙධදීපකෙන ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං. "එවං"ති ඉදං යොනිසො මනසිකාරදීපකං වචනං භාසමානො "එතෙ මයා ධම්මා මනසානුපෙක්ඛිතා, දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා"ති දීපෙති. "සුතං"ති ඉදං සවණයොගදීපකං වචනං භාසමානො "බහූ මයා ධම්මා සුතා ධතා වචසා පරිචිතා"ති දීපෙති. තදුභයෙනාපි අත්ථව්‍යඤ්ජනපාරිපූරිං දීපෙන්තො සවණෙ ආදරං ජනෙති, "අත්ථව්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණං හි ධම්මං ආදරෙන අසුණන්තො මහතා හිතා පරිබාහිරො හොතීති, ආදරං ජනෙත්වා සක්කච්චං ධම්මො සොතබ්බො"ති.

"එවං මෙ සුතං"ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ආයස්මා ආනන්දො තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මං අත්තනො අදහන්තො අසප්පුරිසභූමිං අතික්කමති, සාවකත්තං පටිජානන්තො සප්පුරිසභූමිං ඔක්කමති;

තථා අසද්ධම්මා චිත්තං උට්ඨාපෙති, සද්ධම්මෙ චිත්තං පතිට්ඨාපෙති, "කෙවලං සුතමෙවෙතං මයා තස්සෙව පන භගවතො වචන"න්ති දීපෙන්තො අත්තානං පරිමොචෙති, සත්ථාරං අපදිසති, ජිනවචනං අප්පෙති, ධම්මනෙත්තිං පතිට්ඨාපෙති.

අපි ච "එවං මෙ සුතං"ති අත්තනා උප්පාදිතභාවං අප්පටිජානන්තො පුරිමසවණං විවරන්තො "සම්මුඛා පටිග්ගහිතමිදං මයා තස්සෙව පන භගවතො වචන"න්ති දීපෙන්තො "චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදස්ස දසබලධරස්ස ආසභණ්ඨානඨායිනො සීහනාදනාදිනො සබ්බසත්තුත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මාධිපතිනො ධම්මදීපස්ස ධම්මසරණස්ස සද්ධම්මවරචක්කවත්තිනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස වචනං, න එත්ථ අත්ථෙ වා ධම්මෙ වා පදෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා කඞ්ඛා වා විමති වා කාතබ්බා"ති සබ්බදෙවමනුස්සානං ඉමස්මිං ධම්මෙ අස්සද්ධියං විනාසෙති, සද්ධාසම්පදං උප්පාදෙති.

තෙනෙතං වුච්චති:-

"විනාසයති අස්සද්ධං සද්ධං වඩ්ඪෙති සාසනෙ,
එවං මෙ සුතමිච්චෙවං වදං ගොතමසාවකො"ති.

'එකං'ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො. **'සමයං'**ති පරිච්ඡින්ននිද්දෙසො. "එකං සමයං"ති අනියමිතපරිදීපනං.

තත්ථ සමය සද්දො:-

"සමවායෙ ඛණෙ කාලෙ සමූහෙ හෙතුදිට්ඨිසු
පටිලාභෙ පහානෙ ච පටිවෙධෙ ච දිස්සති"

තථා හිස්ස "අප්පෙව නාම ස්වෙපි උපසඞ්කමෙය්‍යාම කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායා"ති එවමාදීසු සමවායො අත්ථො. "එකොව ඛො භික්ඛවෙ ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසායා"ති ආදීසු ඛණො. "උණ්හසමයො පරිළාහසමයො"ති ආදීසු කාලො. "මහාසමයො පවනස්මි"න්ති ආදීසු සමූහො. "සමයොපි ඛො තෙ භද්දාලි අප්පටිවිද්ධො අහොසි, භගවා ඛො සාවත්ථියං විහරති, භගවාපි මං ජානිස්සති භද්දාලි නාම භික්ඛු සත්ථුසාසනෙ සික්ඛාය න පරිපූරකාරී"ති, අයම්පි ඛො තෙ භද්දාලි සමයො අප්පටිවිද්ධො අහොසී"ති ආදීසු හෙතු. "තෙන ඛො පන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණමණ්ඩිකාපුත්තො සමයප්පවාදකෙ තින්දුකාචීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ පටිවසති"ති ආදීසු දිට්ඨි.

"දිට්ඨෙ ච ධම්මෙ යො අත්ථො යො චත්ථො සම්පරායිකො,
අත්ථාභිසමයා ධීරො පණ්ඩිතොති පවුච්චතී"ති

ආදීසු පටිලාභො. "සම්මා මානාභිසමයා අන්තමකාසි දුක්ඛස්සා"ති ආදීසු පහානං. "දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො සඞ්ඛතට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො අභිසමයට්ඨො"ති ආදීසු පටිවෙධො. ඉධ පනස්ස කාලො

අත්ථො; තෙන සංවච්ඡරඋතුමාසඩ්ඪමාසරත්තින්දිවපුබ්බණ්හමජ්ඣන්හිකසායණ්හපඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමයාමමුහුත්තාදිසු කාලප්පභෙදභූතෙසු සමයෙසු “එකං සමය”න්ති දීපෙති.

තත්ථ කිඤ්චාපි එතෙසු සංවච්ඡරාදීසු සමයෙසු යං යං සුත්තං යම්හි යම්හි සංවච්ඡරෙ උතුම්හි මාසෙ පක්ඛෙ රත්තිභාගෙ දිවසභාගෙ වා වුත්තං, සබ්බං තං ථෙරස්ස සුවිදිතං සුවවත්ථාපිතං පඤ්ඤාය; යස්මා පන එවං මෙ සුතං අසුකසංවච්ඡරෙ අසුකඋතුම්හි අසුකමාසෙ අසුකපක්ඛෙ අසුකරත්තිභාගෙ දිවසභාගෙ වාති එවං වුත්තෙ න සක්කා සුඛෙන ධාරෙතුං වා උද්දිසිතුං වා උද්දිසාපෙතුං වා බහුචෙව වත්තබ්බං හොති, තස්මා එකෙනෙව පදෙන තමත්ථං සමොධානෙත්වා “එකං සමය”න්ති ආහ.

යෙ වා ඉමෙ ගබ්භොක්කන්තිසමයො ජාතිසමයො සංවෙගසමයො අභිනික්ඛමනසමයො දුක්කරකාරිකසමයො මාරවිජයසමයො අභිසම්බොධිසමයො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො දෙසනාසමයො පරිනිබ්බානසමයොති, එවමාදයො භගවතො දෙවමනුස්සෙසු අතිවිය පකාසා අනෙකකාලප්පභෙදා එව සමයා; තෙසු සමයෙසු දෙසනාසමයසඞ්ඛාතං “එකං සමයං”ති දීපෙති. යො චායං ඤාණකරුණාකිච්චසමයෙසු කරුණාකිච්චසමයො; අත්තහිතපරහිතපටිපත්තිසමයෙසු පරහිතපටිපත්තිසමයො; සන්නිපතිතානං කරණීයද්වයසමයෙසු ධම්මීකථාසමයො; දෙසනාපටිපත්තිසමයෙසු දෙසනාසමයො; තෙසුපි සමයෙසු අඤ්ඤතරං සන්ධාය “එකං සමයං”ති ආහ.

කස්මා පනෙත්ථ යථා අභිධම්මෙ “යස්මිං සමයෙ කාමාවචර”න්ති ච ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු “යස්මිං සමයෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහී”ති ච භුම්මවචනෙන නිද්දෙසො කතො. විනයෙ ච “තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා”ති කරණවචනෙන; තථා අකත්වා “එකං සමයං”ති උපයොගවචනනිද්දෙසො කතොති? තත්ථ තථා ඉධ ච අඤ්ඤථා අත්ථසම්භවතො; තත්ථ හි අභිධම්මෙ ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු ච අධිකරණත්ථො භාවෙන භාවලක්ඛණත්ථො ච සම්භවති; අධිකරණං හි කාලත්ථො සමූහත්ථො ච සමයො ච තත්ථ වුත්තානං ඵස්සාදිධම්මානං ඛණසමවායහෙතුසඞ්ඛාතස්ස ච සමයස්ස භාවෙන තෙසං භාවො ලක්ඛීයති; තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ භුම්මවචනෙන නිද්දෙසො කතො. විනයෙ ච හෙතු අත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවති. යො හි සො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයො සාරිපුත්තාදීහිපි දුවිඤ්ඤෙය්‍යො, තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන කරණභූතෙන ච සික්ඛාපදානි පඤ්ඤපයන්තො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුච අපෙක්ඛමානො භගවා තත්ථ තත්ථ විහාසි, තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො. ඉධ පන අඤ්ඤස්මිංච එවංජාතිකෙ අච්චන්තසංයොගත්ථො සම්භවති. යං හි සමයං භගවා ඉමං

අඤ්ඤං වා සුත්තන්තං දෙසෙසි, අච්චන්තමෙව තං සමයං කරුණා විහාරෙන විහාසි, තස්මා තදත්ථජෝතනත්ථං ඉධ උපයොගවචන නිද්දෙසො කතොති.

තෙනෙතං වුච්චති:—

“තං තං අත්ථමවෙක්ඛිත්වා භුම්මෙන කරණෙන ච
අඤ්ඤත්‍ර සමයො වුත්තො උපයොගෙන සො ඉධා”ති.

පොරාණා පන වණ්ණයන්ති; “තස්මිං සමයෙති වා, තෙන සමයෙනාති වා, තං සමයං ති වා, අභිලාපමත්තභෙදො එස, සබ්බත්ථ භුම්මමෙව අත්ථො. තස්මා “**එකං සමයං**”ති වුත්තෙපි එකස්මිං සමයෙ ති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

“**භගවා**”ති: ගරු; ගරුං හි ලොකෙ භගවාති වදන්ති; අයඤ්ච සබ්බගුණවිසිට්ඨතාය සබ්බසත්තානං ගරු; තස්මා භගවාති වෙදිතබ්බො ති.

පොරාණෙහිපි වුත්තං:—

“භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං,
ගරුගාරවයුත්තො සො භගවා තෙන වුච්චතී”ති.

අපි ච:—

“භාග්‍යවා භග්ගවා යුත්තො භගෙහි ච විභත්තවා
භත්තවා වන්තගමනො භවෙසු භගවා තතො”ති.

ඉමිස්සා ගාථාය වසෙනස්ස පදස්ස විත්ථාරතො අත්ථො වෙදිතබ්බො; සො විසුද්ධිමග්ගෙ බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තොයෙව.

එත්තාවතා චෙත්ථ “එවමෙමසුතං”ති වචනෙන යථා සුතං ධම්මං දෙසෙන්තො භගවතො ධම්මසරීරං පච්චක්ඛං කරොති, තෙන “න ඉදං අතික්කන්තසත්ථුකං පාවචනං, අයං වො සත්ථා”ති සත්ථු අදස්සනෙන උක්කණ්ඨිතං ජනං සමස්සාසෙති; “එකං සමයං භගවා”ති වචනෙන තස්මිං සමයෙ භගවතො අවිජ්ජමානභාවං දස්සෙන්තො රූපකායපරිනිබ්බාණං සාරෙති; තෙන “එවංවිධස්ස නාම අරියධම්මස්ස දෙසකො දසබලධරො වජිරසංඝාතසමානකායො සො පි භගවා පරිනිබ්බුතො, කෙනඤ්ඤෙන ජීවිතෙ ආසා ජනෙතබ්බා”ති ජීවිතමදමත්තං ජනං සංවෙජෙති, සද්ධම්මෙ චස්ස උස්සාහං ජනෙති. “**එවං**”ති ච භණන්තො දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති. “**මෙසුතං**”ති සාවකසම්පත්තිං. “**එකංසමයං**”ති කාලසම්පත්තිං “**භගවා**”ති දෙසකසම්පත්තිං.

“**අන්තරා ච රාජගහං අන්තරා ච නාලන්දං**”ති–“අන්තරා” සද්දො කාරණඛණචිත්තවෙමජ්ඣවිවරාදිසු වත්තති. “තදනන්තරං කො ජානෙය්‍ය අඤ්ඤත්‍ර තථාගතා”ති ච, “ජනා සඞ්ගම්ම මන්තෙන්ති මඤ්ච තඤ්ච කිමන්තරන්”ති ච, ආදිසු හි කාරණෙ අන්තරාසද්දො. “අද්දසා මං

භත්තෙ අඤ්ඤතරා ඉත්ථි විජ්ජන්තරිකාය භාජනං ධොවන්තී"ති ආදීසු ඛණෙ; "යස්සන්තරතො න සන්ති කොපා"ති ආදීසු චිත්තෙ. "අන්තරා වොසානමාපාදී"ති ආදීසු වෙමජ්ඣෙ. "අපි චායං තපොදා ද්වින්නං මහානිරයානං අන්තරිකාය ආගච්ඡතී"ති ආදීසු විවරෙ. ස්වායමිධ විවරෙ වත්තති. තස්මා "රාජගහස්ස ච නාළන්දාය ච විවරෙ"ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. "අන්තරා" සද්දෙන පන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කතං. ඊදිසෙසු ච ඨානෙසු අක්ඛරචින්තකා "අන්තරා ගාමඤ්ච නදිඤ්ච යාතී"ති එවං එකමෙව අන්තරාසද්දං පයුජ්ජන්ති. සො දුතියපදෙනාපි යොජෙතබ්බො හොති. අයොජියමානෙ උපයොගවචනං න පාපුණාති; ඉධ පන යොජෙත්වායෙව වුත්තොති.

"අද්ධානමග්ගපටිපන්නො හොතී"ති: අද්ධානසංඛාතං මග්ගං පටිපන්නො හොති, දීඝමග්ගන්ති අත්ථො. අද්ධානගමනසමයස්ස හි විභඞ්ගෙ "අඩ්ඪයොජනං ගච්ඡිස්සාමීති භුඤ්ජිතබ්බන්ති" ආදිවචනතො අඩ්ඪයොජනම්පි අද්ධානමග්ගො හොති. රාජගහතො පන නාළන්දා යොජනමෙව.

"මහතා භික්ඛුසංඝෙන සද්ධිං"ති: මහතාති, ගුණමහත්තෙනපි මහතා සංඛ්‍යාමහත්තෙනපි; සො හි භික්ඛුසංඝො ගුණෙහි මහා අහොසි, අප්පිච්ඡතාදිගුණසමන්නාගතත්තා. සංඛ්‍යායපි මහා පඤ්චසතසංඛ්‍යත්තා. භික්ඛූනං සංඝො=භික්ඛුසංඝො, තෙන භික්ඛුසංඝෙන. දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤසංඛාතසංඝාතෙන සමණගණෙනාති අත්ථො. **"සද්ධිං"**ති එකතො.

"පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහී"ති: පඤ්ච මත්තා එතෙසන්ති=පඤ්චමත්තානි; මත්තාති පමාණං වුච්චති, තස්මා යථා "භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ"ති වුත්තෙ භොජනෙ මත්තං ජානාති පමාණං ජානාතීති අත්ථො හොති, එවමිධාපි තෙසං භික්ඛුසතානං පඤ්චමත්තා පඤ්චපමාණන්ති එවං අත්ථො දට්ඨබ්බො. භික්ඛූනං සතානි=භික්ඛුසතානි, තෙහි පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි.

"සුප්පියොපි ඛො පරිබ්බාජකො"ති: සුප්පියොති, තස්ස නාමං; "පි"කාරො මග්ගපටිපත්තිසභාගතාය පුග්ගලසම්පිණ්ඩනත්ථො. "ඛො" කාරො පදසන්ධිබ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාවසෙන වුත්තො. "පරිබ්බාජකො"ති සඤ්ජයස්ස අන්තෙවාසී ඡන්නපරිබ්බාජකො. ඉදං වුත්තං හොති "යදා භගවා තං අද්ධානමග්ගං පටිපන්නො, තදා සුප්පියොපි පරිබ්බාජකො පටිපන්නො අහොසී"ති. අතීතකාලත්ථො හි එත්ථ "හොති" සද්දො. **"සද්ධිං අන්තෙවාසිනා බ්‍රහ්මදත්තෙන මාණවෙනා"**ති එත්ථ, අන්තෙ වසතීති=අන්තෙවාසී, සමීපචාරො සන්තිකාවචරො සිස්සොති අත්ථො. "බ්‍රහ්මදත්තො"ති තස්ස නාමං. "මාණවො"ති සත්තොපි චොරොපි තරුණොපි වුච්චති:—

"චොදිතා දෙවදූතෙහි යෙ පමජ්ජන්ති මාණවා
තෙ දීඝරත්තං සොචන්ති හීනකායූපගා නරා"ති.

ආදීසු හි සත්තො මාණවොති වුත්තො. "මාණවෙහි සමාගච්ඡන්ති කතකම්මෙහි පි අකතකම්මෙහිපී"ති ආදීසු චොරො. "අම්බට්ඨො මාණවො, අඞ්ගාතිකො මාණවො"ති ආදීසු තරුණො මාණවොති වුත්තො. ඉධාපි අයමෙව අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති:- "බ්‍රහ්මදත්තෙන නාම තරුණන්තෙවාසිනා සද්ධි"න්ති "අන්තරා"ති තස්මිං අද්ධානමග්ගෙ, තෙසු වා වීසු ජනෙසු "සුදං"ති: නිපාතමත්තං.

"**අනෙකපරියායෙනා**"ති: "පරියාය"සද්දො වාරදෙසනාකාරණෙසු වත්තති. "කස්ස නු ඛො ආනන්ද අජ්ජ පරියායො භික්ඛුනියො ඔවදිතු"න්ති" හි වාරෙ පරියායසද්දො වත්තති. "මධුපිණ්ඩිකපරියායොති නං ධාරෙහී"ති ආදීසු දෙසනායං. "ඉමිනාපි ඛො තෙ රාජඤ්ඤ පරියායෙන එවං හොතු" ති ආදීසු කාරණෙ, ස්වායමිධාපි කාරණෙ වත්තති. තස්මා අයමෙත්ථ අත්ථො අනෙකවිධෙන කාරණෙන, බහූහි කාරණෙහීති වුත්තං හොති.

"**බුද්ධස්ස අවණ්ණං භාසතී**"ති: අවණ්ණරහිතස්ස අපරිමාණවණ්ණසමන්නාගතස්සාපි බුද්ධස්ස භගවතො "යං ලොකෙ ජාතිවුඩ්ඩෙසු කත්තබ්බං අභිවාදනාදිසාමීචිකම්මං සාමග්ගිරසො ති වුච්චති, තං සමණස්ස ගොතමස්ස නත්ථි, තස්මා අරසරූපො සමණො ගොතමො නිබ්භොගො අකිරියවාදෙ උච්ඡෙදවාදෙ ජෙගුච්ඡී වෙනයිකො තපස්සී අපගබ්භො ති නත්ථි සමණස්ස ගොතමස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මා අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො, තක්කපරියාහතං සමණො ගොතමො ධම්මං දෙසෙති වීමංසානුචරිතං සයං පටිභාණං, සමණො ගොතමො න සබ්බඤ්ඤූ න ලොකවිදූ න අනුත්තරො න අග්ගපුග්ගලො"ති එවං තං තං අකාරණමෙව කාරණන්ති වත්වා තථා තථා අවණ්ණං දොසං නින්දං භාසති. යථා ච බුද්ධස්ස එවං ධම්මස්සාපි තං තං අකාරණමෙව කාරණතො වත්වා "සමණස්ස ගොතමස්ස ධම්මො දුරක්ඛාතො දුප්පටිවෙදිතො අනීය්‍යානිකො අනුපසමසංවත්තනිකො"ති තථා තථා අවණ්ණං දොසං නින්දං භාසති. යථා ච ධම්මස්ස එවං සංඝස්සාපි යං වා• තං වා අකාරණමෙව කාරණතො වත්වා "මිච්ඡාපටිපන්නො සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකසංඝො කුටිලපටිපන්නො පච්චනීකපටිපදං අනනුලොම අධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපන්නො"ති තථා තථා අවණ්ණං භාසති.

අන්තෙවාසී පනස්ස "අම්හාකං ආචරියො අපරාමසිතබ්බං පරාමසති, අනක්කමිතබ්බං අක්කමති, ස්වායං අග්ගිං ගිලන්තො විය හත්ථෙන අසිධාරං පහරන්තො විය මුට්ඨිනා සිනෙරුං පදාලෙතුකාමො විය කකචදන්තපන්තියං කීළමානො විය පභින්නමදං චණ්ඩහත්ථිං හත්ථෙන ගණ්හන්තො විය ච වණ්ණාරහස්සෙව රතනත්තයස්ස අවණ්ණං භාසමානො අනයබ්‍යසනං පාපුණිස්සති, ආචරියෙ ඛො පන ගූථං වා අග්ගිං වා කණ්ටකං වා කණ්හසප්පං වා අක්කමන්තෙ සූලං වා අභිරූහන්තෙ හලාහලං වා විසං ඛාදන්තෙ ඛාරොදකං වා

පක්ඛලන්තෙ නරකප්පපාතං වා පපතන්තෙ න අන්තෙවාසිනා තං සබ්බමනුකාතබ්බං හොති. කම්මස්සකා හි සත්තා අත්තනො කම්මානුරූපමෙව ගතිං ගච්ඡන්ති, නෙව පිතා පුත්තස්ස කම්මෙන ගච්ඡති, න පුත්තො පිතුකම්මෙන, න මාතා පුත්තස්ස, න පුත්තො මාතුයා, න භාතා භගිනියා, න ආචරියො අන්තෙවාසිනො, න අන්තෙවාසී ආචරියස්ස කම්මෙන ගච්ඡති, මය්හඤ්ච ආචරියො තිණ්ණං රතනානං අවණ්ණං භාසති, මහාසාවජ්ජො ඛො පන අරියූපවාදො"ති එවං යොනිසො උම්මුජ්ජිත්වා ආචරියවාදං මද්දමානො සම්මා කාරණමෙව කාරණතො අපදිසන්තො අනෙකපරියායෙන තිණ්ණං රතනානං වණ්ණං භාසිතුං ආරද්ධො; යථා තං පණ්ඩිතජාතිකො කුලපුත්තො. තෙන වුත්තං:– සුප්පියස්ස **පන පරිබ්බාජකස්ස අන්තෙවාසී බ්‍රහ්මදත්තො මාණවො අනෙකපරියායෙන බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසති, ධම්මස්ස වණ්ණං භාසති සඞ්ඝස්ස වණ්ණං භාසතී**"ති.

තත්ථ "වණ්ණ"න්ති "වණ්ණ" සද්දො සණ්ඨානජාතිරූපායතනකාරණප්පමාණගුණපසංසාසු දිස්සති. "මහන්තං සප්පරාජවණ්ණං අභිනිම්මිණිත්වා"ති ආදීසු සණ්ඨානං වුච්චති. "බ්‍රාහ්මණො ව සෙට්ඨො වණ්ණො හීනො අඤ්ඤො වණ්ණො"ති ආදීසු ජාති. "පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතො"ති ආදීසු රූපායතනං.

"න හරාමි න භඤ්ජාමි ආරා සිංඝාමි වාරිජං
අථ කෙන නු වණ්ණෙන ගන්ධත්ථෙනොති වුච්චතී"ති

ආදීසු කාරණං. "තයො පත්තස්ස වණ්ණා"ති ආදීසු පමාණං. "කදා සඤ්ඤූළ්හා පන තෙ ගහපති ඉමෙ සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා"ති ආදීසු ගුණො. "වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසත්"ති ආදීසු පසංසා. ඉධ ගුණොපි පසංසාපි. අයං කිර තං තං භූතමෙව කාරණං අපදිසන්තො අනෙකපරියායෙන රතනත්තයස්ස ගුණූපසංහිතං පසංසං අභාසි. තත්ථ "ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මා සම්බුද්ධො"ති ආදිනා "යෙ භික්ඛවෙ බුද්ධෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා"ති ආදිනා "එකපුග්ගලො භික්ඛවෙ ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති අසමො අසමසමො"ති ආදිනා ච නයෙන බුද්ධස්ස වණ්ණො වෙදිතබ්බො. "ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො"ති ච "ආලයසමුග්ඝාතො වට්ටූපච්ඡෙදො"ති ච "යෙ භික්ඛවෙ අරියෙ අට්ඨඞ්ගිකෙ මග්ගෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා"ති ච එවමාදීහි නයෙහි ධම්මස්ස වණ්ණො වෙදිතබ්බො. "සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො"ති ච "යෙ භික්ඛවෙ සඞ්ඝෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා"ති ච, එවමාදීහි පන නයෙහි සඞ්ඝස්ස වණ්ණො වෙදිතබ්බො. පහොන්තෙන පන ධම්මකථිකෙන පඤ්චනිකායෙ නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි ඔගාහිත්වා බුද්ධාදීනං වණ්ණො පකාසෙතබ්බො. ඉමස්මිං ඨානෙ බුද්ධාදීනං ගුණෙ පකාසෙන්තො අතිත්ථෙන පක්ඛන්දො ධම්මකථිකොති න සක්කා වත්තුං;

එදිසෙසු හි ඨානෙසු ධම්මකථිකස්ස ථාමො වෙදිතබ්බො. බ්‍රහ්මදත්තො පන අනුස්සවාදිමත්තසංවඩ්ඪිතෙන අත්තනො ථාමෙන රතනත්තයස්ස වණ්ණං අභාසි.

“**ඉතිහ තෙ උභො ආචරියන්තෙවාසී**”ති: එවං තෙ ද්වෙ ආචරියන්තෙවාසිකා. “**අඤ්ඤමඤ්ඤස්සා**”ති: අඤ්ඤඅඤ්ඤස්ස. “**උජුවිපච්චනීකවාදා**”ති: ඊසකම්පි අපරිහරිත්වා උජුකමෙව විවිධපච්චනීකවාදා, අනෙකවාරං විරුද්ධවාදා එව හුත්වාති අත්ථො. ආචරියෙන හි රතනත්තයස්ස අවණ්ණෙ භාසිතෙ අන්තෙවාසී වණ්ණං භාසති, පුන ඉතරො අවණ්ණං, ඉතරො වණ්ණන්ති, එවං ආචරියො සාරඵලකෙ විසරුක්ඛආණිං ආකොටයමානො විය පුනප්පුන රතනත්තයස්ස අවණ්ණං භාසති, අන්තෙවාසිකො සුවණ්ණරජතමණිමයාය ආණියා තං ආණිං පටිබාහියමානො[1] විය පුනප්පුන රතනත්තයස්ස වණ්ණං භාසති. තෙන වුත්තං: “උජුවිපච්චනීකවාදා”ති. “**භගවන්තං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබද්ධා හොන්ති භික්ඛුසංඝඤ්චා**”ති: භගවන්තඤ්ච භික්ඛුසංඝඤ්ච පච්ඡතො පච්ඡතො දස්සනං අවිජහන්තා ඉරියාපථානුබන්ධනෙන අනුබද්ධා හොන්ති, සීසානුලොකිනො හුත්වා අනුගතා හොන්තීති අත්ථො.

කස්මා පන භගවා තං අද්ධානං පටිපන්නො? කස්මා සුප්පියො අනුබද්ධො? කස්මා ච සො රතනත්තයස්ස අවණ්ණං භාසතීති? භගවා තාව තස්මිං කාලෙ රාජගහපරිවත්තකෙසු අට්ඨාරසසු මහාවිහාරෙසු අඤ්ඤතරස්මිං වසිත්වා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා භික්ඛාචාරවෙලායං භික්ඛුසංඝපරිවුතො රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරති; සො තං දිවසං භික්ඛුසංඝස්ස සුලභපිණ්ඩපාතං කත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො භික්ඛුසංඝං පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා නාලන්දං ගමිස්සාමීති රාජගහතො නික්ඛමිත්වා තං අද්ධානං පටිපන්නො. සුප්පියොපි තස්මිං කාලෙ රාජගහපරිවත්තකෙ අඤ්ඤතරස්මිං පරිබ්බජකාරාමෙ වසිත්වා පරිබ්බාජකපරිවුතො රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරති; සොපි තං දිවසං පරිබ්බාජකපරිසාය සුලභපිණ්ඩපාතං කත්වා භුත්තපාතරාසො පරිබ්බාජකපරික්ඛාරං ගාහාපෙත්වා නාලන්දං ගමිස්සාමිච්චෙව භගවතො තං මග්ගං පටිපන්නභාවං අජානන්තොව අනුබද්ධො. සචෙ පන ජානෙය්‍ය, නානුබන්ධෙය්‍ය. සො අජානිත්වා ව ගච්ඡන්තො ගීවං උක්ඛිපිත්වා ඔලොකයමානො භගවන්තං අද්දස බුද්ධසිරියා සොභමානං රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තං විය ජඞ්ගමං කනකගිරිසිඛරං.

තස්මිං කිර සමයෙ දසබලස්ස සරීරතො නික්ඛමිත්වා ඡබ්බණ්ණරංසියො සමන්තා අසීතිහත්ථප්පමාණෙ දෙසෙ ආධාවන්ති විධාවන්ති රතනාවෙළරතනදාමරතනචුණ්ණවිප්පකිණ්ණං විය පසාරිතරතනචිත්තකඤ්චනපට්ටමිව රත්තසුවණ්ණරසනිසිඤ්චමානමිව උක්කා සත

1. සී. 1. II. & III. “පටිවාමයමානො

නිපාතසමාකුලම්ව නිරන්තරං විප්පකිණ්ණකණිකාරපුප්ඵම්ව ච, වායුවෙගක්ඛිත්තවිතපිඬ්චුණ්ණපුණ්ණම්ව ච,ඉන්දධනුවිජ්ජුතාරාගණපභාවිසරවිප්ඵුරිතවිරචිතම්ව ච තං වනන්තරං හොති; අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනානුබ්‍යඤ්ජිතච පන භගවතො සරීරං විකසිතකමලුප්පලසරං සබ්බඵාලිඵුල්ලපාරිච්ඡත්තකං තාරාමරීචිවිකචගගනතලං සිරියා අවහසන්තම්ව, බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපවිලාසිනී චස්ස ද්වත්තිංසවරලක්ඛණමාලා ගන්ථිත්වා ඨපිතද්වත්තිංසචන්දමාලාය ද්වත්තිංසසූරියමාලාය පටිපාටියා ඨපිතද්වත්තිංසචක්කවත්තිද්වත්තිංසදෙවරාජද්වත්තිංසමහාබ්‍රහ්මානං සිරියා සිරිං අභිභවන්තිව; තච පන භගවන්තං පරිවාරෙත්වා ඨිතභික්ඛූ සබ්බෙව අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා අසංසට්ඨා චොදකා පාපගරහිනො වත්තාරො වචනක්ඛමා සීලසම්පන්නා සමාධි පඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා, තෙසං මජ්ඣෙ භගවා රත්තකම්බලපාකාරපරික්ඛිත්තො විය කඤ්චනක්ඛන්ධො, රත්තපදුමසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාවා, පවාලවෙදිකාපරික්ඛිත්තො විය අග්ගික්ඛන්ධො, තාරාගණපරිවුතො විය පුණ්ණචන්දො, මිගපක්ඛීනම්පි චක්ඛූනි පීණයති, පගෙව දෙවමනුස්සානං.

තස්මිං පන දිවසෙ යෙභුය්‍යෙන අසීතිමහාථෙරා මෙඝවණ්ණං පංසුකූලං එකංසං කත්වා කත්තරදණ්ඩං ආදාය සුවම්මිතා විය ගන්ධහත්ථිනො වන්තදොසා භින්නකිලෙසා විජටිතජටා ඡින්නබන්ධනා භගවන්තං පරිවාරයිංසු. සො සයං වීතරාගො වීතරාගෙහි සයං වීතදොසො-පෙ-වීතමොහො-නිත්තණ්හො-නිත්තණ්හො- නික්කිලෙසො නික්කිලෙසෙහි සයං බුද්ධො අනුබුද්ධෙහි පරිවාරිතො පත්තපරිවාරිතං විය කෙසරං, කෙසරපරිවාරිතා විය කණ්ණිකා, අට්ඨනාගසහස්සපරිවාරිතො විය ඡද්දන්තො නාගරාජා, නවුතිහංසසහස්සපරිවාරිතො විය ධතරට්ඨො හංසරාජා, මරුගණපරිවාරිතො විය සක්කො දෙවරාජා, බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතො විය හාරිතො මහාබ්‍රහ්මා, අපරිමිතකාලසඤ්චිතපුඤ්ඤබල[2] නිබ්බත්තාය අචින්තෙය්‍යාය අනොපමාය බුද්ධලීළ්හාය චන්දො විය ගගනතලං තං මග්ගං පටිපන්නො හොති.

අථෙවං අනොපමාය බුද්ධලීළ්හාය ගච්ඡන්තං භික්ඛූ ච සන්නිපතිතෙ සන්නමානසෙ උපරිතලෙ ඨිතං පුණ්ණචන්දං විය භගවන්තංයෙව නමස්සමානෙ දිස්වා පරිබ්බාජකො අත්තනො පරිසං අවලොකෙසි. සා හොති කාජදණ්ඩකෙ ඔලග්ගෙත්වා ගහිතඔලුග්ගවිලුග්ගපිඨිකා තිදණ්ඩමොරපිඤ්ජමත්තිකාපසිබ්බකකුණ්ඩිකාදි අනෙකපරික්ඛාරභාරභරිතා "අසුකස්ස හත්ථා සොභනා, අසුකස්ස පාදා"ති එවමාදිනිරත්ථකවචනමුඛරා විප්පකිණ්ණවාචා, අදස්සනීයා අපාසාදිකා. තස්ස තං දිස්වා විප්පටිසාරො උදපාදි. ඉදානි තෙන පන භගවතො වණ්ණො වත්තබ්බො භවෙය්‍ය. යස්මා පනෙස ලාභසක්කාරඝාතියා චෙව

1. සී. 1. III. "අභිභවන්තිම්ව"   2. සී. II. "පුඤ්ඤඵල"

පක්ඛභාතීයා ච නිච්චම්පි භගවන්තං උසූයති. අඤ්ඤතිත්ථියානං හි යාව බුද්ධා ලොකෙ න උප්පජ්ජන්ති, තාවදෙව ලාභසක්කාරො නිබ්බත්තති. බුද්ධුප්පාදතො පන පට්ඨාය පහීනලාභසක්කාරා හොන්ති, සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකා විය නිස්සිරිකතං ආපජ්ජන්ති. උපතිස්සකොලිතානඤ්ච සඤ්ජයස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතකාලෙයෙව පරිබ්බාජකා මහාපරිසා අහෙසුං. තෙසු පන අපක්කන්තෙසු සාපි තෙසං පරිසා භින්නා. ඉති ඉමෙහි ද්වීහි කාරණෙහි අයං පරිබ්බාජකො යස්මා නිච්චම්පි භගවන්තං උසූයති, තස්මා තං උසූයා විසුග්ගාරං උග්ගිරන්තො රතනත්තයස්ස අවණ්ණමෙව භාසතී ති වෙදිතබ්බො

"අථ ඛො භගවා අඹලට්ඨිකායං රාජාගාරකෙ එකරත්තිවාසං උපගඤ්ඡි සද්ධිං භික්ඛුසංඝෙනා"ති: භගවා තාය බුද්ධලීළ්හාය ගච්ඡමානො අනුපුබ්බෙන අම්බලට්ඨිකාද්වාරං පාපුණිත්වා සූරියං ඔලොකෙත්වා "අකාලො දානි ගන්තුං, අත්ථසම්පගතො සූරියො"ති අම්බලට්ඨිකායං රාජාගාරකෙ එකරත්තිවාසං උපගඤ්ඡි. තත්ථ **"අඹලට්ඨිකා"**ති රඤ්ඤො උය්‍යානං, තස්ස කිර ද්වාරසාමීපෙ තරුණො අඹරුක්ඛො අත්ථි, තං අඹලට්ඨිකා ති වදන්ති; තස්ස අවිදූරෙ භවත්තා උය්‍යානම්පි අඹලට්ඨිකා ත්වෙව සංඛංගතං, ඡායුදකසම්පන්නං තං පාකාරපරික්ඛිත්තං සුයොජිතද්වාරං මඤ්ජූසා විය සුගුත්තං; තත්ථ රඤ්ඤො කීළනත්ථං' පන පටිභාණචිත්තවිචිත්‍රං අගාරං අකංසු. තං **"රාජාගාරක"න්ති** වුච්චති.

"සුප්පියොපි ඛො"ති: සුප්පියොපි තස්මිං ඨානෙ සූරියං ඔලොකෙත්වා "අකාලො දානි ගන්තුං, බහු ඛුද්දකමහල්ලකා පරිබ්බාජකා, බහු පරිස්සයො චායං මග්ගො චොරෙහිපි වාළයක්ඛෙහිපි වාළමිගෙහිපි[1] අයං ඛො පන සමණො ගොතමො උය්‍යානං පවිට්ඨො, සමණස්ස ගොතමස්ස වසනට්ඨානෙ දෙවතා ආරක්ඛං ගණ්හන්ති, හන්දාහම්පි ඉධෙව එකරත්තිවාසං උපගන්ත්වා ස්වෙ ගමිස්සාමී"ති තදෙව උය්‍යානං පාවිසි. තතො භික්ඛුසංඝො භගවතො වත්තං දස්සෙත්වා අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානං සල්ලක්ඛෙසි. පරිබ්බාජකොපි උය්‍යානස්ස එකපස්සෙ පරිබ්බාජකපරික්ඛාරෙ ඔතාරෙත්වා වාසං උපගඤ්ඡි සද්ධිං අත්තනොපරිසාය. පාලිආරූළ්හවසෙනෙව පන **"සද්ධිං අන්තෙවාසිනා බ්‍රහ්මදත්තෙන මාණවෙනා"**ති වුත්තං. එවං වාසං උපගතොපන සොපරිබ්බාජකො රත්තිභාගෙ දසබලං ඔලොකෙසි. තස්මිඤ්ච සමයෙ සමන්තා විප්පකිණ්ණතාරකා විය පදීපා ජලන්ති. මජ්ඣෙ භගවා නිසින්නො හොති, භික්ඛුසංඝො භගවන්තං පරිවාරෙත්වා.[2] තත්ථ එකභික්ඛුස්සාපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා උක්කාසිතඛිපිතසද්දො වා නත්ථි. සා හි පරිසා අත්තනො ච සික්ඛිතසික්ඛතාය සත්ථරි ච ගාරවෙනාති ද්වීහි කාරණෙහි නිවාතෙ පදීපසිඛා විය නිච්චලාව නිසින්නා අහොසි.

1. "චොරෙහිපි වාළමිගෙහිපී"ති ච. 2. "නිසින්නො හොතී"ති වචනං එත්ථ භවිතබ්බං. අයං අම්හාකං ඛන්ති එකපොත්ථකෙපි ඉදං වචනං න දිස්සති.

පරිබ්බාජකො තං විභූතිං දිස්වා අත්තනො පරිසං ඔලොකෙසි. තත්‍ථ කෙචි හත්‍ථං ඛිපන්ති, කෙචි පාදං, කෙචි විප්පලපන්ති, කෙචි නිල්ලාලිතජිව්හා පග්ඝරිතඛෙළා දන්තෙ ඛාදන්තා කාකච්ඡමානා ඝුරුඝුරුපස්සාසිනො සයන්ති; සො රතනත්තයස්ස වණ්ණෙ වත්තබ්බෙපි ඉස්සාවසෙන පුන අවණ්ණමෙව ආරභි. බ්‍රහ්මදත්තො පන වුත්තනයෙනෙව වණ්ණං; තෙන වුත්තං:–**"තත්‍රපි සුදං සුප්පියො පරිබ්බාජකො"**ති සබ්බං වත්තබ්බං.

තත්‍ථ **"තත්‍රපී"**ති: තස්මිම්පි, අම්බලට්ඨිකාඋය්‍යානෙති අත්‍ථො. **"සම්බහුලාන"**න්ති බහුකානං; තත්‍ථ විනයපරියායෙන තයො ජනා සම්බහුලාති වුච්චන්ති, තතො පරං සඞ්ඝො; සුත්තන්තපරියායෙන තයො තයොව; තතො පට්ඨාය සම්බහුලා; ඉධ සුත්තන්තපරියායෙන සම්බහුලාති වෙදිතබ්බා.

"මණ්ඩලමාළෙ"ති: කත්‍ථචි ද්වෙ කණ්ණිකා ගහෙත්වා හංසවට්ටකච්ඡදනෙන කතා කූටාගාරසාලාපි මණ්ඩලමාළොති, කත්‍ථචි එකං කණ්ණිකං ගහෙත්වා ථම්භපන්තිං පරික්ඛිපිත්වා කතා උපට්ඨානසාලාපි මණ්ඩලමාළොති වුච්චති; ඉධ පන නිසීදනසාලා මණ්ඩලමාළොති වෙදිතබ්බා.

"සන්නිසින්නානං" නිසජ්ජනවසෙන, **"සන්නිපතිතානං"** සමොධානවසෙන, **"අයං සඞ්ඛියධම්මො"**ති සඞ්ඛියා වුච්චති කථා; කථාධම්මොති අත්‍ථො. **"උදපාදී"**ති: උප්පන්නො. කතමො පනෙසොති? **"අච්ඡරියං ආවුසො"**ති එවමාදි. තත්‍ථ අන්ධස්ස පබ්බතාරොහනං විය නිච්චං න හොතීති අච්ඡරියං, අයං තාව සද්දනයො; අයං පන අට්ඨකථානයො. අච්ඡරායොග්ගන්ති අච්ඡරියං, අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තන්ති අත්‍ථො. අභූතපුබ්බං භූතන්ති අබ්භුතං; උභයම්පෙතං විම්හයාවහස්සෙව අධිවචනං. **"යාවඤ්චිද"**න්ති යාවඤ්ච ඉදං, තෙන සුප්පටිවිදිතතාය අප්පමෙය්‍යතං දස්සෙති. **"තෙන භගවතා–පෙ–සුප්පටිවිදිතා"**ති එත්‍ථ අයං සඞ්ඛෙපත්‍ථො. යො සො භගවා සමතිංසපාරමියො පූරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, **තෙන භගවතා,** තෙසං තෙසං සත්තානං ආසයානුසයං **ජානතා**; හත්‍ථතලෙ ඨපිත ආමලකං විය සබ්බං ඤෙය්‍යධම්මං **පස්සතා**; අපි ච පුබ්බෙනිවාසාදීහි ජානතා, දිබ්බෙන චක්ඛුනා පස්සතා තීහි විජ්ජාහි ඡහි වා පන අභිඤ්ඤාහි ජානතා, සබ්බත්‍ථ අප්පටිහතෙන සමන්තචක්ඛුනා පස්සතා, සබ්බධම්මජානනසමත්‍ථාය පඤ්ඤාය ජානතා, සබ්බසත්තානං චක්ඛුවිසයාතීතානි තිරොකුට්ටාදිගතානි චාපි රූපානි අතිවිසුද්ධෙන මංසචක්ඛුනා පස්සතා, අත්තහිතසාධිකාය සමාධිපදට්ඨානාය පටිවෙධපඤ්ඤාය ජානතා, පරහිතසාධිකාය කරුණාපදට්ඨානාය දෙසනාපඤ්ඤාය පස්සතා, අරීනං හතත්තා පච්චයාදීනඤ්ච අරහත්තා **අරහතා**; සම්මා සාමඤ්ච සච්චානං බුද්ධත්තා **සම්මාසම්බුද්ධෙන,** අන්තරායිකධම්මෙ වා

ජානතා, නීයානිකධම්මං පස්සතා, කිලෙසාරීනං හතත්තා අරහතා, සම්මා සාමඤ්ච[1] සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙනාති; එවං චතුවෙසාරජ්ජවසෙන චතූහි ආකාරෙහි ථොමිතෙන; **සත්තානං නානාධිමුත්තිකතා**, නානාජ්ඣාසයතා; **සුප්පටිවිදිතා**, යාව ච සුප්පටිවිදිතා.

ඉදානිස්ස සුප්පටිවිදිතභාවං දස්සෙතුං "අයං"හීති ආදිමාහංසු. ඉදං වුත්තං හොති:-යා අයං භගවතා "ධාතුසො භික්ඛවෙ සත්තා සංසන්දන්ති සමෙන්ති, හීනාධිමුත්තිකා හීනාධිමුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්ති, කල්‍යාණාධිමුත්තිකා කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්ති; අතීතම්පි භික්ඛවෙ අද්ධානං ධාතුසොව සත්තා සංසන්දිංසු සමිංසු, හීනාධිමුත්තිකා හීනාධිමුත්තිකෙහි-පෙ-කල්‍යාණාධිමුත්තිකා කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දිංසු සමිංසු; අනාගතම්පි භික්ඛවෙ අද්ධානං-පෙ-සංසන්දිස්සන්ති සමෙස්සන්ති, එතරහි පි භික්ඛවෙ පච්චුප්පන්නං අද්ධානං ධාතුසොව සත්තා සංසන්දන්ති සමෙන්ති, හීනාධිමුත්තිකා-පෙ-කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්තී"ති.

එවං සබ්බසත්තානං නානාධිමුත්තිකතා නානාජ්ඣාසයතා නානාදිට්ඨිතා නානාඛන්තිතා නානාරුචිතා නාළියා මිනන්තෙන විය, තුලාය තුලයන්තෙන විය නානාධිමුත්තිකතාඤාණෙන සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන විදිතා, සා යාව සුප්පටිවිදිතා, යෙපි නාම සත්තා එකජ්ඣාසයා දුල්ලභා, එකස්මිං ගන්තුකාමෙ එකො ඨාතුකාමො හොති, එකස්මිං පිවිතුකාමෙ එකො භුඤ්ජිතුකාමො හොති, ඉමෙසු චාපි ද්වීසු ආචරියන්තෙවාසීසු. **"අයං හි සුප්පියො පරිබ්බාජකො-පෙ-භගවන්තං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබද්ධා හොන්ති භික්ඛුසඞ්ඝො චා"**ති; **"ඉතිහ මෙ"ති** ඉතිහ ඉමෙ, එවං ඉමෙති අත්ථො. සෙසං වුත්තනයමෙව.

"අථ ඛො භගවා තෙසං භික්ඛූනං ඉමං සඞ්ඛියාධම්මං විදිත්වා"ති එත්ථ '**විදිත්වා**'ති: සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන ජානිත්වා. භගවා හි කත්ථචි මංසචක්ඛුනා දිස්වා ජානාති "අද්දසා ඛො භගවා මහන්තං දාරුක්ඛන්ධං ගඞ්ගාය නදියා සොතෙන වුය්හමාන"න්ති ආදීසු විය. කත්ථචි දිබ්බෙන චක්ඛුනා දිස්වා ජානාති "අද්දසා ඛො භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන තා දෙවතායො සහස්සසෙව පාටලිගාමෙ වත්ථූනි පරිගණ්හන්තියො"ති ආදීසු විය. කත්ථචි පකතිසොතෙන සුත්වා ජානාති "අස්සොසි ඛො භගවා ආයස්මතො ආනන්දස්ස සුභද්දෙන පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං ඉමං කථාසල්ලාප"න්ති ආදීසු විය. කත්ථචි දිබ්බසොතෙන සුත්වා ජානාති "අස්සොසි ඛො භගවා දිබ්බාය සොතධාතුයා විසුද්ධාය අතික්කන්තමානුසකාය[2] සන්ධානස්ස ගහපතිස්ස නිග්‍රොධෙන පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං ඉමං කථාසල්ලාප"න්ති

1. සී. I. සාමංච,
2. සී. I. II. මානුසිකාය.

ආදීසු විය. ඉධ පන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන දිස්වා අඤ්ඤාසි. කිං කරොන්තො අඤ්ඤාසි? පච්ඡිමයාමකිච්චං. කිච්චං ච නාමෙතං සාත්ථකං නිරත්ථකන්ති දුවිධං. තත්ථ නිරත්ථකකිච්චං භගවතො බොධිපල්ලඞ්කෙයෙව අරහත්තමග්ගෙන සමුග්ඝාතං ගතං, සාත්ථකංයෙව පන භගවතො කිච්චං හොති. තං පඤ්චවිධං:–"පුරෙභත්තකිච්චං පච්ඡාභත්තකිච්චං පුරිමයාමකිච්චං මජ්ඣිමයාමකිච්චං පච්ඡිමයාමකිච්ච"න්ති.

තත්‍රිදං පුරෙභත්තකිච්චං, භගවා හි පාතොව උට්ඨාය උපට්ඨාකානුග්ගහත්ථං සරීරඵාසුකත්ථඤ්ච මුඛධොවනාදි සරීරපරිකම්මං කත්වා යාව භික්ඛාචාරවෙලා තාව විවිත්තාසනෙ වීතිනාමෙත්වා භික්ඛාචාරවෙලායං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය කදාචි එකකො කදාචි භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසති, කදාචි පකතියා, කදාචි අනෙකෙහි පාටිහාරියෙහි වත්තමානෙහි. සෙය්‍යථිදං? පිණ්ඩායපවිසතො ලොකනාථස්ස පුරතො පුරතො ගන්ත්වා මුදුගතයො වාතා පඨවිං සොධෙන්ති, වලාහකා උදකඵුසිතානි මුඤ්චන්තා මග්ගෙ රෙණුං වූපසමෙත්වා උපරි විතානං හුත්වා තිට්ඨන්ති. අපරෙ වාතා පුප්ඵානි උපහරිත්වා මග්ගෙ ඔකිරන්ති. උන්නතා භූමිප්පදෙසා ඔනමන්ති, ඔනතා උන්නමන්ති. පාදනික්ඛෙපසමයෙ සමා ච භූමි හොති සුඛසම්ඵස්සා, පදුම පුප්ඵානි වා පාදෙ සම්පටිච්ඡන්ති. ඉන්දඛීලස්ස අන්තො ඨපිතමත්තෙ දක්ඛිණපාදෙ සරීරතො ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණරසපිඤ්ජරානි විය චිත්‍රපටපරික්ඛිත්තානි විය ච පාසාදකූටාගාරාදීනි අලඞ්කරොන්තියො විය ඉතොචිතො ච විධාවන්ති. හත්ථිඅස්සවිහඞ්ගාදයො සකසකට්ඨානෙසු ඨිතායෙව මධුරෙන සරෙන[1] සද්දං කරොන්ති, තථා භෙරිවීණාදීනි තූරියානි, මනුස්සානඤ්ච කායූපගානි ආභරණානි; තෙන සඤ්ඤාණෙන මනුස්සා ජානන්ති "අජ්ජ භගවා ඉධ පිණ්ඩාය පවිට්ඨො"ති. තෙ සුනිවත්ථා සුපාරුතා ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය ඝරා නික්ඛමිත්වා අන්තරවීථිං පටිපජ්ජිත්වා භගවන්තං ගන්ධපුප්ඵාදීහි සක්කච්චං පූජෙත්වා වන්දිත්වා "අම්හාකං භන්තෙ දසභික්ඛූ, අම්හාකං වීසති, අම්හාකං භික්ඛුසතං දෙථා" ති යාචිත්වා භගවතොපි පත්තං ගහෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා සක්කච්චං පිණ්ඩපාතෙන පටිමානෙන්ති. භගවා කතභත්තකිච්චො තෙසං සන්තානානි ඔලොකෙත්වා තථා ධම්මං දෙසෙති, යථා කෙචි සරණාගමනෙ පතිට්ඨහන්ති, කෙචි පඤ්චසු සීලෙසු, කෙචි සොතාපත්තියං, කෙචි සකදාගාමිඅනාගාමිඵලානං අඤ්ඤතරස්මිං, කෙචි පබ්බජිත්වා අග්ගඵලෙ අරහත්තෙති. එවං මහාජනං අනුග්ගහෙත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං ගච්ඡති. තත්ථ ගන්ත්වා මණ්ඩලමාළෙ පඤ්ඤත්ත

1. සී. I & II. මධුරෙනාකාරෙන.

වරබුද්ධාසනෙ නිසීදති භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානං ආගමයමානො. තතො භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානෙ උපට්ඨාකො භගවතො නිවෙදෙති, අථ භගවා ගන්ධකුටිං පවිසති. ඉදං තාව **පුරෙභත්තකිච්චං**.

අථ භගවා එවං කතපුරෙභත්තකිච්චො ගන්ධකුටියා උපට්ඨාකෙන පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා ගන්ධකුටියා මණිසොපානඵලකෙ ඨත්වා භික්ඛූනං[1] ඔවදති: "භික්ඛවෙ අප්පමාදෙන සම්පාදෙථ, දුල්ලභො බුද්ධුප්පාදො ලොකස්මිං, දුල්ලභො මනුස්සත්තපටිලාභො, දුල්ලභා ඛණසම්පත්ති, දුල්ලභා පබ්බජ්ජා, දුල්ලභං සද්ධම්මසවණ"න්ති. තත්‍ර කෙචි භගවන්තං කම්මට්ඨානං පුච්ඡන්ති. භගවා තෙසං චරියානුරූපං කම්මට්ඨානං දෙති. තතො සබ්බෙපි භගවන්තං වන්දිත්වා අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි ගච්ඡන්ති. කෙචි අරඤ්ඤං, කෙචි රුක්ඛමූලං, කෙචි පබ්බතාදීනං අඤ්ඤතරං, කෙචි චාතුම්මහාරාජිකභවනං—පෙ—කෙචි වසවත්තිභවනන්ති. තතො භගවා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා සචෙ ආකඞ්ඛති දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො මුහුත්තං සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. අථ සමස්සාසිතකායො උට්ඨහිත්වා දුතියභාගෙ ලොකං ඔලොකෙති. තතියභාගෙ යං ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය විහරති, තත්‍ර ජනො පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං සුනිවත්ථො සුපාරුතො ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය විහාරෙ සන්නිපතති. තතො භගවා සම්පත්තපරිසාය අනුරූපෙන පාටිහාරියෙන ගන්ත්වා ධම්මසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසජ්ජ ධම්මං දෙසෙති කාලයුත්තං සමයයුත්තං. අථ කාලං විදිත්වා පරිසං උය්‍යොජෙති. මනුස්සා භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කමන්ති. ඉදං **පච්ඡාභත්තකිච්චං**.

සො එවං නිට්ඨිතපච්ඡාභත්තකිච්චො සචෙ ගත්තානි ඔසිඤ්චිතුකාමො හොති, බුද්ධාසනා උට්ඨාය න්හානකොට්ඨකං පවිසිත්වා උපට්ඨාකෙන පටියාදිතඋදකෙන ගත්තානි උතුං ගාහාපෙති. උපට්ඨාකොපි බුද්ධාසනං ආනෙත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤපෙති. භගවා රත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා උත්තරාසඞ්ගං එකංසං කරිත්වා තත්‍ර ආගන්ත්වා නිසීදති එකකොව මුහුත්තං පටිසල්ලීනො. අථ භික්ඛූ තතො තතො ආගම්ම භගවතො උපට්ඨානං ආගච්ඡන්ති. තත්‍ර එකච්චෙ පඤ්හං පුච්ඡන්ති, එකච්චෙ කම්මට්ඨානං, එකච්චෙ ධම්මසවණං යාචන්ති, භගවා තෙසං අධිප්පායං සම්පාදෙන්තො පුරිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං **පුරිමයාමකිච්චං**.

පුරිමයාමකිච්චපරියොසානෙ පන භික්ඛූසු භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කන්තෙසු සකලදසසහස්සිලොකධාතුයා දෙවතායො ඔකාසං ලභමානා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති යථාභිසඞ්ඛතං, අන්තමසො චතුරක්ඛරම්පි. භගවා තාසං දෙවතානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො මජ්ඣිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං **මජ්ඣිමයාමකිච්චං**.

පච්ඡිමයාමං පන තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා පුරෙභත්තතො පට්ඨාය නිසජ්ජාපීළිතස්ස සරීරස්ස කිලාසුභාවමොචනත්ථං එකං කොට්ඨාසං චඞ්කමෙන වීතිනාමෙති. දුතියකොට්ඨාසෙ ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. තතිය කොට්ඨාසෙ පච්චුට්ඨාය නිසීදිත්වා පුරිමබුද්ධානං සන්තිකෙ දානසීලාදිවසෙන කතාධිකාරපුග්ගලදස්සනත්ථං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙති. ඉදං **පච්ඡිමයාමකිච්චං.**

තස්මිං පන දිවසෙ සබ්බං භගවා පුරෙභත්තකිච්චං රාජගහෙ පරියොසාපෙත්වා පච්ඡාභත්තෙන මග්ගං ආගතො පුරිමයාමෙ භික්ඛූනං කම්මට්ඨානං කථෙත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දෙවතානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ චඞ්කමං ආරුය්හ චඞ්කමමානො පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං ඉමං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ආරබ්භ පවත්තං කථං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙනෙව සුත්වා අඤ්ඤාසි. තෙන වුත්තං:-"පච්ඡිමයාමකිච්චං කරොන්තො අඤ්ඤාසී"ති.

ඤත්වා පනස්ස එතදහොසි: "ඉමෙ භික්ඛූ මය්හං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ආරබ්භ ගුණං කථෙන්ති, එතෙසඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණකිච්චං න පාකටං, මය්හං යෙව පාකටං, මයි පන ගතෙ එතං[1] අත්තනො කථං නිරන්තරං ආරොචෙස්සන්ති, තතො තෙසං අහං තං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා තිවිධං සීලං විභජන්තො ද්වාසට්ඨියා ඨානෙසු අප්පටිවත්තියං සීහනාදං නදන්තො පච්චයාකාරං සමොධානෙත්වා බුද්ධගුණෙ පාකටෙ කත්වා සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය සුවණ්ණකූටෙන නභං පහරන්තො විය ච දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනං බ්‍රහ්මජාලසුත්තන්තං අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨාපෙන්තො දෙසෙස්සාමි. සා මෙ දෙසනා පරිනිබ්බුතස්සාපි පඤ්චවස්සසහස්සානි සත්තානං අමතමහානිබ්බාණසම්පාපිකා භවිස්සතී"ති. එවං චින්තෙත්වා යෙන මණ්ඩලමාලො තෙනුපසඞ්කමි. '**යෙනා**'ති: යෙන දිසාභාගෙන සො උපසඞ්කමිතබ්බො, භුම්මත්ථෙ වා එතං කරණවචනං, තස්මා යස්මිං පදෙසෙ සො මණ්ඩලමාලො, තත්ථ ගතොති අයමෙත්ථ අත්ථො.

"**පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ**"ති: බුද්ධකාලෙ කිර යත්ථ යත්ථ එකොපි භික්ඛු විහරති සබ්බත්ථ බුද්ධාසනං පඤ්ඤත්තමෙව හොති. කස්මා? භගවා කිර අත්තනො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ඵාසුකට්ඨානෙ විහරන්තෙ මනසිකරොති:"අසුකො ඛො මය්හං සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගතො, සක්ඛි නු ඛො විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං, නො"ති. අථ නං පස්සති කම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙත්වා අකුසලවිතක්කං විතක්කයමානං, තතො "කථංහි නාම මාදිසස්ස සත්ථුසන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විහරන්තං ඉමං කුලපුත්තං අකුසලවිතක්කා අභිභවිත්වා අනමතග්ගෙ වට්ටදුක්ඛෙ සංසාදෙස්සන්ති"ති. තස්ස අනුග්ගහත්ථං තත්ථෙව අත්තානං දස්සෙත්වා තං කුලපුත්තං ඔවදිත්වා ආකාසං උප්ප

1. සී. II & III ගතෙවතං.

තිඨා පුන අතතනො වසනඨානමෙව ගචඡනති; අථෙවං ඔවදියමානා
තෙ භිකඛු විනයනති[1] "සතථා අමහාකං මතං ජානිතවා ආගනතවා
අමහාකං සමීපෙ ඨිතංයෙව අතතානං දසෙසති; තසමිංඛණෙ "භනෙත
ඉධ නිසීදථ, ඉධ නිසීදථා"ති ආසනපරියෙසනං නාම භාරොති, තෙ
ආසනං පඤඤපෙතවාව විහරනති; යසස පීඨං අතථි සො තං පඤඤ
පෙති, යසස නතථි සො මඤචං වා ඵලකං වා කඨං වා පාසාණං වා වාලික
පුඤජං වා පඤඤපෙති, තං අලභමානා පුරාණපණණානිපි සඞකඩඪිතවා
තතථ පංසුකූලං පතථරිතවා ඨපෙනති; ඉධ පන රඤඤො නිසීදනආසන
මෙව අතථි, තං පපෙඵාටෙතවා පඤඤපෙතවා පරිවාරෙතවා තෙ භිකඛූ
භගවතො අධිමුතතිකඤාණං ආරබභ ගුණං ථොමයමානා නිසීදිංසු. තං
සනධාය වුතතං: **"පඤඤතෙතආසනෙ නිසීදී"**ති.

එවං නිසිනෙනා පන ජානනෙතායෙව කථාසමුඨාපනතථං භිකඛූ
පුචඡි; තෙවසස සබබං කථයිංසු. තෙන වුතතං **"නිසජජ ඛො භගවා"**ති
ආදි. තතථ **"කායනුතථා"**ති. කතමායනුකථාය **සනනිසිනනා** භව
ථාති අතෙථා. කායනෙතථාතිපි පාළි. තසසා කතමායනුඑතථාති අතෙථා.
'කායනොතථා'තිපි පාළි. තසසා පුරිමොයෙව අතෙථා. **"අනතරාකථා"**ති:
කමමඨානමනසිකාරඋදෙදසපරිපුචඡාදීනං අනතරා අඤඤා එකා කථා.
"විපපකතා"ති: මම ආගමනපචචයා අපරිනිඨිතා සිඛං අපපතතා.
තෙන කිං දසෙසති? "නාහං තුමහාකං කථාභඞගතථං ආගතො, අහං
පන සබබඤඤුතාය තුමහාකං කථං නිඨාපෙතවා මතථකපපතතං
කතවා දසසාමීති ආගතො"ති, නිසජෙජව සබබඤඤුපවාරණං පවා
රෙති. **"අයං ඛො නො භනෙත අනතරාකථා විපපකතා, අථ භගවා
අනුපපතෙතා"**ති එතථාපි අයමධිපපායො:-"අයං භනෙත අමහාකං
භගවතො සබබඤඤුතඤඤාණං ආරබභ ගුණකථා විපපකතා, නරාජ
කථාදිකා තිරචඡානකථා, අථ භගවා අනුපපතෙතා තං නො ඉදානි
නිඨාපෙතවා දෙථා"ති.

එතතාවතා යං ආයසමතා ආනනෙදන කමලකුවලයුජජල
විමලසාධුරසසලිලාය පොකඛරණියා සුඛාවතරණතථං නිමමලසිලා
තලරචනාවිලසිතසොපානං විපපකිණණමුතතාජාලසදිසවාලිකා
කිණණපණඩරභූමිභාගං තිතථං විය, සුවිභතතභිතතිවිචිත්‍රවෙදිකා
පරිකඛිතතසස නකඛතතපථං ඵුසිතුකාමතාය විය විජමභිතසමුසස
යසස පාසාදවරසස සුඛාරොහණතථං දනතමයසණහමුදුඵලකං
කඤචනලතාවිනදධමණිගණපපභාසමුදයුජජලසොභං සොපානං විය,
සුවණණවලයනූපුරාදිසංඝටටනසදදසමමිසසකථිතහසිතමධුරසසර
ගෙහජනවිචරිතසස උළාරිසසරියවිභවසොභිතසස මහාකුලසස සුඛපප
වෙසනතථං සුවණණරජතමණිමුතතාපවාළාදිජුතිවිජෙජාතිතසුපපති
ඨිතවිසාලදවාරබාහං මහාදවාරං විය, අතථබයඤජනසමපනනසස බුදධ

1. සී. I. II. & III විනයිංසු.

ගුණානුභාවසංසූචකස්ස ඉමස්ස සුත්තස්ස සුඛාවගාහණත්ථං කාලදෙසදෙසකවත්ථුපරිසාපදෙසපටිමණ්ඩිතං නිදානං භාසිතං; තස්ස අත්ථවණ්ණනා සමත්තා.

ඉදානි **"මමං වා භික්ඛවෙ පරෙ අවණ්ණං භාසෙය්‍යුං"න්ති** ආදිනා නයෙන භගවතා නික්ඛිත්තස්ස සුත්තස්ස වණ්ණනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො. සා පනෙසා සුත්තවණ්ණනා යස්මා සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වා වුච්චමානා පාකටා හොති, තස්මා සුත්තනික්ඛෙපං තාව විචාරයිස්සාම.

චත්තාරො හි සුත්තනික්ඛෙපා:–"අත්තජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො පුච්ඡාවසිකො අට්ඨුප්පත්තිකො"ති. තත්ථ යානි සුත්තානි භගවා පරෙහි අනජ්ඣිට්ඨො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව කථෙති, සෙය්‍යථිදං? ආකංඛෙය්‍යසුත්තං වත්ථසුත්තං මහාසතිපට්ඨානසුත්තං මහාසළායතනවිභඞ්ගසුත්තං අරියවංසසුත්තං සම්මප්පධානසුත්තන්තහාරකො ඉද්ධිපාදඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගසුත්තන්තහාරකොති එවමාදීනි, තෙසං අත්තජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. යානි පන "පරිපක්කා ඛො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා, යන්නූනාහං රාහුලං උත්තරිං ආසවානං ඛයෙ විනෙය්‍ය"න්ති එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං ඛන්තිං මනං අභිනීහාරං බුජ්ඣනභාවඤ්ච අවෙක්ඛිත්වා පරජ්ඣාසයවසෙන කථිතානි, සෙය්‍යථිදං? චූළරාහුලොවාදසුත්තං මහාරාහුලොවාදසුත්තං ධම්මචක්කප්පවත්තනං ධාතුවිභඞ්ගසුත්තන්ති එවමාදීනි; තෙසං පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. භගවන්තං පන උපසඞ්කමිත්වා චතස්සොපි පරිසා චත්තාරො වණ්ණා නාගා සුපණ්ණා ගන්ධබ්බා අසුරා යක්ඛා මහාරාජානො තාවතිංසාදයො දෙවා මහාබ්‍රහ්මාති එවමාදයො "බොජ්ඣඞ්ගා බොජ්ඣඞ්ගා"ති භන්තෙ වුච්චන්ති, "නීවරණා නීවරණා"ති භන්තෙ වුච්චන්ති, "ඉමෙ නු ඛො භන්තෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා" "කිං සූධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨ"න්ති ආදිනා නයෙන පඤ්හං පුච්ඡන්ති; එවං පුට්ඨෙන භගවතා යානි කථිතානි බොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තාදීනි, යානි වා පනඤ්ඤානි දෙවතාසංයුත්ත මාරසංයුත්ත බ්‍රහ්මසංයුත්ත සක්කපඤ්හ චූලවෙදල්ලමහාවෙදල්ල සාමඤ්ඤඵල ආළවක සූචිලොම ඛරලොම සුත්තාදීනි; තෙසං පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො. යානි පන තානි උප්පන්නං කාරණං පටිච්ච කථිතානි, සෙය්‍යථිදං? ධම්මදායාදං චූලසීහනාදං චන්දූපමං පුත්තමංසූපමං දාරුක්ඛන්ධූපමං අග්ගික්ඛන්ධූපමං ඵෙණපිණ්ඩූපමං පාරිච්ඡත්තකූපමන්ති එවමාදීනි; තෙසං අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. එවමිමෙසු චතූසු නික්ඛෙපෙසු ඉමස්ස සුත්තස්ස අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. අට්ඨුප්පත්තියං හි ඉදං භගවතා නික්ඛිත්තං. කතරාය අට්ඨුප්පත්තියා? වණ්ණාවණ්ණෙ. ආචරියො රතනත්තයස්ස අවණ්ණං අභාසි, අන්තෙවාසී වණ්ණං; ඉති ඉමං වණ්ණාවණ්ණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා දෙසනාකුසලො භගවා "මමං වා භික්ඛවෙ පරෙ අවණ්ණං භාසෙය්‍යු"න්ති දෙසනං ආරභි.

තත්ථ "**මම**"**න්ති**: සාමිවචනං, මමාති අත්ථො. "**වා**" සද්දො විකප්පත්ථො. "**පරෙ**"ති: පටිවිරුද්ධා සත්තා. "**තත්‍රා**"ති: යෙ අවණ්ණං වදන්ති තෙසු. "න ආඝාතො"ති ආදීසුපි කිඤ්චාපි තෙසං භික්ඛූනං ආඝාතොයෙව නත්ථි, අථ ඛො ආයතිං කුලපුත්තානං එදිසෙසුපි ඨානෙසු අකුසලුප්පත්තිං පටිසෙධෙන්තො ධම්මනෙත්තිං ඨපෙසි. තත්ථ ආහනති චිත්තන්ති **ආඝාතො**, කොපස්සෙතං අධිවචනං. අප්පතීතා හොන්ති තෙන අත්තමනා අසොමනස්සිතාති **අප්පච්චයො**. දොමනස්සස්සෙතං අධිවචනං; නෙව අත්තනො න පරෙසං හිතං අභිරාධයතීති **අනභිරද්ධි**. කොපස්සෙතං අධිවචනං; එවමෙතෙහි තීහි පදෙහි සංඛාරක්ඛන්ධො එකෙන වෙදනාක්ඛන්ධොති ද්වෙ ඛන්ධා වුත්තා. තෙසං වසෙන සෙසානම්පි සම්පයුත්තධම්මානං කාරණං පටික්ඛිත්තමෙව.

එවං පඨමෙන නයෙන මනොපදොසං නිවාරෙත්වා, දුතියෙන තත්ථ ආදීනවං දස්සෙන්තො ආහ:-"**තත්‍ර චෙ තුම්හෙ අස්සථ කුපිතා වා අනත්තමනා වා, තුම්හඤ්ඤෙවස්ස තෙන** අන්තරායොති . තත්ථ "**තත්‍ර චෙ තුම්හෙ අස්සථා**"ති: තෙසු අවණ්ණභාසකෙසු තස්මිං වා අවණ්ණෙ තුම්හෙ භවෙය්‍යාථ චෙ, යදි භවෙය්‍යාථාති අත්ථො "**කුපිතා**" කොපෙන; "**අනත්තමනා**" දොමනස්සෙන. "**තුම්හඤ්ඤෙවස්ස තෙන අන්තරායො**"ති: තුම්හාකංයෙව තෙන කොපෙන තාය ච අනත්තමනතාය පඨමජ්ඣානාදීනං අන්තරායො භවෙය්‍ය.

එවං දුතියෙන නයෙන ආදීනවං දස්සෙත්වා, තතියෙන වචනත්ථසල්ලක්ඛණමත්තෙනපි අසමත්ථතං දස්සෙන්තො "**අපි නු තුම්හෙ පරෙසං**"**න්ති** ආදිමාහ. තත්ථ "**පරෙසං**"**න්ති**: යෙසං කෙසඤ්චි; කුපිතො හි නෙව බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඅරියසාවකානං, න මාතාපිතූනං, න පච්චත්ථිකානං සුභාසිතදුබ්භාසිතස්ස අත්ථං ජානාති.

යථාහ:—

"කුද්ධො අත්ථං න ජානාති, කුද්ධො ධම්මං න පස්සති,
අන්ධං තමං තදා හොති, යං කොධො සහතෙ නරං.
"අනත්ථජනනො කොධො, කොධො චිත්තප්පකොපනො,
භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣතී"ති.

එවං සබ්බථාපි අවණ්ණෙ මනොපදොසං නිසෙධෙත්වා ඉදානි පටිපජ්ජිතබ්බාකාරං දස්සෙන්තො "**තත්‍ර තුම්හෙහි අභූතං අභූතතො**"ති ආදිමාහ. තත්ථ "**තත්‍ර තුම්හෙහී**"ති: තස්මිං අවණ්ණෙ තුම්හෙහි. "**අභූතං අභූතතො නිබ්බෙඨෙතබ්බ**"**න්ති**: යං අභූතං තං අභූතභාවෙනෙව අපනෙතබ්බං. කථං? "**ඉතිපෙතං අභූත**"**න්ති** ආදිනා නයෙන. තත්‍රායං යොජනා:-"තුම්හාකං සත්ථා න සබ්බඤ්ඤූ, ධම්මො දුරක්ඛාතො, සංඝො දුප්පටිපන්නො"ති ආදීනි සුත්වා න තුණ්හීභවිතබ්බං. එවං පන වත්තබ්බං:-"**ඉතිපෙතං අභූතං.**" යං තුම්හෙහි වුත්තං තං ඉමිනාපි

කාරණෙන අභූතං, ඉමිනාපි කාරණෙන “**අතච්ඡං**” නත්ථි චෙතං අම්හෙසු න ච පනෙතං අම්හෙසු සංවිජ්ජති; සබ්බඤ්ඤූයෙව අම්හාකං සත්ථා, ස්වාක්ඛාතොව ධම්මො, සුපටිපන්නොව සංඝො, තත්‍ර ඉදඤ්ච ඉදඤ්ච කාරණන්ති; එත්ථ ච දුතිය පදං පඨමස්ස චතුත්ථඤ්ච තතියස්ස වෙවචනන්ති වෙදිතබ්බං. ඉදඤ්ච අවණ්ණෙයෙව නිබ්බෙඨනං කාතබ්බං, න සබ්බත්ථ; යදි හි ත්වං දුස්සීලො, තවාචරියො දුස්සීලො, ඉදඤ්චිදඤ්ච තයා කතං තවාචරියෙන කතන්ති වුත්තෙ තුණ්හීභූතො අධිවාසෙති, ආසඞ්කනීයො හොති; තස්මා මනොපදොසං අකත්වා අවණ්ණො නිබ්බෙඨෙතබ්බො; “ඔට්ඨොසි ගොණොසී”ති ආදිනා පන නයෙන දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසන්තං පුග්ගලං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා අධිවාසනඛන්තියෙව තත්ථ කාතබ්බා.

එවං අවණ්ණභූමියං තාදිලක්ඛණං දස්සෙත්වා ඉදානි වණ්ණභූමියං දස්සෙතුං “**මමං වා භික්ඛවෙ පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යුං**”න්ති ආදිමාහ; තත්ථ “**පරෙ**”ති යෙ කෙචි පසන්නා දෙවමනුස්සා; ආනන්දන්ති එතෙනාති=**ආනන්දො**, පීතියා එතං අධිවචනං; සුමනස්සභාවො=**සොමනස්සං**, චෙතසිකසුඛස්සෙතං අධිවචනං; උබ්බිල්ලාවිතස්ස භාවො=**උබ්බිල්ලාවිතත්තං**, කස්ස උබ්බිල්ලාවිතත්තං?-චෙතසොති, උද්ධච්චාවහාය උබ්බිල්ලාපන පීතියා එතං අධිවචනං; ඉති ඉධාපි තීහි පදෙහි සංඛාරක්ඛන්ධො එකෙන වෙදනාක්ඛන්ධො වුත්තො.

එවං පඨමනයෙන උබ්බිල්ලාවිතත්තං නිවාරෙත්වා දුතියෙන තත්ථ ආදීනවං දස්සෙන්තො “**තත්‍ර චෙ තුම්හෙ අස්සථ**”ති ආදිමාහ:- ඉධාපි “**තුම්හඤ්ඤෙවස්ස තෙන අන්තරායො**”ති, තෙන උබ්බිල්ලාවිතත්තෙන තුම්හඤ්ඤෙව පඨමජ්ඣානාදීනං අන්තරායො අස්සාති අත්ථො වෙදිතබ්බො; කස්මා පනෙතං වුත්තං?-නනු භගවතා;—

“බුද්ධොති කිත්තයන්තස්ස යස්ස කායෙ භවති යා පීති,
වරමෙව හි සා පීති කසිණෙනාපි ජම්බුදීපස්ස.

ධම්මොති-පෙ-

සංඝොති කිත්තයන්තස්ස යස්ස කායෙ භවති යා පීති,
වරමෙව හි සා පීති කසිණෙනාපි ජම්බුදීපස්සා”ති ච.

“යෙ භික්ඛවෙ බුද්ධෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා”ති ච, ආදීහි අනෙකසතෙහි සුත්තෙහි රතනත්තයෙ පීතිසොමනස්සමෙව වණ්ණිතන්ති? සච්චං, වණ්ණිතං. තං පන නෙක්ඛම්මසිතං. ඉධ “අම්හාකං බුද්ධො, අම්හාකං ධම්මො”ති ආදිනා නයෙන ආයස්මතො ඡන්නස්ස උප්පන්නසදිසං ගෙහසිතං පීතිසොමනස්සං අධිප්පෙතං. ඉදං හි ඣානාදිපටිලාභාය අන්තරායකරං හොති. තෙනෙවායස්මා ඡන්නොපි යාව බුද්ධා න පරිනිබ්බායිංසු, තාව විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි, පරිනිබ්බාණකාලෙ පඤ්ඤත්තෙන පන බ්‍රහ්මදණ්ඩෙන තජ්ජිතො තං

පීතිසොමනස්සං පහාය නිබ්බත්තෙනසි, තස්මා අන්තරායකරණෙඤ්ඤව සඞ්ඛාය ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං; අයං හි ලොභසහගතා පීති, ලොභො ච කොධසදිසොව.

යථාහ:—

"ලුද්ධො අත්ථං න ජානාති, ලුද්ධො ධම්මං න පස්සති,
අන්ධං තමං තද හොති, යං ලොභො සහතෙ නරං.
අනත්ථජනනො ලොභො, ලොභො චිත්තප්පකොපනො,
භයමන්තරතො ජාතං තං ජනො නාවබුජ්ඣතී"ති.

තතියවාරෙ පන ඉධ අනාගතොපි අත්ථතො ආගතොයෙවාති වෙදිතබ්බො, යථෙව හි කුද්ධො එවං ලුද්ධොපි අත්ථං න ජානාතීති.

පටිපජ්ජිතබ්බාකාරදස්සනවාරෙ පන අයං යොජනා:—"තුම්හාකං සත්ථා සබ්බඤ්ඤූ අරහං සම්මාසම්බුද්ධො, ධම්මො ස්වාක්ඛාතො, සංඝො සුප්පටිපන්නො"ති ආදීනි සුත්වා න තුණ්හී භවිතබ්බං; එවං පන පටිජානිතබ්බං **"ඉතිපෙතං භූතං"** යං තුම්හෙහි වුත්තං තං ඉමිනාපි කාරණෙන භූතං, ඉමිනාපි කාරණෙන **"තච්ඡං"**; "සො හි භගවා ඉතිපි අරහං, ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධො; ධම්මො ඉතිපි ස්වාක්ඛාතො, ඉතිපි සන්දිට්ඨිකො; සංඝො ඉතිපි සුප්පටිපන්නො ඉතිපි උජුප්පටිපන්නො"ති; "ත්වං සීලවා"ති පුච්ඡිතෙනාපි සචෙ සීලවා "සීලවාහමස්මී"ති පටිජානිතබ්බමෙව; "ත්වං පඨමස්සඣානස්ස ලාභී-පෙ-අරහා"ති පුට්ඨෙනාපි සභාගානං භික්ඛූනංයෙව පටිජානිතබ්බං, එවං හි පාපිච්ඡතා චෙව පරිවජ්ජිතා හොති, සාසනස්ස ච අමොඝතා දීපිතා හොතීති. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

"අප්පමත්තකං ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ"ති කො අනුසන්ධි? ඉදං සුත්තං ද්වීහි පදෙහි ආබද්ධං වණ්ණෙන ච [1]අවණ්ණෙන ච; තත්ථ අවණ්ණො "ඉතිපෙතං අභූතං, ඉතිපෙතං අතච්ඡ"න්ති එත්ථෙව උදකන්තං පත්වා අග්ගි විය නිවත්තො. වණ්ණො පන භූතං භූතතො පටිජානිතබ්බො "ඉතිපෙතං භූත"න්ති එවං අනුවත්තතියෙව. සොපන දුවිධො බ්‍රහ්මදත්තෙන භාසිතවණ්ණො ච භික්ඛුසංඝෙන **"අච්ඡරියං ආවුසො"**ති ආදිනා නයෙන ආරද්ධො වණ්ණො ච. තෙසු භික්ඛුසංඝෙන වුත්තවණ්ණස්ස උපරි සුඤ්ඤතාපකාසනෙ අනුසන්ධිං දස්සෙති. ඉධපන බ්‍රහ්මදත්තෙන වුත්තවණ්ණස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙතුං "අප්ප මත්තකං ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ"ති දෙසනා ආරද්ධා.

තත්ථ **'අප්ප'**න්ති: පරිත්තස්ස නාමං. **'ඔර'**න්ති තස්සෙව වෙවචනං. **'මත්තා'** වුච්චති පමාණං; අප්පං මත්තා එතස්සාති=**අප්පමත්තකං**; ඔරං මත්තා එතස්සාති **'ඔරමත්තකං'**; සීලමෙව=**'සීලමත්තකං.'** ඉදං වුත්තං හොති:—"අප්පමත්තකං ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ සීලමත්තකං

1. සි. I & III. අනුවත්තියෙව.

නාම "යෙන තථාගතස්ස වණ්ණං වදමී"ති උස්සාහං කත්වාපි වණ්ණං වදමානො පුථුජ්ජනො වදෙය්‍යා"ති. තත්‍ථ සියා, නනු ඉදං සීලං නාම යොගිනො අග්ගභූසනං?

යථාහු පොරාණා:—

"සීලං යොගිස්සලඞ්කාරො සීලං යොගිස්ස මණ්ඩනං
සීලෙහලඞ්කතො යොගී මණ්ඩනෙ අග්ගතං ගතො"ති.

භගවතාපි ච අනෙකෙසු සුත්තසතෙසු සීලං මහන්තමෙව කත්වා කථිතං. යථාහ:–"ආකංඛෙය්‍ය චෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්‍රහ්මචාරීනං පියොචස්සං මනාපො ච ගරු භාවනීයොචාති, සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී"ති ච.

"කිකීව අණ්ඩං චමරීව වාලධිං
පියංව පුත්තං නයනංව එකකං
තථෙව සීලං අනුරක්ඛමානකා
සුපෙසලා හොථ සදා සගාරවා"ති ච.

න පුප්ඵගන්ධො පටිවාතමෙති
න චන්දනං තගරමල්ලිකා වා
සතඤ්ච ගන්ධො පටිවාතමෙති,
සබ්බා දිසා සප්පුරිසො පවාති.

චන්දනං තගරං වාපි උප්පලං අථ වස්සිකී
එතෙසං ගන්ධජාතානං සීලගන්ධො අනුත්තරො.
අප්පමත්තො අයං ගන්ධො ය්වායං තගරචන්දනී,
යො ච සීලවතං ගන්ධො වාති දෙවෙසු උත්තමො.
තෙසං සම්පන්නසීලානං අප්පමාදවිහාරිනං,
සම්මදඤ්ඤා විමුත්තානං මාරො මග්ගං න වින්දතී"ති ච.
"සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයං,
ආතාපී නිපකො භික්ඛු සො ඉමං විජටයෙ ජටන්ති" ච.

"සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ යෙ කෙචි බීජගාමභූතගාමා වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති, සබ්බෙ තෙ පඨවිං නිස්සාය පඨවියං පතිට්ඨාය; එවමෙතෙ බීජගාමභූතගාමා වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති, එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙන්තො සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ බහුලීකරොන්තො මහන්තත්තං වෙපුල්ලත්තං පාපුණාති ධම්මෙසු"ති ච; එවං අඤ්ඤානිපි අනෙකසතානි සුත්තානි දට්ඨබ්බානි; එවං අනෙකෙසු සුත්තසතෙසු සීලං මහන්තමෙව කත්වා කථිතං. තං කස්මා ඉමස්මිං ඨානෙ "අප්පමත්තකන්ති" ආහාති? උපරිගුණෙ උපනිධාය. සීලං හි සමාධිං න පාපුණාති, සමාධි පඤ්ඤං න පාපුණාති, තස්මා උපරිමං උපනිධාය හෙට්ඨිමං ඔරමත්තකං නාම හොති.

කථං සීලං සමාධිං න පාපුණාති? භගවා හි අභිසම්බොධිතො සත්තමෙ සංවච්ඡරෙ සාවත්ථිනගරද්වාරෙ ගණ්ඩම්බරුක්ඛමූලෙ ද්වාදසයොජනෙ රතනමණ්ඩපෙ යොජනප්පමාණෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා තියොජනිකෙ දිබ්බසෙතච්ඡත්තෙ ධාරියමානෙ ද්වාදසයොජනාය පරිසාය අත්තාද්භුතපරිදීපනං තිත්ථියපරිමද්දනං "උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, හෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පවත්තති-පෙ-එකෙකලොමකූපතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, එකෙකලොමකූපතො උදකධාරා පවත්තති ඡන්නං වණ්ණාන"න්ති ආදිනයප්පවත්තං යමකපාටිහාරියං දස්සෙති. තස්ස සුවණ්ණවණ්ණසරීරතො සුවණ්ණවණ්ණරස්මියො උග්ගන්ත්වා යාව භවග්ගා ගච්ඡන්ති, සකලදසසහස්සචක්කවාළස්ස ආලොකකරණකාලො විය හොති. දුතියා දුතියා රස්මි පුරිමාය පුරිමාය යමකයමකා විය එකක්ඛණෙ විය පවත්තන්ති. ද්වින්නං ච චිත්තානං එකක්ඛණෙ පවත්ති නාම නත්ථි. බුද්ධානං පන භවඞ්ගපරිවාසස්ස ලහුකතාය පඤ්චහාකාරෙහි සුචිණ්ණවසිතාය ච තා එකක්ඛණෙ විය පවත්තන්ති. තස්සා තස්සා පන රස්මියා ආවජ්ජනපරිකම්මාධිට්ඨානානි විසුංයෙව. නීලරස්මිඅත්ථාය හි භගවා නීලකසිණං සමාපජ්ජති, පීතරස්මිඅත්ථාය පීතකසිණං, ලොහිත-පෙ-ඔදාතරස්මිඅත්ථාය ඔදාතකසිණං, අග්ගික්ඛන්ධත්ථාය තෙජොකසිණං, උදකධාරත්ථාය ආපොකසිණං සමාපජ්ජති; සත්ථා චඞ්කමති, නිම්මිතො තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙතී"ති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. එත්ථ එකම්පි සීලස්ස කිච්චං නත්ථි, සබ්බං සමාධිකිච්චමෙව. එවං සීලං සමාධිං න පාපුණාති.

යං පන භගවා සතසහස්සකප්පාධිකානි චත්තාරි අසංඛෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙත්වා එකූනතිංසවස්සකාලෙ චක්කවත්තිසිරිනිවාසභූතා භවනා නික්ඛම්ම අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිත්වා ඡබ්බස්සානි පධානයොගං කත්වා විසාඛපුණ්ණමාය උරුවෙලගාමෙ සුජාතාය දින්නං පක්ඛිත්තදිබ්බොජං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සායණ්හසමයෙ දක්ඛිණද්වාරෙන බොධිමණ්ඩං පවිසිත්වා අස්සත්ථදුමරාජානං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා පුබ්බුත්තරභාගෙ ඨිතො තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා තිසන්ධිපල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා චතුරඞ්ගසමන්නාගතං මෙත්තාකම්මට්ඨානං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා විරියාධිට්ඨානං අධිට්ඨාය චුද්දසහත්ථපල්ලඞ්කවරගතො සුවණ්ණපීඨෙ ඨපිතරජතක්ඛන්ධං විය පඤ්චදසහත්ථං බොධික්ඛන්ධං පිට්ඨිතො කත්වා උපරිමණිච්ඡත්තෙනෙව විය බොධිසාඛාය ධාරියමානාය සුවණ්ණවණ්ණචීවරෙ පවාළසදිසෙසු බොධිඅඞ්කුරෙසු පතමානෙසු සුරියෙ අත්ථං උපගච්ඡන්තෙන මාරබලං විධමෙත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්චූසකාලෙ සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණෙ පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො මග්ගපටිපාටියා අධිගතෙන චතුත්ථමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා සබ්බබුද්ධගුණෙ පටිවිජ්ඣි; ඉදමස්ස පඤ්ඤාකිච්චං. එවං සමාධි පඤ්ඤං න පාපුණාති.

තත්ථ යථා හත්ථෙ උදකං පාතියං උදකං න පාපුණාති, පාතියං උදකං ඝටෙ උදකං න පාපුණාති, ඝටෙ උදකං කොලම්බෙ උදකං න පාපුණාති, කොලම්බෙ උදකං චාටියං උදකං න පාපුණාති, චාටියං උදකං මහාකුම්භියං උදකං න පාපුණාති, මහාකුම්භියං උදකං කුසුබ්භෙ උදකං න පාපුණාති, කුසුබ්භෙ උදකං කන්දරෙ උදකං න පාපුණාති, කන්දරෙ උදකං කුන්නදියං උදකං න පාපුණාති, කුන්නදියං උදකං මහානදියං උදකං න පාපුණාති මහානදියං උදකං පඤ්චමහා නදියං උදකං න පාපුණාති, පඤ්චමහානදියං උදකං චක්කවාළ මහා සමුද්දෙ උදකං න පාපුණාති, චක්කවාළමහාසමුද්දෙ උදකං සිනෙරු පාදකමහාසමුද්දෙ උදකං න පාපුණාති; පාතියං උදකං උපනිධාය හත්ථෙ උදකං පරිත්තං-පෙ-සිනෙරුපාදකමහාසමුද්දෙ උදකං උපනිධාය චක්කවාළමහාසමුද්දෙ උදකං පරිත්තන්ති; ඉති උපරි උපරි උදකං උපාදාය හෙට්ඨා හෙට්ඨා උදකං පරිත්තං හොති, එවමෙවං උපරි උපරි ගුණෙ උපාදාය සීලං අප්පමත්තකං ඔරමත්තකන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ:- **'අප්පමත්තකං ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ ඔරමත්තකං සීලමත්තක'න්ති.**

'යෙන පුථුජ්ජනො'ති: එත්ථ:—

"දුවෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා,
අන්ධො පුථුජ්ජනො එකො, කල්‍යාණෙකො පුථුජ්ජනො"ති.

තත්ථ යස්ස ඛන්ධධාතුආයතනාදිසු උග්ගහපරිපුච්ඡාසවණධාරණ පච්චවෙක්ඛණානි නත්ථි, අයං අන්ධපුථුජ්ජනො. යස්ස තානි අත්ථි, සො කල්‍යාණපුථුජ්ජනො.

දුවිධොපි පනෙස:—

"පුථූනං ජනනාදීහි කාරණෙහි පුථුජ්ජනො,
පුථුජ්ජනන්තොගධත්තා පුථු වායං ජනො"ඉති.

සො හි පුථූනං නානප්පකාරකානං කිලෙසාදීනං ජනනාදීහි කා රණෙහි පුථුජ්ජනො. යථාහ:-"පුථු කිලෙසෙ ජනෙන්තීති=පුථුජ්ජනා; පුථු අවිහතසක්කායදිට්ඨිකාති=පුථුජ්ජනා; පුථු සත්ථාරානං මුඛුල්ලොකිකාති=පුථුජ්ජනා; පුථු සබ්බගතීහි අවුට්ඨිතාති=පුථුජ්ජනා; පුථු නානාභිසංඛාරෙ අභිසංඛරොන්තීති=පුථුජ්ජනා; පුථු නානා ඔඝෙහි වුය්හන්තීති =පුථුජ්ජනා; පුථු නානා සන්තාපෙහි සන්තප්පන්තීති=පුථුජ්ජනා; පුථු නානාපරිළාහෙහි පරිඩය්හන්තීති=පුථුජ්ජනා; පුථු පඤ්චසු කාමගුණෙසු රත්තා ගිද්ධා ගථිතා මුච්ඡිතා අජ්ඣොපන්නා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධාති= පුථුජ්ජනා; පුථු පඤ්චහි නීවරණෙහි ආවුතා නිවුතා ඔවුතා පිහිතා පටිච්ඡන්නා පටිකුජ්ජිතාති=පුථුජ්ජනා; පුථූනං බහූනං ගණනපථමතීතානං අරියධම්මපරම්මුඛානං නීචධම්මසමාචාරානං ජනානං අන්තොගධත්තාති= පුථුජ්ජනා; පුථු වා අයං විසුං යෙව සංඛං ගතො විසංසට්ඨො සීලසුතාදිගුණයුත්තෙහි අරියෙහි ජනෙහීතිපි=පුථුජ්ජනො"ති.

'තථාගතස්සා'ති අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො:-තථා ආගතොති තථාගතො; තථා ගතොති තථාගතො; තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො; තථධම්මෙ යථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො; තථදස්සිතාය තථාගතො; තථවාදිතාය තථාගතො; තථාකාරිතාය තථාගතො; අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො.

කථං භගවා තථා ආගතොති තථාගතො?-යථා සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමාපන්නා පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා ආගතා, යථා විපස්සී භගවා ආගතො, යථා සිඛීභගවා-පෙ-යථා වෙස්සභූ භගවා යථා කකුසන්ධො භගවා යථා කොණාගමනො භගවා යථා කස්සපො භගවා ආගතො. කිං වුත්තං හොති? යෙන අභිනීහාරෙන එතෙ භගවන්තො ආගතා, තෙනෙව අම්හාකම්පි භගවා ආගතො. අථවා යථා විපස්සීභගවා-පෙ-යථා කස්සපො භගවා දානපාරමිං පූරෙත්වා සීල නෙක්ඛම්ම පඤ්ඤා විරිය ඛන්ති සච්ච අධිට්ඨාන මෙත්තා උපෙක්ඛා පාරමී පූරෙත්වා ඉමා දසපාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථ පාරමියොති සමතිංසපාරමියො පූරෙත්වා අඞ්ගපරිච්චාගනයනධන රජ්ජපුත්තදාරපරිච්චාගන්ති ඉමෙ පඤ්චමහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා පුබ්බයොගපුබ්බචරියධම්මක්ඛානඤාතත්ථචරියාදයො පූරෙත්වා බුද්ධිචරියාය කොටිං පත්වා ආගතො; තථා අම්හාකම්පි භගවා ආගතො. යථා විපස්සී භගවා-පෙ-කස්සපො භගවා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ සම්මප්පධානෙ ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්චබලානි සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙත්වා බ්‍රූහෙත්වා ආගතො, තථා අම්හාකම්පි භගවා ආගතො. එවං තථා ආගතොති තථාගතො.

"යථෙව ලොකම්හි විපස්සිආදයො
සබ්බඤ්ඤුභාවං මුනයො ඉධාගතා,
තථා අයං සක්‍යමුනීපි ආගතො
තථාගතො වුච්චති තෙන චක්ඛුමා"ති.

එවං තථා ආගතොති=තථාගතො.

කථං තථාගතොති=තථාගතො? යථා සම්පතිජාතො විපස්සී භගවා ගතො-පෙ-කස්සපො භගවා ගතො; කථඤ්ච සො ගතො? සො හි සම්පතිජාතොව සමෙහි පාදෙහි පථවියං පතිට්ඨාය උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙ ගතො; යථාහ: "සම්පතිජාතො ආනන්ද බොධිසත්තො සමෙහි පාදෙහි පථවියං පතිට්ඨහිත්වා උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙ ගච්ඡති, සෙතම්හි ඡත්තෙ අනුහීරමානෙ, සබ්බා ච දිසා අනුවිලොකෙති, ආසභිඤ්ච වාචං භාසති. "අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස, ජෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, අයමන්තිමා ජාති, නත්ථිදානි පුනබ්භවො"ති තවස්ස ගමනං තථං අහොසි අවිතථං, අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන. යං හි

සො සම්පතිජාතොව සමෙහි පාදෙහි පතිට්ඨහි ඉදමස්ස චතුරිද්ධිපාද පටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං; උත්තරාභිමුඛභාවො පන සබ්බලොකුත්තර භාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං; සත්තපදවීතිහාරො සත්තබොජ්ඣඞ්ගරතන පටිලාභස්ස; "සුවණ්ණදණ්ඩා වීතිපතන්ති චාමරා"ති, එත්ථ වුත්තචාම රුක්ඛෙපො පන සබ්බතිත්ථියනිම්මථනස්ස; සෙතච්ඡත්තධාරණං අර හත්තවිමුත්තිවරවිමලසෙතච්ඡත්තපටිලාභස්ස; සබ්බදිසානුවිලොකනං සබ්බඤ්ඤුතානාවරණඤාණපටිලාභස්ස; ආසභිවාචාභාසනං අප්පටි වත්තියවරධම්මචක්කප්පවත්තනස්ස පුබ්බනිමිත්තං; තථා අයං භග වාපි ගතො; තඤ්චස්ස ගමනං තථං අහොසි අවිතථං තෙසඤ්ඤෙව විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන.

තෙනාහු පොරාණා:–

"මුහුත්තජාතොව ගවම්පතී යථා
සමෙහි පාදෙහි ඵුසී වසුන්ධරං,
සො වික්කමී සත්තපදානි ගොතමො;
සෙතඤ්ච ඡත්තං අනුධාරයුං මරූ.

ගන්ත්වාන සො සත්තපදානි ගොතමො
දිසා විලොකෙසි සමා සමන්තතො,
අට්ඨඞ්ගුපෙතං ගිරමබ්භුදීරයී
සීහො යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො"ති.

එවං තථා ගතොති තථාගතො.

අථවා යථා විපස්සීභගවා–පෙ–යථා කස්සපො භගවා, අයම්පි භගවා තථෙව නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං පහාය ගතො, අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං, ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං, ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං පහාය ගතො; ඤාණෙන අවිජ්ජං පදාලෙත්වා ගතො; පාමුජ්ජෙන අරතිං විනොදෙත්වා, පඨමජ්ඣානෙන නීවරණකවාටං උග්ඝාටෙත්වා, දුතියජ්ඣානෙන විතක්කවිචාරධූමං වූපසමෙත්වා, තතියජ්ඣානෙන පීතිං විරාජෙත්වා, චතුත්ථජ්ඣානෙන සුඛදුක්ඛං පහාය, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤා පටිඝ සඤ්ඤා නානත්තසඤ්ඤායො සමතික්කමිත්වා, විඤ්ඤාණඤ්චායතන සමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමා පත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමා පත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං සමතික්කමිත්වා ගතො; අනිච්චානු පස්සනාය නිච්චසඤ්ඤං පහාය, දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤං, අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤං, නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දිං, විරාගානුපස්සනාය රාගං, නිරොධානුපස්සනාය සමුදයං, පටි නිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානං, ඛයානුපස්සනාය ඝනසඤ්ඤං, වයානු පස්සනාය ආයූහනං, විපරිණාමානුපස්සනාය ධුවසඤ්ඤං, අනිමිත්තානු පස්සනාය නිමිත්තසඤ්ඤං, අප්පණිහිතානුපස්සනාය පණිධිං, සුඤ්ඤ තානුපස්සනාය අභිනිවෙසං, අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය සාරාදානාභි

නිවෙසං, යථාභූතඤාණදස්සනෙන සම්මොහාභිනිවෙසං, ආදීනවානුපස්සනාය ආලයාභිනිවෙසං, පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය අප්පටිසඞ්ඛං, විවට්ටානුපස්සනාය සංයොගාභිනිවෙසං, සොතාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා ගතො, සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකෙ කිලෙසෙ පහාය, අනාගාමිමග්ගෙන අනුසහගතෙ කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා, අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ සමුච්ඡින්දිත්වා ගතො; එවම්පි තථා ගතොති=තථාගතො.

කථං තථලක්ඛණං ආගතොති=තථාගතො? පඨවීධාතුයා කක්ඛළත්තලක්ඛණං තථං අවිතථං; ආපොධාතුයා පග්ඝරණලක්ඛණං-පෙ-තෙජොධාතුයා උණ්හත්තලක්ඛණං; වායොධාතුයා විත්ථම්භනලක්ඛණං, ආකාසධාතුයා අසම්ඵුට්ඨලක්ඛණං විඤ්ඤාණධාතුයා විජානනලක්ඛණං, රූපස්ස රුප්පනලක්ඛණං, වෙදනායවෙදයිතලක්ඛණං, සඤ්ඤාය සඤ්ජානනලක්ඛණං, සංඛාරානං අභිසංඛරණලක්ඛණං, විඤ්ඤාණස්ස විජානන ලක්ඛණං, විතක්කස්ස අභිනිරොපන ලක්ඛණං, විචාරස්ස අනුමජ්ජන ලක්ඛණං, පීතියා ඵරණ ලක්ඛණං, සුඛස්ස සාත ලක්ඛණං, චිත්තෙකග්ගතාය අවික්ඛෙපලක්ඛණං, ඵස්සස්ස ඵුසන ලක්ඛණං, සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛලක්ඛණං, විරින්ද්‍රියස්ස පග්ගහලක්ඛණං, සතින්ද්‍රියස්ස උපට්ඨානලක්ඛණං, සමාධින්ද්‍රියස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස පජානනලක්ඛණං, සද්ධාබලස්ස අස්සද්ධියෙ අකම්පිය ලක්ඛණං, විරියබලස්ස කොසජ්ජෙ, සතිබලස්ස මුට්ඨස්සච්චෙ, සමාධිබලස්ස උද්ධච්චෙ, පඤ්ඤාබලස්ස අවිජ්ජාය අකම්පියලක්ඛණං, සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපට්ඨානලක්ඛණං, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පවිචයලක්ඛණං, විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පග්ගහලක්ඛණං, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස ඵරණලක්ඛණං, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපසමලක්ඛණං, සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පටිසඞ්ඛානලක්ඛණං, සම්මාදිට්ඨියා දස්සනලක්ඛණං, සම්මාසඞ්කප්පස්ස අභිනිරොපනලක්ඛණං, සම්මාවාචාය පරිග්ගහලක්ඛණං, සම්මාකම්මන්තස්ස සමුට්ඨානලක්ඛණං, සම්මාආජීවස්ස වොදානලක්ඛණං, සම්මාවායාමස්ස පග්ගහලක්ඛණං, සම්මාසතියා උපට්ඨානලක්ඛණං, සම්මාසමාධිස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, අවිජ්ජාය අඤ්ඤාණලක්ඛණං, සංඛාරානං චෙතනාලක්ඛණං, විඤ්ඤාණස්ස විජානනලක්ඛණං, නාමස්ස නමනලක්ඛණං, රූපස්ස රුප්පනලක්ඛණං, සළායතනස්ස ආයතනලක්ඛණං, ඵස්සස්ස ඵුසනලක්ඛණං, වෙදනාය වෙදයිතලක්ඛණං, තණ්හාය හෙතුලක්ඛණං, උපාදානස්ස ගහණලක්ඛණං, භවස්ස ආයූහනලක්ඛණං, ජාතියා නිබ්බත්තිලක්ඛණං, ජරාය ජීරණලක්ඛණං, මරණස්ස චුතිලක්ඛණං, ධාතූනං සුඤ්ඤතාලක්ඛණං, ආයතනානං ආයතනලක්ඛණං, සතිපට්ඨානානං උපට්ඨානලක්ඛණං, සම්මප්පධානානං පදහනලක්ඛණං, ඉද්ධිපාදානං ඉජ්ඣනලක්ඛණං, ඉන්ද්‍රියානං අධිපතිලක්ඛණං, බලානං අකම්පියලක්ඛණං, බොජ්ඣඞ්ගානං නිය්‍යාන

ලක්ඛණං, මග්ගස්ස හෙතුලක්ඛණං, සච්චානං තථලක්ඛණං, සමථස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, විපස්සනාය අනුපස්සනාලක්ඛණං, සමථවිපස්සනානං එකරසලක්ඛණං, යුගනද්ධානං අනතිවත්තනලක්ඛණං සීලවිසුද්ධියා සංවරලක්ඛණං, චිත්තවිසුද්ධියා අවික්ඛෙපලක්ඛණං, දිට්ඨිවිසුද්ධියා දස්සනලක්ඛණං, ඛයෙ ඤාණස්ස සමුච්ඡෙදනලක්ඛණං, අනුප්පාදෙ ඤාණස්ස පස්සද්ධිලක්ඛණං, ඡන්දස්ස මූලලක්ඛණං, මනසිකාරස්ස සමුට්ඨානලක්ඛණං, ඵස්සස්ස සමොධානලක්ඛණං, වෙදනාය සමොසරණලක්ඛණං, සමාධිස්ස පමුඛලක්ඛණං, සතියා ආධිපතෙය්‍යලක්ඛණං, පඤ්ඤාය තතුත්තරියලක්ඛණං, විමුත්තියා සාරලක්ඛණං, අමතොගධස්ස නිබ්බාණස්ස පරියොසානලක්ඛණං තථං අවිතථං; එවං තථලක්ඛණං ඤාණගතියා ආගතො අවිරජ්ඣිත්වා පත්තො අනුප්පත්තොති, තථාගතො. එවං තථලක්ඛණං ආගතොති=තථාගතො.

කථං තථධම්මෙ යථාවතො අභිසම්බුද්ධොති=තථාගතො?තථධම්මා නාම චත්තාරි අරියසච්චානි. යථාහ: "චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. කතමානි චත්තාරි? ඉදං දුක්ඛන්ති භික්ඛවෙ තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙත"න්ති විත්ථාරො. තානි ච භගවා අභිසම්බුද්ධො; තස්මා තථානං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතොති වුච්චති; අභිසම්බොධත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො. අපි ච ජරාමරණස්ස ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො-පෙ-සංඛාරානං අවිජ්ජාපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො; තථා අවිජ්ජාය සංඛාරානං පච්චයට්ඨො, සංඛාරානං විඤ්ඤාණස්ස පච්චයට්ඨො-පෙ-ජාතියා ජරාමරණස්ස පච්චයට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො; තං සබ්බං භගවා අභිසම්බුද්ධො, තස්මාපි තථානං අභිසම්බුද්ධත්තා=තථාගතොති වුච්චති; එවං තථධම්මෙ යථාවතො අභිසම්බුද්ධොති=තථාගතො.

කථං තථදස්සිතාය=තථාගතො?-භගවා යං සදෙවකෙ ලොකෙ-පෙ-සදෙවමනුස්සාය අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු අපරිමාණානං සත්තානං චක්ඛුද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡන්තං රූපාරම්මණං නාම අත්ථි, තං සබ්බාකාරතො ජානාති පස්සති; එවං ජානතා පස්සතා ච තෙන තං ඉට්ඨානිට්ඨාදිවසෙන වා දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු ලබ්භමානකපදවසෙන වා "කතමං තං රූපං රූපායතනං? යං රූපං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පටිඝං නීලං පීතක"න්ති ආදිනා නයෙන අනෙකෙහි නාමෙහි තෙරසහි වාරෙහි ද්වෙපඤ්ඤාස නයෙහි විභජ්ජමානං තථමෙව හොති, විතථං නත්ථි; එස නයො සොතද්වාරාදීසුපි ආපාථමාගච්ඡන්තෙසු සද්දාදීසු; වුත්තම්පි චෙතං භගවතා "යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස—පෙ—සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා තමහං ජානාමි, තමහං අබ්භඤ්ඤාසිං තං තථාගතස්ස විදිතං,

තං තථාගතො න උපට්ඨාසී"ති; එවං තථදස්සිතාය=තථාගතො. තත්ථ තථදස්සීඅත්ථෙ තථාගතොති පදසම්භවො වෙදිතබ්බො.

කථං තථවාදිතාය=තථාගතො? යඤ්ච රත්තිං භගවා බොධිමණ්ඩෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, යඤ්ච රත්තිං යමකසාලානමන්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි, එත්ථන්තරෙ පඤ්චචත්තාලීසවස්සපරිමාණකාලෙ පඨමබොධියාපි මජ්ඣිමබොධියාපි පච්ඡිමබොධියාපි යං භගවතා භාසිතං සුත්තං ගෙය්‍යං–පෙ–වෙදල්ලං, තං සබ්බං අත්ථතො බ්‍යඤ්ජනතො ච අනුපවජ්ජං අනූනමනධිකං සබ්බාකාරපරිපුණ්ණං රාගමදනිම්මද්දනං දොසමොහමදනිම්මද්දනං, නත්ථි තත්ථ වාලග්ගමත්තම්පි අපක්ඛලිතං, සබ්බං තං එකමුද්දිකාය ලංඡිතං විය එකනාළියා මිතං විය එකතුලාය තුලිතං විය ච තථමෙව හොති, අවිතථං; තෙනාහ "යඤ්ච චුන්ද රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣති, යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති, යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති, තං සබ්බං තථෙව හොති, නො අඤ්ඤථා, තස්මා තථාගතොති වුච්චතී"ති; ගදඅත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො; එවං තථවාදිතාය=තථාගතො; අපි ච ආගදනං=ආගදො, වචනන්ති අත්ථො; තථො අවිපරීතො ආගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති එවමෙතස්මිං අත්ථෙ පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

කථං තථාකාරිතාය=තථාගතො?–භගවතො හි වාචාය කායො අනුලොමෙති, කායස්සපි වාචා; තස්මා යථා වාදී තථා කාරී, යථා කාරී තථා වාදී ච හොති; එවම්භූතස්ස චස්ස "යථා වාචා, කායොපි තථා පවත්තො"ති අත්ථො; යථා ච කායො, වාචාපි තථා ගතාති=තථාගතො; තෙනෙවාහ 'යථා වාදී භික්ඛවෙ තථාගතො, තථා කාරී, යථාකාරී, තථාවාදී; ඉති යථා වාදී, තථා කාරී, යථා කාරී, තථාවාදී; තස්මා තථාගතොති වුච්චතී"ති; එවං තථාකාරිතාය=තථාගතො.

කථං අභිභවනට්ඨෙන=තථාගතො?–උපරි භවග්ගං හෙට්ඨා අවීචිං පරියන්තං කත්වා තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු සබ්බසත්තෙ අභිභවති සීලෙනපි සමාධිනාපි පඤ්ඤායපි විමුත්තියාපි, න තස්ස තුලා වා පමාණං වා අත්ථි; අතුලො අප්පමෙය්‍යො අනුත්තරො රාජරාජො දෙවදෙවො සක්කානං අතිසක්කො බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා; තෙනාහ "සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලොකෙ–පෙ–සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථු දසො වසවත්තී; තස්මා තථාගතොති වුච්චතී"ති; තත්‍රෙවං පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා, අගදො විය=අගදො. කො පනෙසො? දෙසනාවිලාසො චෙව පුඤ්ඤුස්සයො ච. තෙන හෙස මහානුභාවො භිසක්කො දිබ්බාගදෙන සප්පෙ විය සබ්බපරප්පවාදිනො සදෙවකම්පි ලොකං අභිභවති; ඉති සබ්බලොකාභිභවනෙ තථො අවිපරීතො දෙසනාවිලාසමයො චෙව පුඤ්ඤමයො ච අගදො අස්සාති

දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති වෙදිතබ්බො; එවං අභිභවනට්ඨෙන=තථාගතො.

අපි ච, තථා ගතොතිපි=තථා ගතො; තථං ගතොතිපි=තථාගතො. ලොකනිරොධගාමිනිං පටිපදං ගතොති අවගතො අතීතො පත්තො පටිපන්නොති අත්ථො; තත්ථ සකලලොකං තීරණපරිඤ්ඤාය තථා ගතො අවගතොති තථාගතො; ලොකසමුදයං පහාණපරිඤ්ඤාය තථා ගතො අතීතොති=තථාගතො; ලොකනිරොධං සච්ඡිකිරියාය තථා ගතො පත්තොති=තථාගතො; ලොකනිරොධගාමිනීපටිපදං තථා ගතො පටිපන්නොති=තථාගතො. තෙන වුත්තං භගවතා "ලොකො භික්ඛවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකස්මා තථාගතො විසංයුත්තො; ලොකසමුදයො භික්ඛවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකසමුදයො තථාගතස්ස පහීනො; ලොකනිරොධො භික්ඛවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකනිරොධො තථාගතස්ස සච්ඡිකතො; ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා භික්ඛවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා, ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා තථාගතස්ස භාවිතා; යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස-පෙ-සබ්බං තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං; තස්මා තථාගතොති වුච්චතී"ති, තස්ස එවම්පි අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉදම්පි ච තථාගතස්ස තථාගතභාවදීපනෙ මුඛමත්තමෙව; සබ්බාකාරෙන පන තථාගතොව තථාගතස්ස තථාගතභාවං වණ්ණෙය්‍ය.

"කතමඤ්ච තං භික්ඛවෙ"ති: යෙන අප්පමත්තකෙන ඔරමත්තකෙන සීලමත්තකෙන පුථුජ්ජනො තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානො වදෙය්‍ය, තං කතමංති පුච්ඡති.

තත්ථ පුච්ඡා නාම අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා, විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා, අනුමතිපුච්ඡා, කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡාති, පඤ්චවිධා හොති.

තත්ථ අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා නාම පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං, තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභාවනාය පඤ්හං පුච්ඡති; අයං අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා.

කතමා දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා? පකතියා ලක්ඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං, තං අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති; අයං දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා.

කතමා විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා? පකතියා සංසයපක්ඛන්තො හොති විමතිපක්ඛන්තො ද්වෙළ්හකජාතො "එවං නු ඛො? නො නු ඛො? කිං නු ඛො? කථං නු ඛො?"ති; සො විමතිච්ඡෙදනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති; අයං විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා.

කතමා අනුමතිපුච්ඡා? භගවා භික්ඛූනං අනුමතියා පඤ්හං පුච්ඡති "තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වාති? අනිච්චං භන්තෙ. යං පනානිච්චං, දුක්ඛං වා තං සුඛං වාති? දුක්ඛං භන්තෙ"ති සබ්බං වත්තබ්බං; අයං අනුමතිපුච්ඡා.

කතමා කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා? භගවා භික්ඛූනං කථෙතුකම්‍යතාය පඤ්හං පුච්ඡති "චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ සතිපට්ඨානා, කතමෙ චත්තාරො?—පෙ—අට්ඨිමෙ භික්ඛවෙ මග්ගඞ්ගා, කතමෙ අට්ඨා"ති?; අයං කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා.

ඉති ඉමාසු පඤ්චසු පුච්ඡාසු අදිට්ඨස්ස තාව කස්සචි ධම්මස්ස අභාවතො තථාගතස්ස අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා නත්ථි. "ඉදං නාම අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සමණබ්‍රාහ්මණෙහි සද්ධිං සංසන්දිත්වා දෙසිස්සාමී"ති සමන්නාහාරස්සෙව අනුප්පජ්ජනතො දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡාපි නත්ථි. යස්මා පන බුද්ධානං එකධම්මෙපි ආසප්පනපරිසප්පනා නත්ථි, බොධිමණ්ඩෙයෙව සබ්බකඞ්ඛා ඡින්නා, තස්මා විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡාපි නත්ථියෙව. අවසෙසා පන ද්වෙ පුච්ඡා බුද්ධානං අත්ථි. තාසු අයං කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා නාම. ඉදානි තං කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාය පුච්ඡිතමත්ථං කථෙතුං "පාණාතිපාතං පහායා"ති ආදිමාහ.

තත්ථ-පාණස්ස අතිපාතො=පාණාතිපාතො, පාණවධො පාණඝාතොති වුත්තං හොති; පාණොති චෙත්ථ වොහාරතො සත්තො, පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං; තස්මිං පන පාණෙ පාණසඤ්ඤිනො ජීවිතින්ද්‍රියූපච්ඡෙදකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායවචීද්වාරානං අඤ්ඤතරද්වාරප්පවත්තා වධකචෙතනා "**පාණාතිපාතො.**" සො ගුණවිරහිතෙසු තිරච්ඡානගතාදීසු පාණෙසු ඛුද්දකෙ පාණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහාසරීරෙ මහාසාවජ්ජො. කස්මා? පයොගමහන්තතාය. පයොගසමත්තෙපි වත්ථුමහන්තතාය ගුණවන්තෙසු මනුස්සාදීසු අප්පගුණෙ පාණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහාගුණෙ මහාසාවජ්ජො. සරීරගුණානං පන සමභාවෙ සති කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අප්පසාවජ්ජො, තිබ්බතාය මහාසාවජ්ජොති වෙදිතබ්බො. තස්ස පඤ්ච සම්භාරා හොන්ති පාණො පාණසඤ්ඤිතා වධකචිත්තං උපක්කමො තෙන මරණන්ති. ඡප්පයොගා සාහත්ථිකො ආණත්තිකො නිස්සග්ගියො ථාවරො විජ්ජාමයො ඉද්ධිමයොති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ විත්ථාරියමානෙ අතිපපඤ්චො හොති, තස්මා තං න විත්ථාරයාම; අඤ්ඤඤ්ච එවරූපං අත්ථිකෙහි සමන්තපාසාදිකං විනයට්ඨකථං ඔලොකෙත්වා ගහෙතබ්බං. "**පහායා**"ති: ඉමං පාණාතිපාතචෙතනාසඞ්ඛාතං දුස්සීල්‍යං පජහිත්වා. "**පටිවිරතො**"ති: පහීණකාලතො පට්ඨාය තතො දුස්සීල්‍යතො ඔරතො විරතොව, නත්ථි තස්ස වීතිමිස්සාපි චක්ඛුසොතවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා, පගෙව කායිකාති. ඉමිනාව නයෙන අඤ්ඤෙසුපි එවරූපෙසු පදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. "**සමණො**"ති: භගවතො සමිතපාපතාය ලද්ධවොහාරො,

"**ගොතමො**"ති: ගොත්තවසෙන; න කෙවලඤ්ච භගවා ව පාණාතිපාතා පටිවිරතො, භික්ඛුසඞ්ඝොපි පටිවිරතො; දෙසනා පන ආදිතො පට්ඨාය එවං ආගතා, අත්ථං පන දීපෙන්තෙන භික්ඛුසඞ්ඝවසෙනාපි දීපෙතුං වට්ටති. "**නිහිතදණ්ඩො නිහිතසත්ථො**"ති: පරූපඝාතත්ථාය දණ්ඩං වා සත්ථං වා ආදාය අවත්තනතො නික්ඛිත්තදණ්ඩො චෙව නික්ඛිත්තසත්ථො චාති අත්ථො. එත්ථ ච ඨපෙත්වා දණ්ඩං සබ්බම්පි අවසෙසං උපකරණං සත්තානං විහිංසනභාවතො සත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. යං පන භික්ඛූ කත්තරදණ්ඩං ච දන්තකට්ඨංවා වාසිං වා පිප්ඵලිකං වා ගහෙත්වා විචරන්ති, න තං පරූපඝාතත්ථාය; තස්මා නිහිතදණ්ඩා නිහිතසත්ථාත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති. "**ලජ්ජී**"ති: පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණාය ලජ්ජාය සමන්නාගතො. "**දයාපන්නො**"ති: දයං මෙත්තචිත්තතං ආපන්නො. "**සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පී**"ති: සබ්බෙ පාණභූතෙ හිතෙන අනුකම්පකො, තාය දයාපන්නතාය සබ්බෙසං පාණභූතානං හිතචිත්තකොති අත්ථො. "**විහරතී**"ති: ඉරියති පාලෙති. "**ඉති වා හි භික්ඛවෙ**"ති, එවං වා භික්ඛවෙ; "වා" සද්දො උපරි "අදින්නාදානං පහායා"ති ආදීනි අපෙක්ඛිත්වා විකප්පත්ථො වුත්තො, එවං සබ්බත්ථ පුරිමං වා පච්ඡිමං වා අපෙක්ඛිත්වා විකප්පනභාවො වෙදිතබ්බො. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො:–"භික්ඛවෙ පුථුජ්ජනො තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානො එවං වා වදෙය්‍ය සමණො ගොතමො පාණං න හනති, න ඝාතෙති න තත්ථ සමනුඤ්ඤො හොති, විරතො ඉමස්මා දුස්සීල්‍යා, අහො වත රෙ බුද්ධගුණා මහන්තාති ඉති මහන්තං උස්සාහං කත්වා වණ්ණං වත්තුකාමොපි අප්පමත්තකං ආචාරසීලමත්තකමෙව වක්ඛති, උපරි අසාධාරණභාවං නිස්සාය ගුණං වත්තුං න සක්ඛිස්සති, න කෙවලඤ්ච පුථුජ්ජනොව, සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිඅරහන්තොපි පච්චෙකබුද්ධාපි න සක්කොන්තියෙව, තථාගතොයෙව පන සක්කොති, තං වො උපරි වක්ඛාමී"ති; අයමෙත්ථ සාධිප්පායා අත්ථවණ්ණනා. ඉතො පරං පන අපුබ්බමෙව වණ්ණයිස්සාම.

"**අදින්නාදානං පහායා**"ති:එත්ථ අදින්නස්ස ආදානං=අදින්නාදානං; පරස්සහරණං, ථෙය්‍යං, චොරිකාති වුත්තං හොති. තත්ථ අදින්නන්ති පරපරිග්ගහිතං යත්ථ පරො යථාකාමකාරිතං ආපජ්ජන්තො අදණ්ඩාරහො අනුපවජ්ජො ච හොති, තස්මිං පන පරපරිග්ගහිතෙ පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිනො තදාදායකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා ථෙය්‍යචෙතනා අදින්නාදානං. තං හීනෙ පරසන්තකෙ අප්පසාවජ්ජං, පණීතෙ මහාසාවජ්ජං. කස්මා? වත්ථුපණීතතාය. වත්ථුසමත්තෙ සති ගුණාධිකානං සන්තකෙ වත්ථුස්මිං මහාසාවජ්ජං, තං තං ගුණාධිකං උපාදාය තතො තතො හීනගුණස්ස සන්තකෙ වත්ථුස්මිං අප්පසාවජ්ජං. තස්ස පඤ්ච සම්භාරා හොන්ති පරපරිග්ගහිතං පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතා ථෙය්‍යචිත්තං උපක්කමො තෙන හරණන්ති. ඡප්පයොගා සාහත්ථිකාදයොව; තෙ ච ඛො යථානුරූපං ථෙය්‍යාවහාරො පසය්හාවහාරො

පටිච්ඡන්නාවහාරො පරිකප්පාවහාරො කුසාවහාරොති ඉමෙසං අවහාරානං වසෙන පවත්තාති, අයමෙත්ථ සංඛෙපො. විත්ථාරො පන සමන්තපාසාදිකායං වුත්තො. දින්නමෙව ආදියතීති=**දින්නාදායී**; චිත්තෙනපි දින්නමෙව පටිකඞ්ඛතීති=**දින්නපාටිකඞ්ඛී**. ථෙනෙතීති=ථෙනො, න ථෙනෙන=**අථෙනෙන**. අථෙනත්තායෙව **සුචිභූතෙන**. "**අත්තනා**"ති: අත්තභාවෙන; අයමෙත්ථ සංඛෙපො. "අථෙනං සුචිභූතං අත්තභාවං කත්වා විහරතී"ති වුත්තං හොති. සෙසං පඨමසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං; යථා ච ඉධ එවං සබ්බත්ථ.

" අබ්‍රහ්මචරියන්ති :අසෙට්ඨචරියං;බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං ආචාරං චරතීති-**බ්‍රහ්මචාරී** "**ආරාචාරී**."ති: අබ්‍රහ්මචරියතො දූරචාරී. "**මෙථුනා**"ති: රාගපරියුට්ඨානවසෙන සදිසත්තා මෙථුනකාති ලද්ධවොහාරෙහි පටිසෙවිතබ්බතො මෙථුනාති සංඛං ගතා අසද්ධම්මා. "**ගාමධම්මා**"ති: ගාමවාසීනං ධම්මා.

"**මුසාවාදං පහාය**"ති: එත්ථ මුසාති විසංවාදනපුරෙක්ඛාරස්ස අත්ථභඤ්ජනකො වචීපයොගො කායපයොගො වා, විසංවාදනාධිප්පායෙන පනස්ස පරවිසංවාදකකායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා මුසාවාදො. අපරො නයො:-මුසාති අභූතං අතච්ඡං වත්ථු; වාදොති, තස්ස භූතතො තච්ඡතො විඤ්ඤාපනං; ලක්ඛණතො පන අතථං වත්ථුං තථතො පරං විඤ්ඤාපෙතුකාමස්ස තථා විඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපිකා චෙතනා මුසාවාදො. සො යමත්ථං භඤ්ජති, තස්ස අප්පතාය අප්පසාවජ්ජො, මහන්තතාය මහාසාවජ්ජො. අපි ච, ගහට්ඨානං අත්තනො සන්තකං අදාතුකාමතාය "නත්ථී" ති ආදිනයප්පවත්තො අප්පසාවජ්ජො. සක්ඛිනා හුත්වා අත්ථභඤ්ජනත්ථං වුත්තො මහාසාවජ්ජො. පබ්බජිතානං අප්පමත්තකම්පි තෙලං වා සප්පිං වා ලභිත්වා හසාධිප්පායෙන "අජ්ජ ගාමෙ තෙලං නදී මඤ්ඤෙ සන්දතී"ති පූරණකථානයෙන පවත්තො අප්පසාවජ්ජො. අදිට්ඨංයෙව පන දිට්ඨන්ති ආදිනා නයෙන වදන්තානං මහාසාවජ්ජො. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා හොන්ති; අතථං වත්ථු විසංවාදනචිත්තං තජ්ජො වායාමො පරස්ස තදත්ථවිජානනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකොව. සො කායෙන වා කායපටිබද්ධෙන වා වාචාය වා පරවිසංවාදකකිරියාකරණෙ දට්ඨබ්බො. තාය චෙ කිරියාය පරො තමත්ථං ජානාති, අයං කිරියසමුට්ඨාපකචෙතනාක්ඛණෙයෙව මුසාවාදකම්මුනා බජ්ඣති. යස්මා පන යථා කායපටිබද්ධවාචාහි පරං විසංවාදෙති, තථා ඉමස්ස භණාහී"ති ආණාපෙන්තොපි පණ්ණං ලිඛිත්වා පුරතො නිස්සජ්ජන්තොපි "අයමත්ථො එවං වෙදිතබ්බො"ති කුට්ටාදීසු ලිඛිත්වා ඨපෙන්තොපි, තස්මා එත්ථ ආණත්තිකනිස්සග්ගියථාවරාපි පයොගා යුජ්ජන්ති. අට්ඨකථාසු පන අනාගතත්තා වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. සච්චං වදතීති=**සච්චවාදී**. සච්චෙන සච්චං සන්දහති ඝටෙතීති=**සච්චසන්ධො**. න අන්තරන්තරා මුසා වදතීති අත්ථො. යො හි පුරිසො කදාචි මුසා වදති, කදාචි සච්චං; තස්ස මුසාවාදෙන අන්තරිතත්තා සච්චං

සච්චෙන නඝටියති, තස්මා න සො සච්චසන්ධො, අයංපන න තාදිසො, ජීවිතහෙතුපි මුසා අවත්වා සච්චෙන සච්චං සන්දහතියෙවාති=සච්චසන්ධො. “**ථෙතො**”ති: ථිරො ථිරකථොති අත්ථො. එකො පුග්ගලො හලිද්දිරාගො විය ථුසරාසිම්හි නිඛාත ඛාණුවිය අස්සපිට්ඨෙ ඨපිත කුම්භණ්ඩමිව ච න ථිරකථො හොති, එකො පාසාණලෙඛා විය ඉන්දඛීලොවිය ච ථිරකථො හොති, අසිනා සීසං ඡින්දන්තෙපි ද්වෙ කථා න කථෙති, අයං වුච්චති ථෙතො. “**පච්චයිකො**”ති: පතිඅයිතබ්බකො සද්ධායිකොති අත්ථො. එකච්චො හි පුග්ගලො නපච්චයිකො හොති. “ඉදං කෙන වුත්තං? අසුකෙනා”ති වුත්තෙ “මා තස්ස වචනං සද්දහථා”ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. එකො පච්චයිකො හොති ;“ඉදං කෙන වුත්තං? අසුකෙනා”ති වුත්තෙ “යදි තෙන වුත්තං, ඉදමෙව පමාණං, ඉදානි පරික්ඛිපිතබ්බං නත්ථි, එවමෙව ඉදන්ති” වත්තබ්බතං ආපජ්ජති අයං වුච්චති පච්චයිකොති. “**අවිසංවාදකො ලොකස්සා**”ති: තාය සච්චවාදිතාය ලොකං න විසංවාදෙතීති අත්ථො.

“**පිසුණං වාචං පහායා**”ති: ආදිසු යාය වාචාය යස්ස තං වාචං භාසති, තස්ස හදයෙ අත්තනො පියභාවං පරස්ස ච සුඤ්ඤභාවං කරොති, සා පිසුණා වාචා. යාය පන අත්තානම්පි පරම්පි ඵරුසං කරොති, යා වාචා සයම්පි ඵරුසා නෙව කණ්ණසුඛා න හදයඞ්ගමා අයං “**ඵරුසා වාචා.**” යෙන සම්ඵං පලපති නිරත්ථකං, සො “**සම්ඵප්පලාපො.**” යා තෙසං මූලභූතා චෙතනා පිසුණාවාචාදිනාමමෙව ලභති; සා එව ච ඉධ අධිප්පෙතාති. තත්ථ සංකිලිට්ඨචිත්තස්ස පරෙසං වා භෙදාය අත්තනො පියකම්‍යතාය වා කායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා පිසුණා වාචා. සා යස්ස භෙදං කරොති, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා චත්තාරො සම්භාරා භින්දිතබ්බො පරො, ඉති ඉමෙ නානා භවිස්සන්ති විනා භවිස්සන්තීති භෙදපුරෙක්ඛාරතා වා ඉති අහං පියො භවිස්සාමි විස්සාසිකොති පියකම්‍යතා වා, තජ්ජො වායාමො, තස්ස තදත්ථවිජානනන්ති. “ ඉමෙසං භෙදායාති : යෙසං ඉතො වුත්තානං සන්තිකෙ සුතං තෙසං භෙදාය. “**භින්නානං වා සන්ධාතා**”ති: ද්වින්නං මිත්තානං වා සමානුපජ්ඣායකාදීනං වා කෙනචිදෙව කාරණෙන භින්නානං එකමෙකං උපසඞ්කමිත්වා “තුම්හාකං ඊදිසෙ කුලෙ ජාතානං එවං බහුස්සුතානං ඉදං න යුත්තන්ති” ආදිනි වත්වා සන්ධානං කත්තා. “**අනුප්පදාතා**”ති: සන්ධානානුප්පදාතා, ද්වෙ ජනෙ සමග්ගෙ දිස්වා “තුම්හාකං එවරූපෙ කුලෙ ජාතානං එවරූපෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතානං අනුච්ඡවිකමෙත”න්ති ආදිනි වත්වා ද ළ්හීකම්මං කත්තාති අත්ථො. “**සමග්ගාරාමො**”ති: සමග්ගො ආරාමො අස්සාති=සමග්ගාරාමො. යත්ථ සමග්ගා නත්ථි, තත්ථ වසිතුම්පි න ඉච්ඡතීති අත්ථො. **සමග්ගරාමො**තිපි පාළි, අයමෙවත්ථො. “**සමග්ගරතො**”ති: සමග්ගෙසු රතො. තෙ පහාය අඤ්ඤත්ථ ගන්තුම්පි න ඉච්ඡතීති අත්ථො. සමග්ගෙ දිස්වාපි සුත්වාපි නන්දතීති=

"සමග්ගනන්දී." **"සමග්ගකරණිං වාචං භාසිතා"**ති: යා වාචා සත්තෙ සමග්ගෙ කරොති, තං සාමග්ගිගුණපරිදීපකමෙව වාචං භාසති න ඉතරන්ති.

පරස්ස මම්මච්ඡෙදකකායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා එකන්තඵරුසචෙතනා ඵරුසාවාචා. තස්සා ආවිභාවත්ථමිදං වත්ථු:-එකො කිර දාරකො මාතු වචනං අනාදියිත්වා අරඤ්ඤං ගච්ඡති, තං මාතා නිවත්තෙතුං අසක්කොන්තී "චණ්ඩා තං මහිසී අනුබන්ධතූ"ති අක්කොසි. අථස්ස තථෙව අරඤ්ඤෙ මහිසී උට්ඨාසි. දාරකො "යං මම මාතා මුඛෙන කථෙසි, තං මා හොතු, යං චිත්තෙන චින්තෙසි, තං හොතූ"ති සච්චකිරියං අකාසි. මහිසී තත්ථෙව බද්ධා විය අට්ඨාසි. එවං මම්මච්ඡෙදකොපි පයොගො චිත්තසණ්හතාය ඵරුසා වාචා න හොති. මාතාපිතරො හි කදාචි පුත්තකෙ එවම්පි වදන්ති "චොරා වො ඛණ්ඩාඛණ්ඩං කරොන්තූ"ති. උප්පලපත්තම්පි ච නෙසං උපරි පතන්තං න ඉච්ඡන්ති; ආචරියුපජ්ඣායා ච කදාචි නිස්සිතකෙ එවං වදන්ති "කිං ඉමෙ අහිරිකා අනොත්තප්පිනො චරන්ති? නිද්ධමථ නෙ"ති. අථ ච නෙසං ආගමාධිගමසම්පත්තිං ඉච්ඡන්ති. යථා ච චිත්තසණ්හතාය ඵරුසා වාචා න හොති, එවං වචනසණ්හතාය අඵරුසවාචාපි න හොති; න හි මාරාපෙතුකාමස්ස "ඉමං සුඛං සයාපෙථා"ති වචනං අඵරුසවාචා හොති, චිත්තඵරුසතාය පනෙසා ඵරුසා වාචාව. සා යං සන්ධාය පවත්තිතා තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා තයො සම්භාරා:-අක්කොසිතබ්බො පරො, කුපිතචිත්තං, අක්කොසනාති. **"නෙලා"**ති: එලං වුච්චති දොසො, නාස්ස එලන්ති=නෙලා, නිද්දොසාති අත්ථො: "නෙලඞ්ගො සෙතපච්ඡාදො"ති එත්ථ වුත්තනෙලං විය. **"කණ්ණසුඛා"**ති: බ්‍යඤ්ජනමධුරතාය කණ්ණානං සුඛා, සූචිනා විජ්ඣනං විය කණ්ණසූලං න ජනෙති. අත්ථමධුරතාය සකලසරීරෙ කොපං අජනෙත්වා පෙමං ජනෙතීති= **පෙමනීයා.** හදයං ගච්ඡති අප්පටිහඤ්ඤමානා සුඛෙන චිත්තං පවිසතීති=**හදයඞ්ගමා.** ගුණපරිපුණ්ණතාය පුරෙභවාති=**පොරී.** පුරෙ සංවඩ්ඪනාරී විය සුකුමාරාතිපි=පොරී. පුරස්ස එසාතිපි=පොරී. පුරස්ස එසාති: නගරවාසීනං කථාති අත්ථො. නගරවාසිනො හි යුත්තකථා හොන්ති, පිතිමත්තං පිතාති භාතිමත්තං භාතාති වදන්ති. එවරූපී කථා බහුනො ජනස්ස කන්තා හොතීති=**බහුජ** බහුජනකන්තා කන්තභාවෙනෙව බහුජනස්ස මනාපා.චිත්තවුඩ්ඪිකරාති=**බහුජනමනාපා**

අනත්ථවිඤ්ඤාපිකා කායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා අකුසලචෙතනා සම්ඵප්පලාපො. සො ආසෙවනමන්දතාය අප්පසාවජ්ජො, ආසෙවනමහන්තතාය මහාසාවජ්ජො. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා භාරතයුද්ධසීතාහරණාදිනිරත්ථකකථාපුරෙක්ඛාරතා, තථාරූපීකථාකථනඤ්ච. කාලෙ වදතීති=**කාලවාදී.** වත්තබ්බයුත්තං කාලං සල්ලක්ඛෙත්වා වදතීති අත්ථො. භූතං තච්ඡං සභාවමෙව වදතීති=**භූතවාදී.** දිට්ඨධම්මිකසම්පරා

යිකඅත්ථසන්නිස්සිතමෙව කත්වා වදතීති= **අත්ථවාදී**; නවලොකුත්තරධම්මසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති= **ධම්මවාදී**; සංවරවිනයපහානවිනයසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති= **විනයවාදී**; නිධානං වුච්චති ඨපනොකාසො, නිධානමස්සා අත්ථීති=**නිධානවතී**, හදයෙ නිධෙතබ්බයුත්තං වාචං භාසිතාති අත්ථො. "**කාලෙනා**"ති එවරූපිං භාසමානොපි ච "අහං නිධානවතිං වාචං භාසාමී"ති න අකාලෙන භාසති, යුත්තකාලං පන අවෙක්ඛිත්වාව භාසතීති අත්ථො. "**සාපදෙස**"න්ති සඋපමං, සකාරණන්ති අත්ථො. "**පරියන්තවති**"න්ති පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා දස්සෙත්වා යථාස්සා පරිච්ඡෙදො පඤ්ඤායති, එවං භාසතීති අත්ථො. "**අත්ථසංහිත**"න්ති අනෙකෙහිපි නයෙහි විභජන්තෙන පරියාදාතුං අසක්කුණෙය්‍ය අත්ථසම්පන්නං; යං වා සො අත්ථවාදී අත්ථං වදති, තෙන අත්ථෙන සංහිතත්තා අත්ථසංහිතං වාචං භාසති, න අඤ්ඤං නික්ඛිපිත්වා අඤ්ඤං භාසතීති වුත්තං හොති.

"**බීජගාමභූතගාමසමාරම්භා**"ති: මූලබීජං ඛන්ධබීජං අග්ගබීජං ඵළුබීජං බීජබීජන්ති පඤ්චවිධස්ස බීජගාමස්සචෙව යස්ස කස්සචි අල්ලතිණරුක්ඛාදිකස්ස භූතගාමස්ස ච සමාරම්භා ඡෙදනපචනාදිභාවෙන විකොපනා පටිවිරතොති අත්ථො.

"**එකභත්තිකො**"ති: පාතරාසභත්තං සායමාසභත්තන්ති ද්වෙ භත්තානි, තෙසු පාතරාසභත්තං අන්තොමජ්ඣන්හිකෙන පරිච්ඡින්නං ඉතරං මජ්ඣන්හිකතො උද්ධං අන්තොඅරුණෙන; තස්මා අන්තොමජ්ඣන්හිකෙ දසක්ඛත්තුං භුඤ්ජමානොපි එකභත්තිකොව හොති, තං සන්ධාය වුත්තං එකභත්තිකොති. රත්තිභොජනං රත්ති, තතො උපරතොති=**රත්තූපරතො**; අතික්කන්තෙ මජ්ඣන්හිකෙ යාව සූරියත්ථඞ්ගමනා භොජනං විකාලභොජනං නාම, තතො විරතත්තා= **විරතො විකාලභොජනා.** කදා විරතො? අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය සාසනස්ස අනනුලොමත්තා.

විසූකං පටාතිභූතං දස්සනන්ති=**විසූකදස්සනං.** අත්තනා නච්චනච්චාපනාදිවසෙන නච්චා ච ගීතා ච වාදිතා ච අන්තමසො මයූරනච්චනාදිවසෙනාපි පවත්තානං නච්චාදීනං විසූකභූතා[1] දස්සනා චාති **නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනා**; නච්චාදීනි හි අත්තනා පයොජෙතුං වා පරෙහි පයොජාපෙතුං වා පයුත්තානි පස්සිතුං වා නෙව භික්ඛූනං න භික්ඛුනීනං වට්ටන්ති.

මාලාදිසු "**මාලා**"ති: යඞ්කිඤ්චි පුප්ඵං; "**ගන්ධ**"න්ති: යං කිඤ්චි ගන්ධජාතං; "**විලෙපන**"න්ති: ඡවිරාගකරණං; තත්ථ පිළන්ධන්තො **ධාරෙති** නාම; ඌනට්ඨානං පූරෙන්තො **මණ්ඩෙති** නාම; ගන්ධවසෙන ඡවිරාගවසෙන ච සාදියන්තො **විභූසෙති** නාම. **ඨානං** වුච්චති කාරණං, තස්මා යාය දුස්සීල්‍යචෙතනාය තානි මාලාධාරණාදීනි මහාජනො කරොති, තතො පටිවිරතොති අත්ථො.

1. සී. I. විසූකදස්සනා.

උච්චාසයනං වුච්චති පමාණාතික්කන්තං; **මහාසයනං** අකප්පියත්ථතං; තතො පටිවිරතොති අත්ථො.

"ජාතරූප"න්ති: සුවණ්ණං; **"රජත"**න්ති: කහාපණො ලොහමාසකො ජතුමාසකො දාරුමාසකොති යෙ වොහාරං ගච්ඡන්ති, තස්ස උභයස්සාපි පටිග්ගහණා පටිවිරතො; නෙව නං උග්ගණ්හාති න උග්ගණ්හාපෙති න උපනික්ඛිත්තං සාදියතීති අත්ථො.

"ආමකධඤ්ඤපටිග්ගහණා"ති: සාලිවීහියවගොධූමකඞ්ගුවරකකුද්රූසකසංඛාතස්ස සත්තවිධස්සාපි ආමකධඤ්ඤස්ස පටිග්ගහණා; න කෙවලඤ්ච එතෙසං පටිග්ගහණමෙව, ආමසනම්පි භික්ඛූනං න වට්ටතියෙව.

"ආමකමංසපටිග්ගහණා"ති: එත්ථ අඤ්ඤත්‍ර උද්දිස්ස අනුඤ්ඤාතා ආමකමංසමච්ඡානං පටිග්ගහණමෙව භික්ඛූනං න වට්ටති, නො ආමසනං.

"ඉත්ථිකුමාරිකපටිග්ගහණා"ති: එත්ථ ඉත්ථීති පුරිසන්තරගතා; ඉතරා කුමාරිකා නාම; තාසං පටිග්ගහණම්පි ආමසනම්පි අකප්පියමෙව.

"දාසිදාසපටිග්ගහණා"ති: එත්ථ දාසිදාසවසෙනෙව තෙසං පටිග්ගහණං න වට්ටති, "කප්පියකාරකං දම්මි, ආරාමිකං දම්මී"ති එවං වුත්තෙ පන වට්ටති.

"අජෙළකා"දීසුපි ඛෙත්තවත්ථුපරියොසානෙසු කප්පියාකප්පියනයො විනයවසෙනෙව උපපරික්ඛිතබ්බො. තත්ථ **ඛෙත්තං** නාම යස්මිං පුබ්බණ්ණං රුහති, **වත්ථු** නාම යස්මිං අපරණ්ණං රුහති, යත්ථ වා උභයම්පි රුහති තං ඛෙත්තං, තදත්ථාය අකතභූමිභාගො වත්ථු, ඛෙත්තවත්ථුසීසෙන චෙත්ථ වාපිතළාකාදීනිපි සඞ්ගහිතානෙව.

"දූතෙය්‍යං" වුච්චති දූතකම්මං, ගිහීනං පණ්ණං වා සාසනං වා ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ගමනං; **"පහිණගමනං"** වුච්චති ඝරාඝරං පෙසිතස්ස ඛුද්දකගමනං; **"අනුයොගො"** නාම තදුභයකරණං; තස්මා දූතෙය්‍යපහිණගමනානං අනුයොගාති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

"කයවික්කයා"ති: කයා ච වික්කයා ච; තුලාකූටාදීසු **"කූට"**න්ති: වඤ්චනං; තත්ථ **තුලාකූටං** නාම රූපකූටං අඞ්ගකූටං ගහණකූටං පටිච්ඡන්නකූටන්ති චතුබ්බිධං හොති. තත්ථ රූපකූටං නාම ද්වෙ තුලා සරූපා කත්වා ගණ්හන්තො මහතියා ගණ්හාති, දදන්තො ඛුද්දිකාය දෙති; අඞ්ගකූටං නාම ගණ්හන්තො පච්ඡාභාගෙ හත්ථෙන තුලං අක්කමති, දදන්තො පුබ්බභාගෙ; ගහණකූටං නාම ගණ්හන්තො මූලෙ රජ්ජුං ගණ්හාති, දදන්තො අග්ගෙ; පටිච්ඡන්නකූටං නාම තුලං සුසිරං කත්වා අන්තො අයචුණ්ණං පක්ඛිපිත්වා ගණ්හන්තො තං පච්ඡාභාගෙ කරොති, දදන්තො අග්ගභාගෙ;

කංසො වුච්චති සුවණ්ණපාති, තාය වඤ්චනං **කංසකූටං**. කථං? එකං සුවණ්ණපාතිං කත්වා අඤ්ඤා ද්වෙ තිස්සො ලොහපාතියො සුවණ්ණවණ්ණා කරොන්ති, තතො ජනපදං ගන්ත්වා කිඤ්චිදෙව අඩ්ඪං කුලං පවිසිත්වා "සුවණ්ණභාජනානි කිණාථා"ති වත්වා අග්ඝෙ පුච්ඡිතෙ සමග්ඝතරං දාතුකාමා හොන්ති; තතො තෙහි "කථං ඉමෙසං සුවණ්ණභාවො ජානිතබ්බො"ති? වුත්තෙ "වීමංසිත්වා ගණ්හථා"ති සුවණ්ණපාතිං පාසාණෙ ඝංසිත්වා සබ්බපාතියො දත්වා ගච්ඡන්ති. **මානකූටං** නාම හදයභෙදසිඛාභෙදරජ්ජුභෙදවසෙන තිවිධං හොති. තත්ථ හදයභෙදො සප්පිතෙලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති, තානි හි ගණ්හන්තො හෙට්ඨාඡිද්දෙන මානෙන "සණිකං ආසිඤ්චා"ති වත්වා අන්තොභාජනෙ බහුං පග්ඝරාපෙත්වා ගණ්හාති, දදන්තො ඡිද්දං පිධාය සීඝං පූරෙත්වා දෙති; සිඛාභෙදොපි තිලතණ්ඩුලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති, තානි හි ගණ්හන්තො සණිකං සිඛං උස්සාපෙත්වා ගණ්හාති, දෙන්තො වෙගෙන පූරෙත්වා සිඛං ඡින්දන්තො දෙති; රජ්ජුභෙදො ඛෙත්තවත්ථුමිනනකාලෙ ලබ්භති, ලඤ්ජං අලභන්තා හි ඛෙත්තං අමහන්තම්පි මහන්තං කත්වා මිනන්ති.

උක්කොටනාදීසු "**උක්කොටන**"න්ති: අස්සාමිකෙ සාමිකෙ කාතුං ලඤ්ජග්ගහණං; "**වඤ්චන**"න්ති: තෙහි තෙහි උපායෙහි පරෙසං වඤ්චනං; තත්රිදමෙකං වත්ථු:—එකො කිර ලුද්දකො මිගඤ්ච මිගපොතකඤ්ච ගහෙත්වා ආගච්ඡති, තමෙකො ධුත්තො "කිං භො මිගො අග්ඝති? කිං මිගපොතකො"ති? ආහ; "මිගො ද්වෙ කහාපණෙ, මිගපොතකො එක"න්ති ච වුත්තෙ කහාපණං දත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා ථොකං ගන්ත්වා නිවත්තො "න මෙ භො මිගපොතකෙන අත්ථො, මිගං මෙ දෙහී"ති ආහ; "තෙන හි ද්වෙ කහාපණෙ දෙහී"ති; සො ආහ නනු භො මයා පඨමං එකො කහාපණො දින්නො"ති "ආම දින්නො;" "ඉමම්පි මිගපොතකං ගණ්හ, එවං සො ච කහාපණො අයඤ්ච කහාපණග්ඝනකො මිගපොතකොති ද්වෙ කහාපණා භවිස්සන්ති"ති; සො කාරණං වදතීති සල්ලක්ඛෙත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා මිගං අදාසීති. "**නිකති**"ති: යොගවසෙන වා මායාවසෙන වා අපාමඞ්ගං පාමඞ්ගන්ති අමණිං මණින්ති අසුවණ්ණං සුවණ්ණන්ති කත්වා පතිරූපකෙන වඤ්චනං; "**සාචියොගො**"ති: කුටිලයොගො, එතෙසංයෙව උක්කොටනාදීනමෙතං නාමං; තස්මා උක්කොටනසාචියොගවඤ්චනසාචියොගනිකතිසාචියොගාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. කෙචි අඤ්ඤං දස්සෙත්වා අඤ්ඤස්ස පරිවත්තනං සාචියොගොති වදන්ති; තං පන වඤ්චනෙනෙව සඞ්ගහිතං.

ඡෙදනාදීසු "**ඡෙදන**"න්ති: හත්ථච්ඡෙදනාදි; "**වධො**"ති: මාරණං; "**බන්ධො**"ති: රජ්ජුබන්ධනාදීහි බන්ධනං; "**විපරාමොසො**"ති: හිමවිපරාමොසො ගුම්බවිපරාමොසොති දුවිධො; යං හිමපාතසමයෙ හිමෙන පටිච්ඡන්නා හුත්වා මග්ගපටිපන්නං ජනං මුසන්ති, අයං හිමවිපරා

මොසො; යං ගුම්බාදීහි පටිච්ඡන්නා ජනං මුසන්ති, අයං ගුම්බපරාමොසො. **"ආලොපො"** වුච්චති ගාමනිගමාදීනං විලොපකරණං. **"සහසාකාරො"**ති: සාහසකිරියා, ගෙහං පවිසිත්වා මනුස්සානං උරෙ සත්ථං ඨපෙත්වා ඉච්ඡිතභණ්ඩගහණං; "එවමෙතස්මා ඡෙදනා—පෙ—සහසාකාරා පටිවිරතො සමණො ගොතමොති ඉති වා හි භික්ඛවෙ පුථුජ්ජනො තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානො වදෙය්‍යා"ති.

එත්තාවතා චූළසීලං නාම
නිට්ඨිතං හොති.

ඉදානි මජ්ඣිමසීලං විත්ථාරෙන්තො **"යථා වා පනෙකෙ භොන්තො"**ති ආදිමාහ. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා:—**"සද්ධාදෙය්‍යානී"**ති: කම්මඤ්ච ඵලඤ්ච ඉධලොකඤ්ච පරලොකඤ්ච සද්දහිත්වා දින්නානි, "අයං මෙ ඤාති වා මිත්තො වා ඉදං වා පටිකරිස්සති, ඉදං වා තෙන කතපුබ්බන්ති" එවං න දින්නානීති අත්ථො, එවං දින්නානි හි න සද්ධාදෙය්‍යානි නාම හොන්ති. **"භොජනානී"**ති: දෙසනාසීසමත්තමෙතං, අත්ථො පන සද්ධාදෙය්‍යානි භොජනානි භුඤ්ජිත්වා චීවරානි පාරුපිත්වා සෙනාසනානි සෙවමානා ගිලානභෙසජ්ජං පරිභුඤ්ජමානාති සබ්බමෙතං වුත්තමෙව හොති. **"සෙය්‍යථීද"**න්ති: නිපාතො, තස්සත්ථො කතමො සො බීජගාමභූතගාමො යස්ස සමාරම්භමනුයුත්තා විහරන්තීති? තතො තං දස්සෙන්තො "මූලබීජන්ති" ආදිමාහ; තත්‍ථ **"මූලබීජං"** නාම හලිද්දිං සිඞ්ගිවෙරං වචං වචත්ථං අතිවිසං කටුකරොහිණිං උසීරකං භද්දමුත්තකන්ති එවමාදි. **"ඛන්ධබීජං"** නාම අස්සත්ථො නිග්‍රොධො පිලක්ඛො උදුම්බරො කච්ඡකො කපිත්ථොති එවමාදි; **"ඵලුබීජං"** නාම උච්ඡු වෙළු නළොති එවමාදි; **"අග්ගබීජං"** නාම අජ්ජකං ඵණිජ්ජකං හිරිවෙරන්ති එවමාදි. **"බීජබීජං"** නාම පුබ්බණ්ණං අපරණ්ණන්ති එවමාදි. සබ්බං හෙතං රුක්ඛතො වියොජිතං විරුහණසමත්ථමෙව බීජගාමොති වුච්චති. රුක්ඛතො පන අවියොජිතං අසුක්ඛං භූතගාමොති වුච්චති. තත්‍ථ භූතගාමසමාරම්භො පාචිත්තියවත්‍ථු, බීජගාමසමාරම්භො දුක්කටවත්‍ථූති වෙදිතබ්බො.

"සන්නිධිකාරපරිභොග"න්ති: සන්නිධිකතස්ස පරිභොගං; තත්‍ථ දුවිධා කථා විනයවසෙන ච සල්ලෙඛවසෙන ච; විනයවසෙන තාව යං කිඤ්චි අන්නං අජ්ජ පටිග්ගහිතං අපරජ්ජු සන්නිධිකාරං හොති, තස්ස පරිභොගෙ පාචිත්තියං; අත්තනා ලද්ධං පන සාමණෙරානං දත්වා තෙහි ලද්ධං ඨපාපෙත්වා දුතියදිවසෙ භුඤ්ජිතුං වට්ටති, සල්ලෙඛො පන න හොති; පානසන්නිධිම්හිපි එසෙව නයො. තත්‍ථ **පානං** නාම අම්බපානාදීනි අට්ඨපානානි, යානි ච තෙසං අනුලොමානි; තෙසං විනිච්ඡයො සමන්තපාසාදිකායං වුත්තො. වත්‍ථසන්නිධිම්හි අනධිට්ඨිතං අවිකප්පිතං සන්නිධි ච හොති සල්ලෙඛඤ්ච කොපෙති, අයං නිප්පරියායකථා. පරියායතො පන තිචීවරසන්තුට්ඨෙන භවිතබ්බං, චතුත්ථං

ලභිත්වා අඤ්ඤස්ස දාතබ්බං; සචෙ යස්ස කස්සචි දාතුං න සක්කොති, යස්ස පන දාතුකාමො හොති සො උද්දෙසත්ථාය පරිපුච්ඡත්ථාය වා ගතො, ආගතමත්තෙන දාතබ්බං, අදාතුං න වට්ටති; චීවරෙ පන අප්පහොන්තෙ සතියා පච්චාසාය අනුඤ්ඤාතකාලං ඨපෙතුං වට්ටති, සූචිසුත්තචීවරකාරකානං අලාභෙ තතො පරම්පි විනයකම්මං කත්වා ඨපෙතුං වට්ටති. "ඉමස්මිං ජිණ්ණෙ පුන ඊදිසං කුතො ලභිස්සාමී"ති පන ඨපෙතුං න වට්ටති සන්නිධි ච හොති, සල්ලෙඛඤ්ච කොපෙති. **"යානසන්නිධිම්හි"** යානං නාම වය්හං රථො සකටං සන්දමානිකා පාටඞ්කීති න පනෙතං පබ්බජිතස්ස යානං, උපාහනං පන පබ්බජිතස්ස යානංයෙව; එකභික්ඛුස්ස හි එකො අරඤ්ඤත්ථාය එකො ධොතපාද රක්ඛණත්ථායාති උක්කංසතො ද්වෙ උපාහනසංඝාටාව වට්ටන්ති, තතියං ලභිත්වා අඤ්ඤස්ස දාතබ්බං. "ඉමස්මිං ජිණ්ණෙ අඤ්ඤං කුතො ලභිස්සාමී"ති හි ඨපෙතුං න වට්ටති. සන්නිධි ච හොති, සල්ලෙඛඤ්ච කොපෙති. **"සයනසන්නිධිම්හි"** සයනන්ති, මඤ්චො; එකස්ස භික්ඛුනො එකො ගබ්භෙ එකො දිවාඨානෙති උක්කංසතො ද්වෙ මඤ්චා වට්ටන්ති. තතො උත්තරිං ලභිත්වා අඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො වා ගණස්ස වා දාතබ්බො, අදාතුං න වට්ටති, සන්නිධි චෙව හොති, සල්ලෙඛො ච කුප්පති. **"ගන්ධසන්නිධිම්හි"** භික්ඛුනො කණ්ඩුකච්ඡුඡවිදොසාදිආබාධෙ සති ගන්ධා වට්ටන්ති. තෙන ගන්ධෙ ආහරාපෙත්වා තස්මිං රොගෙ වූපසන්තෙ අඤ්ඤෙසං වා ආබාධිකානං දාතබ්බා, ද්වාරෙ පඤ්චඞ්ගුලිඝරධූපනාදිසු වා උපනෙතබ්බා. "පුන රොගෙ සති භවිස්සතී"ති පන ඨපෙතුං න වට්ටති සන්නිධි ච හොති, සල්ලෙඛඤ්ච කොපෙති. **"ආමිසසන්නිධි"**න්ති: වුත්තාවසෙසං දට්ඨබ්බං. සෙය්‍යථීදං? "ඉධෙකච්චො භික්ඛු 'තථාරූපෙ කාලෙ උපකාරාය භවිස්සන්තී'ති තිලතණ්ඩුලමුග්ගමාසනාළිකෙරලොණමච්ඡසප්පිතෙලකුලාලභාජනානි ආහරාපෙත්වා ඨපෙති, සො වස්සකාලෙ කාලස්සෙව සාමණෙරෙහි යාගුං පචාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා 'සාමණෙර උදකකද්දමෙ දුක්ඛං ගාමං පවිසිතුං, ගච්ඡ අසුකකුලං ගන්ත්වා මය්හං විහාරෙ නිසින්නභාවං ආරොචෙහි, අසුකකුලතො දධිආදීනි ආහරාහි පෙසෙති. භික්ඛූහි "කිං භන්තෙ ගාමං පවිසාමා"ති වුත්තෙපි "දුප්පවෙසො ආවුසො ඉදානි ගාමො"ති වදති; තෙ "හොතු භන්තෙ අච්ඡථ තුම්හෙ, මයං භික්ඛං පරියෙසිත්වා ආහරිස්සාමා"ති ගච්ඡන්ති. අථ සාමණෙරා දධිආදීනි ආහරිත්වා භත්තඤ්ච ව්‍යඤ්ජනඤ්ච සම්පාදෙත්වා උපනෙන්ති, තං භුඤ්ජන්තස්සෙව උපට්ඨාකා භත්තං පහිණන්ති, තතොපි මනාපමනාපං භුඤ්ජති' අථ භික්ඛූපි පිණ්ඩපාතං ගහෙත්වා ආගච්ඡන්ති, තතොපි මනාපමනාපං ගීවායාමකං භුඤ්ජතියෙව, එවං චාතුමාසම්පි වීතිනාමෙති; අයං වුච්චති භික්ඛු මුණ්ඩකුටුම්බිකජීවිකං ජීවති න සමණජීවික"න්ති එවරූපො ආමිසසන්නිධි නාම හොති. භික්ඛුනො පන වසනට්ඨානෙ එකා තණ්ඩුලනාළි එකො ගුළපිණ්ඩො චතුභාගමත්තං සප්පීති එත්තකං නිධෙතුං වට්ටති

අකාලෙ සම්පත්තචොරානං අත්ථාය; තෙ හි එත්තකම්පි ආමිසපටිසන්ථාරං අලභන්තා ජීවිතාපි වොරොපෙය්‍යුං, තස්මා සචෙපි එත්තකං නත්ථි, ආහාරාපෙක්ඛාපි ඨපෙතුං වට්ටති, අඵාසුකකාලෙ ච යදෙත්ථ කප්පියං තං අත්තනාපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, කප්පියකුටියං පන බහුං ඨපෙන්තස්සාපි සන්නිධි නාම නත්ථි; තථාගතස්ස පන තණ්ඩුලනාළිආදිසු වා යං කිඤ්චි චතුරතනමත්තං වා පිලොතිකඛණ්ඩං "ඉදං මෙ අජ්ජ වා සෙව වා භවිස්සතී"ති ඨපිතං නාම නත්ථීති පුථුජ්ජනො වණ්ණං වදෙය්‍ය.

විසූකදස්සනෙසු "**නච්චං**" නාම යං කිඤ්චි නච්චං, තං මග්ගං ගච්ඡන්තෙනාපි ගීවං පසාරෙත්වා දට්ඨුං න වට්ටති, විත්ථාරවිනිච්ඡයො පනෙත්ථ සමන්තපාසාදිකායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො; යථා චෙත්ථ එවං සබ්බෙසු සික්ඛාපදපටිසංයුත්තෙසු සුත්තපදෙසු, ඉතො පරං හි එත්තකම්පි අවත්වා තත්ථ තත්ථ පයොජනමත්තමෙව වණ්ණයිස්සාම. "**පෙක්ඛ**"න්ති: නටසමජ්ජං; "**අක්ඛාන**"න්ති: භාරතරාමායනාදීනි යස්මිං ඨානෙ කථීයන්ති, තත්ථ ගන්තුං න වට්ටති. "**පාණිස්සර**"න්ති: කංසතාලං, පාණිතාලන්තිපි වදන්ති. "**වෙතාල**"න්ති: ඝනතාලං, මන්තෙන මතසරීරුට්ඨාපනන්තිපි එකෙ. "**කුම්භථූණ**"න්ති: චතුරස්සඅම්බණකතාලං, කුම්භසද්දන්ති එකෙ; "**සොභනගරක**"න්ති, නටානං අබ්භොක්කිරණං, සොභනකරකං වා, පටිභානචිත්තන්ති වුත්තං හොති. "**චණ්ඩාල**"න්ති: අයොගුළකීළා; චණ්ඩාලානං සාණධොවනකීළාතිපි වදන්ති. "**වංස**"න්ති: වෙළුං උස්සාපෙත්වා කීළනං. "**ධොපන**"න්ති: අට්ඨිධොවනං, එකච්චෙසු කිර ජනපදෙසු කාලකතෙ ඤාතකෙ න ඣාපෙන්ති, නිඛණිත්වා ඨපෙන්ති. අථ නෙසං පූතිභූතං කාලං ඤත්වා නීහරිත්වා අට්ඨීනි ධොවිත්වා ගන්ධෙහි මක්ඛෙත්වා ඨපෙන්ති. තෙ නක්ඛත්තකාලෙ එකස්මිං ඨානෙ අට්ඨීනි ඨපෙත්වා එකස්මිං ඨානෙ සුරාදීනි ඨපෙත්වා රොදන්තා රොදන්තා සුරං පිවන්ති. වුත්තම්පි චෙතං "අත්ථි භික්ඛවෙ දක්ඛිණෙසු ජනපදෙසු ධොපනං නාම තත්ථ බහුං අන්නම්පි පානම්පි ඛජ්ජම්පි භොජ්ජම්පි ලෙය්‍යම්පි පෙය්‍යම්පි, අත්ථෙතං භික්ඛවෙ ධොපනං, නෙතං නත්ථීති වදාමී"ති. එකච්චෙ පන ඉන්දජාලෙන අට්ඨිධොවනන්ති වදන්ති. **හත්ථි** ආදීසු භික්ඛුනො නෙව හත්ථිආදීහි සද්ධිං යුජ්ඣිතුං න තෙ යුජ්ඣාපෙතුං න යුජ්ඣන්තෙ දට්ඨුං වට්ටති. "**නිබ්බුද්ධ**"න්ති: මල්ලයුද්ධං. "**උය්‍යොධික**"න්ති: යත්ථ සම්පහාරො දීයති. "**බලග්ග**"න්ති. බලගණනට්ඨානං. "**සෙනාබ්‍යූහ**"න්ති: සෙනානිවෙසො සකටබ්‍යූහාදිවසෙනෙව සෙනාසන්නිවෙසනං "**අණීකදස්සන**"න්ති: "තයො හත්ථී පච්ඡිමං හත්ථානීක"න්ති ආදිනා නයෙන වුත්තස්ස අණීකස්ස දස්සනං.

පමාදෙ එත්ථ තිට්ඨන්තීති=පමාදට්ඨානං; ජූතඤ්ච තං පමාදට්ඨානඤ්චාති= **ජූතප්පමාදට්ඨානං.** "**අට්ඨපද**"න්ති: එකෙකාය පන්තියා අට්ඨ අට්ඨ **පදානි අස්සාති=අට්ඨපදං. දසපදෙපි එසෙව නයො.** "**ආකාස**"න්ති: **අට්ඨ**

පද්දසපදෙසු විය ආකාසෙයෙව කීළනං. "පරිහාරපථං"න්ති: භූමියං නානාපථං මණ්ඩලං කත්වා තත්ථ පරිහරිතබ්බං පරිහරන්තානං කීළනං. "සන්තිකං"න්ති: සන්තිකකීළාකීළනං; එකජ්ඣං ඨපිතා සාරියො වා සක්ඛරායො වා අචාලෙන්තා නඛෙනෙව අපනෙන්ති ච උපනෙන්ති ච, සචෙ තත්ථ කාචි චලති, පරාජයො හොති; එවරූපාය කීළායෙතං අධිවචනං. "ඛලිකං"න්ති: ජූතඛලිකෙ පාසකකීළනං. "ඝටිකා" වුච්චති දීඝදණ්ඩකෙන රස්සදණ්ඩකපහරණකීළා. "සලාකහත්ථං"න්ති: ලාඛායවා මඤ්ජෙට්ඨියා වා පිට්ඨඋදකෙ වා සලාකහත්ථං තෙමෙත්වා "කිං හොතූ"ති? භූමියං වා භිත්තියං වා තං පහරිත්වා හත්ථිඅස්සාදිරූපදස්සනකකීළනං. "අක්ඛං"න්ති: ගුළකීළා; "පඞ්ගචීරං" වුච්චති පණ්ණනාළිකා, තං ධමන්තා කීළන්ති. "වඞ්කකං"න්ති: ගාමදාරකානං කීළනකඛුද්දකනඞ්ගලං. "මොක්ඛචිකං"න්ති: සම්පරිවත්තකකීළනං, ආකාසෙ දණ්ඩං ගහෙත්වා භූමියං වා සීසං ඨපෙත්වා හෙට්ඨුපරියභාවෙන පරිවත්තනකීළනන්ති වුත්තං හොති. "චිඞ්ගුලකං" වුච්චති තාලපණ්ණාදීහි කතං වාතප්පහාරෙන පරිබ්භමනචක්කකං. පත්තාළ්හකං වුච්චති පණ්ණනාළිකාය වාලිකාදීනි මිනන්තා කීළන්ති. "රථකං"න්ති: ඛුද්දකරථං. "ධනුකං"න්ති: ඛුද්දකධනුයෙව. "අක්ඛරිකා" වුච්චති ආකාසෙ වා පිට්ඨියං වා අක්ඛරජානනකීළා. "මනෙසිකා" නාම මනසා චින්තිතජානනකීළා. "යථාවජ්ජං" නාම කාණකුණිඛුජ්ජාදීනං යං යං වජ්ජං තං තං පයොජෙත්වා දස්සනකීළා.

"ආසන්දිං"න්ති: පමාණාතික්කන්තාසනං "අනුයුත්තා විහරන්තී"ති ඉදං අපෙක්ඛිත්වා පන සබ්බපදෙසු උපයොගවචනං කතං. "පල්ලඞ්කො"ති: පාදෙසු වාළරූපානි ඨපෙත්වා කතො. "ගොණකො"ති: දීඝලොමකො මහාකොජවො, චතුරඞ්ගුලාධිකානි කිර තස්ස ලොමානි. "චිත්තකා"ති:[1] වානචිත්‍රං උණ්ණාමයත්ථරණං. "පටිකා"ති: උණ්ණාමයො සෙතත්ථරකො. "පටලිකා"ති: ඝනපුප්ඵො උණ්ණාමයො අත්ථරකො. සො අමිලාතපට්ටොතිපි වුච්චති. "තූලිකා"ති: තිණ්ණං තූලානං අඤ්ඤතරපුණ්ණා තූලිකා. "විකතිකා"ති: සීහබ්‍යග්ඝාදිරූපවිචිත්‍රො උණ්ණාමයත්ථරකො. "උද්දලොමී"ති: උභතො දසං උණ්ණාමයත්ථරණං, කෙචි උභතො උග්ගතපුප්ඵන්ති වදන්ති. "එකන්තලොමී"ති: එකතො දසං උණ්ණාමයත්ථරණං, කෙචි එකතො උග්ගතපුප්ඵන්ති වදන්ති. "කට්ඨිස්සං"න්ති: රතනපතිසිබ්බිතං කොසෙය්‍යකට්ඨිස්සමයං පච්චත්ථරණං. "කොසෙය්‍යං"න්ති: රතනපතිසිබ්බිතමෙව කොසියසුත්තමයපච්චත්ථරණං, "සුද්ධකොසෙය්‍යං පන වට්ටතී"ති විනයෙ වුත්තං. දීඝභාණකාදීනං පන "ඨපෙත්වා තූලිකං සබ්බානෙව ගොණකාදීනි රතනපතිසිබ්බිතානි න වට්ටන්තී"ති වුත්තං. "කුත්තකං"න්ති: සොළසන්නං නාටකිත්ථීනං ඨත්වා නච්චන

1. සී. I. II & III. චිත්තිකාති.

යොග්ගං උණ්ණාමයත්ථරණං. **"හත්ථත්ථරඅස්සත්ථරා"**ති හත්ථිඅස්සපිට්ඨීසු අත්ථරණකඅත්ථරකා ච. **රථත්ථරෙපි** එසෙව නයො. **"අජිනප්පවෙණී"**ති: අජිනචම්මෙහි මඤ්චප්පමාණෙන සිබ්බිත්වා කතා පවෙණී. **"කාදලිමිගපවරපච්චත්ථරණ"**න්ති: කදලිමිගචම්මං නාම අත්ථි, තෙන කතං පවරපච්චත්ථරණං, උත්තමපච්චත්ථරණන්ති අත්ථො. තං කිර සෙතවත්ථස්ස උපරි කදලිමිගචම්මං පත්ථරිත්වා සිබ්බෙත්වා කරොන්ති. **"සඋත්තරච්ඡද"**න්ති: සහ උත්තරච්ඡදෙන, උපරිබද්ධෙන රත්තවිතානෙන සද්ධින්ති අත්ථො. සෙතවිතානම්පි හෙට්ඨා අකප්පියපච්චත්ථරණෙ සති න වට්ටති. අසති පන වට්ටති. **"උභතොලොහිතකූපධාන"**න්ති: සීසූපධානඤ්ච පාදූපධානඤ්චාති මඤ්චස්ස උභතො ලොහිතකං උපධානං, එතං න කප්පති. යං පන එකමෙව උපධානං උභොසු පස්සෙසු රත්තං වා හොති, පදුමවණ්ණං වා චිත්‍රං වා සචෙ පමාණයුත්තං වට්ටති. මහාඋපධානං පන පටික්ඛිත්තං, අලොහිතකානිපි ද්වෙ වට්ටන්තියෙව, තතො උත්තරිං ලභිත්වා අඤ්ඤෙසං දාතබ්බානි, දාතුං අසක්කොන්තෙන මඤ්චෙ තිරියං අත්ථරිත්වා උපරි පච්චත්ථරණං දත්වා නිපජ්ජිතුම්පි ලබ්භති. ආසන්දිආදීසු පන වුත්තනයෙන පටිපජ්ජිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං "ආසන්දියා පාදෙ ඡින්දිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං, පල්ලඞ්කස්ස වාළෙ භින්දිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං, තූලිකං විජටෙත්වා බිම්බොහනං කාතුං, අවසෙසං භුම්මත්ථරණං කාතු"න්ති.

උච්ඡාදනාදීසු මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තදාරකානං සරීරගන්ධො ද්වාදසවස්සමත්තකාලෙ න නස්සති, තෙසං සරීරගන්ධහරණත්ථාය ගන්ධචුණ්ණාදීහි උච්ඡාදෙන්ති, එවරූපං උච්ඡාදනං න වට්ටති. පුඤ්ඤවන්තෙ පන දාරකෙ ඌරූසු නිපජ්ජාපෙත්වා තෙලෙන මක්ඛෙත්වා හත්ථපාදඌරුනාභිආදීනං සණ්ඨානසම්පාදනත්ථං පරිමද්දන්ති එවරූපං **"පරිමද්දනං"** න වට්ටති. **"න්හාපන"**න්ති: තෙසඤ්ඤෙව දාරකානං ගන්ධාදීහි න්හාපනං. **"සම්බාහන"**න්ති: මහාමල්ලානං විය හත්ථපාදෙ මුග්ගරාදීහි පහරිත්වා බාහුමංසවඩ්ඪනං. **"ආදාස"**න්ති: යං කිඤ්චි ආදාසං පරිහරිතුං න වට්ටති. **"අඤ්ජනං"** අලඞ්කාරඤ්ජනමෙව. **"මාලා"**ති: බද්ධමාලා වා අබද්ධමාලා වා. **"විලෙපන"**න්ති: යං කිඤ්චි ඡවිරාගකරණං. **"මුඛචුණ්ණකං මුඛාලෙපන"**න්ති: මුඛෙ කාළකපිළකාදීනං හරණත්ථාය මත්තිකකක්කං දෙන්ති, තෙන ලොහිතෙ චලිතෙ සාසපකක්කං දෙන්ති, තෙන දොසෙ ඛායිතෙ තිලකක්කං දෙන්ති, තෙන ලොහිතෙ සන්නිසින්නෙ හලිද්දිකක්කං දෙන්ති, තෙන ඡවිවණ්ණෙ ආරුළ්හෙ මුඛචුණ්ණකෙන මුඛං චුණ්ණෙන්ති, තං සබ්බං න වට්ටති. **හත්ථබන්ධාදීසු** හත්ථෙ විචිත්‍රසංඛකපාලාදීනි බන්ධිත්වා විචරන්ති. තං වා අඤ්ඤං වා සබ්බම්පි හත්ථාභරණං න වට්ටති. අපරෙ සිඛං බන්ධිත්වා විචරන්ති, සුවණ්ණචීරකමුත්තාලතාදීහි ච තං පරික්ඛිපන්ති. තං සබ්බං න වට්ටති; අපරෙ චතුහත්ථදණ්ඩකං අඤ්ඤං වා පන අලඞ්කාරදණ්ඩකං

ගහෙත්වා විචරන්ති. තථා ඉත්ථිපුරිසරූපාදිවිචිත්තං භෙසජ්ජනාළිකං සුපරික්ඛිත්තං වාමපස්සෙ ඔලග්ගිතං, අපරෙ අනෙකරතනපරික්ඛිත්තකොසං අතිතිඛිණං අසිං පඤ්චවණ්ණසුත්තසිබ්බිතං මකරදන්තකාදි විචිත්තං ඡත්තං සුවණ්ණරජතාදිවිචිත්‍රා මොරපිඤ්ඡාදිපරික්ඛිත්තා උපාහනා, කෙචි රතනමත්තායාමං චතුරඞ්ගුලවිත්ථතං කෙසන්තපරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා මෙඝමුඛෙ විජ්ජුලතං විය නලාටෙ උණ්හීසපට්ටං බන්ධන්ති, චූළාමණිං ධාරෙන්ති, චමරවාලබීජනිං ධාරෙන්ති, තං සබ්බං නවට්ටති අනීය්‍යානිකත්තා සග්ගමොක්ඛමග්ගානං.

තිරච්ඡානභූතකථාති=**තිරච්ඡානකථා.** තත්‍ථ රාජානං ආරබ්භ මහාසම්මතො මන්ධාතා ධම්මාසොකො එවං මහානුභාවොති ආදිනා නයෙන පවත්තා කථා **රාජකථා.** එස නයො **චොරකථා**දිසු. තෙසු අසුකො රාජා අභිරූපො දස්සනීයොති ආදිනා නයෙන ගෙහසිතකථාව තිරච්ඡානකථා හොති. සොපි නාම එවං මහානුභාවො ඛයං ගතොති එවං පවත්තා පන කම්මට්ඨානභාවෙ තිට්ඨති. චොරෙසුපි මූලදෙවො එවං මහානුභාවො, මෙඝමාලො එවං මහානුභාවොති තෙසං කම්මං පටිච්ච අහො සූරාති ගෙහසිතකථාව තිරච්ඡානකථා. යුද්ධෙපි භාරතයුද්ධාදිසු "අසුකෙන අසුකො එවං මාරිතො එවං විද්ධො"ති කාමස්සාදවසෙනෙව කථා තිරච්ඡානකථා. තෙපි නාම ඛයං ගතාති එවං පවත්තා පන සබ්බත්‍ථ කම්මට්ඨානමෙව හොති. අපි ච **අන්නාදිසු** එවං වණ්ණවන්තං ගන්ධවන්තං රසවන්තං ඵස්සසම්පන්නං ඛාදිම්හ භුඤ්ජිම්හ පිවිම්හ පරිභුඤ්ජිම්හාති කාමස්සාදවසෙන කථෙතුං න වට්ටති. සාත්‍ථකම්පන කත්වා පුබ්බෙ එවං වණ්ණාදි සම්පන්නං අන්නං පානං වත්‍ථං සයනං මාලං ගන්ධං සීලවන්තානං අදම්හ චෙතියෙ පූජං අකරිම්හාති කථෙතුං වට්ටති. **ඤාතිකථාදීසු**පි අම්හාකං ඤාතකා සූරා සමත්‍ථාති වා පුබ්බෙ මයං විචිත්‍රෙහි යානෙහි විචරිම්හාති වා අස්සාදවසෙන වත්තුං න වට්ටති. සාත්‍ථකං පන කත්වා තෙපි නො ඤාතකා ඛයං ගතාති වා පුබ්බෙ මයං එවරූපා උපාහනා සංඝස්ස අදම්හාති වා කථෙතබ්බං. **ගාමකථා**පි සුනිවිට්ඨදුන්නිවිට්ඨසුභික්ඛදුබ්භික්ඛාදිවසෙන වා අසුකගාමවාසිනො සූරා සමත්‍ථාති වා එවං අස්සාදවසෙන න වට්ටති. සාත්‍ථකං පන කත්වා සද්ධා පසන්නාති වා ඛයං වයං ගතාති වා වත්තුං වට්ටති. **නිගමනගරජනපදකථාසු**පි එසෙව නයො. **ඉත්‍ථිකථා**පි වණ්ණසණ්ඨානාදීනි පටිච්ච අස්සාදවසෙන න වට්ටති, සද්ධා පසන්නා, ඛයං වයං ගතාති එවං වට්ටති. **සූරකථා**පි නන්දිමිත්තො නාම යොධො සූරො අහොසීති අස්සාදවසෙන න වට්ටති. සද්ධො අහොසි, ඛයං ගතොති එවමෙවං වට්ටති. **විසිඛාකථා**පි "අසුකා විසිඛා සුනිවිට්ඨා දුන්නිවිට්ඨා සූරසමත්‍ථාති අස්සාදවසෙන න වට්ටති. "සද්ධා පසන්නා, ඛයං ගතා ඉච්චෙව වට්ටති. "**කුම්භට්ඨානකථා**"ති: උදකට්ඨානකථා කුම්භට්ඨානකථා, උදකතිත්‍ථකථාතිපි වුච්චති, කුම්භදාසිකථා වා සාපි පාසාදිකා

නච්චිතුං ගායිතුං ඡෙකාති අස්සාදවසෙන න වට්ටති. සඞ්ඛා පසන්නාති ආදිනා නයෙනෙව වට්ටති. "**පුබ්බපෙතකථා**"ති: අතීතෙ ඤාතිකථා, තත්ථ වත්තමානා ඤාතිකථා සදිසොව විනිච්ඡයො. "**නානත්තකථා**"ති: පුරිමපච්ඡිමකථා විමුත්තා අවසෙසා නානාසභාවා නිරත්ථකකථා. "**ලොකක්ඛායිකා**"ති: අයං ලොකො කෙන නිම්මිතො, අසුකෙන නාම නිම්මිතො, කාකො සෙතො අට්ඨීනං සෙතත්තා, බලාකා රත්තා ලොහිතස්ස රත්තත්තාති එවමාදිකා ලොකායතවිතණ්ඩසල්ලාපකථා. **සමුද්දක්ඛායිකා** නාම කස්මා සමුද්දො, සාගරො? සගරදෙවෙන ඛතත්තා=සාගරො, ඛතොම්හෙති හත්ථමුද්දාය සයං නිවෙදිතත්තා සමුද්දොති එවමාදිකා නිරත්ථකා සමුද්දක්ඛානකථා. "**භවො**"ති: වුඩ්ඪි. "**අභවො**"ති: හානි. ඉතිභවො ඉති අභවොති යං වා තං වා නිරත්ථකකාරණං වත්වා පවත්තිතා කථා ඉතිභවාභවකථා.

"විග්ගාහිකකථාති: විග්ගහකථා, සාරම්භකථා. තත්ථ "**සහිතං මෙ**"ති: මය්හං වචනං සහිතං සිලිට්ඨං අත්ථයුත්තං කාරණයුත්තන්ති අත්ථො. "**අසහිතං තෙ**"ති: තුය්හං වචනං අසහිතං. "**ආචිණ්ණං තෙ විපරාවත්ත**"න්ති: යං තුය්හං දීඝරත්තාචිණ්ණවසෙන සුප්පගුණං, තං මය්හං එකවචනෙනෙව විපරාවත්තං පරිවත්තිත්වා ඨිතං. න කිඤ්චි ජානාසීති අත්ථො. "**ආරොපිතො තෙ වාදො**"ති: මයා තව දොසො ආරොපිතො. "**චර වාදප්පමොක්ඛාය**"ති: දොසමොචනත්ථං චර විචර, තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා සික්ඛාති අත්ථො. '**නිබ්බෙඨෙහි වා සචෙ පහොසී**"ති: අථසස පහොසි ඉදානියෙව නිබ්බෙඨෙහීති.

දූතෙය්‍යකථායං "**ඉධ ගච්ඡා**"ති: ඉතො අසුකං නාම ඨානං ගච්ඡ. "**අමුත්‍රාගච්ඡා**"ති: තතො අසුකං නාම ඨානං ආගච්ඡ. "**ඉදං හරා**"ති: ඉතො ඉදං නාම හර. "**අමුත්‍රඉදමාහරා**"ති: අසුකට්ඨානතො ඉදං නාම ඉධ ආහර. සංඛෙපතො පන ඉදං දූතෙය්‍යං නාම, ඨපෙත්වා පඤ්චසහධම්මිකෙ රතනත්තයස්ස උපකාරපටිසංයුත්තඤ්ච ගිහිසාසනං අඤ්ඤෙසං න වට්ටති.

"කුහකා"ති ආදීසු තිවිධෙන කුහණවත්ථුනා ලොකං කුහයන්ති විම්හාපයන්තීති=**කුහකා.** ලාභසක්කාරත්ථිකා හුත්වා ලපන්තීති=**ලපකා.** නිමිත්තං සීලමෙතෙසන්ති=**නෙමිත්තිකා.** නිප්පෙසො සීලමෙතෙසන්ති=**නිප්පෙසිකා.** ලාභෙන ලාභං නිජිගිංසන්ති මග්ගන්ති පරියෙසන්තීති=**ලාභෙන ලාභං නිජිගිංසිතාරො.** "**කුහණා ලපනා නෙමිත්තිකතා නිප්පෙසිකතා ලාභෙන ලාභං නිජිගිංසනා**"ති. එතාහි සමන්නාගතානං පුග්ගලානමෙතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සංඛෙපො. විත්ථාරෙන පනෙතා කුහණාදිකා විසුද්ධිමග්ගෙ සීලනිද්දෙසෙයෙව පාළිඤ්ච අට්ඨකථඤ්ච ආහරිත්වා පකාසිතාති.

එත්තාවතා මජ්ඣිමසීලං
නිට්ඨිතං හොති.

ඉතො පරං මහාසීලං හොති. **“අඞ්ග”**න්ති: හත්ථපාදාදිසු යෙන කෙනචි එවරූපෙන අඞ්ගෙන සමන්නාගතො දීඝායු යසවා හොතීති ආදිනයප්පවත්තං අඞ්ගසත්ථං. **“නිමිත්ත”**න්ති: නිමිත්තසත්ථං. පණ්ඩුරාජා[1] කිර තිස්සො මුත්තායො මුට්ඨියං කත්වා නෙමිත්තිකං පුච්ඡි: කිං මෙ හත්ථෙති? සො ඉතො චිතො ච විලොකෙසි; තස්මිඤ්ච සමයෙ ඝරගොළිකාය මක්ඛිකා ගය්හන්ති මුත්තා. සො මුත්තාති ආහ. පුන කතීති? පුට්ඨො කුක්කුටස්ස තික්ඛත්තුං වස්සන්තස්ස සද්දං සුත්වා තිස්සොති ආහ. එවං තං තං ආදිසිත්වා නිමිත්තමනුයුත්තා විහරන්ති. **“උප්පාද”**න්ති: අසනිපාතාදීනං මහන්තානං උප්පාදං, තං හි දිස්වා ඉදං භවිස්සති, එතං භවිස්සතීති ආදිසන්ති. **“සුපිනක”**න්ති: යො පුබ්බණ්හසමයං සුපිනං පස්සති, එවං විපාකො හොති, යො ඉදං නාම පස්සති, තස්ස ඉදං නාම හොතීති ආදිනා නයෙන සුපිනකං අනුයුත්තා විහරන්ති. **“ලක්ඛණ”**න්ති: ඉමිනා ලක්ඛණෙන සමන්නාගතො රාජා හොති, ඉමිනා උපරාජාති ආදිකං. **“මූසිකච්ඡින්න”**න්ති: උන්දූරඛායිතං. තෙනාපි හි අහතෙ වා අනහතෙ වා වත්ථෙ ඉතො පට්ඨාය එවං ඡින්නෙ ඉදං නාම හොතීති ආදිසන්ති. **“අග්ගිහොම”**න්ති: එවරූපෙන දාරුඅග්ගිනා එවං හුතෙ ඉදං නාම හොතී”ති එවං අග්ගිජුහනං. **දබ්බිහොමා**දීනි අග්ගිහොමානෙව, එවරූපාය දබ්බියා එදිසෙහි ථුසාදීහි හුතෙ ඉදං නාම හොතීති, එවං පවත්තිවසෙන පන විසුං වුත්තානි. තත්ථ **“කණො”**ති: කුණ්ඩකො. **“තණ්ඩුලා”**ති: සාලිආදීනඤ්චෙව තිණජාතීනඤ්ච තණ්ඩුලා. **“සප්පී”**ති: ගොසප්පිආදිකං. **“තෙල”**න්ති: තිලතෙලාදිකං. සාසපාදීනි පන මුඛෙන ගහෙත්වා අග්ගිම්හි පක්ඛිපනං, විජ්ජං පරිජපිත්වා ජුහනං වා **මුඛහොමං.** දක්ඛිණජාණුලොහිතාදීහි ජුහනං **ලොහිතහොමං.** **“අඞ්ගවිජ්ජා”**ති: පුබ්බෙ අඞ්ගමෙව දිස්වා ව්‍යාකරණවසෙන අඞ්ගං වුත්තං, ඉධ අඞ්ගුලට්ඨිං දිස්වා විජ්ජං පරිජපිත්වා අයං කුලපුත්තො වා නො වා, සිරිසම්පන්නො වා නො වාති ආදිව්‍යාකරණවසෙන අඞ්ගවිජ්ජා වුත්තා. **“වත්ථුවිජ්ජා”**ති: ඝරවත්ථු ආරාමවත්ථාදීනං ගුණදොසසල්ලක්ඛණවිජ්ජා, මත්තිකාදිවිසෙසං දිස්වාපි හි විජ්ජං පරිජපිත්වා හෙට්ඨා පඨවියං තිංසරතනමත්තෙ ආකාසෙ ච අසීතිරතනමත්තෙ පදෙසෙ ගුණදොසං පස්සන්ති. **“ඛත්තවිජ්ජා”**ති: අබ්භෙය්‍යමාසුරක්ඛාදීනීතිසත්ථං. **“සිවවිජ්ජා”**ති: සුසානෙ පවිසිත්වා සන්තිකරණවිජ්ජා; සිඟාලරුතවිජ්ජාතිපි වදන්ති. **“භූතවිජ්ජා”**ති: භූතවෙජ්ජමන්තො. **“භූරිවිජ්ජා”**ති: භූරිඝරෙ වසන්තෙන උග්ගහෙතබ්බමන්තො. **“අහිවිජ්ජා”**ති: සප්පදට්ඨතිකිච්ඡනවිජ්ජා චෙව සප්පව්හායනවිජ්ජා ච. **“විසවිජ්ජා”**ති: යාය පුරාණවිසං වා රක්ඛන්ති, නවවිසං වා කරොන්ති, විසවන්තමෙව වා. **“විච්ඡිකවිජ්ජා”**ති: විච්ඡිකදට්ඨතිකිච්ඡනවිජ්ජා. **“මූසිකවිජ්ජා”**යපි එසෙව නයො. **“සකුණවිජ්ජා”**ති: සපක්ඛකඅපක්ඛක[2] දිපද

1. සී. III “පණ්ඩරජා”
2. සී. III. සපක්ඛක දිපද චතුප්පදානං.

චතුප්පදානං රුතගතාදිවසෙන සකුණඤාණං. “**වායසවිජ්ජා**”ති: කාකරුතඤාණං, තං විසුංයෙව සිප්පං, තස්මා විසුං වුත්තං. “**පක්කජ්ඣාන**”න්ති: පරිපාකගතචින්තා, ඉදානි අයං එත්තකං ජීවිස්සති, අයං එත්තකන්ති එවං පවත්තං අරිට්ඨඤාණන්ති අත්ථො. “**සරපරිත්තාන**”න්ති: සරරක්ඛණං, යථා අත්තනො උපරි න ආගච්ඡති එවං කරණවිජ්ජා. “**මිගපක්ඛ**”න්ති. ඉදං සබ්බසඞ්ගාහිකං, සබ්බසකුණචතුප්පදානං රුතඤාණවසෙන වුත්තං.

මණිලක්ඛණාදීසු එවරූපො මණි පසත්ථො, එවරූපො අප්පසත්ථො, සාමිනො ආරොග්‍යඉස්සරියාදීනං හෙතු හොති, න හොතීති එවං වණ්ණසණ්ඨානගුණාදිවසෙන මණිආදීනං ලක්ඛණං අනුයුත්තා විහරන්තීති අත්ථො. තත්ථ “**ආවුධ**”න්ති: ඨපෙත්වා අසිආදීනි අවසෙසං. **ඉත්ථිලක්ඛණාදීනි**පි යම්හි කුලෙ තෙ ඉත්ථිපුරිසාදයො වසන්ති, තස්ස වුඩ්ඪිහානිවසෙනෙව වෙදිතබ්බානි. **අජලක්ඛණාදීසු** පන එවරූපානං අජාදීනං මංසං ඛාදිතබ්බං, එවරූපානං න ඛාදිතබ්බන්ති. අයම්පි විසෙසො වෙදිතබ්බො. අපි චෙත්ථ **ගොධාලක්ඛණෙ** චිත්තකම්මපිළන්ධනාදීසුපි එවරූපාය ගොධාය සති ඉදං නාම හොතීති අයම්පි විසෙසො වෙදිතබ්බො. ඉදමෙත්ථ වත්ථු:–එකස්මිං කිර විහාරෙ චිත්තකම්මෙ ගොධං අග්ගිං ධමමානං අකංසු. තතො පට්ඨාය භික්ඛූනං මහාවිවාදො ජාතො, එකො ආගන්තුකභික්ඛු තං දිස්වා මක්ඛෙසි. තතො පට්ඨාය විවාදො මන්දීභූතොති. **කණ්ණිකාලක්ඛණං** පිළන්ධනකණ්ණිකායපි ගෙහකණ්ණිකායපි වසෙන වෙදිතබ්බං. **කච්ඡපලක්ඛණං** ගොධාලක්ඛණසදිසමෙව. **මිගලක්ඛණං** සබ්බසඞ්ගාහිකං සබ්බචතුප්පදානං ලක්ඛණවසෙන වුත්තං.

“**රඤ්ඤං නිය්‍යානං භවිස්සති**”ති: අසුකදිවසෙ අසුකනක්ඛත්තෙන අසුකස්ස නාම රඤ්ඤො නිග්ගමනං භවිස්සතීති එවං රාජූනං පවාසගමනං ව්‍යාකරොති. එස නයො සබ්බත්ථ. කෙවලං පනෙත්ථ “**අනිය්‍යාන**”න්ති: විප්පවුත්ථානං පුන ආගමනං. “**අබ්භන්තරානං රඤ්ඤං උපයානං භවිස්සති, බාහිරානං රඤ්ඤං අපයාන**”න්ති: අන්තොනගරෙ අම්හාකං රාජා පටිවිරුද්ධං, බහිරාජානං උපසඞ්කමිස්සති තතො තස්ස පටික්කමනං භවිස්සතීති එවං රඤ්ඤො උපයානාපයානං ව්‍යාකරොති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **ජයපරාජයා** පාකටායෙව.

චන්දග්ගාහාදයො අසුකදිවසෙ රාහු චන්දං ගහෙස්සතීති ව්‍යාකරණවසෙනෙව වෙදිතබ්බා. අපි ච, නක්ඛත්තස්ස අඞ්ගාරකාදිගහසමායොගොපි **නක්ඛත්තගාහො**යෙව. “**උක්කාපාතො**”ති: ආකාසතො උක්කානං පතනං. “**දිසාඩාහො**”ති: දිසාකාලුසියං, අග්ගිසිඛධූමසිඛාහි ආකුලභාවො විය. “**දෙවදුන්දුභී**”ති: සුක්ඛවලාහකගජ්ජිතං;

“උග්ගමන”න්ති: උදයනං. **“ඔග්ගමන”**න්ති: අත්ථඞ්ගමනං. **“සඞ්කිලෙසො”**ති: අවිසුද්ධතා. **“වොදාන”**න්ති: විසුද්ධතා. **“එවං විපාකො”**ති: ලොකස්ස එවං විධො සුඛදුක්ඛාවහො.

“සුබ්බුට්ඨිකා”ති: දෙවස්ස සම්මා ධාරානුප්පවෙච්ඡනං. **“දුබ්බුට්ඨිකා”**ති: අවග්ගහො, වස්සවිබන්ධොති වුත්තං හොති. **“මුද්දා”**ති: හත්ථමුද්දා ගණනා වුච්චති. **“ගණනා”**ති: අච්ඡිද්දකගණනා. **“සඞ්ඛාන”**න්ති: සඞ්කලනපටුප්පාදනාදිවසෙන පිණ්ඩගණනා, යස්ස සා පගුණා හොති, සො රුක්ඛම්පි දිස්වා “එත්තකානි එත්ථ පණ්ණානී”ති ජානාති. **“කාවෙය්‍යන්ති, චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ කවී, චින්තාකවි, සුතකවි, අත්ථකවි, පටිභාණකවී”**ති, ඉමෙසං චතුන්නං කවීනං අත්තනො චින්තාවසෙන වා, “වෙස්සන්තරො නාම රාජා අහොසී”ති ආදීනි සුත්වා සුතවසෙන වා, ඉමස්ස අයං අත්ථො, එවං තං යොජෙස්සාමීති එවං අත්ථවසෙන වා, කිඤ්චිදෙව දිස්වා තප්පටිභාගං කරිස්සාමීති එවං ඨානුප්පත්තිකපටිභාණවසෙන වා ජීවිකත්ථාය කම්මකරණං. **ලොකායතං** වුත්තමෙව.

ආවාහණං නාම ඉමස්ස දාරකස්ස අසුකකුලතො අසුකනක්ඛත්තෙන දාරිකං ආනෙථාති ආවාහකරණං. **“විවාහණ”**න්ති: ඉමං දාරිකං අසුකස්ස නාම දාරකස්ස අසුකනක්ඛත්තෙන දෙථ, එවමස්ස වුඩ්ඪි භවිස්සතීති විවාහකරණං. **“සංවදන”**න්ති: සංවදනං නාම “අජ්ජ නක්ඛත්තං සුන්දරං අජ්ජෙව සමග්ගා හොථ, ඉති වො වියොගො න භවිස්සතීති එවං සමග්ගකරණං. **විවදනං** නාම සචෙ වියුජ්ජිතුකාමත්ථ, අජ්ජෙව වියුජ්ජථ, ඉති වො පුන සම්පයොගො න භවිස්සතීති, එවං වියොගකරණං. **“සංකිරණ”**න්ති: “තුම්හෙහි උද්ධාරං වා ඉණං වා දින්නං ධනං අජ්ජ සඞ්කඩ්ඪථ, අජ්ජ සඞ්කඩ්ඪිතං හි ථාවරං හොතීති, එවං ධනපිණ්ඩාපනං. **“විකිරණ”**න්ති: සචෙ ආයොගඋද්ධාරාදිවසෙන ධනං පයොජිතුකාමත්ථ, අජ්ජ පයොජිතං දිගුණං චතුග්ගුණං හොතී”ති එවං ධනපයොජාපනං. **“සුභගකරණ”**න්ති: පියමනාපකරණං, සස්සිරිකකරණං වා. **දුබ්භගකරණං** තබ්බිපරීතං. **“විරුද්ධගබ්භකරණ”**න්ති: විරුද්ධස්ස විනස්සමානස්ස ගබ්භස්ස කරණං, පුන අවිනාසාය ඔසධදානන්ති අත්ථො. ගබ්භො හි වාතෙන පාණකෙහි කම්මුනාති තීහි කාරණෙහි විනස්සති. තත්ථ වාතෙන විනස්සන්තෙ නිගාධනීයං සීතලං භෙසජ්ජං දෙති. පාණකෙහි නස්සන්තෙ පාණකානං පටිකම්මං කරොති. කම්මුනා නස්සන්තං පන බුද්ධාපි පටිබාහිතුං න සක්කොන්ති. **“ජිව්හානිබන්ධන”**න්ති: මන්තෙන ජිව්හාය ථද්ධකරණං. **“හනුසංහනන”**න්ති: මුඛබන්ධමන්තෙන යථා හනුකං චාලෙතුං න සක්කොන්ති: එවං ථද්ධකරණං. **“හත්ථාභිජප්පන”**න්ති: හත්ථානං පරිවත්තනත්ථං මන්තජප්පනං. තස්මිං කිර මන්තෙ සත්තපදන්තරෙ ඨත්වා ජප්පිතෙ ඉතරො හත්ථෙ පරිවත්තෙත්වා ඛිපති. **“කණ්ණජප්පන”**න්ති: කණ්ණෙහි සද්දං අසවණත්ථාය විජ්ජාජප්පනං. තං කිර ජප්පිත්වා විනිච්ඡ

ගණ්හාතෙ යං පුච්ඡති, තං භණති. පුච්ඡකො තං න සුණාති, තතො පටිවචනං සම්පාදෙතුං න සක්කොති. "ආදාසපඤ්හ"න්ති: ආදාසෙ දෙවතං ඔතාරෙත්වා පඤ්හපුච්ඡනං. "කුමාරිකපඤ්හ"න්ති: කුමාරිකාය සරීරෙ දෙවතං ඔතාරෙත්වා පඤ්හපුච්ඡනං. "දෙවපඤ්හ"න්ති: දෙවදාසියා සරීරෙ දෙවතං ඔතාරෙත්වා පඤ්හපුච්ඡනං. "ආදිච්චුපට්ඨාන"න්ති: ජීවිකත්ථාය ආදිච්චපාරිචරියා. "මහතුපට්ඨාන"න්ති තථෙව මහාබ්‍රහ්මපාරිචරියා. "අබ්භුජ්ජලන"න්ති: මන්තෙන මුඛතො අග්ගිජාලානීහරණං. "සිරව්හායන"න්ති: එහි සිරි මය්හං සිරෙ පතිට්ඨාහීති එවං සිරෙන සිරියා අව්හායනං.

"සන්තිකම්ම"න්ති: දෙවට්ඨානං ගන්ත්වා සචෙ මෙ ඉදං නාම සමිජ්ඣති, තුම්හාකං ඉමිනා ච ඉමිනා ච උපහාරං කරිස්සාමීති සමිද්ධකාලෙ කත්තබ්බං සන්තිපටිස්සවකම්මං. තස්මිං පන සමිද්ධෙ තස්ස කරණං පණිධිකම්මං නාම. "භූරිකම්ම"න්ති: භූරිඝරෙ[1] වසිත්වා ගහිතමන්තස්ස පයොගකරණං. "වස්සකම්මං වොස්සකම්ම"න්ති: එත්ථ වස්සොති පුරිසො, වොස්සොති පණ්ඩකො, ඉති වොස්සස්ස වස්සකරණං වස්සකම්මං, වස්සස්ස වොස්සකරණං වොස්සකම්මං, තං පන කරොන්තො අච්ඡින්දිකභාවමත්තං පාපෙති, න ලිඞ්ගං අන්තරධාපෙතුං සක්කොති. "වත්ථුකම්ම"න්ති අකතවත්ථුම්හි ගෙහපතිට්ඨාපනං. "වත්ථුපරිකිරණ"න්ති: "ඉදඤ්චිදඤ්ච ආහරථා"ති වත්වා තත්ථ තත්ථ බලිකම්මකරණං. "ආචමන"න්ති උදකෙන මුඛසුද්ධිකරණං. 'නහාපන'න්ති: අඤ්ඤෙසං නහාපනං. 'ජුහන'න්ති: තෙසං අත්ථාය අග්ගිජුහනං. 'වමන'න්ති: යොගං දත්වා වමනකරණං විරෙචනෙපි එසෙව නයො "උද්ධවිරෙචන"න්ති: උද්ධං දොසානං නීහරණං. 'සීසවිරෙචන'න්ති: සිරොවිරෙචනං. 'කණ්ණතෙල'න්ති: කණ්ණානං බන්ධනත්ථං වා වණහරණත්ථං වා භෙසජ්ජතෙලපචනං. "නෙත්තතප්පන"න්ති: අක්ඛිතප්පනතෙලං. 'නත්ථුකම්ම'න්ති: තෙලං යොජෙත්වා නත්ථුකරණං. 'අඤ්ජන'න්ති: ද්වෙ වා තීණි වා පටලානි නීහරණසමත්ථං ඛාරඤ්ජනං. 'පච්චඤ්ජන'න්ති: නිබ්බාපනීයසීතලභෙසජ්ජඤ්ජනං. "සාලාකිය"න්ති: සලාකවෙජ්ජකම්මං. "සල්ලකත්තිය"න්ති: සල්ලකත්තවෙජ්ජකම්මං. දාරකතිකිච්ඡා වුච්චති කොමාරභච්චවෙජ්ජකම්මං. "මූලභෙසජ්ජානං අනුප්පදාන"න්ති: ඉමිනා කායතිකිච්ඡං දස්සෙති. "ඔසධීනං පටිමොක්ඛො"ති: ඛාරාදීනි දත්වා තදනුරූපෙ වණෙ ගතෙ තෙසං අපනයනං.

එත්තාවතා මහාසීලං නිට්ඨිතං හොති.

---

1. සී. II, "භූමිඝරෙ."

එවං බ්‍රහ්මදත්තෙන වුත්තවණ්ණස්ස අනුසන්ධිවසෙන තිවිධං සීලං විත්ථාරෙත්වා ඉදානි භික්ඛුසඞ්ඝෙන වුත්තවණ්ණස්ස අනුසන්ධිවසෙන **"අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙ ච ධම්මා ගම්භීරා දුද්දසා"**ති ආදිනා නයෙන සුඤ්ඤතාපකාසනං ආරභි. තත්ථ **"ධම්මා"**ති: ගුණෙ දෙසනායං පරියත්තියං නිස්සත්තෙති එවමාදීසු ධම්මසද්දො වත්තති.

"න හි ධම්මො අධම්මො ච උභො සමවිපාකිනො,
අධම්මො නිරයං නෙති ධම්මො පාපෙති සුගති"න්ති

ආදීසු හි ගුණෙ ධම්මසද්දො. "ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි ආදි කල්‍යාණ"න්ති ආදීසු දෙසනායං. "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාති සුත්තං ගෙය්‍ය"න්ති ආදීසු පරියත්තියං, "තස්මිං ඛො පන සමයෙ ධම්මා හොන්ති ඛන්ධා හොන්ති"ති ආදීසු නිස්සත්තෙ, ඉධ පන ගුණෙ වත්තති. තස්මා "අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙ ච තථාගතස්ස ගුණා"ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **'ගම්භීරා'**ති: මහාසමුද්දො විය මකසතුණ්ඩසූචියා අඤ්ඤත්‍ර තථාගතා අඤ්ඤෙසං ඤාණෙන අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා. ගම්භීරත්තායෙව **දුද්දසා.** දුද්දසත්තායෙව ච **දුරනුබොධා.** නිබ්බුතසබ්බපරිළාහත්තා **සන්තා.** සන්තාරම්මණෙසු පවත්තනතොපි සන්තා. අතිත්තිකරට්ඨෙන **පණීතා.** සාදුරසභොජනං විය. උත්තමඤාණවිසයත්තා න තක්කෙන අවචරිතබ්බාති=අතක්කාවචරා. **නිපුණා** සණ්හසුඛුමසභාවත්තා. බාලානං අවිසයතො පණ්ඩිතෙහියෙව වෙදිතබ්බාති=**පණ්ඩිතවෙදනීයා.** **"යෙ තථාගතො** සයං අභිඤ්ඤා **සච්ඡිකත්වා පවෙදෙතී"**ති: "යෙ ධම්මෙ තථාගතො අනඤ්ඤනෙය්‍යො හුත්වා සයමෙව අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන පච්චක්ඛං කත්වා පවෙදෙති දීපෙති කථෙති පකාසෙති. **"යෙහී"**ති: යෙහි ගුණධම්මෙහි. **"යථාභුච්චං"**ති: යථාභූතං. **වණ්ණං සම්මා වදමානා වදෙය්‍යු"**න්ති: තථාගතස්ස වණ්ණං වත්තුකාමා සම්මා වදෙය්‍යුං, අහාපෙත්වා වත්තුං සක්කුණෙය්‍යුන්ති අත්ථො. කතමෙ පන තෙ ධම්මා භගවතා එවං ථොමිතාති? සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. යදි එවං කස්මා පුථුවචනනිද්දෙසො කතොති? පුථුචිත්තසම්පයොගතො චෙව පුථුආරම්මණතො ච. තං හි චතූසු ඤාණසම්පයුත්තමහාකිරියචිත්තෙසු ලබ්භති, න චස්ස කොචි ධම්මො ආරම්මණං නාම න හොති. යථාහ:–"අතීතං සබ්බං ජානාතීති=සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති=අනාවරණඤ්ඤාණ"න්ති ආදි. ඉති පුථුචිත්තසම්පයොගතො පුනප්පුන උප්පත්තිවසෙන පුථුආරම්මණතො ච පුථුවචනනිද්දෙසො කතොති. **"අඤ්ඤෙවා"**ති: ඉදං පනෙත්ථ වවත්ථාපනවචනං, අඤ්ඤෙ වා න පාණාතිපාතා වෙරමණිආදයො ගම්භීරාව න උත්තානාති එවං සබ්බපදෙහි යොජෙතබ්බං. සාවකපාරමීඤාණං හි ගම්භීරං, තත්ථවවත්ථානං නත්ථි. පච්චෙකබුද්ධඤාණං පන තතො ගම්භීරතරන්ති. තත්ථාපි

වත්තබ්බතං නත්ථි. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පන තතොපි ගම්භීරතරන්ති, ඉතො පනඤ්ඤං ගම්භීරතරං නත්ථි. තස්මා ගම්භීරාවාති වත්තබ්බතං ලභති. තථා දුද්දසාව දුරනුබොධාවාති සබ්බං වෙදිතබ්බං.

“කතමෙ ච තෙ භික්ඛවෙ”ති: අයං පන තෙසං ධම්මානං කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. **සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා**ති ආදිසු පුච්ඡාය විස්සජ්ජනං. කස්මා පනෙතං එවමාරද්ධන්ති චෙ? බුද්ධානං හි චත්තාරි ඨානානි පත්වා ගජ්ජිතං මහන්තං හොති, ඤාණං අනුපවිසති, බුද්ධඤාණස්ස මහන්තභාවො පඤ්ඤායති; දෙසනා ගම්භීරා හොති තිලක්ඛණාහතා සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තා. කතමානි චත්තාරි? විනයපණ්ණත්තිං, භුම්මන්තරං, පච්චයාකාරං, සමයන්තරන්ති. කස්මා? “ඉදං ලහුකං, ඉදං ගරුකං, ඉදං සතෙකිච්ඡං, ඉදං අතෙකිච්ඡං, අයං ආපත්ති, අයං අනාපත්ති, අයං ආපත්ති ඡෙජ්ජගාමිනී, අයං වුට්ඨානගාමිනී, අයං දෙසනාගාමිනී, අයං ලොකවජ්ජං. අයං පණ්ණත්තිවජ්ජා, ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං ඉදං පඤ්ඤපෙතබ්බ”න්ති යං එවං ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං සික්ඛාපදපඤ්ඤපනං නාම, තත්ථ අඤ්ඤෙසං ථාමො වා බලං වා නත්ථි, අවිසයො එස අඤ්ඤෙසං, තථාගතස්සෙව විසයො. ඉති විනයපණ්ණත්තිං පත්වා බුද්ධානං ගජ්ජිතං මහන්තං හොති, ඤාණං අනුපවිසති–පෙ–සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තා”ති. තථා “ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා නාම,–පෙ–අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො නාම, පඤ්චක්ඛන්ධා නාම, ද්වාදසායතනානි නාම, අට්ඨාරස ධාතුයො නාම, චත්තාරි අරියසච්චානි නාම, බාවීසතින්ද්‍රියානි නාම, නව හෙතූ නාම, චත්තාරො ආහාරා නාම, සත්ත ඵස්සා නාම, සත්ත වෙදනා නාම, සත්ත සඤ්ඤා නාම, සත්ත චෙතනා නාම, සත්ත චිත්තානි නාම, එතෙසු එත්තකා කාමාවචරධම්මා නාම, එත්තකා රූපාවචර අරූපාවචරපරියාපන්නධම්මා නාම, එත්තකා ලොකිය ධම්මා නාම, එත්තකා ලොකුත්තරධම්මා නාමා”ති චතුවීසති සමන්තපට්ඨානං අනන්තනයං අභිධම්මපිටකං විභජිත්වා විභජිත්වා කථෙතුං අඤ්ඤෙසං ථාමො වා බලං වා නත්ථි, අවිසයො එස අඤ්ඤෙසං, තථාගතස්සෙව විසයො. ඉති භුම්මන්තරපරිච්ඡෙදං පත්වා බුද්ධානං ගජ්ජිතං මහන්තං හොති, ඤාණං අනුපවිසති,–පෙ–සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තා”ති. තථා “යා අයං අවිජ්ජා සංඛාරානං නවහාකාරෙහි පච්චයො හොති, උප්පාදො හුත්වා පච්චයො හොති, පවත්තං හුත්වා–පෙ–නිමිත්තං–ආයූහනං–සංයොගො–පළිබොධො–සමුදයො–හෙතු–පච්චයො හුත්වා පච්චයො හොති; තථා සංඛාරාදයො විඤ්ඤාණාදීනං. යථාහ:–“කථං පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං? අවිජ්ජා සංඛාරානං උප්පාදට්ඨිති ච පවත්තට්ඨිති ච නිමිත්තට්ඨිති ච ආයූහනට්ඨිති ච සංයොගට්ඨිති ච පළිබොධට්ඨිති ච සමුදයට්ඨිති ච හෙතුට්ඨිති ච පච්චයට්ඨිති ච ඉමෙහි නවහාකාරෙහි අවිජ්ජා පච්චයො, සංඛාරා පච්චයසමුප්පන්නා. උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති, පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා

ධමමඨිතිඤාණං. අතීතමපි අද්ධානං–අනාගතමපි අද්ධානං අවිජජා සංඛාරානං–පෙ–ජාති ජරාමරණසස–පෙ–පච්චයඨිති ච, ඉමෙහි නවහාකාරෙහි ජාති පච්චයො, ජරාමරණං පච්චයසමුපපනනං, උභොපෙතෙ ධමමා පච්චයසමුපපනනානි, පච්චයපරිගගහෙ පඤ්ඤා ධමමඨිතිඤාණ"නති එවමිමං තසස තසස ධමමසස තථා තථා පච්චයභාවෙන පවතතං තිඅද්ධං තිසන්ධිං චතුසඞ්ඛෙපං වීසතාකාරං පටිච්චසමුපපාදං විභජිත්වා විභජිත්වා කථෙතුං අඤ්ඤසස ථාමො වා බලං වා නත්ථි, අවිසයො එස අඤ්ඤසස, තථාගතසෙසව විසයො, ඉති පච්චයාකාරං පත්වා බුද්ධානං ගජජිතං මහනතං හොති, ඤාණං අනුපවිසති–පෙ–සුඤ්ඤතාපටිසංයුතතා"ති. තථා "චතතාරො ජනා සසසතවාදා නාම, චතතාරො එකච්චසසසතවාදා, චතතාරො අනතානනතිකා, චතතාරො අමරාවික්ඛෙපිකා, ද්වෙ අධිච්චසමුපපනනිකා, සොළස සඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා, සතත උච්ඡෙදවාදා, පඤ්ච දිට්ඨධමමනිබ්බාණවාදා නාම, තෙ ඉදං නිසසාය ඉදං ගණ්හනතී"ති ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතානි භින්දිත්වා නිජ්ජටං නිග්ගුම්බං කත්වා කථෙතුං අඤ්ඤසස ථාමො වා බලං වා නත්ථි, අවිසයො එස අඤ්ඤසස. තථාගතසෙසව විසයො ඉති සමයනතරං පත්වා බුද්ධානං ගජජිතං මහනතං හොති, ඤාණං අනුපවිසති, බුද්ධඤාණසස මහනතභාවො පඤ්ඤායති, දෙසනා ගම්භීරා හොති තිලක්ඛණබ්භාහතා. සුඤ්ඤතාපටිසංයුතතා"ති. ඉමසමිං පන ඨානෙ සමයනතරං ලබ්භති. තසමා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසස මහනතභාවදසසනත්ථං දෙසනාය ච සුඤ්ඤතාපකාසනත්ථං[1] සමයනතරං අනුපවිසනෙතා ධමමරාජා **"සනති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහමණා"**ති එවං පුච්ඡාවිසසජජනං ආරභි.

තත්ථ **'සනති'**ති: අත්ථි සංවිජජනති උපලබ්භනති. **"භික්ඛවෙ"**ති: ආලපනවචනං. **'එකෙ'**ති: එකච්චෙ. **"සමණබ්‍රාහමණා"**ති: පබ්බජ්ජූපගතභාවෙන සමණා ජාතියා බ්‍රාහමණා, ලොකෙන වා සමණාති ච බ්‍රාහමණාති ච එවං සමමතා. පුබ්බනතං කපෙපත්වා විකපෙපත්වා ගණ්හනතීති=**පුබ්බනතකප්පිකා.** පුබ්බනතකපෙපා වා එතෙසං අත්ථීති පුබ්බනතකප්පිකා. තත්ථ **'අනෙතා'**ති: අයං සද්දො අනතඅබ්භනතරමරියාදලාමකපරභාගකොට්ඨාසෙසු දිසසති. "අනතපූරො උදරපූරො"ති ආදිසු හි අනෙත අනතසද්දො. "චරනති ලොකෙ පරිවාරඡනනා අනෙතා අසුද්ධා බහි සොභමානා"ති ආදිසු අබ්භනතරෙ. "කායබන්ධනසස අනෙතා ජීරති දසා, හරිතනතං වා පත්ථනතං වා සෙලනතං වා"ති ආදිසු මරියාදායං. "අනතමිදං භික්ඛවෙ ජීවිකාන"නති ආදිසු ලාමකෙ. "එසෙවනෙතා දුක්ඛසසා"ති ආදිසු පරභාගෙ. සබ්බපච්චයසංඛයො හි දුක්ඛසස පරභාගො කොටීතිපි වුච්චති. "සක්කායො ඛො ආවුසො එකො අනෙතා"ති ආදිසු කොට්ඨාසෙ වතතනති. සවායං ඉධාපි

1. සී. I & II. පකාසනභාවත්ථං.

කොට්ඨාසෙ වත්තති. **කප්ප**සද්දොපි "තිට්ඨතු භන්තෙ භගවා කප්පං" අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතුං. කප්පකතෙන අකප්පකතං සංසිබ්බිතං හොතීති එවං ආයුකප්පලෙසකප්පවිනයකප්පාදීසු සම්බහුලෙසු අත්ථෙසු වත්තති. ඉධ තණ්හාදිට්ඨීසු වත්තතීති වෙදිතබ්බො. වුත්තම්පි චෙතං:- "කප්පාති උද්දානතො ද්වෙ කප්පා තණ්හාකප්පො ච දිට්ඨිකප්පො" චාති. තස්මා තණ්හාදිට්ඨිවසෙන අතීතං ඛන්ධකොට්ඨාසං කප්පෙත්වා විකප්පෙත්වා[1] ඨිතාති=පුබ්බන්තකප්පිකාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තෙසං එවං පුබ්බන්තං කප්පෙත්වා ඨිතානං පුනප්පුන උප්පජ්ජනවසෙන පුබ්බන්තමෙව අනුගතා දිට්ඨීති=පුබ්බන්තානුදිට්ඨිනො. තෙ එවං දිට්ඨිනො තං පුබ්බන්තං ආරබ්භ ආගම්ම පටිච්ච අඤ්ඤම්පි ජනං දිට්ඨිගතිකං කරොන්තා අනෙකවිහිතානි අධිවුත්තිපදානි අභිවදන්ති අට්ඨාදසහි වත්ථූහි. තත්ථ **"අනෙකවිහිතානී"**ති: අනෙකවිධානි **"අධිවුත්තිපදානී"**ති: අධිවචනපදානි. අථ වා භූතමත්ථං අභිභවිත්වා යථාසභාවතො අග්ගහෙත්වා වත්තනතො අධිවුත්තියොති දිට්ඨියො වුච්චන්ති. අධිවුත්තීනං පදානි=අධිවුත්තිපදානි. දිට්ඨිදීපකානි වචනානීති අත්ථො. **"අට්ඨාදසහි වත්ථූහී"**ති: අට්ඨාදසහි කාරණෙහි.

ඉදානි යෙහි අට්ඨාදසහි වත්ථූහි අභිවදන්ති, තෙසං කථෙතුකම්‍යතාය පුච්ඡාය **"තෙ ච භොන්තො"**ති ආදිනා නයෙන පුච්ඡිත්වා තානි වත්ථූනි විභජිත්වා දස්සෙතුං **"සන්ති භික්ඛවෙ"**ති ආදිමාහ.

තත්ථ වදන්ති එතෙනාති=වාදො, දිට්ඨිගතස්සෙතං අධිවචනං. සස්සතො වාදො එතෙසන්ති=**සස්සතවාදා,** සස්සතදිට්ඨිනොති අත්ථො. එතෙනෙව නයෙන ඉතො පරෙසම්පි එවරූපානං පදානං අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්චා"**ති: රූපාදීසු අඤ්ඤතරං අත්තාති ච ලොකොති ච ගහෙත්වා තං **සස්සතං** අමරං නිච්චං ධුවං **පඤ්ඤපෙන්ති.** යථාහ "රූපං අත්තා චෙව ලොකො ච සස්සතො චාති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති; වෙදනං–පෙ–සඤ්ඤං–සංඛාරෙ– විඤ්ඤාණං අත්තා චෙව ලොකො ච සස්සතො චාති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්තී"ති.

"ආතප්පමන්වායා"ති ආදීසු විරියං කිලෙසානං ආතාපනවසෙන ආතප්පන්ති වුත්තං. තදෙව පදහනවසෙන **පධානං.** පුනප්පුන පයුත්තවසෙන **අනුයොගො.** ඉති එතං තිප්පභෙදං විරියං **අන්වාය** ආගම්ම, පටිච්චාති අත්ථො. **අප්පමාදො** වුච්චති සතියා අවිප්පවාසො. **"සම්මාමනසිකාරො"**ති: උපායමනසිකාරො පථමනසිකාරො, අත්ථතො ඤාණන්ති වුත්තං හොති. යස්මිං හි මනසිකාරෙ ඨිතස්ස පුබ්බෙනිවාසඤාණං ඉජ්ඣති, අයං ඉමස්මිං ඨානෙ මනසිකාරොති අධිප්පෙතො. තස්මා විරියඤ්ච සතිඤ්ච ඤාණඤ්ච ආගම්මාති අය

1. සී. I.& II. පකප්පෙත්වා.

මෙත්ථ සංඛෙපො.[1] **"තථාරූප"**න්ති: තථාජාතිකං. **"චෙතො සමාධි"**න්ති: චිත්තසමාධිං. **"ඵුසතී"**ති: වින්දති පටිලභති. **"යථා සමාහිතෙ චිත්තෙ"**ති: යෙන සමාධිනා සම්මා ආහිතෙ සුට්ඨපිතෙ චිත්තම්හි. **"අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසන්"**ති ආදීනං අත්ථො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො. **"සො** එවමාහාති : එවං ඣානානුභාවසම්පන්නො හුත්වා දිට්ඨිගතිකො එවං වදති. **"වඤ්ඣො"**ති: වඤ්ඣපසුවඤ්ඣතාලාදයො විය අඵලො, කස්සචි අජනකොති අත්ථො. එතෙන අත්තාති ච ලොකොති ච ගහිතානං ඣානාදීනං රූපාදිජනකභාවං පටික්ඛිපති. පබ්බතකූටං විය ඨිතොති=**"කූටට්ඨො; එසිකට්ඨායිට්ඨිතො"**ති: එසිකට්ඨායී විය හුත්වා ඨිතොති=එසිකට්ඨායිට්ඨිතො; යථා සුනිඛාතො එසිකාත්ථම්භො නිච්චලො තිට්ඨති, එවං ඨිතොති අත්ථො. උභයෙනාපි ලොකස්ස විනාසාභාවං දීපෙති. කෙචි පන "ඉසිකට්ඨායිට්ඨිතො"ති පාළිං වත්වා "මුඤ්ජෙ ඉසිකා විය ඨිතො"ති වදන්ති. තත්‍රාධිප්පායො, "යමිදං ජායතීති වුච්චති, තං මුඤ්ජතො ඉසිකා විය විජ්ජමානමෙව නික්ඛමති, යස්මා ඉසිකට්ඨායිට්ඨිතො, තස්මා **තෙව සත්තා සන්ධාවන්ති,** ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තීති අත්ථො. **"සංසරන්තී"**ති: අපරාපරං සඤ්චරන්ති; **"චවන්තී"**ති: එවං සංඛං ගච්ඡන්ති. තථා **"උපපජ්ජන්තී"**ති: අට්ඨකථායං පන පුබ්බෙ **"සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා"**ති වත්වා ඉදානි "තෙව සත්තා සන්ධාවන්තී"ති ආදිනා වචනෙන අයං දිට්ඨිගතිකො අත්තනායෙව අත්තනො වාදං භින්දති. දිට්ඨිගතිකස්ස දස්සනං නාම අනිබද්ධං, ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණු විය චලං, උම්මත්තකපච්ඡියං පූවඛණ්ඩගූථගොමයාදීනි විය එත්ථ සුන්දරම්පි අසුන්දරම්පි හොතියෙවා"ති වුත්තං. **"අත්ථිත්වෙව සස්සතිසම"**න්ති: එත්ථ සස්සතීති නිච්චං විජ්ජමානතාය මහාපථවිං මඤ්ඤති, තථාසිනෙරුපබ්බතචන්දිමසූරියෙ, තතො තෙහි සමං අත්තානං මඤ්ඤමානො "අත්ථිත්වෙව සස්සතිසමන්"ති වදති. ඉදානි "සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා"ති ආදිකාය පටිඤ්ඤාය සාධනත්ථං හෙතුං දස්සෙන්තො **"තං කිස්ස හෙතු?–අහං හි ආතප්පමන්වාය"**ති: ආදිමාහ; තත්ථ **"ඉමිනාමහං එවං ජානාමී"**ති, ඉමිනා විසෙසාධිගමෙන අහං එතං පච්චක්ඛතො ජානාමි. "න කෙවලං සද්ධාමත්තකෙන වදාමී"ති දස්සෙති. මකාරො පනෙත්ථ පදසන්ධිකරණත්ථං වුත්තො. **"ඉදං භික්ඛවෙ පඨමං ඨාන"**න්ති: චතූහි වත්ථූහීති වත්ථුසද්දෙන වුත්තෙසු චතූසු ඨානෙසු පඨමං ඨානං ඉදං, අනෙකජාතිසතසහස්සමත්තානුස්සරණං පඨමං කාරණන්ති අත්ථො.

උපරි වාරද්වයෙපි එසෙව නයො; කෙවලං හි අයං වාරො අනෙකජාතිසතසහස්සානුස්සරණවසෙන වුත්තො. ඉතරෙ දසචත්තාරීසං සංවට්ටවිවට්ටකප්පානුස්සරණවසෙන. මන්දපඤ්ඤා හි තිත්ථියා අනෙකජාතිසතසහස්සමත්තං අනුස්සරන්ති. මජ්ඣිමපඤ්ඤා දස සංවට්ටවිවට්ටකප්පානි. තික්ඛපඤ්ඤා චත්තාරීසං, න තතො උද්ධං.

1. සී. II. සංඛෙපතො.

චතුද්වාරෙ තක්කයතීති=**තක්කී**, තක්කො වා අස්ස අත්ථීති=
තක්කී, තක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා දිට්ඨිගාහිනො එතං අධිවචනං. වීමං
සාය සමන්නාගතොති=**වීමංසී**, වීමංසා නාම තුලනා රුච්චනා ඛමා
පනා. යථා හි පුරිසො යට්ඨියා උදකං වීමංසිත්වා වීමංසිත්වා[1] ඔතරති,
එවමෙවං යො තුලයිත්වා රුච්චිත්වා ඛමාපෙත්වා දිට්ඨිං ගණ්හාති, සො
වීමංසීති වෙදිතබ්බො. "**තක්කපරියාහතන්**"ති: තක්කෙන පරියා
හතං, තෙන තෙන පරියායෙන තක්කෙත්වාති අත්ථො. "**වීමංසානු
චරිතන්**"ති: තාය වුත්තප්පකාරාය වීමංසාය අනුවිචරිතං. "**සයම්පටි
භාණන්**"ති: අත්තනො පටිභාණමත්තසඤ්ජාතං. "**එවමාහා**"ති:
සස්සතදිට්ඨිං ගහෙත්වා එවං වදති. තත්ථ චතුබ්බිධො තක්කී, අනුස්සු
තිකො ජාතිස්සරො ලාභී සුද්ධතක්කිකොති. තත්ථ යො "වෙස්සන්තරො
නාම රාජා අහොසිං"ති ආදීනි සුත්වා "තෙන හි යදි වෙස්සන්තරොව
භගවා, සස්සතො අත්තා"ති තක්කයන්තො දිට්ඨිං ගණ්හාති අයං
අනුස්සුතිකො නාම. ද්වෙ තිස්සො ජාතියො සරිත්වා "අහමෙව පුබ්බෙ
අසුකස්මිං නාම අහොසිං, තස්මා සස්සතො අත්තා"ති තක්කයන්තො
ජාතිස්සරතක්කී නාම. යො පන ලාභිතාය "යථා මෙ ඉදානි අත්තා
සුඛිතො, අතීතෙපි එවං ආසිං, අනාගතෙපි එවං භවිස්සතී"ති තක්ක
සිත්වා දිට්ඨිං ගණ්හාති, අයං ලාභිතක්කිකො[2] නාම. "එවං සති ඉදං
හොති, එවං සති ඉදං න හොතී"ති තක්කමත්තෙනෙව පන
ගණ්හන්තො සුද්ධතක්කිකො නාම.

"**එතෙසං වා අඤ්ඤතරෙනා**"ති: එතෙසංයෙව චතුන්නං
වත්ථූනං අඤ්ඤතරෙන එකෙන වා ද්වීහි වා තීහි වා. "**නත්ථි ඉතො
බහිද්ධා**"ති: "ඉමෙහි පන වත්ථූහි බහි අඤ්ඤං එකකාරණම්පි සස්සත
පඤ්ඤත්තියා නත්ථී"ති අප්පතිවත්තියං සීහනාදං නදති. "**තයිදං
භික්ඛවෙ තථාගතො පජානාතී**"ති: භික්ඛවෙ තං ඉදං චතුබ්බිධම්පි
දිට්ඨිගතං තථාගතො නානප්පකාරතො ජානාති. තතො තං පජානනා
කාරං දස්සෙන්තො "**ඉමෙ දිට්ඨිට්ඨානා**"ති ආදිමාහ. තත්ථ දිට්ඨියොව=
දිට්ඨිට්ඨානා නාම. අපි ච දිට්ඨීනං කාරණම්පි දිට්ඨිට්ඨානමෙව. යථාහ:– "කත
මානි අට්ඨ දිට්ඨිට්ඨානානි? ඛන්ධාපි[3] දිට්ඨිට්ඨානං, අවිජ්ජාපි–පෙ–ඵස්සොපි
සඤ්ඤාපි, විතක්කොපි, අයොනිසොමනසිකාරොපි, පාපමිත්තොපි,
පරතො ඝොසොපි දිට්ඨිට්ඨානං. ඛන්ධා හෙතු ඛන්ධා පච්චයා දිට්ඨීනං උප්පා
දාය සමුට්ඨානට්ඨෙන, එවං ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං. අවිජ්ජා හෙතු–පෙ–පාප
මිත්තො–පෙ–පරතො ඝොසො හෙතු පරතො ඝොසො පච්චයො
දිට්ඨීනං උප්පාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙන, එවං පරතොපි ඝොසො දිට්ඨිට්ඨාන"න්ති.
"**එවං ගහිතා**"ති: දිට්ඨිසංඛාතා තාව දිට්ඨිට්ඨානා, "සස්සතො අත්තා ච
ලොකො චා"ති එවං ගහිතා ආදින්නා පවත්තිතාති අත්ථො. "**එවං
පරාමට්ඨා**"ති: නිරාසඞ්කචිත්තතාය පුනප්පුන ආමට්ඨා=පරාමට්ඨා, "ඉද

1. සී. II & III. විමංසිත්වා. 2. සී. I. ලාභිඅනුතක්කිකො.
3. සී. II. ඛන්ධා.

මෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤ"න්ති පරිනිට්ඨාපිතා කාරණසංඛාතා පන දිට්ඨිට්ඨානා යථා ගය්හමානා දිට්ඨියො සමුට්ඨාපෙන්ති. එවං ආරම්මණවසෙන ච පවත්තනවසෙන ච සෙවන වසෙන ච ගහිතා; අනාදීනවදස්සිතාය පුනප්පුන ගහණවසෙන පරාමට්ඨා. **"එවං ගතිකා"**ති: එවං නිරයතිරච්ඡානපෙත්තිවිසයගතීනං අඤ්ඤතරගතිකා. **'එවං අභිසම්පරායා"**ති: ඉදං පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං, එවං විධා පරලොකාති වුත්තං හොති. **"තඤ්ච තථාගතො පජානාතී"**ති: න කෙවලඤ්ච තථාගතො සකාරණං සගතිකං දිට්ඨිගතමෙව පජානාති, අථ ඛො තඤ්ච සබ්බං පජානාති. **තතො ච උත්තරිතරං** සීලඤ්චෙව සමාධිඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්ච පජානාති. **"තඤ්ච පජානනං න පරාමසතී"**ති: තඤ්ච එවං විධං අනුත්තරං විසෙසං පජානන්තොපි අහං පජානාමී"ති තණ්හාදිට්ඨිමානපරාමාසවසෙන න පරාමසති. **"අපරාමසතො චස්ස පච්චත්තඤ්ඤෙව නිබ්බුති විදිතා"**ති: එවං අපරාමසතො චස්ස අපරප්පච්චයා සයමෙව අත්තනායෙව තෙසං පරාමාසකිලෙසානං නිබ්බුති විදිතා, "පාකටං භික්ඛවෙ තථාගතස්ස නිබ්බාණ"න්ති දස්සෙති. ඉදානි යථා පටිපන්නෙන තථාගතෙන යා නිබ්බුති අධිගතා තං පටිපත්තිං දස්සෙතුං යාසු වෙදනාසු රත්තා තිත්ථියා "ඉධ සුඛිතො භවිස්සාම, එත්ථ සුඛිතො භවිස්සාමා"ති දිට්ඨිගහණං පවිසන්ති. තාසංයෙව වෙදනානං වසෙන කම්මට්ඨානං ආචික්ඛන්තො **"වෙදනානං සමුදයඤ්චා"**ති: ආදිමාහ. තත්ථ **"යථාභූතං විදිත්වා"**ති: "අවිජ්ජා සමුදයා වෙදනාසමුදයො, තණ්හාසමුදයා–පෙ–කම්මසමුදයා ඵස්සසමුදයා වෙදනාසමුදයො"ති පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති, නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සතීති ඉමෙසං පඤ්චන්නං ලක්ඛණානං වසෙන වෙදනානං සමුදයං යථාභූතං විදිත්වා, "අවිජ්ජානිරොධා වෙදනානිරොධො, තණ්හානිරොධා–පෙ–කම්මනිරොධා– ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධො"ති පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති, විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සතීති ඉමෙසං පඤ්චන්නං ලක්ඛණානං වසෙන වෙදනානං **අත්ථඞ්ගමං** යථාභූතං විදිත්වා:– "යං වෙදනං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං වෙදනාය අස්සාදො"ති එවං **අස්සාදං** යථාභූතං විදිත්වා; "යා වෙදනා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා අයං වෙදනාය ආදීනවො"ති එවං **ආදීනවං** යථාභූතං විදිත්වා; "යො වෙදනාය ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහාණං, ඉදං වෙදනාය නිස්සරණ"න්ති එවං **නිස්සරණඤ්ච** යථාභූතං විදිත්වා, විගතච්ඡන්දරාගතාය අනුපාදානො **අනුපාදා විමුත්තො භික්ඛවෙ තථාගතො,** යස්මිං උපාදානෙ සති කිඤ්චි උපාදියෙය්‍ය, උපාදින්නත්තා ච බද්ධො භවෙය්‍ය, තස්ස අභාවා කිඤ්චි ධම්මං අනුපාදියිත්වාව[1] විමුත්තො භික්ඛවෙ තථාගතොති.

1. සී. II. අනාදියිත්වා.

"ඉමෙ ඛො තෙ භික්ඛවෙ"ති: යෙ වො අහං "කතමෙ ච තෙ භික්ඛවෙ ධම්මා ගම්භීරා"ති අපුච්ඡිං, ඉමෙ ඛො තෙ භික්ඛවෙ, තච තථාගතො පජානාති, තතො ච උත්තරිතරං පජානාතීති එවං නිද්දිට්ඨා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණධම්මා ගම්භීරා දුද්දසා-පෙ-පණ්ඩිතවෙදනීයාති වෙදිතබ්බා, යෙහි තථාගතස්ස නෙව පුථුජ්ජනො න සොතාපන්නාදිසු අඤ්ඤතරො වණ්ණං යථාභූතං වත්තුං සක්කොති, අථ ඛො තථාගතොව යථාභුච්චං වණ්ණං සම්මා වදමානො වදෙය්‍යාති එවං පුච්ඡමානෙනාපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව පුට්ඨං නිය්‍යාතෙන්තෙනාපි තදෙව නිය්‍යාතිතං අන්තරා පන දිට්ඨියො විභත්තාති.

පඨමකභාණවාරවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

"එකච්චසස්සතිකා"ති: එකච්චසස්සතවාදා; තෙ දුවිධා හොන්ති, සත්තෙකච්චසස්සතිකා සංඛාරෙකච්චසස්සතිකාති. දුවිධාපි ඉධ ගහිතායෙව.

"යං"ති නිපාතමත්තං. **"කදාචි"**ති: කිස්මිඤ්චි කාලෙ. **"කරහචි"**ති: තස්සෙව වෙවචනං. **"දීඝස්ස අද්ධුනො"**ති: දීඝස්ස කාලස්ස. **"අච්චයෙනා"**ති: අතික්කමෙන. **"සංවට්ටති"**ති: විනස්සති. **"යෙභුය්‍යෙනා"**ති: යෙ උපරි බ්‍රහ්මලොකෙසු වා ආරුප්පෙසු වා නිබ්බත්තන්ති, තදවසෙසෙ සන්ධාය වුත්තං. ඣානමනෙන නිබ්බත්තත්තා **මනොමයා;** පීති තෙසං භක්ඛො ආහාරොති=**පීතිභක්ඛා.** අත්තනො අත්තනොව තෙසං පභාති=**සයම්පභා.** අන්තලික්ඛෙ චරන්තීති=**අන්තලික්ඛචරා.** සුභෙසු උය්‍යානවිමානකප්පරුක්ඛාදිසු තිට්ඨන්තීති සුභා වා මනොරමවත්ථාභරණා හුත්වා තිට්ඨන්තීති=**සුභට්ඨායිනො.** **"චිරං දීඝමද්ධාන"**න්ති: උක්කංසෙන අට්ඨකප්පෙ. **"විවට්ටති"**ති: සණ්ඨාති. **"සුඤ්ඤං බ්‍රහ්මවිමාන"**න්ති: පකතියා නිබ්බත්තසත්තානං නත්ථිතාය සුඤ්ඤං බ්‍රහ්මකායිකභූමි නිබ්බත්තතීති අත්ථො. තස්ස කත්තා වා කාරෙතා වා නත්ථි. විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙන පන කම්මපච්චයා උතුසමුට්ඨානා[1] රතනභූමි නිබ්බත්තති. පකතිනිබ්බත්තිට්ඨානෙසුයෙව චෙත්ථ උය්‍යානකප්පරුක්ඛාදයො නිබ්බත්තන්ති. අථ සත්තානං පකතියා වසිතට්ඨානෙ නිකන්ති උප්පජ්ජති. තෙ පඨමජ්ඣානං භාවෙත්වා තතො ඔතරන්ති තස්මා **"අථඤ්ඤතරො සත්තො"**ති ආදිමාහ.

"ආයුක්ඛයා වා පුඤ්ඤක්ඛයා වා"ති: යෙ උළාරං පුඤ්ඤකම්මං කත්වා යත්ථ කත්ථචි අප්පායුකෙ දිබ්බලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, තෙ අත්තනො පුඤ්ඤබලෙන ඨාතුං න සක්කොන්ති, තස්ස පන දෙවලොකස්ස ආයුප්පමාණෙනෙව චවන්තීති ආයුක්ඛයා චවන්තීති

---

1. සී. I. II & III. කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානා.

වුච්චන්ති. යෙ පන පරිත්තං පුඤ්ඤකම්මං කත්වා දීඝායුකෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, තෙ යාවතායුකං ඨාතුං න සක්කොන්ති, අන්තරාව චවන්තීති පුඤ්ඤක්ඛයා චවන්තීති වුච්චන්ති. **"දීඝමද්ධානං තිට්ඨන්ති"**ති: කප්පං වා උපඩ්ඪකප්පං වා. **"අනභිරති"**ති: අපරස්සාපි සත්තස්ස ආගමනපත්ථනා, යා පන පටිඝසම්පයුත්තා උක්කණ්ඨිතා, සා බ්‍රහ්මලොකෙ නත්ථි. **"පරිතස්සනා"**ති: උබ්බිජ්ජනා ඵන්දනා. සා පනෙසා තාසතස්සනා තණ්හාතස්සනා දිට්ඨිතස්සනා ඤාණතස්සනාති චතුබ්බිධා හොති. තත්ථ ජාතිංපටිච්ච භයං භයානකං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උබ්බෙගො උත්‍රාසො, ජරං-පෙ-ව්‍යාධිං- මරණං පටිච්ච-පෙ-උත්‍රාසොති, අයං තාසතස්සනා නාම. "අහො වත අඤ්ඤෙපි සත්තා ඉත්ථත්තං ආගච්ඡෙය්‍යු"න්ති අයං තණ්හාතස්සනා නාම. "පරිතස්සිත්විප්ඵන්දිතමෙවා"ති: අයං දිට්ඨිතස්සනා නාම. "තෙපි තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා යෙභුය්‍යෙන භයං සංවෙගං සන්තාසං ආපජ්ජන්තී"ති අයං ඤාණතස්සනා නාම. ඉධ පන තණ්හාතස්සනාපි දිට්ඨිතස්සනාපි වට්ටති. **"බ්‍රහ්මවිමාන"**න්ති: ඉධ පඨමාභිනිබ්බත්තස්ස අත්ථාය සුඤ්ඤන්ති න වුත්තං. **"උපපජ්ජන්ති"**ති: උප්පත්තිවසෙන උපගච්ඡන්ති; **"සහබ්‍යත"**න්ති: සහභාවං. **"අභිභූ"**ති: අභිභවිත්වා ඨිතො ජෙට්ඨකො හමස්මීති. **"අනභිභූතො"**ති: අඤ්ඤෙහි අනභිභූතො. **"අඤ්ඤදත්ථු"**ති: එකංසවචනෙ නිපාතො. දස්සනවසෙන **දසො,** සබ්බං පස්සාමීති අත්ථො. **"වසවත්ති"**ති: සබ්බං ජනං වසෙ වත්තෙමි. **"ඉස්සරො කත්තා නිම්මාතා"**ති: අහං ලොකෙ ඉස්සරො, අහං ලොකස්ස කත්තා ච නිම්මාතා ච පථවීහිමවන්තසිනෙරුචක්කවාළමහාසමුද්ද චන්දිමසුරියා මයා නිම්මිතාති. **"සෙට්ඨො සජිතා"**ති: අහං ලොකස්ස උත්තමො ච සජිතා ච "ත්වං ඛත්තියො නාම හොහි, ත්වං බ්‍රාහ්මණො නාම, වෙස්සො නාම, සුද්දො නාම, ගහට්ඨො නාම, පබ්බජිතො නාම, අන්තමසො ත්වං ඔට්ඨො හොහි, ගොණො හොහී"ති එවං සත්තානං සංවිස්සජ්ජෙතා අහන්ති මඤ්ඤති. **"වසී පිතා භූතභව්‍යාන"**න්ති: "අහමස්මි චිණ්ණවසිතත්තා වසී, අහං පිතා භූතානඤ්ච භව්‍යානඤ්චා"ති මඤ්ඤති. තත්ථ අණ්ඩජජලාබුජා සත්තා අන්තොඅණ්ඩකොසෙ චෙව අන්තොවත්ථිම්හි ච භව්‍යා නාම, බහි නික්ඛන්තකාලතො පට්ඨාය භූතා. සංසෙදජා පඨමචිත්තක්ඛණෙ භව්‍යා, දුතියතො පට්ඨාය භූතා. ඔපපාතිකා පඨමිරියාපථෙ භව්‍යා, දුතියතො පට්ඨාය භූතාති වෙදිතබ්බා. තෙ සබ්බෙපි මය්හං පුත්තාති සඤ්ඤාය "අහං පිතා භූතභව්‍යාන"න්ති මඤ්ඤති. ඉදානි කාරණතො සාධෙතුකාමො **"මයා ඉමෙ සත්තා නිම්මිතා"**ති පටිඤ්ඤං කත්වා **"තං කිස්ස හෙතු"**ති? ආදිමාහ. **"ඉත්ථත්ත"**න්ති ඉත්ථංභාවං, බ්‍රහ්මභාවන්ති අත්ථො. **"ඉමිනා මය"**න්ති: අත්තනො කම්මවසෙන චුතාපි උපපන්නාපි ච කෙවලං මඤ්ඤනාමත්තෙනෙව "ඉමිනා මයං නිම්මිතා"ති මඤ්ඤමානා වඞ්කච්ඡිද්දෙ වඞ්කාණි විය ඔණමිත්වා

තස්සෙව පාදමූලං ගච්ඡන්ති. **"වණ්ණවන්තතරා චා"**ති: වණ්ණවන්තතරා ච, අභිරූපා පාසාදිකාති අත්ථො. **"මහෙසක්ඛතරා"**ති: ඉස්සරියපරිවාරවසෙන මහායසතරා. **"ඨානං ඛො පනෙතන්"**ති: කාරණං ඛො පනෙතං. යො[1] තතො චවිත්වා අඤ්ඤත්‍ර න ගච්ඡති, ඉධෙව ආගච්ඡති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **"අගාරස්මා"**ති ගෙහා. **"අනගාරියන්"**ති: පබ්බජ්ජං. පබ්බජ්ජා හි යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිගොරක්ඛාදිකම්මං තත්ථ නත්ථි, තස්මා අනගාරියන්ති වුච්චති. **"පබ්බජතී"**ති: උපගච්ඡති. **"තතො පරං නානුස්සරතී"**ති: තතො පුබ්බෙනිවාසා පරං න සරති, සරිතුං අසක්කොන්තො තත්ථ ඨත්වා දිට්ඨිං ගණ්හාති. **"නිච්චො"**ති ආදිසු තස්ස උප්පත්තිං අපස්සන්තො නිච්චොති වදති. මරණං අපස්සන්තො ධුවොති; සදාභාවතො සස්සතොති; ජරාවසෙනාපි විපරිණාමස්ස අභාවතො අවිපරිණාමධම්මොති; සෙසමෙත්ථ පඨමවාරෙ වුත්තනයමෙව.

දුතියවාරෙ ඛිඩ්ඩාය පදුස්සන්ති විනස්සන්තීති=**ඛිඩ්ඩාපදොසිකා.** ඛිඩ්ඩාපදූසිකාතිපි පාළිං ලිඛන්ති, සා අට්ඨකථායං නත්ථි. **"අතිවෙලන්"**ති: අතිකාලං අතිචිරන්ති අත්ථො. **"හස්සඛිඩ්ඩාරතිධම්මසමාපන්නා"**ති: හස්සරතිධම්මඤ්චෙව ඛිඩ්ඩාරතිධම්මඤ්ච සමාපන්නා අනුයුත්තා, කෙළිහස්සසුඛඤ්චෙව කායිකවාචසිකකීළාසුඛඤ්ච අනුයුත්තා, වුත්තප්පකාරරතිධම්මසමඞ්ගිනො හුත්වා විහරන්තීති අත්ථො. **"සතිපම්මුස්සතී"**ති: ඛාදනීයභොජනීයෙසු සති පම්මුස්සති. තෙ කිර පුඤ්ඤවිසෙසාධිගතෙන මහන්තෙන අත්තනො සිරිවිභවෙන නක්ඛත්තං කීළන්තා තාය සම්පත්තිමහන්තතාය "ආහාරං පරිභුඤ්ජිම්හ, න පරිභුඤ්ජිම්හා"තිපි න ජානන්ති. අථ එකාහාරාතික්කමනතො පට්ඨාය නිරන්තරං ඛාදන්තාපි පිවන්තාපි චවන්තියෙව න තිට්ඨන්ති. කස්මා? කම්මජතෙජස්ස බලවතාය, කරජකායස්ස මන්දතාය.[2] මනුස්සානං හි කම්මජතෙජො මන්දො, කරජකායො බලවා, තෙසං තෙජස්ස මන්දතාය කරජකායස්ස බලවතාය සත්තාහම්පි අතික්කමිත්වා උණ්හොදකඅච්ඡයාගුආදීහි සක්කා වත්ථුං උපත්ථම්භෙතුං. දෙවානං පන තෙජො බලවා හොති, කරජං මන්දං, තෙ එකං ආහාරවෙලං අතික්කමිත්වාපි සණ්ඨාතුං න සක්කොන්ති. යථා නාම ගිම්හානං මජ්ඣන්තිකෙ තත්තපාසාණෙ ඨපිතං පදුමං වා උප්පලං වා සායණ්හසමයෙ ඝටසතෙනාපි සිඤ්චමානං පාකතිකං න හොති විනස්සතියෙව, එවමෙවං පච්ඡා නිරන්තරං ඛාදන්තාපි පිවන්තාපි චවන්තියෙව න තිට්ඨන්ති. තෙනාහ:- **"සති සම්මොසා තෙ දෙවා තම්හා කායා චවන්තී"**ති. කතමෙ පන තෙ දෙවාති? "ඉමෙ නාමා"ති අට්ඨකථාය විචාරණා නත්ථි. "දෙවානං කම්මජතෙජො බලවා හොති කරජං මන්දන්"ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා පන යෙ කෙචි කබළීකාරාහාරූපජීවිනො දෙවා

1. සී. III. සො.
2. "කරජකායස්ස මන්දතාය" ඉච්චයං පාඨො බහූසු න දිස්සතෙ.

එවං කරොන්ති, තෙ එවං වදන්තීති වෙදිතබ්බා. කෙචි පනාහු, "නිම්මාණරතිපරනිම්මිතවසවත්තිනො තෙ දෙවා"ති. ඛිඩ්ඩාය පදුස්සනමත්තෙනෙව හෙතෙ ඛිඩ්ඩාපදොසිකාති වුත්තා. සෙසමෙත්ථ පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තතියවාරෙ මනෙන පදුස්සන්තීති=**මනොපදොසිකා.** කෙ තෙ?[1] චාතුම්මහාරාජිකා. තෙසු කිර එකො දෙවපුත්තො "නක්ඛත්තං කීළිස්සාමී"ති සපරිවාරො රථෙන වීථිං පටිපජ්ජති, අථඤ්ඤො නික්ඛමන්තො තං පුරතො ගච්ඡන්තං දිස්වා "කිම්භො අයං කපණො අදිට්ඨපුබ්බං විය එතං දිස්වා පීතියා උද්ධුමාතො විය ගජ්ජමානො විය ච ගච්ඡතී"ති කුජ්ඣති. පුරතො ගච්ඡන්තොපි නිවත්තිත්වා තං කුද්ධං දිස්වා "කුද්ධා නාම සුවිදිතා[2] හොන්ති"ති කුද්ධභාවමස්ස ඤත්වා "ත්වං කුද්ධො මය්හං කිං කරිස්සසි? අයං සම්පත්ති මයා දානසීලාදීනං වසෙන ලද්ධා, න තුය්හං වසෙනා"ති පටිකුජ්ඣති. එකස්මිං හි කුද්ධෙ ඉතරො අකුද්ධො රක්ඛති, උභොසු පන කුද්ධෙසු එකස්ස කොධො ඉතරස්ස පච්චයො හොති, තස්සපි කොධො ඉතරස්ස පච්චයො හොතීති උභො කන්දන්තානංයෙව ඔරොධානං චවන්ති. අයමෙත්ථ ධම්මතා. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තක්කීවාදෙ අයං චක්ඛාදීනං භෙදං පස්සති, චිත්තං පන යස්මා පුරිමපුරිමං පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස පච්චයං දත්වාව නිරුජ්ඣති, තස්මා චක්ඛාදීනං භෙදතො බලවතරම්පි චිත්තස්ස භෙදං න පස්සති, සො තං අපස්සන්තො "යථා නාම සකුණා එකං රුක්ඛං ජහිත්වා අඤ්ඤස්මිං නිලීයන්ති, එවමෙව ඉමස්මිං අත්තභාවෙ භින්නෙ චිත්තං අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡතී"ති ගහෙත්වා එවමාහ. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

"අන්තානන්තිකා"ති: අන්තානන්තවාදා. අන්තං වා අනන්තං වා අන්තානන්තං වා නෙවන්තං වා නානන්තං වා[3] ආරබ්භ පවත්තවාදාති අත්ථො. **"අන්තසඤ්ඤී ලොකස්මිං විහරතී"**ති: පටිභාගනිමිත්තං චක්කවාළපරියන්තං අවඩ්ඪෙත්වා තං ලොකොති ගහෙත්වා අන්තසඤ්ඤී ලොකස්මිං විහරති; චක්කවාළපරියන්තං කත්වා වඩ්ඪිතකසිණො පන අනන්තසඤ්ඤී හොති; උද්ධමධො අවඩ්ඪෙත්වා පන තිරියං වඩ්ඪෙත්වා උද්ධමධො අන්තසඤ්ඤී. තිරියං අනන්තසඤ්ඤී.

තක්කීවාදෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. ඉමෙ චත්තාරොපි අත්තනා දිට්ඨපුබ්බානුසාරෙනෙව දිට්ඨියා ගහිතත්තා පුබ්බන්තකප්පිකෙසු පවිට්ඨා.

න මරතීති=අමරා. කා සා? "එවම්පි මෙ නො"ති ආදිනා නයෙන පරියන්තරහිතා දිට්ඨිගතිකස්ස දිට්ඨි චෙව වාචා ච. විවිධො ඛෙපොති=

1. ම. I. II & III. එතෙ. 2. සී. II. පුච්ඡිතා.
3. සී. II. නෙවන්තං නානන්තං වා.

වික්ඛෙපො. අමරාය දිට්ඨියා වාචාය වා වික්ඛෙපොති=අමරාවික්ඛෙපො. සො එතෙසං අත්ථීති=**අමරාවික්ඛෙපිකා.** අපරො නයො:- අමරා නාම මච්ඡජාති, සා උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනාදිවසෙන උදකෙ සන්ධාවමානා ගහෙතුං න සක්කාති, එවමෙව අයම්පි වාදො ඉතො චිතො ච සන්ධාවති ගාහං න උපගච්ඡතීති 'අමරාවික්ඛෙපො'ති වුච්චති. සො එතෙසං අත්ථීති 'අමරාවික්ඛෙපිකා'.

"ඉදං කුසලන්ති යථාභූතං නප්පජානාතී"ති: දසකුසලකම්මපථෙ යථාභූතං නප්පජානාතීති අත්ථො. **අකුසලෙ**පි දසඅකුසලකම්මපථාව අධිප්පෙතා. **"සො මමස්ස විඝාතො"**ති: මුසා මයා භණිතන්ති විප්පටිසාරුප්පත්තියා මම විඝාතො අස්ස, දුක්ඛං භවෙය්‍යාති අත්ථො. **"සො මමස්ස අන්තරායො"**ති: සො මම සග්ගස්ස චෙව මග්ගස්ස ච අන්තරායො අස්ස. **"මුසාවාදභයා මුසාවාදපරිජෙගුච්ඡා"**ති: මුසාවාදෙ ඔත්තප්පෙන චෙව හිරියා ච. **"වාචාවික්ඛෙපමාපජ්ජතී"**ති: වාචාය වික්ඛෙපං ආපජ්ජති. කීදිසං? **අමරාවික්ඛෙපං,** අපරියන්තවික්ඛෙපන්ති අත්ථො. "එවම්පි මෙ නො"ති ආදීසු **"එවම්පි මෙ නො"**ති අනියාමිතවික්ඛෙපො. **"තථා තිපි මෙ නො"**ති "සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා"ති වුත්තං සස්සතවාදං පටික්ඛිපති. **"අඤ්ඤථා තිපි මෙ නො"**ති: සස්සතතො අඤ්ඤථා වුත්තං එකච්චසස්සතං පටික්ඛිපති. **"නො තිපි මෙ නො"**ති: "න හොති තථාගතො පරම්මරණා"ති වුත්තං උච්ඡෙදං පටික්ඛිපති. **"නො නො තිපි මෙ නො"**ති: "නෙව හොති න න හොතී"ති වුත්තං තක්කිවාදං පටික්ඛිපති. සයං පන "ඉදං කුසලන්ති වා අකුසල"න්ති වා පුට්ඨො න කිඤ්චි ව්‍යාකරොති. "ඉදං කුසල"න්ති වා පුට්ඨො "එවම්පි මෙ නො"ති වදති. තතො "කිං අකුසල"න්ති වුත්තෙ "තථා පි මෙ නො"ති වදති. "කිං උභයතො අඤ්ඤථා"ති වුත්තෙ "අඤ්ඤථා තිපි මෙ නො"ති වදති. තතො "තිවිධෙනාපි න හොති තෙ ලද්ධී"ති වුත්තෙ "නො තිපි මෙ නො"ති වදති. තතො "කිං නො නො තෙ ලද්ධී"ති වුත්තෙ "නො නො තිපි මෙ නො"ති එවං වික්ඛෙපමෙව ආපජ්ජති. එවං එකස්මිම්පි පක්ඛෙ න තිට්ඨති.

"ඡන්දො වා රාගො වා"ති: අජානන්තොපි "සහසා කුසලමෙව කුසලන්ති අකුසලමෙව ච අකුසල"න්ති වත්වා "මයා අසුකස්ස නාම එවං ව්‍යාකතං, කින්තං සුව්‍යාකත"න්ති අඤ්ඤෙ පණ්ඩිතෙ පුච්ඡිත්වා තෙහි "සුව්‍යාකතං භද්දමුඛ, කුසලමෙව තයා කුසලං, අකුසලමෙව ච අකුසලන්ති ව්‍යාකත"න්ති වුත්තෙ "නත්ථි මයා සදිසො පණ්ඩිතො"ති එවං මෙ තත්ථ ඡන්දො වා රාගො වා අස්සාති අත්ථො. එත්ථ ච ඡන්දො දුබ්බලරාගො, රාගො බලවරාගො. **'දොසො වා පටිඝො වා'**ති: "කුසලං පන අකුසලන්ති අකුසලඤ්ච කුසල"න්ති වත්වා අඤ්ඤෙ පණ්ඩිතෙ පුච්ඡිත්වා තෙහි "දුබ්බ්‍යාකතං තයා"ති වුත්තෙ "එත්තකම්පි නාම න ජානාමී"ති තත්ථ මෙ අස්ස දොසො වා පටිඝො වාති අත්ථො.

ඉධාපි දොසො දුබ්බලකොධො, පටිඝො බලවකොධො. **"තං මමස්ස උපාදානං සො මමස්ස විඝාතො"**ති: තං ඡන්දරාගවයං මම උපාදානං අස්ස, දොසපටිඝවයං විඝාතො. උභයම්පි වා තං ගහණවසෙන උපාදානං, විහනනවසෙන විඝාතො; රාගො හි අමුඤ්චිතුකාමතාය ආරම්මණං ගණ්හාති ජලූකා විය, දොසො විනාසෙතු කාමතාය ආසීවිසො විය; උභොපි චෙතෙ සන්තාපකට්ඨෙන විහනන්ති යෙවාති උපාදානන්ති ච විඝාතොති ච වුත්තා. සෙසං පඨමවාරසදිසමෙව.

'පණ්ඩිතා'ති: පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතා. **'නිපුණා'**ති: සණ්හසුඛුම බුද්ධිනො, සුඛුමඅත්ථන්තරෙ පටිවිජ්ඣනජානනසමත්ථා. **"කතපරප්පවාදා"**ති: විඤ්ඤාතපරප්පවාදා චෙව පරෙහි සද්ධිං කතවාදපරිචයා ච. **'වාලවෙධිරූපා'**ති: වාලවෙධිධනුග්ගහසදිසා. **"වොභින්දන්තා මඤ්ඤෙ"**ති: වාලවෙධි විය වාලං සුඛුමානිපි පරෙසං දිට්ඨිගතානි අත්තනො පඤ්ඤාගතෙන භින්දන්තා විය චරන්තීති අත්ථො. **"තෙ මං තත්ථා"**ති: තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා මං තෙසු කුසලාකුසලෙසු. **"සමනුයුඤ්ජෙය්‍යු"**න්ති: "කිං කුසලං? කිං අකුසලන්ති? අත්තනො ලද්ධිං වද"ති ලද්ධිං පුච්ඡෙය්‍යුං. **"සමනුගාහෙය්‍යු"**න්ති: ඉදං නාමාති වුත්තෙ කාරණෙන එතමත්ථං ගාහයාති කාරණං පුච්ඡෙය්‍යුං. **"සමනුභාසෙය්‍යු"**න්ති: ඉමිනා නාම කාරණෙනාති වුත්තෙ කාරණෙ දොසං දස්සෙත්වා න ත්වං ඉදං ජානාසි, ඉදං පන ගණ්හ, ඉදං පන විස්සජ්ජෙහීති එවං සන්තජ්ජෙය්‍යුං. **"න සම්පායෙය්‍ය"**න්ති: න සම්පාදෙය්‍යං, සම්පාදෙත්වා කථෙතුං න සක්කුණෙය්‍යන්ති අත්ථො. **"සො මමස්ස විඝාතො"**ති: යං තං පුනප්පුන වත්වාපි අසම්පායනං නාම සො මම විඝාතො අස්ස, ඔට්ඨතාලුජිව්හාගලසොසනදුක්ඛමෙව අස්සාති අත්ථො. සෙසමෙත්ථාපි පඨමවාර සදිසමෙව.

'මන්දො'ති: මන්දපඤ්ඤො; අපඤ්ඤස්සෙවෙතං නාමං. **"මොමූහො"**ති: අතිසම්මූළ්හො. **"හොති තථාගතො"**ති ආදිසු සත්තො තථාගතොති අධිප්පෙතො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ඉමෙපි චත්තාරො පුබ්බපවත්තධම්මානුසාරෙනෙව දිට්ඨියා ගහිතත්තා[1] පුබ්බන්තකප්පිකෙසු පවිට්ඨා.

අධිච්ච සමුප්පන්නො අත්තා ච ලොකො චාති දස්සනං අධිච්ච සමුප්පන්නං; තං එතෙසං අත්ථීති=**අධිච්චසමුප්පන්නිකා.** **"අධිච්ච සමුප්පන්න"**න්ති: අකාරණසමුප්පන්නං.

"අසඤ්ඤසත්තා"ති: දෙසනාසීසමෙතං. අචිත්තුප්පාදරූපමත්තක අත්තභාවාති අත්ථො. තෙසං එවං උප්පත්ති වෙදිතබ්බා:– "එකච්චො තිත්ථායතනෙ පබ්බජිත්වා වායොකසිණෙ පරිකම්මං කත්වා චතුත්ථං ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා ඣානා වුට්ඨාය චිත්තෙ දොසං පස්සති, චිත්තෙ සති හත්ථච්ඡෙදාදි දුක්ඛමෙව සබ්බභයානි ච හොන්ති,

1. සී. I & III. දිට්ඨිගහිතත්තා.

අලං ඉමිනා චිත්තෙන, අචිත්තකභාවොව සන්තො"ති එවං චිත්තෙ දොසං පස්සිත්වා අපරිහීණජ්ඣානො කාලං කත්වා අසඤ්ඤිසු නිබ්බත්තන්ති. චිත්තමස්ස චුතිචිත්තනිරොධෙන ඉධෙව නිවත්තති; රූපක්ඛන්ධමත්තමෙව තත්ථ පාතුභවති. තෙ තත්ථ යථා නාම ජියාවෙගක්ඛිත්තො සරො යත්තකො ජියාවෙගො තත්තකමෙව ආකාසෙ ගච්ඡති, එවමෙවං ඣානවෙගක්ඛිත්තා උපපජ්ජිත්වා යත්තකො ඣානවෙගො තත්තකමෙව කාලං තිට්ඨන්ති. ඣානවෙගෙ පන පරිහීණෙ තත්ථ රූපක්ඛන්ධො අන්තරධායති. ඉධ පටිසන්ධිසඤ්ඤා උපපජ්ජති. යස්මා පන තාය ඉධ උප්පන්නසඤ්ඤාය තෙසං තත්ථ චුති පඤ්ඤායති, තස්මා **"සඤ්ඤුප්පාදා ච පන තෙ දෙවා තම්හා කායා චවන්තී"ති** වුත්තං. **"සන්තතායා"ති:** සන්තභාවාය. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

තක්කීවාදෙපි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

එවං අට්ඨාරස පුබ්බන්තකප්පිකෙ දස්සෙත්වා ඉදානි චතුචත්තාරීසං අපරන්තකප්පිකෙ දස්සෙතුං **"සන්ති භික්ඛවෙ"ති** ආදිමාහ. තත්ථ අනාගතකොට්ඨාසසඞ්ඛාතං අපරන්තං කප්පෙත්වා ගණ්හන්තීති=අපරන්තකප්පිකා. අපරන්තකප්පො වා එතෙසං අත්ථීති=**අපරන්තකප්පිකා.** එවං සෙසම්පි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව[1] වෙදිතබ්බං.

"උද්ධමාඝාතනිකා"ති: ආඝාතනං වුච්චති මරණං. උද්ධමාඝාතනා අත්තානං වදන්තීති 'උද්ධමාඝාතනිකා'. සඤ්ඤීති පවත්තො වාදො සඤ්ඤීවාදො; සො එතෙසං අත්ථීති=**සඤ්ඤීවාදා.**

"රූපීඅත්තා"ති ආදීසු කසිණරූපං අත්තාති තත්ථ පවත්තසඤ්ඤඤ්චස්ස සඤ්ඤාති ගහෙත්වා වා, ආජීවිකාදයො විය තක්කමත්තෙනෙව වා. **රූපී අත්තා හොති අරොගො පරම්මරණා සඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති:** තත්ථ **"අරොගො"ති:** නිච්චො.

අරූපසමාපත්තිනිමිත්තං පන. අත්තාති සමාපත්තිසඤ්ඤඤ්චස්ස සඤ්ඤාති ගහෙත්වා වා නිගණ්ඨාදයො විය තක්කමත්තෙනෙව වා **අරූපී අත්තා, සඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්ති.**

තතියා පන මිස්සකගාහවසෙන පවත්තා දිට්ඨි.

චතුත්ථා තක්කගාහෙනෙව.

දුතියචතුක්කං අන්තානන්තිකවාදෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තතියචතුක්කෙ සමාපන්නකවසෙන **එකත්තසඤ්ඤී.** අසමාපන්නකවසෙන **නානත්තසඤ්ඤී.** පරිත්තකසිණවසෙන **පරිත්තසඤ්ඤී.** විපුලකසිණවසෙන **අප්පමාණසඤ්ඤීති** වෙදිතබ්බො.

චතුත්ථචතුක්කෙ දිබ්බෙන චක්ඛුනා තිකචතුක්කජ්ඣානභූමියං නිබ්බත්තමානං දිස්වා **"එකන්තසුඛී"ති** ගණ්හාති. නිරයෙ නිබ්බත්තමානං දිස්වා **"එකන්තදුක්ඛී"ති.** මනුස්සෙසු නිබ්බත්ත

1. සී. I. II & III. පුබ්බෙවුත්තප්පකාරං වුත්තනයෙනෙව.

මාතං දිස්වා "සුඛදුක්ඛී"ති. වෙහප්ඵලෙසු නිබ්බත්තමාතං දිස්වා "අදුක්ඛමසුඛී"ති ගණ්හාති. විසෙසතො හි පුබ්බෙනිවාසානුස්සති ලාභිනො පුබ්බන්තකප්පිකා හොන්ති. දිබ්බචක්ඛුකා අපරන්තකප්පිකාති.

අසඤ්ඤීවාදෙ සඤ්ඤීවාදෙ වුත්තානං[1] ද්වින්නං චතුක්කානං වසෙන වෙදිතබ්බා.

තථා **නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදෙ.** කෙවලඤ්හි තත්ථ "සඤ්ඤී අත්තා"ති ගණ්හන්තානං තා දිට්ඨියො ඉධ **අසඤ්ඤී**ති ච **නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී**ති ච. තත්ථ න එකන්තෙන කාරණං පරියෙසිතබ්බං. දිට්ඨිගතිකස්ස හි ගාහො උම්මත්තකපච්ඡිසදිසොති වුත්තමෙතං.

උච්ඡෙදවාදෙ **'සතො'**ති: විජ්ජමානස්ස. **'උච්ඡෙද'**න්ති: උපච්ඡෙදං. **'විනාස'**න්ති: අදස්සනං. **'විභව'**න්ති: භවවිගමං. සබ්බානෙතානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානෙව. තත්ථ ද්වෙ ජනා උච්ඡෙදදිට්ඨිං ගණ්හන්ති ලාභී ච අලාභී ච, ලාභී අරහතො දිබ්බෙන චක්ඛුනා චුතිං දිස්වා උප්පත්තිං අපස්සන්තො, යො වා චුතිමත්තමෙව දට්ඨුං සක්කොති න උප්පත්තිං, සො උච්ඡෙදදිට්ඨිං ගණ්හාති. අලාභී ච "කො පරලොකං ජානාතී"ති කාමසුඛගිද්ධතාය වා "යථා රුක්ඛපණ්ණානි පතිතානි න පුන විරූහන්ති, එවං සත්තා"ති ආදිනා තක්කෙන වා උච්ඡෙදං ගණ්හාති. ඉධ පන තණ්හාදිට්ඨීනං වසෙන තථා ච අඤ්ඤථා ච විකප්පෙත්වා ච ඉමා සත්ත දිට්ඨියො උප්පන්නාති වෙදිතබ්බා.

තත්ථ, **'රූපී'**ති: රූපවා. **'චාතුම්මහාභූතිකො'**ති: චතුමහාභූතමයො. මාතාපිතූනං එතන්ති'මාතාපෙත්තිකං. කිං තං? සුක්කසොණිතං. මාතාපෙත්තිකෙ සම්භූතො ජාතොති=**මාතාපෙත්තිකසම්භවො.** ඉති රූපකායසීසෙන මනුස්සත්තභාවං **අත්තා**ති වදති. **'ඉත්ථෙකෙ'**ති: ඉත්ථං එකෙ; එවමෙකෙති අත්ථො.

දුතියො තං පටික්ඛිපිත්වා දිබ්බත්තභාවං වදති. **'දිබ්බො'**ති: දෙවලොකෙ සම්භූතො. **"කාමාවචරො"**ති: ඡකාමාවචරදෙවපරියාපන්නො. කබලිඞ්කාරං භක්ඛයතීති=**කබලිඞ්කාරභක්ඛො.**

'මනොමයො'ති: ඣානමනෙන නිබ්බත්තො; **"සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගී"**ති: සබ්බඅඞ්ගපච්චඞ්ගයුත්තො; **අහීනින්ද්‍රියො**[2]ති, පරිපුණ්ණින්ද්‍රියො. යානි බ්‍රහ්මලොකෙ අත්ථි, තෙසං වසෙන ඉතරෙසම සණ්ඨානවසෙනෙතං වුත්තං.

"සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා"ති: ආදීනං අත්ථො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො. **"ආකාසානඤ්චායතනූපගො"**ති ආදිසු පන ආකාසානඤ්චායතනභාවං උපගතොති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

---

1. සී. I & III. අසඤ්ඤීවාදෙ ආදිම්හි වුත්තානං. 2. සී. I. II & III. අභිනින්ද්‍රියො.

දිට්ඨධම්මනිබ්බාණවාදෙ දිට්ඨධම්මොති පච්චක්ඛධම්මො වුච්චති, තත්ථ තත්ථ පටිලද්ධත්තභාවස්සෙතං අධිවචනං. දිට්ඨධම්මෙ නිබ්බාණං= දිට්ඨධම්මනිබ්බාණං. ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ දුක්ඛවූපසමනන්ති අත්ථො. තං වදන්තීති=**දිට්ඨධම්මනිබ්බාණවාදා.** "**පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බාණ**"න්ති: පරමං දිට්ඨධම්මනිබ්බාණං, උත්තමන්ති අත්ථො.

"**පඤ්චහි කාමගුණෙහී**"ති: මනාපියෙහි රූපාදීහි පඤ්චහි කාමකොට්ඨාසෙහි, බන්ධනෙහි වා. "**සමප්පිතො**"ති: සුට්ඨු අප්පිතො, අල්ලීනො හුත්වා "**සමඞ්ගීභූතො**"ති: සමන්නාගතො. "**පරිචාරෙති**"ති: තෙසු කාමගුණෙසු යථාසුඛං ඉන්ද්‍රියානි චාරෙති සඤ්චාරෙති ඉතො චිතො ච උපනෙති, අථවා පන ලළති රමති කීළති. එත්ථ ච දුවිධා කාමගුණා මානුසකා චෙව දිබ්බා ච. මානුසකා මන්ධාතුකාමගුණසදිසා දට්ඨබ්බා. දිබ්බා පරනිම්මිතවසවත්තිදෙවරාජස්ස කාමගුණසදිසාති. එවරූපෙ කාමෙ උපගතානං හි තෙ දිට්ඨධම්මනිබ්බාණප්පත්තිං පඤ්ඤපෙන්ති.

දුතියවාදෙ හුත්වා අභාවට්ඨෙන **අනිච්චා.** පටිපීළනට්ඨෙන **දුක්ඛා.** පකති විජහනට්ඨෙන[1] **විපරිණාමධම්මා**ති වෙදිතබ්බා. "**තෙසං විපරිණාමඤ්ඤථාභාවා**"ති: තෙසං කාමානං විපරිණාමසංඛාතා අඤ්ඤථාභාවා. "යම්පි මෙ අහොසි, තම්පි මෙ නත්ථී"ති වුත්තනයෙන. "**උප්පජ්ජන්ති සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා**"ති: තත්ථ අන්තො නිජ්ඣායනලක්ඛණො සොකො. තන්නිස්සිතලාලප්පනලක්ඛණො පරිදෙවො. කායපටිපීළනලක්ඛණං දුක්ඛං. මනොවිඝාතලක්ඛණං දොමනස්සං. විසාදලක්ඛණො උපායාසො. "**විවිච්චෙව කාමෙහී**"ති ආදීනමත්ථො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො.

"**විතක්කිත**"න්ති: අභිනිරොපනවසෙන පවත්තො විතක්කො. "**විචාරිත**"න්ති: අනුමජ්ජනවසෙන පවත්තො=විචාරො. "**එතෙනෙත**"න්ති: එතෙන විතක්කිතෙන ච විචාරිතෙන ච එතං පඨමජ්ඣානං **ඔළාරිකං** සකණ්ටකං විය ඛායති.

"**පීතිගත**"න්ති: පීතියෙව. "**චෙතසො උබ්බිල්ලාවිතත්ත**"න්ති: චිත්තස්ස උබ්බිල්ලභාවකරණං.

"**චෙතසො ආභොගො**"ති: ඣානා වුට්ඨාය තස්මිං සුඛෙ පුනප්පුන චිත්තස්ස ආභොගො මනසිකාරො සමන්නාහාරොති. සෙසමෙත්ථ දිට්ඨධම්ම නිබ්බාණවාදෙ උත්තානත්ථමෙව.

එත්තාවතා සබ්බාපි වාසට්ඨිදිට්ඨියො කථිතා හොන්ති යාසං **සත්තෙව උච්ඡෙදදිට්ඨියො, සෙසා සස්සතදිට්ඨියො.**

ඉදානි "**ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ**"ති ඉමිනා වාරෙන සබ්බෙපි තෙ අපරන්තකප්පිකෙ එකජ්ඣං නිය්‍යාතෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං විස්සජ්ජෙති.

---

1. සී. I. II & III. ජහනට්ඨෙන.

පුන "**ඉමෙ ඛො තෙ භික්ඛවෙ**"ති ආදිනා වාරෙන සබ්බෙපි තෙ පුබ්බන්තාපරන්තකප්පිකෙ නීයාතෙත්වා තදෙව ඤාණං විස්සජ්ජෙති. ඉති "**කතමෙ ච තෙ භික්ඛවෙ ධම්මා**"ති ආදිම්හි පුච්ඡමානොපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජමානොපි සත්තානං අජ්ඣාසයං තුලාය තුලයන්තො විය සිනෙරුපාදතො වාලිකං උද්ධරන්තො විය චාතුසට්ඨිදිට්ඨිගතානි උද්ධරිත්වා සබ්බඤ්ඤුත ඤාණමෙව විස්සජ්ජෙසි. එවමයං යථානුසන්ධිවසෙන දෙසනාගතා.

තයො හි අනුසන්ධියො:- පුච්ඡානුසන්ධි අජ්ඣාසයානුසන්ධි යථානු සන්ධීති. තත්‍ථ "එවං වුත්තෙ තඤ්ඤ ගොපාලකො භගවන්තං එතද වොච; කින්නු ඛො භන්තෙ ඔරිමං තීරං? කිං පාරිමං තීරං? කො මජ්ඣෙ සංසාදො? කො ථලෙ උස්සාදො? කො මනුස්සගාහො? කො අමනුස්සගාහො? කො ආවට්ටගාහො? කො අන්තොපූතිභාවො"?ති එවං පුච්ඡන්තානං භගවතා විස්සජ්ජිතසුත්තවසෙන පුච්ඡානුසන්ධි වෙදිතබ්බා.

"අථ ඛො අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි "ඉති කිර භො රූපං අනත්තා, වෙදනා-සඤ්ඤා-සංඛාරා-විඤ්ඤාණං අනත්තා, අනත්තකතානි කම්මානි, කමමත්තානං ඵුසිස්සන්තී"ති. අථ භගවා තස්ස භික්ඛුනො චෙතසා චෙතො පරිවිතක්කමඤ්ඤාය භික්ඛූ ආමන්තෙසි: "තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ? ඉධෙ කච්චො මොඝපුරිසො අවිද්වා අවිජ්ජාගතො තණ්හාධිපතෙ ය්‍යෙන චෙතසා සත්‍ථුසාසනං අතිධාවිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍ය "ඉති කිර භො රූපං අනත්තා-පෙ-ඵුසිස්සන්තී"ති තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ? රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා"ති; එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං විදිත්වා භගවතා වුත්තසුත්තවසෙන අජ්ඣාසයානුසන්ධි වෙදිතබ්බා.

යෙන පන ධම්මෙන ආදිම්හි දෙසනා වුට්ඨිතා, තස්ස ධම්මස්ස අනු රූපධම්මවසෙන වා, පටිපක්ඛධම්මවසෙන වා, යෙසු සුත්තෙසු උපරි දෙසනා ආගච්ඡති, තෙසං වසෙන යථානුසන්ධි වෙදිතබ්බා. සෙය්‍ය ථීදං. ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තෙ හෙට්ඨා සීලෙන දෙසනා වුට්ඨිතා, උපරි ඡළභිඤ්ඤා ආගතා. වත්‍ථසුත්තෙ හෙට්ඨා කිලෙසෙන දෙසනා වුට්ඨිතා, උපරි බ්‍රහ්මවිහාරා ආගතා. කොසම්බකසුත්තෙ හෙට්ඨා භණ්ඩනෙන වුට්ඨිතා, උපරි සාරාණීයධම්මා අගතා. කකචූපමෙ හෙට්ඨා අක්ඛන්තියා වුට්ඨිතා, උපරි කකචූපමා ආගතා. ඉමස්මිම්පි බ්‍රහ්මජාලෙ හෙට්ඨා දිට්ඨි වසෙන දෙසනා වුට්ඨිතා, උපරි සුඤ්ඤතාපකාසනං ආගතං. තෙන වුත්තං "එවමයං යථානුසන්ධිවසෙන දෙසනාගතා"ති.

ඉදානි මරියාදවිභාගදස්සනත්‍ථං "**තත්‍ර භික්ඛවෙ**"ති ආදිකා දෙසනා ආරද්ධා. "**තදපි තෙසං භවතං සමණබ්‍රාහ්මණානං අජානතං අපස්සතං වෙදයිතං තණ්හාගතානං පරිතසිතවිප්ඵන්දිතමෙවා**"ති: යෙන දිට්ඨස්සාදෙන දිට්ඨිසුඛෙන දිට්ඨිවෙදයිතෙන තෙ සොමනස්ස

ජාතා සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති චතූහි වත්ථූහි, තදපි තෙසං භවන්තානං සමණබ්‍රාහ්මණානං යථාභූතං ධම්මානං සභාවං අජානන්තානං අපස්සන්තානං වෙදයිතං තණ්හාගතානං කෙවලං තණ්හාගතානංයෙව තං වෙදයිතං, තඤ්ච ඛො පනෙතං පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිතමෙව දිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන චෙව තණ්හාසඞ්ඛාතෙන ච පරිතස්සිතෙන විප්ඵන්දිතමෙව චලිතමෙව කම්පිතමෙව ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණුසදිසං, න සොතාපන්නස්ස දස්සනමිව නිච්චලන්ති දස්සෙති. එස නයො එකච්චසස්සතාදිසුපි.

පුන **"තත්‍ර භික්ඛවෙ යෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සස්සතවාදා"**ති ආදි පරප්පච්චයදස්සනත්ථං[1] ආරද්ධං. තත්ථ **"තදපි ඵස්සපච්චයා"**ති: යෙන දිට්ඨිඅස්සාදෙන දිට්ඨිසුඛෙන දිට්ඨිවෙදයිතෙන තෙ සොමනස්සජාතා සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති චතූහි වත්ථූහි, තදපි තණ්හාදිට්ඨිපරිප්ඵන්දිතං වෙදයිතං ඵස්සපච්චයාති දස්සෙති. එස නයො සබ්බත්ථ.

ඉදානි තස්ස ඵස්සපච්චයස්ස දිට්ඨිවෙදයිතෙ බලවභාවදස්සනත්ථං පුන **"තත්‍රභික්ඛවෙ යෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා"**ති ආදිමාහ:- තත්ථ **"තෙ වත අඤ්ඤත්‍ර ඵස්සා"**ති: තෙ වත සමණබ්‍රාහ්මණා තං වෙදයිතං විනා ඵස්සෙන **පටිසංවෙදිස්සන්තී**ති කාරණමෙතං නත්ථි. යථා හි පතතො ගෙහස්ස උපත්ථම්භනත්ථාය ථූණා නාම බලවපච්චයො හොති, න තං ථූණාය අනුපත්ථම්භිතං ඨාතුං සක්කොති, එවමෙව ඵස්සොපි වෙදනාය බලවපච්චයො, තං විනා ඉදං දිට්ඨිවෙදයිතං නත්ථීති දස්සෙති. එස නයො සබ්බත්ථ.

ඉදානි **"තත්‍රභික්ඛවෙ යෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සස්සතවාදා සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති** චතූහි **වත්ථූහි, යෙපි තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා එකච්චසස්සතිකා"**ති ආදිනා නයෙන සබ්බදිට්ඨිවෙදයිතානි සම්පිණ්ඩෙති. කස්මා? උපරි ඵස්සෙ පක්ඛිපනත්ථාය. කථං? **සබ්බෙ තෙ ඡහි ඵස්සායතනෙහි ඵුස්ස ඵුස්ස පටිසංවෙදෙන්ති.** තත්ථ-ඡඵස්සායතනානි නාම චක්ඛුං ඵස්සායතනං, සොතං-පෙ-ඝාණං-ජිව්හා-කායො-මනො ඵස්සායතනන්ති, ඉමානි ඡ. සඤ්ජාති සමොසරණකාරණපණ්ණත්තිමත්තෙසු හි අයං ආයතනසද්දො වත්තති. තත්ථ "කම්බොජො අස්සානං ආයතනං, ගුන්නං දක්ඛිණාපථො"ති සඤ්ජාතියං වත්තති, සඤ්ජාතිඨානෙති අත්ථො. "මනොරමෙ ආයතනෙ සෙවන්තීනං විහඞ්ගමා"ති සමොසරණඨානෙ. "සති සති ආයතනෙ"ති කාරණෙ. "අරඤ්ඤායතනෙ පණ්ණකුටීසු සම්මන්තී"ති පණ්ණත්තිමත්තෙ. ස්වායමිධ සඤ්ජාතිආදිඅත්ථත්තයෙපි යුජ්ජති. චක්ඛාදිසු හි ඵස්සපඤ්චමකා ධම්මා සඤ්ජායන්ති, සමොසරන්ති, තානි ච තෙසං කාරණන්ති ආයතනානි. ඉධ පන "චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ

1. සී. I & III. පරම්පරපච්චයදස්සනත්ථං.

චුප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො"ති ඉමිනා නයෙන ඵස්සසීසෙනෙව දෙසනං ආරොපෙත්වා ඵස්සං ආදිං කත්වා පච්චයපරම්පරං දස්සෙතුං **"ඡඵස්සායතනානී"**ති වුත්තන්ති.

"ඵුස්ස ඵුස්ස පටිසංවෙදෙන්ති"ති, ඵුසිත්වා ඵුසිත්වා පටිසංවෙදෙන්ති; එත්ථ ච කිඤ්චාපි ආයතනානං ඵුසනකිච්චං විය වුත්තං, තථාපි න තෙසං ඵුසනකිච්චතා වෙදිතබ්බා; න හි ආයතනානි ඵුසන්ති, ඵස්සොව තං තං ආරම්මණං ඵුසති; ආයතනානි පන ඵස්සස්ස උපනික්ඛිපිත්වා දස්සිතානි, තස්මා සබ්බෙ තෙ ඡඵස්සායතනසම්භවෙන ඵස්සෙන රූපාදීනි ආරම්මණානි ඵුසිත්වා තං දිට්ඨිවෙදනං පටිසංවෙදියන්තීති, එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **"තෙසං වෙදනා පච්චයා තණ්හා"**ති ආදීසු **"වෙදනා"**ති ඡඵස්සසම්භවා වෙදනා, සා රූපතණ්හාදිභෙදාය තණ්හාය උපනිස්සයකොටියා පච්චයො හොති; තෙන වුත්තං "තෙසං වෙදනාපච්චයා තණ්හා"ති; සා පන චතුබ්බිධස්ස උපාදානස්ස උපනිස්සයකොටියා චෙව සහජාතකොටියා ච පච්චයොහොති; තථා උපාදානං භවස්ස, භවො ජාතියා උපනිස්සයකොටියා පච්චයො හොති. **"ජාති"**ති පනෙත්ථ සවිකාරා පඤ්චක්ඛන්ධා දට්ඨබ්බා; ජාති ජරාමරණස්ස චෙව සොකාදීනඤ්ච උපනිස්සයකොටියා පච්චයො හොති; අයමෙත්ථ සංඛෙපො; විත්ථාරතො පන පටිච්චසමුප්පාදකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා. ඉධ පනස්ස පයොජනමත්තකමෙව වෙදිතබ්බං.

භගවා හි වට්ටකථං කථෙන්තො "පුරිමා· භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය, ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නා හොසි, අථ පච්ඡා සම්භවී"ති එවඤ්චිදං භික්ඛවෙ වුච්චති, අථ ච පන පඤ්ඤායති ඉදප්පච්චයා අවිජ්ජා"ති එවං අවිජ්ජාසීසෙනවා, "පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති භවතණ්හාය-පෙ-ඉදප්පච්චයා භවතණ්හා"ති එවං තණ්හාසීසෙන වා, "පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති භවදිට්ඨියා-පෙ-ඉදප්පච්චයා භවදිට්ඨී"ති එවං දිට්ඨිසීසෙන වා කථෙති: ඉධ පන දිට්ඨිසීසෙන කථෙන්තො වෙදනා රාගෙන උප්පජ්ජමානා දිට්ඨියො කථෙත්වා වෙදනාමූලකං පටිච්චසමුප්පාදං කථෙසි; තෙන ඉදං දස්සෙති "එවමෙතෙ දිට්ඨිගතිකා ඉමං දස්සනං ගහෙත්වා තීසු භවෙසු චතූසු යොනීසු පඤ්චසු ගතීසු සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු නවසු සත්තාවාසෙසු ඉතො එත්ථ එත්තො ඉධාති සන්ධාවන්තා සංසරන්තා යන්තෙ යුත්තගොණා විය ථම්භෙ උපනිබද්ධකුක්කුරා විය වාතෙන විප්පනට්ඨනාවා විය ච වට්ටදුක්ඛමෙව අනුපරිවත්තන්ති, වට්ටදුක්ඛතො සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කොන්තී"ති.

එවං දිට්ඨිගතිකාධිට්ඨානං වට්ටං කථෙත්වා ඉදානි යුත්තයොගං භික්ඛුං අධිට්ඨානං කත්වා විවට්ටං දස්සෙන්තො **"යතො ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛූ"**ති ආදිමාහ;-තත්ථ **"යතො"**ති, යදා; **"ඡන්නං ඵස්සායතනාන"**න්ති, යෙහි ඵස්සායතනෙහි ඵුසිත්වා පටිසංවෙදියමානානං දිට්ඨිගතිකානං වට්ටං වත්තති, තෙසංයෙව ඡන්නං ඵස්සායතනානං; **"සමුදය"**න්ති ආදීසු "අවිජ්ජා සමුදයා චක්ඛුසමුදයො"ති ආදිනා වෙදනාකම්ම

ඨානෙ වුත්තනයෙන ඵස්සායතනානං සමුදයො වෙදිතබ්බො. යථා පන තත්ථ “ඵස්සසමුදයා ඵස්සනිරොධා”ති වුත්තං එවමිධ තං චක්ඛාදීසු“ආහාරසමුදයා ආහාරනිරොධා”ති වෙදිතබ්බං;මනායතනෙ“නාමරූපසමුදයා නාමරූපනිරොධා”ති. **“උත්තරිතරං පජානාති”**ති, දිට්ඨිගතිකො දිට්ඨිමෙව පජානාති. අයං පන දිට්ඨිඤ්ච දිට්ඨිතො ච උත්තරිතරඤ්ච සීලං සමාධිං පඤ්ඤං විමුත්තින්ති යාව අරහත්තා ජානාති; කො එවං ජානාතීති? ඛීණාසවො ජානාති, අනාගාමී සකදාගාමී සොතාපන්නො බහුස්සුතො ගන්ථධරො[1] භික්ඛු ජානාති, ආරද්ධවිපස්සකො ජානාති; දෙසනා පන අරහත්තනිකූටෙනෙව නිට්ඨාපිතාති.

එවං විවට්ටං කථෙත්වා ඉදානි “දෙසනාජාලවිමුත්තො දිට්ඨිගතිකො නාම නත්ථී”ති දස්සනත්ථං පුන **“යෙ හි කෙචි භික්ඛවෙ”**ති ආරභි. තත්ථ **“අන්තොජාලීකතා”**ති: ඉමස්ස මය්හං දෙසනාජාලස්ස අන්තොයෙව කතා; **එත්ථසිතාව,** එතස්මිං මම දෙසනාජාලෙ සිතා නිස්සිතා අවස්සිතාව; **“උම්මුජ්ජමානා උම්මුජ්ජන්ති”**ති: කිං වුත්තං හොති. තෙ අධො ඔසීදන්තාපි උද්ධං උග්ගච්ඡන්තාපි මම දෙසනාජාලසිතාව හුත්වා ඔසීදන්ති ච උග්ගච්ඡන්ති ච. **“එත්ථ පරියාපණ්ණා”**ති: එත්ථ මය්හං දෙසනාජාලෙ පරියාපණ්ණා, එතෙන ආබද්ධා, අන්තොජාලකතාව හුත්වා උම්මුජ්ජමානා උම්මුජ්ජන්ති, න හෙත්ථ අසඞ්ගහීතො දිට්ඨිගතිකො නාම අත්ථීති.

“සුඛුමච්ඡිකෙන”ති: සණ්හඅච්ඡිකෙන, සුඛුමච්ඡිද්දෙනාති අත්ථො. **කෙවට්ටො** විය හි භගවා, **ජාලං** විය දෙසනා, **පරිත්තොදකං** විය දසසහස්සී ලොකධාතු, **ඔළාරිකපාණා** විය ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතිකා; තස්ස තීරෙ ඨත්වා ඔලොකෙන්තස්ස ඔළාරිකානං පාණානං අන්තොජාලකතභාවදස්සනං විය භගවතො සබ්බදිට්ඨිගතිකානං දෙසනාජාලස්ස අන්තොගතභාවදස්සනන්ති, එවමෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං.

එවං ඉමාහි ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨීහි සබ්බදිට්ඨීනං සඞ්ගහිතත්තා සබ්බෙසං දිට්ඨිගතිකානං එතස්මිං දෙසනාජාලෙ පරියාපන්නභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො කත්ථචි අපරියාපන්නභාවං දස්සෙන්තො:-**“උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො භික්ඛවෙ තථාගතස්ස කායො”**ති ආදිමාහ; තත්ථ- නයන්ති එතායාති නෙත්ති; නයන්තීති ගීවාය බන්ධිත්වා ආකඩ්ඪන්තියා රජ්ජුයා එතං නාමං; ඉධ පන නෙත්තිසදිසතාය භවතණ්හා නෙත්තීති අධිප්පෙතා; සා හි මහාජනං ගීවාය බන්ධිත්වා විය තං තං භවං නෙති උපනෙතීති භවනෙත්ති; සා අරහත්තමග්ගසත්ථෙන උච්ඡින්නා අස්සාති **උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො;“කායස්ස භෙදා උද්ධ”**න්ති:කායස්ස භෙදතො උද්ධං. **“ජීවිතපරියාදානා”**ති: ජීවිතස්ස සබ්බසො පරියාදින්නත්තා පරික්ඛීණත්තා පුන අප්පටිසන්ධිකභාවාති අත්ථො. **“න තං දක්ඛින්ති”**ති: තං තථාගතං දෙවා වා මනුස්සා වා න දක්ඛිස්සන්ති අපණ්ණත්තිකභාවං ගමිස්සතීති අත්ථො.

1. සී. I. II & III. ගණ්ඨධරො.

“සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ”ති: උපමායං පන ඉදං සංසන්දනං. අම්බරුක්ඛො විය හි තථාගතස්ස කායො, රුක්ඛෙ ජාතමහාවණ්ටො විය තං නිස්සාය පුබ්බෙ පවත්තතණ්හා, තස්මිං වණ්ටෙ උපනිබද්ධා පඤ්ච පක්කද්වාදසපක්ක අට්ඨාදසපක්කපරිමාණා අම්බපිණ්ඩී විය තණ්හාය සති තණ්හාය උපනිබන්ධත්තා හුත්වා ආයතිං නිබ්බත්තනකා පඤ්චක්ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරසධාතුයො, යථා පන තස්මිං වණ්ටෙ ඡින්නෙ සබ්බානි තානි අම්බානි තදන්වයානි හොන්ති, තංයෙව වණ්ටං අනුගතානි, වණ්ටච්ඡෙදා ඡින්නානෙවාති අත්ථො. **එවමෙව** යෙ ච භවනෙත්තිවණ්ටස්ස අනුපච්ඡින්නත්තා ආයතිං උප්පජ්ජෙය්‍යුං පඤ්චක්ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරස ධාතුයො, සබ්බෙ තෙ ධම්මා තදන්වයාව හොන්ති, භවනෙත්තිං අනුගතා; තාය ඡින්නත්තා ඡින්නායෙවාති අත්ථො. යථා පන තස්මිම්පි රුක්ඛෙ මණ්ඩූකකණ්ටකවිසසම්ඵස්සං ආගම්ම අනුපුබ්බෙන සුස්සිත්වා මතෙ “ඉමස්මිං ඨානෙ එවරූපො නාම රුක්ඛො අහොසී”ති වොහාරමත්තමෙව හොති; න තං රුක්ඛං කොචි පස්සති. එවං අරියමග්ගවිසසම්ඵස්සං ආගම්ම තණ්හාසිනෙහස්ස පරියාදින්නත්තා අනුපුබ්බෙන සුස්සිත්වා විය භින්නෙන ඉමස්මිං කායෙ කායස්ස භෙදා උද්ධං ජීවිතපරියාදානා න තං දක්ඛින්ති තථාගතම්පි දෙවමනුස්සා න දක්ඛිස්සන්ති, “එවරූපස්ස නාම කිර සත්ථුනො ඉදං සාසනන්”ති වොහාරමත්තමෙව භවිස්සතීති; අනුපාදිසෙස නිබ්බාණධාතුං පාපෙත්වා දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

“එවං වුත්තෙ ආයස්මා ආනන්දො,”ති: එවං භගවතා ඉමස්මිං සුත්තෙ වුත්තෙ ථෙරො ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං සුත්තං සමන්නාහරිත්වා “එවං බුද්ධබලං දීපෙත්වා කථිතසුත්තස්ස නාම භගවතා නාමං න ගහිතං. හන්දස්ස නාමං ගණ්හාපෙස්සාමී”ති චින්තෙත්වා භගවන්තං එතදවොච.

“තස්මාතිහ ත්ව”න්ති: ආදිසු අයං අත්ථයොජනා: “යස්මා ච එත්ථ ආනන්ද යස්මා ඉමස්මිං ධම්මපරියායෙ ඉධත්ථොපි පරත්ථොපි විභත්තො, **තස්මාතිහ ත්වං ඉමං ධම්මපරියායං අත්ථජාලන්තිපි නං ධාරෙහි;** යස්මා පනෙත්ථ බහු තන්තිධම්මා කථිතා, තස්මා **ධම්මජාලන්තිපි නං ධාරෙහි;** යස්මා ච එත්ථ සෙට්ඨෙන බ්‍රහ්මං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං විභත්තං, තස්මා **බ්‍රහ්මජාලන්තිපි නං ධාරෙහි;** යස්මා එත්ථ ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො විභත්තා, තස්මා **දිට්ඨිජාලන්තිපි නං ධාරෙහි,** යස්මා පන ඉමං ධම්මපරියායං සුත්වා දෙවපුත්තමාරම්පි මච්චුමාරම්පි කිලෙසමාරම්පි සක්කා මද්දිතුං, තස්මා **අනුත්තරො සඞ්ගාමවිජයොතිපි නං ධාරෙහී**ති.

“ඉදමවොච භගවා”ති: ඉදං නිදානාවසානතොප්පභුති යාව “අනුත්තරො සඞ්ගාමවිජයොතිපි නං ධාරෙහී”ති සකලසුත්තන්තං භගවා පරෙසං පඤ්ඤාය අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨං පරමගම්භීරං සබ්බඤ්ඤුතං පකාසෙන්තො සූරියො විය අන්ධකාරං දිට්ඨිගතමහන්ධකාරං විධ

මන්තො අවොච. **"අත්තමනා තෙ භික්ඛූ"**ති: තෙ භික්ඛූ අත්තමනා සකමනා බුද්ධගතාය පීතියා උදග්ගචිත්තා හුත්වාති වුත්තං හොති. **"භගවතො භාසිත"**න්ති: එවං විචිත්‍රනයදෙසනාවිලාසයුත්තං ඉදං සුත්තං කරවීකරුතමඤ්ජුනා කණ්ණසුඛෙන පණ්ඩිතජනහදයානං අමතාභිසෙකසදිසෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන භාසමානස්ස භගවතො භාසිතං **"අභිනන්දු"**න්ති: අනුමොදිංසු චෙව සම්පටිච්ඡිංසු ච.

අයං හි අභිනන්දනසද්දො "අභිනන්දති අභිවදතී"ති ආදීසු තණ්හායපි ආගතො. "අන්නමෙවාභිනන්දන්ති උභයෙ දෙවමානුසා"ති ආදීසු උපගමනෙපි.

"චිරප්පවාසිං පුරිසං දූරතො සොත්ථිමාගතං
ඤාතිමිත්තා සුහජ්ජා ච අභිනන්දන්ති ආගතං"ති

ආදීසු සම්පටිච්ඡනෙපි "අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා"ති ආදීසු අනුමොදනෙපි, ස්වායමිධ අනුමොදනසම්පටිච්ඡනෙසු යුජ්ජති, තෙන වුත්තං අභිනන්දුන්ති, අනුමොදිංසු චෙව සම්පටිච්ඡිංසු චාති.

"සුභාසිතං සුලපිතං සාධු සාධූති තාදිනො.
අනුමොදමානා සිරසා සම්පටිච්ඡිංසු භික්ඛවො"ති.

"ඉමස්මිඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණස්මි"න්ති: ඉමස්මිං නිග්ගාථකසුත්තෙ, නිග්ගාථකත්තා හි ඉදං "වෙය්‍යාකරණ"න්ති වුත්තං. **"සහස්සී ලොකධාතූ"**ති: සහස්සචක්කවාළපරිමාණා ලොකධාතු, **"අකම්පිත්ථා"**ති: න සුත්තපරියොසානෙයෙව අකම්පිත්ථාති වෙදිතබ්බා, **"භඤ්ඤමානෙ"**ති හි වුත්තං, තස්මා ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨිගතෙසු විනිවෙඨෙත්වා විනිවෙඨෙත්වා දෙසියමානෙසු තස්ස තස්ස දිට්ඨිගතස්ස පරියොසානෙති ද්වාසට්ඨියා ඨානෙසු අකම්පිත්ථාති වෙදිතබ්බා.

තත්ථ අට්ඨහි කාරණෙහි පථවිකම්පො වෙදිතබ්බො, ධාතුක්ඛොභෙන ඉද්ධිමතො ආනුභාවෙන බොධිසත්තස්ස ගබ්භොක්කන්තියා මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනෙන සම්බොධිප්පත්තියා ධම්මචක්කප්පවත්තනෙන ආයුසංඛාරොස්සජ්ජනෙන පරිනිබ්බානෙනාති. තෙසං විනිච්ඡයං "අට්ඨ ඛො ඉමෙ ආනන්ද හෙතූ අට්ඨ පච්චයා මහතො භූමිචාලස්ස පාතුභාවායා"ති එවං මහාපරිනිබ්බානෙ ආගතාය තන්තියා වණ්ණනාකාලෙයෙව වක්ඛාම.

අයං පන මහාපථවී අපරෙසුපි අට්ඨසු ඨානෙසු අකම්පිත්ථ. මහාභිනික්ඛමනෙ බොධිමණ්ඩස්ස උපසඞ්කමනෙ පංසුකූලග්ගහණෙ පංසුකූලධොවනෙ කාළකාරාමසුත්තෙ ගොතමකසුත්තෙ වෙස්සන්තරජාතකෙ ඉමස්මිං බ්‍රහ්මජාලෙති. තත්ථ මහාභිනික්ඛමනබොධිමණ්ඩඋපසඞ්කමනෙසු විරියබලෙන අකම්පිත්ථ. පංසුකූලග්ගහණෙ ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙ චත්තාරො මහාදීපෙ පහාය "පබ්බජිත්වා සුසානං ගන්ත්වා පංසුකූලං ගණ්හන්තෙන දුක්කරං භගවතා කතං"ති අච්ඡරියවෙගාභි

හතා අකම්පිත්ථ. පංසුකූලධොවනවෙස්සන්තරජාතකෙසු අකාලකම්පනෙන අකම්පිත්ථ. කාලකාරාමගොතමකසුත්තෙසු "අහං සක්ඛි භගවා"ති සක්ඛිභාවෙන අකම්පිත්ථ. ඉමස්මිං පන බ්‍රහ්මජාලෙ ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨිගතෙසු විජටෙත්වා නිග්ගුම්බං කත්වා දෙසියමානෙසු සාධුකාරදානවසෙන අකම්පිත්ථාති වෙදිතබ්බා.

න කෙවලං ච එතෙසුයෙව ඨානෙසු පථවී අකම්පිත්ථ. අථ ඛො තීසු සඞ්ගහෙසුපි මහාමහින්දත්ථෙරස්ස ඉමං දීපං ආගන්ත්වා ජොතිවනෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසිතදිවසෙපි අකම්පිත්ථ. කල්‍යාණියවිහාරෙ ච පිණ්ඩපාතියත්ථෙරස්ස චෙතියඞ්ගණං සම්මජ්ජිත්වා තත්ථෙව නිසීදිත්වා බුද්ධාරම්මණං පීතිං ගහෙත්වා ඉමං සුත්තන්තං ආරද්ධස්ස සුත්තපරියොසානෙ උදකපරියන්තං කත්වා අකම්පිත්ථ. ලොහපාසාදස්ස පාචීනං අම්බලට්ඨිකාඨානං නාම අහොසි. තත්ථ නිසීදිත්වා දීඝභාණකත්ථෙරා බ්‍රහ්මජාලසුත්තං ආරභිංසු. තෙසං සජ්ඣායපරියොසානෙපි උදකපරියන්තමෙව කත්වා පථවී අකම්පිත්ථාති.

එවං යස්සානුභාවෙන අකම්පිත්ථ අනෙකසො
මෙදිනී සුත්තසෙට්ඨස්ස දෙසිතස්ස සයම්භුනා
බ්‍රහ්මජාලස්ස තස්සීධ ධම්මං අත්ථඤ්ච පණ්ඩිතා
සක්කච්චං උග්ගහෙත්වාන පටිපජ්ජන්තු යොනිසොති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනා 2.

"එවං මෙ සුතං -පෙ- රාජගහෙ" ති: සාමඤ්ඤඵලසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා, **"රාජගහෙ"**ති: එවං නාමකෙ නගරෙ, තං හි මන්ධාතුමහාගොවින්දාදීහි පරිග්ගහිතත්තා රාජගහන්ති වුච්චති. අඤ්ඤෙපෙත්ථ පකාරෙ වණ්ණයන්ති, කිං තෙහි? නාමමෙතං නගරස්ස. තම්පනෙතං බුද්ධකාලෙ චක්කවත්තිකාලෙ ච නගරං හොති, සෙසකාලෙ සුඤ්ඤං හොති, යක්ඛපරිග්ගහිතං, තෙසං වසන්තවනං හුත්වා තිට්ඨතීති, **"විහරති"**ති: අවිසෙසෙන ඉරියාපථදිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙසු අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගිපරිදීපනමෙතං; ඉධ පන ඨානගමනාසනසයනප්පභෙදෙසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤතරඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං; තෙන ඨිතොපි ගච්ඡන්තොපි නිසින්නොපි සයානොපි භගවා විහරතිච්චෙව වෙදිතබ්බො. සො හි එකං ඉරියාපථබාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන පරිච්ඡින්දිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං හරති පවත්තෙති, තස්මා **විහරතීති** වුච්චති. **"ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙ"**ති: ඉදමස්ස යං ගොචරගාමං උපනිස්සාය විහරති, තස්ස සමීපෙ නිවාසනට්ඨානපරිදීපනං; තස්මා **රාජගහෙ විහරති ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙති** රාජගහසමීපෙ ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙ විහරතීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සමීපත්ථෙ හෙතං භුම්මවචනන්ති. තත්ථ ජීවතීති **ජීවකො;** කුමාරෙන භතොති **කොමාරභච්චො;** යථාහ "කිං භණෙ එතං කාකෙහි සම්පරිකිණ්ණන්ති? දාරකො දෙවාති ජීවති භණෙති? ජීවති දෙවාති. තෙන හි භණෙ තං දාරකං අන්තෙපුරං නෙත්වා ධාතීනං දෙථ පොසාවෙතු"න්ති, තස්ස ජීවතීති ජීවකොති නාමං අකංසු, කුමාරෙන[1] පොසාවිතොති කොමාරභච්චොති නාමං අකංසූති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරෙන පන ජීවකවත්ථුං ඛන්ධකෙ ආගතමෙව; විනිච්ඡයකථාපිස්ස සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය වුත්තා.

අයං පන ජීවකො එකස්මිං සමයෙ භගවතො දොසාභිසන්නං කායං විරෙචෙත්වා සීවෙය්‍යකං දුස්සයුගං දත්වා වත්ථානුමොදනපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය චින්තෙසි, "මයා දිවසස්ස වත්තික්ඛත්තුං බුද්ධුපට්ඨානං ගන්තබ්බං. ඉදඤ්ච වෙළුවනං අතිදූරෙ, මය්හං පන උය්‍යානං අම්බවනං ආසන්නතරං යන්නූනාහං එත්ථ භගවතො විහාරං කාරෙය්‍ය"න්ති සො තස්මිං අම්බවනෙ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානලෙනකුටිමණ්ඩපාදීනි සම්පාදෙත්වා භගවතො අනුච්ඡවිකං ගන්ධකුටිං කාරෙත්වා අම්බවනං අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධෙන තම්බපට්ටවණ්ණෙන පාකාරෙන පරික්ඛිපාපෙත්වා බුද්ධපමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං සචීවරභත්තෙන

---

1. සී. I & III. කොමාරෙන.

සන්තප්පෙත්වා දක්ඛිණොදකං පාතෙත්වා විහාරං නිය්‍යාතෙසි.[1] තං සන්ධාය වුත්තං **ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙති.** **"අඩ්ඪතෙළසෙහි භික්ඛුසතෙහී"**ති: අඩ්ඪසතෙන ඌනෙහි තෙරසහි භික්ඛුසතෙහි.

"රාජා"ති: ආදීසු, රාජාති අත්තනො ඉස්සරියසම්පත්තියා චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි මහාජනං රඤ්ජෙති පාතී[2] **රාජා**; මගධානං ඉස්සරොති= **මාගධො**; අජාතොයෙව රඤ්ඤො සත්තු භවිස්සතීති නෙමිත්තකෙහි නිද්දිට්ඨොති **අජාතසත්තු.**

තස්මිං කිර කුච්ඡිගතෙ දෙවියා එවරූපො දොහළො උප්පජ්ජි. "අහො වතාහං රඤ්ඤො දක්ඛිණබාහුතො ලොහිතං පිවෙය්‍ය"න්ති. "සා භාරියෙ ඨානෙ අයං දොහළො උප්පන්නො, න සක්කා කස්සචි ආරොචෙතු"න්ති, තං කථෙතුං අසක්කොන්තී කිසා දුබ්බණ්ණා අහොසි. තං රාජා පුච්ඡි "භද්දෙ තුය්හං අත්තභාවො න පකතිවණ්ණො, කිං කාරණ"න්ති? "මා පුච්ඡ මහාරාජා"ති. "භද්දෙ ත්වං තුය්හං අජ්ඣාසයං මය්හං න කථෙන්තී කස්ස කථෙස්සසී"ති? තථා තථා නිබන්ධිත්වා කථාපෙසි; සුත්වා ච "බාලෙ කිං එත්ථ ත්වං භාරියසඤ්ඤා අහොසී"ති, වෙජ්ජං පක්කොසාපෙත්වා සුවණ්ණසත්ථකෙන බාහං ඵාලාපෙත්වා සුවණ්ණසරකෙන ලොහිතං ගහෙත්වා උදකෙන සම්භින්දිත්වා පායෙසි. නෙමිත්තකා සුත්වා "එස ගබ්භො රඤ්ඤො සත්තු භවිස්සති, ඉමිනා රාජා හඤ්ඤිස්සතී"ති ව්‍යාකරිංසු. දෙවී සුත්වා "මය්හං කිර කුච්ඡිතො නික්ඛන්තො රාජානං මාරෙස්සතී"ති ගබ්භං පාතෙතුකාමා උය්‍යානං ගන්ත්වා කුච්ඡිං මද්දාපෙති. ගබ්භො න පතති; සා පුනප්පුනං ගන්ත්වා තථෙව කාරෙති. රාජා "කිමත්ථං අයං අභිණ්හං උය්‍යානං ගච්ඡතී"ති, පරිවීමංසන්තො තං කාරණං සුත්වා "භද්දෙ තව කුච්ඡියං පුත්තොති වා ධීතාති වා න පඤ්ඤායති, අත්තනො නිබ්බත්තදාරකං එවමකාසීති මහා අගුණරාසීපි නො ජම්බුදීපතලෙ ආවිභවිස්සති, මා එවං කරොහී"ති වාරෙත්වා ආරක්ඛං අදාසි. සා ගබ්භවුට්ඨානකාලෙ තං මාරෙස්සාමීති චින්තෙසි. තදාපි ආරක්ඛමනුස්සා දිස්වා කුමාරං අපනයිංසු. අථාපරෙන සමයෙන වුඩ්ඪිප්පත්තං කුමාරං දෙවියා දස්සෙසුං. සා තං දිස්වා ච පුත්තසිනෙහං උප්පාදෙසි, තෙන තං මාරෙතුං නාසක්ඛි. රාජාපි අනුක්කමෙන පුත්තස්ස උපරජ්ජමදාසි. අථෙකස්මිං සමයෙ දෙවදත්තො රහො ගතො චින්තෙසි, "සාරිපුත්තස්ස පරිසා මහාමොග්ගල්ලානස්ස පරිසා මහාකස්සපස්ස පරිසාති ඉමෙ විසුං විසුං ධුරා, අහම්පි එකං ධුරං නීහරාමී"ති. සො "න සක්කා විනා ලාභෙන පරිසං උප්පාදෙතුං, හන්දාහං ලාභං නිබ්බත්තෙමී"ති චින්තෙත්වා ඛන්ධකෙ ආගතනයෙන අජාතසත්තුකුමාරං ඉද්ධිපාටිහාරියෙන පසාදෙත්වා සායම්පාතං පඤ්චහි රථසතෙහි උපට්ඨානං ආගච්ඡන්තං අතිවිස්සත්ථං ඤත්වා එකදිවසං උපසඞ්කමිත්වා එතදවොච. "පුබ්බෙ ඛො

1. සී. II. නිය්‍යාදෙසි. 2. සී. I & III. වාති.

කුමාර මනුස්සා දීඝායුකා, එතරහි අප්පායුකා-පෙ-තෙන හි ත්වං කුමාර පිතරං හන්ත්වා රාජා හොහි, අහං භගවන්තං හන්ත්වා බුද්ධො භවිස්සාමී"ති කුමාරං පිතුවධෙ උය්‍යොජෙසි. සො අය්‍යො දෙවදත්තො මහානුභාවො, එතස්ස අවිදිතං නාම නත්ථි, ඌරුයා පොත්ථනියං බන්ධිත්වා දිවා දිවස්ස භීතො උබ්බිග්ගො උස්සඞ්කී උත්‍රස්තො අන්තො පුරං පවිසිත්වා වුත්තප්පකාරං විප්පකාරං අකාසි අථ නං අමච්චා ගහෙත්වා අනුයුඤ්ජිත්වා "කුමාරො ච හන්තබ්බො, දෙවදත්තො ච, සබ්බෙ ච භික්ඛූ හන්තබ්බා"ති සම්මන්තයිත්වා රඤ්ඤො ආණාවසෙන කරිස්සාමාති රඤ්ඤො ආරොචෙසුං.

රාජා යෙ අමච්චා මාරෙතුකාමා අහෙසුං තෙසං ඨානන්තරානි අච්ඡින්දිත්වා යෙ න මාරෙතුකාමා තෙ උච්චෙසු ඨානෙසු ඨපෙත්වා කුමාරං පුච්ඡි; "කිස්ස පන ත්වං කුමාර මං මාරෙතුකාමොසී"ති?- "රජ්ජෙනම්හි දෙව අත්ථිකො"ති, රාජා තස්ස රජ්ජං අදාසි. සො "මය්හං මනොරථො නිප්ඵන්නො"ති දෙවදත්තස්සාරොචෙසි. තතො නං සො ආහ "ත්වං මූසිකං අන්තො කත්වා භෙරිං පරියොනද්ධන පුරිසො විය කිච්චකාරීමහීති මඤ්ඤසි, කතිපාහෙනෙව තෙ පිතා තයා කතං අවමානං චින්තෙත්වා සයමෙව රාජා භවිස්සතීති. අථ භන්තෙ කිං කරොමීති? මූලඝච්චං ඝාතෙ පාපෙහීති;-"නනු භන්තෙ මය්හං පිතා න සත්ථවජ්ඣොති; "ආහාරූපච්ඡෙදෙන නං මාරෙහීති, සො පිතරං තාපනගෙහෙ පක්ඛිපාපෙසි; තාපනගෙහං නාම කම්මකරණත්ථාය කතං ධූමඝරං. මම මාතරං ඨපෙත්වා අඤ්ඤස්ස දට්ඨුං මා දෙථාති චාහ. දෙවී සුවණ්ණසරකෙ භත්තං පක්ඛිපිත්වා උච්ඡඞ්ගෙන ආදාය පවිසති; රාජා තං භුඤ්ජිත්වා යාපෙති. සො කථං මය්හං පිතා යාපෙතීති පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා මය්හං මාතු උච්ඡඞ්ගං කත්වා පවිසිතුං මා දෙථාති ආහ. තතො පට්ඨාය දෙවී මොළියං පක්ඛිපිත්වා පවිසති. තම්පි සුත්වා මොළිං බන්ධිත්වා පවිසිතුං මා දෙථාති ආහ. තතො සුවණ්ණපාදුකාසු භත්තං ඨපෙත්වා පිදහිත්වා පාදුකා ආරුය්හ පවිසති. රාජා තෙන යාපෙති. පුන කථං යාපෙතීති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා "පාදුකා ආරුය්හ පවිසිතුං මා දෙථාති ආහ. තතො පට්ඨාය දෙවී ගන්ධොදකෙන නහායිත්වා සරීරං චතුමධුරෙන මක්ඛෙත්වා පාරුපිත්වා පවිසති. රාජා තස්සා සරීරං ලෙහිත්වා යාපෙති. පුන පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා ඉතො පට්ඨාය මය්හං මාතුපවෙසනං නිවාරෙථාති ආහ. දෙවී ද්වාරමූලෙ ඨත්වා "සාමි බිම්බිසාර එතං දහරකාලෙ මාරෙතුං නාදාසි, අත්තනො සත්තුං අත්තනාව පොසෙසි, ඉදං දානි තෙ පච්ඡිමං දස්සනං, නාහං ඉතො පට්ඨාය තුම්හෙ පස්සිතුං ලභාමි, සචෙ මය්හං දොසො අත්ථි ඛම දෙවා"ති රොදිත්වා කන්දිත්වා නිවත්ති.

තතො පට්ඨාය රඤ්ඤො ආහාරො නත්ථි. රාජා මග්ගඵලසුඛෙන චඞ්කමෙන යාපෙති. අතිවිය අස්ස අත්තභාවො විරොචති. සො කථං මෙ

භණෙ පිතා යාපෙතීති පුච්ඡිත්වා දුක්ඛමෙන දෙව යාපෙති, අතිවියස්ස අත්තභාවො විරොචතීති සුත්වා දුක්ඛමං දානිස්ස හාරෙස්සාමීති චින්තෙත්වා මය්හං පිතු පාදෙ ඛුරෙන ඵාලෙත්වා ලොණතෙලෙන මක්ඛෙත්වා ඛදිරඞ්ගාරෙහි චිටිචිටීති පචථාති නහාපිතෙ පෙසෙසි. රාජා තෙ දිස්වා "නූන මය්හං පුත්තො කෙනචි සඤ්ඤත්තො භවිස්සති, ඉමෙ මෙ මස්සුකරණත්ථාය ආගතා"ති චින්තෙසි. තෙ ගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨංසු. "කස්මා ආගතත්ථා"ති? ච පුට්ඨා තං සාසනං ආරොචෙසුං. "තුම්හාකං රඤ්ඤො ආණං කරොථා"ති ච වුත්තා "නිසීද දෙවා"ති වත්වා රාජානං වන්දිත්වා "දෙව මයං රඤ්ඤො ආණං කරොම, මා අම්හාකං කුජ්ඣිත්ථ, න ඉදං තුම්හාදිසානං ධම්මරාජූනං අනුච්ඡවික"න්ති වත්වා වාම හත්ථෙන ගොප්ඵකෙ ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන ඛුරං ගහෙත්වා පාදතලානි ඵාලෙත්වා ලොණතෙලෙන මක්ඛෙත්වා ඛදිරඞ්ගාරෙහි චිටිචිටීති පචිංසු.

රාජා කිර පුබ්බෙ චෙතියඞ්ගණෙ සඋපාහනො අගමාසි. නිසජ්ජනත්ථාය පඤ්ඤත්තං කටසාරඤ්ච අධොතෙහි පාදෙහි අක්කමි; "තස්සායං නිස්සන්දො"ති වදන්ති. රඤ්ඤො බලවවෙදනා උප්පන්නා සො "අහො බුද්ධො, අහො ධම්මො"ති අනුස්සරන්තොයෙව චෙතියඞ්ගණෙ ඛිත්තමාලා විය මිලායිත්වා චාතුම්මහාරාජිකදෙවලොකෙ වෙස්සවණස්ස පරිචාරකො ජනවසභො නාම යක්ඛො හුත්වා නිබ්බත්ති.

තං දිවසමෙව අජාතසත්තුස්ස පුත්තො ජාතො; පුත්තස්ස ජාතභාවඤ්ච පිතු මතභාවඤ්ච නිවෙදෙතුං ද්වෙ ලෙඛා එකක්ඛණෙයෙව ආගතා. අමච්චා "පඨමං පුත්තස්ස ජාතභාවං ආරොචෙස්සාමා"ති තං ලෙඛං රඤ්ඤො හත්ථෙ ඨපෙසුං. රඤ්ඤො තං ඛණංයෙව පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජිත්වා සකලසරීරං ඛොභෙත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච අට්ඨාසි. තස්මිං ඛණෙ පිතු ගුණං අඤ්ඤාසි. "මයි ජාතෙපි මය්හං පිතු එවමෙව සිනෙහො උප්පන්නො"ති. සො "ගච්ඡථ භණෙ මය්හං පිතරං විස්සජ්ජෙථ විස්සජ්ජෙථා"ති ආහ. "කිං විස්සජ්ජාපෙසි දෙවා"ති? ඉතරං ලෙඛං හත්ථෙ ඨපයිංසු. සො තං පවත්තිං සුත්වා රොදමානො මාතුසමීපං ගන්ත්වා "අහොසි නු ඛො අම්ම මය්හං පිතු මයි සිනෙහො"ති? සා ආහ "බාල පුත්ත කිං වදෙසි? තව දහරකාලෙ අඞ්ගුලියා පිළකා උට්ඨාසි, අථ තං තං රොදමානං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තා ගහෙත්වා විනිච්ඡයට්ඨානෙ නිසින්නස්ස තව පිතු සන්තිකං අගමංසු. පිතා තෙ අඞ්ගුලිං මුඛෙ ඨපෙසි. පිළකා මුඛෙයෙව භිජ්ජිත්ථ. අථ තෙ පිතා තව සිනෙහෙන තං ලොහිතමිස්සකං පුබ්බං අනුට්ඨුභිත්වාව අජ්ඣොහරි. එවරූපො තෙ පිතු සිනෙහො"ති. සො රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා පිතු සරීරකිච්චං අකාසි.

දෙවදත්තොපි අජාතසත්තුං උපසඞ්කමිත්වා "පුරිසෙ මහාරාජ ආණාපෙහි, යෙ සමණං ගොතමං ජීවිතා වොරොපෙස්සන්තී"ති වත්වා තෙන දින්නෙ පුරිසෙ පෙසෙත්වා සයං ගිජ්ඣකූටං ආරුය්හ යන්තෙන සිලං පවිජ්ඣිත්වා නාලාගිරිං හත්ථිං පමුඤ්චාපෙත්වාපි කෙනචි උපායෙන භගවන්තං මාරෙතුං අසක්කොන්තො පරිහීනලාභසක්කාරො පඤ්ච වත්ථූනි යාචිත්වා තානි අලභමානො "තෙහි ජනං සඤ්ඤාපෙස්සාමී"ති සංඝභෙදං කත්වා සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙසු පරිසං ආදාය පක්කන්තෙසු උණ්හං ලොහිතං මුඛෙන ඡඩ්ඩෙත්වා නවමාසෙ ගිලානමඤ්චෙ නිපජ්ජිත්වා විප්පටිසාරජාතො "කුහිං එතරහි සත්ථා වසතී"ති පුච්ඡිත්වා "ජෙතවනෙ"ති වුත්තෙ "මඤ්චකෙන මං හරිත්වා සත්ථාරං දස්සෙථා"ති වත්වා ආහරියමානො භගවතො දස්සනාරහස්ස කම්මස්ස අකතත්තා ජෙතවනෙ පොක්ඛරණීසමීපෙයෙව වෙධා භින්නං පඨවිං පවිසිත්වා මහානිරයෙ පතිට්ඨිතොති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාර කථානයො ඛන්ධකෙ ආගතත්තා පන සබ්බං න වුත්තන්ති. එවං "අජාතොයෙව රඤ්ඤො සත්තු භවිස්සතී"ති නෙමිත්තිකෙහි නිද්දිට්ඨොති අජාතසත්තු.

"වෙදෙහිපුත්තො"ති: අයං කොසලරඤ්ඤො ධීතාය පුත්තො, න විදෙහරඤ්ඤො. වෙදෙහීති පන පණ්ඩිතාධිවචනමෙතං. යථාහ:- "වෙදෙහිකා ගහපතානී, අය්යො ආනන්දො වෙදෙහමුනී"ති. තත්‍රායං වචනත්ථො:- විදන්ති එතෙනාති=වෙදො, ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. වෙදෙන ඊහති ඝටති වායමතීති=වෙදෙහී. වෙදෙහියා පුත්තො= වෙදෙහිපුත්තො.

"තදහූ"ති: තස්මිං අහු, තස්මිං දිවසෙති අත්ථො. උපවසන්ති එත්ථාති=**උපොසථො.** උපවසන්තීති සීලෙන වා අනසනෙන වා උපෙතා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. අයං පනෙත්ථ අත්ථුද්ධාරො:- "ආයාමාවුසො කප්පින උපොසථං ගමිස්සාමා"ති ආදීසු හි පාතිමොක්ඛුද්දෙසො උපොසථො. "එවං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතො ඛො විසාඛෙ උපොසථො උපවුත්ථො"ති ආදීසු සීලං. "සුද්ධස්ස වෙ සදා ඵග්ගු සුද්ධස්සුපොසථො සදා"ති ආදීසු උපවාසො. "උපොසථො නාම නාගරාජා"ති ආදීසු පඤ්ඤත්ති. "න භික්ඛවෙ තදහුපොසථෙ සභික්ඛුකා ආවාසා"ති ආදීසු උපවසිතබ්බදිවසො. ඉධාපි සො යෙව අධිප්පෙතො. සො පනෙස අට්ඨමීචාතුද්දසීපණ්ණරසීභෙදෙන තිවිධො. තස්මා සෙසද්වය නිවාරණත්ථං "පණ්ණරසෙ"ති වුත්තං. තෙන වුත්තං:- "උපවසන්ති එත්ථාති=උපොසථො"ති.

"කොමුදියා"ති: කුමුදවතියා; තදා කිර කුමුදානි සුපුප්ඵිතානි හොන්ති, තානි එත්ථ සන්තීති=කොමුදී. **"චාතුමාසිනියා"**ති: චාතුමාසියා; සා හි චතුන්නං මාසානං පරියොසානභූතාති=චාතුමාසී. ඉධ පන "චාතුමාසිනී"ති වුච්චති මාසපුණ්ණතාය උතුපුණ්ණතාය

සංවච්ඡරපුණ්ණතාය=පුණ්ණා; මා ඉති චන්දො වුච්චති; සො **එත්ථ** පුණ්ණොති=පුණ්ණමා. එවං **“පුණ්ණාය පුණ්ණමාය”**ති ඉමස්මිං පදද්වයෙ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **“රාජාමච්චපරිවුතො”**ති: එවරූපාය රජතඝටවිනිග්ගතාහි ඛීරධාරාහි ධොවියමානදිසාභාගාය විය රජතවිමානවිච්චුතෙහි මුත්තාවලීසුම්භකුසුමදාමසෙතදුකූලකුමුද විසරෙහි සම්පරිකිණ්ණාය විය ච චතුරූපක්කිලෙසවිමුත්තපුණ්ණ චන්දප්පභාසමුදයොභාසිතාය රත්තියා රාජාමච්චෙහි පරිවුතොති අත්ථො.

“**උපරිපාසාදවරගතො**”ති: පාසාදවරස්සුපරිගතො, මහාරහෙ සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ කඤ්චනාසනෙ **නිසින්නො හොති.** කස්මා නිසින්නො? නිද්දාවිනොදනත්ථං. අයං හි රාජා පිතරි උපක්කන්තදිවසතො පට්ඨාය “නිද්දං ඔක්කමිස්සාමී”ති නිමීලිතමත්තෙසුයෙව අක්ඛීසු සත්තිසතසමබ්භාහතො විය කන්දමානො භයාව පබුජ්ඣති: “කිමෙතන්ති”ච වුත්තෙ “න කිඤ්චී”ති වදති, තෙනස්ස අමනාපා නිද්දා, ඉති නිද්දාවිනොදනත්ථං නිසින්නො; අපි ච තස්මිං දිවසෙ නක්ඛත්තං ඝුට්ඨං හොති, සබ්බං නගරං සිත්තසම්මට්ඨං විප්පකිණ්ණවාලිකං පඤ්චවණ්ණකුසුමලාජපුණ්ණඝටපටිමණ්ඩිතං ඝරවාරං සමුස්සිතධජපටාකාදිවිචිත්‍රං සමුජ්ජලිතදීපමාලාලඞ්කතසබ්බදිසාභාගං වීථිසභාගෙන රච්ඡාසභාගෙන නක්ඛත්තකීළං අනුභවමානෙන මහාජනෙන සමාකිණ්ණං හොති. ඉති “නක්ඛත්තදිවසතායපි නිසින්නො”ති වදන්ති. එවං පන වත්වාපි රාජකුලස්ස නාම සදාපි නක්ඛත්තමෙව, නිද්දාවිනොදනත්ථංයෙව පනෙස නිසින්නොති සන්නිට්ඨානං කතං.

“උදානං උදානෙසි”ති: උදාහාරං උදාහරි. යථා හි යං තෙලං මානං ගහෙතුං න සක්කොති, විස්සන්දිත්වා ගච්ඡති, තං “අවසෙකො”ති වුච්චති. යඤ්ච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගච්ඡති, තං “ඔඝො”ති වුච්චති. එවමෙව යං පීතිවචනං හදයං ගහෙතුං න සක්කොති, අධිකං හුත්වා අන්තො අසණ්ඨහිත්වා බහි නික්ඛමති, තං “උදානන්ති” වුච්චති. එවරූපං පීතිමයං වචනං නිච්ඡාරෙසීති අත්ථො. **“දොසිනා”**ති: දොසාපගතා; අබ්භා මහිකා ධූමො රජො රාහූති ඉමෙහි උපක්කිලෙසෙහි විරහිතාති වුත්තං හොති. තස්මා **රමණීයා**ති ආදීනි පඤ්ච ථොමනවචනානි. සා හි මහාජනස්ස මනං රමයතීති=**රමණීයා.** වුත්තදොසවිමුත්තාය චන්දප්පභාය ඔභාසිතත්තා අතිවිය සුරූපාති=**අභිරූපා.** දක්ඛිතුං යුත්තාති=**දස්සනීයා.** චිත්තං පසාදෙතීති=**පාසාදිකා.** දිවසමාසාදීනං ලක්ඛණං භවිතුං යුත්තාති=**ලක්ඛඤ්ඤා.** **“කන්නුඛ්වජ්ජා”**ති: කන්නුඛොඅජ්ජ ? **“සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා”**ති: සමිතපාපතාය=සමණා; බාහිතපාපතාය=බ්‍රාහ්මණා. **“යං නො පයිරුපාසතො”**ති: වචනව්‍යත්තයො එස; යං අම්හාකං පඤ්හපුච්ඡනවසෙන පයිරුපාසන්තානං මධුරං ධම්මං සුත්වා **චිත්තං පසීදෙය්‍යා**ති අත්ථො.

ඉති රාජා ඉමිනා සබ්බේනාපි වචනෙන ඔභාසනිමිත්තකම්මං අකාසි. කස්සා කාසීති? ජීවකස්ස. කිමත්ථං? භගවතො දස්සනත්ථං. කිං සයං භගවන්තං දස්සනාය ගන්තුං න සක්කොතීති? ආම න සක්කොති. කස්මා? මහාපරාධතාය. තෙන හි භගවතො උපට්ඨාකො අරියසාවකො අත්තනො පිතා මාරිතො, දෙවදත්තඤ්ච තමෙව නිස්සාය භගවතො බහුං අනත්ථමකාසි. ඉති මහාපරාධො එස; තාය මහාපරාධතාය සයං ගන්තුං න සක්කොති. ජීවකො පන භගවතො උපට්ඨාකො, "තස්ස පිට්ඨිච්ඡායාය භගවන්තං පස්සිස්සාමී"ති ඔභාස නිමිත්තකම්මං අකාසි. කිං ජීවකො පන "මය්හං ඉදං ඔභාසනිමිත්ත කම්මන්ති" ජානාතීති? ආම ජානාති. අථ කස්මා තුණ්හී අහොසීති? වික්ඛෙපපච්ඡෙදනත්ථං. තස්සං හි "පරිසති ඡන්නං සත්ථාරානං උපට්ඨාකා බහූ සන්නිපතිතා, තෙ අසික්ඛිතානං පයිරුපාසනෙන සයම්පි අසික්ඛිතාව, තෙ මයි භගවතො ගුණකථං ආරද්ධෙ අන්තරන්තරා උට්ඨාය අත්තනො අත්තනො සත්ථාරානං ගුණකථං කථෙස්සන්ති, එවං මෙ සත්ථු ගුණකථා පරියොසානං න ගමිස්සති. රාජා පන ඉමෙසං කුලූපකෙ උපසඞ්කමිත්වා ගහිතත්ථාසාරත්තා තෙසං ගුණකථාය අනත්තමනො හුත්වා මං පුච්ඡිස්සති, අථාහං නික්ඛෙපං සත්ථු ගුණෙ කථෙත්වා රාජානං සත්ථු සන්තිකං ගහෙත්වා ගමිස්සාමී"ති ජානන්තොව වික්ඛෙපපච්ඡෙදනත්ථං තුණ්හී අහොසීති. තෙපි අමච්චා එවං චින්තෙසුං "අජ්ජ රාජා පඤ්චහි පදෙහි රත්තිං ථොමෙති, අද්ධා කඤ්චි සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිත්වා ධම්මං සොතු කාමො, යස්ස චෙස ධම්මං සුත්වා පසීදිස්සති, තස්ස මහන්තං සක්කාරං කරිස්සති, යස්ස පන කුලූපකො සමණො රාජකුලූපකො හොති භද්දං තස්සා"ති, එවං චින්තෙත්වා "අහං අත්තනො කුලූපගසමණස්ස වණ්ණං වත්වා රාජානං ගහෙත්වා ගමිස්සාමි, අහං ගමිස්සාමී"ති අත්තනො අත්තනො කුලූපගානං වණ්ණං කථෙතුං ආරද්ධා. තෙනාහ:–**"එවං වුත්තෙ අඤ්ඤතරො රාජාමච්චො"**ති ආදි.

තත්ථ **"පූරණො"**ති: තස්ස සත්ථුපටිඤ්ඤස්ස නාමං. **"කස්සපො"**ති: ගොත්තං. සො කිර අඤ්ඤතරස්ස කුලස්ස එකූනං දාසසතං පූරයමානො ජාතො, තෙනස්ස පූරණොති නාමං අකංසු. මඞ්ගල දාසත්තා චස්ස කතං "දුක්කතන්ති" වත්තා නත්ථි. අකතං වා "න කත"න්ති. සො "කිමහං එත්ථ වසාමී"ති? පලායි. අථස්ස චොරා වත්ථානි අච්ඡින්දිංසු. සො පණ්ණෙන වා තිණෙන වා පටිච්ඡාදෙතුම්පි අජානන්තො ජාතරූපෙනෙව එකං ගාමං පාවිසි. මනුස්සා තං දිස්වා "අයං සමණො අරහා අප්පිච්ඡො, නත්ථි ඉමිනා සදිසො"ති පූවභත්තා දීනි ගහෙත්වා උපසඞ්කමන්ති, සො "මය්හං සාටකං අනිවත්ථ භාවෙන ඉදං උප්පන්න"න්ති තතො පට්ඨාය සාටකං ලභිත්වාපි න නිවා සෙසි. තදෙව පබ්බජ්ජං අග්ගහෙසි. තස්ස සන්තිකෙ අඤ්ඤෙපි අඤ්ඤෙපීති පඤ්චසතා මනුස්සා පබ්බජිංසු. තං සන්ධායාහ:–"පූරණො

කස්සපො"ති. පබ්බජිතසමූහසංඛාතො සංඝො අස්ස අත්ථීති=**සංඝී.** ස්වෙව ගණො අස්ස අත්ථීති=**ගණී.** ආචාරසික්ඛාපනවසෙන තස්ස ගණස්ස ආචරියොති=**ගණාචරියො.** **"ඤාතො"**ති: පඤ්ඤාතො පාකටො. "අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො අප්පිච්ඡතාය වත්ථම්පි න නිවාසෙතී"ති එවං සමුග්ගතො යසො අස්ස අත්ථීති=**යසස්සී.** **"තිත්ථකරො"**ති: ලද්ධිකරො. **"සාධුසම්මතො"**ති: "අයං සාධු සුන්දරො සප්පුරිසො"ති එවං සම්මතො. **"බහුජනස්සා"**ති: අස්සුතවතො අන්ධබාලපුථුජ්ජනස්ස. පබ්බජ්ජතො පට්ඨාය අතික්කන්තා බහූ රත්තියො ජානාතීති=**රත්තඤ්ඤූ.** චිරං පබ්බජිතස්ස අස්සාති=චිරපබ්බජිතො. අචිරපබ්බජිතස්ස හි කථා ඔකප්පනීයා න හොති, තෙනාහ:–**"චිරපබ්බජිතො"**ති. **"අද්ධගතො"**ති: අද්ධානං ගතො, ද්වෙ තයො රාජපරිවට්ටෙ අතීතොති අධිප්පායො. **"වයොඅනුප්පත්තො"**ති: පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තො. ඉදං උභයම්පි "දහරස්ස කථා ඔකප්පනීයා න හොතී"ති සන්ධාය වුත්තං.

"තුණ්හී අහොසී"ති: සුවණ්ණවණ්ණං මධුරරසං අම්බපක්කං ඛාදිතුකාමො පුරිසො ආහරිත්වා හත්ථෙ ඨපිතකාජරපක්කං දිස්වා විය ඛන්තානිසංසාදිගුණයුත්තං තිලක්ඛණබ්භාහතං මධුරං ධම්මකථං සොතුකාමො පුබ්බෙ පූරණස්ස දස්සනෙනාපි අනත්තමනො ඉදානි ගුණකථාය සුට්ඨුතරං අනත්තමනො හුත්වා තුණ්හී අහොසි. අනත්තමනො සමානොපි පන 'ස්වාහං එතං තජ්ජෙත්වා ගීවායං ගාහාපෙත්වා නීහරාපෙස්සාමි' 'යො යො කථෙති, තං තං රාජා එවං කාරෙතී'ති භීතො අඤ්ඤොපි කොචි කිඤ්චි න කථෙස්සතී"ති අමනාපම්පි තං කථං අධිවාසෙත්වා තුණ්හීයෙව අහොසි.

අථඤ්ඤො "අහං අත්තනො කුලූපගස්ස වණ්ණං කථෙස්සාමී"ති චින්තෙත්වා වත්තුං ආරභි. තෙන වුත්තං **"අඤ්ඤතරොපි ඛො"**ති: ආදි. තං සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. එත්ථ පන **මක්ඛලී**ති තස්ස නාමං. ගොසාලාය ජාතත්තා **ගොසාලො**ති දුතියං නාමං. තං කිර සකද්දමාය භූමියා තෙලඝටං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තං "තාත මා ඛලී"ති සාමිකො ආහ. සො පමාදෙන ඛලිත්වා පතිත්වා සාමිකස්ස භයෙන පලායිතුං ආරද්ධො. සාමිකො උපධාවිත්වා දසාකණ්ණෙ අග්ගහෙසි. සො සාටකං ඡඩ්ඩෙත්වා අචෙලකො හුත්වා පලායි. සෙසං පූරණසදිසමෙව.

"අජිතො"ති: තස්ස නාමං. කෙසකම්බලං ධාරෙතීති=**කෙසකම්බලො.** ඉති නාමද්වයං සංසන්දෙත්වා "අජිතො කෙසකම්බලො"ති වුච්චති. තත්ථ කෙසකම්බලො නාම මනුස්සකෙසෙහි කතකම්බලො; තතො පටිකිට්ඨතරං වත්ථං නාම නත්ථි. යථාහ:–"සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ යානි කානිචි තන්තාවුතානි වත්ථානි, කෙසකම්බලො තෙසං පටි

කිට්ඨො අක්ඛායති, කොසකම්බලො භික්ඛවෙ සීතකාලෙ සීතො, උණ්හකාලෙ උණ්හො, අප්පග්ඝො ච දුක්ඛසම්ඵස්සො ච දුබ්බණ්ණො ච දුග්ගන්ධො චා” ති.

“පකුධො”ති: තස්ස නාමං. **“කච්චායනො”**ති: ගොත්තං. ඉති නාම ගොත්තං සංසන්දෙත්වා “පකුධො කච්චායනො”ති වුච්චති. සීතුදකපටික්ඛිත්තො එස, වච්චං කත්වාපි උදකකිච්චං න කරොති. උණ්හොදකං වා කඤ්ජියං වා ලභිත්වා කරොති. නදිං වා මග්ගොදකං වා අතික්කම්ම “සීලං මෙ භින්නන්ති” වාලිකථූපං කත්වා සීලං අධිට්ඨාය ගච්ඡති. එවරූපනිස්සිරිකලද්ධිකො එස.

“සඤ්ජයො”ති: තස්ස නාමං. බෙලට්ඨස්ස පුත්තොති=**බෙලට්ඨපුත්තො.** “අම්හාකං ගන්ථනකිලෙසො පලිබුජ්ඣනකිලෙසො නත්ථි, කිලෙසගණ්ඨි රහිතා මය”න්ති එවං වාදිතාය ලද්ධනාමවසෙන **නිගණ්ඨො.** නාටස්ස පුත්තොති=**නාටපුත්තො.**

“අථ ඛො රාජා”ති: රාජා කිර තෙසං වචනං සුත්වා චින්තෙසි “අහං යස්ස යස්ස වචනං න සොතුකාමො, සො සො එව කථෙසි. යස්ස පනම්හි වචනං සොතුකාමො, සො එස නාගභවනං[1] පවිට්ඨසුපණ්ණො විය තුණ්හීභූතො, අනත්ථො වත මෙ”ති. අථස්ස එතද හොසි “ජීවකො උපසන්තස්ස බුද්ධස්ස භගවතො උපට්ඨාකො, සයම්පි උපසන්තො, තස්මා වත්තසම්පන්නො භික්ඛු විය තුණ්හීභූතොව නිසින්නො න එස මයි අකථෙන්තෙ කථෙස්සති, හත්ථිම්හි ඛො පන මද්දන්තෙ හත්ථිස්සෙව පාදෙ ගහෙතබ්බා”ති, තෙන සද්ධිං සයං මන්තෙතුං ආරද්ධො. තෙන වුත්තං:-**“අථ ඛො රාජා-පෙ-කිං තුණ්හී”**ති තත්ථ **“කිං තුණ්හී”**ති: කෙන කාරණෙන.තුණ්හී? “ඉමෙසං අමච්චානං අත්තනො අත්තනො කුලූපගසමණස්ස වණ්ණං කථෙන්තානං මුඛං නප්පහොති, කිං යථා එතෙසං එවං තව කුලූපගසමණො නත්ථි? කිං ත්වං දළිද්දො? න තෙ මම පිතරා ඉස්සරියං දින්නං උදාහු අස්සද්ධො”ති පුච්ඡති.

තතො ජීවකස්ස එතදහොසි:-“අයං රාජා මං කුලූපගසමණස්ස ගුණං කථාපෙති න දානි මෙ තුණ්හීභාවස්ස කාලො, යථා ඛො පන මෙ රාජානං වන්දිත්වා නිසින්නාව අත්තනො කුලූපගසමණානං ගුණෙ කථයිංසු, න මය්හං එවං සත්ථු ගුණෙ කථෙතුං යුත්තන්ති උට්ඨායාසනා භගවතො විහාරාභිමුඛො පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා “මහාරාජ මා මං එවං චින්තයිත්ථ, අයං යං වා තං වා සමණං උපසඞ්කමතී”ති. මම සත්ථුනො හි මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමන්තෙ මහාභිනික්ඛමනෙ සම්බොධියං ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ ච දසසහස්සිලොකධාතු

1. “නාගවසං” ඉති ච කත්ථචි.

කාමම්පිත්ථ, එවං යමකපාටිහාරියං අකාසි, එවං දෙවොරොහණං, මය්හං සත්ථුනො ගුණෙ කථයිස්සාමි, එකග්ගචිත්තො සුණ මහාරාජා"ති වත්වා **"අයං දෙව භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො"**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"තං ඛො පන භගවන්ත"**න්ති: ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනං. තස්ස ඛො පන භගවතොති අත්ථො. **"කල්‍යාණො"**ති: කල්‍යාණගුණසමන්නාගතො, සෙට්ඨොති වුත්තං හොති. **"කිත්තිසද්දො"**ති: කිත්තියෙව, ථුතිඝොසො වා. **"අබ්භුග්ගතො"**ති: සදෙවකං ලොකං අජ්ඣොත්ථරිත්වා උග්ගතො. කින්ති? **"ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො-පෙ-බුද්ධො භගවා"**ති: තත්‍රායං පදසම්බන්ධො:- සො භගවා ඉතිපි අරහං, ඉතිපි සම්මා සම්බුද්ධො,-පෙ-ඉතිපි භගවාති, ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොති.

තත්ථ "ආරකත්තා අරීනං අරානඤ්ච හතත්තා පච්චයාදීනං අරහත්තා පාපකරණෙ රහාභාවාති ඉමෙහි තාව කාරණෙහි සො භගවා **අරහන්ති** වෙදිතබ්බො"ති ආදිනා නයෙන මාතිකං නික්ඛිපිත්වා සබ්බානෙව එතානි පදානි විසුද්ධිමග්ගෙ බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තානි. තතො තෙසං විත්ථාරො ගහෙතබ්බො. ජීවකො පන එකමෙකස්ස පදස්ස අත්ථං නිට්ඨපෙත්වා "එවං මහාරාජ අරහං මය්හං සත්ථා, එවං මය්හං සම්මාසම්බුද්ධො-පෙ-එවං භගවා"ති වත්වා **"තං දෙවො භගවන්තං පයිරුපාසතු, අප්පෙව නාම දෙවස්ස භගවන්තං පයිරුපාසතො චිත්තං පසීදෙය්‍යා"**ති ආහ. එත්ථ ච **තං දෙවො පයිරුපාසතූති** වදන්තො, "මහාරාජ තුම්හාදිසානං හි සතෙනපි සහස්සෙනපි සත සහස්සෙනපි පුට්ඨස්ස මය්හං සත්ථුනො සබ්බෙසං චිත්තං ගහෙත්වා කථෙතුං ථාමො ච බලඤ්ච අත්ථි, විස්සත්ථො උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡෙය්‍යාසි මහාරාජා"ති ආහ.

රඤ්ඤොපි භගවතො ගුණකථං සුණන්තස්ස සකලසරීරං පඤ්ච **වණ්ණාය පීතියා** නිරන්තරං ඵුටං අහොසි. සො තං ඛණංයෙව ගන්තුකාමො හුත්වා "ඉමාය ඛො පන වෙලාය මය්හං දසබලස්ස සන්තිකං ගච්ඡතො න අඤ්ඤො කොචි ඛිප්පං යානානි යොජෙතුං සක්ඛිස්සති අඤ්ඤත්‍ර ජීවකා"ති චින්තෙත්වා **තෙන හි සම්ම ජීවක හත්ථියානානි කප්පාපෙහීති** ආහ.

තත්ථ **"තෙන හී"**ති: උය්‍යොජනත්ථෙ නිපාතො, "ගච්ඡ සම්ම ජීවකා"ති වුත්තං හොති. **"හත්ථියානානී"**ති: අනෙකෙසු අස්සරථාදියානෙසු විජ්ජමානෙසුපි හත්ථියානං උත්තමං, උත්තමස්ස සන්තිකං උත්තමයානෙනෙව ගන්තබ්බන්තිච අස්සයානරථයානානි සසද්දානි, දූරතොව තෙසං සද්දො සූයති, හත්ථියානස්ස පදානුපදං ගච්ඡන්තාපි සද්දං න සුණන්ති, නිබ්බුතස්ස ඛො පන භගවතො සන්තිකං නිබ්බුතෙහෙව යානෙහි ගන්තබ්බන්ති ච චින්තයිත්වා **හත්ථියානානීති** ආහ.

"පඤ්චමත්තානි හත්ථිකාසතානී"ති: පඤ්ච කණෙරුසතානි. **"කප්පාපෙත්වා"**ති: ආරොහණසජ්ජානි කාරෙත්වා. **"ආරොහණීය"**න්ති: ආරොහණයොග්ගං, ඔපවය්හන්ති අත්ථො.

කිං පනෙස රඤ්ඤො වුත්තං අකාසි, අවුත්තන්ති? අවුත්තං. කස්මා? පණ්ඩිතතාය. එවං කිරස්ස අහොසි: "රාජා ඉමාය වෙලාය ගච්ඡාමී"ති වදති, රාජානො ච නාම බහුපච්චත්ථිකා, සචෙ අන්තරාමග්ගෙ කොචි අන්තරායො හොති, මම්පි ගරහිස්සන්ති "ජීවකො රාජා මෙ කථිතං ගණ්හාතීති අකාලෙපි රාජානං ගහෙත්වා නික්ඛමතී"ති. භගවන්තම්පි ගරහිස්සන්ති "සමණො ගොතමො 'මය්හං කථා වත්තතී'ති කාලං අසල්ලක්ඛෙත්වාව කථෙතී"ති. තස්මා "යථා නෙව මය්හං න භගවතො ගරහා උප්පජ්ජති, රඤ්ඤො ච රක්ඛා සුසංවිහිතා හොති, තථා කරිස්සාමී"ති. තතො "ඉත්ථියො නිස්සාය පුරිසානං භයං නාම නත්ථි, සුඛං ඉත්ථිපරිවුතො ගමිස්සතී"ති පඤ්ච හත්ථිනිකාසතානි කප්පාපෙත්වා පඤ්ච ඉත්ථිසතානි පුරිසවෙසං ගාහාපෙත්වා "අසිතොමරහත්ථා රාජානං පරිවාරෙස්සථා"ති වත්වා පුන චින්තෙසි: "ඉමස්ස රඤ්ඤො ඉමස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගඵලානං උපනිස්සයො නත්ථි, බුද්ධා ච උපනිස්සයං දිස්වාව ධම්මං කථෙන්ති, හන්දහං මහාජනං සන්නිපාතාපෙමි, එවං සති සත්ථා කස්සචිදෙව උපනිස්සයෙන ධම්මං දෙසිස්සති, සො මහාජනස්ස උපකාරාය භවිස්සතී"ති. සො තත්ථ තත්ථ සාසනං පෙසෙසි, භෙරිං චරාපෙසි "අජ්ජ රාජා භගවතො සන්තිකං ගච්ඡති, සබ්බෙ අත්තනො විභවානුරූපෙන රඤ්ඤො ආරක්ඛං ගණ්හන්තූ"ති. තතො මහාජනො චින්තෙසි "රාජා කිර භගවතො දස්සනත්ථං ගච්ඡති, කීදිසී වත භො ධම්මදෙසනා භවිස්සති, කිං නො නක්ඛත්තකීළාය? තත්ථෙව ගමිස්සාමා"ති සබ්බෙ ගන්ධපුප්ඵාදීනි ගාහාපෙත්වා රඤ්ඤො ආගමනං ආකඞ්ඛමානා මග්ගෙ අට්ඨංසු. ජීවකොපි රඤ්ඤො පටිවෙදෙසි **"කප්පිතානි ඛො තෙ දෙව හත්ථියානානි, යස්සදානි කාලං මඤ්ඤසී"**ති. තත්ථ **"යස්සදානි කාලං මඤ්ඤසී"**ති: උපචාරවචනමෙතං. ඉදං වුත්තං හොති:–"යං තයා ආණත්තං, තං මයා කතං, ඉදානි යස්ස ත්වං ගමනස්ස වා අගමනස්ස වා කාලං මඤ්ඤසි, තදෙව අත්තනො රුචියා කරොහී"ති.

"පච්චෙකා ඉත්ථියො"ති: පාටිඑක්කා ඉත්ථියො. එකෙකිස්සා හත්ථිනියා එකෙකං ඉත්ථින්ති වුත්තං හොති. **"උක්කාසු ධාරියමානාසූ"**ති: දණ්ඩදීපිකාසු ධාරියමානාසු. **"මහච්චරාජානුභාවෙනා"**ති: මහතා ච රාජානුභාවෙන. **මහච්චා** ඉතිපි පාළි මහතියාති අත්ථො. ලිඞ්ගවිපරියාසො එස. **රාජානුභාවො** වුච්චති රාජිද්ධි. කා පනස්ස රාජිද්ධීති? තියොජනසතානං විත්තං මහාරජ්ජානං ඉස්සරියසිරි. තස්ස හි "අසුකදිසං රාජා තථාගතං උපසඞ්කමිස්සතී"ති පඨමතරං සංවිදහනෙ අසතිපි තං ඛණංයෙව පඤ්චඉත්ථිසතානි පුරිසවෙසං ගහෙත්වා පටිමුක්කවෙඨනානි අංසෙ ආසත්තඛග්ගානි මණිදණ්ඩවණ්ණතොමරෙ

ගහෙත්වා නික්ඛමිංසු. යං සන්ධාය වුත්තං **පච්චෙකා ඉත්ථියො ආරොපෙත්වාති**. අපරාපි සොළසසහස්සඛත්තිය නාටකිත්ථියො රාජානං පරිවාරයිංසු. තාසං පරියන්තෙ ඛුජ්ජවාමනකිරාතාදයො, තෙසං පරියන්තෙ අන්තෙපුරගොපකා විස්සාසිකා පුරිසා, තෙසං පරියන්තෙ විචිත්තවෙසවිලාසිනො සට්ඨිසහස්සමත්තා මහාමච්චා, තෙසං පරියන්තෙ විවිධාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා නානාප්පකාරආයුධහත්ථා විජ්ජාධරතරුණා විය නවුතිසහස්සමත්තා රට්ඨියපුත්තා, තෙසං පරියන්තෙ සතසහස්සග්ඝනිකානි නිවාසෙත්වා පඤ්චසතග්ඝනිකානි එකංසං කත්වා සුන්හාතා සුවිලිත්තා කඤ්චනමාලාදිනානාභරණසොභිතා දසසහස්සමත්තා බ්‍රාහ්මණා දක්ඛිණහත්ථං උස්සාපෙත්වා ජයසද්දං ඝොසෙන්තා ගච්ඡන්ති. තෙසං පරියන්තෙ පඤ්චඞ්ගිකානි තුරියානි, තෙසං පරියන්තෙ ධනුපන්තිපරික්ඛෙපො, තස්ස පරියන්තෙ හත්ථිඝටා, හත්ථීනං පරියන්තෙ ගීවාය ගීවං පහරමානා අස්සපන්ති, අස්සපරියන්තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසත්තා රථා, රථපරියන්තෙ බාහාය බාහං පහරමානා යොධා, තෙසං පරියන්තෙ අත්තනො අත්තනො අනුරූපාය ආභරණසම්පත්තියා විරොචමානා අට්ඨාරසසෙනියො. ඉති යථා පරියන්තෙ ඨත්වා ඛිත්තො සරො රාජානං න පාපුණාති, එවං ජීවකො කොමාරභච්චො රඤ්ඤො පරිසං සංවිදහිත්වා අත්තනා රඤ්ඤො අවිදූරෙන ගච්ඡති "සචෙ කොචි උපද්දවො හොති සබ්බපඨමං රඤ්ඤො ජීවිතදානං දස්සාමී"ති. උක්කානං එත්තකානි සතානි වා සහස්සානි වා සතසහස්සානි වා ති ච පරිච්ඡෙදො නත්ථි. එවරූපිං රාජිද්ධිං සන්ධාය වුත්තං **"මහච්ච රාජානුභාවෙන යෙන ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනං තෙනුපසඞ්කමී"**ති.

"අහුදෙව භය"න්ති: එත්ථ චිත්තුත්‍රාසභයං ඤාණභයං ආරම්මණභයං ඔත්තප්පභයන්ති චතුබ්බිධං භයං, තත්ථ "ජාතිං පටිච්ච භයං භයානක"න්ති ආදිනා නයෙන වුත්තං චිත්තුත්‍රාසභයං නාම. "තෙපි තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා යෙභුය්‍යෙන භයං සංවෙගං සන්තාසං ආපජ්ජන්තී"ති එවමාගතං ඤාණභයං නාම. "එවං නූන තං භයභෙරවං ආගච්ඡතී"ති එත්ථ වුත්තං ආරම්මණභයං නාම.

"භීරුං පසංසන්ති න හි තත්ථ සූරං.
භයා හි සන්තො න කරොන්ති පාප"න්ති

ඉදං ඔත්තප්පභයං නාම. තෙසු ඉධ චිත්තුත්‍රාසභයං. **අහු:** අහොසීති අත්ථො. **"ඡම්භිතත්තං"**න්ති, ඡම්භිතභාවො, සකලසරීරචලනන්ති අත්ථො. **"ලොමහංසො"**ති: ලොමහංසනං, උද්ධං ඨිතලොමතාති අත්ථො. සො පනායං ලොමහංසො ධම්මසවණාදීසු පීතිඋප්පත්තිකාලෙ පීතියාපි හොති, භීරුජාතිකානං සම්පහාරපිසාචාදිදස්සනෙසු භයෙනාපි, ඉධ භයා ලොමහංසො වෙදිතබ්බො.

කස්මා පනෙස **භීතො**ති? “අන්ධකාරෙනා”ති එකෙ වදන්ති. රාජගහෙ කිර චතුත්තිංස මහාද්වාරානි, චතුසට්ඨි ඛුද්දකද්වාරානි, ජීවකස්ස අම්බවනං පාකාරස්ස ච ගිජ්ඣකූටස්ස ච අන්තරා හොති, සො පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා පබ්බතච්ඡායං පාවිසි. තත්ථ පබ්බතකූටෙන චන්දො ඡාදිතො, පබ්බතච්ඡායාය ච රුක්ඛච්ඡායාය ච අන්ධකාරං අහොසී”ති. තං අකාරණං, තදා හි උක්කානං සතසහස්සම්පි පරිච්ඡෙදො නත්ථි. අයං පන අප්පසද්දතං නිස්සාය ජීවකෙ ආසඞ්කාය භීතො. ජීවකො කිරස්ස උපරිපාසාදෙයෙව ආරොචෙසි: “මහාරාජ අප්පසද්දකාමො භගවා, අප්පසද්දෙනෙව උපසඞ්කමිතබ්බො”ති. තස්මා රාජා තුරියසද්දං නිවාරෙසි. තුරියානි කෙවලං ගහිතමත්තකානෙව හොන්ති. වාචම්පි උච්චං අනිච්ඡාරයමානා අච්ඡරාසඤ්ඤාය ආගච්ඡන්ති. අම්බවනෙපි කස්සචි ඛිපිතසද්දොපි න සුය්‍යති. රාජානො ච නාම සද්දාභිරතා හොන්ති. සො තං අප්පසද්දභාවං නිස්සාය උක්කණ්ඨිතො ජීවකෙපි ආසඞ්කං උප්පාදෙසි: “අයං ජීවකො මය්හං අම්බවනෙ අඩ්ඪතෙළස භික්ඛුසතානී”ති ආහ. එත්ථ ච ඛිපිතසද්දමත්තම්පි න සුය්‍යති. අභූතම්මඤ්ඤෙ එස වත්වා මං නගරතො නීහරිත්වා පුරතො බලකායං උට්ඨාපෙත්වා මං ගණ්හිත්වා අත්තනො ඡත්තං උස්සාපෙතුකාමො. අයං හි පඤ්චන්නං හත්ථීනං බලං ධාරෙති. මම ච අවිදූරෙනෙව ගච්ඡති. සන්තිකෙ ච මෙ ආවුධහත්ථො එකපුරිසොපි නත්ථි. “අහො වත මෙ අනත්ථො”ති. එවං භායිත්වා ච පන අභීතො විය සණ්ඨාතුම්පි නාසක්ඛි. අත්තනො භීතභාවං තස්ස විකාසි. තෙන වුත්තං:–“**අථ ඛො රාජා–පෙ–න නිග්ඝොසො**”ති.

තත්ථ “**සම්මා**”ති: වයස්සාභිලාපො එස “කච්චි මං වයස්සා”ති වුත්තං හොති. “**න පලම්භෙසී**ති: යං නත්ථි තං අත්ථී”ති වත්වා කච්චි මං න විප්පලම්භයසි. “**නිග්ඝොසො**”ති: කථාසල්ලාපනිග්ඝොසො.

“**මා භායි මහාරාජා**”ති: ජීවකො “අයං රාජා මං න ජානාති නායං පරං ජීවිතා වොරොපෙතී”ති සචෙ ඛො පන න අස්සාසෙස්සාමි විනස්සෙය්‍යාති චින්තයිත්වා දළ්හං කත්වා සමස්සාසෙන්තො “**මා භායි මහාරාජා**”ති වත්වා “**න තං දෙවා**”ති ආදිමාහ.

“**අභික්කමා**”ති: අභිමුඛො කම, ගච්ඡ පවිසාති අත්ථො. සකිං වුත්තෙන පන දළ්හං න හොතීති තරමානො ද්වික්ඛත්තුං ආහ:–“**එතෙ මණ්ඩලමාලෙ දීපා ඣායන්ති**”ති. “මහාරාජ චොරබලං නාම න දීපෙ ජාලෙත්වා තිට්ඨති, එතෙ ච මණ්ඩලමාලෙ දීපා ජලන්ති, එතාය දීපසඤ්ඤාය යාහි මහාරාජා”ති වදති.

“**නාගස්ස භූමී**”ති: යත්ථ සක්කා හත්ථිං ආරූළ්හෙන ගන්තුං, අයං නාගස්ස භූමි නාම. “**නාගා පච්චොරොහිත්වා**”ති: විහාරස්ස බහිද්වාරකොට්ඨකෙ හත්ථිතො ඔරොහිත්වා. භූමියං පතිට්ඨිතසමකාල

මෙව පන භගවතො තෙජො රඤ්ඤො සරීරං ඵරි. අථස්ස තාවදෙව සකලසරීරතො සෙදා මුච්චිංසු. සාටකා පීළෙත්වා අපනෙතබ්බා විය අහෙසුං. අත්තනො අපරාධං සරි, මහාභයං උප්පජ්ජි. සො උජුකං භගවතො සන්තිකං ගන්තුං අසක්කොන්තො ජීවකං හත්ථෙ ගහෙත්වා ආරාමචාරිකං චරමානො විය "ඉදං තෙ සම්ම ජීවක සුට්ඨු කාරිතං ඉදං සුට්ඨුකාරිත"න්ති විහාරස්ස වණ්ණං භණමානො අනුක්කමෙන **යෙන මණ්ඩලමාලස්ස ද්වාරං තෙනුපසඞ්කමි,** සම්පත්තොති අත්ථො. **"කහං පන සම්මා"**ති. කස්මා පුච්ඡති? එකෙ තාව "අජානන්තො"ති වදන්ති. "ඉමිනා කිර දහරකාලෙ පිතරා සද්ධිං ආගම්ම භගවා දිට්ඨපුබ්බො, පච්ඡා පන පාපමිත්තසංසග්ගෙන පිතුඝාතකං කත්වා අභිමාරෙ පෙසෙත්වා ධනපාලකං පමුඤ්චාපෙත්වා මහාපරාධො හුත්වා භගවතො සම්මුඛීභාවං න උපගතපුබ්බොති අජානන්තො පුච්ඡතී"ති. තං අකාරණං. භගවා හි ආකිණ්ණවරලක්ඛණො අනුබ්‍යඤ්ජනපතිමණ්ඩිතො ඡබ්බණ්ණාහි රස්මීහි සකලං ආරාමං ඔභාසෙත්වා තාරාගණපරිවුතො විය පුණ්ණචන්දො භික්ඛුගණපරිවුතො මණ්ඩලමාලමජ්ඣෙ නිසින්නො. තං කො නාම න ජානෙය්‍ය? අයං පන අත්තනො ඉස්සරියලීළ්හාය පුච්ඡති. පකති හෙසා රාජකුලානං:—යං ජානන්තාපි අජානන්තා විය පුච්ඡන්ති.

ජීවකො පන තං සුත්වා "අයං රාජා පථවියං ඨත්වා කුහිං පථවී"ති නභං ඔලොකෙත්වා කුහිං චන්දිමසුරියාති, සිනෙරුමූලෙ ඨත්වා කුහිං සිනෙරූති වදමානො විය දසබලස්ස පුරතො ඨත්වා කුහිං භගවාති පුච්ඡති. හන්දස්ස භගවන්තං දස්සෙමී"ති යෙන භගවා තෙනඤ්ජලිං පණාමෙත්වා **"එසො මහාරාජා"**ති ආදිමාහ. **"පුරක්ඛතො"**ති: පරිවාරෙත්වා නිසින්නස්ස පුරතො නිසින්නො.

"යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී"ති: යත්ථ භගවා තත්ථ ගතො, භගවතො සන්තිකං උපසඞ්කමන්තොති අත්ථො. **"එකමන්තං අට්ඨාසී"**ති: භගවන්තං වා භික්ඛුසංඝං වා අසංඝට්ටමානො අත්තනො ඨාතුං අනුච්ඡවිකෙ එකස්මිං පදෙසෙ භගවන්තං වන්දිත්වා එව තාව අට්ඨාසි.

"තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූත"න්ති: යතො යතො අනුවිලොකෙති, තතො තතො තුණ්හීභූතමෙවාති අත්ථො. තත්ථ හි එකභික්ඛුස්සාපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා නත්ථි. සබ්බාලඞ්කාරපතිමණ්ඩිතං නාටකපරිවාරං භගවතො පුරතො ඨිතං රාජානං වා රාජපරිසං වා එකභික්ඛුපි න ඔලොකෙසි. සබ්බෙ භගවන්තමෙව උල්ලොකයමානා නිසීදිංසු. රාජා තෙසං උපසමෙ පසීදිත්වා විගතපඞ්කතාය විප්පසන්න රහදමිව විප්පසන්නින්ද්‍රියං භික්ඛුසංඝං පුනප්පුන විලොකෙත්වා **උදානං උදානෙසි.** තත්ථ **"ඉමිනා"**ති: යෙන කායිකෙන ච වාචසිකෙන ච මානසිකෙන ච සීලූපසමෙන භික්ඛුසංඝො උපසන්තො. **ඉමිනා**

උපසමෙනාති දීපෙති. තත්‍ථ "අහො වත මෙ පුත්තො පබ්බජිත්වා ඉමෙ භික්ඛූ විය උපසන්තො භවෙය්‍යා"ති තයිදං සන්ධායෙස එවමාහ. අයං පන භික්ඛුසංඝං දිස්වා පසන්නො පුත්තං අනුස්සරි. දුල්ලභං හි ලද්ධා අච්ඡරියං වා දිස්වා පියානං ඤාතිමිත්තාදීනං අනුස්සරණං නාම ලොකස්ස පකතියෙව. ඉති භික්ඛුසංඝං දිස්වා පුත්තං අනුස්සරමානො එස එවමාහ. කිඤ්චාපි එවමාහ. අපි ච පුත්තෙ ආසඞ්කාය තස්ස උපසමං ඉච්ඡමානොපෙස එවමාහ. එවං කිරස්ස අහොසි: "පුත්තො මෙ පුච්ඡිස්සති 'මය්හං පිතා දහරො, අය්‍යකො මෙ කුහිං'ති, සො පිතරා තෙ ඝාතිතො"ති සුත්වා 'අහම්පි පිතරං ඝාතෙත්වා රජ්ජං කාරෙස්සාමී'ති මඤ්ඤිස්සතී"ති. ඉති පුත්තෙ ආසඞ්කාය තස්ස උපසමං ඉච්ඡමානො පෙස එවමාහ. කිඤ්චාපි එවමාහ. අථ ඛො තං පුත්තො ඝාතෙසියෙව. තස්මිං හි වංසෙ පිතිවධො පඤ්චපරිවට්ටෙ ගතො. අජාතසත්තු බිම්බිසාරං ඝාතෙසි, උදයො අජාතසත්තුං, තස්ස පුත්තො මහාමුණ්ඩො නාම උදයං, අනුරුද්ධො නාම මහාමුණ්ඩං, තස්ස පුත්තො නාගදාසො නාම අනුරුද්ධං, නාගදාසං පන "වංසච්ඡෙදකරාජානො ඉමෙ, කිං ඉමෙහී"ති රට්ඨවාසිනො කුපිතා ඝාතෙසුං.

"**අගමා ඛො ත්වං**"ති: කස්මා එවමාහ? භගවා කිර රඤ්ඤො වචීභෙදෙ අකතෙයෙව චින්තෙසි: "අයං රාජා ආගන්ත්වා තුණ්හී නිරවො ඨිතො කිං නු ඛො චින්තෙතී"ති? අථස්ස චිත්තං ඤත්වා "අයං මයා සද්ධිං සල්ලපිතුං අසක්කොන්තො භික්ඛුසංඝං අනුවිලොකෙත්වා පුත්තං අනුස්සරි. න ඛො පනායං මයි අනාලපන්තෙ කිඤ්චි කථෙතුං සක්ඛිස්සති, කරොමි තෙන සද්ධිං කථාසල්ලාප"න්ති තස්මා රඤ්ඤො වචනානන්තරං "**අගමා ඛො ත්වං මහාරාජ යථාපෙම**"න්ති ආහ. තස්සත්ථො "මහාරාජ යථා නාම උන්නමෙ වට්ටං උදකං යෙන නින්නං තෙන ගච්ඡති, එවමෙව ත්වං භික්ඛු සංඝං අනුවිලොකෙත්වා යෙන පෙමං තෙන අනුගතො"ති.

අථ රඤ්ඤො එතදහොසි: "අහො අච්ඡරියා බුද්ධගුණා, මයා සදිසො භගවතො අපරාධකාරකො නාම නත්ථි, මයා හිස්ස අග්ගුපට්ඨාකො ඝාතිතො, දෙවදත්තස්ස කථං ගහෙත්වා අභිමාරා පෙසිතා, නාළාගිරි මුත්තො, මං නිස්සාය දෙවදත්තෙන සිලා පවිද්ධා, එවං මහාපරාධං නාම මං ආලපතො දසබලස්ස මුඛං නප්පහොති. "අහො භගවා පඤ්චහාකාරෙහි තාදිලක්ඛණෙ සුප්පතිට්ඨිතො, එවරූපං නාම සත්ථාරං පහාය බහිද්ධා න පරියෙසිස්සාමී"ති සොමනස්සජාතො භගවන්තං ආලපන්තො "**පියො මෙ භන්තෙ**"ති ආදිමාහ.

"**භික්ඛුසංඝස්ස අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා**"ති: එවං කිරස්ස අහොසි: "භගවන්තං වන්දිත්වා ඉතො චිතොච ගන්ත්වා භික්ඛුසංඝං වන්දන්තෙන භගවා පිට්ඨිතො කාතබ්බො හොති. ගරුකාරො චෙස න හොති.

රාජානං වන්දිත්වා උපරාජානං වන්දන්තෙන හි රඤ්ඤො අගාරවො කතො හොති. තස්මා භගවන්තං වන්දිත්වා ඨිතට්ඨානෙයෙව භික්ඛුසංඝස්ස අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා එකමන්තං නිසීදි.

"කඤ්චිදෙව දෙසං"න්ති: කඤ්චි ඔකාසං.

අථස්ස භගවා පඤ්හපුච්ඡනෙ උස්සාහං ජනෙන්තො ආහ: **"පුච්ඡ මහාරාජ යදාකංඛසී"**ති. තස්සත්ථො:–"පුච්ඡ යදි ආකංඛසි, න මෙ පඤ්හාවිස්සජ්ජනෙ භාරො අත්ථි" අථ වා, "පුච්ඡ යං ආකංඛසි, සබ්බං තෙ විස්සජ්ජෙස්සාමී"ති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි, අසාධාරණං පච්චෙකබුද්ධ අග්ගසාවකමහාසාවකෙහි, තෙහි "යදාකංඛසී"ති න වදන්ති. "සුත්වා කථෙස්සාමා"ති[1] වදන්ති. බුද්ධා පන "පුච්ඡාවුසො යදාකඞ්ඛසී"ති වා, "පුච්ඡ මහාරාජ යදාකඞ්ඛසී"ති වා.

"පුච්ඡ වාසව මං පඤ්හං යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසි,
තස්ස තස්සෙව පඤ්හස්ස අහං අන්තං කරොමි තෙ"ති වා.

"තෙන හි ත්වං භික්ඛු සකෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා පුච්ඡ යදාකංඛසී"ති වා

"බාවරිස්ස තුම්හං වා සබ්බෙසං සබ්බසංසයං
කතාවකාසා පුච්ඡව්හො යං කිඤ්චි මනසිච්ඡථා"ති වා.

"පුච්ඡ මං සභිය පඤ්හං යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසි,
තස්ස තස්සෙව පඤ්හස්ස අහං අන්තං කරොමි තෙ"ති වා.

තෙසං තෙසං යක්ඛනරින්දදෙවසමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකානං සබ්බඤ්ඤු පවාරණං පවාරෙන්ති. අනච්ඡරියඤ්චෙතං යං භගවා බුද්ධභූමිං පත්වා එතං පවාරණං පවාරෙය්‍ය. යො බොධිසත්තභූමියං පදෙස ඤාණෙපි ඨිතො:–

"කොණ්ඩඤ්ඤ පඤ්හානි වියාකරොහි
යාචන්ති තං ඉසයො සාධුරූපා,
කොණ්ඩඤ්ඤ එසො මනුජෙසු ධම්මො
යං වුද්ධමාගච්ඡති එස භාරො"ති.

එවං සක්කාදීනං අත්ථාය ඉසීහි යාචිතො,

"කතාවකාසා පුච්ඡන්තු භොන්තො
යං කිඤ්චි පඤ්හං මනසා'භිපත්ථිතං,
අහං හි තං තං වො වියාකරිස්සං
ඤත්වා සයං ලොකමිමං පරඤ්චා"ති.

එවං සරභඞ්ගකාලෙ.

සම්භවජාතකෙ ච සකලජම්බුදීපං තික්ඛත්තුං විචරිත්වා පඤ්හානං අන්තකරං අදිස්වා සුචිරතෙන බ්‍රාහ්මණෙන පඤ්හං පුට්ඨො ඔකාසෙ කාරිතෙ ජාතියා සත්තවස්සො රථිකාය පංසුං කීළන්තො පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා අන්තරවීථියං නිසින්නොව.

1. සී. II. වෙදිස්සාමාති.

"තඤ්ච තෙ අහමක්ඛිස්සං යථාපි කුසලො තථා,
රාජා ච ඛො තං ජානාති යදි කාහති වා න වා"ති.

සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි.

එවං භගවතා සබ්බඤ්ඤුපවාරණාය පවාරිතාය අත්තමනො රාජා පඤ්හං පුච්ඡන්තො **"යථා නු ඛො ඉමානි භන්තෙ"**ති ආදිමාහ. තත්ථ සිප්පමෙව=සිප්පායතනං, **"පුථුසිප්පායතනානි"**ති: බහූනි සිප්පානි. **සෙය්‍යථීදං හත්ථාරොහා**ති ආදීහි යෙ තං තං සිප්පං නිස්සාය ජීවන්ති තෙ දස්සෙති.[1] අයං හිස්ස අධිප්පායො:-"යථා ඉමෙසං සිප්පූපජීවීනං තං තං සිප්පං නිස්සාය සන්දිට්ඨිකං සිප්පඵලං පඤ්ඤායති, සක්කා නු ඛො එවං සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං පඤ්ඤපෙතු"න්ති තස්මා සිප්පායතනානි ආහරිත්වා සිප්පූපජීවිනො දස්සෙති.

තත්ථ **"හත්ථාරොහා"**ති: සබ්බෙපි හත්ථිආචරියහත්ථිවෙජ්ජහත්ථිභණ්ඩාදයො දස්සෙති. **"අස්සාරොහා"**ති: සබ්බෙපි අස්සාචරියඅස්සවෙජ්ජඅස්සභණ්ඩාදයො. **"රථිකා"**ති: සබ්බෙපි රථාචරියරථයොධරථරක්ඛාදයො. **"ධනුග්ගහා"**ති: ධනුආචරියඉස්සාසා. **"චෙලකා"**ති: "යෙ යුද්ධෙ ජයධජං ගහෙත්වා පුරතො ගච්ඡන්ති. **"චලකා"**ති: "ඉධ රඤ්ඤො ඨානං හොතු, ඉධ අසුකමහාමත්තස්සා"ති එවං සෙනාබ්‍යූහකාරකා. **"පිණ්ඩදායිකා"**ති:[2] සාහසිකමහායොධා. තෙ කිර පරසෙනං පවිසිත්වා පිණ්ඩමිව ඡෙත්වා ඡෙත්වා දවයන්ති, උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා නිගච්ඡන්තීති අත්ථො. යෙ වා සඞ්ගාමමජ්ඣෙ යොධානං භත්තපානීයං ගහෙත්වා පවිසන්ති, තෙසම්පෙතං නාමං. **"උග්ගා රාජපුත්තා"**ති: උග්ගතුග්ගතා සඞ්ගාමාවචරා රාජපුත්තා. **"පක්ඛන්දිනො"**ති: යෙ "කස්ස සීසං වා ආයුධං වා ආහරාමා"ති වත්වා "අසුකස්සා"ති වුත්තා සඞ්ගාමං පක්ඛන්දිත්වා තදෙව ආහරන්ති, ඉමෙ පක්ඛන්දන්තීති=පක්ඛන්දිනො. මහානාගා විය=**මහානාගා.** හත්ථිආදීසුපි අභිමුඛං ආගච්ඡන්තෙසු අනිවත්තිතයොධානං එතං අධිවචනං. **"සූරා"**ති: එකන්ත සූරා, යෙ සජාලිකාපි[3] සමුද්දං තරිතුං සක්කොන්ති. **"චම්මයොධිනො"**ති: යෙ චම්මකඤ්චුකං වා පවිසිත්වා සරපරිත්තාණං චම්මං වා ගහෙත්වා යුජ්ඣන්ති. **"දාසකපුත්තා"**ති: බලවසිනෙහා ඝරදාසයොධා. **"ආළාරිකා"**ති: භත්තකාරකා. **"කප්පකා"**ති: නහාපිතා **"නහාපකා"**ති යෙ නහාපෙන්ති. **"සූදා"**ති: සූපිකා. **මාලාකාරාදයො** පාකටායෙව. **"ගණකා"**ති: අච්ඡිද්දපාඨකා. **"මුද්දිකා"**ති: හත්ථමුද්දාය ගණනං නිස්සාය ජීවිනො. **"යානි වා පනඤ්ඤානිපි"**ති: අයකාරදන්තකාර චිත්තකාරාදීනි. **"එවං ගතානී"**ති: එවං පවත්තානි. **"තෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ"**ති: තෙ හත්ථාරොහාදයො තානි පුථු සිප්පායතනානි දස්සෙත්වා රාජකුලතො මහාසම්පත්තිං ලභමානා සන්දිට්ඨික

1. සී. I II & III. දස්සෙන්ති. 2. සී. I. III.* & E. පිණ්ඩදවිකා.
3. E. සජාලිකාපි.

මෙව සිප්පඵලං උපජීවන්ති. **"සුඛෙන්ති"**ති: සුඛිතං කරොන්ති. **"පීණෙන්ති"**ති: පීණිතං ථාමබලූපෙතං කරොන්ති. උද්ධග්ගිකාදිසු උපරි ඵලනිබ්බත්තනතො උද්ධං අග්ගමස්සා අත්ථීති=**උද්ධග්ගිකා.** සග්ගං අරහතීති=**සොවග්ගිකා.** සුඛො විපාකො අස්සාති=**සුඛවිපාකා.** සුට්ඨු අග්ගෙ රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බ ආයුවණ්ණසුඛයසආධිපතෙය්‍ය සඞ්ඛාතෙ දසධම්මෙ සංවත්තෙන්ති නිබ්බත්තෙන්තීති=**සග්ගසංවත්තනිකා.** තං එවරූපං **දක්ඛිණං** දානං පතිට්ඨාපෙන්තීති අත්ථො. **"සාමඤ්ඤඵල"**න්ති එත්ථ පරමත්ථතො මග්ගො සාමඤ්ඤං, අරියඵලං සාමඤ්ඤඵලං. යථාහ:-"කතමඤ්ච භික්ඛවෙ සාමඤ්ඤං? අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො; සෙය්‍යථීදං? සම්මාදිට්ඨි-පෙ-සම්මාසමාධි, ඉදං වුච්චති භික්ඛවෙ සාමඤ්ඤං; කතමඤ්ච භික්ඛවෙ සාමඤ්ඤඵලං? සොතාපත්තිඵලං-පෙ-අරහත්තඵල"න්ති; තං එස රාජා න ජානාති. උපරි ආගතං පන දාසකස්සකොපමං සන්ධාය පුච්ඡති.

අථ භගවා පඤ්හං අවිස්සජ්ජෙත්වාව චින්තෙසි: "ඉමෙ බහූ අඤ්ඤතිත්ථියසාවකා රාජාමච්චා ඉධාගතා, තෙ කණ්හපක්ඛඤ්ච සුක්කපක්ඛඤ්ච දීපෙත්වා කථියමානෙ "අම්හාකං රාජා මහන්තෙන උස්සාහෙන ඉධාගතො, තස්ස ආගතකාලතො පට්ඨාය සමණො ගොතමො සමණකොලාහලං සමණභණ්ඩනමෙව කථෙතී"ති උජ්ඣායිස්සන්ති. න සක්කච්චං ධම්මං සොස්සන්ති. රඤ්ඤා පන කථියමානෙ උජ්ඣායිතුං න සක්ඛිස්සන්ති, රාජානමෙව අනුවත්තිස්සන්ති. ඉස්සරානුවත්තකො හි ලොකො, හන්දාහං රඤ්ඤොව භාරං කරොමී"ති රඤ්ඤො භාරං කරොන්තො **"අභිජානාසි නො ත්ව"**න්ති ආදිමාහ. තත්ථ **"අභිජානාසි නො ත්ව"**න්ති: අභිජානාසි නු ත්වං? අයඤ්ච නො සද්දො පරතො පුච්ඡත්ථොති පදෙන යොජෙතබ්බො. ඉදං හි වුත්තං හොති:-"මහාරාජ ත්වං **ඉමං පඤ්හං අඤ්ඤෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡිත්ථ** නු? අභිජානාසි ච තං පුට්ඨභාවං න තෙ පමුට්ඨන්ති.

"සචෙ තෙ අගරූ"ති: සචෙ තුම්හං යථා තෙ ව්‍යාකරිංසු, තථා ඉධ භාසිතුං භාරියං න හොති. යදි න කොචි අඵාසුභාවො අත්ථි, **භාසස්සූ**ති අත්ථො.

"න ඛො මෙ භන්තෙ"ති: කිං සන්ධායාහ? පණ්ඩිතපතිරූපකානං හි සන්තිකෙ කථෙතුං දුක්ඛං හොති, තෙ පදෙ පදෙ අක්ඛරෙ අක්ඛරෙ දොසමෙව වදන්ති. එකන්තපණ්ඩිතා පන කථං සුත්වා සුකථිතං පසංසන්ති. දුක්කථිතෙ පාළිපදඅත්ථබ්‍යඤ්ජනෙසු යං යං විරුජ්ඣති, තං තං උජුං කත්වා දෙසෙන්ති. භගවතා ච සදිසො එකන්තපණ්ඩිතො නාම නත්ථි. තෙනාහ:-**"න ඛො මෙ භන්තෙ ගරු යත්ථස්ස භගවා වා නිසින්නො භගවන්තරූපො වා"**ති.

"එකමිදහ"න්ති:[1] එකං ඉධ අහං. තත්‍ථ **"සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්‍වා"**ති: සම්මොදජනිතං සරිතබ්බයුත්තකථං පරියොසාපෙත්‍වා.

කරොතො ඛො මහාරාජ කාරයතොති ආදීසු **"කරොතො"**ති: සහත්‍ථා කරොන්තස්ස. **"කාරයතො"**ති: ආණත්තියා කාරෙන්තස්ස. **"ඡින්දතො"**ති: පරෙසං හත්‍ථාදීනි ඡින්දන්තස්ස. **"පචතො"**ති පරෙ දණ්ඩෙන පීළෙන්තස්ස. **"සොචයතො"**ති: පරස්ස භණ්ඩහරණාදීහි සොකං සයං කරොන්තස්සපි පරෙහි කාරාපෙන්තස්සපි. **"කිලමතො"**ති: ආහාරුපච්ඡෙදබන්‍ධනාගාරප්පවෙසනාදීහි සයං කිලමන්තස්සපි පරෙහි කිලමාපෙන්තස්සපි. **"ඵන්‍දතො ඵන්‍දාපයතො"**ති: පරං ඵන්‍දන්තං ඵන්‍දනකාලෙ සයම්පි ඵන්‍දතො, තම්පි ඵන්‍දාපයතො. **"පාණමතිමාපයතො"**ති: පාණං හනන්තස්සපි පරෙහි හනාපෙන්තස්සපි. එවං සබ්බත්‍ථ කරණකාරාපනවසෙනෙව අත්‍ථො වෙදිතබ්බො. **"සන්‍ධි"**න්ති: ඝරසන්‍ධිං. **"නිල්ලොප"**න්ති: මහාවිලොපං. **"එකාගාරික"**න්ති: එකමෙව ඝරං පරිවාරෙත්‍වා විලුම්පනං. **"පරිපන්‍ථෙ"**ති: ආගතාගතානං අච්ඡින්දනත්‍ථං මග්ගෙ තිට්ඨතො. **"කරොතො න කරීයති පාප"**න්ති: "යං කිඤ්චි පාපං කරොමී"ති සඤ්ඤාය කරොතොපි පාපං න කරීයති, නත්‍ථිපාපං, "සත්තා පන කරොමා"ති එවං සඤ්ඤිනො හොන්තී"ති දීපෙති. **"ඛුරපරියන්තෙනා"**ති: ඛුරනෙමිනා, ඛුරසදිස[2] පරියන්තෙන වා. **"එකමංසඛල"**න්ති: එකමංසරාසිං. **"පුඤ්ජ"**න්ති: තස්සෙව වෙවචනං. **"තතො නිදාන"**න්ති: එකමංසඛලකරණනිදානං.

"දක්ඛිණ"න්ති: දක්ඛිණතීරෙ මනුස්සා කක්ඛළා දාරුණා, තෙ සන්‍ධාය **"හනන්තො"**ති ආදිමාහ.

උත්තරතීරෙ සත්තා සද්ධා හොන්ති පසන්නා බුද්ධමාමකා ධම්මමාමකා සඞ්ඝමාමකා. තෙ සන්‍ධාය **"දදන්තො"**ති ආදිමාහ. තත්‍ථ **"යජන්තො"**ති: මහායාගං කරොන්තො. **"දමෙනා"**ති: ඉන්‍ද්‍රියදමෙන, උපොසථකම්මෙන වා **"සංයමෙනා"**ති: සීලසංයමෙන. **"සච්චවජ්ජෙනා"**ති: සච්චවචනෙන. **"ආගමො"**ති: ආගමනං, පවත්තීති අත්‍ථො. සබ්බථාපි පාපපුඤ්ඤානං කිරියමෙව පටික්ඛිපති.

අම්බං පුට්ඨො ලබුජං ව්‍යාකරොති නාම යො "කීදිසො අම්බො, කීදිසානි වා අම්බස්ස ඛන්‍ධපණ්ණපුප්ඵඵලානී"ති වුත්තො "ඊදිසො ලබුජො, එදිසානි වා ලබුජස්ස ඛන්‍ධපණ්ණපුප්ඵඵලානී"ති වා ව්‍යාකරොති.

"විජිතෙ"ති: ආණාපවත්තිදෙසෙ. **"අපසාදෙතබ්බ"**න්ති: විහෙඨෙතබ්බං.

---

1. සී. I. එකං ඉධ අහං.
2. සී. II & III. ඛුරධාරසදිස.

“අනභිනන්දිත්වා”ති: “සාධු සාධූ”ති එවං පසංසං අවත්වා. **“අප්පටික්කොසිත්වා”**ති: “බාල දුබ්භාසිතං තයා භාසිත”න්ති එවං අප්පටිබාහිත්වා. **“අනුග්ගණ්හන්තො”**ති: සාරතො අගණ්හන්තො. **“අනික්කුජ්ජන්තො”**ති: සාරවසෙනෙව “ඉදං නිස්සරණං, අයං පරමත්ථො”ති හදයෙ අට්ඨපෙන්තො, ව්‍යඤ්ජනං පනානෙන උග්ගහිතමෙව නික්කුජ්ජිතඤ්ච.

මක්ඛලිවාදෙ **“පච්චයො”**ති: හෙතුවෙවචනමෙව; උභයෙනාපි විජ්ජමානමෙව කායදුච්චරිතාදිං සංකිලෙසපච්චයං, කායසුචරිතාදිං ච විසුද්ධිපච්චයඤ්ච පටික්ඛිපති.

“අත්තකාරෙ”ති: අත්තකාරො, යෙන අත්තනා කතකම්මෙන ඉමෙ සත්තා දෙවත්තම්පි මාරත්තම්පි බ්‍රහ්මත්තම්පි සාවකබොධිම්පි පච්චෙකබොධිම්පි සබ්බඤ්ඤුතම්පි පාපුණන්ති, තම්පි පටික්ඛිපති. දුතියවාදෙන යං පරකාරං පරස්ස ඔවාදානුසාසනිං නිස්සාය ඨපෙත්වා මහාසත්තං අවසෙසො ජනො මනුස්සසොභග්ගතං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තං පාපුණාති, තං පරකාරං පටික්ඛිපති; එවමයං බාලො ජිනචක්කෙ පහාරං දෙති නාම. **“නත්ථි පුරිසකාරෙ”**ති: යෙන පුරිසකාරෙන සත්තා වුත්තප්පකාරා සම්පත්තියො පාපුණන්ති, තම්පි පටික්ඛිපති. **“නත්ථි බල”**න්ති: යම්හි අත්තනො බලෙ පතිට්ඨිතා සත්තා විරියං කත්වා තා සම්පත්තියො පාපුණන්ති, තං බලං පටික්ඛිපති. **“නත්ථි විරිය”**න්ති: ආදීනි සබ්බානි පුරිසකාරවෙවචනානෙව. “ඉදං නො විරියෙන ඉදං පුරිසථාමෙන ඉදං පුරිසපරක්කමෙන පවත්ත”න්ති එවං පවත්තවචනපටික්ඛෙපකරණවසෙන පනෙතානි විසුං ආදියති.

“සබ්බෙ සත්තා”ති: ඔට්ඨගොණගද්‍රභාදයො අනවසෙසෙ පරිග්ගණ්හාති. **“සබ්බෙ පාණා”**ති: එකින්ද්‍රියො පාණො ද්වින්ද්‍රියො පාණොති ආදිවසෙන වදති. **“සබ්බෙ භූතා”**ති: අණ්ඩකොසවත්ථිකොසෙසු භූතෙ සම්භූතෙ සන්ධාය වදති. **“සබ්බෙ ජීවා”**ති: සාලියවගොධූමාදයො සන්ධාය වදති. තෙසු හි විරූහණභාවෙන ජීවසඤ්ඤී. **“අවසා අබලා අවිරියා”**ති: තෙසං අත්තනො වසො වා බලං වා විරියං වා නත්ථි. **“නියතිසඞ්ගතිභාවපරිණතා”**ති: එත්ථ නියතීති නියතතා. **“සඞ්ගති”**ති: ඡන්නං අභිජාතීනං තත්ථ තත්ථ ගමනං. **“භාවො”**ති: සභාවොයෙව; එවං නියතියා ච සඞ්ගතියා ච භාවෙන ච **පරිණතා,** නානප්පකාරතං පත්තා. “යෙන හි යථා භවිතබ්බං සො තථෙව භවති, යෙන න භවිතබ්බං සො න භවතී”ති දස්සෙති. **“ඡස්වෙවාභිජාතීසූ”**ති: **ඡසු එව අභිජාතීසු ඨත්වා සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්ති.** අඤ්ඤා සුඛදුක්ඛභූමි නත්ථීති දස්සෙති.

“යොනිපමුඛසතසහස්සානී”ති: පමුඛයොනීනං උත්තමයොනීනං **චුද්දස සතසහස්සානි,** අඤ්ඤානි ච **සට්ඨිසතානි** අඤ්ඤානි ච **ඡසතානි; පඤ්ච ච කම්මුනො සතානීති,** පඤ්ච කම්මසතානි චාති කෙවලං තක්කමත්තකෙන නිරත්ථකං දිට්ඨිං දීපෙති. **“පඤ්ච ච කම්මානි තීණි ච**

කම්මානී"ති: ආදිසු පි එසෙව නයො. කෙචි පනාහු:–"**පඤ්චකම්මා
නී**"ති: පඤ්චින්ද්‍රියවසෙන භණන්ති. "**තීණී**"ති: කායකම්මාදිවසෙන.
"**කම්මෙ ච අඩ්ඪකම්මෙ චා**"ති: එත්ථ පන කායකම්මඤ්ච වචීකම්මඤ්ච
කම්මන්ති ලද්ධි, මනොකම්මං උපඩ්ඪකම්මන්ති. "**ද්වට්ඨි පටිපදා**"ති:
"ද්වාසට්ඨි පටිපදා"ති වදති. "**ද්වට්ඨන්තරකප්පා**"ති: එකස්මිං කප්පෙ චතු
සට්ඨි අන්තරකප්පා නාම හොන්ති; අයං පන අඤ්ඤෙ ද්වෙ අජානන්තො
එවමාහ. "**ඡළාභිජාතියො**"ති: කණ්හාභිජාති නීලාභිජාති ලොහිතා
භිජාති හලිද්දාභිජාති සුක්කාභිජාති පරමසුක්කාභිජාතීති ඉමා ඡ අභි
ජාතියො වදති. තත්ථ ඔරබ්භිකා සූකරිකා සාකුණිකා මාගවිකා
ලුද්දා මච්ඡඝාතකා චොරා චොරඝාතකා බන්ධනාගාරිකා යෙ වා
පනඤ්ඤෙපි කෙචි කුරූරකම්මන්තා, අයං කණ්හාභිජාතීති වදති.
භික්ඛූ නීලාභිජාතීති වදති. තෙ කිර චතූසු පච්චයෙසු කණ්ටකෙ
පක්ඛිපිත්වා ඛාදන්ති. "භික්ඛූ ච කණ්ටකවුත්තිකා"ති අයං හිස්ස පාලි
යෙව. අථ වා කණ්ටකවුත්තිකා එව නාම එකෙ පබ්බජිතාති වදති.[1]
ලොහිතාභිජාති නාම නිගණ්ඨා, එකසාටකාති වදති. ඉමෙ කිර පුරි
මෙහි ද්වීහි පණ්ඩරතරා. ගිහී ඔදාතවසනා අචෙලකසාවකා හලිද්දාභි
ජාතීති වදති. අයං අත්තනො පච්චයදායකෙ නිගණ්ඨෙහිපි ජෙට්ඨක
තරෙ කරොති. ආජීවිකා ආජීවිනියො අයං සුක්කාභිජාතීති වදති.
තෙ කිර පුරිමෙහි චතූහි පණ්ඩරතරා. නන්දො වච්ඡො කිසො
සඞ්කිච්චො මක්ඛලිගොසාලො පරමසුක්කාභිජාතීති වදති. තෙ කිර
සබ්බෙහිපි පණ්ඩරතරා. "**අට්ඨ පුරිසභූමියො**"ති: මන්දභූමි ඛිඩ්ඩාභූමි[2]
වීමංසනභූමි උජුගතභූමි සෙඛභූමි සමණභූමි ජිනභූමි පන්නභූමීති
ඉමා අට්ඨපුරිසභූමියොති වදති. තත්ථ ජාතදිවසතො පට්ඨාය සත්තදිවසෙ
සම්බාධට්ඨානතො නික්ඛන්තත්තා සත්තා මන්දා හොන්ති මොමූහා, අයං
මන්දභූමීති වදති. යෙ පන දුග්ගතිතො ආගතා හොන්ති, තෙ
අභිණ්හං රොදන්ති චෙව විරවන්ති ච. සුගතිතො ආගතා තං අනුස්ස
රිත්වා අනුස්සරිත්වා හසන්ති, අයං ඛිඩ්ඩාභූමි නාම. මාතාපිතූනං හත්ථං
වා පාදං වා මඤ්චං වා පීඨං වා ගහෙත්වා භූමියං පදනික්ඛිපනං පන
වීමංසාභූමි නාම. පදසා ගන්තුං සමත්ථකාලො උජුගතභූමි නාම.
සිප්පානි සික්ඛනකාලො සෙඛභූමි නාම. ඝරා නික්ඛම්ම පබ්බජන
කාලො සමණභූමි නාම; ආචරියං සෙවිත්වා සෙවිත්වා විජානනකාලො
ජිනභූමි නාම. භික්ඛු ච පන්නකො ජිනො න කිඤ්චි ආහාති එවං
අලාභිං සමණං පන්නභූමීති වදති. "**එකූනපඤ්ඤාස ආජීවසතෙ**"ති:
එකූනපඤ්ඤාස ආජීවවුත්තිසතානි. "**පරිබ්බාජකසතෙ**"ති: පරිබ්බා
ජකපබ්බජ්ජාසතානි. "**නාගාවාසසතෙ**"ති: නාගමණ්ඩලසතානි.
"**වීසෙ ඉන්ද්‍රියසතෙ**"ති: වීසං ඉන්ද්‍රියසතානි. "**තිංසෙ නිරයසතෙ**"ති:
තිංස නිරයසතානි. "**රජොධාතුයො**"ති: රජඔකිරණට්ඨානානි, හත්ථ
පිට්ඨපාදපිට්ඨාදීනි සන්ධාය වදති. "**සත්ත සඤ්ඤිගබ්භා**"ති: ඔට්ඨගොණ
ගද්‍රභඅජපසුමිගමහිංසෙ සන්ධාය වදති. "**අසඤ්ඤිගබ්භා**"ති: සාලි

1. සී. I. II & III. වදන්ති.   2. සී. I & III. ඛිඩ්ඩභූමි.

යවගොධූමමුග්ගකඞ්ගුවරකකුද්‍රූසකෙ සන්ධාය වදති. **"නිගණ්ඨිගබ්භා"**ති: ගණ්ඨිම්හි ජාතගබ්භා, උච්ඡුවෙළුනළාදයො සන්ධාය වදති. **"සත්තදෙවා"**ති: බහූ දෙවා, සො පන **සත්තා**ති වදති. **මානුසාපි** අනන්තා, සො **සත්තා**ති වදති. **"සත්ත පෙසාචා"**ති: පිසාචා මහන්තමහන්තා සත්තාති වදති. **"සරා"**ති: මහාසරා, කණ්ණමුණ්ඩරථකාර අනොතත්තසීහප්පපාත ඡද්දන්තකුණාලදහෙ ගහෙත්වා වදති. **"පවුටා"**ති: ගණ්ඨිකා. **"පපාතා"**ති: මහාපපාතා. **"පපාතසතානි"**ති: ඛුද්දකපපාතසතානි. **"සුපිනා"**ති: මහාසුපිනාව. **"සුපිනසතානි"**ති: ඛුද්දකසුපිනසතානි. **"මහාකප්පුනො"**ති: මහාකප්පානං; තත්ථ එකම්හා මහාසරා වස්සසතෙ වස්සසතෙ කුසග්ගෙන එකං උදකබින්දුං නීහරිත්වා සත්තක්ඛත්තුං තම්හි සරෙ නිරුදකෙ කතෙ එකො මහාකප්පොති වදති. එවරූපානං මහාකප්පානං චතුරාසීති සතසහස්සානි ඛෙපෙත්වා **"බාලෙ ච පණ්ඩිතෙ ච දුක්ඛස්සන්තං කරොන්තී"**ති: අයමස්ස ලද්ධි. පණ්ඩිතොපි කිර අන්තරා සුජ්ඣිතුං න සක්කොති, බාලොපි තතො උද්ධං න ගච්ඡති.

"සීලෙන වා"ති: අචෙලකසීලෙන වා අඤ්ඤෙන වා යෙන කෙනචි. **"වතෙනා"**ති: තාදිසෙනෙව. **"තපෙනා"**ති: තපොකම්මෙන. **අපරිපක්කං පරිපාචෙති** නාම යො "අහං පණ්ඩිතො"ති අන්තරා විසුජ්ඣති. **පරිපක්කං ඵුස්ස ඵුස්ස ව්‍යන්තිං කරොති** නාම. යො "අහං බාලො"ති වුත්තපරිමාණං කාලං අතික්කමිත්වා යාති. **"හෙවං නත්ථි"**ති: එවං නත්ථි. තං හි උභයම්පි න සක්කා කාතුන්ති දීපෙති. **"දොණමිතෙ"**ති: දොණෙන මිතං විය. **"සුඛදුක්ඛෙ"**ති: සුඛං දුක්ඛං. **"පරියන්තකතෙ"**ති: වුත්තපරිමාණෙන කාලෙන කතපරියන්තෙ. **"නත්ථි හායනවඩ්ඪනෙ"**ති: නත්ථි හායනවඩ්ඪනානි; න සංසාරො පණ්ඩිතස්ස හායති, න බාලස්ස වඩ්ඪතීති අත්ථො. **"උක්කංසාවකංසෙ"**ති: උක්කංසාවකංසානි හායනවඩ්ඪනානමෙවෙතං වෙවචනං.

ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙන්තො **"සෙය්‍යථාපි නාමා"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **"සුත්තගුළෙ"**ති: වෙඨෙත්වා කතසුත්තගුළං. **"නිබ්බෙඨියමානමෙව පලෙතී"**ති: පබ්බතෙ වා රුක්ඛග්ගෙ වා ඨත්වා ඛිත්තං සුත්තප්පමාණෙන නිබ්බෙඨියමානමෙව ගච්ඡති. සුත්තෙ ඛීණෙ තත්ථෙව තිට්ඨති න ගච්ඡති. එවමෙවං වුත්තකාලතො උද්ධං න ගච්ඡතීති දස්සෙති.

අජිතවාදෙ **"නත්ථි දින්න"**න්ති: දින්නස්ස ඵලාභාවං සන්ධාය වදති. **යිට්ඨං** වුච්චති මහායාගො. **"හුත"**න්ති: පහෙණකසක්කාරො අධිප්පෙතො. තම්පි උභයං ඵලාභාවමෙව සන්ධාය පටික්ඛිපති. **"සුකතදුක්කටාන"**න්ති: සුකතදුක්කටානං, කුසලාකුසලානන්ති අත්ථො. **"ඵලං විපාකො"**ති: යං ඵලන්ති වා විපාකොති වා වුච්චති තං නත්ථීති වදති. **"නත්ථි අයං ලොකො"**ති: පරලොකෙ ඨිතස්සපි අයං ලොකො නත්ථි. **"නත්ථි පරලොකො"**ති: ඉධ ලොකෙ ඨිතස්සපි

පරලොකො නත්ථි. "සබ්බෙ තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජන්තී"ති දස්සෙති. **"නත්ථි මාතා නත්ථි පිතා"**ති: තෙසු සම්මාපටිපත්තිමිච්ඡාපටිපත්තීනං ඵලාභාවවසෙන වදති. **"නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා"**ති: චවිත්වා උපපජ්ජනකසත්තා නාම නත්ථීති වදති.

"චාතුම්මහාභූතිකො"ති: චතුමහාභූතමයො. **"පඨවී පඨවිකාය"**න්ති: අජ්ඣත්තිකා පඨවී බාහිරං පඨවීධාතුං. **"අනුපෙතී"**ති: අනුයාති. **"අනුපගච්ඡතී"**ති: තස්සෙව වෙවචනං, අනුගච්ඡතීතිපි අත්ථො. උභයෙනාපි උපෙති උපගච්ඡතීති දස්සෙති. ආපාදීසුපි එසෙව නයො. **"ඉන්ද්‍රියානී"**ති: මනච්ඡට්ඨානි ඉන්ද්‍රියානි. **ආකාසං** පක්ඛන්දන්ති. **"ආසන්දිපඤ්චමා"**ති: නිපන්නමඤ්චෙන පඤ්චමා, මඤ්චො චෙව චත්තාරො මඤ්චපාදෙ ගහෙත්වා ඨිතා චත්තාරො පුරිසා චාති අත්ථො. **"යාව ආළාහනා"**ති: යාව සුසානා. **"පදානී"**ති: "අයං එවං සීලවා අහොසි, එවං දුස්සීලො"ති ආදිනා නයෙන පවත්තානි ගුණාගුණපදානි. සරීරමෙව වා එත්ථ පදානීති අධිප්පෙතං. **"කාපොතකානී"**ති: කපොතකවණ්ණානි, පාරාපතපක්ඛවණ්ණානීති අත්ථො. **"භස්සන්තා"**ති: භස්මන්තා. අයමෙව වා පාළි. **"ආහුතියො"**ති: යං පහෙණකසක්කාරාදිභෙදං දින්නදානං සබ්බං තං ඡාරිකාවසානමෙව හොති. න තතො පරං ඵලදායකං හුත්වා ගච්ඡතීති අත්ථො. **"දත්තුපඤ්ඤත්ත"**න්ති: දත්තූහි බාලමනුස්සෙහි පඤ්ඤත්තං. ඉදං වුත්තං හොති:–බාලෙහි අබුද්ධීහි පඤ්ඤත්තමිදං දානං, න පණ්ඩිතෙහි; බාලා දෙන්ති පණ්ඩිතා ගණ්හන්තීති දස්සෙති.

තත්ථ පූරණො "කරොතො න කරීයති පාපන්ති" වදන්තො කම්මං පටිබාහති. අජිතො "කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජතී"ති වදන්තො විපාකං පටිබාහති. මක්ඛලී "නත්ථි හෙතූ"ති වදන්තො උභයම්පි පටිබාහති. තත්ථ කම්මං පටිබාහන්තෙනාපි විපාකො පටිබාහිතො හොති. විපාකං පටිබාහන්තෙනාපි කම්මං පටිබාහිතං. ඉති සබ්බෙපි එතෙ අත්ථතො උභයපටිබාහකා අහෙතුකවාදා චෙව අකිරියවාදා ච නත්ථිකවාදා ච හොන්ති. යෙ පන තෙසං ලද්ධිං ගහෙත්වා රත්තිට්ඨානෙ දිවාට්ඨානෙ නිසින්නා සජ්ඣායන්ති වීමංසන්ති. තෙසං "කරතො න කරීයති පාපං, නත්ථි හෙතු නත්ථි පච්චයො, මතො[1] උච්ඡිජ්ජතී"ති තස්මිං ආරම්මණෙ මිච්ඡාසති සන්තිට්ඨති, චිත්තං එකග්ගං හොති, ජවනානි ජවන්ති, පඨමජවනෙ සතෙකිච්ඡා හොන්ති, තථා දුතියාදීසු. සත්තමෙ බුද්ධානම්පි අතෙකිච්ඡා අනිවත්තිනො අරිට්ඨකණ්ටකසදිසා. තත්ථ කොචි එකං දස්සනං ඔක්කමති, කොචි ද්වෙ, කොචි තීණිපි. එකස්මිං ඔක්කන්තෙපි ද්වීසු තීසු ඔක්කන්තෙසුපි නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකොව හොති, පත්තො සග්ගමග්ගාවරණඤ්චෙව මොක්ඛමග්ගාවරණඤ්ච, අභබ්බො තස්සත්තභාවස්ස අනන්තරං සග්ගම්පි ගන්තුං, පගෙව මොක්ඛං. වට්ටඛාණු[2] නාමෙස සත්තො පඨවීගොපකො, යෙභුය්යෙන එවරූපස්ස භවතො වුට්ඨානං නත්ථි.

1. සී. I. II & III. මතොමතො.
2. සී. I. II & III. වඩ්ඪාණු.

"තස්මා අකල්‍යාණජනං ආසීවිසම්වොරගං
ආරකා පරිවජ්ජෙය්‍ය භූතිකාමො විචක්ඛණො"ති.

පකුධවාදෙ **"අකටා"**ති: අකතා. **"අකටවිධා"**ති: අකතවිධානා. "එවං කරොහී"ති කෙනචි කාරිතාපි න හොන්තීති අත්ථො. **"අනිම්මිතා"**ති: ඉද්ධියාපි අනිම්මිතා.[1] **"අනිම්මාතා"**ති: අනිම්මාපිතා. කෙචි "අනිම්මාතබ්බා"ති පදං වදන්ති, තං නෙව පාළියං න අට්ඨකථායං දිස්සති. **"වඤ්ඣා"**ති. පදත්තයං වුත්තමෙව. **"න ඉඤ්ජන්තී"**ති: එසිකත්ථම්භො විය ඨිතත්තා න චලන්ති. **"න විපරිණමන්තී"**ති: පකතිං න ජහන්ති. **"න අඤ්ඤමඤ්ඤං බ්‍යාබාධෙන්තී"**ති: අඤ්ඤමඤ්ඤං න උපහනන්ති.[2] **"නාල"**න්ති: න සමත්ථා. **"පඨවීකායො"**ති: ආදීසු පඨවීයෙව පඨවීකායො, පඨවි සමූහො වා. **"තත්ථා"**ති: තෙසු ජීවසත්තමෙසු කායෙසු. **"සත්තන්නංයෙව කායාන"**න්ති: යථාමුග්ගරාසිආදීසු පහටං සත්ථං මුග්ගාරුදීනං[3] අන්තරෙන පවිසති, එවං සත්තන්නං කායානං අන්තරෙන ඡිද්දෙන විවරෙන සත්ථං පවිසති. තත්ථ "අහං ඉමං ජීවිතා වොරොපෙමී"ති කෙවලං සඤ්ඤාමත්තමෙව හොතීති දස්සෙති.

නාථපුත්තවාදෙ **"චාතුයාමසංවරසංවුතො"**ති: චතුකොට්ඨාසෙන සංවරෙන සංවුතො. **"සබ්බවාරිවාරිතො චා"**ති: වාරිතසබ්බඋදකො පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකොති අත්ථො. සො කිර සීතොදකෙ සත්තසඤ්ඤී හොති, තස්මා තං න වලඤ්ජෙති. **"සබ්බවාරියුත්තො"**ති: සබ්බෙන පාපවාරණෙන යුත්තො. **"සබ්බවාරිධුතො"**ති: සබ්බෙන පාපවාරණෙන ධුතපාපො. **"සබ්බවාරිඵුටො"**ති සබ්බෙන පාපවාරණෙන ඵුට්ඨො. **"ගතත්තො"**ති: කොටිප්පත්තචිත්තො. **"යතත්තො"**ති: සංයතචිත්තො. **"ඨිතත්තො"**ති: සුප්පතිට්ඨිතචිත්තො, එතස්ස වාදෙ කිඤ්චි සාසනානුලොමම්පි අත්ථි, අසුද්ධලද්ධිතාය පන සබ්බා දිට්ඨියෙව ජාතා.

සඤ්ජයවාදෙ අමරාවික්ඛෙපෙ වුත්තනයො එව. **"සොහං භන්තෙ"**ති: සො අහං භන්තෙ. "වාලිකං පීළෙත්වා තෙලං අලභමානො විය තිත්ථියවාදෙසු සාරං අලභන්තො භගවන්තං පුච්ඡාමී"ති අත්ථො.

"යථා තෙ ඛමෙය්‍යා"ති: යථා තෙ රුච්චෙය්‍ය. **"දාසො"**ති: අන්තොජාත ධනක්කීතකරමරානීතසාමංදාසබ්‍යොපගතානං අඤ්ඤතරො. **"කම්මකරො"**ති: අනලසො කම්මකරණසීලොයෙව. දූරතො දිස්වා පඨමමෙව උට්ඨහතීති **පුබ්බුට්ඨායී.** එවං උට්ඨිතො සාමිනො ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා පාදධොවනාදි කත්තබ්බකිච්චං කත්වා පච්ඡා නිපතති නිසීදතීති **පච්ඡානිපාතී.** සාමිකම්හි වා සයනතො අවුට්ඨිතෙ පුබ්බෙයෙව වුට්ඨාතීති පුබ්බුට්ඨායී. පච්චූසකාලතො පට්ඨාය යාව සාමිනො රත්තිං නිද්දොක්කමනං තාව සබ්බකිච්චානි කත්වා පච්ඡා නිපතති සෙය්‍යං කප්පෙතීති පච්ඡානිපාතී. "කිං කරොමි කිං

1. සී. II. නනිම්මිතා. 2. E. උපහනන්ති. 3. සී. II & III. මුග්ගාදීනං.

කරොමී"ති එවං කිඞ්කාරමෙව පටිස්සුණන්තො විචරතීති **කිඞ්කාරපටිස්සාවී.** මනාපංයෙව කිරියං කරොතීති **මනාපචාරී.** පියමෙව වදතීති **පියවාදී.** සාමිනො තුට්ඨපහට්ඨං මුඛං උල්ලොකයමානො විචරතීති **මුඛුල්ලොකකො.** **"දෙවො මඤ්ඤෙ"**ති: දෙවො විය.

"සො වතස්සාහං පුඤ්ඤානි කරෙය්‍ය"න්ති: සො වත අහම්පි එවරූපො අස්සං[1] යදි පුඤ්ඤානි කරෙය්‍යන්ති අත්ථො. **සො වතස්සාය**න්තිපි පාඨො. අයමෙවත්ථො. **"යන්නූනාහ"**න්ති "සචෙ දෑනං දස්සාමි, යං රාජා එකදිවසං දෙති තතො සතභාගම්පි යාවජීවම්පි න සක්ඛිස්සාමි දාතු"න්ති පබ්බජ්ජාය උස්සාහං කත්වා එවං චින්තනභාවං **දස්සෙති.** **"කායෙන සංවුතො"**ති: කායෙන පිහිතො හුත්වා, අකුසලස්ස පවෙසනද්වාරං ථකෙත්වාති අත්ථො. එසනයො සෙසපදද්වයෙපි. **"ඝාසච්ඡාදනපරමතාය"**ති: ඝාසච්ඡාදනෙ පරමතාය උත්තමතාය. එතදත්ථම්පි අනෙසනං පහාය අග්ගසල්ලෙඛෙන සන්තුට්ඨොති අත්ථො. **"අභිරතො පවිවෙකෙ"**ති: "කායවිවෙකො ච විවෙකට්ඨකායානං, චිත්තවිවෙකො ච නෙක්ඛම්මාභිරතානං පරමවොදානප්පත්තානං, උපධිවිවෙකො ච නිරූපධීනං පුග්ගලානං විසඞ්ඛාරගතාන"න්ති එවං වුත්තෙ තිවිධෙපි විවෙකෙ රතො. ගණසඞ්ගණිකං පහාය කායෙන එකො විහරති. චිත්තසඞ්ගණිකං පහාය අට්ඨසමාපත්තිවසෙන එකො විහරති. ඵලසමාපත්තිං වා නිරොධං වා පවිසිත්වා නිබ්බාණං පත්වා විහරතීති අත්ථො. **"යග්ඝෙ"**ති: චොදනත්ථෙ නිපාතො.

"ආසනෙනපි නිමන්තෙය්‍යාමා"ති: නිසින්නාසනං පප්ඵොටෙත්වා "ඉධ නිසීදථා"ති වදෙය්‍යාම. **"අභිනිමන්තෙය්‍යාමපි න"**න්ති: අභිහරිත්වාපි තං නිමන්තෙය්‍යාම. තත්ථ දුවිධො අභිහාරො, වාචාය චෙව කායෙන ච; "තුම්හාකං ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ අම්හාකං චීවරාදීනි වදෙය්‍යාථ යෙනත්ථො"ති වදන්තො හි වාචාය අභිහරිත්වා නිමන්තෙති නාම. චීවරාදිවෙකල්ලං සල්ලක්ඛෙත්වා "ඉදං ගණ්හථා"ති දෙන්තො පන කායෙන අභිහරිත්වා නිමන්තෙති නාම. තදුභයම්පි සන්ධාය **"අභිනිමන්තෙය්‍යාමපි න"**න්ති ආදිමාහ. එත්ථ ච **"ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරො"**ති: යං කිඤ්චි ගිලානස්ස සප්පායං ඔසධං, වචනත්ථො පන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො. **"රක්ඛාවරණගුත්ති"**න්ති: රක්ඛාසංඛාතචෙව ආවරණසංඛාතච ගුත්තිං. සා පනෙසා න ආවුධහත්ථෙ පුරිසෙ ඨපෙන්තෙන ධම්මිකා නාම සංවිහිතා හොති. යථා පන අවෙලාය කට්ඨහාරිකපණ්ණහාරිකාදයො විහාරං න පවිසන්ති, මිගලුද්දකාදයො විහාරසීමාය මිගෙ වා මච්ඡෙ වා න ගණ්හන්ති, එවං සංවිදහන්තෙන ධම්මිකා නාම සංවිහිතා හොති. තං සන්ධායාහ:–**ධම්මිකන්ති.** **"යදි එවං සන්තෙ"**ති: "යදි තව දාසො තුය්හං සන්තිකා අභිවාදනාදීනි ලභෙය්‍ය" එවං සන්තෙ. **"අද්ධා"**ති: එකංසවචනමෙතං.

1. සී. I & E. එවංඅස්සං.

'පඨම'න්ති: භණන්තො අඤ්ඤස්සාපි අත්ථිතං දීපෙති; තෙනෙව රාජා **"සක්කා පන භන්තෙ අඤ්ඤම්පී"**ති ආදිමාහ.

කස්සතීති **කස්සකො.** ගෙහස්ස පති එකගෙහමත්තෙ ජෙට්ඨකොති **ගහපතිකො.** බලිසඞ්ඛාතං කාරං කරොතීති **කාරකාරකො.** ධඤ්ඤරාසිච ධනරාසිච වඩ්ඪෙතීති **රාසිවඩ්ඪකො.**

"අප්පං වා"ති: පරිත්තකං වා අන්තමසො තණ්ඩුලනාළිමත්තම්පි. **"භොගක්ඛන්ධ"**න්ති: භොගරාසිං. **"මහන්තං වා"**ති: විපුලං වා. යථෙව හි මහන්තං පහාය පබ්බජිතුං දුක්කරං එවං අප්පම්පීති දස්සනත්ථං උභයමාහ. දාසවාරෙ පන යස්මා දාසො අත්තනොපි අනිස්සරො, පගෙව භොගානං. යං හි තස්ස ධනං තං සාමිකානංයෙව හොති. තස්මා භොගග්ගහණං න කතං. **ඤාති**යෙව **ඤාතිපරිවට්ටො.**

"සක්කා පන භන්තෙ අඤ්ඤම්පි දිට්ඨෙව ධම්මෙ"ති: ඉධ **"එවමෙවා"**ති න වුත්තං. තං කස්මාති චෙ? **එවමෙව**න්ති හි වුච්චමානෙ පහොති භගවා සකලම්පි රත්තින්දිවං තතො වා භිය්‍යොපි එවරූපාහි උපමාහි සාමඤ්ඤඵලං දීපෙතුං; තත්ථ "කිඤ්චාපි එතස්ස භගවතො වචනසවණෙ පරියන්ති නාම නත්ථි. තථාපි අයං තාදිසොයෙව භවිස්සතී"ති චින්තෙත්වා උපරිවිසෙසං පුච්ඡන්තො "එවමෙවා"ති අවත්වා උපරි **"අභික්කන්තතරච පණීතතරචා"**ති ආහ. තත්ථ **"අභික්කන්තතර"**න්ති: අභික්කන්තතරං, අතිමනාපතරන්ති අත්ථො. **"පණීතතර"**න්ති: උත්තමතරං. **"තෙනහී"**ති: උය්‍යොජනත්ථෙ නිපාතො. සවණෙ උය්‍යොජෙන්තො හි තං එවමාහ. **"සුණාහී"**ති: අභික්කන්තතරච උත්තරිතරච සාමඤ්ඤඵලං සුණාහි. **"සාධුකං මනසිකරොහී"**ති: එත්ථ පන සාධුකං සාධූති එකත්ථමෙතං. අයච සාධූති සද්දො ආයාචනසම්පටිච්ඡනසම්පහංසනසුන්දරදළ්හීකම්මාදීසු දිස්සති. "සාධු මෙ භන්තෙ භගවා සඞ්ඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ"ති ආදීසු ආයාචනෙ දිස්සති. "සාධු භන්තෙති ඛො සො භික්ඛු භගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා"ති ආදීසු සම්පටිච්ඡනෙ. "සාධු සාධු සාරිපුත්තා"ති ආදීසු සම්පහංසනෙ.

"සාධු ධම්මරුචී රාජා සාධු පඤ්ඤාණවා නරො
සාධු මිත්තාන[1]මද්දුබ්භො[2] පාපස්ස අකරණං සුඛ"න්ති.

ආදීසු සුන්දරෙ. "තෙන හි බ්‍රාහ්මණ සාධුකං සුණාහී"ති ආදීසු සාධුකසද්දොයෙව දළ්හීකම්මෙ ආණත්තියම්පි වුච්චති. ඉධාපි අයං එත්ථෙව දළ්හීකම්මෙ ච ආණත්තියං ච අත්ථො වෙදිතබ්බො. සුන්දරෙපි වට්ටති. දළ්හීකම්මකරණත්ථෙන හි "දළ්හමිමං ධම්මං සුණාහි, සුග්ගහිතං ගණ්හන්තො" ආණත්තිඅත්ථෙන මම ආණත්තියා සුණාහි. සුන්දරත්ථෙන "සුන්දරමිමං භද්දකං ධම්මං සුණාහී"ති එතං දීපිතං හොති. **"මනසිකරොහී"**ති: ආවජ්ජ සමන්නාහරාති අත්ථො.

1. සී. I & E. මිත්තානං. 2. සී. II & III. මද්දුබ්භො.

අවික්ඛිත්තචිත්තො හුත්වා නිසාමෙහි, චිත්තෙ කරොහීති අධිප්පායො. අපිචෙත්ථ **"සුණාහී"**ති: සොතින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණමෙතං. **"සාධුකං මනසි කරොහී"**ති: මනසිකාරෙ දළ්හීකම්මනියොජනෙන මනින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණං; පුරිමඤ්චෙත්ථ බ්‍යඤ්ජනවිපල්ලාසග්ගාහවාරණං, පච්ඡිමං අත්ථවිපල්ලාසග්ගාහවාරණං. පුරිමෙන ච ධම්මසවණෙ නියොජෙති, පච්ඡිමෙන සුතානං ධම්මානං ධාරණූපපරික්ඛාදීසු. පුරිමෙන ච "සබ්‍යඤ්ජනො අයං ධම්මො තස්මා සවණීයො"ති දීපෙති. පච්ඡිමෙන "සාත්ථො තස්මා මනසි කාතබ්බොති[1]." **සාධුකපදං** වා උභයපදෙහි යොජෙත්වා, "යස්මා අයං ධම්මො ධම්මගම්භීරො දෙසනාගම්භීරො ච තස්මා සුණාහි සාධුකං, යස්මා අත්ථගම්භීරො පටිවෙධගම්භීරො ච තස්මා සාධුකං මනසි කරොහී"ති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. **"භාසිස්සාමී"**ති: සක්කා "මගාරාජා"ති එවං පටිඤ්ඤාතං සාමඤ්ඤඵලදෙසනං විත්ථාරතො භාසිස්සාමි. දෙසිස්සාමීති හි සඞ්ඛිත්තදීපනං හොති. භාසිස්සාමීති විත්ථාරදීපනං, තෙනාහ. වඞ්ගීසත්ථෙරො:-

"සඞ්ඛිත්තෙනපි දෙසෙති විත්ථාරෙනපි භාසති,
සාළිකායිව නිග්ඝොසො පටිභාණං උදීරතී"ති.

එවං වුත්තෙ උස්සාහජාතො හුත්වා **එවං භන්තෙති ඛො රාජා මාගධො අජාතසත්තු වෙදෙහිපුත්තො භගවතො පච්චස්සොසි,** භගවතො වචනං සම්පටිච්ඡි, පටිග්ගහෙසීති වුත්තං හොති. අථස්ස **භගවා එතදවොච,** එතං අවොච, ඉදානි වත්තබ්බං "ඉධ මහාරාජා"ති ආදි සකලසුත්තන්තං අවොචාති අත්ථො.

තත්ථ **"ඉධා"**ති: දෙසාපදෙසෙ නිපාතො. ස්වායං කත්ථචි ලොකං උපාදාය වුච්චති. යථාහ:-"ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජතී"ති. කත්ථචි සාසනං යථාහ:-"ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො ඉධ දුතියො සමණො"ති. කත්ථචි ඔකාසං යථාහ:-

"ඉධෙව තිට්ඨමානස්ස දෙවභූතස්ස මෙ සතො,
පුනරායු ච මෙ ලද්ධො එවං ජානාහි මාරිසා"ති.

කත්ථචි පදපූරණමත්තමෙව යථාහ:- "ඉධාහං භික්ඛවෙ භුත්තාවී අස්සං පවාරිතො"ති. ඉධ පන ලොකං උපාදාය වුත්තොති වෙදිතබ්බො. **"මහාරාජා"**ති: යථා පටිඤ්ඤාතං දෙසනං දෙසෙතුං පුන **මහාරාජා**ති ආලපති. ඉදං වුත්තං හොති:-"මහාරාජ ඉමස්මිං ලොකෙ **තථාගතො උප්පජ්ජති අරහං-පෙ-බුද්ධො භගවා**"ති. තත්ථ **තථාගත**සද්දො බ්‍රහ්මජාලෙ, **අරහන්ති** ආදයො විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතා. **"ලොකෙ උප්පජ්ජතී"**ති: එත්ථ පන ලොකොති ඔකාසලොකො සත්තලොකො සඞ්ඛාරලොකොති තිවිධො. ඉධ පන සත්තලොකො අධිප්පෙතො. සත්තලොකෙ උප්පජ්ජමානොපි තථාගතො න දෙවලොකෙ න බ්‍රහ්මලොකෙ; මනුස්සලොකෙව උප්පජ්ජති. මනුස්ස

1. සී. I & E. මනසිකාතබ්බො.

ලොකෙපි න අඤ්ඤස්මිං චක්කවාළෙ, ඉමස්මිංයෙව චක්කවාළෙ; තත්‍රාපි න සබ්බට්ඨානෙසු. "පුරත්ථිමාය දිසාය කජඞ්ගලං නාම නිගමො, තස්සාපරෙන මහාසාලා, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ; පුරත්ථිමදක්ඛිණාය දිසාය සලලවතී නාම නදී, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ; දක්ඛිණාය දිසාය සෙතකණ්ණිකං නාම නිගමො තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ; පච්ඡිමාය දිසාය ථූණං නාම බ්‍රාහ්මණගාමො, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ; උත්තරාය දිසාය උසීරද්ධජො නාම පබ්බතො, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ"ති එවං පරිච්ඡින්නෙ ආයාමතො තියොජනසතෙ විත්ථාරතො අඩ්ඪතියයොජනසතෙ පරික්ඛෙපතො නවයොජනසතෙ මජ්ඣිමපදෙසෙ උප්පජ්ජති. න කෙවලඤ්ච තථාගතො. පච්චෙකබුද්ධා අග්ගසාවකා අසීති මහාථෙරා බුද්ධමාතා බුද්ධපිතා චක්කවත්තිරාජා අඤ්ඤෙ ච සාරප්පත්තා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා එත්ථෙව උප්පජ්ජන්ති.

තත්ථ තථාගතො සුජාතාය දින්නමධුපායාසභොජනතො යාව අරහත්තමග්ගා තාව උප්පජ්ජති නාම. අරහත්තඵලෙ උප්පන්නො නාම. මහාභිනික්ඛමනතො යාව අරහත්තමග්ගා, තුසිතභවනතො යාව අරහත්තමග්ගා, දීපඞ්කරපාදමූලතො යාව අරහත්තමග්ගා තාව උප්පජ්ජති නාම. අරහත්තඵලෙ උප්පන්නො නාම. ඉධ සබ්බපඨමං උප්පන්නභාවං සන්ධාය "**උප්පජ්ජතී**"ති වුත්තං. තථාගතො ලොකෙ උප්පන්නො හොතීති අයංහි එත්ථ අත්ථො.

"**සො ඉමං ලොකං**"න්ති: සො භගවා ඉමං ලොකං; ඉදානි වත්තබ්බං නිදස්සෙති. "**සදෙවකං**"න්ති: සහ දෙවෙහි සදෙවකං. එවං සහ මාරෙන **සමාරකං**. සහ බ්‍රහ්මුනා **සබ්‍රහ්මකං**. සහ සමණබ්‍රාහ්මණෙහි **සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං**. පජාතත්තා **පජා**; තං පජං. සහ දෙවමනුස්සෙහි **සදෙවමනුස්සං**. තත්ථ සදෙවකවචනෙන පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං වෙදිතබ්බං. සමාරකවචනෙන ඡට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණං. සබ්‍රහ්මකවචනෙන බ්‍රහ්මකායිකාදිබ්‍රහ්මග්ගහණං. සස්සමණබ්‍රාහ්මණිවචනෙන සාසනස්ස පච්චත්ථිකපච්චාමිත්තසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණං; සමිතපාපබාහිතපාපසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණඤ්ච. පජාවචනෙන සත්තලොකග්ගහණං. සදෙවමනුස්සවචනෙන සම්මුතිදෙවඅවසෙසමනුස්සග්ගහණං. එවමෙත්ථ තීහි පදෙහි ඔකාසලොකෙන සද්ධිං සත්තලොකො, ද්වීහි පජාවසෙන සත්තලොකොව ගහිතොති වෙදිතබ්බො. අපරො නයො:–සදෙවකග්ගහණෙන අරූපාවචරලොකො ගහිතො, සමාරකග්ගහණෙන ඡකාමාවචරදෙවලොකො, සබ්‍රහ්මකග්ගහණෙන රූපීබ්‍රහ්මලොකො, සස්සමණබ්‍රාහ්මණාදිග්ගහණෙන චතුපරිසවසෙන සම්මුතිදෙවෙහි වා සහ මනුස්සලොකො, අවසෙසසබ්බසත්තලොකො වා.

අපි චෙත්ථ සදෙවකවචනෙන උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො සබ්බස්ස ලොකස්ස සච්ඡිකතභාවමාහ. තතො යෙසං අහොසි "මාරො මහානුභාවො ඡ කාමාවචරිස්සරො වසවත්තී. කිං සොපි එතෙන සච්ඡිකතො"ති? තෙසං විමතිං විධමන්තො සමාරකන්ති ආහ. යෙසං පන අහොසි "බ්‍රහ්මා මහානුභාවො එකඞ්ගුලියා එකස්මිං චක්කවාළසහස්සෙ ආලොකං ඵරති, ද්වීහි-පෙ-දසහි අඞ්ගුලීහි දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු ආලොකං ඵරති, අනුත්තරඤ්ච ඣානසමාපත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙති, කිං සොපි සච්ඡිකතො"ති? තෙසං විමතිං විධමන්තො **සබ්‍රහ්මකන්ති** ආහ. තතො යෙ චින්තෙසුං "පුථු සමණබ්‍රාහ්මණා සාසනපච්චත්ථිකා, කිං තෙපි සච්ඡිකතා"ති? තෙසං විමතිං විධමන්තො "සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං පජන්ති" ආහ. එවං උක්කට්ඨුක්කට්ඨානං සච්ඡිකතභාවං පකාසෙත්වා අථ සම්මුතිදෙවෙ අවසෙසමනුස්සෙ ච උපාදාය උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන සත්තලොකස්ස සච්ඡිකතභාවං පකාසෙන්තො "සදෙවමනුස්ස"න්ති ආහ. අයමෙත්ථ භාවානුක්කමො.

පොරාණා පනාහු **සදෙවකන්ති** දෙවතාහි සද්ධිං අවසෙසං ලොකං, **සමාරකන්ති** මාරෙන සද්ධිං අවසෙසං ලොකං, **සබ්‍රහ්මකන්ති** බ්‍රහ්මෙහි සද්ධිං අවසෙසං ලොකං, එවං සබ්බෙපි තිභවූපගෙ සත්තෙ තීහාකාරෙහි තීසු පදෙසු පක්ඛිපිත්වා පුන ද්වීහි පදෙහි පරියාදියන්තො **සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං පජං සදෙවමනුස්සන්ති** ආහ. එවං පඤ්චහි ද්වීහිපි පදෙහි තෙන තෙනාකාරෙන තෙධාතුකමෙව පරියාදින්නන්ති. **"සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙතී"**ති: එත්ථ පන සයන්ති, සාමං, අපරනෙය්‍යො හුත්වා. අභිඤ්ඤාති, අභිඤ්ඤාය, අධිකෙන ඤාණෙන ඤත්වාති අත්ථො. සච්ඡිකත්වාති: පච්චක්ඛං කත්වා. එතෙන අනුමානාදි පටික්ඛෙපො කතො හොති. පවෙදෙතීති: බොධෙති ඤාපෙති පකාසෙති.

"සො ධම්මං දෙසෙති ආදි-පෙ-පරියොසානකල්‍යාණ"න්ති: සො භගවා සත්තෙසු කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච හිත්වාපි අනුත්තරං විවෙකසුඛං ධම්මං දෙසෙති. තඤ්ච ඛො අප්පං වා බහුං වා දෙසෙන්තො ආදිකල්‍යාණාදිප්පකාරමෙව දෙසෙති, ආදිම්හිපි කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා දෙසෙති. මජ්ඣෙපි, පරියොසානෙපි කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා දෙසෙතීති වුත්තං හොති.

තත්ථ අත්ථි දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං, අත්ථි සාසනස්ස. දෙසනාය තාව චතුප්පදිකායපි ගාථාය පඨමපාදො ආදි නාම, තතො ද්වෙ මජ්ඣා නාම, අන්තෙ එකො පරියොසානං නාම. එකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස නිදානං ආදි, **"ඉදමවොචා"**ති පරියොසානං, උභින්නමන්තරා මජ්ඣං. අනෙකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස පඨමානුසන්ධි ආදි, අන්තෙ අනුසන්ධි පරියොසානං, මජ්ඣෙ එකො වා ද්වෙ වා බහූ වා මජ්ඣමෙව. සාසනස්ස පන සීලසමාධිවිපස්සනා ආදි නාම. වුත්තම්පි චෙතං:- "කො චාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං දිට්ඨි ච

උජුකා"ති. "අත්ථි භික්ඛවෙ මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා"ති, එවං වුත්තො පන අරියමග්ගො මජ්ඣං[1] නාම. ඵලඤ්චෙව නිබ්බාණඤ්ච පරියොසානං නාම. "තස්මා තිහ ත්වං බ්‍රාහ්මණ බ්‍රහ්මචරියං එතං සාරං එතං පරියොසාන"න්ති එත්ථ ඵලං පරියොසානන්ති වුත්තං. "නිබ්බාණොගධං හි ආවුසො විසාඛ බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති නිබ්බාණපරායනං නිබ්බාණපරියොසාන"න්ති එත්ථ නිබ්බාණං පරියොසානන්ති වුත්තං. ඉධ දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං අධිප්පෙතං. භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්තො ආදිම්හි සීලං දෙසෙත්වා මජ්ඣෙ මග්ගං, පරියොසානෙ නිබ්බාණං දස්සෙති. තෙන වුත්තං:-**සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණන්ති.** තස්මා අඤ්ඤොපි ධම්මකථිකො ධම්මං දෙසෙන්තො:-

"ආදිම්හි සීලං දස්සෙය්‍ය මජ්ඣෙ මග්ගං විභාවයෙ,
පරියොසානම්හි නිබ්බාණං එසා කථිකසණ්ඨිතී"ති.

"සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජන"න්ති: යස්ස හි යාගුභත්තඉත්ථිපුරිසාදිවණ්ණනානිස්සිතා දෙසනා හොති, න සො සාත්ථං දෙසෙති. භගවා පන තථාරූපං දෙසනං පහාය චතුසතිපට්ඨානාදිනිස්සිතං දෙසනං දෙසෙති. තස්මා **"සාත්ථං දෙසෙතී"**ති වුච්චති. යස්ස පන දෙසනා එකබ්‍යඤ්ජනාදියුත්තා වා සබ්බනිරොට්ඨබ්‍යඤ්ජනා වා සබ්බවිස්සට්ඨසබ්බනිග්ගහීතබ්‍යඤ්ජනා වා, තස්ස දමිළකිරාතයවනාදිමිලක්ඛානං භාසා විය බ්‍යඤ්ජනපාරිපූරියා අභාවතො අබ්‍යඤ්ජනා නාම දෙසනා හොති. භගවා පන:-

"සිථිලධනිතඤ්ච දීඝරස්සං ලහුකගරුකඤ්ච නිග්ගහීතං,
සම්බන්ධං වවත්ථිතං විමුත්තං දසධා බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා පභෙදො"ති.

එවං වුත්තං දසවිධං බ්‍යඤ්ජනං අමක්ඛෙත්වා පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනමෙව කත්වා ධම්මං දෙසෙති. තස්මා **සබ්‍යඤ්ජනං දෙසෙතී**ති වුච්චති; **"කෙවල පරිපුණ්ණ"**න්ති: එත්ථ **කෙවලන්ති:** සකලාධිවචනං. **පරිපුණ්ණන්ති:** අනූනාධිකවචනං. ඉදං වුත්තං හොති:-සකලපරිපුණ්ණමෙව දෙසෙති, එකදෙසනාපි අපරිපුණ්ණා නත්ථීති. [උපනෙතබ්බඅපනෙතබ්බස්ස අභාවතො කෙවලපරිපුණ්ණන්ති වෙදිතබ්බං.[2]] **"පරිසුද්ධ"**න්ති: නිරුපක්කිලෙසං. යො හි "ඉමං ධම්මදෙසනං නිස්සාය ලාභං වා සක්කාරං වා ලභිස්සාමී"ති දෙසෙති, තස්ස අපරිසුද්ධා දෙසනා හොති. භගවා පන ලොකාමිසනිරපෙක්ඛො හිතඵරණෙන මෙත්තාභාවනාය මුදුහදයො උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙන චිත්තෙන දෙසෙති. තස්මා **පරිසුද්ධං දෙසෙතී**ති වුච්චති. **"බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතී"**ති එත්ථ පන අයං බ්‍රහ්මචරියසද්දො දානෙ වෙය්‍යාවච්චෙ පඤ්චසික්ඛාපදසීලෙ අප්පමඤ්ඤාසු මෙථුනවිරතියං සදාරසන්තොසෙ විරියෙ උපොසථඞ්ගෙසු අරියමග්ගෙ සාසනෙති ඉමෙසු අත්ථෙසු දිස්සති.

1. "මජ්ඣං නාම" අයං අම්හාකං ඛන්ති.
2. අයං පාඨො සීහළක්ඛරපොත්ථකෙසු න දිස්සති.

"[1]කිං තෙ වතං කිම්පන බ්‍රහ්මචරියං
කිස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො,
ඉද්ධි ජුතිබලවිරියූපපත්ති
අක්ඛාහි මෙ නාග මහාවිමානන්ති.

අහඤ්ච භරියා ච මනුස්ස ලොකෙ
සද්ධා උභො දානපතී අහුම්හා,
ඔපානභූතං මෙ ඝරං තදාසි
සන්තප්පිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච.

තං මෙ වතං තං පන බ්‍රහ්මචරියං
තස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො
ඉද්ධි ජුතී බලවිරියූපපත්ති
ඉදඤ්ච මෙ ධීර මහාවිමාන"න්ති.

ඉමස්මිං පුණ්ණකජාතකෙ දානං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං.

"කෙන පාණි කාමදදො? කෙන පාණි මධුස්සවො?
කෙන තෙ බ්‍රහ්මචරියෙන පුඤ්ඤං පාණිම්හි ඉජ්ඣති?,
තෙන පාණි කාමදදො. තෙන පාණි මධුස්සවො.
තෙන මෙ බ්‍රහ්මචරියෙන පුඤ්ඤං පාණිම්හි ඉජ්ඣතී"ති.

ඉමස්මිං අඞ්කුරපෙතවත්ථුම්හි වෙය්‍යාවච්චං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. "ඉදං ඛො තං භික්ඛවෙ තිත්තිරියං නාම බ්‍රහ්මචරියං අහොසී"ති ඉමස්මිං තිත්තිරජාතකෙ පඤ්චසික්ඛාපදසීලං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. "තං ඛො පන පඤ්චසිඛ බ්‍රහ්මචරියං නෙව නිබ්බිදාය න විරාගාය, යාව දෙව බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා"ති ඉමස්මිං මහාගොවින්දසුත්තෙ චත්තාසො අප්පමඤ්ඤා බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තා. "පරෙ අබ්‍රහ්මචාරී භවිස්සන්ති මයමෙත්ථ බ්‍රහ්මචාරිනො භවිස්සාමා"ති සල්ලෙඛසුත්තෙ මෙථුනවිරති බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තා.

"මයඤ්ච භරියා නාතික්කමාම
අම්හෙ ච භරියා නාතික්කමන්ති
අඤ්ඤත්‍ර තාහි බ්‍රහ්මචරියං චරාම
තස්මා හි අම්හං දහරා න මීයරෙ"ති.

මහාධම්මපාලජාතකෙ සදාරසන්තොසො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තො. "අභිජානාමි ඛො පනාහං සාරිපුත්ත චතුරඞ්ගසමන්නාගතං බ්‍රහ්මචරියං චරිතා තපස්සිස්සුදං හොමී"ති ලොමහංසනසුත්තෙ විරියං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං.

"හීනෙන බ්‍රහ්මචරියෙන ඛත්තියෙ උපපජ්ජති
මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං උත්තමෙන විසුජ්ඣතී"ති.

එවං නිමිජාතකෙ අත්තදමනවසෙන කතො අට්ඨඞ්ගිකො උපොසථො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තො. "ඉදං ඛො පන පඤ්චසිඛ බ්‍රහ්මචරියං එකන්තනිබ්බිදාය විරාගාය-පෙ-අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො

මග්ගො"ති මහාගොවින්දසුත්තස්මිංයෙව අරියමග්ගො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තො. "තයිදං බ්‍රහ්මචරියං ඉද්ධඤ්චෙව ඵීතඤ්ච විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං පුථුභූතං යාව දෙවමනුස්සෙහි සුප්පකාසිත"න්ති පාසාදිකසුත්තෙ සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතං[1] සකලසාසනං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. ඉමස්මිම්පි ඨානෙ ඉදමෙව බ්‍රහ්මචරියන්ති අධිප්පෙතං. තස්මා **බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතී**ති. "සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං-පෙ-පරිසුද්ධං, එවං දෙසෙන්තො ච සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතං සකලසාසනබ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතීති, එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. බ්‍රහ්මචරියන්ති: සෙට්ඨෙන බ්‍රහ්මභූතං චරියං බ්‍රහ්මභූතානං වා බුද්ධාදීනං චරියන්ති වුත්තං හොති.

"තං ධම්ම"න්ති: තං වුත්තප්පකාරසම්පදං ධම්මං. **"සුණාති ගහපති වා"**ති: කස්මා පඨමං ගහපතිං නිද්දිසති? නිහතමානත්තා උස්සන්නත්තා ච. යෙභුය්‍යෙන හි ඛත්තියකුලතො පබ්බජිතා ජාතිං නිස්සාය මානං කරොන්ති, බ්‍රාහ්මණකුලා පබ්බජිතා මන්තෙ නිස්සාය මානං කරොන්ති, හීනජච්චකුලා පබ්බජිතා අත්තනො විජාතිතාය පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්ති, ගහපතිදාරකා පන තාදිසස්ස මානස්ස අභාවතො නිහතමානදප්පා හොන්ති, තෙ පබ්බජිත්වා මානං වා දප්පං වා අකත්වා යථාබලං බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තා සක්කොන්ති අරහත්තෙ පතිට්ඨාතුං. ඉතරෙහි ච කුලෙහි නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතා නාම න බහුකා, ගහපතිකාව බහුකා ඉති නිහතමානත්තා උස්සන්නත්තා ච පඨමං ගහපතිං නිද්දිසතීති.

"අඤ්ඤතරස්මිං වා"ති: ඉතරෙසං වා කුලානං අඤ්ඤතරස්මිං. **"පච්චාජාතො"**ති: පතිජාතො. **"තථාගතෙ සද්ධං පටිලභතී"**ති: පරිසුද්ධං ධම්මං සුත්වා ධම්මස්සාමිම්හි තථාගතෙ "සම්මාසම්බුද්ධො වත භගවා"ති සද්ධං පටිලභති. **"ඉතිපටිසඤ්චික්ඛතී"**ති: එවං පච්චවෙක්ඛති. **"සම්බාධො ඝරාවාසො"**ති: සචෙපි සට්ඨිහත්ථෙ ඝරෙ යොජනසතන්තරෙපි වා ද්වෙ ජයම්පතිකා වසන්ති තථාපි නෙසං සකිඤ්චනසපලිබොධට්ඨෙන ඝරාවාසො සම්බාධොයෙව. **"රජපථො"**ති: රාගරජාදීනං උට්ඨානට්ඨානන්ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. ආගමනපථොතිපි වට්ටති. අලග්ගනට්ඨෙන අබ්භොකාසො වියාති=**අබ්භොකාසො.** පබ්බජිතො හි කූටාගාරරතනපාසාදදෙවවිමානාදීසු පිහිතද්වාරවාතපානෙසු පටිච්ඡන්නෙසු වසන්තොපි නෙව ලග්ගති න සජ්ජති න බජ්ඣති. තෙන වුත්තං:-**"අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා"**ති. අපි ච **සම්බාධො ඝරාවාසො** කුසලකිරියාය ඔකාසාභාවතො. **රජපථො** අසංවුතසඞ්කාරධානං විය රජානං කිලෙසරජානං සන්නිපාතට්ඨානතො. **අබ්භොකාසො** පබ්බජ්ජා කුසලකිරියාය යථා සුඛං ඔකාසසබ්භාවතො.

1. සී. I. & E. සඞ්ගාහං.

"න ඉදං සුකරං-පෙ-පබ්බජෙය්‍ය"න්ති එත්ථ අයං සඞ්ඛෙපකථා:- යදෙතං සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මචරියං එකම්පි දිවසං අඛණ්ඩං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිපුණ්ණං.** චරිතබ්බං එකදිවසම්පි ච කිලෙසමලෙන අමලීනං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිසුද්ධං. සඞ්ඛලිඛිතං** ලිඛිතසඞ්ඛසදිසං ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාගං චරිතබ්බං. **"ඉදං න සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා"**ති. අගාරං අජ්ඣාවසන්තෙන එකන්තපරිපුණ්ණං-පෙ-චරිතුං. **යන්නූනාහං කෙසෙ ච මස්සු ච ඔහාරෙත්වා** කාසායරසපීතතාය **කාසායානි** බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුච්ඡවිකානි **වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා** පරිදහිත්වා **අගාරස්මා** නික්ඛමිත්වා **"අනගාරියං පබ්බජෙය්‍ය"**න්ති එත්ථ ච යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිවණිජ්ජාදිකම්මං අගාරියන්ති වුච්චති, තඤ්ච පබ්බජ්ජාය නත්ථි. තස්මා පබ්බජ්ජා අනගාරියාති ඤාතබ්බා. තං අනගාරියං; පබ්බජෙය්‍යන්ති: පටිපජ්ජෙය්‍යං.

"අප්පං වා"ති: සහස්සතො හෙට්ඨා භොගක්ඛන්ධො අප්පො නාම හොති. සහස්සතො පට්ඨාය මහා, ආබන්ධනට්ඨෙන ඤාති එව=ඤාතිපරිවට්ටො, සො හි වීසතියා හෙට්ඨා අප්පො හොති. වීසතිතො පට්ඨාය මහා.

"පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො"ති: පාතිමොක්ඛසංවරෙන සමන්නාගතො. **"ආචාරගොචරසම්පන්නො"**ති: ආචාරෙන චෙව ගොචරෙන ච සම්පන්නො. **"අණුමත්තෙසු"**ති: අප්පමත්තකෙසු. **"වජ්ජෙසු"**ති: අකුසලධම්මෙසු. **"භයදස්සාවී"**ති: භයදස්සී. **"සමාදාය"**ති: සම්මා ආදියිත්වා. **"සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු"**ති: සික්ඛාපදෙසු තං තං සික්ඛාපදං සමාදියිත්වා සික්ඛති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො.

"කායකම්මවචීකම්මෙන සමන්නාගතො කුසලෙන පරිසුද්ධාජීවො"ති: එත්ථ ආචාරගොචරග්ගහණෙනෙව කුසලෙ කායකම්මවචීකම්මෙ ගහිතෙපි යස්මා ඉදං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං නාම න ආකාසෙ වා රුක්ඛග්ගාදීසු වා උප්පජ්ජති, කායවචීද්වාරෙසුයෙව පන උප්පජ්ජති, තස්මා තස්ස උප්පත්තිද්වාරදස්සනත්ථං "කායකම්මවචීකම්මෙන සමන්නාගතො කුසලෙනා"ති වුත්තං. යස්මා පන තෙන සමන්නාගතො තස්මා පරිසුද්ධාජීවො. මුණ්ඩිය[1] පුත්තසුත්තන්තවසෙන වා එතං වුත්තං. තත්ථ හි "කතමඤ්ච ථපති කුසලං සීලං? කුසලං කායකම්මං වචීකම්මං. පරිසුද්ධං ආජීවම්පි ඛො අහං ථපති සීලස්මිං වදාමී"ති වුත්තං. තස්මා තස්සාපි දෙසනාය පරියාදානත්ථමෙතං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

"සීලසම්පන්නො"ති: බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තෙන තිවිධෙන සීලෙන සීලසම්පන්නො නාම හොති. **"ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො"**ති: මනච්ඡට්ඨෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතද්වාරො හොති. **"සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො**

1. සී. III. & E. "මණ්ඩිය"

ගතො''ති: අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙති ආදිසු සත්තසු ඨානෙසු සතියා චෙව සම්පජඤ්ඤෙන ච සමන්නාගතො හොති. **''සන්තුට්ඨො''**ති: චතූසු පච්චයෙසු තිවිධෙන සන්තුට්ඨෙන සන්තුට්ඨො හොති.

එවං මාතිකං නික්ඛිපිත්වා අනුපුබ්බෙන භාජෙන්තො **''කථඤ්ච මහාරාජ භික්ඛු සීලසම්පන්නො''**ති: ආදිමාහ. තත්ථ **''ඉදම්පිස්ස හොති සීලස්මි''**න්ති: ඉදම්පි අස්ස භික්ඛුනො පාණාතිපාතා වෙරමණී සීලං සීලස්මිං එකං සීලං හොතීති අත්ථො. පච්චත්තවචනත්ථෙ වා එතං භුම්මං. මහාඅට්ඨකථායං හි ඉදම්පි තස්ස සමණස්ස සීලන්ති අයමෙව අත්ථො වුත්තො. සෙසං බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **''ඉදමස්ස හොති සීලස්මි''**න්ති: ඉදමස්ස සීලං හොතීති අත්ථො.

''න කුතොචි භයං සමනුපස්සති යදිදං සීලසංවරතො''ති: යානි අසංවරමූලකානි භයානි උප්පජ්ජන්ති, තෙසු යං ඉදං භයං සීලසංවරතො භවෙය්‍ය, තං කුතොචි එකසංවරතොපි න සමනුපස්සති. කස්මා? සංවරතො අසංවරමූලකස්ස භයස්ස අභාවා.

''මුද්ධාවසිත්තො''ති: යථාවිධානවිහිතෙන ඛත්තියාභිසෙකෙන මුද්ධනි අභිසිත්තො. **''යදිදං පච්චත්ථිකතො''**ති: යං කුතොචි එකපච්චත්ථිකතොපි භයං භවෙය්‍ය, තං න සමනුපස්සති. කස්මා? යස්මා නිහතපච්චාමිත්තො. **''අජ්ඣත්ත''**න්ති: නියකජ්ඣත්තං, අත්තනො සන්තානෙති අත්ථො. **''අනවජ්ජසුඛ''**න්ති: අනවජ්ජං අනින්දිතං කුසලසීලපදට්ඨානෙහි අවිප්පටිසාරපාමුජ්ජපීතිපස්සද්ධිධම්මෙහි පරිග්ගහීතං කායිකචෙතසිකසුඛං පටිසංවෙදෙති. **''එවං ඛො මහාරාජ භික්ඛු සීලසම්පන්නො හොති''**ති: එවං නිරන්තරං විත්ථාරෙත්වා දස්සිතෙන තිවිධෙන සීලෙන සමන්නාගතො භික්ඛු සීලසම්පන්නො නාම හොතීති සීලකථං නිට්ඨාපෙසි.

ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරභාජනියෙ **''චක්ඛුනා රූප''**න්ති: අයං චක්ඛුසද්දො කත්ථචි බුද්ධචක්ඛුම්හි වත්තති. යථාහ:–''බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙසී''ති. කත්ථචි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසංඛාතෙ සමන්තචක්ඛුම්හි. යථාහ:–''තථූපමං ධම්මමයං සුමෙධ පාසාදමාරුය්හ සමන්තචක්ඛූ''ති. කත්ථචි පඤ්ඤාචක්ඛුම්හි:–''විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදී''ති හි එත්ථ අරියමග්ගත්තයෙ පඤ්ඤා. ''චක්ඛුං උදපාදි ඤාණං උදපාදී''ති එත්ථ පුබ්බෙනිවාසාදිඤාණං පඤ්ඤාචක්ඛුන්ති වුත්තං, ''දිබ්බෙන චක්ඛුනා''ති ආගතට්ඨානෙසු දිබ්බචක්ඛුම්හි වත්තති. ''චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ චා''ති එත්ථ පසාදචක්ඛුම්හි වත්තති. ඉධ පනායං පසාදචක්ඛු වොහාරෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙ වත්තති. තස්මා චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං දිස්වාති අයමෙත්ථ අත්ථො. සෙසපදෙසු යං වත්තබ්බං සියා තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. **''අබ්‍යාසෙකසුඛ''**න්ති: කිලෙසව්‍යාසෙකවිරහිතත්තා අබ්‍යාසෙකං අසම්මිස්සං පරිසුද්ධං අධිචිත්තසුඛං පටිසංවෙදෙතීති.

ඉන්ද්‍රියසංවරකථා

නිට්ඨිතා.

සතිසම්පජඤ්ඤභාජනියම්හි **"අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ"**ති: එත්ථ තාව අභික්කන්තං වුච්චති ගමනං, පටික්කන්තං නිවත්තනං, තදුභයම්පි චතූසු ඉරියාපථෙසු ලබ්භති. ගමනෙ තාව පුරතො කායං අභිහරන්තො අභික්කමති නාම. පටිනිවත්තන්තො පටික්කමති නාම. ඨානෙපි ඨිතකොව කායං පුරතො ඔනාමෙන්තො අභික්කමති නාම. පච්ඡතො අපනාමෙන්තො පටික්කමති නාම. නිසජ්ජාය නිසින්නකොව ආසනස්ස පුරිමඅඞ්ගාභිමුඛො සංසරන්තො අභික්කමති නාම. පච්ඡිමං අඞ්ගප්පදෙසං පච්ඡා සංසරන්තො පටික්කමති නාම. නිපජ්ජායපි එසෙව නයො.

"සම්පජානකාරී හොතී"ති: සම්පජඤ්ඤෙන සබ්බකිච්චකාරී, සම්පජඤ්ඤස්සෙව වා කාරී. සො හි අභික්කන්තාදීසු සම්පජඤ්ඤං කරොතෙව, න කත්ථචි සම්පජඤ්ඤවිරහිතො හොති. තත්ථ සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං සප්පායසම්පජඤ්ඤං ගොචරසම්පජඤ්ඤං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති චතුබ්බිධං සම්පජඤ්ඤං. තත්ථ අභික්කමනචිත්තෙ උප්පන්නෙ චිත්තවසෙනෙව අගන්ත්වා "කින්නු මෙ එත්ථ ගතෙන අත්ථො අත්ථි නත්ථී"ති අත්ථානත්ථං පරිග්ගහෙත්වා අත්ථපරිග්ගණ්හනං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං. තත්ථ ච අත්ථොති චෙතියදස්සනබොධිදස්සනසංඝදස්සනථෙරදස්සනඅසුභදස්සනාදිවසෙන ධම්මතො වුඩ්ඪි. චෙතියං දිස්වාපි හි බුද්ධාරම්මණං සංඝදස්සනෙ සංඝාරම්මණං පීතිං උප්පාදෙත්වා තදෙව ඛයතො සම්මසන්තො අරහත්තං පාපුණාති, ථෙරෙ දිස්වා තෙසං ඔවාදෙ පතිට්ඨාය අසුභං දිස්වා තත්ථ පඨමජ්ඣානං උප්පාදෙත්වා තදෙව ඛයතො සම්මසන්තො අරහත්තං පාපුණාති. තස්මා එතෙසං දස්සනං සාත්ථං.

කෙචි පන "ආමිසතොපි වුඩ්ඪි අත්ථොයෙව, තං නිස්සාය බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය පටිපන්නත්තා"ති වදන්ති. තස්මිං පන ගමනෙ සප්පායාසප්පායං පරිග්ගණ්හිත්වා සප්පායපරිග්ගණ්හනං සප්පායසම්පජඤ්ඤං. සෙය්‍යථීදං: චෙතියදස්සනං නාම සාත්ථං, සචෙ පන චෙතියස්ස මහාපූජාය දසද්වාදසයොජනන්තරෙ පරිසා සන්නිපතන්ති අත්තනො විභවානුරූපං ඉත්ථියොපි පුරිසාපි අලඞ්කතපටියත්තා චිත්තකම්මරූපකානි විය සඤ්චරන්ති. තත්‍ර චස්ස ඉට්ඨෙ ආරම්මණෙ ලොභො අනිට්ඨෙ පටිඝො අසමපෙක්ඛණෙ මොහො උප්පජ්ජති, කායසංසග්ගාපත්තිං වා ආපජ්ජති, ජීවිතබ්‍රහ්මචරියානං වා අන්තරායො හොති. එවං තං ඨානං අසප්පායං හොති. වුත්තප්පකාරඅන්තරායාභාවෙ සප්පායං. සංඝදස්සනම්පි සාත්ථං. සචෙ පන අන්තොගාමෙ මහාමණ්ඩපං කාරෙත්වා සබ්බරත්තිං ධම්මස්සවණං කාරෙන්තෙසු මනුස්සෙසු වුත්තප්පකාරෙනෙව ජනසන්නිපාතො චෙව අන්තරායො ච හොති, එවං තං ඨානං අසප්පායං. අන්තරායාභාවෙ සප්පායං. මහාපරිසපරිවාරානං ථෙරානං දස්සනෙපි එසෙව නයො. අසුභදස්සනම්පි සාත්ථං, තදත්ථදීපනත්ථඤ්ච ඉදං වත්ථු:-

එකො කිර දහරභික්ඛු සාමණෙරං ගහෙත්වා දන්තකට්ඨාය ගතො, සාමණෙරො මග්ගා ඔක්කමිත්වා පුරතො ගච්ඡන්තො අසුභං දිස්වා පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො තීණි ඵලානි සච්ඡිකත්වා උපරිමග්ගත්ථාය කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙත්වා අට්ඨාසි. දහරො තං අපස්සන්තො "සාමණෙරා"ති පක්කොසි. සො මයා "පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය භික්ඛුනා සද්ධිං ද්වෙ කථා නාම න කථිතපුබ්බා, අඤ්ඤස්මිම්පි දිවසෙ උපරිවිසෙසං නිබ්බත්තෙස්සාමී"ති චින්තෙත්වා "කිං භන්තෙ"ති පටිවචනං අදාසි. "එහී"ති ච වුත්තො එකවචනෙනෙව ආගන්ත්වා "භන්තෙ ඉමිනා තාව මග්ගෙන ගන්ත්වා මයා ඨිතොකාසෙ මුහුත්තං පුරත්ථාභිමුඛො ඨත්වා ඔලොකෙථා"ති ආහ. සො තථා කත්වා තෙන පත්තවිසෙසමෙව පාපුණි. එවං එකං අසුභං ද්වින්නං ජනානං අත්ථාය ජාතං, එවං සාත්ථම්පි පනෙතං. "පුරිසස්ස මාතුගාමාසුභං අසප්පායං, මාතුගාමස්ස ච පුරිසාසුභං, සභාගමෙව සප්පාය"න්ති. එවං සප්පායපරිග්ගණ්හනං සප්පායසම්පජඤ්ඤං නාම. එවං පරිග්ගහිතසාත්ථසප්පායස්ස පන අට්ඨතිංසාය කම්මට්ඨානෙසු අත්තනො චිත්තරුචියං කම්මට්ඨානසඞ්ඛාතං ගොචරං උග්ගහෙත්වා භික්ඛාචාරගොචරෙ තං ගහෙත්වාව ගමනං ගොචරසම්පජඤ්ඤං නාම. තස්සාවිභාවනත්ථං ඉදං චතුක්කං වෙදිතබ්බං. "ඉධෙකච්චො භික්ඛු හරති න පච්චාහරති, එකච්චො ආහරති න හරති, එකච්චො පන නෙව හරති නාහරති, එකච්චො හරති ච පච්චාහරති චා"ති.

තත්ථ යො භික්ඛු දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙත්වා, තථා රත්තියා පඨමං යාමං, මජ්ඣිම යාමෙ සෙය්‍යං කප්පෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ නිසජ්ජාචඞ්කමෙහි වීතිනාමෙත්වා පගෙව චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණවත්තං කත්වා බොධිරුක්ඛෙ උදකං ආසිඤ්චිත්වා පානීයං පරිභොජනීයං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා ආචරියුපජ්ඣායවත්තාදීනි සබ්බානි ඛන්ධකවත්තානි සමාදාය වත්තති; සො සරීරපරිකම්මං කත්වා සෙනාසනං පවිසිත්වා ද්වෙ තයො පල්ලඞ්කෙ උසුමං ගාහාපෙන්තො කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ජිත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය උට්ඨහිත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව පත්තචීවරමාදාය සෙනාසනතො නික්ඛමිත්වා කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තොව චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා සචෙ බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානං හොති තං අවිස්සජ්ජෙත්වා ච චෙතියඞ්ගණං පවිසති; අඤ්ඤං චෙ කම්මට්ඨානං හොති, සොපානමූලෙ ඨත්වා හත්ථෙන ගහිතභණ්ඩං විය තං ඨපෙත්වා බුද්ධාරම්මණං පීතිං ගහෙත්වා චෙතියඞ්ගණං ආරුය්හ මහන්තං චෙ චෙතියං[1] තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු වන්දිතබ්බං, ඛුද්දකං චෙ තථෙව පදක්ඛිණං කත්වා අට්ඨසු ඨානෙසු වන්දිතබ්බං, චෙතියං වන්දිත්වා බොධියඞ්ගණං පත්තෙනාපි බුද්ධස්ස භගවතො සම්මුඛා විය නිපච්චා

1. E. චෙතියං චෙ.

කාරං දස්සෙත්වා බොධි වන්දිතබ්බා. සො එවං චෙතියඤ්ච බොධිඤ්ච වන්දිත්වා පටිසාමිතට්ඨානං ගන්ත්වා පටිසාමිතභණ්ඩකං හත්ථෙන ගණ්හන්තො විය නික්ඛිත්තකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගාමසමීපෙ කම්මට්ඨානසීසෙනෙව චීවරං පාරුපිත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති.

අථ නං මනුස්සා දිස්වා "අය්‍යො නො ආගතො"ති පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තං ගහෙත්වා ආසනසාලාය වා ගෙහෙ වා නිසීදාපෙත්වා යාගුං දත්වා යාව භත්තං නිට්ඨාති තාව පාදෙ ධොවිත්වා මක්ඛෙත්වා පුරතො නිසීදිත්වා පඤ්හං වා පුච්ඡන්ති, ධම්මං වා සොතුකාමා හොන්ති. සචෙපි න කථාපෙන්ති, ජනසඞ්ගහත්ථං ධම්මකථා නාම කාතබ්බා යෙවාති අට්ඨකථාචරියා වදන්ති. ධම්මකථා හි කම්මට්ඨානවිනිමුත්තා නාම නත්ථි; තස්මා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ධම්මකථං කථෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ආහාරං පරිභුඤ්ජිත්වා අනුමොදනං වත්වා නිවත්තියමානෙහිපි මනුස්සෙහි අනුගතොව ගාමතො නික්ඛමිත්වා තත්ථ තෙ නිවාරෙත්වා මග්ගං පටිපජ්ජති. අථ නං පුරෙතරං නික්ඛමිත්වා බහිගාමෙ කතභත්තකිච්චා සාමණෙරදහරභික්ඛූ දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තචීවරමස්ස ගණ්හන්ති. පොරාණකා භික්ඛූ කිර න "අම්හාකං උපජ්ඣායො ආචරියො"ති මුඛං ඔලොකෙත්වා වත්තං කරොන්ති. සම්පත්තපරිච්ඡෙදෙනෙව කරොන්ති. තෙ නං පුච්ඡන්ති: "භන්තෙ එතෙ මනුස්සා තුම්හාකං කිං හොන්ති, මාතිපක්ඛතො සම්බන්ධා පිතිපක්ඛතො"ති[1] 'කිං දිස්වා පුච්ඡථා"ති "තුම්හෙසු එතෙසං පෙමං බහුමාන"න්ති "ආවුසො යං මාතාපිතූහිපි දුක්කරං තං එතෙ අම්හාකං කරොන්ති. පත්තචීවරම්පි නො එතෙසං සන්තකමෙව, එතෙසං ආනුභාවෙන නෙව භයෙ භයං න ඡාතකෙ ඡාතකං ජානාම, එදිසා නාම අම්හාකං උපකාරිනො නත්ථී"ති තෙසං ගුණෙ කථෙන්තො ගච්ඡති. අයං වුච්චති හරති න පච්චාහරති.

යස්ස පන පගෙව වුත්තප්පකාරං වත්තපටිවත්තං කරොන්තස්ස කම්මජතෙජො පජ්ජලති, අනුපාදින්නකං මුඤ්චිත්වා උපාදින්නකං ගණ්හාති, සරීරතො සෙදා මුච්චන්ති, කම්මට්ඨානං වීථිං නාරොහති. සො පගෙව පත්තචීවරමාදාය වෙගසාව චෙතියං වන්දිත්වා ගොරූපානං නික්ඛමනවෙලායමෙව ගාමං යාගුභික්ඛාය පවිසිත්වා යාගුං ලභිත්වා ආසනසාලං ගන්ත්වා පිවති, අථස්ස ද්වත්තික්ඛත්තුං අජ්ඣොහරණමත්තෙනෙව කම්මජතෙජො උපාදින්නකං මුඤ්චිත්වා අනුපාදින්නකං ගණ්හාති, ඝටසතෙන න්හාතො විය තෙජොධාතුපරිළාහනිබ්බානං පත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන යාගුං පරිභුඤ්ජිත්වා පත්තඤ්ච මුඛඤ්ච ධොවිත්වා අන්තරාභත්තෙ කම්මට්ඨානං මනසි කත්වා අවසෙසට්ඨානෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන ආහාරං පරිභුඤ්ජිත්වා තතො පට්ඨාය පොනොපුඤ්ඤං උපට්ඨහමානං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාව ආගච්ඡති. අයං වුච්චති පච්චාහරති න හරති. එදිසා භික්ඛූ[2] යාගුං පිවිත්වා විපස්සනං

1. E. පිතිපක්ඛතොවාති. 2. සී. I. II. III. එදිසා ච භික්ඛූ.

ආරභිත්වා බුද්ධසාසනෙ අරහත්තං පත්තා නාම ගණනපථං වීතිවත්තා. සීහළදීපෙයෙව තෙසු තෙසු ගාමෙසු ආසනසාලාය න තං ආසනං අත්ථි යත්ථ යාගුං පිවිත්වා අරහත්තං පත්තභික්ඛූ නත්ථීති.

සො පන පමාදවිහාරී හොති නික්ඛිත්තධුරො, සබ්බවත්තානි භින්දිත්වා පඤ්චවිධචෙතොවිනිබන්ධබද්ධචිත්තො විහරන්තො "කම්මට්ඨානං නාම අත්ථී"ති පි සඤ්ඤං අකත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා අනනුලොමිකෙන ගිහිසංසග්ගෙන සංසට්ඨො චරිත්වා ච භුඤ්ජිත්වා ච තුච්ඡො නික්ඛමති. අයං වුච්චති නෙව හරති නාහරති.

යො පනායං හරති ච පච්චාහරති චාති වුත්තො සො ගතපච්චාගතවත්තවසෙන[1] වෙදිතබ්බො. අත්තකාමා හි කුලපුත්තා සාසනෙ පබ්බජිත්වා දසපි වීසතිම්පි පඤ්ඤාසම්පි සතම්පි එකතො වසන්තා කතිකාවත්තං කත්වා විහරන්ති. "ආවුසො තුම්හෙ න ඉණට්ටා න භයට්ටා, න ජීවිකාපකතා පබ්බජිතා, දුක්ඛා මුච්චිතුකාමා පනෙත්ථ පබ්බජිතා. තස්මා ගමනෙ උප්පන්නකිලෙසං ගමනෙයෙව නිග්ගණ්හථ, තථා ඨානෙ, නිසජ්ජාය, සයනෙ උප්පන්නකිලෙසං සයනෙයෙව නිග්ගණ්හථා"ති. තෙ එවං කතිකාවත්තං කත්වා භික්ඛාචාරං ගච්ඡන්තා අඩ්ඪඋසභඋසභඅඩ්ඪගාවුතගාවුතන්තරෙසු පාසාණා හොන්ති, තාය සඤ්ඤාය කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තාව ගච්ඡන්ති. සචෙ කස්සචි ගමනෙ කිලෙසො උප්පජ්ජති, තත්ථෙව නං නිග්ගණ්හාති, තථා අසක්කොන්තො තිට්ඨති. අථස්ස පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොපි තිට්ඨති. සො "අයං භික්ඛු තුය්හං උප්පන්නවිතක්කං ජානාති, අනනුච්ඡවිකං තෙ එත"න්ති අත්තානං පටිචොදෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තත්ථෙව අරියභූමිං ඔක්කමති. තථා අසක්කොන්තො නිසීදති. අථස්ස පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොපි නිසීදතීති සොයෙව නයො. අරියභූමිං ඔක්කමිතුං අසක්කොන්තොපි තං කිලෙසං වික්ඛම්භෙත්වා කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තො ච ගච්ඡති[1] න කම්මට්ඨානවිප්පයුත්තෙන චිත්තෙන පාදං උද්ධරති, උද්ධරති චෙ පටිනිවත්තෙත්වා පුරිමපදෙසංයෙව එති, ආලින්දකවාසී මහාඵුස්සදෙවත්ථෙරො විය.

සො කිර එකූනවීසතිවස්සානි ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙන්තො එව විහාසි. මනුස්සාපි සුදං අන්තරාමග්ගෙ කසන්තා ච වපන්තා ච මද්දන්තා ච කම්මානි ච කරොන්තා ථෙරං තථා ගච්ඡන්තං දිස්වා "අයං ථෙරො පුනප්පුන නිවත්තිත්වා ගච්ඡති, කිං නු ඛො මග්ගමූළ්හො උදාහු කිඤ්චි පමුට්ඨො"ති සමුල්ලපන්ති. සො තං අනාදියිත්වා කම්මට්ඨානයුත්තචිත්තෙනෙව සමණධම්මං කරොන්තො වීසතිවස්සබ්භන්තරෙ අරහත්තං පාපුණි. අරහත්තං පත්තදිවසෙ තස්ස චඞ්කමනකොටියං අධිවත්ථා දෙවතා අඞ්ගුලීහි දීපං පජ්ජලිත්වා අට්ඨාසි. චත්තාරොපි මහාරාජානො සක්කො ච දෙවානමින්දො බ්‍රහ්මා ච සහම්පති උපට්ඨානං

1. සී. I II III & E. ගතපච්චාගතිකා.

අගමංසු. තම ඔභාසං දිස්වා වනවාසී මහාතිස්සත්ථෙරො තං දුතියදිවසෙ පුච්ඡි: "රත්තිභාගෙ ආයස්මතො සන්තිකෙ ඔභාසො අහොසි, කිං සො ඔභාසො"ති? ථෙරො වික්ඛෙපං කරොන්තො "ඔභාසො නාම දීපොභාසොපි හොති මණිඔභාසොපී"ති එවමාදිමාහ. තතො "පටිච්ඡාදෙථ තුම්හෙ"ති නිබද්ධො "ආමා"ති පටිජානිත්වා ආරොචෙසි කාළවල්ලිමණ්ඩපවාසී මහානාගත්ථෙරො විය ච.

සොපි කිර ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙන්තො "පඨමං තාව භගවතො මහාපධානං පූජෙස්සාමී"ති සත්තවස්සානි ඨානචඞ්කමමෙව අධිට්ඨාසි. පුන සොළසවස්සානි ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. සො කම්මට්ඨානයුත්තෙනෙව චිත්තෙන පාදං උද්ධරන්තො වියුත්තෙන උද්ධටෙ පටිනිවත්තෙන්තො ගාමසමීපං ගන්ත්වා "ගාවී නු පබ්බජිතො නූ"ති ආසඞ්කනීයෙ පදෙසෙ ඨත්වා පාරුපිත්වා කච්ඡකරකතො උදකෙන පත්තං ධොවිත්වා උදකගණ්ඩූසං කරොති කිං කාරණා? "මා මෙ භික්ඛං දාතුං වන්දිතුං වා ආගතෙ මනුස්සෙ "දීඝායුකා හොථා"ති වචනමත්තෙනාපි කම්මට්ඨානවික්ඛෙපො අහොසී"ති "අජ්ජ භන්තෙ කතමී"ති දිවසං වා භික්ඛුගණනං වා පඤ්හං පුච්ඡිතොවා පන උදකං ගිලිත්වා ආරොචෙති. සචෙ දිවසාදිපුච්ඡකා න හොන්ති නික්ඛමනවෙලායං ගාමද්වාරෙ නිට්ඨුභිත්වා යාති, කලම්බතිත්ථවිහාරෙ[1] වස්සූපගතා පඤ්ඤාසභික්ඛූ විය ච.

තෙ කිර ආසාළ්හිපුණ්ණමාය කතිකාවත්තං අකංසු: "අරහත්තං අප්පත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාලපිස්සාමා"ති. ගාමඤ්ච පිණ්ඩාය පවිසන්තා උදකගණ්ඩූසං කත්වා පවිසිංසු; දිවසාදිසු පුච්ඡිතෙසු වුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිංසු. තත්ථ මනුස්සා නිට්ඨුභනං[2] දිස්වා ජානිංසු. "අජ්ජෙකො ආගතො, අජ්ජ ද්වෙ"ති. එවඤ්ච චින්තෙසුං: "කින්නු ඛො එතෙ අම්හෙහෙව සද්ධිං න සල්ලපන්ති, උදාහු අඤ්ඤමඤ්ඤම්පි? යදි අඤ්ඤමඤ්ඤං න සල්ලපන්ති අද්ධා විවාදජාතා භවිස්සන්ති, එථ තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං ඛමාපෙස්සාමා"ති සබ්බෙ විහාරං ගන්ත්වා පඤ්ඤාසාය භික්ඛූසු ද්වෙපි භික්ඛූ එකොකාසෙ නාද්දසංසු. තතො යො තෙසු චක්ඛුමා පුරිසො සො ආහ:–"න භො කලහකාරකානං ඔකාසො ඊදිසො හොති, සුසම්මට්ඨං චෙතියඞ්ගණං බොධියඞ්ගණං, සුනික්ඛිත්තා සම්මජ්ජනියො, සූපට්ඨිතං පානීයං පරිභොජනීය"න්ති තෙ තතො ච නිවත්තා. තෙපි භික්ඛූ අන්තොතෙමාසෙයෙව අරහත්තං පත්වා මහාපවාරණාය විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙසුං. එවං කාළවල්ලිමණ්ඩපවාසී මහානාගත්ථෙරො විය, කලම්බතිත්ථවිහාරෙ[1] වස්සූපගතභික්ඛූ විය ච, කම්මට්ඨානයුත්තෙනෙව චිත්තෙන පාදං උද්ධරන්තො ගාමසමීපං ගන්ත්වා උදකගණ්ඩූසං කත්වා වීථියො සල්ලක්ඛෙත්වා යත්ථ සුරාසොණ්ඩධුත්තාදයො කලහකාරකා චණ්ඩහත්ථිඅස්සාදයො වා නත්ථි,

1. සී. I. II. III & E. ගලම්බතිත්ථවිහාරෙ. 2 සී. I. III & E. නුට්ඨුභනං.

තං වීථිං පටිපජ්ජති. තත්ථ ච පිණ්ඩාය චරමානො න තුරිත
තුරිතො විය ජවෙන ගච්ඡති, න හි ජවනපිණ්ඩපාතිය ධුතඞ්ගං නාම
කිඤ්චි අත්ථි. විසමභූමිභාගප්පත්තං පන උදකසකටං විය නිච්චලො
හුත්වා ගච්ඡති. අනුඝරං පවිට්ඨො ච දාතුකාමං වා අදාතුකාමං වා
සල්ලක්ඛෙතුං තදනුරූපං කාලං ආගමෙන්තො භික්ඛං ගහෙත්වා
අන්තොගාමෙ වා බහිගාමෙ වා විහාරමෙව වා ආගන්ත්වා යථාඵාසුකෙ
පතිරූපෙ ඔකාසෙ නිසීදිත්වා කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තො ආහාරෙ
පටිකූලසඤ්ඤං උපට්ඨපෙත්වා අක්ඛබ්භඤ්ජනවණාලෙපනපුත්තමංසූ
පමවසෙන පච්චවෙක්ඛන්තො අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං ආහාරං ආහාරෙති,
නෙව දවාය න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය, භුත්තාවී ච උදක
කිච්චං කත්වා මුහුත්තං භත්තකිලමථං පටිප්පස්සම්භෙත්වා යථා පුරෙ
භත්තං එවං පච්ඡාභත්තං පුරිමයාමඤ්ච පච්ඡිමයාමඤ්ච කම්මට්ඨානමෙව
මනසි කරොති. අයං වුච්චති "හරති ච පච්චාහරති චා"ති.

ඉමං පන හරණපච්චාහරණසඞ්ඛාතං ගතපච්චාගතවත්තං
පූරෙන්තො යදි උපනිස්සයසම්පන්නො හොති, පඨමවයෙ එව අර
හත්තං පාපුණාති. නො චෙ පඨමවයෙ පාපුණාති, අථ මජ්ඣිම
වයෙ. නො චෙ මජ්ඣිමවයෙ පාපුණාති, අථ මරණසමයෙ. නො
චෙ මරණසමයෙ පාපුණාති, අථ දෙවපුත්තො හුත්වා පාපුණාති.
නො චෙ දෙවපුත්තො හුත්වා පාපුණාති, අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ
නිබ්බත්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡි කරොති. නො චෙ පච්චෙක
බොධිං සච්ඡි කරොති, අථ බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ ඛිප්පාභිඤ්ඤො වා
හොති සෙය්‍යථාපි ථෙරො බාහියො දාරුචීරියො. මහාපඤ්ඤො වා
සෙය්‍යථාපි ථෙරො සාරිපුත්තො. මහිද්ධිකො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො
මහාමොග්ගල්ලානො. ධුතවාදී වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො මහාකස්සපො.
දිබ්බචක්ඛුකො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො අනුරුද්ධො. විනයධරො වා
සෙය්‍යථාපි ථෙරො උපාලි. ධම්මකථිකො වා සෙය්‍යථාපි පුණ්ණො
මන්තානිපුත්තො. ආරඤ්ඤකො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො රෙවතො.
බහුස්සුතො වා සෙය්‍යථාපි ථෙරො ආනන්දො. සික්ඛාකාමො වා සෙය්‍ය
ථාපි ථෙරො රාහුලො බුද්ධපුත්තොති. ඉති ඉමස්මිං චතුක්කෙ ය්වායං
හරති ච පච්චාහරති ච තස්ස ගොචරසම්පජඤ්ඤං සිඛාප්පත්තං
හොති.

අභික්කමාදීසු පන අසම්මුය්හනං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං. තං
එවං වෙදිතබ්බං:- "ඉධ භික්ඛු අභික්කමන්තො වා පටික්කමන්තො වා
යථා අන්ධපුථුජ්ජනො අභික්කමාදීසු අත්තා අභික්කමති අත්තනා
අභික්කමො නිබ්බත්තිතො"ති වා "අහං අභික්කමාමි, මයා අභික්කමො
නිබ්බත්තිතො"ති වා න සම්මුය්හති; තථා අසම්මුය්හන්තො "අභික්ක
මාමී"ති චිත්තෙ උප්පජ්ජමානෙ තෙනෙව චිත්තෙන සද්ධිං චිත්ත
සමුට්ඨානා වායොධාතු විඤ්ඤත්තිං ජනයමානා උප්පජ්ජති. ඉති චිත්ත
කිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙන අයං කායසම්මතො අට්ඨිසඞ්ඝාටො

අභික්කමති. තස්සෙවං අභික්කමතො එකෙකපාදුද්ධරණෙ පඨවීධාතු ආපොධාතූති ද්වෙ ධාතුයො ඔමත්තා හොන්ති මන්දා, ඉතරා ද්වෙ අධිමත්තා හොන්ති බලවතියො. තථා අතිහරණවීතිහරණෙසු. වොස්සජ්ජනෙ තෙජොධාතු වායොධාතූති ද්වෙ ධාතුයො ඔමත්තා හොන්ති මන්දා, ඉතරා ද්වෙ අධිමත්තා බලවතියො. තථා සන්නික්ඛෙපනසන්නිරුම්භනෙසු. තත්ථ උද්ධරණෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා අතිහරණං න පාපුණන්ති. තථා අතිහරණෙ පවත්තා වීතිහරණං, වීතිහරණෙ පවත්තා වොස්සජ්ජනං, වොස්සජ්ජනෙ පවත්තා සන්නික්ඛෙපනං, සන්නික්ඛෙපනෙ පවත්තා සන්නිරුම්භනං න පාපුණන්ති. තත්ථ තත්ථෙව පබ්බ පබ්බං සන්ධි සන්ධිං ඔධි ඔධිං හුත්වා තත්තකපාලෙ පක්ඛිත්තතිලා විය තටතටායන්තා භිජ්ජන්ති. තත්ථ කො එකො අභික්කමති? කස්ස වා එකස්ස අභික්කමනං? පරමත්ථතො හි ධාතූනංයෙව ගමනං ධාතූනං ඨානං ධාතූනං නිසජ්ජා ධාතූනං සයනං තස්මිං තස්මිං හි කොට්ඨාසෙ සද්ධිං රූපෙන:-

"අඤ්ඤං උප්පජ්ජතෙ චිත්තං, අඤ්ඤං චිත්තං නිරුජ්ඣති,
අවීචිමනුසම්බන්ධො නදීසොතොව වත්තතී"ති.

එවං අභික්කමාදීසු අසම්මුය්හනං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං නාමාති
නිට්ඨිතො.

අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොතීති
පදස්ස අත්ථො.

"ආලොකිතෙ විලොකිතෙ"ති. එත්ථ පන ආලොකිතං නාම පුරතො පෙක්ඛණං, විලොකිතං නාම අනුදිසා පෙක්ඛණං. අඤ්ඤානිපි හෙට්ඨා උපරි පච්ඡතො පෙක්ඛණවසෙන ඔලොකිතඋල්ලොකිතාපලොකිතානි නාම හොන්ති, තානි ඉධ න ගහිතානි. සාරුප්පවසෙන පන ඉමානෙව ද්වෙ ගහිතානි. ඉමිනා වා මුඛෙන සබ්බානිපි තානි ගහිතානෙවාති. තත්ථ "ආලොකෙස්සාමී"ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ චිත්තවසෙනෙව අලොකෙත්වා අත්ථපරිග්ගහණං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං. තං ආයස්මන්තං නන්දං කායසක්ඛිං කත්වා වෙදිතබ්බං. වුත්තං හෙතං භගවතා:- "සචෙ භික්ඛවෙ නන්දස්ස පුරත්ථිමා දිසා ආලොකෙතබ්බා හොති, සබ්බචෙතසො සමන්නාහරිත්වා නන්දො පුරත්ථිමං දිසං ආලොකෙති: "එවං මෙ පුරත්ථිමං දිසං ආලොකයතො න අභිජ්ඣා දොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යු"න්ති. ඉති සාත්ථ සම්පජානො හොති.[1] සචෙ භික්ඛවෙ නන්දස්ස පච්ඡිමා දිසා-පෙ-උත්තරා දිසා-දක්ඛිණා දිසා-උද්ධං-අධො-අනුදිසා ආලොකෙතබ්බා හොති සබ්බචෙතසො සමන්නාහරිත්වා නන්දො අනුදිසං ආලොකෙති: "එවං මෙ අනුදිසං ආලොකයතො-පෙ-සම්පජානො හොතී"ති. අපි ච ඉධාපි පුබ්බෙ වුත්තචෙතියදස්සනාදිවසෙන සාත්ථකතා ච සප්පායතා ච වෙදිතබ්බා.

1. සී. I. II & III. "අන්වාස්සවිස්සන්ති ඉතිහ තත්ථ සම්පජානො හොති.

කම්මට්ඨානස්ස පන අවිජහණමෙව ගොචරසම්පජඤ්ඤං. තස්මා ඛන්ධධාතුආයතනකම්මට්ඨානිකෙහි අත්තනො කම්මට්ඨානවසෙනෙව කසිණාදිකම්මට්ඨානිකෙහි වා පන කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ආලොකනවිලොකනං කාතබ්බං. අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම ආලොකෙතා වා විලොකෙතා වා නත්ථි. "ආලොකෙස්සාමී"ති පන චිත්තෙ උප්පජ්ජමානෙ තෙනෙව චිත්තෙන සද්ධිං චිත්තසමුට්ඨානා වායොධාතු විඤ්ඤත්තිං ජනයමානා උප්පජ්ජති. ඉති චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙනෙව හෙට්ඨිමං අක්ඛිදලං අධො සීදති, උපරිමං උද්ධං ලඞ්ඝෙති; කොචි යන්තකෙන විවරන්තො නාම නත්ථි. තතො චක්ඛුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චං සාධෙන්තං උප්පජ්ජතීති එවං පජානනං පනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං නාම. අපි ච මූලපරිඤ්ඤා ආගන්තුකතාවකාලිකභාවවසෙනපෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං. මූලපරිඤ්ඤාවසෙන තාව:-

"භවඞ්ගාවජ්ජනඤ්චෙව දස්සනං සම්පටිච්ඡනං,
සන්තීරණං වොට්ඨපනං ජවනං භවති සත්තම"න්ති.

තත්ථ භවඞ්ගං උපපත්තිභවස්ස අඞ්ගකිච්චං සාධයමානං පවත්තතීති තං ආවට්ටෙත්වා කිරිය[1] මනොධාතු ආවජ්ජනකිච්චං සාධයමානා, තන්නිරොධා චක්ඛුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චං සාධයමානං, තන්නිරොධා විපාකමනොධාතු සම්පටිච්ඡනකිච්චං සාධයමානා, තන්නිරොධා විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු සන්තීරණකිච්ච සාධයමානා, තන්නිරොධා කිරියමනොවිඤ්ඤාණධාතු වොට්ඨපනකිච්චං සාධයමානා, තන්නිරොධා සත්තක්ඛත්තුං ජවනං ජවති. තත්ථ පඨමජවනෙපි "අයං ඉත්ථී අයං පුරිසො"ති රජ්ජන දුස්සන මුය්හන වසෙන ආලොකිතවිලොකිතං න හොති, දුතියජවනෙපි-පෙ-සත්තමජවනෙපි. එතෙසු පන යුද්ධමණ්ඩලෙ යොධෙසු විය හෙට්ඨුපරියවසෙන භිජ්ජිත්වා පතිතෙසු "අයං ඉත්ථී අයං පුරිසො"ති රජ්ජනාදිවසෙන ආලොකිතවිලොකිතං හොති. එවං තාවෙත්ථ මූලපරිඤ්ඤාවසෙන අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

චක්ඛුද්වාරෙ පන රූපෙ ආපාථගතෙ භවඞ්ගචලනතො උද්ධං සකසකකිච්චනිප්ඵාදනවසෙන ආවජ්ජනාදීසු උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධෙසු අවසානෙ ජවනං උප්පජ්ජති; තං පුබ්බෙ උප්පන්නානං ආවජ්ජනාදීනං ගෙහභූතෙ චක්ඛුද්වාරෙ ආගන්තුකපුරිසො විය හොති. තස්ස යථා පරගෙහෙ කිඤ්චි යාචිතුං පවිට්ඨස්ස ආගන්තුකපුරිසස්ස ගෙහසාමිකෙසු තුණ්හීමාසීනෙසු ආණාකරණං න යුත්තං, එවං ආවජ්ජනාදීනං ගෙහභූතෙ චක්ඛුද්වාරෙ ආවජ්ජනාදීසුපි අරජ්ජන්තෙසු අදුස්සන්තෙසු අමුය්හන්තෙසු ච රජ්ජනදුස්සනමුය්හනං අයුත්තන්ති. එවං ආගන්තුකභාවවසෙන අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

1. සී. I. III & E. කිරියා.

යානි පනෙතානි චක්ඛුද්වාරෙ වොත්ථපනපරියොසානානි චිත්තානි උප්පජ්ජන්ති, තානි සද්ධිං සම්පයුත්තධම්මෙහි තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං න පස්සන්තීති. ඉතරානි තාවකාලිකානි හොන්ති. තත්ථ යථා එකස්මිං ඝරෙ සබ්බෙසු මානුසකෙසු මතෙසු අවසෙසස්ස එකස්ස තඞ්ඛණංයෙව මරණධම්මස්ස න යුත්තා නච්චගීතාදීසු අභිරති නාම, එවමෙවං එකද්වාරෙ සසම්පයුත්තෙසු ආවජ්ජනාදීසු තත්ථ තත්ථෙව මතෙසු අවසෙසස්ස තඞ්ඛණංයෙව මරණධම්මස්ස ජවනස්සාපි රජ්ජනදුස්සනමුය්හනවසෙන අභිරති නාම න යුත්තාති. එවං තාවකාලිකභාවවසෙන අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපි ච ඛන්ධායතනධාතුපච්චයපච්චවෙක්ඛනවසෙනපෙතං වෙදිතබ්බං. එත්ථ හි චක්ඛුචෙව රූපඤ්ච රූපක්ඛන්ධො, දස්සනං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තංසම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, ඵස්සාදිකා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො; එවමෙතෙසං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති? කො විලොකෙති? තථා චක්ඛුං චක්ඛායතනං, රූපං රූපායතනං, දස්සනං මනායතනං, වෙදනාදයො සම්පයුත්ත ධම්මා ධම්මායතනං; එවමෙතෙසං චතුන්නං ආයතනානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති? කො විලොකෙති? තථා චක්ඛු චක්ඛුධාතු, රූපං රූපධාතු, දස්සනං චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, තංසම්පයුත්තා වෙදනාදයො ධම්මා ධම්මධාතු; එවමෙතාසං චතුන්නං ධාතූනං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති? කො විලොකෙති? තථා චක්ඛුං නිස්සයපච්චයො, රූපං ආරම්මණපච්චයො, ආවජ්ජනං අනන්තරසමනන්තරූපනිස්සයනත්ථිවිගතපච්චයො, ආලොකො උපනිස්සයපච්චයො, වෙදනාදයො සහජාතපච්චයා; එවමෙතෙසං පච්චයානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති? කො විලොකෙතීති? එවමෙත්ථ ඛන්ධායතනධාතුපච්චයපච්චවෙක්ඛනවසෙනපි අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

“සම්මිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙ”ති: පබ්බානං සම්මිඤ්ජනපසාරණෙ. තත්ථ චිත්තවසෙනෙව සම්මිඤ්ජනපසාරණං අකත්වා හත්ථපාදානං සම්මිඤ්ජනපසාරණපච්චයා අත්ථානත්ථං පරිග්ගහෙත්වා අත්ථපරිග්ගහණං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං. තත්ථ හත්ථපාදෙ අතිචිරං සම්මිඤ්ජෙත්වා වා පසාරෙත්වා එව වා ඨිතස්ස ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උප්පජ්ජන්ති, චිත්තං එකග්ගතං න ලභති, කම්මට්ඨානං පරිපතති, විසෙසං නාධිගච්ඡති. කාලෙ සම්මිඤ්ජෙන්තස්ස කාලෙ පසාරෙන්තස්ස පන තා වෙදනා නුප්පජ්ජන්ති, චිත්තං එකග්ගං හොති, කම්මට්ඨානං ඵාතිං ගච්ඡති, විසෙසමධිගච්ඡතීති එවං අත්ථානත්ථපරිග්ගහණං වෙදිතබ්බං.

අත්ථෙ පන සතිපි සප්පායාසප්පායං පරිග්ගණ්හිත්වා සප්පායපරිග්ගණ්හනං සප්පායසම්පජඤ්ඤං. තත්‍රායං නයො:-මහාචෙතියඞ්ගණෙ කිර දහර භික්ඛූ සජ්ඣායං ගණ්හන්ති. තෙසං පිට්ඨිපස්සෙ දහරභික්ඛුනියො ධම්මං සුණන්ති. තත්‍රෙකො දහරො හත්ථං පසාරෙන්තො කායසංසග්ගං පත්වා තෙනෙව කාරණෙන ගිහි ජාතො. අපරො භික්ඛු පාදං පසාරෙන්තො අග්ගිම්හි පසාරෙසි. අට්ඨිං ආහච්ච පාදෙ ඣායි. අපරො වම්මිකෙ පසාරෙසි. සො ආසිවිසෙන දට්ඨො. අපරො චීවරකුටිදණ්ඩකෙ පසාරෙසි, තං මණිසප්පො ඩංසි. තස්මා එවරූපෙ අසප්පායෙ අපසාරෙත්වා සප්පායෙ පසාරෙතබ්බං. ඉදමෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං.

ගොචරසම්පජඤ්ඤං පන මහාථෙරවත්ථුනා දීපෙතබ්බං. මහාථෙරො කිර දිවාට්ඨානෙ නිසින්නො අන්තෙවාසිකෙහි සද්ධිං ධම්මං කථයමානො සහසා හත්ථං සම්මිඤ්ජෙත්වා පුන යථාට්ඨානෙ ඨපෙත්වා සනිකං සම්මිඤ්ජෙසි. තං අන්තෙවාසිකා පුච්ඡිංසු: "කස්මා භන්තෙ සහසා හත්ථං සම්මිඤ්ජෙත්වා පුන යථාට්ඨානෙ ඨපෙත්වා සණිකං සම්මිඤ්ජිත්ථා"ති. "යතො **පට්ඨායාහං** ආවුසො කම්මට්ඨානං මනසි කාතුං ආරද්ධො, න මෙ කම්මට්ඨානං මුඤ්චිත්වා හත්ථො සම්මිඤ්ජිතපුබ්බො. ඉදානි පන මෙ තුම්හෙහි සද්ධිං කථයමානෙන කම්මට්ඨානං මුඤ්චිත්වා සම්මිඤ්ජිතො. තස්මා පුන යථාට්ඨානෙ ඨපෙත්වා සම්මිඤ්ජෙසි"න්ති. "සාධු භන්තෙ භික්ඛුනා නාම එවරූපෙන භවිතබ්බ"න්ති. එවමෙත්ථාපි කම්මට්ඨානාවිජහනමෙව ගොචරසම්පජඤ්ඤන්ති වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි සම්මිඤ්ජෙන්තො වා පසාරෙන්තො වා නත්ථි. වුත්තප්පකාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන පන සුත්තාකඩ්ඪනවසෙන දාරුයන්තස්ස හත්ථපාදලාලනං විය සම්මිඤ්ජනපසාරණං හොතීති. එවං පජානනං[1] පනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති වෙදිතබ්බං.

"සංඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ"ති: එත්ථ සංඝාටිචීවරානං නිවාසනපාරුපණවසෙන පත්තස්ස භික්ඛාපටිග්ගහණාදිවසෙන පරිභොගො ධාරණං නාම. තත්ථ සංඝාටිචීවරධාරණෙ තාව නිවාසෙත්වා ච පාරුපිත්වා ච පිණ්ඩාය චරතො ආමිසලාභො "සීතස්ස පටිඝාතායා"ති ආදිනා නයෙන භගවතා වුත්තප්පකාරො යෙව ච අත්ථො අත්ථො නාම. තස්ස වසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

උණ්හපකතිකස්ස පන දුබ්බලස්ස ච චීවරං සුඛුමං සප්පායං, සීතාලුකස්ස ඝනං දුපට්ටං, විපරීතං අසප්පායං. යස්ස කස්සචි ජිණ්ණං අසප්පායමෙව. අග්ගලාදිදානෙන හිස්ස තං පළිබොධකරං හොති. තථා පට්ටදුකූලාදිභෙදං ලොභනීයං චීවරං. තාදිසං හි අරඤ්ඤෙ එකකස්ස නිවාසන්තරායකරං, ජීවිතන්තරායකරංවාපි හොති. නිප්පරි

1. සී. I. II & III. හොතීතිපජානනං.

යායෙන පන යං නිමිත්තකම්මාදිමිච්ඡාජීවවසෙන උප්පන්නං, යඤ්ච සෙවමානස්ස අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, තං අසප්පායං. විපරීතං සප්පායං; තස්ස වසෙනෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං, කම්මට්ඨානාවිජහනවසෙනෙව ච ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි චීවරං පාරුපන්තො නාම නත්ථි. වුත්තප්පකාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව පන චීවරපාරුපණං හොති. තත්ථ චීවරම්පි අචෙතනං, කායොපි අචෙතනො. චීවරං න ජානාති "මයා කායො පාරුතො"ති. කායොපි න ජානාති "අහං චීවරෙන පාරුතො"ති. ධාතුයොව ධාතුසමූහං පටිච්ඡාදෙන්ති, පටපිලොතිකාය පොත්ථකරූපපටිච්ඡාදනෙ විය. තස්මා නෙව සුන්දරං චීවරං ලභිත්වා සොමනස්සං කාතබ්බං. න අසුන්දරං ලභිත්වා දොමනස්සං. නාගවම්මිකචෙතියරුක්ඛාදිසු හි කෙචි මාලාගන්ධධූපවත්ථාදීහි සක්කාරං කරොන්ති. කෙචි ගූථමුත්තකද්දමදණ්ඩසත්ථප්පහාරාදීහි අසක්කාරං. න තෙහි නාගවම්මිකරුක්ඛාදයො සොමනස්සං වා දොමනස්සං වා කරොන්ති. එවමෙවං නෙව සුන්දරං චීවරං ලභිත්වා සොමනස්සං කාතබ්බං, න අසුන්දරං ලභිත්වා දොමනස්සන්ති, එවං පවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙනෙව අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

පත්තධාරණෙපි පත්තං සහසාව අග්ගහෙත්වා "ඉමං ගහෙත්වා පිණ්ඩාය චරමානො භික්ඛං ලභිස්සාමී"ති එවං පත්තගහණපච්චයා පටිලභිතබ්බඅත්ථවසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

කිසදුබ්බලසරීරස්ස පන ගරුපත්තො අසප්පායො. යස්ස කස්සචි චතුපඤ්චගණ්ඨිකාහතො දුබ්බිසොධනීයො අසප්පායොව දුද්ධොතපත්තො හි න වට්ටති, තං ධොවන්තස්සෙව චස්ස පළිබොධො හොති. මණිවණ්ණපත්තො පන ලොභනීයො. චීවරෙ වුත්තනයෙනෙව අසප්පායො. නිමිත්තකම්මාදිවසෙන ලද්ධො පන යඤ්චස්ස සෙවමානස්ස අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, අයං එකන්තඅසප්පායොව, විපරීතො සප්පායො. තස්ස වසෙනෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං, කම්මට්ඨානාවිජහණවසෙනෙව ච ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි පත්තං ගණ්හන්තො නත්ථි. වුත්තප්පකාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙනෙව පන පත්තගහණං නාම හොති. තත්ථ පත්තොපි අචෙතනො; හත්ථාපි අචෙතනා. පත්තො න ජානාති. "අහං හත්ථෙහි ගහිතො"ති. හත්ථාපි න ජානන්ති. "පත්තො අම්හෙහි ගහිතො"ති. ධාතුයොව ධාතුසමූහං ගණ්හන්ති, සණ්ඩාසෙන අග්ගිවණ්ණපත්තගහණෙ වියාති. එවං පවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙන අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපි ච යථාජිණ්ණහත්ථපාදෙ වණමුඛෙහි පග්ඝරිතපුබ්බලොහිත
කිමිකුලෙ නීලමක්ඛිකාසම්පරිකිණ්ණෙ අනාථසාලායං අනාථමනුස්සෙ
දිස්වා දයාලුකා පුරිසා තෙසං වණපට්ටචොළකානි චෙව කපාලකාදීනි
ච භෙසජ්ජානි උපනාමෙන්ති. තත්ථ චොළකානිපි කෙසඤ්චි සණ්හානි,
කෙසඤ්චි ථූලානි පාපුණන්ති. භෙසජ්ජකපාලාදීනිපි කෙසඤ්චි සුසණ්ඨා
නානි කෙසඤ්චි දුස්සණ්ඨානානි පාපුණන්ති. න තෙ තත්ථ සුමනා වා
දුම්මනා වා හොන්ති. වණපටිච්ඡාදනමත්තෙනෙව හි චොළකෙන
භෙසජ්ජපටිග්ගහණමත්තෙනෙව ච කපාලකෙන තෙසං අත්ථො.
එවමෙවං සො භික්ඛු වණචොළකං විය චීවරං භෙසජ්ජකපාලකං
විය ච පත්තං කපාලෙ භෙසජ්ජමිව ච පත්තෙ ලද්ධභික්ඛං සල්ලක්ඛෙති.
අයං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤෙන උත්තම
සම්පජානකාරීති වෙදිතබ්බො.

අසිතාදීසු **"අසිතෙ"**ති: පිණ්ඩපාතභොජනෙ. **"පීතෙ"**ති:
යාගුආදිපානෙ. **"ඛායිතෙ"**ති: පිට්ඨඛජ්ජකාදිඛාදනෙ. **"සායි
තෙ"**ති: මධුඵාණිතාදිසායනෙ. තත්ථ **"නෙවදවායා"**ති ආදිනා
නයෙන වුත්තො අට්ඨවිධොපි අත්ථො අත්ථො නාම. තස්ස වසෙන
සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

ලූඛපණීතතිත්තමධුරාදීසු පන යෙන භොජනෙන යස්ස අඵාසු
හොති, තං තස්ස අසප්පායං. යං පන නිමිත්තකම්මාදිවසෙන පටි
ලද්ධං, යඤ්චස්ස භුඤ්ජතො අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති කුසලා ධම්මා
පරිහායන්ති, තං එකන්තඅසප්පායමෙව. විපරීතං සප්පායං. තස්ස
වසෙනෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං, කම්මට්ඨානාවිජහණවසෙනෙව ච
ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි භුඤ්ජනකො නත්ථි. වුත්තප්ප
කාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව පන පත්තපටිග්ගහණං
නාම හොති. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව හත්ථස්ස පත්තෙ
ඔතරණං නාම හොති. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව ආලොප
කරණං ආලොපඋද්ධරණං මුඛවිවරණඤ්ච හොති. න කොචි කුඤ්චිකාය
න යන්තකෙන හනුකට්ඨීනි විවරති. චිත්තකිරියවායොධාතු විප්ඵා
රෙනෙව පන ආලොපස්ස මුඛෙ ඨපනං, උපරි දන්තානං මුසලකිච්ච
සාධනං, හෙට්ඨා දන්තානං උදුක්ඛලකිච්චසාධනං, ජිව්හාය හත්ථකිච්ච
සාධනඤ්ච හොති. ඉති තං තත්ථ අග්ගජිව්හාය තනුකඛෙළො මූලජිව්හාය
බහලඛෙළො මක්ඛෙති, තං හෙට්ඨාදන්තඋදුක්ඛලෙ ජිව්හාහත්ථපරි
වත්තිතං ඛෙළඋදකතෙමිතං උපරිදන්තමුසලසඤ්චුණ්ණිතං, කොචි
කටච්ඡුනා වා දබ්බියා වා අන්තො පවෙසෙන්තො නාම නත්ථි. වායො
ධාතුයාව පවිසති, පවිට්ඨං පවිට්ඨං කොචි පලාලසන්ථාරං කත්වා
ධාරෙන්තො නාම නත්ථි. වායොධාතුවසෙනෙව තිට්ඨති. ඨිතං ඨිතං
කොචි උද්ධනං කත්වා අග්ගිං ජාලෙත්වා පචන්තො නාම නත්ථි. තෙජො
ධාතුයාව පච්චති. පක්කපක්කං කොචි දණ්ඩකෙන වා යට්ඨියා වා

බහි නීහාරකො නාම නත්ථි. වායොධාතුයෙව නීහරති. ඉති වායොධාතු අභිහරති ච වීතිහරති ච ධාරෙති ච පරිවත්තෙති ච සඤ්චුණ්ණෙති ච විසොසෙති ච නීහරති ච, පඨවීධාතු ධාරෙති ච පරිවත්තෙති ච සඤ්චුණ්ණෙති ච විසොසෙති ච, ආපොධාතු සිනෙහෙති ච අල්ලත්තඤ්ච අනුපාලෙති, තෙජොධාතු අන්තො පවිට්ඨං පරිපාචෙති, ආකාසධාතු අඤ්ජසො හොති, විඤ්ඤාණධාතු තත්ථ තත්ථ සම්මාපයොගමන්වාය ආභුඤ්ජතීති. එවං පවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපි ච "ගමනතො පරියෙසනතො පරිභොගතො ආසයතො නිධානතො අපරිපක්කතො පරිපක්කතො ඵලතො නිස්සන්දතො සම්මක්ඛනතො"ති එවං දසවිධපටික්කූලභාවපච්චවෙක්ඛණතො පෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං. විත්ථාරකථා පනෙත්ථ විසුද්ධිමග්ගෙ ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤානිද්දෙසතො ගහෙතබ්බා.

"උච්චාරපස්සාවකම්මෙ"ති: උච්චාරස්ස ච පස්සාවස්ස ච කරණෙ; තත්ථ පත්තකාලෙ උච්චාරපස්සාවං අකරොන්තස්ස සකලසරීරතො සෙදා මුච්චන්ති, අක්ඛීනි භමන්ති, චිත්තං න එකග්ගං හොති. අඤ්ඤෙ ච රොගා උප්පජ්ජන්ති, කරොන්තස්ස පන සබ්බං තං න හොතීති. අයමෙත්ථ අත්ථො. තස්ස වසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අට්ඨානෙ උච්චාරපස්සාවං කරොන්තස්ස පන ආපත්ති හොති, අයසො වඩ්ඪති, ජීවිතන්තරායො හොති. පතිරූපෙ ඨානෙ කරොන්තස්ස සබ්බං තං න හොතීති. ඉදමෙත්ථ සප්පායං. තස්ස වසෙන සප්පායසම්පජඤ්ඤං; කම්මට්ඨානාවිජහනවසෙනෙව ච ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම උච්චාරපස්සාවකම්මං කරොන්තො නත්ථි. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව පන උච්චාරපස්සාවකම්මං හොති. යථා වා පන පක්කෙ ගණ්ඩෙ ගණ්ඩභෙදෙන පුබ්බලොහිතං අකාමතාය නික්ඛමති, යථා ච අතිභරිතා උදකභාජනා උදකං අකාමතාය නික්ඛමති, එවං පක්කාසයමුත්තවත්ථීසු සන්නිචිතා උච්චාරපස්සාවා වායුවෙගසමුප්පීළිතා අකාමතායපි නික්ඛමන්ති. සො පනායං එවං නික්ඛමන්තො උච්චාරපස්සාවො නෙව තස්ස භික්ඛුනො අත්තනො හොති, න පරස්ස. කෙවලං සරීරනිස්සන්දොව හොති. යථා කිං? යථා උදකතුම්බතො පුරාණඋදකං ඡඩ්ඩෙන්තස්ස නෙව තං අත්තනො හොති, න පරෙසං. කෙවලං පටිජග්ගනමත්තමෙව හොති. එවං පවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

ගතාදීසු **"ගතෙ"**ති: ගමනෙ. **'ඨිතෙ'**ති: ඨානෙ. **"නිසින්නෙ"**ති: නිසජ්ජාය. **"සුත්තෙ"**ති: සයනෙ. **"ජාගරිතෙ"**ති: ජාගරණෙ. **"භාසිතෙ"**ති: කථනෙ. **"තුණ්හීභාවෙ"**ති: අකථනෙ. ගච්ඡන්තො වා "ගච්ඡාමී"ති පජානාති. ඨිතො වා "ඨිතොම්හී"ති පජානාති.

නිසින්නො වා “නිසින්නොම්හී”ති පජානාති. සයානො වා “සයානොම්හී”ති පජානාති; ඉමස්මිං හි සුත්තෙ අද්ධානඉරියාපථා කථිතා. අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ ආලොකිතෙ විලොකිතෙ සමිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙති ඉමස්මිං මජ්ඣිමා, ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ සුත්තෙති ඉධ පන ඛුද්දකා චුණ්ණියා ඉරියාපථා කථිතා. තස්මා එතෙසුපි වුත්තනයෙනෙව සම්පජානකාරිතා වෙදිතබ්බා.

තිපිටකමහාසීවත්ථෙරො පනාහ:–“යො චිරං ගන්ත්වා වා චඞ්කමිත්වා වා අපරභාගෙ ඨිතො ඉති පටිසංචික්ඛති: “චඞ්කමනකාලෙ පවත්තා රූපා රූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා”ති. අයං ගතෙ සම්පජානකාරී නාම. යො සජ්ඣායං වා කරොන්තො පඤ්හං වා විස්සජ්ජෙන්තො කම්මට්ඨානං වා මනසි කරොන්තො චිරං ඨත්වා අපරභාගෙ නිසින්නො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති: “ඨිතකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා”ති. අයං ඨිතෙ සම්පජානකාරී නාම. යො සජ්ඣායාදිගහණවසෙනෙව චිරං නිසීදිත්වා අපරභාගෙ නිපන්නො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති: “නිසින්නකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා”ති. අයං නිසින්නෙ සම්පජානකාරී නාම. යො පන නිපන්නකො සජ්ඣායං වා කරොන්තො කම්මට්ඨානං වා මනසි කරොන්තො නිද්දං ඔක්කමිත්වා අපරභාගෙ උට්ඨාය ඉති පටිසඤ්චික්ඛති: “සයනකාලෙ පවත්තා රූපා රූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා”ති. අයං සුත්තෙ ජාගරිතෙ ච සම්පජානකාරී නාම. කිරියමයචිත්තානං හි අප්පවත්තනං සොප්පං[1] නාම. පවත්තනං ජාගරිතං නාමාති. යො පන භාසමානො “අයං සද්දො නාම ඔට්ඨෙ ච පටිච්ච දන්තෙ ච පටිච්ච ජිව්හඤ්ච පටිච්ච තාලුඤ්ච පටිච්ච චිත්තස්ස ච තදනුරූපං පයොගං පටිච්ච ජායතී”ති සතො සම්පජානො භාසති. චිරං වා පන කාලං සජ්ඣායං වා කත්වා ධම්මං වා කථෙත්වා කම්මට්ඨානං වා පරිවත්තෙත්වා පඤ්හං වා විස්සජ්ජෙත්වා අපරභාගෙ තුණ්හීභූතො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති: “භාසිතකාලෙ උප්පන්නා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා”ති. අයං භාසිතෙ සම්පජානකාරී නාම. තුණ්හීභූතො චිරං ධම්මං වා කම්මට්ඨානං වා මනසි කත්වා අපරභාගෙ ඉති පටිසඤ්චික්ඛති: “තුණ්හීභූතකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා. උපාදාරූපප්පවත්තියා සති භාසති නාම, අසති තුණ්හී භවති නාමා”ති. අයං තුණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරී නාමාති. තදිදං මහාසීවත්ථෙරෙන වුත්තං, අසම්මොහධුරං මහාසතිපට්ඨානසුත්තෙ අධිප්පෙතං. ඉමස්මිං පන සාමඤ්ඤඵලෙ සබ්බම්පි චතුබ්බිධං සම්පජඤ්ඤං ලබ්භති. තස්මා වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ චතුන්නම්පි සම්පජඤ්ඤානං වසෙන සම්පජානකාරිතා වෙදිතබ්බා. සම්පජානකාරීති ච සබ්බපදෙසු සතිසම්පයුත්තස්සෙව සම්පජඤ්ඤස්ස වසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

1. සී. I & II. සොත්තං. III & E. සොතං.

“සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො”ති: එතස්ස හි පදස්ස අයං විත්ථාරො. විභඞ්ගප්පකරණෙ පන “සතො සම්පජානො අභික්කමති, සතො සම්පජානො පටික්කමතී”ති එවං එතානි පදානි විභත්තානෙව.

“එවං ඛො මහාරාජ”ති: එවං සතිසම්පයුත්තස්සෙව සම්පජඤ්ඤස්ස වසෙන අභික්කමාදීනි පවත්තෙන්තො සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො නාම හොතීති අත්ථො.

“ඉධ මහාරාජ භික්ඛු සන්තුට්ඨො හොති”ති: එත්ථ **“සන්තුට්ඨො”**ති: ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතො. සො පනෙස සන්තොසො ද්වාදසවිධො හොති:-සෙය්‍යථීදං චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො, යථාබලසන්තොසො, යථාසාරුප්පසන්තොසො”ති තිවිධො. එවං පිණ්ඩපාතාදිසු. තස්සායං පභෙදසංවණ්ණනා:-ඉධ භික්ඛු චීවරං ලභති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන පකතිදුබ්බලො වා හොති ආබාධජරාභිභූතො වා ගරුචීවරං පාරුපන්තො කිලමති, සො සභාගෙන භික්ඛුනා සද්ධිං පරිවත්තෙත්වා ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස චීවරෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො පණීතපච්චයලාභී හොති, සො පත්තචීවරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ඝචීවරං බහූනි වා පන චීවරානි ලභිත්වා “ඉදං ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං ඉදං බහුස්සුතානං අනුරූපං, ඉදං ගිලානානං, ඉදං අප්පලාභීනං හොතු”ති දත්වා තෙසං පුරාණචීවරං වා සඞ්කාරකූටාදිතො වා පන නන්තකානි උච්චිනිත්වා තෙහි සඞ්ඝාටිං කත්වා ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස චීවරෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති. අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා ව්‍යාධිවිරුද්ධං වා පිණ්ඩපාතං ලභති, යෙනස්ස පරිභුත්තෙන අඵාසු හොති. සො සභාගස්ස භික්ඛුනො තං දත්වා තස්ස හත්ථතො සප්පායං භොජනං භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො බහුං පණීතං පිණ්ඩපාතං ලභති, සො තං චීවරං විය චිරපබ්බජිත[1] බහුස්සුතඅප්පලාභීගිලානානං දත්වා තෙසං වා සෙසකං පිණ්ඩාය වා චරිත්වා මිස්සකාහාරං භුඤ්ජන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු සෙනාසනං ලභති මනාපං වා අමනාපං වා, සො තෙනෙව සොමනස්සං න පටිඝං උප්පාදෙති, අන්තමසො තිණසන්ථාර

1. E. ථෙරචිරපබ්බජිත.

කෙනාපි යථාලද්ධෙනෙව තුස්සති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා ව්‍යාධිවිරුද්ධං වා සෙනාසනං ලභති, යත්ථස්ස වසතො අඵාසු හොති. සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස සන්තකෙ සප්පායසෙනාසනෙ වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො මහාපුඤ්ඤො ලෙණමණ්ඩපකූටාගාරාදීනි බහූනි පණීතසෙනාසනානි ලභති. සො තානි චීවරං විය චිරපබ්බජිත[1] බහුස්සුතඅප්පලාභීගිලානානං දත්වා යත්ථ කත්ථචි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

යොපි "උත්තමසෙනාසනං නාම පමාදට්ඨානං, තත්ථ නිසින්නස්ස ථිනමිද්ධං ඔක්කමති, නිද්දාභිභූතස්ස පුන පටිබුජ්ඣතො පාපවිතක්කා පාතුභවන්තී"ති පටිසඤ්චික්ඛිත්වා තාදිසං සෙනාසනං පත්තම්පි න සංපටිච්ඡති. සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබ්භොකාසරුක්ඛමූලාදීසු වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයම්පි සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො යං ලභති තෙනෙව තුස්සති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති. ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන තෙලෙනත්ථිකො ඵාණිතං ලභති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්ථතො තෙලං ගහෙත්වා වා අඤ්ඤං වා පරියෙසිත්වා භෙසජ්ජං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො මහාපුඤ්ඤො බහුං තෙලමධුඵාණිතාදිපණීතභෙසජ්ජං ලභති. සො තං චීවරං විය චිරපබ්බජිත බහුස්සුතඅප්පලාභීගිලානානං දත්වා තෙසං ආභතකෙන යෙන කෙනචි යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. යො පන එකස්මිං භාජනෙ මුත්තහරීටකං ඨපෙත්වා එකස්මිං චතුමධුරං "ගණ්හ භන්තෙ යදිච්ඡසී"ති වුච්චමානො සචස්ස තෙසු අඤ්ඤතරෙනපි රොගො වූපසම්මති; අථ "මුත්තහරීටකං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිත"න්ති චතුමධුරං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තහරීටකෙන භෙසජ්ජං කරොන්තො පරමසන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉමිනා පන ද්වාදසවිධෙන ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතස්ස භික්ඛුනො අට්ඨ පරික්ඛාරා වට්ටන්ති:–තීණි චීවරානි පත්තො දන්තකට්ඨච්ඡෙදනවාසි එකා සූචි කායබන්ධනං පරිස්සාවනන්ති.

වුත්තම්පි චෙතං:–

"තිචීවරඤ්ච පත්තො ච වාසි සූචි ච බන්ධනං,
පරිස්සාවනෙන අට්ඨෙතෙ යුත්තයොගස්ස භික්ඛුනො"ති.

තෙ සබ්බෙ කායපරිහාරියාපි හොන්ති, කුච්ඡිපරිහාරියාපි. කථං? තිචීවරං තාව නිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා ච විචරණකාලෙ කායං පරිහ

1. E. ථෙරචිරපබ්බජිත.

රති පොසෙතීති=කායපරිහාරියං හොති. චීවරකණ්ණෙන උදකං පරිස්සාවෙත්වා පිවනකාලෙ ඛාදිතබ්බඵලාඵලගහණකාලෙ ච කුච්ඡිං පරිහරති පොසෙතීති=කුච්ඡිපරිහාරියං හොති. පත්තොපි තෙන උදකං උද්ධරිත්වා නහානකාලෙ කුටිපරිභණ්ඩකරණකාලෙ ච කාය පරිහාරිකො හොති. ආහාරං ගහෙත්වා භුඤ්ජනකාලෙ කුච්ඡිපරිහා රියො. වාසීපි තාය දන්තකට්ඨච්ඡෙදනකාලෙ මඤ්චපීඨානං අඞ්ගපාද චීවරකුටිදණ්ඩකසජ්ජනකාලෙ ච කායපරිහාරිකා හොති. උච්ඡුච්ඡෙ දනනාළිකෙරාදිතච්ඡනකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකා. සූචි චීවරසිබ්බන කාලෙ කායපරිහාරිකා හොති. පූවං වා ඵලං වා විජ්ඣිත්වා ඛාදන කාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකා. කායබන්ධනං බන්ධිත්වා විචරණකාලෙ කාය පරිහාරිකං. උච්ඡුආදීනි බන්ධිත්වා ගහණකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරියං. පරිස්සාවනං තෙන උදකං පරිස්සාවෙත්වා නහානකාලෙ, සෙනාසන පරිභණ්ඩකරණකාලෙ ච කායපරිහාරිකං. පානීයපානකපරිස්සා වනකාලෙ තෙනෙව තිලතණ්ඩුලපුථුකාදීනි ගහෙත්වා ඛාදනකාලෙ ච කුච්ඡිපරිහාරියං. අයං තාව අට්ඨපරික්ඛාරිකස්ස පරික්ඛාරමත්තා.

නවපරික්ඛාරිකස්ස පන සෙය්‍යං පවිසන්තස්ස තත්‍රට්ඨකපච්චත්ථ රණං වා කුඤ්චිකා[1] වා වට්ටති. දසපරික්ඛාරිකස්ස නිසීදනචම්ම ඛණ්ඩං වට්ටති. එකාදසපරික්ඛාරිකස්ස කත්තරයට්ඨිං වා තෙලනාළි කා වා වට්ටති. ද්වාදසපරික්ඛාරිකස්ස ඡත්තං වා උපාහනා වා වට්ටති. එතෙසු ච අට්ඨපරික්ඛාරිකොව සන්තුට්ඨො. ඉතරෙ අසන්තුට්ඨා මහිච්ඡා මහාභාරාති[2] න වත්තබ්බා. එතෙපි හි අප්පිච්ඡා ච සන්තුට්ඨා ච සුභරා ච සල්ලහුකවුත්තිනො ච. භගවා පන න ඉමං සුත්තං තෙසං වසෙන කථෙසි. අට්ඨපරික්ඛාරිකස්ස වසෙන කථෙසි. සො හි ඛුද්දක වාසිඤ්ච සූචිඤ්ච පරිස්සාවනෙ පක්ඛිපිත්වා පත්තස්ස අන්තො ඨපෙත්වා පත්තං අංසකූටෙ ලග්ගෙත්වා[3] තිචීවරං කායපටිබද්ධං[4] කත්වා යෙනිච්ඡකං සුඛං පක්කමති, පටිනිවත්තෙත්වා ගහෙතබ්බං නාමස්ස න හොති. ඉති ඉමස්ස භික්ඛුනො සල්ලහුකවුත්තිං දස්සෙන්තො භගවා **"සන්තුට්ඨො හොති කායපරිහාරිකෙන චීවරෙන"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **"කායපරිහාරිකෙනා"**ති: කායපරිහරණමත්තකෙන. **"කුච්ඡි පරිහාරිකෙනා"**ති: කුච්ඡිපරිහරණමත්තකෙන.

"සමාදායෙව පක්කමතී"ති: තං අට්ඨපරික්ඛාරමත්තකං සබ්බං ගහෙත්වා කායපටිබද්ධං කත්වා ච ගච්ඡති. "මම විහාරෙ පරිවෙණං උපට්ඨාකා"තිස්ස සඞ්ගො වා බද්ධො වා න හොති. සො ජියා මුත්තො සරො විය යූථා අපක්කන්තො මත්තහත්ථී විය ච ඉච්ඡිතිච්ඡිතං සෙනා සනං වනසණ්ඩං රුක්ඛමූලං නවං නවං පබ්භාරං පරිභුඤ්ජන්තො එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති, සබ්බිරියාපථෙසු එකො අදුතියො.

1. සී. I. II. III & E. කුඤ්චිකා.
2. සී. I. II & III. මහාගජ්ජති.
3. සී. I. II. III & E. ලංගෙත්වා.
4. සී. I. II. III & E. කායබද්ධං.

"චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති
සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන,
පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

එවං වණ්ණිතං ඛග්ගවිසාණකප්පතං ආපජ්ජති. ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙන්තො **"සෙය්‍යථාපී"**ති: ආදිමාහ. තත්ථ **"පක්ඛී සකුණො"**ති: පක්ඛයුත්තො සකුණො. **'ඩෙතී'**ති: උප්පතති. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො:–සකුණා නාම "අසුකස්මිං පදෙසෙ රුක්ඛො පරිපක්කඵලො"ති ඤත්වා නානාදිසාහි ආගන්ත්වා නඛපක්ඛතුණ්ඩාදීහි තස්ස ඵලානි විජ්ඣන්තා විධූනන්තා ඛාදන්ති. "ඉදං අජ්ජතනාය ඉදං ස්වාතනාය භවිස්සතී"ති තෙසං න හොති. ඵලෙ පන ඛීණෙ නෙව රුක්ඛස්ස ආරක්ඛං ඨපෙන්ති, න තත්ථ පක්ඛං වා පත්තං වා නඛං වා තුණ්ඩං වා ඨපෙන්ති. අථ ඛො තස්මිං රුක්ඛෙ අනපෙක්ඛො හුත්වා යං දිසාභාගං ඉච්ඡති, සො තෙන සපත්තභරො උප්පතිත්වා ගච්ඡති. එවමෙවං අයං භික්ඛු නිස්සඞ්ගො නිරපෙක්ඛොයෙව පක්කමති. තෙන වුත්තං:–**සමාදායෙව පක්කමතී**ති.

"සො ඉමිනා චා"ති ආදිනා කිං දස්සෙති? අරඤ්ඤවාසස්ස පච්චයසම්පත්තිං දස්සෙති. යස්ස හි ඉමෙ චත්තාරො පච්චයා නත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසො න ඉජ්ඣති. තිරච්ඡානගතෙහි වා වනචරකෙහි වා සද්ධිං වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. අරඤ්ඤෙ අධිවත්ථා දෙවතා "කිං එවරූපස්ස පාපභික්ඛුනො අරඤ්ඤවාසෙනා"ති භෙරවසද්දං සාවෙන්ති. හත්ථෙහි සීසං පහරිත්වා පලායනාකාරං කරොන්ති. "අසුකො භික්ඛු අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච පාපකම්මං අකාසී"ති අයසො පත්ථරති. යස්ස පන තෙ චත්තාරො පච්චයා අත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසො ඉජ්ඣති; සො අත්තනො සීලං පච්චවෙක්ඛන්තො කිඤ්චි කාළකං වා තිලකං වා අපස්සන්තො පීතිං උප්පාදෙත්වා තං ඛයතො වයතො සම්මසන්තො අරියභූමිං ඔක්කමති. අරඤ්ඤෙ අධිවත්ථා දෙවතා අත්තමනා වණ්ණං භණන්ති. ඉතිස්ස උදකෙ පක්ඛිත්ත තෙලබින්දු විය යසො විත්ථාරිකො හොති.

තත්ථ **"විවිත්ත"**න්ති: සුඤ්ඤං, අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසන්ති අත්ථො. එතදෙව හි සන්ධාය විභඞ්ගෙ විවිත්තන්ති සන්තිකෙ චෙපි සෙනාසනං හොති, තඤ්ච අනාකිණ්ණං ගහට්ඨෙහි පබ්බජිතෙහි, තෙන තං "විවිත්ත"න්ති වුත්තං.

සෙති චෙව ආසති ච එත්ථාති=**සෙනාසනං**, මඤ්චපීඨාදීනමෙතමධිවචනං, තෙනාහ:–"සෙනාසනන්ති, මඤ්චොපි සෙනාසනං, පීඨම්පි භිසිපි බිම්බොහනම්පි විහාරොපි අඩ්ඪයොගොපි පාසාදොපි හම්මියම්පි ගුහාපි අට්ටොපි මාළොපි ලෙණම්පි වෙළුගුම්බොපි රුක්ඛමූලම්පි

මණ්ඩපොපි සෙනාසනං; යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්ති සබ්බමෙතං සෙනාසන”න්ති; අපි ච “විහාරො අඩ්ඪයොගො පාසාදො හම්මියං ගුහා”ති ඉදං විහාරසෙනාසනං නාම. “මඤ්චො. පීඨං භිසි බිම්බොහන”න්ති ඉදං මඤ්චපීඨසෙනාසනං නාම. “චිලිමිකා චම්මඛණ්ඩො තිණසන්ථාරො පණ්ණසන්ථාරො”ති ඉදං සන්ථතසෙනාසනං නාම. “යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්තී”ති ඉදං ඔකාසසෙනාසනං නාමාති එවං චතුබ්බිධං සෙනාසනං හොති; තං සබ්බම්පි සෙනාසනග්ගහණෙන ගහිතමෙව. ඉමස්ස පන සකුණසදිසස්ස චාතුද්දිසස්ස භික්ඛුනො අනුච්ඡවිකං දස්සෙන්තො **අරඤ්ඤං රුක්ඛමූල**න්ති ආදිමාහ.

තත්ථ **“අරඤ්ඤ”**න්ති: “නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ”න්ති ඉදං භික්ඛුනීනං වසෙන ආගතං අරඤ්ඤං. “ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම”න්ති ඉදං පන ඉමස්ස භික්ඛුනො අනුරූපං, තස්ස ලක්ඛණං විසුද්ධිමග්ගෙ ධුතඞ්ගනිද්දෙසෙ වුත්තං.

“රුක්ඛ මූල”න්ති: යං කිඤ්චි සන්දච්ඡායං විවිත්තං රුක්ඛමූලං. **“පබ්බත”**න්ති: සෙලං; තත්ථ හි උදකසොණ්ඩීසු උදකකිච්චං කත්වා සීතාය රුක්ඛච්ඡායාය නිසින්නස්ස නානාදිසාසු වායමානාසු සීතෙන වාතෙන බීජියමානස්ස චිත්තං එකග්ගං හොති. **“කන්දර”**න්ති: කං වුච්චති=උදකං; තෙන දාරිතං උදකෙන භින්නං පබ්බතපදෙසං යං “නිතම්බන්තිපි නදීකුඤ්ජ”න්ති පි වදන්ති. තත්ථ හි රජතපට්ටසදිසා වාලුකා හොන්ති; මත්ථකෙ මණිවිතානං විය වනගහණං, මණික්ඛන්ධසදිසං උදකං සන්දති, එවරූපං කන්දරං ඔරුය්හ පානීයං පිවිත්වා ගත්තානි සීතිං කත්වා වාලිකා උස්සාපෙත්වා පංසුකූලචීවරං පඤ්ඤපෙත්වා නිසින්නස්ස සමණධම්මං කරොතො චිත්තං එකග්ගං හොති. **“ගිරිගුහ”**න්ති: ද්වින්නං පබ්බතානං අන්තරං, එකස්මිංයෙව වා උම්මඞ්ගසදිසං මහාවිවරං. **සුසාන**ලක්ඛණං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. **“වනපත්ථ”**න්ති: ගාමන්තං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානං යත්ථ න කසන්ති න වපන්ති. තෙනෙවාහ:–**වනපත්ථ**න්ති දූරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන”න්ති ආදි. **“අබ්භොකාස”**න්ති: අච්ඡන්නං. ආකඞ්ඛමානො පනෙත්ථ චීවරකුටිං කත්වා වසති. **“පලාල පුඤ්ජ”**න්ති: පලාලරාසිං. මහාපලාලපුඤ්ජතො හි පලාලං නික්කඩ්ඪිත්වා පබ්භාරලෙණසදිසෙ ආලයෙ කරොන්ති, ගච්ඡගුම්බාදීනම්පි උපරි පලාලං පක්ඛිපිත්වා හෙට්ඨා නිසින්නා සමණධම්මං කරොන්ති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

“පච්ඡාභත්ත”න්ති: භත්තස්ස පච්ඡතො. **“පිණ්ඩපාත පටික්කන්තො”**ති: පිණ්ඩපාතපරියෙසනතො පටික්කන්තො. **“පල්ලඞ්ක”**න්ති: සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං. **“ආභුජිත්වා”**ති: බන්ධිත්වා. **“උජුං කායං පණිධායා”**ති: උපරිමං සරීරං උජුකං ඨපෙත්වා, අට්ඨාරසපිට්ඨිකණ්ටකෙ කොටියා කොටිං පටිපාදෙත්වා;

එවං හි නිසින්නස්ස චම්මමංසනහාරූනි න පණමන්ති. අථස්ස යා තෙසං පණමනප්පච්චයා ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තා න උප්පජ්ජන්ති. තාසු න උප්පජ්ජමානාසු චිත්තං එකග්ගං හොති, කම්මට්ඨානං න පරිපතති, වුඩ්ඪිං ඵාතිං උපගච්ඡති. **"පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා"**ති: කම්මට්ඨානාභිමුඛං සතිං ඨපයිත්වා, මුඛසමීපෙ වා කත්වාති අත්ථො. තෙනෙව විභඞ්ගෙ වුත්තං: "අයං සති උපට්ඨිතා හොති සූපට්ඨිතා නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා, තෙන වුච්චති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා"ති. අථ වා **"පරී"**ති: පරිග්ගහට්ඨො. **"මුඛ"**න්ති: නීයානට්ඨො. **"සතී"**ති: උපට්ඨානට්ඨො. තෙන වුත්තං:– "පරිමුඛං සති"න්ති එවං පටිසම්භිදාය වුත්තනයෙනපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපො "පරිග්ගහිතනීයානං සතිං කත්වා"ති.

"අභිජ්ඣං ලොකෙ"ති: එත්ථ ලුජ්ජනට්ඨෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා ලොකො. තස්මා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙසු රාගං පහාය කාමච්ඡන්දං වික්ඛම්භෙත්වාති අයමෙත්ථ අත්ථො. **"විගතාභිජ්ඣෙනා"**ති: වික්ඛම්භනවසෙන පහීනත්තා විගතාභිජ්ඣෙන, චක්ඛුවිඤ්ඤාණසදිසෙනාති අත්ථො. **"අභිජ්ඣාය චිත්තං පරිසොධෙති"**ති: අභිජ්ඣාතො චිත්තං පරිමොචෙති. යථා නං සා මුඤ්චතිචෙව මුඤ්චිත්වා ච න පුන ගණ්හාති, එවං කරොතීති අත්ථො. **"බ්‍යාපාදපදොසං පහායා"**ති: ආදීසුපි එසෙව නයො. ව්‍යාපජ්ජති ඉමිනා චිත්තං පූතිකුම්මාසාදයො විය පුරිම පකතිං ජහතීති=**ව්‍යාපාදො,** විකාරාපත්තියා පදුස්සති පරං වා පදූසෙති විනාසෙතීති **පදොසො**. උභයමෙතං කොධස්සෙවාධිවචනං. **ථීනං** චිත්තගෙලඤ්ඤං, **මිද්ධං** චෙතසිකගෙලඤ්ඤං, ථීනඤ්ච මිද්ධඤ්ච=**ථීනමිද්ධං**. **"ආලොකසඤ්ඤී"**ති: රත්තිම්පි දිවාපි දිට්ඨආලොකසඤ්ජානනසමත්ථාය විගතනීවරණාය පරිසුද්ධාය සඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **"සතො සම්පජානො"**ති: සතියා ච ඤාණෙන ච සමන්නාගතො. ඉදං උභයං ආලොකසඤ්ඤාය උපකාරකත්තා වුත්තං. උද්ධච්චඤ්ච කුක්කුච්චඤ්ච=**උද්ධච්චකුක්කුච්චං.** **"තිණ්ණවිචිකිච්ඡො"**ති: විචිකිච්ඡං තරිත්වා අතික්කමිත්වා ඨිතො. "කථමිදං කථමිද"න්ති එවං නප්පවත්තතීති=**අකථංකථී.** **"කුසලෙසු ධම්මෙසු"**ති: අනවජ්ජෙසු ධම්මෙසු. "ඉමෙ නු ඛො කුසලා, කථමිමෙ කුසලා"ති එවං න විචිකිච්ඡති න කඞ්ඛතීති අත්ථො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. ඉමෙසු පන නීවරණෙසු වචනත්ථලක්ඛණාදිභෙදතො යං වත්තබ්බං සියා තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං.

යා පනායං **"සෙය්‍යථාපි මහාරාජ"**ති: උපමා වුත්තා; තත්ථ **"ඉණං ආදාය"**ති: වඩ්ඪියා ධනං ගහෙත්වා. **"ව්‍යන්තිං කරෙය්‍යා"**ති: විගතන්තං කරෙය්‍ය; යථා තෙසං කාකණිකමත්තොපි පරියන්තො නාවසිස්සති එවං කරෙය්‍ය, සබ්බසො පටිනීය්‍යාතෙය්‍යාති අත්ථො. **"තතො නිදාන"**න්ති: ආණණ්‍යනිදානං. සො හි "අණණොම්හී"ති ආවජ්ජන්තො බලවපාමොජ්ජං ලභති, සොමනස්සං අධිගච්ඡති. තෙන වුත්තං:–**"ලභෙථ පාමොජ්ජං අධිගච්ඡෙ සොමනස්ස"**න්ති.

විසභාගවෙදනුප්පත්තියා කකචෙනෙව චතුඉරියාපථං ඡින්දන්තො ආබාධතීති=ආබාධො. ස්වාස්ස අත්ථීති=**ආබාධිකො.** තංසමුට්ඨානෙන දුක්ඛෙන **දුක්ඛිතො.** අධිමත්තගිලානොති=**බාළ්හගිලානො. "නච්ඡාදෙය්‍යා"**ති: අධිමත්තබ්‍යාධිපරෙතතාය න රුච්චෙය්‍ය. **"බලමත්තා"**ති: බලමෙව, බලවස්ස කායෙ න භවෙය්‍යාති අත්ථො. **"තතො නිදාන"**න්ති: ආරොග්‍යනිදානං; යස්ස හි "ආරොගොම්හී"ති ආවජ්ජයතො තදුභයං හොති. තෙනවුත්තං:–**ලභෙථ පාමුජ්ජං අධිගච්ඡෙ සොමනස්සන්ති.**

"න චස්ස කිඤ්චි භොගානං වයො"ති: කාකණිකමත්තම්පි භොගානං වයො න භවෙය්‍ය. **"තතො නිදාන"**න්ති: බන්ධනාමොක්ඛනිදානං. සෙසං වුත්තනයෙනෙව සබ්බපදෙසු යොජෙතබ්බං.

"අනත්තාධීනො"ති: න අත්තනි අධීනො, අත්තනො රුචියා කිඤ්චි කාතුං න ලභති. **"පරාධීනො"**ති: පරෙසු අධීනො, පරස්සෙව රුචියා පවත්තති. **"න යෙන කාමංගමො"**ති: යෙන දිසාභාගෙනස්ස ගන්තුකාමතා හොති, ඉච්ඡා උප්පජ්ජති ගමනාය, තෙන ගන්තුං න ලභති. **"දාසබ්‍යා"**ති: දාසභාවා. **"භුජිස්සො"**ති: අත්තනො සන්තකො. **"තතො නිදාන"**න්ති: භුජිස්සනිදානං.

"කන්තාරද්ධානමග්ග"න්ති: කන්තාරං අද්ධානමග්ගං, නිරුදකං දීඝමග්ගන්ති අත්ථො. **"තතො නිදාන"**න්ති: ඛෙමන්තභූමිනිදානං.

"ඉමෙ පඤ්චනීවරණෙ අප්පහීනෙ"ති: එත්ථ භගවා අප්පහීනං කාමච්ඡන්දනීවරණං ඉණසදිසං සෙසානි රොගාදිසදිසානි කත්වා දස්සෙති. තත්‍රායං සදිසතා:–"යො හි පරෙසං ඉණං ගහෙත්වා විනාසෙති, සො තෙහි ඉණං දෙහී"ති තුජ්ජමානොපි ඵරුසං වුච්චමානොපි බජ්ඣමානොපි වධීයමානොපි කිඤ්චි පටිප්ඵරිතුං න සක්කොති, සබ්බං තිතික්ඛති, තිතික්ඛාකාරණං හිස්ස තං ඉණං හොති; එවමෙවං යො යම්හි කාමච්ඡන්දෙන රජ්ජති, තණ්හාගහණෙන තං වත්ථුං ගණ්හාති, සො තෙන ඵරුසං වුච්චමානොපි බජ්ඣමානොපි වධීයමානොපි සබ්බං තිතික්ඛති, තිතික්ඛාකාරණං හිස්ස සො කාමච්ඡන්දො හොති, ඝරසාමිකෙහි වධීයමානානං ඉත්ථීනං වියාති. එවං ඉණං විය කාමච්ඡන්දො දට්ඨබ්බො.

යථා පන පිත්තරොගාතුරො මධුසක්කරාදීසුපි දින්නෙසු පිත්තරොගාතුරතාය තෙසං රසං න වින්දති, තිත්තකං තිත්තකන්ති උග්ගිරති යෙව; එවමෙව බ්‍යාපන්නචිත්තො හිතකාමෙහි ආචරියුපජ්ඣායෙහි අප්පමත්තකම්පි ඔවදියමානො ඔවාදං න ගණ්හාති, "අතිවිය මෙ තුම්හෙ උපද්දවෙථා"ති ආදීනි වත්වා විබ්භමති. පිත්තාතුරතාය සො පුරිසො මධුසක්කරාදිරසං විය කොධාතුරතාය ඣානසුඛාදිභෙදං සාසනරසං න වින්දතීති. එවං රොගො විය බ්‍යාපාදො දට්ඨබ්බො.

යථා පන නක්ඛත්තදිවසෙ බන්ධනාගාරෙ බද්ධපුරිසො නක්ඛත්තස්ස නෙව ආදිං න මජ්ඣං න පරියොසානං පස්සති, සො දුතියදිවසෙ මුත්තො "අහො හීය්‍යො නක්ඛත්තං මනාපං අහොසි, අහො නච්චං අහො ගීත"න්ති ආදීනි සුත්වාපි පටිවචනං න දෙති. කිං කාරණා? නක්ඛත්තස්ස අනනුභූතත්තාති. එවමෙවං ථිනමිද්ධාභිභූතො භික්ඛු විචිත්තනයෙපි ධම්මසවණෙ වත්තමානෙ නෙව තස්සාදිං න මජ්ඣං න පරියොසානං ජානාති; සො වුට්ඨිතෙ ධම්මසවණෙ "අහො ධම්මසවණං අහො කාරණං අහො උපමා"ති ධම්මසවණස්ස වණ්ණං භණමානානං සුත්වාපි පටිවචනං න දෙති. කිං කාරණා? ථිනමිද්ධවසෙන ධම්මකථාය අනනුභූතත්තාති. එවං බන්ධනාගාරං විය ථිනමිද්ධං දට්ඨබ්බං.

යථා පන නක්ඛත්තං කීළන්තොපි දාසො "ඉදං නාම අච්චායිකං කරණීයං අත්ථි, සීඝං තත්ථ ගච්ඡ, නො චෙ ගච්ඡසි, හත්ථපාදං වා තෙ ඡින්දාම කණ්ණනාසං වා"ති වුත්තො සීඝං ගච්ඡතියෙව; නක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං අනුභවිතුං න ලභති. කස්මා? පරාධීනතාය. එවමෙවං විනයෙ අපකතඤ්ඤුනා විවෙකත්ථාය අරඤ්ඤං පවිඨෙනාපි කිස්මිඤ්චිදෙව අන්තමසො කප්පියමංසෙපි අකප්පියසඤ්ඤාය උප්පන්නාය උප්පන්නං විවෙකං පහාය සීලපරිසොධනත්ථං විනයධරස්ස සන්තිකං ගන්තබ්බං හොති, විවෙකසුඛං අනුභවිතුං න ලභති. කස්මා? උද්ධච්චකුක්කුච්චාභිභූතතායාති. එවං දාසබ්‍යං විය උද්ධච්චකුක්කුච්චං දට්ඨබ්බං.

යථා පන කන්තාරද්ධානමග්ගපටිපන්නො පුරිසො චොරෙහි මනුස්සානං විලුත්තොකාසං හතොකාසඤ්ච දිස්වා දණ්ඩකසද්දෙනපි සකුණසද්දෙනපි "චොරා ආගතා"ති උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතො හොති. ගච්ඡතිපි තිට්ඨතිපි නිවත්තතිපි ගතට්ඨානතො අගතට්ඨානමෙව බහුතරං හොති. සො කිච්ඡෙන කසිරෙන ඛෙමන්තභූමිං පාපුණාති වා න පාපුණාති. එවමෙවං යස්ස අට්ඨසු ඨානෙසු විචිකිච්ඡා උප්පන්නා හොති, සො "බුද්ධො නු ඛො? නො නු ඛො බුද්ධො?"ති ආදිනා නයෙන විචිකිච්ඡන්තො අධිමුච්චිත්වා සද්ධාය ගණ්හිතුං න සක්කොති. අසක්කොන්තො මග්ගං වා ඵලං වා න පාපුණාතීති. ඉති යථා කන්තාරද්ධානමග්ගෙ "චොරා අත්ථි නත්ථී"ති පුනප්පුන ආසප්පනපරිසප්පනං අපරියොගාහණං ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස උප්පාදෙන්තො ඛෙමප්පත්තියා අන්තරායං කරොති, එවං විචිකිච්ඡාපි "බුද්ධො නු ඛො න බුද්ධො"ති ආදිනා නයෙන පුනප්පුන ආසප්පනපරිසප්පනං අපරියොගාහණං ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස උප්පාදයමානා අරියභූමිප්පත්තියා අන්තරායං කරොතීති කන්තාරද්ධානමග්ගො විය දට්ඨබ්බා.

ඉදානි "**සෙය්‍යථාපි මහාරාජ ආනණ්‍ය**"න්ති: එත්ථ භගවා පහීණකාමච්ඡන්දනීවරණං ආනණ්‍යසදිසං සෙසානි ආරොග්‍යාදිසදිසානි කත්වා දස්සෙති. තත්‍රායං සදිසතා:–යථා හි පුරිසො ඉණං ආදාය

කම්මන්තෙ පයොජෙත්වා සමිද්ධකම්මන්තො “ඉදං ඉණං නාම පළිබොධමූල”න්ති විනොදෙත්වා සවඩ්ඪිකං ඉණං නිය්‍යාදෙත්වා පණ්ණං ඵාලාපෙය්‍ය, අථස්ස තතො පට්ඨාය නෙව කොචි දූතං පෙසෙති, න පණ්ණං, සො ඉණසාමිකෙ දිස්වාපි සචෙ ඉච්ඡති ආසනා උට්ඨාති, නො චෙ න උට්ඨාති. කස්මා? තෙහි සද්ධිං නිල්ලෙපතාය අලග්ගතාය; එවමෙවං භික්ඛු “අයං කාමච්ඡන්දො නාම පළිබොධමූල”න්ති විනොදෙත්වා ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා කාමච්ඡන්දනීවරණං පජහති. තෙ පන ඡ ධම්මෙ මහාසතිපට්ඨානෙ වණ්ණයිස්සාම. තස්සෙවං පහීනකාමච්ඡන්දස්ස යථා ඉණමුත්තස්ස පුරිසස්ස ඉණසාමිකෙ දිස්වා නෙව භයං න ඡම්භිතත්තං හොති, එවමෙවං පරවත්ථුම්හි නෙව සඞ්ගො න බන්ධො හොති. දිබ්බානිපි රූපානි පස්සතො කිලෙසො න සමුදාචරති. තස්මා භගවා ආනණ්‍යමිව කාමච්ඡන්දපහානං ආහ.

යථා පන සො පිත්තරොගාතුරො පුරිසො භෙසජ්ජකිරියාය තං රොගං වූපසමෙත්වා තතො පට්ඨාය මධුසක්ඛරාදීනං රසං වින්දති, එවමෙවං භික්ඛු “අයං ව්‍යාපාදො නාම අනත්ථකරණො”ති ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා ව්‍යාපාදනීවරණං පජහති. තෙපි ඡ ධම්මෙ මහාසතිපට්ඨානෙයෙව වණ්ණයිස්සාම, න කෙවලඤ්ච තෙ, යෙපි ථිනමිද්ධාදීනං පහානාය භාවෙතබ්බා, තෙපි සබ්බෙ තත්ථෙව වණ්ණයිස්සාම. සො එවං පහීනව්‍යාපාදො යථා පිත්තරොගවිමුත්තො පුරිසො මධුසක්ඛරාදීනි සම්පියායමානො පටිසෙවති, එවමෙවං ආචාරපණ්ණත්තිආදීනි සික්ඛාපියමානො සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා සම්පියායමානො සික්ඛති; තස්මා භගවා ආරොග්‍යමිව ව්‍යාපාදපහානං ආහ.

යථා සො නක්ඛත්තදිවසෙ බන්ධනාගාරං පවෙසිතපුරිසො අපරස්මිං නක්ඛත්තදිවසෙ “පුබ්බෙපි අහං පමාදදොසෙන බද්ධො, තෙන නක්ඛත්තං නානුභවිං, ඉදානි අප්පමත්තො භවිස්සාමී”ති යථාස්ස පච්චත්ථිකා ඔකාසං න ලභන්ති, එවං අප්පමත්තො හුත්වා නක්ඛත්තං අනුභවිත්වා “අහො නක්ඛත්ත”න්ති උදානං උදානෙති. එවමෙවං භික්ඛු “ඉදං ථිනමිද්ධං නාම මහානත්ථකරණ”න්ති ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා ථිනමිද්ධනීවරණං පජහති. සො එවං පහීනථිනමිද්ධො යථා බන්ධනා මුත්තො පුරිසො සත්තාහම්පි නක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං අනුභවති, එවමෙව ධම්මනක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං අනුභවන්තො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණාති; තස්මා භගවා බන්ධනමොක්ඛමිව ථිනමිද්ධපහානං ආහ.

යථා පන දාසො කඤ්චිදෙව මිත්තං උපනිස්සාය සාමිකානං ධනං දත්වා අත්තානං භුජිස්සං කත්වා තතො පට්ඨාය යං ඉච්ඡති තං කරෙය්‍ය, එවමෙව භික්ඛු “ඉදං උද්ධච්චකුක්කුච්චං නාම මහානත්ථකර”න්ති ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා උද්ධච්චකුක්කුච්චං පජහති. සො එවං පහීනුද්ධච්චකුක්කුච්චො යථා භුජිස්සො පුරිසො යං ඉච්ඡති තං කරොති, න තං

කොචි බලක්කාරෙන තතො නිවත්තෙති, එවමෙවං යථා සුඛං නෙක්ඛම්මපටිපදං පටිපජ්ජති. න තං උද්ධච්චකුක්කුච්චං බලක්කාරෙන තතො නිවත්තෙති. තස්මා භගවා භුජිස්සං විය උද්ධච්චකුක්කුච්චපහාණං ආහ.

යථා ච බලවා පුරිසො හත්ථසාරං ගහෙත්වා සජ්ජාවුධො සපරිවාරො කන්තාරං පටිපජ්ජෙය්‍ය, තං චොරා දූරතොව දිස්වා පලායෙය්‍යුං සො සොත්ථිනා තං කන්තාරං නිත්ථරිත්වා ඛෙමන්තං පත්තො හට්ඨතුට්ඨො අස්ස, එවමෙවං භික්ඛු "අයං විචිකිච්ඡා නාම අනත්ථකාරිකා"ති ජ ධම්මෙ භාවෙත්වා විචිකිච්ඡං පජහති; සො එවං පහීණ විචිකිච්ඡො යථා බලවා සජ්ජාවුධො සපරිවාරො පුරිසො නිබ්භයො චොරෙ තිණම්පි අගණෙත්වා සොත්ථිනා නික්ඛමිත්වා ඛෙමන්තභූමිං පාපුණාති, එවමෙවං භික්ඛු දුච්චරිතකන්තාරං නිත්ථරිත්වා පරමඛෙමන්තභූමිං අමතමහානිබ්බාණං පාපුණාති. තස්මා භගවා ඛෙමන්තභූමිං විය විචිකිච්ඡාපහාණං ආහ.

"පාමුජ්ජං ජායතී"ති තුට්ඨාකාරො ජායති. **"පමුදිතස්ස පීතී"**ති: තුට්ඨස්ස සකලසරීරං ඛොභයමානා පීති ජායති. **"පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භතී"**ති: පීතිසම්පයුත්තචිත්තස්ස පුග්ගලස්ස නාම කායො පස්සම්භති, විගතදරථො හොති. **"සුඛං වෙදෙතී"**ති: කායිකම්පි චෙතසිකම්පි සුඛං වෙදියති. **"චිත්තං සමාධියතී"**ති: ඉමිනා නෙක්ඛම්මසුඛෙන සුඛිතස්ස උපචාරවසෙනපි අප්පණාවසෙනපි චිත්තං සමාධියති.

සො විවිච්චෙව කාමෙහි-පෙ-පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතීති ආදිනා පන උපචාරසමාධිනා සමාහිතෙ චිත්තෙ උපරි විසෙස දස්සනත්ථං අප්පණාසමාධිනා සමාහිතෙ චිත්තෙ තස්ස සමාධිනො පභෙදදස්සනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

"ඉමමෙව කාය"න්ති: ඉමං කරජකායං. **"අභිසන්දෙතී"**ති: තෙමෙති, සිනෙහෙති, සබ්බත්ථපවත්තපීතිසුඛං කරොති. **"පරිසන්දෙතී"**ති: සමන්තතො සන්දෙති. **"පරිපූරෙතී"**ති: වායුනා භස්තං විය පූරෙති. **"පරිප්ඵරතී"**ති: සමන්තතො ඵුසති. **"සබ්බාවතො කායස්සා"**ති: අස්ස භික්ඛුනො සබ්බකොට්ඨාසවතො කායස්ස කිඤ්චි උපාදින්නකසන්තතිපවත්තිට්ඨානෙ ඡවිමංසලොහිතානුගතං අණුමත්තම්පි ඨානං පඨමජ්ඣානසුඛෙන අප්ඵුටං නාම න හොති.

"දක්ඛො"ති: ඡෙකො, පටිබලො න්හානීයචුණ්ණානි කාතුඤ්චෙව පයොජෙතුඤ්ච සන්නෙතුඤ්ච. **"කංසථාලෙ"**ති: යෙන කෙනචි ලොහෙන කතභාජනෙ. මත්තිකභාජනං පන ථිරං න හොති, සන්නෙන්තස්ස භිජ්ජති, තස්මා තං න දස්සෙසි.

"පරිප්ඵොසකං පරිප්ඵොසක"න්ති: සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා. **"සන්නෙය්‍යා"**ති: වාමහත්ථෙන කංසථාලං ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන පමාණ

යුත්තං උදකං සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා පරිමද්දන්තො පිණ්ඩං කරෙය්‍ය. **"සෙනහානුගතා"**ති: උදක සිනෙහෙන අනුගතා. **"සෙනහපරෙතා"**ති: උදක සිනෙහෙන පරිගතා. **"සන්තරබාහිරා"**ති: සඞ්ං අන්තොපදෙසෙන ච බහිපදෙසෙන ච, සබ්බත්ථකමෙව උදකසිනෙහෙන ඵුට්ඨොති අත්ථො.

"න ච පග්ඝරණී"ති: න ච බින්දුබින්දුං උදකං පග්ඝරති, සක්කා හොති හත්ථෙනපි ද්වීහිපි අඞ්ගුලීහි ගහෙතුං ඔවට්ටිකායම්පි කාතුන්ති අත්ථො.

දුතියජ්ඣානසුඛඋපමායං **"උබ්භිදොදකො"**ති: උබ්භින්නඋදකො, න හෙට්ඨා උබ්භිජ්ජිත්වා උග්ගච්ඡනඋදකො, අන්තොයෙව පන උප්පජ්ජනඋදකොති අත්ථො. **"ආයමුඛ"**න්ති: ආගමනමග්ගො. **"දෙවො"**ති: මෙඝො. **"කාලෙන කාල"**න්ති: කාලෙ කාලෙ; අන්වද්ධමාසං වා අනුදසාහංවාති අත්ථො. **"ධාර"**න්ති: වුට්ඨිං **"නානුප්පවෙච්ඡෙය්‍යා"**ති: න ච පවෙසෙය්‍ය, න වස්සෙය්‍යාති අත්ථො.

"සීතවාරිධාරා උබ්භිජ්ජිත්වා"ති: සීතං වාරිං තං රහදං පූරයමානං උප්පජ්ජිත්වා; හෙට්ඨා උග්ගච්ඡනඋදකං හි උග්ගන්ත්වා උග්ගන්ත්වා භිජ්ජන්තං උදකං ඛොභෙති, චතූහි දිසාහි පවිසනඋදකං පුරාණපණ්ණතිණකට්ඨදණ්ඩකාදීහි උදකං ඛොභෙති, වුට්ඨිඋදකං ධාරානිපාතබුබ්බුළකෙහි උදකං ඛොභෙති, සන්නිසින්නමෙව පන හුත්වා ඉද්ධිනිම්මිතමිව උප්පජ්ජමානං උදකං ඉමං පදෙසං ඵරති ඉමං න ඵරතීති නත්ථි, තෙන අප්ඵුටොකාසො නාම න හොති. තත්ථ රහදො විය කරජකායො, උදකං විය දුතියජ්ඣාන සුඛං; සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තතියජ්ඣානසුඛඋපමායං උප්පලානි එත්ථ සන්තීති=**උප්පලිනී;** සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. එත්ථ ච සෙතරත්තනීලෙසු යං කිඤ්චි උප්පලං **උප්පලමෙව.** ඌනකසතපත්තං **පුණ්ඩරීකං.** සතපත්තං **පදුමං.** පත්තනියමං වා විනාපි සෙතං **පදුමං.** රත්තං **පුණ්ඩරීක**න්ති අයමෙත්ථ විනිච්ඡයො. **"උදකානුග්ගතානී"**ති: උදකතො න උග්ගතානි. **"අන්තො නිමුග්ගපොසීනී"**ති: උදකතලස්ස අන්තො නිමුග්ගානියෙව හුත්වා පුස්සන්ති වඩ්ඪන්තීති අත්ථො. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

චතුත්ථජ්ඣානසුඛඋපමායං **"පරිසුද්ධෙන චෙතසා පරියොදාතෙනා"**ති: එත්ථ නිරුපක්කිලෙසට්ඨෙන පරිසුද්ධං, පභස්සරට්ඨෙන පරියොදාතන්ති වෙදිතබ්බං. **"ඔදාතෙන වත්ථෙනා"**ති: ඉදං උතුඵරණත්ථං වුත්තං. කිලිට්ඨවත්ථෙන හි උතුඵරණං න හොති. තං ඛණ ධොත පරිසුද්ධෙන උතුඵරණං බලවං හොති. ඉමිස්සාය හි උපමාය වත්ථං විය කරජකායො, උතුඵරණං විය චතුත්ථජ්ඣානසුඛං, තස්මා යථා සුන්හාතස්ස පුරිසස්ස පරිසුද්ධං වත්ථං සසීසං පාරුපිත්වා නිසින්නස්ස

සරීරතො උතු සබ්බමෙව වත්ථං ඵරති, න කොචි වත්ථස්ස අප්ඵුටො ඔකාසො හොති, එවං චතුත්ථජ්ඣානසුඛෙන භික්ඛුනො කරජකායස්ස න කොචි ඔකාසො අප්ඵුටො හොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඉමෙසං පන චතුන්නං ඣානානං අනුපදවණ්ණනා ච භාවනානයො ච විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තොති ඉධ න විත්ථාරිතො. එත්තාවතා චෙස රූපජ්ඣානලාභීයෙව, න අරූපජ්ඣානලාභීති වෙදිතබ්බො. න හි අට්ඨසු සමාපත්තීසු චුද්දසහාකාරෙහි වසීභාවං විනා උපරි අභිඤ්ඤාධිගමො හොති. පාලියං පන රූපජ්ඣානානෙව ආගතානි, අරූපජ්ඣානානි ආහරිත්වා කථෙතබ්බානි.

සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ–පෙ–ආනෙඤ්ජප්පත්තෙති චුද්දසහාකාරෙහි[1] අට්ඨසු සමාපත්තීසු චිණ්ණවසීභාවො භික්ඛූති දස්සෙති. සෙසං මෙත්ථ විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

"**ඤාණදස්සනාය චිත්තං අභිනීහරති**"ති: එත්ථ ඤාණදස්සනන්ති මග්ගඤාණම්පි වුච්චති ඵලඤාණම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණම්පි පච්චවෙක්ඛණඤාණම්පි විපස්සනාඤාණම්පි. "කිං නු ඛො ආවුසො ඤාණදස්සනවිසුද්ධත්ථං භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී"ති හි එත්ථ මග්ගඤාණං ඤාණදස්සනන්ති වුත්තං. "අයමඤ්ඤො උත්තරිමනුස්සධම්මා අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො අධිගතො ඵාසුවිහාරො"ති එත්ථ ඵලඤාණං. "භගවතොපි ඛො ඤාණං උදපාදි සත්තාහකාලඞ්කතො ආළාරො කාලාමො"ති එත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. "ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදි, අකුප්පා මෙ චෙතොවිමුත්ති, අයමන්තිමා ජාතී"ති එත්ථ පච්චවෙක්ඛණඤාණං. ඉධ පන **ඤාණදස්සනාය චිත්ත**න්ති ඉදං විපස්සනාඤාණං ඤාණදස්සනන්ති වුත්තං. "**අභිනීහරතී**"ති: විපස්සනාඤාණස්ස නිබ්බත්තනත්ථාය තන්නින්නං තප්පොණං තප්පබ්භාරං කරොති.

"**රූපී**"ති ආදීනං අත්ථො වුත්තොයෙව. "**ඔදනකුම්මාසූපචයො**"ති: ඔදනෙන චෙව කුම්මාසෙන ච උපචිතො වඩ්ඪිතො. "**අනිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනභෙදනවිද්ධංසනධම්මො**"ති: හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චධම්මො, දුග්ගන්ධවිඝාතත්ථාය තනුවිලෙපනෙන උච්ඡාදනධම්මො, අඞ්ගපච්චඞ්ගාබාධවිනොදනත්ථාය ඛුද්දකසම්බාහනෙන පරිමද්දනධම්මො, දහරකාලෙ වා ඌරූසු සයාපෙත්වා ගබ්භාවාසෙන දුස්සණ්ඨිතානං තෙසං තෙසං අඞ්ගානං සණ්ඨානසම්පාදනත්ථං අඤ්ජනපීළනාදිවසෙන පරිමද්දනධම්මො; එවං පරිහරතොපි ච භෙදනවිද්ධංසනධම්මො, භිජ්ජති චෙව විකිරති ච, එවං සභාවොති අත්ථො.

තත්ථ "**රූපී චාතුම්මහාභූතිකො**"ති ආදීසු හි ඡහි පදෙහි සමුදයො කථිතො, අනිච්චපදෙන සද්ධිං පච්ඡිමෙහි ද්වීහි අත්ථඞ්ගමො. "**එත්ථ සිතං එත්ථ පටිබද්ධ**"න්ති: එත්ථ චාතුම්මහාභූතිකෙ කායෙ නිස්සිතඤ්ච පටිබද්ධඤ්ච.

1. සී II & III. සො චුද්දසහාකාරෙහි.

"**සුභො**"ති: සුන්දරෙ. "**ජාතිමා**"ති: පරිසුද්ධාකාරසමුට්ඨිතො. "**සුපරිකම්මකතො**"ති: සුට්ඨුකතපරිකම්මො, අපනීතපාසාණසක්ඛරො. "**අච්ඡො**"ති: තනුච්ඡවි. "**විප්පසන්නො**"ති: සුට්ඨු පසන්නො. "**සබ්බාකාරසම්පන්නො**"ති: ධොවනවෙධනාදීහි සබ්බෙහි ආකාරෙහි සම්පන්නො.

නීලන්ති ආදීහි වණ්ණසම්පත්තිං දස්සෙති, තාදිසං හි ආවුතං පාකටං හොති. "**එවමෙව ඛො**"ති: එත්ථ එවං උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං. **මණි** විය හි කරජකායො, **ආවුතසුත්තං** විය විපස්සනාඤාණං, **චක්ඛුමා පුරිසො** විය විපස්සනාලාභී භික්ඛු, **හත්ථෙ කරිත්වා** පච්චවෙක්ඛතො **අයං ඛො මණී**ති මණිනො ආවිභූතකාලො විය විපස්සනාඤාණං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො චාතුම්මහාභූතිකකායස්ස ආවිභූතකාලො. **තත්‍රිදං සුත්තං ආවුත**න්ති සුත්තස්ස ආවිභූතකාලො විය විපස්සනාඤාණං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො තදාරම්මණානං ඵස්සපඤ්චමකානං වා සබ්බචිත්තචෙතසිකානං වා විපස්සනාඤාණස්සෙව වා ආවිභූතකාලො. ඉදඤ්ච විපස්සනාඤාණං මග්ගස්ස අනන්තරං. එවං සන්තෙපි යස්මා අභිඤ්ඤාවාරෙ ආරද්ධෙ එතස්ස අන්තරවාරො නත්ථි, තස්මා ඉධෙව දස්සිතං. යස්මා ච අනිච්චාදිවසෙන අකතසම්මසනස්ස දිබ්බාය සොතධාතුයා භෙරවං සද්දං සුණතො පුබ්බෙ නිවාසානුස්සතියා භෙරවෙ ඛන්ධෙ අනුස්සරතො දිබ්බෙන චක්ඛුනා භෙරවං රූපං පස්සතො භයසන්තාසො උප්පජ්ජති, න අනිච්චාදිවසෙන කතසම්මසනස්ස. තස්මා අභිඤ්ඤාප්පත්තස්ස භයවිනොදනහෙතුසම්පාදනත්ථම්පි ඉදං ඉධෙව දස්සිතං. අපි ච යස්මා විපස්සනාසුඛං නාමෙතං මග්ගඵලසුඛසදිසං පාටියෙක්කං සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං, තස්මාපි ආදිතොව ඉදං ඉධ දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං.

"**මනොමය**"න්ති: මනෙන නිබ්බත්තිතං. "**සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගි**"න්ති: සබ්බෙහි අඞ්ගෙහි ච පච්චඞ්ගෙහි ච සමන්නාගතං. "**අහීනින්ද්‍රිය**"න්ති:[1] සණ්ඨානවසෙන අවිකලින්ද්‍රියං. ඉද්ධිමතා නිම්මිතරූපං හි සචෙ ඉද්ධිමා ඔදාතො තම්පි ඔදාතං, සචෙ අවිද්ධකණ්ණො තම්පි අවිද්ධකණ්ණන්ති එවං සබ්බාකාරෙහි තෙන සදිසමෙව හොති.

"**මුඤ්ජම්හා ඊසික**"න්ති ආදිඋපමාත්තයම්පි හි සදිසභාවදස්සනත්ථමෙව වුත්තං. මුඤ්ජසදිසා එව හි තස්ස අන්තො ඊසිකා හොති. **කොසිය** සදිසොයෙව අසි; වට්ටාය කොසියා වට්ටං අසිමෙව **පක්ඛිපන්ති**, පත්ථටාය පත්ථටං.

"**කරණ්ඩා**"ති[2] ඉදම්පි අහිකඤ්චුකස්ස නාමං, න විලීවකරණ්ඩකස්ස නාමං, අහිකඤ්චුකො හි අහිනා සදිසො ව හොති. තත්ථ කිඤ්චාපි පුරිසො "**අහිං කරණ්ඩා උද්ධරෙය්‍යා**"ති: හත්ථෙන උද්ධරමානො විය දස්සිතො, අථ ඛො චිත්තෙනෙවස්ස උද්ධරණං වෙදිතබ්බං. අයං හි අහි නාම සජාතියං ඨිතො කට්ඨන්තරං වා රුක්ඛන්තරං වා නිස්සාය

---

1. සී. I. II. III & E. අහිනින්ද්‍රියන්ති. 2. සී. I. III & E. කරණ්ඩාති.

නවතො සරීරං නික්කඩ්ඪනපයොගසඞ්ඛාතෙන ථාමෙන සරීරං බාධමානං විය පුරාණතචං ජිගුච්ඡන්තොති ඉමෙහි චතූහි කාරණෙහි සයමෙව කඤ්චුකං ජහති, න සක්කා තතො අඤ්ඤෙන උද්ධරිතුං. තස්මා චිත්තෙන උද්ධරණං සන්ධාය ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉති මුඤ්ජාදිසදිසං හි ඉමස්ස භික්ඛුනො සරීරං, ඉසිකාදිසදිසං නිම්මිතරූපන්ති ඉදමෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං.

නිම්මාණවිධානං පනෙත්ථ පරතො ච **ඉද්ධිවිධාදි** පඤ්ච අභිඤ්ඤාකථා සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතාති තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. උපමාමත්තමෙව හි ඉධ අධිකං.

තත්ථ **ඡෙකකුම්භකාරාදයො** විය ඉද්ධිවිධඤාණලාභී භික්ඛු දට්ඨබ්බො. සුපරිකම්මකතමත්තිකාදයො විය ඉද්ධිවිධඤාණං දට්ඨබ්බං. ඉච්ඡිතිච්ඡිතභාජනවිකතිආදිකරණං විය තස්ස භික්ඛුනො විකුබ්බණං දට්ඨබ්බං.

දිබ්බසොතධාතුඋපමායං යස්මා කන්තාරද්ධානමග්ගෙ සාසඞ්කා හොති සප්පටිභයො, තත්ථ උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතෙන "අයං භෙරිසද්දො අයං මුතිඞ්ගසද්දො"ති න සක්කා වවත්ථාපෙතුං. තස්මා කන්තාරගහණං අකත්වා ඛෙමං මග්ගං දස්සෙන්තො **"අද්ධානමග්ගපටිපන්නො"**ති ආහ. අප්පටිභයං හි ඛෙමං මග්ගං සීසෙ සාටකං කත්වා සණිකං පටිපන්නො වුත්තප්පකාරෙ සද්දෙ සුඛං වවත්ථාපෙති. තස්ස තෙසං සද්දානං ආවිභූතකාලො විය යොගිනො දූරසන්තිකභෙදානං දිබ්බානඤ්චෙව මානුසකානඤ්ච සද්දානං ආවිභූතකාලො දට්ඨබ්බො.

චෙතොපරියඤාණඋපමායං **"දහරො"**ති: තරුණො. **"යුවා"**ති: යොබ්බණෙන සමන්නාගතො; **"මණ්ඩනකජාතිකො"**ති: යුවාපි සමානො න ආලසියො න කිලිට්ඨවත්ථසරීරො, අථ ඛො මණ්ඩනකපකතිකො, දිවසස්ස ද්වෙ තයො වාරෙ නහායිත්වා සුද්ධවත්ථපරිදහණ අලඞ්කාර කරණසීලොති අත්ථො. **"සකණිකං"**න්ති: කාළතිලක වඞ්ගමුඛ[1] දූසිපිළකාදීනං අඤ්ඤතරෙන සදොසං. තත්ථ යථා තස්ස මුඛනිමිත්තං පච්චවෙක්ඛතො මුඛදොසො පාකටො හොති, එවං චෙතොපරියඤාණාය චිත්තං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො පරෙසං සොළසවිධං චිත්තං පාකටං හොතීති වෙදිතබ්බං.

පුබ්බෙනිවාසඤාණඋපමායං **"තං දිවසං කතකිරියා පාකටා හොතී"**ති: තං දිවසං ගතගාමත්තයමෙව ගහිතං. තත්ථ ගාමත්තයං ගතපුරිසො විය පුබ්බෙනිවාසඤාණලාභී දට්ඨබ්බො. තයො ගාමා විය තයො භවා දට්ඨබ්බා. තස්ස පුරිසස්ස තීසු ගාමෙසු තං දිවසං කතකිරියාය ආවිභාවො විය පුබ්බෙනිවාසාය චිත්තං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො තීසු භවෙසු කතකිරියාය ආවිභාවො දට්ඨබ්බො.

දිබ්බචක්ඛුඋපමායං **"වීථිං සඤ්චරන්තෙ"**ති: අපරාපරං චරන්තෙ, විථිසඤ්චරන්තෙතිපි පාඨො; අයමෙව අත්ථො. තත්ථ නගරමජ්ඣෙ

1. සී. I & II. වහමුඛ.

සිංඝාටකම්හි පාසාදෙ විය ඉමස්ස භික්ඛුනො කරජකායො දට්ඨබ්බො, පාසාදෙ ඨිතො චක්ඛුමා පුරිසො විය අයමෙව දිබ්බචක්ඛුං පත්වා ඨිතො භික්ඛු, ගෙහං පවිසන්තා විය පටිසන්ධිවසෙන මාතුකුච්ඡිං පවිසන්තා. ගෙහා නික්ඛමන්තා විය මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමන්තා. රථිකාය වීථිසඤ්චරන්තා විය අපරාපරං සංසරණක සත්තා, පුරතො අබ්භොකාසට්ඨානෙ මජ්ඣෙ සිංඝාටකෙ නිසින්නා විය තීසු භවෙසු තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තසත්තා. පාසාදතලෙ ඨිතපුරිසස්ස තෙසං මනුස්සානං ආවිභූතකාලො විය දිබ්බචක්ඛුඤාණාය චිත්තං නීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො තීසු භවෙසු නිබ්බත්තසත්තානං ආවිභූතකාලො දට්ඨබ්බො. ඉදඤ්ච දෙසනාසුඛත්ථමෙව වුත්තං, ආරුප්පෙ පන දිබ්බචක්ඛුස්ස ගොචරො නත්ථීති.

“සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ”ති: ඉධ විපස්සනාපාදක චතුත්ථජ්ඣාන චිත්තං වෙදිතබ්බං. **“ආසවානං ඛයඤාණාය”**ති: ආසවානං ඛයඤාණනිබ්බත්තනත්ථාය; එත්ථ ච ආසවානං ඛයො නාම මග්ගොපි ඵලම්පි නිබ්බාණම්පි භඞ්ගොපි වුච්චති. “ඛයෙ ඤාණං අනුප්පාදෙ ඤාණ”න්ති එත්ථ හි මග්ගො ආසවක්ඛයොති වුත්තො. “ආසවානං ඛයා සමණො හොතී”ති එත්ථ ඵලං.

“පරවජ්ජානුපස්සිස්ස නිච්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිනො,
ආසවා තස්ස වඩ්ඪන්ති ආරා සො ආසවක්ඛයා”ති.

එත්ථ නිබ්බාණං. “ආසවානං ඛයො වයො භෙදො අනිච්චතා අන්තරධාන”න්ති එත්ථ භඞ්ගො. ඉධ පන නිබ්බාණං අධිප්පෙතං, අරහත්තමග්ගොපි වට්ටතියෙව.

“චිත්තං අභිනීහරතී”ති: විපස්සනාචිත්තං තන්නින්නං තප්පොනං තප්පබ්භාරං කරොති. **“සො ඉදං දුක්ඛ”**න්ති: ආදිසු “එත්තකං දුක්ඛං න ඉතො භීයො”ති සබ්බම්පි දුක්ඛසච්චං සරසලක්ඛණපටිවෙධෙන යථාභූතං පජානාති. තස්සච දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තිකං තණ්හං **“අයං දුක්ඛසමුදයො”**ති: තදුභයම්පි යං ඨානං පත්වා නිරුජ්ඣති, තං තෙසං අප්පවත්තිං නිබ්බාණං. **“අයං දුක්ඛනිරොධො”**ති: තස්ස ච සම්පාපකං අරියමග්ගං. **“අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා”**ති: සරසලක්ඛණපටිවෙධෙන යථාභූතං පජානාතීති අත්ථො.

එවං සරූපතො සච්චානි දස්සෙත්වා පුන කිලෙසවසෙන පරියායතො දස්සෙන්තො **“ඉමෙ ආසවා”**ති: ආදිමාහ. **“තස්ස එවං ජානතො එවං පස්සතො”**ති: තස්ස භික්ඛුනො එවං ජානන්තස්ස එවං පස්සන්තස්සාති, සහ විපස්සනාය කොටිප්පත්තං මග්ගං කථෙති. **“කාමාසවා”**ති: කාමාසවතො. **“විමුච්චතී”**ති: ඉමිනා මග්ගක්ඛණං දස්සෙති. **“විමුත්තස්මිං”**න්ති: ඉමිනා ඵලක්ඛණං. **“විමුත්තමිති ඤාණං හොතී”**ති: ඉමිනා පච්චවෙක්ඛණඤාණං. **“ඛීණා ජාති”**ති: ආදීහි තස්ස භූමිං. තෙන හි ඤාණෙන ඛීණාසවො පච්චවෙක්ඛන්තො “ඛීණා ජාතී”ති: ආදීනි පජානාති.

කතමා පනස්ස ජාති ඛීණා? කථඤ්ච නං පජානාතීති? න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා පුබ්බෙව ඛීණත්තා. න අනාගතා අනාගතෙ වායාමාභාවතො. න පච්චුප්පන්නා විජ්ජමානත්තා. යා පන මග්ගස්ස අභාවිතත්තා උප්පජ්ජෙය්‍ය ඒකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු ඒකචතුපඤ්චක්ඛන්ධප්පභෙදා ජාති, සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛීණා. තං සො මග්ගභාවනාය පහීණකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා "කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිං අප්පටිසන්ධිකං හොතී"ති පජානන්තො පජානාති.

"වුසිත"න්ති: වුත්ථං පරිවුත්ථං. **"බ්‍රහ්මචරිය"**න්ති: මග්ගබ්‍රහ්මචරියං, පුථුජ්ජනකල්‍යාණකෙන හි සද්ධිං සත්ත සෙඛා බ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්ති නාම. ඛීණාසවො වුත්ථවාසො. තස්මා සො අත්තනො බ්‍රහ්මචරියවාසං පච්චවෙක්ඛන්තො **වුසිතං බ්‍රහ්මචරිය**න්ති පජානාති.

"කතං කරණීය"න්ති: චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියභාවනාවසෙන සොළසවිධං කිච්චං නිට්ඨාපිතං. තෙන තෙන මග්ගෙන පහාතබ්බා කිලෙසා පහීණා, දුක්ඛමූලං සමුච්ඡින්නන්ති අත්ථො. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකාදයො හි තං කිච්චං කරොන්ති, ඛීණාසවො කතකරණීයො. තස්මා සො අත්තනො කරණීයං පච්චවෙක්ඛන්තො **කතං කරණීය**න්ති පජානාති.

"නාපරං ඉත්ථත්තායා"ති: "ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය එවං සොළසකිච්චභාවාය කිලෙසක්ඛයාය වා මග්ගභාවනාකිච්චං මෙ නත්ථී"ති පජානාති. අථ වා **"ඉත්ථත්තායා"**ති: ඉත්ථභාවතො, ඉමස්මා එවං පකාරා. "ඉදානි වත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං මය්හං නත්ථි, ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකා රුක්ඛා විය, තෙ චරිමකවිඤ්ඤාණනිරොධෙන අනුපාදානො විය ජාතවෙදො නිබ්බායිස්සන්ති අපණ්ණත්තිභාවං ගමිස්සන්තී"ති පජානාති.

"පබ්බතසඞ්ඛෙපෙ"ති: පබ්බතමත්ථකෙ. **"අනාවිලො"**ති: නික්කද්දමො. සිප්පියො ච සම්බුකා ච=**සිප්පිසම්බුකා.** සක්ඛරා ච කඨලානි ච=**සක්ඛරකඨලං.** මච්ඡානං ගුම්බං ඝටාති=**මච්ඡගුම්බං** **"තිට්ඨන්තම්පි චරන්තම්පී"**ති, එත්ථ සක්ඛරකඨලං තිට්ඨතියෙව, ඉතරානි චරන්තිපි තිට්ඨන්තිපි; යථාපන අන්තරන්තරා ඨිතාසුපි නිසින්නාසුපි වජ්ජමානාසුපි "එතා ගාවො චරන්තී"ති චරන්තියො උපාදාය ඉතරාපි චරන්තීති වුච්චන්ති, එවං තිට්ඨන්තමෙව සක්ඛරකඨලං උපාදාය ඉතරම්පි ද්වයං තිට්ඨන්තන්ති වුත්තං, ඉතරඤ්ච ද්වයං චරන්තං උපාදාය සක්ඛරකඨලම්පි චරන්තන්ති වුත්තං.

තත්ථ චක්ඛුමතො පුරිසස්ස තීරෙ ඨත්වා පස්සතො සිප්පිසම්බුකාදීනං විභූතකාලො විය ආසවානං ඛයාය චිත්තං නීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො චතුන්නං සච්චානං විභූතකාලො දට්ඨබ්බො.

එත්තාවතා විපස්සනාඤාණං මනොමයඤාණං ඉද්ධිවිධඤාණං දිබ්බසොතඤාණං චෙතොපරියඤාණං පුබ්බෙනිවාසඤාණං දිබ්බචක්ඛු

වසෙන නිප්ඵන්නං අනාගතං[1] යථාකම්මූපගඤාණද්වයං දිබ්බචක්ඛුඤාණං ආසවක්ඛයඤාණන්ති දසඤාණානි නිද්දිට්ඨානි හොන්ති. තෙසං ආරම්මණවිභාගො ජානිතබ්බො. තත්ථ විපස්සනාඤාණං පරිත්තමහග්ගතඅතීතානාගතපච්චුප්පන්නඅජ්ඣත්තබහිද්ධාවසෙන සත්තවිධාරම්මණං; මනොමයඤාණං නිම්මාතබ්බරූපායතනමත්තමෙව ආරම්මණං කරොතීති පරිත්තපච්චුප්පන්නබහිද්ධාරම්මණං. ආසවක්ඛයඤාණං අප්පමාණබහිද්ධා නවත්තබ්බාරම්මණං. අවසෙසානං ආරම්මණභෙදෙපි විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො. **"උත්තරිතරං ච පණීතතරං චා"**ති: යෙන කෙනචි පරියායෙන ඉතො සෙට්ඨතරං සාමඤ්ඤඵලං නාම නත්ථීති භගවා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

රාජා තත්ථ තත්ථ සාධුකාරං පවත්තෙන්තො ආදිමජ්ඣපරියොසානං සක්කච්චං සුත්වා "චිරං වතම්හි ඉමෙ පඤ්හෙ පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡන්තො ථුසෙ කොට්ටෙන්තො විය කිඤ්චි සාරං නාලත්ථං. අහො භගවතො ගුණසම්පදා, යො මෙ දීපසහස්සං ජාලෙන්තො විය මහන්තං ආලොකං කත්වා ඉමෙ පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙසි, සුචිරං වතම්හි දසබලස්ස ගුණානුභාවං අජානන්තො වඤ්චිතො"ති චින්තෙත්වා බුද්ධගුණානුස්සරණසම්භූතාය පඤ්චවිධාය පීතියා ඵුටසරීරො අත්තනො පසාදං ආවිකරොන්තො උපාසකත්තං පටිවෙදෙසි. තං දස්සෙතුං **එවං වුත්තෙ රාජා**ති ආදි ආරද්ධං.

තත්ථ **"අභික්කන්තං භන්තෙ"**ති: අයං අභික්කන්තසද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භනුමොදනෙසු දිස්සති. "අභික්කන්තා භන්තෙ රත්ති නික්ඛන්තො පඨමො යාමො චිරනිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො"ති ආදිසු හි ඛයෙ දිස්සති. "අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො චා"ති ආදිසු සුන්දරෙ.

"කො මෙ වන්දති පාදානි ඉද්ධියා යසසා ජලං,
අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන සබ්බා ඔභාසයං දිසා"ති.

ආදිසු අභිරූපෙ. "අභික්කන්තං භො ගොතමා"ති ආදිසු අබ්භනුමොදනෙ. ඉධාපි අබ්භනුමොදනෙයෙව. යස්මා ච අබ්භනුමොදනෙ තස්මා "සාධු සාධු භන්තෙ"ති වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං.

"භයෙ කොධෙ පසංසායං තුරිතෙ කොතූහලච්ඡරෙ,
හාසෙ සොකෙ පසාදෙ ච කරෙ ආමෙණ්ඩිතං බුධො"ති.

ඉමිනා ච ලක්ඛණෙන ඉධ පසාදවසෙන පසංසාවසෙන චායං ද්වික්ඛත්තුං වුත්තොති වෙදිතබ්බො. අථ වා අභික්කන්තන්ති, අභිකන්තං අතිඉට්ඨං අතිමනාපං, අතිසුන්දරන්ති වුත්තං හොති. එත්ථ එකෙන අභික්කන්තසද්දෙන දෙසනං ථොමෙති, එකෙන අත්තනො ච පසාදං. අයං හෙත්ථාධිප්පායො:-අභික්කන්තං භන්තෙ යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනා, අභික්කන්තං යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනං

1. සී. I & III. අනාගතංසයථාකම්මූපගඤාණද්වයං.

ආගම්ම මම පසාදො. භගවතො යෙව වා වචනං ද්වෙ ද්වෙ අත්ථෙ සන්ධාය ථොමෙති, භගවතො භාසිතං වචනං අභික්කන්තං දොසනාසනතො, අභික්කන්තං ගුණාධිගමනතො.

තථා සද්ධාජනනතො පඤ්ඤාජනනතො, සාත්ථතො සබ්‍යඤ්ජනතො, උත්තානපදතො ගම්භීරත්ථතො, කණ්ණසුඛතො හදයඞ්ගමතො, අනත්තුක්කංසනතො, අපරවම්භනතො, කරුණාසීතලතො පඤ්ඤාවදාතතො, ආපාථරමණීයතො විමද්දක්ඛමතො, සුය්‍යමානසුඛතො වීමංසියමානහිතතොති එවමාදීහි යොජෙතබ්බං. තතො පරම්පි චතූහි උපමාහි දෙසනංයෙව ථොමෙති.

තත්ථ **"නික්කුජ්ජිත"**න්ති: අධොමුඛං ඨපිතං හෙට්ඨාමුඛජාතං වා. **"උක්කුජ්ජෙය්‍යා"**ති: උපරි මුඛං කරෙය්‍ය. **"පටිච්ඡන්න"**න්ති: තිණපණ්ණාදිච්ඡාදිතං. **"විවරෙය්‍යා"**ති: උග්ඝාටෙය්‍ය. **"මූළ්හස්සා"**ති: දිසාමූළ්හස්ස. **"මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යා"**ති: හත්ථෙ ගහෙත්වා "එස මග්ගො"ති වදෙය්‍ය. **"අන්ධකාරෙ"**ති: කාළපක්ඛචාතුද්දසීඅඩ්ඪරත්තඝනවනසණ්ඩමෙඝපටලෙහි චතුරඞ්ගෙ තමෙ; අයං තාව අනුත්තානපදත්ථො. අයං පන අධිප්පායයොජනා. යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍ය, එවං සද්ධම්මවිමුඛං අසද්ධම්මෙ පතිට්ඨිතං මං අසද්ධම්මා වුට්ඨාපෙන්තෙන යථා පටිච්ඡන්නං විවරෙය්‍ය, එවං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානා පභුති මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්නං සාසනං විවරන්තෙන, යථා මූළ්හස්ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය, එවං කුම්මග්ගමිච්ඡාමග්ගපටිපන්නස්ස මෙ සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආවිකරොන්තෙන, යථා අන්ධකාරෙ තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය එවං මොහන්ධකාරනිමුග්ගස්ස මෙ බුද්ධාදිරතනරූපානි අපස්සතො තප්පටිච්ඡාදකමොහන්ධකාරවිද්ධංසකදෙසනාපජ්ජොතධාරණෙන මය්හං භගවතා එතෙහි පරියායෙහි පකාසිතත්තා **"අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතො"**ති එවං දෙසනං ථොමෙත්වා ඉමාය දෙසනාය රතනත්තයෙ පසන්නචිත්තො පසන්නාකාරං කරොන්තො **එසාහන්ති** ආදිමාහ.

තත්ථ **"එසාහ"**න්ති: එසො අහං. **"භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමී"**ති: "භගවා මෙ සරණං පරායණං, අඝස්ස තාතා[1] හිතස්ස ච විධාතා"ති ඉමිනා අධිප්පායෙන භගවන්තං ගච්ඡාමි, භජාමි, සෙවාමි, පයිරුපාසාමි, එවං ජානාමි බුජ්ඣාමී"ති. යෙසං හි ධාතූනං ගතිඅත්ථො, බුද්ධිපි තෙසං අත්ථො, තස්මා **ගච්ඡාමීති** ඉමස්ස "ජානාමි බුජ්ඣාමී"ති අයමත්ථො වුත්තො.

"ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චා"ති: එත්ථ පන අධිගතමග්ගෙ සච්ඡිකතනිරොධෙ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ චතූසු අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතීති=**ධම්මො**, සො අත්ථතො අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච. වුත්තං හෙතං:–"යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සඞ්ඛතා[2] අරියො අට්ඨඞ්ගිකො

1. සී. I. II. III & E. අඝස්සතාතා. 2. සංඛතාවා අසංඛතාවා ඉති පාඨො.

මග්ගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී"ති විත්ථාරෙ. න කෙවලඤ්ච අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච, අපි ච බො අරියඵලෙහි සද්ධිං පරියත්තිධම්මොපි, වුත්තං හෙතං ඡත්තමාණවකවිමානෙ:-

"රාගවිරාගමනෙජමසොකං
ධම්මමසඞ්ඛතමප්පටිකූලං,
මධුරමිමං පගුණං සුවිභත්තං
ධම්මමිමං සරණත්ථමුපෙහී[1]"ති.

එත්ථ හි "රාගවිරාගො"ති මග්ගො කථිතො. "අනෙජමසොක"න්ති ඵලං. "ධම්මමසඞ්ඛත"න්ති නිබ්බානං. අප්පටිකූලං මධුරමිමං සුවිභත්තන්ති පිටකත්තයෙන විභත්තා සබ්බධම්මක්ඛන්ධාති.

දිට්ඨිසීලසංඝාතෙන සංහතොති[2]=**සංඝො**; සො අත්ථතො අට්ඨඅරියපුග්ගලසමූහො. වුත්තං හෙතං තස්මිඤ්ඤෙව විමානෙ:-

"යත්ථ ච දින්නමහප්ඵලමාහු
චතූසු සුචීසු පුරිසයුගෙසු,
අට්ඨ ච පුග්ගලධම්මදසා තෙ
සංඝමිමං සරණත්ථමුපෙහී[1]"ති.

භික්ඛූනං සංඝො=**භික්ඛුසංඝො.** එත්තාවතා රාජා තීණි සරණගමනානි පටිවෙදෙසි.

ඉදානි තෙසු සරණගමනෙසු කොසල්ලත්ථං, සරණං, සරණගමනං, යො ච සරණං ගච්ඡති, සරණගමනප්පභෙදො, සරණගමනඵලං, සඞ්කිලෙසො, භෙදොති, අයං විධිභෙදො වෙදිතබ්බො. සෙය්‍යථීදං? පදත්ථතො තාව හිංසතීති=සරණං, සරණගතානං තෙනෙව සරණගමනෙන භයං සන්තාසං දුක්ඛං දුග්ගතිපරිකිලෙසං හනති විනාසෙතීති අත්ථො. රතනත්තයස්සෙවෙතං අධිවචනං. අථ වා හිතෙ පවත්තනෙන අහිතා ච නිවත්තනෙන සත්තානං භයං හිංසතීති බුද්ධො. භවකන්තාරා උත්තාරණෙන ච අස්සාසදානෙන ච ධම්මො. අප්පකානම්පි කාරානං විපුලඵලපටිලාභකරණෙන සංඝො. තස්මා ඉමිනාපි පරියායෙන රතනත්තයං සරණං. තප්පසාදතග්ගරුතාහි විගතකිලෙසො තප්පරායණතාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො සරණගමනං. තංසමඞ්ගී සත්තො සරණං ගච්ඡති. වුත්තප්පකාරෙන චිත්තුප්පාදෙන "එතානි මෙ තීණි රතනානි සරණං, එතානි පරායණ"න්ති එවං උපෙතීති අත්ථො. එවං තාව සරණං, සරණගමනං, යො ච සරණං ගච්ඡතීති ඉදං තයං[3] වෙදිතබ්බං.

සරණගමනප්පභෙදෙ පන දුවිධං සරණගමනං ලොකුත්තරං ලොකියඤ්ච. තත්ථ ලොකුත්තරං දිට්ඨසච්චානං මග්ගක්ඛණෙ සරණගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙන ආරම්මණතො නිබ්බානාරම්මණං

1. "සරණත්ථමුපෙහි" ඉතිපි පාඨො. 2. සී. I. II & E. සංඝාතොති.
3. සී. I. II & E. ඉදං තයං.

හුත්වා කිච්චතො සකලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣති, ලොකියං පුථුජ්ජනානං සරණාගමනූපක්කිලෙසවික්ඛම්භනෙන ආරම්මණතො බුද්ධාදිගුණාරම්මණං හුත්වා ඉජ්ඣති. තං අත්ථතො බුද්ධාදීසු වත්ථූසු සද්ධාපටිලාභො සද්ධාමූලිකා ච සම්මාදිට්ඨි දසසු පුඤ්ඤකිරියවත්ථූසු දිට්ඨිජ්ජුකම්මන්ති වුච්චති.

තයිදං චතුධා පවත්තති අත්තසන්නිය්‍යාතනෙන, තප්පරායණතාය, සිස්සභාවූපගමනෙන, පණිපාතෙනාති. තත්ථ අත්තසන්නිය්‍යාතනං නාම "අජ්ජාදිං කත්වා අහං අත්තානං බුද්ධස්ස නිය්‍යාතෙමි ධම්මස්ස සංඝස්සා"ති එවං බුද්ධාදීනං අත්තපරිච්චජනං. තප්පරායණතා නාම "අජ්ජාදිං කත්වා අහං බුද්ධපරායණො ධම්මපරායණො සංඝපරායණො ඉති මං ධාරෙථා"ති එවං තප්පරායණභාවො. සිස්සභාවූපගමනං නාම "අජ්ජාදිං කත්වා අහං බුද්ධස්ස අන්තෙවාසිකො, ධම්මස්ස සංඝස්ස, ඉති මං ධාරෙථා"ති එවං සිස්සභාවූපගමො. පණිපාතො නාම "අජ්ජාදිං කත්වා අහං අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලිකම්මං සාමීචිකම්මං බුද්ධාදීනං යෙව තිණ්ණං වත්ථූනං කරොමි, ඉති මං ධාරෙථා"ති එවං බුද්ධාදීසු පරමනිපච්චාකාරො. ඉමෙසං හි චතුන්නං ආකාරානං අඤ්ඤතරම්පි කරොන්තෙන ගහිතං යෙව හොති සරණං.

අපි ච "භගවතො අත්තානං පරිච්චජාමි, ධම්මස්ස සංඝස්ස අත්තානං පරිච්චජාමි, ජීවිතඤ්ච පරිච්චජාමි, පරිච්චත්තොයෙව මෙ අත්තා, පරිච්චත්තංයෙව මෙ ජීවිතං, ජීවිතපරියන්තිකං බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, බුද්ධො මෙ සරණං තාණං ලෙණං පරායණ"න්ති[1] එවම්පි අත්තසන්නිය්‍යාතනං වෙදිතබ්බං. "සත්ථාරඤ්ච වතාහං පස්සාමි භගවන්තමෙව පස්සාමි, සුගතඤ්ච වතාහං පස්සාමි භගවන්තමෙව පස්සාමි, සම්මාසම්බුද්ධඤ්ච වතාහං පස්සාමි භගවන්තමෙව පස්සාමී"ති එවම්පි මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සරණාගමනෙ විය සිස්සභාවූපගමනං දට්ඨබ්බං.

"සො අහං විචරිස්සාමි ගාමා ගාමං පුරා පුරං,
නමස්සමානො සම්බුද්ධං ධම්මස්ස ච සුධම්මත"න්ති.

එවම්පි ආලවකාදීනං සරණාගමනං විය තප්පරායණතා වෙදිතබ්බා. "අථ ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො උට්ඨායාසනා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කත්වා භගවතො පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා භගවතො පාදානි මුඛෙන ච පරිචුම්බති පාණීහි ච පරිසම්බාහති, නාමඤ්ච සාවෙති බ්‍රහ්මායු අහං භො ගොතම බ්‍රාහ්මණො, බ්‍රහ්මායු අහං භො ගොතම බ්‍රාහ්මණො"ති එවම්පි පණිපාතො දට්ඨබ්බො.

සො පනෙස ඤාතිභයාචරියදක්ඛිණෙය්‍යවසෙන චතුබ්බිධො හොති. තත්ථ දක්ඛිණෙය්‍යපණිපාතෙන සරණාගමනං හොති. න ඉතරෙහි. සෙට්ඨවසෙනෙව හි සරණං ගය්හති, සෙට්ඨවසෙන භිජ්ජති.

1. සී. I. II. III & E. තාණංලෙණන්ති.

තස්මා යො සාකියො වා කොලියො වා "බුද්ධො අම්හාකං ඤාතකො"ති වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො වා "සමණො ගොතමො රාජපූජිතො මහානුභාවො අවන්දියමානො අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා"ති භයෙන වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යොපි බොධිසත්තකාලෙ භගවතො සන්තිකෙ කිඤ්චි උග්ගහිතං සරමානො, බුද්ධකාලෙ වා.

"චතුධා විභජෙ භොගෙ පණ්ඩිතො ඝරමාවසං,
එකෙන භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍ය ද්වීහි කම්මං පයොජයෙ,
චතුත්ථඤ්ච නිධාපෙය්‍ය ආපදාසු භවිස්සතී"ති.

එවරූපං අනුසාසනිං උග්ගහෙත්වා "ආචරියො මෙ"ති වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො පන "අයං ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො"ති වන්දති, තෙනෙව ගහිතං හොති සරණං. එවං ගහිතසරණස්ස ච උපාසකස්ස වා උපාසිකාය වා අඤ්ඤතිත්ථියෙසු පබ්බජිතම්පි "ඤාතකො මෙ අය"න්ති වන්දතො සරණාගමනං න භිජ්ජති, පගෙව අපබ්බජිතං. තථා රාජානං භයවසෙන වන්දතො "සො හි රට්ඨපූජිතත්තා අවන්දියමානො අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා"ති. තථා යං කිඤ්චි සිප්පසික්ඛාපකං තිත්ථියම්පි "ආචරියො මෙ අය"න්ති වන්දතොපි න භිජ්ජති. එවං සරණාගමනප්පභෙදො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ච ලොකුත්තරස්ස සරණාගමනස්ස චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි විපාකඵලං, සබ්බදුක්ඛක්ඛයො ආනිසංසඵලං. වුත්තඤ්හෙතං:-

"යො ච බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච සංඝඤ්ච සරණං ගතො,
චත්තාරි අරියසච්චානි සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සති.

දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං දුක්ඛස්ස ච අතික්කමං,
අරියං චට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං දුක්ඛූපසමගාමිනං.

එතං ඛො සරණං ඛෙමං එතං සරණමුත්තමං,
එතං සරණමාගම්ම සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී"ති.

අපි ච නිච්චතො අනුපගමනාදිවසෙනපෙතස්ස ආනිසංසඵලං වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං:-"අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො කඤ්චි සඞ්ඛාරං නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍ය, සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍ය, කඤ්චි ධම්මං[1] අත්තතො උපගච්ඡෙය්‍ය, මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, පිතරං, අරහන්තං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, දුට්ඨචිත්තො තථාගතස්ස ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය, සඞ්ඝං භින්දෙය්‍ය, අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී"ති.

ලොකියස්ස පන සරණාගමනස්ස භවසම්පදාපි භොගසම්පදාපි ඵලමෙව. වුත්තඤ්හෙතං:-

"යෙ කෙචි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ න තෙ ගමිස්සන්ති අපායං,
පහාය මානුසං දෙහං දෙවකායං පරිපූරෙස්සන්ති"ති.

1. සී. I. II. III & E. කිඤ්චිධම්මං.

අපරම්පි වුත්තං:–“අථ ඛො සක්කො දෙවානමින්දො අසීතියා දෙවතා සහස්සෙහි සද්ධිං යෙනායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තෙනුපසඞ්කමි–පෙ–එකමන්තං ඨිතං ඛො සක්කං දෙවානමින්දං ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො එතදවොච “සාධු ඛො දෙවානමින්ද බුද්ධං සරණාගමනං හොති, බුද්ධං සරණාගමනහෙතු ඛො දෙවානමින්ද එවමිධෙකච්චෙ සත්තා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්ති, තෙ අඤ්ඤෙ දෙවෙ දසහි ඨානෙහි අධිගණ්හන්ති, දිබ්බෙන ආයුනා දිබ්බෙන වණ්ණෙන සුඛෙන යසෙන ආධිපතෙය්‍යෙන, දිබ්බෙහි රූපෙහි සද්දෙහි ගන්ධෙහි රසෙහි ඵොට්ඨබ්බෙහී”ති. එසෙව නයො ධම්මෙ සඞ්ඝෙ ච. අපි ච වෙලාමසුත්තාදිවසෙනාපි සරණාගමනස්ස ඵලවිසෙසො වෙදිතබ්බො. එවං සරණාගමනඵලං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ච ලොකියසරණාගමනං තීසු වත්ථූසු අඤ්ඤාණසංසයමිච්ඡාඤාණාදීහි සඞ්කිලිස්සති, න මහාජුතිකං හොති න මහාවිප්ඵාරං. ලොකුත්තරස්ස නත්ථි සඞ්කිලෙසො. ලොකියස්ස ච සරණාගමනස්ස දුවිධො භෙදො, සාවජ්ජො අනවජ්ජො ච. තත්ථ සාවජ්ජො අඤ්ඤසත්ථාරාදීසු අත්තනිය්‍යාතනාදීහි හොති, සො අනිට්ඨඵලො. අනවජ්ජො කාලකිරියාය, සො අවිපාකත්තා අඵලො. ලොකුත්තරස්ස පන නෙවත්ථි භෙදො, භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො අඤ්ඤං සත්ථාරං න උද්දිසතීති. එවං සරණාගමනස්ස සඞ්කිලෙසො ච භෙදො ච වෙදිතබ්බො.

“උපාසකං මං භන්තෙ භගවා ධාරෙතූ”ති: “මං භගවා උපාසකො අයන්ති එවං ධාරෙතු ජානාතූ”ති අත්ථො. උපාසකවිධිකොසල්ලත්ථං පනෙත්ථ කො උපාසකො? කස්මා උපාසකොති වුච්චති? කිමස්ස සීලං? කො ආජීවො? කා විපත්ති? කා සම්පත්තී”ති? ඉදං පකිණ්ණකං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ කො උපාසකොති? යො කොචි සරණගතො ගහට්ඨො. වුත්තං හෙතං:–“යතො ඛො මහානාම බුද්ධං සරණං ගතො හොති, ධම්මං–පෙ–සඞ්ඝං සරණං ගතො හොති, එත්තාවතා ඛො මහානාම උපාසකො හොතී’ති.

කස්මා උපාසකොති? රතනත්තයං උපාසනතො, සො හි බුද්ධං උපාසතීති=උපාසකො, තථා ධම්මං සංඝං උපාසතීති.

කිමස්ස සීලන්ති? පඤ්ච වෙරමණියො. යථාහ:–“යතො ඛො මහානාම උපාසකො පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති, අදින්නාදානා–පෙ–කාමෙසු මිච්ඡාචාරා, මුසාවාදා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතො හොති, එත්තාවතා ඛො මහානාම උපාසකො සීලවා හොතී”ති.

කො ආජීවොති? පඤ්ච මිච්ඡා වණිජ්ජා පහාය ධම්මෙන සමෙන ජීවිකාකප්පනං. වුත්තං හෙතං:-"පඤ්චිමා භික්ඛවෙ වනිජ්ජා උපාසකෙන අකරණීයා; කතමා පඤ්ච? සත්ථවණිජ්ජා, සත්තවනිජ්ජා, මංසවනිජ්ජා, මජ්ජවනිජ්ජා, විසවනිජ්ජා. ඉමා ඛො භික්ඛවෙ පඤ්ච වනිජ්ජා උපාසකෙන අකරණීයා"ති.

කා විපත්තීති? යා තස්සෙව සීලස්ස ච ආජීවස්ස ච විපත්ති, අයමස්ස විපත්ති. අපි ච යාය එස චණ්ඩාලො චෙව හොති මලඤ්ච පතිකිට්ඨො ච, සාපිස්ස විපත්තීති වෙදිතබ්බා. තෙ ච අත්ථතො අස්සද්ධියාදයො පඤ්ච ධම්මා හොන්ති. යථාහ:-"පඤ්චහි භික්ඛවෙ ධම්මෙහි සමන්නාගතො උපාසකො උපාසකචණ්ඩාලො ච හොති උපාසකමලඤ්ච උපාසකපතිකිට්ඨො ච. කතමෙහි පඤ්චහි? අස්සද්ධො හොති, දුස්සීලො හොති, කොතූහලමඞ්ගලිකො හොති, මඞ්ගලං පච්චෙති නො කම්මං, ඉතො ච බහිද්ධා දක්ඛිණෙය්‍යං ගවෙසති, තත්ථ ච පුබ්බකාරං කරොතී"ති.

කා සම්පත්තීති? යා චස්ස සීලසම්පදා ච ආජීවසම්පදා ච, සා සම්පත්ති. යෙ චස්ස රතනභාවාදිකරා සද්ධාදයො පඤ්ච ධම්මා. යථාහ:-"පඤ්චහි භික්ඛවෙ ධම්මෙහි සමන්නාගතො උපාසකො උපාසකරතනඤ්ච හොති උපාසකපදුමඤ්ච උපාසකපුණ්ඩරීකඤ්ච. කතමෙහි පඤ්චහි? සද්ධො හොති, සීලවා හොති, න කොතූහලමඞ්ගලිකො හොති, කම්මං පච්චෙති නො මඞ්ගලං, න ඉතො බහිද්ධා දක්ඛිණෙය්‍යං ගවෙසති, ඉධ ච පුබ්බකාරං කරොතී"ති.

"අජ්ජතග්ගෙ"ති: එත්ථ අයං අග්ගසද්දො ආදිකොටිකොට්ඨාසසෙට්ඨෙසු දිස්සති. "අජ්ජතග්ගෙ සම්ම දොවාරික ආවරාමි ද්වාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨීනං"ති ආදීසු හි ආදිම්හි දිස්සති. "තෙනෙව අඞ්ගුලග්ගෙන තං අඞ්ගුලග්ගං පරාමසෙය්‍ය, උච්ඡග්ගං වෙළග්ගන්ති" ආදීසු කොටියං. "අම්බිලග්ගං වා මධුරග්ගං වා තිත්තකග්ගං වා, අනුජානාමි භික්ඛවෙ විහාරග්ගෙන වා පරිවෙණග්ගෙන වා භාජෙතු"න්ති ආදීසු කොට්ඨාසෙ. "යාවතා භික්ඛවෙ සත්තා අපදා වා-පෙ-තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී"ති ආදීසු සෙට්ඨෙ. ඉධ පනායං ආදිම්හි දට්ඨබ්බො. තස්මා **අජ්ජතග්ගෙ**ති අජ්ජතං ආදිං කත්වාති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. අජ්ජතන්ති අජ්ජභාවං, අජ්ජදග්ගෙති වා පාඨො. දකාරො පදසන්ධිකරො. අජ්ජ අග්ගං කත්වාති අත්ථො.

"පාණුපෙතං"න්ති: පාණෙහි උපෙතං. "යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති තාව උපෙතං අනඤ්ඤසත්ථුකං තීහි සරණගමනෙහි සරණගතං උපාසකං කප්පියකාරකං මං භගවා ධාරෙතු ජානාතු, අහඤ්හි සචෙපි මෙ තිඛිණෙන අසිනා සීසං ඡින්දෙය්‍යුං, නෙව බුද්ධං න බුද්ධොති වා ධම්මං න ධම්මොති වා සඞ්ඝං න සඞ්ඝොති වා වදෙය්‍ය"න්ති.

එවං අත්තසන්නිය්‍යාතනෙන සරණං ගන්ත්වා අත්තනා කතං අපරාධං පකාසෙන්තො **"අච්චයො මං භන්තෙ"**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"අච්චයො"**ති: අපරාධො. **"මං අච්චගමා"**ති: මං අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පවත්තො. **"ධම්මිකං ධම්මරාජාන"**න්ති: එත්ථ ධම්මං චරතීති=ධම්මිකො. ධම්මෙනෙව රාජා ජාතො න පිතිඝාතනාදිනා අධම්මෙනාති=ධම්මරාජා. **"ජීවිතා වොරොපෙසි"**න්ති: ජීවිතා වියොජෙසිං. **"පටිග්ගණ්හාතූ"**ති: ඛමතු. **"ආයතිං සංවරායා"**ති: අනාගතෙ සංවරණත්ථාය, පුන එවරූපස්ස අපරාධස්ස දොසස්ස ඛලිතස්ස අකරණත්ථාය.

"තග්ඝා"ති: එකංසෙන. **"යථා ධම්මං පටිකරොසී"**ති: යථා ධම්මො ඨිතො තථෙව කරොසි, ඛමාපෙසීති වුත්තං හොති. **"තං තෙ මයං පටිග්ගණ්හාමා"**ති: තං තව අපරාධං මයං ඛමාම. **"වුඩ්ඪි හෙසා මහාරාජ අරියස්ස විනයෙ"**ති: එසා මහාරාජ අරියස්ස විනයෙ බුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ වුඩ්ඪි නාම. කතමා? අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථා ධම්මං පටිකරිත්වා ආයතිං සංවරාපජ්ජනා. දෙසනං පන පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තො **"යො අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථා ධම්මං පටිකරොති ආයතිං සංවරං ආපජ්ජතී"**ති ආහ.

"එවං වුත්තෙ"ති: එවං භගවතා වුත්තෙ. **"හන්ද ච දානි මයං භන්තෙ"**ති: එත්ථ හන්දාති, වවස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. සො හි ගමනවවස්සායං කත්වා එවමාහ. **"බහුකිච්චා"**ති: බලවකිච්චා. **"බහුකරණීයා"**ති: තස්සෙව වෙවචනං. **"යස්සදානි ත්වං"**න්ති: යස්ස ඉදානි ත්වං **මහාරාජ** ගමනස්ස **කාලං මඤ්ඤසි** ජානාසි, තස්ස කාලං ත්වමෙව ජානාහීති වුත්තං හොති.

"පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමී"ති: තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං සිරසි පතිට්ඨාපෙත්වා යාව දස්සනවිසයා භගවතො අභිමුඛොව පටික්කමිත්වා දස්සනවිජහනට්ඨානෙ භූමියං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පක්කාමි.

"ඛතායං භික්ඛවෙ රාජා"ති: ඛතො අයං භික්ඛවෙ රාජා. **"උපහතාය"**න්ති: උපහතො අයං. ඉදං වුත්තං හොති. "අයං භික්ඛවෙ රාජා ඛතො උපහතො භින්නපතිට්ඨො ජාතො, තථා තෙන අත්තනාව අත්තා ඛතො යථා අත්තනො ච පතිට්ඨා න ජාතා"ති.[1]

"විරජ"න්ති: රාගරජාදිවිරහිතං. රාගමලාදීනංයෙව විගතත්තා **විගතමලං**. **"ධම්මචක්ඛු"**න්ති: ධම්මෙසු වා චක්ඛුං, ධම්මමයං වා චක්ඛුං. අඤ්ඤෙසු ඨානෙසු තිණ්ණං මග්ගානමෙතං අධිවචනං, ඉධ පන සොතාපත්තිමග්ගස්සෙව. ඉදං වුත්තං හොති. "සචෙ ඉමිනා පිතා ඝාතිතො නාභවිස්ස, ඉදානි ඉධෙව නිසින්නො සොතාපත්තිමග්ගං

1. සී. I. II & III. භාජනොති.

පතන්තො අභවිස්සාති, පාපමිත්තසංසග්ගෙන පනස්ස අන්තරායො ජාතො, එවං සන්තෙපි යස්මා අයං තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා රතනත්තයං සරණං ගතො, තස්මා මම සාසනමහන්තතාය යථා නාම කොචි පුරිසවධං කත්වා පුප්ඵමුට්ඨිමත්තෙන දණ්ඩෙන මුච්චෙය්‍ය, එවමෙවායං ලොහකුම්භියං නිබ්බත්තිත්වා තිංස වස්සසහස්සානි අධො පතන්තො හෙට්ඨිමතලං පත්වා තිංස වස්සසහස්සානි උද්ධං උග්ගච්ඡන්තො පුන උපරිමතලං පාපුණිත්වා මුච්චිස්සතී"ති. ඉදම්පි කිර භගවතා වුත්තමෙව, පාළියං පන න ආරුළ්හං.

ඉමං පන සුත්තං සුත්වා රඤ්ඤො කො ආනිසංසො ලද්ධො? මහා ආනිසංසො ලද්ධො. අයං හි පිතුමාරිතකාලතො පට්ඨාය නෙව රත්තිං න දිවා නිද්දං ලභති, සත්ථාරං පන උපසඞ්කමිත්වා ඉමාය මධුරාය ඔජවතියා ධම්මදෙසනාය සුතකාලතො පට්ඨාය නිද්දං ලභි[1] තිණ්ණං රතනානං මහාසක්කාරං අකාසි, පොථුජ්ජනිකාය සද්ධාය සමන්නාගතො නාම ඉමිනා රඤ්ඤා සදිසො නාහොසි, අනාගතෙ පන "විදිතවිසෙසො" නාම පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සතීති.

ඉදමවොච භගවා අත්තමනා තෙ භික්ඛූ භගවතො භාසිතං අභිනන්දුන්ති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

එවං මෙ සුතං **කොසලෙසූ**ති අම්බට්ඨසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා:- "**කොසලෙසූ**"ති: කොසලා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හිසද්දෙන කොසලාති වුච්චති, තස්මිං කොසලෙසු ජනපදෙසු. පොරාණා පනාහු:- යස්මා පුබ්බෙ මහාපනාද රාජකුමාරං නානානාටකාදීනි[2] දිස්වා සිතමත්තම්පි අකරොන්තං සුත්වා රාජා ආහ: "යො මම පුත්තං හසාපෙති සබ්බාලංකාරෙන තං අලංකරොමී"ති. තතො නඞ්ගලානිපි ඡඩ්ඩෙත්වා මහාජනකායෙ සන්නිපතිතෙ මනුස්සා අතිරෙකානි සත්තවස්සානි නානාකීළායො දස්සෙත්වාපි තං හසාපෙතුං නාසක්ඛිංසු. තතො සක්කො දෙවනාටකං පෙසෙසි. සො දිබ්බනාටකං දස්සෙත්වා හසාපෙසි. අථ තෙ මනුස්සා අත්තනො අත්තනො වසනොකාසාභිමුඛා පක්කමිංසු. තෙ පටිපථෙ මිත්තසුහජ්ජාදයො දිස්වා පටිසන්ථාරං කරොන්තා "කච්චි භො කුසලං කච්චි භො කුසල"න්ති ආහංසු. තස්මා තං කුසලං කුසලන්ති වචනං උපාදාය සො පදෙසො කොසලාති වුච්චතීති.

---

1. සී. II & III. නිද්දං ලභති.
2. සී. II & III. නාටකානි.

"චාරිකං චරමානො"ති: අද්ධානගමනං ගච්ඡන්තො. චාරිකා ච නාමෙසා භගවතො දුවිධා හොති තුරිතචාරිකා ච අතුරිතචාරිකා ච. තත්‍ථ දූරෙපි බොධනෙය්‍යපුග්ගලං දිස්වා තස්ස බොධනත්‍ථාය සහසා ගමනං තුරිතචාරිකා නාම. සා මහාකස්සපපච්චුග්ගමනාදීසු දට්ඨබ්බා. භගවා හි මහාකස්සපත්‍ථෙරං පච්චුග්ගච්ඡන්තො මුහුත්තෙන තිගාවුත මග්ගමගමාසි. ආළවකස්සත්‍ථාය තිංසයොජනං, තථා අඞ්ගුලිමාලස්ස, පුක්කුසාතිස්ස පන පඤ්චචත්තාළීසයොජනං, මහාකප්පිනස්ස වීසංයොජනසතං, ධනියස්සත්‍ථාය සත්තයොජනසතානි අගමාසි ධම්මසෙනාපතිනො සද්ධිවිහාරිකස්ස වනවාසීතිස්සසාමණෙරස්ස තිගාවුතාධිකං වීසං යොජනසතං.

එකදිවසං කිර ථෙරො "තිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං භන්තෙ ගච්ඡාමී"ති ආහ. භගවා "අහම්පි ආගමිස්සාමී"ති වත්වා ආයස්මන්තං ආනන්දං ආමන්තෙසි. "ආනන්ද වීසතිසහස්සානං ඡළභිඤ්ඤානං ආරොචෙහි, භගවා වනවාසීතිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං ගමිස්සතී"ති. තතො දුතියදිවසෙ වීසතිසහස්සභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො ආකාසෙ උප්පතිත්වා වීසං යොජනසතමත්‍ථකෙ තස්ස ගොචරගාමද්වාරෙ ඔතරිත්වා චීවරං පාරුපි.

කම්මන්තං ගච්ඡමානා මනුස්සා දිස්වා "සත්‍ථා නො ආගතො, මා කම්මන්තං අගමිත්‍ථා"ති වත්වා ආසනානි පඤ්ඤපෙත්වා යාගුං දත්වා පාදවත්තං කරොන්තා "කුහිං භන්තෙ භගවා ගච්ඡතී"ති දහරභික්ඛූ පුච්ඡිංසු. "උපාසකා භගවා න අඤ්ඤත්‍ථ ගච්ඡති, ඉධෙව තිස්සසාමණෙරස්ස දස්සනත්‍ථාය ආගතොති; තෙ අම්හාකං කිර කුලූපගත්‍ථෙරස්ස දස්සනත්‍ථාය සත්‍ථා ආගතො, නො වත නො ථෙරො ඔරමත්තකො"ති[1] සොමනස්සජාතා අහෙසුං.

අථ භගවතො භත්තකිච්චපරියොසානෙ සාමණෙරො ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා උපාසකා "මහාභික්ඛුසඞ්ඝො"ති පුච්ඡි. අථස්ස තෙ "සත්‍ථා භන්තෙ ආගතො"ති ආරොචෙසුං සො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පිණ්ඩපාතෙන ආපුච්ඡි. සත්‍ථා තස්ස පත්තං හත්‍ථෙන ගහෙත්වා "අලං තිස්ස නිට්ඨිතං භත්තකිච්ච"න්ති ආහ. තතො උපජ්ඣායං ආපුච්ඡිත්වා අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදිත්වා භත්තකිච්චං අකාසි. අථස්ස භත්තකිච්චපරියොසානෙ සත්‍ථා මඞ්ගලං වත්වා නික්ඛමිත්වා ගාමද්වාරෙ ඨත්වා "කතරො තෙ තිස්ස වසනට්ඨානගමනමග්ගො"ති ආහ. "අයං භගවා"ති මග්ගං දෙසයමානො "පුරතො යාහි තිස්සා"ති. භගවා කිර සදෙවකස්ස ලොකස්ස මග්ගදෙසකො සමානොපි "සකලෙ තිගාවුතෙ මග්ගෙ සාමණෙරං දට්ඨුං ලච්ඡාමී"ති තං මග්ගදෙසකං අකාසි. සො අත්තනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා භගවතො වත්තමකාසි.

1. සී. I. III & E. වත නො ථෙරො න ඔරමත්තකොති.

අථ නං භගවා "කතරො තෙ තිස්ස වඩ්ඪකමො"ති පුච්ඡිත්වා තත්ථ ගන්ත්වා සාමණෙරස්ස නිසීදනපාසාණෙ නිසීදිත්වා "තිස්ස ඉමස්මිං ඨානෙ සුඛං වසී"ති පුච්ඡි. සො ආහ. "ආම භන්තෙ ඉමස්මිං මෙ ඨානෙ වසන්තස්ස සීහව්‍යග්ඝහත්ථිමිගමොරාදීනං සද්දං සුණතො අරඤ්ඤසඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තාය සුඛං වසාමී"ති. අථ නං භගවා "තිස්ස භික්ඛුසංඝං සන්නිපාතෙහි, බුද්ධදායජ්ජං තෙ දස්සාමී"ති වත්වා සන්නිපතිතෙ භික්ඛුසංඝෙ තං උපසම්පාදෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානංයෙව අගමාසීති. අයං තුරිතචාරිකා නාම.

යං පන ගාමනිගමපටිපාටියා දෙවසිකං යොජනඅඩ්ඪයොජනවසෙන පිණ්ඩපාතචරියාදීහි ලොකං අනුග්ගණ්හන්තස්ස ගමනං, අයං අතුරිතචාරිකා නාම. ඉමං පන චාරිකං චරන්තො භගවා මහාමණ්ඩලං මජ්ඣිමමණ්ඩලං අන්තොමණ්ඩලන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං මණ්ඩලානං අඤ්ඤතරස්මිං චරති. තත්ථ මහාමණ්ඩලං නවයොජනසතිකං, මජ්ඣිමමණ්ඩලං ඡයොජනසතිකං, අන්තොමණ්ඩලං තියොජනසතිකං. යදා මහාමණ්ඩලෙ චාරිකං චරිතුකාමො හොති මහාපවාරණාය පවාරෙත්වා පාටිපදදිවසෙ මහාභික්ඛුසංඝපරිවාරො නික්ඛමති. සමන්තා යොජනසතං එකකොලාහලං හොති. පුරිමං පුරිමං ආගතා නිමන්තෙතුං ලභන්ති. ඉතරෙසු ද්වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරො මහාමණ්ඩලෙ ඔසරති. තත්‍ර භගවා තෙසු තෙසු ගාමනිගමෙසු එකාහද්වීහතීහං වසන්තො මහාජනං ආමිසපටිග්ගහෙන අනුග්ගණ්හන්තො ධම්මදානෙන වස්ස විවට්ටූපනිස්සිතං කුසලං වඩ්ඪෙන්තො නවහි මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති.

සචෙ පන අන්තොවස්සෙ භික්ඛූනං සමථවිපස්සනා තරුණා හොති, මහාපවාරණාය අපවාරෙත්වා පවාරණාසංගහං දත්වා කත්තිකපුණ්ණමාය පවාරෙත්වා මාගසිරස්ස පඨමදිවසෙ මහාභික්ඛුසංඝපරිවාරො නික්ඛමිත්වා මජ්ඣිමමණ්ඩලං ඔතරති.

අඤ්ඤෙනපි කාරණෙන මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ චාරිකං චරිතුකාමො චතුමාසං වසිත්වා ව නික්ඛමති. වුත්තනයෙනෙව ඉතරෙසු ද්වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරො මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ ඔසරති. භගවා පුරිමනයෙනෙව ලොකං අනුග්ගණ්හන්තො අට්ඨහි මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති.

සචෙ පන චාතුමාසං වුත්ථවස්සස්සාපි භගවතො වෙනෙය්‍යසත්තා අපරිපක්කින්ද්‍රියා හොන්ති තෙසං ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමයමානො අපරම්පි එකමාසං ද්විතිචතුමාසං වා තත්ථෙව වසිත්වා මහාභික්ඛුසංඝපරිවාරො නික්ඛමති. වුත්තනයෙනෙව ඉතරෙසු ද්වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරො අන්තොමණ්ඩලෙ ඔසරති, භගවා පුරිමනයෙනෙව ලොකං අනුග්ගණ්හන්තො සත්තහි වා ඡහි වා පඤ්චහි වා චතූහි වා මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති.

ඉති ඉමෙසු තීසු මණ්ඩලෙසු යත්ථ කත්ථචි චාරිකං චරන්තො න චීවරාදිහෙතු[1] චරති, අථ ඛො "යෙ දුග්ගතබාලජිණ්ණබ්‍යාධිතා තෙ කදා තථාගතං ආගන්ත්වා පස්සිස්සන්ති, මයි පන චාරිකං චරන්තෙ මහාජනො තථාගතදස්සනං ලභිස්සති, තත්ථ කෙචි චිත්තානි පසාදෙස්සන්ති, කෙචි මාලාදීහි පූජෙස්සන්ති, කෙචි කටච්ඡුභික්ඛං දස්සන්ති, කෙචි මිච්ඡාදස්සනං පහාය සම්මාදිට්ඨිකා භවිස්සන්ති, තං තෙසං භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා"ති එවං ලොකානුකම්පාය[2] චාරිකං චරති.

අපිච චතූහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති. ජඞ්ඝාවිහාරවසෙන සරීරඵාසුකත්ථාය, අට්ඨුප්පත්තිකාලං අභිකඞ්ඛනතාය, භික්ඛූනං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපනත්ථාය. තත්ථ තත්ථ පරිපාකගතින්ද්‍රියෙ බොධනෙය්‍යසත්තෙ බොධනත්ථායාති.

අපරෙහිපි චතූහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති. "බුද්ධං සරණං ගච්ඡිස්සන්තී"ති වා "ධම්මං සරණං ගච්ඡිස්සන්තී"ති වා, "සඞ්ඝං සරණං ගච්ඡිස්සන්තී"ති වා. "මහතා ධම්මවස්සෙන චතස්සො පරිසා සන්තප්පෙස්සාමා"ති වා.

අපරෙහිපි පඤ්චහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති. "පාණාතිපාතා විරමිස්සන්තී තිවා අදින්නාදානා, කාමෙසු මිච්ඡාචාරා, මුසාවාදා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමිස්සන්තී"ති වා.

අපරෙහිපි අට්ඨහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති. "පඨමජ්ඣානං පටිලභිස්සන්තී"ති වා, දුතියං-පෙ-නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලභිස්සන්තී"ති වා.

අපරෙහිපි අට්ඨහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති. "සොතාපත්තිමග්ගං අධිගමිස්සන්තී"ති වා, සොතාපත්තිඵලං-පෙ-අරහත්තඵලං සච්ඡිකරිස්සන්තී"ති වා වාති.

අයං අතුරිතචාරිකා ඉධ චාරිකාති අධිප්පෙතා. සා පනෙසා දුවිධා හොති:- අනිබද්ධචාරිකා, නිබද්ධචාරිකාචාති. තත්ථ යං ගාමනිගමනගරපටිපාටිවසෙනෙව චරති, අයං අනිබද්ධචාරිකා නාම. යං පන එකස්සෙව බොධනෙය්‍යසත්තස්ස අත්ථාය ගච්ඡති, අයං නිබද්ධචාරිකා නාම. එසා ඉධ අධිප්පෙතා. තදා කිර භගවතො පච්ඡිමයාමකිච්චපරියොසානෙ දසසහස්සිම්හි ලොකධාතුයා ඤාණජාලං පත්ථරිත්වා බොධනෙය්‍යබන්ධවං ඔලොකෙන්තස්ස පොක්ඛරසාතිබ්‍රාහ්මණො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨො. අථ භගවා "අයං බ්‍රාහ්මණො මය්හං ඤාණජාලෙ පඤ්ඤායති, අත්ථිනුඛ්වස්ස උපනිස්සයො"ති වීමංසන්තො සොතාපත්තිමග්ගස්ස උපනිස්සයං දිස්වා "එස මයි එතං ජනපදං ගතෙ ලක්ඛණපරියෙසනත්ථං අම්බට්ඨං අන්තෙවාසිං පහිණිස්සති,

1. සී. I. II III & E. චවරාදහෙතු. 2. සී. II. ලොකානුකම්පාය.

සො මයා සද්ධිං වාදපටිවාදං කත්වා නානප්පකාරං අසබ්භවාක්‍යං වක්ඛති, තමහං දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කරිස්සාමි, සො ආචරියස්ස කථෙස්සති, අථස්ස ආචරියො තං කථං සුත්වා ආගම්ම මම ලක්ඛණානි පරියෙසිස්සති, තස්සාහං ධම්මං දෙසිස්සාමි, සො දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සති. දෙසනා මහාජනස්ස සඵලා භවිස්සතී"ති පඤ්චභික්ඛුසතපරිවාරො තං ජනපදං පටිපජ්ජන්තො තෙන වුත්තං:–"**කොසලෙසු චාරිකං චරමානො මහතා භික්ඛුසංඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහී**"ති.

"**යෙන ඉච්ඡානඞ්ගල**"න්ති: යෙන දිසාභාගෙන ඉච්ඡානඞ්ගලං අවසරිතබ්බං, යස්මිං වා පදෙසෙ ඉච්ඡානඞ්ගලං, ඉච්ඡානඞ්කලන්තිපි පාඨො.

"**තදවසරී**"ති: තෙන අවසරි; තං වා අවසරි, තෙන දිසාභාගෙන ගතො, තං වා පදෙසං ගතොති අත්ථො.

"**ඉච්ඡානඞ්ගලෙ විහරති ඉච්ඡානඞ්ගලවනසණ්ඩෙ**"ති: ඉච්ඡානඞ්ගලං උපනිස්සාය ඉච්ඡානඞ්ගලවනසණ්ඩෙ සීලක්ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා සමාධිකොන්තං උස්සාපෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසරං පරිවත්තයමානො ධම්මරජා යථාභිරුචි තෙන විහාරෙන විහරති.

"**තෙන ඛො පන සමයෙනා**"ති: යෙන සමයෙන භගවා තත්ථ විහරති තෙන සමයෙන, තස්මිං සමයෙති අත්ථො.

බ්‍රහ්මං අණතීති **බ්‍රාහ්මණො,** මන්තෙ සජ්ඣායතීති අත්ථො. ඉදමෙව හි ජාතිබ්‍රාහ්මණානං නිරුත්තිවචනං, අරියා පන බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණාති වුච්චන්ති.

"**පොක්ඛරසාදී**"ති: ඉදං තස්ස නාමං, පොක්ඛරසාතීතිපි වුච්චති. තස්ස කිර කායො සෙතපොක්ඛරසදිසො දෙවනගරෙ උස්සාපිත රජතතොරණං විය සොභති, සීසං පනස්ස කාලවණ්ණං ඉන්දනීලමණිමයං විය, මස්සුපි චන්දමණ්ඩලෙ කාලමෙඝරාජි විය ඛායති, අක්ඛීනි නීලුප්පලසදිසානි, නාසා රජතපනාළිකාවිය සුවට්ටිතා සුපරිසුද්ධා, හත්ථපාදතලානි චෙව මුඛඤ්ච කතලාඛාපරිකම්මං විය සොභන්ති. අතිසොභග්ගප්පත්තො බ්‍රාහ්මණස්ස අත්තභාවො. අරාජකට්ඨානෙ රාජානං කාතුං යුත්තමිමං බ්‍රාහ්මණං එවමෙසස්සිරිකො, ඉති නං පොක්ඛරසදිසත්තා පොක්ඛරසාදීති සඤ්ජානන්ති.

අයං පන කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙපි තිණ්ණං වෙදානං පාරගො දසබලස්ස දානං දත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. සො තතො මනුස්සලොකං ආගච්ඡන්තො මාතුකුච්ඡිවාසං ජිගුච්ඡිත්වා හිමවන්තප්පදෙසෙ මහාසරෙ පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්ති. තස්ස ච සරස්ස අවිදූරෙ තාපසො පණ්ණසාලාය වසති, සො තීරෙ ඨිතො තං පදුමං දිස්වා "ඉදං පදුමං අවසෙසපදුමෙහි මහන්තතරං, පුප්ඵිතකාලෙ තං

ගහෙස්සාමී"ති චින්තෙසි. තං සත්තාහෙනපි න පුප්ඵි. තාපසො "කස්මා නු බො ඉදං සත්තාහෙනපි න පුප්ඵති? හන්ද නං ගණ්හෙස්සාමී"ති ඔතරිත්වා ගණ්හි. තං තෙන නාළතො ඡින්නමත්තං යෙව පුප්ඵිතං. අථස්ස අබ්භන්තරෙ සුවණ්ණචුණ්ණපිඤ්ජරං විය රජතබිම්බකං පදුමරෙණුපිඤ්ජරං පසන්නවණ්ණං දාරකං අද්දස. සො "මහාපුඤ්ඤො එස භවිස්සති, හන්ද නං ජග්ගිස්සාමී"ති පණ්ණසාලං නෙත්වා පටිජග්ගිත්වා සත්තවස්සිකකාලතො පට්ඨාය තයො වෙදෙ උග්ගණ්හාපෙසි. දාරකො තිණ්ණං වෙදානං පාරං ගන්ත්වා පණ්ඩිතො ව්‍යත්තො ජම්බුදීපෙ අග්ගබ්‍රාහ්මණො අහොසි. සො අපරෙන සමයෙන රඤ්ඤො කොසලස්ස සිප්පං දස්සෙසි. අථස්ස සිප්පෙ පසන්නො රාජා උක්කට්ඨං නාම මහානගරං බ්‍රහ්මදෙය්‍යං අදාසි. ඉති නං පොක්ඛරෙ සයිතත්තා පොක්ඛරසාතීති පි සඤ්ජානන්ති.

"උක්කට්ඨං අජ්ඣාවසතී"ති: උක්කට්ඨනාමකෙ නගරෙ වසති, අභිභවිත්වා වා ආවසති; තස්ස නගරස්ස සාමිකො හුත්වා යාය මරියාදාය තත්ථ වසිතබ්බං තාය මරියාදාය වසති. තස්ස කිර නගරස්ස වත්ථුං උක්කා ඨපෙත්වා උක්කාසු ජලමානාසු අග්ගහෙසුං, තස්මා තං උක්කට්ඨන්ති වුච්චති. ඔක්කට්ඨන්තිපි පාඨො. සො එවත්ථො, උපසග්ගවසෙනෙත්ථ භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං වෙදිතබ්බං. තස්ස අනුප්පයොගත්තා ච සෙසපදෙසු පනෙත්ථ ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො පරියෙසිතබ්බං.

"සත්තුස්සද"න්ති: සත්තෙහි උස්සදං, උස්සන්නං බහුජනං ආකිණ්ණමනුස්සං පොසාවනියහත්ථිඅස්සමොරමිගාදිඅනෙකසත්තසමාකිණ්ණඤ්චාති අත්ථො. යස්මා පනෙතං නගරං බහි ආවිජ්ඣිත්වා ජාතෙන හත්ථිඅස්සාදීනං ඝාසතිණෙන චෙව ගෙහච්ඡදනතිණෙන ච සම්පන්නං, තථා දාරුකට්ඨෙහි චෙව ගෙහසම්භාරකට්ඨෙහි ච, යස්මා චස්ස අබ්භන්තරෙ වට්ටචතුරස්සාදිසණ්ඨානා බහුපොක්ඛරණියො ජලජකුසුමවිචිත්තානි ච බහි අනෙකානි තළාකානි උදකස්ස නිච්චභරිතානෙව හොන්ති, තස්මා **සතිණකට්ඨොදක**න්ති වුත්තං.

සහ ධඤ්ඤෙන=**සධඤ්ඤං,** පුබ්බණ්ණාපරණ්ණභෙදං බහුධඤ්ඤසන්නිචයන්ති අත්ථො. එත්තාවතා යස්මිං නගරෙ බ්‍රාහ්මණො සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රාජලීළාය වසති තස්ස සම්පත්ති දීපිතා හොති.

රාජතො ලද්ධං භොග්ගං **රාජභොග්ගං.** "කෙන දින්න"න්ති චෙ? **රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නං.** **"රාජදාය"**න්ති: රඤ්ඤො දායභූතං, දායජ්ජන්ති අත්ථො. **"බ්‍රහ්මදෙය්‍ය"**න්ති: සෙට්ඨදෙය්‍යං, ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රාජසංඛෙපෙන භුඤ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො.

අථ වා රාජභොග්ගන්ති සබ්බං ඡෙජ්ජභෙජ්ජං අනුසාසන්තෙන තිත්ථපබ්බතාදිසු[1] සුංකෙ ගණ්හන්තෙන සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා

1 E. නදීතිත්ථපබ්බතාදිසු

රඤ්ඤො හුත්වා භුඤ්ජිතබ්බං. **"රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නං රාජදාය"**න්ති: එත්ථ තං නගරං රඤ්ඤා දින්නත්තා රාජදායං, දායකරාජදීපනත්ථං පනස්ස රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නන්ති ඉදං වුත්තං. **"බ්‍රහ්මදෙය්‍ය"**න්ති: සෙට්ඨදෙය්‍යං, යථා දින්නං න පුන ගහෙතබ්බං හොති නිස්සට්ඨං පරිච්චත්තං එවං දින්නන්ති අත්ථො.

"අස්සොසී"ති: සුණි, උපලභි, සොතද්වාරසම්පත්තවචනනිග්ඝොසානුසාරෙන අඤ්ඤාසි.

"ඛො"ති: අවධාරණත්ථෙ පදපූරණමත්තෙ වා නිපාතො. තත්ථ අවධාරණත්ථෙන අස්සොසි එව, නාස්ස කොචි සවනන්තරායො අහොසීති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. පදපූරණෙන පදබ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාමත්තමෙව, ඉදානි යමත්ථං බ්‍රාහ්මණො පොක්ඛරසාති අස්සොසි තං පකාසෙන්තො **"සමණො ඛලු භො ගොතමො"**ති ආදිමාහ. තත්ථ සමිතපාපත්තා **සමණො**ති වෙදිතබ්බො. වුත්තං හෙතං:-"සමිතාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා"ති ආදි. භගවා ච අනුත්තරෙන අරියමග්ගෙන සමිතපාපො, තෙනස්ස යථාභුච්චගුණාධිගතමෙතං නාමං යදිදං සමණොති. **"ඛලූ"**ති: අනුස්සවනත්ථෙ නිපාතො. **"භො"**ති: බ්‍රාහ්මණස්ස ජාතිසමුදාගතං ආලපනමත්තං. වුත්තම්පි හෙතං:-"භොවාදි නාම සො හොති, සචෙ හොති සකිඤ්චනො"ති.

ගොතමොති භගවන්තං ගොත්තවසෙන පරිකිත්තෙති. තස්මා **"සමණො ඛලු භො ගොතමො"**ති එත්ථ සමණො කිර භො ගොතමගොත්තොති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

"සක්‍යපුත්තො"ති: ඉදං පන භගවතො උච්චාකුලපරිදීපනං. **"සක්‍යකුලා පබ්බජිතො"**ති: සද්ධාපබ්බජිතභාවදීපනං, කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන අනභිභූතො අපරික්ඛීණංයෙව තං කුලං පහාය සද්ධා පබ්බජිතොති වුත්තං හොති, තතො පරං වුත්තත්ථමෙව.

"තං ඛො පනා"ති: ආදි සාමඤ්ඤඵලෙ වුත්තමෙව. **"සාධු ඛො පනා"**ති: සුන්දරං ඛො පන, අත්ථාවහං සුඛාවහන්ති වුත්තං හොති. **"තථාරූපානං අරහත"**න්ති: යථාරූපො සො භවං ගොතමො එවරූපානං යථාභූතගුණාධිගමෙන ලොකෙ අරහන්තොති ලද්ධසද්දානං අරහතං **"දස්සනං හොතී"**ති:පසාදසොම්මානි අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා දස්සනමත්තම්පි සාධු හොතීති එවං අජ්ඣාසයං කත්වා.

"අජ්ඣායකො"ති: ඉදං "නදානි මෙ ඣායන්ති නදානි මෙ ඣායන්තී"ති ඛො වාසෙට්ඨ අජ්ඣායකා අජ්ඣායකාත්වෙව දුතියං අක්ඛරං උපනිබ්බත්ත"න්ති එවං පඨමකප්පිකකාලෙ ඣානවිරහිතානං බ්‍රාහ්මණානං ගරහවචනං උප්පන්නං. ඉදානි පන අජ්ඣායතීති අජ්ඣායකො, මන්තෙ පරිවත්තෙතීති ඉමිනා අත්ථෙන පසංසාවචනං කත්වා වොහරන්ති, මන්තෙ ධාරෙතීති **මන්තධරො.**

"තිණ්ණං වෙදාන"න්ති: ඉරුවෙබ්බදයජුබ්බෙබ්බදසාමවෙදානං. ඔට්ඨපහත කරණවසෙන පාරං ගතොති **පාරගූ.** සහ නිඝණ්ඩුනා ච කෙටුභෙන ච **සනිඝණ්ඩුකෙටුභානං.** නිඝණ්ඩූති නාමනිඝණ්ඩු, රුක්ඛාදීනං වෙවචනප්පකාසකං සත්ථං. "කෙටුභ"න්ති කිරියා කප්පවිකප්පො, කවීනං උපකාරාය සත්ථං. සහ අක්ඛරප්පභෙදෙන **සාක්ඛරප්පභෙදානං.** "අක්ඛරප්පභෙදෙ"ති සික්ඛා ච නිරුත්ති ච.

"ඉතිහාසපඤ්චමාන"න්ති: අථබ්බනවෙදං චතුත්ථං කත්වා ඉතිහ ආස ඉතිහ ආසාති ඊදිසවචනපටිසංයුත්තො පුරාණකථාසංඛාතො ඉතිහාසො පඤ්චමො එතෙසන්ති=ඉතිහාසපඤ්චමා, තෙසං ඉතිහාස පඤ්චමානං.

පදං තදවසෙසඤ්ච ව්‍යාකරණං අධියති වෙදෙතිචාති **පදකො වෙය්‍යාකරණො. ලොකායතං** වුච්චති විතණ්ඩවාදසත්ථං.

"මහාපුරිසලක්ඛණ"න්ති: මහාපුරිසානං බුද්ධාදීනං ලක්ඛණදීපකං ද්වාදසසහස්සගන්ථප්පමාණං සත්ථං. යත්ථ සොළසසහස්සගාථාපදපරිමාණා බුද්ධමන්තා නාම අහෙසුං යෙසං වසෙන ඉමිනා ලක්ඛණෙන සමන්නාගතා බුද්ධා නාම හොන්ති ඉමිනා පච්චෙකබුද්ධා ච අග්ගසාවකා අසීතිමහාසාවකා බුද්ධමාතා බුද්ධපිතා අග්ගුපට්ඨාකො අග්ගුපට්ඨායිකා රාජා චක්කවත්තීති අයං විසෙසො පඤ්ඤායති.

"අනවයො"ති: ඉමෙසු ලොකායත මහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනූනො පරිපූරකාරී, අවයො න හොතීති වුත්තං හොති. අවයො නාම යො තානි අත්ථතො ච ගන්ථතො ච සන්ධාරෙතුං න සක්කොති.

"අනුඤ්ඤාතපටිඤ්ඤාතො"ති: අනුඤ්ඤාතො චෙව පටිඤ්ඤාතො ච. ආචරියෙන "යමහං ජානාමි තං ත්වං ජානාසී"ති ආදිනා නයෙන අනුඤ්ඤාතො "ආම ආචරියා"ති අත්තනා තස්ස පටිවචනදානපටිඤ්ඤාය පටිඤ්ඤාතොති අත්ථො. කතරස්මිං අධිකාරෙ? **සකෙ ආචරියකෙ තෙවිජ්ජකෙ පාවචනෙ.**

"අයං තාතා"ති: එස කිර බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි. "ඉමස්මිං ලොකෙ අහං බුද්ධොති අහං බුද්ධොති උග්ගතස්ස නාමං ගහෙත්වා බහුජනා විචරන්ති, තස්මා න මෙ අනුස්සවමත්තෙනෙව උපසංකමිතුං යුත්තං, එකච්චංහි උපසඞ්කමන්තස්ස අපක්කමනම්පි ගරු හොති, අනත්ථොපි උප්පජ්ජති, යන්නූනාහං මම අන්තෙවාසිකං පෙසෙත්වා බුද්ධො වා නොවාති ජානිත්වා ච උපසඞ්කමෙය්‍යන්ති තස්මා මාණවං ආමන්තෙත්වා "අයං තාතා"ති ආදිමාහ.

"තං භවන්ත"න්ති: තස්ස භොතො. **"තථා සන්තං යෙව"**ති: තථා සතො යෙව, එත්ථ හි ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථවසෙනෙව උපයොගවචනං.

"යථා කථං පනාහං භො තං"න්ති: එත්ථ **කථං පනාහං භො තං භවන්තං ගොතමං ජානිස්සාමි,** යථා සක්කා සො ඤාතුං තථා මෙ

ආවික්ඛාති අත්ථො. **සථා**ති වා නිපාතමත්තමෙව එතං. "කථ"න්ති අයං ආකාර පුච්ඡා. "කෙනාකාරෙනාහං තං භවන්තං ගොතමං ජානිස්සාමී"ති අත්ථො.

එවං වුත්තෙ කිර තං උපජ්ඣායො "කිං ත්වං තාත පථවියං ඨිතො පථවිං න පස්සාමීති විය චන්දිමසුරියානං ඔභාසෙ ඨිතො චන්දිම සුරියෙ න පස්සාමීති විය වදසී"ති ආදීනි වත්වා ජානනාකාරං දස්සෙන්තො **ආගතානි ඛො තාතා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"මන්තෙසූ"**ති: වෙදෙසු. "තථාගතො කිර උප්පජ්ජිස්සතී"ති පටිගච්චෙව සුද්ධාවාසා දෙවා වෙදෙසු ලක්ඛණානි පක්ඛිපිත්වා "බුද්ධ මන්තා නාම එතෙ"ති බ්‍රාහ්මණවෙසෙන වෙදෙ වාචෙන්ති, තදනුසාරෙන මහෙසක්ඛා සත්තා තථාගතං ජානිස්සන්තීති, තෙන පුබ්බෙ වෙදෙසු මහාපුරිසලක්ඛණානි ආගච්ඡන්ති, පරිනිබ්බුතෙ පන තථාගතෙ අනුක්කමෙන අන්තරධායන්ති තෙන එතං එතරහි නත්ථි.

"මහාපුරිසස්සා"ති: පණිධිසමාදානඤාණකරුණාදිගුණමහතො පුරිසස්ස. **"ද්වෙව ගතියො"**ති: ද්වෙ එව නිට්ඨා. කාමඤ්චායං ගතිසද්දො "පඤ්ච ඛො ඉමා සාරිපුත්ත ගතියො"ති ආදීසු භවභෙදෙ වත්තති, "ගති මිගානං පවන"න්ති ආදීසු නිවාසනට්ඨානෙ, "එවං අධිමත්තගතිමන්තො"ති ආදීසු පඤ්ඤාය, "ගති ගත"න්ති ආදීසු විසමභාවෙ. ඉධ පන නිට්ඨායං වත්තතීති වෙදිතබ්බො. තත්ථ කිඤ්චාපි යෙහි[1] සමන්නාගතො රාජා[2] හොති න තෙහෙව බුද්ධො හොති. ජාතිසාමඤ්ඤතො පන තානි යෙවාති වුච්චන්ති. තෙන වුත්තං **යෙහි සමන්නාගතස්සා**ති.[3]

"සචෙ අගාරං අජ්ඣාවසතී"ති: යදි අගාරෙ වසති. **"රාජා හොති චක්කවත්තී"**ති: චතූහි අච්ඡරියධම්මෙහි සඞ්ගහවත්ථූහි ච ලොකං රඤ්ජනතො **රාජා**; චක්කරතනං වත්තෙතීති චතූහි සම්පත්තිචක්කෙහි වත්තතීති තෙහි ච පරං වත්තෙතීති පරහිතාය ච ඉරියාපථචක්කානං වත්තො එතස්මිං අත්ථීති=**චක්කවත්තී**. එත්ථ ච **රාජා**ති සාමඤ්ඤං, **චක්කවත්තී**ති විසෙසනං. ධම්මෙන චරතීති=ධම්මිකො, ඤායෙන සමෙන පවත්තතීති අත්ථො. ධම්මෙන රජ්ජං ලභිත්වා රාජා ජාතොති=**ධම්මරාජා**; පරහිතධම්මකරණෙන වා ධම්මිකො. අත්තහිත ධම්මකරණෙන ධම්මරාජා.

චතුරන්තාය ඉස්සරොති=**චාතුරන්තො**. චතුසමුද්දන්තාය චතුබ්බිධ දීපභූසිතාය ච පථවියා ඉස්සරොති අත්ථො.

අජ්ඣත්තං කොධාදිපච්චත්ථිකෙ බහිද්ධා ච සබ්බරාජානො විජෙසීති-**විජිතාවී**. **"ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො"**ති: ජනපදෙ ධුවභාවං ථාවරභාවං වා පත්තො. න සක්කා කෙනචි චාලෙතුං, ජනපදො වා තම්හි ථාවරියප්පත්තො, අනුස්සුක්කො සකම්මනිරතො අචලො

1. E. යෙහිලක්ඛණෙහි. 2. E. රාජචක්කවත්තී.
3. සී. I & III. යෙනසමන්නාගතස්සාති.

අසම්පවෙධීති ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො. **"සෙය්‍යථිදං"**ති: නිපාතො
තස්ස ත කතමානීති අත්ථො. චක්කරතනන්ති ආදීසු චක්කඤ්ච
තං රතිජනනට්ඨෙන රතනඤ්චාති=**චක්කරතනං**. එසනයො සබ්බත්ථ.
ඉමෙසු පන රතනෙසු අයං චක්කවත්තිරාජා චක්කරතනෙන අජිතං
ජිනාති, හත්ථිඅස්සරතනෙහි විජිතෙ යථාසුඛං අනුවිචරති, පරිනා
යකරතනෙන විජිතමනුරක්ඛති, සෙසෙහි උපභොගසුඛමනුභවති,
පඨමෙන චස්ස උස්සාහසත්තියොගො පච්ඡිමෙන මන්තසත්ති
යොගො හත්ථිඅස්සගහපතිරතනෙහි පභුසත්තියොගො සුපරිපුණ්ණො
හොති, ඉත්ථිමණිරතනෙහි තිවිධසත්ති යොගඵලං, සො ඉත්ථිමණි
රතනෙහි භොගසුඛමනුභවති, සෙසෙහි ඉස්සරියසුඛං, විසෙසතො
චස්ස පුරිමානි තීණි අදොසකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන
සම්පජ්ජන්ති, මජ්ඣිමානි අලොභකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන,
පච්ඡිම මෙකං අමොහකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙනාති වෙදිතබ්බං
අයමෙත්ථ සංඛෙපො. විත්ථාරො පන බොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තෙ රතන
සුත්තස්ස උපදෙසතො ගහෙතබ්බො.

"පරොසහස්ස"න්ති: අතිරෙකසහස්සං. **"සූරා"**ති: අභීරුක
ජාතිකා. **"වීරඞ්ගරූපා"**ති: දෙවපුත්තසදිසකායා. එවං තාවෙකෙ
වණ්ණයන්ති. අයං පනෙත්ථ සභාවො. **වීරා**ති උත්තමසූරා වුච්චන්ති,
වීරානං අඞ්ගං-වීරඞ්ගං, වීරකාරණං වීරියන්ති වුත්තං හොති, වීරඞ්ගං
රූපං එතෙසන්ති-**වීරඞ්ගරූපා,** විරියමයසරීරා වියාති වුත්තං හොති.
"පරසෙනප්පමද්දනා"ති: සචෙ පටිමුඛං තිට්ඨෙය්‍ය පරසෙනා තං
මද්දිතුං සමත්ථාති අධිප්පායො. **"ධම්මෙනා"**ති: පාණො න
හන්තබ්බොති ආදිනා පඤ්චසීලධම්මෙන.

"අරහං හොති සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ විවට්ටච්ඡදො"ති:
එත්ථ රාගදොසමොහමානදිට්ඨිඅවිජ්ජාදුච්චරිතඡදනෙහි සත්තහි පටිච්ඡ
න්නෙ කිලෙසන්ධකාරලොකෙ තං ඡදනං විවට්ටෙත්වා සමන්තතො
සඤ්ජාතාලොකො හුත්වා ඨිතොති=විවට්ටච්ඡදො. තත්ථ පඨමෙන
පදෙන පූජාරහතා, දුතියෙන තස්සා හෙතු, යස්මා සම්මාසම්බුද්ධො
තතියෙන බුද්ධත්තහෙතුභූතා විවට්ටච්ඡදතා වුත්තාති වෙදිතබ්බා.
අථ වා විවට්ටො ච විච්ඡදො චාති=විවට්ටච්ඡදො. වට්ටරහිතො ඡදන
රහිතොචාති වුත්තං හොති. තෙන අරහං වට්ටාභාවෙන, සම්මා
සම්බුද්ධො ඡදනාභාවෙනාති එවං පුරිමපදද්වයස්සෙව හෙතුද්වයං
වුත්තං හොති. දුතියවෙසාරජ්ජෙන චෙත්ථ පුරිමසිද්ධි, පඨමෙන දුතිය
සිද්ධි, තතියචතුත්ථෙහි තතියසිද්ධි හොති. පුරිමඤ්ච ධම්මචක්ඛුං දුතියං
බුද්ධචක්ඛුං තතියං සමන්තචක්ඛුං සාධෙතීති වෙදිතබ්බං. **"ත්වං
මන්තානං පටිග්ගහෙතා"**ති: ඉමිනාස්ස මන්තෙ සූරභාවං ජනෙති.
සොපි තාය ආචරියකථාය ලක්ඛණෙසු විගතසම්මොහො එකො
භාසජාතො විය බුද්ධමන්තෙ සම්පස්සමානො **එවම්භොති** ආහ.
තස්සත්ථො යථා භො ත්වං වදසි එවං කරිස්සාමීති. **"වළවාරථ**

මාරුළ්හා"ති: වළවායුත්තං රථං අභිරුහිත්වා. බ්‍රාහ්මණො කිර යෙන රථෙන සයං විචරති තමෙව දත්වා මාණවං පෙසෙසි. මාණවාපි පොක්ඛරසාදිස්සෙව අන්තෙවාසිකා. සො කිර තෙසං "අම්බට්ඨෙන සද්ධිං ගච්ඡථා"ති සඤ්ඤං අදාසි. **"යාවතිකා යානස්ස භූමී"**ති: යත්තකං සක්කා හොති යානෙන ගන්තුං. **"යානා පච්චොරොහිත්වා"**ති: අභූමිං වාරකොට්ඨකසමීපං ගන්ත්වා යානතො පච්චොරොහිත්වා.

"තෙන ඛො පන සමයෙනා"ති: යස්මිං සමයෙ අම්බට්ඨො ආරාමං පාවිසි තස්මිං පන සමයෙ, ඕතමජ්ඣන්තිකසමයෙ. කස්මා පන තස්මිං සමයෙ චඞ්කමන්තීති? පණීතභොජනපච්චයස්ස ථිනමිද්ධස්ස විනොදනත්ථං. දිවාපධානිකා වා තෙ තාදිසානං හි පච්ඡාභත්තං චඞ්කමිත්වා නහායිත්වා සරීරං උතුං ගණ්හාපෙත්වා නිසජ්ජ සමණධම්මං කරොන්තානං චිත්තං එකග්ගං හොති. **"යෙන තෙ භික්ඛූ"**ති: සො කිර "කුහිං සමණො ගොතමො"ති පරිවෙණතො පරිවෙණං ආගන්ත්වා පුච්ඡිත්වා ච පවිසිස්සාමීති විලොකෙන්තො අරඤ්ඤෙ හත්ථිවිය මහාචඞ්කමෙ චඞ්කමමානෙ පංසුකූලිකෙ භික්ඛූ දිස්වා තෙසං සන්තිකං අගමාසි. තං සන්ධාය "යෙන තෙ භික්ඛූ"ති ආදි වුත්තං. **"දස්සනායා"**ති: දට්ඨුං, පස්සිතුකාමා හුත්වාති අත්ථො. **"අභිඤ්ඤාත කොලඤ්ඤො"**ති: පාකටකුලජො. තදා කිර ජම්බුදීපෙ අම්බට්ඨකුලං නාම පාකටං කුලමහොසි. **"අභිඤ්ඤාතස්සා"**ති: රූපජාතිමන්තකුලප්පදෙසෙහි පාකටස්ස. **"අගරූ"**ති: අභාරියො, යොහි අම්බට්ඨං ඤාපෙතුං සක්කුණෙය්‍ය තස්ස තෙන සද්ධිං කථාසල්ලාපො ගරු භවෙය්‍ය. "භගවතො පන තාදිසානං මාණවානං සහස්සෙනාපි පඤ්හං පුට්ඨස්ස විස්සජ්ජනෙ දන්ධායිතත්තං නත්ථී"ති මඤ්ඤමානා **අගරු ඛො පනාති** චින්තයිංසු.

"විහාරො"ති: ගන්ධකුටිං සන්ධාය ආහංසු. **"අතරමානො"**ති: අතරන්තො සණිකං පදපමාණට්ඨානෙ පදං නික්ඛිපන්තො වත්තං කත්වා සුසම්මට්ඨං මුත්තාදලසින්දුවාරසන්ථරසදිසං වාලිකං අවිනාසෙන්තොති අත්ථො.

"ආලින්ද"න්ති: පමුඛං. **"උක්කාසිත්වා"**ති: උක්කාසිතසද්දං කත්වා. **"අග්ගළ"**න්ති: කවාටං. **"ආකොටෙහී"**ති: අග්ගනඛෙන ඊසකං කුඤ්චිකාඡිද්දසමීපෙ කොටෙහීති වුත්තං හොති. ද්වාරං කිර අතිඋපරි අමනුස්සා අතිහෙට්ඨා දීඝජාතිකා කොටෙන්ති, තථා අනාකොටෙත්වා මජ්ඣෙ ඡිද්දසමීපෙ කොටෙතබ්බන්ති ඉදං ද්වාරකොට්ටනවත්තන්ති දීපෙන්තා වදන්ති.

"**විවරි භගවා ද්වාර**"න්ති: න භගවා උට්ඨාය ද්වාරං විවරි. "විවරීයතූ"ති පන හත්ථං පසාරෙසි. තතො භගවා "තුම්හෙහි අනෙකාසු කප්පකොටීසු දානං දදමානෙහි න සහත්ථා ද්වාරවිවරණකම්මං කතන්ති සයමෙව ද්වාරං විවටං. තං පන යස්මා භගවතො මනෙන විවටං තස්මා **විවරි භගවා ද්වාර**න්ති වත්තුං වට්ටති.

"භගවතා සද්ධිං සම්මොදිංසූ"ති: යථා ඛමනීයාදීනි පුච්ඡන්තො භගවා තෙහි එවං තෙපි භගවතා සද්ධිං සම්පවත්තමොදා අහෙසුං. සීතොදකං විය උණ්හොදකෙන සම්මොදිතං එකීභාවං අගමංසු. යාය ච "කච්චි භො ගොතම ඛමනීයං කච්චි යාපනීයං කච්චි භොතො ච ගොතමස්ස ගොතමසාවකානඤ්ච අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරො චා"ති ආදිකාය කථාය සම්මොදිංසු. තං පීතිපාමොජ්ජසඞ්ඛාතසම්මොදජනනතො සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො ච සම්මොදනීයං, අත්ථබ්‍යඤ්ජනමධුරතාය සුචිරම්පි කාලං සාරෙතුං නිරන්තරං පවත්තෙතුං අරහරූපතො සරිතබ්බභාවතො ච සාරණීයං, සුය්‍යමානසුඛතො සම්මොදනීයං, අනුස්සරියමානසුඛතො සාරණීයං, තථා බ්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතාය සම්මොදනීයං, අත්ථපරිසුද්ධතාය සාරණීයන්ති, එවං අනෙකෙහි පරියායෙහි සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා පරියොසාපෙත්වා නිට්ඨපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. **"අම්බට්ඨො පන මාණවො"**ති: සො කිර භගවතො රූපසම්පත්තියං චිත්තප්පසාදමත්තම්පි අකත්වා දසබලං අපසාදෙස්සාමීති උදරෙ බද්ධසාටකං මුඤ්චිත්වා කණ්ඨෙ ඔලම්බෙත්වා එකෙන හත්ථෙන දසාකණ්ණං ගහෙත්වා චඞ්කමං අභිරුහිත්වා කාලෙන උරං කාලෙන බාහුං කාලෙන පිට්ඨිං දස්සෙන්තො කාලෙන හත්ථවිකාරං කාලෙන භමුකවිකාරං කරොන්තො "කච්චි වො භො ගොතම ධාතුසමතා, කච්චි භික්ඛාහාරෙන න කිලමථ, අකිලමන්තාකාරොයෙව ච පන වො පඤ්ඤායති, ථූලානි හි වො අඞ්ගපච්චඞ්ගානි, පාසාදිකත්ථ, ගතගතට්ඨානෙ වො බහුජනා රාජපබ්බජිතොතිච බුද්ධොතිච උපපන්නබහුමානා පණීතං ඔජවන්තමාහාරං දෙන්ති, පස්සථ භො ගෙහං චිත්තසාලා විය දිබ්බපාසාදො විය, ඉමං මඤ්චං පස්සථ, බිම්බොහනං පස්සථ, කිං එවරූපෙ ඨානෙ වසන්තස්ස සමණධම්මං කාතුං දුක්කර"න්ති එවරූපං උප්පණ්ඩනකථං අනාචාරභාවසාරණීයං කථෙති. තෙන වුත්තං **"අම්බට්ඨො පන මාණවො චඞ්කමන්තොපි නිසින්නෙන භගවතා කඤ්චි කඤ්චි කථං සාරාණීයං වීතිසාරෙති, ඨිතොපි නිසින්නෙන භගවතා කඤ්චි කඤ්චි කථං සාරාණීයං වීතිසාරෙතී"**ති.

"අථ ඛො භගවා"ති: අථ භගවා "අයං මාණවො හත්ථං පසාරෙත්වා භවග්ගං ගහෙතුකාමො විය, පාදං පසාරෙත්වා අවීචිං විචරිතුකාමො විය, මහාසමුද්දං තරිතුකාමො විය, සිනෙරුං ආරොහිතුකාමො විය ච අට්ඨානෙ වායමති, හන්ද තෙන සද්ධිං මන්තෙමී"ති අම්බට්ඨං මාණවං එතදවොච.

"ආචරියපාචරියෙහී"ති: ආචරියෙහි ච තෙසං ආචරියෙහි ච; **"ගච්ඡන්තො වා"**ති: එත්ථ කාමං තීසු ඉරියාපථෙසු බ්‍රාහ්මණො ආචරියෙන බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං සල්ලපිතුමරහති. "අයං පන මාණවො මාණත්ථද්ධතාය කථාපලාසං කරොන්තො චත්තාරොපි ඉරියාපථෙ යොජෙස්සාමී"ති **"සයානො වා හි භො ගොතම සයානෙනා"**ති

ආහ. තතො කිර තං භගවා "අම්බට්ඨ ගච්ඡන්තස්ස වා ගච්ඡන්තෙන, ඨිතස්ස වා ඨිතෙන, නිසින්නස්ස වා නිසින්නෙන ආචරියෙන සද්ධිං කථා නාම සබ්බාචරියෙසු ලබ්භති, ත්වං පන සයානො සයානෙන ආචරියෙන සද්ධිං කථෙසි, කිං තෙන ආචරියො ගොරූපං උදාහු තුව"න්ති ආහ. සො කුජ්ඣිත්වා **යෙ ච ඛො තෙ භො ගොතම මුණ්ඩකා**ති ආදිමාහ. තත්ථ මුණ්ඩෙ මුණ්ඩාති, සමණෙ සමණාති, ච වත්තුං වට්ටෙය්‍ය, අයං පන හීළෙන්තො "**මුණ්ඩකා සමණකා**"ති ආහ.

"**ඉබ්භා**"ති: ගහපතිකා. "**කිණ්හා**"ති: කණ්හා, කාළකාති අත්ථො. "**බන්ධුපාදාපච්චා**"ති: එත්ථ බන්ධූති බ්‍රහ්මා අධිප්පෙතො, තං හි බ්‍රාහ්මණා පිතාමහොති වොහරන්ති. පාදානං අපච්චා=පාදාපච්චා, බ්‍රහ්මුනො පිට්ඨිපාදතො ජාතාති අධිප්පායො. තස්ස කිර අයං ලද්ධි:- "බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුනො මුඛතො නික්ඛන්තා, ඛත්තියා උරතො, වෙස්සා නාභිතො, සුද්දා ජන්නුතො, සමණා පිට්ඨිපාදතො"ති එවං කථෙන්තො ච පනෙස කිඤ්චාපි අනියමෙත්වා කථෙති. අථ ඛො "භගවන්තමෙව වදාමී"ති කථෙති. අථ භගවා "අයං අම්බට්ඨො ආගතකාලතො පට්ඨාය මයා සද්ධිං කථයමානො මානමෙව නිස්සාය කථෙති, ආසිවිසං ගීවාය ගණ්හන්තො විය අග්ගික්ඛන්ධං ආලිඞ්ගන්තො විය මත්තවරවාරණං සොණ්ඩාය පරාමසන්තො විය අත්තනො පමාණං න ජානාති, හන්ද නං ජානාපෙස්සාමී"ති චින්තෙත්වා **අත්ථිකවතො ඛො පන තෙ අම්බට්ඨා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ ආගන්ත්වා කත්තබ්බකිච්චසඞ්ඛාතො අත්ථො එතස්ස අත්ථීති අත්ථිකං, තස්ස මාණවස්ස චිත්තං, අත්ථිකමස්ස අත්ථීති අත්ථිකවා, තස්ස අත්ථිකවතො තව ඉධ ආගමනං අහොසීති අත්ථො. "**ඛො පනා**"ති: නිපාතමත්තං. "**යාය චෙව ඛො පනත්ථාය**"ති: යෙනෙව ඛො පන අත්ථෙන ආගච්ඡෙය්‍යාථා"ති මමං වා අඤ්ඤස්ස වා සන්තිකං යදා කදාචි ආගච්ඡෙය්‍යාථ "**තමෙව අත්ථ**"න්ති. ඉදං පුරිසලිඞ්ගවසෙනෙව වුත්තං.

"**මනසිකරෙය්‍යාථා**"ති: චින්තෙය්‍ය සාරෙය්‍යාථ, ඉදං වුත්තං හොති: "ත්වං ආචරියෙන අත්තනො කරණීයෙන පෙසිතො, න අම්හාකං පරිභවනත්ථාය, තස්මා තමෙව කිච්චං මනසිකරොහී"ති. එවමස්ස අඤ්ඤෙසං සන්තිකං ආගතානං වත්තං දස්සෙත්වා මානනිග්ගහත්ථං "**අවුසිතවා යෙව ඛො පනා**"ති: ආදිමාහ. තස්සත්ථො "පස්සථ භො අයං අම්බට්ඨො ආචරියකුලෙ අවුසිතවා අසික්ඛිතො අප්පස්සුතොව සමානො වුසිතවාමානී, අහං වුසිතවා සික්ඛිතො බහුස්සුතොති අත්තානං මඤ්ඤති. එතස්ස හි එවං ඵරුසවචනසමුදාචාරෙ කාරණං කිමඤ්ඤත්‍ර අවුසිතත්තාති, ආචරියකුලෙ අසංවඩ්ඪා අසික්ඛිතා අප්පස්සුතායෙව හි එවං වදන්තී"ති.

"කුපිතො"ති: කුද්ධො. **"අනත්තමනො"**ති: අසකමනො. කිං පන භගවා තස්ස කුජ්ඣනභාවං ඤත්වා එවමාහ, උදාහු අඤ්ඤත්වාති? ඤත්වා. කස්මා ඤත්වා ආහාති? මානනිම්මද්දනත්ථං. භගවා හි අඤ්ඤාසි "අයං මයා එවං වුත්තො කුජ්ඣිත්වා මම ඤාතකෙ අක්කොසිස්සති, අථස්සාහං යථා නාම කුසලො භිසක්කො දොසං උක්කිලෙදෙත්වා නීහරති, එවමෙව ගොත්තෙන ගොත්තං කුලපදෙසෙන කුලපදෙසං උද්ධාපෙත්වා භවග්ගප්පමාණෙන විය උස්සිතං මානද්ධජං මූලෙ ඡෙත්වා නිපාතෙස්සාමී"ති. **"ඝුංසෙන්තා"**ති: සඝට්ටෙන්තා. **"වමෙහන්තා"**ති: හීළෙන්තා. **"පාපිකො[1] භවිස්සතී"**ති: චණ්ඩභාවාදිදොසං පාපිකො[2] භවිස්සති. **"චණ්ඩා"**ති: මානනිස්සිතකොපයුත්තා. **"ඵරුසා"**ති: ඛරා. **"ලහුසා"**ති: ලහුකා. අප්පකෙනෙව තුස්සන්ති වා රුස්සන්ති වා උදකපිට්ඨෙ ලාබුකටාහං විය අප්පකෙනාපි උප්පිලවන්ති. **"රභසා"**ති: බහුභාණිනො. සක්‍යානං මුඛෙ විවටෙ අඤ්ඤස්ස වචනොකාසො වා නත්ථීති අධිප්පායෙනෙව වදති. **"සමානා"**ති: ඉදං සන්තාති පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං. **"න සක්කරොන්තී"**ති: න බ්‍රාහ්මණානං සුන්දරෙ කාරෙ කරොන්ති. **"න ගරුකරොන්තී"**ති: බ්‍රාහ්මණෙසු ගාරවං න කරොන්ති: **"න මානෙන්තී"**ති න මනෙන පියායන්ති. **"න පූජෙන්තී"**ති: මාලාදීහි තෙසං පූජං න කරොන්ති. **"න අපචායන්තී"**ති: අභිවාදනාදීහි තෙසං අපචායනකම්මං නීචවුත්තිං න දස්සෙන්ති. **"තයිද"**න්ති: තං ඉදං. **"යදිමෙ සක්‍යා"**ති: යං ඉමෙ සක්‍යා න බ්‍රාහ්මණෙ සක්කරොන්ති-පෙ-න අපචායන්ති,[3] තං තෙසං අසක්කරණාදිකම්මං න යුත්තං නානුලොමන්ති අත්ථො. **"අපරද්ධු"**න්ති: අපරජ්ඣිංසු

"එකමිද"න්ති: එත්ථ ඉදන්ති නිපාතමත්තං, එකමහන්ති අත්ථො. **"සන්ථාගාර"**න්ති: රජ්ජං අනුසාසනසාලා. **"සක්‍යා"**ති: අභිසිත්තරාජානො. **"සක්‍යකුමාරා"**ති: අනභිසිත්තා. **"උච්චෙසු"**ති: යථානුරූපෙසු පල්ලඞ්කපීඨකවෙත්තාසනඵලකචිත්තත්ථරකාදිභෙදෙසු. **"සඤ්ජග්ඝන්තා"**ති: උප්පණ්ඩනවසෙන මහාහසිතං හසන්තා. **"සංකීළන්තා"**ති: සිතමත්තකරණඅඞ්ගුලිසඞ්ඝට්ටනපාණිප්පහාරාදීනි කරොන්තා. **"මමඤ්ඤෙව මඤ්ඤෙ"**ති: එවමහං මඤ්ඤාමි "මඤ්ඤෙව අනුහසන්තා න අඤ්ඤ"න්ති. කස්මා පන තෙ එවමකංසූති? තෙ කිර අම්බට්ඨස්ස කුලවංසං ජානන්ති, අයඤ්ච තස්මිං සමයෙ යාව පාදන්තා ඔලම්බෙත්වා නිවත්ථසාටකස්ස එකෙන හත්ථෙන දසාකණ්ණං ගහෙත්වා ඛන්ධට්ඨිකං නාමෙත්වා මානමද්දෙන මත්තො විය ආගච්ඡති. තතො "පස්සථ භො අම්හාකං දාසස්ස කණ්හායනගොත්තස්ස අම්බට්ඨස්ස ආගමනාකාර"න්ති වදන්තා එවමකංසු. සො පි

1. සී. I. II & III. පාපිතො. 2. සී. I. II. III. & E. පාපිතො.
3. සී. I. II. III. & E අපචායන්ති.

අත්තනො කුලවංසං ජානාති. තස්මා **"මමඤ්ඤෙව මඤ්ඤෙ"**ති: තක්කයිත්වා. **"ආසනෙන නා"**ති: "ඉදමාසනං එත්ථ නිසීදථා"ති එවං ආසනෙන නිමන්තනං නාම හොති, තථා න කොචි අකාසි.

"ලටුකිකා"ති: ඛෙත්තලෙඩ්ඩූනං අන්තරනිවාසිනී ඛුද්දකසකුණිකා. **"කුලාවකෙ"**ති: නිවාසනට්ඨානෙ. **"කාමලාපිනී"**ති: යදිච්ඡකභාණිනී, යං යං ඉච්ඡති තං තං ලපති, න තං කොචි හංසො වා කොඤ්චො වා මොරො වා ආගන්ත්වා "කිං ත්වං ලපසී"ති නිසෙධෙති.

"අභිසජ්ජිතු"න්ති: කොධවසෙන ලග්ගිතුං. එවං වුත්තෙ මාණවො "අයං සමණො ගොතමො අත්තනො ඤාතකෙ ලටුකිකාසදිසෙ කත්වා අම්හෙ හංසකොඤ්චමොරසමෙ කරොති, නිම්මානොදානි ජාතො"ති මඤ්ඤමානො උත්තරිං චත්තාරො වණ්ණෙ දස්සෙති. **"නිම්මාදෙති"**ති: නිම්මදෙති, නිම්මානෙ කරොති. **"යන්නූනාහ"**න්ති: යදිපනාහං **"කණ්හායනොහමස්මි භො ගොතමා"**ති: ඉදං කිර වචනං අම්බට්ඨො තික්ඛත්තුං මහාසද්දෙන අවොච. කස්මා අවොච? කිං අසුද්ධභාවං න ජානාතීති? ජානාති. ජානන්තොපි "භවප්පටිච්ඡන්නමෙතං කාරණං, තං අඤ්ඤෙන න දිට්ඨං, අපස්සන්තො මහාසමණො කිං වක්ඛතී"ති මඤ්ඤමානො මානත්ථද්ධතාය අවොච. **"මාතාපෙත්තික"**න්ති: මාතාපිතූනං සන්තකං. **"නාමගොත්ත"**න්ති: පණ්ණත්තිවසෙන නාමං, පවෙණිවසෙන ගොත්තං. **"අනුස්සරතො"**ති: සරන්තස්ස, කුලකොටිං සොධෙන්තස්ස.

"අය්‍යපුත්තා"ති: සාමිනො පුත්තා. **"දාසිපුත්තො"**ති: ඝරදාසියා පුත්තො. තස්මා යථා දාසෙන සාමිනො උපසඞ්කමිතබ්බා, එවං අනුපසඞ්කමන්තං තං දිස්වා සක්‍යා අනුජ්ජග්ඝිංසූති දස්සෙති. ඉතො පරං තස්ස දාසභාවං සක්‍යානච සාමිභාවං පකාසෙත්වා අත්තනො ච අම්බට්ඨස්ස ච කුලවංසං ආහරන්තො **සක්‍යා ඛො පනා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"දහන්තී"**ති: ඨපෙන්ති, ඔක්කාකො නො පුබ්බපුරිසොති එවං කථෙන්තීති අත්ථො. තස්ස කිර රඤ්ඤො කථනකාලෙ ඔක්කා[1] විය මුඛතො පභා නිච්ඡරති, තස්මා තං ඔක්කාකොති සඤ්ජානිංසු. **"පබ්බාජෙසී"**ති. නීහරි. ඉදානි තෙ නාමවසෙන දස්සෙන්තො **ඔක්කාමුඛන්ති** ආදිමාහ. තත්‍රායං අනුපුබ්බකථා:–පඨමකප්පිකානං කිර රඤ්ඤො මහාසම්මතස්ස රොජො නාම පුත්තො අහොසි, රොජස්ස වරරොජො, වරරොජස්ස කල්‍යාණො, කල්‍යාණස්ස වරකල්‍යාණො, වරකල්‍යාණස්ස මන්ධාතා, මන්ධාතුස්ස වරමන්ධාතා, වරමන්ධාතුස්ස උපොසථො, උපොසථස්ස වරො, වරස්ස උපවරො, උපවරස්ස මඛාදෙවො, මඛාදෙවපරම්පරාය චතුරාසීතිඛත්තියසහස්සානි අහෙසුං, තෙසං පච්ඡතො තයො ඔක්කාකවංසා අහෙසුං. තෙසු තතිය ඔක්කාකස්ස පඤ්ච මහෙසියො අහෙසුං භත්තා චිත්තා ජන්තු ජාලිනී විසාඛාති. එකෙකිස්සා පඤ්ච පඤ්ච ඉත්ථිසතානි පරිවාරා, සබ්බජෙට්ඨාය චත්තාරො

1. E. උක්කා.

පුත්තා ඔක්කාමුඛො කරකණ්ඩු හත්ථිනී කාසිනීපුරොති. පඤ්ච ධීතරො පියා සුප්පියා ආනන්දා විජිතා විජිතසෙනාති. ඉති සා නවපුත්තෙ විජායිත්වා කාලමකාසි. අථ රාජා අඤ්ඤං දහරිං අභිරූපං රාජධීතරං ආනෙත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. සා ජන්තුං නාම පුත්තං විජායි. අථ නං පඤ්චමදිවසෙ අලඞ්කරිත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසි. රාජා තුට්ඨො තස්සා වරං අදාසි. සා ඤාතකෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා පුත්තස්ස රජ්ජං යාචි. රාජා “නස්ස වසලී මම පුත්තානං අන්තරායං ඉච්ඡසී”ති තජ්ජෙසි. සා පුනප්පුන රහො රාජානං පරිතොසෙත්වා “මහාරාජ මුසාවාදො නාම න වට්ටතී”ති ආදීනි වත්වා යාචතියෙව. අථ රාජා පුත්තෙ ආමන්තෙසි “අහං තාතා තුම්හාකං කණිට්ඨජන්තුකුමාරං දිස්වා තස්ස මාතුයා සහසා වරං අදාසිං, සා පුත්තස්ස රජ්ජං පරිණාමෙතුං ඉච්ඡති, තුම්හෙ ඨපෙත්වා මඞ්ගලහත්ථිං මඞ්ගලඅස්සං මඞ්ගලරථඤ්ච යත්තකෙ ඉච්ඡථ තත්තකෙ හත්ථිඅස්සරථෙ ගහෙත්වා ගච්ඡථ, මමච්චයෙන ආගන්ත්වා රජ්ජං කාරෙය්‍යාථා”ති අට්ඨහි අමච්චෙහි සද්ධිං උය්‍යොජෙසි. තෙ නානප්පකාරං කන්දිත්වා රොදිත්වා “තාත අම්හාකං දොසං ඛමථා”ති රාජානං චෙව රාජොරොධෙ ච ඛමාපෙත්වා “මයම්පි භාතූහි සද්ධිං ගච්ඡාමා”ති රාජානං ආපුච්ඡිත්වා නික්ඛන්තා භගිනියො ආදාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය නගරා නික්ඛමිංසු.

“කුමාරා පිතුඅච්චයෙන ආගන්ත්වා රජ්ජං කාරෙස්සන්ති, ගච්ඡාම තෙ උපට්ඨහාමා”ති චින්තෙත්වා බහූ මනුස්සා අනුබන්ධිංසු. පඨමදිවසෙ යොජනමත්තා සෙනා අහොසි, දුතියෙ ද්වියොජනමත්තා, තතියෙ තියොජන මත්තා, කුමාරා මන්තයිංසු: “මහා අයං බලකායො, සචෙ මයං කඤ්චි සාමන්තරාජානං මද්දිත්වා ජනපදං ගණ්හෙය්‍යාම සොපි නො නප්පහොසෙය්‍ය, කිං පරෙසං පීළාය කතාය, මහා ජම්බුදීපො, අරඤ්ඤෙ නගරං මාපෙස්සාමා”ති හිමවන්තාභිමුඛා ගන්ත්වා නගරවත්ථුං පරියෙසිංසු.

තස්මිඤ්ච සමයෙ අම්හාකං බොධිසත්තො බ්‍රාහ්මණමහාසාරකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා කපිලබ්‍රාහ්මණො නාම හුත්වා නික්ඛම්ම ඉසිපබ්බජ්ජාය[1] පබ්බජිත්වා හිමවන්තපස්සෙ පොක්ඛරණියා තීරෙ සාකසණ්ඩෙ පණ්ණසාලං මාපෙත්වා වසති. සො කිර භුම්මජාලං නාම විජ්ජං ජානාති, යාය උද්ධං අසීතිහත්ථෙ ආකාසෙ හෙට්ඨා ච භූමියං ගුණදොසං පස්සති, එතස්මිඤ්ච පදෙසෙ තිණගුම්බලතා දක්ඛිණාවත්තා පාචීනමුඛා ජායන්ති, සීහව්‍යග්ඝාදයො මිගසූකරෙ බීළාලා ච මණ්ඩූකමූසිකෙ අනුබන්ධමානා තං පදෙසං පත්වා න සක්කොන්ති තෙ අනුබන්ධිතුං, අඤ්ඤදත්ථු තෙහි තෙ සන්තජ්ජිතා නිවත්තන්තියෙව. සො “අයං පඨවියා අග්ගපදෙසො”ති ඤත්වා තත්ථ අත්තනො පණ්ණසාලං මාපෙසි. අථ තෙ කුමාරෙ නගරවත්ථුං පරියෙසමානෙ අත්තනො වසනොකාසං

1. සී. I. II. III & E. ඉසිපබ්බජ්ජං.

ආගතෙ දිස්වා පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං ඤත්වා තෙසු අනුකම්පං ජනෙත්වා අවොච "ඉමස්මිං පණ්ණසාලට්ඨානෙ මාපිතනගරං ජම්බුදීපෙ අග්ගනගරං භවිස්සති, එත්ථ ජාතපුරිසෙසු එකමෙකො පුරිසසතම්පි පුරිසසහස්සම්පි අභිභවිතුං සක්ඛිස්සති, එත්ථ නගරං මාපෙථ, පණ්ණසාලට්ඨානෙ රඤ්ඤො ඝරං කරොථ, ඉමස්මිං හි ඔකාසෙ ඨත්වා චණ්ඩාලපුත්තොපි චක්කවත්තිං බලෙන අතිසෙය්‍යාති. "නනු භන්තෙ අය්‍යස්ස වසනොකාසො"ති "මම වසනොකාසො"ති මා චින්තයිත්ථ. මය්හං එකපස්සෙ පණ්ණසාලං කත්වා නගරං මාපෙත්වා කපිලවත්ථුන්ති නාමං කරොථා"ති. තෙ තථා කත්වා තත්ථ නිවාසං කප්පෙසුං.

අථාමච්චා "ඉමෙ දාරකා වයප්පත්තා, යදි නෙසං පිතා සන්තිකෙ භවෙය්‍ය, සො ච ආවාහවිවාහං කරෙය්‍ය, ඉදානි පන අම්හාකං භාරො"ති චින්තෙත්වා කුමාරෙහි සද්ධිං මන්තයිංසු. කුමාරා "අම්හාකං සදිසා ඛත්තියධීතරො නාම න පස්සාම නාපි භගිනීනං සදිසෙ ඛත්තියකුමාරෙ, අසදිසසම්පයොගෙන ච නො උප්පන්නා පුත්තා මාතිතො වා පිතිතො වා අපරිසුද්ධා ජාතිසම්භෙදං පාපුණිස්සන්ති, තස්මා මයං භගිනීහියෙව සද්ධිං සංවාසං රොචෙමා"ති. තෙ ජාතිසම්භෙදභයෙන ජෙට්ඨභගිනිං මාතිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අවසෙසාහි සංවාසං කප්පෙසුං. තෙසං පුත්තෙහි ච ධීතාහි ච වඩ්ඪමානානං අපරෙන සමයෙන ජෙට්ඨභගිනියා කුට්ඨරොගො උදපාදි. කොවිළාරපුප්ඵසදිසානි ගත්තානි අහෙසුං. රාජකුමාරා "ඉමාය සද්ධිං එකතො නිසජ්ජට්ඨානභොජනාදීනි කරොන්තානම්පි උපරි අයං රොගො සඞ්කමතී"ති චින්තෙත්වා එකදිවසං උය්‍යානකීළං ගච්ඡන්තා විය තං යානෙ ආරොපෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා භූමිඝරසංඛෙපෙන පොක්ඛරණිං ඛණාපෙත්වා තත්ථ ඛාදනීයභොජනීයෙන සද්ධිං තං පක්ඛිපිත්වා උපරි පටිච්ඡාදෙත්වා පංසුං දත්වා පක්කමිංසු.

තෙන ච සමයෙන රාමො නාම බාරාණසිරාජා කුට්ඨරොගී ඔරොධෙහි ච නාටකෙහි ච ජිගුච්ඡියමානො තෙන සංවෙගෙන ජෙට්ඨපුත්තස්ස රජ්ජං දත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තත්ථ වනපත්තඵලාඵලානි පරිභුඤ්ජන්තො න චිරස්සෙව අරොගො සුවණ්ණවණ්ණො හුත්වා ඉතො චිතො ච විචරන්තො මහන්තං සුසිරරුක්ඛං දිස්වා තස්සබ්භන්තරෙ සොළසහත්ථප්පමාණං ඔකාසං සොධෙත්වා ද්වාරඤ්ච වාතපානඤ්ච යොජෙත්වා නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා තත්ථ වාසං කප්පෙසි. සො අඞ්ගාරකටාහෙ අග්ගිං කත්වා රත්තිං මිගසකුණාදීනං සද්දෙ සුණන්තො සයති. සො "අමුකස්මිං පදෙසෙ සීහො සද්දමකාසි, අමුකස්මිං ව්‍යග්ඝො"ති සල්ලක්ඛෙත්වා පභාතෙ තත්ථ ගන්ත්වා විඝාසමංසං ආදාය පචිත්වා ඛාදති.

අථෙකදිවසං තස්මිං පච්චූසසමයෙ අග්ගිං ජාලෙත්වා නිසින්නෙ රාජධීතාය සරීරගන්ධෙන ආගන්ත්වා ව්‍යග්ඝො තස්මිං පදෙසෙ පංසුං වියූහන්තො පදරෙ විවරමකාසි. තෙන විවරෙන සා ව්‍යග්ඝං දිස්වා

භීතා විස්සරමකාසි. සො තං සද්දං සුත්වා “ඉත්ථිසද්දො එසො”ති ච සල්ලක්ඛෙත්වා පාතොව තත්ථ ගන්ත්වා “කො එත්ථා”ති ආහ. මාතුගාමොසාමීති. “කිං ජාතිකාසී”ති? “ඔක්කාකමහාරාජස්ස ධීතා සාමී”ති. “නික්ඛමා”ති. “න සක්කා සාමී”ති. “කිං කාරණා”ති? “ඡවිරොගො මෙ අත්ථී”ති. සො සබ්බං පවත්තිං පුච්ඡිත්වා ඛත්තියමානෙන අතික්කමන්තිං “අහම්පි ඛත්තියො”ති අත්තනො ඛත්තියභාවං ජානාපෙත්වා නිස්සෙණිං දත්වා උද්ධරිත්වා අත්තනො වසනොකාසං නෙත්වා සයං පරිභුත්තභෙසජ්ජානියෙව දත්වා[1] නචිරස්සෙව අරොගං සුවණ්ණවණ්ණං කත්වා තාය සද්ධිං සංවාසං කප්පෙසි. සා පඨමසංවාසෙනෙව ගබ්භං ගණ්හිත්වා ද්වෙ පුත්තෙ විජායි. පුනපි ද්වෙති එවං සොළසක්ඛත්තුං විජායි. එවං තෙ ද්වත්තිංසභාතරො අහෙසුං. තෙ අනුපුබ්බෙන වුඩ්ඪිප්පත්තෙ පිතා සබ්බසිප්පානි සික්ඛාපෙසි.

අථෙකදිවසං එකො රාමරඤ්ඤො නගරවාසීවනචරකො[2] පබ්බතෙ රතනානි ගවෙසන්තො රාජානං දිස්වා සඤ්ජානි. “ජානාමහං දෙව තුම්හෙ”ති චාහ. තතො නං රාජා සබ්බං පවත්තිං පුච්ඡි. තස්මිංයෙව ඛණෙ තෙ දාරකා ආගමිංසු. සො තෙ දිස්වා “කෙ ඉමෙ”ති ආහ. “පුත්තා මෙ”ති ච වුත්තෙ තෙසං මාතිවංසං පුච්ඡිත්වා “ලද්ධං දානි මෙ පාභත”න්ති නගරං ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. සො “පිතරං ආනෙස්සාමී”ති චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය තත්ථ ගන්ත්වා පිතරං වන්දිත්වා “රජ්ජං දෙව පටිච්ඡා”ති යාචි. සො “අලං තාත න තත්ථ ගච්ඡාමි, ඉධෙව මෙ ඉමං රුක්ඛං අපනෙත්වා නගරං මාපෙහී”ති ආහ. සො තථා කත්වා තස්ස නගරස්ස කොලරුක්ඛං අපනෙත්වා කතත්තා කොලනගරන්ති ච, ව්‍යග්ඝපථෙ කතත්තා ව්‍යග්ඝපජ්ජන්තිචාති ද්වෙනාමානි ආරොපෙත්වා පිතරං වන්දිත්වා අත්තනො නගරං අගමාසි. තතො වයප්පත්තෙ කුමාරෙ මාතා ආහ. “තාතා තුම්හාකං කපිලවත්ථුවාසිනො සක්‍යා මාතුලා හොන්ති, මාතුලධීතානං පන වො එවරූපං නාම කෙසග්ගහණං හොති එවරූපං දුස්සග්ගහණං, යදා තා නහානතිත්ථං ආගච්ඡන්ති තදා ගන්ත්වා යස්ස යා රුච්චති සො තං ගණ්හතූ”ති. තෙ තථෙව ගන්ත්වා තාසු නහාත්වා සීසං සුක්ඛාපයමානාසු යං යං ඉච්ඡිංසු තං තං ගහෙත්වා නාමං සාවෙත්වා අගමංසු. සක්‍යරාජානො සුත්වා “හොතු භණෙ අම්හාකං ඤාතකා එවංතෙ”ති තුණ්හීඅහෙසුං.

අයං කොලියානං උප්පත්ති. එවං තෙසං සාකියකොලියානං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආවාහවිවාහං කරොන්තානං යාව බුද්ධකාලා අනුපච්ඡින්නොව වංසො ආගතො. තත්ථ භගවා සාකියවංසං දස්සෙතුං **තෙ රඤ්ඤා පබ්බජිතා හිමවන්තපස්සෙ පොක්ඛරණියා තීරෙති.** ආදිමාහ. තත්ථ **“සම්මන්තී”**ති; වසන්ති. **“සක්‍යා වත භො”**ති රඤ්ඤා පබ්බජිතා අරඤ්ඤෙ වසන්තාපි ජාතිසම්භෙදං අකත්වා කුල

1. සී. I. II. III & E. දස්සෙත්වා.   2. සී. I. II & III. නගරවාසී.

වංසං අනුරක්ඛිතුං සක්ක්‍යා සමත්ථා පටිබලාති අත්ථො. **"තදග්ගෙ"**ති, තං අග්ගං කත්වා, තතො පට්ඨායාති අත්ථො. **"සො ච තෙසං පුබ්බපුරිසො"**ති: සො ඔක්කාකො රාජා එතෙසං පුබ්බපුරිසො; තත්ථ:තෙසං ගහපතිවංසෙන සම්භෙදමත්තම්පීති එවං සක්‍යවංසං පකාසෙත්වා ඉදානි අම්බට්ඨවංසං පකාසෙන්තො **රඤ්ඤො ඛො පනාති** ආදිමාහ. **"කණ්හං ජනෙසී"**ති: කාලවණ්ණං අනෙන්තා කුච්ජියං යෙව සංජාතදන්තං පරූළ්හමස්සුදාඨිකං පුත්තං විජායි. **"පබ්‍යාහාසී"**ති: "යක්ඛො ජාතො"ති භයෙන පලායිත්වා ද්වාරං පිධාය ඨිතෙසු ඝරමානුසකෙසු ඉතො චිතො ච විචරන්තො ධොවෙථ ම"න්ති ආදීනි වදන්තො උච්චාසද්දමකාසි.

"තෙ මාණවකා භගවන්තං එතදවොචු"න්ති: අත්තනො උපාරම්භමොචනත්ථාය "එතං මා භව"න්ති ආදිවචනං අවොචුං. තෙසං කිර එතදහොසි: "අම්බට්ඨො අම්හාකං ආචරියස්ස ජෙට්ඨන්තෙවාසී, සචෙ මයං එවරූපෙ ඨානෙ එකමෙව වචනමත්තම්පි න වක්ඛාම, අයං නො ආචරියස්ස සන්තිකෙ පරිභින්දිස්සතී"ති උපාරම්භමොචනත්ථං එතං අවොචුං. චිත්තෙන පනස්ස නිම්මදභාවං ආකඞ්ඛන්ති. අයං කිර මානනිස්සිතත්තා තෙසම්පි අප්පියොව.

"කල්‍යාණවාක්කරණො"ති: මධුරවචනො. **"අස්මිං වච නෙ"**ති: අත්තනා උග්ගහිතෙ වෙදත්තයවචනෙ. **"පතිමන්තෙතු"**න්ති: පුච්ඡිතං පඤ්හං පටිකථෙතුං, විස්සජ්ජෙතුන්ති අත්ථො. එතස්මිං වා දාසි පුත්ත වචනෙ **"පතිමන්තෙතු"**න්ති: උත්තරං කථෙතුං.

"අථ ඛො භගවා"ති: අථ භගවා. "සචෙ ඉමෙ මාණවකා එත්ථ නිසින්නා එවං උච්චාසද්දං කරිස්සන්ති, අයං කථාපරියොසානං න ගමිස්සති, හන්ද තෙ නිස්සද්දෙ කත්වා අම්බට්ඨෙනෙව සද්ධිං කථෙමී"ති තෙ මාණවකෙ එතදවොච. තත්ථ **"මන්තාවෙහා"**ති: මන්තයථ. **"මයා සද්ධිං මන්තෙතූ"**ති: මයා සහ කථෙතු.

එවං වුත්තෙ තෙ මාණවකා චින්තයිංසු: "අම්බට්ඨො තාව දාසිපුත්තොසී"ති වුත්තෙ පුන සීසං උක්ඛිපිතුං නාසක්ඛි. අයං ඛො පන ජාති නාම දුජ්ජානා, සචෙ අඤ්ඤම්පි කිඤ්චි සමණො ගොතමො ත්වං දාසොති වක්ඛති, කො පන තෙන සද්ධිං අට්ටං කරිස්සති? අම්බට්ඨො අත්තනා බද්ධං පුටකං අත්තනාව මොචෙතූ"ති අත්තානං පරිමොචෙත්වා තසෙව උපරි ඛිපන්තා **සුජාතො ච භො ගොතමාති** ආදිමාහංසු.

"සහධම්මිකො"ති: සහෙතුකො සකාරණො. **"අකාමා ව්‍යාකාතබ්බො"**ති: අත්තනා අනිච්ඡන්තෙනාපි ව්‍යාකරිතබ්බො. අවස්සං විස්සජ්ජෙතබ්බොති අත්ථො. **"අඤ්ඤෙන වා අඤ්ඤං පටිචරිස්සසී"**ති: අඤ්ඤෙන වා වචනෙන අඤ්ඤං වචනං පටිචරිස්සසි.

අජ්ඣාචරිස්සසි, පටිච්ඡාදෙස්සසීති අත්ථො. සො හි "කිං ගොත්තො ත්ව"න්ති එවං පුට්ඨො "අහං තයො වෙදෙ ජානාමී"ති ආදීනි වදන්තො අයං අඤ්ඤෙන අඤ්ඤං පටිචරති නාම. **"පක්කමිස්සසි වා"**ති: පුච්ඡිතං පඤ්හං ජානන්තො ච අකථෙතුකාමතාය උට්ඨායාසනා ගමිස්සසි වා.

"තුණ්හී අහොසී"ති: "සමණො ගොතමො මං සාමං යෙව දාසිපුත්තභාවං කථාපෙතුකාමො සාමංයෙව කථිතෙ දාසො නාම ජාතොයෙව හොති, අයං පන චත්තික්ඛත්තුං චොදෙත්වා තුණ්හී භවිස්සති, තතො අහං පරිවත්තෙත්වා පක්කමිස්සාමී"ති චින්තෙත්වා තුණ්හී අහොසි.

වජිරං පාණිම්හි අස්සාති=**වජිරපාණි.** **"යක්ඛො"**ති: න යො වා සො වා යක්ඛො, සක්කො දෙවරාජාති වෙදිතබ්බො. **"ආදිත්ත"**න්ති: අග්ගිවණ්ණං. **"සම්පජ්ජලිත"**න්ති: සුට්ඨුපජ්ජලිතං. **"සජොතිභූත"**න්ති: සමන්තතො ජොතිභූතං, එකග්ගිජාලාභූතන්ති අත්ථො.

"ඨිතො හොතී"ති: මහන්තං සීසං කන්දලමකුලසදිසා දාඨා භයානකානි අක්ඛිනාසාදීනීති එවං විරූපං රූපං මාපෙත්වා ඨිතො. කස්මා පනෙස ආගතොති? දිට්ඨිවිස්සජ්ජාපනත්ථං. අපි ච "අහං චෙව ඛො පන ධම්මං දෙසෙය්‍යං, පරෙ ච මෙ න ආජානෙය්‍යු"න්ති එවං ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කභාවං ආපන්නෙ භගවති සක්කො මහාබ්‍රහ්මුනා සද්ධිං ආගන්ත්වා භගවා ධම්මං දෙසෙතු, තුම්හාකං ආණාය අවත්තමානෙ පන මයං වත්තාපෙස්සාම, තුම්හාකං ධම්මචක්කං හොතු, අම්හාකං ආණාචක්ක"න්ති පටිඤ්ඤං අකාසි. තස්මා "අජ්ජ අම්බට්ඨං තාසෙත්වා පඤ්හං විසජ්ජාපෙස්සාමී"ති ආගතො.

"භගවා චෙව පස්සති අම්බට්ඨො චා"ති: යදි හි තං අඤ්ඤෙපි පස්සෙය්‍යුං තං කාරණං අගරු අස්ස, සමණො[1] ගොතමො අම්බට්ඨං අත්තනො වාදෙ අනොතරන්තං ඤත්වා යක්ඛං ආවාහෙත්වා දස්සෙසි, තතො අම්බට්ඨො භයෙන කථෙසීති වදෙය්‍යුං; තස්මා භගවා චෙව පස්සති අම්බට්ඨො ච, තස්ස තං දිස්වාව සකල සරීරතො සෙදා මුච්චිංසු. අන්තොකුච්ඡි විපරිවත්තමානා මහාරවං රවි.. සො "අඤ්ඤෙපි නු ඛො පස්සන්තී"ති ඔලොකෙන්තො කස්සචි ලොමහංසමත්තම්පි න අද්දස. තතො "ඉදං භයං මමෙව උප්පන්නං සචාහං යක්ඛොති වක්ඛාමි, කිං තුය්හංව අක්ඛීනි අත්ථි? ත්වමෙව යක්ඛං පස්සසි, පඨමං යක්ඛං අදිස්වා සමණෙන ගොතමෙන වාදසංඝාටෙ පක්ඛිත්තොව යක්ඛං පස්සසීති වදෙය්‍යු"න්ති චින්තෙත්වා "න දානි මෙ ඉධ අඤ්ඤං පටිසරණං අත්ථි අඤ්ඤත්‍ර සමණා ගොතමා"ති මඤ්ඤමානො **අථ ඛො අම්බට්ඨො මාණවො**—පෙ—**භගවන්තං එතදවොච.**

"තාණගවෙසී"ති: තාණන්ති ගවෙසමානො. **"ලෙනගවෙසී"**ති: ලෙනන්ති ගවෙසමානො. **"සරණගවෙසී"**ති: සරණන්ති ගවෙස

1. සී. I & E. අයං සමණො ගොතමො.

මානතො. එත්ථ ච තායති රක්ඛතීති=තාණං; නිලීයන්ති එත්ථාති=ලෙණං සරතීති[1]=සරණං, භයං හිංසති විද්ධංසෙතීති අත්ථො. **"උපනිසීදිත්වා"**ති උපගම්ම හෙට්ඨාසනෙ නිසීදිත්වා. **"බ්‍රූහෙතූ"**ති: වදතු.

"දක්ඛිණජනපද"න්ති දක්ඛිණාපථොති පාකටං ගඞ්ගාය දක්ඛිණතො පාකටජනපදං. තදා කිර දක්ඛිණාපථෙ බහූ තාපසා හොන්ති, සො තත්ථ ගන්ත්වා එකං තාපසං වත්තපටිපත්තියා ආරාධෙසි. සො තස්ස උපකාරං දිස්වා ආහ. "අම්භො පුරිස මන්තං දෙමි, යං ඉච්ඡසි තං මන්තං ගණ්හා"ති. සො ආහ: "න මෙ ආචරිය අඤ්ඤෙන මන්තෙන කිච්චං අත්ථි, යස්සානුභාවෙන ආවුධං න පරිවත්තති, තං මෙ මන්තං දෙහී"ති. සො "භද්දං භො"ති තස්ස ධනුඅගමනීයං අම්බට්ඨං නාම විජ්ජං අදාසි. සො තං විජ්ජං උග්ගහෙත්වා තත්ථෙව වීමංසිත්වා "ඉදානි මම මනොරථං පූරෙස්සාමී"ති ඉසිවෙසං ගහෙත්වා ඔක්කාකස්ස සන්තිකං ආගතො. තෙන වුත්තං **"දක්ඛිණජනපදං ගන්ත්වා බ්‍රහ්මෙ මන්තෙ අධීයිත්වා රාජානං ඔක්කාකං උපසංකමිත්වා"**ති. එත්ථ ච **"බ්‍රහ්මෙ මන්තෙ"**ති: ආනුභාවසම්පන්නතාය සෙට්ඨමන්තෙ. **"කොනෙවරෙ මයං දාසිපුත්තො"**ති: කො නු එව අරෙ අයං මම දාසිපුත්තො. **"සො තං ඛුරප්ප"**න්ති: සො තං රාජා මාරෙතුකාමතාය සන්නහිතං සරං තස්ස මන්තානුභාවෙනෙව ඛිපිතුං න අපනෙතුං අසක්ඛි, තාවදෙව සකලසරීරෙ සඤ්ජාතසෙදො භයෙන වෙධමානො අට්ඨාසි. **"අමච්චා"**ති: මහාඅමච්චා. **"පාරිසජ්ජා"**ති: ඉතරෙ පරිසාවචරා. **"එතදවොචු"**න්ති: "දණ්ඩකීරඤ්ඤො කිස වච්ඡතාපසෙ අපරද්ධස්ස ආවුධවුට්ඨියා සකලරට්ඨං විනට්ඨං, නාලිකිරො පඤ්චසු තාපසසතෙසු අජ්ජුනො ච අඞ්ගීරසෙ අපරද්ධො පථවිං භින්දිත්වා නිරයං පවිට්ඨොති චින්තයන්තා භයෙන එතං **සොත්ථි භද්දන්තෙති** ආදිවචනං අවොචුං.

"සොත්ථි භවිස්සති රඤ්ඤො"ති: ඉදං වචනං කණ්හො චිරං තුණ්හී හුත්වා තතො අනෙකප්පකාරං යාචියමානො "තුම්හාකං රඤ්ඤො අම්හාදිසස්ස ඉසිනො ඛුරප්පං සන්නහන්තෙන භාරියං කම්මං කත"න්ති ආදීනි ච වත්වා පච්ඡා අභාසි.

"උද්‍රියිස්සතී"ති: භිජ්ජිස්සති, භුසමුට්ඨි විය විප්පකිරියිස්සතීති. "ඉදං සො ජනං තාසෙස්සාමී"ති මුසා භණති, සරත්ථම්භනමත්තෙ යෙව හිස්ස විජ්ජාය ආනුභාවො නාඤ්ඤත්‍ර. ඉතො පරෙසුපි වචනෙසු එසෙව නයො.

"පලෙලාමො"ති: පණ්ණලොමො ලොමහංසමත්තම්පි න භවිස්සතීති. ඉදං කිර සො 'සචෙ මෙ රාජා තං දාරිකං දස්සතී"ති පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා අවච.

---

1. සී. I. II. III & E. සරණාතීති.

"කුමාරෙ ඛුරප්පං පතිට්ඨාපෙසී"ති: තෙන "සරෙ ඔතරතූ"ති මන්තෙ පරිවත්තිතෙ කුමාරස්ස නාභියං පතිට්ඨාපෙසි. **"ධීතරං අදාසී"**ති: සීසං ධොවිත්වා අදාසං භුජිස්සං කත්වා ධීතරං අදාසි, උළාරෙ ච නං ඨානෙ ඨපෙසි.

"මා ඛො තුම්හෙ මාණවකා"ති: ඉදං භගවා "එකෙන පක්ඛෙන අම්බට්ඨො සක්‍යානං ඤාති හොතී"ති පකාසෙන්තො තස්ස සමස්සාසනත්ථං ආහ. තතො අම්බට්ඨො ඝටසතෙන අභිසිත්තො විය පස්සද්ධදරථො හුත්වා සමස්සාසිත්වා "සමණො ගොතමො මං නාසෙස්සාමී"ති එකෙන පක්ඛෙන ඤාතිං කරොති; ඛත්තියො කිරාහමස්මී"ති චින්තෙසි.

අථ භගවා "අයං අම්බට්ඨො ඛත්තියොස්මී"ති සඤ්ඤං කරොති. අත්තනො අඛත්තියභාවං න ජානාති, හන්දනං ජානාපෙමීති[1] ඛත්තියවංසං දස්සෙතුං උත්තරිං දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **"තං කිං මඤ්ඤසි අම්බට්ඨා"**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"ඉධා"**ති: ඉමස්මිං ලොකෙ. **"බ්‍රාහ්මණෙසූ"**ති: බ්‍රාහ්මණානං අන්තරෙ. **"ආසනං වා උදකං වා"**ති: අග්ගාසනං වා අග්ගොදකං වා. **"සද්ධෙ"**ති: මතකෙ උද්දිස්සකතභත්තෙ. **"ථාලිපාකෙ"**ති: මඞ්ගලාදිභත්තෙ. **"යඤ්ඤෙ"**ති: යඤ්ඤභත්තෙ. **"පාහුනෙ"**ති: පාහුනකානං කතභත්තෙ, පණ්ණාකාරභත්තෙ වා.

"අපි නුස්සා"ති: අපි නු අස්ස ඛත්තියපුත්තස්ස. **"ආවටං වා අස්ස අනාවටං වා"**ති: බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤාසු නිවාරණං භවෙය්‍ය වා නො වා. බ්‍රාහ්මණි දාරිකං ලභෙය්‍ය වා න ලභෙය්‍ය වාති අත්ථො. **"අනුපපන්නො"**ති: ඛත්තියභාවං අප්පත්තො, අපරිසුද්ධොති අත්ථො.

"ඉත්ථියා වා ඉත්ථිං කරිත්වා"ති: ඉත්ථියා වා ඉත්ථිං පරියෙසිත්වා. **"කිස්මිඤ්චි දෙව පකරණෙ"**ති: කිස්මිඤ්චි දෙවදොසෙ, බ්‍රාහ්මණානං අයුත්තෙ අකත්තබ්බකරණෙ. **"අස්සපුටෙනා"**ති: භස්මපුටෙන, සීසෙ ඡාරිකං ඔකිරිත්වාති අත්ථො.

"ජනෙතස්මි"න්ති: ජනතස්මිං, පජායාති අත්ථො. **"යෙ ගොත්තපටිසාරිනො"**ති: යෙ ජනා තස්මිං ගොත්තං පටිසරන්ති "අහං ගොතමො, අහං කස්සපො"ති. තෙසු ලොකෙ ගොත්තපටිසාරිසු ඛත්තියො සෙට්ඨො. **"අනුමතා මයා"**ති: මම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා දෙසිතාති මයා අනුඤ්ඤාතා.

ඉමාය පන ගාථාය **විජ්ජාචරණ සම්පන්නො**ති, ඉදං පදං සුත්වා අම්බට්ඨො චින්තෙසි: "විජ්ජා නාම තයො වෙදා, චරණං පඤ්චසීලානි, තයිදං අම්හාකං යෙව අත්ථි, විජ්ජාචරණ සම්පන්නා චෙ සෙට්ඨො, මයමෙව සෙට්ඨා"ති නිට්ඨං ගන්ත්වා විජ්ජාචරණං පුච්ඡන්තො **"කතමං**

1. I & E. ජානාපෙස්සාමීති.

පනෙතං භො ගොතම චරණං කතමා සා විජ්ජා"ති ආහ. අථස්ස භගවා තං බ්‍රාහ්මණසමයසිද්ධං ජාතිවාදාදිපටිසංයුත්තං විජ්ජාචරණං පටික්ඛිපිත්වා අනුත්තරං විජ්ජාචරණං දෙසෙතුකාමො **න ඛො අම්බට්ඨා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ "**ජාතිවාදෙ**"ති: ජාතිං ආරබ්භ වාදෙ, බ්‍රාහ්මණස්සෙව ඉදං වට්ටති න සුද්දස්සාති ආදිවචනන්ති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ. "**ජාතිවාදවිනිබද්ධා**"ති: ජාතිවාදෙ විනිබද්ධා, එස නයො සබ්බත්ථ.

තතො අම්බට්ඨො "යත්ථදානි මයං ලග්ගිස්සාමාති චින්තයිම්හ, තතො නො සමණො ගොතමො මහාවාතෙ භුසං ඔපුණන්තො විය දූරමෙව අවක්ඛිපි, යත්ථ පන මයං අලග්ගා [තත්ථ නො නියොජෙසි,] අයං නො විජ්ජාචරණසම්පදා ඤාතුං වට්ටතී"ති චින්තෙත්වා පුන විජ්ජාචරණං පුච්ඡි. අථස්ස භගවා සමුදාගමතො පභුති විජ්ජාචරණං දස්සෙතුං **ඉධ අම්බට්ඨ තථාගතො**ති ආදිමාහ.

එත්ථ භගවා චරණපරියාපන්නම්පි තිවිධං සීලං විභජන්තො "ඉදමස්ස හොති චරණස්මි"න්ති අනියාතෙත්වා "**ඉදම්පිස්ස හොති සීලස්මි**"න්ති සීලවසෙනෙව නිය්‍යාතෙසි. **කස්මා?** තස්සපි හි කිඤ්චි සීලං අත්ථි, තස්මා චරණවසෙනෙව නිය්‍යාතියමානෙ "මයම්පි චරණසම්පන්නා"ති තත්ථ තත්ථෙව ලග්ගෙය්‍ය, යං පන තෙන සුපිනෙනපි න දිට්ඨපුබ්බං, තස්සෙව වසෙන නිය්‍යාතෙන්තො **පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති ඉදම්පිස්ස හොති චරණස්මිං -පෙ- චතුත්ථජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති ඉදම්පිස්ස හොති චරණස්මි**න්ති ආහ. එත්තාවතා අට්ඨපි සමාපත්තියො චරණන්ති නිය්‍යාතිතා හොන්ති. විපස්සනාඤාණතො පට්ඨාය අට්ඨවිධාපි පඤ්ඤා විජ්ජාති නිය්‍යාතිතා.

"**අපායමුඛානි**"ති: විනාසමුඛානි. "**අනභිසම්භුණමානො**"ති: අසම්පාපුණන්තො, අවිසහමානො වා. "**ඛාරිවිධමාදාය**"ති: එත්ථ ඛාරීති අරණීකමණ්ඩලුසුජාදයො[2] තාපසපරික්ඛාරා, විධොති කාජෙ, තස්මා ඛාරිභරිතං කාජමාදායාති අත්ථො. යෙ පන "**ඛාරිං විවිධ**"න්ති පඨන්ති තෙ ඛාරීති කාජස්ස නාමං විවිධන්ති බහුකමණ්ඩලාදිපරික්ඛාරන්ති වණ්ණයන්ති.

"**පවත්තඵලභොජනො**"ති: පතිතඵලභොජනො. "**පරිචාරිකො**"ති: කප්පියකරණපත්තපටිග්ගහණපාදධොවනාදිවත්තකරණවසෙන පරිචරණකො, කාමඤ්ච ගුණාධිකොපි ඛීණාසවසාමණෙරො පුථුජ්ජනභික්ඛුස්ස වුත්තනයෙනෙව පරිචාරකො හොති. අයං පන න තාදිසො. ගුණවසෙනපි වෙය්‍යාවච්චකරණවසෙනපි ලාමකොයෙව. කස්මා පන තාපසපබ්බජ්ජා සාසනස්ස විනාසමුඛන්ති වුත්තාති? යස්මා ගච්ඡන්තං ගච්ඡන්තං සාසනං තාපසපබ්බජ්ජාවසෙන

1. සී. I. දූරමෙව. 2. සී. I. II. III & E. අරණීසා මණ්ඩලුසුජාදයො.

ඔසක්කිස්සති, ඉමස්මිං හි සාසනෙ පබ්බජිත්වා තිස්සො සික්ඛා පූරෙතුං අසක්කොන්තා ලජ්ජී සික්ඛාකාමා "නත්ථි තයා සද්ධිං උපොසථො වා පවාරණා වා සංඝකම්මං වා"ති ජිගුච්ඡිත්වා පරිවජ්ජෙන්ති. සො "දුක්කරං ඛුරධාරූපමං සාසනෙ පටිපත්තිපූරණං, තාපසපබ්බජ්ජා පන සුකරාචෙව බහුජනසම්මතා චා"ති විබ්භමිත්වා තාපසො හොති. අඤ්ඤෙ තං දිස්වා "කිං තයා කත"න්ති පුච්ඡන්ති සො භාරියං තුම්හාකං සාසනෙ කම්මං. ඉධ පන සච්ඡන්දචාරිනො මය"න්ති සො පි "යදි එවං අහම්පි එත්ථෙව පබ්බජ්ජාමී"ති එතස්ස අනුසික්ඛන්තො තාපසො හොති. එවං අඤ්ඤෙපි අඤ්ඤෙපීති කමෙන තාපසා බහුකා හොන්ති. තෙසං උප්පන්නකාලෙ සාසනං ඔසක්කිතං නාම භවිස්සති "ලොකෙ එවරූපො බුද්ධො නාම උප්පජ්ජි, තස්ස ඊදිසං නාම සාසනං අහොසී"ති සුතිමත්තමෙව භවිස්සති. ඉදං සන්ධාය භගවා තාපසපබ්බජ්ජා සාසනස්ස විනාසමුඛන්ති ආහ.

"**කුද්දාලපිටක**"න්ති: කන්දමූලඵලග්ගහණත්ථං කුද්දාලඤ්චෙව පිටකඤ්ච ගාමසාමන්තංචාති විජ්ජාචරණසම්පදාදීනි අනභිසම්භුණන්තො, කසිකම්මාදීහි ච ජීවිතං නිප්ඵාදෙතුං දුක්ඛන්ති මඤ්ඤමානො, බහුජනකුහාපනත්ථං ගාමසාමන්තෙ වා නිගමසාමන්තෙ වා අග්ගිසාලං කත්වා සප්පිතෙලදධිමධුතිලතණ්ඩුලාදීහි චෙව නානාදාරූහි ච හොමකරණවසෙන අග්ගිං පරිචරන්තො අච්ඡති.

"**චතුද්වාරං අගාරං කරිත්වා**"ති: චතුම්මුඛං දූතාගාරං කරිත්වා තස්ස ද්වාරෙ මණ්ඩපං කත්වා තත්ථ පානීයං උපට්ඨපෙත්වා ආගතාගතෙ පානීයෙන ආපුච්ඡති. යම්පිස්ස අද්ධිකා කිලන්තා පානීයං පිවිත්වා පරිතුට්ඨා භත්තපුටං වා තණ්ඩුලාදීනි වා දෙන්ති, තං සබ්බං ගහෙත්වා අම්බිලයාගුආදීනි කත්වා බහුතරං ආමිසග්ගහණත්ථං කෙසඤ්චි තානි දෙති, කෙසඤ්චි හත්ථපච්චනභාජනාදීනි දෙති, තෙහිපි දින්නං ආමිසං වා පුබ්බණ්ණාපරණ්ණානි වා ගණ්හාති, තානි වඩ්ඪියා පයොජෙති, එවං වඩ්ඪමානවිභවො ගොමහිංසදාසිදාසපරිග්ගහං කරොති, මහන්තං කුටුම්බං සණ්ඨපෙති. ඉමං සන්ධායෙතං වුත්තං "**චතුද්වාරං අගාරං කරිත්වා අච්ඡති**"ති.

"**තමහං යථාසත්ති යථාබලං පටිපූජෙස්සාමි**"ති: ඉදං පනස්ස පටිපත්තිමුඛං, ඉමිනා හි මුඛෙන සො එවං පටිපජ්ජතීති.

එත්තාවතා ච භගවතා සබ්බාපි තාපසපබ්බජ්ජා නිද්දිට්ඨා හොති. කථං? අට්ඨවිධා හි තාපසා:-සපුත්තභරියා, උඤ්ඡාචරියා, අනග්ගිපක්කිකා, අසාමපාකිකා, අස්මමුට්ඨිකා, දන්තවක්කලිකා, පවත්තඵලභොජිනො, පණ්ඩුපලාසිකාති. තත්ථ යෙ කෙණියජටිලො විය කුටුම්බං සණ්ඨපෙත්වා වසන්ති තෙ සපුත්තභරියා නාම. යෙ පන "සකලත්තභාවො නාම පබ්බජිතස්ස අයුත්තො"ති ලායනමද්දනට්ඨානෙසු වීහිමුග්ගමාසතිලාදීනි සංකඩ්ඪිත්වා පචිත්වා පරිභුඤ්ජන්ති තෙ උඤ්ඡාචරියා නාම. යෙ

"ඛලෙන ඛලං විචරිත්වා වීහි ආහරිත්වා කොට්ටෙත්වා පරිභුඤ්ජනං නාම අයුත්ත"න්ති ගාමනිගමෙසු තණ්ඩුලභික්ඛං ගහෙත්වා පචිත්වා පරිභුඤ්ජන්ති තෙ අනග්ගිපක්කිකා නාම. යෙ පන "කිං පබ්බජිතස්ස සාමපාකෙනා"ති ගාමං පවිසිත්වා පක්කභික්ඛමෙව ගණ්හන්ති තෙ අසාමපාකිකා නාම. යෙ දිවසෙ දිවසෙ භික්ඛාපරියෙට්ඨි නාම දුක්ඛා පබ්බජිතස්සා"ති මුට්ඨිපාසාණෙන අම්බාටකාදීනං රුක්ඛානං තචං කොට්ටෙත්වා ඛාදන්ති තෙ අස්මමුට්ඨිකා නාම. යෙ පන "පාසාණෙන තචං කොට්ටෙත්වා විචරණං නාම දුක්ඛ"න්ති දන්තෙහෙව උප්පාටෙත්වා ඛාදන්ති තෙ දන්තවක්කලිකා නාම, යෙ "දන්තෙහි තචං උප්පාටෙත්වා ඛාදනං නාම දුක්ඛං පබ්බජිතස්සා"ති ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පහරිත්වා පතිතානි ඵලානි පරිභුඤ්ජන්ති තෙ පවත්තඵලභොජිනො නාම. යෙ පන ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පාතෙත්වා පරිභොගො නාම අසාරුප්පො පබ්බජිතස්සා"ති සයම්පතිතානෙව පුප්ඵඵලපලාසානි ඛාදන්තා යාපෙන්ති තෙ පණ්ඩුපලාසිකා නාම. තෙ තිවිධා උක්කට්ඨමජ්ඣිමමුදුකවසෙන. තත්ථ යෙ නිසින්නට්ඨානතො අනුට්ඨාය හත්ථෙන පාපුණනට්ඨානෙ යෙව පතිතං ගහෙත්වා ඛාදන්ති තෙ උක්කට්ඨා. යෙ එකරුක්ඛතො අඤ්ඤං රුක්ඛං න ගච්ඡන්ති තෙ මජ්ඣිමා. යෙ තං තං රුක්ඛමූලං ගන්ත්වා පරියෙසිත්වා ඛාදන්ති තෙ මුදුකා.

ඉමා පන අට්ඨපි තාපසපබ්බජ්ජා ඉමාහි චතූහියෙව සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. කථං? එතාසු හි සපුත්තභරියාච උඤ්ඡාචරියා ච අගාරං භජන්ති, අනග්ගිපක්කිකා ච අසාමපාකිකා ච අග්‍යාගාරං භජන්ති, අස්මමුට්ඨිකා ච දන්තවක්කලිකා ච කන්දමූලඵලභොජනං භජන්ති, පණ්ඩුපලාසිකො ච පවත්තඵලභොජනං භජති, තෙනවුත්තං "එත්තාවතා ච භගවතා සබ්බාපි තාපසපබ්බජ්ජා නිද්දිට්ඨා හොතී"ති.

ඉදානි භගවා සාචරියකස්ස අම්බට්ඨස්ස විජ්ජාචරණසම්පදාය අපායමුඛම්පි අප්පත්තභාවං දස්සෙතුං **තං කිං මඤ්ඤසි අම්බට්ඨා**ති ආදිමාහ. තං උත්තානත්ථමෙව.

"අත්තනා අපායිකොපි අපරිපූරමානො"ති: අත්තනා විජ්ජාචරණසම්පදාය අපායිකෙනාපි අපරිපූරියමානෙන.

"දත්තිකා"න්ති:[1] දින්නකං. **"සම්මුඛීභාවම්පි න දදාති"**ති: කස්මා පන න දදාති? සො කිර සම්මුඛා ආවට්ටනිං නාම විජ්ජං ජානාති, යදා රාජා මහාරහෙන අලඞ්කාරෙන අලඞ්කතො හොති තදා රඤ්ඤො සමීපෙ ඨත්වා තස්ස අලඞ්කාරස්ස නාමං ගණ්හාති, රාජා නාමෙ ගහිතෙ "න දෙමී"ති වත්තුං න සක්කොති. දත්වා පුන අඤ්ඤදිවසෙ "අලඞ්කාරං ආහරථා"ති වත්වා "නත්ථි දෙව තුම්හෙහි බ්‍රාහ්මණස්ස දින්නො"ති වුත්තෙ "කස්මා මෙ දින්නො"ති පුච්ඡි. තෙ අමච්චා "සො බ්‍රාහ්මණො සම්මුඛා ආවට්ටනිං මායං ජානාති, තාය තුම්හෙ ආවට්ටෙත්වා ගහෙත්වා

1. සී. I. II & III. දත්තියන්ති.

ගච්ඡතී"ති ආහංසු. අපරෙ රඤ්ඤො සහ තස්ස අතිසහාය භාවං අස හන්තා ආහංසු: "දෙව එතස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සරීරෙ සබ්බපලිතකුට්ඨං නාම අත්ථි, තුම්හෙ එතං දිස්වාව ආලිඞ්ගථ පරාමසථ, ඉදඤ්ච කුට්ඨං නාම කායසංසග්ගවසෙන අනුගච්ඡති මා එවං කරොථා"ති. තතො පට්ඨාය තස්ස රාජා සම්මුඛීභාවං න දෙති.

යස්මා පන සො බ්‍රාහ්මණො පණ්ඩිතො මන්තවිජ්ජාය කුසලො, තෙන සහ මන්තෙත්වා කතකම්මං නාම න විරුජ්ඣති, තස්මා සාණිපාකාරස්ස අන්තො ඨත්වා බහි ඨිතෙන තෙන සද්ධිං මන්තෙති තං සන්ධාය වුත්තං **"තිරොදුස්සෙන මන්තෙතී"**ති: තත්ථ තිරොදුස්සෙනාති තිරොදුස්සන්තෙන, අයමෙව වා පාඨො.

"ධම්මික"න්ති: **අනවජ්ජං.** **"පයාත"**න්ති: අභිහරිත්වා දින්නං. **"කථං තස්ස රාජා"**ති: යස්ස රඤ්ඤො බ්‍රාහ්මණො ඊදිසං භික්ඛං පටි ගණ්හෙය්‍ය කථං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සො රාජා සම්මුඛීභාවම්පි න දදෙය්‍ය? අයං පන අදින්නකං මායාය ගණ්හාති, තෙනස්ස සම්මුඛීභාවං රාජා න දදාතීති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. "ඉදං පන කාරණං ඨපෙත්වා රාජානඤ්චෙව බ්‍රාහ්මණඤ්ච න අඤ්ඤො කොචි ජානාති තයිදං එවං රහස්සං පටිච්ඡන්නම්පි ජානාති, අද්ධා සබ්බඤ්ඤු සමණො ගොතමොති නිට්ඨං ගමිස්සතී"ති භගවා පකාසෙසි.

ඉදානි අයම අම්බට්ඨො ආචරියො යස්ස මන්තෙ නිස්සාය අතිමානිනො, තෙන යෙසං මන්තනිස්සිතමානනිම්මද්දනත්ථං උත්තරිං දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **"තං කිම්මඤ්ඤසි අම්බට්ඨ ඉධ රාජා"**ති: ආදිමාහ.

තත්ථ **"රථූපත්ථරෙ"**ති: රථම්හි රඤ්ඤො යානත්ථං අත්ථරිත්වා සජ්ජිතපදෙසෙ. **"උග්ගෙහි වා"**ති: උග්ගතුග්ගතෙහි වා අමච්චෙහි; **"රාජඤ්ඤෙහී"**ති: අනභිසිත්තකුමාරෙහි. **"කිඤ්චිදෙව මන්තණ"**න්ති: අමුකස්මිං පදෙසෙ තලාකා වා මාතිකං වා කාතුං වට්ටති, අමුකස්මිං ගාමං වා නිගමං වා නගරං වා නිවෙසිතු"න්ති එවරූපං පාකටමන්තණං තදෙව මන්තණන්ති, යං ඊදිසං රඤ්ඤො මන්තිතං තදෙව තාදිසෙහෙව සීසුකෙබ්ප හමුකෙඛපාදීහි ආකාරෙහි මන්තෙතය්‍ය.

"රාජභණිත"න්ති: යථා රඤ්ඤො භණිතං තස්ස තස්ස අත්ථස්ස සාධනසමත්ථං. සොපි තස්ස තස්ස අත්ථස්ස සාධනසමත්ථමෙව භණිතං භණතීති අත්ථො.

"පවත්තාරො"ති: පවත්තයිතාරො. **"යෙස"**න්ති: යෙසං සන්තකං. **"මන්තපද"**න්ති: වෙදසඞ්ඛාතං මන්තමෙව. **"ගීත"**න්ති: අට්ඨකාදීහි දසහි පොරාණක බ්‍රාහ්මණෙහි සරසම්පත්තිවසෙන සජ්ඣායිතං.

"පවුත්ත"න්ති: අඤ්ඤෙසං වුත්තං, වාචිතන්ති අත්ථො. **"සමිහිත"**න්ති: සමුපබ්‍බූළ්හං, රාසිරාසිකතං පිණ්ඩං කත්වා ඨපිතන්ති අත්ථො. **"තදනුගායන්තී"**ති: එතරහි බ්‍රාහ්මණා තෙහි පුබ්බෙ ගීතං අනුගායන්ති අනුසජ්ඣායන්ති.

"තදනුභාසන්තී"ති: තං අනුභාසන්ති. ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං, **"භාසිතමනුභාසන්තී"**ති: තෙහි භාසිතං සජ්ඣායිතමනුසජ්ඣායන්ති **"වාචිතමනුවාචෙන්තී"**ති: තෙහි අඤ්ඤෙසං වාචිතං අනුවාචෙන්ති **"සෙය්‍යථීද"**න්ති: තෙ කතමෙති අත්ථො.

"අට්ඨකො"ති: ආදීනි තෙසං නාමානි. තෙ කිර දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා පරූපඝාතං අකත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස භගවතො පාවචනෙන සහ සංසන්දෙත්වා මන්තෙ ගන්ථෙසුං. අපරාපරෙ[1] පන බ්‍රාහ්මණා පාණාතිපාතාදීනි පක්ඛිපිත්වා තයො වෙදෙ භින්දිත්වා බුද්ධවචනෙන සද්ධිං විරුද්ධෙ අකංසු.

"නෙතං ඨානං විජ්ජතී"ති: යෙන ත්වං ඉසි භවෙය්‍යාසි එතං කාරණං න විජ්ජති. ඉධ භගවා යස්මා "එස පුච්ඡියමානොපි අත්තනො අවත්ථරණභාවං ඤත්වා පටිවචනං න දස්සතී"ති ජානාති. තස්මා පටිඤ්ඤං අග්ගහෙත්වාව ඉසිභාවං පටික්ඛිපි.

ඉදානි යස්මා තෙ පොරාණා දස බ්‍රාහ්මණා නිරාමගන්ධා අනිත්ථිගන්ධා රජොජල්ලධරා බ්‍රහ්මචාරිනො අරඤ්ඤායතනෙ පබ්බතපාදෙසු වනමූලඵලාහාරා වසිංසු, යදා කත්ථචි ගන්තුකාමා හොන්ති ඉද්ධියා ආකාසෙනෙව ගච්ඡන්ති, නත්ථි තෙසං යානෙන කිච්චං, සබ්බදිසාසු ච නෙසං මෙත්තාදි බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාව ආරක්ඛා හොති, නත්ථි තෙසං පාකාරපුරිසගුත්තීහි අත්ථො.-ඉමිනා ච අම්බට්ඨෙන සුතපුබ්බා තෙසං පටිපත්ති, තස්මා ඉමස්ස සාචරියකස්ස තෙසං පටිපත්තිතො ආරකාභාවං දස්සෙතුං **තං කිං මඤ්ඤසි අම්බට්ඨා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"විචිතකාලක"**න්ති: විචිනිත්වා අපනීතකාලකං. **"වෙඨකනතපස්සෙහී"**ති: දුස්සපට්ටදුස්සවෙනිආදීහි වෙඨකෙහි නමිතඵාසුකාහි. **"කුත්තවාලෙහී"**ති: සොභාකරණත්ථං කප්පෙතුං යුත්තට්ඨානෙසු කප්පිතවාලෙහි. එත්ථ ච වලවානං යෙව වාලා කප්පිතා න රථානං, වලවයුත්තත්තා පන රථාපි කුත්තවාලාති වුත්තා.

"උක්කිණ්ණපරිඛාසූ"ති: ඛාතපරිඛාසු. **"ඔක්ඛිත්තපලිඝාසූ"**ති: ඨපිතපලිඝාසු. **"නගරූපකාරිකාසූ"**ති: එත්ථ උපකාරිකාති පරෙසං ආරොහණනිවාරණත්ථං සමන්තා නගරපාකාරස්ස අධොභාගෙ කතසුධාකම්මං වුච්චති, ඉධ පන තානි උපකාරිකාහි යුත්තානි නගරානෙව නගරූපකාරිකායොති අධිප්පෙතා. **"රක්ඛාපෙන්තී"**ති: තාදිසෙසු නගරෙසු වසන්තාපි අත්තානං රක්ඛාපෙන්ති.

---

1. සී. I. III & E. අපරපරං.

"කඞ්ඛා"ති: සබ්බඤ්ඤූ නසබ්බඤ්ඤූති එවං සංසයො. **"විමති"**ති: තස්සෙව වෙවචනං, විරූපා මති, විනිච්ඡිතුං අසමත්ථාති අත්ථො. ඉදං භගවා අම්බට්ඨස්ස ඉමිනා අත්තභාවෙන මග්ගපාතුභාවො නත්ථි, කෙවලං දිවසො වීතිවත්තති, අයං ඛො පන ලක්ඛණපරියෙසනත්ථං ආගතො, තම්පි කිච්චං නසරති, හන්දස්ස සතිජනනත්ථං නයං දෙමීති ආහ.

එවං වත්වා පන යස්මා බුද්ධානං නිසින්නානං වා නිපන්නානං වා කොචි ලක්ඛණං පරියෙසිතුං න සක්කොති, ඨිතානං පන චඞ්කමන්තානං වා සක්කොති, ආචිණ්ණඤ්චෙතං බුද්ධානං ලක්ඛණං පරියෙසනත්ථං ආගතභාවං ඤත්වා උට්ඨායාසනා චඞ්කමාධිට්ඨානං නාම, තෙන භගවා උට්ඨායාසනා බහි නික්ඛන්තො, තස්මා **අථ ඛො භගවා**ති ආදි වුත්තං.

"සමන්නෙසී"ති: ගවෙසි, එකං ද්වෙති වා ගණයන්තො සමානයි. **"යෙභුය්‍යෙනා"**ති: පායෙන බහුකානි අද්දස අප්පානි න අද්දසාති අත්ථො:–තතො යානි නාද්දස තෙසං දීපනත්ථං වුත්තං **ඨපෙත්වා ද්වෙ**ති.

"කඞ්ඛති"ති: "අහො වත පස්සෙය්‍ය"න්ති පත්ථනං උප්පාදෙති; **"විචිකිච්ඡති"**ති: තතො තතො තානි විචිනන්තො කිච්ඡති, න සක්කොති දට්ඨුං. **"නාධිමුච්චති"**ති: තාය විචිකිච්ඡාය සන්නිට්ඨානං න ගච්ඡති. **"නසම්පසීදති"**ති: තතො "පරිපුණ්ණලක්ඛණො අය"න්ති භගවති පසාදං නාපජ්ජති, කඞ්ඛාය වා දුබ්බලා විමති වුත්තා, විචිකිච්ඡාය මජ්ඣිමා, අනධිමුච්චනතාය[1] බලවතී, අසම්පසාදනෙන තෙහි තීහි ධම්මෙහි චිත්තස්ස කාලුස්සභාවො.

"කොසොහිතෙ"ති: වත්ථිකොසෙන පටිච්ඡන්නෙ. **"වත්ථගුය්හෙ"**ති: අඞ්ගජාතෙ. භගවතො හි වාරණස්සෙව කොසොහිතං වත්ථගුය්හං සුවණ්ණවණ්ණං පදුමගබ්භසමානං, තං සො වත්ථපටිච්ඡන්නත්තා අපස්සන්තො අන්තො මුඛගතාය ච ජිව්හාය පහූතභාවං අසල්ලක්ඛෙන්තො තෙසු ද්වීසු ලක්ඛණෙසු කඞ්ඛී අහොසි විචිකිච්ඡී.

"තථාරූප"න්ති: කථං රූපං කිමෙත්ථ අඤ්ඤෙන වත්තබ්බං? වුත්තමෙතං නාගසෙනත්ථෙරෙන මිලින්දරඤ්ඤා පුට්ඨෙන "අතිදුක්කරං භන්තෙ නාගසෙන භගවතා කත"න්ති. "කිංමහාරාජා"ති? මහාජනෙන හිරිකරණොකාසං බ්‍රහ්මායුබ්‍රාහ්මණස්ස අන්තෙවාසිඋත්තරස්ස ච බාවරියස්ස අන්තෙවාසීනං සොළසබ්‍රාහ්මණානඤ්ච සෙලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අන්තෙවාසීනං තිසතමාණවානඤ්ච දස්සෙසි භන්තෙ"ති. න මහාරාජ භගවා ගුය්හං දස්සෙසි. ඡායං භගවා දස්සෙසි. ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛරිත්වා නිවාසනං නිවත්ථං කායබන්ධනබද්ධං චීවරපාරුතං ඡායාරූපකමත්තං දස්සෙසි මහාරාජාති; ඡායාදිට්ඨෙ සති දිට්ඨොයෙව නනු

1. E. අනධිමුච්චනතාය.

භන්තෙති. තිඨ තෙ තං මහාරාජ හදයරූපං දිස්වා බුජ්ඣනක සත්තා භවෙය්‍යුං හදයමංසං නීහරිත්වා දස්සෙය්‍ය සම්මාසම්බුද්ධොති. “කුසලොසි භන්තෙ නාගසෙනා”ති.

“නින්නාමෙත්වා”ති: නීහරිත්වා. **“අනුමසී”**ති: කඨිනසූචිං විය කත්වා අනුමජ්ජි. තථා කරණෙන චෙත්ථ මුදුභාවො, කණ්ණසොතානුමසනෙන දීඝභාවො, නාසිකසොතානුමසනෙන තනුභාවො, නලාටච්ඡාදනෙන පුථුලභාවො පකාසිතොති වෙදිතබ්බො.

“පතිමානෙන්තා”ති: ආගමෙන්තා, ආගමනමස්ස පත්ථෙන්තා උදික්ඛන්තාති අත්ථො. **“කථාසල්ලාපො”**ති: කථා ච සල්ලාපො ච, කථනපටිකථනන්ති අත්ථො. **“අහු වතා”**ති: ගරහවචනමෙතං. **‘රෙ’**ති: හීළනවසෙන ආමන්තනං. **“පණ්ඩිතකා”**ති: තමෙව ජිගුච්ඡන්තො ආහ. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

“එවරූපෙන කිර භො පුරිසො අත්ථචරකෙනා”ති: ඉදං “යාදිසො ත්වං එදිසෙ අත්ථචරකෙ හිතකාරකෙ සති පුරිසො නිරයංයෙව ගච්ඡෙය්‍ය, නාඤ්ඤත්‍රා”ති ඉමමත්ථං සන්ධාය වදති.

“ආසජ්ජ ආසජ්ජා”ති: ඝට්ටෙත්වා ඝට්ටෙත්වා. **“අම්හෙපි එවං උපනීය්‍ය උපනීය්‍යා”**ති: බ්‍රාහ්මණො ඛො පන අම්බට්ඨො පොක්ඛරසාතී”ති ආදීනි වත්වා එවං උපනෙත්වා උපනෙත්වා පටිච්ඡන්නකාරණං ආවි කරිත්වා සුද්දදාසාදිභාවං ආරොපෙත්වා අවච. “තයාම්හ අක්කොසාපිතා”ති අධිප්පායො.

“පදසායෙව පවත්තෙසී”ති: පාදෙන පහරිත්වා භූමියං පාතෙසි. යඤ්ච සො පුබ්බෙ ආචරියෙන සද්ධිං රථං අභිරූහිත්වා අගමාසි, තම්පිස්ස ඨානං අච්ඡින්දිත්වා රථස්ස පුරතො පදසායෙව ගමනමකාසි.

“අතිවිකාලො”ති: සුට්ඨු විකාලො, සම්මොදනීයකථායපි කාලො නත්ථි. **“ආගමා නු ඛො ඉධ භො”**ති: ආගමා නු ඛො ඉධ භො. **“අධිවාසෙතූ”**ති: සම්පටිච්ඡතු. **“අජ්ජතනායා”**ති: යං මෙ තුම්හෙසු කාරං කරොතො අජ්ජ භවිස්සති පුඤ්ඤඤ්ච පීතිපාමොජ්ජං ච තදත්ථාය.

“අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හීභාවෙනා”ති: භගවා කායඞ්ගං වාචඞ්ගං වා අචොපෙත්වා අබ්භන්තරෙයෙව ඛන්තිං ධාරෙන්තො තුණ්හීභාවෙන අධිවාසෙසි. බ්‍රාහ්මණස්ස අනුග්ගහණත්ථං මනසා ච සම්පටිච්ඡීති වුත්තං හොති.

“පණීතෙනා”ති: උත්තමෙන. **“සහත්ථා”**ති: සහත්ථෙන. **“සන්තප්පෙත්වා”**ති: සුට්ඨු තප්පෙත්වා පරිපුණ්ණං සුහිතං යාවදත්ථං කත්වා. **“සම්පවාරෙත්වා”**ති: සුට්ඨු පවාරෙත්වා. “අලං අල”න්ති හත්ථසඤ්ඤාය පටික්ඛිපාපෙත්වා. **“භුත්තාවි”**න්ති: භුත්තවන්තං. **“ඔනීත පත්තපාණි”**න්ති: පත්තතො ඔනීතපාණිං, අපනීතහත්ථන්ති වුත්තං

හොති. ඔනිත්තපත්තපාණින්ති පි පාඨො. තස්සත්ථො ඔනිත්තං නානාභූතං විනාභූතං පත්තං පාණිතො අස්සාති=ඔනිත්තපත්තපාණි, තං ඔනිත්තපත්තපාණිං. හත්ථෙ ච පත්තඤ්ච ධොවිත්වා එකමන්තෙ පත්තං නික්ඛිපිත්වා නිසින්නන්ති අත්ථො.

“එකමන්තං නිසීදී”ති: භගවන්තං එවම්භූතං ඤත්වා එකස්මිං ඔකාසෙ නිසීදීති අත්ථො. **“ආනුපුබ්බිකථ”**න්ති: අනුපටිපාටිකථං. ආනුපුබ්බිකථා නාම දානානන්තරං සීලං සීලානන්තරං සග්ගො සග්ගානන්තරං මග්ගොති එතෙසං අත්ථානං දීපනකථා. තෙනෙව **“සෙය්‍යථිදං දානකථ”**න්ති: ආදිමාහ. **“ඔකාර”**න්ති: අවකාරං ලාමකභාවං.

“සාමුක්කංසිකා”ති: සාමං උක්කංසිකා අත්තනායෙව උද්ධරිත්වා ගහිතා සයම්භුඤාණෙන දිට්ඨා අසාධාරණා අඤ්ඤෙසන්ති අත්ථො. කා පනසාති. අරියසච්චදෙසනා? තෙනෙවාහ:–**“දුක්ඛං සමුදයං නිරොධං මග්ග”**න්ති.

“ධම්මචක්ඛු”න්ති: ඉධ සොතාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙතො. තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථං **යංකිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම**න්ති ආහ. තං හි නිරොධං ආරම්මණං කත්වා කිච්චවසෙන එවං සබ්බසඞ්ඛතං පටිවිජ්ඣන්තං උප්පජ්ජති.

දිට්ඨො අරිය සච්චධම්මො එතෙනාති=**දිට්ඨධම්මො.** එසෙව නයො සෙසපදෙසුපි. තිණ්ණා විචිකිච්ඡා අනෙනාති=**තිණ්ණවිචිකිච්ඡො.** විගතා කථංකථා අස්සාති=**විගතකථංකථො.** **“වෙසාරජ්ජප්පත්තො”**ති: විසාරදභාවප්පත්තො.[1] කත්ථ? සත්ථුසාසනෙ. නාස්ස පරොපච්චයො, න පරස්ස සද්ධාය එත්ථ වත්තතීති=**අපරප්පච්චයො.** සෙසං සබ්බත්ථ පුබ්බෙවුත්තනයත්තා උත්තානත්ථත්තා ච පාකටමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සී. I. II & III. වෙසාරජ්ජංපත්තො.

සොණදණ්ඩ සුත්තවණ්ණනා–4.

"එවං මෙ සුතං–පෙ–අඞ්ගෙසූ"ති: සොණදණ්ඩසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා:–**"අඞ්ගෙසූ"**ති: අඞ්ගා නාම අඞ්ගපාසාදිකතාය එවං ලද්ධවොහාරා ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රූළ්හිසද්දෙන අඞ්ගාති වුච්චති, තස්මිං අඞ්ගෙසු ජනපදෙ.

"චාරිකා"ති: ඉධාපි අතුරිතචාරිකා චෙව නිබද්ධචාරිකා ච අධිප්පෙතා. තදා කිර භගවතො දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙන්තස්ස සොණදණ්ඩබ්‍රාහ්මණො ඤාණජාලස්ස අන්තො පඤ්ඤායිත්ථ. අථ භගවා "අයං බ්‍රාහ්මණො මය්හං ඤාණජාලෙ පඤ්ඤායති, අත්ථි නු ඛො අස්ස උපනිස්සයො"ති වීමංසන්තො අද්දස "මයි තත්ථ ගතෙ එතස්ස අන්තෙවාසිනො චාදසහාකාරෙහි බ්‍රාහ්මණස්ස වණ්ණං භාසිත්වා මම සන්තිකෙ ආගන්තුං න දස්සන්ති. සො පන තෙසං වාදං භින්දිත්වා එකූනතිංසාහාකාරෙහි මම වණ්ණං භාසිත්වා මං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිස්සති. සො පඤ්හවිස්සජ්ජනපරියොසානෙ සරණං ගමිස්සතී"ති පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො තං ජනපදං පටිපන්නො. තෙන වුත්තං **අඞ්ගෙසු චාරිකං චරමානො–පෙ–යෙන චම්පා තදවසරීති.**

"ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙ"ති: තස්ස චම්පානගරස්ස අවිදූරෙ ගග්ගරාය නාම රාජමහෙසියා ඛණිතත්තා ගග්ගරාති ලද්ධවොහාරා පොක්ඛරණී අත්ථි. තස්සා[1] තීරෙ සමන්තතො නීලාදිපඤ්චවණ්ණකුසුමපටිමණ්ඩිතං මහන්තං චම්පකවනං, තස්මිං භගවා කුසුමගන්ධසුගන්ධෙ චම්පකවනෙ විහරති. තං සන්ධාය **ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙ**ති වුත්තං.

"මාගධෙන සෙනියෙන බිම්බිසාරෙනා"ති: එත්ථ සො රාජා මගධානං ඉස්සරත්තා මාගධො, මහතියා සෙනාය සමන්නාගතත්තා සෙනියො, බිම්බීති සුවණ්ණං, තස්මා සාරසුවණ්ණසදිසවණ්ණතාය බිම්බිසාරොති වුච්චතීති වෙදිතබ්බො.

බහූ බහූ හුත්වා සංහතාති=**සඞ්ඝා.** එකෙකිස්සා දිසාය සඞ්ඝා එතෙසං අත්ථීති=**සංඝී.** පුබ්බෙ නගරස්ස අන්තො අගණා බහි නික්ඛමිත්වා ගණසම්පන්නාති=**ගණීභූතා.**

"ඛත්තං ආමන්තෙසී"ති: ඛත්තා වුච්චති පුච්ඡිතපඤ්හං ව්‍යාකරණසමත්ථො මහාමත්තො, තං ආමන්තෙසි. **"ආගමෙන්තූ"**ති: මුහුත්තං පතිමානෙන්තු, ආගච්ඡන්තූති වුත්තං හොති.

"නානාවෙරජ්ජකානන්"ති: නානාවිධෙසු රජ්ජෙසු අඤ්ඤෙසු අඤ්ඤෙසු කාසි කොසලාදීසු රජ්ජෙසු ජාතා, තානි වා තෙසං නිවාසා, තතො වා ආගතාති=නානාවෙරජ්ජකා, තෙසං නානාවෙරජ්ජකානං.

1. සී. I. II. III & E. තස්ස.

“කෙනචිදෙව කරණීයෙනා”ති: තස්මිං කිර නගරෙ වීහි කරණීයෙහි බ්‍රාහ්මණා සන්නිපතන්ති යඤ්ඤානුභවනත්ථං වා මන්තසජ්ඣායනත්ථං වා. තදා ච තස්මිං නගරෙ යඤ්ඤො නත්ථි සොණදණ්ඩස්ස පන සන්තිකෙ මන්තෙ සජ්ඣායනත්ථං එතෙ සන්නිපතිතා. තං සන්ධාය වුත්තං:-**කෙනචිදෙව කරණීයෙනා**ති. තෙ තස්ස ගමනං සුත්වා චින්තෙසුං: “අයං සොණදණ්ඩො උග්ගතබ්‍රාහ්මණො යෙභුය්‍යෙන ච අඤ්ඤෙ බ්‍රාහ්මණා සමණං ගොතමං සරණං ගතා, අයමෙව ච න ගතො, ස්වායං සචෙ තත්ථ ගමිස්සති අද්ධා සමණස්ස ගොතමස්ස ආවට්ටනියාමායාය ආවට්ටිතො තං සරණං ගමිස්සති, තතො එතස්සාපි ගෙහවාරෙ බ්‍රාහ්මණානං අසන්නිපාතො භවිස්සති, හන්දස්ස ගමනන්තරායං කරොමා”ති සම්මන්තයිත්වා තත්ථ අගමංසු. තං සන්ධාය **“අථ ඛො තෙ බ්‍රාහ්මණා”**ති ආදිවුත්තං.

තත්ථ **“ඉමිනා පඞ්ගෙනා”**ති: ඉමිනාපි කාරණෙන. එවං එකං කාරණං වත්වා පුන “අත්තනො වණ්ණෙ භඤ්ඤමානෙ අතුස්සනකා සත්තා නාම නත්ථි, හන්දස්ස වණ්ණභණනෙන ගමනං නිවාරෙමා”ති චින්තෙත්වා භවං **හි සොණදණ්ඩො උභතො සුජාතො**ති ආදීනි කාරණානි ආහංසු.

“උභතො”ති: වීහි පක්ඛෙහි, මාතිතො ච පිතිතො චාති; “හොතො මාතා බ්‍රාහ්මණී මාතුමාතා බ්‍රාහ්මණී තස්සාපි මාතා බ්‍රාහ්මණී, පිතා බ්‍රාහ්මණො පිතුපිතා බ්‍රාහ්මණො තස්සපි පිතා බ්‍රාහ්මණොති එවං භවං **උභතො සුජාතො මාතිතො ච පිතිතො ච**.

“සංසුද්ධගහණිකො”ති: සංසුද්ධා තෙ මාතුගහණී, කුච්ඡීති අත්ථො. “සමවෙපාකිනියා ච ගහණියා”ති එත්ථ ච පන කම්මජතෙජො ධාතු ගහණීති වුච්චති.

“යාව සත්තමා පිතාමහයුගා”ති: එත්ථ පිතුපිතා පිතාමහො, පිතාමහස්ස යුගං පිතාමහයුගං. යුගන්ති ආයුප්පමාණං වුච්චති, අභිලාපමත්තමෙව චෙතං, අත්ථතො පන පිතාමහො එව පිතාමහයුගං, තතො උද්ධං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා පිතාමහග්ගහණෙනෙව ගහිතා. එවං යාව සත්තමො පුරිසො තාව සංසුද්ධගහණිකො, අථ ඛො **අක්ඛිත්තො අනුපක්කුට්ඨො ජාතිවාදෙනා**ති දස්සෙන්ති.

“අක්ඛිත්තො”ති: “අපනෙථ එතං කිං ඉමිනා”ති එවං අක්ඛිත්තො අනවක්ඛිත්තො. **“අනුපක්කුට්ඨො”**ති: න උපක්කුට්ඨො, න අක්කොසං වා නින්දං වා ලද්ධපුබ්බො. කෙන කාරණෙනාති? ජාතිවාදෙන. “ඉතිපි හීනජාතිකො එසො”ති එවරූපෙන වචනෙනාති අත්ථො.

“අඩ්ඪො”ති: ඉස්සරො. **“මහද්ධනො”**ති. මහතා ධනෙන සමන්නාගතො. භවතො හි ගෙහෙ පථවියං පංසුවාලිකා විය බහුං ධනං, සමණො පන ගොතමො අධනො භික්ඛාය උදරං පූරෙත්වා යාපෙ

තීති දස්සෙන්ති. **"මහාභොගො"**ති: පඤ්චකාමගුණවසෙන මහාඋප භොගො; එවං යං යං ගුණං වදන්ති "තස්ස තස්ස පටිපක්ඛවසෙන භගවතො අගුණං යෙව දස්සෙමා"ති මඤ්ඤමානා වදන්ති.

"අභිරූපො"ති: අඤ්ඤෙහි මනුස්සෙහි අධිකරූපො. **"දස්සනී යො"**ති: දිවසම්පි පස්සන්තානං අතිත්තිකරතො දස්සනයොග්ගො. දස්සනෙ නෙව චිත්තප්පසාදජනනතො **පාසාදිකො.**

පොක්ඛරතා වුච්චති සුන්දරභාවො, වණ්ණස්ස පොක්ඛරතා= වණ්ණපොක්ඛරතා, තාය වණ්ණපොක්ඛරතාය; වණ්ණසම්පත්ති යාති අත්ථො. පොරාණා පන "පොක්ඛරන්ති සරීරං වදන්ති, වණ්ණං වණ්ණමෙවා"ති. තෙසං මතෙන වණ්ණඤ්ච පොක්ඛරඤ්ච=වණ්ණ පොක්ඛරානි, තෙසං භාවො=වණ්ණපොක්ඛරතා. ඉති **"පරමාය වණ්ණ පොක්ඛරතාය"**ති: උත්තමපරිසුද්ධෙන වණ්ණෙන චෙව සරීර සණ්ඨාන සම්පත්තියා චාති අත්ථො.

"බ්‍රහ්මවණ්ණී"ති: සෙට්ඨවණ්ණී, පරිසුද්ධවණ්ණෙසුපි සෙට්ඨෙන සුවණ්ණවණ්ණෙනෙව සමන්නාගතොති අත්ථො. **"බ්‍රහ්මවච්ඡසී"**ති:[1] මහාබ්‍රහ්මුණො සරීරසදිසෙන සරීරෙන සමන්නාගතො. **"අඛුද්දාව කාසො දස්සනාය"**ති: "භොතො සරීරෙ දස්සනස්ස ඔකාසො න ඛුද්දකො මහා, සබ්බානෙව තෙ අඞ්ගපච්චඞ්ගානි දස්සනීයානෙව තානි චාපි මහන්තානෙවා"ති දීපෙන්ති.

සීලමස්ස අත්ථීති=**සීලවා.** වුද්ධං වඩ්ඪිතං සීලමස්සාති=වුද්ධසීලී; **"වුද්ධසීලෙනා"**ති: වුද්ධෙන වඩ්ඪිතෙන සීලෙන.**"සමන්නාගතො"**ති: යුත්තො, ඉදං වුද්ධසීලපදස්සෙව වෙවචනං, සබ්බමෙතං පඤ්චසීලමත්ත මෙව සන්ධාය වදන්ති.

"කල්‍යාණවාචො"ති: ආදිසු කල්‍යාණා සුන්දරා පරිමණ්ඩලපද ව්‍යඤ්ජනා වාචා අස්සාති=**කල්‍යාණවාචො**: කල්‍යාණං මධුරං වාක්කර ණං අස්සාති=**කල්‍යාණවාක්කරණො.** වාක්කරණන්ති උදාහාර ඝොසො, සො ගුණ පරිපුණ්ණභාවෙන පුරෙභවාති **පොරී,** පුරෙ වා භවත්තා පොරියා නාගරිකිත්ථියා සුඛුමාලත්තනෙන සදිසාති පොරී, තාය **පොරියා.**

"විස්සට්ඨාය"ති: අපලිබුද්ධාය, සන්දිට්ඨවිලම්බිතාදිදොසරහිතාය. **"අනෙලගලාය"**ති: එලාගලනවිරහිතාය, කස්සචිහි කථෙන්තස්ස එලා ගලති ලාලා පග්ඝරති ඛෙළඵුසිතානි වා නික්ඛමන්ති තස්ස වාචා එලගලා නාම හොති. තබ්බිපරීතායාති අත්ථො.

"අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියා"ති: ආදිමජ්ඣපරියොසානං පාකටං කත්වා භාසිතත්ථස්ස විඤ්ඤාපනසමත්ථාය.

"ජිණ්ණො"ති: ජරාජිණ්ණතාය ජිණ්ණො. **"වුද්ධො"**ති: අඞ්ග පච්චඞ්ගානං වුඩ්ඪිභාවං මරියාදං පත්තො. **"මහල්ලකො"**ති: ජාතිම

1. E. බ්‍රහ්මවච්චසීති.

හල්ලකතාය සමන්නාගතො, චිරකාලප්පසුතොති වුත්තං හොති. **"අද්ධගතො"**ති: අද්ධානං ගතො, වෙ තයො රාජපරිවට්ටෙ අතීතොති අධිප්පායො. **"වයො අනුප්පත්තො"**ති: පච්ඡිමවයං සම්පත්තො, පච්ඡිම වයො නාම වස්සසතස්ස පච්ඡිමො තතියභාගො.

අපිච **"ජිණ්ණො"**ති: පොරාණො, චිරකාලප්පවත්තකුලන්වයොති වුත්තං හොති. **"වුද්ධො"**ති: සීලාචාරාදිගුණවුද්ධිපත්තො. **"මහල්ලකො"**ති: විභවමහත්තතාය සමන්නාගතො. **"අද්ධගතො"**ති: මග්ගංපටිපන්නො, බ්‍රාහ්මණානං වතචරියාදිමරියාදං අවීතික්කම්මචරණසීලො,[1] **"වයො අනුප්පත්තො"**ති: ජාතිවුද්ධභාවම්පි අන්තිමවයං අනුප්පත්තො.

"එවං වුත්තෙ"ති: එවං තෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි වුත්තෙ; සොණදණ්ඩො "ඉමෙ බ්‍රාහ්මණා ජාතිආදීහි මම වණ්ණං වදන්ති, න ඛො පන මෙ යුත්තං අත්තනො වණ්ණෙ රජ්ජිතුං, හන්දාහං එතෙසං වාදං භින්දිත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස මහන්තභාවං පඤ්ඤපෙත්වා එතෙසං තත්ථ ගමනං කරොමී"ති චින්තෙත්වා **තෙන හි භො මමපි සුණාථා**ති ආදිමාහ. තත්ථ යෙපි උභතො සුජාතොති ආදයො අත්තනො ගුණෙහි සදිසා ගුණා. තෙපි "කොචාහං සො ච සමණස්ස ගොතමස්ස ජාතිසම්පත්ති ආදයො ගුණා"ති අත්තනො ගුණෙහි උත්තරිතරෙයෙව මඤ්ඤමානො, ඉතරෙ පන එකන්තෙනෙව භගවතො මහන්තභාවදීපනත්ථං පකාසෙති.

"මයමෙව අරහාමා"ති: එවං නියමෙන්තොචෙත්ථ ඉදං දීපෙති. "යදිගුණමහන්තතාය උපසඞ්කමිතබ්බො නාම හොති, යථා සිනෙරුං උපනිධාය සාසපො, මහාසමුද්දං උපනිධාය ගොපදකං, සත්තසු මහාසරෙසු උදකං උපනිධාය උස්සාවබින්දු පරිත්තො ලාමකො, එවමෙවං සමණස්ස ගොතමස්ස ජාතිසම්පත්තිආදයොපි ගුණෙ උපනිධාය අම්හාකං ගුණා පරිත්තා ලාමකා, තස්මා **මයමෙව අරහාම තං භවන්තං ගොතමං දස්සනාය උපසඞ්කමිතු**න්ති.

"මහන්තං ඤාතිසඞ්ඝං ඔහායා"ති: මාතිපක්ඛෙ අසීතිකුලසහස්සානි පිතිපක්ඛෙ අසීතීති එවං සට්ඨිසහස්සාධිකං කුලසතසහස්සං[2] ඔහාය පබ්බජිතො.

"භූමිගතඤ්ච වෙහාසට්ඨඤ්චා"ති: එත්ථ රාජඞ්ගණෙ චෙව උය්‍යානෙ ච සුධාමට්ඨපොක්ඛරණියො සත්තරතනපූරා කත්වා භූමියං ඨපිත ධනං භූමිගතං නාම. පාසාදනිය්‍යූහාදයොපි පූරෙත්වා ඨපිතං වෙහාස ගතං නාම, එතං තාව කුලපරියායෙන ආගතං. තථාගතස්ස පන ජාත දිවසෙයෙව සඞ්ඛො එලො[3] උප්පලො පුණ්ඩරීකොති චත්තාරො නිධයො උපගතා, තෙසු සඞ්ඛො ගාවුතිකො, එලො අඩ්ඪයොජනිකො, උප්පලො තිගාවුතිකො, පුණ්ඩරීකො යොජනිකො, තෙසුපි ගහිත ගහිතං පූරෙති යෙව. ඉති **භගවා පහූතං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ඔහාය පබ්බජිතොති** වෙදිතබ්බං.

1. සී. I. II III. අවීතික්කමචරණ. 2. ස. I. III & E. සට්ඨිකුලසතසහස්සං. 3. E. එළෙලො

“දහරොව සමානො”ති: තරුණොව සමානො. **“සුසුකාළකෙසො”**ති: සුට්ඨුකාළකෙසො අඤ්ජනවණ්ණකෙසොව හුත්වාති අත්ථො. **“භද්‍රෙනා”**ති: ලට්ඨකෙන. **“පඨමෙන වයසා”**ති: තිණ්ණං වයානං පඨමවයෙන. **“අකාමකාන”**න්ති: අනිච්ඡමානානං, අනාදරත්ථෙ සාමිවචනං; අස්සූනි මුඛෙ එතෙසන්ති=**අස්සුමුඛා.** තෙසං අස්සුමුඛානං, අස්සුකිලින්නමුඛානන්ති අත්ථො. **“රුදන්තාන”**න්ති: කන්දිත්වා රොදමානානං. **‘අක්ඛුද්දාවකාසො”**ති: එත්ථ භගවතො අපරිමාණොයෙව දස්සනාවකාසොති වෙදිතබ්බො. තත්‍රිදං වත්ථු:-රාජගහෙ කිර අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණො “සමණස්ස ගොතමස්ස පමාණං ගහෙතුං න සක්කා”ති සුත්වා භගවතො පිණ්ඩාය පවිසනකාලෙ සට්ඨිහත්ථං වෙණුං ගහෙත්වා නගරද්වාරස්ස බහි ඨත්වා සම්පත්තෙ භගවති වෙණුං ගහෙත්වා සමීපෙ අට්ඨාසි. වෙණු භගවතො ජාණුකමත්තං පාපුණි. පුනදිවසෙ ද්වෙ වෙණූ ඝටෙත්වා සමීපෙ අට්ඨාසි. භගවාපි ද්වින්නං වෙණූනං උපරි ද්වෙ වෙණුමත්තමෙව පඤ්ඤායමානො “බ්‍රාහ්මණ කිං කරොසී”ති ආහ. “තුම්හාකං පමාණං ගණ්හාමී”ති, “බ්‍රාහ්මණ සචෙපි ත්වං සකලචක්කවාළගබ්භං පූරෙත්වා ඨිතවෙණූ ඝටෙත්වා ආගමිස්සසි නෙව මෙ පමාණං ගහෙතුං සක්ඛිස්සසි. න හි මයා චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච තථා පාරමියො පූරිතා යථා මෙ පරො පමාණං ගණ්හෙය්‍ය, අතුලො බ්‍රාහ්මණ තථාගතො අප්පමෙය්‍යො”ති වත්වා ධම්මපදෙ ගාථමාහ. ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතිපාණසහස්සානි අමතං පිවිංසු. අපරම්පි වත්ථු:-රාහු කිර අසුරින්දො චත්තාරි යොජනසහස්සානි අට්ඨ ච යොජනසතානි උච්චො, බාහන්තරමස්ස ද්වාදසයොජනසතානි, හත්ථතලපාද තලානං පුථුලතො තීණි යොජනසතානි, අඞ්ගුලිපබ්බානි පණ්ණාස යොජනානි, භමුකන්තරං පණ්ණාසයොජනං, [මුඛං ද්වියොජනසතං, තියොජන සතගම්භීරං තියොජනසතපරිමණ්ඩලං ගීවා තියොජනසතං[1]] ලලාටං තියොජනසතං, සීසං නවයොජනසතං. “සොහං උච්චොස්මි, සත්ථාරං ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමී”ති න ගච්ඡති. සො එකදිවසං භගවතො වණ්ණං සුත්වා “යථා කථඤ්චි ඔලොකෙස්සාමී”ති ආගතො. භගවා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා “චතූසු ඉරියාපථෙසු කතරෙන දස්සෙමී”ති චින්තෙත්වා “ඨිතකො නාම නීචොපි උච්චො විය පඤ්ඤායති, නිපන්නොවස්ස අත්තානං දස්සෙස්සාමී”ති. “ආනන්ද ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ මඤ්චකං පඤ්ඤපෙහී”ති වත්වා තත්ථ සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි. රාහු ආගන්ත්වා නිපන්නං භගවන්තං ගීවං උන්නාමෙත්වා නභමජ්ඣෙ පුණ්ණචන්දං විය උල්ලොකෙති. “කිමිදං අසුරින්දා”ති ච වුත්තෙ “භගවා ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමී”ති නාගච්ඡින්ති. “න මයා අසුරින්ද අධොමුඛෙන පාරමියො පූරිතා, උද්ධග්ගං යෙව කත්වා දානං දින්න”න්ති තං දිවසං රාහු සරණං අගමාසි. එවං භගවා අක්ඛුද්දාවකාසො දස්සනාය.

1. සීහළපොත්ථකෙසු න දිස්සති.

චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන **සීලවා.** තං පන සීලං අරියං උත්තමං පරිසුද්ධං, තෙනාහ **අරියසීලීති.** තදෙතං අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං, තෙනාහ **කුසලසීලීති. කුසලෙන සීලෙනාති** ඉදමස්ස වෙවචනං.

"**බහුන්නං ආචරියපාචරියො**"ති: භගවතො එකෙකාය ධම්මදෙසනාය චතුරාසීතිම්පි පාණසහස්සානි අපරිමාණාපි දෙවමනුස්සා මග්ගඵලාමතං පිවන්ති. තස්මා **බහුන්නං ආචරියො**; සාවකවෙනෙය්‍යානං පන **පාචරියො**ති.

"**ඛීණකාමරාගො**"ති: එත්ථ කාමං භගවතො සබ්බෙපි කිලෙසා ඛීණා, බ්‍රාහ්මණො පන තෙ න ජානාති, අත්තනො ජානනට්ඨානෙයෙව ගුණං කථෙති.

"**විගතචාපල්ලො**"ති: "පත්තමණ්ඩනා චීවරමණ්ඩනා සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමස්ස වා පූතිකායස්ස කෙළනා පතිකෙළනා"ති එවං වුත්තචාපල්ලවිරහිතො.

"**අපාපපුරෙක්ඛාරො**"ති: අපාපෙ නවලොකුත්තරධම්මෙ පුරතො කත්වා විචරති. "**බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජාය**"ති: සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානමහාකස්සපාදිභෙදාය බ්‍රාහ්මණපජාය [එතිස්සායච පජාය][1] පුරෙක්ඛාරො, අයං හි පජා සමණං ගොතමං පුරක්ඛත්වා චරතීති අත්ථො. අපිච අපාපපුරෙක්ඛාරොති, න පාපං පුරතො කත්වා චරති පාපං න ඉච්ඡතීති අත්ථො. තස්සා බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජාය, අත්තනා සද්ධිං පටිවිරුද්ධායපි බ්‍රාහ්මණපජාය අවිරුද්ධො හිතසුඛප්පිකොයෙවාති වුත්තං හොති.

"**තිරොරට්ඨා**"ති: පරරට්ඨතො. "**තිරොජනපදා**"ති: පරජනපදතො. "**සම්පුච්ඡිතුං ආගච්ඡන්ති**"ති: ඛත්තියපණ්ඩිතාදයො ච දෙවබ්‍රහ්මනාගගන්ධබ්බාදයො ච පඤ්හෙ අභිසඞ්ඛරිත්වා "පුච්ඡිස්සාමා"ති ආගච්ඡන්ති; තත්ථ කෙචි පුච්ඡාය වා දොසං විස්සජ්ජනසම්පටිච්ඡනෙ වා අසමත්ථතං සල්ලක්ඛෙත්වා අපුච්ඡිත්වාව තුණ්හී නිසීදන්ති, කෙචි පුච්ඡන්ති, කෙසඤ්චි භගවාව පුච්ඡාය උස්සාහං ජනෙත්වා විස්සජ්ජෙති, එවං සබ්බෙසම්පි තෙසං විමතියො තීරං පත්වා මහාසමුද්දස්ස ඌමියො විය භගවන්තං පත්වාව භිජ්ජන්ති.

"**එහි සාගතවාදී**"ති: දෙවමනුස්සපබ්බජිතගහට්ඨෙසු තං තං අත්තනො සන්තිකෙ ආගතං "එහි සාගතා"ති එවං වාදීති අත්ථො.

"**සඛිලො**"ති: තත්ථ කතමං සාඛල්‍යං? "යා සා වාචා නෙළා කණ්ණසුඛා"ති ආදිනා නයෙන වුත්තසාඛල්‍යෙන සමන්නාගතො මුදුවචනොති අත්ථො.

"**සම්මොදකො**"ති: පටිසන්ථාරකුසලො, ආගතාගතානං[2] චතුන්නං පරිසානං "කච්චි භික්ඛු ඛමනීයං කච්චි යාපනීය"න්ති ආදිනා නයෙන සබ්බං අද්ධානදරථං වූපසමෙන්තො විය පඨමතරං සම්මොදනීයකථං කත්තාති අත්ථො.

1. [අයංපාඨො එකච්චෙසු සීහල පොත්ථකෙසු නදිස්සති]
2. සී. I & E. ආගතානං.

"දහරොව සමානො"ති: තරුණොව සමානො. **"සුසුකාළකෙසො"**ති: සුට්ඨුකාළකෙසො අඤ්ජනවණ්ණකෙසොව හුත්වාති අත්ථො. **"භද්‍රෙනා"**ති: ලද්ධකෙන. **"පඨමෙන වයසා"**ති: තිණ්ණං වයානං පඨමවයෙන. **"අකාමකාන"**න්ති: අනිච්ඡමානානං, අනාදරත්ථෙ සාමිවචනං; අස්සූනි මුඛෙ එතෙසන්ති=**අස්සුමුඛා.** තෙසං අස්සුමුඛානං, අස්සුකිලින්නමුඛානන්ති අත්ථො. **"රුදන්තාන"**න්ති: කන්දිත්වා රොදමානානං. **'අඛුද්දාවකාසො"**ති: එත්ථ භගවතො අපරිමාණොයෙව දස්සනාවකාසොති වෙදිතබ්බො. තත්‍රිදං වත්ථු:-රාජගහෙ කිර අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණො "සමණස්ස ගොතමස්ස පමාණං ගහෙතුං න සක්කා"ති සුත්වා භගවතො පිණ්ඩාය පවිසනකාලෙ සට්ඨිහත්ථං වෙළුං ගහෙත්වා නගරද්වාරස්ස බහි ඨත්වා සම්පත්තෙ භගවති වෙළුං ගහෙත්වා සමීපෙ අට්ඨාසි. වෙළු භගවතො ජාණුකමත්තං පාපුණි. පුනදිවසෙ ද්වෙ වෙළූ ඝටෙත්වා සමීපෙ අට්ඨාසි. භගවාපි ද්වින්නං වෙළූනං උපරි ද්වෙ වෙළුමත්තමෙව පඤ්ඤායමානො "බ්‍රාහ්මණ කිං කරොසී"ති ආහ. "තුම්හාකං පමාණං ගණ්හාමී"ති, "බ්‍රාහ්මණ සචෙපි ත්වං සකලචක්කවාළගබ්භං පූරෙත්වා ඨිතවෙළූ ඝටෙත්වා ආගමිස්සසි නෙව මෙ පමාණං ගහෙතුං සක්ඛිස්සසි. න හි මයා චත්තාරි අසංඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච තථා පාරමියො පූරිතා යථා මෙ පරො පමාණං ගණ්හෙය්‍ය, අතුලො බ්‍රාහ්මණ තථාගතො අප්පමෙය්‍යො"ති වත්වා ධම්මපදෙ ගාථමාහ. ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතිපාණසහස්සානි අමතං පිවිංසු. අපරම්පි වත්ථු:-රාහු කිර අසුරින්දො චත්තාරි යොජනසහස්සානි අට්ඨ ච යොජනසතානි උබ්බෙධෙන, බාහන්තරමස්ස ද්වාදසයොජනසතානි, හත්ථතලපාදතලානං පුථුලතො තීණි යොජනසතානි, අඞ්ගුලිපබ්බානි පණ්ණාස යොජනානි, භමුකන්තරං පණ්ණාසයොජනං, [මුඛං ද්වියොජනසතං, තියොජනසතගම්භීරං තියොජනසතපරිමණ්ඩලං ගීවා තියොජනසතං[1]] ලලාටං තියොජනසතං, සීසං නවයොජනසතං. "සොහං උච්චොස්මි, සත්ථාරං ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමී"ති න ගච්ඡති. සො එකදිවසං භගවතො වණ්ණං සුත්වා "යථා කථඤ්චි ඔලොකෙස්සාමී"ති ආගතො. භගවා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා "චතූසු ඉරියාපථෙසු කතරෙන දස්සෙමී"ති චින්තෙත්වා "ඨිතකො නාම නීචොපි උච්චො විය පඤ්ඤායති, නිපන්නොවස්ස අත්තානං දස්සෙස්සාමී"ති. "ආනන්ද ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ මඤ්චකං පඤ්ඤපෙහී"ති වත්වා තත්ථ සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි. රාහු ආගන්ත්වා නිපන්නං භගවන්තං ගීවං උන්නාමෙත්වා නභමජ්ඣෙ පුණ්ණචන්දං විය උල්ලොකෙති. "කිමිදං අසුරින්දා"ති ච වුත්තෙ "භගවා ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමී"ති නාගච්ඡින්ති. "න මයා අසුරින්ද අධොමුඛෙන පාරමියො පූරිතා, උද්ධග්ගං යෙව කත්වා දානං දින්න"න්ති තං දිවසං රාහු සරණං අගමාසි. එවං භගවා අඛුද්දාවකාසො දස්සනාය.

1. සීහළපොත්ථකෙසු න දිස්සති.

චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන **සීලවා.** තං පන සීලං අරියං උත්තමං පරිසුද්ධං, තෙනාහ **අරියසීලීති.** තදෙතං අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං, තෙනාහ **කුසලසීලීති. කුසලෙන සීලෙනාති** ඉදමස්ස වෙවචනං.

"**බහූනං ආචරියපාචරියො**"ති: භගවතො එකෙකාය ධම්මදෙසනාය චතුරාසීතිපි පාණසහස්සානි අපරිමාණාපි දෙවමනුස්සා මග්ගඵලාමතං පිවන්ති. තස්මා **බහූනං ආචරියො;** සාවකවෙනෙය්‍යානං පන **පාචරියොති.**

"**ඛීණකාමරාගො**"ති: එත්ථ කාමං භගවතො සබ්බෙපි කිලෙසා ඛීණා, බ්‍රාහ්මණො පන තෙ න ජානාති, අත්තනො ජානනට්ඨානෙයෙව ගුණං කථෙති.

"**විගතචාපල්ලො**"ති: "පත්තමණ්ඩනා චීවරමණ්ඩනා සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමස්ස වා පූතිකායස්ස කෙළනා පතිකෙළනා"ති එවං වුත්තචාපල්‍යවිරහිතො.

"**අපාපපුරෙක්ඛාරො**"ති: අපාපෙ නවලොකුත්තරධම්මෙ පුරතො කත්වා විචරති. "**බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජාය**"ති: සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානමහාකස්සපාදිභෙදාය බ්‍රාහ්මණපජාය [එතිස්සායෙව පජාය][1] පුරෙක්ඛාරො, අයං හි පජා සමණං ගොතමං පුරක්ඛත්වා චරතීති අත්ථො. අපිච අපාපපුරෙක්ඛාරොති, න පාපං පුරතො කත්වා චරති පාපං න ඉච්ඡතීති අත්ථො. කස්සා බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජාය, අත්තනා සද්ධිං පටිවිරුද්ධායපි බ්‍රාහ්මණපජාය අවිරුද්ධො හිතසුඛකාමොයෙවාති වුත්තං හොති.

"**තිරොරට්ඨා**"ති: පරරට්ඨතො. "**තිරොජනපදා**"ති: පරජනපදතො "**සම්පුච්ඡිතුං ආගච්ඡන්ති**"ති: ඛත්තියපණ්ඩිතාදයො ච දෙවබ්‍රහ්මනාගගන්ධබ්බාදයො ච පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිත්වා පුච්ඡිස්සාමා"ති ආගච්ඡන්ති; තත්ථ කෙචි පුච්ඡාය වා දොසං විස්සජ්ජනසම්පටිච්ඡනෙ වා අසමත්ථතං සල්ලක්ඛෙත්වා අපුච්ඡිත්වාව තුණ්හීනිසීදන්ති, කෙචි පුච්ඡන්ති, කෙසඤ්චි භගවාව පුච්ඡාය උස්සාහං ජනෙත්වා විස්සජ්ජෙති, එවං සබ්බෙසම්පි තෙසං විමතියො තීරං පත්වා මහාසමුද්දස්ස ඌමියො විය භගවන්තං පත්වාව භිජ්ජන්ති.

"**එහි සාගතවාදී**"ති: දෙවමනුස්සපබ්බජිතගහට්ඨෙසු තං තං අත්තනො සන්තිකෙ ආගතං "එහි සාගත"ාති එවං වාදීති අත්ථො.

"**සඛිලො**"ති: තත්ථ කතමං සාඛල්‍යං? "යා සා වාචා නෙලා කණ්ණසුඛා"ති ආදිනා නයෙන වුත්තසාඛල්‍යෙන සමන්නාගතො මුදුවචනොති අත්ථො.

"**සම්මොදකො**"ති: පටිසන්ථාරකුසලො, ආගතාගතානං[2] චතුන්නං පරිසානං "කච්චි භික්ඛු ඛමනීයං කච්චි යාපනීය"න්ති ආදිනා නයෙන සබ්බං අද්ධානදරථං වූපසමෙන්තො විය පඨමතරං සම්මොදනීයකථං කත්තාති අත්ථො.

---

1. [අයං පාඨො එකච්චෙසු සීහළ පොත්ථකෙසු න දිස්සති]
2. සී. I & E. ආගතානං.

"අබ්භාකුටිකො"ති: යථා එකච්චෙ පරිසං පත්වා ථද්ධමුඛා සංකුචිත මුඛා හොන්ති න එදිසො, පරිසදස්සනෙන පනස්ස බාලාතපදස්සනෙන විය පදුමං මුඛපදුමං විකසති පුණ්ණචන්දසස්සිරිකං හොති.

"උත්තානමුඛො"ති: යථා එකච්චෙ නික්කුජ්ජිතමුඛා විය සම්පත්තාය පරිසාය න කිඤ්චි කථෙන්ති අතිදුල්ලභකථා හොන්ති න එව රූපො. සමණො පන ගොතමො සුලභ කථො, න තස්ස සන්තිකං ආගතානං "කස්මා මයං ඉධාගතා"ති විප්පටිසාරො උප්පජ්ජති, ධම්මං පන සුත්වා අත්තමනාව හොන්තීති දස්සෙති.

"පුබ්බභාසී"ති: භාසන්තො ච පඨමතරං භාසති, තඤ්ච ඛො කාල යුත්තං පමාණයුත්තං අත්ථනිස්සිතමෙව භාසති න නිරත්ථකකථං.

"න තස්මිං ගාමෙ වා"ති: යත්ථ කිර භගවා පටිවසති තත්ථ මහෙසක්ඛා දෙවතා ආරක්ඛං ගණ්හන්ති, තං නිස්සාය මනුස්සානං උපද්දවො න හොති, පංසුපිසාචකාදයො එවහි මනුස්සෙ විහෙඨෙන්ති, තෙ තාසං ආනුභාවෙන දූරං අපක්කමන්ති, අපිච භගවතො මෙත්තාබලෙනපි න **අමනුස්සා මනුස්සෙ විහෙඨෙන්ති.**

සඞ්ඝීති ආදිසු අනුසාසිතබ්බො සයං වා උප්පාදිතො සමූහො අස්ස අත්ථීති=**සඞ්ඝී.** තාදිසොවස්ස ගණො අත්ථීති=**ගණී** පුරිමපදස්ස වා වෙවචනමෙතං, ආචාරසික්ඛාපනවසෙන ගණස්ස ආචරියොති=**ගණාචරියො. "පුථුතිත්ථකරාන"**න්ති: බහුන්නං තිත්ථකරානං.

"යථා වා තථා වා"ති: යෙන වා තෙන වා අචෙලකාදිමත්තකෙනාපි කාරණෙන. **"සමුදාගච්ඡති"**ති: සමන්තතො උද්ගච්ඡති, අභිවඩ්ඪති; **අතිථිනො තෙ හොන්තීති** තෙ අම්හාකං ආගන්තුකනවකා පාහුනකා හොන්තීති අත්ථො. **"පරියාපුණාමී"**ති: ජානාමි. **"අපරිමාණවණ්ණො"**ති: තථා භූතෙනෙව සබ්බඤ්ඤුනාපි අප්පමෙය්‍ය වණ්ණො, "පගෙව මාදිසෙනා"ති දස්සෙති. වුත්තම්පිචෙතං:-

"බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං
කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො,
ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ
වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සා"ති.

ඉමං පන ගුණකථං සුත්වා තෙ බ්‍රාහ්මණා චින්තයිංසු: **යථා සොණදණ්ඩො බ්‍රාහ්මණො සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණෙ භාසති.** අනොම ගුණො සො භවං ගොතමො, එවං තස්ස ගුණෙ ජානමානෙන ඛො පන ආචරියෙන අතිචිරං අධිවාසිතං, හන්ද න අනුවත්තාමාති අනුවත්තයිංසු. තස්මා **එවංවුත්තෙ තෙ බ්‍රාහ්මණා**ති ආදි වුත්තං.

"තෙන හි අලමෙව"ති: යුත්තමෙව. **"අපිපුටංසෙනා"**ති: පුටංසං වුච්චති පාථෙය්‍යං, පාථෙය්‍යං ගහෙත්වාපි උපසඞ්කමිතුං යුත්තමෙ

වාති අත්ථො. පුටංසෙනාතිපි පාඨො, තස්සත්ථො, පුටො අංසෙ අස්සාති= පුටංසො, තෙන පුටංසෙන, අංසෙන පාථෙය්‍යපුටං වහන්තෙනාපීති වුත්තං හොති.

"**තිරොචවනසණ්ඩගතස්ස**"ති: අන්තො වනසණ්ඩං ගතස්ස, විහාරබ්භන්තරං පවිට්ඨස්සාති අත්ථො.

"**අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා**"ති: යෙ තෙ උභතො පක්ඛිකා තෙ එවං චින්තයිංසු "සචෙ නො මිච්ඡා දිට්ඨිකා චොදෙස්සන්ති, කස්මා තුම්හෙ සමණං ගොතමං වන්දිත්ථාති? තෙසං කිං අඤ්ජලිමත්තකරණෙනපි වන්දිතං නාම හොතීති? වක්ඛාම. සචෙ නො සම්මාදිට්ඨිකා චොදෙස්සන්ති, කස්මා භගවන්තං[1] න වන්දිත්ථාති? තෙසං කිං සීසෙන භූමිං පහරන්තෙනෙව වන්දිතං හොති, නනුඅඤ්ජලිකම්මම්පි වන්දනා එවාති? වක්ඛාමා"ති.

"**නාමගොත්ත**"න්ති: "භො ගොතම අහං අසුකස්ස පුත්තො දත්තො නාම, මිත්තො නාම, ඉධ ආගතො"ති වදන්තා නාමං සාවෙන්ති නාම. "භො ගොතම අහං වාසෙට්ඨො නාම කච්චායනො නාම ඉධාගතො"ති වදන්තා ගොත්තං සාවෙන්ති නාම, එතෙ කිර දලිද්දා ජිණ්ණා කුලපුත්තා "පරිසමජ්ඣෙ නාමගොත්තවසෙන පාකටා භවිස්සාමා"ති එවං අකංසු.

යෙ පන තුණ්හීභූතා නිසීදිංසු තෙ කෙරාටිකා චෙව අන්ධබාලා ච. තත්ථ කෙරාටිකා "එකං වෙ කථාසල්ලාපෙපි කරොන්තො විස්සාසිකො හොති, අථ විස්සාසෙ සති එකං වෙ භික්ඛා අදාතුං න යුත්ත"න්ති තතො අත්තානං මොචෙත්වා තුණ්හී නිසීදන්ති. අන්ධබාලා අඤ්ඤාණතායෙව අවක්ඛිත්තමත්තිකා පිණ්ඩා විය යත්ථ කත්ථචි තුණ්හීභූතා නිසීදන්ති.

"**චෙතසා චෙතොපරිවිතක්ක**"න්ති. භගවා "අයං බ්‍රාහ්මණො ආගත කාලතො පට්ඨාය අධොමුඛො පජ්ඣායන්තො කිඤ්චි චින්තයමානො නිසින්නො, කිංනුඛො චින්තෙතී"ති ආවජ්ජන්තො අත්තනො චෙතසා තස්ස චිත්තමඤ්ඤාසි. තෙන වුත්තං:-**චෙතසා චෙතොපරිවිතක්ක මඤ්ඤායා**ති.

"**විහඤ්ඤති**"ති: විඝාතං ආපජ්ජති. "**අනුවිලොකෙත්වා පරිස**"න්ති: භගවතා සකසමයෙ පඤ්හාපුච්ඡනෙන උදකෙ මීය්‍යමානො උක්ඛිපිත්වා ථලෙ ඨපිතො විය සමස්සත්ථකායචිත්තො[2] හුත්වා පරිසං සංගණ්හනත්ථං දිසාසංචරණෙනෙව "උපධාරෙන්තු මෙ භවන්තො වච න"න්ති වදන්තො විය අනුවිලොකෙත්වා පරිසං භගවන්තං එතදවොච.

"**උජ්ජං පග්ගණ්හන්තාන**"න්ති: යඤ්ඤයජනත්ථාය උජ්ජං පග්ගණ්හන්තෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු පඨමො වා දුතියො වාති අත්ථො. සුජාය දීයමානං මහායාගං පතිගණ්හන්තානන්ති පොරාණා.

---

1. E. කස්මා තුම්හෙ භගවන්තං. 2. E. සම්පස්සද්ධකායො.

ඉති බ්‍රාහ්මණො සකසමයවසෙන සම්මදෙව පඤ්හං විස්සජ්ජෙසි, භගවා පන විසෙසතො උත්තමබ්‍රාහ්මණස්ස දස්සනත්ථං **ඉමෙසං පනාති** ආදිමාහ.

"එතදවොචු"න්ති: සචෙ ජාතිවණ්ණමන්තසම්පන්නො බ්‍රාහ්මණො න හොති, අථ කො චරහි ලොකෙ බ්‍රාහ්මණො භවිස්සති, නාසෙති නො අයං සොණදණ්ඩො, හන්දස්ස වාදං පටික්ඛිපාමාති චින්තෙත්වා එතදවොචුං.

"අපවදතී"ති: පටික්ඛිපති. **"අනුපක්ඛන්දතී"**ති: අනුපවිසති. ඉදං "සචෙ ත්වං පසාදවසෙන සමණං ගොතමං සරණං ගන්තුකාමො ගච්ඡ, මා බ්‍රාහ්මණසමයං භින්දී"ති අධිප්පායෙන ආහංසු.

"එතදවොචා"ති: "ඉමෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු එවං එකප්පහාරෙනෙව විරවන්තෙසු අයං කථා පරියොසානං න ගමිස්සති, හන්ද තෙ නිස්සද්දෙ කත්වා සොණදණ්ඩෙනෙව සද්ධිං කථෙමී"ති චින්තෙත්වා එතං **සචෙ ඛො තුම්හාක**න්ති ආදිකං වචනමවොච.

"සහධම්මෙනා"ති: සකාරණෙන. **"සමසමො"**ති: ඨපෙත්වා එකදෙස සමතං සම්භාවෙන සමො, සබ්බාකාරෙන සමොති අත්ථො.

"අහමස්ස මාතාපිතරො ජානාමී"ති:[1] භගිනියා පුත්තස්ස මාතාපිතරො කිං න ජානිස්සති, කුලකොටිදීපනං සන්ධාය එවං වදති.

"මුසාපි භාසෙය්‍යා"ති: අත්ථභජකං මුසාවාදං කරෙය්‍ය; **"කිං වණ්ණො කරිස්සතී"**ති අබ්භන්තරෙ ගුණෙ අසති කිං කරිස්සති? කිමස්ස බ්‍රාහ්මණභාවං රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සතීති අත්ථො. අථාපි සියා පුන "පකතිසීලෙ ඨිතස්ස බ්‍රාහ්මණභාවං සාධෙතී"ති, එවමපි සීලමෙව සාධෙස්සති, තස්මිං හිස්ස අසති බ්‍රාහ්මණභාවො න හොතීති සම්මොහමත්තං වණ්ණාදයො.

ඉදං පන සුත්වා තෙ බ්‍රාහ්මණා "සභාවං ආචරියො ආහ, අකාරණා මයං උජ්ඣායිම්හා"ති තුණ්හී අහෙසුං, තතො භගවා ඨපිතො බ්‍රාහ්මණෙන පඤ්හා[2] කිං පනෙත්ථ පතිට්ඨාතුං සක්ඛිස්සති න සක්ඛිස්සතීති, තස්ස වීමංසනත්ථං **"ඉමෙසං පන බ්‍රාහ්මණා"**ති ආදිමාහ.

"සීලපරිධොතා"ති: සීලපරිසුද්ධා. **"යත්ථ සීලං තත්ථ පඤ්ඤා"**ති: යස්මිං පුග්ගලෙ සීලං තත්ථෙව පඤ්ඤා, කුතො දුස්සීලෙ පඤ්ඤාති පඤ්ඤාරහිතෙ වා ජළෙ එළමූගෙ සීලන්ති.[3] **"සීලපඤ්ඤාණ"**න්ති: සීලඤ්ච පඤ්ඤාණඤ්ච සීලපඤ්ඤාණං, පඤ්ඤාණන්ති පඤ්ඤායෙව.

"එවමෙතං බ්‍රාහ්මණා"ති: භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං අනුජානන්තො ආහ. තත්ථ **"සීලපරිධොතා පඤ්ඤා"**ති: චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන

1. සී. I. II & III. මාතාපිතරොංජානාමීති.
2. සී. III. ඨපිතෙ බ්‍රාහ්මණෙන පඤ්හෙ.
3. E. කුතොසීලන්ති.

ධොතා, කථං පන සීලෙන පඤ්ඤං ධොවතීති? යස්ස පුථුජ්ජනසීලං සට්ඨි අසීති වස්සානි අඛණ්ඩං හොති, සො මරණකාලෙපි සබ්බකිලෙසෙ ඝාතෙත්වා[1] සීලෙන පඤ්ඤං ධොවිත්වා අරහත්තං ගණ්හාති, ඛණ්ඩකසාලපරිවෙණෙ මහාසට්ඨිවස්සත්ථෙරො විය; ථෙරො කිර මරණමඤ්චෙ නිපජ්ජිත්වා බලවවෙදනාය නිත්ථුනන්තො වසභමහාරාජා "ථෙරං පස්සිස්සාමී"ති ගන්ත්වා පරිවෙණද්වාරෙ ඨිතො තං සද්දං සුත්වා පුච්ඡි "කිස්ස සද්දො අය"න්ති?–"ථෙරස්ස නිත්ථුනනසද්දො"ති, "පබ්බජ්ජාය සට්ඨිවස්සෙන වෙදනාපරිග්ගහමත්තම්පි න කතං, නදානි තං වන්දිස්සාමී"ති නිවත්තිත්වා මහාබොධිං වන්දිතුං ගතො, තතො උපට්ඨාකදහරො ථෙරං ආහ, "කිං නො භන්තෙ ලජ්ජාපෙථ සද්ධො රාජා විප්පටිසාරී හුත්වා න වන්දිස්සාමී"ති ගතොති, "කස්මා ආවුසො"ති?–"තුම්හාකං නිත්ථුනනසද්දං සුත්වා"ති "තෙන හි මෙ ඔකාසං කරොථා"ති වත්වා වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා අරහත්තං පත්වා දහරස්ස සඤ්ඤං අකාසි "ගච්ඡාවුසො ඉදානි රාජානං අම්හෙ වන්දාපෙහී"ති දහරො ගන්ත්වා "ඉදානි කිර ථෙරං වන්දථා"ති ආහ, රාජා සුංසුමාරපතිතෙන ථෙරං වන්දන්තො "නාහං අය්‍යස්ස අරහත්තං වන්දාමි, පුථුජ්ජනභූමියං ඨත්වා රක්ඛිතසීලමෙව වන්දාමී"ති ආහ; එවං සීලෙන පඤ්ඤං ධොවතිනාම,[2] යස්ස පන අබ්භන්තරෙ සීලසංවරො නත්ථි, උග්ඝටිතඤ්ඤුතාය පන චතුප්පදිය ගාථා පරියොසානෙ පඤ්ඤාය සීලං ධොවිත්වා සහපටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණාති, අයං පඤ්ඤාය සීලං ධොවති නාම, සෙය්‍යථාපි සන්තති මහාමත්තො.

"කතමං පන තං බ්‍රාහ්මණා"ති: කස්මා–ආහ? භගවා කිර චින්තෙසි "බ්‍රාහ්මණානං සමයෙ පඤ්චසීලානි සීලන්ති පඤ්ඤපෙන්ති, වෙදත්තය උග්ගහණ පඤ්ඤා පඤ්ඤාති;[3] උපරි විසෙසං න ජානන්ති, යන්නූනාහං බ්‍රාහ්මණස්ස උත්තරිං විසෙසභූතං මග්ගසීලං ඵලසීලං මග්ගපඤ්ඤං ඵලපඤ්ඤඤ්ච දස්සෙත්වා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙය්‍ය"න්ති, අථ නං කථෙතුකම්‍යතාය පුච්ඡන්තො **කතමං පන තං බ්‍රාහ්මණ සීලං කතමා සා පඤ්ඤා**ති ආහ.

අථ බ්‍රාහ්මණො "මයා සකසමයවසෙන පඤ්හො විස්සජ්ජිතො, සමණො පන ගොතමො මං පුන නිවත්තිත්වා පුච්ඡති, ඉදානිස්සාහං චිත්තං පරිතොසෙත්වා විස්සජ්ජිතුං සක්කුණෙය්‍යං වා න වා, සචෙ සක්ඛිස්සං පඨමං උප්පන්නාපි මෙ ලජ්ජා භිජ්ජිස්සති, අසක්කොන්තස්ස පන න සක්කොමීති වචනෙ දොසො නත්ථී"ති නිවත්තිත්වා භගවතොයෙව භාරං කරොන්තො **එත්තකපරමාව මය"**න්ති ආදිමාහ.

"තත් එත්තකපරමා"ති: "එත්තකං සීලපඤ්ඤාණන්ති වචනමෙව පරමං අම්හාකං, තෙ මයං එත්තකපරමා, ඉතො පරං භාසිතස්ස අත්ථං න ජානාමා"ති අත්ථො.

---

1. E. ඝාපෙත්වා. 2. E. ධොවති. 3. සී. II. උග්ගහණංපඤ්ඤාති.

අථස්ස භගවා සීලපඤ්ඤාණමූලභූතස්ස තථාගතස්ස උප්පාදතොප්පභුති සීලපඤ්ඤාණං දස්සෙතුං **ඉධ බ්‍රාහ්මණ තථාගතො**ති ආදිමාහ.

තස්සත්ථො සාමඤ්ඤඵලෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො, අයං පන විසෙසො, ඉධ තිවිධම්පි සීලං “ඉදම්පස්ස හොති සීලස්මි”න්ති එවං සීලමිච්චෙව නියාතිතං, පඨමජ්ඣානාදීනි චත්තාරි ඣානානි අත්ථතො පඤ්ඤාසම්පදා. එවං පඤ්ඤාවසෙන පන අනියාතෙත්වා විපස්සනාදි පඤ්ඤාය පදට්ඨානභාවමත්තෙන දස්සෙත්වා විපස්සනාපඤ්ඤතො පට්ඨාය පඤ්ඤා නියාතිතාති.

‘‘**ස්වාතනාය**’’ති: පදස්ස අත්ථො අජ්ජතනායාති එත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

‘‘**තෙන මං සා පරිසා පරිභවෙය්‍ය**’’ති: තෙන තුම්හෙ දූරතොව දිස්වා ආසනා වුට්ඨිතකාරණෙන මං පරිසා “අයං සොණදණ්ඩො වයෙ ඨිතො මහල්ලකො, ගොතමො පන දහරො යුවා, නත්තාපිස්ස නප්පහොති, සො නාම අත්තනො නත්තුමත්තභාවම්පි අප්පත්තස්ස ආසනා වුට්ඨාතී”ති පරිභවෙය්‍ය.

‘‘**ආසනාමෙතං වුට්ඨාන**’’න්ති: මම අගාරවෙන අවුට්ඨානං නාම නත්ථි, භොගනාසනභයෙන පන න උට්ඨහිස්සාමි, තං තුම්හෙහි චෙව මයා ච ඤාතුං වට්ටති, තස්මා. **ආසනා මෙ එතං භවං ගොතමො පච්චුට්ඨානං ධාරෙතූ**ති; ඉමිනා කිර සදිසො කුහකො දුල්ලභො, භගවති පනස්ස අගාරවං නාම නත්ථි, තස්මා භොගනාසභයා කුහනවසෙන එවං වදති, පරපදෙසුපි එසෙව නයො.

‘‘**ධම්මියා කථාය**’’ති: ආදිසු තංඛණානුරූපාය ධම්මකථාය දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං **සන්දස්සෙත්වා**, කුසලධම්මෙ **සමාදපෙත්වා** ගණ්හාපෙත්වා තත්ථ ච තං **සමුත්තෙජෙත්වා** සඋස්සාහං කත්වා තාය ච සඋස්සාහතාය අඤ්ඤෙහි ච විජ්ජමානගුණෙහි **සම්පහංසෙත්වා** ධම්මරතනවස්සං වස්සිත්වා **උට්ඨායාසනා පක්කාමි**.

බ්‍රාහ්මණො පන අත්තනො කුහකතාය එවම්පි භගවති ධම්මවස්සං වස්සන්තෙ විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි, කෙවලමස්ස ආයතිං නිබ්බානත්ථාය වාසනාභාගියාව සබ්බාපුරිමපච්ඡිමකථා අහොසීති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
සොණදණ්ඩසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

කූටදන්ත සුත්තවණ්ණනා-5.

"එවං මෙ සුතං–පෙ–මගධෙසූ"ති: කූටදන්තසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා.

"මගධෙසූ"ති: මගධා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රූළ්හිසද්දෙන මගධාති වුච්චති, තස්මිං මගධෙසු ජනපදෙ; ඉතො පරං පුරිමසුත්තවණ්ණනායෙ වුත්තනයමෙව.

අම්බලට්ඨිකා බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තසදිසාව. **"කූටදන්තො"**ති: තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං. **"උපක්ඛටො"**ති: සජ්ජිතො **"වච්ඡතරසතා නී"**ති: වච්ඡසතානි. **"උරබ්භා"**ති: තරුණමෙණ්ඩකා වුච්චන්ති. එතෙ තාව පාළියං ආගතායෙව, පාළියං පන අනාගතානම්පි අනෙකෙසං මිගපක්ඛීනං සත්තසත්තසතානි සම්පිණ්ඩිතානෙවාති වෙදිතබ්බානි, සබ්බසත්තසතිකයාගං කිරෙස යජිතුකාමො හොති.

"ථූණූපනීතානී"ති: බන්ධිත්වා ඨපනත්ථාය යූපසඞ්ඛාතං ථූණං උපනීතානි.

"පටිවසන්ති"ති: යඤ්ඤානුභවනත්ථාය පටිවසන්ති. **"තිවිධ"**න්ති: එත්ථ විධා වුච්චති ඨපනා, තිට්ඨපනන්ති අත්ථො; **"සොළසපරික්ඛාර"**න්ති: සොළසපරිවාරං; **"භූතපුබ්බ"**න්ති: ඉදං භගවා පච්ඡිමගතං තිධිං උද්ධරිත්වා පුරතො රාසිං කරොන්තො විය භවපටිච්ඡන්නං පුබ්බචරිතං දස්සෙන්තො ආහ.

"මහාවිජිතො"ති: සො කිර සාගරපරියන්තං මහාපථවිමණ්ඩලං විජිනි, ඉති මහන්තං විජිතමස්සාති=මහාවිජිතොත්වෙව සඞ්ඛං අගමාසි.

"අඩ්ඪො"ති. ආදීසු යො කොචි අත්තනො සන්තකෙන විභවෙන අඩ්ඪො හොති, අයං පන න කෙවලං **අඩ්ඪොයෙව මහද්ධනො,** මහතා අපරිමාණසඞ්ඛෙන ධනෙන සමන්නාගතො, පඤ්චකාමගුණවසෙන මහන්තා උළාරා භොගා අස්සාති=මහාභොගො; පිණ්ඩපිණ්ඩවසෙන චෙව සුවණ්ණමාසකරජතමාසකාදිවසෙන ච ජාතරූපරජතස්ස පහූතතාය පහූතජාතරූපරජතො, අනෙකකොටිසඞ්ඛෙන ජාතරූපරජතෙන සමන්නාගතොති අත්ථො.

"විත්ති"ති: තුට්ඨි, විත්තියා උපකරණං විත්තූපකරණං; තුට්ඨිකාරණන්ති අත්ථො; පහූතං නානාවිධාලඞ්කාරසුවණ්ණරජතභාජනාදිභෙදං විත්තූපකරණමස්සාති=පහූතවිත්තූපකරණො, සත්තරතනසඞ්ඛාතස්ස නිධෙත්වා ඨපිතධනස්ස සබ්බපුබ්බණ්ණාපරණ්ණසඞ්ගහිතස්ස ධඤ්ඤස්ස ච පහූතතාය පහූතධනධඤ්ඤො; ඉදමස්ස දෙවසික

පරිබ්බය ධනග්ගහණාදිවසෙන පරිවත්තනකධනධඤ්ඤවසෙන වුත්තං; "**පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරො**"ති: කොසො වුච්චති භණ්ඩාගාරං, නිදහිත්වා ඨපිතධනෙන පරිපුණ්ණකොසො, ධඤ්ඤෙන ච පරිපුණ්ණකොට්ඨාගාරොති අත්ථො; අථවා චතුබ්බිධො කොසො, හත්ථී අස්සා රථො[1] පත්තීති තිවිධං කොට්ඨාගාරං, ධනකොට්ඨාගාරං ධඤ්ඤකොට්ඨාගාරං වත්ථකොට්ඨාගාරන්ති, තං සබ්බම්පි පරිපුණ්ණමස්සාති=පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරො.

"**උදපාදී**"ති: උප්පජ්ජි, අයං කිර රාජා එකදිවසං රතනාවලොකනචරියං නාම නික්ඛන්තො, සො භණ්ඩාගාරිකං පුච්ඡි "තාත ඉදං එත්තං බහුධනං කෙන සංඝරිතන්ති?"–"තුම්හාකං පිතාමහාදීහි යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා"ති "ඉදං පන ධනං සංඝරිත්වා තෙ කුහිං ගතා"ති?–"සබ්බෙව තෙ දෙව මරණවසං ගතා"ති, අත්තනො ධනං අග්ගහෙත්වාව ගතා තාතා"ති?–දෙව කිං වදථ?–ධනං නාමෙතං පහාය ගමනීයමෙව, නො ආදාය ගමනීය"න්ති, අථ රාජා නිවත්තිත්වා සිරිගබ්භෙ නිසින්නො **අධිගතා ඛො මෙ**ති ආදි චින්තෙසි, තෙන වුත්තං **එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදී**ති.

"**බ්‍රාහ්මණං ආමන්තෙත්වා**"ති: කස්මා ආමන්තෙසි?–අයං කිර එවං චින්තෙසි, "දානං දෙන්තෙන නාම එකෙන පණ්ඩිතෙන සද්ධිං මන්තයිත්වා දාතුං වට්ටති, අනාමන්තෙත්වා කතකම්මං හි පච්ඡානුතාපං කරොතී"ති, තස්මා ආමන්තෙසි, අථ බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි, "අයං රාජා මහාදානං දාතුකාමො, ජනපදෙ චස්ස බහූ චොරා, තෙ අවූපසමෙත්වා දානං දෙන්තස්ස ඛීරදධිතණ්ඩුලාදිකෙ දානසම්භාරෙ ආහරන්තානං නිප්පුරිසානි ගෙහානි චොරා විලුම්පිස්සන්ති, ජනපදො චොරභයෙනෙව ආකුලො භවිස්සති, තතො රඤ්ඤො දානං න චිරං පවත්තිස්සති, චිත්තම්පිස්ස එකග්ගං න භවිස්සති, හන්ද නං එතමත්ථං සඤ්ඤාපෙමී"ති තතො තමත්ථං සඤ්ඤාපෙන්තො **භොතො ඛො රඤ්ඤො**ති ආදිමාහ.

තත්ථ "**සකණ්ටකො**"ති: චොරකණ්ටකෙහි සකණ්ටකො; "**පන්ථදූහනා**"ති: පන්ථදූහා පන්ථඝාතාති අත්ථො; "**අකිච්චකාරී අස්ස**"ති: අකත්තබ්බකාරී අධම්මකාරී භවෙය්‍ය; "**දස්සුඛීල**"න්ති: චොරඛීලං; "**වධෙන වා**"ති: මාරණෙන වා, කොට්ටනෙන වා; "**බන්ධනෙන වා**"ති: අන්දුබන්ධනාදිනා; "**ජානියා**"ති: හානියා, "සතං ගණ්හථ සහස්සං ගණ්හථා"ති එවං පවත්තිතදණ්ඩෙනාති අත්ථො; "**ගරහාය**"ති: පඤ්චසිඛං මුණ්ඩකරණං, ගොමයසිඤ්චනං ගීවාය කුදණ්ඩකබන්ධනන්ති[2] එවමාදීනි කත්වා ගරහපාපනෙන; "**පබ්බාජනාය**"ති: රට්ඨතො නීහරණෙන; "**සමූහනිස්සාමා**"ති: සම්මා හෙතුනා නයෙන කාරණෙන ඌහනිස්සාම.

1. සී. II & E. රථා.
2. E. ඛුද්දදණ්ඩකබන්ධනන්ති.

"**හතාවසෙසකා**"ති: මතාවසෙසකා. "**උස්සහන්තී**"ති: උස්සාහං කරොන්ති; "**අනුප්පදෙතූ**"ති: දින්නෙ අප්පහොන්තෙ පුන අඤ්ඤම්පි බීජඤ්ච භත්තඤ්ච කසිපරිභණ්ඩඤ්ච සබ්බං දෙතූති අත්ථො. "**පාභතං අනුප්පදෙතූ**"ති: සක්ඛිං අකත්වා පණ්ණෙ අනාරොපෙත්වා[1] මූලච්ඡෙජ්ජවසෙන භණ්ඩමූලං දෙතූති අත්ථො. භණ්ඩමූලස්ස හි **පාභතන්ති** නාමං;

යථාහ:–

අප්පකෙනපි මෙධාවී පාභතෙන විචක්ඛණො.
සමුට්ඨාපෙති අත්තානං අණුං අග්ගිංව සන්ධමන්ති.

"**භත්තවෙතන**"න්ති: දෙවසිකභත්තඤ්චෙව මාසිකාදිපරිබ්බයඤ්ච, තස්ස තස්ස කුලස්ස කම්මසූරභාවානුරූපෙන ඨානන්තරගාමනිගමාදිදානෙන සද්ධිං දෙතූති අත්ථො.

"**සකම්මපසුතා**"ති: කසිවණිජ්ජාදීසු සකෙසු කම්මෙසු උය්‍යුත්තා ව්‍යාවටා; "**රාසිකො**"ති: ධනධඤ්ඤානං රාසි[2]; "**ඛෙමට්ඨිතා**"ති: ඛෙමෙන ඨිතා අභයා; "**අකණ්ටකා**"ති: චොරකණ්ටකරහිතා; "**මුදා මොදමානා**"ති: මුදමොදමානා, අයමෙව වා පාඨො, අඤ්ඤමඤ්ඤං පමුදිතචිත්තාති අධිප්පායො; "**අපාරුත ඝරා**"ති:[3] චොරානං අභාවෙන ද්වාරානි අසංවරිත්වා; විවට ද්වාරාති අත්ථො.

"**එතදවොච**"ති: ජනපදස්ස සබ්බාකාරෙන ඉද්ධපීතභාවං ඤත්වා එතං අවොච; "**තෙන හි භවං රාජා**"ති: බ්‍රාහ්මණො කිර චින්තෙසි "අයං රාජා මහාදානං දාතුං අතිවිය උස්සාහජාතො, සචෙ පන අත්තනො අනුයුත්තඛත්තියාදයො අනාමන්තෙත්වා දස්සති, නාස්ස තෙ අත්තමනා භවිස්සන්ති, යථා දානි තෙ අත්තමනා හොන්ති තථා කරිස්සාමී"ති තස්මා **තෙන හි** භවන්ති ආදිමාහ.

"**තත්ථ නෙගමා**"ති: නිගමවාසිනො; "**ජානපදා**"ති: ජනපදවාසිනො; "**ආමන්තයත**"න්ති: ආමන්තෙතු, ජානාපෙතු; "**යං මම අස්ස**"ති: යං තුම්හාකං අනුජානනං මම භවෙය්‍ය; "**අමච්චා**"ති: පියසහායකා; "**පාරිසජ්ජා**"ති: සෙසා ආණත්තිකාරා; "**යජතං භවං රාජා**"ති: යජතු භවං; තෙ කිර අයං රාජා "අහං ඉස්සරො"ති පසය්හ දානං අදත්වා අම්හෙ ආමන්තෙසි[4] අහො නෙන[5] සුට්ඨුකතන්ති අත්තමනා එවමාහංසු, අනාමන්තිතෙ පනස්ස යඤ්ඤට්ඨානං දස්සනායපි නාගච්ඡෙය්‍යුං.

"**යඤ්ඤකාලො මහාරාජා**"ති: "දෙය්‍යධම්මස්මිං හි අසති මහල්ලක කාලෙ ච එවරූපං දානං දාතුං න සක්කා, ත්වං පන මහාධනො චෙව තරුණො ච; එතෙන තෙ යඤ්ඤකාලොති දස්සෙන්තා[6] වදන්ති.

1. සී. I & II. නාරොපෙත්වා.
2. E. රසිකො.
3. සී. I & E. අපාරුතාඝරාති.
4. සී. II & III ආමන්තෙන්ති.
5. සී. I. II & III. තෙන.
6. සී. II දස්සෙන්තා.

"**අනුමතිපක්ඛා**"ති: අනුමතියා පක්ඛා, අනුමතිදායකාති අත්ථො. "**පරික්ඛාරා භවන්ති**"ති: පරිවාරා භවන්ති; "රථො සීල පරික්ඛාරො ඣානක්ඛො චක්කවීරියො"ති එත්ථ පන අලඞ්කාරො පරික්ඛාරොති වුත්තො.

"**අට්ඨහි අඞ්ගෙහී**"ති: උභතො සුජාතතාදීහි; තත්ථ "**යසසා**"ති: ආණාඨපන සමත්ථතාය "**සද්ධො**"ති: "දානස්ස ඵලං අත්ථී"ති සද්දහති; "**දායකො**"ති: දානසූරො, න සද්ධාමත්තකෙනෙව තිට්ඨති පරිච්චජිතුම්පි සක්කොතීති අත්ථො.

"**දානපතී**"ති: යං දානං දෙති තස්ස පතී හුත්වා දෙති, න දාසො, න සහායො, යො හි අත්තනා මධුරං භුඤ්ජති පරෙසං අමධුරං දෙති සො දානසඞ්ඛාතස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස දාසො හුත්වා දෙති, යො යං අත්තනා භුඤ්ජති තදෙව දෙති, සො සහායො හුත්වා දෙති, යො පන අත්තනා යෙන තෙන[1] යාපෙති පරෙසං මධුරං දෙති, සො පති ජෙට්ඨකො සාමි හුත්වා දෙති, අයං තාදිසොති අත්ථො.

"**සමණබ්‍රාහ්මණකපණද්ධිකවණිබ්බකයාචකාන**"න්ති: එත්ථ සමිතපාපා සමණා, බාහිතපාපා බ්‍රාහ්මණා, "**කපණා**"ති: දුග්ගතා, දළිද්දමනුස්සා. "**අද්ධිකා**"ති: පථාවිනො, "**වණිබ්බකා**"ති: යෙ[2] "ඉට්ඨං දින්නං කන්තං මනාපං කාලෙන අනවජ්ජං[3] දින්නං දදං චිත්තං පසාදෙය්‍ය, ගච්ඡතු භවං බ්‍රහ්මලොක"න්ති ආදිනා නයෙන දානස්ස වණ්ණං ථොමයමානා විචරන්ති.

"**යාචකා**"ති: යෙ "පසතමත්තං දෙථ, සරාවමත්තං දෙථා"ති ආදීනි වත්වා යාචමානා විචරන්ති. "**ඔපානභූතො**"ති: උදපානභූතො, සබ්බෙසං සාධාරණපරිභොගො චාතුම්මහාපථෙ ඛතපොක්ඛරණී විය හුත්වාති අත්ථො.

"**සුතජාතස්සා**"ති: එත්ථ සුතමෙව සුතජාතං. "**අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ අත්ථෙ චින්තෙතු**"න්ති: එත්ථ "අතීතෙ පුඤ්ඤස්ස කතත්තායෙව මෙ අයං සම්පත්තී"ති එවං චින්තෙන්තො අතීතත්ථං චින්තෙතුං පටිබලො නාම හොති, "ඉදානි පුඤ්ඤං කත්වාව අනාගතෙ සක්කා සම්පත්තිං පාපුණිතු"න්ති චින්තෙන්තො අනාගතත්ථං චින්තෙතුං පටිබලො නාම හොති, "ඉදං පුඤ්ඤකම්මං නාම සප්පුරිසාචිණ්ණං මය්හඤ්ච භොගාපි සංවිජ්ජන්ති දායකචිත්තම්පි අත්ථි, හන්දාහං පුඤ්ඤානි කරොමී"ති චින්තෙන්තො පච්චුප්පන්නමත්ථං[4] චින්තෙතුං පටිබලො නාම හොතීති වෙදිතබ්බො.

"**ඉති ඉමානී**"ති: එවං යථා වුත්තානි එතානි, එතෙහි කිර අට්ඨහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස දානං සබ්බදිසාහි මහාජනො උපසඞ්කමති,

---

1. E. කෙනචි.
2. සී. I. II. III & E. යෙන.
3. සී. I. II & III. අනවජ්ජ.
4. සී. II & III. පච්චුප්පන්නත්ථං.

අයං දුජ්ජාතො කිත්තකං කාලං දස්සති?–ඉදානෙව විප්පටිසාරී හුත්වා උපච්ඡින්දිස්සතී"ති එවමාදීනි විනෙත්වා න කොචි අනුපසංකමිතබ්බං මඤ්ඤති, තස්මා එතානි අට්ඨ අඞ්ගානි පරික්ඛාරා භවන්තීති වුත්තානි.

"**සුජං පග්ගණ්හන්තාන**"න්ති: මහායාගපතිග්ගහණට්ඨානෙ දානකටච්ඡුං පග්ගණ්හන්තානං. "**ඉමෙහි චතූහී**"ති: එතෙහි සුජාතතාදීහි, එතෙසු හි සති එවං දුජ්ජාතස්ස සංවිධානෙන පවත්තදානං කිත්තකං කාලං පවත්තිස්සතී"ති ආදීනි වත්වා උපසඞ්කමන්තාරො න හොන්ති, ගරහිතබ්බාභාවතො පන උපසඞ්කමන්තියෙව, තස්මා "**ඉමානිපි පරික්ඛාරා භවන්තී**"ති: වුත්තානි.

"**තිස්සො විධා දෙසෙසී**"ති: තීණි ඨපනානි දෙසෙසි, සො කිර විනෙතසි, "දානං දදමානා නාම තිණ්ණං ඨානානං අඤ්ඤතරස්මිං චලන්ති, හන්දාහං ඉමං රාජානං තෙසු ඨානෙසු පඨමතරඤ්ඤෙව නිච්චලං කාරෙමී"ති තෙනස්ස තිස්සො විධා දෙසෙසි.

"**සො භොතො රඤ්ඤො**"ති: ඉදං කරණත්ථෙ සාමිවචනං. **භොතා රඤ්ඤා**ති වා පාඨො. "**විප්පටිසාරො න කරණීයො**"ති: "භොගානං විගමහෙතුකො පච්ඡානුතාපො න කත්තබ්බො, පුබ්බචෙතනා පන අචලා පතිට්ඨාපෙතබ්බා, එවං හි දානං මහප්ඵලං හොතී"ති දස්සෙති, ඉතරෙසු ද්වීසු ඨානෙසු එසෙව නයො, මුඤ්චනචෙතනාපිහි පච්ඡා සමනුස්සරණචෙතනා ච නිච්චලාව කත්තබ්බා, තථා අකරොන්තස්ස දානං න මහප්ඵලං හොති නාපි උළාරෙසු භොගෙසු චිත්තං නමති, මහාරොරුවං උපපන්නස්ස සෙට්ඨිගහපතිනො විය.

"**දසහාකාරෙහී**"ති: දසහි කාරණෙහි; තස්ස කිර එවං අහොසි, සචායං රාජා දුස්සීලෙ දිස්වා "නස්සති වත මෙ දානං යස්ස මෙ එවරූපා දුස්සීලා භුඤ්ජන්තී"ති සීලවන්තෙසුපි විප්පටිසාරං උප්පාදෙස්සති, දානං න මහප්ඵලං භවිස්සති, විප්පටිසාරො ච නාම දායකානං පටිග්ගාහකතොව උප්පජ්ජිස්සති, හන්දස්ස පඨමමෙව තං විප්පටිසාරං විනොදෙමී"ති තස්මා යං දසහාකාරෙහි උප්පජ්ජිතුං යුත්තං පටිග්ගාහකෙසු විප්පටිසාරං පටිවිනොදෙසි.

"**තෙසඤ්ඤෙව තෙනා**"ති: තෙසංයෙව තෙන පාපෙන අනිට්ඨො විපාකො භවිස්සති න අඤ්ඤෙසන්ති දස්සෙති. "**යජතං භව**"න්ති: දෙතු භවං. "**සජ්ජත**"න්ති: විස්සජ්ජෙතු. "**අන්තර**"න්ති: අබ්භන්තරං.

"**සොළසහි ආකාරෙහි චිත්තං සන්දස්සෙසී**"ති: ඉධ බ්‍රාහ්මණො රඤ්ඤො මහාදානානුමොදනං නාම ආරද්ධො, තත්ථ "**සන්දස්සෙසී**"ති: "ඉදං දානං දතා එවරූපං සම්පත්තිං ලභතී"ති: දස්සෙත්වා දස්සෙත්වා කථෙසි.

"**සමාදපෙසී**"ති: තමත්ථං සම්මා ආදපෙත්වා ගාහාපෙත්වා ගාහාපෙත්වා කථෙසි.–"**සමුත්තෙජෙසී**"ති: විප්පටිසාරවිනොදනෙන තස්ස

විත්තං වොදපෙසි.[1] "**සම්පහංසෙසී**"ති: "සුන්දරං තෙ කතං මහාරාජ දානං දදමානෙනා"ති ථුතිං කත්වා කත්වා කථෙසි. "**වත්තා ධම්මතො නත්ථී**"ති: ධම්මෙන සමෙන කාරණෙන වත්තා නත්ථි.

"**න රුක්ඛා ඡිජ්ජිංසු යූපත්ථාය න දබ්බා ලූයිංසු බරිහිසත්ථායා**"ති: යෙ යූපනාමකෙ මහාථම්භෙ උස්සාපෙත්වා "අසුකරඤ්ඤා අසුකාමච්චො අසුකබ්‍රාහ්මණො එවරූපං නාම මහායාගං යජී"ති නාමං ලිඛිත්වා ඨපෙන්ති, යානි ච දබ්බතිණානි ලායිත්වා වනමාලසංඛෙපෙන යඤ්ඤසාලං පරික්ඛිපන්ති භූමියං වා සන්ථරන්ති, තෙපි න රුක්ඛා ඡිජ්ජිංසු,[2] න දබ්බා ලූයිංසු, කිං පන ගාවො වා අජාදයො වා හඤ්ඤිස්සන්තීති දස්සෙති.

"**දාසා**"ති: අන්තො ජාතාදයො. "**පෙස්සා**"ති: යෙ පුබ්බෙව ධනං ගහෙත්වා කම්මං කරොන්ති. "**කම්මකරා**"ති: යෙ භත්තවෙතනං ගහෙත්වා කරොන්ති.

දණ්ඩතජ්ජිතා නාම, දණ්ඩයට්ඨිමුග්ගරාදීනි ගහෙත්වා "කම්මං කරොථ කරොථා"ති එවං තජ්ජිතා; **භයතජ්ජිතා** නාම, "සචෙ කම්මං කරොසි කර, නො චෙ කරොසි ඡින්දිස්සාම වා බන්ධිස්සාම වා මාරෙස්සාම වා"ති එවං භයෙන තජ්ජිතා; එතෙ පන න දණ්ඩතජ්ජිතා න භයතජ්ජිතා **න අස්සුමුඛා රුදමානා පරිකම්මානි අකංසු**; අථ ඛො පියසමුදාචාරෙනෙව සමුදාචරියමානා අකංසු, න හි තත්ථ දාසං දාසාති පෙස්සං වා පෙස්සාති කම්මකරං වා කම්මකරාති ආලපන්ති, යථා නාමවසෙනෙව පන පියසමුදාචාරෙනෙව ආලපිත්වා ඉත්ථිපුරිසබලවදුබ්බලානං අනුරූපමෙව කම්මං දස්සෙත්වා "ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොථා"ති වදන්ති, තෙපි අත්තනො රුචිවසෙනෙව කරොන්ති, තෙන වුත්තං **යෙ ඉච්ඡිංසු තෙ අකංසු, යෙ න ඉච්ඡිංසු න තෙ අකංසු, යං ඉච්ඡිංසු තං අකංසු, යං න ඉච්ඡිංසු න තං අකංසූ**ති.

"**සප්පිතෙලනවනීතදධිමධුඵාණිතෙන චෙව සො යඤ්ඤො නිට්ඨානං අගමාසී**"ති: රාජා කිර බහි නගරස්ස චතුවාරෙසු අන්තො නගරස්ස ච වෙමජ්ඣෙති පඤ්චසු ඨානෙසු මහාදානසාලායො කාරෙත්වා එකෙකිස්සා සාලාය සතසහස්සං සතසහස්සං කත්වා දිවසෙ දිවසෙ පඤ්චසතසහස්සානි විස්සජ්ජෙත්වා සුරියුග්ගමනතො පට්ඨාය තස්ස තස්ස කාලස්ස අනුරූපෙහි සහත්ථෙන සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා පණීතෙහි සප්පිතෙලාදිසම්මිස්සෙහෙව යාගුඛජ්ජකභත්තබ්‍යඤ්ජනපානකාදීහි මහාජනං සන්තප්පෙසි, භාජනාදීනි පූරෙත්වා ගන්තුකාමානං තථෙව දාපෙසි, සායණ්හසමයෙ පන වත්ථගන්ධමාලාදීහි සම්පූජෙසි; සප්පිආදීනං පන මහාචාටියො පූරාපෙත්වා "යො යං පරිභුඤ්ජිතුකාමො සො තං පරිභුඤ්ජතූ"ති අනෙකසතෙසු ඨානෙසු ඨපාපෙසි, තං සන්ධාය වුත්තං "**සප්පිතෙලනවනීතදධිමධුඵාණිතෙන චෙව සො යඤ්ඤො නිට්ඨානමගමාසී**"ති.

---

1. සී. II. මොදපෙසි. 2. සී. I & III. ඡින්දිංසු.

"පහූතං සාපතෙය්‍යං ආදාය"ති: බහුං ධනං ගහෙත්වා තෙ කිර චින්තෙසුං, "අයං රාජා සපපිතෙලාදීනි ජනපදතො අනාහරාපෙත්වා අත්තනො. සන්තකමෙව නීහරිත්වා මහාදානං දෙති, අම්හෙහි පන රාජා න කිඤ්චි ආහරාපෙතීති, න යුත්තං තුණ්හී භවිතුං න හි රඤ්ඤො ඝරෙ ධනං අක්ඛයධම්මමෙව, අම්හෙසු ච අදෙන්තෙසු කො අඤ්ඤො රඤ්ඤො දස්සති, හන්දස්ස ධනං උපහරාමා"ති තෙ ගාමභාගෙන නිගමභාගෙන නගරභාගෙනෙව[1] සාපතෙය්‍යං සංහරිත්වා සකටානි පූරාපෙත්වා රඤ්ඤො උපහරිංසු, තං සන්ධාය "පහූතං සාපතෙය්‍ය"න්ති: ආදිමාහ.

"පුරත්ථිමෙන යඤ්ඤවාටස්සා"ති: පුරත්ථිමෙ නගරවාරෙ දානසාලාය පුරත්ථිමෙ භාගෙ, යථා පුරත්ථිමදිසතො ආගච්ඡන්තා බන්ති යාතං දානසාලාය යාගුං පිවිත්වා රඤ්ඤො දානසාලායං භුඤ්ජිත්වා නගරං පවිසන්ති, එවරූපෙ පන ඨානෙ ඨපෙසුං.

"දක්ඛිණෙන යඤ්ඤවාටස්සා"ති: දක්ඛිණෙ න ගරවාරෙ දානසාලායං වුත්තනයෙනෙව දක්ඛිණභාගෙ ඨපෙසුං, පච්ඡිමුත්තරෙසුපි එසෙව නයො.

"අභොජයඤ්ඤො"ති: බ්‍රාහමණා සපපිආදීහි නිබ්බානගමනං සුත්වා "යං ලොකො මධුරං තදෙව සමණො ගොතමො කථෙති, හන්දස්ස යඤ්ඤං පසංසාමා"ති තුණ්ඩිත්තා පසංසමානා එවමාහංසු.

"තුණ්හීභූතොව නිසින්නො හොති"ති: උපරි වත්තබ්බමත්ථං චින්තයමානො නිස්සද්දොව නිසින්නො හොති. "අභිජානාති පන භවං ගොතමො"ති: ඉදං බ්‍රාහ්මණො පරිහාරෙන පුච්ඡන්තො ආහ, ඉතරථා හි "කිං පන ත්වං භො ගොතම තදා රාජා අහොසි උදාහු පුරොහිතො බ්‍රාහමණො"ති එවං උජුකමෙව පුච්ඡියමානො අගාරවො විය හොති.

"අහං පන භො ගොතමො"ති: ඉදං බ්‍රාහමණො "සකලජම්බුදීපවාසීනං උභය සමුඨාය දානං නාම දාතුං ගරු, සකල ජනපදෙ ච අත්තනො කම්මානි අකරොන්තො නස්සිස්සති, අත්ථි නුඛො අම්හාකම්පි ඉමම්හා යඤ්ඤා අඤ්ඤො යඤ්ඤො අප්පසමාරම්භතරො චෙව මහප්ඵලතරොචා"ති එතමත්ථං පුච්ඡන්තො ආහ.

"නිච්චදානානි"ති: ධුවදානානි, නිච්චභත්තානි. "අනුකුලයඤ්ඤානි"ති: අම්හාකං පිතුපිතාමහාදීහි පවත්තිතානීති, කත්වා පච්ඡානුගගත පුරිසෙහිපි වංසපරම්පරාය පවත්තෙතබ්බානි යාගානි, එවරූපානි කිර සීලවන්තෙ උද්දිස්ස නිබද්ධදානානි තස්මිං කුලෙසු දළිද්දාපි න උපච්ඡින්දන්ති, තත්‍රිදං වත්ථුං,[2] අනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර ඝරෙ පවත්තිවච

1. සී. I. II & E. ගාමභාගෙන නිගමභාගෙන නගරභාගෙනාති.
2. සී. I. III & E. වත්‍ථු.

භත්තසතානි දීයිංසු, දන්තමයසලාකානං පඤ්චසතානි අහෙසුං, අථ නං කුලං අනුක්කමෙන දාලිද්දියෙන අභිභූතං, එකා තස්මිං කුලෙ දාරිකා එකසලාකතො උද්ධං දාතුං නාසක්ඛි, සාපි පච්ඡා සෙන[1]වාහන රජ්ජං ගහෙත්වා බලං සොධෙත්වා ලද්ධඤ්ඤෙන තං සලාකං අදාසි, එකො ථෙරො රඤ්ඤො ආරොචෙසි, රාජා තං ආනෙත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි, සා තතො පට්ඨාය පුන පඤ්චපි සලාකසතානි පවත්තෙසි.

“දණ්ඩප්පහාරා”ති: “පටිපාටියා තිට්ඨ තිට්ඨා”ති: “උජුකං ගහෙත්වා ගණ්හථ ගණ්හථා”ති ච ආදීනි වත්වා දීයමානා **දණ්ඩප්පහාරපි ගලග්ගාහාපි** දිස්සන්ති.

“අයං ඛො බ්‍රාහ්මණ හෙතු–පෙ–මහානිසංසතරො චා”ති: එත්ථ යස්මා මහායඤ්ඤෙ විය ඉමස්මිං සලාකභත්තෙ න බහූහි වෙය්‍යාවච්චකරෙහි වා උපකරණෙහි වා අත්ථො අත්ථි, තස්මා එතං අප්පට්ඨතරං. යස්මා චෙත්ථ න බහූනං කම්මච්ඡෙදවසෙන පීළාසඞ්ඛාතො සමාරම්භො අත්ථි තස්මා අප්පසමාරම්භතරං, යස්මා චෙතං සඞ්ඝස්ස සිට්ඨං පරිච්චත්තං තස්මා යඤ්ඤොති වුත්තං, යස්මා පන ඡළඞ්ගසමන්නාගතාය දක්ඛිණාය මහාසමුද්දෙ උදකස්සෙව න සුකරං පුඤ්ඤාභිසන්දස්ස පමාණං කාතුං, ඉදඤ්ච තථාවිධං, තස්මා **“මහප්ඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්චා”**ති: වෙදිතබ්බං.

ඉදං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි, “ඉදම්පි නිච්චභත්තං උට්ඨාය සමුට්ඨාය දදතො දිවසෙ දිවසෙ එකස්ස කම්මං නස්සති, නවනවො උස්සාහො ජනෙතබ්බොව හොති, අත්ථි නු ඛො ඉතොපි අඤ්ඤො යඤ්ඤො අප්පට්ඨතරො ච අප්පසමාරම්භතරො චා”ති තස්මා **අත්ථි පන භො ගොතමා**ති: ආදිමාහ; තත්ථ යස්මා සලාකභත්තෙ කිච්චපරියොසානං නත්ථි, එකෙන උට්ඨාය සමුට්ඨාය අඤ්ඤදා කම්මං අකත්වා සංවිධාතබ්බමෙව, විහාරදානෙ පන කිච්චපරියොසානං අත්ථි, පණ්ණසාලං වා හි කාරෙතුං කොටිධනං විස්සජ්ජෙත්වා මහාවිහාරං වා එකවාරං ධනපරිච්චාගං කත්වා කාරිතං සත්තට්ඨවස්සානිපි වස්සසතං වස්සසහස්සම්පි ගච්ඡති යෙව, කෙවලං ජිණ්ණපතිතට්ඨානෙ[2] පටිසඞ්ඛරණමත්තමෙව කාතබ්බං හොති තස්මා ඉදං විහාරදානං සලාකභත්තතො අප්පට්ඨතරං අප්පසමාරම්භතරඤ්ච හොති,–යස්මා පනෙත්ථ සුත්තන්තපරියායෙන යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතායා”ති ආදයො නව ආනිසංසා වුත්තා, ඛන්ධකපරියායෙන:–

සීතං උණ්හං පටිහන්ති තතො වාළමිගානි ච,
සිරිංසපෙ ච මකසෙ සිසිරෙචාපි වුට්ඨියො.

තතො වාතාතපො ඝොරො සඤ්ජාතො පටිහඤ්ඤති,
ලෙනත්ථඤ්ච සුඛත්ථඤ්ච ඣායිතුඤ්ච විපස්සිතුං.

1. සී. I & II. සංන.
2. සී. I. III & E. ජින්නපතිතට්ඨානෙ.

විහාරදානං සඞ්ඝස්ස අග්ගං බුද්ධෙන වණ්ණිතං,
තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො සම්පස්සං අත්ථමත්තනො.

විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ,
තෙසං අන්නඤ්ච පානඤ්ච වත්ථසෙනාසනානි ච.

දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු විප්පසන්නෙන චෙතසා,
තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්ති සබ්බදුක්ඛාපනූදනං;
යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤාය පරිනිබ්බාති අනාසවොති.

සත්තදසආනිසංසා වුත්තා, තස්මා එවං සලාකභත්තතො **මහප්ඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්චාති** වෙදිතබ්බං; සඞ්ඝස්ස පන පරිච්චත්තත්තාව[1] යඤ්ඤන්ති වුච්චති.

ඉදම්පි සුත්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි, "ධනපරිච්චාගං කත්වා විහාරදානං නාම දුක්කරං, අත්තනො සන්තකසාසාකණිකාපි පරස්ස දුප්පරිච්චජා, හන්දහං ඉතොපි අප්පට්ඨතරං යඤ්ඤං පුච්ඡිස්සාමී"ති තතො තං පුච්ඡන්තො **අත්ථි පන** හොතී ආදිමාහ.

තත්ථ යස්මා සකිං පරිච්චත්තෙපි විහාරෙ පුනප්පුනඡාදනඛණ්ඩඵුල්ලපටිසඞ්ඛරණාදිවසෙන කිච්චං අත්ථියෙව, සරණං පන එකභික්ඛුස්ස වා සන්තිකෙ සංඝස්ස වා ගණස්ස වා සන්තිකෙ සකිං ගහිතං ගහිතමෙව හොති, නත්ථි තත්ථ පුනප්පුන කාතබ්බතා, තස්මා තං විහාරදානතො අප්පට්ඨතරඤ්ච අප්පසමාරම්භතරඤ්ච හොති, යස්මා සරණගමනං[2] නාම **තිණ්ණං** රතනානං ජීවිතපරිච්චාගමයං පුඤ්ඤං සග්ගසම්පත්තිං දෙති, තස්මා **මහප්ඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්චාති** වෙදිතබ්බං; **තිණ්ණං** පන රතනානං ජීවිතපරිච්චාගවසෙන යඤ්ඤොති වුච්චති.

ඉදං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි, "අත්තනො ජීවිතං නාම පරස්ස පරිච්චජිතුං දුක්කරං, අත්ථි නුඛො ඉතොපි අප්පට්ඨතරො යඤ්ඤොති? තතො තං පුච්ඡන්තො පුන **අත්ථි පන** හොතී ආදිමාහ.

තත්ථ පාණාතිපාතා වෙරමණීති ආදීසු වෙරමණීනාම විරති, සා තිවිධා හොති, සම්පත්තවිරති සමාදානවිරති සෙතුඝාතවිරතීති, තත්ථ යො සික්ඛාපදානි අගහෙත්වාපි කෙවලං අත්තනො ජාතිගොත්තකුලපදෙසාදීනි අනුස්සරිත්වා "න මෙ ඉදං පතිරූප"න්ති පාණාතිපාතාදීනි න කරොති, සම්පත්තවත්ථුං පරිහරති, තතො ආරකා විරමති; තස්ස සා විරති සම්පත්තවිරතීති වෙදිතබ්බා; "අජ්ජතග්ගෙ ජීවිතහෙතුපි පාණං න හනාමී"ති වා "පාණාතිපාතා විරමාමී"ති වා "වෙරමණිං සමාදියාමී"ති වා එවං සික්ඛාපදානි ගණ්හන්තස්ස පන විරති සමාදානවිරතීති වෙදිතබ්බා; අරියසාවකානං පන මග්ගසම්ප

1. සී. I. II. III & E. පරිච්චත්තාව.   2. සී. I. II & E. සරණාගමනං.

යුත්තා විරති සෙතුඝාතවිරති නාම, තත්‍ථ පුරිමා ච විරතියො යං ජීවිතා වොරොපනාදිවසෙන වීතික්කමිතබ්බං ජීවිතින්‍ද්‍රියාදිවත්‍ථුං තං ආරම්මණං කත්වා පවත්තන්ති; පච්ඡිමා නිබ්බානාරම්මණාව.

එත්‍ථ ච යො පඤ්චසික්ඛාපදානි එකතො ගණ්හාති, තස්ස එකස්මිං භින්නෙ සබ්බානිපි භින්නානි හොන්ති, යො එකෙකං ගණ්හාති සො යං වීතික්කමති තදෙව භිජ්ජති; සෙතුඝාතවිරතියා පන භෙදො නාම නත්‍ථි, භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො ජීවිතහෙතුපි නෙව පාණං හනති, න සුරං පිවති; සචෙපිස්ස සුරඤ්ච ඛීරඤ්ච මිස්සෙත්වා මුඛෙ පක්ඛිපන්ති, ඛීරමෙව පවිසති න සුරා, යථා කිං?-යථා කොඤ්චසකුණානං ඛීරමිස්ස[1] උදකෙ ඛීරමෙව පවිසති න උදකං, ඉදං යොනිසිද්ධන්ති චෙ ඉදම්පි ධම්මතාසිද්ධන්ති වෙදිතබ්බං.

යස්මා පන සරණාගමනෙ දිට්ඨුජුකරණං නාම භාරියං, සික්ඛාපදසමාදානෙ පන විරති මත්තකමෙව, තස්මා එතං යථා තථා ගණ්හන්තස්සාපි සාධුකං ගණ්හන්තස්සාපි අප්පඵතරමෙව අප්පසමාරම්භතරඤ්ච පඤ්චසීලසදිසස්ස පන දානස්ස නාම අභාවතො එත්‍ථ මහප්ඵලතා මහානිසංසතා ච වෙදිතබ්බා; වුත්තඤ්හෙතං:-"පඤ්චිමානි භික්ඛවෙ දානානි මහාදානානි අග්ගඤ්ඤානි රත්තඤ්ඤානි වංසඤ්ඤානි පොරාණානි අසංකිණ්ණානි අසංකිණ්ණපුබ්බානි න සංකීයන්ති න සංකීයිස්සන්ති අප්පතිකුට්ඨානි සමණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විඤ්ඤූහි, කතමානි පඤ්ච?-ඉධ භික්ඛවෙ අරියසාවකො පාණාතිපාතං පහාය පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති, පාණාතිපාතා පටිවිරතො භික්ඛවෙ අරියසාවකො අපරිමාණානං සත්තානං අභයං දෙති අවෙරං දෙති අබ්‍යාපජ්ඣං දෙති, අපරිමාණානං සත්තානං අභයං දත්වා අවෙරං දත්වා අබ්‍යාපජ්ඣං දත්වා අපරිමාණස්ස අභයස්ස අවෙරස්ස අව්‍යාපජ්ඣස්ස භාගී හොති, ඉදම්පි භික්ඛවෙ පඨමං දානං මහාදානං-පෙ-විඤ්ඤූහීති; පුනචපරං භික්ඛවෙ අරියසාවකො අදින්නාදානං පහාය-පෙ-කාමෙසු මිච්ඡාචාරං පහාය-පෙ-මුසාවාදං පහාය-පෙ-සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානං පහාය-පෙ-ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ පඤ්චදානානි මහාදානානි-පෙ-විඤ්ඤූහී"ති.

ඉදඤ්ච පන සීලපඤ්චකං "අත්තසිනෙහඤ්ච ජීවිතඤ්ච පරිච්චජිත්වා රක්ඛිස්සාමී"ති සමාදින්නත්තාය යඤ්ඤන්ති වුච්චති; තත්‍ථ කිඤ්චාපි පඤ්චසීලතො සරණාගමනමෙව ජෙට්ඨකං, ඉදං පන සරණෙ[2] පතිට්ඨාය රක්ඛණසීලවසෙන මහප්ඵලන්ති වුත්තං.

ඉදම්පි සුත්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි "පඤ්චසීලං නාම රක්ඛිතුං ගරු, අත්‍ථි නු ඛො අඤ්ඤං කිඤ්චි ඊදිසමෙව හුත්වා ඉතො අප්පට්ඨතරඤ්ච මහප්ඵලතරඤ්චා"ති? තතො තං පුච්ඡන්තො පුනපි අත්‍ථි පන භොති ආදිමාහ.

---

1. සී. III. ඛිරමිස්සකෙ. 2. E. සරණගමනෙයෙව.

අථස්ස භගවා තිවිධසීලපාරිපූරියං ඨිතස්ස පඨමජ්ඣානාදීනං යඤ්ඤානං අප්පට්ඨතරතඤ්ච මහප්ඵලතරතඤ්ච දස්සෙතුකාමො බුද්ධුප්පාදතො පට්ඨාය දෙසනං ආරභන්තො **ඉධ බ්‍රාහ්මණා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ යස්මා හෙට්ඨා වුත්තෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතො පඨමජ්ඣානං පඨමජ්ඣානාදීසු ඨිතො දුතියාදීනි නිබ්බත්තෙන්තො න කිලමති, තස්මා තානි අප්පට්ඨානි අප්පසමාරම්භානි, යස්මා පනෙත්ථ පඨමං ඣානං එකං කප්පං බ්‍රහ්මලොකෙ ආයුං දෙති, දුතියං අට්ඨකප්පෙ තතියං චතුසට්ඨිකප්පෙ, චතුත්ථං පඤ්චකප්පසතානි, තදෙව ආකාසානඤ්චායතනාදීනි සමාපත්තිවසෙන භාවිතං වීසති චත්තාරීස සට්ඨි චතුරාසීති ච කප්පසහස්සානි ආයුං දෙති, තස්මා මහප්ඵලං මහානිසංසං, නීවරණාදීනං පන පච්චනීකධම්මානං පරිච්චත්තත්තා තං යඤ්ඤන්ති වෙදිතබ්බං, විපස්සනාඤාණම්පි යස්මා චතුත්ථජ්ඣානපරියොසානෙසු ගුණෙසු පතිට්ඨාය නිබ්බත්තෙන්තො න කිලමති තස්මා අප්පට්ඨං අප්පසමාරම්භං, විපස්සනා සුඛසදිසස්ස පන සුඛස්ස අභාවා මහප්ඵලං, පච්චනීකකිලෙසපරිච්චාගා යඤ්ඤො, මනොමයිද්ධිම්පි යස්මා විපස්සනාඤාණෙ පතිට්ඨාය නිබ්බත්තෙන්තො න කිලමති තස්මා සා අප්පට්ඨා අප්පසමාරම්භා අත්තනොසදිසරූපනිම්මාණසමත්ථතාය මහප්ඵලා, තප්පච්චනීකකිලෙසපරිච්චාගතො යඤ්ඤො, ඉද්ධිවිධඤාණාදීනිපි යස්මා මනොමයඤාණාදීසු පතිට්ඨාය නිබ්බත්තෙන්තො න කිලමති තස්මා අප්පට්ඨානි අප්පසමාරම්භානි, අත්තනො අත්තනො පච්චනීකකිලෙසප්පහාණතො යඤ්ඤො, ඉද්ධිවිධං පනෙත්ථ නානාවිධවිකුබ්බනදස්සනසමත්ථතාය, දිබ්බසොතං දෙවමනුස්සානං සද්දසවණසමත්ථතාය, චෙතොපරියඤාණං පරෙසං සොළසවිධචිත්තජානනසමත්ථතාය, පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානසමනුස්සරණසමත්ථතාය, දිබ්බචක්ඛු ඉච්ඡිතිච්ඡිතරූපදස්සනසමත්ථතාය, ආසවක්ඛයඤාණං අතිපණීතලොකුත්තරමග්ගසුඛනිප්ඵාදනසමත්ථතාය මහප්ඵලන්ති වෙදිතබ්බං.

යස්මා පන අරහත්තතො විසිට්ඨතරො අඤ්ඤො යාගො නාම නත්ථි තස්මා අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං සමාපෙන්තො **අයං ඛො බ්‍රාහ්මණා**ති ආදිමාහ.

"**එවං වුත්තෙ**"ති: එවං භගවතා වුත්තෙ දෙසනාය පසීදිත්වා සරණං ගන්තුකාමො කූටදන්තො බ්‍රාහ්මණො එතං[1] **අභික්කන්තං භො ගොතමා**ති ආදි වචනමවොච.

"**උපවායතු**"න්ති: උපගන්ත්වා සරීරදරථං නිබ්බාපෙන්තො තනුසීතලො වාතො වායතු, ඉදඤ්ච පන වත්වා බ්‍රාහ්මණො පුරිසං පෙසෙසි "ගච්ඡ තාත යඤ්ඤවාටං පවිසිත්වා සබ්බෙ තෙ පාණෙ[2] බන්ධනා මොචෙහී"ති සො "සාධූ"ති පටිස්සුණිත්වා තථා කත්වා ආගන්ත්වා "මුත්තා භො තෙ පාණා"ති ආරොචෙසි.

---

1. සී. I. II & III. එවං. 2. E. පාණයො.

යාව බ්‍රාහ්මණො තං පවත්තිං න සුණි න තාව භගවා ධම්මං දෙසෙසි, කස්මා?–“බ්‍රාහ්මණස්ස චිත්තෙ ආකුලභාවො අත්ථී”ති සුත්වා පනස්ස “බහු වත මෙ පාණා මොචිතා”ති චිත්තාචාරො විප්පසිදී, භගවා තස්ස විප්පසන්නමනතං ඤත්වා ධම්මදෙසනං ආරභි, තං සන්ධාය **අථ ඛො භගවාති** ආදි වුත්තං; පුන **කල්ලචිත්තන්ති** ආදි ආනුපුබ්බිකථානුභාවෙන වික්ඛම්භිතනීවරණතං සන්ධාය වුත්තං, සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
කූටදන්තසුත්තවණ්ණනා
නි ට්ඨි තා.

මහාලිසුත්තවණ්ණනා–6.

එවං මෙ සුතං—පෙ—වෙසාලියන්ති මහාලිසුත්තං, තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා.

“**වෙසාලිය**”න්ති: පුනප්පුන විසාලභාවූපගමනතො වෙසාලීති ලද්ධනාමකෙ නගරෙ. “**මහාවනෙ**”ති: බහිනගරෙ හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධං හුත්වා ඨිතං සයංජාතවනං අත්ථි, යං මහන්තභාවෙනෙව මහාවනන්ති වුච්චති, තස්මිං මහාවනෙ. “**කූටාගාරසාලාය**”න්ති: තස්මිං වනසණ්ඩෙ සඞ්ඝාරාමං පතිට්ඨාපෙසුං, තත්ථ කණ්ණිකං යොජෙත්වා ථම්භානං උපරි කූටාගාරසාලාසඞ්ඛෙපෙන දෙවවිමානසදිසං පාසාදං අකංසු, තං උපාදාය සකලොපි සඞ්ඝාරාමො කූටාගාරසාලාති පඤ්ඤායිත්ථ, භගවා තං වෙසාලිං උපනිස්සාය තස්මිං සඞ්ඝාරාමෙ විහරති, තෙන වුත්තං **වෙසාලියං විහරති මහාවනෙ කූටාගාරසාලාය**න්ති.

“**කොසලකා**”ති: කොසලරට්ඨවාසිනො. “**මාගධකා**”ති: මගධරට්ඨවාසිනො. “**කරණීයෙනා**”ති: අවස්සං කත්තබ්බකම්මෙන, යං හි අකාතුම්පි වට්ටති තං කිච්චන්ති වුච්චති; යං අවස්සං කාතබ්බමෙව තං කරණීයං නාම.

“**පටිසල්ලීනො භගවා**”ති: නානාරම්මණචාරතො පටික්කම්ම සල්ලීනො නිලීනො, එකීභාවං උපගම්ම එකත්තාරම්මණෙ ඣානරතිං අනුභවතීති අත්ථො. “**තත්ථෙවා**”ති: තස්මිංයෙව විහාරෙ. “**එකමන්ත**”න්ති: උස්මා ඨානා අපක්කම්ම තාසු තාසු රුක්ඛච්ඡායාසු නිසීදිංසු.

"**ඔට්ඨද්ධො**"ති: අඩ්ඪොට්ඨතාය එවං ලද්ධනාමො. "**මහතියා ලිච්ඡවිපරිසාය**"ති: පුරෙභත්තං බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා භගවතො සන්තිකෙ උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨහිත්වා ගන්ධමාලාදීනි ගාහාපෙත්වා උග්ඝොසනාය මහතිං ලිච්ඡවිරාජපරිසං සන්නිපාතෙත්වා තාය නීලපීතාදිවණ්ණවත්ථාභරණවිලෙපනපතිමණ්ඩිතාය තාවතිංසපරිසපටිභාගාය මහතියා ලිච්ඡවිරාජපරිසාය සද්ධිං උපසඞ්කමි.

"**අකාලො ඛො මහාලී**"ති: තස්ස ඔට්ඨද්ධස්ස මහාලීති මූලනාමං, තෙන තං ථෙරො ආලපති. "**එකමන්තං නිසීදී**"ති: පතිරූපාසු රුක්ඛච්ඡායාසු තාය ලිච්ඡවිපරිසාය සද්ධිං රතනත්තයස්ස වණ්ණං කථෙන්තො නිසීදි.

"**සීහො සමණුද්දෙසො**"ති: ආයස්මතො නාගිතස්ස භාගිනෙය්‍යො සත්තවස්සකාලෙ පබ්බජිත්වා සාසනෙ යුත්තපයුත්තො සීහොති එවං නාමකො සාමණෙරො; සො කිර තං මහාපරිසං දිස්වා "අයං පරිසා මහතී, සකලවිහාරං පූරෙත්වා නිසින්නා, අද්ධා භගවා අජ්ජ ඉමිස්සා පරිසාය මහන්තෙන උස්සාහෙන ධම්මං දෙසෙස්සති, යන්නූනාහං උපජ්ඣායස්ස ආචික්ඛිත්වා භගවතො මහාපරිසාය සන්නිපතිතභාවං ආරොචාපෙය්‍ය"න්ති[1] චින්තෙත්වා යෙනායස්මා නාගිතො තෙනුපසඞ්කමි.

"**භන්තෙ කස්සපා**"ති: ථෙරං ගොත්තෙන ආලපති. "**එසා ජනතා**"ති: එස ජනසමූහො. "**ත්වඤ්ඤෙව භගවතො ආරොචෙහී**"ති: සීහො කිර භගවතො විස්සාසිකො, අයං හි ථෙරො ථූලසරීරො, තෙනස්ස සරීරගරුතාය[2] උට්ඨානනිසජ්ජාදිසු ආලසියභාවො ඊසකං අප්පහීනො විය හොති, අථායං සාමණෙරො භගවතො කාලෙන කාලං වත්තං කරොති, තෙන තං ථෙරො "ත්වම්පි දසබලස්ස විස්සාසිකො"ති වත්වා "ගච්ඡ ත්වඤ්ඤෙව ආරොචෙහී"ති ආහ.

"**විහාරපච්ඡායාය**"න්ති: විහාරච්ඡායායං; කූටාගාරමහාගෙහච්ඡායාය ඵරිතොකාසෙති අත්ථො; සා කිර කූටාගාරසාලා දක්ඛිණුත්තරතො දීඝා පාචීනමුඛා, තෙනස්සා පුරතො මහතිච්ඡායා පත්ථටා හොති, සීහො තත්ථ භගවතො ආසනං පඤ්ඤපෙසි, අථ ඛො භගවා ද්වාරන්තරෙහි චෙව වාතපානන්තරෙහි ච නික්ඛමිත්වා විධාවන්තීහි විප්ඵුරන්තීහි ඡබ්බණ්ණාහි බුද්ධරස්මීහි සංසූචිතනික්ඛමනො වලාහකන්තරතො පුණ්ණචන්දො විය කූටාගාරසාලතො නික්ඛමිත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි, තෙන වුත්තං **අථ ඛො භගවා විහාරා නික්ඛම්ම විහාරපච්ඡායාය පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදී**ති.

"**පුරිමානි භන්තෙ දිවසානි පුරිමතරානී**"ති: එත්ථ හීයො දිවසං පුරිමං නාම, තතො පරං පුරිමතරං, තතොපට්ඨාය පන සබ්බානි පුරිමානිචෙව පුරිමතරානි ච හොන්ති.

1. සී. I. II & III. ආරොචෙය්‍යන්ති. 2. සී. I. II & E. සරීරංගරුතාය.

"යදග්ගෙ[1]**"**ති: "මූලදිවසතො පට්ඨාය යං දිවසං අග්ගං පරං කොටිං කත්වා විහරමී"ති අත්ථො, යාව විහාසින්ති වුත්තං හොති; ඉදානි තස්ස පරිමාණං දස්සෙන්තො **"න චිරං තීණි වස්සානී"**ති ආහ. අථවා **"යදග්ගෙ"**ති: "යං දිවසං අග්ගං කත්වා න චිරං තීණි වස්සානි විහරාමී"ති පි අත්ථො; "යං දිවසං ආදිං කත්වා න චිරං විහාසිං තීණියෙව වස්සානී"ති වුත්තං හොති.

අයං කිර භගවතො පත්තචීවරං වහන්තො තීණි සංවච්ඡරානි භගවන්තං උපට්ඨාසි, තං සන්ධාය එවං වදති.

"පියරූපානී"ති: පියජාතිකානි සාතජාතිකානි. **"කාමූපසංහිතානී"**ති: කාමස්සාදයුත්තානි. **"රජනීයානී"**ති: රාගජනකානි. **"නො ච ඛො දිබ්බානි සද්දානී"**ති: කස්මා සුනක්ඛත්තො තානි න සුණාති? සො කිර භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා දිබ්බචක්ඛුපරිකම්මං යාචි, තස්ස භගවා ආචික්ඛි, සො යථානුසිට්ඨං පටිපන්නො දිබ්බචක්ඛුං උප්පාදෙත්වා දෙවතානං රූපං දිස්වා චින්තෙසි "ඉමස්මිං සරීරසණ්ඨානෙ සද්දෙන මධුරෙන භවිතබ්බං, කථං නු ඛො තං සුණෙය්‍යන්ති? භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා දිබ්බසොතපරිකම්මං පුච්ඡි, අයඤ්ච අතීතෙ එකං සීලවන්තං භික්ඛුං කණ්ණසක්ඛලියං පහරිත්වා බධිරමකාසි, තස්මා පරිකම්මං කරොන්තොපි අභබ්බොව දිබ්බසොතාධිගමස්ස, තෙනස්ස භගවා පරිකම්මං න කථෙසි, සො තාවතා භගවති ආඝාතං බන්ධිත්වා චින්තෙසි, "අඩ්ඪා සමණස්ස ගොතමස්ස එවං හොති, අහම්පි ඛත්තියො අයම්පි ඛත්තියොව, සචස්ස ඤාණං වඩ්ඪිස්සති අයම්පි සබ්බඤ්ඤූ භවිස්සතීති උසූයාය මය්හං න කථෙතී"ති සො අනුක්කමෙන ගිහිභාවං පත්වා තමත්ථං මහාලිලිච්ඡවිනො කථෙන්තො එවමාහ.

"එකංසභාවිතො"ති: එකංසාය එකකොට්ඨාසාය භාවිතො, දිබ්බානං වා රූපානං දස්සනත්ථාය දිබ්බානං වා සද්දානං සවණත්ථාය භාවිතොති අත්ථො.

"තිරියං"න්ති: අනුදිසා. **"උභයංසභාවිතො"**ති: උභයංසාය උභයකොට්ඨාසත්ථාය භාවිතොති අත්ථො; **"අයං ඛො මහාලි හෙතූ"**ති: අයං දිබ්බානංයෙව රූපානං දස්සනාය එකංසභාවිතො සමාධිහෙතු, ඉමමත්ථං සුත්වා සො ලිච්ඡවි චින්තෙසි, "ඉදං දිබ්බසොතෙන සද්දසුණනං ඉමස්මිං සාසනෙ උත්තමත්ථභූතං මඤ්ඤෙ, ඉමස්ස නූන අත්ථාය එතෙ භික්ඛූ පඤ්චදසම්පි සට්ඨිම්පි වස්සානි අපණ්ණකබ්‍රහ්මචරියං චරන්ති, යන්නූනාහං දසබලං එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍ය"න්ති.

තතො තමත්ථං පුච්ඡන්තො **එතාසං නූන භන්තෙ**ති ආදිමාහ; **"සමාධිභාවනාන"**න්ති: එත්ථ සමාධියෙව සමාධිභාවනා, උභයංසභාවිතානං සමාධීනන්ති අත්ථො; අථ යස්මා සාසනතො බාහිරා

---

1. සී. I. II & III. යදග්ගෙසු.

එතා සමාධිභාවනා න අජ්ඣත්තා, තස්මා තා පටික්ඛිපිත්වා යදත්ථං භික්ඛූ බ්‍රහ්මචරියං චරන්ති තෙ දස්සෙතුං භගවා **න ඛො මහාලීති** ආදිමාහ.

"**තිණ්ණං සංයොජනාන**"න්ති: සක්කායදිට්ඨිආදීනං තිණ්ණං බන්ධනානං; තානි හි වට්ටදුක්ඛමයෙ රථෙ සත්තෙ සංයොජෙන්ති, තස්මා සංයොජනානීති වුච්චන්ති. "**සොතාපන්නො හොතී**"ති: මග්ගසොතං ආපන්නො හොති. "**අවිනිපාතධම්මො**"ති: චතූසු අපායෙසු අපතනධම්මො; "**නියතො**"ති: ධම්මනියාමෙන නියතො. "**සම්බොධිපරායණො**"ති: උපරි මග්ගත්තයසඞ්ඛාතා සම්බොධි පරං අයනං අස්ස අනෙන වා[1] පත්තබ්බාති සම්බොධිපරායණො. "**තනුත්තා**"ති: පරියුට්ඨානමන්දතාය ච කදාචි කරහචි උප්පත්තියා ච තනුභාවා. "**ඔරම්භාගියාන**"න්ති: හෙට්ඨාභාගියානං, යෙ හි බද්ධො උපරි සුද්ධාවාසභූමියං නිබ්බත්තිතුං න සක්කොති. "**ඔපපාතිකො**"ති: සෙසයොනිපටික්ඛෙපවචනමෙතං. "**තත්ථ පරිනිබ්බායී**"ති: තස්මිං උපරි භවෙයෙව පරිනිබ්බානධම්මො. "**අනාවත්තිධම්මො**"ති: තතො බ්‍රහ්මලොකා පුන පටිසන්ධිවසෙන අවත්තනධම්මො. "**චෙතොවිමුත්ති**"න්ති: චිත්තවිමුත්තිං, සබ්බකිලෙසබන්ධනවිමුත්තස්ස අරහත්තඵලචිත්තස්සෙතං අධිවචනං. "**පඤ්ඤාවිමුත්ති**"න්ති: එත්ථාපි සබ්බකිලෙසබන්ධනවිමුත්තා අරහත්තඵලපඤ්ඤාව පඤ්ඤාවිමුත්තීති වෙදිතබ්බා. "**දිට්ඨෙවධම්මෙ**"ති: ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. "**සයං**"ති: සාමං. "**අභිඤ්ඤා**"ති: අභිජානිත්වා. "**සච්ඡිකත්වා**"ති: පච්චක්ඛං කත්වා, අථවා. "**අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා**"ති: අභිඤ්ඤාය අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන සච්ඡිකරිත්වාති අත්ථො. "**උපසම්පජ්ජා**"ති: පත්වා පටිලභිත්වා.

ඉදං සුත්වා ලිච්ඡවි චින්තෙසි, "අයං වරධම්මො, නසකුණෙන විය උප්පතිත්වා නාපි ගොධා විය උරෙන ගන්ත්වා සක්කා පටිවිජ්ඣිතුං, අද්ධා ඉමං පටිවිජ්ඣන්තස්ස පුබ්බභාගපටිපදාය භවිතබ්බං, පුච්ඡාමි තාව න"න්ති, තතො භගවන්තං පුච්ඡන්තො **අත්ථි පන භන්තෙති** ආදිමාහ.

"**අට්ඨඞ්ගිකො**"ති: පඤ්චඞ්ගිකතුරියං විය අට්ඨකුටිකො ගාමො විය ච අට්ඨඞ්ගමත්තොයෙව හුත්වා අට්ඨඞ්ගිකො, න අඞ්ගතො අඤ්ඤො මග්ගො නාම අත්ථි, තෙනෙවාහ, **සෙය්‍යථීදං–සම්මාදිට්ඨි–පෙ–සම්මාසමාධීති**.

තත්ථ සම්මාදස්සනලක්ඛණා **සම්මාදිට්ඨි**, සම්මා අභිනිරොපනලක්ඛණො **සම්මාසංකප්පො**, සම්මා පරිග්ගහලක්ඛණා **සම්මාවාචා**, සම්මා සමුට්ඨාපනලක්ඛණො **සම්මාකම්මන්තො**, සම්මා වොදාපනලක්ඛණො **සම්මාආජීවො**, සම්මාපග්ගහලක්ඛණො **සම්මාවායාමො**, සම්මා උපට්ඨානලක්ඛණා **සම්මාසති**, සම්මාසමාධානලක්ඛණො **සම්මා**

1. E. අස්සහා තෙනවා.

සමාධි; තෙසු එකෙකස්ස තීණි තීණි කිච්චානි හොන්ති, සෙය්‍යථිදං? සම්මාදිට්ඨි තාව අඤ්ඤෙහිපි අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සද්ධිං මිච්ඡාදිට්ඨිං පජහති, නිරොධං ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච පස්සති, තප්පටිච්ඡාදකමොහවිධමනවසෙන අපනීතසම්මොහතො. සම්මාසංකප්පාදයොපි තථෙව මිච්ඡාසංකප්පාදීනි ච පජහන්ති, නිරොධඤ්ච ආරම්මණං කරොන්ති, විසෙසතො පනෙත්ථ සම්මාසංකප්පො සහජාතධම්මෙ අභිනිරොපෙති, සම්මාවාචා සම්මාපරිග්ගණ්හාති, සම්මාකම්මන්තො සම්මා සමුට්ඨාපෙති, සම්මාආජීවො සම්මාවොදාපෙති, සම්මාවායාමො සම්මාපග්ගණ්හාති, සම්මාසති සම්මා උපට්ඨාපෙති, සම්මාසමාධි සම්මා සමාදහති; අපිචෙසා සම්මාදිට්ඨි නාම පුබ්බභාගෙ නානාඛණා නානාරම්මණා හොති, මග්ගකාලෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා, කිච්චතො පන දුක්ඛෙ ඤාණන්ති ආදීනි චත්තාරි නාමානි ලභති, සම්මාසංකප්පාදයොපි පුබ්බභාගෙ නානාඛණා නානාරම්මණා හොන්ති, මග්ගකාලෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා; තෙසු සම්මාසංකප්පො කිච්චතො නෙක්ඛම්මසංකප්පොති ආදීනි තීණි නාමානි ලභති, සම්මාවාචාදයො තයො විරතියොපි හොන්ති, චෙතනායොපි. මග්ගක්ඛණෙ පන විරතියොව, සම්මාවායාමො සම්මාසතීති ඉදම්පි ද්වයං කිච්චතො සම්මප්පධානසතිපට්ඨානවසෙන චත්තාරි නාමානි ලභති, සම්මාසමාධි පන පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි සම්මාසමාධියෙව.

ඉති ඉමෙසු අට්ඨසු ධම්මෙසු භගවතා නිබ්බාණාධිගමාය පටිපන්නස්ස යොගිනො බහුකාරත්තා පඨමං සම්මාදිට්ඨි දෙසිතා, අයං හි පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාසත්ථන්ති ච වුත්තා, තස්මා එතාය පුබ්බභාගෙ විපස්සනාඤාණසඞ්ඛාතාය සම්මාදිට්ඨියා අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා කිලෙසචොරෙ ඝාතෙන්තො ඛෙමෙන යොගාවචරො නිබ්බාණං පාපුණාති, තෙන වුත්තං "නිබ්බාණාධිගමාය පටිපන්නස්ස යොගිනො බහුකාරත්තා පඨමං සම්මාදිට්ඨි දෙසිතා"ති.

සම්මාසංකප්පො පන තස්සා බහුකාරො, තස්මා තදනන්තරං වුත්තො, යථා හි හෙරඤ්ඤිකො හත්ථෙන පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා චක්ඛුනා කහාපණං ඔලොකෙන්තො "අයං කූටො අයං ඡෙකොති ජානාති, එවං යොගාවචරොපි පුබ්බභාගෙ විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා විපස්සනාපඤ්ඤාය ඔලොකයමානො "ඉමෙ ධම්මා කාමාවචරා ඉමෙ රූපාවචරාදයො"ති ජානාති, යථා වා පන පුරිසෙන කොටියං ගහෙත්වා පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා දින්නං මහාරුක්ඛං තච්ඡකො වාසියා තච්ඡෙත්වා තච්ඡෙත්වා, කම්මෙ උපනෙති, එවං විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා දින්නෙ ධම්මෙ යොගාවචරො පඤ්ඤාය "ඉමෙ කාමාවචරා ඉමෙ රූපාවචරා"ති ආදිනා නයෙන පරිච්ඡින්දිත්වා කම්මෙ උපනෙති, තෙන වුත්තං "සම්මාසංකප්පො පන තස්සා බහුකාරො, තස්මා තදනන්තරං වුත්තො"ති.

ස්වායං යථා සම්මාදිට්ඨියා එවං සම්මාවාචායපි උපකාරකො, යථාහ, "පුබ්බෙ ඛො ගහපති විතක්කෙත්වා විචාරෙත්වා පච්ඡා වාචං භින්දතී"ති තස්මා තදනන්තරං සම්මාවාචා වුත්තා; යස්මා පන "ඉදඤ්චිදඤ්ච කරිස්සාමා"ති පඨමං වාචාය සංවිදහිත්වා ලොකෙ කම්මන්තෙ පයොජෙන්ති, තස්මා සම්මාවාචා කායකම්මස්ස උපකාරිකාති සම්මාවාචාය අනන්තරං සම්මාකම්මන්තො වුත්තො, චතුබ්බිධං පන වචීදුච්චරිතං තිවිධඤ්ච කායදුච්චරිතං පහාය උභයසුචරිතං පූරෙන්තස්සෙව යස්මා ආජීවට්ඨමකසීලං පූරති න ඉතරස්ස, තස්මා තදුභයානන්තරං සම්මාආජීවො වුත්තො; එවං විසුද්ධාජීවෙන පන "පරිසුද්ධො මෙ ආජීවො"ති එත්තාවතා පරිතොසං අකත්වා සුත්තප්පමත්තෙන විහරිතුං න යුත්තං, අථ ඛො "සබ්බඉරියාපථෙසු ඉදං විරියමාරභිතබ්බ"න්ති දස්සෙතුං තදනන්තරං සම්මාවායාමො වුත්තො, තතො "ආරද්ධවිරියෙනාපි කායාදීසු චතූසු වත්ථූසු සති සූපට්ඨිතා කාතබ්බා"ති දස්සනත්ථං තදනන්තරං සම්මාසති දෙසිතා; යස්මා පන එවං සූපට්ඨිතා සති සමාධිස්ස උපකාරානුපකාරානං ධම්මානං ගතියො සමන්නෙසිත්වා පහොති එකත්තාරම්මණෙ චිත්තං සමාධාතුං තස්මා සම්මාසතියා අනන්තරං සම්මාසමාධි දෙසිතොති වෙදිතබ්බො.

"එතෙසං ධම්මානං සච්ඡිකිරියායා"ති: එතෙසං සොතාපත්තිඵලාදීනං පච්චක්ඛකිරියත්ථාය.

"එකමිදාහ"න්ති: ඉදං කස්මා ආරද්ධං?–අයං කිර රාජා "රූපං අත්තා"ති එවං ලද්ධිකො තෙනස්ස දෙසනාය චිත්තං[1] නාධිමුච්චති, අථ භගවා තස්ස ලද්ධියා ආවිකරණත්ථං එකං කාරණං ආහරිතුං ඉදමාරද්ධං, තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො, "අහං එකං සමයං ඝොසිතාරාමෙ විහරාමි, තත්‍ර තෙ චෙ පබ්බජිතා මං එවං පුච්ඡිංසු, අථාහං තෙසං බුද්ධුප්පාදං දස්සෙත්වා තන්තිධම්මං නාම කථෙන්තො ඉදමවොචං, "ආවුසො සද්ධාසම්පන්නො නාම කුලපුත්තො එවරූපස්ස සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිතො එවං තිවිධං සීලං පූරෙත්වා පඨමජ්ඣානාදීනි පත්වා ඨිතො "තං ජීව"න්ති ආදීනි වදෙය්‍ය, යුත්තන්නු ඛො එතමස්සාති?–තතො තෙහි "යුත්ත"න්ති වුත්තෙ "අහං ඛො පනෙතං ආවුසො එවං ජානාමි එවං පස්සාමි, අථ ච පනාහං න වදාමී"ති තං වාදං පටික්ඛිපිත්වා උත්තරිං ඛීණාසවං දස්සෙත්වා ඉමස්ස එවං වත්තුං න යුත්තන්ති අවචං, තෙ මම වචනං සුත්වා අත්තමනා අහෙසු"න්ති.

එවං වුත්තෙ සොපි අත්තමනො අහොසි, තෙනාහ:–**ඉදමවොච භගවා, අත්තමනො ඔට්ඨද්ධො ලිච්ඡවි භගවතො භාසිතං අභිනන්දීති.**

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
මහාලිසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

1. සී. I. චිත්තං·ධාතුං. E. චිත්තං මාධාතුං.

ජාලියසුත්තවණ්ණනා-7.

එවං මෙ සුතං-පෙ-කොසම්බියන්ති ජාලිය සුත්තං, තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා.

"ඝොසිතා රාමෙ"ති: ඝොසිතසෙට්ඨිනා කතෙ ආරාමෙ; පුබ්බෙ කිර අජිත[1]රට්ඨං නාම අහොසි, තතො කොතූහලකො නාම දළිද්දො ඡාතකභයෙන සපුත්තදාරො අනන්තරරට්ඨං ගච්ඡන්තො පුත්තං වහිතුං අසක්කොන්තො ඡඩ්ඩෙත්වා අගමාසි, මාතා නිවත්තිත්වා තං ගහෙත්වා ගතා, තෙ එකං ගොපාලකගාමං පවිසිංසු, ගොපාලකානඤ්ච තදා බහුපායාසො පටියත්තො හොති, තෙ තතො පායාසං ලභිත්වා භුඤ්ජිංසු අථ සො පුරිසො බලවපායාසං භුත්තො ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො රත්තිභාගෙ කාලං කත්වා තත්ථෙව සුනඛියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා කුක්කුරො ජාතො.

සො ගොපාලස්ස පියො හොති, ගොපාලකො ච පච්චෙකබුද්ධං උපට්ඨහති, පච්චෙකබුද්ධොපි භත්තකිච්චකාලෙ කුක්කුරස්ස පිණ්ඩං දෙති, සො පච්චෙකබුද්ධෙ සිනෙහං උප්පාදෙත්වා ගොපාලකෙන සද්ධිං පණ්ණසාලම්පි ගච්ඡති, ගොපාලකෙ අසන්නිහිතෙ භත්තවෙලායං සයමෙව ගන්ත්වා කාලාරොචනත්ථං පණ්ණසාලද්වාරෙ භුස්සති, අන්තරා මග්ගෙපි චණ්ඩමිගෙ දිස්වා භුස්සිත්වා පලාපෙති, සො පච්චෙකබුද්ධෙ මුදුකෙන චිත්තෙන කාලංකත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති, තත්‍රස්ස ඝොසකදෙවපුත්තොත්වෙව නාමං අහොසි.

සො දෙවලොකතො චවිත්වා කොසම්බියං එකස්මිං කුලඝරෙ නිබ්බත්ති,තං අපුත්තකො සෙට්ඨි තස්ස මාතාපිතූනං ධනං දත්වා පුත්තං කත්වා ගහෙසි, අථ අත්තනො පුත්තෙ ජාතෙ සත්තක්ඛත්තුං ඝාතෙතුං උපක්කමි, සො පුඤ්ඤවන්තතාය සත්තසුපි ඨානෙසු මරණං අප්පත්වා අවසානෙ එකාය සෙට්ඨිධීතාය වෙය්‍යත්තියෙන ලද්ධජීවිතො අපරභාගෙ පිතුඅච්චයෙන සෙට්ඨිට්ඨානං පත්වා ඝොසකසෙට්ඨි නාම ජාතො; අඤ්ඤෙපි කොසම්බියං කුක්කුට සෙට්ඨි පාවාරිය සෙට්ඨීති ද්වෙ සෙට්ඨි[2] අත්ථි, ඉමිනා සද්ධිං තයො අහෙසුං,-තෙන ච සමයෙන හිමවන්තතො පඤ්චසතා තාපසා සරීර සන්තප්පනත්ථං අන්තරන්තරා කොසම්බියං ආගච්ඡන්ති, තෙසං තෙ තයො සෙට්ඨි අත්තනො උය්‍යානෙසු පණ්ණකුටියො කත්වා උපට්ඨානං කරොන්ති, අථෙක දිවසං තෙ තාපසා හිමවන්තතො ආගච්ඡන්තා මහා කන්තාරෙ තසිතා කිලන්තා එකං මහන්තං වටරුක්ඛං පත්වා තත්ථ අධිවත්ථාය දෙවතාය සන්තිකා සඞ්ගහං පච්චාසිංසන්තා නිසීදිංසු, දෙවතා සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතං හත්ථං පසාරෙත්වා තෙසං පානීයපානකාදීනි දත්වා කිලමථං පටි

1. E. අද්දල. 2. සී. I. II. III & E. සෙට්ඨිනො.

විතොදෙසි, තෙ දෙවතාය ආනුභාවෙන විම්හිතා පුච්ඡිංසු, “කින්නුඛො දෙවතෙ කම්මං කත්වා තයා අයං සම්පත්ති ලද්ධා”ති?–දෙවතා ආහ, “ලොකෙ බුද්ධො නාම භගවා උප්පන්නො, සො එතරහි සාවත්ථියං විහරති, අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති තං උපට්ඨහති, සො උපොසථදිවසෙසු අත්තනො භතකානං පකතිභත්තවෙතනමෙව දත්වා උපොසථං කාරාපෙති, අථාහං එකදිවසං මජ්ඣන්හිකෙ පාතරාසාය ආගතො කඤ්චිභතකකම්මං අකරොන්තං දිස්වා “අජ්ජ මනුස්සා කස්මා කම්මං න කරොන්තී”ති පුච්ඡිං, තස්ස මෙ තමත්ථං ආරොචෙසුං, අථාහං එතදවොචං, “ඉදානි උපඩ්ඪදිවසො ගතො, සක්කා නුඛො උපඩ්ඪුපොසථං කාතු”න්ති?–තතො සෙට්ඨිස්ස පටිවෙදෙත්වා “සක්කා කරොතූ”ති ආහංසු, “ස්වාහං උපඩ්ඪදිවසං උපොසථං සමාදියිත්වා තදහෙව කාලං කත්වා ඉමං සම්පත්තිං පටිලභි”න්ති.

අථ තෙ තාපසා “බුද්ධො කිර උප්පන්නො”ති සඤ්ජාත පීති පාමොජ්ජා තතොව සාවත්ථිං ගන්තුකාමා හුත්වාපි “බහුකාරා නො උපට්ඨාක සෙට්ඨිනො, තෙසම්පි ඉම මත්ථං ආරොචෙස්සාමා”ති කොසම්බිං ගන්ත්වා සෙට්ඨිහි කතසක්කාරබහුමානා තදහෙව මයං ගච්ඡාමා”ති ආහංසු, “කිං භන්තෙ තුරිතත්ථ?–නනු තුම්හෙ පුබ්බෙ චත්තාරො පඤ්ච මාසෙ වසිත්වා ගච්ඡථා”ති ච වුත්තා තං පවත්තිං ආරොචෙසුං, තෙන හි භන්තෙ සහෙව ගච්ඡාමාති ච වුත්තෙ “ගච්ඡාම මයං, තුම්හෙ සනිකං ආගච්ඡථා”ති සාවත්ථිං ගන්ත්වා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු, තෙපි සෙට්ඨිනො පඤ්චසත පඤ්චසත සකට පරිවාරා සාවත්ථිං ගන්ත්වා දානානි දත්වා කොසම්බිං ආගමනත්ථාය භගවන්තං යාචිත්වා පච්චාගම්ම තයො විහාරෙ කාරෙසුං, තෙසු කුක්කුට සෙට්ඨිනා කතො කුක්කුටාරාමො නාම, පාවාරිය සෙට්ඨිනා කතො පාවාරිකම්බවනං නාම, ඝොසිතසෙට්ඨිනා කතො ඝොසිතාරාමො නාම අහොසි.

තං සන්ධාය වුත්තං **කොසම්බියං විහරති ඝොසිතාරාමෙ**ති “**මණ්ඩිස්සො**”ති: ඉදං තස්ස නාමං; “**ජාලියො**”ති: ඉදම්පි ඉතරස්ස නාම මෙව; යස්මා පනස්ස උපජ්ඣායො දාරුමයෙන පත්තෙන පිණ්ඩාය චරති,[1] තස්මා **දාරුපත්තිකන්තෙවාසී**ති[2] වුච්චති.

“**එතදවොචු**”න්ති: උපාරම්භාධිප්පායෙන වාදං ආරොපෙතුකාමා හුත්වා එතං අවොචුං; ඉති කිර තෙසං අහොසි, “සචෙ සමණො ගොතමො තං ජීවං තං සරීරන්ති වක්ඛති අථස්ස මයං එතං වාදං ආරොපෙස්සාම, භො ගොතම[3] තුම්හාකං ලද්ධියා ඉධෙව සත්තො භිජ්ජති, තෙන වො වාදෙ උච්ඡෙදවාදෙ හොතීති, සචෙ පන අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති වක්ඛති, අථස්ස එවං වාදං ආරොපෙස්සාම, තුම්හාකං වාදෙ රූපං භිජ්ජති, සත්තො න භිජ්ජති, තෙන වො වාදෙ සත්තො සස්සතො ආපජ්ජතී”ති.

1. සී. II. චරි. 2. E. දාරුපත්තිකන්තෙවාසීති. 3. සී. I. II & III. ගොතම.

අථ භගවා "ඉමෙ වාදාරොපනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡන්ති, මම සාසනෙ ඉමෙ වෙ අන්තෙ අනුපගම්ම මජ්ඣිමා නාම පටිපදා අත්ථීති න ජානන්ති, හන්ද නෙසං පඤ්හං අවිස්සජ්ජෙත්වා තස්සායෙව පටිපදාය ආවිභාවත්ථං ධම්මං දෙසෙමී"ති චින්තෙත්වා **තෙනාහාවුසොති** ආදිමාහ.

තත්ථ **"කල්ලන්නු ඛො තස්සෙතං වචනායා"**ති: තස්සෙවං සද්ධාපබ්බජිතස්ස තිවිධසීලං පරිපූරෙත්වා පඨමජ්ඣානං පත්තස්ස යුත්තන්නු ඛො එතං වචනාය, එතං වත්තුං යුත්තන්ති අත්ථො; තං සුත්වා පරිබ්බාජකා "පුථුජ්ජනො නාම යස්මා නිබ්බිචිකිච්ඡො න හොති, තස්මා කදාචි එවං වදෙය්‍යා"ති?-මඤ්ඤමානා **කල්ලං තස්සෙතං වචනායාති** ආහංසු.

"අථචපනාහං න වදාමි"ති: අහං එතමෙවං ජානාමි, නො ච එවං වදාමි, අථ ඛො කසිනපරිකම්මං කත්වා භාවෙන්තස්ස පඤ්ඤාබලෙන[1] උප්පන්නං මහග්ගතචිත්තමෙතන්ති සඤ්ඤං ඨපෙසිං.

"න කල්ලං තස්සෙත"න්ති: ඉදං තෙ පරිබ්බාජකා "යස්මා ඛීණාසවො විගතසම්මොහො තිණ්ණවිචිකිච්ඡො තස්මා න යුත්තං තස්සෙතං වත්තු"න්ති මඤ්ඤමානා වදන්ති; සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
ජාලිය සුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සී. I. II & III. සඤ්ඤාබලෙන.

කස්සප සීහනාද සුත්තවණ්ණනා - 8.

එවං මෙ සුතං—පෙ—උජුඤ්ඤායං විහරතීති සීහනාදසුත්තං; තත්‍රායං අපුබ්බපද වණ්ණනා.

"**උජුඤ්ඤාය**"න්ති: උජුඤ්ඤාති තස්ස රට්ඨස්සපි නගරස්සපි නාමං, භගවා උජුඤ්ඤානගරං උපනිස්සාය විහරති; "**කණ්ණකත්ථලෙ මිගදායෙ**"ති, තස්ස නගරස්ස අවිදූරෙ කණ්ණකත්ථලං නාම එකො රමණීයො භූමිභාගො අත්ථි, සො මිගානං අභයත්ථාය දින්නත්තා මිගදායොතිපි වුච්චති, තස්මිං කණ්ණකත්ථලෙ මිගදායෙ.

"**අචෙලො**"ති: නග්ගපරිබ්බාජකො; "**කස්සපො**"ති: තස්ස නාමං; "**තපස්සි**"න්ති: තපනිස්සිතකං; "**ලූඛාජීවි**"න්ති: අචෙලකමුත්තාචාරාදිවසෙන ලූඛො ආජීවො අස්සාති=ලූඛාජීවී, තං ලූඛාජීවිං. "**උපක්කොසතී**"ති: උප්පණ්ඩෙති. "**උපවදතී**"ති: හීළෙති වම්භෙති. "**ධම්මස්ස චානුධම්මං බ්‍යාකරොන්තී**"ති: භොතා ගොතමෙන වුත්තකාරණස්ස අනුකාරණං කථෙන්ති. "**සහධම්මිකො වාදානුවාදො**"ති: පරෙහි වුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වා "තුම්හාකං වාදෙ වා අනුවාදෙ වා විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බං, කාරණං කොචි අප්පමත්තකොපි න ආගච්ඡති, ඉදං වුත්තං හොති, කිං සබ්බාකාරෙනපි තව වාදෙ ගාරය්හං කාරණං නත්ථී"ති. "**අනබ්භක්ඛාතුකාමා**"ති: න අභූතෙන වත්තුකාමා.

"**එකච්චං තපස්සිං ලූඛාජීවි**"න්ති: ආදිසු ඉධෙකච්චො "අචෙලකපබ්බජ්ජාදි තපනිස්සිතත්තා තපස්සී ලූඛෙන ජීවිකං කප්පෙස්සාමී"ති තිණගොමයාදිභක්ඛණාදීහි නානප්පකාරෙහි අත්තානං කිලමෙති, අප්පපුඤ්ඤතාය ච සුඛෙන ජීවිතවුත්තිමෙව නලභති, සො තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති.

අපරො තාදිසං තපනිස්සිතොපි පුඤ්ඤවා හොති, ලභති ලාභසක්කාරං, සො "න දානි මයා සදිසො අත්ථී"ති අත්තානං උච්චට්ඨානෙ සම්භාවෙත්වා භිය්‍යොසොමත්තාය ලාභං උප්පාදෙස්සාමීති අනෙසනාවසෙන තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති; ඉමෙ වෙ සන්ධාය පඨම නයො වුත්තො.

අපරො තපනිස්සිතකො ලූඛාජීවී අප්පපුඤ්ඤො හොති, න ලභති සුඛෙන ජීවිතවුත්තිං, සො "මය්හං පුබ්බෙපි අකතපුඤ්ඤතාය සුඛජීවිකා නුප්පජ්ජති, හන්දදානි පුඤ්ඤානි කරොමී"ති: තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති.

අපරො ලූඛාජීවී පුඤ්ඤවා හොති, ලභති සුඛෙන ජීවිතවුත්තිං, සො "මය්හං පුබ්බෙපි කතපුඤ්ඤතාය සුඛජීවිකා උප්පජ්ජතී"ති විනොදෙත්වා අනෙසනං පහාය තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති, ඉමෙ වෙ සන්ධාය දුතියනයො වුත්තො.

එකො පන තපස්සී අප්පදුක්ඛවිහාරී හොති; බාහිරකාචාරයුත්තො තාපසො වා ඡන්නපරිබ්බාජකො වා අප්පපුඤ්ඤතාය ච මනාපෙ පච්චයෙ න ලභති, සො අනෙසනාවසෙන තීණි දුච්චරිතානි පූරෙන්තො අත්තානං සුඛෙ කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති.

අපරො පුඤ්ඤවා හොති, සො "නදානි මයා සදිසො අත්ථී"ති මානං උප්පාදෙත්වා අනෙසනාවසෙන ලාභසක්කාරං වා උප්පාදෙන්තො මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන "සුඛො ඉමිස්සා පරිබ්බාජිකාය දහරාය මුදුකාය ලොමසාය බාහාය සම්ඵස්සො"ති ආදීනි චින්තෙත්වා කාමෙසු පාතබ්‍යතං වා ආපජ්ජන්තො තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති, ඉමෙ ච සන්ධාය තතියනයො වුත්තො.

අපරො පන අප්පදුක්ඛ විහාරී අප්පපුඤ්ඤො හොති, සො "අහං පුබ්බෙපි අකතපුඤ්ඤතාය සුඛෙන ජීවිකං න ලභාමී"ති තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති.

අපරො පුඤ්ඤවා හොති, සො "පුබ්බෙ පහං කතපුඤ්ඤත්තා සුඛං ලභාමි, ඉදානිපි පුඤ්ඤානෙව කරිස්සාමී"ති තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති, ඉමෙ ච සන්ධාය චතුත්ථනයො වුත්තො; ඉදං තිත්ථියවසෙන ආගතං, සාසනෙපි පන ලබ්භති.

එකච්චො හි ධුතඞ්ගසමාදානවසෙන ලූඛා ජීවී හොති, අප්පපුඤ්ඤතාය ච සකලම්පි ගාමං චරිත්වා උදරපූරං න ලභති, සො "පච්චයෙ උප්පාදෙස්සාමී"ති වෙජ්ජකම්මාදිවසෙනවා අනෙසනං කත්වා අරහත්තං වා පටිජානිත්වා තීණිවා කුහණවත්ථූනි පටිසෙවිත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති.

අපරො තාදිසොව පුඤ්ඤවා හොති, සො තාය පුඤ්ඤසම්පත්තියා මානං ජනයිත්වා උප්පන්නං ලාභං ථාවරං කාතුකාමො අනෙසනාවසෙන තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති.

අපරො සමාදින්නධුතඞ්ගොව අප්පපුඤ්ඤො හොති, න ලභති සුඛෙන ජීවිතවුත්තිං, සො "පුබ්බෙපහං අකතපුඤ්ඤතාය කිඤ්චි න ලභාමි, සචෙ ඉදානි අනෙසනං කරිස්සං, ආයතිම්පි දුල්ලභසුඛො භවිස්සාමී"ති තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා අරහත්තං පත්තුං අසක්කොන්තො සග්ගෙ නිබ්බත්තති.

අපරො පුඤ්ඤවා හොති, සො "පුබ්බෙපහං කතපුඤ්ඤතාය එතරහි සුඛිතො, ඉදානිපි පුඤ්ඤං කරිස්සාමී"ති අනෙසනං පහාය තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා අරහත්තං පත්තුං අසක්කොන්තො සග්ගෙ නිබ්බත්තතීති.

"ආගතිං චා"ති: "අසුකට්ඨානතො නාම ඉමං ආගතො"ති එවං ආගතිංච. **"ගතිංචා"**ති: ඉදානි ගන්තබ්බට්ඨානඤ්ච. **"චුතිංචා"**ති: තතො චවනංච; **"උපපත්තිංචා"**ති: තතො චුතානං පුන උපපත්තිංච.

"කිං සබ්බං තපං ගරහිස්සාමී"ති: "කෙන කාරණෙන ගරහිස්සාමි, ගරහිතබ්බමෙව මයං ගරහාම, පසංසිතබ්බං පසංසාම, න භණ්ඩිකං කරොන්තා මහාරජකො විය ධොතඤ්ච අධොතඤ්ච එකතො කරොමා"ති දස්සෙති; ඉදානි තමත්ථං පකාසෙන්තො **"සන්ති කස්සප එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා"**ති ආදිමාහ.

"යං තෙ එකච්ච"න්ති: පඤ්චවිධසීලං, තංහි ලොකෙ න කොචි න සාධූති වදති, පුන **"යං තෙ එකච්ච"**න්ති: පඤ්චවිධ වෙරං, තං හි න කොචි සාධූති වදති, පුන **"යං තෙ එකච්ච"**න්ති: පඤ්චද්වාරෙ අසංවරං, තෙ කිර "චක්ඛු නාම න නිරුන්ධිතබ්බං, චක්ඛුනා මනාපං රූපං දට්ඨබ්බ"න්ති වදන්ති, එස නයො සොතාදීසු; පුන **"යං තෙ එකච්ච"**න්ති: පඤ්චද්වාරෙ සංවරං, එවං පරෙසං වාදෙන සහ අත්තනො වාදස්ස සමානාසමානතං[1] දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො වාදෙන සහ පරෙසං වාදස්ස සමානාසමානතං දස්සෙන්තො **යං මය**න්ති ආදිමාහ; තත්‍රාපි පඤ්චසීලාදිවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

"සමනුයුඤ්ජන්ත"න්ති: සමනුයුඤ්ජන්තු, එත්ථ ච ලද්ධිං පුච්ඡන්තා සමනුයුඤ්ජන්ති නාම; කාරණං පුච්ඡන්තා **සමනුගාහන්ති** නාම; උභයං පුච්ඡන්තා **සමනුභාසන්ති** නාම. **"සත්ථාරා වා සත්ථාර"**න්ති: සත්ථාරා වා සද්ධිං සත්ථාරං උපසංහරිත්වා, "කින්තෙ සත්ථා තෙ ධම්මෙ සබ්බසො පහාය වත්තති, උදාහු සමණො ගොතමො"ති; දුතිය පදෙපි එසෙව නයො, ඉදානි තමත්ථං යොජෙත්වා දස්සෙන්තො **යෙ ඉමෙසං භවන්ත**න්ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"අකුසලා අකුසලසඞ්ඛාතා"**ති: අකුසලා චෙව අකුසලාති ච සඞ්ඛාතා ඤාතා කොට්ඨාසං වා කත්වා ඨපිතාති අත්ථො; එස නයො සබ්බපදෙසු.

අපිචෙත්ථ **"සාවජ්ජා"**ති: සදොසා. **"න අලමරියා"**ති: නිද්දොසට්ඨෙන අරියා භවිතුං නාලං සමත්ථා.

"යං විඤ්ඤූ සමනුයුඤ්ජන්තා"ති: යෙන විඤ්ඤූ "අම්හෙ ච අඤ්ඤෙ ච පුච්ඡන්තා එවං වදෙය්‍යුං, තං ඨානං විජ්ජති, අත්ථි තං කාරණ"න්ති අත්ථො. **"යං වා පන භොන්තො පරෙ ගණාචරියා"**ති: පරෙ පන භොන්තො ගණාචරියා යං වා තං වා අප්පමත්තකං පහාය වත්තන්තීති අත්ථො.

"අම්හෙව තත්ථ යෙභුය්‍යෙන පසංසෙය්‍යු"න්ති: ඉදං භගවා සත්ථාරා සත්ථාරං සමනුයුඤ්ජනෙපි ආහ, සඞ්ඝෙන සඞ්ඝං සමනුයුඤ්ජනෙපි, කස්මා?–සඞ්ඝං පසංසායපි සත්ථුයෙව පසංසා සිද්ධිතො පසීදමානාපිහි බුද්ධසම්පත්තියා සඞ්ඝෙ සඞ්ඝසම්පත්තියා ච බුද්ධෙ පසීදන්ති, තථාහි භගවතො සරීරනිප්ඵත්තිං දිස්වා ධම්මදෙසනඤ්ච සුත්වා භවන්ති

---

1. සී. I & III. අත්තනොවාදසමානාසමානතං.

වත්තාරො, "ලාභා වත හො සාවකානං යෙ එවරූපස්ස සත්ථු සන්තිකාවචරා"ති එවං බුද්ධසම්පත්තියා සඞ්ඝෙ පසීදන්ති, භික්ඛූනං පන ආචාර ගොචරං අභික්කමපටික්කමාදීනි ච දිස්වා භවන්ති වත්තාරො, "සන්තිකාවචරානං වත හො සාවකානං අයං උපසමගුණො සත්ථු කීවරූපො භවිස්සතී"ති එවං සඞ්ඝසම්පත්තියා බුද්ධෙ පසීදන්ති, ඉතියා සත්ථුපසංසා සඞ්ඝස්ස, යා සඞ්ඝස්ස පසංසා සා සත්ථූති සඞ්ඝපසංසායපි සත්ථුයෙව පසංසා සිද්ධො භගවා වීසුපි නයෙසු **අම්හෙව තත්ථ යෙභුය්‍යෙන පසංසෙය්‍යු**න්ති ආහ. **සමණො ගොතමො ඉමෙ ධම්මෙ අනවසෙසං පහාය වත්තති, යං වා පන භොන්තො පරෙ ගණාචරියා**ති ආදිසු පනෙත්ථ අයමධිප්පායො.

සම්පත්තසමාදානසෙතුඝාතවසෙන හි තිස්සො විරතියො, තාසු සම්පත්ත සමාදාන විරතිමත්තමෙව අඤ්ඤෙසං හොති, සෙතුඝාත විරති පන සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි, පඤ්චසු ච තදඞ්ගවික්ඛම්භන සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණපහානෙසු අට්ඨසමාපත්තිවසෙන චෙව විපස්සනාමත්තවසෙන ච තදඞ්ගවික්ඛම්භනපහානමත්තමෙව අඤ්ඤෙසං හොති, ඉතරානි තීණි පහානානි සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි.

තථා සීලසංවරො ඛන්තිසංවරො ඤාණසංවරො සතිසංවරො විරියසංවරොති පඤ්චසංවරා, තෙසු පඤ්චසීලමත්තමෙව අධිවාසන ඛන්තිමත්තමෙව ච අඤ්ඤෙසං හොති, සෙසං සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි.

පඤ්චඛො පනිමෙ උපොසථුද්දෙසා, තෙසු පඤ්චසීලමත්තමෙව අඤ්ඤෙසං හොති, පාතිමොක්ඛසංවරසීලං සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි; ඉති අකුසලපහානෙ ච කුසලසමාදානෙ ච තීසු විරතීසු පඤ්චසු පහානෙසු පඤ්චසු සංවරෙසු පඤ්චසු උද්දෙසෙසු ච "අහමෙව ච මය්හඤ්ච සාවකසඞ්ඝො ලොකෙ පඤ්ඤායති මයා හි සදිසො සත්ථා නාම මය්හඤ්ච සාවකසඞ්ඝෙන සදිසො සඞ්ඝො නාම නත්ථී"ති භගවා සීහනාදං නදති; එවං සීහනාදං නදිත්වා තස්ස සීහනාදස්ස අවිපරීතභාවාවබොධනත්ථං **අත්ථි කස්සප මග්ගො**ති ආදිමාහ.

තත්ථ "**මග්ගො**"ති: ලොකුත්තර මග්ගො; "**පටිපදා**"ති: පුබ්බභාගපටිපදා; "**කාලවාදී**"ති: ආදීනි බ්‍රහ්මජාලෙ වණ්ණිතානි.

ඉදානි තං දුවිධම්පි මග්ගඤ්ච පටිපදඤ්ච එකතො කත්වා දෙසෙන්තො **අයමෙව අරියො**ති ආදිමාහ.

ඉදං පන සුත්වා අචෙලො චින්තෙසි "සමණො ගොතමො මය්හංයෙව මග්ගො ච පටිපදා ච අත්ථි, අඤ්ඤෙසං නත්ථීති මඤ්ඤති හන්දස්සාහං අම්හාකම්පි මග්ගං කථෙමී"ති තතො අචෙලකපටිපදං කථෙසි; තෙනාහ:-**එවං වුත්තෙ අචෙලො කස්සපො භගවන්තං එතදවොච-පෙ-උදකොරොහනානුයොගමනුයුත්තො විහරතීති.**

තත්ථ **"තපොපක්කමා"**ති: තපාරම්භා තපකම්මානීති අත්ථො; **"සාමඤ්ඤසඞ්ඛාතා"**ති: සමණකම්මසඞ්ඛාතා; **"බ්‍රහ්මඤ්ඤසඞ්ඛාතා"**ති: බ්‍රාහ්මණකම්මසඞ්ඛාතා; **"අචෙලකො"**ති: නිච්චෙලො නග්ගො; **"මුත්තාචාරො"**ති: විසට්ඨාචාරො, උච්චාරකම්මාදීසු ලොකියකුලපුත්තාචාරෙන විරහිතො ඨිතකොව උච්චාරං කරොති, පස්සාවං කරොති ඛාදති භුඤ්ජති; **"හත්ථාපලෙඛනො"**ති: හත්ථෙ පිණ්ඩම්හි ඨිතෙ ජිව්හාය හත්ථං අපලිඛති, උච්චාරං වා කත්වා හත්ථස්මිංයෙව දණ්ඩකසඤ්ඤී හුත්වා හත්ථෙන අපලිඛති, "භික්ඛාගහණත්ථං එහි භන්තෙ"ති වුත්තො න එතීති **න එහිභද්දන්තිකො;** තෙන හි තිට්ඨ භන්තෙති වුත්තොපි න තිට්ඨතීති **න තිට්ඨභද්දන්තිකො.**

තදුභයම්පි කිර සො එතස්ස වචනං කතං භවිස්සතීති න කරොති, **"අභිහට"**න්ති: පුරෙතරං ගහෙත්වා ආහටභික්ඛං, **"උද්දිස්සකත"**න්ති: "ඉමං තුම්හෙ උද්දිස්ස කත"න්ති එවං ආරොචිතං භික්ඛං; **"නිමන්තන"**න්ති: අසුකං නාම කුලං වා වීථිං වා ගාමං වා පවිසෙය්‍යාථාති එවං නිමන්තිතභික්ඛම්පි න සාදියති න ගණ්හාති.

"න කුම්භිමුඛා"ති: කුම්භිතො උද්ධරිත්වා දීය්‍යමානං භික්ඛං න ගණ්හාති. **"න කළොපිමුඛා"**ති: කළොපීති උක්ඛලි පච්ඡි වා, තතොපි න ගණ්හාති, කස්මා?–"කුම්භිකළොපියො මං නිස්සාය කටච්ඡුනා පහාරං ලභන්තීති. **"න එළකමන්තර"**න්ති: උම්මාරං අන්තරං කත්වා දීය්‍යමානං න ගණ්හාති, කස්මා "අයං මං නිස්සාය අන්තරකරණං ලභතී"ති; දණ්ඩමුසලෙසුපි එසෙව නයො.

"ද්වින්න"න්ති: ද්වීසු භුඤ්ජමානෙසු එකස්මිං උට්ඨාය දෙන්තෙ න ගණ්හාති, කස්මා?–කබළන්තරායො හොතීති: **"න ගබ්භිනියා"**ති: ආදීසු පන ගබ්භිනියා කුච්ඡියං[1] දාරකො කිලමති; "පායන්තියා දාරකස්ස ඛීරන්තරායො හොති, පුරිසන්තරගතාය රතිඅන්තරායො හොතී"ති: න ගණ්හාති.

"සඞ්කිත්තීසූ"ති: සඞ්කිත්තෙත්වා කතභත්තෙසු, "දුබ්භික්ඛසමයෙ කිර අචෙලකසාවකා අචෙලකානං අත්ථාය තතො තතො තණ්ඩුලාදීනි සමාදපෙත්වා භත්තං පචන්ති, උක්කට්ඨාචෙලකො තතො න පතිගණ්හාති.

"න යත්ථ සා"ති: යත්ථ සුනඛො "පිණ්ඩං ලභිස්සාමී"ති උපට්ඨිතො හොති, තත්ථ තස්ස අදත්වා ආහටං න ගණ්හාති. කස්මා? එතස්ස පිණ්ඩන්තරායො හොතීති.

"නමක්ඛිකා සණ්ඩසණ්ඩචාරිනී"ති: සමූහසමූහචාරිනී, අචෙලකං දිස්වා "ඉමස්ස භික්ඛං දස්සාමාති මනුස්සා භත්තගෙහං පවිසන්ති, තෙසු ච පවිසන්තෙසු කළොපිමුඛාදීසු නිලීනා මක්ඛිකා උප්පතිත්වා සණ්ඩ සණ්ඩා චරන්ති, තතො ආහටං භික්ඛං න ගණ්හාති. කස්මා? "මං නිස්සාය මක්ඛිකානං ගොචරන්තරායො ජාතො"ති.

---

1. සී. I. II & III කුච්ඡයා.

"**ථුසොදක**"න්ති: සබ්බසස්සසම්භාරෙහි කතංසුවීරකං එත්ථ ච සුරාපානමෙව සාවජ්ජං, අයං පන සබ්බෙසු සාවජ්ජසඤ්ඤී. "**එකාගාරිකො**"ති: යො එකස්මිංයෙව ගෙහෙ භික්ඛං ලභිත්වා නිවත්තති. "**එකාලොපිකො**"ති: එකෙනෙව ආලොපෙන යාපෙති; ද්වාගාරිකාදීසුපි එසෙව නයො.

"**එකිස්සාපි දත්තියා**"ති: එකාය දත්තියා, දත්ති නාම එකා ඛුද්දකපාති හොති, යත්ථ අග්ගභික්ඛං පක්ඛිපිත්වා ඨපෙන්ති: "**එකාහික**"න්ති: එකදිවසන්තරිකං "**අඩ්ඪමාසික**"න්ති: අඩ්ඪමාසන්තරිකං.

"**පරියායභත්තභොජන**"න්ති: වාරභත්තභොජනං, එකාහවාරෙන ද්වීහවාරෙන සත්තාහවාරෙන අඩ්ඪමාසවාරෙනාති එවං දිවසවාරෙන ආභතභත්තභොජනං.

"**සාකභක්ඛො**"ති: අල්ලසාකභක්ඛො. "**සාමාකභක්ඛො**"ති: සාමාකතණ්ඩුලභක්ඛො. නීවාරාදීසු නීවාරො නාම අරඤ්ඤෙ සයංජාතා වීහිජාති. "**දද්දුල**"න්ති: චම්මකාරෙහි චම්මං ලිඛිත්වා ඡඩ්ඩිතකසටං, හටං වුච්චති සිලෙසොපි සෙවාලොපි "**කණ**"න්ති: කුණ්ඩකං. "**ආචාමො**"ති: භත්තඋක්ඛලිකාය ලග්ගො ඣාමකඔදනො, තං ඡඩ්ඩිතට්ඨානතො ගහෙත්වා ඛාදති, ඔදනකඤ්ජියන්තිපි වදන්ති. **පිඤ්ඤාකාදයො** පාකටාව "**පවත්තඵලභොජී**"ති: පතිතඵලභොජී. "**සාණානී**"ති: සාණවාකචෙලානි, "**මසාණානී**"ති: මිස්සකචෙලානි. "**ඡවදුස්සානී**"ති: මතසරීරතො ඡඩ්ඩිතවත්ථානි; එරකතිණාදීනි වා ගන්ථෙත්වා කතනිවාසනානි. "**පංසුකූලානී**"ති; පඨවියං ඡඩ්ඩිතනන්තකානි. "**තිරීටකානී**"ති: තිරීටකරුක්ඛතචවත්ථානි. "**අජින**"න්ති: අජිනමිගචම්මං. "**අජිනක්ඛිප**"න්ති: තදෙව මජ්ඣෙ ඵාලිතකං. "**කුසචීර**"න්ති: කුසතිණානි ගන්ථිත්වා කතචීරකං. **වාකචීරඵලක** චීරෙසුපි එසෙව නයො.

"**කෙසකම්බල**"න්ති: මනුස්සකෙසෙහි කතකම්බලං. යං සන්ධාය වුත්තං: "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ යානි කානිචි තන්තාවුතානි වත්ථානි, කෙසකම්බලො තෙසං පටිකිට්ඨො අක්ඛායති, කෙසකම්බලො භික්ඛවෙ සීතෙ සීතො, උණ්හෙ උණ්හො, දුබ්බණ්ණො, දුග්ගන්ධො, දුක්ඛසම්ඵස්සො"ති. "**වාලකම්බල**"න්ති: අස්සවාලෙහි කතකම්බලං, "**උලූකපක්ඛික**"න්ති: උලූකපක්ඛපත්තානි ගන්ථෙත්වා කතනිවාසනං, "**උක්කුටිකප්පධානමනුයුත්තො**"ති: උක්කුටිකවිරියමනුයුත්තො. ගච්ඡන්තොපි උක්කුටිකොව හුත්වා උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා ගච්ඡති. "**කණ්ටකාපස්සයිකො**"ති: අයකණ්ටකෙ වා පකතිකණ්ටකෙ වා භූමියං කොට්ටෙත්වා තත්ථ චම්මං අත්ථරිත්වා ඨානචඞ්කමාදීනි කරොති. "**සෙය්‍ය**"න්ති: සයන්තොපි තත්ථෙව සෙය්‍යං කප්පෙති. "**ඵලකසෙය්‍ය**"න්ති: රුක්ඛඵලකෙ සෙය්‍යං. "**ථණ්ඩිලසෙය්‍ය**"න්ති: ථණ්ඩිලෙ උච්චෙ භූමිට්ඨානෙ සෙය්‍යං. "**එකපස්සයිකො**"ති: එකපස්සෙනෙව සයති. "**රජො**

ජල්ලධරො"ති: සරීරං තෙලෙන මක්ඛෙත්වා රජුට්ඨානට්ඨානෙ තිට්ඨති, අථස්ස සරීරෙ රජොජල්ලං ලග්ගති, තං ධාරෙති. "**යථාසන්ථතිකො**"ති. ලද්ධං ආසනං අකොපෙත්වා යදෙව ලභති, තත්ථෙව නිසීදනසීලො. "**වෙකටිකො**"ති: විකටඛාදනසීලො; විකටන්ති ගූථං වුච්චති. "**අපානකො**"ති: පටික්ඛිත්තසීතුදකපානො. **සායංතතියමස්සා**ති සායතතියකං, පාතො මජ්ඣන්තිකෙ සායන්ති දිවසස්ස තික්ඛත්තුං පාපං පවාහෙස්සාමීති උදකොරොහානුයොගං අනුයුත්තො විහරතීති.

අථ භගවා සීලසම්පදාදීහි විනා තෙසං තපොපක්කමානං නිරත්ථකතං දස්සෙන්තො **අචෙලකො චෙපි කස්සප හොති**ති ආදිමාහ.

තත්ථ "**ආරකාවා**"ති: දූරෙයෙව. "**අවෙර**"න්ති. දොසවෙරරහිතං. "**අබ්‍යාපජ්ඣ**"න්ති: දොමනස්සව්‍යාපජ්ඣරහිතං.

"**දුක්කරං භො ගොතම**"ති: ඉදං කස්සපො "මයං පුබ්බෙ එත්තකමත්තං සාමඤ්ඤඤ්චබ්‍රහ්මඤ්ඤඤ්චාති විචරිම, තුම්හෙ පන අඤ්ඤං යෙව සාමඤ්ඤඤ්චබ්‍රහ්මඤ්ඤඤ්ච වදථා"ති දීපෙන්තො ආහ. "**පකති ඛො එසා**"ති: පකතිකථා එසා. "**ඉමාය ච කස්සප මත්තායා**"ති: "කස්සප යදි ඉමිනා පමාණෙන, එවං පරිත්තකෙන පටිපත්තික්කමෙන සාමඤ්ඤං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤං වා දුක්කරං සුදුක්කරං නාම අභවිස්ස, තතො නෙතං අභවිස්ස කල්ලං වචනාය, දුක්කරං සාමඤ්ඤ"න්ති අයමෙත්ථ පදසම්බන්ධෙන සද්ධිං අත්ථො, එතෙන නයෙන සබ්බත්ථ පදසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

"**දුජ්ජානො**"ති: ඉදම්පි සො "මයං පුබ්බෙ එත්තකෙන සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා හොතීති විචරිම තුම්හෙ පන අඤ්ඤථා වදථා"ති ඉදං සන්ධාය ආහ.

අථස්ස භගවා තං පකතිවාදං පටික්ඛිපිත්වා සභාවතොව දුජ්ජානභාවං ආවිකරොන්තො පුනපි **පකතිකො**ති ආදිමාහ-තත්‍රාපි වුත්තනයෙනෙව පදසම්බන්ධං කත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො.

"**කතමා පන සා භො ගොතමා**"ති: කස්මා පුච්ඡති, අයං කිර පණ්ඩිතො භගවතො කථෙන්තස්සෙව කථං උග්ගහෙසි, අථ අත්තනො පටිපත්තියා නිරත්ථකතං විදිත්වා **සමණො ගොතමො කස්ස. චායං සීලසම්පදා චිත්තසම්පදා පඤ්ඤාසම්පදා අභාවිතා හොති අසච්ඡිකතා අථ ඛො සො ආරකාව සාමඤ්ඤා**ති ආදිමාහ.[1]

"**හන්දනි තං තා සම්පත්තියො පුච්ඡාමී**"ති: සීලසම්පදාදි විජ්ජන්තත්ථං පුච්ඡති. අථස්ස භගවා බුද්ධුප්පාදං දස්සෙත්වා තන්තිධම්මං කථෙන්තො තා සම්පත්තියො දස්සෙතුං **ඉධ කස්සපා**ති ආදිමාහ.

"**ඉමාය ච කස්සපසීලසම්පදාය**"ති: ඉදං අරහත්තමෙව සන්ධාය වුත්තං අරහත්තපරියොසානං හි භගවතො සාසනං, තස්මා අරහත්ත

1. සී. I. II & III. ආහ.

ඵලසම්පයුත්තානි සීලචිත්තපඤ්ඤාසම්පදාහි අඤ්ඤා උත්තරිතරා වා පණීතතරා වා සීලසම්පදාදිසම්පදා නත්ථීති ආහ: එවං ච පන වත්වා ඉදානි අනුත්තරං බුද්ධ[1]සීහනාදං නදන්තො **සන්ති කස්සප එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"අරිය"**න්ති: නිරුපක්කිලෙසං පරමවිසුද්ධං. **"පරම"**න්ති: උත්තමං, පඤ්චසීලානි හි ආදිං කත්වා යාවපාතිමොක්ඛ[2]සීලං සීලමෙව, ලොකුත්තරමග්ගඵලසම්පයුත්තං පන පරම[3]සීලං නාම. **"නාහං තත්ථා"**ති: තත්ථ සීලෙපි පරමසීලෙපි අහං අත්තනො සමසමං මම සීලසමෙන සීලෙන මයා සමං පුග්ගලං න පස්සාමීති අත්ථො.

"අහමෙව තත්ථ භිය්‍යො"ති: අහමෙව තස්මිං සීලෙ උත්තමො. කතරස්මිං **"යදිදං අධිසීල"**න්ති: යං එතං උත්තමං සීලන්ති අත්ථො. ඉති ඉමං පඨමං සීහනාදං නදති.

"තපොජිගුච්ඡවාදා"ති: යෙ තපොජිගුච්ඡං වදන්ති; තත්ථ තපතීති=තපො; කිලෙසසන්තාපකවීරියස්සෙතං නාමං, තදෙව තෙ කිලෙසෙ ජිගුච්ඡතීති ජිගුච්ඡා. **"අරියා පරමා"**ති: එත්ථ නිද්දොසත්තා අරියා අට්ඨ ආරම්භවත්ථුවසෙනපි උප්පන්නා විපස්සනා වීරියසඞ්ඛාතා තපොජිගුච්ඡා, තපොජිගුච්ඡාව මග්ගඵලසම්පයුත්තා පරමා නාම. **"අධිජෙගුච්ඡ"**න්ති: ඉධ ජිගුච්ඡාය භාවො=ජෙගුච්ඡං; උත්තමං ජෙගුච්ඡං=අධිජෙගුච්ඡං; තස්මා යදිදං අධිජෙගුච්ඡං; තත්ථ **"අහමෙව භිය්‍යො"**ති: එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

පඤ්ඤාධිකාරෙපි කම්මස්සකතාපඤ්ඤා[4] ච විපස්සනාපඤ්ඤා ච පඤ්ඤා නාම. මග්ගඵලසම්පයුත්තා පරමා පඤ්ඤා නාම. "අධිපඤ්ඤා"ති[5] යා අයං අධිපඤ්ඤා නාම. **"අහමෙව එත්ථ භිය්‍යො"**ති: විමුත්තාධිකාරෙ තදඞ්ගවික්ඛම්භනවිමුත්තියො විමුත්ති නාම, සමුච්ඡෙද පටිප්පස්සද්ධි නිස්සරණවිමුත්තියො පන පරමවිමුත්තීති වෙදිතබ්බා.

ඉධාපි ච **"යදිදං අධිමුත්තී"**ති: යා අයං අධිමුත්ති, අහමෙව එත්ථ භිය්‍යොති අත්ථො. **"සුඤ්ඤාගාරෙ"**ති: සුඤ්ඤෙ ඝරෙ, එකකොව නිසීදිත්වාති අධිප්පායො. **"පරිසාසු චා"**ති: අට්ඨසු පරිසාසු; වුත්තම්පි චෙතං:- "චත්තාරිමානි සාරිපුත්ත තථාගතස්ස වෙසාරජ්ජානි යෙහි වෙසාරජ්ජෙහි සමන්නාගතො තථාගතො ආසභණ්ඨානං පටිජානාති පරිසාසු සීහනාදං නදතී"ති සුත්තං විත්ථාරෙතබ්බං.

"පඤ්හඤ්ච නං පුච්ඡන්තී"ති: පණ්ඩිතා දෙව මනුස්සා තං පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිත්වා පුච්ඡන්ති. **"ව්‍යාකරොතී"**ති: තංඛණංයෙව විස්සජ්ජෙති. **"චිත්තං ආරාධෙතී"**ති: පඤ්හවිස්සජ්ජනෙන මහාජනස්ස චිත්තං පරිතොසෙතියෙව.

---

1. ම. මහා. 2. සී. I. II & III. පාතිමොක්ඛසීලා-ම-පාතිමොක්ඛ සංවරසීලා.
3. සී. I. II & III. අරිය. 4. සී. I & III. කම්මස්සකපඤ්ඤා.
5. ම. අධිපඤ්ඤාන්ති එත්ථ ලිඞ්ගවිපල්ලාසො වෙදිතබ්බො.

“තෙ ච ඛො සොතබ්බං මඤ්ඤන්ති”ති: චිත්තං ආරාධෙත්වා කථෙන්තස්සාපිස්ස වචනං පරෙ සොතබ්බං නමඤ්ඤන්තීති; එවං වෙ වදෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **“සොතබ්බඤ්චස්ස මඤ්ඤන්ති”**ති: දෙවාපි මනුස්සාපි ඔහිතසොතාව උස්සාහෙන සොතබ්බං මඤ්ඤන්ති. **“පසීදන්ති”**ති: සුප්පසන්නා කල්ලචිත්තා මුදුචිත්තා හොන්ති. **“පසන්නාකාරං කරොන්ති”**ති: න මුඛප්පසන්නාව හොන්ති. පණීතානි චීවරාදීනි වෙළුවනවිහාරාදයො ච මහාවිහාරෙ පරිච්චජන්තා පසන්නාකාරං කරොන්ති. **“තථත්තාය”**ති. යං සො ධම්මං දෙසෙති තථාභාවාය ධම්මානුධම්මපටිපත්තිපූරණත්ථාය පන පටිපජ්ජන්තීති අත්ථො. **“තථත්තාය ච පටිපජ්ජන්ති”**ති: තථාභාවාය පටිපජ්ජන්ති. තස්ස හි භගවතො ධම්මං සුත්වා කෙචි සරණෙසු කෙචි පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨහන්ති.

අපරෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජන්ති, **පටිපන්නා ච ආරාධෙන්තී**ති තඤ්ච පන පටිපදං පටිපන්නා න පූරෙතුං නසක්කොන්ති, සබ්බාකාරෙන පන පූරෙන්ති, පටිපත්තිපූරණෙන තස්ස භොතො ගොතමස්ස චිත්තං ආරාධෙන්තීති වත්තබ්බං. ඉමස්මිං පනොකාසෙ ඨත්වා සීහනාදා සමොධානෙතබ්බා.

“එකච්චං තපස්සිං නිරයෙ නිබ්බත්තං පස්සාමී”ති: හි භගවතො එකො සීහනාදො; අපරං සග්ගෙ නිබ්බත්තං පස්සාමීති එකො. අකුසලධම්මපහානෙ අහමෙව සෙට්ඨොති එකො. කුසල ධම්ම සමාදානෙපි අහමෙව සෙට්ඨොති එකො. අකුසලධම්මපහානෙ මය්හංයෙව සාවකසංඝො සෙට්ඨොති එකො. කුසලධම්ම සමාදානෙපි මය්හං යෙව සාවකසංඝො සෙට්ඨොති එකො. සීලෙන මය්හං සදිසො නත්ථීති එකො. විරියෙන මය්හං සදිසො නත්ථීති එකො. පඤ්ඤාය මය්හං සදිසො නත්ථීති එකො. විමුත්තියා මය්හං සදිසො නත්ථීති එකො. සීහනාදං නදන්තො පරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා නදාමීති එකො. විසාරදො හුත්වා නදාමීති එකො. පඤ්හං මං පුච්ඡන්තීති එකො. පඤ්හං පුට්ඨො විස්සජ්ජෙමීති එකො. විස්සජ්ජනෙන පරස්ස චිත්තං ආරාධෙමීති එකො. සොතබ්බං මෙ මඤ්ඤන්තීති එකො. සුත්වා මෙ පසීදන්තීති එකො. පසන්නා පසන්නාකාරං කරොන්තීති එකො. යං පටිපත්තිං දෙසෙමි, තථත්තාය පටිපජ්ජන්තීති එකො. පටිපන්නා[2] ච මං ආරාධෙන්තීති එකො.

ඉති පුරිමානං දසන්නං එකෙකස්ස පරිසාසු ච නදතීති ආදයො දස පරිවාරා, එවං තෙ දස පුරිමානං දසන්නං පරිවාරවසෙන සතං පුරිමා ච දසාති දසුත්තරං සීහනාදසතං හොති. ඉතො අඤ්ඤස්මිං පන සුත්තෙ එත්තකා සීහනාදා දුල්ලභා; තෙනිදං සුත්තං මහා සීහනාදන්ති වුච්චති.

---

1 ම. මුඛපසන්නා. 2. ම. පටිපත්තියා.

ඉති භගවා **"සීහනාදං ඛො සමණො ගොතමො නදති, තඤ්ච ඛො සුඤ්ඤාගාරෙ නදතී"**ති: එවං වාදිතං වාදං පටිසෙධිත්වා ඉදානි පරිසතිං නදිතපුබ්බං සීහනාදං දස්සෙන්තො **එකමිදාහ**න්ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"තත්‍ර මං අඤ්ඤතරො තපබ්‍රහ්මචාරී"**ති: තත්‍ර රාජගහෙ ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරන්තං මං අඤ්ඤතරො තපබ්‍රහ්මචාරී නිග්‍රොධො නාම පරිබ්බාජකො. **අධිජෙගුච්ඡෙ**ති විරියෙන පාපජිගුච්ඡනාදිකාරෙ පඤ්හං පුච්ඡි. ඉදං යන්තං භගවා ගිජ්ඣකූටමහාවිහාරෙ නිසින්නො උදුම්බරිකාය දෙවියා උය්‍යානෙ නිසින්නස්ස නිග්‍රොධස්ස ච පරිබ්බාජකස්ස සන්ධානස්ස ච උපාසකස්ස දිබ්බාය සොතධාතුයා කථාසල්ලාපං සුත්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා තෙසං සන්තිකෙ පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා නිග්‍රොධෙන අධිජෙගුච්ඡෙ පුට්ඨපඤ්හං විස්සජ්ජෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං:–

"පරං විය මත්තාය"ති: පරමාය මත්තාය, අතිමහන්තෙනෙව පමාණෙනාති අත්ථො. **"කො හි භන්තෙ"**ති: ඨපෙත්වා අන්ධබාලං දිට්ඨිගතිකං අඤ්ඤො පණ්ඩිතජාතිකො "සො නාම භගවතො ධම්මං සුත්වා න අත්තමනො අස්සා"ති වදති. **"ලභෙය්‍යාහ"**න්ති: ඉදං සො "චිරං වත මෙ අනීය්‍යාණිකපක්ඛෙ යොජෙත්වා අත්තා කිලමිතො සුක්ඛනදීතීරෙ නහායිස්සාමීති සම්පරිවත්තන්තෙන විය ථුසෙ කොට්ටෙන්තෙන විය න කොචි අත්ථො නිප්ඵාදිතො; හන්දාහං අත්තානං යොජෙස්සාමී"ති චින්තෙත්වා ආහ.

අථ භගවා "යො ඛො ඛන්ධකෙ තිත්ථියපරිවාසො පඤ්ඤත්තො යො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො සාමණෙරභූමියං ඨිතො අහං භන්තෙ ඉත්ථන්නාමො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො, ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ආකඞ්ඛාමි උපසම්පදං, ස්වාහං භන්තෙ සඞ්ඝං චත්තාරො මාසෙ පරිවාසං යාචාමී"ති ආදිනා නයෙන සමාදියිත්වා පරිවසති, තං සන්ධාය **යො ඛො කස්සප අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"පබ්බජ්ජ"**න්ති: වචනසිලිට්ඨතාවසෙනෙව වුත්තං, අපරිවසිත්වා යෙව හි පබ්බජ්ජං ලභති, උපසම්පදත්ථිකෙන පන න අතිදිවාකාලෙ[1] න ගාමප්පවෙසනාදීනි අට්ඨවත්තානි පූරෙන්තෙන පරිවසිතබ්බං, **"ආරද්ධචිත්තා"**ති: අට්ඨවත්තපූරණෙන තුට්ඨචිත්තා, අයමෙත්ථ සංඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙස තිත්ථියපරිවාසො සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය පබ්බජ්ජාඛන්ධකවණ්ණනාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

"අපිච මෙත්ථා"ති: අපිච මෙ එත්ථ. **"පුග්ගලවෙමත්තතා විදිතා"**ති: පුග්ගලනානත්තං විදිතං "අයං පුග්ගලො පරිවාසාරහො, අයං න පරිවාසාරහො"ති ඉදං මය්හං පාකටන්ති දස්සෙති. තතො කස්සපො චින්තෙසි "අහො අච්ඡරියං බුද්ධසාසනං, යත්ථ එවං ඝංසිත්වා

1. සී. I. II & III. අතිකාලෙ.

කොට්ටෙත්වා යුත්තමෙව ගණ්හන්ති, අයුත්තං ඡඩ්ඩෙ"න්ති තතො සුට්ඨුතරං පබ්බජ්ජාය සඤ්ජාතුස්සාහො **සචෙ භන්තෙ**ති ආදිමාහ.

අථ භගවා තස්ස තිබ්බච්ඡන්දතං විදිත්වා "න කස්සපො පරිවාසං අරහතී"ති අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසි, "ගච්ඡ භික්ඛු කස්සපං න්හාපෙත්වා පබ්බාජෙත්වා ආනෙහී"ති. සො තථා කත්වා තං පබ්බාජෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. භගවා තං ගණමජ්ඣෙ නිසීදාපෙත්වා උපසම්පාදෙසි, තෙනාවුත්තං:–**"අලත්ථ ඛො අචෙලො කස්සපො භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං අලත්ථ උපසම්පද"**න්ති.

"අචිරූපසම්පන්නො"ති: උපසම්පන්නො හුත්වා න චිරමෙව. **"වූපකට්ඨො"**ති: වත්ථුකාම කිලෙසකාමෙහි කායෙන චෙව චිත්තෙන ච වූපකට්ඨො.[1] **"අප්පමත්තො"**ති: කම්මට්ඨානෙ සතිං අවිජහන්තො. **"ආතාපී"**ති: කායිකචෙතසිකසඞ්ඛාතෙන විරියාතාපෙන ආතාපවා. **"පහිතත්තො"**ති: කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය පෙසිතත්තො විස්සට්ඨඅත්තභාවො. **"යස්සත්ථාය"**ති: යස්ස අත්ථාය. **"කුලපුත්තා"**ති: ආචාරකුලපුත්තා. **"සම්මදෙව"**ති: හෙතුනාව කාරණෙනෙව. **"තදනුත්තර"**න්ති: තං අනුත්තරං. **"බ්‍රහ්මචරියපරියොසාන"**න්ති: මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානභූතං අරහත්තඵලං. තස්ස හි අත්ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. **"දිට්ඨෙව ධම්මෙ"**ති: ඉමස්මිං යෙව අත්තභාවෙ. **"සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා"**ති: අත්තනො යෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා අපරපච්චයං කත්වාති අත්ථො. **"උපසම්පජ්ජ විහාසී"**ති: පාපුණිත්වා සම්පාදෙත්වා වා විහාසි. එවං විහරන්තො ච **ඛීණා ජාති පෙ–අබ්භඤ්ඤාසි**, එවමස්ස පච්චවෙක්ඛණභූමිං දස්සෙත්වා අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨාපෙතුං **අඤ්ඤතරො ඛො පනායස්මා කස්සපො අරහතං අහොසී**ති වුත්තං.

තත්ථ **"අඤ්ඤතරො"**ති: එකො. **"අරහත"**න්ති: අරහන්තානං භගවතො සාවකානං අරහන්තානං අබ්භන්තරො අහොසීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. යං යං පන අන්තරන්තරා න වුත්තං තං තං තත්ථ තත්ථ වුත්තත්තා පාකටමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
කස්සපසීහනාදසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සී. I. II & III. වවකට්ඨො.

පොඨපාද සුත්තවණ්ණනා-9.

එවංමෙසුතං—පෙ—සාවත්ථියන්ති, පොට්ඨපාදසුත්තං; තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා:-

"සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ"ති: සාවත්ථිං උපනිස්සාය යො ජෙතස්ස කුමාරස්ස වනෙ අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා ආරාමො කාරිතො තත්ථ විහරති. **"පොඨපාදො පරිබ්බාජකො"**ති: නාමෙන පොඨපාදො නාම ඡන්නපරිබ්බාජකො. සො කිර ගිහිකාලෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලො කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා චත්තාළීසකොටිපරිමාණං භොගක්ඛන්ධං පහාය පබ්බජිත්වා තිත්ථියානං ගණාචරියො ජාතො. සමයං පවදන්ති එත්ථාති=**සමයප්පවාදකො**, තස්මිං කිර ඨානෙ චංකීතාරුක්ඛපොක්ඛරසාතිප්පභුතයො බ්‍රාහ්මණා නිගණ්ඨාඅචෙලපරිබ්බාජකාදයො ච පබ්බජිතා සන්නිපතිත්වා අත්තනො අත්තනො සමයං වදන්ති කථෙන්ති දීපෙන්ති; තස්මා සො ආරාමො **සමයප්පවාදකො**ති වුච්චති; සොව තින්දුකාචීරසඞ්ඛාතාය තිම්බරූ රුක්ඛපන්තියා පරික්ඛිත්තත්තා **තින්දුකාචීරො**.[1] යස්මා පනෙත්ථ පඨමං එකාව සාලා අහොසි, පච්ඡා මහාපුඤ්ඤං පරිබ්බාජකං නිස්සාය බහුසාලා ජාතා, තස්මා තමෙව එකං සාලං උපාදාය ලද්ධනාමවසෙන **එකසාලකො**ති වුච්චති. මල්ලිකාය පන පසෙනදිරඤ්ඤො දෙවියා උය්‍යානභූතො සො පුප්ඵඵලසම්පන්නො ආරාමොති කත්වා මල්ලිකාය ආරාමොති සඞ්ඛං ගතො; තස්මිං **සමයප්පවාදකෙ තින්දුකාචීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ. "පටිවසති"**ති: වාසඵාසුතාය වසති.

අථෙක දිවසං භගවා පච්චූසසමයෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පත්ථරිත්වා ලොකං පරිග්ගණ්හන්තො ඤාණජාලස්ස අන්තොගතං පරිබ්බාජකං දිස්වා "අයං පොඨපාදො මය්හං ඤාණජාලෙ පඤ්ඤායති, කින්නුඛො භවිස්සතී"ති උපපරික්ඛන්තො අද්දස "අහං අජ්ජ තත්ථ ගමිස්සාමි, අථ මං පොඨපාදො නිරොධඤ්ච නිරොධාවුට්ඨානඤ්ච පුච්ඡිස්සති, තස්සාහං සබ්බබුද්ධානං ඤාණෙන සංසන්දෙත්වා තදුභයං කථෙස්සාමි, අථ සො කතිපාහස්සච්චයෙන චිත්තං හත්ථිසාරිපුත්තං ගහෙත්වා මම සන්තිකං ආගමිස්සති, තෙසමහං ධම්මං දෙසෙස්සාමි, දෙසනාවසානෙ පොඨපාදො මං සරණං ගමිස්සති, චිත්තො හත්ථිසාරිපුත්තො මමසන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතී"ති.

තතොපාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා විජ්ජුලතා සදිසං කායබන්ධනං බන්ධිත්වා යුගන්ධර පබ්බතං

1. සී. I. II & III. තින්දුකාචීරං.

පරික්ඛිපිත්වා සීත මහාමෙඝං විය මෙඝවණ්ණං පංසුකූලං එකංසං[1] කත්වා පච්චග්ඝං සෙලමයං පත්තං වාමංසකූටෙ ලග්ගෙත්වා සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිසිස්සාමී”ති සීහො විය හිමවන්තපාදා විහාරා නික්ඛමි. ඉමමත්ථං සන්ධාය **අථ ඛො භගවා**ති ආදිවුත්තං.

“**එතදහොසී**”ති: නගරද්වාරසමීපං ගන්ත්වා අත්තනො රුචිවසෙන සූරියං උල්ලොකෙත්වා අතිප්පගභාවමෙව දිස්වා එතං අහොසි. “**යන්නූනාහ**”න්ති: සංසය පරිදීපනො විය නිපාතො, බුද්ධානඤ්ච සංසයො නාම නත්ථි “ඉදං කරිස්සාම ඉදං න කරිස්සාම ඉමස්ස ධම්මං දෙසෙස්සාම ඉමස්ස න දෙසෙස්සාමා”ති එවං පරිවිතක්කො පුබ්බභාගෙ පනෙස සබ්බබුද්ධානං ලබ්භති. තෙනාහ “**යන්නූනාහ**”න්ති: යදි පනාහන්ති අත්ථො.

“**උන්නාදිනියා**”ති: උච්චං නදමානාය, එවං නදමානාය චස්සා උද්ධං ගමනවසෙන උච්චො, දිසාසු පත්ථටවසෙන මහාසද්දොති උච්චාසද්දමහාසද්දාය, තෙසං හි පරිබ්බාජකානං පාතොව උට්ඨාය කත්තබ්බං නාම චෙතියවත්තං වා බොධිවත්තං වා ආචරියුපජ්ඣායවත්තං වා යොනිසො මනසිකාරො වා නත්ථි. තෙන තෙ පාතොව උට්ඨාය බාලාතපෙ නිසින්නා “ඉමස්ස හත්ථා සොභනා ඉමස්ස පාදා”ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හත්ථපාදාදීනි වා ආරබ්භ ඉත්ථිපුරිසදාරකදාරිකාදීනං වණ්ණෙ වා අඤ්ඤං වා කාමස්සාදභවස්සාදාදිවත්ථුං ආරබ්භ[2] කථං පට්ඨපෙත්වා අනුපුබ්බෙන රාජකථාදිං අනෙකවිධං තිරච්ඡානකථං කථෙන්ති; තෙන වුත්තං:- **උන්නාදිනියා උච්චා සද්දමහාසද්දාය අනෙකවිහිතං තිරච්ඡානකථං කථෙන්තියා**ති.

තතො පොට්ඨපාදො පරිබ්බාජකො තෙ පරිබ්බාජකෙ ඔලොකෙත්වා “ඉමෙ පරිබ්බාජකා අතිවිය අඤ්ඤමඤ්ඤං අගාරවා, මයඤ්ච සමණස්ස ගොතමස්ස පාතුභාවතො පට්ඨාය සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකූපමා ජාතා, ලාභසක්කාරොපි නො පරිහීනො, සචෙ පන ඉමං ඨානං සමණො ගොතමො වා ගොතමස්ස සාවකො වා ගිහිඋපට්ඨාකොපි වාස්ස ආගච්ඡෙය්‍ය, අතිවිය ලජ්ජනීයං භවිස්සති, පරිසදොසො ඛො පන පරිසජෙට්ඨස්සෙව උපරි ආරොහතී”ති ඉතො චිතොච ඔලොකෙන්තො භගවන්තං අද්දස; තෙන වුත්තං. **අද්දසා ඛො පොට්ඨපාදො පරිබ්බාජකො-පෙ-තුණ්හී අහෙසු**න්ති.

තත්ථ “**සණ්ඨපෙසී**”ති: සික්ඛාපෙසි වජ්ජමස්සා පටිච්ඡාදෙසි. යථා සුසණ්ඨිතා හොති, තථා නං ඨපෙසි. යථා නාම පරිසමජ්ඣං පවිසන්තො පුරිසො වජ්ජපටිච්ඡාදනත්ථං නිවාසනං සණ්ඨපෙති, පාරුපනං සණ්ඨපෙති, රජොකිණ්ණට්ඨානං පුඤ්ඡති, එවමස්සා වජ්ජපටිච්ඡාදනත්ථං **අප්ප සද්දා භොන්තො**ති සික්ඛාපෙන්තො යථා සුසණ්ඨිතා හොති, තථා නං ඨපෙසීති අත්ථො.

1. ම. එකංසවරගතං. 2. සී. III. වත්ථුකථං.

"අප්පසද්දකාමො"ති: අප්පසද්දං ඉච්ඡති. එකො නිසීදති, එකො තිට්ඨති, න ගණසඞ්ගණිකාය යාපෙති. **"උපසඞ්කමිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යා"**ති: ඉධාගන්තබ්බං මඤ්ඤෙය්‍ය. කස්මා පනෙස භගවතො පසඞ්කමනං පච්චාසිංසතීති? අත්තනො වුඩ්ඪිං පත්ථයමානො. පරිබ්බාජකා කිර බුද්ධෙසු වා බුද්ධසාවකෙසු වා අත්තනො සන්තිකං ආගතෙසු "අජ්ජ අම්හාකං සන්තිකං සමණො ගොතමො ආගතො, සාරිපුත්තො ආගතො, නබො පන තෙ යස්ස වා තස්ස වා සන්තිකං ගච්ඡන්ති, පස්සථම්හාකං උත්තමභාව"න්ති අත්තනො උපට්ඨාකානං සන්තිකෙ අත්තානං උක්ඛිපන්ති උච්චෙ ඨානෙ ඨපෙන්ති, භගවතොපි උපට්ඨාකෙ ගණ්හිතුං වායමන්ති. තෙ කිර භගවතො උපට්ඨාකෙ දිස්වා එවං වදන්ති "තුම්හාකං සත්ථා භවං ගොතමොපි ගොතම සාවකාපි අම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡන්ති, මයං අඤ්ඤමඤ්ඤං සමග්ගා, තුම්හෙ පන අම්හෙ අක්ඛීහිපි පස්සිතුං න ඉච්ඡථ, සාමීචිකම්මං න කරොථ, කිං වො අම්හෙහි අපරද්ධන්ති අථෙකච්චෙ මනුස්සා බුද්ධාපි එතෙසං සන්තිකං ගච්ඡන්ති, කිං අම්හාකන්ති තතො පට්ඨාය තෙ දිස්වා නප්පමජ්ජන්ති. **"තුණ්හී අහෙසු"**න්ති: පොට්ඨපාදං පරිවාරෙත්වා නිස්සද්දා නිසීදිංසු.

"ස්වාගතං භන්තෙ"ති: සුට්ඨු ආගමනං භන්තෙ භගවතො, භගවති හි නො ආගතෙ ආනන්දො හොති, ගතෙ සොකොති දීපෙති. **"චිරස්සං ඛො භන්තෙ"**ති: කස්මා ආහ? කිං භගවා පුබ්බෙපි තත්ථ ගත පුබ්බොති? නගතපුබ්බො. මනුස්සානං පන "කුහිං ගච්ඡන්තා කුතො ආගතත්ථ. කිං මග්ගමූළ්හත්ථ, චිරස්සං ආගතත්ථා"ති එවමාදයො පියසමුදාචාරා හොන්ති, තස්මා එවමාහ. එවඤ්ච පන වත්වා මානත්ථද්ධො හුත්වා නිසීදි. උට්ඨාය පන භගවතො පච්චුග්ගමනමකාසි. භගවන්තං හි උපගතං දිස්වා ආසනෙන අනිමන්තෙන්තො වා අපචිතිං අකරොන්තො වා දුල්ලභො. කස්මා? උච්චාකුලීනතාය. අයම්පි පරිබ්බාජකො අත්තනො නිසින්නාසනං පප්ඵොටෙත්වා භගවන්තං ආසනෙන නිමන්තෙන්තො **නිසීදතු භන්තෙ භගවා ඉදමාසනං පඤ්ඤත්ත**න්ති ආහ.

"අන්තරාකථා විප්පකතා"ති: නිසින්නානං වො ආදිතො[1] පට්ඨාය යාව මමාගමනං එතස්මිං අන්තරෙ කා නාම කථා විප්පකතා. මමාගමනපච්චයා කතමා කථා පරියන්තං න ගතා. වදථ යාව තං පරියන්තං නෙත්වා දෙමීති[2] සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි, අථ පරිබ්බාජකො "නිරත්ථක කථා එසා නිස්සාරා වට්ටසන්නිස්සිතා, න තුම්හාකං පුරතො වත්තබ්බතං අරහතී"ති දීපෙන්තො **"තිට්ඨතෙසා භන්තෙ"**ති ආදිමාහ.

තත්ථතෙසාභන්තෙතති ,සචෙ භගවා සොතුකාමො භවිස්සති පච්ඡාපෙසා කථා න දුල්ලභා භවිස්සති, අම්හාකං පනිමාය කථාය

1. සී. I & II. ආරම්භතො.   2. ම. දෙසෙමීති.

අත්ථො නත්ථි, භගවතො පන ආගමනං ලභිත්වා මයං අඤ්ඤදෙව සුතාරණං[1] පුච්ඡාමාති දීපෙති තතො තං පුච්ඡන්තො **"පුරිමානි භන්තෙ"**ති ආදිමාහ.

තත්ථ කුතූහලසාලායන්ති; කුතූහලසාලා නාම පච්චෙකසාලා නත්ථි. යත්ථ පන නානාතිත්ථියා සමණබ්‍රාහ්මණා නානාවිධං කථං පවත්තෙන්ති, සා බහුන්නං "අයං කිං වදති, අයං කිං වදතී"ති කුතූහලුප්පත්තිට්ඨානතො **"කුතූහලසාලා"**ති වුච්චති. **"අභිසඤ්ඤානිරොධෙ"**ති එත්ථ අභීති උපසග්ගමත්තං. **"සඤ්ඤානිරොධෙ"**ති: චිත්තනිරොධෙ ඛණිකනිරොධෙ කථා උප්පන්නාති අත්ථො.

ඉදං පන තස්සා උප්පත්තිකාරණං; යදා කිර භගවා ජාතකං වා කථෙති, සික්ඛාපදං වා පඤ්ඤපෙති, තදා සකලජම්බුදීපෙ භගවතො කිත්තිඝොසො පත්ථරති, තිත්ථියා තං සුත්වා "භවං කිර ගොතමො පුබ්බචරිතං කථෙසි, මයං කිං න සක්කොම තාදිසං කිඤ්චි කථෙතු"න්ති භගවතො පටිභාගකිරියං කරොන්තා එකං භවන්තරසමයං කථෙන්ති "භවං ගොතමො සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි, මයං කිං න සක්කොම පඤ්ඤපෙතු"න්ති අත්තනො සාවකානං කිඤ්චිදෙව සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්ති.

තදා පන භගවා අට්ඨවිධපරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා නිරොධකථං කථෙසි. තිත්ථියා තං සුත්වා "භවං කිර ගොතමො නිරොධං නාම කථෙසි, මයම්පි තං කථෙස්සාමා"ති සන්නිපතිත්වා කථයිංසු, තෙන වුත්තං. **අභිසඤ්ඤානිරොධෙ කථා උදපාදී**ති.

"තත්‍රෙකච්චෙ"ති: තෙසු එකච්චෙ; පුරිමො චෙත්ථ යවායං බාහිරෙ තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතො චිත්තප්පවත්තියං දොසං දිස්වා අචිත්තකභාවො සන්තොති සමාපත්තිං භාවෙත්වා ඉතො චුතො පඤ්චකප්පසතානි අසඤ්ඤීභවෙ ඨත්වා පුන ඉධ උප්පජ්ජති තස්ස සඤ්ඤුප්පාදෙ ච නිරොධෙ ච හෙතුං අපස්සන්තො **අහෙතූ අප්පච්චයා**ති ආහ. දුතියො තං නිසෙධෙත්වා මිගසිඞ්ගතාපසස්ස අසඤ්ඤකභාවං ගහෙත්වා **උපෙතිපි අපෙතිපී**ති ආහ.

මිගසිඞ්ගතාපසො කිර අත්තන්තපො. ඝොරතපො පරමාධිතින්ද්‍රියො[2] අහොසි. තස්ස සීලතෙජෙන සක්කවිමානං උණ්හං අහොසි, සක්කො දෙවරාජා "සක්කට්ඨානං නු ඛො තාපසො පත්ථෙතී"ති අලම්බුසං නාම දෙවකඤ්ඤං "තාපසස්ස තපං භින්දිත්වා එහී"ති පෙසෙසි. සා තත්ථගතා; තාපසො පඨමදිවසෙ තං දිස්වාව පලායිත්වා පණ්ණසාලං පාවිසි. දුතියදිවසෙ කාමච්ඡන්දනීවරණෙන භග්ගො තං හත්ථෙ අග්ගහෙසි. සො තෙන දිබ්බසම්ඵස්සෙන මුච්ඡිතො විසඤ්ඤී හුත්වා

1. සී. I. සතාරණං. 2. ම. පරමාධිතින්ද්‍රියො.

තිණ්ණං සංවච්ඡරානං අච්චයෙන සඤ්ඤං පටිලභි තං සොපි දිට්ඨිගතිකො තිණ්ණං සංවච්ඡරානං අච්චයෙන නිරොධා වුට්ඨිතොති මඤ්ඤමානො එවමාහ.

තතියො තං නිසෙධෙත්වා අථබ්බනපයොගං සන්ධාය **උපකඩ්ඪන්තිපි අපකඩ්ඪන්තිපීති**[1] ආහ. ආථබ්බනිකා කිර අථබ්බනං පයොජෙත්වා සත්තං සීසච්ඡින්නං විය හත්ථච්ඡින්නං වියච මතං විය ච කත්වා දස්සෙන්ති. තස්ස පුන පාකතිකභාවං දිස්වා සො දිට්ඨිගතිකො "නිරොධා වුට්ඨිතො අය"න්ති මඤ්ඤමානො එවමාහ.

චතුත්ථො තං නිසෙධෙත්වා යක්ඛදාසීනං මදනීයං සන්ධාය **සන්ති හි භො දෙවතාති** ආහ. යක්ඛදාසියො කිර සබ්බරත්තිං දෙවතූපහාරං කුරුමානා නච්චිත්වා ගායිත්වා අරුණොදයෙ එකං සුරාපාතිං පිවිත්වා පරිවත්තිත්වා සුපිත්වා දිවා වුට්ඨහන්ති. තං දිස්වා සො දිට්ඨිගතිකො "සුත්තකාලෙ නිරොධං සමාපන්නා පබුද්ධකාලෙ නිරොධා වුට්ඨිතා"ති මඤ්ඤමානො එවමාහ.

අයං පන පොට්ඨපාදො පරිබ්බාජකො පණ්ඩිතජාතියො, තෙනස්ස තං කථං සුත්වා විප්පටිසාරො උප්පජ්ජි, "ඉමෙසං කථා එළමූගකථා විය, චත්තාරො හි නිරොධෙ එතෙ පඤ්ඤපෙන්ති, ඉමිනා ච නිරොධෙන නාම එකෙන භවිතබ්බං, න බහුනා, තෙනාපි එකෙන අඤ්ඤෙනෙව භවිතබ්බං, සො පන අඤ්ඤෙන ඤාතුං න සක්කා අඤ්ඤත්‍ර සබ්බඤ්ඤුනා, සචෙ භගවා ඉධ අභවිස්ස අයං නිරොධො අයං න නිරොධොති දීපසහස්සං විය උජ්ජාලෙත්වා[2] අජ්ජ මෙ[3] පාකටං අකරිස්සා"ති දසබලඤ්ඤෙව අනුස්සරි, තස්මා **තස්ස මය්හං භන්තෙ**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"අහො නූනා"**ති: අනුස්සරණත්ථෙ නිපාතද්වයං, තෙන තස්ස භගවන්තං අනුස්සරන්තස්ස එතදහොසි; **අහො නූන භගවා අහො නූන සුගතොති "යො ඉමෙස"**න්ති: යො එතෙසං නිරොධධම්මානං **සුකුසලො** සුට්ඨුකුසලො නිපුණො ඡෙකො, සො භගවා අහො නූන කථෙය්‍ය, සො සුගතො අහො නූන කථෙය්‍යාති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

"පකතඤ්ඤූ"ති: චිණ්ණවසිතාය පකතිං සභාවං **ජානාතීති**= පකතඤ්ඤූ **"කථන්නුඛො"**ති: ඉදං පරිබ්බාජකො "මයං භගවා න ජානාම තුම්හෙ ජානාථ කථෙථ නො"ති ආයාචන්තො වදති, අථ භගවා කථෙන්තො **තත්‍ර පොට්ඨපාද**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"තත්‍රා"**ති: තෙසු සමණබ්‍රාහ්මණෙසු. **"ආදිතොව[4] තෙසං අපරද්ධ"**න්ති: තෙසං ආදිම්හියෙව විරද්ධං, ඝරමජ්ඣෙයෙව පක්ඛලිතාති දීපෙති. **"සහෙතූ සප්පච්චයා"**ති: එත්ථ හෙතූපි පච්චයොපි කාරණස්සෙව නාමං; සකාරණාති අත්ථො. තං පන කාරණං දස්සෙන්තො **සික්ඛා එකා**ති ආහ.

---

1. සී. I.II&III. උපක්කඩ්ඪන්තිපි අපක්කඩ්ඪන්තිපි. 2. සී. I & III. උජ්ජලෙත්වා.
3. ම. අජ්ජමෙව. 4. සී. I. II & III. ආදිතොව.

තත්ථ **“සික්ඛා එකා සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්තී”**ති: සික්ඛාය එකච්චා සඤ්ඤා ජායන්තීති අත්ථො. **“කා ච සික්ඛාති භගවා අවොචා”**ති: කතමා ච සා සික්ඛාති භගවා විත්ථාරෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාවසෙන අවොච.

අථ යස්මා අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛා අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති තිස්සො සික්ඛා හොන්ති, තස්මා තා දස්සෙන්තො භගවා සඤ්ඤාය සහෙතුකං උප්පාදනිරොධං දීපෙතුං බුද්ධුප්පාදතොප්පභුති තන්තිධම්මං ඨපෙන්තො **ඉධ පොට්ඨපාද තථාගතො ලොකෙ**ති ආදිමාහ.

තත්ථ අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛාති ද්වෙ එව සික්ඛා සරූපෙන ආගතා; තතියා පන “අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා”ති ඛො පොට්ඨපාද මයා එකංසිකො ධම්මො දෙසිතොති එත්ථ සම්මාදිට්ඨි සම්මාසංකප්පවසෙන පරියාපන්නත්තා ආගතාති වෙදිතබ්බා.

“කාමසඤ්ඤා”ති: පඤ්චකාමගුණිකරාගොපි අසමූපහතකාමචාරොපි;[1] තත්ථ පඤ්චකාමගුණිකරාගො අනාගාමිමග්ගෙන සමුග්ඝාතං ගච්ඡති; අසමූපහතකාමචාරො පන ඉමස්මිං ඨානෙ වට්ටති; තස්මා **තස්ස යා පුරිමා කාමසඤ්ඤා**ති තස්ස පඨමජ්ඣානසමඞ්ගිනො යා පුබ්බෙ උප්පන්නා පුබ්බාය කාමසඤ්ඤාය සදිසත්තා පුරිමා කාමසඤ්ඤාති පවුච්චෙය්‍ය, සා නිරුජ්ඣති, අනුප්පන්නා ච නුප්පජ්ජතීති අත්ථො.

“විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤී[2] යෙව තස්මිං සමයෙ හොතී”ති: තස්මිං පඨමජ්ඣානසමයෙ විවෙකජපීතිසුඛසඞ්ඛාතා සුඛුමසඤ්ඤා සච්චා හොති භූතා හොතීති අත්ථො.

අථ වා කාමච්ඡන්දාදිඔළාරිකඞ්ගප්පහානවසෙන සුඛුමා ච තා භූතතාය සච්චා ච සඤ්ඤාති=සුඛුමසච්චසඤ්ඤා; විවෙකජෙහි පීතිසුඛෙහි සම්පයුත්තා සුඛුමසච්චසඤ්ඤාති=විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤා, සා අස්ස අත්ථීති=විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤීති එව[3]මෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො, එසනයො සබ්බත්ථ. **“එවම්පි සික්ඛා”**ති: එත්ථ යස්මා පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජන්තො අධිට්ඨහන්තො වුට්ඨහන්තො ච සික්ඛති, තස්මා තං එවං සික්ඛිතබ්බතො සික්ඛාති වුච්චති, තෙන සික්ඛාසඞ්ඛාතෙන පඨමජ්ඣානෙන, එවං එකා විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤා උප්පජ්ජති, එවං එකා කාමසඤ්ඤාපි නිරුජ්ඣතීති අත්ථො.

“අයං සික්ඛාති භගවා අවොචා”ති: අයං තාව පඨමජ්ඣානසඞ්ඛාතා එකා සික්ඛාති භගවා ආහ: එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

යස්මා පන අට්ඨ[4] සමාපත්තියො අධිගතො සම්මසනං බුද්ධානංයෙව හොති, සාවකෙසු සාරිපුත්තසදිසස්සාපි නත්ථි, කලාපතො සම්ම

1. ම. රාගොපි.
2. සී. I & II. සඤ්ඤා.
3. සී. I, II & III. අය.
4. සී. I, II & III අට්ඨමාය.

සතාංයෙව පන සාවකානං හොති, ඉදඤ්ච සඤ්ඤා සඤ්ඤාති එවං අඞ්ගතො සම්මසනං උක්කට්ඨං, තස්මා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනපරමඤ්ඤෙව සඤ්ඤං දස්සෙත්වා පුන තදෙව සඤ්ඤග්ගන්ති දස්සෙතුං. **"යතො ඛො පොට්ඨපාද භික්ඛු-පෙ-සඤ්ඤග්ගං ඵුසතී"**ති: ආහ.

තත්ථ **"යතො ඛො පොට්ඨපාද භික්ඛූ"**ති: යො නාම පොට්ඨපාද භික්ඛු **"ඉධ සකසඤ්ඤී හොති"**ති: ඉධ සාසනෙ සකසඤ්ඤී හොති අයමෙව වා පාඨො. අත්තනො පඨමජ්ඣානසඤ්ඤාය සඤ්ඤවා හොතීති අත්ථො.

"සො තතො අමුත්‍ර තතො අමුත්‍රා"ති: සො භික්ඛු තතො පඨමජ්ඣානතො අමුත්‍ර දුතියජ්ඣානෙ තතොපි අමුත්‍ර තතියජ්ඣානෙති එවං තාය තාය ඣානසඤ්ඤාය සකාසඤ්ඤී සකසඤ්ඤී හුත්වා[1] අනුපුබ්බෙන සඤ්ඤග්ගං ඵුසති, සඤ්ඤග්ගන්ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං වුච්චති: කස්මා? ලොකියානං කිච්චකාරසමාපත්තීනං[2] අග්ගත්තා ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තියං හි ඨත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනම්පි නිරොධම්පි සමාපජ්ජන්ති, ඉති සා ලොකියානං කිච්චකර සමාපත්තීනං අග්ගත්තා සඤ්ඤග්ගන්ති වුච්චති, තං ඵුසති පාපුණාතීති අත්ථො.

ඉදානි අභිසඤ්ඤානිරොධං දස්සෙතුං **තස්ස සඤ්ඤග්ගෙ ඨිතස්සා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"චෙතෙය්‍යං අභිසංඛරෙය්‍ය"**න්ති: පදවයෙව ඣානං සමාපජ්ජන්තො චෙතෙති නාම, පුනප්පුනං කප්පෙතීති අත්ථො. උපරි සමාපත්තිඅත්ථාය නිකන්තිං[3] කුරුමානො අභිසඞ්ඛරොති නාම. **"ඉමා ච මෙ සඤ්ඤා නිරුජ්ඣෙය්‍යු"**න්ති: ඉමා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤා නිරුජ්ඣෙය්‍යුං; **"අඤ්ඤා ච ඔළාරිකා"**ති: අඤ්ඤා ඔළාරිකා භවඞ්ග සඤ්ඤා උප්පජ්ජෙය්‍යුං. **"සො නචෙව චෙතෙති නාභිසඞ්ඛරොතී"**ති: එත්ථ කාමංචෙස චෙතෙන්තොච න චෙතෙති, අභිසඞ්ඛරොන්තො ච නාභිසඞ්ඛරොති, ඉමස්ස භික්ඛුනො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතො වුට්ඨාය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජිත්වා එකාවෙ චිත්තවාරෙ ඨස්සාමීති ආභොගො සමන්නාහාරො නත්ථි, උපරි නිරොධසමාපත්තත්ථාය[4] එව පන ආභොගසමන්නාහාරො අත්ථි. ස්වායමත්ථො පුත්තඝරාචික්ඛණෙන දීපෙතබ්බො, පිතුඝරමජ්ඣෙන කිර ගන්ත්වා පච්ඡාභාගෙ පුත්තස්ස ඝරං හොති, තතො පණීතභොජනං ආදාය ආසනසාලං ආගතං දහරං ථෙරො මනාපො පිණ්ඩපාතො කුතො ආභතොති පුච්ඡි, සො "අසුකස්ස ඝරතො"ති ලද්ධඝරමෙව ආචික්ඛි. යෙන පනස්ස පිතුඝරමජ්ඣෙන ගතොපි තත්ථ ආභොගොපි නත්ථි; තත්ථ ආසනසාලා විය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති දට්ඨබ්බා; පිතුගෙහං විය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති, පුත්තගෙහං විය නිරොධසමාපත්ති,

1. ම. සකසඤ්ඤී හුත්වා.
2. ම. කිච්චකාරකසමාපත්තීනං.
3. සී. I & II. නියන්තිං.
4. සී. I & II. පත්තත්ථාය.

ආසනසාලාය ඨත්වා පිතුසරං අමනසිකරිත්වා පුත්තසරවිචික්ඛණං විය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතො වුට්ඨාය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජිත්වා "එකාවෙ චිත්තවාරෙ ඨස්සාමී"ති අමනසි කරිත්වාව උපරි නිරොධසමාපත්තත්ථාය එවමනසිකාරො එවමෙස චෙතෙන්තොව න චෙතෙති, අභිසඞ්ඛරොන්තො ච නාභිසඞ්ඛරොති. **"තාචෙව සඤ්ඤා"**ති: තා ඣානසඤ්ඤා නිරුජ්ඣන්ති. **"අඤ්ඤා ච"**ති අඤ්ඤා ච ඔළාරිකා භවඞ්ගසඤ්ඤා න උප්පජ්ජන්ති. **"සො නිරොධං ඵුසතී"**ති: සො එවං පටිපන්නො භික්ඛු සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං ඵුසති වින්දති පටිලභති.

"අනුපුබ්බාභිසඤ්ඤානිරොධසම්පජානසමාපත්ති"ති: එත්ථ අභීති උපසග්ගමත්තං; සම්පජානපදං නිරොධපදෙන අන්තරිතං කත්වා වුත්තං; අනුපටිපාටියා සම්පජානසඤ්ඤානිරොධසමාපත්තීති අයං පනෙත්ථ අත්ථො.

තත්රාපි සම්පජානසඤ්ඤානිරොධසමාපත්තීති සම්පජානන්තස්ස අන්තෙ සඤ්ඤානිරොධසමාපත්ති සම්පජානන්තස්ස වා පණ්ඩිතස්ස භික්ඛුනො සඤ්ඤානිරොධසමාපත්තීති අයං විසෙසත්ථො, ඉදානි ඉධ ඨත්වා නිරොධසමාපත්තිකථා කථෙතබ්බා, සා පනෙසා සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ පඤ්ඤාභාවනානිසංසාධිකාරෙ කථිතා; තස්මා තත්ථ කථිතතො ව ගහෙතබ්බා.

එවං භගවා පොට්ඨපාදස්ස පරිබ්බාජකස්ස නිරොධකථං කථෙත්වා අථ නං තාදිසාය කථාය අඤ්ඤත්ථ අභාවං පටිජානාපෙතුං **තං කිං මඤ්ඤසී**ති ආදිමාහ.

පරිබ්බාජකොපි "භගවා අජ්ජ තුම්හාකං කථං ඨපෙත්වා න මයා එවරූපා කථා සුතපුබ්බා"ති පටිජානන්තො **නොහෙතං භන්තෙ**ති වත්වා පුන සක්කච්චං භගවතො කථාය උග්ගහිතභාවං දස්සෙන්තො **එවං ඛො අහං භන්තෙ**ති ආදිමාහ.

අථස්ස භගවා සුඋග්ගහිතං තයාති අනුජානන්තො **එවං පොට්ඨපාද**ති ආහ.

අථ පරිබ්බාජකො "භගවතා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සඤ්ඤග්ගන්ති වුත්තං "එතදෙව නු ඛො සඤ්ඤග්ගං උදාහු අවසෙසසමාපත්තීසුපි සඤ්ඤග්ගං අත්ථී"ති චින්තෙත්වා තමත්ථං පුච්ඡන්තො **"එකඤ්ඤෙව නු ඛො"**ති ආදිමාහ.

භගවාපිස්ස විස්සජ්ජෙසි; තත්ථ **"පුථූපී"**ති: බහූනිපි **"යථා යථා ඛො පොට්ඨපාද නිරොධං ඵුසතී"**ති: පඨවි කසිණාදිසු යෙන යෙන කසිණෙන පඨමජ්ඣානාදීනං වා යෙන යෙන ඣානෙන, ඉදං වුත්තං හොති:-සචෙ හි පඨවිකසිණෙන කාරණභූතෙන පඨවිකසිණසමාපත්තිං එකවාරං සමාපජ්ජන්තො පුරිමසඤ්ඤානිරොධං ඵුසති එකං

සඤ්ඤග්ගං අථ ද්වෙ වාරෙ තයො වාරෙ වාරසතං වාරසහස්සං වාරසතසහස්සං වා සමාපජ්ජන්තො පුරිමසඤ්ඤනිරොධං ඵුසති සතසහස්සං සඤ්ඤග්ගානි. එසනයො සෙසකසිණෙසු ඣානෙසුපි.

සචෙ පඨමජ්ඣානෙන කාරණභූතෙන එකවාරං පුරිමසඤ්ඤනිරොධං ඵුසති එකං සඤ්ඤග්ගං, අථ ද්වෙ වාරෙ තයො වාරෙ වාරසතං වාරසහස්සං වාරසතසහස්සං වා සමාපජ්ජන්තො පුරිමසඤ්ඤනිරොධං ඵුසති, සතසහස්සං සඤ්ඤග්ගානි. එසනයො සෙසඣානසමාපත්තීසුපි, ඉති එකවාරසමාපජ්ජනවසෙන වා සබ්බම්පි සජාතන ලක්ඛණෙන සඞ්ගහෙත්වා වා එකං සඤ්ඤග්ගං හොති, අපරාපරං සමාපජ්ජනවසෙන බහූනි.

"සඤ්ඤා නු ඛො භන්තෙ"ති: භන්තෙ නිරොධං සමාපජ්ජන්තකස්ස භික්ඛුනො සඤ්ඤා නු ඛො පඨමං උප්පජ්ජතීති පුච්ඡති, තස්ස භගවා **සඤ්ඤා ඛො පොට්ඨපාද**ති ව්‍යාකාසි. තත්ථ **"සඤ්ඤා"**ති: ඣානසඤ්ඤා. **"ඤාණ"**න්ති: විපස්සනාඤාණං; අපරො නයො. **"සඤ්ඤා"**ති: විපස්සනා සඤ්ඤා. **"ඤාණ"**න්ති: මග්ගඤාණං, අපරො නයො:– **"සඤ්ඤා"**ති: මග්ගසඤ්ඤා. **"ඤාණ"**න්ති: ඵලඤාණං.

තිපිටකමහාසිවත්ථෙරො පනාහ:–"කිං ඉමෙ භික්ඛූ භණන්ති? පොට්ඨපාදො හෙට්ඨා භගවන්තං නිරොධං පුච්ඡි, ඉදානි නිරොධා වුට්ඨානං පුච්ඡන්තො භගවා නිරොධා වුට්ඨහන්තස්ස කිං පඨමං අරහත්තඵලසඤ්ඤා උප්පජ්ජති උදාහු පච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති වදති. අථස්ස භගවා යස්මා ඵලසඤ්ඤා පඨමං උප්පජ්ජති, පච්ඡා පච්චවෙක්ඛණඤාණං තස්මා **සඤ්ඤා ඛො පොට්ඨපාද**ති ආදිමාහ:–

තත්ථ **"සඤ්ඤුප්පාදා"**ති: අරහත්තඵල සඤ්ඤාය උප්පාදා පච්ඡා අරහත්තඵලන්ති එවං පච්චවෙක්ඛණඤාණුප්පාදො හොති. **"ඉදප්පච්චයා කිර මෙ"**ති: ඵලසමාධිසඤ්ඤා පච්චයා කිර මෙ මය්හං පච්චවෙක්ඛණ ඤාණං උප්පන්නන්ති. ඉදානි පරිබ්බාජකො යථානාම ගාමසූකරො ගන්ධොදකෙන නහාපෙත්වා ගන්ධෙහි අනුලිම්පිත්වා මාලාදාමං පිළන්ධිත්වා සිරිසයනෙ ආරොපිතොපි සුඛං න වින්දති; වෙගෙන ගූථට්ඨානමෙව ගන්ත්වා සුඛං වින්දති. එවමෙවං භගවතා සණ්හසුඛුමාය තිලක්ඛණබ්භාහතාය දෙසනාය නහාපිත විලිත්තමණ්ඩිතොපි නිරොධකථාසිරිසයනං ආරොපිතොපි තත්ථ සුඛං අවින්දන්තො ගූථට්ඨානසදිසං අත්තනො ලද්ධිං ගහෙත්වා තමෙව පුච්ඡන්තො **සඤ්ඤා නු ඛො භන්තෙ පුරිසස්ස අත්තා**ති ආදිමාහ.

අථස්ස අනුමතිං ගහෙත්වා ව්‍යාකාතුකාමො භගවා **කං පන ත්වන්ති** ආදිමාහ. තතො සො "අරූපී අත්තාති එවං ලද්ධිකො සමානොපි භගවා දෙසනාය සුකුසලො සො මෙ ආදිතොව ලද්ධිං මා විඝංසෙතූ"ති චින්තෙත්වා අත්තනො ලද්ධිං පරිහරන්තො **ඔළාරිකං ඛො**ති ආදිමාහ.

අථස්ස භගවා තත්ථ දොසං දස්සෙන්තො "**ඔළාරිකො ච හි තෙ**"ති ආදිමාහ. තත්ථ "**එවං සන්ත**"න්ති: එවං සන්තෙ, භුම්මත්ථෙ හි එතං උපයොගවචනං, එවං සන්තං අත්තානං පච්චාගච්ඡතො නවාති අයං චෙත්ථ අත්ථො. චතුන්නඤ්ච ඛන්ධානං එකුප්පාදෙකනිරොධත්තා කිඤ්චාපි යා සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, සා ච නිරුජ්ඣති. අපරාපරං උපාදාය පන අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති, අඤ්ඤාව සඤ්ඤා නිරුජ්ඣන්තීති වුත්තං; ඉදානි අඤ්ඤං[1] ලද්ධිං දස්සෙන්තො **මනොමයං ඛො අහං භන්තෙ**ති ආදිං වත්වා තත්‍රාපි දොසෙ දින්නෙ යථා නාම උම්මත්තකො යාවස්ස සඤ්ඤා න පතිට්ඨාති තාව අඤ්ඤං ගහෙත්වා අඤ්ඤං විස්සජ්ජෙති, සඤ්ඤා පතිට්ඨානකාලෙ පන වත්තබ්බමෙව වදති, එවමෙව අඤ්ඤං ගහෙත්වා අඤ්ඤං විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි අත්තනො ලද්ධිංයෙව වදන්තො **අරූපිං ඛො**ති ආදිමාහ.

තත්‍රාපි යස්මා සො සඤ්ඤාය උප්පාදනිරොධං ඉච්ඡති, අත්තානං පන සස්සතං මඤ්ඤති, තස්මා තථෙවාස්ස දොසං දස්සෙන්තො භගවා **එවං සන්ත**න්ති ආදිමාහ.

තතො පරිබ්බාජකො මිච්ඡාදස්සනෙන අභිභූතත්තා භගවතා වුච්චමානම්පි තං නානත්තං අජානන්තො **සක්කා පනෙතං භන්තෙ මයා**ති ආදිමාහ.

අථස්ස භගවා යස්මා සො සඤ්ඤාය උප්පාදනිරොධං පස්සන්තොපි සඤ්ඤාමයං අත්තානං නිච්චමෙව මඤ්ඤති, තස්මා **දුජ්ජානං ඛො**ති ආදිමාහ. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො:–"තව අඤ්ඤා දිට්ඨි අඤ්ඤා ඛන්ති අඤ්ඤරුචියො අඤ්ඤථායෙව තෙ දස්සනං පවත්තං, අඤ්ඤදෙව ච තෙ ඛමති චෙව රුච්චති ච අඤ්ඤත්‍රව තෙ ආයොගො, අඤ්ඤිස්සායෙව පටිපත්තියා යුත්තපයුත්තතා, අඤ්ඤත්ථ ච තෙ ආචරියකං, අඤ්ඤස්මිං තිත්ථා[2]යතනෙ ආචරියභාවො, තෙන තයා එවං අඤ්ඤදිට්ඨිකෙන අඤ්ඤඛන්තිකෙන අඤ්ඤරුචිකෙන අඤ්ඤත්‍රයොගෙන අඤ්ඤත්‍ර ආචරියකෙන දුජ්ජානං එත"න්ති.

අථ පරිබ්බාජකො "සඤ්ඤා වා පුරිසස්ස අත්තා හොතු අඤ්ඤා වා සඤ්ඤා, තං සස්සතාදිභාවමස්ස පුච්ඡිස්ස"න්ති පුන "**කිං පන භන්තෙ**"ති ආදිමාහ.

තත්ථ "**ලොකො**"ති: අත්තානං සන්ධාය වදති. "**න හෙතං පොට්ඨපාද අත්ථසංහිත**"න්ති: පොට්ඨපාද එතං දිට්ඨිගතං න ඉධලොක පරලොකඅත්ථනිස්සිතං න අත්තත්ථ පරත්ථ නිස්සිතං. "**න ධම්මසංහිත**"න්ති: න නවලොකුත්තර ධම්මනිස්සිතං. "**න ආදිබ්‍රහ්මචරියක**"න්ති: සික්ඛාත්තය සඞ්ඛාතස්ස සාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස න ආදිමත්තං, අධිසීලසික්ඛාමත්තම්පි න හොති. "**න නිබ්බිදාය**"ති: සංසාරවට්ටෙ නිබ්බින්දනත්ථාය න සංවත්තති. "**න විරාගාය**"ති: වට්ටවිරාගත්ථාය න සංවත්තති. "**න නිරොධාය**"ති: වට්ටස්ස නිරොධකරණත්ථාය න

1. සී. I & II. අඤ්ඤං සඤ්ඤන්ති 2. සී. II. තිත්ථියා.

සංවත්තති. **“න උපසමාය”**ති: වට්ටස්ස වූපසමනත්ථාය න සංවත්තති. **“න අභිඤ්ඤාය”**ති: වට්ටාභිජානනාය පච්චක්ඛකිරියාය න සංවත්තති. **“න සම්බොධාය”**ති: වට්ටසම්බුජ්ඣනත්ථාය න සංවත්තති. **“න නිබ්බානාය”**ති: අමතමහානිබ්බානස්ස පච්චක්ඛකිරියාය න සංවත්තති.

“ඉදං දුක්ඛ”න්ති: ආදිසු තණ්හං ඨපෙත්වා තෙභූමකා පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛන්ති, තස්සෙව දුක්ඛස්ස පභවනතො සප්පච්චයා තණ්හා **දුක්ඛසමුදයො**ති, උභින්නං අප්පවත්ති **දුක්ඛනිරොධො**ති, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො **දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදා**ති, මයා ව්‍යාකතන්ති අත්ථො.

එවං පන වත්වා භගවා ඉමස්ස පරිබ්බාජකස්ස මග්ගපාතුභාවො වා ඵලසච්ඡිකිරියා වා නත්ථි, මය්හඤ්ච භික්ඛාචාරවෙලාති චින්තෙත්වා තුණ්හී අහොසි; පරිබ්බාජකොපි තං ආකාරං ඤත්වා භගවතො ගමනකාලං ආරොචෙන්තො විය **එවමෙතන්ති** ආදිමාහ.

“වාචාසන්නිතොදකෙනා”ති: වචනපතොදෙන. **“සංජම්භරිං අකංසූ”**ති: සංභරිතං නිරන්තරං ඵුටං අකංසු; උපරි උපරි විජ්ඣිංසූති වුත්තං හොති. **“භූත”**න්ති: සභාවතො විජ්ජමානං. **“තච්ඡං තථ”**න්ති: තස්සෙව වෙවචනං. **ධම්මට්ඨිත ත”**න්ති: නවලොකුත්තරධම්මෙ ඨිතසභාවං. **“ධම්මනියාමත”**න්ති: ලොකුත්තරධම්මනියාමතං, බුද්ධානං හි චතුසච්චවිමුත්තා කථා නාම නත්ථි තස්මා සා එදිසා හොති.

“චිත්තො ච හත්ථිසාරිපුත්තො”ති: සො කිර සාවත්ථියං හත්ථිආචරියස්ස පුත්තො; භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තීණි පිටකානි උග්ගහෙත්වා සුඛුමෙසු අත්ථන්තරෙසු කුසලො අහොසි. පුබ්බෙ කතපාපකම්මවසෙන පන සත්තවාරෙ විබ්භමිත්වා ගිහී ජාතො. කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස කිර සාසනෙ ද්වෙ සහායකා අහෙසුං. අඤ්ඤමඤ්ඤං සමග්ගා එකතො සජ්ඣායන්ති. තෙසු එකො අනභිරතො ගිහිභාවෙ චිත්තං උප්පාදෙත්වා ඉතරස්ස ආරොචෙසි. සො ගිහිභාවෙ ආදීනවං පබ්බජ්ජාය ච ආනිසංසං දස්සෙත්වා තං ඔවදි. සො තං සුත්වා අභිරමිත්වා පුන එකදිවසං තාදිසෙ චිත්තෙ උප්පන්නෙ තං එතදවොච. “මය්හං ආවුසො එවරූපං චිත්තං උප්පජ්ජති, ඉමාහං පත්තචීවරං තුය්හං දස්සාමී”ති. සො පත්තචීවරලොභෙන තස්ස ගිහිභාවෙ ආනිසංසං දස්සෙත්වා පබ්බජ්ජාය ආදීනවං කථෙසි, අථස්ස තං සුත්වාව ගිහිභාවතො චිත්තං විරජ්ජිත්වා[1] පබ්බජ්ජායමෙව අභිරමි. එවමෙස තදා සීලවන්තස්ස භික්ඛුනො ගිහිභාවෙ ආනිසංසකථාය කථිතත්තා ඉදානි ඡවාරෙ විබ්භමිත්වා සත්තමෙ වාරෙ පබ්බජිතො, මහාමොග්ගල්ලානස්ස මහාකොට්ඨිතත්ථෙරස්ස ච අභිධම්මකථං කථෙන්තානං අන්තරන්තරා කථං ඔපාතෙසි. අථ නං මහාකොට්ඨිතත්ථෙරො අපසාදෙසි. සො මහාසාවකස්ස කථිතෙ පතිට්ඨාතුං අසක්කොන්තො විබ්භමිත්වා

1. ම. නිවත්තිත්වා.

ගිහිජනො. පොට්ඨපාදස්ස පනායං ගිහිසහායකො හොති, තස්මා විබ්භමිත්වා විහතීහච්චයෙන පොට්ඨපාදස්ස සන්තිකං ගතො. අථ නං සො දිස්වා "සම්ම කිං තයා කතං; එවරූපස්ස නාම සත්ථුසාසනා පක්කන්තොසි, එහි පබ්බජිතුං දනි තෙ වට්ටතී"ති තං ගහෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි තෙන වුත්තං:–"චිත්තො ච හත්ථිසාරිපුත්තො පොට්ඨපාදො ච පරිබ්බාජකො"ති.

"**අන්ධා**"ති: පඤ්ඤාචක්ඛුනො නත්ථිතාය අන්ධා, තෙසංයෙව අභාවෙන **අචක්ඛුකා. "ත්වංයෙව නෙසං එකො චක්ඛුමා**"ති: සුභාසිත දුබ්භාසිත ජානනභාවමත්තෙන පඤ්ඤාචක්ඛුනා චක්ඛුමා. "**එකංසිකා**"ති: එකකොට්ඨාසා. "**පඤ්ඤත්තා**"ති: ඨපිතා. '**අනෙකංසිකා**"ති: න එකකොට්ඨාසා. එකෙනෙව කොට්ඨාසෙන සස්සතාති වා අසස්සතාති වා න වුත්තාති අත්ථො.

"**සන්ති ඛො පොට්ඨපාද**"ති: ඉදං භගවා කස්මා ආරභි? බාහිරකෙහි පඤ්ඤපිත නිට්ඨාය අනීය්‍යාණිකභාවදස්සනත්ථං. සබ්බෙහි තිත්ථියා යථා භගවා අමතමහානිබ්බාණං එවං අත්තනො අත්තනො සමයෙ ලොකථූපිකාදිවසෙන නිට්ඨං පඤ්ඤපෙන්ති සා ච න නීය්‍යාණිකා යථාපඤ්ඤත්තා හුත්වා න නීය්‍යාති න ගච්ඡති අඤ්ඤදත්ථු පණ්ඩිතෙහි පටික්ඛිත්තා නිවත්තති, තං දස්සෙතුං භගවා එවමාහ. තත්ථ "**එකන්තසුඛං ලොකං ජානං පස්ස**"න්ති: පුරත්ථිමාය දිසාය එකන්තසුඛො ලොකො, පච්ඡිමාදීනං වා අඤ්ඤතරායාති එවං ජානන්තා පස්සන්තා විහරථ, දිට්ඨපුබ්බාති වො තස්මිං ලොකෙ මනුස්සානං සරීරසණ්ඨානාදීනීති. "**අප්පාටිහීරකත**"න්ති: අප්පටිහීරකතං පටිහරණවිරහිතං, අනීය්‍යාණිකන්ති වුත්තං හොති. "**ජනපදකල්‍යාණී**"ති: ජනපදෙ අඤ්ඤාහි ඉත්ථීහි වණ්ණසණ්ඨාන විලාස කප්පාදීහි අසදිසා. එවං භගවා පරෙසං නිට්ඨාය අනීය්‍යාණිකත්තං දස්සෙත්වා අත්තනො නිට්ඨාය නීය්‍යාණිකභාවං දස්සෙතුං "තයො ඛො මෙ පොට්ඨපාද"ති ආදිමාහ.

තත්ථ "**අත්තපටිලාභා**"ති: අත්තභාවපටිලාභො, එත්ථ ච භගවා තීහි අත්තභාවපටිලාභෙහි තයො භවෙ දස්සෙසි. ඔළාරිකඅත්තභාව පටිලාභෙන අවීචිතො පට්ඨාය පරනිම්මිතවසවත්තිපරියොසානං කාම භවං දස්සෙසි, මනොමයඅත්තභාවපටිලාභෙන පඨමජ්ඣානභූමිතො පට්ඨාය අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකපරියොසානං රූපභවං දස්සෙසි, අරූප අත්තභාවපටිලාභෙන ආකාසානඤ්චායතනබ්‍රහ්මලොකතො පට්ඨාය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනබ්‍රහ්මලොකපරියොසානං අරූපභවං දස්සෙසි. **සංකිලෙසිකා ධම්මා** නාම ද්වාදස අකුසලචිත්තුප්පාදා, **වොදානියා ධම්මා** නාම සමථවිපස්සනා "**පඤ්ඤාපාරිපූරිං වෙපුල්ලත්ත**"න්ති: මග්ගපඤ්ඤා ඵලපඤ්ඤානං පාරිපූරිං චෙව විපුලභාවඤ්ච, "**පාමුජ්ජ**"න්ති: තරුණපීති, "**පීතී**"ති: බලවතුට්ඨි, කිං වුත්තං හොති? යං අවොචුම්හ "සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී"ති

තත්ථ තස්ස එවං විහරතො පාමුජ්ජඤ්චෙව භවිස්සති පීති ච නාම කාය පස්සද්ධි ච සති ච සූපට්ඨිතා උත්තමඤාණඤ්ච සුඛො ච විහාරො, සබ්බවිහාරෙසු ච අයමෙව විහාරො සුඛොති වත්තුං යුත්තො උපසන්තො පරම මධුරොති. තත්ථ පඨමජ්ඣානෙ පාමුජ්ජාදයො ඡපි ධම්මා ලබ්භන්ති, දුතියජ්ඣානෙ දුබ්බලපීතිසඞ්ඛාතං පාමුජ්ජං නිවත්තති සෙසා පඤ්ච ලබ්භන්ති, තතියෙ පීතිපි නිවත්තති සෙසා චත්තාරො ලබ්භන්ති, තථා චතුත්ථෙ. ඉමෙසු චතූසු ඣානෙසු සම්පසාදසුත්තෙන සුද්ධවිපස්සනාපාදකජ්ඣානමෙව කථිතං, පාසාදිකසුත්තෙන චතූහි මග්ගෙහි සද්ධිං විපස්සනා කථිතා, දසුත්තරසුත්තෙන චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්ති කථිතා, ඉමස්මිං පොට්ඨපාදසුත්තෙන පාමුජ්ජං පීතිවෙවචනමෙව කත්වා දුතියජ්ඣානිකස්සඵලසමාපත්ති නාම කථිතාති වෙදිතබ්බා.

"අයං වා සො"ති: එත්ථ වා සද්දො විභාවනත්ථො හොති, අයං සොති එවං විභාවෙත්වා පකාසෙත්වා ව්‍යාකරෙය්‍යාම යථාපරෙ එකන්තසුඛං අත්තානං සඤ්ජානාථාති ඉති පුට්ඨා නොති වදන්ති, න එවං වදාමාති අත්ථො. **"සප්පාටිහීරකත"**න්ති: සප්පාටිහරණං නිය්‍යානිකන්ති අත්ථො.

"මොඝො හොතී"ති: තුච්ඡො හොති, නත්ථි සො තස්මිං සමයෙති අධිප්පායො. **"සච්චො හොතී"**ති: භූතො හොති, සොව තස්මිං සමයෙ සච්චො හොතීති අත්ථො. එත්ථ පනායස්මා චිත්තො අත්තනො අසබ්බඤ්ඤුතාය තයො අත්තපටිලාභෙ කථෙත්වා අත්තපටිලාභො නාම පඤ්ඤත්තිමත්තං එතන්ති උද්ධරිතුං නාසක්ඛි, අත්තපටිලාභොත්වෙව නිය්‍යාතෙසි. අථස්ස භගවා රූපාදයො චෙත්ථ ධම්මා අත්තපටිලාභොති පන නාමමත්තමෙතං තෙසු තෙසුපි රූපාදීසු සති එවරූපා වොහාරා හොන්තීති දස්සෙතුකාමො තස්සෙව කථං ගහෙත්වා නාමපණ්ණත්තිවසෙන නිය්‍යාතනත්ථං "යස්මිං චිත්ත සමයෙ"ති ආදිමාහ. එවඤ්ච පන වත්වා පටිපුච්ඡිත්වා විනයනත්ථං පුන "සචෙ පන තං චිත්ත එවං පුච්ඡෙය්‍යුං"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"සො මෙ අහොසි අතීතො අත්තපටිලාභො, ස්වෙව මෙ අත්තපටිලාභො[1] තස්මිං සමයෙ සච්චො අහොසි, මොඝො අනාගතො මොඝො පච්චුප්පන්නො"**ති: එත්ථ තාව ඉමමත්ථං දස්සෙති. යස්මා එතෙ අතීතධම්මා තෙ එතරහි නත්ථි, අහෙසුන්ති පන සඞ්ඛ්‍යං ගතා, තස්මා සොපි මෙ අත්තපටිලාභො තස්මිඤ්ඤෙව සමයෙ සච්චො අහොසි. අනාගතපච්චුප්පන්නානං පන ධම්මානං තදා අභාවා තස්මිං සමයෙ මොඝො අනාගතො මොඝො පච්චුප්පන්නොති එවං අත්ථො නාම මත්තමෙව අත්තපටිලාභං පටිජානාති, අනාගතපච්චුප්පන්නෙසුපි එසෙව නයො. අථ භගවා තස්ස ව්‍යාකරණෙන සද්ධිං අත්තනො

1. සොවමෙ අත්තපටිලාභොති මුද්දිතපාළියං.

ව්‍යාකරණං සංසන්දෙතුං "එවමෙව ඛො චිත්තා"ති ආදිං වත්වා පුන ඔපම්මතො තමත්ථං සාධෙන්තො "සෙය්‍යථාපි චිත්ත ගවා ඛීරං"ති ආදිමාහ.

තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො:-යථා ගවා ඛීරං, ඛීරාදීහි ච දධිආදීනි භවන්ති, තත්ථ යස්මිං සමයෙ ඛීරං හොති, න තස්මිං සමයෙ දධීති වා නවනීතාදීසු වා අඤ්ඤතරන්ති සඞ්ඛං නිරුත්තිං නාමං වොහාරං ගච්ඡති. කස්මා? යෙ ධම්මෙ උපාදාය දධීති ආදි වොහාරො හොති, තෙසං අභාවා, අථ ඛො ඛීරන්තේවව තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛං ගච්ඡති. කස්මා? යෙ ධම්මෙ උපාදාය ඛීරන්ති සඞ්ඛා නිරුත්ති නාමං වොහාරො හොති, තෙසං භාවාති. එස නයො සබ්බත්ථ, "**ඉමා ඛො චිත්තා**"ති: ඔළාරිකො අත්තපටිලාභො ඉතිපි මනොමයො අත්තපටිලාභො ඉතිපි අරූපො අත්තපටිලාභො ඉති පි ඉමා ඛො චිත්ත ලොකසමඤ්ඤා ලොකෙ සමඤ්ඤාමත්තකානි සමනුඤ්ඤාතමත්තකානි එතානි, තථා ලොකෙ නිරුත්තිමත්තකානි, වචනපථමත්තකානි වොහාරමත්තකානි නාමපණ්ණත්තිමත්තකානි එතානීති. එවං භගවා හෙට්ඨා තයො අත්තපටිලාභෙ කථෙත්වා ඉදානි සබ්බමෙතං වොහාරමත්තකන්ති වදති. කස්මා? යස්මා පරමත්ථතො සත්තො නාම නත්ථි, සුඤ්ඤො තුච්ඡො එස ලොකො. බුද්ධානං පන ද්වෙ කථා, සම්මුති කථා ච පරමත්ථකථා ච. තත්ථ සත්තො පොසො දෙවො බ්‍රහ්මාති ආදිකා සම්මුති කථා නාම, අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා ඛන්ධා ධාතුයො ආයතනානි සතිපට්ඨානා සම්මප්පධානාති ආදිකා පරමත්ථකථා නාම. තත්ථ යො සම්මුතිදෙසනාය සත්තොති වා පොසොති වා දෙවොති වා බ්‍රහ්මාති වා වුත්තෙ තෙ ජානිතුං පටිවිජ්ඣිතුං නිය්‍යාතුං අරහත්තජයග්ගාහං ගහෙතුං සක්කොති, තස්ස භගවා ආදිතොව සත්තොති වා පොසොති වා දෙවොති වා බ්‍රහ්මාති වා කථෙති. යො පරමත්ථදෙසනාය අනිච්චන්ති වා දුක්ඛන්ති වාති ආදීසු අඤ්ඤතරං සුත්වා ජානිතුං පටිවිජ්ඣිතුං නිය්‍යාතුං අරහත්තජයග්ගාහං ගහෙතුං සක්කොති, තස්ස අනිච්චන්ති වාති ආදීසු අඤ්ඤතරමෙව කථෙති.

තථා සම්මුතිකථාය බුජ්ඣනකසත්තස්ස පන න පඨමං පරමත්ථකථං කථෙති, සම්මුතිකථාය පන බොධෙත්වා පච්ඡා පරමත්ථකථං කථෙති. පරමත්ථකථාය බුජ්ඣනකසත්තස්සාපි න පඨමං සම්මුතිකථං කථෙති, පරමත්ථකථාය පන බොධෙත්වා පච්ඡා සම්මුති කථං කථෙති, පකතියා පන පඨමමෙව පරමත්ථකථං කථෙන්තස්ස දෙසනා ලූඛාකාරා හොති, තස්මා බුද්ධා පඨමං සම්මුතිකථං කථෙත්වා පච්ඡා පරමත්ථකථං කථෙන්ති. සම්මුති කථං කථෙන්තාපි සච්චමෙව සභාවමෙව අමුසාව කථෙන්ති, පරමත්ථ කථං කථෙන්තාපි සච්චමෙව සභාවමෙව අමුසාව කථෙන්ති.

"දුවෙ සච්චානි අක්ඛාසි සම්බුද්ධො වදතං වරො,
සම්මුතිං පරමත්ථඤ්ච තතියං නූපලබ්භති.

සංකෙතවචනං සච්චං ලොකසම්මුතිකාරණං,[1]
පරමත්ථවචනං සච්චං ධම්මානං භූතලක්ඛණ"න්ති.

"යාහි තථාගතො වොහරති අපරාමස"න්ති:[2] යා හි ලොක සමඤ්ඤාහි ලොකනිරුත්තීහි තථාගතො තණ්හාමානදිට්ඨිපරාමාසානං අභාවා අපරාමසන්තො වොහරතීති. දෙසනං විනිවට්ටෙත්වා අරහත්ත නිකූටෙන නිට්ඨපෙසි, සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
පොට්ඨපාද සුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

සුභසුත්තවණ්ණනා-10.

"එවං මෙ සුතං"න්ති: සුභසුත්තං, තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා, **"අචිරපරිනිබ්බුතෙ"**ති: අචිරං පරිනිබ්බුතෙ, පරිනිබ්බුතෙ භගවති පරිනිබ්බාණතො උද්ධං මාසමත්තෙ කාලෙ. නිදානවණ්ණනායං වුත්තනයෙන භගවතො පත්තචීවරං ආදාය ආගන්ත්වා බිරවිරෙචනං පිවිත්වා විහාරෙ නිසින්නදිවසං සන්ධායෙතං වුත්තං. **"තොදෙය්‍ය පුත්තො"**ති: තොදෙය්‍ය බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො, සො කිර සාවත්ථියා අවිදූරෙ තුදිගාමො නාම අත්ථි, තස්ස අධිපතිත්තා තොදෙය්‍යොති සඞ්ඛං ගතො, මහද්ධනො පන හොති පඤ්චචත්තාළීසකොටිවිභවො, පරමමච්ඡරී දදතො භොගානං අපරික්ඛයො නාම නත්ථීති චින්තෙත්වා කස්සචි කිඤ්චි න දෙති.

වුත්තං හි:-

"අඤ්ජනානං ඛයං දිස්වා වම්මිකානඤ්ච සඤ්චයං
මධූනඤ්ච සමාහාරං පණ්ඩිතො ඝරමාවසෙ"ති.

එවං අදානමෙව සික්ඛාපෙත්වා කායස්ස භෙදා තස්මිංයෙව ඝරෙ සුනඛො හුත්වා නිබ්බත්තො, සුභො තං සුනඛං අතිවිය පියායති, අත්තනො භුඤ්ජනකභත්තං යෙව භොජෙති, උක්ඛිපිත්වා වරසයනෙ සයාපෙති. අථ භගවා එකදිවසං නික්ඛන්තෙ මාණවෙ තං ඝරං පිණ්ඩාය පාවිසි, සුනඛො භගවන්තං දිස්වා භුංකාරං කරොන්තො භග

---

1. සී. I & II. කාරණා 2. ම. අපරාමසන්තීති.

වත්තො සමීපං ගතො. අථ නං භගවා අවොච:–"තොදෙය්‍ය ත්වං පුබ්බෙපි මං භො භොති පරිභවිත්වා සුනඛො ජාතො, ඉදානිපි භුක්කාරං කත්වා අවීචිං ගමිස්සතී"ති. සුනඛො තං[1] සුත්වා විප්පටිසාරී හුත්වා උද්ධනන්තරෙ ඡාරිකාය නිපන්නො, මනුස්සා උක්ඛිපිත්වා සයාපෙතුං නාසක්ඛිංසු. සුභො ආගන්ත්වා කෙනායං සුනඛො සයනා ඔරොපිතොති ආහ, මනුස්සා න කෙනචීති වත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. මාණවො සුත්වා මම පිතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො, සමණො පන මෙ ගොතමො පිතරං සුනඛං කරොති, යං කිඤ්චෙස මුඛාරූළ්හං භාසතීති කුජ්ඣිත්වා භගවන්තං මුසාවාදෙන චොදෙතුකාමො විහාරං ගන්ත්වා තං පවත්තිං පුච්ඡි. භගවා තස්ස තථෙව වත්වා අවිසංවාදනත්ථං[2] ආහ, අත්ථි පන තෙ මාණව පිතරා අනක්ඛාතං[3] ධනන්ති. අත්ථි භොගොතම සතසහස්සග්ඝනිකා සුවණ්ණමාලා, සතසහස්සග්ඝනිකා පාදුකා සතසහස්සග්ඝනිකා සුවණ්ණපාති සතසහස්සඤ්ච කහාපණානන්ති. ගච්ඡ තං සුනඛං අප්පොදකං මධුපායාසං භොජෙත්වා සයනං ආරොපෙත්වා ඊසකං නිද්දං ඔක්කන්තකාලෙ පුච්ඡ, සබ්බං තෙ ආචික්ඛිස්සති, අථ නං ජානෙය්‍යාසි පිතා මෙ එසොති. සො තථා අකාසි, සුනඛො සබ්බං දස්සෙසි. තදා නං පිතා මෙති ඤත්වා භගවති පසන්නචිත්තො ගන්ත්වා භගවන්තං චුද්දස පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජන පරියොසානෙ භගවන්තං සරණං ගතො, තං සන්ධාය වුත්තං "සුභො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො"ති.

"සාවත්ථියං පටිවසතී"ති: අත්තනො භොගගාමතො ආගන්ත්වා වසති. **"අඤ්ඤතරං මාණවකං ආමන්තෙසී"**ති: සත්ථා පරිනිබ්බුතො, ආනන්දත්ථෙරෙ කිරස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා ආගතො මහාජනො ච තං දස්සනාය උපසඞ්කමතීති සුත්වා විහාරං ඛො පන ගන්ත්වා මහාජනමජ්ඣෙ න සක්කා සුඛෙන පටිසන්ථාරං වා කාතුං ධම්මකථංවා සොතුං, ගෙහං ආගතංයෙව නං දිස්වා සුඛෙන පටිසන්ථාරං කරිස්සාමි, එකා ච මෙ කඞ්ඛා අත්ථි තම්පි නං පුච්ඡිස්සාමීති චින්තෙත්වා අඤ්ඤතරං මාණවකං ආමන්තෙසි. **"අප්පාබාධ"**න්ති: ආදීසු ආබාධොති විසභාගවෙදනා වුච්චති යා එකදෙසෙ උප්පජ්ජිත්වා චත්තාරො ඉරියාපථෙ අයපට්ටෙන ආබන්ධිත්වා විය ගණ්හති, තස්ස අභාවං පුච්ඡාති වදති. **අප්පාතඞ්කන්ති** කිච්ඡජීවිත[4]කාරො රොගො වුච්චති, තස්සාපි අභාවං පුච්ඡාති වදති. ගිලානස්සෙව ච උට්ඨානං නාම ගරු හොති කායෙ බලං න හොති තස්මා නිගෙලඤ්ඤභාවඤ්ච බලඤ්ච පුච්ඡ, **"ඵාසුවිහාර"**න්ති: ගමනට්ඨානනිසජ්ජාසයනෙසු චතූසු ඉරියාපථෙසු සුඛවිහාරං පුච්ඡාති වදති. අථස්ස පුච්ඡිතබ්බාකාරං දස්සෙන්තො සුභොති ආදිමාහ.

"කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායා"ති: කාලඤ්ච සමයඤ්ච පඤ්ඤාය ගහෙත්වා, උපධාරෙත්වාති අත්ථො. සචෙ අම්හාකං ස්වෙ ගමනකාලො භවිස්සති

1. ම, තං කථං. 2. සී. I. II & III. සංවදනත්ථං. 3. ම. අනක්ඛාතං 4 ම. ජීවිත,

කායෙ බලමත්තා චෙව ඵරිස්සති ගමනපච්චයා ච අඤ්ඤො අප්ඵාසුවිහාරො න භවිස්සති අථෙතං කාලඤ්ච ගමනකාරණසමවායසඞ්ඛාතසමයඤ්ච උපධාරෙත්වා අපි එව නාම සෙව ආගච්ඡෙය්‍යාමාති වුත්තං හොති. **"චෙතකෙන භික්ඛුනා"**ති: චෙතියරට්ඨෙ ජාතත්තා චෙතකොති එවං ලද්ධනාමෙන. **"සම්මොදනීයං කථං සාරණීය"**න්ති: භො ආනන්ද දසබලස්ස කො නාම රොගො අහොසි, කිං භගවා පරිභුඤ්ජි, අපි සත්ථුපරිනිබ්බානෙන තුම්හාකං සොකො උදපාදි, සත්ථා නාම න කෙවලං තුම්හාකංයෙව පරිනිබ්බුතො, සදෙවකස්ස ලොකස්ස මහාජානි, කො ඉදානි අඤ්ඤො මරණා මුච්චිස්සති යත්‍ර සො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගපුග්ගලො පරිනිබ්බුතො, ඉදානි කිං අඤ්ඤං දිස්වා මච්චුරාජා ලජ්ජිස්සතීති එවමාදිනා නයෙන මරණපටිසංයුත්තං සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා ථෙරස්ස භිය්‍යො පීතභෙසජ්ජානුරූපං ආහාරං දත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ එකමන්තං නිසීදි. **"උපට්ඨාකො සන්තිකාවචරො"**ති: උපට්ඨාකො හුත්වා සන්තිකාවචරො න රන්ධගවෙසී. **"සමීපචාරී"**ති: ඉදං පුරිමපදස්ස වෙවචනං. **යෙසං සො භවං ගොතමො**ති කස්මා පුච්ඡති? තස්ස කිර එවං අහොසි:-යෙසු ධම්මෙසු භවං ගොතමො ඉමං ලොකං පතිට්ඨාපෙසි, තෙ තස්ස අච්චයෙන නට්ඨා නු ඛො ධරන්ති නු ඛො, සචෙ ධරන්ති ආනන්දො ජානිස්සති, හන්ද නං පුච්ඡාමීති. තස්මා පුච්ඡති. අථස්ස ථෙරො තීණි පිටකානි තීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙන්තො "තිණ්ණං ඛො"ති ආදිමාහ. මාණවො සංඛිත්තෙන කථිතං අසල්ලක්ඛෙන්තො විත්ථාරතො පුච්ඡිස්සාමීති චින්තෙත්වා "කතමෙසං තිණ්ණං"න්ති ආදිමාහ. තතො ථෙරෙන **අරියස්ස සීලක්ඛන්ධස්සා**ති තෙසු දස්සිතෙසු පුන "කතමො පන සො භො ආනන්ද අරියො සීලක්ඛන්ධො"ති එකෙකං පුච්ඡි, ථෙරොපිස්ස බුද්ධුප්පාදං දස්සෙත්වා තන්තිධම්මං දෙසෙන්තො අනුක්කමෙන භගවතා වුත්තනයෙනෙව සබ්බං විස්සජ්ජෙසි.

තත්‍ථ **"අත්‍ථි චෙවෙත්‍ථ උත්තරිං කරණීය"**න්ති: එත්‍ථ භගවතො සාසනෙ න සීලමෙව සාරො, කෙවලං හෙතං පතිට්ඨාමත්තකමෙව හොති, ඉතො උත්තරිං පන අඤ්ඤම්පි කත්තබ්බං අත්‍ථියෙවාති දස්සෙති. **"ඉතො බහිද්ධා"**ති: බුද්ධසාසනතො බහිද්ධා. **"කථඤ්ච මාණව භික්ඛු ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො හොතී"**ති: ඉදමායස්මා ආනන්දො "කතමො පන සො භො ආනන්ද අරියො සමාධික්ඛන්ධො"ති එවං සමාධික්ඛන්ධං පුට්ඨොපි යෙ තෙ "සීලසම්පන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො සන්තුට්ඨො"ති එවං සීලානන්තරං ඉන්ද්‍රියසංවරාදයො සීලසමාධීනං අන්තරෙ උභින්නම්පි උපකාරධම්මා උද්දිට්ඨා, තෙ නිද්දිසිත්වා සමාධික්ඛන්ධං දස්සෙතුකාමො ආරභි. එත්‍ථ ච රූපජ්ඣානානෙව ආගතානි, න අරූපජ්ඣානානි, ආනෙත්වා පන දීපෙතබ්බානි. චතුත්‍ථජ්ඣානෙන හි අසංගහිතා

අරූපසමාපත්තිනාම නත්ථියෙව. **අත්ථිචෙවෙත්ථ උත්තරි**''න්ති: එත්ථ ච භගවතො සාසනෙ න චිත්තෙකග්ගතාමත්තකෙනෙව පරියොසානප්පත්තිනාම අත්ථි, ඉතොපි උත්තරිං පන අඤ්ඤං කත්තබ්බං[1] අත්ථියෙවාති දස්සෙති. ''**නත්ථි චෙවෙත්ථ උත්තරිං කරණීය**''න්ති: එත්ථ ච භගවතො සාසනෙ ඉතො උත්තරිං කාතබ්බං නාම නත්ථියෙව, අරහත්තපරියොසානං හි භගවතො සාසනන්ති දස්සෙති, සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
සුභසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනා-11.

''**එවං මෙ සුතං-පෙ-නාළන්දාය**''න්ති: කෙවට්ටසුත්තං, තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා:-''**පාවාරිකම්බවනෙ**''ති: පාවාරිකස්ස අම්බවනෙ, ''**කෙවට්ටො**''ති: ඉදං තස්ස ගහපතිපුත්තස්ස නාමං, සො කිර චත්තාලීස කොටිධනො ගහපතිමහාසාලො අතිවිය සද්ධාසම්පන්නො අහොසි. සො සද්ධාධිකත්තායෙව සචෙ එකො භික්ඛු අඩ්ඪමාසන්තරෙන වා මාසන්තරෙන වා සංවච්ඡරන්තරෙන වා ආකාසෙ උප්පතිත්වා විවිධානි පාටිහාරියානි දස්සෙය්‍ය, සබ්බො ජනො අතිවිය පසීදෙය්‍ය, යන්නූනාහං භගවන්තං යාචිත්වා පාටිහාරියකරණත්ථාය එකං භික්ඛුං අනුජානාපෙය්‍යන්ති චින්තෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එවමාහ. තත්ථ ''**ඉද්ධා**''ති: සමිද්ධා, ''**ඵීතා**''ති: නානාභණ්ඩඋස්සන්නතාය[2] වුද්ධිප්පත්තා, ''**ආකිණ්ණමනුස්සා**''ති: අංසකූටෙන අංසකූටං පහරිත්වා විචරන්තෙහි විය මනුස්සෙහි ආකිණ්ණා, ''**සමාදිසතූ**''ති: ආණාපෙතු, ඨානන්තරෙ ඨපෙතු. ''**උත්තරිමනුස්සධම්මා**''ති: උත්තරිමනුස්සානං ධම්මතො දසකුසලසංඛාතතො වා මනුස්සධම්මතො උත්තරිං. ''**භිය්‍යොසොමත්තාය**''ති: පකතියාපි පජ්ජලිතපදීපො තෙලාසෙකං ලභිත්වා විය අතිරෙකප්පමාණෙන අභිප්පසීදිස්සති. ''**න ඛො අහ**''න්ති: භගවා රාජගහසෙට්ඨිවත්ථුස්මිං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි, තස්මා න ඛො අහන්ති ආදිමාහ. ''**ධංසෙමී**''ති: න ගුණවිනාසනධංසෙන ධංසෙමි, සීලභෙදං පාපෙත්වා අනුපුබ්බෙන උච්චට්ඨානතො ඔතාරෙන්තො නීචට්ඨානෙ ඨපෙමි, අථ ඛො බුද්ධසාසනස්ස වඩ්ඪිං පච්චාසිංසන්තො කථෙමීති දස්සෙති. ''**තතියම්පි ඛො**''ති: යාව

---

1. සී. 1. II & III. කාතබ්බං   2. සී. 11. සම්පන්නතාය.

තතියං බුද්ධානං කථං පටිබාහිත්වා කථෙතුං විසහන්තො නාම නත්ථි, අයම්පන භගවතා හි සද්ධිං විස්සාසිකො විස්සාසං වඩ්ඪිත්වා වල්ලභො හුත්වා අත්ථකාමොස්මීති තික්ඛත්තුං කථෙසි. අථ භගවා අයං උපාසකො මයි පටිබාහන්තෙපි පුනප්පුනං යාචති යෙව, හන්දස්ස පාටිහාරියකරණෙ ආදීනවං දස්සෙස්සාමීති චින්තෙත්වා "තීණි ඛො"ති ආදිමාහ.

තත්ථ "**අමාහං භික්ඛු**"න්ති: අමුං අහං භික්ඛුං. "**ගන්ධාරී**"ති: ගන්ධාරෙන නාම ඉසිනා කතා, ගන්ධාරරට්ඨෙ වා උප්පන්නා විජ්ජා. තත්ථ කිර බහූ ඉසයො වසිංසු, තෙසු එකෙන කතවිජ්ජාති අධිප්පායො. "**අට්ටියාමී**"ති: අට්ටො පීළිතො විය හොමි. "**හරායාමී**"ති: ලජ්ජාමි. "**ජිගුච්ඡාමී**"ති: ගූථං දිස්වා විය ජිගුච්ඡං උප්පාදෙමි. "**පරසත්තාන**"න්ති: අඤ්ඤෙසං සත්තානං, දුතියං තස්සෙව වෙවචනං. "**ආදිසතී**"ති: කථෙති, "**චෙතසික**"න්ති: සොමනස්සදොමනස්සං අධිප්පෙතං. "**එවම්පි තෙ මනො**"ති: එවං තව මනො සොමනස්සිතො දොමනස්සිතො වා කාමවිතක්කාදිසම්පයුත්තො වාති, දුතියං තස්සෙව වෙවචනං. "**ඉතිපි තෙ චිත්ත**"න්ති: ඉති තව චිත්තං, ඉමඤ්ච ඉමඤ්ච අත්ථං චින්තයමානං පවත්තතීති අත්ථො. "**මණිකා නාම[1] විජ්ජා**"ති: චින්තාමණීති එවං ලද්ධනාමා ලොකෙ එකා විජ්ජා අත්ථි යාය පරෙසං චිත්තං ජානන්තීති දීපෙති. "**එවං විතක්කෙථා**"ති: එවං නෙක්ඛම්මවිතක්කාදයො පවත්තෙන්තා විතක්කෙථ, '**මා එවං විතක්කයිත්ථා**'ති: එවං කාමවිතක්කාදයො පවත්තෙන්තා මා විතක්කයිත්ථ, "**එවං මනසි කරොථා**"ති: එවං අනිච්චසඤ්ඤමෙව දුක්ඛසඤ්ඤාදීසු වා අඤ්ඤතරං මනසි කරොථ, "**මා එව**"න්ති: නිච්චන්ති ආදිනා නයෙන මා මනසාකත්ථ, ඉදන්ති ඉදං පඤ්චකාමගුණරාගං පජහථ, "**ඉදං උපසම්පජ්ජා**"ති: ඉදං චතුමග්ගඵලප්පභෙදං ලොකුත්තරධම්මමෙව උපසම්පජ්ජ පාපුණිත්වා නිප්ඵාදෙත්වා විහරථ, ඉති භගවා ඉද්ධිවිධං ඉද්ධිපාටිහාරියන්ති දස්සෙති, පරස්ස චිත්තං ඤත්වා කථනං ආදෙසනාපාටිහාරියන්ති, සාවකානඤ්ච බුද්ධානඤ්ච සතතං ධම්මදෙසනා අනුසාසනීපාටිහාරියන්ති. තත්ථ ඉද්ධිපාටිහාරියෙන අනුසාසනීපාටිහාරියං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස ආචිණ්ණං, ආදෙසනාපාටිහාරියෙන අනුසාසනීපාටිහාරියං ධම්මසෙනාපතිස්ස. දෙවදත්තෙන සංඝං භින්දිත්වා පඤ්චභික්ඛුසතානි ගහෙත්වා ගයාසීසෙ බුද්ධලීළාය තෙසං ධම්මං දෙසෙන්තෙ පි භගවතා පෙසිතෙසු ද්වීසු අග්ගසාවකෙසු ධම්මසෙනාපති තෙසං චිත්තාචාරං ඤත්වා ධම්මං දෙසෙසි, ථෙරස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා පඤ්චසතා භික්ඛූ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. අථ තෙසං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො විකුබ්බණං දස්සෙත්වා දස්සෙත්වා[2] ධම්මං දෙසෙසි, තං සුත්වා සබ්බෙ අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. අථ ද්වෙපි මහානාගා පඤ්චභික්ඛුසතානි ගහෙත්වා වෙහාසම්බ්භුග්ගන්ත්වා වෙළුවනමෙව ආගමිංසු. අනුසාසනී

1. සී. I. II & III. මණිකොනාම. 2. ම & සී. II. විකුබ්බණං දස්සෙත්වා.

පාටිහාරියං පන බුද්ධානං සතතං ධම්මදෙසනා, තෙසු ඉද්ධිපාටිහාරිය ආදෙසනාපාටිහාරියානි සඋපාරම්භානි සදොසානි, අද්ධානං න තිට්ඨන්ති. අද්ධානං අතිට්ඨනතො න නීය්‍යන්ති, අනුසාසනිපාටිහාරියං අනුපාරම්භං නිද්දොසං අද්ධානං තිට්ඨති. අද්ධානං තිට්ඨනතො නීය්‍යාති, තස්මා භගවා ඉද්ධිපාටිහාරියඤ්ච ආදෙසනාපාටිහාරියඤ්ච ගරහති, අනුසාසනිපාටිහාරියං යෙව පසංසති.

“භූතපුබ්බ”න්ති: ඉදං කස්මා ආරද්ධං? ඉද්ධිපාටිහාරියආදෙසනාපාටිහාරියානං අනීය්‍යානිකභාවදස්සනත්ථං, අනුසාසනිපාටිහාරියස්සෙව ච නීය්‍යානිකභාවදස්සනත්ථං. අපිච සබ්බබුද්ධානං මහාභූතපරියෙසකො නාමෙකො භික්ඛු හොති යෙව, සො මහාභූතෙ පරියෙසන්තො යාවබ්‍රහ්මලොකා විචරිත්වා විස්සජ්ජෙතාරං[1] අලභිත්වා ආගම්ම බුද්ධානමෙව පුච්ඡිත්වා නික්කඞ්ඛො හොති. කස්මා? බුද්ධානං මහන්තභාවපකාසනත්ථං, ඉදම්පි කාරණං පටිච්ඡන්නං, අථ තං විවටං කත්වා දස්සෙන්තොපි භගවා භූතපුබ්බන්ති ආදිමාහ.

තත්ථ **“කත්ථ නු ඛො”**ති: කිස්මිං ඨානෙ, කිං ආගම්ම කිං පත්තස්ස තෙ අනවසෙසා අප්පවත්තිවසෙන නිරුජ්ඣන්ති, මහාභූතකථා පනෙසා සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා, තස්මා සා තතොව ගහෙතබ්බා. **“දෙවයානියො මග්ගො”**ති: පාටියෙක්කො දෙවලොකගමනො මග්ගො නාම නත්ථි, ඉද්ධිවිධඤාණස්සෙව පනෙතං අධිවචනං, තෙන හෙස යාව බ්‍රහ්මලොකාපි කායෙන වසං වත්තෙන්තො දෙවලොකං යාති, තස්මා තං දෙවයානියො මග්ගොති වුත්තං. **“යෙන චාතුම්මහාරාජිකා”**ති: සමීපෙ ඨිතම්පි භගවන්තං අපුච්ඡිත්වා ධම්මතාය චොදිතො දෙවතා මහානුභාවාති මඤ්ඤමානො උපසඞ්කමි. **“මයම්පි ඛො භික්ඛු න ජානාම”**ති: බුද්ධවිසයෙ පඤ්හං පුච්ඡිතා දෙවතා න ජානන්ති, තෙනෙවමාහංසු. අථ සො භික්ඛු මම ඉමං පඤ්හං න ලබ්භා න කථෙතුං, සීසං කථෙථාති තා දෙවතා අජ්ඣොත්ථරති, පුනප්පුන පුච්ඡති, තා අජ්ඣොත්ථරති නො අයං භික්ඛු, හන්ද නං හත්ථතො මොචෙමාති[2] චින්තෙත්වා “අත්ථි ඛො භික්ඛු චත්තාරො මහාරාජා”ති ආදිමාහංසු. තත්ථ **“අභික්කන්තතරා”**ති: අතික්කම්ම කන්තතරා. **“පණීතතරා”**ති: වණ්ණයසඉස්සරියාදීහි උත්තමතරා, එතෙන නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අයං පන විසෙසො:-සක්කො කිර දෙවරාජ චින්තෙසි:-අයං පඤ්හො බුද්ධවිසයො, න සක්කා අඤ්ඤෙන විස්සජ්ජෙතුං, අයඤ්ච භික්ඛු අග්ගිං පහාය ඛජ්ජොපනකං ධමෙන්තො විය භෙරිං පහාය උදරං වාදෙන්තො විය ච ලොකෙ අග්ගපුග්ගලං සම්මාසම්බුද්ධං පහාය දෙවතා පුච්ඡන්තො විචරති, පෙසෙමි නං සත්ථුසන්තිකන්ති. තතො පුන

1. ම. විස්සජ්ජකං. 2. ම. මුඤ්චිස්සාමාති.

දෙව චින්තෙසි:-සුදූරම්පි ගන්ත්වා සත්ථුසන්තිකෙව නික්ඛමිතබ්බං භවිස්සති, අභිවෙධපුග්ගලො[1] නාමෙස ථොකං තාව ආහිණ්ඩන්තො කිල මත්ථු පච්ඡා ජානිස්සතීති තතො නං "අහම්පි ඛො"ති ආදිමාහ.

බ්‍රහ්මයානියොපි දෙවයානියසදිසොව, දෙවයානියමග්ගොති වා බ්‍රහ්මයානියමග්ගොති වා ධම්මහෙතූති වා එකචිත්තක්ඛණිකඅප්පනාති වා සන්නිට්ඨානකචෙතනාති වා මහග්ගතචිත්තන්ති වා අභිඤ්ඤාඤාණන්ති වා සබ්බමෙතං ඉද්ධිවිධඤාණස්සෙව නාමං. **"පුබ්බනිමිත්ත"**න්ති: ආගමනපුබ්බභාගෙ නිමිත්තං, සූරියස්ස උදයතො අරුණුග්ගං විය, තස්මා ඉදානෙව බ්‍රහ්මා ආගමිස්සතීති එතං මයං ජානාමාති දීපයිංසු. **"පාතුරහොසී"**ති: පාකටො අහොසි, අථ සො බ්‍රහ්මා තෙන භික්ඛුනා පුට්ඨො අත්තනො අවිසයභාවං ඤත්වා සචාහං න ජානාමීති වක්ඛාමි; ඉමෙ මං පරිභවිස්සන්ති අථ ජානන්තො විය යංකිඤ්චි කථෙස්සාමි අයමෙම භික්ඛු වෙය්‍යාකරණෙන අනාරද්ධචිත්තො වාදං ආරොපෙස්සති අහමස්මි භික්ඛු බ්‍රහ්මාති ආදීනි පන මෙ භණන්තස්ස න කොචි වචනං න සද්දහිස්සති, යන්නූනාහං වික්ඛෙපං කත්වා ඉමං භික්ඛුං සත්ථුසන්තිකං යෙව පෙසෙය්‍යන්ති චින්තෙත්වා "අහමස්මි භික්ඛු බ්‍රහ්මා"ති ආදිමාහ.

"එකමන්තං අපනෙත්වා"ති: කස්මා එවමකාසි? කුහකත්තා. **"බහිද්ධා පරියෙසී"**න්ති:[2] තෙලත්ථිකො වාලිකං නිප්පීළියමානො විය යාව බ්‍රහ්මලොකා බහි[3] පරියෙසනං ආපජ්ජති.

"සකුණ"න්ති: කාකං වා කුලලං වා. **"න ඛො එසො භික්ඛු පඤ්හො එවං පුච්ඡිතබ්බො"**ති: ඉදං භගවා යස්මා පදෙසෙනෙස පඤ්හො පුච්ඡිතබ්බො, අයඤ්ච භික්ඛු අනුපාදින්නකෙපි ගහෙත්වා නිප්පදෙසතො පුච්ඡති, තස්මා පටිසෙධෙති ආචිණ්ණං කිරෙතං බුද්ධානං, පුච්ඡාමූළ්හස්ස ජනස්ස පුච්ඡාය දොසං දස්සෙත්වා පුච්ඡං සික්ඛාපෙත්වා පුච්ඡාවිස්සජ්ජනං, කස්මා? පුච්ඡිතුං අජානිත්වා පුච්ඡන්තො දුබ්බිඤ්ඤාපයො හොති, පඤ්හං සික්ඛාපෙන්තො පන "කත්ථ ආපො ච"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"න ගාධතී"**ති: න පතිට්ඨාති, ඉමෙ චත්තාරො මහාභූතා කිං ආගම්ම අප්පතිට්ඨා භවන්තීති අත්ථො. උපාදින්නං යෙව සන්ධාය පුච්ඡා, **"දීඝරස්ස"**න්ති: සණ්ඨානවසෙන උපාදාරූපං වුත්තං. **"අණුං ථූල"**න්ති: ඛුද්දකං වා මහන්තං වා, ඉමිනාපි උපාදාරූපං වණ්ණමත්තමෙව කථිතං. **"සුභාසුභ"**න්ති: සුභඤ්ච අසුභඤ්ච උපාදාරූපමෙව, කිං පන උපාදාරූපං සුභං අසුභන්ති අත්ථි, නත්ථි ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණං පනෙව කථිතං. **"නාමඤ්ච රූපඤ්චා"**ති: නාමඤ්ච දීඝාදිභෙදං රූපඤ්ච. **"උපරුජ්ඣතී"**ති: නිරුජ්ඣති, කිං ආගම්ම අසෙසමෙතං නප්පවත්තතීති

1. ම. අභිවෙච්චපුග්ගලො. 2. සී. I. II & III පරිසිඞ්ගන්ති ම. පරිසිඤ්ජන්ති.
3. ම. බහිද්ධා.

එවං පුච්ඡිතබ්බං සියාති. පුච්ඡං දස්සෙත්වා ඉදානි විස්සජ්ජනං දස්සෙන්තො "තත්‍ර වෙය්‍යාකරණං භවතී"ති වත්වා **"විඤ්ඤාණ"**න්ති: ආදිමාහ.

තත්ථ විඤ්ඤාතබ්බන්ති විඤ්ඤාණං, නිබ්බානස්ස නාමං, තදෙතං නිදස්සනාභාවතො **අනිදස්සනං,** උප්පාදන්තො වා වයන්තො වා ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තන්තො[1] වා එතස්ස නත්ථීති අනන්තං; **"පභ"**න්ති: පන එතං කිර තිත්ථස්ස නාමං, තං හි පපතන්ති එත්ථාති පපං, පකාරස්ස පන භකාරො කතො. සබ්බතො පභමස්සාති සබ්බතොපභං, නිබ්බානස්ස කිර යථා මහාසමුද්දස්ස තතො තතො ඔතරිතුකාමා හොන්ති තං තදෙව තිත්ථං, අතිත්ථං නාම නත්ථි, එවමෙව අට්ඨතිංසාය කම්මට්ඨානෙසු යෙන යෙන මුඛෙන නිබ්බානං ඔතරිතුකාමා හොන්ති, තං තදෙව තිත්ථං නිබ්බානස්ස අතිත්ථං නාම කම්මට්ඨානං නත්ථි, තෙන වුත්තං "සබ්බතො පභ"න්ති. **"එත්ථ ආපො චා"**ති: එත්ථ නිබ්බානෙ, ඉදං නිබ්බානං ආගම්ම සබ්බමෙතං ආපොති ආදිනා නයෙන වුත්තං උපාදින්නකධම්මජාතං නිරුජ්ඣති, අප්පවත්තං හොති, ඉදානි තස්ස නිරුජ්ඣනූපායං දස්සෙන්තො "විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී"ති ආහ. තත්ථ **"විඤ්ඤාණ"**න්ති: චරිමවිඤ්ඤාණම්පි අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණම්පි, චරිමවිඤ්ඤාණස්සපි හි නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති විජ්ඣාතදීපසිඛා විය අපණ්ණත්තිකභාවං යාති. අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්සාපි අනුප්පාදනිරොධෙන අනුප්පාදවසෙනෙව උපරුජ්ඣති. යථාහ:–"සොතාපත්තිමග්ගඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන ඨපෙත්වා සත්තභවෙ අනමතග්ගසංසාරෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, නාමඤ්ච රූපඤ්ච එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්තී"ති. සබ්බං මහානිද්දෙසෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සී I. II. අඤ්ඤදත්ථත්තඅනෙන්තා. III. අඤ්ඤදත්ථත්තං අනෙන්තා.

ලොහිච්ච සුත්තවණ්ණනා-12.

එවමෙමසුතං—පෙ—කොසලෙසූති ලොහිච්චසුත්තං, තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා:-**"සාලවතිකා"**ති: තස්ස ගාමස්ස නාමං, සො කිර වතියා විය සමන්තතො සාලපන්තියා පරික්ඛිත්තො, තස්මා සාලවතිකාති වුච්චති. **"ලොහිච්චො"**ති: බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං. **"පාප ක"**න්ති: පරානුකම්පාවිරහිතත්තා ලාමකං, න පන උච්ඡෙදස්ස තාතං අසුඤතරං. **"උප්පන්නං හොති"**ති: ජාතං හොති, න කෙව ලව චිත්තෙන ජාතමත්තමෙව, සො කිර තස්ස වසෙන පරිසමජ්ඣෙපි එවං භාසති යෙව. **"කිං හි පරො පරස්ස"**ති: පරො යො අනුසා සීයති සො තස්ස අනුසාසකස්ස කිං කරිස්සති, අත්තනා පටිලද්ධං කුසලධම්මං අත්තනාව සක්කත්වා ගරුකත්වා විහාතබ්බන්ති වදති. **"භෙසිකං නහාපිතං ආමන්තෙසී"**ති: භෙසිකාති එවං ඉත්ථිලිඞ්ග වසෙන ලද්ධනාමං නහාපිතං ආමන්තෙසි, සො කිර භගවතො ආග මනං සුත්වා චින්තෙසි:-විහාරං ගන්ත්වා දස්සං නාම භාරො ගෙහං පන ආනාපෙත්වා පස්සිස්සාමිචෙව යථාසත්තිච ආගන්තුකභික්ඛං දස්සාමීති. තස්මා තං නහාපිතං ආමන්තෙසි. **"පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො"**ති: කථාඵාසුකත්ථං පච්ඡතො පච්ඡතො අනුබද්ධො හොති. **"විවෙචෙතු"**ති: විමොචෙතු, තං දිට්ඨිගතං විනොදෙතූති වදති. අයං කිර උපාසකො ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණස්ස පියසහායකො, තස්මා තස්ස අත්ථ කාමතාය එවමාහ. **"අප්පෙවනාම සියා"**ති: එත්ථ පන පඨමවච නෙන භගවා ගජ්ජති, දුතියෙන අනුගජ්ජති අයං කිරෙත්ථ අධිප්පායො:-භෙසිකෙ එතදත්ථමෙව මයා චත්තාරි අසංඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සච විවිධානි දුක්කරානි කරොන්තෙන පාරමියො පූරිතා, එතදත්ථං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිද්ධං, න මෙ ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණස්ස දිට්ඨිගතං භින්දිතුං භාරොති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො පඨමවච නෙන භගවා ගජ්ජති. කෙවලං භෙසිකෙ ලොහිච්චස්ස මමසන්තිකෙ ආගමනං වා නිසජ්ජා වා අල්ලාපසල්ලාපො වා හොතු, සචෙපි ලොහිච්චසදිසානං සතසහස්සස්ස කඞ්ඛා හොති, පටිබලො අහං විනොදෙතුං. ලොහිච්චස්ස පන එකකස්ස දිට්ඨි විනොදනෙ මය්හං කොභාරොති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො දුතියවචනෙන භගවා අනුගජ්ජ තීති වෙදිතබ්බා.

"සමුදයසඤ්ජාති"ති: සමුදයස්ස සඤ්ජාති භොගුප්පාදො, තතො උට්ඨානං ධනධඤ්ඤන්ති අත්ථො. **"යෙ තං උපජීවන්ති"**ති: යෙ ඤාති පරිජනදාසකම්මකරාදයො ජනා තං නිස්සාය ජීවන්ති, **"අන්තරාය කරො"**ති: ලාභන්තරායකරො. **"හිතානුකම්පී"**ති: එත්ථ හිතන්ති වඩ්ඪිං, අනුකම්පතීති අනුකම්පී, ඉච්ඡතීති අත්ථො. වඩ්ඪිං ඉච්ඡති වා නො වාති වුත්තං හොති. **"නිරයං වා තිරච්ඡානයොනිං වා"**ති: සචෙ සා මිච්ඡාදිට්ඨි සම්පජ්ජති නියතා හොති එකංසෙන නිරයෙ

නිබ්බත්තන්ති, නො ච නිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තන්තීති අත්ථො. ඉදානි යස්මා යථා අත්තනො ලාභන්තරායෙන සත්තානං විජ්ජන්ති න තථා පරෙසං තස්මා සුද්ධතරං බ්‍රාහ්මණං සංවෙජෙතුකාමො "තං කිං මඤ්ඤසී"ති දුතියං උපපත්තිමාහ. **"යෙ චිමෙ"**ති: යෙ ච ඉමෙ තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා අරියභූමිං ඔක්කමිතුං අසක්කුණන්තා කුලපුත්තා, **"දිබ්බා ගබ්භා"**ති: උපයොගත්ථෙ පච්චත්තවචනං, දිබ්බෙ ගබ්භෙති අත්ථො. **"දිබ්බාගබ්භා"**ති: ඡන්නං දෙවලොකානමෙතං අධිවචනං, **"පරිපාචෙන්තී"**ති: දෙවලොකගාමිනිං පටිපදං පූරයමානා දානං දදමානා සීලං රක්ඛමානා ගන්ධමාලාදීහි පූජං කුරුමානා භාවනං භාවයමානා පාචෙන්ති විපාචෙන්ති පරිපාචෙන්ති පරිනාමං ගමෙන්ති. **"දිබ්බානං භවානං අභිනිබ්බත්තියා"**ති: දිබ්බා භවා නාම දෙවානං විමානානි, තෙසං නිබ්බත්තනත්ථායාති අත්ථො. අථවා:-දිබ්බා ගබ්භාති දානාදයො පුඤ්ඤවිසෙසා. **"දිබ්බා භවා"**ති: දෙවලොකෙ විපාකක්ඛන්ධා, තෙසං නිබ්බත්තනත්ථාය තානි පුඤ්ඤානි කරොන්තීති අත්ථො. **"තෙසං අන්තරායකරො"**ති: තෙසං මග්ගසම්පත්ති ඵලසම්පත්ති දිබ්බභවවිසෙසානං අන්තරායකරොති ඉති භගවා එත්තාවතා අනියාමිතෙනෙව ඔපම්මවිධිනා තාවභවග්ගා උග්ගතං බ්‍රාහ්මණස්ස මානං භින්දිත්වා ඉදානි චොදනාරහෙ තයො සත්ථාරෙ දස්සෙතුං "තයො ඛො මෙ ලොහිච්චා"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"සා චොදනා"**ති: තෙ සත්ථාරෙ චොදෙන්තස්ස සා චොදනා, **"න අඤ්ඤා චිත්තං උපට්ඨපෙන්ති"**ති: අඤ්ඤාය ආජානනත්ථාය චිත්තං න උපට්ඨපෙන්ති. **"වොක්කම්මා"**ති: නිරන්තරං තස්ස සාසනං අකත්වා තතො උක්කමිත්වා පවත්තන්තීති අත්ථො. **"ඔසක්කන්තියා වා උස්සුක්කෙය්‍යා"**ති. පටික්කමන්තියා උපගච්ඡෙය්‍ය, අනිච්ඡන්තියා ඉච්ඡෙය්‍ය එකාය සම්පයොගං අනිච්ඡන්තියා එකො ඉච්ඡෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **"පරම්මුඛිං වා ආලිඞ්ගෙය්‍යා"**ති: දට්ඨුම්පි අනිච්ඡමානං පරම්මුඛිං ඨිතං පච්ඡතො ගන්ත්වා ආලිඞ්ගෙය්‍ය. **"එවං සම්පද"**න්ති: ඉමස්සපි සත්ථුනො මම ඉමෙ සාවකාති සාසනා ඔක්කම්ම වත්තමානෙපි මොහෙන[1] අනුසාසතො ඉමං ලොභධම්මං එවං සම්පදමෙව ඊදිසමෙව වදාමි. ඉති සො එවරූපො තව ලොභධම්මො යෙන ත්වං ඔසක්කන්තිං උස්සුක්කන්තො විය පරම්මුඛිං ආලිඞ්ගන්තො විය හොසීති චොදනං අරහති. **"කිං හි පරො පරස්ස කරිස්සතී"**ති: යෙන ධම්මෙන පරෙ අනුසාසසි අත්තානමෙව තාව තත්ථ සම්පාදෙහි උජුං කරොහි කිං හි පරස්ස කරිස්සතීතිපි චොදනං අරහති. **"නිද්ධාසිතබ්බ"**න්ති:[2] සස්සදූසිකානි තිණානි උප්පාටෙත්වා පරිසුද්ධං කාතබ්බං, තතියචොදනාය **"කිං හි පරො පරස්සා"**ති: අනුසාසන්තිං අසම්පටිච්ඡනකාලතො පට්ඨාය පරෙ අනුසාසිතබ්බො පරස්ස අනුසාසකස්ස, කිං කරිස්සතීති නනු තත්ථ අප්පොස්සුක්කතං

1. සී II. ලොභෙන. 2. සී. I. II & III. නිච්චාසිතබ්බන්ති. සී. මු. නිද්දායිතබ්බං.

ආපජ්ජිත්වා අත්තනා පටිවිද්ධ ධම්මං අත්තනාව මානෙත්වා පූජෙත්වා විහාතබ්බන්ති එවං චොදනං අරහතීති අත්ථො. "**න චොදනාරහො**"ති: අයං හි යස්මා පඨමමෙව අත්තානං පතිරූපෙ පතිට්ඨාපෙත්වා සාවකානං ධම්මං දෙසෙති සාවකාචස්ස අස්සවා හුත්වා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජන්ති. තාය ච පටිපත්තියා මහන්තං විසෙසං අධිගච්ඡන්ති, තස්මා න චොදනාරහො. "**නරකප්පපාතං[1] පපතන්තො**"ති: මයා ගහිතාය දිට්ඨියා අහං නරකප්පපාතං පතන්තො. "**උද්ධරිත්වා ථලෙ පතිට්ඨාපිතො**"ති: තං දිට්ඨිං භින්දිත්වා ධම්මදෙසනාහත්ථෙන අපායපපාතතො උද්ධරිත්වා සග්ගමග්ගථලෙ ඨපිතොම්හීති වදති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා

තෙවිජ්ජ සුත්තවණ්ණනා-13.

"**එවමෙසුත**"න්ති: තෙවිජ්ජසුත්තං, තත්‍රායං අනුත්තානපද වණ්ණනා:-"**මනසාකට**"න්ති: තස්ස ගාමස්ස නාමං "**උත්තරෙන මනසාකටස්ස**"ති: මනසාකටතො අවිදූරෙ උත්තරපස්සෙ. "**අම්බවනෙ**"ති: තරුණම්බරුක්ඛසණ්ඩෙ, රමණීයො සො කිර භූමිභාගො, හෙට්ඨා රජතපට්ටසදිසා වාලිකා විප්පකිණ්ණා උපරි මණිවිතානං විය ඝනසාඛාපත්තං අම්බවනං, තස්මිං බුද්ධානං අනුච්ඡවිකෙ පවිවෙකසුඛෙ අම්බවනෙ විහරතීති අත්ථො.

"**අභිඤ්ඤාතා අභිඤ්ඤාතා**"ති: කුලචාරිත්තාදිසම්පත්තියා තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාතා. "**චඞ්කී**"ති: ආදීනි තෙසං නාමානි, තත්ථ චඞ්කී ඔපසාදවාසිකො, තාරුක්ඛො ඉච්ඡානඞ්ගලවාසිකො, පොක්ඛරසාතී[2] උක්කට්ඨවාසිකො, ජානුස්සොණී සාවත්ථිවාසිකො, තොදෙය්‍යො තුදිගාමවාසිකො, "**අඤ්ඤෙ ච**"ති: අඤ්ඤෙ ච බහුජනා අත්තනො අත්තනො නිවාසට්ඨානෙහි ආගන්ත්වා මන්තසජ්ඣායකරණත්ථං තත්ථ පටිවසන්ති. මනසාකටස්ස කිර රමණීයතාය තෙ බ්‍රාහ්මණා තත්ථ නදීතීරෙ ගෙහානි කාරෙත්වා පරික්ඛිපාපෙත්වා අඤ්ඤෙසං බහූනං පවෙසනං නිවාරෙත්වා අන්තරන්තරා තත්ථ ආගන්ත්වා වසන්ති.

---

1. පා. නරකප්පපාතෙ. 2. සී. I. II & III. පොක්ඛරසාදී.

“වාසෙට්ඨභාරද්වාජා”න්ති: වාසෙට්ඨස්ස ච පොක්ඛරසාතිනො අන්තෙවාසිකස්ස, භාරද්වාජස්ස ච තාරුක්ඛන්තෙවාසිකස්ස, එතෙ කිර ද්වෙ ජාතිසම්පන්නා තිණ්ණං වෙදානං පාරගා අහෙසුං. **“ජඞ්ඝාවිහාර”**න්ති: චිරනිසජ්ජාපච්චයා කිලමථවිනොදනත්ථාය ජඞ්ඝාචාරං, තෙ කිර දිවසං සජ්ඣායං කත්වා සායණ්හෙ උට්ඨාය නහානියසම්භාරං ගන්ධමාලාධොතවත්ථානි ගාහාපෙත්වා අත්තනො පරිජනපරිවුතා නහායිතුකාමා නදීතීරං ගන්ත්වා රජතපට්ටවණ්ණෙ වාලිකමණ්ඩෙ අපරාපරං චඞ්කමිංසු. එකං චඞ්කමන්තමිතරො අනුචඞ්කමි, පුන ඉතරො. තෙන වුත්තං “අනුචඞ්කමන්තානං අනුවිචරන්තාන”න්ති **“මග්ගාමග්ගෙ”**ති: මග්ගෙ ච අමග්ගෙ ච, කතරන්නු ඛො පටිපදං පූරෙත්වා සක්කා සුඛං බ්‍රහ්මලොකං ගන්තුන්ති එවං මග්ගාමග්ගං ආරබ්භ කථං සමුට්ඨාපෙසුන්ති අත්ථො.

“අඤ්ජසායනො”ති. උජුමග්ගස්ස වෙවචනං, අඤ්ජසා ච උජුකමෙව. එතෙන අයන්ති ගච්ඡන්තීති අඤ්ජසායනො. **“නිය්‍යානිකො නිය්‍යාතී”**ති: නීය්‍යායන්තො නීය්‍යාති, ගච්ඡන්තො ගච්ඡතීති අත්ථො. ක්ව ගච්ඡතීති? තක්කරස්ස බ්‍රහ්මසහව්‍යතාය, යො තං මග්ගං කරොති පටිපජ්ජති තස්ස බ්‍රහ්මුනා සද්ධිං සහභාවාය එකට්ඨානෙ පාතුභාවාය ගච්ඡතීති අත්ථො. **“ස්වාය”**න්ති: යො අයං. **“අක්ඛාතො”**ති: කථිතො දීපිතො. **“බ්‍රාහ්මණෙන පොක්ඛරසාතිනා”**ති: අත්තනො ආචරියං අපදිසති, ඉති වාසෙට්ඨො සකමෙව ආචරියවාදං ථොමෙත්වා පග්ගණ්හිත්වා විචරති. භාරද්වාජොපි සකමෙවාති. තෙන වුත්තං “නෙව ඛො අසක්ඛි වාසෙට්ඨො”ති ආදි.

තතො වාසෙට්ඨො උභින්නම්පි අම්හාකං කථා අනීය්‍යාණිකාව, ඉමස්මිඤ්ච ලොකෙ මග්ගකුසලොනාම භොතා ගොතමෙන සදිසො නත්ථි, භවඤ්ච ගොතමො අවිදූරෙ වසති, සො නො තුලං ගහෙත්වා නිසින්නො වාණිජො විය කඞ්ඛං ඡින්දිස්සතීති චින්තෙත්වා තමත්ථං භාරද්වාජස්ස ආරොචෙත්වා උභොපි ගන්ත්වා අත්තනො කථං භගවතො ආරොචෙසුං; තෙන වුත්තං “අථ ඛො වාසෙට්ඨො—පෙ—ස්වායං අක්ඛාතො බ්‍රාහ්මණෙන තාරුක්ඛෙනා”ති. **“එත්ථ භො ගොතමා”**ති: එතස්මිං මග්ගාමග්ගෙ. **“විග්ගහො”**ති: ආදිසු පුබ්බුප්පත්තිකො විග්ගහො අපරභාගෙ විවාදො, විවිධොපි සො නානා ආචරියානං වාදතො නානාවාදො. **“අථ කිස්මිං පන වො”**ති: ත්වම්පි අයමෙව මග්ගොති අත්තනො ආචරියවාදමෙව පග්ගය්හ තිට්ඨසි, භාරද්වාජොපි අත්තනො ආචරියවාදමෙව, එකස්සපි එකස්මිං සංසයො නත්ථි, එවං සති කිස්මිං වො විග්ගහොති පුච්ඡති.

“මග්ගාමග්ගෙ භො ගොතමා”ති: මග්ගෙ ච භො ගොතම අමග්ගෙ ච, උජුමග්ගෙ ච අනුජුමග්ගෙ චාති අත්ථො. එස කිර එක බ්‍රාහ්මණස්සාපි මග්ගං අමග්ගොති න වදති යථා පන අත්තනො ආචරි

යස්ස මග්ගො උජුමග්ගො, න එවං අඤ්ඤස්සං අනුජානාති, තස්මා තමෙවත්ථං දීපෙන්තො "කිඤ්චාපි භො ගොතමා"ති ආදිමාහ. **"සබ්බානි තානී"**ති: ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වදති, සබ්බෙ තෙති වුත්තං හොති. **"බහූනී"**ති: අට්ඨ වා දස වා. **"නානාමග්ගානී"**ති: මහන්තඅමහන්ත ජංඝමග්ගසකටමග්ගාදිවසෙන නානාවිධානි සාමන්තගාමනදීතළාකඛෙත්තාදීහි ආගන්ත්වා ගාමං පවිසනමග්ගානි.

"නීයන්තීති වාසෙට්ඨ වදෙසී"ති: භගවා තික්ඛත්තුං වචීභෙදං කාරෙත්වා පටිඤ්ඤං කාරාපෙසි, කස්මා? තිත්ථියා හි පටිජානිත්වා පච්ඡා නිග්ගය්හමානා අවජානන්ති, තථා කාතුං න සක්ඛිස්සන්තීති.

"තෙ ච තෙවිජ්ජා"ති. තෙ තෙවිජ්ජා චකාරො ආගමසන්ධිමත්තං. **"අන්ධවෙණී"**ති: අන්ධපවෙණී එකෙන චක්ඛුමතා ගහිතයට්ඨියා කොටිං එකො අන්ධො ගණ්හාති තං අන්ධං අඤ්ඤො තං අඤ්ඤොති එවං පණ්ණාසසට්ඨි අන්ධා පටිපාටියා ඝටිතා අන්ධපවෙණීති වුච්චති. **"පරම්පරංසංසත්තා"**ති:[1] අඤ්ඤමඤ්ඤං ලග්ගා, යට්ඨියා ගාහකෙනාපි චක්ඛුමතා විරහිතාති අත්ථො. එකො කිර ධුත්තො අන්ධගණං දිස්වා අමුකස්මිං නාමගාමෙ ඛජ්ජභොජ්ජං සුලභන්ති උස්සාහෙත්වා තෙහි "තත්ථ නො සාමි නෙහි ඉදං නාම තෙ දෙමා"ති වුත්තෙ ලඤ්ජං ගහෙත්වා අන්තරාමග්ගෙ මග්ගා ඔක්කම්ම මහන්තං ගච්ඡං අනුපරිගන්ත්වා පුරිමස්ස හත්ථෙන පච්ඡිමස්ස කච්ඡං ගණ්හාපෙත්වා කිඤ්චිකම්මං අත්ථි ගච්ඡථ තාව තුම්හෙති වත්වා පලායි තෙ දිවසම්පි ගන්ත්වා මග්ගං අවින්දමානා කුහිං භො චක්ඛුමා කුහිං මග්ගොති පරිදෙවිත්වා මග්ගං අවින්දමානා තත්ථෙව මරිංසු; තෙ සන්ධාය වුත්තං "පරම්පරසංසත්තා"ති. **"පුරිමොපී"**ති: පුරිමෙසු දසසු බ්‍රාහ්මණෙසු එකොපි, **"මජ්ඣිමොපී"**ති: මජ්ඣෙ ආචරියපාචරියෙසු එකොපි. **"පච්ඡිමොපී"**ති: ඉදානි තෙවිජ්ජෙසු එකොපි. **"හස්සකඤ්ඤෙවා"**ති: හසිතබ්බඤ්ඤෙව. **"නාමකඤ්ඤෙවා"**ති: ලාමකඤ්ඤෙව, තදෙතං අත්ථාභාවෙන රිත්තකං, රිත්තකත්තායෙව තුච්ඡකං.

ඉදානි බ්‍රහ්මා තාව තිට්ඨතු සො තෙවිජ්ජෙහි න දිට්ඨපුබ්බොව. යෙපි චන්දිමසූරියෙ තෙවිජ්ජා පස්සන්ති තෙසම්පි සහව්‍යතාය මග්ගං දෙසෙතුං නප්පහොන්තීති දස්සනත්ථං "තං කිං මඤ්ඤසී"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"යතො චන්දිමසූරියා උග්ගච්ඡන්තී"**ති: යස්මිං කාලෙ උග්ගච්ඡන්ති **"යත්ථ ච ඔග්ගච්ඡන්තී"**ති: යස්මිං කාලෙ අත්ථමෙන්ති, උග්ගමනකාලෙ ච අත්ථගමනකාලෙ ච පස්සන්තීති අත්ථො. **"ආයාචන්තී"**ති: උදෙහි භගවා චන්ද, උදෙහි සූරියාති එවං ආයාචන්ති. **"ථොමයන්තී"**ති: සොම්මො චන්දො පරිමණ්ඩලො චන්දො සප්පභො චන්දොති ආදීනි වදන්තා පසංසන්ති; **පඤ්ජලිකාති** පග්ගහිතඤ්ජලිකා. **"නමස්සමානා"**ති: නමො නමොති වදමානා.

1. සී. I. II & 111. පරම්පරසංසත්තාති.

"සං පස්සන්ති"ති: එත්ථ යන්ති නිපාතමත්තං. **"කිං පන න කිර"**ති:[1] එත්ථ:-ඉධ පන කිං වත්තබ්බං යත්ථ කිර තෙවිජ්ජෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි න බ්‍රහ්මා සක්ඛි දිට්ඨොති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

"සමතිත්තිකා"ති: සමභරිතා. **"කාකපෙය්‍යා"**ති: යත්ථ කත්ථචි තීරෙ ඨිතෙන කාකෙන සක්කා පාතුන්ති කාකපෙය්‍යා. **"පාරං තරිතුකාමො"**ති: නදිං අතික්කමිත්වා[2] පරතීරං ගන්තු[3]කාමො. **"අව්හයෙය්‍යා"**ති: පක්කොසෙය්‍ය. **"එහි පාරාපාර"**න්ති: අම්භො පාර අපාරං එහි අථමං සහසාව ගහෙත්වා ගමිස්සසි අත්ථි මෙ අච්චායිකං කම්මන්ති අත්ථො.

"යෙ ධම්මා බ්‍රාහ්මණකරණා"ති: එත්ථ පඤ්චසීල[4] දසකුසලකම්මපථභෙදා ධම්මා බ්‍රාහ්මණකරණාති වෙදිතබ්බා. තබ්බිපරීතා අබ්‍රාහ්මණකරණා. **"ඉන්දමව්හයාමා"**ති: ඉන්දං අව්හාම පක්කොසාම, එවං බ්‍රාහ්මණානං අව්හානස්ස නිරත්ථකතං දස්සෙත්වා පුනපි භගවා අණ්ණවකුච්ඡියං සුරියො විය ජලමානො පඤ්චසතභික්ඛු පරිවුතො අචිරවතීතීරෙ නිසින්නො අපරම්පි නදීඋපමං යෙව ආහරන්තො "සෙය්‍යථාපී"ති ආදිමාහ.

"කාමගුණා"ති:[5] කාමයිතබ්බට්ඨෙන කාමා, බන්ධනට්ඨෙන ගුණා,[6] "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අහතානං වත්ථානං දිගුණං සංඝාටි"න්ති එත්ථ හි පටලට්ඨො ගුණට්ඨො "අච්චෙන්ති කාලා තරයන්ති රත්තියො වයොගුණා අනුපුබ්බං ජහන්තී"ති එත්ථ රාසට්ඨො ගුණට්ඨො; "සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකංඛිතබ්බා"ති එත්ථ ආනිසංසට්ඨො ගුණට්ඨො, "අන්තං අන්තගුණං, කයිරා මාලාගුණෙ බහූ"ති ච එත්ථ බන්ධනට්ඨො ගුණට්ඨො, ඉධාපි එසෙව අධිප්පෙතො; තෙන වුත්තං බන්ධනට්ඨෙන ගුණාති. **"චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා"**ති: චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පස්සිතබ්බා, එතෙනුපායෙන සොතවිඤ්ඤෙය්‍යාදීසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"ඉට්ඨා"**ති: පරියිට්ඨා[7] වා හොන්තු මා වා ඉට්ඨාරම්මණභූතාති අත්ථො. **"කන්තා"**ති: කමණීයා, **"මනාපා"**ති: මනවඩ්ඪනකා, **"පියරූපා"**ති: පියජාතිකා, **"කාමූපසංහිතා"**ති: ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජමානෙන කාමෙන උපසංහිතා, **"රජනීයා"**ති: රජනීයා, රාගුප්පත්තිකාරණභූතාති අත්ථො. **"ගධිතා"**ති: ගෙධෙන අභිභූතා හුත්වා, **"මුච්ඡිතා"**ති: මුච්ඡාකාරප්පත්තාය අධිමත්තතණ්හාය අභිභූතා. **"අජ්ඣොපන්නා"**ති: අධිඔපන්නා ඔගාළ්හා, ඉදං සාරන්ති පරිනිට්ඨානප්පත්තා හුත්වා, **"අනාදීනවදස්සාවිනො"**ති: ආදීනවං අපස්සන්තා. **"අනිස්සරණපඤ්ඤා"**ති: ඉදමෙත්ථ නිස්සරණන්ති එවං පරිජානනපඤ්ඤාවිරහිතා, පච්චවෙක්ඛණපරිභොගවිරහිතාති අත්ථො.

---

1. ම. කිං පන කිරාති
2. ම. නදීතීරෙ අතික්කමිත්වා
3. සී. II. පත්තු.
4. සී. II & III. දසසීල
5. සී. I. II & III. කාමගුණෙහි.
6. සී. I. II & III. ගුණෙ.
7. සී. I & III. පරිහිට්ඨා.

"**ආවරණා**"ති: ආදිසු ආවරන්තීති ආවරණා, නිවාරයන්තීති නීවරණා, ඔනන්ධන්තීති ඔනහා,[1] පරියොනන්ධන්තීති පරියොනහා,[1] කාමච්ඡන්දාදීනං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගතො ගහෙතබ්බා. "**ආවුතා නිවුතා ඔඵුටා පරියොනද්ධා**"ති: පදානි ආවරණාදීනං වසෙන වුත්තානි.

"**සපරිග්ගහො**"ති: ඉත්ථිපරිග්ගහෙන සපරිග්ගහො හොති පුච්ඡති. "**අපරිග්ගහො භො ගොතමො**"ති: ආදිසුපි කාමච්ඡන්දස්ස අභාවතො ඉත්ථිපරිග්ගහෙන අපරිග්ගහො, ව්‍යාපාදස්ස අභාවතො කෙනචි සද්ධිං වෙරචිත්තෙන අවෙරො, ථිනමිද්ධස්ස අභාවතො චිත්තගෙලඤ්ඤසඞ්ඛාතෙන ව්‍යාපජ්ජෙන අව්‍යාපජ්ජො, උද්ධච්චකුක්කුච්චාභාවතො උද්ධච්චකුක්කුච්චාදීහි සංකිලෙසෙහි අසංකිලිට්ඨචිත්තො සුපරිසුද්ධමානසො, විචිකිච්ඡාය අභාවතො චිත්තං වසෙ වත්තෙතීති, යථා ච බ්‍රාහ්මණා චිත්තගතිකා හොන්ති චිත්තස්ස වසෙ වත්තන්ති න තාදිසොති වසවත්ති.

"**ඉධ ඛො පන**"ති: ඉධ බ්‍රහ්මලොකමග්ගෙ, "**ආසීදිත්වා**"ති:[2] අමග්ගමෙව මග්ගොති උපගන්ත්වා "**සංසීදන්තී**"ති: සමතලන්ති සඤ්ඤාය පඞ්කං ඔතිණ්ණා විය අනුපවිසන්ති, "**සංසීදිත්වා විසාදං පාපුණන්තී**"ති: එවං පංකෙ විය නිසීදිත්වා විසාදං අඞ්ගමඞ්ගසම්භඤ්ජනං පාපුණන්ති, "**සුක්ඛතරං මඤ්ඤෙ පතරන්තී**"ති:[3] මරීචිකාය වඤ්චිතා[4] කාකපෙය්‍යානදීති සඤ්ඤාය තරිස්සාමාති හත්ථෙහි ච පාදෙහි ච වායමමානා සුක්ඛතරං මඤ්ඤෙ පතරන්ති,[3] තස්මා යථා තෙ හත්ථපාදාදිසම්භඤ්ජනං පරිභඤ්ජනං එවං අපායෙසු සම්භඤ්ජනපරිභඤ්ජනං පාපුණන්ති, ඉධෙව ච සුඛං වා සාතං වා න ලභන්ති. "**තස්මා ඉදං තෙවිජ්ජානං බ්‍රාහ්මණාන**"න්ති: තස්මා ඉදං බ්‍රහ්මසහව්‍යතාය මග්ගදීපකං තෙවිජ්ජකං පාවචනං තෙවිජ්ජානං බ්‍රාහ්මණානං, "**තෙවිජ්ජාඊරින**"න්ති: තෙවිජ්ජං අරඤ්ඤං, ඉරණන්ති[5] අගාමකං මහාරඤ්ඤං වුච්චති. "**තෙවිජ්ජාවිපින**"න්ති: පුප්ඵඵලෙහි අනුපභොග රුක්ඛෙහි සංඡන්නං[6] නිරුදකං අරඤ්ඤං, යත්ථ මග්ගතො උක්කමිත්වා පරිවත්තිතුම්පි න සක්කා හොති, තං සන්ධායාහ:-"තෙවිජ්ජාවිපිනන්තිපි වුච්චතී"ති. "**තෙවිජ්ජාව්‍යසන**"න්ති: තෙවිජ්ජානං පඤ්චවිධව්‍යසනසදිසමෙතං, යථාහි ඤාති රොග භොග දිට්ඨි සීලව්‍යසනප්පත්තස්ස සුඛං නාම නත්ථි, එවං තෙවිජ්ජානං තෙවිජ්ජකං පාවචනං[7] ආගම්ම සුඛං නාම නත්ථීති දස්සෙති.

"**ජාතවද්ධො**"ති: ජාතො ච වඩ්ඪිතො ච, යොහි කෙවලං තත්ථ ජාතොව හොති අඤ්ඤත්ථ වඩ්ඪිතො. තස්ස සමන්තා ගාමමග්ගා න

---

1. ම ඔනාහනා
2. ම. ආදිසිත්වා.
3. ම. සුක්ඛතරණං මඤ්ඤෙ තරන්තීති.
4. ම. වඤ්චෙත්වා.
5. ම. ඊරිනන්ති.
6. සී. III. සඡන්නං.
7. ම. තෙවිජ්ජානං එතං පාවචනං.

සබ්බසො පච්චක්ඛා හොන්ති, තස්මා ජාතවද්ධොති ආහ. ජාතවද්ධොපි යො චිරනික්ඛන්තො තස්ස න සබ්බසො පච්චක්ඛා හොන්ති,[1] තස්මා "තාවදෙව අවසටං"ති ආහ, තං ඛණමෙව නික්ඛන්තන්ති අත්ථො. **"දන්ධායිතත්ත"**න්ති අයං නු ඛො මග්ගො අයං න නු ඛොති කඞ්ඛාවසෙන චිරායිතත්තං. **"විත්ථායිතත්ත"**න්ති: යථා සුඛුමං අත්ථජාතං සහසා පුච්ඡිතස්ස කස්සචි සරීරං ථද්ධභාවං ගණ්හාති, එවං ථද්ධභාවග්ගහණං.

"න ත්වෙව"ති: ඉමිනා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස අප්පටිහතභාවං දස්සෙති. තස්ස හි පුරිසස්ස මාරාවට්ටනාදීනං වසෙන සියා ඤාණස්ස පටිඝාතො[2] තෙන සො දන්ධායෙය්‍ය වා විත්ථායෙය්‍ය වා, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පන අප්පටිහතං න සක්කා තස්ස කෙනචි අන්තරායො කාතුන්ති දීපෙති.

"උල්ලුම්පතු භවං ගොතමො"ති: උද්ධරතු භවං ගොතමො. **"බ්‍රාහ්මණිං පජ"**න්ති: බ්‍රාහ්මණදාරකං, භවං ගොතමො මං බ්‍රාහ්මණපුත්තං අපායමග්ගතො උද්ධරිත්වා බ්‍රහ්මලොකමග්ගෙ පතිට්ඨාපෙතූති අත්ථො.

අථස්ස භගවා බුද්ධුප්පාදං දස්සෙත්වා සද්ධිං පුබ්බභාගපටිපදාය මෙත්තාවිහාරාදිං බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගං දෙසෙතුකාමො "තෙන හි වාසෙට්ඨා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "ඉධ තථාගතො"ති ආදි සාමඤ්ඤඵලෙ විත්ථාරිතං, "මෙත්තාසහගතෙන"ති ආදිසු යං වත්තබ්බං තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ බ්‍රහ්මවිහාරකම්මට්ඨානකථායං වුත්තං.

"සෙය්‍යථාපි වාසෙට්ඨ බලවා සඞ්ඛධමො"ති ආදිපන ඉධ අපුබ්බං, තත්ථ **"බලවා"**ති: බලසම්පන්නො. **"සඞ්ඛධමො"**ති: සඞ්ඛධමකො. **"අප්පකසිරෙන"**ති: අකිච්ඡෙන අදුක්ඛෙන, දුබ්බලො හි සඞ්ඛධමො සඞ්ඛං ධමෙන්තොපි න සක්කොති චතස්සො දිසා සරෙන විඤ්ඤාපෙතුං නාස්ස සඞ්ඛසද්දො සබ්බතො ඵරති, බලවතො පන විප්ඵාරිකො[3] හොති. තස්මා බලවාති ආදිමාහ. **"මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා"**ති: එත්ථ මෙත්තාති වුත්තෙ උපචාරොපි අප්පනාපි වට්ටති, චෙතොවිමුත්තීති වුත්තෙ පන අප්පනාව වට්ටති. **"යං පමාණකතං කම්ම"**න්ති: පමාණකතං කම්මං නාම කාමාවචරං වුච්චති, අප්පමාණකතං කම්මං නාම රූපාරූපාවචරං, තං හි පමාණං අතික්කමිත්වා ඔදිස්සක අනොදිස්සක දිසාඵරණවසෙන වඩ්ඪෙත්වා කතත්තා අප්පමාණකතන්ති වුච්චති. **"න තං තත්‍රාවසිස්සති න තං තත්‍රාවතිට්ඨතී"**ති: තං කාමාවචරකම්මං තස්මිං රූපාවචරාරූපාවචරකම්මෙ න ඔහීයති න තිට්ඨති. කිං වුත්තං හොති? තං කාමාවචරකම්මං තස්ස රූපාරූපාවචරකම්මස්ස අන්තරා ලග්ගිතුං වා ඨාතුං වා රූපාරූපාවචර

1. සී. I. II & III. පච්චක්ඛා හොන්ති. 2. සී. I & II. පටිප්පාතො.
3. සී. I & II. විත්ථාරිකො.

කම්මං ඵරිත්වා පරියාදියිත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා පතිට්ඨාතුං න සක්කොති. අථ ඛො රූපාරූපාවචරකම්මමෙව කාමාවචරං මහොඝො විය පරිත්තං උදකං ඵරිත්වා පරියාදියිත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා තිට්ඨති තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා සයමෙව බ්‍රහ්මසහබ්‍යතං උපනෙති.

"එවං විහාරී"ති: එවං මෙත්තාදිවිහාරී **"එතෙ මයං භවන්තං ගොතමං සරණං"**න්ති: ඉදමෙතෙසං දුතියං සරණාගමනං,[1] පඨමමෙව හෙතෙ මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ වාසිට්ඨසුත්තං සුත්වා සරණං ගතා, ඉමං පන තෙවිජ්ජසුත්තං සුත්වා දුතියම්පි සරණං ගන්ත්වා කතිපාහස්ස අච්චයෙන පබ්බජිත්වා අග්ගඤ්ඤසුත්තෙන[2] උපසම්පදඤ්චෙව අරහත්තඤ්ච අලත්ථුං, සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
තෙවිජ්ජසුත්තවණ්ණනා
නි ට්ඨි තා.

ඉති නිට්ඨිතා ච
සීලක්ඛන්ධවග්ගවණ්ණනා.

---

1. ම. සරණගමණං. 2. මු. පො. අග්ගප්පසාදසුත්තෙන,

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා

දීඝනිකායට්ඨකථාය

මහාවග්ග වණ්ණනා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො
සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

මහාපදාන සුත්තවණ්ණනා-14.

"එවම්මෙසුතං—පෙ—කරෙරිකුටිකාය"න්ති: මහාපදානසුත්තං, තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා:-**"කරෙරිකුටිකාය"**න්ති: කරෙරීති වරුණරුක්ඛස්ස නාමං, කරෙරිමණ්ඩපො තස්සා කුටිකාය ද්වාරෙ ඨිතො. තස්මා කරෙරිකුටිකාති වුච්චති යථා කොසම්බරුක්ඛස්ස ද්වාරෙ ඨිතත්තා කොසම්බකුටිකාති. අන්තො ජෙතවනෙ කිර කරෙරිකුටි කොසම්බකුටි ගන්ධකුටි සලළඝරන්ති[1] චත්තාරි මහාගෙහානි, එකෙකං සතසහස්සපරිච්චාගෙන නිප්ඵන්නං, තෙසු සලළඝරං[1] රඤ්ඤා පසෙනදිනා කාරිතං, සෙසානි අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා, ඉති භගවා අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා ථම්භානං උපරිකාරිතාය දෙවවිමානකප්පාය කරෙරිකුටිකාය[2] විහරති.

"පච්ඡාභත්ත"න්ති: එකාසනික ඛලුපච්ඡාභත්තිකානං පාතො භුත්තානං අන්තො මජ්ඣන්හිකෙපි පච්ඡාභත්තමෙව, ඉධ පන පකතිභත්තස්ස පච්ඡතො පච්ඡාභත්තන්ති අධිප්පෙතං. **"පිණ්ඩපාතපටික්කන්තාන"**න්ති: පිණ්ඩපාතතො පටික්කන්තානං භත්තකිච්චං නිට්ඨපෙත්වා උට්ඨිතානන්ති අත්ථො. **"කරෙරිමණ්ඩලමාළෙ"**ති: තස්සෙව කරෙරිමණ්ඩපස්ස අවිදූරෙ කතාය නිසීදනසාලාය, සො කිර කරෙරිමණ්ඩපො ගන්ධකුටිකාය ච සාලාය ච අන්තරෙ හොති. තස්මා ගන්ධකුටීපි කරෙරිකුටිකාති සාලාපි කරෙරිමණ්ඩලමාළොති වුච්චති. **"පුබ්බෙනිවාසපටිසංයුත්තා"**ති: එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියොති එවං විභජන්තෙන පුබ්බෙනිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තානසඞ්ඛාතෙන පුබ්බෙනිවාසෙන සද්ධිං යොජෙත්වා පවත්තිතා, **"ධම්මී"**ති ධම්මසංයුත්තා, **"උදපාදී"**ති: අහො අච්ඡරියං දසබලස්ස පුබ්බෙනිවාසඤාණං, පුබ්බෙනිවාසං නාම කො අනුස්සරති කො නානුස්සරතීති, තිත්ථියා අනුස්ස

1. ම. සලළාගාරන්ති, 2. ම. කරෙරිකුටිකාය .

රන්ති, සාවකා ච පච්චෙකබුද්ධා ච බුද්ධා ච අනුස්සරන්ති, කතරතිත්ථියා අනුස්සරන්ති? යෙ අග්ගප්පත්තා කම්මවාදිනො තෙපි චත්තාළීසං යෙව කප්පෙ අනුස්සරන්ති, සාවකා කප්පසතසහස්සං අනුස්සරන්ති, ද්වෙ අග්ගසාවකා අසඞ්ඛෙය්‍යඤ්චෙව කප්පසතසහස්සඤ්ච, පච්චෙකබුද්ධා ද්වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච, බුද්ධානං පන එත්තකන්ති පරිච්ඡෙදො නත්ථි, යාවතකං ආකඞ්ඛන්ති තාවතකං අනුස්සරන්ති. යෙ අග්ගප්පත්තා කම්මවාදිනො තිත්ථියා තෙ ඛන්ධපටිපාටියා අනුස්සරන්ති, පටිපාටිං මුඤ්චිත්වා න සක්කොන්ති. පටිපාටියා අනුස්සරන්තා පි අසඤ්ඤභවං පත්වා ඛන්ධප්පවත්තිං න පස්සන්ති ජලෙ පතිතා විය සකුණා කුණ්ඨා විය පඞ්ගුලා විය[1] ච හොන්ති, තෙ තත්ථ ඨත්වා එත්තකමෙව ඉතො පරං නත්ථීති දිට්ඨිං ගණ්හන්ති, ඉති තිත්ථියානං පුබ්බෙනිවාසානුස්සරණං අන්ධානං යට්ඨිකොටිගමනං විය හොති. යථා හි අන්ධා යට්ඨිකොටිගාහකෙ සතියෙව ගච්ඡන්ති, අසති තත්ථෙව නිසීදන්ති, එවමෙවං තිත්ථියා ඛන්ධපටිපාටියාව අනුස්සරිතුං සක්කොන්ති, න පටිපාටිං විස්සජ්ජෙත්වා සක්කොන්ති. සාවකාපි ඛන්ධපටිපාටියාව අනුස්සරන්ති, අසඤ්ඤභවං පත්වා ඛන්ධප්පවත්තිං[2] න පස්සන්ති, එවං සන්තෙපි තෙ වට්ටෙ සංසරන්තසත්තානං ඛන්ධානං අභාවකාලො නාම නත්ථි, අසඤ්ඤභවෙ පන පඤ්ච කප්පසතානි පවත්තන්තීති තත්තකං කාලං අතික්කමිත්වා බුද්ධෙහි දින්නනයෙ ඨත්වා පරතො අනුස්සරන්ති, සෙය්‍යථාපි ආයස්මා සොභිතො. ද්වෙ අග්ගසාවකා පන පච්චෙකබුද්ධා ච චුතිපටිසන්ධිං ඔලොකෙත්වා ඔලොකෙත්වා අනුස්සරන්ති, බුද්ධානං චුතිපටිසන්ධිකිච්චං නත්ථි, යං යං ඨානං පස්සිතුකාමා හොන්ති තං තදෙව පස්සන්ති. තිත්ථියා ච පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරමානා අත්තනා දිට්ඨසුතකතමෙව අනුස්සරන්ති තථා සාවකා, පච්චෙකබුද්ධා ච. බුද්ධා පන අත්තනා වා පරෙහි වා දිට්ඨකතසුතං සබ්බමෙව අනුස්සරන්ති. තිත්ථියානං පුබ්බෙනිවාසඤාණං ඛජ්ජොපනකකිමිඔභාසසදිසං, සාවකානං පන පදීපොභාසසදිසං, අග්ගසාවකානං ඔසධීතාරකොභාසසදිසං, පච්චෙකබුද්ධානං චන්දොභාසසදිසං, බුද්ධානං සරදසූරියමණ්ඩලොභාස[3] සදිසං, තස්ස එත්තකානි ජාතිසතානි ජාතිසහස්සානි ජාතිසතසහස්සානීති වා එත්තකානි කප්පසතානි කප්පසහස්සානි කප්පසතසහස්සානීති වා නත්ථි යඞ්කිඤ්චි අනුස්සරන්තස්ස නෙව ඛලිතං න පටිඝාතො හොති. ආවජ්ජනපටිබද්ධමෙව ආකඞ්ඛන මනසිකාර චිත්තුප්පාද පටිබද්ධමෙව හොති, දුබ්බලපත්තපුටෙ වෙගක්ඛිත්තනාරාචො විය සිනෙරුකූටෙ විස්සට්ඨඉන්දවජිරං විය ච අසජ්ජමානමෙව ගච්ඡති, අහො මහන්තං භගවතො පුබ්බෙනිවාසඤාණන්ති එවං භගවන්තං යෙව ආරබ්භ උප්පන්නා ජාතා පවත්තිතාති අත්ථො. තං සබ්බම්පි සංඛෙපතො දස්සෙතුං "ඉතිපි පුබ්බෙනිවාසො ඉතිපි පුබ්බෙනිවාසො"ති එත්තකමෙව පාළියං වුත්තං, තත්ථ ඉතිපීති එවම්පි.

1. ම. ජලෙපතිතා කුණ්ඨා විය කූපෙ පතිතා පඞ්ගුලා විය.
2. සී. I. II & III. ඛන්ධපවත්තං.
3. ම. සහස්සසූරියමණ්ඩලොභාස.

අස්සොසි ඛො–පෙ–**අථ භගවා අනුප්පත්තොති** එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං වුත්තමෙව. අයමෙව හි විසෙසො:–තත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන අස්සොසි ඉධ දිබ්බසොතෙන තත්ථ ච වණ්ණාවණ්ණකථා විප්පකතා ඉධ පුබ්බෙනිවාසකථා තස්මා භගවා ඉමෙ භික්ඛූ මම පුබ්බෙනිවාසඤාණං ආරබ්භ ගුණං ථොමෙන්ති පුබ්බෙනිවාසඤාණස්ස පන මෙ නිප්ඵත්තිං න ජානන්ති හන්ද නෙසං තස්ස නිප්ඵත්තිං කථෙත්වා දස්සාමීති ආගන්ත්වා පකතියාපි බුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා ධම්මදෙසනත්ථමෙව ඨපිතෙ තං ඛණං යෙව භික්ඛූහි පප්ඵොටෙත්වා දින්නෙ වරබුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා "කාය නුත්ථ භික්ඛවෙ"ති පුච්ඡාය ච "ඉධ භන්තෙ"ති ආදිනා පටිවචනස්ස ච පරියොසානෙ තෙසං පුබ්බෙනිවාසපටිසංයුත්තං ධම්මකථං කථෙතුකාමො "ඉච්ඡෙය්‍යාථ නො"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"ඉච්ඡෙය්‍යාථ නො"**ති ඉච්ඡෙය්‍යාථ නු, අථ තං පහට්ඨමානසා භික්ඛූ යාචමානා "එතස්ස භගවා"ති ආදිමාහංසු. තත්ථ **එතස්සාති** එතස්ස ධම්මීකථාකාරණස්ස, අථ භගවා තෙසං යාචනං ගහෙත්වා කථෙතුකාමො "තෙන හි භික්ඛවෙ සුණාථා"ති තෙ සොතාවධානසාධුකමනසිකාරෙසු නියොජෙත්වා අඤ්ඤෙසං අසාධාරණං ජිනානවට්ටුමකානුස්සරණං[1] පකාසෙතුකාමො "ඉතො සො භික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"යං විපස්සී"**ති යස්මිං කප්පෙ විපස්සී, අයං හි "යං"ති සද්දො "යං මෙ භන්තෙ දෙවානං තාවතිංසානං සම්මුඛා සුතං සම්මුඛා පටිග්ගහිතං ආරොචෙමෙතං භන්තෙ භගවතොති"ති ආදීසු පච්චත්තවචනෙ දිස්සති, "යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො අඤ්ඤං යං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහී"ති ආදීසු උපයොගවචනෙ, "අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො යං එකිස්සා ලොකධාතුයා"ති ආදීසු කරණවචනෙ, ඉධ පන භුම්මෙති දට්ඨබ්බං. තෙන වුත්තං යස්මිං කප්පෙති. **"උදපාදී"**ති දසසහස්සිලොකධාතුං උන්නාදෙන්තො උප්පජ්ජි, **"භද්දකප්පෙ"**ති පඤ්චබුද්ධුප්පාදපටිමණ්ඩිතත්තා සුන්දරකප්පෙ සාරකප්පෙති, ඉති භගවා ඉධ කප්පං ථොමෙන්තො එවමාහ. යතො පට්ඨාය කිර අම්හාකං භගවතා අභිනීහාරො කතො තස්මිං අන්තරෙ එකකප්පෙපි පඤ්චබුද්ධා නිබ්බත්තා නාම නත්ථි, අම්හාකං භගවතො අභිනීහාරස්ස පුරතො පන තණ්හංකරො මෙධංකරො සරණංකරො දීපංකරොති චත්තාරො බුද්ධා එකස්මිං කප්පෙ නිබ්බත්තිංසු, තෙසං ඔරභාගෙ එකං අසංඛෙය්‍යං බුද්ධසුඤ්ඤමෙව ආසි. අසංඛෙය්‍ය කප්පපරියොසානෙ පන කොණ්ඩඤ්ඤො නාම බුද්ධො එකොව එකස්මිං කප්පෙ උප්පන්නො තතොපි අසංඛෙය්‍යං බුද්ධසුඤ්ඤමෙව අහොසි අසංඛෙය්‍යකප්පපරියොසානෙ මඞ්ගලො සුමනො රෙවතො සොභිතොති චත්තාරො බුද්ධා එකස්මිං කප්පෙ උප්පන්නා, තතොපි අසංඛෙය්‍යං බුද්ධසුඤ්ඤමෙව

1. සී. II. ජිනානවට්ටුමකාලානුස්සරණං.

අහොසි. අසංඛෙය්‍යපරියොසානෙ පන ඉතො කපපසතසහසසාධි කසස අසංඛෙය්‍යසස උපරි අනොමදසසී පදුමො නාරදොති තයො බුඩා එකසමිං කපෙප උපපනනා, තතොපි අසංඛෙය්‍යං බුඩසුඤඤමෙව අහොසි. අසංඛෙය්‍යකපපපරියොසානෙ පන ඉතො කපපසතසහසසානං උපරි පදුමුතතරො භගවා එකොව එකසමිං කපෙප උපපනෙනා, තසස ඔරතො ඉතො තිංසකපපසහසසානං උපරි සුමෙධො සුජාතොති ද්වෙ බුඩා එකසමිං කපෙප. උපපනනා තතො ඔරභාගෙ ඉතො අට්ඨාරසනනං කපපසහසසානං[1] උපරි අතථදසසී පියදසසී ධමමදසසීති තයො බුඩා එකසමිං කපෙප උපපනනා, අථ ඉතො චතුනවුතෙ කපෙප සිඩතෙථා නාම බුඩො එකොව එකසමිං කපෙප උපපනෙනා, ඉතො ද්වානවුතෙ කපෙප තිසෙසා ඵුසෙසාති ද්වෙ බුඩා එකසමිං කපෙප උපපනනා. ඉතො එකනවුතෙ කපෙප විපසසී නාම භගවා උපපනෙනා. ඉතො එකතිංසෙ කපෙප සිඛී වෙසසභූති ද්වෙ බුඩා උපපනනා, ඉමසමිං භද්‍රකපෙප කකුසනෙධා කොනාගමනො කසසපො ගොතමො අමහාකං සමමාසමබුඩොති චතතාරො බුඩා උපපනනා මෙතෙතයෙ‍යා උපපජජිසසති, එවමයං කපෙපා පඤචබුඩුපපාදපතිමණ්ඩිතතතා සුඤරකපෙපා සාරකපෙපාති භගවා ඉමං කපපං ථොමෙනෙතා එවමාහ.

කිං පනෙතං බුඩානං යෙව පාකටං හොති, ඉමසමිං කපෙප එතතකා බුඩා උපපනනා වා උපපජජිසසනති වාති, උදාහු අඤෙඤසමපි පාකටං හොතීති. අඤෙඤසමපි පාකටං හොති. කෙසං? සුඩාවාසබ්‍රහමානං, කපපසණ්ඨානකාලසමිං හි එකමසංඛෙය්‍යං එකඞගණං හුතවා ඨිතෙ ලොකසනනිවාසෙ ලොකසස සණ්ඨානතථාය දෙවො වසසිතුං ආරභති ආදිතොව අනතරට්ඨකො හිමපාතො විය හොති, තතො කණමතතා තණ්ඩුලමතතා මුගග මාස බදර ආමලක එළාලුක කුමභණ්ඩ අලාබුමතතා උදකධාරා හුතවා අනුකකමෙන උසභ ද්වෙ උසභ අඩ්ඪ ගාවුත අඩ්ඪයොජන යොජන ද්වියොජන-පෙ-යොජනසත යොජනසහසස මතතා හුතවා කොටිසතසහසසචකකවාළගබභනතරං යාව අකනිට්ඨක බ්‍රහමලොකා පූරෙතවා තිට්ඨති. අථ තං උදකං අනුපුබෙබන භසසති භසසනෙත උදකෙ පකතිදෙවලොකට්ඨානෙසු දෙවලොකා සණ්ඨහනති. තෙසං සණ්ඨහනවිධානං විසුඩිමගෙග පුබෙබනිවාසකථායං වුතතං, මනුසසලොකට්ඨානං පන පතෙත උදකෙ ධමමකරකසස මුඛෙ පිහිතෙ විය වාතවසෙන තං උදකං සනතිට්ඨති උදකපිට්ඨෙ උපපලිනීපතතං විය පථවි සණ්ඨාති. මහාබොධිපලලඞකො විනසසමානෙ ලොකෙ පචඡා විනසසති සණ්ඨහමානෙ පඨමං සණ්ඨහති තතථ පුබබනිමිතතං හුතවා එකො පදුමිනිගචඡො උපපජජති තසස සචෙ තසමිං කපෙප බුඩා නිබබතතනති පුපඵං උපපජජති නොචෙ උපපජජනති න උපපජජනති උපපජජමානා ච සචෙ එකො බුඩො නිබබතතිසසති එකං

1. සී. II. කපපසතසහසසානං.

උප්පජ්ජති සචෙ වෙ–තයො–චත්තාරො–පඤ්ච බුද්ධා නිබ්බත්තිස්සන්ති පඤ්ච උප්පජ්ජන්ති, තානි ච ඛො එකස්මිංයෙව නාලෙ කණ්ණිකාබද්ධානි හුත්වා සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානො ආයාම මාරිසා පුබ්බනිමිත්තං පස්සාමාති මහා බොධිපල්ලඞ්කට්ඨානං ආගච්ඡන්ති. බුද්ධානං අනිබ්බත්තනකප්පෙ පුප්ඵං න හොති, තෙ පන අපුප්ඵකං[1] ගච්ඡං දිස්වා අන්ධකාරො වත ලොකො භවිස්සති, මතමතා සත්තා අපායෙ පූරෙස්සන්ති ඡදෙවලොකා නව බ්‍රහ්මලොකා සුඤ්ඤා භවිස්සන්තීති අනත්තමනා හොන්ති. පුප්ඵිත කාලෙ පන පුප්ඵං දිස්වා සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තෙසු මාතුකුච්ඡිං ඔක්ක මන්තෙසු නික්ඛමන්තෙසු සම්බුජ්ඣන්තෙසු ධම්මචක්කං පවත්තෙන්තෙසු යමකපාටිහාරියං කරොන්තෙසු දෙවොරොහණං කරොන්තෙසු ආයු සඞ්ඛාරං විස්සජ්ජන්තෙසු පරිනිබ්බායන්තෙසු දසසහස්සචක්කවාළ කම්පනාදීනි පාටිහාරියානි දක්ඛිස්සාමාති, චත්තාරො අපායා පරිහා යිස්සන්ති ඡදෙවලොකා නවබ්‍රහ්මලොකා පරිපූරෙස්සන්තීති ච අත්ත මනා උදානං උදානෙන්තා අත්තනො අත්තනො බ්‍රහ්මලොකං ගච්ඡන්ති. ඉමස්මිං පන කප්පෙ පඤ්චපදුමානි උප්පජ්ජිංසු, තෙසං නිමිත්තානං ආනුභාවෙන චත්තාරො බුද්ධා උප්පන්නා පඤ්චමො උප්පජ්ජිස්සති, සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානොපි තානි පදුමානි දිස්වා ඉමමත්ථං ජානිංසු. තෙන වුත්තං:–“අඤ්ඤෙසම්පි පාකටං හොතී”ති. ඉති භගවා “ඉතො සො භික්ඛවෙ”ති ආදිනා නයෙන කප්පපරිච්ඡෙදවසෙන පුබ්බෙනිවාසං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙසං බුද්ධානං ජාතිපරිච්ඡෙදාදිං දස්සෙතුං “විපස්සී භික්ඛවෙ”ති ආදිමාහ.

තත්‍ථ ආයුපරිච්ඡෙදෙ **“පරිත්තං ලහුක”**න්ති:[2] උභයමෙතං අප්ප කස්සෙව වෙවචනං, යං හි අප්පකං තං පරිත්තමෙව ලහුව හොති. **“අප්පං වා භිය්‍යො”**ති වස්සසතතො උපරි අප්පං අඤ්ඤං වස්සසතං අප්පත්වා වීසති වා තිංසං වා චත්තාලීසං වා පණ්ණාසං වා සට්ඨිං වා වස්සානි ජීවති. එවං දීඝායුකො පන අතිදුල්ලභො, අසුකො කිර එවං චිරං ජීවතීති තත්‍ථ තත්‍ථ ගන්ත්වා දට්ඨබ්බො හොති. තත්‍ථ විසාඛා උපාසිකා වීසං වස්සසතං ජීවි, තථා පොක්ඛරසාදි බ්‍රාහ්මණො, බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො, සෙලො බ්‍රාහ්මණො, පාවාරිය[3] බ්‍රාහ්මණො, ආනන්දත්ථෙරො, මහා කස්සපත්ථෙරොති. අනුරුද්ධත්ථෙරො පන වස්සසතමෙව පණ්ණාසඤ්ච වස්සානි, බකුලත්ථෙරො වස්ස සතමෙව සට්ඨිඤ්ච වස්සානි, අයං සබ්බ දීඝායුකො, සොපි ද්වෙවස්සසතානි න ජීවි, විපස්සීආදයො පන සබ්බෙපි බොධිසත්තා මෙත්තාපුබ්බභාගෙන සොමනස්ස සහ ගත ඤාණසම්පයුත්තඅසඞ්ඛාරිකචිත්තෙන මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හිංසු, තෙන චිත්තෙන ගහිතාය පටිසන්ධියා අසඞ්ඛෙය්‍යං ආයු. ඉති සබ්බබුද්ධා අසඞ්ඛෙය්‍යායුකා තෙ කස්මා අසඞ්ඛෙය්‍යං න අට්ඨංසු? උතුභොජනවසෙනහි[4] ආයු[5]හායතිපි වඩ්ඪතිපි.

1. ම. අපුප්ඵිතං 2. සී. I II & III. පරිත්තං ලහුකන්ති. 3. ම. බාවාරිය.
4. සී. II & III. උතුභොජනවිපත්තියා 5. සී. II. ආයුං.

තත්‍ථ යදා රාජානො අධම්මිකා හොන්ති, තදා උපරාජ සෙනාපති සෙට්ඨි සකලනගරං සකලරට්ඨං අධම්මිකමෙව හොති. අථ තෙසං ආරක්ඛකා දෙවතා තාසං දෙවතානං මිත්තා භුම්මදෙවතා භුම්මානං දෙවතානං මිත්තා ආකාසට්ඨදෙවතා ආකාසට්ඨදෙවතානං මිත්තා උණ්හවලාහකා උණ්හවලාහකානං දෙවතානං මිත්තා අබ්භවලාහකා දෙවතා තාසං සීතවලාහකා දෙවතා තාසං වස්සවලාහකා දෙවතා තාසං චාතුම්මහාරාජිකා තාසං තාවතිංසා තාසං යාමාති එවං යාව භවග්ගා ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ සබ්බා දෙවබ්‍රහ්මපරිසාපි අධම්මිකා හොන්ති. තාසං අධම්මිකතාය විසමං චන්දිමසූරියා පරිහරන්ති, වාතො යථා මග්ගෙන න වායති, අයථා මග්ගෙන වායන්තො ආකාසට්ඨකවිමානානි ඛොභෙති, විමානෙසු ඛුභිතෙසු දෙවතානං කීළනත්ථාය චිත්තානි න නමන්ති, දෙවතානං කීළනත්ථාය චිත්තෙසු න නමන්තෙසු සීතුණ්හභෙදො උතුයථාකාලෙන න සම්පජ්ජති. තස්මිං අසම්පජ්ජන්තෙ න සම්මා දෙවො වස්සති, කදාචි වස්සති කදාචි න වස්සති, කත්ථචි වස්සති කත්ථචි න වස්සති. වස්සන්තොපි වප්පකාලෙ අංකුරකාලෙ නාළකාලෙ පුප්ඵකාලෙ ඛීරගහණාදිකාලෙසු යථා යථා සස්සානං උපකාරො න හොති, තථා තථා වස්සති ච විගච්ඡති ච. තෙන සස්සානි විසමපාකානි හොන්ති විගතගන්ධවණ්ණරසාදිසම්පන්නානි, එකභාජනෙ පක්ඛිත්තතණ්ඩුලෙසුපි එකස්මිං පදෙසෙ භත්තං උත්තණ්ඩුලං හොති, එකස්මිං අතිකිලින්නං හොති, එකස්මිං සමපාකං, තං පරිභුත්තං කුච්ඡියම්පි තීහෙව ආකාරෙහි පච්චති. තෙන සත්තා බව්හාබාධාචෙව හොන්ති අප්පායුකා ච, එවං තාව උතුභොජනවසෙන ආයු හායති.[1]

යදා පන රාජානො ධම්මිකා හොන්ති, තදා උපරාජානොපි ධම්මිකා හොන්තීති පුරිමනයෙනෙව යාවබ්‍රහ්මලොකා සබ්බෙපි ධම්මිකා හොන්ති. තෙසං ධම්මිකත්තා සමං චන්දිමසූරියා පරිහරන්ති යථා මග්ගෙන වාතො වායති. යථා මග්ගෙන වායන්තො ආකාසට්ඨකවිමානානි න ඛොභෙති, එතෙසං අසඞ්ඛොභෙ දෙවතානං කීළනත්ථාය චිත්තානි නමන්ති, එවං කාලෙන උතු සම්පජ්ජති, දෙවො සම්මා වස්සති, වප්පකාලතො පට්ඨාය සස්සානං උපකාරං කරොන්තො කාලෙ වස්සති කාලෙ විගච්ඡති, තෙන සස්සානි සමපාකානි සුගන්ධානි සුවණ්ණානි සුරසානි ඔජවන්තානි හොන්ති. තෙහි සම්පාදිතභොජනං පරිභුත්තම්පි සම්මා පරිපාකං ගච්ඡති, තෙන සත්තා අරොගා දීඝායුකා හොන්ති, එවං උතුභොජනවසෙන ආයු වඩ්ඪති.

තත්‍ථ විපස්සී භගවා අසීතිවස්සසහස්සායුකකාලෙ නිබ්බත්තො, සිඛී[2] භගවා සත්තතිවස්සසහස්සායුකකාලෙති. ඉදං අනුපුබ්බෙන පරිහීනසදිසං කතං, න පන එවං පරිහීනං, වඩ්ඪිත්වා වඩ්ඪිත්වා පරිහීනන්ති

1 සී. III. ආයුහානි. 2. සී. I & II. සිඛීසත්තති.

වෙදිතබ්බං. කථං ඉමස්මිං තාව කප්පෙ කකුසන්ධො භගවා චත්තාලීසවස්සසහස්සායුකකාලෙ නිබ්බත්තො, ආයුප්පමාණං පඤ්චකොට්ඨාසෙ කත්වා චත්තාරි ඨත්වා පඤ්චමෙ විජ්ජමානෙයෙව පරිනිබ්බුතො, තං ආයු පරිහායමානං දසවස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසංඛෙය්‍යං හුත්වා තතො පරිහායමානං තිංසවස්සසහස්සකාලෙ ඨිතං, තදා කොණාගමනො භගවා නිබ්බත්තො. තස්මිම්පි තථෙව පරිනිබ්බුතෙ තං ආයු දසවස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසඞ්ඛෙය්‍යං හුත්වා පරිහායිත්වා වීසතිවස්සසහස්සකාලෙ ඨිතං, තදා කස්සපො භගවා නිබ්බත්තො. තස්මිම්පි තථෙව පරිනිබ්බුතෙ තං ආයුදසවස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසඞ්ඛෙය්‍යං හුත්වා පරිහායිත්වා වස්සසතකාලං පත්තං, අථ අම්හාකං සම්මාසම්බුද්ධො නිබ්බත්තො. එවං අනුපුබ්බෙන අපරිහායිත්වා පරිහායිත්වා වඩ්ඪිත්වා වඩ්ඪිත්වා පරිහීනනන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ යං යං ආයුපරිමාණෙසු මනුස්සෙසු බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති, තෙසම්පි තදෙව[1] ආයුපරිමාණං හොතීති.

ආයුපරිච්ඡෙදො නිට්ඨිතො.

බොධිපරිච්ඡෙදෙ පන **"පාටලියා මූලෙ"**ති: පාටලිරුක්ඛස්ස හෙට්ඨා, තස්සා පන පාටලියා ඛන්ධො තං දිවසං පණ්ණාසරතනො හුත්වා අබ්භුග්ගතො සාඛා පණ්ණාසරතනානි, උබ්බෙධෙන රතනසතං අහොසි. තං දිවසඤ්ච සා පාටලි කණ්ණිකාබද්ධෙහි විය පුප්ඵෙහි මූලතො පට්ඨාය එකසඤ්ඡන්නා අහොසි, දිබ්බං ගන්ධං වායති. න කෙවලඤ්ච තදා අයමෙව පුප්ඵිතා, දසසහස්සචක්කවාළෙ සබ්බෙ පාටලියො පුප්ඵිතා, න කෙවලඤ්ච පාටලියො, දසසහස්සචක්කවාළෙ සබ්බරුක්ඛානං ඛන්ධෙසු ඛන්ධපදුමානි සාඛාසු සාඛාපදුමානි ලතාසු ලතාපදුමානි ආකාසෙ[2] ආකාසපදුමානි පුප්ඵිතානි, පඨවිතලං භින්දිත්වාපි මහාපදුමානි උට්ඨිතානි මහාසමුද්දෙපි පඤ්චවණ්ණපදුමෙහි නීලුප්පලරත්තුප්පලෙහි ච සඤ්ඡන්නො අහොසි. සකලදසසහස්සචක්කවාළං ධජමාලාකුලං, තත්ථ තත්ථ නිබද්ධ[3] පුප්ඵදාමවිස්සට්ඨමාලාගුණවිප්පකිණ්ණං නානාවණ්ණකුසුමසමුජ්ජලං නන්දනවනචිත්තලතාවනමිස්සකවනඵාරුසකවනසදිසං අහොසි. පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං උස්සිතධජා පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටිං අභිහනන්ති, පච්ඡිමදක්ඛිණුත්තරචක්කවාළමුඛවට්ටියං උස්සිතධජා දක්ඛිණචක්කවාළමුඛවට්ටිං අභිහනන්ති. එවං අඤ්ඤමඤ්ඤසිරිසම්පත්තානි චක්කවාළානි අහෙසුං.

"අභිසම්බුද්ධො"ති: සකලං බුද්ධගුණවිභවසිරිං පටිවිජ්ඣමානො චත්තාරි සච්චානි අභිසම්බුද්ධො, "සිඛී භික්ඛවෙ භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො පුණ්ඩරීකස්ස මූලෙ අභිසම්බුද්ධො"ති ආදිසුපි ඉමිනාව නයෙන වණ්ණනා වෙදිතබ්බා.

---

1. ම. තං තදෙව 2. සී. I & III ආකාසෙසු. 3. සී. I & II. නිබද්ධ.

එත්ථ පන "**පුණ්ඩරීකො**"ති: සෙතම්බරුක්ඛො, තස්සාපි තදෙව පරිමාණං, තං දිවසඤ්ච සොපි දිබ්බගන්ධෙහි පුප්ඵෙහි සුසජ්ජිතො අහොසි. න කෙවලඤ්ච පුප්ඵෙහෙව, ඵලෙහිපි සජ්ජිතො අහොසි. තස්ස එකතො තරුණානි ඵලානි එකතො මජ්ඣිමානි එකතො නාතිපක්කානි එකතො සුපක්කානි පක්ඛිත්තදිබ්බොජානි විය සුරසානි ඔලම්බන්ති. යථා සො, එවං සකලදසසහස්සචක්කවාළෙ පුප්ඵූපගරුක්ඛා පුප්ඵෙහි ඵලූපගරුක්ඛා ඵලෙහි පටිමණ්ඩිතා අහෙසුං.

"**සාලො**"ති: සාලරුක්ඛො, තස්සාපි තදෙවපරිමාණං, තථෙව පුප්ඵසිරි විභවො වෙදිතබ්බො. සිරීසරුක්ඛෙපි[1] එසෙව නයො, උදුම්බරෙ පුප්ඵානි නාහෙසුං, ඵලවිභූති පනෙත්ථ අබ්භුතතායෙව. තථා නිග්‍රොධෙ, තථා අස්සත්ථෙති. ඉති සබ්බබුද්ධානං එකොව පල්ලඞ්කො, රුක්ඛා පන අඤ්ඤෙපි හොන්ති. තෙසු යස්ස යස්ස රුක්ඛස්ස මූලෙ චතුමග්ගඤාණසඞ්ඛාතං බොධිං බුද්ධා පටිවිජ්ඣන්ති, සො සො බොධීති වුච්චතීති.

අයං බොධිපරිච්ඡෙදො නාම.

සාවකයුගපරිච්ඡෙදෙ පන "**ඛණ්ඩතිස්ස**"න්ති: ඛණ්ඩො ච තිස්සො ච, තෙසු ඛණ්ඩො එකපිතිකො කනිට්ඨභාතා, තිස්සො පුරොහිතපුත්තො, ඛණ්ඩො පඤ්ඤාපාරමියා මත්ථකං පත්තො, තිස්සො සමාධිපාරමියා, "**අග්ග**"න්ති: ඨපෙත්වා විපස්සිං භගවන්තං අවසෙසෙහි සද්ධිං අසදිස ගුණතාය උත්තමං, "**භද්දයුග**"න්ති: අග්ගපත්තත්තා යෙව භද්දයුගං.

"**අභිභූසම්භව**"න්ති: අභිභූ ච සම්භවො ච, තෙසු අභිභූ පඤ්ඤාපාරමියා මත්ථකං පත්තො සිඛිනා භගවතා සද්ධිං අරුණවතිතො බ්‍රහ්මලොකං ගන්ත්වා බ්‍රහ්මපරිසාය විවිධානි පාටිහාරියානි දස්සෙන්තො ධම්මං දෙසෙත්වා සහස්සිලොකධාතුං අන්ධකාරෙන ඵරිත්වා කිං ඉදන්ති සංජාතසංවෙගානං ඔභාසං ඵරිත්වා[2] සබ්බෙ මෙ රූපඤ්ච පස්සන්තු සද්දඤ්ච සුණන්තූති අධිට්ඨහිත්වා ආරභථාති ගාථාද්වයං භණන්තො සද්දං සාවෙසි. සම්භවො සමාධිපාරමියා මත්ථකං පත්තො අහොසි.

"**සොණුත්තර**"න්ති: සොණො ච උත්තරො ච, තෙසුපි සොණො පඤ්ඤාපාරමිං පත්තො, උත්තරො සමාධිපාරමිං පත්තො අහොසි.

"**විධුරසඤ්ජීව**"න්ති: විධුරො ච සඤ්ජීවො ච, තෙසු විධුරො පඤ්ඤාපාරමිං පත්තො අහොසි. සඤ්ජීවො සමාධිපාරමිං පත්තො සමාපජ්ජනබහුලො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨාන කුටි ලෙන මණ්ඩපාදීසු සමාපත්තිබලෙනෙව යාපෙන්තො[3] එකදිවසං අරඤ්ඤෙ නිරොධං සමාපජ්ජි අථ නං

1. සී. I&II. සිරීසරුක්ඛාපි. 2. සී. II. පත්ථරිත්වා. 3. ම. ඣායන්තො.

වනකම්මිකාදයො මතොති සල්ලක්ඛෙත්වා ඣාපෙසුං; සො යථාපරිච්ඡෙදෙන සමාපත්තිතො වුට්ඨාය චීවරානි පප්ඵොටෙත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි, තදුපාදායෙව ච නං සඤ්ජීවොති සඤ්ජානිංසු.

‘‘සොණුත්තර’’න්ති: සොණො ච උත්තරො ච, තෙසු සොණො පඤ්ඤාය උත්තරො, උත්තරො සමාධිනා උත්තරො අහොසි.

‘‘තිස්සභාරද්වාජ’’න්ති: තිස්සො ච භාරද්වාජො ච, තෙසු තිස්සො පඤ්ඤාපාරමිංපත්තො, භාරද්වාජො සමාධිපාරමිංපත්තො අහොසි.

‘‘සාරිපුත්තමොග්ගල්ලාන’’න්ති: සාරිපුත්තො ච මොග්ගල්ලානො ච, තෙසු සාරිපුත්තො පඤ්ඤාවිසයෙ, මොග්ගල්ලානො සමාධිවිසයෙ අග්ගොති.

අයං සාවකයුගපරිච්ඡෙදො නාම.

සාවකසන්නිපාතපරිච්ඡෙදෙ විපස්සිස්ස භගවතො පඨමසන්නිපාතො චතුරඞ්ගිකො අහොසි. සබ්බෙ එහි භික්ඛූ සබ්බෙ ඉද්ධියා නිබ්බත්තපත්තචීවරා සබ්බෙ අනාමන්තිතාව ආගතා. තෙ ච ඛො පණ්ණරස උපොසථදිවසෙ. අථ සත්ථා වීජනිං ගහෙත්වා නිසින්නො උපොසථං ඔසාරෙසි, දුතියතතියෙසුපි එසෙව නයො, තථා සෙසබුද්ධානං සබ්බසන්නිපාතෙසු.

යස්මා පන අම්හාකං භගවතො පඨමබොධියංව එකො සන්නිපාතො අහොසි, ඉදඤ්ච සුත්තං අපරභාගෙ වුත්තං; තස්මා ‘‘මය්හං භික්ඛවෙ එතරහි එකො සාවකානං සන්නිපාතො’’ති[1] අනිඨපෙත්වා අහොසීති වුත්තං. තත්ථ **‘‘අඩ්ඪතෙළසානි භික්ඛුසතානී’’**ති: පුරාණජටිලානං සහස්සං ද්වින්නං අග්ගසාවකානං පරිවාරානි අඩ්ඪතෙය්‍යසතානීති අඩ්ඪතෙළසානි භික්ඛුසතානි, තත්ථ ද්වින්නං අග්ගසාවකානං අභිනීහාරතො පට්ඨාය වත්ථුං කථෙත්වා පබ්බජ්ජා දීපෙතබ්බා. පබ්බජිතානං පන තෙසං මහාමොග්ගල්ලානො සත්තමෙ දිවසෙ අරහත්තං පත්තො, ධම්මසෙනාපති පණ්ණරස දිවසෙ ගිජ්ඣකූටපබ්බතමජ්ඣෙ සූකරඛතලෙනද්වාරෙ භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනඛස්ස පරිබ්බාජකස්ස සජ්ජිතෙ ධම්මයාගෙ වෙදනාපරිග්ගහසුත්තන්තෙ දෙසියමානෙ දෙසනං අනුබන්ධමානං[2] ඤාණං පෙසෙත්වා සාවකපාරමීඤාණං පත්තො, භගවා ථෙරස්ස අරහත්තප්පත්තිං ඤත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා වෙළුවනෙ පතිට්ඨාසි. ථෙරො කහං නු ඛො භගවා ගතොති ආවජ්ජෙන්තො වෙළුවනෙ පතිට්ඨිතභාවං ඤත්වා සයම්පි වෙහාසං

1. සී. I. II & III. එකොසන්නිපාතොති.
2. සී. I. II & III. අනුබන්ධමානං. ම අනුබුජ්ඣමානං.

අබ්භුග්ගන්ත්වා වෙළුවනෙයෙව පතිට්ඨාසි, අථ භගවා පාතිමොක්ඛං ඔසාරෙසි. තං සන්නිපාතං සන්ධාය භගවා "අඩ්ඪතෙළසානි භික්ඛුසතානීති ආහ.

අයං සාවකසන්නිපාතපරිච්ඡෙදෙ නයො.

උපට්ඨාකපරිච්ඡෙදෙ පන "**ආනන්දො,**"ති: නිබද්ධුපට්ඨාකභාවං සන්ධාය වුත්තං, භගවතො හි පඨමබොධියං නිබද්ධා උපට්ඨාකා නාහෙසුං. එකදා නාගසමාලො පත්තචීවරං ගහෙත්වා විචරි, එකදා නාගිතො, එකදා උපවාණො, එකදා සුනක්ඛත්තො, එකදා චුන්දො සමණුද්දෙසො, එකදා සාගතො, එකදා මෙඝියො, තත්ථ එකදා භගවා නාගසමාලත්ථෙරෙන සද්ධිං අද්ධානමග්ගපටිපන්නො ද්වෙධාපථං පත්තො. ථෙරො මග්ගා ඔක්කම්ම භගවා අහං ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමීති ආහ, අථ නං භගවා එහි භික්ඛු ඉමිනා ගච්ඡාමාති ආහ. සො හන්ද භගවා තුම්හාකං පත්තචීවරං ගණ්හථ, අහං ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමීති වත්වා පත්තචීවරං ඡමායං ඨපෙතුං ආරද්ධො, අථ නං භගවා ආහර භික්ඛූති වත්වා පත්තචීවරං ගහෙත්වා ගතො. තස්සපි භික්ඛුනො ඉතරෙන මග්ගෙන ගච්ඡතො චොරා පත්තචීවරං චෙව හරිංසු, සීසඤ්ච භින්දිංසු, සො භගවාව දානි මෙ පටිසරණං න අඤ්ඤොති චින්තෙත්වා ලොහිතෙන ගලන්තෙන භගවතො සන්තිකං ආගමි, කිමිදං භික්ඛූති ච වුත්තෙන තං පවත්තිං ආරොචෙසි. අථ නං භගවා මා චින්තයි භික්ඛු එතං කාරණංයෙව තෙ නිවාරයිම්හාති වත්වා සමස්සාසෙසි, එකදා පන භගවා මෙඝියත්ථෙරෙන සද්ධිං පාචීනවංසමිගදායෙ ජන්තුගාමං අගමාසි, තත්‍රාපි මෙඝියො ජන්තුගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා නදීතීරෙ පාසාදිකං අම්බවනං දිස්වා භගවා තුම්හාකං පත්තචීවරං ගණ්හථ අහං එතස්මිං අම්බවනෙ සමණධම්මං කරොමීති[1] වත්වා භගවතා තික්ඛත්තුං නිවාරියමානොපි ගන්ත්වා අකුසලවිතක්කෙහි අන්වාසත්තො[2] පච්චාගන්ත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසි, තම්පි භගවා ඉදමෙව තෙ කාරණං සල්ලක්ඛෙත්වා නිවාරයිම්හාති වත්වා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං අගමාසි, තත්ථ ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො භික්ඛූ ආමන්තෙසි:–භික්ඛවෙ ඉදානිම්හි මහල්ලකො, එකච්චෙ භික්ඛූ ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමාති වුත්තෙ අඤ්ඤෙන ගච්ඡන්ති, එකච්චෙ මය්හං පත්තචීවරං භූමියං නික්ඛිපන්ති, මය්හං නිබද්ධුපට්ඨාකං භික්ඛුං ජානාථාති. භික්ඛූනං ධම්මසංවෙගො උදපාදි, අථායස්මා සාරිපුත්තො උට්ඨාය භගවන්තං වන්දිත්වා අහං භන්තෙ තුම්හෙයෙව පත්ථයමානො සතසහස්සකප්පාධිකං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං පාරමියො පූරෙසිං, නනු මාදිසො මහාපඤ්ඤො උපට්ඨාකො නාම වට්ටති, අහං උපට්ඨහිස්සාමීති ආහ. තං භගවා අලං සාරිපුත්ත, යස්සං දිසායං ත්වං විහරසි, අසුඤ්ඤායෙව සා දිසා, තව ඔවාදො බුද්ධානං ඔවාදසදිසො, න මෙ තයා උපට්ඨාක

1. සී. II. කරිස්සාමීති. 2. සී. II. ආසත්තො.

කිච්චං අත්ථීති පටික්ඛිපි. එතෙනෙව උපායෙන මහාමොග්ගල්ලානං ආදිං[1] කත්වා අසීති මහාසාවකා උට්ඨහිංසු, සබ්බෙපි භගවා පටික්ඛිපි. ආනන්දත්ථෙරො පන තුණ්හීයෙව නිසීදි. අථ නං භික්ඛූ එවමාහංසු:- ආවුසො භික්ඛුසඞ්ඝො පන උපට්ඨාකට්ඨානං යාචති, ත්වම්පි යාචාහීති සො ආහ. යාචිත්වා ලද්ධට්ඨානං නාම ආවුසො කීදිසං හොති, කිං මං සත්ථා න පස්සති, සචෙ රොචෙස්සති[2] ආනන්දො මං උපට්ඨාතූති වක්ඛතීති, අථ භගවා න භික්ඛවෙ ආනන්දො අඤ්ඤෙන උස්සාහෙතබ්බො සයමෙව ජානිත්වා මං උපට්ඨහිස්සතීති ආහ. තතො භික්ඛූ උට්ඨෙහි ආවුසො ආනන්ද උට්ඨෙහි ආවුසො ආනන්ද දසබලං උපට්ඨාකට්ඨානං යාචාහීති ආහංසු. ථෙරො උට්ඨහිත්වා චත්තාරො පටික්ඛෙපෙ චතස්සො ච ආයාචනාති අට්ඨවරෙ යාචි.

චත්තාරො පටික්ඛෙපා නාම සචෙ මෙ භන්තෙ භගවා අත්තනා ලද්ධං පණීතං චීවරං න දස්සති පිණ්ඩපාතං න දස්සති එකගන්ධකුටියං[3] වසිතුං න දස්සති නිමන්තනං ගහෙත්වා න ගමිස්සති එවාහං භගවන්තං උපට්ඨහිස්සාමීති වත්වා කිං පනෙත්ථ ආනන්ද ආදීනවං අද්දසාති වුත්තෙ සචාහං භන්තෙ ඉමානි වත්ථූනි ලභිස්සාමි භවිස්සන්ති ච වත්තාරො ආනන්දො දසබලෙන ලද්ධං පණීතං චීවරං පරිභුඤ්ජති පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජති එකගන්ධකුටියං වසති එකනිමන්තනං ගච්ඡති එතං ලාභං ලභන්තො තථාගතං උපට්ඨාති, කො එවං උපට්ඨහතො භාරොති ඉමෙ චත්තාරො පටික්ඛෙපෙ යාචි.

චතස්සො ආයාචනා නාම සචෙ භන්තෙ භගවා මයා ගහිත නිමන්තනං ගමිස්සති, සචාහං තිරොරට්ඨා තිරොජනපදා භගවන්තං දට්ඨුං ආගතං පරිසං ආගතක්ඛණෙ යෙව භගවන්තං දස්සෙතුං ලච්ඡාමි, යදා මෙ කඞ්ඛා උප්පජ්ජති තස්මිං යෙව ඛණෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිතුං ලච්ඡාමි, තථා යං භගවා මය්හං පරම්මුඛා ධම්මං දෙසෙසි තං ආගන්ත්වා මය්හං කථෙස්සති, එවාහං භගවන්තං උපට්ඨහිස්සාමීති, වත්වා කිං පනෙත්ථ ආනන්ද ආනිසංසං පස්සසීති වුත්තෙ ආහ. ඉධ භන්තෙ සද්ධා කුලපුත්තා භගවතො ඔකාසං අලභන්තා මං එවං වදන්ති, සෙව භන්තෙ ආනන්ද භගවතා සද්ධිං අභිහාකං ඝරෙ. භික්ඛං ගණ්හථාති, සචෙ භගවා තත්ථ න ගමිස්සති ඉච්ඡිතක්ඛණෙ යෙව පරිසං දස්සෙතුං කංඛං විනොදෙතුං ඔකාසං..වා න ලච්ඡාමි, භවිස්සන්ති ච වත්තාරො කිං ආනන්දො දසබලං උපට්ඨාති එත්තකම්පිස්ස අනුග්ගහං භගවා න කරොතීති. භගවතො ච පරම්මුඛා මං පුච්ඡිස්සන්ති, අයං ආවුසො ආනන්ද ගාථා ඉදං සුත්තං ඉදං ජාතකං කත්ථ දෙසිතන්ති, සචාහං තං න සම්පාදයිස්සාමි, භවිස්සන්ති වත්තාරො එත්තකම්පි ආවුසො න ජානාසි කස්මා ත්වං ඡායාවිය භගවන්තං න විජහන්තො දීඝරත්තං විචරීති.[4] තෙනාහං පරම්මුඛා දෙසි

1. සී. III. ආදිකං.
2. මු. පො. පස්සති.
3. සී. II. එකගන්ධකුටිකායං.
4. ම. විචරසීති.

තස්සාපි ධම්මස්ස පුන කථනං ඉච්ඡාමීති. ඉමා චතස්සො ආයාචනා යාචි. භගවාපිස්ස අදාසි. එවං ඉමෙ අට්ඨවරෙ ගහෙත්වා නිබද්ධුපට්ඨාකො අහොසි, තස්සෙව ඨානන්තරස්ස අත්ථාය කප්පසතසහස්සං පූරිතානං පාරමීනං ඵලං පාපුණීති ඉමමස්ස නිබද්ධුපට්ඨාකභාවං සන්ධාය "මය්හං[1] භික්ඛවෙ එතරහි ආනන්දො භික්ඛු උපට්ඨාකො අග්ගුපට්ඨාකො"ති ආහ.

අයං උපට්ඨාකපරිච්ඡෙදො නාම.

පිති[2]පරිච්ඡෙදො උත්තානත්ථො යෙව.

"විහාරං පාවිසී"ති: කස්මා පාවිසි? භගවා කිර එත්තකං කථෙත්වා චින්තෙසි:–න තාව මයා සත්තන්නං බුද්ධානං වංසො නිරන්තරං මත්ථකං පාපෙත්වා කථිතො, අජ්ජ මයි පන විහාරං පවිට්ඨෙ ඉමෙ භික්ඛූ භීයොසොමත්තාය පුබ්බෙ නිවාසඤාණං ආරබ්භ වණ්ණං කථසිස්සන්ති, අථාහං ආගන්ත්වා නිරන්තරං බුද්ධවංසං කථෙත්වා මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සාමීති භික්ඛූනං කථාවාරස්ස ඔකාසං දත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං පාවිසි.

යං චෙතං භගවා තන්තිං කථෙසි, තත්ථ කප්පපරිච්ඡෙදො ජාතිපරිච්ඡෙදො ගොත්තපරිච්ඡෙදො ආයුපරිච්ඡෙදො බොධිපරිච්ඡෙදො සාවකයුගපරිච්ඡෙදො සාවකසන්නිපාතපරිච්ඡෙදො උපට්ඨාකභික්ඛුපරිච්ඡෙදො පිතිපරිච්ඡෙදොති[3] නවෙවවාරා ආගතා, සම්බහුලවාරො න ආගතො, ආනෙත්වා පන දීපෙතබ්බො. සබ්බබොධිසත්තානං හි එකස්මිං කුලවංසානුරූපෙ පුත්තෙ ජාතෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතබ්බන්ති අයමෙවවංසො අයං පවෙණී, කස්මා සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං හි මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමනතො පට්ඨාය පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරානි අනෙකානි පාටිහාරියානි හොන්ති. තත්‍ර නෙසං යදි නෙව ජාතනගරං න පිතා න භරියා න පුත්තො පඤ්ඤායෙය්‍ය ඉමස්ස නෙව ජාතනගරං=පෙ=න පුත්තො පඤ්ඤායති දෙවො වා සක්කො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා එසමඤ්ඤෙ, දෙවානඤ්ච ඊදිසං පාටිහාරියං න අච්ඡරියන්ති මඤ්ඤමානො ජනො නෙව සොතබ්බං න සද්ධාතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍ය, තතො අභිසමයො න භවෙය්‍ය, අභිසමයෙ අසති නිරත්ථකො බුද්ධුප්පාදො, අනිය්‍යාණිකං සාසනං හොති, තස්මා සබ්බබොධිසත්තානං එකස්මිං කුලවංසානුරූපෙ පුත්තෙ ජාතෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතබ්බන්ති අයමෙව වංසො අයං පවෙණී, තස්මා පුත්තාදීනං වසෙන සම්බහුලවාරො ආනෙත්වා දීපෙතබ්බොව.

තත්ථ:–

"සමවත්තක්ඛන්ධො අතුලො සුප්පබුද්ධො ච උත්තරො,
සත්ථවාහො විජිතසෙනො රාහුලො භවති සත්තමො"ති.

---

1. සී. I. II & III. මය්හංපි. 2. මු. පො. පිතු. 3. මු. පො. පිතුපරිච්ඡෙදොති.

එතෙ තාව සත්තන්නම්පි බුද්ධානං අනුක්කමෙනෙව සත්ත පුත්තාති වෙදිතබ්බා. තත්‍ථ රාහුලභද්දෙ තාව ජාතෙ පණ්ණං ආහරිත්වා මහාපුරිසස්ස හත්‍ථෙ ඨපයිංසු. අථස්ස තාවදෙව සකලසරීරං ඛොභෙත්වා පුත්තසිනෙහො අට්ඨාසි, සො චින්තෙසි:-එකස්මිං තාව ජාතෙ එවරූපො පුත්තසිනෙහො, පරොසහස්සං කිර පුත්තා මෙ භවිස්සන්ති, තෙසු එකෙකස්මිං ජාතෙ ඉදං සිනෙහබන්ධනං එවං වඩ්ඪන්තං වඩ්ඪන්තං දුබ්භෙජ්ජං භවිස්සති, රාහුලො ජාතො බන්ධනං ජාතන්ති ආහ, තං දිවස මෙව රජ්ජං පහාය නික්ඛන්තො. එසනයො සබ්බෙසං පුත්තුප්පත්තියන්ති.

අයං පුත්තපරිච්ඡෙදො.

"සුධනා[1] සබ්බකාමා ච සුචිත්තා අථ රොචනී,
රුචග්ගත්තී සුනන්දා ච බිම්බා භවති සත්තමා"ති.

එතා තෙසං සත්තන්නම්පි පුත්තමාතරො අහෙසුං, බිම්බා දෙවී පන රාහුලකුමාරෙ ජාතෙ රාහුලමාතාති පඤ්ඤායිත්‍ථ.

අයං භරියපරිච්ඡෙදො.

විපස්සී කකුසන්ධොති ඉමෙ පන ද්වෙ බොධිසත්තා ජයුත්තං ආජඤ්ඤ රථමාරුය්හ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිංසු. සිඛී කොණාගමනොති ඉමෙ ද්වෙ හත්‍ථික්ඛන්ධවරගතා හුත්වා නික්ඛමිංසු. වෙස්සභූ සුවණ්ණසිවිකාය නිසීදිත්වා නික්ඛමි; කස්සපො උපරිපාසාදෙ මහාතලෙ නිසින්නොව ආනාපානචතුත්‍ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා ඣානා වුට්ඨාය පාසාදො ගන්ත්වා[2] බොධිමණ්ඩෙ ඔතරතූති අධිට්ඨාසි, පාසාදො ආකාසෙනාගන්ත්වා බොධිමණ්ඩෙ ඔතරි. මහාපුරිසොපි තතො ඔතරිත්වා භූමියං ඨත්වා පාසාදො යථාඨානෙ යෙව පතිට්ඨාතූති චින්තෙසි, සො යථාඨානෙ පතිට්ඨාසි. මහාපුරිසොපි සත්තදිවසානි පධානමනුයුඤ්ජිත්වා බොධිපල්ලංකෙ නිසීදිත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පටිවිජ්ඣි. අම්හාකං පන බොධිසත්තො කණ්ථකහය වරමාරුය්හ නික්ඛන්තොති.

අයං යානපරිච්ඡෙදො.

විපස්සිස්ස පන භගවතො යොජනප්පමාණෙ පදෙසෙ විහාරො පතිට්ඨාසි, සිඛිස්ස තිගාවුතෙ, වෙස්සභුස්ස අඩ්ඪයොජනෙ, කකුසන්ධස්ස ගාවුතෙ, කොණාගමනස්ස අඩ්ඪගාවුතෙ, කස්සපස්ස වීසති උසභෙ, අම්හාකං පන භගවතො පකතිමානෙන සොළසකරීසෙ රාජමානෙන අට්ඨකරීසෙ පදෙසෙ විහාරො පතිට්ඨිතොති.

අයං විහාරපරිච්ඡෙදො.

---

1. ම සුතනා. 2. ම. ඣානා වුට්ඨාය තං ඣානං පාදකං කත්වා.

විපස්සිස්ස භගවතො එකරතනායාමා විදත්ථිවිත්ථාරා අඩ්ඪඞ්ගුල උබ්බෙධා සුවණ්ණිට්ඨකා කාරෙත්වා චූලංසෙන ඡාදෙත්වා විහාරට්ඨානං කිණිංසු, සිඛිස්ස සුවණ්ණිට්ඨකාකපාලෙහි ඡාදෙත්වා කිණිංසු, වෙස්සභුස්ස සුවණ්ණහත්ථිපාදානි කාරෙත්වා තෙසං චූලංසෙන ඡාදෙත්වා කිණිංසු. කකුසන්ධස්ස වුත්තනයෙනෙව සුවණ්ණිට්ඨකාහි ඡාදෙත්වා කිණිංසු, කොණාගමනස්ස වුත්තනයෙනෙව සුවණ්ණකච්ඡපෙහි ඡාදෙත්වා කිණිංසු, කස්සපස්ස සුවණ්ණිට්ඨකාහි යෙව ඡාදෙත්වා කිණිංසු, අම්හාකඤ්ච භගවතො සලක්ඛණානං කහාපණානං චූලංසෙනෙව ඡාදෙත්වා කිණිංසූති.

අයං විහාරභූමිගහණෙ ධනපරිච්ඡෙදො.

තත්ථ විපස්සිස්ස භගවතො තථාභූමිං කිණිත්වා විහාරං කත්වා දින්නඋපාසකො පුනබ්බසුමිත්තො නාම අහොසි, සිඛිස්ස සිරිවඩ්ඪකො නාම, වෙස්සභුස්ස සොත්ථියො නාම, කකුසන්ධස්ස අච්චුතො නාම, කොණාගමනස්ස උග්ගො නාම, කස්සපස්ස සුමනො නාම, අම්හාකං පන භගවතො සුදත්තො නාම. සබ්බෙවෙතෙ ගහපති මහාසාලා සෙට්ඨිනො අහෙසුන්ති.

අයං උපට්ඨාකපරිච්ඡෙදො.

අපරානි චත්තාරි අවිජහිතට්ඨානානි නාම හොන්ති:- සබ්බබුද්ධානං හි බොධිපල්ලඞ්කො අවිජහිතො, එකස්මිංයෙව ඨානෙ හොති. ධම්මචක්කප්පවත්තනං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අවිජහිතමෙව හොති. දෙවොරොහණකාලෙ සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ පඨමපදගණ්ඨි[1] අවිජහිතාව හොති.[2] ජෙතවනෙ ගන්ධකුටියා චත්තාරි මඤ්චපාදට්ඨානානි අවිජහිතානෙව හොන්ති. විහාරො පන ඛුද්දකොපි මහන්තොපි හොති, විහාරොපි න විජහති යෙව. නගරමෙව විජහති. යදා නගරං පාචීනතො හොති. තදා විහාරො පච්ඡිමතො, යදා නගරං දක්ඛිණතො තදා විහාරො උත්තරතො, යදා නගරං පච්ඡිමතො තදා විහාරො පාචීනතො, යදා නගරං උත්තරතො තදා විහාරො දක්ඛිණතො, ඉදානි පන නගරං උත්තරතො විහාරො දක්ඛිණතො. සබ්බබුද්ධානඤ්ච ආයුවෙමත්තං පමාණවෙමත්තං කුලවෙමත්තං පධානවෙමත්තං රස්මිවෙමත්තන්ති පඤ්චවෙමත්තානි හොන්ති. ආයුවෙමත්තං නාම කෙචි දීඝායුකා හොන්ති කෙචි අප්පායුකා,[3] තථා හි දීපඞ්කරස්ස වස්සසතසහස්සං ආයුප්පමාණං අහොසි=පෙ=අම්හාකං භගවතො වස්සසතං, පමාණවෙමත්තං නාම කෙචි දීඝා හොන්ති කෙචි, රස්සා. තථා හි දීපඞ්කරො අසීතිහත්ථො අහොසි, සුමනො නවුතිහත්ථො, අම්හාකං පන භගවා අට්ඨාරසහත්ථො. කුලවෙමත්තං නාම

1. ම. පඨමපාදගණ්ඨිකා. 2. සී. I & II. හොන්ති.
3. සී. I & II. අප්පායුකා හොන්ති.

කෙචි ඛත්තියකුලෙ නිබ්බත්තන්ති, කෙචි බ්‍රාහ්මණකුලෙ. පධානවෙ
මත්තං නාම කෙසඤ්චි පධානං ඉත්තරකාලමෙව හොති, යථා කස්ස
පස්ස භගවතො. කෙසඤ්චි අද්ධනියං, යථා අම්හාකං භගවතො. රස්මි
වෙමත්තං නාම මඞ්ගලස්ස භගවතො සරීරරස්මි දසසහස්සී ලොක
ධාතුප්පමාණා අහොසි, අම්හාකං භගවතො සමන්තා ව්‍යාමමත්තා.
තත්‍ථ රස්මිවෙමත්තං අජ්ඣාසයපටිබද්ධං, යො යත්තකං ඉච්ඡති තස්ස
තත්තකං සරීරප්පභා ඵරති. මඞ්ගලස්ස පන නිච්චම්පි දසසහස්සී
ලොකධාතුං ඵරතූති අජ්ඣාසයො අහොසි. පටිවිද්ධගුණෙසු පන
කස්සචි වෙමත්තං නාම නත්‍ථි.

අපරං අම්හාකං යෙව භගවතො සහජාතපරිච්ඡෙදඤ්ච නක්ඛත්ත
පරිච්ඡෙදඤ්ච දීපෙසුං, සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තෙන කිර සද්ධිං රාහුලමාතා,
ආනන්දත්ථෙරො, ඡන්නො, කණ්ඩකො, නිධිකුම්භී, මහාබොධි, කාළුදායීති,
ඉමානි සත්තසහජාතානි මහාපුරිසොච උත්තරාසාළ්හනක්ඛත්තෙ
නෙව මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමි, මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමි, ධම්මචක්කං
පවත්තෙසි, යමකපාටිහාරියං අකාසි. විසාඛනක්ඛත්තෙන ජාතො
ච අභිසම්බුද්ධො ච පරිනිබ්බුතො ච, මාඝනක්ඛත්තෙන චස්ස සාවක
සන්නිපාතොච අහොසි ආයුසංඛාරොස්සජ්ජනඤ්ච. අස්සයුජනක්ඛ
ත්තෙන දෙවොරොහණන්ති එත්තකං ආහරිත්වා දීපෙතබ්බං.

අයං සම්බහුලපරිච්ඡෙදො නාම.

ඉදානි "අථ ඛො තෙසං භික්ඛූන"න්ති ආදීසු තෙ භික්ඛූ ආවුසො
පුබ්බෙ නිවාසස්ස නාමායං ගති යදිදං චුතිතො පට්ඨාය පටිසන්ධි
ආරොහණං, යං පන ඉදං පටිසන්ධිතො පට්ඨාය පච්ඡාමුඛං ඤාණං
පෙසෙත්වා චුතිං ගන්තබ්බං ඉදං ගරුකං ආකාසෙ පදං දස්සෙන්තො
විය භගවා කථෙතීති අතිවිම්හයජාතා හුත්වා "අච්ඡරියං ආවුසො"ති
ආදීනි වත්වා පුන අපරම්පි කාරණං[1] දස්සෙන්තො "යත්‍ර හි නාම තථා
ගතො"ති ආදිමාහංසු.

තත්‍ථ **"යත්‍ර හි නාමා"**ති: අච්ඡරියත්‍ථෙ නිපාතො, යො නාම
තථාගතොති අත්‍ථො. **"ඡින්නපපඤ්චෙ"**ති: එත්‍ථ පපඤ්චා නාම තණ්හා
මාන දිට්ඨි ඉමෙ තයො කිලෙසා, **"ඡින්නවටුමෙ"**ති: එත්‍ථ ච වටු
මන්ති කුසලාකුසලකම්මවට්ටං වුච්චති, **"පරියාදින්නවට්ටෙ"**ති:
තස්සෙව වෙවචනං, පරියාදින්නසබ්බකම්මවට්ටෙති අත්‍ථො. **"සබ්බ
දුක්ඛවීතිවත්තෙ"**ති: සබ්බංවිපාකවට්ටසංඛාතං දුක්ඛං වීතිවත්තෙ,
"අනුස්සරිස්සතී"ති: ඉදං යත්‍රාති නිපාතවසෙන අනාගතවචනං,
අත්‍ථො පනෙත්‍ථ අතීතවසෙන වෙදිතබ්බො. භගවා හි තෙ බුද්ධෙ
අනුස්සරි, න ඉදානි අනුස්සරිස්සති.

"එවං සීලා"ති: මග්ගසීලෙන ඵලසීලෙන ලොකියලොකුත්තර
සීලෙන එවං සීලා, **"එවං ධම්මා"**ති: එත්‍ථ සමාධි පක්ඛා ධම්මා

---

1. සී. ඤාණං.

අධිප්පෙතා, මග්ගසමාධිනා ඵලසමාධිනා ලොකියලොකුත්තරෙන සමාධිනා, එවං සමාධිනාති[1] අත්ථො. **"එවං පඤ්ඤා"**ති: මග්ගපඤ්ඤාදිවසෙනෙව එවං පඤ්ඤා; **"එවං විහාරී"**ති: එත්ථ පන හෙට්ඨා සමාධිපක්ඛානං ධම්මානං ගහිතත්තා විහාරො ගහිතොව, පුන කස්මා ගහිතමෙව ගණ්හාතීති චෙ? න ඉදං ගහිතමෙව, ඉදං හි නිරොධසමාපත්තිදීපනත්ථං වුත්තං. තස්මා එවං නිරොධසමාපත්තිවිහාරී තෙ[2] භගවන්තො අහෙසුන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

"එවං විමුත්තා"ති: එත්ථ වික්ඛම්භනවිමුත්ති තදඞ්ගවිමුත්ති සමුච්ඡෙදවිමුත්ති පටිප්පස්සද්ධි[3]විමුත්ති නිස්සරණවිමුත්තීති පඤ්චවිධා විමුත්ති, තත්ථ අට්ඨසමාපත්තියො සයං වික්ඛම්භිතෙහි නිවරණාදීහි විමුත්තත්තා වික්ඛම්භනවිමුත්තීති සංඛං ගච්ඡන්ති, අනිච්චානුපස්සනාදිකා සත්තඅනුපස්සනා සයං තස්ස තස්ස පච්චනීකඞ්ගවසෙන පරිච්චත්තාහි නිච්චසඤ්ඤාදීහි විමුත්තත්තා තදඞ්ගවිමුත්තීති සංඛං ගච්ඡන්ති, චත්තාරො අරියමග්ගා සයං සමුච්ඡින්නෙහි කිලෙසෙහි විමුත්තත්තා සමුච්ඡෙදවිමුත්තීති සංඛං ගච්ඡන්ති. චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි මග්ගානුභාවෙන කිලෙසානං පටිප්පස්සද්ධන්තෙ උප්පන්නත්තා පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තීති සංඛං ගච්ඡන්ති, නිබ්බානං සබ්බකිලෙසෙහි නිස්සටත්තා අපගතත්තා දූරෙඨිතත්තා නිස්සරණවිමුත්තීති සංඛං ගතං, ඉති ඉමාසං පඤ්චන්නං විමුත්තීනං වසෙන එවං විමුත්තාති එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

"පටිසල්ලානාවුට්ඨිතො"ති: එකීභාවා වුට්ඨිතො, **"ඉතො සො භික්ඛවෙ"**ති: කො අනුසන්ධි? ඉදං හි සුත්තං "තථාගතස්සෙවෙසා භික්ඛවෙ ධම්මධාතු සුප්පටිවිද්ධා"ති ච "දෙවතාපි තථාගතස්ස එතමත්ථං ආරොචෙසු"න්ති ච ඉමෙහි ද්වීහි පදෙහි ආබද්ධං, තත්ථ දෙවතාරොචනපදං සුත්තන්තපරියොසානෙ දෙවචාරිකාය කොලාහලං දස්සෙන්තො විචාරෙස්සති, ධම්මධාතු පදානුසන්ධිවසෙන පන අයං දෙසනා ආරද්ධා.

තත්ථ "ඛත්තියො ජාතියා"ති ආදීනි එකාදසපදානි නිදානකණ්ඩෙ උත්තානනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

"අථ ඛො භික්ඛවෙ විපස්සි බොධිසත්තො"ති ආදීසු පන විපස්සීති තස්ස නාමං, තඤ්ච ඛො විවිධෙ අත්ථෙ පස්සනකුසලතාය ලද්ධං. බොධිසත්තොති පණ්ඩිතසත්තො බුජ්ඣනකසත්තො, බොධිසංඛාතෙසු වා චතූසු මග්ගෙසු සත්තො ආසත්තො ලග්ගමානසොති බොධිසත්තො.

"සතො සම්පජානො"ති: එත්ථ සතොති සතියෙව සම්පජානොති ඤාණං, සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමීති අත්ථො.

---

1. සී. I, II & III. සමාධිනොති. 2. සී I & II. විහාරිනො.
3. සී. මු. පො. පටිප්පස්සද්ධ.

"ඔක්කමී"ති: ඉමිනා වස්ස ඔක්කන්තභාවො පාළියං දස්සිතො, න ඔක්කමනක්කමො, සො පන යස්මා අට්ඨකථං ආරූළ්හො, තස්මා එවං වෙදිතබ්බො. සබ්බබොධිසත්තා හි සමතිංසපාරමියො පූරෙත්වා පඤ්චමහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා ඤාතත්ථචරියා ලොකත්ථචරියා බුද්ධචරියානං[1] කොටිං පත්වා වෙස්සන්තරසදිසෙ තතියෙ අත්තභාවෙ ඨත්වා සත්තමහාදානානි[2] දත්වා සත්තක්ඛත්තුං පථවිං කම්පෙත්වා කාලං කත්වා දුතියචිත්තවාරෙ තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තන්ති. විපස්සීබොධිසත්තොපි තථෙව කත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා සට්ඨිසතසහස්සාධිකා සත්ත පණ්ණාසවස්සකොටියො තත්ථ අට්ඨාසි.

අඤ්ඤදා පන දීඝායුකදෙවලොකෙ නිබ්බත්තා බොධිසත්තා න යාවතායුකං තිට්ඨන්ති. කස්මා? තත්ථ පාරමීනං දුප්පූරණීයත්තා, තෙ අධිමුත්තිකාලකිරියං කත්වා මනුස්සපථෙයෙව නිබ්බත්තන්ති. පාරමීනං පූරෙන්තො පන යථා[3] ඉදානි එකෙනත්තභාවෙන සබ්බඤ්ඤුතං උපනෙතුං සක්කොන්ති, එවං සබ්බසො පූරිතත්තා තදා විපස්සී බොධිසත්තො තත්ථ යාවතායුකං අට්ඨාසි. දෙවතානං පන මනුස්සානං ගණනවසෙන ඉදානි සත්තහි දිවසෙහි චුති භවිස්සතීති පඤ්චපුබ්බනිමිත්තානි උප්පජ්ජන්ති, මාලා මිලායන්ති, වත්ථානි කිලිස්සන්ති, කච්ඡෙහි සෙදා මුච්චන්ති, කායෙ දුබ්බණ්ණියං ඔක්කමති, දෙවො දෙවාසනෙ න සණ්ඨාති, තත්ථ මාලාති පටිසන්ධිගහණදිවසෙ පිළන්ධමාලා, තා කිර සට්ඨිසතසහස්සාධිකා සත්තපණ්ණාස වස්සකොටියො අමිලායිත්වා තදා මිලායන්ති; වත්ථෙසුපි එසෙව නයො, එත්තකම්පන කාලං දෙවානං න සීතං න උණ්හං හොති, තස්මිං කාලෙ සරීරා බින්දුබින්දුවසෙන සෙදා මුච්චන්ති, එත්තකඤ්ච කාලං තෙසං සරීරෙ ඛණ්ඩිච්චපාලිච්චාදිවසෙන විවණ්ණතා න පඤ්ඤායති[4] දෙවධීතා සොළසවස්සුද්දෙසිකා විය දෙවපුත්තා වීසතිවස්සුද්දෙසිකා විය ඛායන්ති, මරණකාලෙ පන තෙසං කිලන්තරූපො අත්තභාවො හොති, එත්තකඤ්ච තෙසං කාලං දෙවලොකෙ උක්කණ්ඨිතා නාම නත්ථි, මරණකාලෙ පන නිස්සසන්ති විජම්භන්ති සකෙ ආසනෙ නාභිරමන්ති, ඉමානි පන පුබ්බනිමිත්තානි යථා ලොකෙ මහාපුඤ්ඤානං රාජරාජමහාමත්තාදීනංයෙව උක්කාපාත භූමිචාල චන්දග්ගාහාදීනි නිමිත්තානි පඤ්ඤායන්ති, න සබ්බෙසං. එව මෙවං මහෙසක්ඛදෙවානංයෙව පඤ්ඤායන්ති න සබ්බෙසං; යථා ච මනුස්සෙසු පුබ්බනිමිත්තානි නක්ඛත්තපාඨකාදයො එව ජානන්ති, න සබ්බෙ, එවං තානිපි න සබ්බෙ දෙවතා ජානන්ති පණ්ඩිතා එව පන ජානන්ති. තත්ථ යෙ මන්දෙන කුසලකම්මෙන නිබ්බත්තා දෙවපුත්තා, තෙ තෙසු උප්පන්නෙසු ඉදානි කො ජානාති කුහිම්පි නිබ්බත්තිස්සාමාති භායන්ති.

1. සී. I, III. & මු. පො ඤාතත්ථචරිය, ලොකත්ථචරිය, බුද්ධිචරියානං.
2. සී. II. සත්තසතමහාදානානි.
3. සී. II. පාරමීනමත්ථාය.
4. සී. II. න පඤ්ඤායන්ති.

යෙ මහාපුඤ්ඤා තෙ අම්හෙහි දින්නදානං[1] රක්ඛිතසීලං භාවිතභාවනං ආගම්ම උපරි දෙවලොකෙසු සම්පත්තිං අනුභවිස්සාමාති න භායන්ති, විපස්සී බො බොධිසත්තොපි තානි පුබ්බනිමිත්තානි දිස්වා ඉදානි අනන්තරෙ අත්තභාවෙ බුද්ධො භවිස්සාමීති න භායි. අථස්ස තෙසු නිමිත්තෙසු පාතුභූතෙසු දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා සන්නිපතිත්වා මාරිස තුම්හෙහි දසපාරමියො පූරෙන්තෙහි න සක්කසම්පත්තිං න මාර–න බ්‍රහ්ම–න චක්කවත්තිසම්පත්තිං පත්ථෙන්තෙහි පූරිතා, ලොකනිත්ථරණත්ථාය පන බුද්ධත්තං පත්ථයමානෙහි පූරිතා, සො වො ඉදානි කාලො මාරිස බුද්ධත්තාය, සමයො මාරිස බුද්ධත්තායාති යාචන්ති. අථ මහාසත්තො තාසං දෙවතානං පටිඤ්ඤං අදත්වාව කාල දීප දෙස කුලජනෙත්ති ආයුපරිච්ඡෙදවසෙන පඤ්චමහාවිලොකනං නාම විලොකෙසි.

තත්ථ කාලො නුඛො න කාලොති පඨමං කාලං විලොකෙසි. තත්ථ වස්සසතසහස්සතො උද්ධං වඩ්ඪිත ආයුකාලො කාලො නාම න හොති, කස්මා? තදා හි සත්තානං ජාති ජරාමරණානි න පඤ්ඤායන්ති. බුද්ධානඤ්ච ධම්මදෙසනා නාම තිලක්ඛණමුත්තා නත්ථි, තෙසං අනිච්චං දුක්ඛමනත්තාති කථෙන්තානං කිං නාමෙතං කථෙන්තීති නෙව සොතුං න සද්දහිතුං මඤ්ඤන්ති. තතො අභිසමයො න හොති. තස්මිං අසති අනිය්‍යාණිකං සාසනං හොති, තස්මා සො අකාලො. වස්සසතතො පන ඌනආයුකාලොපි කාලො න හොති, කස්මා? තදා සත්තා උස්සන්නකිලෙසා හොන්ති උස්සන්නකිලෙසානඤ්ච දින්නොවාදො ඔවාදට්ඨානෙ න තිට්ඨති උදකෙ දණ්ඩරාජිවිය ඛිප්පං විගච්ඡති. තස්මා සොපි අකාලො. සතසහස්සතො පන පට්ඨාය හෙට්ඨා වස්සසතතො පට්ඨාය උද්ධං ආයුකාලො කාලො නාම. තදා ච අසීති වස්සසහස්සායුකා මනුස්සා, අථ මහාසත්තො නිබ්බත්තිතබ්බකාලං පස්සි.

තතො දීපං විලොකෙන්තො සපරිවාරෙ චත්තාරො දීපෙ ඔලොකෙත්වා තීසු දීපෙසු බුද්ධා න නිබ්බත්තන්ති, ජම්බුදීපෙ යෙව නිබ්බත්තන්තීති දීපං පස්සි.

තතො දීපො නාම මහා, දසයොජනසහස්සපරිමාණො, කතරස්මිං නුඛො පදෙසෙ බුද්ධා නිබ්බත්තන්තීති දෙසං විලොකෙන්තො මජ්ඣිම දෙසං පස්සි, මජ්ඣිමදෙසො නාම පුරත්ථිමාය දිසාය කජඞ්ගලං නාම නිගමොති ආදිනා නයෙන විනයෙ වුත්තොව, සො ආයාමතො තීණි යොජනසතානි, විත්ථාරතො අඩ්ඪතෙය්‍යානි, පරික්ඛෙපතො නවයොජනසතානීති. එතස්මිං හි පදෙසෙ බුද්ධා පච්චෙකබුද්ධා අග්ගසාවකා අසීති මහාසාවකා චක්කවත්තිරාජා අඤ්ඤෙ ච මහෙසක්ඛා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණගහපතිමහාසාලා උප්පජ්ජන්ති. ඉදමෙත්ථ බන්ධුමතී නාම නගරං තත්ථ මයා නිබ්බත්තිතබ්බන්ති නිට්ඨං අගමාසි.

1. සී. III. දින්නං

තතො කුලං විලොකෙන්තො බුද්ධා නාම ලොකසම්මතෙ කුලෙ නිබ්බත්තන්ති, ඉදානි ච ඛත්තියකුලං ලොකසම්මතං, තත්ථ නිබ්බත්තිස්සාමි[1] බන්ධුමා නාම මෙ රාජා පිතා භවිස්සතීති[2] කුලං පස්සි.

තතො මාතරං විලොකෙන්තො බුද්ධමාතා නාම ලොලා සුරාධුත්තා න හොති, කප්පසතසහස්සං පූරිතපාරමී ජාතිතො පට්ඨාය අඛණ්ඩපඤ්චසීලා හොති. අයඤ්ච බන්ධුමතී නාම දෙවී එදිසා, අයං මෙ මාතා භවිස්සතීති, කිත්තකං පනස්සා ආයූති ආවජ්ජෙන්තො දසන්නං මාසානං උපරි සත්තදිවසානි පස්සි.

ඉති ඉමානි පඤ්චමහාවිලොකනානි විලොකෙත්වා කාලො මෙ මාරිසා බුද්ධභාවායාති දෙවතානං සඞ්ගහං කරොන්තො පටිඤ්ඤං දත්වා ගච්ඡථ තුම්හෙති තා දෙවතා උය්යොජෙත්වා තුසිතදෙවතාහි පරිවාරිතො තුසිතපුරෙ නන්දනවනං පාවිසි. සබ්බදෙවලොකෙසු හි නන්දනවනං අත්ථි යෙව. තත්‍ර නං දෙවතා ඉතො චුතො සුගතිං ගච්ඡ, ඉතො චුතො සුගතිං ගච්ඡාති පුබ්බෙ කතකුසලකම්මොකාසං සාරයමානා විචරන්ති. සො එවං දෙවතාහි කුසලං සාරයමානාහි පරිවුතො තත්ථ විචරන්තො යෙව චවි.

එවං චුතො ච චවාමීති ජානාති චුති චිත්තං න ජානාති පටිසන්ධිං ගහෙත්වාපි ජානාති පටිසන්ධිචිත්තමෙව න ජානාති ඉමස්මිං මෙ ඨානෙ පටිසන්ධිගහිතාති එවං පන ජානාති. කෙචි පන ථෙරා ආවජ්ජනපරියායො නාම ලද්ධුං වට්ටති දුතියතතියචිත්තවාරෙ එවං ජානිස්සතීති වදන්ති, තිපිටකමහාසීවත්ථෙරො පන මහාසත්තානං පටිසන්ධි න අඤ්ඤෙසං පටිසන්ධි සදිසා, කොටිප්පත්තං තෙසං සති සම්පජඤ්ඤං, යස්මා පන තෙනෙව චිත්තෙන තං චිත්තං ඤාතුං න සක්කා තස්මා චුති චිත්තං න ජානාති, චුතික්ඛණෙ පි චවාමීති න ජානාති, පටිසන්ධිචිත්තං න ජානාති, අසුකස්මිං මෙ ඨානෙ පටිසන්ධි ගහිතාති ජානාති, තස්මිං කාලෙ දසසහස්සී ලොකධාතු කම්පතීති. එවං සතො සම්පජානො මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තො පන එකූනවීසතියා පටිසන්ධිචිත්තෙසු මෙත්තාපුබ්බභාගස්ස සොමනස්ස සහගතඤාණසම්පයුත්ත අසංඛාරිකකුසලචිත්තස්ස සදිස මහාවිපාකචිත්තෙන පටිසන්ධිං ගණ්හි. මහාසීවත්ථෙරො පන උපෙක්ඛාසහගතෙනාති ආහ.

යථා ච අම්හාකං භගවා එවං සොපි ආසාළ්හිපුණ්ණමාය උත්තරාසාළ්හනක්ඛත්තෙනෙව පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි, තදා කිර පුරෙ පුණ්ණමාය සත්තමදිවසතො පට්ඨාය විගතසුරාපානං මාලාගන්ධාදිවිභූතිසම්පන්නං නක්ඛත්තකීළං අනුභවමානා බොධිසත්තමාතා සත්තමෙ දිවසෙ පාතොව උට්ඨාය ගන්ධොදකෙන නහායිත්වා සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතා වරභොජනං භුඤ්ජිත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය සිරිගබ්භං පවිසිත්වා සිරිසයනෙ නිපන්නා නිද්දං ඔක්කමමානා ඉදං සුපිනං අද්දස:-

1. සී. I & II. නිබ්බත්තිස්සාමීති 2. සී. II. බන්ධුනාමරාජා මෙපිතා භවිස්සතීති.

“චත්තාරො කිර නං මහාරාජානො සයනෙනෙව සද්ධිං උක්ඛිපිත්වා අනොතත්තදහං නෙත්වා නහාපෙත්වා දිබ්බවත්ථං නිවාසෙත්වා දිබ්බගන්ධෙහි විලිම්පෙත්වා දිබ්බපුප්ඵානි පිළන්ධෙත්වා තතො අවිදූරෙ රජතපබ්බතො තස්ස අන්තො කණකවිමානං අත්ථි තස්මිං පාචීනතො සීසං කත්වා නිපජ්ජාපෙසුං, අථ බොධිසත්තො සෙතවරවාරණො හුත්වා තතො අවිදූරෙ එකො සුවණ්ණපබ්බතො තත්ථ විචරිත්වා[1] තතො ඔරුය්හ රජතපබ්බතං අභිරුහිත්වා කණකවිමානං පවිසිත්වා මාතරං පදක්ඛිණං කත්වා දක්ඛිණපස්සං ඵාලෙත්වා කුච්ඡිං පවිට්ඨසදිසො අහොසි.” අථ පබුද්ධා දෙවී තං සුපිනං රඤ්ඤො ආරොචෙසි; රාජා විභාතාය රත්තියා චතුසට්ඨිමත්තෙ බ්‍රාහ්මණපාමොක්ඛෙ පක්කොසාපෙත්වා හරිතූපලිත්තාය ලාජාදීහි කතමඞ්ගලසක්කාරාය භූමියා මහාරහානි ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා තත්ථ නිසින්නානං බ්‍රාහ්මණානං සප්පිමධුසක්ඛරාභිසංඛතස්ස වරපායාසස්ස සුවණ්ණරජතපාතියො පූරෙත්වා සුවණ්ණරජතපාතීහි යෙව පටිකුජ්ජිත්වා අදාසි. අඤ්ඤෙහි ච අහතවත්ථ කපිලගාවිදානාදීහි තෙ සන්තප්පෙසි.

අථ නෙසං සබ්බකාම සමප්පිතානං තං සුපිනං ආරොචෙත්වා කිං භවිස්සතීති පුච්ඡි, බ්‍රාහ්මණා ආහංසු:–“මා චින්තයි මහාරාජ, දෙවියා තෙ කුච්ඡිම්හි ගබ්භො පතිට්ඨිතො; සො ච ඛො මහාපුරිසගබ්භො; න ඉත්ථිගබ්භො; පුත්තො තෙ භවිස්සති, සො සචෙ අගාරං අජ්ඣාවසිස්සති රාජා භවිස්සති චක්කවත්ති, සචෙ අගාරා නික්ඛම්ම පබ්බජිස්සති බුද්ධො භවිස්සති ලොකෙ විවට්ටච්ඡදෙති.” අයං තාව “මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමී”ති එත්ථ වණ්ණනාක්කමො.

“අයමෙත්ථ ධම්මතා”ති: අයං එත්ථ මාතුකුච්ඡිඔක්කමනෙ ධම්මතා, අයං සභාවො අයං නියමොති වුත්තං හොති. නියාමො ච[2] නාමෙස කම්මනියාමො උතුනියාමො බීජනියාමො චිත්තනියාමො ධම්මනියාමොති පඤ්චවිධො. තත්ථ කුසලස්ස ඉට්ඨවිපාකදානං අකුසලස්ස අනිට්ඨවිපාකදානන්ති අයං කම්මනියාමො, තස්ස දීපනත්ථං ‘න අන්තලික්ඛෙ’ති ගාථාය වත්ථූනි[3] ච වත්තබ්බානි. අපිච එකා කිර ඉත්ථී සාමිකෙන සද්ධිං භණ්ඩිත්වා උබ්බන්ධිත්වා මරිතුකාමා රජ්ජුපාසෙහි ගීවං පවෙසෙසි, අඤ්ඤතරො පුරිසො වාසිං නිසෙන්තො තං දිස්වා රජ්ජුං ඡින්දිතුකාමො මා භායි මා භායීති තං සමස්සාසෙන්තො උපධාවි, රජ්ජු ආසිවිසො හුත්වා උපට්ඨාසි. සො භීතො පලායි, ඉතරා තත්ථෙව මරි, එවමාදීනි චෙත්ථ වත්ථූනි දස්සෙතබ්බානි. තෙසු තෙසු ජනපදෙසු[4] තස්මිං තස්මිං කාලෙ එකප්පහාරෙනෙව රුක්ඛානං පුප්ඵඵලගහණාදීනි, වාතස්ස වායනං අවායනං, ආතපස්ස තික්ඛතා මන්දතා, දෙවස්ස වස්සනං අවස්සනං, පදුමානං දිවා විකසනං රත්තිං සම්මීලනන්ති එවමාදි උතුනියමො. යං පනෙතං සාලිබීජතො සාලිඵලමෙව, මධුරතො මධුරරසංයෙව,

1. සී සී. I, II & III. චරිත්වා. 2. ම. නියමො ච. 3. මු. පො. ගාථාවත්ථූනි
4 සී. III. තෙසු තෙසු පන ජනපදෙසු. 5. සී. I & III. මධුරරසං.

තිත්තතො තිත්තරසං යෙව ඵලං හොති, අයං බීජනියාමො. "පුරිමා පුරිමා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං චිත්තචෙතසිකානං ධම්මානං උපනිස්සයපච්චයෙන පච්චයො"ති එවං යදෙතං චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං අනන්තරා සම්පටිච්ඡනාදීනං නිබ්බත්තනං, අයං චිත්තනියාමො. යා පනෙසා බොධිසත්තානං මාතුකුච්ඡිම්හි ඔක්කමනාදීසු දසසහස්සලොකධාතුකම්පනාදීනං පවත්ති, අයං ධම්මනියාමො නාම තෙසු ඉධ ධම්මනියාමො අධිප්පෙතො, තස්මා තමෙවත්ථං දස්සෙන්තො:- "ධම්මතා එසා භික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"කුච්ඡිං ඔක්කමතී"**ති: එත්ථ කුච්ඡිං ඔක්කන්තො හොතීති අයමෙවත්ථො. ඔක්කන්තෙ හි තස්මිං එවං හොති, න ඔක්කමමානෙ. **"අප්පමාණො"**ති: වුඩ්ඪප්පමාණො, විපුලොති අත්ථො.

"උළාරො"ති: තස්සෙව වෙවචනං, "උළාරානි උළාරානි ඛාදනීයානි ඛාදන්තී"ති ආදීසු හි මධුරං උළාරන්ති වුත්තං, "උළාරාය ඛලු භවං වච්ඡායනො සමණං ගොතමං පසංසාය පසංසතී"ති ආදීසු සෙට්ඨං උළාරන්ති වුත්තං, ඉධ පන විපුලං අධිප්පෙතං.

"දෙවානං දෙවානුභාව"න්ති: එත්ථ දෙවානං අයමානුභාවො. නිවත්ථවත්ථස්ස පභා ද්වාදසයොජනානි ඵරති, තථා සරීරස්ස, තථා අලංකාරස්ස, තථා විමානස්ස, තං අතික්කමිත්වාති අත්ථො.

"ලොකන්තරිකා"ති: තිණ්ණං තිණ්ණං චක්කවාළානං අන්තරා එකෙකා ලොකන්තරිකා හොති, තිණ්ණං සකටචක්කානං වා තිණ්ණං පත්තානං වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහච්ච ඨපිතානං මජ්ඣෙ ඔකාසො විය. සො පන ලොකන්තරිකනිරයො පරිමාණතො අට්ඨයොජනසහස්සො හොති.

"අඝා"ති: නිච්චවිවටා. **"අසංවුතා"**ති: හෙට්ඨාපි අප්පතිට්ඨා. **"අන්ධකාරා"**ති: තමභූතා. **"අන්ධකාරතිමිසා"**ති: චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිනිවාරණතො අන්ධභාවකරණතිමිසෙන සමන්නාගතා, තත්ථ කිර චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න ජායති. **"එවං මහිද්ධිකා"**ති: චන්දිමසුරියා කිර එකප්පහාරෙනෙව තීසු දීපෙසු පඤ්ඤායන්ති, එවං මහිද්ධිකා; එකෙකාය දිසාය නව නව යොජනසතසහස්සානි අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලොකං දස්සෙන්ති එවං මහානුභාවා. **"ආභාය නානුභොන්තී"**ති: අත්තනො පභාය නප්පහොන්ති,[1] තෙ කිර චක්කවාළපබ්බතස්ස වෙමජ්ඣෙන විචරන්ති චක්කවාළපබ්බතාච අතික්කම්ම ලොකන්තරිකනිරයො, තස්මා තෙ තත්ථ ආභාය නප්පහොන්ති.[1] **"යෙපි තත්ථ සත්තා"**ති: යෙපි තත්ථ ලොකන්තරමහානිරයෙ සත්තා උප්පන්නා, කිං පන කම්මං කත්වා තත්ථ උප්පජ්ජන්තීති? භාරියං දාරුණං මාතාපිතූනං ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණානඤ්ච උපරි අපරාධං අඤ්ඤං ච

1. ම. නප්පභොන්ති.

දිවසෙ දිවසෙ පාණවධාදිසාහසිකකම්මං කත්වා උප්පජ්ජන්ති. තම්බපණ්ණිදීපෙ අභයචොරනාගචොරාදයො විය, තෙසං අත්තභාවො තිගාවුතිකො හොති. වග්ගුලීනං විය දීඝනඛා හොන්ති, තෙ රුක්ඛෙ වග්ගුලියො විය[1] නඛෙහි චක්කවාළපාදෙ[2] ලග්ගන්ති, යදා සංසප්පන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හත්ථපාසගතා හොන්ති, අථ භක්ඛො නො ලද්ධොති මඤ්ඤමානා තත්ථ වාවටා[3] විපරිවත්තිත්වා ලොකසන්ධාරක උදකෙ පතන්ති. වාතෙ පහරන්තෙපි මධුකඵලානි විය ඡිජ්ජිත්වා උදකෙ පතන්ති. පතිතමත්තාව අච්චන්තඛාරෙ උදකෙ පිට්ඨපිණ්ඩං විය විලීයන්ති. **"අඤ්ඤෙපි කිර භො සන්ති සත්තා"**ති: භො යථා මයං මහාදුක්ඛං අනුභවාම එවං අඤ්ඤෙපි කිර සත්තා ඉදං දුක්ඛමනුභවනත්ථාය ඉධූපපන්නාති තං දිවසං පස්සන්ති. අයං පන ඔභාසො එකං යාගුපානමත්තම්පි න තිට්ඨති; අච්ඡරාසඞ්ඝාත මත්තමෙව විජ්ජුඔභාසො විය නිච්ඡරිත්වා කිං ඉදන්ති භණන්තානං යෙව අන්තරධායති.

"සඞ්කම්පතී"ති: සමන්තතො කම්පති, ඉතරද්වයං පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං; පුන "අප්පමාණො ච"ති ආදි නිගමනත්ථං වුත්තං.[4]

"චත්තාරො නං දෙවපුත්තා චතුද්දිසං රක්ඛාය උපගච්ඡන්තී"ති: එත්ථ චත්තාරොති චතුන්නං මහාරාජානං වසෙන වුත්තං, දසසහස්සචක්කවාළෙසු පන චත්තාරො චත්තාරො කත්වා චත්තාළීසසහස්සානි හොන්ති. තත්ථ ඉමස්මිං චක්කවාළෙ මහාරාජානො ඛග්ගහත්ථා බොධිසත්තස්ස ආරක්ඛත්ථාය උපගන්ත්වා සිරිගබ්භං පවිට්ඨා, ඉතරෙ ගබ්භද්වාරතො පට්ඨාය අවරුද්ධපංසුපිසාචකාදියක්ඛගණෙ පටික්කමාපෙත්වා යාව චක්කවාළා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. කිමත්ථාය පනායං රක්ඛා, නනු පටිසන්ධික්ඛණෙ කලලකාලතො පට්ඨාය සචෙපි කොටිසතසහස්සමාරා කොටිසතසහස්සං සිනෙරුං උක්ඛිපිත්වා බොධිසත්තස්ස වා බොධිසත්තමාතුයා වා අන්තරායකරණත්ථං ආගච්ඡෙය්‍යුං සබ්බෙ අන්තරාව අන්තරධායෙය්‍යුං; වුත්තම්පි චෙතං භගවතා:-රුධිරුප්පාදවත්ථුස්මිං "අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො යං පරූපක්කමෙන තථාගතං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, අනුපක්කමෙන භික්ඛවෙ තථාගතා පරිනිබ්බායන්ති ගච්ඡථ තුම්හෙ භික්ඛවෙ යථාවිහාරං, අරක්ඛියා භික්ඛවෙ තථාගතා"ති. එවමෙතෙන පරූපක්කමෙන න තෙසං ජීවිතන්තරායො අත්ථි, සන්ති ඛො පන අමනුස්සා විරූපා දුද්දසිකා භෙරවරූපා[5] මිගපක්ඛිනො යෙසං රූපං වා දිස්වා සද්දං වා සුත්වා බොධිසත්තමාතු භයං වා සන්තාසො වා උප්පජ්ජෙය්‍ය තෙසං නිවාරණත්ථාය රක්ඛං අග්ගහෙසුං.

1. සී. II. වග්ගුලිකාවිය.
2. ම. පබ්බතෙ.
3. සී. I & II. ව්‍යාවටා.
4. සී. I & II නිගමනත්ථාය වුත්තං.
5. මු. පො. භෙරවරූපා.

අපිච බොධිසත්තස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන සඤ්ජාතගාරවා අත්තනො ගාරවචොදිතාපි තෙ එවමකංසු, කිං පන තෙ අන්තො ගබ්භං පවිසිත්වා ඨිතා චත්තාරො මහාරාජානො බොධිසත්තමාතුයා අත්තානං දස්සෙන්ති න දස්සෙන්තීති? න්හානමණ්ඩනභොජනාදී සරීරකිච්චකාලෙ න දස්සෙන්ති, සිරිගබ්භං පවිසිත්වා වරසයනෙ නිපන්නකාලෙ පන දස්සෙන්ති, තත්ථ කිඤ්චාපි අමනුස්සදස්සනං නාම මනුස්සානං සප්පටිභයං හොති, බොධිසත්තමාතා පන අත්තනො චෙව පුත්තස්ස ච පුඤ්ඤානුභාවෙන තෙ දිස්වා න භායති, පකතිඅන්තෙපුරපාලකෙසු විය අස්සා තෙසු චිත්තං උප්පජ්ජති.

"පකතියා සීලවතී"ති: සභාවෙනෙව සීලසම්පන්නා, අනුප්පන්නෙ කිර බුද්ධෙ මනුස්සා තාපසපරිබ්බාජකානං සන්තිකෙ වන්දිත්වා උක්කුටිකං නිසීදිත්වා සීලං ගණ්හන්ති, බොධිසත්තමාතාපි කාලදෙවලස්ස ඉසිනො සන්තිකෙ සීලං ගණ්හාති, බොධිසත්තෙ පන කුච්ඡිගතෙ අඤ්ඤස්ස පාදමූලෙ නිසීදිතුං නාම න සක්කා, සමාසනෙ නිසීදිත්වා ගහිතසීලම්පි අවඤ්ඤකරණමත්තං හොති, තස්මා සයමෙව සීලං අග්ගහෙසීති වුත්තං හොති.

"පුරිසෙසූ"ති: බොධිසත්තපිතරං ආදිං කත්වා කෙචි මනුස්සෙසු පුරිසාධිප්පායචිත්තං නුප්පජ්ජති, බොධිසත්තමාතුරූපං පන කුසලසිප්පිකා පොත්ථකම්මාදීසුපි කාතුං න සක්කොන්ති, තං දිස්වා පුරිසස්ස රාගො න උප්පජ්ජතීති න සක්කා වත්තුං, සචෙ පන තං රත්තචිත්තො උපසඞ්කමිතුකාමො හොති, පාදා න වහන්ති දිබ්බසඞ්ඛලිකාය බජ්ඣන්ති, තස්මා "අනතික්කමනීයා"ති ආදි වුත්තං.

"පඤ්චන්නං කාමගුණාන"න්ති: පුබ්බෙ කාමගුණූපසංහිතන්ති ඉමිනා පුරිසාධිප්පායවසෙන වත්ථුපටික්ඛෙපො කථිතො, ඉධ ආරම්මණපටිලාභො දස්සිතො, තදා කිර දෙවියා එවරූපො පුත්තො කුච්ඡිං උප්පන්නොති සුත්වා සමන්තතො රාජානො මහග්ඝආභරණතුරියාදිවසෙන පඤ්චද්වාරාරම්මණවත්ථුභූතං පණ්ණාකාරං පෙසෙන්ති, බොධිසත්තස්ස ච බොධිසත්තමාතුයා ච කතකම්මස්ස උස්සන්නත්තා ලාභසක්කාරස්ස පමාණපරිච්ඡෙදො නාම නත්ථි.

"අකිලන්තකායා"ති: යථා අඤ්ඤා ඉත්ථියො ගබ්භභාරෙන කිලමන්ති හත්ථපාදා උද්ධුමාතකාදීති[1] පාපුණන්ති, න එවං තස්සා කොචි කිලමථො අහොසි. **"තිරොකුච්ඡිගත"**න්ති: අන්තොකුච්ඡිගතං **"පස්සතී"**ති. කලලාදිකාලං අතික්කමිත්වා සඤ්ජාතඅඞ්ගපච්චඞ්ගඅහීනින්ද්‍රියභාවං උපගතංයෙව පස්සති, කිමත්ථං පස්සති? සුඛවාසත්ථං, යථෙව හි මාතා පුත්තෙන සද්ධිං නිසින්නා වා හත්ථං වා තස්ස පාදං වා ඔලම්බන්තං උක්ඛිපිත්වා සණ්ඨපෙස්සාමීති සුඛවාසත්ථං පුත්තං ඔලොකෙති. එවං බොධිසත්තස්ස මාතාපි යන්තං මාතු

1. සී. I & II. උද්ධුමාතකාදීනි.

උට්ඨාන ගමනපරිවත්තන නිසජ්ජාදීසු උණ්හ සීත ලොණ තිත්ත කටුකාහාරඅජ්ඣොහරණකාලෙසු ච ගබ්භස්ස දුක්ඛං උප්පජ්ජති අත්ථි නු ඛො මෙ තං පුත්තස්ස පීති සුඛවාසත්ථන්ති බොධිසත්තං ඔලොකයමානා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නං බොධිසත්තං පස්සති, යථා හි අඤ්ඤෙ අන්තො කුච්ඡිගතා පක්කාසයං අවත්ථරිත්වා ආමාසයං උක්ඛිපිත්වා උදරපටලං පිට්ඨිතො කත්වා පිට්ඨිකණ්ටකං නිස්සාය උක්කුටිකා ද්වීසු මුට්ඨීසු හනුකං ඨපෙත්වා දෙවෙ වස්සන්තෙ රුක්ඛසුසිරෙ මක්කටා විය නිසීදන්ති, න එවං බොධිසත්තො. බොධිසත්තො පන පිට්ඨිකණ්ටකං පිට්ඨිතො කත්වා ධම්මාසනෙ ධම්මකථිකො විය පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා පුරත්ථාභිමුඛො නිසීදති. පුබ්බෙ කතකම්මං පනස්ස වත්ථුං සොධෙති, සුද්ධෙ වත්ථුම්හි සුඛුමච්ඡවිලක්ඛණං නිබ්බත්තති, අථ නං කුච්ඡිතචො බොධිසත්තං පටිච්ඡාදෙතුං න සක්කොති, ඔලොකෙන්තියා බහි ඨිතො විය පඤ්ඤායති, තමත්ථං උපමාය විභාවෙන්තො භගවා "සෙය්‍යථාපී"ති ආදිමාහ. බොධිසත්තො පන අන්තො කුච්ඡිගතො මාතරං පස්සති, න හි අන්තො කුච්ඡියං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති.

"කාලං කරොතී"ති න විජාතභාවපච්චයා ආයුපරික්ඛයෙනෙව, බොධිසත්තෙන වසිතට්ඨානං හි චෙතියකුටිසදිසං හොති, අඤ්ඤෙසං අපරිභොගාරහං, න ච සක්කා බොධිසත්තමාතරං අපනෙත්වා අඤ්ඤං අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙතුන්ති තත්තකං යෙව බොධිසත්තමාතු ආයුප්පමාණං හොති. තස්මා තදා කාලං කරොති, කතරස්මිං පන වයෙ කාලං කරොතීති? මජ්ඣිමවයෙ, පඨමවයස්මිං හි සත්තානං අත්තභාවෙ ඡන්දරාගො බලවා හොති තෙන තදා සඤ්ජාතගබ්භා ඉත්ථි ගබ්භං අනුරක්ඛිතුං න සක්කොති ගබ්භො බව්හාබාධො හොති, මජ්ඣිමවයස්ස පන ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අතික්කම්ම තතියෙ කොට්ඨාසෙ වත්ථු විසදං හොති, විසදෙ වත්ථුම්හි නිබ්බත්තා දාරකා අරොගා හොන්ති. තස්මා බොධිසත්තමාතාපි පඨමවයෙ සම්පත්තිං අනුභවිත්වා මජ්ඣිමවයස්ස තතියෙ කොට්ඨාසෙ විජායිත්වා කාලං කරොතීති අයමෙත්ථ ධම්මතා.

"නව වා දස වා"ති: එත්ථ වා සද්දෙන විකප්පවසෙන, සත්ත වා අට්ඨ වා එකාදස වා ද්වාදස වාති එවමාදීනම්පි සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. තත්ථ සත්තමාසජාතො ජීවති, සීතුණ්හක්ඛමො පන න හොති. අට්ඨමාසජාතො න ජීවති, සෙසා ජීවන්ති.

"දෙවා පඨමං පටිග්ගණ්හන්තී"ති: ඛීණාසවා සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානො පටිග්ගණ්හන්ති, කථං පටිග්ගණ්හන්ති? සූතිවෙසං ගණ්හිත්වාති එකෙ, තං පන පටික්ඛිපිත්වා ඉදං වුත්තං, තදා බොධිසත්තමාතා සුවණ්ණඛචිතං වත්ථං නිවාසෙත්වා මච්ඡක්ඛිසදිසං දුකූලපට්ටං යාව පාදන්තා පාරුපිත්වා අට්ඨාසි, අථස්සා සල්ලහුකං ගබ්භවුට්ඨානමහොසි ධම්මකරකතො උදකනික්ඛමනසදිසං, අථ තෙ පකති බ්‍රහ්මවෙසෙනෙව උපසඞ්කමිත්වා පඨමං සුවණ්ණජාලෙන පටිග්ගහෙසුං, තෙසං හත්ථතො චත්තාරො

මහාරාජානො අජිනප්පවෙණියා, තතො මනුස්සා දුකූලචුම්බටකෙන පටිග්ගහෙසුං, තෙන වුත්තං "දෙවා පඨමං පතිගණ්හන්ති පච්ඡා මනුස්සා"ති.

"චත්තාරො නං දෙවපුත්තා"ති: චත්තාරො මහාරාජානො, **"පටිග්ගහෙත්වා"**ති: අජිනප්පවෙණියා පතිගණ්හිත්වා, **"මහෙසක්ඛා"**ති: මහාතෙජො මහායසො ලක්ඛණසම්පන්නො.

"විසදො ච නික්ඛමතී"ති: යථා අඤ්ඤෙ සත්තා යොනිමග්ගෙ ලග්ගන්තා භග්ගවිභග්ගා[1] නික්ඛමන්ති, න එවං නික්ඛමති, අලග්ගො හුත්වා නික්ඛමතීති අත්ථො. **"උදෙන"**ති: උදකෙන. **"කෙනචි අසුචිනා"**ති: යථා අඤ්ඤෙ සත්තා කම්මජවාතෙහි උද්ධංපාදා අධොසිරා යොනිමග්ගෙ පක්ඛිත්තා සතපොරිසං නරකප්පපාතං පතන්තා විය තාළච්ඡිද්දෙන නික්කඩ්ඩියමානා හත්ථී විය මහාදුක්ඛං අනුභවන්තා නානාඅසුචිසම්මක්ඛිතාව නික්ඛමන්ති, න එවං බොධිසත්තො. බොධිසත්තං හි කම්මජවාතා උද්ධංපාදං අධොසිරං කාතුං න සක්කොන්ති, සො ධම්මාසනතො ඔතරන්තො ධම්මකථිකො විය නිස්සෙණිතො ඔතරන්තො පුරිසො විය ච ද්වෙ හත්ථෙ ච පාදෙ ච පසාරෙත්වා ඨිතකොව මාතුකුච්ඡිසම්භවෙන කෙනචි අසුචිනා අමක්ඛිතොව නික්ඛමති.

"උදකධාරා"ති: උදකවට්ටියො, තාසු සීතා සුවණ්ණකටාහෙ පතති උණ්හා රජතකටාහෙ පතති පඨවිතලෙ කෙනචි අසුචිනා අසම්මිස්සං තෙසං පානීයපරිභොජනීයඋදකඤ්චෙව අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං කීළාඋදකඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං, අඤ්ඤස්ස පන සුවණ්ණරජතඝටෙහි ආහරිතඋදකස්ස චෙව හංසවට්ටකාදිපොක්ඛරණිගතස්ස ච උදකස්ස පරිච්ඡෙදො නත්ථි.

"සම්පතිජාතො"ති: මුහුත්තජාතො, පාළියම්පන මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තො විය දස්සිතො, න එවං දට්ඨබ්බං. නික්ඛන්තමත්තං හි තං පඨමං බ්‍රහ්මාණො සුවණ්ණජාලෙන පතිගණ්හිංසු, තෙසං හත්ථතො චත්තාරො මහාරාජානො අජිනප්පවෙණියා, තෙසං හත්ථතො මනුස්සා දුකූලචුම්බටකෙන, මනුස්සානං හත්ථතො මුච්චිත්වා පඨවියං පතිට්ඨිතො.

"සෙතම්හි ඡත්තෙ අනුහීරමානෙ"ති:[2] දිබ්බසෙතච්ඡත්තෙ ධාරියමානම්හි, එත්ථ ඡත්තස්ස පරිවාරානි ඛග්ගාදීනි පඤ්චරාජකකුධභණ්ඩානිපි ආගතානෙව, පාළියම්පන රාජගමනෙ රාජා විය ඡත්තමෙව වුත්තං, තෙසු ඡත්තමෙව පඤ්ඤායති න ඡත්තගාහකා, තථා ඛග්ගතාලවණ්ටමොරහත්ථකවාලබීජනිඋණ්හීසපට්ටායෙව පඤ්ඤායන්ති, න තෙසං ගාහකා. සබ්බානි කිර තානි අදිස්සමානරූපා දෙවතා ගණ්හිංසු.

1. සී. I & III. භග්ගවිභග්ගා. 2. ම. අනුධාරියමානෙ.

වුත්තම්පිචෙතං:-

"අනෙකසාඛඤ්ච සහස්සමණ්ඩලං
ඡත්තං මරූ ධාරයුමන්තලික්ඛෙ,
සුවණ්ණදණ්ඩා වීතිපතන්ති[1] චාමරා
න දිස්සරෙ චාමරඡත්තගාහකා"ති.

"සබ්බා ච දිසා"ති: ඉදං සත්තපදවීතිහාරූපරි ඨිතස්ස විය සබ්බදිසානුවිලොකනං වුත්තං, න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං, මහාසත්තො හි මනුස්සානං හත්ථතො මුච්චිත්වා පුරත්ථිමං දිසං ඔලොකෙසි අනෙකානි චක්කවාළසහස්සානි එකඞ්ගණානි අහෙසුං, තත්ථ දෙවමනුස්සා ගන්ධමාලාදීහි පූජයමානා මහාපුරිස ඉධ තුම්හෙහි සදිසොපි නත්ථි කුතොඋත්තරිතරොති ආහංසු, එවං චතස්සො දිසා චතස්සො අනුදිසා හෙට්ඨා උපරීති දසපි දිසා අනුවිලොකෙත්වා අත්තනො සදිසං අදිස්වා අයං උත්තරා දිසාති සත්තපදවීතිහාරෙන අගමාසි, එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

"ආසභි"න්ති: උත්තමං, **"අග්ගො"**ති: ගුණෙහි සබ්බපඨමො, ඉතරානි ද්වෙපදානි එතස්සෙව වෙවචනානි. **"අයමන්තිමා ජාති නත්ථි දානි පුනබ්භවො"**ති: පදද්වයෙන ඉමස්මිං අත්තභාවෙ පත්තබ්බං අරහත්තං ව්‍යාකාසි, එත්ථ ච සමෙහි පාදෙහි පථවියා පතිට්ඨානං චතුරිද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, උත්තරාභිමුඛභාවො මහාජනං අජ්ඣොත්ථරිත්වා අභිභවිත්වා ගමනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සත්තපදගමනං සත්තබොජ්ඣඞ්ගරතනපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, දිබ්බසෙතච්ඡත්තධාරණං විමුත්තිච්ඡත්තපටිලාභස්ස[2] පුබ්බනිමිත්තං, පඤ්චරාජකකුධභණ්ඩානං පටිලාභො පඤ්චහි විමුත්තීහි විමුච්චනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සබ්බදිසාවිලොකනං අනාවරණඤාණපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ආසභිවාචාභාසනං අප්පටිවත්තියධම්මචක්කප්පවත්තනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, අයමන්තිමා ජාතීති සීහනාදො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බානස්ස පුබ්බනිමිත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉමෙ වාරා පාළියං ආගතා, සම්බහුලවාරො පන න ආගතො, ආහරිත්වා දීපෙතබ්බො. මහාපුරිසස්ස හි ජාතදිවසෙ දසසහස්සිලොකධාතුකම්පි, දසසහස්සිලොකධාතුම්හි දෙවතා එකචක්කවාළෙ සන්නිපතිංසු, පඨමං දෙවතා පටිග්ගණ්හිංසු, පච්ඡා මනුස්සා, තන්තිබද්ධා වීණා චම්මබද්ධා භෙරියො ච කෙනචි අවාදිතා සයමෙව වජ්ජිංසු, මනුස්සානං අන්දුබන්ධනාදීනි ඛණ්ඩාඛණ්ඩානි භිජ්ජිංසු, සබ්බරොගා අම්බිලෙන ධොතතම්බලොහමයං විය විගච්ඡිංසු, ජච්චන්ධා රූපානි පස්සිංසු, ජාතිබධිරා සද්දං සුණිංසු, පීඨසප්පී ජවසම්පන්නා අහෙසුං, ජාතිජළානම්පි එළමූගානං සති පතිට්ඨාසි, විදෙසපක්ඛන්තා නාවා සපට්ටනං පාපුණිංසු, ආකාසට්ඨකභූමට්ඨකරතනානි සකතෙජොභා

1. ම. විපතන්ති. 2. මු. පො. විමුත්තිවරච්ඡත්තපටිලාභස්ස.

සහාසිතානි අහෙසුං. වෙරිනො මෙත්තචිත්තං පටිලභිංසු, අවීචිම්හි අග්ගි නිබ්බායි, ලොකන්තරෙසු ආලොකො උදපාදි, නදීසු ජලං නප්පවත්ති, මහාසමුද්දෙ මධුරසං උදකං අහොසි, වාතො න වායි, ආකාසපබ්බතරුක්ඛගතා සකුණා භස්සිත්වා පඨවිගතා අහෙසුං, චන්දො අතිවිය විරොචි, සුරියො න උණ්හො න සීතලො නිම්මලො උතුසම්පන්නො අහොසි, දෙවතා අත්තනො අත්තනො විමානද්වාරෙ ඨත්වා අප්පොඨන සෙළන චෙළුක්ඛෙපාදීහි[1] මහාකීළං කීළිංසු, චාතුද්දීපකමහාමෙඝො පවස්සි, මහාජනං නෙව ඛුදා න පිපාසා පීළෙසි, ද්වාරකවාටානි සයමෙව විවරිංසු, පුප්ඵූපගඵලූපගරුක්ඛා පුප්ඵඵලානි ගණ්හිංසු, දසසහස්සී ලොකධාතු එකද්ධජමාලා අහොසි.

තත්‍රාපිස්ස දසසහස්සිලොකධාතුකම්පො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, දෙවානං එකචක්කවාළෙ සන්නිපාතො ධම්මචක්කප්පවත්තනකාලෙ එකප්පහාරෙනෙව සන්නිපතිත්වා ධම්මංපටිග්ගණ්හනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, පඨමං දෙවතානං පටිග්ගහණං චතුන්නං රූපාවචරජ්ඣානානං පටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, පච්ඡා මනුස්සානං පටිග්ගහණං චතුන්නං අරූපජ්ඣානානං පටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, තන්තිබද්ධවීණානං සයං වජ්ජනං අනුපුබ්බවිහාරපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, චම්මබද්ධභෙරීනං වජ්ජනං මහතියා ධම්මභෙරියා අනුසාවනස්ස දුබ්බනිමිත්තං, අන්දුබන්ධනාදීනං ඡෙදො අස්මිමානසමුච්ඡෙදස්ස පුබ්බනිමිත්තං, මහාජනස්ස රොගවිගමො චතුසච්චපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ජච්චන්ධානං රූපදස්සනං දිබ්බචක්ඛුපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, බධිරානං සද්දසවණං දිබ්බසොතධාතුපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, පීඨසප්පීනං ජවසම්පදා චතුරිද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ජළානං[2] සතිපතිට්ඨානං චතුසතිපට්ඨානපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, විදෙසපක්ඛන්දනාවානං සපට්ටනසම්පාපුණනං චතුපටිසම්භිදාධිගමස්ස පුබ්බනිමිත්තං, රතනානං සකතෙජොභාසනං යං ලොකස්ස ධම්මොභාසං දස්සෙස්සති තස්ස පුබ්බනිමිත්තං, වෙරීනං මෙත්තචිත්තපටිලාභො චතුබ්‍රහ්මවිහාරපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, අවීචිම්හි අග්ගිනිබ්බාපනං එකාදසග්ගිනිබ්බානස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ලොකන්තරිකාලොකො අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා ඤාණාලොකදස්සනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, නදීසු තොයස්ස අප්පවත්තනං චතුවෙසාරජ්ජපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, මහාසමුද්දස්ස මධුරතා නිබ්බානරසෙන එකරසභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං, වාතස්ස අවායනං ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතභින්දනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සකුණානං පථවිගමනං මහාජනස්ස ඔවාදං සුත්වා පාණෙහි සරණාගමනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. චන්දස්ස අතිවිරොචනං බහුජනකන්තතාය පුබ්බනිමිත්තං, සුරියස්ස උණ්හසීතවිවජ්ජනං උතුසුඛතාය කායිකචෙතසිකසුඛුප්පත්තියා පුබ්බනිමිත්තං, දෙවානං විමානද්වාරෙසු අප්පොඨනාදීහි කීළනං බුද්ධභාවං පත්වා උදානං උදාන

1. මූ. පො. අප්පොඨන චෙළුක්ඛෙපාදීහි. 2. ම. එළානං.

නස්ස පුබ්බනිමිත්තං, චාතුද්දීපකමහාමෙඝවස්සනං මහතො ධම්මමෙඝවස්සස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ඛුදාපීළනස්ස අභාවො කායගතාසති අමතපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, පිපාසාපීළනස්ස අභාවො විමුත්ති සුඛෙන සුඛිතභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ද්වාරකවාටානං සයමෙව විවරණං අට්ඨඞ්ගිකමග්ගද්වාරවිවරණස්ස පුබ්බනිමිත්තං, රුක්ඛානං පුප්ඵඵලගහණං විමුත්ති පුප්ඵෙහි පුප්ඵනස්ස ච සාමඤ්ඤඵලභාරතභරිතභාවස්ස ච පුබ්බනිමිත්තං, දසසහස්සි ලොකධාතුයා එකද්ධජමාලිතා අරියද්ධජමාලමාලිතාය පුබ්බනිමිත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අයං සම්බහුලවාරො නාම.

එත්ථ පඤ්හං පුච්ඡන්ති:-යදා මහාපුරිසො පඨවියං පතිට්ඨිත්වා උත්තරාභිමුඛො ගන්ත්වා ආසභිං වාචං භාසි, තදා කිං පඨවියා ගතො උදාහු ආකාසෙන, දිස්සමානො ගතො උදාහු අදිස්සමානො, අචෙලකො ගතො උදාහු අලඞ්කතපටියත්තො, දහරො හුත්වා ගතො උදාහු මහල්ලකො, පච්ඡාපි කිං තාදිසොව අහොසි උදාහු පුන බාලදාරකොති. අයං පන පඤ්හො හෙට්ඨා ලොහපාසාදෙ[1] තිපිටක චූලාභයත්ථෙරෙ විස්සජ්ජිතොව. ථෙරො කිරෙත්ථ නියතිපුබ්බෙකතකම්ම ඉස්සරනිම්මානවාදවසෙන තං තං බහුං වත්වා අවසානෙ එවං ව්‍යාකාරි:-මහාපුරිසො පඨවියා ගතො මහාජනස්ස පන ආකාසෙන ගච්ඡන්තො විය අහොසි, දිස්සමානො ගතො මහාජනස්ස පන අදිස්සමානො විය අහොසි, අචෙලකොගතො මහාජනස්ස පන අලඞ්කතපටියත්තො විය උපට්ඨාසි, දහරොවගතො මහාජනස්ස පන සොළසවස්සුද්දෙසිකො විය අහොසි, පච්ඡා පන බාලදාරකොව අහොසි න තාදිසොති පරිසා චස්ස බුද්ධෙන විය හුත්වා හො ථෙරෙන පඤ්හො කථිතොති අත්තමනො අහොසි.

ලොකන්තරිකවාරො වුත්තනයො එව, ඉමා ච පන ආදිතො පට්ඨාය කථිතා සබ්බධම්මතා සබ්බබොධිසත්තානං හොතීති වෙදිතබ්බා.

“අද්දසා ඛො”ති: දුකූලචුම්බටකෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ආනීතං අද්දස, **“මහාපුරිසස්සා”**ති: ජාතිගොත්තකුලපදෙසාදිවසෙන මහන්තස්ස පුරිසස්ස, **“ද්වෙ ගතියො”**ති: ද්වෙ නිට්ඨා ද්වෙ නිප්ඵත්තියො, අයං හි ගතිසද්දො “පඤ්චඛො ඉමා සාරිපුත්ත ගතියො”ති එත්ථ නිරයාදිභෙදාය සත්තෙහි ගන්තබ්බගතියා වත්තති, “ඉමෙසං ඛො අහං භික්ඛූනං සීලවන්තානං කල්‍යාණධම්මානං නෙව ජානාමි අගතිං වා ගතිං වා”ති එත්ථ අජ්ඣාසයෙ වත්තති, “නිබ්බානං අරහතො ගතී”ති එත්ථ පටිසරණෙ, “අපිච ත්‍යාහං බ්‍රහ්මෙ ගතිඤ්ච පජානාමි චුතිඤ්ච පජානාමි උපපත්තිඤ්ච පජානාමි එවං මහිද්ධියො එසො බ්‍රහ්මා”ති එත්ථ නිප්ඵත්තියා වත්තති, ස්වායමිධාපි නිප්ඵත්තියං වත්තතීති වෙදිතබ්බො. **“අනඤ්ඤා”**ති: අඤ්ඤා ගති නිප්ඵත්ති නාම නත්ථි.

1. ම. ලොහපාසාදෙ සමුට්ඨිතො.

“**ධම්මිකො**”ති: දසකුසලධම්මසමන්නාගතො අගතිගමනවිරහිතො, “**ධම්මරාජා**”ති: ඉදං පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං, ධම්මෙන වා ලද්ධරජ්ජත්තා ධම්මරාජා, “**චාතුරන්තො**”ති: පුරත්ථිමසමුද්දාදීනං චතුන්නං සමුද්දානං වසෙන චාතුරන්තාය පථවියා ඉස්සරො, “**විජිතාවී**”ති: විජිතසඞ්ගාමො, ජනපදෙ, අස්මිං ථාවරියං ථිරභාවං පත්තොති **ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො,** චණ්ඩස්ස හි රඤ්ඤො බලිදණ්ඩාදීහි ලොකං පීළයතො මනුස්සා මජ්ඣිමජනපදං ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බතසමුද්දතීරාදීනි නිස්සාය පච්චන්තෙ වාසං කප්පෙන්ති, අතිමුදුකස්ස[1] චොරසාහසික ජනවිලොපපීළිතා මනුස්සා පච්චන්තං පහාය ජනපදමජ්ඣෙ වාසං කප්පෙන්ති, ඉති එවරූපෙ රාජිනි ජනපදො ථිරභාවං න පාපුණාති. ඉමස්මිං පන කුමාරෙ රජ්ජං කාරයමානෙ එතස්ස ජනපදො පාසාණපිට්ඨියං ඨපෙත්වා අයොපට්ටෙන පරික්ඛිත්තො විය ථිරො භවිස්සතීති දස්සෙන්තො “ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො”ති ආහංසු. “**සත්තරතනසමන්නාගතො**”ති: එත්ථ රතිජනනට්ඨෙන රතනං, අපිච:–

“චිත්තීකතං මහග්ඝඤ්ච අතුලං දුල්ලභදස්සනං,
අනොමසත්තපරිභොගං රතනං තෙන පවුච්ච”ති.[2]

චක්කරතනස්ස ච නිබ්බත්තකාලතො[3] පට්ඨාය අඤ්ඤං දෙවට්ඨානං නාම න හොති, සබ්බෙ ගන්ධපුප්ඵාදීහි තස්සෙව පූජඤ්ච අභිවාදනාදීනි ච කරොන්තීති චිත්තීකතට්ඨෙන රතනං, චක්කරතනස්ස ච එත්තකං නාම ධනං අග්ඝතීති අග්ඝො නත්ථි, ඉති මහග්ඝට්ඨෙනාපි රතනං, චක්කරතනඤ්ච අඤ්ඤෙහි ලොකෙ විජ්ජමාන[4] රතනෙහි අසදිසන්ති අතුලට්ඨෙනාපි රතනං, යස්මා පන යස්මිං කප්පෙ බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති තස්මිං යෙව චක්කවත්තිනො පච්චෙකබුද්ධා ච, බුද්ධා කදාචි කරහචි උප්පජ්ජන්ති, තස්මා දුල්ලභදස්සනට්ඨෙනාපි රතනං. තදෙතං ජාතිරූපකුලඉස්සරියාදීහි අනොමස්ස උළාරසත්තස්සෙව උප්පජ්ජති න අඤ්ඤස්සාති අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙනාපි රතනං, යථා චක්කරතනං එවං සෙසානිපීති ඉමෙහි සත්තහි රතනෙහි පරිවාරභාවෙන චෙව පරිභොගූපකරණභාවෙන ච සමන්නාගතොති සත්තරතනසමන්නාගතො.

ඉදානි තෙසං සරූපතො දස්සනත්ථං “තස්සිමානී”ති ආදි වුත්තං, තත්ථ චක්කරතනන්ති ආදිසු අයං සඞ්ඛෙපාධිප්පායො:– ද්විසහස්සදීපපරිවාරානං චතුන්නං මහාදීපානං සිරිවිභවං ගහෙත්වා දාතුං සමත්ථං චක්කරතනං පාතුභවති, තථා පුරෙභත්තමෙව සාගරපරියන්තං පථවිං අනුසංසරණසමත්ථං[5] වෙහාසඞ්ගමං හත්ථිරතනං,

1. මු. පො. අතිමුදුකස්ස රඤ්ඤො. 3. මු. පො. නිබ්බත්තිකාලතො.
2. ම. පුච්චති. 4. මු. පො & ම. විජ්ජමානෙහි.
5. ඝ. I. II & III අනුසංයායනසමත්ථං.

තාදිසමෙව අස්සරතනං, චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙපි අන්ධකාරෙ යොජනප්පමාණං අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලොකදස්සනසමත්ථං මණිරතනං, ඡබ්බිධදොසවිවජ්ජිතං මනාපචාරිං ඉත්ථිරතනං, යොජනප්පමාණෙ අන්තො පඨවිගතනිධිදස්සනසමත්ථං[1] ගහප රතනං, අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තිත්වා සකලරජ්ජානුසාසනසමත්ථං ජෙට්ඨපුත්තසඞ්ඛාතං පරිනායකරතනං පාතුභවති.

"**පරො සහස්ස**"න්ති. අතිරෙකසහස්සං, "**සූරා**"ති: අභීරුකා,[2] "**වීරඞ්ගරූපා**"ති: වීරානං අඞ්ගං=වීරඞ්ගං, විරියස්සෙතං නාමං. වීරඞ්ගං රූපමෙතෙසන්ති වීරඞ්ගරූපා, විරියජාතිකා විරියසභාවා විරියමයා විය, අකිලාසුනො[3] දිවසම්පි යුජ්ඣන්තා න කිලමන්තීති වුත්තං හොති.

"**සාගරපරියන්ත**"න්ති: චක්කවාළපබ්බතං සීමං කත්වා ඨිතං සමුද්දපරියන්තං. "**අදණ්ඩෙනා**"ති: යෙ කතාපරාධෙ සත්තෙ සතම්පි සහස්සම්පි ගණ්හන්ති තෙ ධනදණ්ඩෙන රජ්ජං කාරෙන්ති, යෙ ඡෙජ්ජභෙජ්ජං අනුසාසන්ති තෙ සත්ථදණ්ඩෙන, අයම්පන දුවිධම්පි තං දණ්ඩං පහාය අදණ්ඩෙන අජ්ඣාවසති. "**අසත්ථෙනා**"ති: යෙ එකතො ධාරාදිනා සත්ථෙන පරං විහෙඨෙන්ති, තෙ සත්ථෙන රජ්ජං කාරෙන්ති නාම. අයං පන සත්ථෙන ඛුද්දකමක්ඛිකාය පිවනමත්තම්පි ලොහිතං කස්සචි අනුප්පාදෙත්වා ධම්මෙනෙව, එහි ඛො මහාරජාති එවං පටිරාජූහි සම්පටිච්ඡිතාගමනො, "**අභිවිජියා**"ති: වුත්තප්පකාරං පඨවිං අභිවිජිනිත්වා, "**අජ්ඣාවසතී**"ති: අභිභවිත්වා සාමී හුත්වා වසතීති අත්ථො.

එවං එකං නිප්ඵත්තිං කථෙත්වා දුතියං කථෙතුං "සචෙ ඛො පනා"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ රාගදොසමොහමානදිට්ඨිකිලෙසතණ්හාසඞ්ඛාතං ඡාදනං ආවරණං විවත්තං විද්ධස්තං විවටං එතෙනාති විවත්තච්ඡදො, විවත්තච්ඡද්දොතිපි පාඨො,[4] අයමෙව අත්ථො.

එවං දුතියං නිප්ඵත්තිං කථෙත්වා තාසං නිමිත්තභූතානි ලක්ඛණානි දස්සෙතුං "අයං හි දෙව කුමාරො"ති ආදිවුත්තං, තත්ථ "**සුප්පතිට්ඨිතපාදො**"ති යථා අඤ්ඤෙසං භූමියං පාදං ඨපෙන්තානං අග්ගතලං වා පණ්හි වා පස්සං වා පඨමං ඵුසති, වෙමජ්ඣං වා පන ඡිද්දං හොති, උක්ඛිපන්තානම්පි අග්ගතලාදීසු එකකොට්ඨාසොව පඨමං උට්ඨහති, න එවං අස්ස, අස්ස පන සුවණ්ණපාණිකාතලමිව[5] එකප්පහාරෙනෙව සකලං පාදතලං භූමිං ඵුසති, එකප්පහාරෙනෙව භූමිතො උට්ඨහති, තස්මා අයං සුප්පතිට්ඨිතපාදො.

1. සී. II. අන්තො පඨවිගතංනිධිදස්සන සමත්ථං.
   මු. පො අන්තො පඨවිගතංනිධිංදස්සන සමත්ථං.
2. සී. I. II & III. අභීරුනො.
3. මු. පො. විරියමයාඅකිලාසුනො අහෙසුං.
4. සී. I. II & III. විවත්තච්ඡද්ද, විවත්තච්ඡද්දොතිපිපාඨො.
5. මු. පො. සුවණ්ණපාදුකාතලමිව.

"චක්කානී"ති: ද්වීසු පාදතලෙසු ද්වෙ චක්කානි, තෙසං අරා ච නෙමි ච නාභි ච පාළියං වුත්තාව, **"සබ්බාකාරපරිපූරානී"**ති: ඉමිනා පන අයං විසෙසො වෙදිතබ්බො. තෙසං කිර චක්කානං පාදතලස්ස වෙමජ්ඣෙ නාභි දිස්සති, නාභිපරිච්ඡින්නා වට්ටලෙඛා දිස්සති, නාභිමුඛෙ පරික්ඛෙපපට්ටො[1] දිස්සති, පනාළිමුඛං දිස්සති, අරා දිස්සන්ති, අරෙසු වට්ටරෙඛා දිස්සන්ති, නෙමි දිස්සති, නෙමිමණිකා දිස්සන්ති, ඉදං තාවපාළියං ආගතමෙව, සම්බහුලවාරො පන අනාගතො, සො එවං දට්ඨබ්බො:-සත්ති සිරිවච්ඡො නන්දි සොවත්ථිකො වටංසකො වඩ්ඪමානකං මච්ඡයුගලං භද්දපීඨං අඞ්කුසකො පාසාදො තොරණං සෙතච්ඡත්තං ඛග්ගො තාලවණ්ටකං මොරහත්ථකො වාළබීජනී උණ්හීසං මනි පත්තො සුමනදාමං නීලුප්පලං රත්තුප්පලං සෙතුප්පලං පදුමං පුණ්ඩරීකං පුණ්ණඝටො පුණ්ණපාති සමුද්දො චක්කවාළො හිමවා සිනෙරු චන්දිමසූරිය නක්ඛත්තානීති චත්තාරො මහාදීපා ද්වෙ පරිත්තදීපසහස්සානි අන්තමසො චක්කවත්තිරඤ්ඤො පරිසං උපාදාය සබ්බො චක්කලක්ඛණස්සෙව පරිවාරො.

"ආයතපණ්හී"ති: දීඝපණ්හි, පරිපුණ්ණපණ්හීති අත්ථො. යථා හි අඤ්ඤෙසං අග්ගපාදො දීඝො හොති, පණ්හිමත්ථකෙ ජඞ්ඝා පතිට්ඨාති, පණ්හි තච්ඡෙත්වා ඨපිතා විය හොති, න එවං මහාපුරිසස්ස. මහාපුරිසස්ස පන චතූසු කොට්ඨාසෙසු ද්වෙ කොට්ඨාසා අග්ගපාදො හොති, තතියෙ කොට්ඨාසෙ ජඞ්ඝා පතිට්ඨාසි, චතුත්ථෙ කොට්ඨාසෙ ආරග්ගෙන වට්ටෙත්වා ඨපිතාය විය රත්තකම්බලගෙණ්ඩුකා සදිසා පණ්හි හොති.

"දීඝඞ්ගුලී"ති: යථා අඤ්ඤෙසං කාචි අඞ්ගුලියො දීඝා හොන්ති කාචි රස්සා, න එවං මහාපුරිසස්ස. මහාපුරිසස්ස පන මක්කටස්සෙව දීඝා හත්ථපාදඞ්ගුලියො මූලෙ ථූලා අනුපුබ්බෙන ගන්ත්වා අග්ගෙ තනුකා නියྻාසතෙලෙන මද්දිත්වා වට්ටිතහරිතාලවට්ටිසදිසා හොන්ති, තෙන වුත්තං "දීඝඞ්ගුලී"ති.

"මුදුතළුණහත්ථපාදො"ති: සප්පිමණ්ඩෙ ඔසාදෙත්වා[2] ඨපිතං සතවාරවිහතකප්පාසපටලං විය මුදූ, යථා ච ඉදානි ජාතමත්තස්ස, එවං වුඩ්ඪකාලෙපි තළුණායෙව භවිස්සන්ති. මුදූ තළුණා හත්ථපාදා එතස්සාති=මුදුතළුණහත්ථපාදො.

"ජාලහත්ථපාදො"ති: න චම්මෙන පරිනද්ධ[3] අඞ්ගුලන්තරො, එදිසො හි ඵණහත්ථකො පුරිසදොසෙන උපහතො පබ්බජ්ජම්පි න ලභති. මහාපුරිසස්ස පන චතස්සො හත්ථඞ්ගුලියො පඤ්චපි පාදඞ්ගුලියො එකප්පමාණා හොන්ති, තාසං එකප්පමාණතාය ජාල ලක්ඛණං අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිවිජ්ඣිත්වා තිට්ඨති, අථස්ස හත්ථපාදා කුසලෙන වඩ්ඪකිනා යොජිතජාලවාතපානසදිසා හොන්ති, තෙන වුත්තං "ජාල හත්ථපාදො"ති.

---

1. මු. වට්ටො. 2. ම. ඔසාරෙත්වා. 3. ම. පටිබද්ධ.

උඞ්ං පතිට්ඨිතගොප්ඵකත්තා උස්සඞ්ඛා පාදා අස්සාති=**උස්සඞ්ඛපාදො**, අඤ්ඤෙසං හි පිට්ඨිපාදෙ ගොප්ඵකා හොන්ති, තෙන තෙසං පාදා ආණිබද්ධා විය ථද්ධා හොන්ති[1] න යථාසුඛං පරිවත්තන්ති, ගච්ඡන්තානං පාදතලානි න දිස්සන්ති, මහාපුරිසස්ස පන ආරොහිත්වා උපරිගොප්ඵකා පතිට්ඨහන්ති, තෙනස්ස නාභිතො පට්ඨාය උපරිමකායො[2] නාවාය ඨපිතසුවණ්ණපටිමා විය නිච්චලො හොති, අධරකායොව ඉඤ්ජති, සුඛෙන පාදා පරිවත්තන්ති, පුරතොපි පච්ඡතොපි උභයපස්සෙසුපි ඨත්වා පස්සන්තානං පාදතලානි පඤ්ඤායන්ති, න හත්ථීනං විය පච්ඡතොයෙව.

"**එණිජඞ්ඝො**"ති: එණිමිගසදිසජඞ්ඝො, මංසුස්සදෙන පරිපුණ්ණජඞ්ඝො, න එකතො බද්ධපිණ්ඩිකමංසො, සමන්තතො සමං ඨිතෙන මංසෙන පරික්ඛිත්තාහි සුවට්ටිතාහි[3] සාලිගබ්භසදිසාහි[4] ජඞ්ඝාහි සමන්නාගතොති අත්ථො.

"**අනොනමන්තො**"ති: අනමන්තො, එතෙනස්ස අඛුජ්ජඅවාමනභාවො දීපිතො, අවසෙසා හි ජනා ඛුජ්ජා වා හොන්ති වාමනා වා, ඛුජ්ජානං උපරිමකායො අපරිපුණ්ණො හොති වාමනානං හෙට්ඨිමකායො, තෙ අපරිපුණ්ණකායත්තා න සක්කොන්ති අනොනමන්තා ජණ්ණුකානි පරිමජ්ජිතුං, මහාපුරිසො පන පරිපුණ්ණඋභයකායත්තා සක්කොති.

"**කොසොහිතවත්ථගුය්හො**"ති: උසභවාරණාදීනං විය සුවණ්ණපදුමකණ්ණිකාසදිසං කොසොහිතං පටිච්ඡන්නං[5] වත්ථගුය්හං අස්සාති=**කොසොහිතවත්ථගුය්හො**, වත්ථගුය්හන්ති වත්ථෙන ගුහිතබ්බං අඞ්ගජාතං වුච්චති.

"**සුවණ්ණවණ්ණො**"ති: ජාතිහිඞ්ගුලකෙන මද්දිත්වා දීපිදාඨාය සංසිත්වා[6] ගෙරුකපරිකම්මං කත්වා ඨපිතඝනකනකරූපකසදිසොති අත්ථො. එතෙනස්ස ඝනසිනිද්ධසණ්ඨානසරීරතං දස්සෙත්වා ඡවිවණ්ණදස්සනත්ථං **කඤ්චනසන්නිභත්තචොති** වුත්තං, පුරිමස්ස වා වෙවචනමෙව එතං.

"**රජොජල්ලං**"නාති: රජො වා මලං වා, "**න උපලිම්පති**"ති: න ලග්ගති, පදුමපලාසතො උදකබින්දුවිය විවට්ටති. හත්ථධොවනාදීනි පන උතුගණ්හනත්ථාය චෙව දායකානං පුඤ්ඤඵලත්ථාය ච බුද්ධා කරොන්ති, වත්තසීසෙනාපි ච කරොන්ති යෙව, "සෙනාසනං පවිසන්තෙනහි සිකබුතා පාදෙ ධොවිත්වා පවිසිතබ්බ"න්ති වත්තමෙතං.

1. ම. බද්ධාහොන්ති. 2. සී. I. II & III උපරිකායො. 3. මු. පො. සුවඩ්ඩිතාහි.
4. සී I. II & III. සාලිගබ්භයවගබ්භසදිසාහි.
5. ම සුවණ්ණපදුමකණ්ණිකාසදිසෙහි කොසෙහි ඔහිතං පටිච්ඡන්නං වත්ථගුය්හං.
6. සී. I. ජාතිහිඞ්ගුලකෙන දීපිදාඨං මජ්ජිත්වාහිසදිසං සංසිත්වා.

"උද්ධග්ගලොමො"ති: ආවට්ටපරියොසානෙ උද්ධග්ගානි හුත්වා මුඛසොභං උල්ලොකයමානානි විය ඨිතානි ලොමානි අස්සාති උද්ධග්ගලොමො.

"බ්‍රහ්මුජ්ජුගත්තො"ති: බ්‍රහ්මා විය උජ්ජුගත්තො, උජුමෙව උග්ගතං දීඝසරීරො භවිස්සති. යෙභුය්‍යෙන හි සත්තා ඛන්ධෙ කටියං ජණ්ණුසූති තීසු ඨානෙසු නමන්ති, තෙ කටියං නමන්තා පච්ඡතො නමන්ති, ඉතරෙසු ද්වීසුපි ඨානෙසු පුරතො, දීඝසරීරා පන එකෙ පස්සෙන වඞ්කා හොන්ති, එකෙ මුඛං උන්නාමෙත්වා නක්ඛත්තානි ගණයන්තා විය චරන්ති, එකෙ අප්පමංසලොහිතා සූලසදිසා හොන්ති, එකෙ පුරතො පබ්භාරා හොන්ති පවෙධමානා ගච්ඡන්ති, අයං පන උජුකමෙව උග්ගන්ත්වා දීඝප්පමාණො දෙවනගරෙ උස්සාපිතසුවණ්ණතොරණං විය භවිස්සතීති දීපෙන්ති. යථා චෙතං, එවං යං යං ජාතමත්තස්ස සබ්බසො අපරිපුණ්ණං මහාපුරිසලක්ඛණං හොති, තං තං ආයතිං තථා භාවිතං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

"සත්තුස්සදො"ති: ද්වෙ හත්ථපිට්ඨියො ද්වෙ පාදපිට්ඨියො ද්වෙ අංසකූටානි ඛන්ධොති ඉමෙසු සත්තසු ඨානෙසු පරිපුණ්ණා මංසුස්සදා අස්සාති=සත්තුස්සදො, අඤ්ඤෙසං පන හත්ථපාදපිට්ඨීසු සිරාජාලං පඤ්ඤායති, අංසකූටඛන්ධෙසු අට්ඨිකොටියො, තෙ මනුස්සා පෙතා විය ඛායන්ති, න තථා මහාපුරිසො, මහාපුරිසො පන සත්තසු ඨානෙසු පරිපුණ්ණමංසුස්සදත්තා නිගූළ්හසිරාජාලෙහි හත්ථපිට්ඨාදීහි වට්ටෙත්වා ඨපිත සුවණ්ණාලිඞ්ගසදිසෙන ඛන්ධෙන සිලාරූපකං විය ඛායති, චිත්තකම්මරූපකං විය ච ඛායති.

සීහස්ස පුබ්බද්ධං විය කායො අස්සාති=**සීහපුබ්බද්ධකායො**, සීහස්ස හි පුරත්ථිමකායොව පරිපුණ්ණො හොති, පච්ඡිමකායො අපරිපුණ්ණො, මහාපුරිසස්ස පන සීහස්ස පුබ්බද්ධකායො විය සබ්බකායො පරිපුණ්ණො, සොපි සීහස්සෙව තත්ථ තත්ථ විනතුන්නතාදිවසෙන දුස්සණ්ඨිත විසණ්ඨිතො න හොති, දීඝයුත්තට්ඨානෙ පන දීඝො, රස්සථූලකිසපුථුලඅනුවට්ටිතයුත්තට්ඨානෙසු ච[1] තථාවිධො හොති, වුත්තඤ්හෙතං:–"මනාපියෙ ච ඛො භික්ඛවෙ කම්මවිපාකෙ පච්චුපට්ඨිතෙ යෙහි අඞ්ගෙහි දීඝෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි දීඝානි සණ්ඨහන්ති, යෙහි අඞ්ගෙහි රස්සෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි රස්සානි සණ්ඨහන්ති, යෙහි අඞ්ගෙහි ථූලෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි ථූලානි සණ්ඨහන්ති, යෙහි අඞ්ගෙහි කිසෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි කිසානි සණ්ඨහන්ති, යෙහි අඞ්ගෙහි පුථුලෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි පුථුලානි සණ්ඨහන්ති, යෙහි අඞ්ගෙහි වට්ටෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි වට්ටානි සණ්ඨහන්තී"ති. ඉති දානචිත්තෙන පුඤ්ඤචිත්තෙන චිත්තිතො දසහි පාරමීහි සජ්ජිතො මහාපුරිසස්ස අත්තභාවො, ලොකෙ සබ්බසිප්පිනො වා සබ්බඉද්ධිමන්තො වා පතිරූපකම්පි කාතුං න සක්කොන්ති.

---

1. සී. I. II & III. රස්ස අනුවට්ටිතයුත්තට්ඨානෙසු.

"චිතන්තරංසො"ති: අන්තරංසං වුච්චති ද්වින්නං කොට්ඨාසානමන්තරං, තං චිතං පරිපුණ්ණං අන්තරංසං අස්සාති[1]=චිතන්තරංසො. අඤ්ඤස්ස හි තං ඨානං නින්නං හොති, ද්වෙ පිට්ඨිකොට්ඨාසා පාටියෙක්කා[2] පඤ්ඤායන්ති, මහාපුරිසස්ස පන කටිතො පට්ඨාය මංසපටලං යාව ඛන්ධා උග්ගම්ම සමුස්සිතසුවණ්ණඵලකං විය පිට්ඨිං ඡාදෙත්වා පතිට්ඨිතං.

"නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො"ති: නිග්‍රොධො විය පරිමණ්ඩලො, යථා පණ්ණාසහත්ථතාය වා සතහත්ථතාය වා සමක්ඛන්ධසාඛො නිග්‍රොධො දීඝතොපි විත්ථාරතොපි එකප්පමාණොව හොති, එවං කායතොපි ව්‍යාමතොපි එකප්පමාණො. යථා අඤ්ඤස්ස කායො වා දීඝො හොති ව්‍යාමො වා, න එවං විසමප්පමාණොති අත්ථො. තෙනෙව "යාවතක්වස්ස කායොති ආදිවුත්තං, තත්ථ යාවතකො අස්සාති යාවතක්වස්ස."

"සමවත්තක්ඛන්ධො"ති: සමවට්ටිතක්ඛන්ධො, යථා එකෙ කොඤ්චා විය බකා විය වරාහකා[3] විය ච හොන්ති, දීඝගලා වඞ්කගලා පුථුලගලා වා හොන්ති, කථනකාලෙ සිරාජාලං පඤ්ඤායති, මන්දස්සරො නික්ඛමති, න එවං මහාපුරිසස්ස, මහාපුරිසස්ස පන සුවට්ටිතසුවණ්ණාලිඞ්ගසදිසො ඛන්ධො හොති, කථනකාලෙ සිරාජාලං න පඤ්ඤායති, මෙඝස්ස විය ගජ්ජතො සරො මහා හොති.

"රසග්ගසග්ගී"ති: එත්ථ රසං ගසන්තීති=රසග්ගසා,[4] රසහරණීනමෙතං අධිවචනං. තා අග්ගා=අස්සාති රසග්ගසග්ගී, මහාපුරිසස්ස කිර සත්තරසහරණීසතානි[5] උද්ධග්ගානි හුත්වා ගීවායමෙව පටිමුක්කානි, තිලඵලමත්තොපි ආහාරො ජිව්හාය ඨපිතො සබ්බං කායමනුඵරති. තෙනෙව මහාපධානං පදහන්තස්ස එකතණ්ඩුලාදීහිපි කළායයූසපසතෙනාපි කායස්ස යාපනං අහොසි, අඤ්ඤස්ස පන තථා අභාවා න සකලකායං ඔජා ඵරති, තෙන තෙ බව්හාබාධා හොන්ති.

සීහස්සෙව හනු අස්සාති=**සීහහනු**, තත්ථ සීහස්ස හෙට්ඨිමහනුමෙව පරිපුණ්ණං හොති න උපරිමං, මහාපුරිසස්ස පන සීහස්ස හෙට්ඨිමං විය ද්වෙපි පරිපුණ්ණානි ද්වාදසියා පක්ඛස්ස චන්දසදිසානි හොන්ති.

අථ නෙමිත්තකා හනුකපරියන්තං ඔලොකෙන්තාව ඉමෙසු හනුකෙසු හෙට්ඨිමෙ වීසති උපරිමෙ වීසතීති චත්තාළීසදන්තා සමා අවිවරා පතිට්ඨහිස්සන්තීති සල්ලක්ඛෙත්වා "අයං හි දෙව කුමාරො **චත්තාළීසදන්තා**"ති ආදිමාහංසු. තත්‍රායමත්ථො:–

---

1. සී. I. II & III. තං චිතං පරිපුණ්ණමස්සාති.
2. සී. I. II & III. පාටියෙක්කං. 3. සී. I. II & III. වරහා.
4. ම. රසං ගසන්තිහරන්තීති රසග්ගසා
5. සී. I. II. III & ම. සහස්සානි.

අඤ්ඤෙසං හි පරිපුණ්ණදන්තානම්පි ද්වත්තිංසදන්තානි හොන්ති, ඉමස්ස පන චත්තාලීසං භවිස්සන්ති.

අඤ්ඤෙසඤ්ච කෙචි දන්තා උච්චා කෙචි නීචාති විසමා හොන්ති, ඉමස්ස පන අයොපත්තච්ඡින්නා[1] සංඛපටලං විය සමා භවිස්සන්ති.

අඤ්ඤෙසං කුම්භීලානං විය දන්තා විරලා හොන්ති, මච්ඡමංසාදීනි ඛාදන්තානං දන්තන්තරං පූරති, ඉමස්ස පන කනකලතාය සමුස්සිත වජිරපන්ති විය අවිවරාති තුලිකාය දස්සිතපරිච්ඡෙදා විය දන්තා භවිස්සන්ති.

අඤ්ඤෙසඤ්ච පූතිදන්තා උට්ඨහන්ති, තෙන කාචි දාඨා කාළාපි විවණ්ණාපි හොන්ති, අයං පන සුසුක්කදාඨො, ඔසධිතාරකම්පි අතික්කම්ම විරොචමානාය පභාය සමන්නාගතදාඨො භවිස්සති.

"පහූතජිව්හො"ති: පුථුලජිව්හො, අඤ්ඤෙසං ජිව්හා ථූලාපි හොති, කිසාපි රස්සාපි ථද්ධාපි විසමාපි, මහාපුරිසස්ස පන ජිව්හා මුදු දීඝා පුථුලා වණ්ණසම්පන්නා හොති. සො තං ලක්ඛණං පරියෙසිතුං ආගතානං කඞ්ඛාවිනොදනත්ථං මුදුකත්තා තං ජිව්හං කඨිනසූචිං විය වට්ටෙත්වා උභො නාසිකාසොතානි පරිමසති, දීඝත්තා උභො කණ්ණසොතානි පරිමසති, පුථුලත්තා කෙසන්තපරියොසානං කෙවලම්පි නලාටං පරිච්ඡාදෙති, එවංතස්ස මුදුදීඝපුථුලභාවං පකාසෙන්තො තෙසං කඞ්ඛං විනොදෙති, එවං තිලක්ඛණසම්පන්නං ජිව්හං සන්ධාය "පහූතජිව්හො"ති වුත්තං.

"බ්‍රහ්මස්සරො"ති: අඤ්ඤෙ ඡින්නස්සරාපි භින්නස්සරාපි කාකස්සරාපි හොන්ති, අයං පන මහාබ්‍රහ්මුනො සරසදිසෙන සරෙන සමන්නාගතො භවිස්සති. මහාබ්‍රහ්මුනො හි පිත්තසෙම්හෙහි අපළිබුද්ධත්තා සරො විසුද්ධො හොති,[2] මහාපුරිසෙනාපි කතකම්මං තස්ස වත්ථුං සොධෙති, වත්ථුනො සුද්ධත්තා නාභිතො පට්ඨාය සමුට්ඨහන්තො සරො විසුද්ධො අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතොව සමුට්ඨාති. කරවීකො විය භණතීති=**කරවීකභාණී**, මත්තකරවීකරුතමඤ්ජුඝොසොති අත්ථො.

"අභිනීලනෙත්තො"ති: න සකලනීලනෙත්තො, නීලයුත්තට්ඨානෙ පනස්ස උම්මාපුප්ඵසදිසෙන අතිවිසුද්ධෙන නීලවණ්ණෙන සමන්නාගතානි නෙත්තානි හොන්ති. පීතයුත්තට්ඨානෙ කණිකාරපුප්ඵසදිසෙන පීතවණ්ණෙන, ලොහිතයුත්තට්ඨානෙ බන්ධුජීවකපුප්ඵසදිසෙන ලොහිතවණ්ණෙන, සෙතයුත්තට්ඨානෙ ඔසධිතාරකාසදිසෙන සෙතවණ්ණෙන, කාළයුත්තට්ඨානෙ අද්දාරිට්ඨකසදිසෙන කාළවණ්ණෙන සමන්නාගතානි සුවණ්ණවිමානෙ උග්ඝාටිතමණිසීහපඤ්ජරසදිසානි ඛායන්ති.

1. ම. අයපට්ටකොතජ්ජිතසංඛපටලංවිය. 2. ම. විසදො හොති.

"ගොපඛුමො"ති: එත්ථ පඛුමන්ති සකලචක්ඛුගණ්ඩං[1] අධිප්පෙතං, තං කාලවච්ඡකස්ස බහලධාතුකං හොති රත්තවච්ඡකස්ස විප්පසන්නං, තං මුහුත්තජාතතරුණරත්තවච්ඡකසදිසචක්ඛුගණ්ඩොති[2] අත්ථො. අඤ්ඤෙසං හි අක්ඛිගණ්ඩා[3] අපරිපුණ්ණා හොන්ති, හත්ථිමූසිකකාකාදීනං අක්ඛිසදිසෙහි විනිග්ගතෙහිපි ගම්භීරෙහිපි අක්ඛීහි සමන්නාගතා හොන්ති, මහාපුරිසස්ස පන ධොවිත්වා මජ්ජිත්වා ඨපිතමණිගුලිකානි විය මුදුසිනිද්ධනීලසුඛුමපඛුමාචිතානි අක්ඛීනි.

"උණ්ණා"ති: උණ්ණලොමං, **"භමුකන්තරෙ"**ති: ද්වින්නං භමුකානං වෙමජ්ඣෙ නාසිකාමත්ථකෙ යෙව ජාතා, උග්ගන්ත්වා පන නලාටමජ්ඣෙ ජාතා. **"ඔදාතා"**ති: පරිසුද්ධා ඔසධීතාරකසමවණ්ණා, **"මුදූ"**ති: සප්පිමණ්ඩෙ ඔසාදෙත්වා[4] ඨපිතසතවාරවිහතකප්පාසපටලසදිසා, **"තූලසන්නිභා"**ති: සිම්බලිතූලලතාතූලසමානා, අයමස්සා ඔදාතතාය උපමා. සා පනෙසා කොටියං ගහෙත්වා ආකඩ්ඪියමානා උපඩ්ඪබාහුප්පමාණා හොති, විස්සට්ඨා දක්ඛිණාවත්තවසෙන ආවත්තිත්වා උද්ධග්ගා හුත්වා සන්තිට්ඨති, සුවණ්ණඵලකමජ්ඣෙ ඨපිතරජතබුබ්බුලකං විය සුවණ්ණඝටතො නික්ඛමමානා ඛීරධාරා විය අරුණප්පභාරඤ්ජිතෙ ගගනදෙසෙ[5] ඔසධීතාරකා විය ච අතිමනොහරාය සිරියා විරොචති.

"උණ්හීසසීසො"ති: ඉදං පරිපුණ්ණනලාටතඤ්ච පරිපුණ්ණසීසතඤ්චාති ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච වුත්තං, මහාපුරිසස්ස හි දක්ඛිණකණ්ණචූළිකතො පට්ඨාය මංසපටලං උට්ඨහිත්වා සකලනලාටං ඡාදයමානං පූරයමානං ගන්ත්වා වාමකණ්ණචූළිකාය පතිට්ඨිතං, රඤ්ඤො බද්ධ උණ්හීසපට්ටො විය විරොචති. මහාපුරිසස්ස කිර ඉමං ලක්ඛණං දිස්වා රාජූනං උණ්හීසපට්ටං අකංසු, අයං තාව එකො අත්ථො. අඤ්ඤෙ පන ජනා අපරිපුණ්ණසීසා හොන්ති, කෙචි කප්පසීසා කෙචි ඵලසීසා කෙචි අට්ඨිසීසා කෙචි කුම්භසීසා[6] කෙචි පබ්භාරසීසා, මහාපුරිසස්ස පන ආරග්ගෙන වට්ටෙත්වා ඨපිතං විය සුපරිපුණ්ණං උදකබුබ්බුලසදිසං සීසං හොති. තත්ථ පුරිමනයෙන උණ්හීසවෙඨිතසීසො වියාති උණ්හීසසීසො, දුතියනයෙන උණ්හීසං විය සබ්බත්ථ පරිමණ්ඩලසීසොති උණ්හීසසීසො.

"සබ්බකාමෙහී"ති: ඉදං ලක්ඛණානි පතිගණ්හාපෙත්වා පච්ඡා කතං විය වුත්තං, න පනෙවං දට්ඨබ්බං. පඨමං හි නෙමිත්තකෙ සන්තප්පෙත්වා පච්ඡා ලක්ඛණපතිගණ්හනං කතන්ති වෙදිතබ්බං, තස්ස විත්ථාරො ගබ්භොක්කන්තියං වුත්තොයෙව.

"පායෙන්තී"ති: ථඤ්ඤං පායෙන්ති, තස්ස කිර නිද්දොසෙන මධුරෙන ඛීරෙන සමන්නාගතා සට්ඨිධාතියො උපට්ඨාපෙසි, තථා තථා

1. ම. සකලචක්ඛුභණ්ඩං. 2. ම. චක්ඛුභණ්ඩානි. 3. ම. අක්ඛිභණ්ඩා.
4. ම. ඔසාරෙත්වා 5. ම. මු. පො. ගගණප්පදෙසෙ.
6. සී. I & III. තුම්බසීසා.

සෙසානිපි තෙසු තෙසු කම්මෙසු කුසලා සබ්බ සබ්බෙයෙව, තාසං පෙසනකාරකෙ සබ්බපුරිසෙ, තස්ස තස්ස කතාකතභාවසල්ලක්ඛකෙ සබ්බ අමච්චෙව උපට්ඨපෙසි. එවං චතුද්වාරෙ සබ්බසො ඉද්ධං, යෙ සබ්බයො පුරිසානනානි ඡසබ්බියො උපට්ඨාකානං යෙව අහෙසුං.

“සෙතච්ඡත්ත”න්ති: දිබ්බසෙතච්ඡත්තං කුලදත්තියං පන සිරිගබ්භෙයෙව තිට්ඨති, **“මා නං සීතං වා”**ති: ආදිසු මා අභිභවීති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

“ස්වාස්සුද”න්ති: සො සුදං,[1] **“අඞ්කෙනෙව අඞ්ක”**න්ති: අඤ්ඤදිස්සා බාහුනා අඤ්ඤදිස්සා බාහුං අඤ්ඤස්ස ච අංසකූටෙනෙව අඤ්ඤස්ස අංසකූටං, **“පරිහරීයතී”**ති: නීයාති, සම්පාපීයතීති අත්ථො.

“මඤ්ජුස්සරො”ති: අබරස්සරො, **“වග්ගුස්සරො”**ති: ඡෙකනිපුණස්සරො, **“මධුරස්සරො”**ති: සාතස්සරො, **“පෙමනීයස්සරො”**ති: පෙමජනකස්සරො, තත්‍රිදං කරවීකානං මධුරස්සරතාය:– කරවීකසකුණො කිර මධුරරසං අම්බපක්කං තුණ්ඩකෙන පහරිත්වා පග්ඝරිතරසං පිවිත්වා පක්ඛෙන තාලං දත්වා විකූජමානෙ චතුප්පදානි මත්තානි විය ලලිතං ආරභන්ති. ගොචරපසුතාපි චතුප්පදා මුඛගතානි තිණානි ඡඩ්ඩෙත්වා තං සද්දං සුණන්ති, වාළමිගා ඛුද්දමිගෙ අනුබන්ධමානා උක්ඛිත්තපාදං අතික්කමිත්වාව තිට්ඨන්ති, අනුබද්ධමිගා ච මරණභයං හිත්වා තිට්ඨන්ති, ආකාසෙ පක්ඛන්තපක්ඛිනොපි පක්ඛෙ පසාරෙත්වා තිට්ඨන්ති, උදකෙ මච්ඡාපි කණ්ණපටලං අපොථෙන්තා තං සද්දං සුණමානාව තිට්ඨන්ති, එවං මධුරස්සරා කරවීකා. අසන්ධිමිත්තාපි ධම්මාසොකස්ස දෙවී අත්ථි නු ඛො භන්තෙ බුද්ධසද්දෙන සදිසො කස්සචි සද්දොති සඞ්ඝං පුච්ඡි, අත්ථි කරවීකසකුණස්සාති. කුහිං භන්තෙ තෙ සකුණාති, හිමවන්තෙති. සා රාජානං ආහ, දෙව කරවීකසකුණං පස්සිතුකාමම්හීති. රාජා ඉමස්මිං පඤ්ජරෙ නිසීදිත්වා කරවීකො ආගච්ඡතූති සුවණ්ණපඤ්ජරං විස්සජ්ජෙසි, පඤ්ජරො ගන්ත්වා එකස්ස කරවීකස්ස පුරතො අට්ඨාසි. සො රාජාණාය ආගතො පඤ්ජරො, න සක්කා න ගන්තුන්ති තත්ථ නිසීදි. පඤ්ජරො ආගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතොව අට්ඨාසි. කරවීකං සද්දං කාරාපෙතුං න සක්කොන්ති, අථ රාජා කථං භණෙ ඉමෙ සද්දං කරොන්තීති ආහ. ඤාතකෙ දිස්වා දෙවාති, අථ නං රාජා ආදාසෙහි පරික්ඛිපාපෙසි, සො අත්තනො ව ඡායං දිස්වා ඤාතකා මෙ ආගතාති මඤ්ඤමානො පක්ඛෙන තාලං දත්වා මධුරස්සරෙන මණිවංසං ධමමානො විය විරවි. සකලනගරෙ මනුස්සා මත්තා විය අහෙසුං,[2] අසන්ධිමිත්තා චින්තෙසි:–ඉමස්ස තාව තිරච්ඡානගතස්ස එවං මධුරො සද්දො, කීදිසො නු ඛො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසිරිං පත්තස්ස භගවතො අහොසීති පීතිං උප්පාදෙත්වා තං පීතිං අවිජහිත්වාව

1. මු. පො. සො අස්සුදං. 2. සි. I. II & 111. පලපිංසු.

සත්තහි ජඞ්ඝසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. එවං මධුරො කරවීකසද්දො[1] තතො පන සතභාගෙන සහස්සභාගෙන ච මධුරතරො විපස්සිස්ස කුමාරස්ස සද්දො අහොසීති.

"කම්මවිපාකජ"න්ති: න භාවනාමයං, කම්මවිපාකවසෙන පන දෙවතානං චක්ඛුසදිසමෙව මංසචක්ඛු අහොසි. යෙන නිමිත්තං කත්වා තිලවාහෙ පක්ඛිත්තං එකතිලම්පි අයං සොති උද්ධරිත්වා දාතුං සක්කොති.

"විපස්සී"ති: එත්ථ අයං වචනත්ථො:- අන්තරන්තරා නිමෙසජනිතන්ධකාර[2] විරහෙන විසුද්ධං පස්සති, විවටෙහි ච අක්ඛීහි පස්සතීති විපස්සී, දුතියවාරෙ විචෙය්‍ය පස්සතීති විපස්සී, විචිනිත්වා පස්සතීති අත්ථො. තත්ථ **"පනායතී"**ති ජානාති පස්සති නයති වා පවත්තෙතීති අත්ථො. එකදිවසං[3] කිර විනිච්ඡයට්ඨානෙ නිසීදිත්වා අත්ථෙ අනුසාසන්තස්ස රඤ්ඤො අලඞ්කතපටියත්තං මහාපුරිසං ආනෙත්වා[4] හත්ථෙ ඨපයිංසු, තස්ස තං අඞ්කෙ කත්වා උපලාලයමානස්සෙව අමච්චා සාමිකං අස්සාමිකං[5] අකංසු. බොධිසත්තො අනත්තමනසද්දං නිච්ඡාරෙසි, රාජා කිමෙතං කිමෙතං උපධාරෙථාති ආහ. උපධාරයමානා අඤ්ඤං අදිස්වා අත්ථස්ස දුබ්බිනිච්ඡිතත්තා එවං කතං භවිස්සතීති පුන සාමිකං යෙව සාමිකං කත්වා ඤත්වා නු ඛො කුමාරො එවං කරොතීති වීමංසන්තා පුන සාමිකං අසාමිකමකංසු, පුනපි බොධිසත්තො තථෙව සද්දං නිච්ඡාරෙසි. අථ රාජා ජානාති මහාපුරිසොති තතො පට්ඨාය අප්පමත්තො අහොසි, ඉදං සන්ධාය වුත්තං "විචෙය්‍ය විචෙය්‍ය කුමාරො අත්ථෙ පනායතී"ති.

"වස්සික"න්ති: ආදිසු යත්ථ සුඛං හොති වස්සකාලෙ වසිතුං අයං වස්සිකො, ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො:-වස්සෙ[6] වාසො වස්සො වස්සං අරහතීති=වස්සිකො, ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ වස්සිකො පාසාදො නාති උච්චො හොති නාතිනීචො, ද්වාරවාතපානානිපිස්ස නාතිබහූනි නාතිතනූනි, භූමත්ථරණපච්චත්ථරණඛජ්ජභොජ්ජානිපෙත්ථ මිස්සකානෙව වට්ටන්ති. හෙමන්තිකෙ ථම්භාපි භිත්තියොපි නීචා හොන්ති, ද්වාරවාතපානානි තනුකානි සුඛුමච්ඡිද්දානි, උණ්හපවෙසනත්ථාය භිත්තිනියූහානි හරීයන්ති. භූමත්ථරණපච්චත්ථරණනිවාසනපාරුපනානි පනෙත්ථ උණ්හවිරියානි[7] කම්බලාදීනි වට්ටන්ති, ඛජ්ජභොජ්ජං සිනිද්ධං කටුකසන්නිස්සිතඤ්ච. ගිම්හිකෙ ථම්භාපි භිත්තියොපි උච්චා හොන්ති, ද්වාරවාතපානානි පනෙත්ථ බහූනි විපුලජාලානි[8] හොන්ති, භූමත්ථරණාදීනි දුකූලමයානි වට්ටන්ති, ඛජ්ජභොජ්ජානි මධුරරසසීත[9] විරියානි, වාතපානසමීපෙසු චෙත්ථ

1. සී. III & මු. පො. කරවිකසද්දෙනි
2. ම. නිම්මිතජනිතන්ධකාර.
3. සී. III & මු. පො. තත්ථ එකදිවසං.
4. සී. I. II & III. ආහරිත්වා.
5. සී. I. II & III. අසාමිකං.
6. මු. පො. වස්සා.
7. මු. පො & ම. උණ්හහරිතානි.
8. සී. I & III. විපුලජාතානි.
9. මු. පො & ම. මධුරරසසන්නිස්සිත.

තච්චාරියො ඨපෙත්වා උදකස්ස පූරෙත්වා නීලුප්පලාදීහි සඤ්ඡාදෙන්ති, තෙසු තෙසු පදෙසෙසු උදකයන්තානි කරොන්ති යෙහි දෙවෙ වස්සන්තෙ විය උදකධාරා නික්ඛමන්ති.

"නිප්පුරිසෙහි"ති: පුරිසවිරහිතෙහි, න කෙවලඤ්චෙත්ථ තූරියානෙව නිප්පුරිසානි, සබ්බට්ඨානානිපි නිප්පුරිසානෙව. දොවාරිකාපි ඉත්ථියොව, න්හාපනාදිපරිකම්මකරාපි ඉත්ථියොව. රාජා කිර තථා රූපං ඉස්සරියසම්පත්තිං අනුභවමානස්ස පුරිසං දිස්වා පරිසඞ්කා[1] උප්පජ්ජති, සා මෙ පුත්තස්ස මා අහොසීති සබ්බකිච්චෙසු ඉත්ථියොව ඨපාපෙසි.

පඨමකභාණවාරවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

දුතියභාණවාරෙ **"ගොපානසිවඞ්ක"**න්ති: ගොපානසිං විය[2] වඞ්කං, **"භොග්ග"**න්ති: ඛන්ධෙ කටියං ජණ්ණුසූති තීසු ඨානෙසු අංභග්ගවඞ්කං, **"දණ්ඩපරායන"**න්ති: දණ්ඩගතිකං දණ්ඩපටිසරණං, **"ආතුර"**න්ති: ජරාතුරං, **"ගතයොබ්බන"**න්ති: අතික්කන්තයොබ්බනං, පච්ඡිමවයෙ ඨිතං, **"දිස්වා"**ති: අඩ්ඪයොජන යොජනප්පමාණෙන බලකායෙන පරිවුතො සුසංවිහිතාරක්ඛොපි ගච්ඡන්තො යදා රථො පුරතො හොති පච්ඡා බලකායො, තාදිසෙ ඔකාසෙ සුද්ධාවාසඛීණාසවබ්‍රහ්මෙහි අත්තනො ආනුභාවෙන රථස්ස පුරතොව දස්සිතං තං පුරිසං පස්සිත්වා, සුද්ධාවාසා කිර මහාපුරිසො පඤ්චගජෙ විය පඤ්චසු කාමගුණෙසු ලග්ගො සතිමස්ස උප්පාදෙස්සාමාති තං දස්සෙසුං. එවං දස්සිතං ච තං බොධිසත්තො චෙව පස්සති සාරථි ච, බ්‍රහ්මානොපි හි බොධිසත්තස්ස අප්පමාදත්ථං සාරථිස්ස ච කථාසල්ලාපත්ථං තං දස්සෙසුං. **"කිං පනෙසො"**ති: එසො ජිණ්ණොති කිං වුත්තං හොති, නාහං ඉතො පුබ්බෙ එවරූපං අද්දසන්ති පුච්ඡති. **"තෙනහි"**ති: යදි මය්හම්පි එවරූපෙහි කෙසෙහි එවරූපෙන ච කායෙන භවිතබ්බං, **"තෙනහි සම්ම සාරථි අලං දානජ්ජ උය්‍යානභූමියා"**ති: අජ්ජ යං උය්‍යානභූමිං පස්සිස්සාමාති ගච්ඡාම. අලං තාය උය්‍යානභූමියාති සංවිග්ගහදයො සංවෙගානුරූපං ආහ. **"අන්තෙපුරගතො"**ති: ඉත්ථිජනං විස්සජ්ජෙත්වා සිරිගබ්භෙ එකකොව නිසින්නො, **"යත්‍ර හි නාම"**ති: යාය ජාතියා සති ජරා පඤ්ඤායති සා ජාති, **"ධිරත්ථු"**ති ධික්කතා අත්ථු, ජිගුච්ඡාමෙතං ජාතින්ති ජාතියා මූලං ඛණන්තො නිසීදි පඨමෙන සල්ලෙන හදයෙ විද්ධො විය.

"සාරථිං ආමන්තාපෙත්වා"ති: රාජා කිර නෙමිත්තකෙහි කථිතකාලතො පට්ඨාය ඔහිතසොතොව චරති, සො කුමාරො උය්‍යානං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ නිවත්තොති සුත්වා සාරථිං ආමන්තාපෙසි.

---

1. සී. II. පුරිසසඞ්කා,   2. සී. I & මු. පො. ගොපානසීවිය.

"**මා හෙව ඛො**"ති: ආදිසු රජ්ජං මා තකාරෙතු[1] මා පබ්බජතු බ්‍රාහ්මණානං වචනං මා සච්චං හොතූති එවං චින්තෙසීති අත්ථො.

"**අද්දසා ඛො**"ති: පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව සුද්ධාවාසෙහි දස්සිතං අද්දස, "**ආබාධික**"න්ති: ඉරියාපථභඤ්ජකෙන විසභාගාබාධෙන ආබාධිකං, "**දුක්ඛිත**"න්ති: රොගදුක්ඛෙන දුක්ඛිතං, "**බාළ්හගිලාන**"න්ති: අධිමත්තගිලානං, "**පලිපන්න**"න්ති: නිමුග්ගං, "**ජරා පඤ්ඤායිස්සති, ව්‍යාධි පඤ්ඤායිස්සතී**"ති: ඉධාපි යාය ජාතියා සති ඉදං වයං පඤ්ඤායති ධිරත්ථු[2] තං ජාතිං, අජාතං ඛෙමන්ති ජාතියා මූලං ඛණන්තො නිසීදි දුතියෙන සල්ලෙන විද්ධො විය.

"**විලාත**"න්ති: සිවිකං, "**පෙත**"න්ති: ඉතො පටිගතං, "**කාලකත**"න්ති: කතකාලං, යත්තකං තෙන කාලං ජීවිතබ්බං තං සබ්බං කත්වා නිට්ඨපෙත්වා මතන්ති අත්ථො. ඉමම්පිස්ස පුරිමනයෙනෙව බ්‍රහ්මානො දස්සෙසුං, "**යත්‍ර හි නාමා**"ති: ඉධාපි යාය ජාතියා සති ඉදං තයං[3] පඤ්ඤායති, ධිරත්ථු තං ජාතිං[4] අජාතං ඛෙමන්ති ජාතියා මූලං ඛණන්තො නිසීදි තතියෙන සල්ලෙන විද්ධො විය.

"**භණ්ඩු**"න්ති: මුණ්ඩං, ඉමම්පිස්ස පුරිමනයෙනෙව බ්‍රහ්මානො දස්සෙසුං, "**සාධු ධම්මචරියා**"ති: ආදිසු අයං දෙවධම්මචරණභාවො සාධූති පබ්බජිතොති එවං එකමෙකස්ස පදස්ස යොජනා වෙදිතබ්බා, සබ්බානි චෙතානි දසකුසලවෙවචනානෙව,[5] අවසානෙ පන "**අවිහිංසා**"ති: කරුණාය පුබ්බ භාගො, "**අනුකම්පා**"ති: මෙත්තාය පුබ්බ භාගො, "**තෙනහී**"ති: උය්‍යොජනත්ථෙ නිපාතො, පබ්බජිතං හිස්ස දිස්වාව චිත්තං පබ්බජ්ජාය නින්නං ජාතං, අථ තෙන සද්ධිං කථෙතුකාමො හුත්වා සාරථිං උය්‍යොජෙන්තො "තෙනහී"ති ආදිමාහ.[6]

"**අථ ඛො භික්ඛවෙ**"ති: පබ්බජිතස්ස සාධුධම්මචරියාති ආදීනි ච අඤ්ඤඤ්ච බහුං මහාබලකායෙන[7] රක්ඛියමානස්ස පුත්තදාරසම්බාධෙ ඝරෙ වසතො ආදීනවපටිසංයුත්තඤ්චෙව මිගභූතෙන චෙතසා යථා සුඛං වනෙ වසතො පබ්බජිතස්ස විවෙකාදිපටිසංයුත්තඤ්ච[8] ධම්මකථං[9] සුත්වා පබ්බජිතුකාමො හුත්වා අථ ඛො භික්ඛවෙ විපස්සීකුමාරො සාරථිං ආමන්තෙසි. ඉමානි ච චත්තාරි දිස්වා පබ්බජිතබ්බං නාම සබ්බබොධිසත්තානං වංසොව තන්තියෙව පවෙණියෙව, අඤ්ඤෙපි ච බොධිසත්තා යථා අයං[10] විපස්සී කුමාරො එවං චිරස්සං චිරස්සං පස්සන්ති. අම්හාකං පන බොධිසත්තො චත්තාරිපි එකදිවසං යෙව

1. මු. පො. & ම. රජ්ජං පනකාරෙතු.
2. මු. පො. ධික්කතං.
3. සී. මු පො. ඉදං භයං.
4. සී. I. III & මු. පො & ම. ධිතං ජාතිං.
5. මු. පො & ම. දසකුසලකම්මපථවෙවචනානෙව.
6. සී. I. II & III. ආහ
7. ම මහා ජනකායෙන.
8. මු. පො. විවෙකානිසංස පටිසංයුත්තංච
9. මු. පො. ධම්මිං කථං.
10. සී. I. II & III. යථානං.

දිස්වා මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිතො, තෙනෙව රාජගහං පත්වා තත්ථ රඤ්ඤා බිම්බිසාරෙන කිමත්ථං පණ්ඩිත පබ්බජිතොසීති පුට්ඨො ආහ:-

"ජිණ්ණඤ්ච දිස්වා දුඛිතඤ්ච ව්‍යාධිතං
මතඤ්ච දිස්වා ගතමායුසඞ්ඛයං,
කාසායවත්ථං පබ්බජිතඤ්ච දිස්වා
තස්මා අහං පබ්බජිතොම්හි රාජ"ති.

"සුත්වාන ඝොස"න්ති: තෙසං චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං සුත්වා එතදහොසි, **"ඔරකො"**ති: ඌනකො ලාමකො.

"අනුපබ්බජිංසූ"ති: අනුපබ්බජිතානි, කස්මා පනෙත්ථ යථා පරතො ඛණ්ඩ[1]තිස්සානං අනුපබ්බජ්ජාය බන්ධුමතියා රාජධානියා නික්ඛමිත්වාති වුත්තං, එවං න වුත්තන්ති? නික්ඛමිත්වා සුතත්තා, එතෙ කිර සබ්බෙපි විපස්සිස්ස කුමාරස්ස උපට්ඨාකපරිසාව. තෙ පාතොව උපට්ඨානං ආගන්ත්වා කුමාරං දිස්වා[2] පාතරාසත්ථාය ගන්ත්වා භුත්තපාතරාසා ආගම්ම කුහිං කුමාරොති පුච්ඡිත්වා උය්‍යානභූමිං ගතොති සුත්වා තතොව තං දක්ඛිස්සාමාති නික්ඛන්තා[3] නිවත්තමානං සාරථිං දිස්වා කුමාරො පබ්බජිතොති චස්ස වචනං සුත්වා සුතට්ඨානෙයෙව සබ්බාභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා අන්තරාපණතො කසායපීතානි වත්ථානි ආහරාපෙත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා පබ්බජිංසු, ඉති නගරතො නික්ඛමිත්වා බහිනගරෙ සුතත්තා ඉධ[4] "බන්ධුමතියා රාජධානියා නික්ඛමිත්වා"ති න වුත්තං.

"චාරිකං චරතී"ති: ගතගතට්ඨානෙ මහාමණ්ඩපං කත්වා දානං සජ්ජෙත්වා ආගම්ම ස්වාතනාය නිමන්තයතො ජනස්ස ආයාචිතභික්ඛමෙව පතිගණ්හන්තා චත්තාරො මාසෙ චාරිකං චරති.[5]

"ආකිණ්ණො"ති: ඉමිනා ගණෙන පරිවුතො, අයං පන විතක්කො බොධිසත්තස්ස කදා උප්පන්නොති? ස්වෙව විසාඛපුණ්ණමා භවිස්සතීති චාතුද්දසී දිවසෙ, තදා කිර සො යථෙව මං ඉමෙ පුබ්බෙ ගිහිභූතං පරිවාරෙත්වා චරන්ති, ඉදානිපි තථෙව. කිං ඉමිනා ගණෙනාති ගණසඞ්ගණිකාය උක්කණ්ඨිත්වා අජ්ජෙව ගච්ඡාමීති චින්තෙත්වා පුන අජ්ජ අවෙලා සචෙ ඉදානි ගමිස්සාමි සබ්බෙපිමෙ ජානිස්සන්ති ස්වෙව ගමිස්සාමීති චින්තෙසි. තං දිවසඤ්ච උරුවෙලගාමසදිසෙ ගාමෙ ගාමවාසිනො ස්වාතනාය නිමන්තයිංසු, තෙ චතුරාසීතිසහස්සානම්පි තෙසං පබ්බජිතානං මහාපුරිසස්ස ච පායාසමෙව පටියාදයිංසු. අථ මහාපුරිසො පුන දිවසෙ තස්මිං ගාමෙ තෙහි පබ්බජිතෙහි සද්ධිං භත්තකිච්චං කත්වා වසනට්ඨානමෙව[6] අගමාසි, තත්ථ තෙ පබ්බජිතා මහා

1. සී. III. ඛණ්ඩ. 2. මු. පො. අදිස්වා. 3. මු. පො. නික්ඛමන්තා.
4. ම. එත්ථ. 5. ම. චරි. 6. මු. පො. වසනට්ඨානං.

පුරිසස්ස වචනං දස්සෙත්වා අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨාන දිවාට්ඨානානි පවිට්ඨා, බොධිසත්තොපි පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිසින්නො:-

"සීතෙ මජ්ඣන්තිකෙ කාලෙ සන්නිසින්නෙසු පක්ඛිසු,
සණතෙව[1] බ්‍රහාරඤ්ඤං තං භයං පටිභාති ම"න්ති.

එවරූපෙ පවිවෙකාරාමානං[2] භයකාලෙ සබ්බසත්තානං සද්දරථකාලො යෙව අයං කාලොති නික්ඛමිත්වා පණ්ණසාලාය ද්වාරං පිදහිත්වා බොධිමණ්ඩාභිමුඛො පායාසි, අඤ්ඤදාපි එතස්මිං ඨානෙ විචරන්තො බොධිමණ්ඩං පස්සති, නිසීදිතුං පනස්ස චිත්තං න නතපුබ්බං,[3] තං දිවසං පනස්ස ඤාණං පරිපාකං ගතං, තස්මා අලඞ්කතං බොධිමණ්ඩං දිස්වා ආරොහණත්ථාය චිත්තං උප්පන්නං, සො දක්ඛිණදිසාභාගෙන උපගම්ම පදක්ඛිණං කත්වා පුරත්ථිමදිසාභාගෙ[4] චුද්දසහත්ථං පල්ලඞ්කං පඤ්ඤපෙත්වා චතුරඞ්ගවිරියං අධිට්ඨහිත්වා යාව බුද්ධො න හොමි න තාව ඉතො වුට්ඨහාමීති පටිඤ්ඤං කරිත්වා නිසීදි, ඉමමස්ස වූපකාසං සන්ධාය "එකො ගණම්හා[5] වූපකට්ඨො විහාසී"ති වුත්තං.

"අඤ්ඤෙනෙව තානි"ති: තෙ කිර සායං බොධිසත්තස්ස උපට්ඨානං ආගන්ත්වා පණ්ණසාලං පරිවාරෙත්වා නිසින්නා අතිවිකාලො ජාතො උපධාරෙථාති වත්වා පණ්ණසාලං විවරිත්වා තං අපස්සන්තාපි කුහිං ගතො කුහිං ගතොති නානුබන්ධිංසු, ගණවාසෙ නිබ්බින්නො එකො විහරිතුකාමො මඤ්ඤෙ මහාපුරිසො බුද්ධභූතං යෙව නං පස්සිස්සාමාති[6] අන්තො ජම්බුදීපාභිමුඛා චාරිකං පක්කන්තා.

"වාසූපගතස්සා"ති: බොධිමණ්ඩෙ එකරත්තිවාසං උපගතස්ස, **"රහොගතස්සා"**ති: රහසි ගතස්ස, **"පටිසල්ලීනස්සා"**ති: එකීභාව වසෙන නිලීනස්ස, **"කිච්ඡ"**න්ති: දුක්ඛං, **"චවති ච උපපජ්ජති ච"**ති: ඉදං චයං පන[7] අපරාපරං චුතිපටිසන්ධිං සන්ධාය වුත්තං, **"ජරාමරණස්සා"**ති: එත්ථ යස්මා පබ්බජන්තො[8] ජිණ්ණබ්‍යාධිමතෙ යෙව දිස්වා පබ්බජිතො, තස්මාස්ස ජරාමරණමෙව උපට්ඨාති. තෙන ආහ:-ජරාමරණස්සාති. ඉති ජරාමරණං මූලං කත්වා අභිනිවිට්ඨස්ස භවග්ගතො[9] ඔතරන්තස්ස විය.

අථ ඛො භික්ඛවෙ විපස්සිස්ස බොධිසත්තස්ස එතදහොසි. **"යොනිසො මනසිකාරා"**ති: උපායමනසිකාරා පථමනසිකාරා, අනිච්චාදීනි හි අනිච්චාදිතොව මනසිකරොතො යොනිසොමනසිකාරො නාම හොති, අයඤ්ච කිස්මිං නුඛො සති ජාති ආදීනි හොන්ති කිස්මිං අසති න හොන්තීති උදයබ්බයානුපස්සනාවසෙන පවත්තත්තා තෙසං අඤ්ඤතරො, තස්මාස්ස ඉතො යොනිසොමනසිකාරා ඉමිනා උපා

1. මු. පො. සරතෙව...
2. සී. II. අවිවෙකාරාමාන.
3. ම. නතූනපුබ්බං.
4. සී. I. II & III. පුරත්ථිමභාගෙ.
5. සී. I. II & III. ගණස්මා.
6. මු. පො. පස්සිස්සාමාති වත්වා.
7. මු. පො. පුන.
8. මු. පො. පබ්බජිත.
9. ම. භගවතො.

යෙන මනසිකාරෙන අහු පඤ්ඤාය අභිසමයො, බොධිසත්තස්ස පඤ්ඤාය යස්මිං සති ජරාමරණං හොති තෙන ජරාමරණකාරණෙන සද්ධිං සමාගමො අහොසි. කිම්පන තං ති? ජාති, තෙනාහ: "**ජාතියා ඛො සති ජරාමරණං හොතී**"ති. යාවජරාමරණස්ස කාරණපරිග්ගාහිකා පඤ්ඤා තාය සද්ධිං බොධිසත්තස්ස සමාගමො අහොසීති අයමෙත්ථ අත්ථො. එතෙනුපායෙන සබ්බපදානි වෙදිතබ්බානි.

"**නාමරූපෙ ඛො සති විඤ්ඤාණ**"න්ති: එත්ථ පන සඞ්ඛාරෙසු සති විඤ්ඤාණන්ති ච අවිජ්ජාය සති සඞ්ඛාරාති ච වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, තදුභයම්පි න ගහිතං. තස්මා[1] අවිජ්ජාසංඛාරාහි අතීතො භවො, තෙහි සද්ධිං අයං විපස්සනා න ඝටියති, මහාපුරිසො හි පච්චුප්පන්නවසෙන අභිනිවිට්ඨො,[2] නනු ච අවිජ්ජාසංඛාරෙහි අදිට්ඨෙහි න සක්කා බුද්ධෙන භවිතුන්ති, සච්චං, න සක්කා. ඉමිනා පන තෙ භවඋපාදාන තණ්හාවසෙනෙව දිට්ඨාති ඉමස්මිං ඨානෙ විත්ථාරතො පටිච්චසමුප්පාදකථා කථෙතබ්බා, සා පනෙසා විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතාව.

"**පච්චුදාවත්තතී**"ති: පටිනිවත්තති, කතමං පනෙත්ථ විඤ්ඤාණං පච්චුදාවත්තතීති. පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණම්පි විපස්සනාවිඤ්ඤාණම්පි,[3] තත්ථ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං පච්චයතො පටිනිවත්තති, විපස්සනාවිඤ්ඤාණං[4] ආරම්මණතො, උභයම්පි නාමරූපං නාතික්කමති, නාමරූපතො පරං න ගච්ඡති, එත්තාවතා ජායෙථ වාති ආදිසු විඤ්ඤාණෙ නාමරූපස්ස පච්චයෙ හොන්තෙ නාමරූපෙ ච[5] විඤ්ඤාණස්ස පච්චයෙ හොන්තෙ ද්වීසුපි අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයෙසු[6] හොන්තෙසු එත්තකෙන ජායෙථ වා උපපජ්ජෙථ වා ඉතො හි පරං අඤ්ඤං කිං ජායෙය්‍ය වා උපපජ්ජෙය්‍ය වා, නනු එතදෙව ජායති ච උපපජ්ජති චාති. එවං සද්ධිං[7] අපරාපරං චුතිපටිසන්ධිහි පඤ්චපදානි දස්සෙත්වා පුන තං එත්තාවතාති වුත්තමත්ථං නිය්‍යාතෙන්තො[8] යදිදං නාමරූපපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති වත්වා තතො පරං අනුලොමපච්චයාකාරවසෙන විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපමූලකං ආයතිම්පි ජරාමරණං දස්සෙතුං නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති ආදිමාහ; තත්ථ 'කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති සකලස්ස ජාතිජරාමරණසොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමනස්සුපායාසාදිභෙදස්ස දුක්ඛරාසිස්ස නිබ්බත්ති හොතීති. ඉති මහාපුරිසො සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස නිබ්බත්තිං අද්දස.

"**සමුදයො සමුදයොති ඛො**"ති නිබ්බත්ති නිබ්බත්තීති ඛො, "**අනනුස්සුතෙසූ**"ති: න අනුස්සුතෙසු අස්සුතපුබ්බෙසු, චක්ඛුං උදපාදීති ආදිසු උදයදස්සනපඤ්ඤාවෙසා, දස්සනට්ඨෙන චක්ඛු, ඤාණකරණට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා, නිබ්බිජ්ඣිත්වා පටිවිජ්ඣිත්වා

1. මු. පො. යස්මා.
2. මු. පො. අභිනිවිට්ඨොති.
3. මු. පො. ඤාණම්පි.
4. මු. පො. ඤාණං.
5. සී. I. II & III. නාමරූපෙ.
6. මු. පො & සී. I. අඤ්ඤමඤ්ඤං පච්චයෙසු.
7. සී. II & මු. පො. සන්ධිං.
8. සී. I. II & III. නිය්‍යාදෙන්තො.

උප්පන්නට්ඨෙන විජ්ජා, ඔභාසට්ඨෙන ආලොකොති ච වුත්තා, යථාහ:- චක්ඛුං උදපාදීති, දස්සනට්ඨෙන, ඤාණං උදපාදීති ඤාණට්ඨෙන, පඤ්ඤා උදපාදීති පජානනට්ඨෙන, විජ්ජා උදපාදීති පටිවෙධට්ඨෙන,[1] ආලොකො උදපාදීති ඔභාසට්ඨෙන, චක්ඛුං ධම්මො දස්සනට්ඨො අත්ථො, ඤාණං ධම්මො ඤාණට්ඨො අත්ථො, පඤ්ඤා ධම්මො පජානනට්ඨො අත්ථො, විජ්ජා ධම්මො පටිවෙධට්ඨො අත්ථො, ආලොකො ධම්මො ඔභාසට්ඨො අත්ථොති. එත්තකෙහි පදෙහි කිං කථිතන්ති ඉමස්මිං හි සති ඉදං හොතීති පච්චයසඤ්ජානනමත්තං කථිතං, අථ වා වීථිපටිපන්නා තරුණවිපස්සනා කථිතාති.

“අධිගතො ඛො ම්‍යායං”න්ති: අධිගතො ඛො මෙ අයං. **“මග්ගො”**ති: විපස්සනාමග්ගො, **“බොධායා”**ති: චතුසච්චබුජ්ඣනත්ථාය නිබ්බානබුජ්ඣනත්ථාය එව වා, අපි ච බුජ්ඣතීති බොධි,[2] අරියමග්ගස්සෙතං නාමං. තදත්ථායාපි වුත්තං හොති. විපස්සනාමග්ගමූලකො හි අරියමග්ගොති ඉදානි තං මග්ගං නිය්‍යාතෙන්තො යදිදං නාමරූපනිරොධාති ආදිමාහ. එත්ථ ච විඤ්ඤාණනිරොධොති ආදීහි පච්චත්තපදෙහි නිබ්බානමෙව කථිතං, ඉති මහාපුරිසො සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස අනිබ්බත්තිනිරොධං අද්දස.

“නිරොධො නිරොධොති ඛො”ති: අනිබ්බත්ති අනිබ්බත්තීති ඛො, **“චක්ඛු”**න්ති: ආදීනි වුත්තත්ථානෙව, ඉධ පන සබ්බෙහෙව එතෙහි පදෙහි ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොතීති නිරොධසඤ්ජානනමත්තමෙව කථිතං. අථ වා උට්ඨානගාමිනීබලවවිපස්සනා කථිතාති.[3]

“අපරෙන සමයෙන”ති: එවං පච්චයඤ්ච පච්චයනිරොධඤ්ච විදිත්වා තතො අපරභාගෙ. **“උපාදානක්ඛන්ධෙසූ”**ති: උපාදානස්ස පච්චයභූතෙසු ඛන්ධෙසු. **“උදයබ්බයානුපස්සී”**ති: තාමෙව පඨමං දිට්ඨං උදයඤ්ච වයඤ්ච අනුපස්සමානො. **“විහාසී”**ති: සිඛාප්පත්තං උට්ඨානගාමිනිං විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො[4] විහරති. ඉදං කස්මා වුත්තං? සබ්බෙයෙව හි පූරිතපාරමිනො බොධිසත්තා පච්ඡිමභවෙ පුත්තස්ස ජාතදිවසෙ මහාභිනික්ඛමනං[5] නික්ඛමිත්වා පබ්බජිත්වා පධානමනුයුඤ්ජිත්වා බොධිපල්ලඞ්කං ආරුය්හ මාරබලං විධමිත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්ති, දුතියයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙන්ති, තතියයාමෙ පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා ආනාපාන චතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අභිනිවිසිත්වා උදයබ්බයවසෙන සමපඤ්ඤාසලක්ඛණානි දිස්වා යාව ගොත්‍රභුඤාණං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරියමග්ගෙන සකලබුද්ධගුණෙ පටිවිජ්ඣන්ති, අයම්පි ච මහාපුරිසො පූරිතපාරමියො සො[6] යථාවුත්තං සබ්බං අනුක්කමං කත්වා පච්ඡිමයාමෙ ආනාපාන චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨාය පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අභිනිවිසිත්වා වුත්තප්පකාරං උදයවයවිපස්සනං ආරභි, තං දස්සෙතුං ඉදං වුත්තං.

---

1. සී. III. පටිවෙධනට්ඨෙන.
2. සී. I II & III බොධො.
3. මු. පො. විපස්සනානි කථිතානි.
4. සී. I. II & III. වාහෙන්තො.
5. මු. පො. නික්ඛමං.
6. සී. I & III. පූරිතපාරමිංසො සී. II. පාරමියො

තත්‍ථ **"ඉති රූප"**න්ති: ඉදං රූපං එත්තකං රූපං ඉතො උද්ධං රූපං නත්‍ථීති රුප්පනසභාවඤ්චෙව භූතුපාදායභෙදඤ්ච ආදිං කත්‍වා ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානවසෙන අනවසෙසරූපපරිග්ගහො වුත්තො.

"ඉති රූපස්ස සමුදයො"ති: ඉමිනා එවං පරිග්ගහිතස්ස රූපස්ස සමුදයවිපස්සනා වුත්තා, තත්‍ථ **"ඉති"**ති: එවං සමුදයො හොතීති අත්‍ථො. තස්ස විත්‍ථාරො අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො තණ්හාසමුදයා රූපසමුදයො කම්මසමුදයා රූපසමුදයො ආහාරසමුදයා රූපසමුදයො නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සතීති එවං වෙදිතබ්බො. අත්‍ථඞ්ගමෙපි අවිජ්ජා නිරොධා රූපනිරොධො-පෙ-විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස නිරොධං පස්සතීති අයං විත්‍ථාරො.

"ඉති වෙදනා"ති:[1] ආදීසු අයං වෙදනා එත්තිකා වෙදනා ඉතො උද්ධං වෙදනා නත්‍ථි, අයං සඤ්ඤා ඉමෙ සඞ්ඛාරා ඉදං විඤ්ඤාණං එත්තකං විඤ්ඤාණං ඉතො උද්ධං විඤ්ඤාණං නත්‍ථීති වෙදයිතසඤ්ජානන අභිසංඛරණ විජානනසභාවඤ්චෙව සුඛාදිරූපසඤ්ඤාදි ඵස්සාදි චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිභෙදඤ්ච ආදිං කත්‍වා ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානවසෙන අනවසෙසවෙදනාසඤ්ඤාසංඛාරවිඤ්ඤාණපරිග්ගහො වුත්තො.

"ඉති වෙදනා සමුදයො"ති: ආදීහි පන එවං පරිග්ගහිතානං වෙදනානං සඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණානං සමුදයදස්සනං වුත්තං, තත්‍රාපි **"ඉති"**ති එවං සමුදයො හොතීති අත්‍ථො. තෙසම්පි විත්‍ථාරො අවිජ්ජා සමුදයා වෙදනාසමුදයොති රූපෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. අයම්පන විසෙසො:-තීසු ඛන්ධෙසු ආහාරසමුදයාති අවත්‍වා ඵස්සසමුදයාති වත්තබ්බං, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ නාමරූපසමුදයාති අත්‍ථඞ්ගමපදම්පි තෙසං යෙව වසෙන යොජෙතබ්බං. අයමෙත්‍ථ සඞ්ඛෙපො. විත්‍ථාරතො පන උදයවයවිනිච්ඡයො සබ්බාකාර පරිපූරො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො.

"තස්ස පඤ්චසුපාදානක්ඛන්ධෙසු උදයබ්බයානුපස්සිනො විහරතො"ති: තස්ස විපස්සිස්ස බොධිසත්තස්ස ඉමෙසු රූපාදීසු පඤ්චසුපාදානක්ඛන්ධෙසු සමපඤ්ඤාසලක්ඛණවසෙන උදයවයානුපස්සිනො විහරතො යථානුක්කමෙන වඩ්ඪිතෙ විපස්සනාඤාණෙ අනුප්පාදනිරොධෙන නිරුජ්ඣමානෙහි ආසවසංඛාතෙහි කිලෙසෙහි අනුපාදාය අග්ගහෙත්‍වාව චිත්තං විමුච්චි. තදෙතං මග්ගක්ඛණෙ විමුච්චති නාම, ඵලක්ඛණෙ විමුත්තං නාම, මග්ගක්ඛණෙ වා විමුත්තමෙව, විමුච්චති ච ඵලක්ඛණෙ විමුත්තමෙව. එත්තාවතා ච මහාපුරිසො සබ්බබන්ධනවිප්පමුත්තො සුරියරස්මිසම්ඵුට්ඨමිව පදුමං සුවිකසිතචිත්තසන්තානො චත්තාරි මග්ගඤාණානි චත්තාරි ඵලඤාණානි චතස්සො

1. මු. පො. ඉතිවෙදනාසූති.

පටි සම්භිදා චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණං පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤාණං ඡ අසාධාරණඤාණානි සකලෙ ච බුද්ධගුණෙ හත්ථගතෙ කත්වා පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නොව:-

"අනෙකජාතිසංසාරං සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං,
ගහකාරකං ගවෙසන්තො දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං.

ගහකාරකදිට්ඨොසි පුන ගෙහං න කාහසි,
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා ගහකූටං විසංඛතං,
විසංඛාරගතං චිත්තං තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා.

අයොඝනහතස්සෙව ජලතො ජාතවෙදසො,
අනුපුබ්බූපසන්තස්ස යථා න ඤායතෙ ගති.

එවං සම්මා විමුත්තානං කාමබන්ධොඝතාරිනං,
පඤ්ඤාපෙතුං ගතී නත්ථි පත්තානං අචලං සුඛ"න්ති.

එවං මනසිකරොන්තො සරදසූරියො විය පුණ්ණචන්දො විය ච විරොචිත්ථාති.

දුතියක භාණවාරකථා
නිට්ඨිතා.

තතියක භාණවාරෙ "**යන්නූනාහං ධම්මං දෙසෙය්‍ය**"න්ති: යදි පනාහං ධම්මං දෙසෙය්‍යං, අයං පන විතක්කො කදා උප්පන්නොති? බුද්ධභූතස්ස අට්ඨමෙ සත්තාහෙ, සො කිර බුද්ධො හුත්වා සත්තාහං බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසීදි, තතො උට්ඨාය සත්තාහං බොධිපල්ලඞ්කං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි, සත්තාහං රතනචඞ්කමෙ චඞ්කමි, සත්තාහං රතනගෙහෙ ධම්මං විචිනන්තො නිසීදි, සත්තාහං අජපාලනිග්‍රොධෙ නිසීදි, සත්තාහං මුචලින්දෙ නිසීදි, සත්තාහං රාජායතනෙ නිසීදි, තතො උට්ඨාය අට්ඨමෙ සත්තාහෙ පුන ආගන්ත්වා අජපාලනිග්‍රොධෙ නිසින්නමත්තස්සෙව සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණො අයමෙව ඉතො අනන්තරෙ ච විතක්කො උප්පන්නො.

තත්ථ "**අධිගතො**"ති: පටිවිද්ධො, "**ධම්මො**"ති: චතුසච්චධම්මො, "**ගම්භීරො**"ති: උත්තානභාවපටික්ඛෙපවචනමෙතං, "**දුද්දසො**"ති: ගම්භීරත්තාව දුද්දසො, දුක්ඛෙන දට්ඨබ්බො න සක්කා සුඛෙන දට්ඨුං, දුද්දසත්තාව **දුරනුබොධො**, දුක්ඛෙන අවබුජ්ඣිතබ්බො න සක්කා සුඛෙන අවබුජ්ඣිතුං, "**සන්තො**"ති: නිබ්බුතො, "**පණීතො**"ති: අතප්පකො, ඉදං ද්වයං ලොකුත්තරමෙව සන්ධාය වුත්තං. "**අතක්කාවචරො**"ති: තක්කෙන අවචරිතබ්බො ඔගාහිතබ්බො න හොති ඤාණෙනෙව අවචරිතබ්බො, "**නිපුණො**"ති: සණ්හො, "**පණ්ඩිතවෙදනීයො**"ති: සම්මාපටිපදං පටිපන්නෙහි පණ්ඩිතෙහි වෙදිතබ්බො.

“ආලයරාමා”ති: සත්තා පඤ්චසු කාමගුණෙසු අල්ලීයන්ති, තස්මා තෙ ආලයාති වුච්චන්ති, අට්ඨසතං තණ්හාවිචරිතානි ආලයන්ති තස්මා ආලයාති වුච්චන්ති. තෙහි ආලයෙහි රමන්තීති ආලයරාමා, ආලයෙසු රතාති **ආලයරතා** ආලයෙසු සුසම්මුදිතාති **ආලයසම්මුදිතා** යථාහි සුසජ්ජිත පුප්ඵඵලහරිතරුක්ඛාදිසම්පන්නං උය්‍යානං පවිට්ඨො රාජා තාය තාය සම්පත්තියා රමති සම්මුදිතො සුමොදිතපමොදිතො හොති න උක්කණ්ඨති සායම්පි න නික්ඛමිතුං ඉච්ඡති එවමිමෙහිපි කාමාලයතණ්හාලයෙහි සත්තා රමන්ති සංසාරවට්ටෙ සම්මුදිතා අනුක්කණ්ඨිතා වසන්ති තෙන තෙසං භගවා දුවිධම්පි ආලයං උය්‍යානභූමිං විය දස්සෙන්තො ආලයරාමාති ආදිමාහ. **“යදිද”**න්ති: නිපාතො, තස්ස ඨානං සන්ධාය යං ඉදන්ති පටිච්ච සමුප්පාදං සන්ධාය යො අයන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

“ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පාදො”ති: ඉමෙසං පච්චයා ඉදප්පච්චයා, ඉදප්පච්චයා එව ඉදප්පච්චයතා. ඉදප්පච්චයතා ච සා පටිච්ච සමුප්පාදො චාති ඉදප්පච්චයතා පටිච්ච සමුප්පාදො, සඞ්ඛාරාදිපච්චයානං අවිජ්ජාදීනං එතං අධිවචනං.

“සබ්බසඞ්ඛාරසමථො”ති: ආදිසබ්බං නිබ්බානමෙව, යස්මා හි තං ආගම්ම සබ්බසඞ්ඛාරවිප්ඵන්දිතානි සම්මන්ති වූපසම්මන්ති, තස්මා සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති වුච්චති. යස්මා ච තං ආගම්ම සබ්බා උපධයො පටිනිස්සට්ඨා හොන්ති සබ්බා තණ්හා ඛීයන්ති සබ්බෙ කිලෙසරාගා විරජ්ජන්ති සබ්බං දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, තස්මා “සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො”ති වුච්චති.

සා පනෙසා තණ්හා භවෙන භවං ඵලෙන වා සද්ධිං කම්මං විනති සංසිබ්බතීති කත්වා වානන්ති වුච්චති, තතො වානතො නික්ඛන්තන්ති නිබ්බානං.

“සො මමස්ස කිලමථො”ති: යා අජානන්තානං දෙසනා නාම සො මම කිලමථො අස්ස සා මම විහෙසා අස්සාති අත්ථො. කායකිලමථො චෙව කායවිහෙසා ච අස්සාති වුත්තං හොති. චිත්තෙ පන උභයමෙතං බුද්ධානං නත්ථි. **“අපිස්සු”**ති: අනුබ්‍රූහනත්ථෙ නිපාතො, සො න කෙවලං එතදහොසි ඉමාපි ගාථා පටිභංසූති දීපෙති.

“විපස්සි”න්ති: ආදිසු විපස්සිස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සාති අත්ථො. **“අනච්ඡරියා”**ති: අනුඅච්ඡරියා, **“පටිභංසූ”**ති: පටිභානසඞ්ඛාතස්ස ඤාණස්ස ගොචරා අහෙසුං, පරිවිතක්කයිතබ්බතං පාපුණිංසු.

“කිච්ඡෙන”ති: දුක්ඛෙන න දුක්ඛාපටිපදාය, බුද්ධානං හි චත්තාරොපි මග්ගා සුඛාපටිපදාව හොන්ති, පාරමී පූරණකාලෙ පන සරාගසදොස සමොහස්සෙව සතො ආගතානං යාචකානං අලංකතපටි

යත්තං සීසං ඡින්දිත්වා[1] ගලලොහිතං නීහරිත්වා සුඅඤ්ජිතානි අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා කුලවංසපදීපං පුත්තං මනාපචාරිනිං භරියන්ති එවමාදීනි දෙන්තස්ස අඤ්ඤානි ච ඛන්තිවාදිසදිසෙසු අත්තභාවෙසු ඡෙජ්ජභෙජ්ජාදීනි පාපුණන්තස්ස ආගමනීයපටිපදං සන්ධායෙතං වුත්තං. **“හල”**න්ති: එත්ථ හකාරො නිපාතමත්තො, අලන්ති අත්ථො. **“පකාසිතු”**න්ති: දෙසිතුං, එවං කිච්ඡෙන අධිගතස්ස ධම්මස්ස අලං දෙසිතුං පරියත්තං දෙසිතුං කො අත්ථො දෙසිතෙනාති වුත්තං හොති. **“රාගදොසපරෙතෙහී”**ති: රාගදොසඵුට්ඨෙහි, රාගදොසානුගතෙහි වා, **“පටිසොතගාමි”**න්ති: නිච්චාදීනං පටිසොතං අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභන්ති එවං ගතං චතුසච්චධම්මං. **“රාගරත්තා”**ති: කාමරාගෙන භවරාගෙන දිට්ඨිරාගෙන ච රත්තා, **“න දක්ඛන්තී”**ති: අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභන්ති ඉමිනා සභාවෙන න පස්සිස්සන්ති, තෙ අපස්සන්තෙ කො සක්ඛිස්සති එවං ගාහාපෙතුං, **“තමොක්ඛන්ධෙන ආවටා”**ති: අවිජ්ජාරාසිනා අජ්ඣොත්ථටා.

“අප්පොස්සුක්කතායා”ති: නිරුස්සුක්කභාවෙන අදෙසෙතුකාමතායාති අත්ථො. කස්මා පනස්ස එවං චිත්තං නමි, නනු එසමුත්තො මොචෙස්සාමි තිණ්ණො තාරෙස්සාමි,

කිම්මෙ අඤ්ඤාතවෙසෙන ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ,
සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා තාරයිස්සං සදෙවකන්ති,[2]

පත්ථනං කත්වා පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තොති. සච්චමෙතං, පච්චවෙක්ඛණානුභාවෙන පනස්ස එවං චිත්තං නමි. තස්ස හි සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා සත්තානං කිලෙසගහණතං, ධම්මස්ස ච ගම්භීරතං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස සත්තානං කිලෙසගහණතා ච ධම්මගම්භීරතා ච සබ්බාකාරෙන පාකටා ජාතා. අථස්ස ඉමෙ සත්තා කඤ්ජියපුණ්ණලාබු විය තක්කභරිතචාටි විය වසාතෙලපීතපිලොතිකා විය අඤ්ජනමක්ඛිතහත්ථො විය කිලෙසභරිතා අතිසංකිලිට්ඨා රාගරත්තා දොසදුට්ඨා මොහමූළ්හා, තෙ කිං නාම පටිවිජ්ඣිස්සන්තීති චින්තයතො කිලෙසගහණපච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනාපි එවං චිත්තං නමි. අයඤ්ච ධම්මො පඨවිසන්ධාරක උදකක්ඛන්ධො විය ගම්භීරො පබ්බතෙන පටිච්ඡාදෙත්වා ඨපිතො විය[3] දුද්දසො සතධා භින්නස්ස වාලස්ස කොටි විය අනු,[4] නනු මයා හි ඉමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං වායමන්තෙන අදින්නං දානං නාම නත්ථි, අරක්ඛිතං සීලං නාම නත්ථි, අපරිපූරිතා කාචි පාරමී නාම නත්ථි, තස්ස මෙ නිරුස්සාහං විය මාරබලං විධමන්තස්සාපි පඨවී න කම්පිත්ථ පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තස්සාපි න කම්පිත්ථ, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙන්තස්සාපි න කම්පිත්ථ පච්ඡිමයාමෙ පන පටිච්චසමුප්පාදං පටි-

1. සී. III. කන්තිත්වා. 2. ම. සන්තාරෙස්සං සදෙවකෙ 3. ම. ඨපිතසාසපො විය.
4. ම. සතධාභින්නස්සවාලස්ස කොටියා කොටිං පටිපාදිතං විය දුරනුබොධො.

විජ්ඣන්තස්සමෙ දසසහස්සී ලොකධාතු කම්පිත්ථ, ඉති මාදිසෙනාපි තික්ඛඤාණෙන කිච්ඡෙනෙවායං ධම්මො පටිවිද්ධො, තං ලොකියමහාජනා කථං පටිවිජ්ඣිස්සන්තීති ධම්මගම්භීරතා පච්චවෙක්ඛණානුභාවෙන එවං චිත්තං නමීති වෙදිතබ්බං. අපිච බ්‍රහ්මුනා ආයාචිතෙ දෙසෙතුකාමතාය පිස්ස එවං චිත්තං නමි, ජානාති හි භගවා මම අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තෙ නමමානෙ මං මහාබ්‍රහ්මා ධම්මදෙසනාය යාචිස්සති, ඉමෙ ච සත්තා බ්‍රහ්මගරුකා, තතො තෙ සත්ථා කිර ධම්මං න දෙසෙතුකාමො අහොසි, අථ නං මහාබ්‍රහ්මා යාචිත්වා දෙසාපෙසි, සන්තො වත සො ධම්මො පණීතො වතසොති මඤ්ඤමානා සුස්සූසිස්සන්තීති ඉමම්පිස්ස කාරණං පටිච්ච “අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමි, නො ධම්මදෙසනායා”ති වෙදිතබ්බං.

“අඤ්ඤතරස්සා”ති: එත්ථ කිඤ්චාපි අඤ්ඤතරොති වුත්තං, අථ ඛො ඉමස්මිං චක්කවාළෙ ජෙට්ඨමහාබ්‍රහ්මා එසොති වෙදිතබ්බො. **“නස්සති වත භො”**ති: සො කිර ඉමං සද්දං තථා නිච්ඡාරෙසි යථා දසසහස්සිලොකධාතු බ්‍රහ්මානො සුත්වා සබ්බෙ සන්නිපතිංසු. **“යත්‍ර හි නාමා”**ති: යස්මිං නාම ලොකෙ, **“පුරතො පාතුරහොසී”**ති: තෙහි දසහි බ්‍රහ්මසහස්සෙහි සද්ධිං පාතුරහොසි.

“අප්පරජක්ඛජාතිකා”ති: පඤ්ඤාමයෙ අක්ඛිම්හි අප්පං පරිත්තං රාගදොසමොහරජං එතෙසං එවං සභාවාති අප්පරජක්ඛජාතිකා, “අස්සවනතා”ති: අස්සවනතාය, **“භවිස්සන්ති”**ති: පුරිමබුද්ධෙසු දසපුඤ්ඤකිරිය[1] වසෙන කතාධිකාරා, පරිපාකගතපදුමානි විය සූරියරස්මිසම්ඵස්සං ධම්මදෙසනං යෙව ආකඞ්ඛමානා චතුප්පදිකගාථාවසානෙ අරියභූමිං ඔක්කමනාරහා න එකො න ද්වෙ අනෙකසතසහස්සා ධම්මස්ස අඤ්ඤාතාරො භවිස්සන්තීති දස්සෙති. **“අජ්ඣෙසන”**න්ති: එවං තික්ඛත්තුං යාචනං, **“බුද්ධචක්ඛුනා”**ති: ඉන්ද්‍රියපරොපපරියඤාණෙන[2] ච ආසයානුසයඤාණෙන ච, ඉමෙසං හි ද්වින්නං ඤාණානං බුද්ධචක්ඛූති නාමං, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස සමන්තචක්ඛූති, තිණ්ණං මග්ගඤාණානං ධම්මචක්ඛූති.

“අප්පරජක්ඛෙ”ති: ආදීසු යෙසං වුත්තනයෙනෙව පඤ්ඤාචක්ඛුම්හි රාගාදිරජං අප්පං තෙ **අප්පරජක්ඛා,** යෙසං තං මහන්තං තෙ **මහාරජක්ඛා,** යෙසං සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි තික්ඛානි තෙ **තික්ඛින්ද්‍රියා,** යෙසං තානි මුදූනි තෙ **මුදින්ද්‍රියා,** යෙසං තෙ යෙව සද්ධාදයො ආකාරා සුන්දරා තෙ **ස්වාකාරා,** යෙ කථිතං කාරණං සල්ලක්ඛෙන්ති සුඛෙන සක්කා හොන්ති විඤ්ඤාපෙතුං තෙ **සුවිඤ්ඤාපයා,** යෙ පරලොකඤ්චෙව වජ්ජඤ්ච භයතො පස්සන්ති තෙ **පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො** නාම. අයං පනෙත්ථ පාළි:- සද්ධො පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, අස්සද්ධො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො, ආරද්ධවිරියො-

1. සී III. පුඤ්ඤකිරියවත්ථු. 2. ම. ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්ත ඤාණෙන ච

කුසීතො- උපට්ඨිතසති- මුට්ඨස්සති-සමාහිතො-අසමාහිතො-පඤ්ඤවා-දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. තථා සද්ධො පුග්ගලො තික්ඛින්ද්‍රියො=පෙ=පඤ්ඤවා පුග්ගලො පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී.

"ලොකො"ති: ච ඛන්ධලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො සම්පත්තිභවලොකො[1] විපත්තිභවලොකො සම්පත්තිසම්භවලොකො විපත්තිසම්භවලොකො එකො ලොකො සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා වෙ ලොකා නාමච රූපච තයො ලොකා තිස්සො වෙදනා චත්තාරො ලොකා චත්තාරො ආහාරා පචලොකා පචුපාදානක්ඛන්ධා ඡලොකා ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි සත්තලොකා සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතියො අට්ඨලොකා අට්ඨලොකධම්මා නවලොකා නවසත්තාවාසා දසලොකා දසායතනානි ද්වාදසලොකා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරසලොකා අට්ඨාරසධාතුයො.

"වජ්ජ"න්ති: සබ්බෙ කිලෙසා වජ්ජා සබ්බෙ දුච්චරිතා වජ්ජා සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරා වජ්ජා සබ්බෙ භවගාමිකම්මා වජ්ජා ඉති ඉමස්මිඤ්ච ලොකෙ ඉති ඉමස්මිඤ්ච වජ්ජෙ තිබ්බා භයසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතා හොති සෙය්‍යථාපි උක්ඛිත්තාසිකෙ වධකෙ, ඉමෙහි පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි ජානාති පස්සති අඤ්ඤාති පටිවිජ්ඣති ඉදං තථාගතස්ස ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණන්ති.

"උප්පලිනිය"න්ති: උප්පලවනෙ, ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. **"අන්තො නිමුග්ගපොසීනී"**ති: යානි යානි අඤ්ඤානිපි පදුමානි අන්තො නිමුග්ගානෙව පොසියන්ති, **"උදකං අච්චුග්ගම්ම තිට්ඨන්තී"**ති: උදකං අතික්කමිත්වා තිට්ඨන්ති. තත්ථ යානි අච්චුග්ගම්ම ඨිතානි තානි සූරියරස්මිසම්ඵස්සං ආගමයමානානි ඨිතානි අජ්ජ පුප්ඵනකානි, යානි සමොදකං ඨිතානි තානි සෙව පුප්ඵනකානි, යානි උදකා අනුග්ගතානි අන්තො නිමුග්ගපොසීනි[2] තානි තතියදිවසෙ පුප්ඵනකානි, උදකා පන අනුග්ගතානි අඤ්ඤානිපි සරොග[3] උප්පලාදීනි නාම අත්ථි යානි නෙව පුප්ඵිස්සන්ති මච්ඡකච්ඡපභක්ඛානෙව භවිස්සන්ති, තානි පාළිං නාරූළ්හානි, ආහරිත්වා දීපෙතබ්බානීති දීපිතානි.

යථෙවහි තානි චතුබ්බිධානි පුප්ඵානි, එවමෙවං උග්ඝටිතඤ්ඤූ විපචිතඤ්ඤූ නෙය්‍යො පදපරමොති චත්තාරො පුග්ගලා. තත්ථ යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදාහටවෙලාය ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො උග්ඝටිතඤ්ඤූ. යස්ස පුග්ගලස්ස සඞ්ඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථෙ විභජියමානෙ ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො විපචිතඤ්ඤූ. යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දිසතො පරිපුච්ඡතො යොනිසො මනසි කරොතො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති

1. ම. සම්පත්තිභවලොකො. 2. ම. උදකපොසීනී, 3. ම. සරොජ.

පුග්ගලො ඤෙය්‍යො.[1] යස්ස පුග්ගලස්ස බහුම්පි සුණතො බහුම්පි භණතො බහුම්පි ගණ්හතො බහුම්පි ධාරයතො බහුම්පි වාචයතො න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො පදපරමො. තත්‍ථ භගවා උප්පලවනාදිසදිසං දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො අජ්ජ පුප්ඵනකානි විය උග්ඝටිතඤ්ඤූ, ස්වෙ පුප්ඵනකානි විය විපඤ්චිතඤ්ඤූ, තතියදිවසෙ පුප්ඵනකානි විය ඤෙය්‍යො,[2] මච්ඡකච්ඡපභක්ඛානි පුප්ඵානි විය පදපරමොති අද්දස. පස්සන්තො ච එත්තකා අප්පරජක්ඛා එත්තකා මහාරජක්ඛා, තත්‍රාපි එත්තකා උග්ඝටිතඤ්ඤූති එවං සබ්බාකාරතො අද්දස. තත්‍ථ තිණ්ණං පුග්ගලානං ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ භගවතො ධම්මදෙසනා අත්‍ථං සාධෙති, පදපරමානං අනාගතත්‍ථාය වාසනා හොති, අථ භගවා ඉමෙසං චතුන්නම්පි පුග්ගලානං අත්‍ථාවහං ධම්මදෙසනං විදිත්වා දෙසෙතුකම්‍යතං උප්පාදෙත්වා පුන සබ්බෙපි තීසු භවෙසු සත්තෙ භබ්බාභබ්බවසෙන ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අකාසි, යෙ සන්ධාය වුත්තං “යෙ තෙ සත්තා කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා අස්සද්ධා අච්ඡන්දිකා දුප්පඤ්ඤා අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං ඉමෙ තෙ සත්තා අභබ්බා, කතමෙ සත්තා භබ්බා යෙ තෙ සත්තා න කම්මාවරණෙන=පෙ=ඉමෙ තෙ සත්තා භබ්බා”ති. තත්‍ථ සබ්බෙපි අභබ්බපුග්ගලෙ පහාය භබ්බපුග්ගලෙයෙව ඤාණෙන පරිග්ගහෙත්වා එත්තකා එත්‍ථ රාගචරිතා එත්තකා දොසමොහ-විතක්ක-සද්ධා-බුද්ධිචරිතාති ඡ කොට්ඨාසෙ අකාසි, එවංකත්වා ධම්මං දෙසිස්සාමීති චින්තෙසි, බ්‍රහ්මා තං ඤත්වා සොමනස්ස ජාතො භගවන්තං ගාථාහි අජ්ඣභාසි. ඉදං සන්ධාය “අථ ඛො සො භික්ඛවෙ බ්‍රහ්මා”ති ආදි වුත්තං. තත්‍ථ “**අජ්ඣභාසි**”ති අධි අභාසි අධිකිච්ච ආරබ්භ අභාසීති අත්‍ථො.

“**සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො**”ති: සෙලමයෙ එකඝනෙ පබ්බත මුද්ධනි යථාඨිතොව, නහි තත්‍ථ ඨිතස්ස දස්සනත්‍ථං ගීවුක්ඛිපන පසාරණාදිකිච්චං අත්‍ථි. “**තථූපම**”න්ති තප්පටිභාගං සෙලපබ්බතූපමං, අයං පනෙත්‍ථ සංඛෙපත්‍ථො:-යථා සෙලෙ පබ්බතමුද්ධනි යථාඨිතොව චක්ඛුමා පුරිසො සමන්තතො ජනතං පස්සෙය්‍ය තථා ත්වම්පි සුමෙධ සුන්දරපඤ්ඤ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සමන්තචක්ඛු භගවා ධම්මමයං පඤ්ඤාමයං පාසාදමාරුය්හ සයං අපෙතසොකො සොකාවතිණ්ණං ජාතිජරාභිභූතං ජනතං අවෙක්ඛස්සු උපධාරය උපපරික්ඛ, අයං පනෙත්‍ථ අධිප්පායො:- යථාහි පබ්බතපාදෙ සමන්තා මහන්තං ඛෙත්තං කත්වා තත්‍ථ කෙදාරපාළීසු කුටිකායො කරිත්වා රත්තිං අග්ගිං ජාලෙය්‍යුං චතුරඞ්ගසමන්නාගතඤ්ච අන්ධකාරං අස්ස, අථස්ස පබ්බතස්ස මත්‍ථකෙ ඨත්වා චක්ඛුමතො පුරිසස්ස භූමිං ඔලොකයතො නෙව ඛෙත්තං න කෙදාරපාළියො න කුටියො න තත්‍ථ සයිතමනුස්සාපි

1. ම. නෙය්‍යො.   2. ම. නෙය්‍යො.

පක්ඛිපෙය්‍යුං, කුටිකාසු පන අග්ගිජාලමත්තමෙව පක්ඛිපෙය්‍ය, එවං ධම්මපාසාදමාරුය්හ සත්තකායං ඔලොකයතො තථාගතස්ස යෙ තෙ අකතකල්‍යාණා සත්තා තෙ එකවිහාරෙ දක්ඛිණජාණුපස්සෙ නිසින්නාපි බුද්ධචක්ඛුස්ස ආපාථං නාගච්ඡන්ති රත්ති ඛිත්තසරා විය හොන්ති. යෙ පන කතකල්‍යාණා විනෙය්‍යපුග්ගලා, තෙ තස්ස දූරෙපි ඨිතා ආපාථං ආගච්ඡන්ති තෙ අග්ගි විය[1] හිමවන්තපබ්බතො විය ච. වුත්තම්පි චෙතං:–

දූරෙ සන්තො පකාසෙන්ති හිමවන්තොව පබ්බතො,
අසන්තෙත්ථ න දිස්සන්ති රත්ති ඛිත්තා යථා සරාති.

“**උට්ඨෙහි**”ති: භගවතො ධම්මදෙසනත්ථං චාරිකං චරණං යාචන්තො භණති. “**වීර**”ති: ආදීසු භගවා විරියවන්තතාය වීරො, දෙවපුත්ත මච්චු කිලෙසමාරානං විජිතත්තා විජිතසඞ්ගාමො, ජාති කන්තාරාදි නිත්ථරණත්ථාය වෙනෙය්‍ය සත්ථවාහන සමත්ථතාය සත්ථවාහො, කාමච්ඡන්ද ඉණස්ස අභාවතො අණණොති වෙදිතබ්බො.

“**අපාරුතා**”ති: විවටා, “**අමතස්ස ද්වාරා**”ති: අරියමග්ගො, යො හි අමත සංඛාතස්ස නිබ්බානස්ස ද්වාරං, සො මයා විවරිත්වා ඨපිතොති දස්සෙති. “**පමුඤ්චන්තු සද්ධ**”න්ති: සබ්බෙ අත්තනො සද්ධං මුඤ්චන්තු විස්සජ්ජෙන්තු, පච්ඡිමපදද්වයෙ අයමත්ථො:–අහං හි අත්තනො පගුණං සුප්පවත්තිතම්පි ඉමං පණීතං උත්තමධම්මං කායවාචාකිලමථසඤ්ඤී හුත්වා න භාසිං, ඉදානි පන සබ්බො ජනො සද්ධාභාජනං උපනෙතු, පූරෙස්සාමි තෙසං සඞ්කප්පන්ති. “**බොධිරුක්ඛමූලෙ**”ති: බොධිරුක්ඛස්ස අවිදූරෙ අජපාල නිග්‍රොධෙ, අන්තරහිතොති අත්ථො. “**ඛෙමෙ මිගදායෙ**”ති: ඉසිපතනං තෙන සමයෙන ඛෙමං නාම උය්‍යානං හොති මිගානං පන අභය වාසත්ථාය දින්නත්තා මිගදායොති වුච්චති. තං සන්ධාය වුත්තං “ඛෙමෙමිගදායෙතී”ති. යථා ච විපස්සී භගවා, එවං අඤ්ඤෙපි බුද්ධා පඨමං ධම්මදෙසනත්ථාය ගච්ඡන්තා ආකාසෙන ගන්ත්වා තත්ථෙව ඔතරන්ති, අම්හාකං පන භගවා උපකස්ස ආජීවකස්ස උපනිස්සයං දිස්වා උපකො ඉමං අද්ධානං පටිපන්නො සො මං දිස්වා සල්ලපිත්වා ගමිස්සති අථ පුන නිබ්බින්නො ආගම්ම අරහත්තං සච්ඡිකරිස්සතීති ඤත්වා අට්ඨාරසයොජනමග්ගං පදසාව අගමාසි. “**දායපාලං ආමන්තෙසී**”ති: දිස්වාව පුනප්පුන ඔලොකෙත්වා අය්‍යා නො භන්තෙ ආගතොති ඤත්වා උපගතං ආමන්තෙසි.

“**ආනුපුබ්බිං කථ**”න්ති: දානානන්තරං සීලං සීලානන්තරං සග්ගං සග්ගානන්තරං මග්ගන්ති එවං අනුපටිපාටිකථං, තත්ථ “**දානකථ**”න්ති: ඉදං දානං නාම සුඛානං නිදානං සම්පත්තීනං මූලං භොගානං පතිට්ඨා විසම ගතස්ස තාණං ලෙණං ගති පරායනං ඉධ ලොකපරලොකෙසු

1. සී. සෙං අග්ගිවිය.

දානසදිසො අවස්සයො පතිට්ඨා ආලම්බණං තාණං ලෙණං ගති පරායනං නත්ථි, ඉදං හි අවස්සයට්ඨෙන රතනමයසීහාසනසදිසං පතිට්ඨානට්ඨෙන මහාපථවිසදිසං ආලම්බණට්ඨෙන ආලම්බණරජ්ජුසදිසං ඉදං හි දුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙන නාවා සමස්සාසනට්ඨෙන සඞ්ගාමසූරො භයපරිත්තාණට්ඨෙන සුසංඛතනගරං මච්ඡෙරමලාදීහි අනුපලිත්තට්ඨෙන පදුමං තෙසං නිද්දහනට්ඨෙන අග්ගි දුරාසදට්ඨෙන ආසිවිසො අසන්තාසනට්ඨෙන සීහො බලවන්තට්ඨෙන හත්ථි අභිමඞ්ගලසම්මතට්ඨෙන සෙතඋසභො ඛෙමන්තභූමිසම්පාපනට්ඨෙන වලාහකො අස්සරාජා “දානං හි ලොකෙ සක්කසම්පත්තිං දෙති මාරසම්පත්තිං බ්‍රහ්මසම්පත්තිං චක්කවත්තිසම්පත්තිං සාවකපාරමීඤාණං පච්චෙකබොධිඤාණං අභිසම්බොධිඤාණං දෙතී”ති එවමාදිනා දානපටිසංයුත්තං කථං.

යස්මා පන දානං දදන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොති, තස්මා තදනන්තරං සීලකථං කථෙති. **“සීලකථ”**න්ති: සීලං නාමෙතං අවස්සයො පතිට්ඨා ආලම්බණං[1] තාණං ලෙණං ගති පරායනං ඉධලොකපරලොකසම්පත්තීනං හි සීලසදිසො අවස්සයො සීලසදිසා පතිට්ඨා ආලම්බණං තාණං ලෙණං ගති පරායනං නත්ථි, සීලසදිසො අලඞ්කාරො නත්ථි,[2] නත්ථි සීලපුප්ඵසදිසං පුප්ඵං සීලගන්ධසදිසො ගන්ධො නත්ථි සීලාලඞ්කාරෙන හි අලඞ්කතං සීලකුසුමපිලන්ධිතං සීලගන්ධානුලිත්තං සදෙවකො ලොකො ඔලොකෙන්තො තිත්තිං න ගච්ඡතීති එවමාදිසීලගුණපටිසං යුත්තං කථං.

ඉදං පන සීලං නිස්සාය අයං සග්ගො ලබ්භතීති දස්සෙතුං සීලානන්තරං සග්ගකථං කථෙසි. **“සග්ගකථ”**න්ති: අයං සග්ගො නාම ඉට්ඨො කන්තො මනාපො නිච්චමෙත්ථ කීළා නිච්චං සම්පත්තියො ලබ්භන්ති චාතුම්මහාරාජිකා දෙවා නවුතිවස්සසතසහස්සානි දිබ්බසුඛං දිබ්බසම්පත්තිං පටිලභන්ති තාවතිංසා තිස්සො ච වස්සකොටියො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානීති එවමාදිසග්ගගුණපටිසංයුත්තං කථං, සග්ගසම්පත්තිං කථයන්තානං හි බුද්ධානං මුඛං නප්පහොති. වුත්තම්පි චෙතං:–“අනෙකපරියායෙන ඛො අහං භික්ඛවෙ සග්ගකථං කථෙය්‍ය”න්ති ආදි. එවං සග්ගකථාය පලොභෙත්වා පුන හත්ථිං අලංකරිත්වා තස්ස සොණ්ඩං ඡින්දන්තො විය අයම්පි සග්ගො අනිච්චො අද්ධුවො න එත්ථ ඡන්දරාගො කාතබ්බොති දස්සනත්ථං “අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා ආදීනවො එත්ථ භිය්‍යො”ති ආදිනා නයෙන කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සඞ්කිලෙසං කථෙසි.

තත්ථ **“ආදීනවො”**ති: දොසො, **“ඔකාරො”**ති: අවකාරො ලාමකභාවො, **“සඞ්කිලෙසො”**ති: තෙහි සත්තානං සංසාරෙ කිලිස්සනං, යථාහ:–“කිලිස්සන්ති වත භො සත්තා”ති එවං කාමාදීන

1. සී. III. ආරම්මණ. 2. ම. සීලපුප්ඵසදිසං පුප්ඵං නත්ථි.

වෙන තජ්ජෙත්වා නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසි, පබ්බජ්ජාය ගුණං පකාසෙසීති අත්ථො. සෙසං අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනාය වුත්තනයමෙව, උත්තානත්ථඤ්ච

“අලත්ථු”න්ති: කථං අලත්ථුං? එහි භික්ඛුභාවෙන, භගවා කිර තෙසං ඉද්ධිමයපත්තචීවරස්ස උපනිස්සයං ඔලොකෙන්තො අනෙකාසු ජාතිසු චීවරදානාදීනි දිස්වා “එථ භික්ඛවො”ති ආදිමාහ. තෙ තාවදෙව භණ්ඩුකාසායවසනා අට්ඨහි භික්ඛුපරික්ඛාරෙහි සරීරෙ පටිමුක්කෙහෙව වස්සසතිකත්ථෙරා විය භගවන්තං නමස්සමානාව නිසීදිංසු.

“සන්දස්සෙසී”ති: ආදීසු ඉධ ලොකපරලොකත්ථං දස්සෙසි, ඉධ ලොකත්ථං දස්සෙන්තො අනිච්චන්ති දස්සෙසි, දුක්ඛන්ති දස්සෙසි, අනත්තාති දස්සෙසි, ඛන්ධෙ දස්සෙසි, ධාතුයො දස්සෙසි, ආයතනානි දස්සෙසි, පටිච්චසමුප්පාදං දස්සෙසි, රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං දස්සෙන්තො පඤ්චලක්ඛණානි දස්සෙසි, තථා වෙදනාක්ඛන්ධාදීනං තථා වයං දස්සෙන්තොති උදයබ්බයවසෙන පඤ්ඤාසලක්ඛණානි දස්සෙසි. පරලොකත්ථං දස්සෙන්තො නිරයං දස්සෙසි තිරච්ඡානයොනිං පෙත්තිවිසයං අසුරකායං, තිණ්ණං කුසලානං විපාකං ඡන්නං දෙවලොකානං නවන්නං බ්‍රහ්මලොකානං සම්පත්තිං දස්සෙසි. **“සමාදපෙසී”**ති: චතුපාරිසුද්ධිසීලතෙරසධුතඞ්ගදසකථාවත්ථු ආදිකෙ කල්‍යාණධම්මෙ ගණ්හාපෙසි, **“සමුත්තෙජෙසී”**ති: සුට්ඨු උත්තෙජෙසි අබ්භුස්සාහෙසි, ඉධ ලොකත්ථඤ්ච පරලොකත්ථඤ්ච තාපෙත්වා[1] තාපෙත්වා[1] අධිගතං විය කත්වා කථෙසි. ද්වත්තිංසකම්මකාරණ පඤ්චවීසතිමහාභයප්පභෙදං හි ඉධලොකත්ථං බුද්ධෙ භගවති තාපෙත්වා තාපෙත්වා[1] කථයන්තෙ පච්ඡාබාහං ගාළ්හං බන්ධනං බන්ධිත්වා චතුමහාපථෙ පහාරසතෙන තාළෙත්වා දක්ඛිණද්වාරෙන නීයමානො විය ආඝාතනගණ්ඩිකාය ඨපිතසීසො විය සූලෙ උත්තාසිතො විය මත්තහත්ථිනා මද්දියමානො විය ච සන්තො හොති. පරලොකත්ථං කථයන්තෙ නිරයාදීසු නිබ්බත්තො විය දෙවලොකසම්පත්තිං අනුභවමානො විය ච හොති. **“සම්පහංසෙසී”**ති: පටිලද්ධගුණෙන මොදෙසි, මහානිසංසං කත්වා කථෙසීති අත්ථො.

“සඞ්ඛාරානං ආදීනව”න්ති: හෙට්ඨා පඨමමග්ගාධිගමත්ථං කාමානං ආදීනවං කථෙසි, ඉධ පන උපරි මග්ගාධිගමත්ථං “අනිච්චා භික්ඛවෙ සඞ්ඛාරා අධුවා අනස්සාසිකා යාවඤ්චිදං භික්ඛවෙ අලමෙව සබ්බසඞ්ඛාරෙසු නිබ්බින්දිතුං අලං විරජ්ජිතුං අලං විමුච්චිතු”න්ති ආදිනා නයෙන සඞ්ඛාරානං ආදීනවඤ්ච ලාමකභාවඤ්ච තප්පච්චයඤ්ච කිලමථං පකාසෙසි. යථා ච තත්ථ නෙක්ඛම්මෙ, එවමිධ “සන්තමිදං භික්ඛවෙ නිබ්බානං නාම පණීතං තාණං ලෙණ”න්ති ආදිනා නයෙන නිබ්බානෙ ආනිසංසං පකාසෙසි.

1. ම තාසෙත්වා.

“මහාජනකායො”ති: තෙසං යෙව ද්වින්නං කුමාරානං උපට්ඨාක ජනකායො, **“භගවන්තං සරණං ගච්ඡාම ධම්මඤ්චා”**ති: සඞ්ඝස්ස අපරිපුණ්ණත්තා ද්වෙවාචිකමෙව සරණං අගමංසු, **“අලත්ථු”**න්ති: පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව එහි භික්ඛුභාවෙනෙව අලත්ථුං, ඉතො අනන්තරෙ පබ්බජිතවාරෙපි එසෙව නයො.

“පරිවිතක්කො උදපාදී”ති: කදා උදපාදි, සම්බොධිතො සත්ත සංවච්ඡරානි සත්තමාසෙ සත්ත ච දිවසෙ අතික්කමිත්වා උදපාදි. භගවා කිර පිතු සඞ්ගහං කරොන්තො විහාසි, රාජා චින්තෙසි මය්හං ජෙට්ඨපුත්තො නික්ඛමිත්වා බුද්ධො ජාතො දුතියපුත්තො මෙ නික්ඛමිත්වා අග්ගසාවකො ජාතො පුරොහිතපුත්තො දුතියසාවකො ඉමෙ ච අවසෙසා භික්ඛූ ගිහීකාලෙපි මය්හං පුත්තමෙව පරිවාරෙත්වා විචරිංසු, ඉමෙහි පුබ්බෙපි ඉදානිපි මය්හං යෙව භාරො අහමෙව තෙ චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිස්සාමි අඤ්ඤෙසං ඔකාසං න දස්සාමීති විහාරද්වාරකොට්ඨකතො පට්ඨාය යාවරාජගෙහද්වාරා උභතො ඛදිරපාකාරං කාරෙත්වා කිලඤ්ජෙහි ඡාදාපෙත්වා වත්ථෙහි පටිච්ඡාදෙත්වා උපරි ඡාදාපෙත්වා සුවණ්ණතාරකවිචිත්තං සමොලම්බිත තාලක්ඛන්ධමත්ත විවිධ පුප්ඵදාමවිතානං කාරෙත්වා හෙට්ඨා භූමිං විචිත්තත්ථරණෙහි සන්ථරාපෙත්වා අන්තො උභොසු පස්සෙසු මාලාසම්පන්නෙ පුණ්ණඝටෙ සකල මග්ගං වාසත්ථාය ච ගන්ධන්තරෙ ගන්ධෙ ච ඨපාපෙත්වා භගවතො කාලං ආරොචාපෙසි භගවා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො අන්තො සාණියාව රාජගෙහං ගන්ත්වා භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං පච්චාගච්ඡති අඤ්ඤො කොචි දට්ඨුම්පි න ලභති කුතො පන භික්ඛං වා දාතුං පූජං වා කාතුං, ධම්මං වා සොතුං, නාගරා චින්තෙසුං:-අජ්ජ සත්ථු ලොකෙ උප්පන්නස්ස සත්ත මාසාධිකානි සත්තසංවච්ඡරානි, මයඤ්ච දට්ඨුම්පි න ලභාම පගෙව භික්ඛං වා දාතුං පූජං වා කාතුං ධම්මං වා සොතුං, රාජා මය්හං යෙව බුද්ධො මය්හං ධම්මො මය්හං සඞ්ඝොති මමායිත්වා සයමෙව උපට්ඨහති සත්ථා ච උප්පජ්ජමානො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අත්ථාය උප්පන්නො නහිරඤ්ඤොව නරකො උණ්හො අඤ්ඤෙසං නීලුප්පලවන සදිසො තස්මා රාජානං වදාම සචෙ නො සත්ථාරං දෙති ඉච්චෙතං කුසලං නොචෙ දෙති රඤ්ඤා සද්ධිං යුජ්ඣිත්වාපි සඞ්ඝං ගහෙත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොමාති, න සක්කා ඛො පන යුද්ධං නාගරෙහෙව කාතුං, එකං ජෙට්ඨකපුරිසම්පි ගණ්හාමාති. තෙ සෙනාපතිං උපසඞ්කමිත්වා තස්සෙතමත්ථං ආරොචෙත්වා සාමි කිං අම්හාකං පක්ඛො හොසි උදාහු රඤ්ඤොති ආහංසු. සො අහං තුම්හාකං පක්ඛො හොමි අපි ච ඛො පන පඨමදිවසො මය්හං දාතබ්බොති, තෙ සම්පටිච්ඡිංසු, සො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා නාගරා දෙව තුම්හාකං කුපිතාති ආහ, කිමත්ථං තාතාති, සත්ථාරං කිර තුම්හෙ යෙව උපට්ඨහථ අම්හෙ න ලභාමාති සචෙ ඉදානිපි ලභන්ති න කුප්පන්ති අලභන්තා තුම්හෙහි සද්ධිං යුජ්ඣිතු කාමා දෙවාති, යුජ්ඣිස්සාමි තාත න භික්ඛුසඞ්ඝං දෙමීති, දෙව

තුම්හාකං දාසා තුම්හෙහි සද්ධිං යුජ්ඣිස්සාමාති වදන්ති තුම්හෙ තං ගහෙත්වා යුජ්ඣිස්සථාති, නනු ත්වං සෙනාපතීති, නාගරෙහි විනා න සමත්ථො අහං දෙවාති. තතො රාජා බලවන්තො නාගරා සෙනාපතිපි තෙසං යෙව පක්ඛොති ඤත්වා අඤ්ඤම්පි සත්තමාසාධිකානි සත්තසංවච්ඡරානි මය්හං භික්ඛුසඞ්ඝං දදන්තූති ආහ, නාගරා න සම්පටිච්ඡිංසු, රාජා ඡවස්සානි පඤ්ච වස්සානීති හාපෙත්වා හාපෙන්තොපි න සම්පටිච්ඡිංසු, අඤ්ඤෙ සත්තදිවසෙ යාචි, නාගරා අතිකක්ඛළං දානි රඤ්ඤා සද්ධිං කාතුං න වට්ටතීති අනුජානිංසු, රාජා සත්තමාසාධිකානං සත්තන්නං සංවච්ඡරානං සජ්ජිතං දානමුඛං සත්තන්නමෙව දිවසානං සජ්ජෙත්වා ඡ දිවසං කෙසඤ්චි අපස්සන්තානං යෙව දානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ නාගරෙ පක්කොසාපෙත්වා සක්ඛිස්සථ තාතා එවරූපං දානං දාතුන්ති ආහ, තෙපි නනු අම්හෙ යෙව නිස්සාය තං දෙවස්ස උප්පන්නන්ති වත්වා සක්ඛිස්සාමාති ආහංසු, රාජා පිට්ඨිහත්ථෙන අස්සූනි පුඤ්ඡමානො භගවන්තං වන්දිත්වා භන්තෙ අහං අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසහස්සං අඤ්ඤස්සං භාරං අකත්වා යාවජීවං චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිස්සාමීති චින්තයිං නාගරානං දානි මෙ අනුඤ්ඤාතා නාගරා හි මය්හං දානං දාතුං න ලභාමාති කුප්පන්ති ස්වෙපට්ඨාය තෙසං අනුග්ගහං කරොථාති ආහ. අථ දුතියදිවසෙ සෙනාපති මහාදානං සජ්ජෙත්වා අජ්ජ යථා අඤ්ඤො කොචි එකභික්ඛම්පි න දෙති එවං රක්ඛථාති සමන්තා පුරිසෙ ඨපෙසි, තං දිවසඤ්ච සෙට්ඨිභරියා රොදමානා ධීතරං ආහ, සචෙ අම්ම තව පිතා ජීවෙය්‍ය අජ්ජාහං පඨමතරං දසබලං භොජෙය්‍යන්ති, සා තං ආහ අම්ම මා චින්තයි අහං තථා කරිස්සාමි යථා බුද්ධපමුඛො භික්ඛුසඞ්ඝො අම්හාකං පඨමං භික්ඛං භුඤ්ජිස්සතීති, තතො සතසහස්සග්ඝනිකාය කංසපාතියා නිරුදකපායාසං පූරෙත්වා සප්පිමධුසක්ඛරාහි අභිසඞ්ඛරිත්වා තං අඤ්ඤිස්සා පාතියා පටිකුජ්ජිත්වා තං සුමනමාලාගුණෙහි පරික්ඛිපිත්වා මාලාගුළසදිසං කත්වා භගවතො ගාමං පවිසනවෙලාය සයමෙව උක්ඛිපිත්වා ධාතිගණපරිවුතා ඝරා නික්ඛමි, අන්තරාමග්ගෙ සෙනාපතිනො උපට්ඨාකා අම්ම මා ඉතො අගමාති වදන්ති, මහාපුඤ්ඤා නාම මනාපකථා හොන්ති, න ච තෙසං පුනප්පුනං භණන්තානං කථා පටික්ඛිපිතුං සක්කා හොන්ති, සා චූළපිතා මහාපිතා මාතුලා කිස්ස තුම්හෙ ගන්තුං න දෙථාති ආහ, සෙනාපතිනා න අඤ්ඤස්ස කස්සචි ඛාදනීයං භොජනීයං දාතුං මා දෙථාති ඨපිතම්හ අම්මාති. කිං පන මෙ හත්ථෙ ඛාදනීයං භොජනීයං පස්සථාති, මාලාගුළං පස්සාමාති, කිං තුම්හාකං සෙනාපති මාලාපූජම්පි කාතුං න දෙතීති, දෙති අම්මාති. තෙන හි අපෙථාති භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා මාලාගුළං ගණ්හථ භගවාති ආහ. භගවා එකං සෙනාපතිස්ස උපට්ඨාකං ඔලොකෙත්වා මාලාගුළං ගණ්හාපෙසි, සා භගවන්තං වන්දිත්වා භගවා භවාභවෙ[1] නිබ්බත්තියං මෙ සති පරිතස්සනජීවිතං නාම මා හොතු අයං සුමනමාලා විය

1. සී III. භවාභි නිබ්බත්තියං.

නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ පියා ච හොමි නාමෙන ච සුමනායෙවාති පත්ථනං කත්වා සත්ථාරා සුඛිනී හොහීති වුත්තා වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි.

භගවාපි සෙනාපතිස්ස ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි, සෙනාපති යාගුංගහෙත්වා[1] උපගඤ්ඡි, සත්ථා පත්තං පිදහි, නිසින්නො භන්තෙ භික්ඛුසඞ්ඝොති, අත්ථි නො එකො අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩපාතො ලද්ධොති, මාලාගුළං අපනෙත්වා පිණ්ඩපාතං අද්දස, චූළුපට්ඨාකො ආහ සාමි මාලාති මං වත්වා මාතුගාමො වඤ්චෙසීති, පායාසො භගවන්තං ආදිං කත්වා සබ්බසංභික්ඛූනං පහොසි, සෙනාපතිපි අත්තනො දෙය්‍යධම්මං අදාසි සත්ථා භත්තකිච්චං කත්වා මඞ්ගලං වත්වා පක්කාමි, සෙනාපති කා නාම සා පිණ්ඩපාතං අදාසීති පුච්ඡි, සෙට්ඨිධීතා සාමීති, සප්පඤ්ඤා ඉත්ථි එවරූපාය ඝරෙ වසන්තියා පුරිසස්ස සග්ගසම්පත්ති නාම න දුල්ලභාති තං ආනෙත්වා ජෙට්ඨකට්ඨානෙ ඨපෙසි, පුන දිවසෙ නාගරා දානමදංසු පුන දිවසෙ රාජාති එවං එකන්තරිකාය දාතුං ආරභිංසු. රාජාපි චරපුරිසෙ ඨපෙත්වා නාගරෙහි දින්නදානතො අතිරෙකතරං දෙති, නාගරාපි තථෙව කත්වා රඤ්ඤා දින්නදානතො අතිරෙකතරං. රාජගෙහෙ නාටකිත්ථියො දහරසාමණෙරෙ වදන්ති:-ගණ්හථ තාතා න ගහපතිකානං භත්තං, වත්ථාදීසු[2] පුඤ්ඡිත්වා බාලදාරකානං චෙලසිඞ්ඝාණිකාදි ධොව න භත්තෙහි සාතං සුචිං පණීතං කතන්ති. පුන දිවසෙ නාගරාපි දදමානා වදන්ති ගණ්හථ තාතා න ගාමනිගමාදීසු සංකඩ්ඪිත තණ්ඩුල ඛීර දධි සප්පි ආදීහි න අඤ්ඤෙසං ජඞ්ඝසීස පිට්ඨි ආදීනි භඤ්ජිත්වා ආහරාපිතෙහි කතං ජාතිසප්පි ඛීරාදීහෙව සාතනන්ති. එවං සත්තදිවසා ගතා, අථ භගවතො අයං විතක්කො උදපාදි. තෙන වුත්තං සම්බොධිතො සත්තසංවච්ඡරානි සත්තමාසෙ සත්තදිවසානි අතික්කමිත්වා උදපාදීති.

"අඤ්ඤතරො මහාබ්‍රහ්මා"ති: ධම්මදෙසනං ආයාචිතබ්‍රහ්මාව, **"චතුරාසීතියා ආවාසසහස්සානී"**ති: චතුරාසීති විහාරසහස්සානි, තෙ සබ්බෙපි චාදසසහස්සගණ්හනකා මහාවිහාරා.[3] අභයගිරි චෙතිය පබ්බත චිත්තල පබ්බතමහාවිහාරසදිසාව අහෙසුං.

"ඛන්තී පරමං තපො"ති: අධිවාසනඛන්ති නාම පරමං තපො, **"තිතික්ඛා"**ති: ඛන්තියා එව වෙවචනං, තිතික්ඛා සඞ්ඛාතා අධිවාසනඛන්ති උත්තමං තපොති අත්ථො. **"නිබ්බාණං පරමං"**න්ති: සබ්බාකාරෙන පන නිබ්බාණං පරමන්ති වදන්ති බුද්ධා. **"න හි පබ්බජිතො පරූපඝාතී"**ති: යො අධිවාසනඛන්තිරහිතත්තා පරං ඝාතෙති උපඝාතෙති බාධෙති විහිංසති, සො පබ්බජිතො නාම න හොති. චතුත්ථපාදෙ පන තස්සෙව වෙවචනං. **"න හි පබ්බජිතො"**ති: එතස්ස හි න සමණො හොතීති වෙවචනං, **"පරූපඝාතී"**ති: එතස්ස

1. මු. යාගුභාජනෙන　　2. ම. ගන්තවත්ථාදීසු.
3. ම. චාදසසතසහස්ස භික්ඛුගණ්හනකා මහාවිහාරා.

පරං විහෙඨයන්තොති වෙවචනං, අථවා "**පරූපඝාතී**"ති: සීලූපඝාතී, සීලං හි උත්තමට්ඨෙන පරන්ති වුච්චති. යො ච සමණො පරං යඞ්කිඤ්චි සත්තං විහෙඨයන්තො පරූපඝාතී හොති අත්තනො සීලවිනාසකො, සො පබ්බජිතො නාම න හොතීති අත්ථො. අථවා යො අධිවාසනඛන්තියා අභාවා පරූපඝාතී හොති පරං අන්තමසො ඩංසමකසම්පි ජීවිතා වොරොපෙති සො නහි පබ්බජිතො, කිං කාරණා? මලස්ස අපබ්බාජිතත්තා, "පබ්බාජයත්තනො මලං තස්මා පබ්බජිතොති වුච්චතී"ති ඉදං හි පබ්බජිතලක්ඛණං. යො පි න හෙව ඛො උපඝාතෙති න මාරෙති, අපිච දණ්ඩාදීහි විහෙඨෙති සොපි පරං විහෙඨයන්තො සමණො න හොති, කිං කාරණා? විහෙසාය අසමිතත්තා, "පාපානං සමිතත්තා සමණොති පවුච්චතී"ති ඉදං සමණලක්ඛණං.

දුතියගාථාය "**සබ්බපාපස්සා**"ති: සබ්බාකුසලස්ස, "**අකරණ**"න්ති: අනුප්පාදං, "**කුසලස්සා**"ති: චතුභූමකකුසලස්ස, "**උපසම්පදා**"ති: පටිලාභො, "**සචිත්තපරියොදපන**"න්ති: අත්තනො චිත්තජොතනං, තං පන අරහත්තෙන හොති. ඉති සීලසංවරෙන සබ්බපාපං පහාය සමථවිපස්සනාහි කුසලං සම්පාදෙත්වා අරහත්තඵලෙන චිත්තං පරියොදපෙතබ්බන්ති එතං බුද්ධානසාසනං, ඔවාදො අනුසිට්ඨීති.

තතියගාථාය "**අනූපවාදො**"ති: වාචාය කස්සචි අනූපවදනං, "**අනූපඝාතො**"ති: කායෙන උපඝාතස්ස අකරණං, "**පාතිමොක්ඛෙ**"ති: යං තං අතිමොක්ඛං අතිපමොක්ඛං උත්තමසීලං පාති වා සුගතිභයෙහි[1] මොක්ඛෙති දුග්ගතිභයෙහි යො වා නං පාති තං මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛන්ති වුච්චති, තස්මිං පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො. "**මත්තඤ්ඤුතා**"ති: පටිග්ගහණ පරිභොගවසෙන පමාණඤ්ඤුතා, "**පන්තඤ්ච සයනාසන**"න්ති: සයනාසනඤ්ච සංඝට්ටවිරහිතන්ති අත්ථො,[2] එත්ථ ච ද්වීහි යෙව පච්චයෙහි චතුපච්චයසන්තොසො දීපිතොති වෙදිතබ්බො. "**එතං බුද්ධානසාසන**"න්ති: එවං පරස්ස අනූපවදනං අනූපඝාතනං පාතිමොක්ඛෙ සංවරො පටිග්ගහණපරිභොගෙසු මත්තඤ්ඤුතා අට්ඨසමාපත්තිවසීභාවාය විවිත්තසෙනාසනසෙවනඤ්ච බුද්ධානං සාසනං ඔවාදො අනුසිට්ඨීති ඉමා පන සබ්බබුද්ධානං පාතිමොක්ඛුද්දෙසගාථා හොන්තීති වෙදිතබ්බා.

එත්තාවතා ච ඉමිනා විපස්සිස්ස භගවතො අපදානානුස්සරණවිත්ථාරකථනෙන "තථාගතස්සෙව සා භික්ඛවෙ ධම්මධාතු සුප්පටිවිද්ධා"ති එවං වුත්තාය ධම්මධාතුයා සුප්පටිවිද්ධභාවං පකාසෙත්වා ඉදානි "දෙවතාපි තථාගතස්ස එතමත්ථං ආරොචෙසු"න්ති වුත්තං, දෙවතාරොචනං පකාසෙතුං "එකමිදාහ"න්ති ආදිමාහ. තත්ථ "**සුභගවනෙ**"ති: එවන්නාමකෙ වනෙ, "**සාලරාජමූලෙ**"ති: වනස්සපති

1. ම. අගතිවිසෙසෙහි. 2. ම, සංඝට්ටනවිරහිතන්ති අත්ථො.

ජෙට්ඨකස්ස මූලෙ, **"කාමච්ඡන්දං විරාජෙත්වා"**ති: අනාගාමිමග්ගෙන මූලසමුග්ඝාතවසෙන විරාජෙත්වා, යථා ච විපස්සිස්ස එවං සෙසබුද්ධානම්පි සාසනෙ වුත්ථබ්‍රහ්මචරියං දෙවතා ආරොචයිංසු, පාළියං පන විපස්සිස්සෙව අම්හාකඤ්ච භගවතො වසෙන ආගතා, තත්ථ අත්තනො සම්පත්තියා න හායන්ති න විහායන්තීති අවිහා, න කඤ්චි සත්තං තපෙන්තීති අතප්පා, සුන්දරදස්සනා අභිරූපා පාසාදිකාති සුදස්සා, සුට්ඨු පස්සන්ති සුන්දරමෙතෙසං දස්සනන්ති සුදස්සී, සබ්බෙහෙව ච සගුණෙහි ච භවසම්පත්තියා ච ජෙට්ඨා නත්ථෙත්ථ කනිට්ඨාති අකනිට්ඨා, ඉධ ඨත්වා භාණවාරා සමොධානෙතබ්බා.

ඉමස්මිං හි සුත්තෙ විපස්සිස්සෙව භගවතො අපදානවසෙන තයො භාණවාරා වුත්තා, යථා ච විපස්සිස්ස එවං සිඛීආදීනම්පි අපදානවසෙන වුත්තාව. පාළියං පන සඞ්ඛිත්තා. ඉති සත්තන්නං බුද්ධානං වසෙන අම්හාකං භගවතා එකවීසතිභාණවාරා කථිතා, තථා අවිහෙහි, තථා අතප්පෙහි, තථා සුදස්සෙහි, තථා සුදස්සීහි, තථා අකනිට්ඨෙහීති, සබ්බම්පි ඡබ්බීසභාණවාරසතං හොති, තං තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අඤ්ඤං සුත්තං ඡබ්බීසභාණවාරසතපරිමාණං නාම නත්ථි, සුත්තන්තරාජා නාම අයං සුත්තන්තොති වෙදිතබ්බො, ඉතො පරං අනුසන්ධිචයම්පි නියාදෙන්තො **"ඉති ඛො භික්ඛවෙ"**ති ආදිමාහ, තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
මහාපදානසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

මහානිදාන සුත්තවණ්ණනා-15.

"එවං මෙ සුතං-පෙ-කුරූසු"ති මහානිදානං, තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා:- **"කුරූසු විහරතී"**ති: කුරුනාමජනපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකො පි ජනපදො රූළ්හිසද්දෙන කුරූසූති වුච්චති, තස්මිං කුරූසු ජනපදෙසු. අට්ඨකථාචරියා පනාහු: මන්ධාතුකාලෙ තීසු දීපෙසු මනුස්සා ජම්බුදීපො නාම බුද්ධපච්චෙකබුද්ධමහාසාවකචක්කවත්තිපභුතීනං උත්තමපුරිසානං උප්පත්තිභූමි උත්තමදීපො අතිරමණීයොති සුත්වා රඤ්ඤො මන්ධාතු චක්කවත්තිනා චක්කරතනං පුරක්ඛත්වා චත්තාරො දීපෙ අනුසංසරන්තෙන[1] සද්ධිං ආගමිංසු, තතො රාජා පරිනායකරතනං පුච්ඡි අත්ථි නුඛො මනුස්සලොකතො රමණීයතරං ඨානන්ති. කස්මා දෙව එවං භණසි කිං න පස්සසි චන්දිමසූරියානං ආනුභාවං, නනු එතෙසං ඨානං ඉතො රමණීයතරන්ති. රාජා චක්කරතනං පුරක්ඛත්වා තත්ථ අගමාසි.

---

1. ම. අනුපරිසංයායන්තෙන, සී. III. අනුසංයායන්තෙන.

චත්තාරො මහාරාජානො මන්ධාතු මහාරාජ ආගතොති සුත්වාව මහිද්ධිකො මහානුභාවො රාජා න සක්කා යුද්ධෙන පටිබාහිතුන්ති සකං රජ්ජං නිය්‍යාතෙසුං, සො තං ගහෙත්වා පුන පුච්ඡි අත්ථි නු ඛො ඉතො රමණීයතරං ඨානන්ති. අථස්ස තාවතිංසභවනං කථයිංසු, තාවතිංසභවනං දෙවරමණීයං තත්ථ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො ඉමෙ චත්තාරො මහාරාජානො පරිචාරකා දොවාරිකභූමියං තිට්ඨන්ති සක්කො දෙවරාජා මහිද්ධිකො මහානුභාවො තස්සිමානි උපභොගට්ඨානානි යොජනසහස්සුබ්බෙධො වෙජයන්තපාසාදො පඤ්චයොජනසතුබ්බෙධා සුධම්මා දෙවසභා දියඩ්ඪයොජනසතිකො වෙජයන්තරථො තථා එරාවණො හත්ථි දිබ්බරුක්ඛසහස්සපටිමණ්ඩිතං නන්දනවනං චිත්තලතාවනං ඵාරුසකවනං මිස්සකවනං යොජනසතුබ්බෙධො පාරිච්ඡත්තකකොවිළාරො තස්ස හෙට්ඨා සට්ඨියොජනායතා පඤ්ඤාසයොජනවිත්ථාරා පඤ්චදසයොජනුබ්බෙධා ජයසුමනපුප්ඵවණ්ණා පණ්ඩුකම්බලසිලා, යස්සා මුදුතාය සක්කස්ස නිසීදතො උපඩ්ඪකායො අනුපවිසති, තං සුත්වා රාජා තත්ථ ගන්තුකාමො චක්කරතනං අබ්භුක්කිරි, තං ආකාසෙ උට්ඨහි[1] සද්ධිං චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය. අථ ද්වින්නං දෙවලොකානං වෙමජ්ඣතො චක්කරතනං ඔතරිත්වා පථවියං පතිට්ඨාසි සද්ධිං පරිණායකරතනප්පමුඛාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය. රාජා එකකොව තාවතිංසභවනං අගමාසි, සක්කො මන්ධාතා ආගතොති සුත්වාව තස්ස පච්චුග්ගමනං කත්වා ස්වාගතං තෙ මහාරාජ සකන්තෙ මහාරාජ අනුසාස මහාරාජාති වත්වා සද්ධිං නාටකෙහි රජ්ජං ද්වෙ භාගෙ කත්වා එකං භාගමදාසි, රඤ්ඤො තාවතිංසභවනෙ පතිට්ඨිතමත්තස්සෙව මනුස්සභාවො විගච්ඡි දෙවභාවො පාතුරහොසි තස්ස කිර සක්කෙන සද්ධිං පණ්ඩුකම්බලසිලායං නිසින්නස්ස අක්ඛිනිමෙසමත්තෙන නානත්තං පඤ්ඤායති තං අසල්ලක්ඛෙන්තා දෙවා සක්කස්ස ච තස්ස ච නානත්තෙ මුය්හන්ති. සො තත්ථ දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවමානො යාව ඡත්තිංස සක්කා උප්පජ්ජිත්වා චුතා තාව සක්කරජ්ජං කාරෙත්වා අතිත්තොව කාමෙහි තතො චවිත්වා අත්තනො උය්‍යානෙ පතිතො වාතාතපෙන ඵුට්ඨගත්තො කාලමකාසි, චක්කරතනෙ පුන පථවියං පතිට්ඨිතෙ පරිණායකරතනං සුවණ්ණපට්ටෙ මන්ධාතු උපාහනං ලිඛාපෙත්වා ඉදං මන්ධාතුරජ්ජන්ති රජ්ජමනුසාසි තෙපි තීහි දීපෙහි ආගතමනුස්සා පුන ගන්තුං අසක්කොන්තා පරිණායකරතනං උපසංකමිත්වා දෙව මයං රඤ්ඤො ආනුභාවෙන ආගතා ඉදානි ගන්තුං න සක්කොම වසනට්ඨානං නො දෙහීති යාචිංසු, සො තෙසං එකමෙකං ජනපදමදාසි, තත්ථ පුබ්බවිදෙහතො ආගතමනුස්සෙහි ආවසිතප්පදෙසො තායෙව පුරිමසඤ්ඤාය විදෙහරට්ඨන්ති නාමං ලභි, අපරගොයානතො ආගතමනුස්සෙහි ආවසිතප්පදෙසො අපරන්තජනපදොති නාමං ලභි, උත්තරකුරුතො ආගතමනුස්සෙහි ආවසිතප්පදෙසො කුරුරට්ඨන්ති නාමං ලභි, බහුකෙ පන ගාමනිගමාදයො උපාදාය බහුවචනෙන

1. ම ආකාසෙපතිට්ඨාසි.

වොහරීයන්ති, තෙන වුත්තං:–“කුරූසු විහරති කම්මාස්සධම්මං නාම කුරූනං නිගමො”ති. කම්මාස්සධම්මන්ති එත්ථ කෙචි ධකාරස්ස දකාරෙන අත්ථං වණ්ණයන්ති, කම්මාසො එත්ථ දමිතොති කම්මාස්සදම්මං[1] කම්මාසොති කම්මාසපාදො පොරිසාදො වුච්චති, තස්ස කිර පාදෙ ඛාණුකෙන විද්ධට්ඨානෙ වණො රුහන්තො චිත්තදාරුසදිසො හුත්වා රුහි, තස්මා කම්මාසපාදොති පඤ්ඤායිත්ථ, සො ච තස්මිං ඔකාසෙ දමිතො පොරිසාදභාවතො පටිසෙධිතො, කෙන. මහාසත්තෙන, කතරස්මිං ජාතකෙති? මහාසුතසොමජාතකෙති එකෙ, කෙචි පන ථෙරා ජයද්දිසජාතකෙති වදන්ති. තදා හි මහාසත්තෙන කම්මාසපාදො දමිතො, යථාහ:–

“පුත්තො යදා හොමි ජයද්දිසස්ස පඤ්චාලරට්ඨාධිපතිස්ස අත්‍රජො
චජිත්වා පාණං පිතරං අමොචයිං කම්මාසපාදම්පි චහං පසාදයි”න්ති.

කෙචි පන ධකාරෙනෙව අත්ථං වණ්ණයන්ති, කුරුරට්ඨවාසීනං කිර කුරුවත්තධම්මො තස්මිං කම්මාසජාතො තස්මා තං ඨානං කම්මාසො එත්ථ ධම්මො ජාතොති කම්මාස්සධම්මන්ති වුච්චති, තත්ථ නිවිට්ඨනිගමස්සාපි එතදෙව නාමං, භුම්මවචනෙන කස්මා න වුත්තන්ති? අවසනොකාසතො, භගවතො කිර තස්මිං නිගමෙ වසනොකාසො කොචි විහාරො නාහොසි, නිගමතො පන අපක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං උදකසම්පන්නෙ රමණීයෙ භූමිභාගෙ මහාවනසණ්ඩො අහොසි, තත්ථ භගවා විහාසි තං නිගමං ගොචරගාමං කත්වා, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො, කුරූසු විහරති කම්මාස්සධම්මං නාම කුරූනං නිගමො තං ගොචරගාමං කත්වාති. **“ආයස්මා”**ති: පියවචනමෙතං ගරුවචනමෙතං, **“ආනන්දො”**ති: තස්ස ථෙරස්ස නාමං, **“එකමන්ත”**න්ති: භාවනපුංසකනිද්දෙසො, “විසමං චන්දිමසුරියා පරිහරන්තී”ති ආදීසු විය. තස්මා යථා නිසින්නො එකමන්තෙන නිසින්නො හොති තථා නිසීදීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බොති. භුම්මත්ථෙ වා එතං උපයොගවචනං, **“නිසීදී”**ති: උපාවිසි, පණ්ඩිතා හි ගරුට්ඨානියං උපසඞ්කමිත්වා ආසනකුසලතාය එකමන්තෙන නිසීදන්ති, අයඤ්ච තෙසං අඤ්ඤතරො, තස්මා එකමන්තං නිසීදි, කථං නිසින්නො ඛො පන එකමන්තෙන නිසින්නො හොති? ඡනිසජ්ජදොසෙ විවජ්ජෙත්වා, සෙය්‍යථීදං? අතිදූරං අච්චාසන්නං උපරිවාතං උන්නතප්පදෙසං අතිසම්මුඛං අතිපච්ඡාති. අතිදූරෙ නිසින්නො හි සචෙ කථෙතුකාමො හොති උච්චාසද්දෙන කථෙතබ්බං හොති, අච්චාසන්නෙ නිසින්නො සංඝට්ටනං කරොති, උපරිවාතෙ නිසින්නො සරීරගන්ධෙන බාධති, උන්නතප්පදෙසෙ නිසින්නො අගාරවං පකාසෙති, අතිසම්මුඛෙ නිසින්නො සචෙ දට්ඨුකාමො හොති, චක්ඛුනා චක්ඛුං ආහච්ච දට්ඨබ්බං හොති, අතිපච්ඡා නිසින්නො සචෙ දට්ඨුකාමො හොති, ගීවං පසාරෙත්වා දට්ඨබ්බං හොති. තස්මා අයම්පි තික්ඛත්තුං භගවන්තං පදක්ඛිණං

1. සී. කම්මාසදම්මං.

කත්වා සක්කච්චං වන්දිත්වා එතෙ ඡ නිසජ්ජදොසෙ වජ්ජෙන්තො දක්ඛිණජාණුමණ්ඩලස්ස අභිමුඛට්ඨානෙ ඡබ්බණ්ණානං බුද්ධරස්මීනං අන්තො පවිසිත්වා පසන්නලාඛාරසං විගාහන්තො විය සුවණ්ණපටං[1] පාරුපන්තො විය රත්තුප්පලමාලාවිතානමජ්ඣං පවිසන්තො විය ධම්මභණ්ඩාගාරිකො ආයස්මා ආනන්දො නිසීදි, තෙන වුත්තං එකමන්තං නිසීදීති.

කාය පන වෙලාය කෙන කාරණෙන අයං ආයස්මා භගවන්තං උපසඞ්කන්තොති? සායණ්හවෙලායං පච්චයාකාරපඤ්හං පුච්ඡන කාරණෙන, තං දිවසං කිරායස්මා කුලසඞ්ගහත්ථාය ඝරද්වාරෙ ඝරද්වාරෙ සහස්සභණ්ඩිකං නික්ඛිපන්තො විය සාමුක්කංසධම්මං[2] පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො සත්ථුවත්තං දස්සෙත්වා සත්ථරි ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා අත්තනො දිවාට්ඨානං ගන්ත්වා අන්තෙවාසිකෙසු වත්තං දස්සෙත්වා පටික්කන්තෙසු දිවාට්ඨානං පටිසම්මජ්ජිත්වා චම්මඛණ්ඩං පඤ්ඤපෙත්වා උදකතුම්බතො උදකෙන හත්ථපාදෙ සීතලෙ කත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නො සොතාපත්තිඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා අථ පරිච්ඡින්නකාලවසෙන සමාපත්තිතො වුට්ඨාය පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙසි, සො "අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා"ති ආදිතො පට්ඨාය අන්තං අන්තතො පට්ඨාය ආදිං උභයන්තතො පට්ඨාය මජ්ඣං මජ්ඣතො පට්ඨාය උභො අන්තෙ පාපෙන්තො තික්ඛත්තුං ද්වාදසපදං පච්චයාකාරං සම්මසි. තස්සෙවං සම්මසන්තස්ස පච්චයාකාරො විභූතො හුත්වා උත්තානකුත්තානකො විය උපට්ඨාසි, තතො චින්තෙසි:- අයං පච්චයාකාරො සබ්බබුද්ධෙහි ගම්භීරො චෙව ගම්භීරාවභාසො චාති කථිතො, මය්හං ඛො පන පදෙසඤාණෙ ඨිතස්ස සාවකස්ස සතො උත්තානො විභූතො පාකටො හුත්වා උපට්ඨාති, මය්හංයෙව නු ඛො එස උත්තානකුත්තානකො හුත්වා උපට්ඨාති උදාහු අඤ්ඤෙසම්පීති. අථස්ස එතදහොසි:- හන්දාහං ඉමං පඤ්හං ගහෙත්වා භගවන්තං පුච්ඡාමි, අද්ධා මෙ භගවා ඉමං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා සාලින්දං සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය එකං සුත්තන්තකථං[3] කථෙත්වා දස්සෙති. බුද්ධානං හි විනයපණ්ණත්තිං භුම්මන්තරං පච්චයාකාරං සමයන්තරන්ති ඉමානි චත්තාරි ඨානානි පත්වා ගජ්ජිතං මහන්තං හොති ඤාණං අනුපවිසති බුද්ධඤාණස්ස මහන්තභාවො පඤ්ඤායති දෙසනා ගම්භීරා හොති තිලක්ඛණාහතා සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තාති, සො කිඤ්චාපි පකතියා ච එකදිවසෙන සතවාරම්පි සහස්සවාරම්පි භගවන්තං උපසඞ්කමන්තො අහෙතු අකාරණෙන න උපසංකමති, තං දිවසං පන ඉමං පඤ්හං ගහෙත්වා බුද්ධගන්ධහත්ථිං ආපජ්ජ[4] ඤාණකොඤ්චනාදං බුද්ධසීහං ආපජ්ජ[4] ඤාණසීහනාදං සොස්සාමි බුද්ධසින්ධවං ආපජ්ජ[4] ඤාණපදවික්කමං පස්සිස්සාමීති චින්තෙත්වා දිවාට්ඨානා උට්ඨාය චම්ම

1. සී. III පටං.
2. ම. සාමුක්කංසධම්මාය.
3. සී. I. II & III. ඛණ්ඩං.
4. සී. ආසජ්ජ.

බණ්ඩං පප්ඵොටෙත්වා ආදාය සායණ්හසමයෙ භගවන්තං උපසඞ්කමි, තෙන වුත්තං:-"සායණ්හවෙලායං පච්චයාකාරපඤ්හං පුච්ඡනකාරණෙන උපසඞ්කන්තො"ති.

"යාවගම්භීරො"ති: එත්ථ යාව සද්දො පමාණාතික්කමෙ, අතික්කම්ම පමාණං ගම්භීරො, අතිගම්භීරොති අත්ථො. **"ගම්භීරාවභාසො"**ති: ගම්භීරොව හුත්වා අවභාසති දිස්සතීති අත්ථො. එකං හි උත්තාන මෙව ගම්භීරාවභාසං හොති පූතිපණ්ණාදිවසෙන[1] කාලවණ්ණං පුරාණඋදකං විය, තං හි ජාණුප්පමාණම්පි සතපොරිසං විය දිස්සති. එකං ගම්භීරං උත්තානාවභාසං හොති මණිගඞ්ගාය විප්පසන්නඋදකං විය, තං හි සතපොරිසම්පි ජාණුප්පමාණං විය ඛායති. එකං උත්තානං උත්තානාවභාසං හොති චාටිආදීසු[2] උදකං විය, එකං ගම්භීරං ගම්භීරාවභාසං හොති සිනෙරුපාදකමහාසමුද්දෙ උදකං විය, එවං උදකමෙව චත්තාරි නාමානි ලභති. පටිච්චසමුප්පාදෙ පනෙතං නත්ථි, අයං හි ගම්භීරො චෙව ගම්භීරාවභාසො චාති එකමෙව නාමං ලභති. එවරූපො සමානොපි අථ ච පන මෙ උත්තානකුත්තානකො විය ඛායති, තයිදං අච්ඡරියං භන්තෙ අබ්භුතං භන්තෙති එවං අත්තනො විම්හයං පකාසෙන්තො පඤ්හං පුච්ඡි, පඤ්හං පුච්ඡිත්වා තුණ්හීභූතො නිසීදි. භගවා තස්ස වචනං සුත්වා ආනන්දො භවග්ග ගහණාය හත්ථං පසාරෙන්තො විය සිනෙරුං ඡින්දිත්වා මිඤ්ජං නීහරිතුං[3] වායමමානො විය විනා නාවාය මහාසමුද්දං තරිතුකාමො විය පථවිං පරිවත්තෙත්වා පථවොජං ගහෙතුං වායමමානො විය බුද්ධවිසයං පඤ්හං අත්තනො උත්තානන්ති වදති, හන්දස්ස ගම්භීරභාවං ආචික්ඛිස්සාමීති[4] චින්තෙත්වා "මා හෙව"න්ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"මා හෙව"**න්ති: හකාරො නිපාතමත්තං, එවං මා භණීති අත්ථො. මා හෙවන්ති ච ඉදං වචනං හි භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං උස්සාදෙන්තොපි භණති අපසාදෙන්තොපි, තත්ථ උස්සාදෙන්තො ආනන්ද ත්වං මහාපඤ්ඤො විසදඤ්ඤාණො, තෙන තෙ ගම්භීරොපි පටිච්ච සමුප්පාදො උත්තානකො විය ඛායති අඤ්ඤෙසං පනෙස උත්තානකොති න සල්ලක්ඛෙතබ්බො, ගම්භීරො යෙව ච ගම්භීරාවභාසො ච. තත්ථ චතස්සො උපමා වදන්ති, ඡමාසෙ සුභොජනරසපුට්ඨස්ස කිර කතයොග්ගස්ස මහාමල්ලස්ස සමජ්ජසමයෙ කතමල්ලතෙ පුඤ්ඤස්ස[5] යුද්ධභූමිං ගච්ඡන්තස්ස අන්තරා මල්ලපාසාණං දස්සෙසුං. සො කිං එතන්ති ආහ, මල්ලපාසාණොති. ආහරථ නන්ති, උක්ඛිපිතුං න සක්කොමාති වුත්තෙ සයං ගන්ත්වා කුහිං ඉමස්ස භාරියට්ඨානන්ති වත්වා ද්වීහි හත්ථෙහි ද්වෙ පාසාණෙ උක්ඛිපිත්වා කීළාගුළෙ විය ඛිපිත්වාව අගමාසි. තත්ථ මල්ලස්ස මල්ලපාසාණො ලහු

1. සී. I. II. පූතිපුණ්ණසරවසෙන.
2. සී. I. II & III. පාතිආදීසු.
3. සී මු. පො සිනෙරුං ඡින්දිත්වා විජ්ජිංකරිතුං.
4. සී. I. II & III. ආචික්ඛාමීති.
5. ම. කතමල්ලපාසාණපරිචයස්ස.

කොපි න අඤ්ඤෙසං ලහුකොති වත්තබ්බො. ඡමාසෙසු භොජන රසපුට්ඨො මල්ලො විය හි කප්පසතසහස්සං අභිනීහාරසම්පන්නො ආයස්මා ආනන්දො, යථා මල්ලස්ස මහාබලතාය මල්ලපාසාණො ලහුකො එවං ථෙරස්ස මහාපඤ්ඤතාය පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානො, සො අඤ්ඤෙසං උත්තානොති න වත්තබ්බො. මහාසමුද්දෙ ච තිමි නාම මච්ඡො ද්වියොජනසතිකො, තිමිඞ්ගලො තියොජනසතිකො, තිමිපිඞ්ගලො චතුයොජනසතිකො, තිමිරපිඞ්ගලො පඤ්චයොජන සතිකො, ආනන්දො තිමින්දො අජ්ඣාරොහො මහාතිමීති ඉමෙ චත්තාරො යොජනසහස්සිකා, තත්ථ තිමිරපිඞ්ගලෙනෙව දීපෙන්ති. තස්ස කිර දක්ඛිණකණ්ණං චාලෙන්තස්ස පඤ්චයොජනසතෙ පදෙසෙ උදකං චලති, තථා වාමකණ්ණං තථා නඞ්ගුට්ඨං තථා සීසං. ද්වෙ පන කණ්ණෙ චාලෙත්වා නඞ්ගුට්ඨෙන පහරිත්වා සීසං අපරාපරං කම්පෙත්වා කීළිතුං ආරද්ධස්ස සත්තයොජනසතෙ ඨානෙ භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා උද්ධනෙ ආරොපිතං විය උදකං පක්කුට්ඨං තියොජනසතමත්තෙ පදෙසෙ උදකං පිට්ඨිං ඡාදෙතුං න සක්කොති, සො එවං වදෙය්‍ය අයං මහා සමුද්දො ගම්භීරො ගම්භීරොති වදන්ති කුතස්ස ගම්භීරතා, මයං පිට්ඨිමත්තච්ඡාදනමත්තම්පි උදකං න ලභාමාති. තත්ථ කායූපපන්නස්ස තිමිරපිඞ්ගලස්ස මහාසමුද්දො උත්තානොති අඤ්ඤෙසං ඛුද්ද කමච්ඡානං උත්තානොති න වත්තබ්බො. එවමෙවං ඤාණූපපන්නස්ස ථෙරස්ස පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති අඤ්ඤෙසම්පි උත්තානොති න වත්තබ්බො. සුපණ්ණරාජා ච දියඩ්ඪයොජනසතිකො, තස්ස දක්ඛිණ පක්ඛො පඤ්ඤාසයොජනිකො හොති තථා වාමපක්ඛොපි පිඤ්ඡවට්ටි සට්ඨියොජනිකා ගීවා[1] තිංසයොජනිකා මුඛං නවයොජනං පාදා ද්වාදස යොජනිකා, තස්මිං සුපණ්ණෙ වාතං දස්සෙතුං ආරද්ධෙ සත්තට්ඨයොජන සතං ඨානං නප්පහොති, සො එවං වදෙය්‍ය අයං ආකාසො අනන්තො අනන්තොති වදන්ති කුතස්ස අනන්තතා, මයං පක්ඛවාතප්පහරණො කාසම්පි න ලභාමාති. තත්ථ කායූපපන්නස්ස සුපණ්ණරඤ්ඤො ආකාසො පරිත්තොති අඤ්ඤෙසං ඛුද්දකපක්ඛීනං පරිත්තොති න වත්තබ්බො. එවමෙවං ඤාණූපපන්නස්ස ථෙරස්ස පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති අඤ්ඤෙසම්පි උත්තානොති න වත්තබ්බො. රාහු අසුරින්දො පන පාදන්තතො යාව කෙසන්තා යොජනානං චත්තාරි සහස්සානි අට්ඨ ච යොජනසතානි හොති[2] තස්ස ද්වින්නං බාහානං අන්තරං ද්වාදසයොජනසතිකං බහලත්තෙන ඡයොජනසතිකං හත්ථ පාදතලානි තියොජනසතිකානි, තථා මුඛං. එකෙකං අඞ්ගුලිපබ්බං පඤ්ඤාසයොජනං තථා භමුකන්තරං නලාටං තියොජනසතිකං සීසං නවයොජනසතිකං, තස්ස මහාසමුද්දං ඔතිණ්ණස්ස යොජනසහස්ස මත්තෙ ඨානෙ ගම්භීරොදකං ජණ්ණුප්පමාණං හොති, සො එවං වදෙය්‍ය අයං මහාසමුද්දො ගම්භීරො ගම්භීරොති වදන්ති කුතස්ස ගම්භීරතා, මයං ජණ්ණුපටිච්ඡාදනමත්තම්පි උදකං න ලභාමාති. තත්ථ කායූප

1. ම. ගිවං. 2. ම. අඩ්ඪ ච සතානි.

පත්තස්ස රාහුනො මහාසමුද්දො උත්තානොති අච්ඡරියං උත්තානොති න වත්තබ්බං. එවමෙවං ඤාණප්පත්තස්ස ථෙරස්ස පටිච්ච සමුප්පාදො උත්තානොති අච්ඡරියම්පි උත්තානොති න වත්තබ්බං. එතමත්ථං සන්ධාය භගවා:–“මා හෙවං ආනන්ද අවච මා හෙවං ආනන්ද අවචා”ති ආහ. ථෙරස්ස හි චතූහි කාරණෙහි ගම්භීරොපි පටිච්ච සමුප්පාදො උත්තානොති උපට්ඨාසි. කතමෙහි චතූහි. පුබ්බූපනිස්සය සම්පත්තියා, තිත්ථවාසෙන,[1] සොතාපන්නතාය, බහුස්සුතභාවෙනාති. ඉතො කිර සතසහස්සිමෙ කප්පෙ පදුමුත්තරො නාම සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජි, තස්ස හංසවතී නාම නගරං අහොසි. ආනන්දො නාම රාජා පිතා. සුමෙධා නාම දෙවී මාතා. බොධිසත්තො උත්තරකුමාරො නාම අහොසි. සො පුත්තස්ස ජාතදිවසෙ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා පධානමනුයුත්තො[2] අනුක්කමෙන සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා අනෙකජාතිසංසාරන්ති උදානං උදානෙත්වා සත්තාහං බොධිපල්ලඞ්කෙ වීතිනාමෙත්වා පඨවියං ඨපෙස්සාමීති පාදං අභිනීහරි. අථ[3] පඨවිං භින්දිත්වා මහන්තං පදුමං උට්ඨාසි. තස්ස ධුරපත්තානි නවුතිහත්ථානි, කෙසරං තිංසහත්ථං, කණ්ණිකා ද්වාදසහත්ථා, නවඝටප්පමාණො රෙණු අහොසි. සත්ථා පන උබ්බෙධතො අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථො අහොසි. තස්ස උභින්නං බාහානමන්තරං අට්ඨාරසහත්ථං. නලාටං පඤ්චහත්ථං. හත්ථපාදා එකාදස හත්ථා. තස්ස එකාදසහත්ථෙන පාදෙන ද්වාදස හත්ථාය කණ්ණිකාය අක්කන්තමත්තාය නවඝටප්පමාණො රෙණු උට්ඨාය අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථප්පදෙසං උග්ගන්ත්වා ඔකිණ්ණමනොසිලාචුණ්ණං විය පච්චොකිණ්ණො, තදුපාදාය භගවා පදුමුත්තරොත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තස්ස දෙවලො ච සුජාතො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා අහෙසුං. අමිතා ච අසමා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා. සුමනො නාම උපට්ඨාකො. පදුමුත්තරො භගවා පිතුසඞ්ගහං කුරුමානො භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො හංසවතියා රාජධානියා පටිවසති. කනිට්ඨභාතා පනස්ස සුමනකුමාරො නාම. තස්ස රාජා හංසවතිතො වීසංයොජනසතෙ[4] ඨානෙ භොගගාමං අදාසි. සො කදාචි කදාචි ආගන්ත්වා පිතරං ච සත්ථාරං ච පස්සති, අථෙකදිවසං පච්චන්තො කුපිතො රඤ්ඤො පෙසෙසි. රාජා ත්වං මයා තත්ථ කස්මා ඨපිතොති පටිපෙසෙසි, සො චොරෙ වූපසමෙත්වා උපසන්තො දෙව ජනපදොති රඤ්ඤො පෙසෙසි. රාජා තුට්ඨො සීඝං මම පුත්තො ආගච්ඡතූති ආහ. තස්ස සහස්සමත්තා අමච්චා හොන්ති, සො තෙහි සද්ධිං අන්තරාමග්ගෙ මන්තෙසි, මය්හං පිතා තුට්ඨො සචෙ මෙ වරං දෙති කිං ගණ්හාමීති. අථ නං එකච්චෙ හත්ථිං ගණ්හථ අස්සං ගණ්හථ ජනපදං ගණ්හථ සත්තරතනානි ගණ්හථාති ආහංසු. අපරෙ තුම්හෙ පුථුවිස්සරස්ස පුත්තා, න තුම්හාකං ධනං දුල්ලභං, ලද්ධම්පි චෙතං සබ්බං පහාය ගම

1. සී. III. චිත්තවාසෙන.
2. සී. II. පධානමනුයුඤ්ජන්තො.
3. සී. II. අථස්ස.
4. සී. I & II. වීසංයොජනසතෙ, III. වීසංයොජනසත භොගං.

නීයං, පුඤ්ඤඤ්ච එකං ආදාය ගමනීයං, තස්මා දෙව වරං දදමානෙ
තෙමාසං පදුමුත්තරං භගවන්තං උපට්ඨාතුං වරං ගණ්හථාති. සො
තුම්හෙ මය්හං කල්‍යාණමිත්තා නාම, න මෙ තං චිත්තං අත්ථි, තුම්හෙහි
පන උප්පාදිතං, එවං කරිස්සාමීති ගන්ත්වා පිතරං වන්දිත්වා පිතරා
ආලිඞ්ගිත්වා මත්ථකෙ චුම්බිත්වා වරං තෙ පුත්ත දෙමීති වුත්තො ඉච්ඡා
මහං මහාරාජ භගවන්තං තෙමාසං චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහන්තො
ජීවිතං අවඤ්ඣං කාතුං, ඉමං මෙ වරං දෙහීති ආහ. න සක්කා තාත
අඤ්ඤං වරෙහීති[1] ඛත්තියානං නාම ද්වෙ කථා නත්ථි එතමෙව මෙ දෙහි
න මමඤ්ඤෙන අත්ථොති. තාත බුද්ධානං චිත්තං නාම දුජ්ජානං, සචෙ
භගවා න ඉච්ඡිස්සති මයා දින්නෙපි කිං භවිස්සතීති. සාධු දෙව අහං
භගවතො චිත්තං ජානිස්සාමීති විහාරං ගතො. තෙන ච සමයෙන
භත්තකිච්චං නිට්ඨපෙත්වා භගවා ගන්ධකුටිං පවිට්ඨො හොති, සො
මණ්ඩලමාලෙ සන්නිසින්නානං භික්ඛූනං සන්තිකං අගමාසි. තෙ නං
ආහංසු. රාජපුත්ත කස්මා ආගතොසීති. භගවන්තං දස්සනාය,
දස්සෙථ මෙ භගවන්තන්ති. න මයං රාජපුත්ත ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ
සත්ථාරං දට්ඨුං ලභාමාති. කො පන භන්තෙ ලභතීති. සුමනත්ථෙරො
නාම රාජපුත්තාති, සො කුහිං භන්තෙ ථෙරොති ථෙරස්ස නිසින්නට්ඨා
නං පුච්ඡිත්වා ගන්ත්වා වන්දිත්වා ඉච්ඡාමහං භන්තෙ භගවන්තං පස්සිතුං,
දස්සෙථ මෙති ආහ. ථෙරො එහි රාජපුත්තාති තං ගහෙත්වා ගන්ධ
කුටිපරිවෙණෙ ඨපෙත්වා ගන්ධකුටිං අභිරුහි. අථ නං භගවා සුමන
කස්මා ආගතොසීති ආහ. රාජපුත්තො භන්තෙ භගවන්තං දස්ස
නාය ආගතොති. තෙනහි භික්ඛු ආසනං පඤ්ඤපෙහීති, ථෙරො
ආසනං පඤ්ඤපෙසි. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ, රාජ
පුත්තො භගවන්තං වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං අකාසි. කදා ආගතොසි
රාජපුත්තාති, භන්තෙ තුම්හෙසු ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙසු, භික්ඛූ පන න
මයං ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ භගවන්තං දට්ඨුං ලභාමාති මං ථෙරස්ස
සන්තිකං පාහෙසුං, ථෙරො පන එකවචනෙනෙව දස්සෙසි. ථෙරො
භන්තෙ තුම්හාකං සාසනෙ වල්ලභො මඤ්ඤෙති, ආම රාජකුමාර
වල්ලභො එස භික්ඛු මය්හං සාසනෙති. භන්තෙ බුද්ධානං සාසනෙ කිං
කත්වා වල්ලභා හොන්තීති, දානං දත්වා සීලං සමාදියිත්වා උපොසථ
කම්මං කත්වා කුමාරාති. භගවා අහං ථෙරො විය බුද්ධසාසනෙ
වල්ලභො හොතු කාමො, තෙමාසං මෙ වස්සාවාසං අධිවාසෙථාති.
භගවා අත්ථි නු ඛො තත්ථ ගතෙන අත්ථොති ඔලොකෙත්වා අත්ථීති
දිස්වා සුඤ්ඤාගාරෙ ඛො රාජකුමාර තථාගතා අභිරමන්තීති ආහ.
කුමාරො අඤ්ඤාතං භගවා අඤ්ඤාතං සුගතාති වත්වා අහං භන්තෙ
පුරිමතරං ගන්ත්වා විහාරං කාරෙමි, මයා පෙසිතෙ භික්ඛුසත
සහස්සෙන සද්ධිං ආගච්ඡථාති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පිතුසන්තිකං ගන්ත්වා
දින්නා මෙ දෙව භගවතා පටිඤ්ඤා, මයා පහිතෙ භගවන්තං පෙසෙය්‍යා
ථාති පිතරං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං

1. ම. අඤ්ඤං වරන්ති.

කාරෙන්තො[1] වීසංයොජනසතං අද්ධානං ගන්ත්වා අත්තනො නගරෙ විහාරට්ඨානං විචිනන්තො සොභනස්ස නාම කුටුම්බිකස්ස උය්‍යානං දිස්වා සතසහස්සෙන කිණිත්වා සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා විහාරං කාරෙසි. තත්ථ භගවතො ගන්ධකුටිං සෙසභික්ඛූනඤ්ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානත්ථාය කුටිලෙණමණ්ඩපෙ කාරාපෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපෙ කාරාපෙත්වා ද්වාරකොට්ඨකඤ්ච නිට්ඨාපෙත්වා පිතුසන්තිකං පෙසෙසි:-නිට්ඨිතං මය්හං කිච්චං, සත්ථාරං පහිණථාති. රාජා භගවන්තං භොජෙත්වා භගවා සුමනස්ස කිච්චං නිට්ඨිතං, තුම්හාකං ගමනං පච්චාසිංසතීති ආහ. භගවා සතසහස්සභික්ඛුපරිවාරො යොජනෙ යොජනෙ විහාරෙසු වසමානො අගමාසි. කුමාරො සත්ථා ආගච්ඡතීති සුත්වා යොජනං පච්චුග්ගන්ත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජයමානො විහාරං පවෙසෙත්වා:-

“සතසහස්සෙන මෙ කීතං සතසහස්සෙන මාපිතං,
සොභනං නාම උය්‍යානං පටිගණ්හ මහාමුනී”ති

විහාරං නිය්‍යාදෙසි, සො වස්සූපනායිකදිවසෙ දානං දත්වා අත්තනො පුත්තදාරෙ ච අමච්චෙ ච පක්කොසාපෙත්වා ආහ:-අයං සත්ථා අම්හාකං සන්තිකං දූරතො ආගතො, බුද්ධා ච නාම ධම්මගරුනො, න ආමිසගරුකා, තස්මා අහං ඉමං තෙමාසං ද්වෙසාටකෙ නිවාසෙත්වා දස සීලානි සමාදියිත්වා ඉධෙව වසිස්සාමි, තුම්හෙ ඛීණාසවසතසහස්සස්ස ඉමිනාව නීහාරෙන තෙමාසං දානං දදෙය්‍යාථාති. සො සුමනත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානසභාගෙ යෙව ඨානෙ වසන්තො යං ථෙරො භගවතො වත්තං කරොති, තං සබ්බං දිස්වා ඉමස්මිං ඨානෙ එකන්තවල්ලභො එස ථෙරො, එතස්සෙව මෙ ඨානන්තරං පත්ථෙතුං වට්ටතීති චින්තෙත්වා උපකට්ඨාය පවාරණාය ගාමං පවිසිත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ භික්ඛුසතසහස්සස්ස පාදමූලෙ තිචීවරං ඨපෙත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා භන්තෙ යදෙතං මයා මග්ගෙ යොජනන්තරිකං යොජනන්තරිකං විහාරං කාරාපනතො පට්ඨාය පුඤ්ඤං කතං, තං නෙව සක්කසම්පත්තිං න මාරසම්පත්තිං න බ්‍රහ්මසම්පත්තිං පත්ථයන්තෙන, බුද්ධස්ස පන උපට්ඨාකභාවං පත්ථයන්තෙන කතං, තස්මා අහම්පි භගවා අනාගතෙ සුමනත්ථෙරො විය බුද්ධස්ස උපට්ඨාකො භවෙය්‍යන්ති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන නිපතිත්වා වන්දි. භගවා මහන්තං කුලපුත්තස්ස චිත්තං, ඉජ්ඣිස්සති නු ඛො නොති ඔලොකෙන්තො අනාගතෙ ඉතො සතසහස්සිමෙ කප්පෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති තස්සෙව උපට්ඨාකො භවිස්සතීති ඤත්වා:-

“ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං සබ්බමෙව සමිජ්ඣතු,
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා චන්දො පණ්ණරසො යථා”ති-ආහ.

කුමාරො තං සුත්වා බුද්ධා නාම අද්වෙජ්ඣකථා හොන්තීති දුතිය දිවසෙ යෙව තස්ස භගවතො පත්තචීවරං ගහෙත්වා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො

1. මු. පො. කාරෙත්වා.

ගජ්ජන්තො විය අහොසි, සො තස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ වස්සසතසහස්සං දානං දත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙපි පිණ්ඩාය චරතො[1] ථෙරස්ස පත්තග්ගහණත්ථං උත්තරසාටකං[2] දත්වා පූජමකාසි, පුන සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො බාරාණසී රාජා හුත්වා අට්ඨන්නං පච්චෙකබුද්ධානං පණ්ණසාලායො කාරෙත්වා මණිආධාරකෙ උපට්ඨපෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි දසවස්සසහස්සානි උපට්ඨානං අකාසි, එතානි පාකටට්ඨානානි. කප්පසතසහස්සං පන දානං දදමානොව අම්හාකං බොධිසත්තෙන සද්ධිං තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො අමිතොදනසක්කස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අනුපුබ්බෙන කතාභිනික්ඛමනො සම්මාසම්බොධිං පත්වා පඨමගමනෙන කපිලවත්ථුං ආගන්ත්වා තතො නික්ඛමන්තෙ භගවති භගවතො පරිවාරත්ථං රාජකුමාරෙසු පබ්බජන්තෙසු[3] භද්දියාදීහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා න චිරස්සෙව ආයස්මතො පුණ්ණස්ස මන්තානිපුත්තස්ස සන්තිකෙ ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, එවමෙස ආයස්මා පුබ්බූපනිස්සයසම්පන්නො, තස්සිමාය පුබ්බූපනිස්සයසම්පත්තියා ගම්භීරොපි පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානකො විය උපට්ඨාසි, තිත්ථවාසොති පුනප්පුනං ගරූනං සන්තිකෙ උග්ගහණසවනපරිපුච්ඡනධාරණානි වුච්චන්ති, සො ථෙරස්ස අතිවිය පරිසුද්ධො, තෙනාපිස්සායං ගම්භීරොපි පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානකො විය හුත්වා උපට්ඨාති[4] සොතාපන්නානඤ්ච නාම පච්චයාකාරො උත්තානකො විය හුත්වා[5] උපට්ඨාති, අයඤ්ච ආයස්මා සොතාපන්නො. බහුස්සුතානඤ්ච චතුහත්ථෙ ඔවරකෙ පදීපෙ ජලමානෙ මඤ්චපීඨං විය නාමරූපපරිච්ඡෙදො පාකටො හොන්ති, අයඤ්ච ආයස්මා බහුස්සුතානං අග්ගො හොති. බාහුසච්චානුභාවෙනපිස්ස ගම්භීරොපි පච්චයාකාරො උත්තානකො විය හුත්වා උපට්ඨාති, තත්ථ අත්ථගම්භීරතාය ධම්මගම්භීරතාය දෙසනාගම්භීරතාය පටිවෙධගම්භීරතායාති චතූහාකාරෙහි පටිච්චසමුප්පාදො ගම්භීරො නාම. තත්ථ ජරාමරණස්ස ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො ගම්භීරො,=පෙ=සඞ්ඛාරානං අවිජ්ජාපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො ගම්භීරොති අයං අත්ථගම්භීරතා. අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨො ගම්භීරො, =පෙ=ජාතියා ජරාමරණස්ස පච්චයට්ඨො ගම්භීරොති අයං ධම්මගම්භීරතා. කත්ථචි සුත්තෙ පටිච්චසමුප්පාදො අනුලොමතො දෙසීයති, කත්ථචි පටිලොමතො, කත්ථචි අනුලොමපටිලොමතො[6] කත්ථචි මජ්ඣතො පට්ඨාය අනුලොමතො වා පටිලොමතො වා අනුලොමපටිලොමතො වා කත්ථචි තිසන්ධිචතුසංඛෙපො, කත්ථචි ද්විසන්ධිතිසංඛෙපො, කත්ථචි එකසන්ධිද්විසංඛෙපොති අයං දෙසනාගම්භීරතා. අවිජ්ජාය පන අඤ්ඤාණඅදස්සනසච්චාසම්පටිවෙධට්ඨො[7] ගම්භීරො, සංඛාරානං අභිසංඛරණ

1. ම. චරන්තො.
2. ම. උත්තරිසාටකං
3. ම. පබ්බජිතෙසු.
4. ම උත්තානකොවිය උපට්ඨාසි.
5. ම. උත්තානකොව හුත්වා.
6. ම. පටිලොමතොදෙසීයති
7. ම. සච්චාපටිවෙධතො.

ආයූහනපභවනිදානට්ඨො, විඤ්ඤාණස්ස සුඤ්ඤතා අව්‍යාපාරඅසංකන්ති පටිසන්ධිපාතුභාවට්ඨො, නාමරූපස්ස එකුප්පාදවිනිබ්භොගාවිනිබ්භොගනමනරුප්පනට්ඨො, සළායතනස්ස අධිපතිලොකද්වාරඛෙත්තවිසයීභාවට්ඨො, ඵස්සස්ස ඵුසනසඞ්ඝට්ටනසඞ්ගතිසන්නිපාතට්ඨො, වෙදනාය ආරම්මණරසානුභවනසුඛදුක්ඛමජ්ඣත්තභාවනිජ්ජීවවෙදයිතට්ඨො, තණ්හාය අභිනන්දිත අජ්ඣොසානසමොසරිතතා[1] තණ්හානදී තණ්හා සමුද්දදුප්පූරණට්ඨො, උපාදානස්ස ආදාන ගහණාභිනිවෙසපරාමාසදුරතික්කමට්ඨො, භවස්ස ආයූහනාභිසංඛරණයොනිගතිඨිතිනිවාසෙසු ඛිපනට්ඨො, ජාතියා ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති නිබ්බත්තිපාතුභාවට්ඨො, ජරාමරණස්ස ඛයවයභෙදවිපරිනාමට්ඨො ගම්භීරො. එවං යො යො අවිජ්ජාදීනං සභාවො යෙන පටිවෙධෙන අවිජ්ජාදයො ධම්මා සරසලක්ඛණතො පටිවිද්ධා හොන්ති, සො ගම්භීරොති අයං පටිවෙධගම්භීරතාති වෙදිතබ්බා. සා සබ්බාපි ථෙරස්ස උත්තානකො විය උපට්ඨාසි, තෙන භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං උස්සාදෙන්තො **"මා හෙවං"**ති ආදිමාහ, අයං චෙත්ථ අධිප්පායො:-ආනන්ද ත්වං මහාපඤ්ඤො විසදඤ්ඤාණො තෙන තෙ ගම්භීරොපි පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානකො විය ඛායති, තස්මා මය්හමෙව නු ඛො එස උත්තානකොව හුත්වා උපට්ඨාති උදාහු අඤ්ඤෙසම්පීති මා එවං අවච.[2] යම්පන වුත්තං අපසාදෙන්තොති තත්ථ අයමධිප්පායො:-ආනන්ද අථ ච පන මෙ උත්තානකුත්තානකො විය ඛායතීති මා හෙවං ත්වං අවච[2] යදිහි තෙ එස උත්තානකුත්තානකො විය ඛායති, කස්මා ත්වං අත්තනො ධම්මතාය සොතාපන්නො නාහොසි මයා දින්න නයෙ[3] ඨත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පටිවිජ්ඣි, ආනන්ද ඉමං නිබ්බාණමෙව ගම්භීරං පච්චයාකාරො පන නව උත්තානකො ජාතො, අථ කස්මා ඔළාරිකං කාමරාගසංයොජනං පටිඝසංයොජනං ඔළාරිකං කාමරාගානුසයං පටිඝානුසයන්ති ඉමෙ චත්තාරො කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා සකදාගාමිඵලං න සච්ඡිකරොසි, තෙ යෙව අනුසහගතෙ චත්තාරො කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා අනාගාමිඵලං න සච්ඡිකරොසි රූපරාගාදීනි පඤ්චසංයොජනානි මානානුසයං භවරාගානුසයං අවිජ්ජානුසයන්ති ඉමෙ අට්ඨකිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා අරහත්තං න සච්ඡිකරොසි, කස්මා ච සතසහස්සකප්පාධිකං එකමසංඛෙය්‍යං පූරිතපාරමිනො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා විය සාවකපාරමීඤාණං න පටිවිජ්ඣසි සතසහස්සකප්පාධිකානි වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි පූරිතපාරමිනො පච්චෙකබුද්ධා විය ච පච්චෙකබොධිඤාණං න පටිවිජ්ඣසි, යදිවා තෙ සබ්බථාච එස උත්තානකො හුත්වා උපට්ඨාති, අථ කස්මා සතසහස්සකප්පාධිකානි චත්තාරි අට්ඨ සොළස වා අසංඛෙය්‍යානි පූරිතපාරමිනො සම්මාසම්බුද්ධා[4] විය සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං න සච්ඡිකරොසි, කිං අත්ථිකොසි එතෙහි විසෙසාධිගමෙහි, පස්ස යාවච තෙ අපරද්ධං ත්වං නාම සාවකො පදෙසඤ්ඤාණෙ ඨිතො අතිගම්භීරං පච්චයාකාරං උත්තානකො මෙ උපට්ඨාතීති වදෙසි, තස්ස තෙ ඉමං[5] වචනං බුද්ධානං

1. සී.III. සරිතා. 2. ම. මා හෙව අවච. 3. ම. නයෙව. 4. ම බුද්ධා. 5. ම. ඉදං.

කථාය පච්චනීකං හොති, තාදිසෙන නාම භික්ඛුනා බුද්ධානං කථාය පච්චනීකං කථෙතබ්බන්ති යුත්තමෙතං නනු මය්හං ආනන්ද ඉදං පච්චයාකාරං පටිවිජ්ඣිතුං වායමන්තස්සෙව සතසහස්සකප්පාධිකානි චත්තාරි අසංඛෙය්‍යානි අතික්කන්තානි පච්චයාකාර පටිවිජ්ඣනත්ථාය ච පන මෙ අදින්නං දානං නාම නත්ථි අපූරිතපාරමිතා නාම[1] නත්ථි පච්චයාකාරං පටිවිජ්ඣිස්සාමීති[2] ච පන මෙ නිරුස්සාහං විය මාරබලං විධමෙන්තස්ස අයං මහාපථවී ද්වඞ්ගුලමත්තම්පි නාකම්පිත්ථ,[3] තථා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙන්තස්ස.[4] පච්ඡිමයාමෙ පන බලවපච්චූසසමයෙ අවිජ්ජාසංඛාරානං නවහි ආකාරෙහි පච්චයො හොතීති දිට්ඨමත්තෙව දසසහස්සිලොකධාතු අයදණ්ඩෙන[5] ආකොටිතකංසථාලො විය[6] විරවසතං[7] විරව[7] සහස්සං කුරුමානා වාතාහතෙ පදුමිනිපණ්ණෙ උදකබින්දු විය පකම්පිත්ථ, එවං ගම්භීරොචායං ආනන්ද පටිච්චසමුප්පාදො ගම්භීරාවභාසො ච. "එතස්ස ආනන්ද ධම්මස්ස අනනුබොධා:=පෙ:=නාතිවත්තතී"ති "**එතස්ස ධම්මස්සා**"ති: එතස්ස පච්චයධම්මස්ස. "**අනනුබොධා**"ති: ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙන අනනුබුජ්ඣනා. "**අප්පටිවෙධා**"ති: තීරණපහාණපරිඤ්ඤාවසෙන අප්පටිවිජ්ඣනා, "**තන්තාකුලකජාතා**"ති: තන්තං විය ආකුලජාතා. යථා නාම දුන්නික්ඛිත්තං මූසිකච්ඡින්නං පෙසකාරානං තන්තං තහිං තහිං ආකුලං හොති ඉදං අග්ගං ඉදං මූලන්ති අග්ගෙන වා අග්ගං මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං දුක්කරං හොති, එවමෙවං සත්තා ඉමස්මිං පච්චයාකාරෙ ඛලිතා ආකුලබ්‍යාකුලා හොන්ති න සක්කොන්ති තං පච්චයාකාරං උජුං කාතුං තත්ථ තන්තං පච්චත්තපුරිසකාරෙ ඨත්වා සක්කාපි භවෙය්‍ය උජුං කාතුං. ඨපෙත්වා පන ද්වෙ බොධිසත්තෙ අඤ්ඤෙ සත්තා අත්තනො ධම්මතාය පච්චයාකාරං උජුං කාතුං සමත්ථා නාම නත්ථි. යථා පන ආකුලං තන්තං කඤ්ජිකං දත්වා කොච්ඡෙන පහටං තත්ථ තත්ථ ගුළකජාතං හොති ගණ්ඨිබද්ධං, එවමිමෙ සත්තා පච්චයෙසු පක්ඛලිත්වා පච්චයෙ උජුං කාතුං අසක්කොන්තා ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතවසෙන ගුළකජාතා[8] හොන්ති, ගණ්ඨිබද්ධා යෙ හි කෙචි දිට්ඨියො නිස්සිතා[9] සබ්බෙ පච්චයාකාරං උජුං කාතුං අසක්කොන්තායෙව "**ගුළාගණ්ඨිකජාතා**"ති: ගුළාගණ්ඨිකං වුච්චති පෙසකාරානං කඤ්ජියසුත්තං, කුලා නාම සකුණිකා තස්සා කුලාවකොතිපි එකෙ, යථාහි තදුභයම්පි ආකුලං අග්ගෙනවා අග්ගං මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං දුක්කරන්ති පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. "**මුඤ්ජබබ්බජභූතා**"ති: මුඤ්ජතිණං විය බබ්බජතිණං වියච භූතා තාදිසී ජාතා යථා තානි තිණානි[10] කොට්ටෙත්වා කතරජ්ජුං ජිණ්ණකාලෙ කත්ථචි පතිතං ගහෙත්වා තෙසං

---

1. ම. පාරමීනාම. 2. ම. පටිවිජ්ඣිස්සාමාති. 3. ම. නාකම්පි.
4. ම. සම්පාදෙන්තස්ස. 5. ම. අයදණ්ඩකෙන. 6. ම. කංසථාලිං විය.
7. ම. විරව. 8. ම. ආකුලකජාතා. 9. ම. දිට්ඨිගතනිස්සිතා.
10. ම. තිණං වියච භූතානි තිණානි.

තිණ්ණානං ඉදං අග්ගං ඉදං මූලන්ති අග්ගෙන වා අග්ගං මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං දුක්කරං, තම්පි පච්ඡත්තපුරිසකාරෙ ඨත්වා සක්කා භවෙය්‍ය උජුං කාතුං, ඨපෙත්වා පන ද්වෙ බොධිසත්තෙ අඤ්ඤෙ සත්තා අත්තනො ධම්මතාය පච්චයාකාරං උජුං කාතුං සමත්ථා නාම නත්ථි එවමයං පජා පච්චයාකාරෙ උජුං කාතුං අසක්කොන්තී දිට්ඨිගතවසෙන ගණ්ඨිකජාතා හුත්වා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං සංසාරං නාතිවත්තති. තත්ථ **"අපායො"**ති: නිරයතිරච්ඡානයොනිපෙත්තිවිසයඅසුරකායා, සබ්බෙපිහි තෙ වඩ්ඪිසඞ්ඛාතස්ස අයස්ස අභාවතො අපායාති[1] වුච්චන්ති, තථා දුක්ඛස්ස ගතිභාවතො දුග්ගති, සුඛසමුස්සයතො විනිපතිතත්තා විනිපාතො. ඉතරො පන:-

"ඛන්ධානං[2] පටිපාටි ධාතුආයතනානච,
අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානං සංසාරොති පවුච්චතී"ති.

තං සබ්බම්පි නාතිවත්තති නාතික්කමති, අථඛො චුතිතො පටිසන්ධිං පටිසන්ධිතො චුතින්ති එවං පුනප්පුන චුතිපටිසන්ධියො ගණ්හන්තා තීසු භවෙසු චතූසුයොනිසු පඤ්චසු ගතීසු සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු නවසු සත්තාවාසෙසු මහාසමුද්දෙ වාතක්ඛිත්තනාවා විය[3] යන්තෙ යුත්තගොණො විය ච පරිබ්භමතියෙව. ඉති සබ්බමෙතං භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං අපසාදෙන්තො ආහාති වෙදිතබ්බං. ඉදානි යස්මා ඉදං සුත්තං "ගම්භීරොචායං ආනන්ද පටිච්චසමුප්පාදො"ති ච "තන්තාකුලකජාතා"තිච ද්වීහියෙව පදෙහි ආබද්ධං,[4] තස්මා ගම්භීරොචායං ආනන්ද පටිච්චසමුප්පාදොති ඉමිනා තාව අනුසන්ධිනා පච්චයාකාරස්ස ගම්භීරභාවදස්සනත්ථං දෙසනං ආරභන්තො "අත්ථි ඉදප්පච්චයා ජරාමරණං"ති ආදිමාහ, තත්‍රායමත්ථො:-ඉමස්ස ජරාමරණස්ස පච්චයො ඉදප්පච්චයො, තස්මා ඉදප්පච්චයා අත්ථි ජරාමරණං අත්ථි නුඛො ජරාමරණස්ස පච්චයො, යම්හා පච්චයා ජරාමරණං භවෙය්‍යාති එවං පුට්ඨෙන සතා ආනන්ද පණ්ඩිතෙන පුග්ගලෙන යථා තං ජීවං තං සරීරන්ති වුත්තෙ ඨපනීයත්තා පඤ්හස්ස තුණ්හීභවිතබ්බං හොති අව්‍යාකත මෙතං[5] තථාගතෙනාති වා වත්තබ්බං හොති, එවං අප්පටිපජ්ජිත්වා යථා චක්ඛු සස්සතං අසස්සතන්ති වුත්තෙ අසස්සතන්ති එකංසෙනෙව වත්තබ්බං හොති, එවං එකංසෙනෙව අත්ථීතිස්ස වචනීයං. පුන කිං පච්චයා ජරාමරණං කො නාම සො පච්චයො යතො ජරාමරණං හොතීති වුත්තෙ ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඉච්චස්ස වචනීයං, එවං වත්තබ්බං භවෙය්‍යාති අත්ථො. එස නයො සබ්බපදෙසු. **"නාමරූපපච්චයා ඵස්සො"**ති: ඉදං පන යස්මා සළායතනපච්චයාති වුත්තෙ චක්ඛුසම්ඵස්සාදීනං ඡන්නං විපාකඵස්සානං යෙව ගහණං හොති, ඉධ ච සළායතනපච්චයාති ඉමිනා

1. ම. අපායෙති.
2. ම. ඛන්ධානංච.
3. ම. වාතුක්ඛිත්තනාවාමිය.
4. ම. ආබන්ධං.
5. ම. එවං ව්‍යාකතමෙතං.

පදෙන ගහිතම්පි අගහිතම්පි පච්චයුප්පන්නවිසෙසං ඵස්සස්ස ච සළායතනතො අතිරිත්තං අඤ්ඤම්පි විසෙසපච්චයං දස්සෙතුකාමො, තස්මා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉමිනා පන වාරෙන භගවතා කිං කථිතන්ති? පච්චයානං නිදානං කථිතං, ඉදංහි සුත්තං පච්චයෙ නිජ්ජටෙ නිග්ගුම්බෙ කත්වා කථිතත්තා මහානිදානන්ති වුච්චති. ඉදානි තෙසං තෙසං පච්චයානං තථං අවිතථං අනඤ්ඤථං පච්චයභාවං දස්සෙතුං "ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඉති ඛො පනෙතං වුත්තං"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"පරියායෙනා"**ති: කාරණෙන, **"සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බ"**න්ති: නිපාතවචනමෙතං, තස්සත්ථො:-සබ්බාකාරෙන සබ්බා සබ්බෙන සභාවෙන ච සබ්බා ජාතිනාම යදි න භවෙය්‍යාති, භවාදිසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"කස්සචි"**ති: අනියමවචනමෙතං, දෙවාදිසු යස්ස කස්සචි. **"කිම්හිචි"**ති: ඉදම්පි අනියමවචනමෙව, කාමභවාදිසු නවසු භවෙසු යත්ථ කත්ථචි. **"සෙය්‍යථීද"**න්ති: අයම්පි නික්ඛිත්තස්ස අත්ථ විභජනත්ථෙ[1] නිපාතො, තස්ස අත්ථො:- යං වුත්තං කස්සචි කිම්හිචීති, තස්ස තෙ අත්ථං විභජිස්සාමීති අථ නං විභජන්තො "දෙවානං වා දෙවත්තායා"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"දෙවානං වා දෙවත්තායා"**ති: යා අයං දෙවානං දෙවභාවාය ඛන්ධජාති, යාය ඛන්ධජාතියා දෙවා දෙවාති වුච්චන්ති. සචෙහි ජාති සබ්බෙන සබ්බං නාභවිස්සාති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච **"දෙවා"**ති: උපපත්තිදෙවා, **"ගන්ධබ්බා"**ති: මූලඛන්ධාදිසු අධිවත්ථා දෙවතා, **"යක්ඛා"**ති: අමනුස්සා, **"භූතා"**ති: යෙකෙචි නිබ්බත්තසත්තා, **"පක්ඛිනො"**ති: යෙ කෙචි අට්ඨිපක්ඛා වා චම්මපක්ඛා වා ලොමපක්ඛා වා, **"සිරිංසපා"**ති,[2] යෙකෙචි භූමියං සරන්තා ගච්ඡන්ති, **"තෙසං තෙස"**න්ති: තෙසං තෙසං දෙවගන්ධබ්බාදීනං, **"තථත්තායා"**ති: දෙවගන්ධබ්බාදිභාවාය, **"ජාතිනිරොධා"**ති: ජාති විගමා ජාති අභාවාති අත්ථො. **"හෙතූ"**ති: ආදීනි සබ්බානි කාරණ වෙවචනානෙව, කාරණං හි යස්මා අත්තනො ඵලත්ථාය හිනොති පවත්තති තස්මා හෙතූති වුච්චති. යස්මා තං ඵලං නිදෙති ඉදං ගණ්හථ නන්ති අප්පෙති විය, තස්මා නිදානං. යස්මා ඵලං තතො සමුදෙති උප්පජ්ජති. තඤ්ච පටිච්ච එති පවත්තති, තස්මා සමුදයොති ච පච්චයොති ච වුච්චති. එසනයො සබ්බත්ථ. අපිච:- **"යදිදං ජාතී"**ති: එත්ථ යදිදන්ති නිපාතො, තස්ස සබ්බපදෙසු ලිඞ්ගානුරූපතො අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉධ පන යා එසා ජාතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. ජරාමරණස්ස හි ජාති උපනිස්සය කොටියා පච්චයො හොති, භවපදෙ කිම්හිචීති ඉමිනා ඔකාසපරිග්ගහො කතො. තත්ථ හෙට්ඨා අවීචිපරියන්තං කත්වා උපරි පරනිම්මිතවසවත්ති දෙවෙ අන්තො කරිත්වා කාමභවොති වෙදිතබ්බො, අයං නයො උපපත්තිභවෙ. ඉධ පන කම්මභවෙ යුජ්ජති. සො හි ජාතියා උපනිස්සයකොටියාව

1. ම. නික්ඛිත්ත අත්ථ විභජනෙ. 2. ම. සිරීසපාති.

පච්චයො හොති, උපාදානපදදීසුපි කිමහිච්චීති ඉමිනා ඔකාසපරිග්ගහො කතොති වෙදිතබ්බො. **"උපාදානපච්චයා භවො"**ති: එත්ථ කාමූපාදානං තිණ්ණං කම්මභවානං තිණ්ණඤ්ච උපපත්තිභවානං පච්චයො,[1] තථා සෙසානිපීති. උපාදානපච්චයා චතුවීසතිභවා වෙදිතබ්බා, නිප්පරියායෙනෙත්ථ ද්වාදසකම්මභවා ලබ්භන්ති. තෙසං උපාදානානං සහජාතකොටියාපි උපනිස්සයකොටියාපි පච්චයො. **"රූපතණ්හා"**ති රූපාරම්මණෙ තණ්හා, එසනයො සද්දතණ්හාදීසු. සා පනෙසා තණ්හා උපාදානස්ස සහජාතකොටියාපි උපනිස්සයකොටියාපි පච්චයො හොති, එසනයො තණ්හායපි.[2] **"ෂදිදං වෙදනා"**ති: එත්ථ විපාකවෙදනා තණ්හාය උපනිස්සය කොටියා පච්චයො හොති, අඤ්ඤා අඤ්ඤථාපි. එත්තාවතා පන භගවා වට්ටමූලභූතං පුරිමතණ්හං දස්සෙත්වා ඉදානි දෙසනං පිට්ඨියං පහරිත්වා කෙසෙසු ගහෙත්වා විරවන්තං විරවන්තං මග්ගතො උක්කාමාපෙන්තො[3] විය නවහි පදෙහි සමුදාචාරතණ්හං දස්සෙන්තො "ඉතිඛො ආනන්ද[4] වෙදනං පටිච්ච තණ්හා"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"තණ්හා"**ති: ද්වෙ තණ්හා, එසනතණ්හා ච එසිතතණ්හා ච. යාය තණ්හාය අජපථසඞ්කුපථාදීනි පටිපජ්ජිත්වා භොගෙ එසති ගවෙසති අයං එසනතණ්හා නාම, යා තෙසු එසිතෙසු ගවෙසිතෙසු පටිලද්ධෙසු තණ්හා අයං එසිතතණ්හා නාම. තදුභයම්පි සමුදාචාරතණ්හාය එව අධිවචනං තස්මා දුවිධාපෙසා වෙදනං පටිච්ච තණ්හා නාම. **පරියෙසනා** නාම රූපාදිආරම්මණපරියෙසනා, සා හි තණ්හාය සති හොති.

"ලාභො"ති: රූපාදිආරම්මණපටිලාභො, සො හි පරියෙසනාය සති හොති. විනිච්ඡයො පන ඤාණ තණ්හා දිට්ඨි විතක්කවසෙන චතුබ්බිධො, තත්ථ "සුඛවිනිච්ඡයං ජඤ්ඤා සුඛවිනිච්ඡයං ඤත්වා අජ්ඣත්තං සුඛමනුයුඤ්ජෙය්‍යා"ති අයං ඤාණ විනිච්ඡයො. "විනිච්ඡයොති ද්වෙ විනිච්ඡයා තණ්හාවිනිච්ඡයො ච දිට්ඨි විනිච්ඡයො චා"ති එවං ආගතානි අට්ඨසත තණ්හාවිචරිතානි තණ්හාවිනිච්ඡයො, ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො දිට්ඨිවිනිච්ඡයො, "ඡන්දො ඛො දෙවානමින්ද විතක්කනිදානො"ති ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ඉධ විනිච්ඡයොති වුත්ත විතක්කොයෙව ආගතො, ලාභං ලභිත්වා හි ඉට්ඨානිට්ඨං සුන්දරාසුන්දරඤ්ච විතක්කෙනෙව විනිච්ඡිනන්ති. එත්තකං මෙ රූපාරම්මණත්ථාය භවිස්සති එත්තකං සද්දාදිආරම්මණත්ථාය එත්තකං මය්හං භවිස්සති එත්තකං පරස්ස එත්තකං පරිභුඤ්ජිස්සාමි එත්තකං නිදහිස්සාමීති. තෙන වුත්තං "ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයො"ති. **"ඡන්දරාගො"**ති: එවං අකුසලවිතක්කෙන විතක්කිතෙ වත්ථුස්මිං දුබ්බලරාගො ච බලවරාගො ච උප්පජ්ජති, ඉදං හි ඉධ තණ්හා. **"ඡන්දො"**ති: දුබ්බලරාගස්සාධි

1. ම කාමූපාදානං තිණ්ණඤ්ච උපපත්තිභවානං පච්චයො.
2. ම & සී. මු. එසපච්චයො තණ්හාය.
3. ම. උක්කාමෙන්තො.
4. ම. ඉතිඛො පනෙතං ආනන්ද.

වචනං, **"අජ්ඣොසාන"**න්ති: අහං මමන්ති බලව සන්නිට්ඨානං, **"පරිග්ගහො"**ති: තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පරිග්ගහකරණං, **"මච්ඡරිය"**න්ති: පරෙහි සාධාරණභාවස්ස අසහනතා, තෙනෙවස්ස පොරාණා එවං වචනත්ථං වදන්ති:- ඉදං අච්ඡරියං මය්හමෙව හොතු මා අඤ්ඤෙසං අච්ඡරියං හොතූති පවත්තත්තා මච්ඡරියන්ති වුච්චතීති.

"ආරක්ඛො"ති: ද්වාරපිදහන මඤ්ජූසගොපනාදිවසෙන සුට්ඨුරක්ඛණං, අධිකරොතීති අධිකරණං, කාරණස්සෙතං නාමං. **"ආරක්ඛාධිකරණං"**ති: භාවනපුංසකං, ආරක්ඛහෙතූති අත්ථො. **දණ්ඩාදානාදීසු** පරනිසෙධනත්ථං දණ්ඩස්ස ආදානං දණ්ඩාදානං, එකතොධාරාදිනො සත්ථස්ස ආදානං සත්ථාදානං, **"කලහො"**ති: කායකලහොපි වාචාකලහොපි, පුරිමො පුරිමො විරොධො **විග්ගහො**, පච්ඡිමො පච්ඡිමො **විවාදො**, **"තුවං තුව"**න්ති: අගාරවවචනං තුවං තුවං, ඉදානි පටිලොමනයෙනාපි තං සමුදාචාරතණ්හං දස්සෙතුං පුන ආරක්ඛාධිකරණන්ති ආරභන්තො දෙසනං නිවත්තෙති.

තත්ථ **"කාමතණ්හා"**ති: පඤ්චකාමගුණිකරාගවසෙන උප්පන්නා රූපාදිතණ්හා, **"භවතණ්හා"**ති: සස්සතදිට්ඨිසහගතො රාගො, **"විභවතණ්හා"**ති: උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො රාගො, **"ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා"**ති: වට්ටමූලතණ්හා ච සමුදාචාරතණ්හා චාති ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා, **"ද්වයෙනා"**ති: තණ්හාලක්ඛණෙන එකභාවං ගතාපි වට්ටමූල සමුදාචාරවසෙන ද්වීහි කොට්ඨාසෙහි වෙදනාය එකසමොසරණා භවන්ති, වෙදනාපච්චයෙන එකපච්චයාති අත්ථො.

තිවිධං හි සමොසරණං:- ඔසරණසමොසරණං, සහජාතසමොසරණං, පච්චයසමොසරණඤ්ච. තත්ථ "අථ ඛො සබ්බානි තානි සමොසරණානි භවන්ති"ති ඉදං ඔසරණසමොසරණං නාම, "ඡන්දමූලකා ආවුසො එතෙ ධම්මා ඵස්ස සමුදයා වෙදනා සමොසරණා"ති ඉදං සහජාතසමොසරණං නාම, "ද්වයෙන වෙදනාය එකසමොසරණා"ති ඉදං පන පච්චයසමොසරණන්ති වෙදිතබ්බං.

"චක්ඛුසම්ඵස්සො"ති ආදයො සබ්බෙපි විපාකඵස්සායෙව, ඨපෙත්වා චත්තාරො ලොකුත්තරවිපාකඵස්සෙ අවසෙසා බත්තිංස ඵස්සා හොන්ති, "යදිදං ඵස්සො"ති එත්ථ පන ඵස්සො බහුධා වෙදනාය පච්චයො හොති.

යෙහි ආනන්ද ආකාරෙහීති ආදීසු ආකාරා වුච්චන්ති වෙදනාදීනං අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිස සභාවා, තෙ යෙව සාධුකං දස්සියමානා තං තං ලීනමත්ථං ගමෙන්තීති ලිඞ්ගානි, තස්ස තස්ස සඤ්ජානනහෙතුතො නිමිත්තානි, තථා තථා උද්දිසිතබ්බතො උද්දෙසා, තස්මා අයමෙත්ථ අත්ථො:- ආනන්ද යෙහි ආකාරෙහි:- පෙ:- යෙහි උද්දෙසෙහි නාමකායස්ස නාමසමූහස්ස පඤ්ඤත්ති හොති, යා එසා ච වෙදනාය වෙදයිතාකාරෙ වෙදයිතලිඞ්ගෙ වෙදයිතනිමිත්තෙන වෙදනාති

උද්දෙසෙසති, සඤ්ඤාය සංජානනාකාරෙ සංජානනලිඞ්ගෙ සංජානන නිමිත්තෙ සඤ්ඤාති උද්දෙසෙ සති, සඞ්ඛාරානං චෙතනාකාරෙ චෙතනා ලිඞ්ගෙ චෙතනා නිමිත්තෙ චෙතනාති උද්දෙසෙ සති, විඤ්ඤාණස්ස විජානනාකාරෙ විජානනලිඞ්ගෙ විජානනනිමිත්තෙ විඤ්ඤාණන්ති උද්දෙසෙ සති අයං නාමකායොති නාමකායස්ස පඤ්ඤත්ති හොති, තෙසු නාමකායපඤ්ඤත්තිහෙතූසු වෙදිතාදි ආකාරාදීසු අසති අපි නු ඛො රූපකායෙ අධිවචනසම්ඵස්සො පඤ්ඤායෙථ, යවායං චත්තාරො ඛන්ධෙ වත්ථුං කත්වා මනොද්වාරෙ අධිවචනසම්ඵස්සවෙවචනො මනොසම්ඵස්සො උප්පජ්ජති, අපි නු ඛො සො රූපකායෙ පඤ්ඤායෙථ, පඤ්චපසාදෙ වත්ථුං කත්වා උප්පජ්ජෙය්‍යාති.

අථ යස්මා ආනන්ද අම්බරුක්ඛෙ අසති ජම්බුරුක්ඛතො අම්බපක්කස්ස උප්පත්තිං විය රූපකායතො තස්ස උප්පත්තිං අසම්පටිච්ඡන්තො "නොහෙතං භන්තෙ"ති ආදිමාහ. දුතියපඤ්හෙ රුප්පනාකාර රුප්පනලිඞ්ග රුප්පනනිමිත්තවසෙන රූපන්ති උද්දෙසවසෙන ච ආකාරාදීනං අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"පටිඝසම්ඵස්සො"**ති: සප්පටිඝං රූපක්ඛන්ධං වත්ථුං කත්වා උප්පජ්ජනකඵස්සො, ඉධාපි ථෙරො ජම්බුරුක්ඛෙ අසති අම්බරුක්ඛතො ජම්බුපක්කස්ස උප්පත්තිං විය නාමකායතො තස්ස උප්පත්තිං අසම්පටිච්ඡන්තො "නොහෙතම්භන්තෙ"ති ආදිමාහ. තතියපඤ්හො උභයවසෙනෙව වුත්තො. තත්‍ර ථෙරො ආකාසෙ අම්බජම්බුපක්කානං උප්පත්තිං විය නාමරූපාභාවෙ ද්වින්නම්පි ඵස්සානං උප්පත්තිං අසම්පටිච්ඡන්තො "නොහෙතං භන්තෙ"ති ආහ. එවං ද්වින්නං ඵස්සානං විසුං විසුං පච්චයං දස්සෙත්වා ඉදානි ද්වින්නම්පි තෙසං අවිසෙසතො නාමරූපපච්චයතං දස්සෙතුං "යෙහි ආනන්ද ආකාරෙහී"ති චතුත්ථපඤ්හං ආරභි. **"යදිදං නාමරූප"**න්ති: යං ඉදං නාමරූපං, යං ඉදං ඡසු ද්වාරෙසුපි නාමරූපං එසෙවහෙතුඑසෙව පච්චයොති අත්ථො. චක්ඛුද්වාරාදීසුහි චක්ඛාදීනි චෙව රූපාරම්මණාදීනි ච රූපං, සම්පයුත්තකඛන්ධා[1] නාමන්ති. එවං පඤ්චවිධොපි සො නාමරූපපච්චයාව ඵස්සො මනොද්වාරෙපි හදයවත්ථුං චෙව යඤ්චරූපං ආරම්මණං හොති ඉදං රූපං සම්පයුත්තධම්මා චෙව යඤ්ච අරූපං ආරම්මණං හොති ඉදං අරූපන්ති එවං මනොසම්ඵස්සොපි නාමරූපපච්චයා ඵස්සොති වෙදිතබ්බො නාමරූපං පනස්ස බහුධා පච්චයො හොති **"න ඔක්කමිස්සථා"**ති: පවිසිත්වා පවත්තමානං විය පටිසන්ධිවසෙන නප්පවත්තිස්සථ, **'සමුච්ඡිස්සථා'**ති: පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙ අසති අපි නු ඛො සුද්ධං අවසෙසං නාමරූපං අන්තොමාතුකුච්ඡිස්මිං කලලාදිභාවෙන සමුච්ඡිතං මිස්සීභූතං[2] හුත්වා පවත්තිස්සථ, **'ඔක්කමිත්වා වොක්කමිස්සථා'**ති: පටිසන්ධිවසෙන වුත්තනං ඔක්කන්තං චුතිවසෙන වොක්කමිස්සථ නිරුජ්ඣිස්සථාති අත්ථො. සො පනස්ස නිරොධො න තස්සෙව චිත්තස්ස නිරොධෙන, න තතො

1. ම. සම්පයුත්තකා ඛන්ධා. 2. ම මිස්සකාභූතං.

දුතියතතියානං වා නිරොධෙන හොති. පටිසන්ධිචිත්තෙන හි සද්ධිං සමුට්ඨිතානි සමතිංස[1]කම්මජරූපානි නිබ්බත්තන්ති, තෙසු පන ඨිතෙසු යෙව සොළසභවඞ්ගචිත්තානි උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති, එතස්මිං අන්තරෙ ගහිතපටිසන්ධිකස්ස දාරකස්ස වා මාතුයා වා පනස්ස අන්තරායො නත්ථි, අයං හි අනොකාසො නාම. සචෙපන පටිසන්ධිචිත්තෙන සද්ධිං සමුට්ඨිතරූපානි සත්තරසමස්ස භවඞ්ගස්ස පච්චයං දාතුං සක්කොන්ති පවත්ති පවත්තති පවෙණීඝටීයති, සචෙ පන න සක්කොන්ති පවත්ති නප්පවත්තති පවෙණී න ඝටීයති, වොක්කමනං නාම හොති. තං සන්ධාය "ඔක්කමිත්වා වොක්කමිස්සථා"ති වුත්තං, **"ඉත්ථත්තායා"**ති: ඉත්ථංභාවාය, එවං පරිපුණ්ණපඤ්චක්ඛන්ධභාවායාති අත්ථො. **"දහරස්සෙව සතො"**ති: මන්දස්ස බාලස්සෙව සන්තස්ස, **"වොච්ඡිජ්ජිස්සථා"**ති: උපච්ඡිජ්ජිස්සථ, **"වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලන්"**ති: විඤ්ඤාණෙ උපච්ඡින්නෙ සුද්ධං නාමරූපමෙව උට්ඨහිත්වා පඨමවයවසෙන වුඩ්ඪිං මජ්ඣිමවයවසෙන විරූළ්හිං පච්ඡිමවයවසෙන වෙපුල්ලං අපිනුඛො ආපජ්ජිස්සථාති. දසවස්සවීසතිවස්සසතවස්සසහස්සසම්පාපනෙන වා අපිනුඛො වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජිස්සථාති අත්ථො.

"තස්මාතිහානන්ද"ති: යස්මා මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිගහණෙපි කුච්ඡිවාසෙපි කුච්ඡිතො නික්ඛමනෙපි පවත්තියං දසවස්සාදිකාලෙපි විඤ්ඤාණමෙවස්ස පච්චයො, තස්මා එසෙවහෙතු එසපච්චයො නාමරූපස්ස යදිදං විඤ්ඤාණං. යථාහි රාජා අත්තනො පරිසං නිග්ගණ්හන්තො එවං වදෙය්‍ය ත්වං උපරාජා ත්වං සෙනාපතීති කෙන කතො නනු මයා කතො සචෙහි මයි අකරොන්තෙ ත්වං අත්තනො ධම්මතාය උපරාජා වා සෙනාපති වා භවෙය්‍යාසි ජානෙය්‍යාම වො බලන්ති.

එවමෙව විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස පච්චයො හොති. අත්ථතො එවං නාමරූපං වදති විය ත්වං නාමං ත්වං රූපං ත්වං නාමරූපං නාමාති කෙන කතං නනු මයා කතං සචෙහි මයි පුරෙ චාරිකෙ හුත්වා මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අගණ්හන්තෙ ත්වං නාමං වා රූපං වා නාමරූපං වා භවෙය්‍යාසි ජානෙය්‍යාම වො බලන්ති. තං පනෙතං විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස බහුධා පච්චයො හොති.

"දුක්ඛසමුදයසම්භවො"ති: දුක්ඛරාසිසම්භවො, **"යදිදං නාමරූප"**න්ති: යං ඉදං නාමරූපං එසෙව හෙතු එසපච්චයො, යථාහි රාජපරිසා රාජානං නිග්ගණ්හන්තා එවං වදෙය්‍යුං ත්වං රාජාති කෙන කතො, නනු මයා කතො සචෙහි මයි උපරාජට්ඨානෙ මයි සෙනාපතිට්ඨානෙ අතිට්ඨන්තෙ ත්වං එකකොව රාජා භවෙය්‍යාසි, පස්සෙය්‍යාම තෙ රාජභාවන්ති එවමෙවං නාමරූපම්පි අත්ථතො එවං විඤ්ඤාණං වදති විය ත්වං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණන්ති කෙන කතං, නනු අම්හෙහි

1. සී. III. තිස.

ඤාතං සචෙපි ත්වං තයො ඛන්ධෙ හදය වත්ථුඤ්ච අනිස්සාය පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං නාම භවෙය්‍යාසි, පස්සෙය්‍යාම තෙ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණ භාවන්ති. තච පනෙතං නාමරූපං විඤ්ඤාණස්ස බහුධා පච්චයො හොති, **“එත්තාවතා ඛො”**ති: විඤ්ඤාණෙ නාමරූපස්ස පච්චයෙ හොන්තෙ නාමරූපෙ විඤ්ඤාණස්ස පච්චයෙ හොන්තෙ ද්වීසු අඤ්ඤමඤ්ඤ පච්චයවසෙන පවත්තෙසු එත්තකෙන ජායෙථ වා උප්පජ්ජෙථ වා ජාතිආදයො වා පඤ්ඤායෙය්‍යුං අපරාපරං වා චුතිපටිසන්ධියොති. **“අධිවචනපථො”**ති: සිරිවඩ්ඪකො ධනවඩ්ඪකොති ආදිකස්ස අත්ථං අදිස්වා වචනමත්තමෙව අධිකිච්ච පවත්තස්ස වොහාරස්ස පථො, **“නිරුත්තිපථො”**ති: සරතීති සතො, සම්පජානාතීති සම්පජානොති ආදිකස්ස කාරණාපදෙස වසෙන පවත්තස්ස වොහාරස්ස පථො, **“පඤ්ඤත්තිපථො”**ති: පණ්ඩිතො ව්‍යත්තො මෙධාවී නිපුණො කත පරප්පවාදොති ආදිකස්ස නානප්පකාරතො ඤාපනවසෙන පවත්තස්ස වොහාරස්ස පථො. ඉති තීහිපි ඉමෙහි[1] අධිවචනාදීනං වත්ථුභූතා ඛන්ධාව කථිතා. **“පඤ්ඤාවචර”**න්ති: පඤ්ඤාය අවචරිතබ්බං ජානිතබ්බං, **“වට්ටං වත්තතී”**ති: සංසාරවට්ටං වත්තති, **“ඉත්ථත්ත”**න්ති: ඉත්ථං භාවො, ඛන්ධපඤ්චකස්සෙතං නාමං.

“පඤ්ඤාපනායා”ති: නාමපඤ්ඤත්තත්ථාය වෙදනාසඤ්ඤාති ආදිනා නාමපඤ්ඤත්තත්ථාය ඛන්ධපඤ්චකම්පි එත්තාවතා පඤ්ඤායතීති අත්ථො. **“යදිදං නාමරූපං සහවිඤ්ඤාණෙනා”**ති: යං ඉදං නාමරූපං සහ විඤ්ඤාණෙන අඤ්ඤමඤ්ඤ පච්චයතාය පවත්තති, එත්තාවතාති වුත්තං හොති. ඉදං හෙත්ථ නිය්‍යාතනවචනං[2], ඉති භගවා “ගම්භීරොචායං ආනන්ද පටිච්චසමුප්පාදො ගම්භීරාවභාසො චා”ති පදස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙත්වා ඉදානි “තන්තාකුලකජාතා”ති පදස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙන්තො **“කිත්තාවතා චා”**ති ආදිකං දෙසනං ආරභි, තත්ථ “රූපිං වා හි ආනන්ද පරිත්තං අත්තානං”ති ආදීසු යො අවඩ්ඪිතං කසිණනිමිත්තං අත්තාති ගණ්හාති සො රූපිං පරිත්තං පඤ්ඤපෙති යො පන නානා කසිණලාභී හොති සො තං කදාචි නීලො කදාචි පීතකොති පඤ්ඤපෙති යො වඩ්ඪිතං කසිණනිමිත්තං අත්තාති ගණ්හාති සො රූපිං අනන්තන්ති පඤ්ඤපෙති යොවා පන අවඩ්ඪිතං කසිණනිමිත්තං උග්ඝාටෙත්වා නිමිත්ත ඵුට්ඨොකාසං වා තත්ථ පවත්තෙ චත්තාරො ඛන්ධෙ වා තෙසු විඤ්ඤාණමත්තමෙව වා අත්තාති ගණ්හාති සො අරූපිං පරිත්තං පඤ්ඤපෙති, යො වඩ්ඪිතං නිමිත්තං උග්ඝාටෙත්වා නිමිත්තඵුට්ඨොකාසං වා තත්ථ පවත්තෙ චත්තාරො ඛන්ධෙ වා තෙසු විඤ්ඤාණමත්තමෙව වා අත්තාති ගණ්හාති සො අරූපිං අනන්තං පඤ්ඤපෙති.

---

1. ම. ඉතිතීහිපිපදෙහි. 2. ම. නිය්‍යාතිතවචනං.

"තත්‍රානන්ද,"ති: එත්ථ තත්‍රාති තෙසු චතුසු දිට්ඨිගතිකෙසු, **"එතරහි වා"**ති: ඉධෙව, න ඉතො පරං. උච්ඡෙදවසෙනෙතං වුත්තං, තත්ථ **"භාවිං වා"**ති: තත්වා පරලොකෙ භාවිං, සස්සතවසෙනෙතං වුත්තං, **"අතථං වා පන සන්ත"**න්ති: අතථසභාවං සමානං, **"තථත්තාය"**ති: තථභාවාය. **"උපකප්පෙස්සාමී"**ති: සම්පාදෙස්සාමි ඉමිනා විවාදං දස්සෙති උච්ඡෙදවාදීහි සස්සතවාදිනො අත්තානං අතථං අනුච්ඡෙදසභාවම්පි සමානං තථත්තාය උච්ඡෙදභාවාය උපකප්පෙස්සාමි සස්සතවාදඤ්ච ජහාපෙත්වා උච්ඡෙදවාදමෙව නං ගාහාපෙස්සාමීති චින්තෙසි. සස්සතවාදීපි උච්ඡෙදවාදිනො අත්තානං අතථං අසස්සතභාවම්පි සමානං තථත්තාය සස්සතභාවාය උපකප්පෙස්සාමි උච්ඡෙදවාදඤ්ච නං ජහාපෙත්වා සස්සතවාදමෙව නං ගාහාපෙස්සාමීති චින්තෙසි, **"එවං සන්තං ඛො"**ති: එවං සමානං රූපිං පරිත්තං අත්තානං පඤ්ඤපෙන්තීති අත්ථො. **"රූපී"**න්ති: රූපකසිණලාභිං, **"පරිත්තත්තානුදිට්ඨි අනුසෙතී"**ති පරිත්තො අත්තාති අයං දිට්ඨි අනුසෙති සා පන තවල්ලී විය ච ලතා වියච අනුසෙති, අප්පහීනට්ඨෙන අනුසෙතීති වෙදිතබ්බං.

"ඉච්චාලං වචනායා"ති: තං පුග්ගලං එවරූපා දිට්ඨි අනුසෙතීති වත්තුං යුත්තං එසනයො සබ්බත්ථ. **"අරූපී"**න්ති: එත්ථ පන අරූපකසිණලාභිං අරූපක්ඛන්ධගොචරං වාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. එත්තාවතා ලාභිනො චත්තාරො තෙසං අන්තෙවාසිකා චත්තාරො තක්කිකා චත්තාරො තෙසං අන්තෙවාසිකා චත්තාරොති අට්ඨතො සොළස දිට්ඨිගතිකා දස්සිතා හොන්ති, එවං යෙ අත්තානං පඤ්ඤපෙන්ති තෙ දස්සෙත්වා ඉදානි යෙ න පඤ්ඤපෙන්ති තෙ දස්සෙතුං "කිත්තාවතා ච ආනන්ද"ති ආදිමාහ. කෙ පන න පඤ්ඤපෙන්ති, සබ්බෙ තාව අරියපුග්ගලා න පඤ්ඤපෙන්ති, යෙ ච බහුස්සුතා තිපිටකධරා ද්විපිටකධරා එකපිටකධරා අන්තමසො එකනිකායම්පි සාධුකං විනිච්ඡිනිත්වා උග්ගහිතධම්මකථිකොපි ආරද්ධවිපස්සකොපි පුග්ගලො න පඤ්ඤපෙතියෙව එතෙසං හි පටිභාගකසිණෙ පටිභාගකසිණමිච්චෙව ඤාණං හොති අරූපක්ඛන්ධෙසු ච අරූපක්ඛන්ධා ඉච්චෙව. එවං යෙ න පඤ්ඤපෙන්ති තෙ දස්සෙත්වා ඉදානි යෙ තෙ පඤ්ඤපෙන්ති තෙ යස්මා දිට්ඨිවසෙන සමනුපස්සිත්වා පඤ්ඤපෙන්ති සා හි ච තෙසං සමනුපස්සනා වීසතිවත්ථුකාය සක්කායදිට්ඨියා අප්පහීනත්තා හොති, තස්මා තං වීසතිවත්ථුකං සක්කායදිට්ඨිං දස්සෙතුං පුන "කිත්තාවතා ච ආනන්ද"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"වෙදනං වා හි"**ති: ඉමිනා වෙදනාක්ඛන්ධවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි වුත්තා, **"අප්පටිසංවෙදිනො මෙ අත්තා"**ති: ඉමිනා රූපක්ඛන්ධවත්ථුකා, අත්තා මෙ වෙදියති වෙදනාධම්මො හි මෙ අත්තාති ඉමිනා සඤ්ඤාසංඛාරවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධවත්ථුකා, ඉදං හි ඛන්ධත්තයං වෙදනාසම්පයුත්තත්තා වෙදියති එතස්ස ච වෙදනාධම්මො අවිප්පයුත්තසභාවො, ඉදානි තත්ථ දොසං දස්සෙන්තො

"තත්‍රානන්ද"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"තත්‍රා"**ති: තෙසු තීසු දිට්ඨිගතිකෙසු, **"යස්මිං ආනන්ද සමයෙ"**ති: ආදි යො යො යං යං වෙදනං අත්තාති සමනුපස්සති, තස්ස තස්ස අත්තනො කදාචි භාවං කදාචි අභාවන්ති[1] එවමාදිදොසදස්සනත්ථං වුත්තං.

අනිච්චාදීසු හුත්වා අභාවතො අනිච්චා තෙහි තෙහි කාරණෙහි සංගම්ම සමාගම්ම කතාති සංඛතා, තං තං පච්චයං පටිච්ච සම්මා කාරණෙනෙව උප්පන්නාති පටිච්චසමුප්පන්නා, **ඛයොති** ආදිසබ්බං භඞ්ගස්ස වෙවචනං, යංහි භිජ්ජති තං ඛීයතිපි වයතිපි විරජ්ජතිපි නිරුජ්ඣතිපි තස්මා ඛයධම්මාති ආදිවුත්තං **"ව්‍යගා මෙ"**ති: වි අගාති ව්‍යගා විගතො නිරුද්ධො මෙ අත්තාති අත්ථො. කිං පන එකස්සෙව තීසුපි කාලෙසු එසො මෙ අත්තාති හොතීති කිං පන න භවිස්සති දිට්ඨිගතිකස්ස හි ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණුකස්සෙව නිච්චලතා නාම නත්ථි වනමක්කටො විය අඤ්ඤං ගණ්හාති අඤ්ඤං මුඤ්චති, **"අනිච්චං සුඛංදුක්ඛංවොකිණ්ණ"**න්ති: විසෙසෙන තං තං වෙදනං අත්තාති සමනුපස්සන්තො අනිච්චඤ්චෙව සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච අත්තානං සමනුපස්සති, අවිසෙසෙනෙව වෙදනං අත්තාති සමනුපස්සන්තො වොකිණ්ණං උප්පාදවයධම්මං අත්තානං සමනුපස්සති, වෙදනාහි තිවිධාචෙව උප්පාදවයධම්මා ච, තඤ්චෙස අත්තාති සමනුපස්සති, ඉච්චස්ස අනිච්චො චෙව අත්තා ආපජ්ජති, එකක්ඛණෙ ච බහූනං වෙදනානං උප්පාදෙ, න ඛො පනෙස අනිච්චං අත්තානං අනුජානාමීති, න එකක්ඛණෙ බහූනං වෙදනානං උප්පත්ති අත්ථි ඉමමත්ථං සන්ධාය "තස්මාතිහානන්ද එතෙනපෙතං නක්ඛමති වෙදනා මෙ අත්තාති සමනුපස්සිතු"න්ති වුත්තං, **"යත්ථ පනාවුසො"**ති: යත්ථ සුද්ධරූපක්ඛන්ධෙ සබ්බසො වෙදයිතං නත්ථි, **"අපිනුඛො තත්ථා"**ති: අපිනුඛො තස්මිං වෙදනාවිරහිතෙ තාලවණ්ටෙ වා වාතපානෙ වා අස්මීති එවං අහංකාරො උප්පජ්ජෙය්‍යාති අත්ථො. **"තස්මාතිහානන්ද,"**ති: යස්මා සුද්ධරූපක්ඛන්ධො උට්ඨාය අහමස්මීති න වදති තස්මා එතෙනපි එතං නක්ඛමතීති අත්ථො.

"අපිනුඛො තත්ථ අයමහමස්මීති සියා"ති: අපිනුඛො තෙසු වෙදනාධම්මෙසු තීසු ඛන්ධෙසු එකධම්මොපි අයං නාම අහමස්මීති එවං වත්තබ්බො සියා අථවා වෙදනානිරොධා සහෙව වෙදනාය නිරුද්ධෙසු තෙසු තීසු ඛන්ධෙසු අපිනුඛො අයමහමස්මීති වා අහමස්මීති වා උප්පජ්ජෙය්‍යාති අත්ථො. අථායස්මා ආනන්දෙ, සසවිසාණස්ස තිඛිණභාවං විය තං අසම්පටිච්ඡන්තො "නො හෙතං භන්තෙ"ති ආහ, එත්තාවතා කිං කථිතං හොති? වට්ටකථා කථිතා හොති, භගවා හි වට්ටකථං කථෙන්තො කත්ථචි අවිජ්ජාසීසෙන කථෙති, කත්ථචි තණ්හාසීසෙන කථෙති, කත්ථචි දිට්ඨිසීසෙන කථෙති, තත්ථ "පුරිමා භික්ඛවෙ

---

1. සී. III. කදාචි භවං කදා අභවන්ති.

කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නාහොසි අථ පච්ඡා සමභවීති එවඤ්චිදං භික්ඛවෙ වුච්චති, අථ ච පන පඤ්ඤායති ඉදප්පච්චයා අවිජ්ජාති. එවං අවිජ්ජාසීසෙන කථිතා “පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති භවතණ්හාය ඉතො පුබ්බෙ භවතණ්හා නාහොසි අථ පච්ඡා සමභවීති එවංචිදං භික්ඛවෙ වුච්චති. අථ ච පන පඤ්ඤායති ඉදප්පච්චයා භවතණ්හාති එවං තණ්හාසීසෙන කථිතා පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති භවදිට්ඨියා ඉතො පුබ්බෙ භවදිට්ඨි නාහොසි අථ පච්ඡා සමභවීති එවඤ්චිදං භික්ඛවෙ වුච්චති අථච පන පඤ්ඤායති ඉදප්පච්චයා භවදිට්ඨී”ති එවං දිට්ඨිසීසෙන කථිතා ඉධාපි දිට්ඨිසීසෙනෙව කථිතා, දිට්ඨිගතිකො හි සුඛාදිවෙදනං අත්තාති ගහෙත්වා අහංකාරමමංකාරපරාමාසවසෙන සබ්බභවයොනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිති සත්තාවාසෙසු තතො තතො චවිත්වා තත්ථ තත්ථ උප්පජ්ජන්තො මහාසමුද්දෙ වාතුක්ඛිත්තනාවා විය සතතං[1] සමිතං පරිබ්භමති, වට්ටතො සීසං උක්ඛිපිතුංයෙව න සක්කොති, ඉති භගවා පච්චයාකාරමූළ්හස්ස දිට්ඨිගතිකස්ස එත්තකෙන කථාමග්ගෙන වට්ටං කථෙත්වා ඉදානි විවට්ටං කථෙන්තො “යතො ඛො පනානන්ද භික්ඛූ”ති ආදිමාහ, තඤ්ච පන විවට්ටකථං භගවා දෙසනාසු කුසලත්තා විස්සට්ඨකම්මට්ඨානං නවකම්මාදිවසෙන වික්ඛිත්තපුග්ගලං අනාමසිත්වා කාරකස්ස සතිපට්ඨානවිහාරිනො පුග්ගලස්ස වසෙන ආරභන්තො “නෙව වෙදනං අත්තානං සමනුපස්සී”ති ආදිමාහ, එවරූපො හි භික්ඛු යංකිඤ්චිරූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුඛුමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දූරෙ සන්තිකෙ වා සබ්බං රූපං අනිච්චතො වවත්ථපෙති එකංසම්මසනං, දුක්ඛතො වවත්ථපෙති එකංසම්මසනං, අනත්තතො වවත්ථපෙති එකංසම්මසනන්ති ආදිනා නයෙන වුත්තස්ස සම්මසනඤාණස්ස වසෙන සබ්බධම්මෙසු පවත්තත්තා නෙව වෙදනං අත්තාති සමනුපස්සති, න අඤ්ඤං ධම්මං, **“සො එවං අසමනුපස්සන්තො න කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියතී”**ති: ඛන්ධලොකාදිභෙදෙ ලොකෙ රූපාදීසු ධම්මෙසු කිඤ්චි එකධම්මම්පි අත්තාති වා අත්තනියන්ති වා න උපාදියති, **“අනුපාදියං න පරිතස්සතී”**ති: අනුපාදියන්තො තණ්හාදිට්ඨිමානපරිතස්සනායපි න පරිතස්සති, **“අපරිතස්ස”**න්ති: අපරිතස්සමානො **“පච්චත්තංයෙව පරිනිබ්බායතී”**ති: අත්තනාව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායති, එවං පරිනිබ්බුතස්ස පනස්ස පච්චවෙක්ඛණා පවත්තිදස්සනත්ථං “ඛීණා ජාතී”ති ආදි වුත්තං. **“ඉති සා දිට්ඨී”**ති: යා තථා විමුත්තස්ස අරහතො දිට්ඨි සා එවං දිට්ඨි, ඉතිස්ස දිට්ඨීතිපි පාඨො යො තථා විමුත්තො අරහා එවං අස්ස දිට්ඨීති අත්ථො. **“තදකල්ල”**න්ති: තං න යුත්තං කස්මා එවං හි සති අරහා න කිඤ්චි ජානාතීති වුත්තං භවෙය්‍ය එවං ඤත්වා විමුත්තඤ්ච අරහත්තං න කිඤ්චි ජානාතීති වත්තුං න යුත්තං, තෙනෙව චතුන්නම්පි නයානං අවසානෙ තං කිස්ස හෙතූති ආදිමාහ. තත්ථ **“යාවතා**

1. ම. තං තං.

අධිවචන"න්ති: යත්තකො අධිවචනසංඛාතො වොහාරො අත්ථි, "**යාවතා අධිවචනපථො**"ති: යත්තකො අධිවචනස්ස පථො, ඛන්ධායතනානි ධාතුයො වා අත්ථි, එස නයො සබ්බත්ථ. "**පඤ්ඤාවචර**"න්ති: පඤ්ඤාය අවචරිතබ්බං ඛන්ධපඤ්චකං. "**තදභිඤ්ඤා**"ති: තං අභිජානිත්වා, එත්තකෙන භගවතා කිං දස්සිතං? තන්තාකුලකපදස්සෙව අනුසන්ධි දස්සිතො, ඉදානි යො සො න පඤ්ඤපෙතීති වුත්තො සො යස්මා ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො උභතොභාගවිමුත්තො නාම හොති, යො ච න සමනුපස්සතීති වුත්තො සො යස්මා ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම හොති තස්මා තෙසං හෙට්ඨා වුත්තානං ද්වින්නං භික්ඛූනං නිග්ගමනං ච[1] නාමං ච දස්සෙතුං "සත්ත ඛො ඉමානන්ද විඤ්ඤාණට්ඨිතියො"ති ආදිමාහ. තත්ථ "**සත්තා**"ති: පටිසන්ධිවසෙන වුත්තා, ආරම්මණවසෙන සඞ්ගීතිසුත්තෙ චතස්සො ආගමිස්සන්ති, විඤ්ඤාණං තිට්ඨති එත්ථාති=විඤ්ඤාණට්ඨිති, විඤ්ඤාණපතිට්ඨානස්සෙතං අධිවචනං, "**ද්වෙ ච ආයතනානී**"ති: නිවාසට්ඨානානි, නිවාසට්ඨානං හි ඉධායතනන්ති අධිප්පෙතං, තෙනෙව වක්ඛති "අසඤ්ඤසත්තායතනං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනමෙව දුතියං"ති. කස්මා පනෙතං සබ්බං ගහිතන්ති? වට්ටපරියාදානත්ථං, වට්ටං හි න සුද්ධවිඤ්ඤාණට්ඨිතිවසෙන වා සුද්ධායතනවසෙන වා පරියාදානං ගච්ඡති, භවයොනිගතිසත්තාවාසවසෙන පන ගච්ඡති, තස්මා සබ්බමෙතං ගහිතං, ඉදානි අනුක්කමෙන තමත්ථං විභජන්තො "කතමා සත්තා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "**සෙය්‍යථාපී**"ති: නිදස්සනත්ථෙ නිපාතො, යථා මනුස්සාති අත්ථො. අපරිමාණෙසු හි චක්කවාළෙසු අපරිමාණානං මනුස්සානං වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන ද්වෙපි එකසදිසා නත්ථි, යෙපි හි කත්ථචි යමකභාතරො වණ්ණෙන වා සණ්ඨානෙන වා එකසදිසා හොන්ති, තෙසම්පි ආලොකිතවිලොකිතකථිතහසිතගමනට්ඨානාදීහි විසෙසො හොතියෙව, තස්මා නානත්තකායාති වුත්තා. පටිසන්ධිසඤ්ඤා පන නෙසං තිහෙතුකාපි ද්විහෙතුකාපි අහෙතුකාපි හොති, තස්මා නානත්තසඤ්ඤිනොති වුත්තා, "**එකච්චෙ ච දෙවා**"ති: ඡකාමාවචරදෙවා, තෙසු හි කෙසඤ්චි කායො නීලො හොති කෙසඤ්චි පීතකාදිවණ්ණො, සඤ්ඤා පන නෙසං ද්විහෙතුකාපි තිහෙතුකාපි හොති අහෙතුකා නත්ථි, "**එකච්චෙ ච විනිපාතිකා**"ති: චතුඅපායවිනිමුත්තා උත්තරමාතා යක්ඛිනී පියංකරමාතා පුනබ්බසුමිත්තා[2] ධම්මගොත්තාති එවමාදිකා අඤ්ඤෙ ච වෙමානිකා පෙතා, එතෙසං හි පීතඔදාතකාළමඞ්ගුරච්ඡවිසාමවණ්ණාදිවසෙන චෙව කිසථූලරස්සදීඝවසෙන ච කායො නානා හොති, මනුස්සානං විය ද්විහෙතුකතිහෙතුකඅහෙතුකවසෙන සඤ්ඤාපි, තෙ පන දෙවා විය න මහෙසක්ඛා කපණමනුස්සා විය අප්පෙසක්ඛා, දුල්ලභඝාසච්ඡාදනා දුක්ඛපීළිතා විහරන්ති, එකච්චෙ කාළපක්ඛෙ දුක්ඛිතා, ජුණ්හපක්ඛෙ සුඛිතා හොන්ති,

1. ම. නිගමනඤ්ච. 2. ම. පුස්සමිත්තා.

තස්මා සුඛසමුස්සයතො විනිපතිතත්තා විනිපාතිකාති වුත්තා, යෙ පනෙත්ථ තිහෙතුකා තෙසං ධම්මාභිසමයොපි හොති, පියඞ්කරමාතා හි යක්ඛිනී පච්චූසසමයෙ අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස ධම්මං සජ්ඣායතො සුත්වා:–

"මා සද්දංකරී පියඞ්කර භික්ඛු ධම්මපදානි භාසති,
අපිච ධම්මපදං විජානිය පටිපජ්ජෙම හිතාය නො සියා.

පාණෙසු ච සඤ්ඤමාමසෙ සම්පජානමුසා න භණාමසෙ,
සික්ඛෙම සුසීල්‍යමත්තනො අපිමුච්චෙම පිසාචයොනියා"ති.

එවං පුත්තකං සඤ්ඤාපෙත්වා තං දිවසං සොතාපත්තිඵලං පත්තා උත්තරමාතා පන භගවතො ධම්මං සුත්වාව සොතාපන්නා ජාතා, **"බ්‍රහ්මකායිකා"**ති: බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජබ්‍රහ්මපුරොහිතමහාබ්‍රහ්මානො, **"පඨමාභිනිබ්බත්තා"**ති: තෙ සබ්බෙපි පඨමෙන ඣානෙන අභිනිබ්බත්තා, තෙසු බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජා පන පරිත්තෙන අභිනිබ්බත්තා තෙසං කප්පස්ස තතියො භාගො ආයුප්පමාණං, බ්‍රහ්මපුරොහිතා මජ්ඣිමෙන, තෙසං උපඩ්ඪකප්පො ආයුප්පමාණං, කායො ච තෙසං විප්ඵාරිකතරො ච හොති, මහාබ්‍රහ්මානො පණීතෙන, තෙසං කප්පො ආයුප්පමාණං, කායො පන තෙසං අතිවිප්ඵාරි කොව හොති. ඉතිතෙ කායස්ස නානත්තා පඨමජ්ඣානවසෙන සඤ්ඤාය එකත්තා නානත්තකායා, එකත්තසඤ්ඤිනොති වෙදිතබ්බා. යථාච තෙ එවං චතූසු අපායෙසු සත්තා නිරයෙසු හි කෙසංචි ගාවුතං කෙසංචි අඩ්ඪයොජනං කෙසඤ්චි යොජනං අත්තභාවො හොති, දෙවදත්තස්ස පන යොජන සතිකො ජාතො, තිරච්ඡානෙසුපි කෙචි ඛුද්දකා කෙචි මහන්තා, පෙත්තිවිසයෙසුපි කෙචි සට්ඨිහත්ථා කෙචි සත්තති හත්ථා කෙචි අසීතිහත්ථා හොන්ති කෙචි සුවණ්ණා කෙචි දුබ්බණ්ණා හොන්ති, තථා කාලකඤ්ජා[1] අසුරා. අපිචෙත්ථ දීඝපිට්ඨිකපෙතා නාම සට්ඨි යොජනිකාපි හොන්ති සඤ්ඤා පන සබ්බෙසම්පි අකුසලවිපාක අහෙතුකාව හොති, ඉතිආපායිකාපි නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤි නොත්වෙව සංඛං ගච්ඡන්ති, **"ආභස්සරා"**ති: දණ්ඩඋක්කාය අච්චිවිය එතෙසං සරීරතො ආභා ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පතන්ති විය සරති විසරතීති ආභස්සරා, තෙසු පඤ්චකනයෙන දුතිය තතියජ්ඣාන ද්වයං පරිත්තං භාවෙත්වා උපපන්නා පරිත්තාභා නාම හොන්ති, තෙසං ද්වෙකප්පා ආයුප්පමාණං, මජ්ඣිමං භාවෙත්වා උපපන්නා අප්පමාණාභා නාම හොන්ති තෙසං චත්තාරො කප්පා ආයුප්පමාණං, පණීතං භාවෙත්වා උපපන්නා ආභස්සරා නාම හොන්ති, තෙසං අට්ඨකප්පා ආයුප්පමාණං, ඉධ පන උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන සබ්බෙපි තෙ ගහිතා, සබ්බෙසං හි තෙසං කායො එකවිප්ඵාරොව හොති, සඤ්ඤා පන අවිතක්කවිචාරමත්තා වා අවිතක්කඅවිචාරා වාති නානා. "සුභ

1. ම. කාලකඤ්ජිකා.

කිණ්හා"ති:[1] සුභෙන ඔකිණ්ණා විකිණ්ණා සුභෙන සරීරප්පභා වණ්ණෙන එකග්ඝනාති අත්ථො. එතෙසං හි න ආභස්සරානං විය ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පභා ගච්ඡති, පඤ්චකනයෙ පන පරිත්ත මජ්ඣිම පණීතස්ස චතුත්ථජ්ඣානස්ස වසෙන සොළස චත්තිංස චතුසට්ඨිකප්පායුකා පරිත්තසුභ අප්පමාණසුභ සුභකිණ්හා නාම හුත්වා නිබ්බත්තන්ති, ඉති සබ්බෙපි තෙ එකත්තකායා චෙව චතුත්ථජ්ඣානසඤ්ඤාය එකත්තසඤ්ඤිනොවාති වෙදිතබ්බා. වෙහප්ඵලාපි චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිතිමෙව භජන්ති, අසඤ්ඤසත්තා විඤ්ඤාණාභාවා එත්ථසංගහං න ගච්ඡන්ති, සත්තාවාසෙසු ගච්ඡන්ති, සුද්ධාවාසාපි විවට්ටපක්ඛෙ ඨිතා න සබ්බකාලිකා කප්පසතසහස්සම්පි අසංඛෙය්‍යම්පි බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ න උප්පජ්ජන්ති, සොළසකප්පසහස්සබ්භන්තරෙ බුද්ධෙසු උප්පජ්ජන්තෙසුයෙව උප්පජ්ජන්ති, ධම්මචක්කප්පවත්තස්ස භගවතො ඛන්ධාවාරට්ඨානසදිසා හොන්ති, තස්මා නෙව විඤ්ඤාණට්ඨිතිං න සත්තාවාසං භජන්ති, මහාසීවත්ථෙරො පන "න ඛො පන සො සාරිපුත්ත සත්තාවාසො සුලභරූපො යො මයා අනාවුත්ථපුබ්බො ඉමිනා දීඝෙන අද්ධුනා අඤ්ඤත්‍ර සුද්ධාවාසෙහි දෙවෙහී"ති. ඉමිනා සුත්තෙන සුද්ධාවාසාපි චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිතිං චතුත්ථසත්තාවාසං යෙව භජන්තීති වදති, තං අප්පටිබාහියත්තා සුත්තස්ස අනුඤ්ඤාතං, "**සබ්බසො රූපසඤ්ඤාන**"න්ති: ආදීනං අත්ථො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං පන යථෙව සඤ්ඤාය, එවං විඤ්ඤාණස්සාපි සුඛුමත්තා නෙව විඤ්ඤාණං නාවිඤ්ඤාණං, තස්මා විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු අවත්වා ආයතනෙසු වුත්තං, "**තත්‍රා**"ති: තාසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු, "**තඤ්ච පජානාති**"ති: තඤ්ච විඤ්ඤාණට්ඨිතිං පජානාති, "**තස්සා ච සමුදය**"න්ති: අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයොති ආදිනා නයෙන තස්සා සමුදයං ච පජානාති, "**තස්සා ච අත්ථගම**"න්ති: අවිජ්ජා නිරොධා රූපනිරොධොති ආදිනා නයෙන තස්සා අත්ථගමං ච පජානාති, "**අස්සාද**"න්ති: රූපං පටිච්ච=පෙ=යං විඤ්ඤාණං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං අයං විඤ්ඤාණස්ස අස්සාදොති. එවං තස්ස අස්සාදං ච පජානාති, "**ආදීනව**"න්ති: යං රූපං=පෙ=යං විඤ්ඤාණං අනිච්චං දුක්ඛං විපරිනාමධම්මං අයං විඤ්ඤාණස්ස ආදීනවොති එවං තස්සා ආදිනවං ච පජානාති, "**නිස්සරණ**"න්ති: යො රූපස්මිං=පෙ=යො විඤ්ඤාණෙ ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානං, ඉදං විඤ්ඤාණස්මා නිස්සරණන්ති එවං තස්සා නිස්සරණං ච පජානාති, "**කල්ලං නු තෙනා**"ති: යුත්තං නු තෙන භික්ඛුනා තං විඤ්ඤාණට්ඨිතිං තණ්හාමානදිට්ඨීනං වසෙන අහන්ති වා මමන්ති වා අභිනන්දිතුන්ති, එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. යත්ථ පන රූපං නත්ථි තත්ථ චතුන්නං ඛන්ධානං වසෙන, යත්ථ විඤ්ඤාණං නත්ථි තත්ථ එකස්ස ඛන්ධස්ස වසෙන සමුදයාදයො වෙදිතබ්බා. ආහාරසමුදයා ආහාරනිරොධාති ඉදං චෙත්ථ පදං න යොජෙතබ්බං. "**යතො ඛො ආනන්ද භික්ඛු**"ති: යදා ඛො ආනන්ද භික්ඛු අනුපාදා විමුත්තොති

1. සුභකිණ්ණාති. පොත්ථකෙසුආගතපාඨො.

චතූහි උපාදානෙහි අග්ගහෙත්වා විමුත්තො, **"පඤ්ඤාවිමුත්තො"**ති: පඤ්ඤාය විමුත්තො, අට්ඨවිමොක්ඛෙ අසච්ඡිකත්වා පඤ්ඤාබලෙනෙව නාමකායස්ස ච රූපකායස්ස ච අප්පවත්තිං කත්වා විමුත්තොති අත්ථො, සො සුක්ඛවිපස්සකො ච පඨමජ්ඣානාදීසු අඤ්ඤතරස්මිං ඨත්වා අරහත්තං පත්තො චාති පඤ්චවිධො හොති. වුත්තම්පි චෙතං:–"කතමො ච පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො නහෙව ඛො අට්ඨවිමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති අයං වුච්චති පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො"ති එවං එකස්ස භික්ඛුනො නිග්ගමනං ච නාමං ච දස්සෙත්වා ඉතරස්ස දස්සෙතුං "අට්ඨ ඛො ඉමෙ"ති ආදිමාහ, තත්ථ විමොක්ඛාති[1] කෙනට්ඨෙන විමොක්ඛාති අධිමුච්චනට්ඨෙන ඛො පනායං අධිමුච්චනට්ඨො නාම පච්චනීකධම්මෙහි ච සුට්ඨුමුච්චනට්ඨො ආරම්මණෙ ච අභිරතිවසෙන සුට්ඨුමුච්චනට්ඨො පිතු අඞ්කෙ විස්සට්ඨඞ්ගපච්චඞ්ගස්ස දාරකස්ස සයනං විය අනිග්ගහිතභාවෙන නිරාසඞ්කතාය ආරම්මණෙ පවත්තතීති වුත්තං හොති, අයං පනත්ථො පච්ඡිමෙ විමොක්ඛෙ නත්ථි පුරිමෙසු සබ්බෙසු අත්ථි, **"රූපී රූපානි පස්සතී"**ති: එත්ථ අජ්ඣත්තං කෙසාදීසු නීලකසිනාදීසු නීලකසිනාදිවසෙන උප්පාදිතං රූපජ්ඣානං රූපං තදස්ස අත්ථීති රූපී; **"බහිද්ධා රූපානි පස්සතී"**ති: බහිද්ධාපි නීලකසිණාදීනි රූපානි ඣානචක්ඛුනා පස්සති ඉමිනා අජ්ඣත්ත බහිද්ධාවත්ථුකෙසු කසිණෙසු උප්පාදිතජ්ඣානස්ස පුග්ගලස්ස චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි, **"අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී"**ති: අජ්ඣත්තං නරූපසඤ්ඤී අත්තනො කෙසාදීසු අනුප්පාදිතරූපාවචරජ්ඣානොති අත්ථො, ඉමිනා ච බහිද්ධා පරිකම්මං කත්වා බහිද්ධා ච උප්පාදිතජ්ඣානස්ස පුග්ගලස්ස රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි, **"සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතී"**ති: ඉමිනා 'සුවිසුද්ධෙසු නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු ඣානානි දස්සිතානි, තත්ථ කිඤ්චාපි අන්තො අප්පනායං සුභන්ති ආභොගො නත්ථි යො පන සුවිසුද්ධං සුභං කසිණං ආරම්මණං කත්වා විහරති සො යස්මා සුභන්ති අධිමුත්තො හොතීති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, තස්මා එවං දෙසනා කතා, පටිසම්භිදාමග්ගෙ පන කථං සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො "ඉධ භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, මෙත්තාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති, කරුණා-මුදිතා-උපෙක්ඛා සහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති උපෙක්ඛාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති එවං සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතී"ති විමොක්ඛොති වුත්තං, **"සබ්බසො රූපසඤ්ඤාන"**න්ති: ආදීසු යං වත්තබ්බං තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව, **"අයං අට්ඨමො විමොක්ඛො"**ති: අයං චතුන්නං ඛන්ධානං සබ්බසො විසුද්ධත්තා[2] විමුත්තත්තා අට්ඨමො උත්තමො විමොක්ඛො නාම, **"අනුලොම"**න්ති: ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා, **"පටිලොම"**න්ති: පරියොසා

1. සී. III. විමොක්ඛො.
2. සී. III. විසෙට්ඨත්තා.

තතො පට්ඨාය යාව ආදිතො, **"අනුලොම පටිලොම"**න්ති: ඉදං අතිපගුණත්තා සමාපත්තීනං අන්තාව ඉතොචිතො ච සඤ්චරණ වසෙන වුත්තං, **"යත්ථිච්ඡක"**න්ති: ඔකාසදීපනං, යත්ථ යත්ථ ඔකාසෙ ඉච්ඡති, **"යදිච්ඡක"**න්ති: සමාපත්තිදීපනං, යං යං සමාපත්තිං ඉච්ඡති. **"යාවතිච්ඡක"**න්ති: අද්ධානපරිච්ඡෙදදීපනං, යාවතකං අද්ධානං ඉච්ඡති. **"සමාපජ්ජතී"**ති: තං තං සමාපත්තිං පවිසති, **"වුට්ඨාතී"**ති: තතො වුට්ඨාය තිට්ඨති, **"උභතොභාගවිමුත්තො"**ති: විහිභාගෙහිවිමුත්තො, අරූපසමාපත්තියා රූපකායතො විමුත්තො, මග්ගෙන නාමකායතො විමුත්තොති. වුත්තම්පි චෙතං:-

"අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා (උපසීවාති භගවා)
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛ්‍යං,
එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛ්‍යං"ති.

සො පනෙස උභතො භාගවිමුත්තො ආකාසානඤ්චායතනාදීසු අඤ්ඤතරතො වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තො ච අනාගාමී හුත්වා නිරොධා වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තො චාති පඤ්චවිධො හොති. කෙචි පන යස්මා රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානම්පි දුවඞ්ගිකං උපෙක්ඛාසහගතං අරූපාවචරජ්ඣානම්පි තාදිසමෙව, තස්මා රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තොපි උභතො භාගවිමුත්තොති. අයම්පන උභතො භාගවිමුත්තපඤ්හො හෙට්ඨා ලොහපාසාදෙ සමුට්ඨහිත්වා තෙපිටක චූළසුමනත්ථෙරස්ස වණ්ණනං නිස්සාය චිරෙන විනිච්ඡයං පත්තො, ගිරිවිහාරෙ කිර ථෙරස්ස අන්තෙවාසිකො එකස්ස පිණ්ඩපාතිකස්ස මුඛතොව තං පඤ්හං සුත්වා ආහ, ආවුසො හෙට්ඨා ලොහපාසාදෙ අම්හාකං ආචරියස්ස ධම්මං වණ්ණයතො න කෙනචි සුතපුබ්බන්ති, කිං පන භන්තෙ ථෙරො අවචාති. රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං කිඤ්චාපි දුවඞ්ගිකං උපෙක්ඛාසහගතං කිලෙසෙ ච වික්ඛම්භෙති කිලෙසානං පන ආසන්නපක්ඛෙ විරූහනට්ඨානෙ සමුදාචරති. ඉමෙ හි කිලෙසා නාම පඤ්චවොකාරභවෙ නීලාදීසු අඤ්ඤතරං ආරම්මණං උපනිස්සාය සමුදාචරන්ති. රූපාවචරජ්ඣානං ච තං ආරම්මණං න සමතික්කමති තස්මා සබ්බසො රූපං නිවත්තෙත්වා අරූපජ්ඣානවසෙන කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙත්වා අරහත්තං පත්තොව උභතොභාගවිමුත්තො ඉදං ආවුසො ථෙරො අවච. ඉදං ච පන වත්වා ඉදං සුත්තමාහරි:- "කතමො ච පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨවිමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති අයං වුච්චති පුග්ගලො උභතොභාග විමුත්තො"ති. **"ඉමාය ච ආනන්ද උභතොභාගවිමුත්තියා"**ති: ආනන්ද ඉතො උභතො භාගවිමුත්තිතො, සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

මහානිදානසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

මහාපරිනිබ්බාණ සුත්තවණ්ණනා- 6.

එවං මෙ සුතන්ති මහාපරිනිබ්බාණසුත්තං, තත්‍රායං අනුපුබ්බපදවණ්ණනා, **“ගිජ්ඣකූටෙ”**ති: ගිජ්ඣා වා තස්ස කූටෙසු වසිංසු ගිජ්ඣසදිසං වා තස්ස කූටං අත්ථීති ගිජ්ඣකූටො, තස්මිං ගිජ්ඣකූටෙ. **“අභියාතුකාමො”**ති: අභිභවනත්ථාය යාතුකාමො. **“වජ්ජී”**ති: වජ්ජිරාජානො. **“එවං මහිද්ධිකෙ”**ති: එවං මහතියා රාජිද්ධියා සමන්නාගතෙ, එතෙන තෙසං සමග්ගභාවං කථෙසි. **“එවං මහානුභාවෙ”**ති: එවං මහන්තෙන ආනුභාවෙන සමන්නාගතෙ, එතෙන තෙසං හත්ථිසිප්පාදීසු කතසික්ඛතං කථෙසි. යං සන්ධාය වුත්තං “සික්ඛිතා වතිමෙ ලිච්ඡවිකුමාරකා සුසික්ඛිතා වතිමෙ ලිච්ඡවිකුමාරකා යත්‍රහි නාම සුඛුමෙන තාළච්ඡිග්ගලෙන අසනං අතිපාතයිස්සන්ති පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං අවිරාධිතං”ති. **“උච්ඡෙජ්ජාමී”**ති:[1] උපච්ඡිජ්ජිස්සාමි. **“විනාසෙස්සාමී”**ති: නාසෙස්සාමි, අදස්සනං නයිස්සාමි. **“අනයව්‍යසන”**න්ති: අත්ථ න අයොති අනයො, අවඩ්ඪියා එතං නාම. හිතං ච සුඛං ච වියස්සති වික්ඛිපතීති ව්‍යසනං, ඤාති පාරිජුඤ්ඤාදීනං එතං නාමං. **“ආපාදෙස්සාමී”**ති: පාපයිස්සාමි. ඉති කිර සො ඨානනිසජ්ජාදිසු ඉදං යුද්ධකථමෙව කථෙති. ගමනසජ්ජා හොථාති එවං බලකායං ආණාපෙසි. කස්මා? ගඞ්ගායං කිර එකං පට්ටනගාමං නිස්සාය අඩ්ඪයොජනං අජාතසත්තුනො ආණා, අඩ්ඪයොජනං ලිච්ඡවීනං, එත්ථ පන ආණාපවත්තිට්ඨානං හොතීති අත්ථො. තත්‍රාපි ච පබ්බතපාදතො මහග්ඝං ගන්ධභණ්ඩං ඔතරති තං සුත්වා අජ්ජ යාමි සෙවයාමීති අජාතසත්තුනො සංවිදහන්තස්සෙව ලිච්ඡවිනො සමග්ගා සම්මොදමානා පුරෙතරං ගන්ත්වා සබ්බං ගණ්හන්ති අජාතසත්තු පච්ඡා ආගන්ත්වා තං පවත්තිං ඤත්වා කුජ්ඣිත්වා ගච්ඡති තෙ පුන සංවච්ඡරෙපි තථෙව කරොන්ති අථ සො බලවාඝාතජාතො තදා එවමකාසි තතො චින්තෙසි ගණෙන සද්ධිං යුද්ධං නාම භාරියං එකොපි මොඝපහාරො නාම නත්ථි එකෙන ඛො පන පණ්ඩිතෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා කරොන්තො නිප්පරාධො හොති. පණ්ඩිතො ච සත්ථාරා සදිසො නාම නත්ථි සත්ථා ච අවිදූරෙ ධුරවිහාරෙ වසති හන්දාහං පෙසෙත්වා පුච්ඡාමි සචෙ මෙ ගතෙන කොචි අත්ථො භවිස්සති සත්ථා තුණ්හී භවිස්සති අනත්ථෙ පන සති කිං රඤ්ඤො තත්ථ ගමනෙනාති වක්ඛතීති සො වස්සකාරං බ්‍රාහ්මණං පෙසෙසි. බ්‍රාහ්මණො ගන්ත්වා භගවතො තමත්ථං ආරොචෙසි තෙන වුත්තං “අථ ඛො රාජ=පෙ=ආපාදෙස්සාමි වජ්ජී”ති. **“භගවන්තං බීජමානො”**ති: ථෙරො වත්තසීසෙන ඨත්වා භගවන්තං බීජති. භගවතො පන සීතං වා උණ්හං වා නත්ථි භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං සුත්වා තෙන සද්ධිං අමන්තෙත්වා

1. සී. මු. පො. උච්ඡිජ්ජාමි.

ථෙරෙන සද්ධිං මන්තෙතුකාමො **"කින්ති තෙ ආනන්ද සුත"**න්ති ආදිමාහ. **"අභිණ්හං සන්නිපාතා"**ති: දිවසස්ස තික්ඛත්තුං සන්නිපතන්තාපි අන්තරන්තරා සන්නිපතන්තාපි අභිණ්හසන්නිපාතා නාම. **"සන්නිපාතබහුලා"**ති, හියොපි සන්නිපතිතම්හා පුරිම දිවසම්පි සන්නිපතිතම්හා පුන අජ්ජ කිමත්ථං සන්නිපතිතා හොමාති වොසානං අනාපජ්ජන්තා සන්නිපාතබහුලා නාම හොන්ති. **"යාව කීවඤ්චා"**ති: යත්තකං කාලං, **"වුඩ්ඪියෙව ආනන්ද වජ්ජීනං පාටිකඞ්ඛා නො පරිහානී"**ති: අභිණ්හං අසන්නිපතන්තා හි දිසාවිදිසාසු ආගතං සාසනං න සුණන්ති තතො අසුකගාමසීමා වා නිගමසීමා වා ආකුලා අසුකට්ඨානෙ චොරා පරියුට්ඨිතාති න ජානන්ති, චොරාපි පමත්තා රාජානොති ඤත්වා ගාමනිගමාදීනි පහරන්තා ජනපදං නාසෙන්ති, එවං රාජූනං පරිහානි හොති, අභිණ්හං සන්නිපතන්තා පන තං තං පවත්තිං සුණන්ති, තතො බලං පෙසෙත්වා අමිත්තමද්දනං කරොන්ති, චොරාපි අප්පමත්තා රාජානො න සක්කා අම්හෙහි වග්ගබන්ධෙහි විචරිතුන්ති භිජ්ජිත්වා පලායන්ති එවං රාජූනං වුඩ්ඪි හොති තෙන වුත්තං:-**වුඩ්ඪියෙව ආනන්ද වජ්ජීනං පාටිකඞ්ඛා නො පරිහානීති,** තත්ථ **"පාටිකඞ්ඛා"**ති: ඉච්ඡිතබ්බා. අවස්සං භවිස්සතීති එවං දට්ඨබ්බාති අත්ථො. **"සමග්ගා"**ති: ආදීසු සන්නිපාතභෙරියා නිග්ගතාය අජ්ජ මෙ කිච්චං අත්ථි මඞ්ගලං අත්ථීති වික්ඛෙපං කරොන්තා න සමග්ගා සන්නිපතන්ති නාම භෙරිසද්දං පන සුත්වාව භුඤ්ජමානාපි අලඞ්කුරුමානාපි වත්ථානි නිවාසෙන්තාපි අඩ්ඪභුත්තා ච අඩ්ඪාලඞ්කතා ච වත්ථං නිවාසයමානාව සන්නිපතන්තා සමග්ගා සන්නිපතන්ති නාම සන්නිපතිතාව පන චින්තෙත්වා මන්තෙත්වා කත්තබ්බං කත්වා එකතොව අවුට්ඨහන්තා න සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම, එවං වුට්ඨිතෙසු හි යෙ පඨමං ගච්ඡන්ති තෙසං එවං හොති අම්හෙහි බාහිරකථාව සුතා න ඉදානි විනිච්ඡයකථා භවිස්සතීති එකතොවුට්ඨහන්තා පන සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම අපිච අසුකට්ඨානෙසු ගාමසීමා වා නිගමසීමා වා ආකුලා චොරා වා පරියුට්ඨිතාති සුත්වා කො ගන්ත්වා ඉමං අමිත්තමද්දනං කරිස්සතීති වුත්තෙ අහං පඨමං අහං පඨමන්ති වත්වා ගච්ඡන්තාපි සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම එකස්ස පන කම්මන්තෙ ඔසීදමානෙ සෙසා රාජානො පුත්තභාතරො පෙසෙත්වා තස්ස කම්මන්තං උපත්ථම්භයමානාපි ආගන්තුකරාජානං අසුකස්ස ගෙහං ගච්ඡතු අසුකස්ස ගෙහං ගච්ඡතූති අවත්වා සබ්බෙ එකතො සංගණ්හන්තාපි එකස්ස මඞ්ගලෙ වා රොගෙ වා අඤ්ඤස්මිං වා පන තාදිසෙ සුඛ දුක්ඛෙ උප්පන්නෙ සබ්බෙ තත්ථ සහායභාවං ගච්ඡන්තාපි සමග්ගා වජ්ජිකරණීයානි කරොන්ති නාම. **"අපඤ්ඤත්ත"**න්ති: ආදීසු පුබ්බෙ අකතං සුඞ්කං වා බලිං වා දණ්ඩං වා ආහරාපෙන්තා අපඤ්ඤත්තං පඤ්ඤපෙන්ති නාම පොරාණකපවෙණියා ආගතමෙව පන අනාහරාපෙන්තා පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්දන්ති නාම, චොරොති ගහෙත්වා දස්සිතෙ අවිනිච්ඡිනිත්වාව ඡෙජ්ජභෙජ්ජං අනුසාසන්තා පොරාණං

වජ්ජිධම්මං සමාදාය න වත්තන්තීති නාම, තෙසං අපඤ්ඤත්තං පඤ්ඤාපෙන්තානං අභිනවසුංකාදීහි පීළිතා මනුස්සා අතිඋපද්දුතම්හා කො ඉමෙසං විජිතෙ වසිස්සතීති පච්චන්තං පවිසිත්වා චොරාවා චොරසහායා වා හුත්වා ජනපදං පහරන්ති පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්දන්තානං පවෙණිආගතානි සුංකාදීනි අගණ්හතං කොසො පරිහායති තතො හත්ථිඅස්සබලකායඔරොධාදයො යථා නිබද්ධං වට්ටං අලභමානා ථාමෙන බලෙන පරිහායන්ති තෙ නෙව යුද්ධක්ඛමා හොන්ති න පාරිචරියක්ඛමා, පොරාණං වජ්ජිධම්මං සමාදාය අවත්තන්තානං විජිතෙ මනුස්සා අම්හාකං පුත්තං පිතරං භාතරං අචොරංයෙව චොරොති කත්වා ඡින්දිංසු භින්දිංසූති කුජ්ඣිත්වා පච්චන්තං පවිසිත්වා චොරා වා චොරසහායාවා හුත්වා ජනපදං පහරන්ති, එවං රාජූනං පරිහානි හොති අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤපෙන්තානං පන පවෙණිආගතමෙව රාජතො කරොන්තීති මනුස්සා හට්ඨතුට්ඨා කසිවණිජ්ජාදිකෙ කම්මන්තෙ සම්පාදෙන්ති. පඤ්ඤත්තං අසමුච්ඡින්දන්තානං පවෙණිආගතානි සුංකාදීනි ගණ්හතං කොසො වඩ්ඪති. තතො හත්ථිඅස්සබලකායඔරොධාදයො යථා නිබද්ධං වට්ටං ලභමානා ථාමබලසම්පන්නා යුද්ධක්ඛමාචෙව පාරිචරියක්ඛමා ච හොන්ති. **"පොරාණං වජ්ජිධම්ම"**න්ති: එත්ථ පුබ්බෙ කිර වජ්ජිරාජානො අයං චොරොති ආනෙත්වා දස්සිතෙ ගණ්හථ තං චොරන්ති අවත්වා විනිච්ඡයමහාමත්තානං දෙන්ති තෙ විනිච්ඡිනිත්වා සචෙ අචොරො හොති විස්සජ්ජෙන්ති. සචෙ චොරො හොති අත්තනා කිඤ්චි අවත්වා වොහාරිකානං දෙන්ති තෙපි විනිච්ඡිනිත්වා අචොරො චෙ විස්සජ්ජෙන්ති චොරො චෙ සුත්තධරා[1] නාම හොන්ති තෙසං දෙන්ති තෙපි විනිච්ඡිනිත්වා අචොරො චෙ විස්සජ්ජෙන්ති චොරො චෙ අට්ඨකුලිකානං දෙන්ති තෙපි තථෙව කත්වා සෙනාපතිස්ස, සෙනාපති උපරාජස්ස උපරාජා රඤ්ඤො රාජා විනිච්ඡිනිත්වා අචොරො චෙ විස්සජ්ජෙති සචෙ පන චොරො හොති පවෙණිපොත්ථකං වාචාපෙති තත්ථ යෙන ඉදං නාම කතං තස්ස අයං නාම දණ්ඩොති ලිඛිතං, රාජා තස්ස කිරියං තෙන සමානෙත්වා තදනුච්ඡවිකං දණ්ඩං කරොති ඉති එවං පොරාණං වජ්ජිධම්මං සමාදාය වත්තන්තානං මනුස්සා න උජ්ඣායන්ති රාජානො පොරාණකපවෙණියා කම්මං කරොන්ති එතෙසං දොසො නත්ථි අම්හාකංයෙව දොසොති අප්පමත්තා කම්මන්තෙ කරොන්ති. එවං රාජූනං වුඩ්ඪි හොති. තෙන වුත්තං:–"වුඩ්ඪියෙව ආනන්ද වජ්ජීනං පාටිකංඛා නො පරිහානීති.

"සක්කරොන්ති"ති: යංකිඤ්චි තෙ සක්කාරං කරොන්තා සුන්දරමෙව කරොන්ති. **"ගරුංකරොන්ති"**ති: ගරුභාවං පච්චුපට්ඨපෙත්වාව කරොන්ති. **"මානෙන්ති"**ති: මනෙන පියායන්ති. **"පූජෙන්ති"**ති: නිපච්චාකාරං දස්සෙන්ති. **"සොතබ්බං මඤ්ඤන්ති"**ති: දිවසස්ස ද්වෙ තයො වාරෙ උපට්ඨානං ගන්ත්වා තෙසං කථං සොතබ්බං සද්ධාතබ්බං

1. මු. අන්තොකාරිකා.

මඤ්ඤන්ති, තත්‍ථ යෙ එවං මහල්ලකානං රාජූනං සක්කාරාදීනි න
කරොන්ති ඔවාදත්‍ථාය ච නෙසං උපට්ඨානං න ගච්ඡන්ති තෙ තෙහි
විස්සට්ඨා අනොවදියමානා කීළාපසුතා රජ්ජතො පරිහායන්ති. යෙ
පන තථා පටිපජ්ජන්ති තෙසං මහල්ලකරාජතො ඉදං කාතබ්බං ඉදං
න කාතබ්බන්ති පොරාණං පවෙණිං ආචික්ඛන්ති සඞ්ගාමං පත්වාපි
එවං පවිසිතබ්බං එවං නිවත්තිතබ්බන්ති[1] උපායං දස්සෙන්ති තෙ තෙහි
ඔවදියමානා යථා ඔවාදං පටිපජ්ජන්තා සක්කොන්ති රජ්ජපවෙණිං
සන්තානෙතුං, තෙන වුත්තං:-“වුඩ්ඪි යෙව ආනන්ද වජ්ජීනං පාටිකඞ්ඛා
නො පරිහානී”ති.

“**කුලිත්‍ථියො**”ති: කුලඝරණියො “**කුලකුමාරියො**”ති: අනි
විද්ධා තාසං ධීතරො, “**ඔක්කස්සපසය්හා**”ති: එත්‍ථ ඔක්කස්සාති වා
පසය්හාති වා පසය්හාකාරස්සෙවෙතං නාමං, උක්කස්සාතිපි පඨන්ති.
තත්‍ථ “**ඔක්කස්සා**”ති: අවකඩ්ඪිත්වා[2] ආකඩ්ඪිත්වා. “**පසය්හා**”ති: අභි
භවිත්වා අජ්ඣොත්‍ථරිත්වාති අයං වචනත්‍ථො. එවං හි කරොන්තානං
විජිතෙ මනුස්සා අම්හාකං ගෙහෙ පුත්තමාතරොපි ඛෙළසිංඝාණි
කාදීනි මුඛෙන අපනෙත්වා සංවඩ්ඪිතධීතරොපි ඉමෙරාජානො
බලක්කාරෙන ගහෙත්වා අත්තනො ඝරෙ වාසෙන්තීති කුපිතා
පච්චන්තං පවිසිත්වා චොරා වා චොරසහායා වා හුත්වා ජනපදං පහ
රන්ති. එවං අකරොන්තානං පන විජිතෙ මනුස්සා අප්පොස්සුක්කා
සකානි කම්මානි කරොන්තා රාජකොසං වඩ්ඪෙන්ති එවමෙත්‍ථ වුඩ්ඪිහා
නියො වෙදිතබ්බා. “**වජ්ජීනං වජ්ජිචෙතියානී**”ති: වජ්ජිරාජූනං
වජ්ජිරට්ඨෙ චිත්තීකතට්ඨෙන චෙතියානීති ලද්ධනාමානි යක්ඛට්ඨානානි.
“**අබ්භන්තරානී**”ති: අන්තො නගරෙ ඨිතානි. “**බාහිරානී**”ති: බහි
නගරෙ ඨිතානි. “**දින්නපුබ්බ**”න්ති: පුබ්බෙ දින්නං. “**කත
පුබ්බ**”න්ති: පුබ්බෙ කතං. “**නො පරිහාපෙස්සන්තී**”ති: අපරිහා
පෙත්වා යථාපවත්තමෙව කරිස්සන්ති ධම්මිකං බලිං පරිහාපෙන්තානං
හි දෙවතා ආරක්ඛං සුසංවිහිතං න කරොන්ති අනුප්පන්නං දුක්ඛං
ජනෙතුං අසක්කොන්තාපි උප්පන්නං කාසසීසරොගාදිං වඩ්ඪෙන්ති
සඞ්ගාමෙ පත්තෙ සහායා න හොන්ති අපරිහාපෙන්තානං පන
ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කරොන්ති; අනුප්පන්නං සුඛං උප්පාදෙතුං
අසක්කොන්තාපි උප්පන්නං කාසසීසරොගාදිං හරන්ති. සඞ්ගාම
සීසෙ සහායා හොන්තීති එවමෙත්‍ථ වුඩ්ඪිහානියො වෙදිතබ්බා. “**ධම්මි
කං රක්ඛාවරණගුත්ති**”න්ති: එත්‍ථ රක්ඛා එව යථා අනිච්ඡිතං
නාගච්ඡති එවං ආවරණතො ආවරණං, යථා ඉච්ඡිතං න විනස්සති
එවං ගොපායනතො ගුත්ති, තත්‍ථ බලකායෙන පරිවාරෙත්වා රක්ඛණං
පබ්බජිතානං ධම්මිකාරක්ඛාවරණගුත්තිනාම න හොති. යථා පන
විහාරස්ස උපවනෙ රුක්ඛෙ න ඡින්දන්ති වාජිකා වජ්ජං න කරොන්ති,
පොක්ඛරණීසු මච්ඡෙ න ගණ්හන්ති එවං කරණං ධම්මිකාරක්ඛාවරණ

1. ම. නික්ඛමිතබ්බන්ති. 2. ම. අවකඩ්ඪෙත්වා.

ගුත්ති නාම, **“කින්ති අනාගතා චා”**ති: ඉමිනා පන තෙසං එවං පච්චුපට්ඨිතචිත්තසන්තානො හොති[1] චිත්තප්පවත්තිං පුච්ඡති. තත්ථ යෙ අනාගතානං අරහන්තානං ආගමනං න ඉච්ඡන්ති, තෙ අස්සද්ධා හොන්ති, අප්පසන්නා. පබ්බජිතෙ සම්පත්තෙ පච්චුග්ගමනං න කරොන්ති ගන්ත්වා න පස්සන්ති පටිසන්ථාරං න කරොන්ති පඤ්හං න පුච්ඡන්ති ධම්මං න සුණන්ති දානං න දෙන්ති අනුමොදනං න සුණන්ති නිවාසනට්ඨානං න සංවිදහන්ති, අථ තෙසං අවණ්ණො අබ්භුග්ගච්ඡති. අසුකො නාම රාජා අස්සද්ධො අප්පසන්නො පබ්බජිතෙ සම්පත්තෙ පච්චුග්ගමනං න කරොති=පෙ=නිවාසනට්ඨානං න සංවිද හතීති තං සුත්වා පබ්බජිතා තස්ස නගරද්වාරෙන ගච්ඡන්ති, ගච්ඡන්තාපි නගරං න පවිසන්ති එවං අනාගතානං අරහන්තානං අනාගමනමෙව හොති ආගතානම්පි ඵාසුවිහාරෙ අසති යෙපි අජානිත්වා ආගතා තෙ වසිස්සාමාති තාව චින්තෙත්වා ආගතම්හා ඉමෙසං පන රාජූනං ඉමිනා නීහාරෙන කො වසිස්සතීති නික්ඛමිත්වා ගච්ඡන්ති, එවං අනාගතෙසු අනාගච්ඡන්තෙසු ආගතෙසු දුක්ඛං විහරන්තෙසු සො දෙසො පබ්බජිතානං අනාවාසො හොති තතො දෙවතාරක්ඛා න හොති, දෙවතාරක්ඛාය අසති අමනුස්සා ඔකාසං ලභන්ති අමනුස්සා උස්සන්නා අනුප්පන්නං ව්‍යාධිං උප්පාදෙන්ති සීලවන්තානං දස්සන පඤ්හපුච්ඡනාදිවත්ථුකස්ස පුඤ්ඤස්ස අනාගමො හොති විපරියායෙන පන යථාවුත්තකණ්හපක්ඛවිපරීතස්ස සුක්කපක්ඛස්ස සම්භවො හොතීති එවමෙත්ථ වුඩ්ඪිහානියො වෙදිතබ්බා.

“එකමිදාහ”න්ති: ඉදං භගවා පුබ්බෙ වජ්ජීනං ඉමස්ස වජ්ජිසත්තකස්ස දෙසිතභාවප්පකාසනත්ථමාහ. තත්ථ **“සාරන්දදෙ චෙතියෙ”**ති:[2] එවං නාමකෙ විහාරෙ, අනුප්පන්නෙ කිර බුද්ධෙ තත්ථ සාරන්දදස්ස යක්ඛස්ස නිවාසනට්ඨානං චෙතියං අහොසි, අථෙත්ථ භගවතො විහාරං කාරෙසුං සො සාරන්දදෙචෙතියෙ[2] කතත්තා සාරන්දද[3] චෙතියන්තෙව සඞ්ඛං ගතො. **“අකරණීයා”**ති: අකාතබ්බා අගහෙතබ්බාති අත්ථො. **“යදිදං”**ති: නිපාතමත්තං, **“යුද්ධස්සා”**ති: කරණත්ථෙ සාමිවචනං අභිමුඛයුද්ධෙන ගහෙතුං න සක්කාති අත්ථො. **“අඤ්ඤත්‍ර උපලාපනායා”**ති: ඨපෙත්වා උපලාපනං උපලාපනා නාම අලං විවාදෙන ඉදානි සමග්ගා හොමාති හත්ථිඅස්සරථහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීනි පෙසෙත්වා සඞ්ගහකරණං, එවං හි සඞ්ගහං කත්වා කෙවලං විස්සාසෙන සක්කා ගණ්හිතුන්ති අත්ථො. **“අඤ්ඤත්‍ර මිථුභෙදායා”**ති: ඨපෙත්වා මිථුභෙදං, ඉමිනා අඤ්ඤමඤ්ඤභෙදං කත්වාපි සක්කා එතෙ ගහෙතුන්ති දස්සෙති. ඉදං බ්‍රාහ්මණො භගවතො කථාය නයං ලභිත්වා ආහ කිං පන භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස ඉමාය කථාය නයලාභං ජානාතීති ආම ජානාති ජානන්තො කස්මා කථෙසි අනුකම්පාය, එවං කිරස්ස අහොසි මයා අකථිතෙපි කතිපාහෙන ගන්ත්වා

---

1. ම. අචිත්තසන්තානොහොති. 2. ම. සාරන්දරෙ චෙතියෙ. 3. සාරන්දර.

සබ්බෙ ගණ්හිස්සති. කපිතෙ පන සමග්ගෙ භින්දන්තො තීහි සංවච්ඡරෙහි ගණ්හිස්සති එත්තකම්පි ජීවිතමෙව වරං එත්තකං හි ජීවන්තො අත්තනො අනාගතෙ පතිට්ඨාභූතං පුඤ්ඤං කරිස්සාමීති.

“**අභිනන්දිත්වා**”ති: චිත්තෙන නන්දිත්වා. “**අනුමොදිත්වා**”ති: යාවසුභාසිතමිදං භොතා ගොතමෙනාති වාචාය අනුමොදිත්වා, “**පක්කාමී**”ති: රඤ්ඤො සන්තිකං ගතො. තතො නං රාජා කිං ආචරිය භගවා අවචාති පුච්ඡි සො යථා භො සමණස්ස ගොතමස්ස වචනං න සක්කා වජ්ජී කෙනචි ගහෙතුං, අපිච උපලාපනාය වා මිථුභෙදෙන වා සක්කාති ආහ. තතො නං රාජා උපලාපනාය අම්හාකං හත්ථිඅස්සාදයො නස්සන්ති භෙදෙනෙව තෙ ගහෙස්සාම කිං කරොමාති පුච්ඡි, තෙනහි මහාරාජ තුම්හෙ වජ්ජී ආරබ්භ පරිසති කථං සමුට්ඨාපෙථ තතො අහං කිං තෙ මහාරාජ තෙහි අත්තනො සන්තකෙහි කසිවණිජ්ජාදීනි කත්වා ජීවන්තු එතෙ රාජානොති වත්වා පක්කමිස්සාමි, තතො තුම්හෙ කින්නුඛො එස බ්‍රාහ්මණො වජ්ජිං ආරබ්භ පවත්තං කථං පටිබාහතීති වදෙය්‍යාථ. දිවසභාගෙ චාහං තෙසං පණ්ණාකාරං පෙසෙස්සාමි තම්පි ගාහාපෙත්වා තුම්හෙපි මම දොසං ආරොපෙත්වා බන්ධනතාළනාදීනි අකත්වාව කෙවලං ඛුරමුණ්ඩං මං කත්වා නගරා නීහාරාපෙථ, අථාහං මයා තෙ නගරෙ පාකාරෙ ච පරිඛා ච කාරිතා, අහං කිර දුබ්බලට්ඨානඤ්ච උත්තානගම්භීරට්ඨානඤ්ච ජානාමි න චිරස්සෙවදානි උජුං කරිස්සාමීති වක්ඛාමි. තං සුත්වා තුම්හෙ ගච්ඡතූති වදෙය්‍යාථාති. රාජා සබ්බං අකාසි. ලිච්ඡවී තස්ස නික්ඛමනං සුත්වා සඨො බ්‍රාහ්මණො මාස්ස ගඞ්ගං උත්තරිතුං අදත්ථාති ආහංසු තතො එකච්චෙහි අම්හෙ ආරබ්භ කථිතත්තා කිර සො එවං කරොතීති[1] වුත්තෙ තෙන හි භණෙ එතූති භණිංසු. සො ගන්ත්වා ලිච්ඡවී දිස්වා කිං ආගතත්ථාති පුච්ඡිතො තං පවත්තිං ආරොචෙසි, ලිච්ඡවිනො අප්පමත්තකෙන නාම එවං ගරුං දණ්ඩං කාතුං න යුත්තන්ති වත්වා කිං තෙ තත්‍ර ඨානන්තරන්ති පුච්ඡිංසු විනිච්ඡයාමච්චොහමස්මීති තදෙව තෙ ඨානන්තරං හොතූති භණිංසු. සො සුට්ඨු විනිච්ඡයං කරොති රාජකුමාරා තස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හන්ති සො පතිට්ඨිතගුණො හුත්වා එකදිවසං එකං ලිච්ඡවිං ගහෙත්වා එකමන්තං ගන්ත්වා කෙදාරං කසන්තීති[2] පුච්ඡි ආම කසන්ති ද්වෙ ගොණෙ යොජෙත්වාති ආම ද්වෙ ගොණෙ යොජෙත්වාති, එත්තකං වත්වා නිවත්තො. තතො තමඤ්ඤො කිං ආචරියො ආහාති පුච්ඡිත්වා තෙන වුත්තං:-අසද්දහන්තො න මෙ එස යථාභූතං කථෙතීති තෙන සද්ධිං භිජ්ජි. බ්‍රාහ්මණො අඤ්ඤම්පි දිවසං එකං ලිච්ඡවිං එකමන්තං නෙත්වා කෙන බ්‍යඤ්ජනෙන භුත්තොසීති පුච්ඡිත්වා නිවත්තො තම්පි අඤ්ඤො පුච්ඡිත්වා අසද්දහන්තො තථෙව භිජ්ජි. බ්‍රාහ්මණො අපරම්පි දිවසං එකං ලිච්ඡවිං එකමන්තං නෙත්වා අතිදුග්ගතොසි කිරාති පුච්ඡි. කො එවමාහාති, අසුකො නාම ලිච්ඡවීති. අපරම්පි එකමන්තං නෙත්වා

1. ම. කථෙතීති. 2. ම. ගන්ත්වා දාරකා කසන්තීති.

තුම්හං කිර හිරුකජාති කොති පුච්ඡි, කො එවමාහාති, අසුකො නාම ලිච්ඡවීති. එවං අඤ්ඤෙන අකථිතමෙව අඤ්ඤස්ස කථෙන්තො තීහි සංවච්ඡරෙහි තෙ රාජානො අඤ්ඤමඤ්ඤං භින්දිත්වා යථා ද්වෙ එකමග්ගෙන න ගච්ඡන්ති තථා කත්වා සන්නිපාතභෙරිං චරාපෙසි, ලිච්ඡවිනො ඉස්සරා සන්නිපතන්තූති වත්වා න සන්නිපතිංසු. සො බ්‍රාහ්මණො අයං දානි කාලො සීඝං ආගච්ඡතූති රඤ්ඤො සාසනං පෙසෙසි. රාජා සුත්වා බලභෙරිං චරාපෙත්වා නික්ඛමි, වෙසාලිකා සුත්වා රඤ්ඤො ගඞ්ගං ඔතරිතුං න දස්සාමාති භෙරිං චරාපෙසුං තම්පි සුත්වා ගච්ඡන්තු සූරරාජානොති ආදීනි වත්වා න සන්නිපතිංසු නගරප්පවෙසනං න දස්සාම ද්වාරානි පිදහිත්වා ඨස්සාමාති භෙරිං චරාපෙසුං එකොපි න සන්නිපති, යථාවිවටෙහෙව ද්වාරෙහි පවිසිත්වා සබ්බෙ අනයබ්‍යසනං පාපෙත්වා ගතො.

“අථඛො භගවා අචිරපක්කන්තෙ”ති: ආදිම්හි “සන්නිපාතෙත්වා”ති: දූරවිහාරෙසු ඉද්ධිමන්තෙ පෙසෙත්වා සන්තිකවිහාරෙසු සයං ගන්ත්වා සන්නිපතථ ආයස්මන්තො භගවා වො සන්නිපාතං ඉච්ඡතීති සන්නිපාතෙත්වා. “අපරිහානියෙ”ති: අපරිහානිකරෙ වුඩ්ඪිහෙතුභූතෙති අත්ථො. “ධම්මෙ දෙසෙස්සාමී”ති: චන්දසහස්සං සූරියසහස්සං උට්ඨාපෙන්තො විය චතුකුඩ්ඩකෙ ගෙහෙ දීපසහස්සං උජ්ජාලයන්තො විය පාකටෙ කත්වා කථයිස්සාමීති. තත්ථ “අභිණ්හං සන්නිපාතා”ති: ඉදං වජ්ජිසත්තකෙ[1] වුත්තසදිසමෙව. ඉධාපි ච අභිණ්හං අසන්නිපතන්තා දිසාසු ආගතසාසනං න සුණන්ති තතො අසුකවිහාරසීමා ආකුලා උපොසථපවාරණා ඨිතා අසුකස්මිං ඨානෙ භික්ඛූ වෙජ්ජකම්මදූතකම්මාදීනි කරොන්ති විඤ්ඤත්තිබහුලා පුප්ඵදානාදීහි ජීවිකං කප්පෙන්තීති ආදීනි න ජානන්ති පාපභික්ඛූපි පමත්තො භික්ඛුසංඝොති ඤත්වා රාසිභූතා සාසනං ඔසක්කාපෙන්ති. අභිණ්හං සන්නිපතන්තා පන තං තං පවත්තිං සුණන්ති. තතො භික්ඛුසඞ්ඝං පෙසෙත්වා සීමං උජුං කාරෙන්ති, උපොසථපවාරණාදයො පවත්තාපෙන්ති, මිච්ඡාජීවානං උස්සන්නට්ඨානෙ අරියවංසිකෙ පෙසෙත්වා අරියවංසං කථාපෙන්ති, පාපභික්ඛූනං විනයධරෙහි නිග්ගහං කාරාපෙන්ති, පාපභික්ඛූපි අප්පමත්තො සංඝො න සක්කා අම්හෙහි වග්ගබන්ධෙන විචරිතුන්ති භිජ්ජිත්වා පලායන්ති. එවං එත්ථ හානිවුඩ්ඪියො වෙදිතබ්බා. “සමග්ගා”ති: ආදීසු චෙතියපටිජග්ගනත්ථං වා බොධිගෙහඋපොසථාගාරඡාදනත්ථං වා කතිකවත්තං වා ඨපෙතුකාමතාය ඔවාදං වා දාතුකාමතාය සංඝො සන්නිපතතූති භෙරියා වා ඝණ්ඩියා වා ආකොටිතාය මය්හං චීවරකම්මං අත්ථි මය්හං පත්තො පචිතබ්බො මය්හං නවකම්මං අත්ථීති වික්ඛෙපං කරොන්තා න සමග්ගා සන්නිපතන්ති නාම. සබ්බං පන තං කම්මං ඨපෙත්වා අහං පුරිමතරං අහං පුරිමතරං එකප්පහාරෙනෙව සන්නිපතන්තා

1. සී. මු. පො. සුත්තකෙ.

සමග්ගා සන්නිපතන්ති නාම. සන්නිපතිතා පන චින්තෙත්වා මන්තෙත්වා කත්තබ්බං කත්වා එකතොව අවුට්ඨහන්තා න සමග්ගා වුට්ඨහන්ති. එවං වුට්ඨිතෙසු හි යෙ පඨමං ගච්ඡන්ති තෙසං එවං හොති:–අම්හෙහි බාහිරකථාව සුතා ඉදානි විනිච්ඡයකථා භවිස්සතීති. අහංපඨමං අහංපඨමන්ති එකප්පහාරෙනෙව වුට්ඨහන්තා පන සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම. අපිච අසුකට්ඨානෙ විහාරසීමා ආකුලා උපොසථපවාරණා ඨිතා අසුකට්ඨානෙ. වෙජ්ජකම්මාදිකාරකා පාපභික්ඛූ උස්සන්නාති සුත්වා කො ගන්ත්වා තෙසං නිග්ගහං කරිස්සතීති වුත්තෙ අහං පඨමං අහං පඨමන්ති වත්වා ගච්ඡන්තාපි සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම. ආගන්තුකං පන දිස්වා ඉමං පරිවෙණං යාහි එතං පරිවෙණං යාහි මයං කොති[1] අවත්වා සබ්බෙ වත්තං කරොන්තාපි ජිණ්ණපත්තචීවරකං දිස්වා තස්ස භික්ඛාචාරවත්තෙන පත්තචීවරං පරියෙසමානාපි ගිලානස්ස ගිලානභෙසජ්ජං පරියෙසමානාපි ගිලානමෙව අනාථං අසුකපරිවෙණං යාහි අසුකපරිවෙණං යාහීති අවත්වා අත්තනො අත්තනො පරිවෙණෙ පටිජග්ගන්තාපි එකො ඔහීයමානකො ගන්ථො හොති පඤ්ඤවන්තං භික්ඛුං සඞ්ගණ්හිත්වා තෙන තං ගන්ථං උක්ඛිපාපෙන්තාපි සමග්ගා සඞ්ඝකරණීයානි කරොන්ති නාම. **"අප්පඤ්ඤත්තන"**ති ආදීසු නවං අධම්මිකං කතිකවත්තං වා සික්ඛාපදං වා බන්ධන්තා අප්පඤ්ඤත්තං පඤ්ඤපෙන්ති නාම පුරාණසන්ථත වත්ථුස්මිං සාවත්ථියං භික්ඛූ විය, උද්ධම්මං උබ්බිනයං සාසනං දීපෙන්තා පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්දන්ති නාම වස්සසතපරිනිබ්බුතෙ භගවති වෙසාලිකා වජ්ජිපුත්තකා විය, ඛුද්‍දානුඛුද්‍දකා පන ආපත්තියො සඤ්චිච්ච වීතික්කමන්තා යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය න වත්තන්ති නාම අස්සජිපුනබ්බසුකාවිය, නවං පන කතිකවත්තං වා සික්ඛ පදං වා අබන්ධන්තා ධම්මතො විනයතො සාසනං දීපෙන්තා ඛුද්‍දානුඛුද්‍දකම්පි ච සික්ඛාපදං අසමූහනන්තා අප්පඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤපෙන්ති පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්දන්ති යථා පඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය වත්තන්ති නාම ආයස්මා උපසෙනො විය ආයස්මා යසො කාකණ්ඩපුත්තො වියච. "සුණාතු මෙ ආවුසො සඞ්ඝො සන්තම්හාකං සික්ඛාපදානි ගිහිගතානි ගිහිනොපි ජානන්ති ඉදං වො සමණානං සක්‍යපුත්තියානං කප්පති ඉදං වො න කප්පතීති සචෙ හි මයං ඛුද්‍දානුඛුද්‍දකානි සික්ඛාපදානි සමූහනිස්සාම භවිස්සන්ති වත්තාරො ධූමකාලිකං[2] සමණෙන ගොතමෙන සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං යාවිමෙසං[3] සත්ථා අට්ඨාසි තාවිමෙ සික්ඛාපදෙසු සික්ඛිංසු යතො[4] ඉමෙසං සත්ථා පරිනිබ්බුතො න ඉදානි සික්ඛාපදෙසු සික්ඛන්තීති යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං සඞ්ඝො අප්පඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤපෙය්‍ය පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්දෙය්‍ය යථා පඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය වත්තෙය්‍යා"ති ඉමං තන්තිං ඨප

1. මු. සී. අයංකොති.
2. මු. සී. II & III. ධුවකාලිකං
3. යාවතෙසං (සබ්බත්ථ)
4. යජ්ජ (සබ්බත්ථ)

යන්තා ආයස්මා මහාකස්සපො විය ච. “**වුඩ්ඪියෙවා**”ති සීලාදීහි ගුණෙහි වුඩ්ඪියෙව නො පරිහානි. “**ථෙරා**”ති: ථිරභාවප්පත්තා ථෙරකාරකෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතා. බහු රත්තියො ජානන්තීති **රත්තඤ්ඤූ.** චිරං පබ්බජිතානං එතෙසන්ති **චිරපබ්බජිතා,** සංඝස්ස පිතිට්ඨානෙ ඨිතාති **සඞ්ඝපිතරො.** පිතිට්ඨානෙ ඨිතත්තා සඞ්ඝං පරිණෙන්ති පුබ්බඞ්ගමා හුත්වා තීසු සික්ඛාපදෙසු පවත්තෙන්තීති **සඞ්ඝපරිණායකා.** යෙ තෙසං සක්කාරාදීනි න කරොන්ති ඔවාදත්ථාය ච තයො වාරෙ උපට්ඨානං න ගච්ඡන්ති තෙපි තෙසං ඔවාදං න දෙන්ති පවෙණීකථං න කථෙන්ති සාරභූතං ධම්මපරියායං න සික්ඛාපෙන්ති තෙ තෙහි විසංසට්ඨා සීලාදීහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි සත්තහි ච අරියධනෙහීති එවමාදීහි ගුණෙහි පරිහායන්ති, යෙ පන තෙසං සක්කාරාදීනි කරොන්ති උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති තෙපි තෙසං ඔවාදං දෙන්ති එවන්තෙ අභික්කමිතබ්බං එවන්තෙ පටික්කමිතබ්බං එවං තෙ ආලොකෙතබ්බං[1] එවං තෙ විලොකෙතබ්බං[1] එවං තෙ සමිඤ්ජිතබ්බං එවං තෙ පසාරිතබ්බං එවං තෙ සංඝාටිපත්තචීවරං ධාරෙතබ්බන්ති පවෙණීකථං කථෙන්ති සාරභූතං ධම්මපරියායං සික්ඛාපෙන්ති තෙරසහි ධුතඞ්ගෙහි දසහි කථාවත්ථූහි අනුසාසන්ති තෙච තෙසං ඔවාදෙ ඨත්වා සීලාදීහි ගුණෙහි වඩ්ඪමානා සාමඤ්ඤත්ථං අනුපාපුණන්ති. එවමෙත්ථ හානිවුඩ්ඪියො වෙදිතබ්බා.

පුනබ්භවදානං පුනබ්භවො පුනබ්භවො සීලමස්සාති පොනොභවිකා, පුනබ්භවදායිකාති අත්ථො, තස්සා **පොනොභවිකාය.**[2] “**න වසං ගච්ඡන්ති**”ති: එත්ථ යෙ චතුන්නං පච්චයානං කාරණා උපට්ඨාකානං පදානුපදිකා හුත්වා ගාමතො ගාමං විචරන්ති තෙ තස්සා තණ්හාය වසං ගච්ඡන්ති නාම, ඉතරෙ න ගච්ඡන්ති නාම. තත්ථ හානිවුඩ්ඪියො පාකටා යෙව. “**ආරඤ්ඤකෙසු**”ති: පඤ්චධනුසතිකපච්ඡිමෙසු “**සාපෙක්ඛා**”ති: සතණ්හා සාලයා, ගාමන්තසෙනාසනෙසු හි ඣානං අප්පෙත්වාපි තතො වුට්ඨිතමත්තොව ඉත්ථිපුරිසදාරිකාදි සද්දං සුණාති තෙනස්ස අධිගතවිසෙසාපි හායන්තියෙව අරඤ්ඤෙ පන නිද්දායිත්වා පටිබුද්ධමත්තො සීහබ්‍යග්ඝමොරාදීනං සද්දං සුණාති යෙන ආරඤ්ඤකො[3] පීතිං පටිලභිත්වා තමෙව සම්මසන්තො අග්ගඵලෙ පතිට්ඨාති. ඉති භගවා ගාමන්තසෙනාසනෙ ඣානං අප්පෙත්වා නිසින්නභික්ඛුනො අරඤ්ඤෙ නිද්දායමානමෙව පසංසති. තස්මා තමෙව අත්ථවසං පටිච්ච “ආරඤ්ඤකෙසු සෙනාසනෙසු සාපෙක්ඛා භවිස්සන්තී”ති ආහ. “**පච්චත්තඤ්ඤෙව සතිං උපට්ඨපෙස්සන්තී**”ති: අත්තනො අත්තනො අබ්භන්තරෙ සතිං උපට්ඨපෙස්සන්ති “**පෙසලා**”ති: පියසීලා. ඉධාපි සබ්‍රහ්මචාරීනං ආගමනං අනිච්ඡන්තා නෙවාසිකා අස්සද්ධා හොන්ති අප්පසන්නා සම්පත්තභික්ඛූනං පච්චුග්ගමනපත්තචීවරපටිග්ගහනආසනපඤ්ඤාපනතාලවණ්ටගහණාදීනි න කරොන්ති, අථ

1. මු.සී. විලොකිතබ්බං. 2. ම. පොනොබ්භවිකාය. 3. මු.සී. යථා අරඤ්ඤකො.

තෙසං අවණ්ණො උග්ගච්ඡති අසුකවිහාරවාසිනො භික්ඛූ අස්සද්ධා අප්පසන්නා විහාරං පවිට්ඨානං, වත්තපටිවත්තං න කරොන්තීති තං සුත්වා පබ්බජිතා විහාරද්වාරෙන ගච්ඡන්තාපි විහාරං න පවිසන්ති එවං අනාගතානං අනාගමනමෙව හොති ආගතානං පන ඵාසුවිහාරෙ අසති යෙපි අජානිත්වා ආගතා තෙ වසිස්සාමාති තාව චින්තෙත්වා ආගතම්හා ඉමෙසං පන නෙවාසිකානං ඉමිනා නීහාරෙන කො වසිස්සතීති නික්ඛමිත්වා ගච්ඡන්ති. එවං සො විහාරො අඤ්ඤෙසං භික්ඛූනං අනාවාසො හොති. තතො නෙවාසිකා සීලවන්තානං දස්සනං අලභන්තා කඞ්ඛාවිනොදකං වා ආචාරසික්ඛාපනකං වා මධුර ධම්මසවණං වා න ලභන්ති. තෙසං නෙව අගහිතධම්මගහණං, න ගහිතසජ්ඣායකරණං හොති. ඉති තෙසං හානියෙව හොති න වුඩ්ඪි. යෙ පන සබ්‍රහ්මචාරීනං ආගමනං ඉච්ඡන්ති තෙ සද්ධා හොන්ති පසන්නා ආගතාගතානං සබ්‍රහ්මචාරීනං පච්චුග්ගමනාදීනි කත්වා සෙනාසනං පඤ්ඤපෙත්වා දෙන්ති තෙ ගහෙත්වා භික්ඛාචාරං පවිසන්ති කඞ්ඛං විනොදෙන්ති මධුර ධම්මසවණං ලභන්ති, අථ තෙසං කිත්තිසද්දො උග්ගච්ඡති අසුකවිහාරෙ භික්ඛූ එවං සද්ධා පසන්නා වත්තසම්පන්නා සංගාහකාති. තං සුත්වා භික්ඛූ දූරතොපි එන්ති තෙසං නෙවාසිකා වත්තං කරොන්ති සමීපං ආගන්ත්වා වුඩ්ඪතරං ආගන්තුකං වන්දිත්වා නිසීදාපෙන්ති නවකතරස්ස සන්තිකෙ ආසනං ගහෙත්වා නිසීදන්ති නිසීදිත්වා ඉමස්මිං විහාරෙ වසිස්සථ ගමිස්සථාති පුච්ඡන්ති ගමිස්සාමීති වුත්තෙ සප්පායං සෙනාසනං සුලභා භික්ඛාති ආදීනි වත්වා ගන්තුං න දෙන්ති විනයධරො චෙ හොති තස්ස සන්තිකෙ විනයං සජ්ඣායන්ති සුත්තන්තාදිධරො චෙ තස්ස සන්තිකෙ තං තං ධම්මං සජ්ඣායන්ති ආගන්තුකානං ථෙරානං ඔවාදෙ ඨත්වා සහපටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණන්ති ආගන්තුකා එක වෙ දිවසානි වසිස්සාමාති ආගතාම්හ ඉමෙසං පන සුඛසංවාසතාය දස වා ද්වාදස වස්සානි වසිස්සාමාති වත්තාරො හොන්ති එවමෙත්ථ හානිවුඩ්ඪියො වෙදිතබ්බා.

දුතියසත්තකෙ කම්මං ආරාමො එතෙසන්ති **කම්මාරාමා**. කම්මෙ රතාති **කම්මරතා**. "**කම්මාරාමතං අනුයුත්තා**"ති: යුත්තා පයුත්තා අනුයුත්තා. තත්ථ "**කම්ම**"න්ති කාතබ්බං කම්මං වුච්චති. සෙය්‍යථිදං? චීවරවිචාරණං චීවරකරණං උපත්ථම්භනං සූචිඝරං පත්තත්ථවිකං අංසවට්ටකං කායබන්ධනං ධම්මකරකං[1] ආධාරකං පාදකඨලිකං සම්මජ්ජනි ආදීනං කරණන්ති. එකච්චො හි එතානි කරොන්තො සකලදිවසං එතානෙව කරොති, තං සන්ධායෙස පටික්ඛෙපො. යො පන එතෙසං කරණවෙලායමෙව එතානි කරොති, උද්දෙසවෙලායං උද්දෙසං ගණ්හාති, සජ්ඣායවෙලායං සජ්ඣායති, චෙතියඞ්ගණවත්තවෙලායං චෙතියඞ්ගණෙ වත්තං කරොති, මනසිකාරවෙලායං මනසිකාරං කරොති, න සො කම්මාරාමො නාම. "**න භස්සාරාමා**"ති: එත්ථ යො ඉත්ථි

1. ම. ධම්මකරණං. 2. ම. ආලාපසල්ලාපකරෙනෙතා.

වණ්ණපුරිසවණ්ණාදිවසෙන අල්ලාපසල්ලාපං කරොන්තොයෙව දිවසං රත්තිං ච වීතිනාමෙති එවරූපො භස්සපරියන්තකාරී න හොති, අයං භස්සාරාමො නාම. අභස්සාරාමො නාම යො පන රත්තිම්පි දිවසම්පි ධම්මං කථෙති පඤ්හං විස්සජ්ජෙති අයං අප්පභස්සොව භස්සපරියන්තකාරී යෙව. කස්මා? "සන්නිපතිතානං වො භික්ඛවෙ ද්වයං කරණීයං ධම්මී වා කථා අරියො වා තුණ්හීභාවො"ති වුත්තත්තා. **"න නිද්දාරාමා"**ති එත්ථ යො ගච්ඡන්තොපි නිසින්නොපි නිපන්නොපි ථීනමිද්ධාභිභූතො නිද්දායති යෙව, අයං නිද්දාරාමො නාම. යස්ස පන කරජකායගෙලඤ්ඤෙන චිත්තං භවඞ්ගං ඔතරති නායං නිද්දාරාමො. තෙනෙවාහ "අභිජානාමි ඛො පනාහං අග්ගිවෙස්සන ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො චතුග්ගුණං සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො නිද්දං ඔක්කමිතා"ති **"න සඞ්ගණිකාරාමා"**ති: එත්ථ යො එකස්ස දුතියො ද්වින්නං තතියො තිණ්ණං චතුත්ථොති එවං සංසට්ඨොව විහරති එකකො අස්සාදං න ලභති අයං සඞ්ගණිකාරාමො, යො පන චතූසු ඉරියාපථෙසු එකකොව අස්සාදං ලභති නායං සඞ්ගණිකාරාමොති වෙදිතබ්බො. **"න පාපිච්ඡා"**ති: එත්ථ අසන්තසම්භාවනාය ඉච්ඡාය[1] සමන්නාගතා දුස්සීලා පාපිච්ඡා නාම. පාපමිත්තාදීසු පාපා මිත්තා එතෙසන්ති **පාපමිත්තා.** චතූසු ඉරියාපථෙසු සහ අයන්තොති පාපා සහායා එතෙසන්ති **පාපසහායා.** තන්නින්නතප්පොණතප්පබ්භාරතාය පාපෙසු සම්පවඞ්කාති **පාපසම්පවඞ්කා.** **"ඔරමත්තකෙනා"**ති: අවරමත්තකෙන අප්පමත්තකෙන, **"අන්තරා"**ති: අරහත්තං අප්පත්වාව එත්ථන්තරෙ, **"වොසාන"**න්ති: පරිනිට්ඨිතභාවං, අලමෙත්තාවතාති ඔසක්කනං ඨිතකිච්චතං. ඉදං වුත්තං හොති:-යාව සීලපාරිසුද්ධිමත්තෙන වා විපස්සනාමත්තෙන වා ඣානමත්තෙන වා සොතාපන්නභාව[2]මත්තෙනවා සකදාගාමිභාවමත්තෙන වා අනාගාමිභාවමත්තෙන වා ඔසානං න ආපජ්ජිස්සන්ති, තාව වුඩ්ඪියෙව භික්ඛූනං පාටිකඞ්ඛා නො පරිහානීති.

තතියසත්තකෙ **"සද්ධා"**ති: සද්ධාසම්පන්නා, තත්ථ ආගමනීයසද්ධා අධිගමසද්ධා පසාදසද්ධා ඔකප්පනසද්ධාති චතුබ්බිධා සද්ධා. තත්ථ ආගමනීයසද්ධා සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං හොති, අධිගමසද්ධා අරියපුග්ගලානං, බුද්ධො ධම්මො සඞ්ඝොති වුත්තෙ පන පසාදො පසාදසද්ධා, ඔකප්පෙත්වා පකප්පෙත්වා පන සද්දහනං[3] ඔකප්පන සද්ධා. සා දුවිධාපි ඉධාධිප්පෙතා. තාය හි සද්ධාය සමන්නාගතො සද්ධාධිමුත්තො වක්කලිත්ථෙරසදිසො හොති. තස්ස හි චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණවත්තං කතමෙව හොති. උපජ්ඣායවත්තආචරියවත්තාදීනි සබ්බවත්තානි පූරෙති. **"හිරිමනා"**ති: පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණාය හිරියා යුත්තචිත්තා, **"ඔත්තාපිනො"**ති: පාපතො භායනලක්ඛණෙන ඔත්තප්පෙන

1. සී. I. II & III. අසන්තසම්භාවන ඉච්ඡාය. 2. මූ. සී. සොතාපත්තිභාව.
3. සී. I. II & III. ඔකප්පනං.

සමන්නාගතා, “**බහුස්සුතා**”ති: එත්ථ පන පරියත්තිබහුස්සුතො පටිවෙධබහුස්සුතොති ද්වෙ බහුස්සුතා, පරියත්තීති තීණි පිටකානි, පටිවෙධොති සච්චපටිවෙධො, ඉමස්මිං පන ඨානෙ පරියත්ති අධිප්පෙතා. සා යෙන බහුස්සුතා සො බහුස්සුතො. සො පනෙස නිස්සයමුච්චනකො. පරිසුපට්ඨාපකො[1] භික්ඛුනොවාදකො, සබ්බත්ථකබහුස්සුතොති චතුබ්බිධො හොති. තත්ථ තයො බහුස්සුතා සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය ඔවාදවග්ගෙ වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බා, සබ්බත්ථකබහුස්සුතා පන ආනන්දත්ථෙරසදිසා හොන්ති තෙ ඉධ අධිප්පෙතා. “**ආරද්ධවිරියා**”ති: යෙසං කායිකං චෙතසිකං ච විරියං ආරද්ධං හොති තත්ථ යෙ කායසඞ්ගණිකං[2] විනොදෙත්වා චතූසු ඉරියාපථෙසු අට්ඨ ආරම්භවත්ථුවසෙන එකකා හොන්ති තෙසං කායිකවිරියං ආරද්ධං නාම හොති. යෙ චිත්තසංගණිකං විනොදෙත්වා අට්ඨසමාපත්තිවසෙන එකකා හොන්ති, ගමනෙ උප්පන්නකිලෙසස්ස ඨානං පාපුණිතුං න දෙන්ති, ඨානෙ උප්පන්නකිලෙසස්ස නිසජ්ජං, නිසජ්ජාය උප්පන්නකිලෙසස්ස සයනං පාපුණිතුං න දෙන්ති උප්පන්නුප්පන්නට්ඨානෙ යෙව කිලෙසෙ නිග්ගණ්හන්ති තෙසං චෙතසිකං විරියං ආරද්ධං නාම හොති “**උපට්ඨිතස්සතී**”ති: චිරකතාදීනං සරිතා අනුස්සරිතාරො, මහාගතිම්බඅභයත්ථෙර දීඝභාණකඅභයත්ථෙර තිපිටකචූළාභයත්ථෙරා විය. මහාගතිම්බඅභයත්ථෙරො කිර ජාතපඨම දිවසෙ මඞ්ගලපායාසෙ තුණ්ඩං පසාරෙන්තං වායසං දිස්වා හුං හුන්ති සද්දමකාසි අථ සො ථෙරකාලෙ සාදු පට්ඨාය භන්තෙ සරථාති භික්ඛූහි පුච්ඡිතො ජාතපඨමදිවසෙ කාකසද්දතො පට්ඨාය ආවුසොති ආහ. දීඝභාණකඅභයත්ථෙරං ජාතනවමදිවසෙ මාතා චුම්බිස්සාමීති ඔනතා[3] තස්සා මොළි මුච්චිත්ථ පාතො තුම්බමත්තානි සුමනපුප්ඵානි දාරකස්ස උරෙ පතිත්වා දුක්ඛං ජනයිංසු සො ථෙරකාලෙ සාදු පට්ඨාය භන්තෙ සරථාති පුච්ඡිතො ජාතනවමදිවසතො පට්ඨායාති ආහ. තිපිටකචූළාභයත්ථෙරො අනුරාධපුරෙ තීණි වාරානි පිදහාපෙත්වා මනුස්සානං එකවාරෙනෙව නික්ඛමනං කාරෙත්වා ත්වං කින්නාමො ත්වං කින්නාමොති පුච්ඡිත්වා සායං පුන අපුච්ඡිත්වාව තෙසං නාමානි පටිච්ඡාපෙතුං සක්කා ආවුසොති ආහ එවරූපෙ භික්ඛූ සන්ධාය උපට්ඨිතස්සතීති වුත්තං. “**පඤ්ඤවන්තො**”ති: පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයවයපරිග්ගාහිකාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතා, අපිච ඊහිපි එතෙහි පදෙහි විපස්සකානං භික්ඛූනං විපස්සනාසම්භාරභූතා සම්මාසති චෙව විපස්සනා පඤ්ඤා ච කථිතා.

චතුත්ථසත්තකෙ සතියෙව සම්බොජ්ඣඞ්ගො **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො**, එසෙව නයො සබ්බත්ථ. තත්ථ උපට්ඨානලක්ඛණො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පවිචයලක්ඛණො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පග්ගහලක්ඛණො විරිය

1. ම. පරිසුපට්ඨාපකො. 2. සී. I. II & III. ගණසඞ්ගණිකං.
3. ම. ඔනතාපබ්භාරා.

සම්බොජ්ඣඞ්ගො, ඵරණලක්ඛණො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, උපසමලක්ඛණො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, අවික්ඛෙපලක්ඛණො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පටිසඞ්ඛානලක්ඛණො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො. **"භාවෙස්සන්ති"**ති: සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං චතූහි කාරණෙහි සමුට්ඨාපෙන්තා, ඡහි කාරණෙහි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙන්තා, නවහි කාරණෙහි විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙන්තා, දසහි කාරණෙහි පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙන්තා, සත්තහි කාරණෙහි පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙන්තා, දසහි කාරණෙහි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙන්තා, පඤ්චහි කාරණෙහි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙන්තා වඩ්ඪෙස්සන්තීති අත්ථො. ඉමිනා විපස්සනාමග්ගඵලසම්පයුත්තෙ ලොකියලොකුත්තරමිස්සකෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ කථෙසි.

පඤ්චමසත්තකෙ **"අනිච්චසඤ්ඤා"**ති: අනිච්චානුපස්සනාය සද්ධිං උප්පන්නං සඤ්ඤං, අනත්තසඤ්ඤාදීසුපි එසෙව නයො. ඉමා සත්ත ලොකියවිපස්සනාපි හොන්ති, "එතං සන්තං එතං පණීතං යදිදං සබ්බසඞ්ඛාරසමථො විරාගො නිරොධො"ති ආගතවසෙනෙත්ථ ච ලොකුත්තරාපි හොන්තීති වෙදිතබ්බා.

ඡක්කෙ **"මෙත්තං කායකම්ම"**න්ති මෙත්තචිත්තෙන කත්තබ්බං කායකම්මං, වචීකම්මමනොකම්මෙසුපි එසෙව නයො. ඉමානි පන භික්ඛූනං වසෙන ආගතානි, ගිහීසුපි ලබ්භන්ති. භික්ඛූනං හි මෙත්තචිත්තෙන ආභිසමාචාරිකධම්මපූරණං මෙත්තං කායකම්මං නාම, ගිහීනං චෙතියවන්දනත්ථාය බොධිවන්දනත්ථාය සඞ්ඝනිමන්තනත්ථාය ගමනං, ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨෙ භික්ඛූ දිස්වා පච්චුග්ගමනං, පත්තපටිග්ගහණං, ආසනපඤ්ඤාපනං, අනුගමනන්ති එවමාදිකං මෙත්තං කායකම්මං නාම. භික්ඛූනං මෙත්තචිත්තෙන ආචාරපඤ්ඤත්තිසික්ඛාපනං කම්මට්ඨානකථනං ධම්මදෙසනා තෙපිටකම්පි බුද්ධවචනං මෙත්තං වචීකම්මං නාම. ගිහීනං චෙතියවන්දනාය ගච්ඡාම බොධිවන්දනාය ගච්ඡාම ධම්මස්සවණං කාරෙස්සාම දීපමාලපුප්ඵපූජං කරිස්සාම[1] තීණි සුචරිතානි සමාදාය වත්තිස්සාම සලාකභත්තාදීනි දස්සාම වස්සාවාසිකං දස්සාම අජ්ජ සඞ්ඝස්ස චත්තාරො පච්චයෙ දස්සාම සඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා ඛාදනීයාදීනි සංවිදහථ ආසනානි පඤ්ඤපෙථ පානීයං උපට්ඨාපෙථ සඞ්ඝං පච්චුග්ගන්ත්වා ආනෙථ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙථ ඡන්දජාතා උස්සාහජාතා වෙය්‍යාවච්චං කරොථාති ආදිකථනකාලෙ මෙත්තං වචීකම්මං නාම. භික්ඛූනං පාතොව උට්ඨාය සරීරපටිජග්ගනං කත්වා[2] චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා වත්තාදීනි කත්වා විවිත්තසෙනාසනෙ නිසීදිත්වා ඉමස්මිං විහාරෙ භික්ඛූ සුඛිතා හොන්තු අවෙරා අබ්‍යාපජ්ඣාති චින්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම. ගිහීනං අය්‍යා සුඛී හොන්තු අවෙරා අව්‍යාපජ්ඣාති චින්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම. **"ආවි චෙව රහො චා"**ති: සම්මුඛා ච පරම්මුඛා ච, තත්ථ නවකානං

1. සී. I. II & III. කාරෙස්සාම. 2. ම. "කත්වා" ඉතිනදිස්සති.

චීවරකම්මාදීසු සහායභාවගමනං සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම; ථෙරානං පන පාදධොවන වන්දන බීජනාදිභෙදං සබ්බං සාමීචිකම්මං සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම. උභයෙහිපි දුන්නික්ඛිත්තානං දාරුභණ්ඩාදීනං තෙසු අවඤ්ඤං අකත්වා අත්තනා දුන්නික්ඛිත්තානං විය පටිසාමනං පරම්මුඛා[1] මෙත්තං කායකම්මං නාම, දෙවත්ථෙරො තිස්සත්ථෙරොති එවං පග්ගය්හ වචනං සම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම, විහාරෙ අසන්තං පන පටිපුච්ඡන්තස්ස කුහිං අම්හාකං දෙවත්ථෙරො තිස්සත්ථෙරො කදා නු ඛො ආගමිස්සතීති එවං මමායනවචනං පරම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම, මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධානි පන නයනානි උම්මීලෙත්වා පසන්නෙන මුඛෙන ඔලොකනං සම්මුඛා මෙත්තං මනොකම්මං නාම. දෙවත්ථෙරො තිස්සත්ථෙරො අරොගො හොතු අප්පාබාධොති සමන්නාහරණං පරම්මුඛා මෙත්තං මනොකම්මං නාම. **"ලාභා"**ති: චීවරාදයො ලද්ධපච්චයා, **"ධම්මිකා"**ති: කුහනාදිභෙදං මිච්ඡාජීවං වජ්ජෙත්වා ධම්මෙන සමෙන භික්ඛාචාර[2]වත්තෙන උප්පන්නා, **"අන්තමසො පත්තපරියාපන්නමත්තම්පි"**ති: පච්ඡිම කොටියා පත්තෙ පරියාපන්නං පත්තස්ස අන්තොගතං වත්තිකටච්ඡුභික්ඛාමත්තම්පි, **"අප්පටිවිභත්තභොගී[3]"**ති: එත්ථ ද්වෙ පටිවිභත්තානි නාම ආමිසපටිවිභත්තං පුග්ගලපටිවිභත්තං ච තත්ථ එත්තකං දස්සාමි එත්තකං න දස්සාමීති එවං චිත්තෙන විභජනං ආමිසපටිවිභත්ති[4] නාම. අසුකස්ස දස්සාමි අසුකස්ස න දස්සාමීති එවං චිත්තෙන විභජනං පන පුග්ගලපටිවිභත්ති[4] නාම තදුභයම්පි අකත්වා යො අප්පටිවිභත්තං භුඤ්ජති අයං අප්පටිවිභත්තභොගී[3] නාම. **"සීලවන්තෙහි සබ්‍රහ්මචාරීහි සාධාරණභොගී"**ති: එත්ථ සාධාරණභොගිනො ඉදං ලක්ඛණං, යං යං පණීතං ලභති තං තං නෙව ලාභෙන ලාභං නිජිගිංසනතා මුඛෙන ගිහීනං දෙති අත්තනා පරිභජති පටිග්ගණ්හන්තො ච සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූති ගහෙත්වා ඝණ්ඩිං පහරිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං සඞ්ඝසන්තකං විය පස්සති. ඉදං පන සාරාණීයධම්මං කො පූරෙති කො න පූරෙතීති දුස්සීලො තාව න පූරෙති න හි තස්ස සන්තකං සීලවන්තා ගණ්හන්ති, පරිසුද්ධසීලො පන වත්තං අඛණ්ඩෙන්තො පූරෙති. තත්‍රිදං වත්තං:-යොහි ඔදිස්සකං කත්වා මාතු වා පිතු වා ආචරියුපජ්ඣායාදීනං වා දෙති සො දාතබ්බං දෙති සාරාණීයධම්මො පනස්ස න හොති පලිබොධජග්ගනං නාම හොති, සාරාණීයධම්මො හි මුත්තපලිබොධස්සෙව වට්ටති තෙන පන ඔදිස්සකං දෙන්තෙන ගිලානගිලානුපට්ඨාකආගන්තුකගමිකානං චෙව නවපබ්බජිතස්ස ච සඞ්ඝාටිපත්තග්ගහණං අජානන්තස්ස දාතබ්බං, එතෙසං දත්වා අවසෙසං ථෙරාසනතො පට්ඨාය ථොකං ථොකං අදත්වා යො යත්තකං ගණ්හාති තස්ස තත්තකං දාතබ්බං අවසිට්ඨෙ අසති පුන පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරාසනතො පට්ඨාය යං යං පණීතං තං තං දත්වා සෙසං භුඤ්ජිතබ්බං "සීල

1. සී. I. II & III. අසම්මුඛා.
2. සී. I. II & III. භික්ඛාචරිය.
3. සී. I. II & III. භොජී.
4. ම විභත්තං

වන්තෙහී”ති වචනතො දුස්සීලස්ස අදාතුම්පි වට්ටති, අයං පන සාරාණීයධම්මො සුසික්ඛිතාය පරිසාය සුපූරො හොති නො අසික්ඛිතාය පරිසාය. සුසික්ඛිතාය හි පරිසාය යො අඤ්ඤතො ලභති සො න ගණ්හති. අඤ්ඤතො අලභන්තොපි පමාණයුත්තමෙව ගණ්හාති න අතිරෙකං. අයඤ්ච පන සාරාණීයධම්මො එවං පුනප්පුන පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධං ලද්ධං දෙන්තස්සාපි ද්වාදසහි වස්සෙහි පූරති න තතො ඔරං, සචෙ හි ද්වාදසමෙ වස්සෙ සාරාණීයධම්මපූරකො පිණ්ඩපාතපූරං පත්තං ආසනසාලාය ඨපෙත්වා නහායිතුං ගච්ඡති සඞ්ඝත්ථෙරො ච කස්සෙසො පුණ්ණපත්තොති සාරාණීයධම්මපූරකස්සාති වුත්තෙ ආහරථ නන්ති සබ්බං පිණ්ඩපාතං විචාරෙත්වා භුඤ්ජිත්වා ච රිත්තපත්තං ඨපෙති අථ සො භික්ඛු රිත්තපත්තං දිස්වා මය්හං අනවසෙසෙත්වාව පරිභුඤ්ජිංසූති දොමනස්සං උප්පාදෙති සාරාණීයධම්මො භිජ්ජති. පුන ද්වාදසවස්සානි පූරෙතබ්බො හොති තිත්ථියපරිවාසසදිසො හෙස, සකිං ඛණ්ඩෙ ජාතෙ පුන පූරෙතබ්බොව. යො පන ලාභා වත මෙ සුලද්ධං වත මෙ යස්ස මෙ පත්තගතං අනාපුච්ඡාව සබ්‍රහ්මචාරී පරිභුඤ්ජන්තීති සොමනස්සං ජනෙති තස්ස පුණ්ණං නාම හොති. එවං පූරිතසාරාණීයධම්මස්ස පන නෙව ඉස්සා න මච්ඡරියං හොති මනුස්සානං පියො හොති සුලභපච්චයො ච පත්තගතමස්ස දීයමානම්පි න ඛීයති භාජනීයභණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං ලභති භයෙ වා ඡාතකෙ වා සම්පත්තෙ දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්ති. තත්‍රිමානි වත්ථූනි:-

ලෙනගිරිවාසී තිස්සත්ථෙරො කිර මහාගිරිගාමං[1] උපනිස්සාය වසති; පඤ්ඤාසමහාථෙරා නාගදීපං චෙතියවන්දනත්ථාය ගච්ඡන්තා ගිරිගාමෙ[1] පිණ්ඩාය චරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා නික්ඛමිංසු[2] තිස්සත්ථෙරො පවිසන්තො තෙ දිස්වා පුච්ඡි ලද්ධං භන්තෙති චරිම්හා ආවුසොති. සො අලද්ධභාවං ඤත්වා ආහ භන්තෙ යාවාහං ආගච්ඡාමි තාව ඉධෙව හොථාති. මයං ආවුසො පඤ්ඤාසජනා පත්තතෙමනමත්තම්පි න ලභිම්හාති. භන්තෙ නෙවාසිකා නාම පටිබලා හොන්ති අලභන්තාපි භික්ඛාචාරමග්ගසභාගං ජානන්තීති. ථෙරා ආගමිංසු ථෙරො ගාමං පාවිසි. ධුරගෙහෙයෙව මහාඋපාසිකා ඛීරභත්තං සජ්ජෙත්වා ථෙරං ඔලොකයමානා ඨිතා ථෙරස්ස ද්වාරං සම්පත්තස්සෙව පත්තං පූරෙත්වා අදාසි. සො තං ආදාය ථෙරානං සන්තිකං ගන්ත්වා ගණ්හථ භන්තෙති සඞ්ඝත්ථෙරං ආහ. ථෙරො අම්හෙහි එත්තකෙහි කිඤ්චි න ලද්ධං අයං සීඝමෙව ගහෙත්වා ආගතො කින්නුඛොති සෙසානං මුඛං ඔලොකෙසි. ථෙරො ඔලොකනාකාරෙනෙව ඤත්වා භන්තෙ ධම්මෙන සමෙන ලද්ධො පිණ්ඩපාතො නික්කුක්කුච්චා ගණ්හථාති ආදිතො පට්ඨාය සබ්බෙසං යාවදත්ථං දත්වා අත්තනාපි යාවදත්ථං භුඤ්ජි. අථ නං භත්තකිච්චාවසානෙ ථෙරා පුච්ඡිංසු කදා ආවුසො ලොකුත්තරධම්මං පටිවිජ්ඣීති? නත්ථි මෙ භන්තෙ ලොකුත්තරධම්මොති. ඣාන

1. සී. I. II & III. ඛීරගාමං. 2. සී. I. II & III. නික්ඛන්තා.

ලාභිසි ආවුසොති? එතම්පි මෙ භන්තෙ නත්ථීති. නනු ආවුසො පාටිහාරියන්ති සාරාණීයධම්මො මෙ භන්තෙ පූරිතො, තස්ස මෙ පූරිතකාලතො පට්ඨාය සචෙපි භික්ඛුසතසහස්සං හොති පත්තගතං න ඛීයතීති තෙ සුත්වා සාධු සාධු සප්පුරිස අනුච්ඡවිකමිදං තුය්හන්ති[1] ඉදං තාව පත්තගතං න ඛීයතීති එත්ථ වත්ථු.

අයමෙව පන ථෙරො චෙතියපබ්බතෙ ගිරිභණ්ඩමහාපූජාය දානට්ඨානං ගන්ත්වා ඉමස්මිං දානෙ[2] කිං වරභණ්ඩන්ති පුච්ඡි. ද්වෙ සාටකා භන්තෙති, එතෙ මය්හං පාපුණිස්සන්තීති, තං සුත්වා අමච්චො රඤ්ඤො ආරොචෙසි එකො දහරො එවං වදතීති, දහරස්ස එවං චිත්තං මහාථෙරානං පන සුඛුමසාටකා වට්ටන්තීති වත්වා මහාථෙරානං දස්සාමීති ඨපෙසි. තස්ස භික්ඛුසඞ්ඝෙ පටිපාටියා ඨිතෙ දෙන්තස්ස මත්ථකෙ ඨපිතාපි තෙ සාටකා හත්ථං නාරොහන්ති අඤ්ඤෙදෙව ආරොහන්ති දහරස්ස දානකාලෙ පන හත්ථං ආරූළ්හා සො තස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා අමච්චස්ස මුඛං ඔලොකෙත්වා දහරං නිසීදාපෙත්වා දානං දත්වා සඞ්ඝං විස්සජ්ජෙත්වා දහරස්ස සන්තිකෙ නිසීදිත්වා භන්තෙ ඉමං ධම්මං කදා පටිවිජ්ඣිත්ථාති ආහ. සො පරියායෙනාපි අසන්තං අවදන්තො නත්ථි මය්හං මහාරාජ ලොකුත්තරධම්මොති ආහ. නනු භන්තෙ පුබ්බෙව අවචුත්ථාති, ආම මහාරාජ සාරණීයධම්මපූරකො අහං, තස්ස මෙ ධම්මස්ස පූරිතකාලතො පට්ඨාය භාජනීයට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතීති, සාධු සාධු භන්තෙ අනුච්ඡවිකමිදං තුම්හාකන්ති වන්දිත්වා පක්කාමි. ඉදං භාජනීයට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතීති එත්ථ වත්ථු.

බ්‍රාහ්මණතිස්සභයෙ[3] පන භාකරගාමවාසිනො නාගත්ථෙරියා අනාරොචෙත්වාව පලායිංසු. ථෙරී පච්චූසසමයෙ අතිවිය අප්පනිග්ඝොසො ගාමො උපධාරෙථ තාවාති[4] දහරභික්ඛුනියො ආහ. තා ගන්ත්වා සබ්බෙසං ගතභාවං ඤත්වා ආගම්ම ථෙරියා ආරොචෙසුං. සා සුත්වා මා තුම්හෙ තෙසං ගතභාවං චින්තයිත්ථ අත්තනො උද්දෙසපරිපුච්ඡා යොනිසො මනසිකාරෙසු යෙව යොගං කරොථාති වත්වා භික්ඛාචාරවෙලායං පාරුපිත්වා අත්තද්වාදසමා ගාමද්වාරෙ නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ අට්ඨාසි. රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා ද්වාදසන්නම්පි භික්ඛුනීනං පිණ්ඩපාතං දත්වා අය්යෙ අඤ්ඤත්ථ මා ගච්ඡථ නිච්චං ඉධෙව එථාති ආහ. ථෙරියා පන කනිට්ඨභාතා නාගත්ථෙරො නාම අත්ථි, සො මහන්තං භයං න සක්කා යාපෙතුං පරතීරං ගමිස්සාමීති අත්තද්වාදසමොව අත්තනො වසනට්ඨානා නික්ඛමන්තො ථෙරිං දිස්වා ගමිස්සාමීති භාකරගාමං ආගතො, ථෙරී ථෙරා ආගතාති සුත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා කිං අය්යාති පුච්ඡි. සො තං පවත්තිං ආචික්ඛි, සා අජ්ජ එකදිවසං විහාරෙයෙව වසිත්වා ස්වෙ ගමිස්සථාති ආහ. ථෙරා විහාරං අගමංසු.

1. ම. තුය්හන්ති ආහංසු.
2. ම. ඨානෙ.
3. සී. I. II & III. බ්‍රාහ්මණතියභයෙ.
4. මු. උපධාරෙථාති.

ථෙරී පුන දිවසෙ රුක්ඛමූලෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ඉදං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජථාති ආහ. ථෙරො වට්ටිස්සති ථෙරීති වත්වා තුණ්හී අට්ඨාසි. ධම්මිකො තාත පිණ්ඩපාතො කුක්කුච්චං අකත්වා පරිභුඤ්ජථාති. වට්ටිස්සති ථෙරීති? සා පත්තං ගහෙත්වා ආකාසෙ ඛිපි පත්තො ආකාසෙ අට්ඨාසි. ථෙරො සත්තතාලමත්තෙ ඨිතම්පි භික්ඛුනී පත්තමෙව ථෙරීති වත්වා භයං නාම සබ්බකාලං න හොති භයෙ වූපසන්තෙ අරියවංසං කථයමානො භො පිණ්ඩපාතික ත්වං භික්ඛුනීභත්තං භුඤ්ජිත්වා වීතිනාමසිස්සාති චිත්තෙනෙව අනුවදියමානො සඤ්ඤමත්තුං න සක්ඛිස්සාමි අප්පමත්තා හොථ ථෙරියොති මග්ගං ආරුහි. රුක්ඛදෙවතාපි සචෙ ථෙරො ථෙරියා හත්ථතො පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිස්සති න තං නිවත්තෙස්සාමි සචෙ න පරිභුඤ්ජිස්සති නිවත්තෙස්සාමීති චින්තයමානා ඨත්වා ථෙරස්ස ගමනං දිස්වා රුක්ඛා ඔරුය්හ පත්තං භන්තෙ දෙථාති පත්තං ගහෙත්වා ථෙරං රුක්ඛමූලංයෙව ආනෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා පිණ්ඩපාතං දත්වා කතභත්තකිච්චං පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා ද්වාදස භික්ඛුනියො ද්වාදස ච භික්ඛූ සත්තවස්සානි උපට්ඨහි, ඉදං දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තීති එත්ථ වත්ථු. තත්‍ර හි ථෙරී සාරණීයධම්මපූරිකා අහොසි.

"**අඛණ්ඩානී**"ති ආදිසු යස්ස සත්තසු ආපත්තික්ඛන්ධෙසු ආදිම්හි වා අන්තෙ වා සික්ඛාපදං භින්නං හොති තස්ස සීලං පරියන්තෙ ඡින්නසාටකො විය **ඛණ්ඩං නාම,** යස්ස පන වෙම්මජ්ඣෙ භින්නං තස්ස මජ්ඣෙ ඡිද්දසාටකො විය **ඡිද්දං** නාම හොති, යස්ස පන පටිපාටියා ද්වෙ තීණි භින්නානි තස්ස පිට්ඨියං වා කුච්ඡියං වා උට්ඨිතෙන විසභාගවණ්ණෙන කාළරත්තාදීනං අඤ්ඤතරවණ්ණා ගාවී විය **සබලං** නාම හොති, යස්ස පන අන්තරන්තරා භින්නානි තස්ස අන්තරන්තරා විසභාගබින්දුවිචිත්‍රා ගාවී විය **කම්මාසං** නාම හොති. යස්ස පන සබ්බෙන සබ්බං අභින්නානි තස්ස තානි සීලානි **අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානි** නාම හොන්ති. තානි පනෙතානි තණ්හාදාසබ්‍යතො මොචෙත්වා භුජිස්සභාවකරණතො **භුජිස්සානි** බුද්ධාදීහි විඤ්ඤූහි පසත්ථත්තා **විඤ්ඤුප්පසත්ථානි,** තණ්හාදිට්ඨීහි අපරාමට්ඨත්තා ඉදං නාම ත්වං ආපන්නපුබ්බොති කෙනචි පරාමට්ඨුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා ච **අපරාමට්ඨානි,** උපචාරසමාධිං අප්පණාසමාධිං වා සංවත්තයන්තීති **සමාධිසංවත්තනිකානීති** වුච්චන්ති. "**සීලසාමඤ්ඤගතා විහරිස්සන්තී**"ති: තෙසු තෙසු දිසාභාගෙසු විහරන්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං සමානභාවූපගතසීලා විහරිස්සන්ති සොතාපන්නාදීනං හි සීලං සමුද්දන්තරෙපි දෙවලොකෙපි වසන්තානං අඤ්ඤෙසං සොතාපන්නාදීනං සීලෙන සමානමෙව හොති. තත්‍ර මග්ගසීලෙ[2] නානත්තං, තං සඞ්ඛායෙතං වුත්තං. "**යායං දිට්ඨී**"ති: මග්ගසම්පයුත්තා සම්මාදිට්ඨි, "**අරියා**"ති: නිද්දොසා "**නිය්‍යාතී**"ති: නීය්‍යාණිකා, "**තක්කරස්සා**"ති: යො තථාකාරී

1. සී 1. II ස III. 'ආදිසු' ඉති න දිස්සති. 2. ම. මග්ගඵලසීලෙන.

හොති, **"සබබදුකඛකඛයායා"**ති: සබබදුකඛකඛයත්ථං, **"දිට්ඨිසාමඤඤගතා"**ති: සමානදිට්ඨිභාවං උපගතා හුත්වා විහරිසසනති **"වුඩ්ඪියෙවා"**ති: එවං විහරනතානං වුඩ්ඪියෙව භිකඛවෙ භිකඛූනං පාටිකඞ්ඛා නො පරිහානීති.

"එතදෙවබහුල"නති: ආසනනපරිනිබබාණතතා භිකඛු ඔවදනෙතා පුනපපුන එතං යෙව ධම්මිකථං කරොති. **"ඉතිසීල"**නති: එවං සීලං එත්තකං සීලං, එත්ථ චතුපාරිසුද්ධිසීලං සීලං, චිතෙතකගගතා සමාධි,[1] විපසසනාපඤඤා පඤඤාති වෙදිතබබා. **"සීලපරිභාවිතො"**ති: ආදිසු යසමිං සීලෙ ඨත්වාව මගගසමාධිං ඵලසමාධිං නිබබතෙතනති එසො[2] තෙන සීලෙන පරිභාවිතො මහපඵලො හොති මහානිසංසො. යමහි සමාධිමහි ඨත්වා මගගපඤඤං ඵලපඤඤං නිබබතෙතනති සා තෙන සමාධිනා පරිභාවිතා මහපඵලා හොති මහානිසංසා, යාය[3] පඤඤාය ඨත්වා මගගචිත්තං ඵලචිත්තං නිබබතෙතනති තං තාය පරිභාවිතං සමමදෙව ආසවෙහි විමුච්චති.

"යථාභිරනත"නති: බුද්ධානං අනභිරති පරිතසසනා නාම නත්ථි යථාරුචි යථාජ්ඣාසයනති පන වුත්තං හොති. **"ආයාමා"**ති: එහි යාම, අයාමාතිපි පාඨො, ගච්ඡාමාති අත්ථො. **"ආනනද"**ති: භගවා සනතිකාවචරත්තා ථෙරං ආලපති, ථෙරොපන ගණ්හථාවුසො පත්ත චීවරානි භගවා අසුකඨානං ගනතුකාමොති භිකඛූනං ආරොචෙති, අම්බලට්ඨිකාගමනං උත්තානමෙව.

"අථ ඛො ආයසමා සාරිපුතෙතා"ති: ආදි සමපසාදනියෙ විත්ථාරිතං. පාටලිගාමගමනෙ **"ආවසථාගාර"**නති: ආගනතුකානං ආවසථගෙහං,[4] පාටලිගාමෙ කිර නිච්චකාලං ද්විනනං රාජූනං සහායකා ආගනත්වා කුලානි ගෙහතො නීහරිත්වා මාසමපි අඩ්ඪමාසමපි වසනති. තෙ මනුසසා නිච්චුපද්දුතා එතෙසං ආගතකාලෙ වසනඨානං භවිසස තීති නගරමජ්ඣෙ මහතිං සාලං කාරෙත්වා තසසා එකසමිං පදෙසෙ භණ්ඩපටිසාමනඨානං එකසමිං පදෙසෙ නිවාසනඨානං අකංසු. තෙ භගවා ආගතොති සුත්වාව අමෙහහි ගනත්වාපි භගවා ආනෙතබෙබා සියා, සො සයමෙව අමහාකං වසනඨානං සමපතෙතා අජජ භගවනතං ආවසථමඞගලං වදාපෙසසාමාති එතදත්ථමෙව උපසඞකනතා[5] තසමා එවමාහංසු "යෙනාවසථාගාර"නති තෙ කිර බුද්ධා නාම අරඤඤජ්ඣාසයා අරඤඤාරාමා අනෙතා ගාමෙ වසිතුං ඉචෙඡයයුං වා නො වාති භගවතො මතං අජානනතා ආවසථාගාරං අපටිජගගිත්වාව අගමංසු. ඉදානි භගවතො මතං ඤත්වා පුරෙතරං ගනත්වා පටිජගගිසසාමාති යෙනාවසථාගාරං තෙනුපසඞකමිංසු. **"සබබසනථරි"**නති: යථා සබබං සනථතං හොති එවං සනථරි.

1. සී. I. II & III. චිතෙතකගගතා සමාධි සමාධි.
2. සී. I. II & III. සො
3. සී. I. II & III මු. යමහි. ම. සමහියා.
4. සී. I. II & III. ආවාසගෙහං.
5. මු. උපසඞකමනතා.

"දුස්සීලො"ති: අසීලො නිස්සීලො, "සීලවිපන්නො"ති: විපන්නසීලො භින්නසංවරො. "පමාදාධිකරණ"න්ති: පමාදකාරණා, ඉදං ච සුත්තං ගහට්ඨානං වසෙන ආගතං, පබ්බජිතානම්පි පන ලබ්භතෙව. ගහට්ඨො හි යෙන යෙන සිප්පට්ඨානෙන ජීවිකං කප්පෙති යදි කසියා යදි වණිජ්ජාය පාණාතිපාතාදිවසෙන පමත්තො තං තං යථාකාලෙ සම්පාදෙතුං න සක්කොති අථස්ස මූලං[1] විනස්සති, මාඝාතකාලෙ පාණාතිපාතං පන අදින්නාදානාදීනි ච කරොන්තො දණ්ඩවසෙන මහතිං භොගජානිං නිගච්ඡති, පබ්බජිතො දුස්සීලො පමාදකාරණා සීලතො බුද්ධවචනතො ඣානතො සත්තඅරියධනතො ච ජානිං නිගච්ඡති, ගහට්ඨස්ස අසුකො නාම අසුකකුලෙ ජාතො දුස්සීලො පාපධම්මො පරිච්චත්ත[2] ඉධලොකපරලොකො සලාකභත්තමත්තම්පි න දෙතීති චතුපරිසමජ්ඣෙ පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, පබ්බජිතස්ස[3] අසුකො නාම නාසක්ඛි සීලං රක්ඛිතුං න බුද්ධවචනං උග්ගහෙතුං[4] වෙජ්ජකම්මාදීහි ජීවති ඡහි අගාරවෙහි සමන්නාගතොති එවං අබ්භුග්ගච්ඡති. "අවිසාරදො"ති: ගහට්ඨො තාව අවස්සං බහුජ්ජනං සන්නිපාතට්ඨානෙ කොචි මම කම්මං ජානිස්සති අථ මං නිග්ගණ්හිස්සන්ති වා රාජකුලස්ස වා දස්සෙස්සන්තීති සභයො උපසඞ්කමති මඞ්කුභූතො පත්තක්ඛන්ධො අධොමුඛො අඞ්ගුට්ඨකෙන[5] භූමිං කසන්තො නිසීදති විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති, පබ්බජිතොපි බහූ භික්ඛූ සන්නිපතිතා අවස්සං කොචි මම කම්මං ජානිස්සන්ති අථ මෙ උපොසථම්පි පවාරණම්පි ඨපෙත්වා සාමඤ්ඤතො චාවෙත්වා නික්කඩ්ඪිස්සන්තීති සභයො උපසඞ්කමති,[6] විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. එකච්චො පන දුස්සීලොපි දප්පිතො[7] විය විචරති සොපි අජ්ඣාසයෙන මංකු හොති යෙව. "සම්මූළ්හො කාලං කරොතී"ති: තස්ස හි මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස දුස්සීලකම්මෙ සමාදාය පවත්තිතං ඨානං[8] ආපාථං ආගච්ඡති සො උම්මීලෙත්වා ඉධ ලොකං පස්සති නිමීලෙත්වා පරලොකං, තස්ස චත්තාරො අපායා උපට්ඨහන්ති සත්තිසතෙන සීසෙ පහරියමානො විය හොති සො වාරෙථ වාරෙථාති විරවන්තො මරති තෙන වුත්තං "සම්මූළ්හො කාලං කරොතී"ති. පඤ්චමපදං උත්තානමෙව, ආනිසංසකථා වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බා.

"බහුදෙවරත්තිං ධම්මියා කථායා"ති: අඤ්ඤදාපි පාළිමුත්තකාය ධම්මිකථාය චෙව ආවසථානුමොදනාය ච ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය යොජනප්පමාණං මහාමධුං පීළෙත්වා මධුපානං පායෙන්තො විය බහුදෙව රත්තිං සන්දස්සෙත්වා සම්පහංසෙත්වා උය්‍යොජෙසි. "අභික්කන්තා"ති: අතික්කන්තා ඛීණා ඛයං වයං ගතා

1. මු. මූලම්පි.
2. මු පරිච්චජන්තො.
3. ම. පබ්බජිතස්ස වා.
4. සී. I. II & III. ගහෙතුං.
5. මු. අඞ්ගුලිකෙන.
6. සී. I. II & III. උපසඞ්කමිස්සති.
7. මු. දප්පිකො.
8. ම. පවත්තිඨානං.

උපෙතා. **"සුඤ්ඤාගාර"**න්ති: පාටියෙක්කං සුඤ්ඤාගාරං නාම නත්ථි තත්ථෙව පන එකපස්සෙ සාණිපාකාරෙන පරික්ඛිපිත්වා ඉධ සත්ථා විස්සමිස්සතීති මඤ්චකං පඤ්ඤපෙසුං, භගවා චතූහිපි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං එතෙසං මහප්ඵලං භවිස්සතීති තත්ථ සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං "සුඤ්ඤාගාරං පාවිසී"ති. **"සුනීධවස්සකාරා"**ති: සුනීධො ච වස්සකාරො ච වෙ බ්‍රාහ්මණා. **"මගධමහාමත්තා"**ති: මගධරඤ්ඤො මහාමත්තා මහාඅමච්චා, මගධරට්ඨෙ වා මහාමත්තා, මහතියා ඉස්සරියමත්තාය සමන්නාගතාති මගධමහාමත්තා. **"පාටලිගාමෙ නගර"**න්ති: පාටලිගාමං නගරං කත්වා මාපෙන්ති. **"වජ්ජීනං පටිබාහාය"**ති: වජ්ජිරාජකුලානං ආයමුඛපච්ඡින්දනත්ථං, **"සහස්සසහස්සෙව"**ති: එකෙකවග්ගවසෙන සහස්සං සහස්සං හුත්වා, **"වත්ථූනී"**ති: ඝරවත්ථූනි **"චිත්තානි නමන්ති නිවෙසනානි මාපෙතු"**න්ති: රඤ්ඤඤ්ච රාජමහාමත්තානඤ්ච නිවෙසනානි මාපෙතුං වත්ථුවිජ්ජාපාඨකානං චිත්තානි නමන්ති, තෙ කිර අත්තනො සිප්පානුභාවෙන හෙට්ඨා පඨවියං තිංසහත්ථමත්තෙ ඨානෙ ඉධ නාගග්ගාහො ඉධ යක්ඛග්ගාහො ඉධ භූතග්ගාහො පාසාණො වා ඛාණුකො වා අත්ථීති පස්සන්ති, තෙ තදා සිප්පං ජප්පෙත්වා දෙවතාහි සද්ධිං මන්තයමානා විය මාපෙන්ති, අථ වා තෙසං සරීරෙ දෙවතා අධිමුච්චිත්වා තත්ථ තත්ථ නිවෙසනානි මාපෙතුං චිත්තං නාමෙන්ති තා චතූසු කොණෙසු ඛාණුකෙ කොට්ටෙත්වා වත්ථුම්හි ගහිතමත්තෙ පටිවිගච්ඡන්ති සද්ධාකුලානං සද්ධා දෙවතාව තථා කරොන්ති, අස්සද්ධකුලානං අස්සද්ධා දෙවතාව. කිංකාරණා? සද්ධානං හි එවං හොති ඉධ මනුස්සා නිවෙසනානි මාපෙත්වා පඨමං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා මඞ්ගලං වඩ්ඪාපෙස්සන්ති,[1] අථ මයං සීලවන්තානං දස්සනං ධම්මකථං පඤ්හවිස්සජ්ජනං අනුමොදනඤ්ච සොතුං ලභිස්සාම මනුස්සා දානං දත්වා අම්හාකං පත්තිං දස්සන්තීති **"තාවතිංසෙහී"**ති: යථාහි එකස්මිං කුලෙ එකං පණ්ඩිතමනුස්සං එකස්මිං විහාරෙ එකං බහුස්සුතං භික්ඛුං උපාදාය අමුකකුලෙ මනුස්සා පණ්ඩිතා අමුකවිහාරෙ භික්ඛූ බහුස්සුතාති සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, එවමෙවං සක්කං දෙවරාජානං විස්සකම්මං ච දෙවපුත්තං උපාදාය තාවතිංසා පණ්ඩිතාති සද්දො අබ්භුග්ගතො. තෙනාහ "තාවතිංසෙහී"ති තාවතිංසෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා විය මාපෙන්තීති අත්ථො. **"යාවතා අරියං ආයතන"**න්ති: යත්තකං අරියමනුස්සානං ඔසරණට්ඨානං නාම අත්ථි. **"යාවතා වණිප්පථො"**ති: යත්තකං වාණිජානං ආහටභණ්ඩස්ස රාසිවසෙන වා කයවික්කයට්ඨානං නාම වාණිජානං වසනට්ඨානං වා අත්ථි. **"ඉදං අග්ගනගර"**න්ති: තෙසං අරියායතනවණිප්පථානං ඉදං අග්ගනගරං ජෙට්ඨකං පාමොක්ඛං භවිස්සතීති. **"පුටභෙදන"**න්ති: භණ්ඩපුටභෙදනට්ඨානං, භණ්ඩභණ්ඩිකානං මොචනට්ඨානන්ති වුත්තං හොති–සකලජම්බුදීපෙ අලද්ධභණ්ඩම්පි හි ඉධෙව

1. මු. වද්ධාපෙස්සන්ති.

ලභිස්සන්ති අඤ්ඤදත්ථු විකප්පෙන අගච්ඡන්තම්පි ඉධෙව ගච්ඡිස්සන්ති තස්මා ඉධෙව පුටං භින්දිස්සන්තීති අත්ථො. චතූසු ද්වාරෙසු චත්තාරි සභායං එකන්ති එවං දිවසෙ දිවසෙ පඤ්චසතසහස්සානි උට්ඨහිස්සන්තීති[1] දස්සෙති, "අග්ගිතො වා"ති ආදීසු චකාරත්ථො වා සද්දො, අග්ගිනා ච උදකෙන ච මිථුභෙදෙන ච නස්සිස්සතීති අත්ථො. එකකොට්ඨාසො අග්ගිනා ච නස්සිස්සති නිබ්බාපෙතුම්පි න සක්ඛිස්සන්ති එකං ගඞ්ගා ගහෙත්වා ගමිස්සති එකො ඉමිනා අකථිතං අමුස්ස, අමුනා අකථිතං ඉමස්සාති වදන්තානං පිසුණවාචානං වසෙන භින්නානං මනුස්සානං අඤ්ඤමඤ්ඤභෙදෙනෙව නස්සිස්සතීති අත්ථො. ඉති වත්වා භගවා පච්චූසකාලෙ ගඞ්ගාය තීරං[2] ගන්ත්වා කතමුඛධොවනො භික්ඛාචාරවෙලං ආගමයමානො නිසීදි. සුනීධවස්සකාරාපි අම්හාකං රාජා සමණස්ස ගොතමස්ස උපට්ඨාකො සො අම්හෙ පුච්ඡිස්සති සත්ථා කිර පාටලිගාමං අගමාසි. තස්ස සන්තිකං උපසඞ්කමිත්ථ න උපසඞ්කමිත්ථාති උපසඞ්කමිම්හාති ච වුත්තෙන නිමන්තයිත්ථ න නිමන්තයිත්ථාති පුච්ඡිස්සති න නිමන්තයිම්හාති ච වුත්තෙන අම්හාකං දොසං ආරොපෙත්වා නිග්ගණ්හිස්සති ඉදඤ්චාපි මයං අකතට්ඨානෙ[3] නගරං මාපෙම, සමණස්ස ඛො පන ගොතමස්ස ගතගතට්ඨානෙ[4] කාලකණ්ණි සත්තා පටික්කමන්ති තං මයං නගරමඞ්ගලං වාචාපෙස්සාමාති චින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා නිමන්තයිංසු, තස්මා "අථ ඛො සුනීධවස්සකාරා"ති ආදි වුත්තං. "පුබ්බණ්හසමය"න්ති: පුබ්බණ්හකාලෙ. "නිවාසෙත්වා"ති: ගාමං පවිසනනීහාරෙන නිවාසනං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා, "පත්තචීවරං ආදායා"ති: පත්තං ච චීවරං ච ආදියිත්වා, කායපටිබද්ධං කත්වා.

"සීලවන්තෙත්ථා"ති: සීලවන්තෙ එත්ථ, "සඤ්ඤතෙ"ති: කායවාචාමනෙහි සඤ්ඤතෙ, "තාසං දක්ඛිණමාදිසෙ"ති: සඞ්ඝස්ස දින්නෙ චත්තාරො පච්චයෙ තාසං ඝරදෙවතානං අපදිසෙය්‍ය[5] පත්තිං දදෙය්‍ය, "පූජිතා පූජයන්තී"ති: ඉමෙ මනුස්සා අම්හාකං ඤාතකාපි න හොන්ති එවම්පි නො පත්තිං දෙන්තීති ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කරොන්ති සුට්ඨු ආරක්ඛං කරොන්ති, "මානිතා මානයන්තී"ති: කාලානුකාලං බලිකම්මකරණෙන මානිතා එතෙ මනුස්සා අම්හාකං ඤාතකාපි න හොන්ති චතුමාසඡම්මාසන්තරෙව නො බලිකම්මං කරොන්තීති මානෙන්ති උප්පන්නං[6] පරිස්සයං හරන්ති. "තතො න"න්ති: තතො තං පණ්ඩිතජාතිකං මනුස්සං, "ඔරස"න්ති: උරෙ ඨපෙත්වා සංවඩ්ඪිතං, යථා මාතා ඔරසං පුත්තං අනුකම්පති උප්පන්නපරිස්සයහරණත්ථමෙවස්ස වායමති එවං අනුකම්පන්තීති අත්ථො. "භද්‍රානි පස්සතී"ති: සුන්දරානි පස්සති: "උළුම්ප"න්ති: පාරං ගමනත්ථාය

1. මු. උපට්ඨහිස්සන්තීති.
2. සී. I. II & III. ගඞ්ගාතීරං.
3. මු. ආගතට්ඨානෙ.
4. සී. I. II & III. ගතට්ඨානෙ.
5. ම. ආදිසෙය්‍ය.
6. මු. මානෙන්තා උප්පන්නං,

ආනියො කොට්ටෙත්වා කතං, **"කුල්ල"**න්ති: වල්ලිආදීහි බන්ධිත්වා කතං, **"යෙ තරන්ති අණ්ණව"**න්ති: ගාථාය අණ්ණවන්ති සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන යොජනමත්තං ගම්භීරස්ස ච පුථුලස්ස ච උදකට්ඨානස්සෙතං අධිවචනං, **"සර"**න්ති: ඉධ නදී අධිප්පෙතා, ඉදං වුත්තං හොති යෙ ගම්භීරං විත්ථතං තණ්හාසරං තරන්ති තෙ අරියමග්ගසඞ්ඛාතං සෙතුං කත්වාන, **"විසජ්ජ පල්ලලානි"**ති: අනාමසිත්වාව උදකභරිතානි නින්නට්ඨානානි, අයං පන ඉදං අප්පමත්තකං උදකං තරිතුකාමොපි:-

"කුල්ලං හි ජනො පබන්ධති බුද්ධා ච බුද්ධසාවකා ච,
විනායෙව කුල්ලෙන තිණ්ණා මෙධාවිනො ජනා"ති.

පඨමකභාණවාර වණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

"කොටිගාමො"ති: මහාපනාදස්ස පාසාදස්ස කොටියං කතො ගාමො, **"අරියසච්චාන"**න්ති: අරියභාවකරානං සච්චානං, **"අනනුබොධා"**ති: අබුජ්ඣනෙන අජානනෙන[1] **"අප්පටිවෙධා"**ති: අප්පටිවිජ්ඣනෙන, **"සන්ධාවිත"**න්ති: භවතො භවං ගමනවසෙන සන්ධාවිතං, **"සංසරිත"**න්ති: පුනප්පුන ගමනාගමනවසෙන සංසරිතං, **"මමං චෙව තුම්හාකඤ්චා"**ති: මයා ච තුම්හෙහි ච, අථවා **"සන්ධාවිතං සංසරිත"**න්ති: සන්ධාවනං සංසරණං, මමං චෙව තුම්හාකං ච අහොසීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"භව නෙත්ති සමූහතා"**ති: භවතො භවං නයනසමත්ථා තණ්හාරජ්ජු සුට්ඨු හතා ඡින්නා අප්පවත්තිකතා.

"නාදිකා"ති:[2] එකං තළාකං නිස්සාය ද්වින්නං චූලපිතු මහාපිතු පුත්තානං ද්වෙ ගාමා, **"නාදිකෙ"**ති:[2] එකස්මිං ඤාතිගාමකෙ. **"ගිඤ්ජකාවසථෙ"**ති: ඉට්ඨකාමයෙ ආවසථෙ, **"ඔරම්භාගියාන"**න්ති: හෙට්ඨාභාගියානං, කාමභවෙයෙව පටිසන්ධිගාහාපකානන්ති අත්ථො. ඔරන්ති ලද්ධනාමෙහි වා තීහි මග්ගෙහි පහාතබ්බානීතිපි ඔරම්භාගියානි. තත්ථ කාමච්ඡන්දො ව්‍යාපාදොති ඉමානි ද්වෙ සමාපත්තියා වා අවික්ඛම්භිතානි මග්ගෙන වා අසමුච්ඡින්නානි නිබ්බත්තිවසෙන උද්ධංභාගං රූපභවං වා අරූපභවං වා ගන්තුං න දෙන්ති සක්කායදිට්ඨිආදීනි තීණි තත්ථ නිබ්බත්තම්පි ආනෙත්වා පුන ඉධෙව නිබ්බත්තාපෙන්තීති සබ්බානිපි ඔරම්භාගියානෙව, **"අනාවත්තිධම්මා"**ති: පටිසන්ධිවසෙන අනාගමනසභාවා, **"රාගදොසමොහානං තනුත්තා"**ති: එත්ථ කදාචි[3] උප්පත්තියා ච පරියුට්ඨානමන්දතාය චාති ද්වෙධාපි තනුභාවො වෙදිතබ්බො. සකදාගාමිස්ස හි පුථුජ්ජනානං විය අභිණ්හං රාගාදයො න උප්පජ්ජන්ති කදාචි කරහචි උප්පජ්ජන්ති

1. ම. අජානනෙන. 2. ම. නාතිකාති. 3. මු. කදාචි කරහචි.

උප්පජ්ජමානා ච පුථුජ්ජනානං විය බහලබහලා න උප්පජ්ජන්ති
මක්ඛිකාපත්තං විය තනුකතනුකා උප්පජ්ජන්ති. දීඝභාණක තිපිටක
මහාසීවත්ථෙරො පනාහ:-යස්මා සකදාගාමිස්ස පුත්තධීතරො හොන්ති
ඔරොධා ච හොන්ති[1] තස්මා බහලාව කිලෙසා, ඉදං පන භවතනුක
වසෙන කථිතන්ති. තං අට්ඨකථාය සොතාපන්නස්ස සත්තභවෙ
ඨපෙත්වා අට්ඨමෙ භවෙ භවතනුකං නත්ථි සකදාගාමිස්ස ද්වෙ භවෙ
ඨපෙත්වා පඤ්චසු භවෙසු භවතනුකං නත්ථි අනාගාමිස්ස රූපාරූපභවං
ඨපෙත්වා කාමභවෙ භවතනුකං නත්ථි ඛීණාසවස්ස කිස්මිඤ්චි භවෙ භව
තනුකං නත්ථීති වුත්තත්තා පටික්ඛිත්තං හොති. "**ඉමං ලොක**"න්ති:
ඉදං කාමාවචරලොකං සන්ධාය වුත්තං, අයං හෙත්ථ අධිප්පායො:-සචෙ
හි මනුස්සෙසු සකදාගාමිඵලං පත්තො දෙවෙසු නිබ්බත්තිත්වා අර
හත්තං සච්ඡිකරොති ඉච්චෙතං කුසලං, අසක්කොන්තො පන අවස්සං
මනුස්සලොකං ආගන්ත්වා සච්ඡිකරොති දෙවෙසු සකදාගාමිඵලං
පත්තොපි සචෙ මනුස්සෙසු නිබ්බත්තිත්වා අරහත්තං සච්ඡිකරොති
ඉච්චෙතං කුසලං, අසක්කොන්තො පන අවස්සං දෙවලොකං ගන්ත්වා
සච්ඡිකරොතීති. "**අවිනිපාතධම්මො**"ති: එත්ථ විනිපතනං විනි
පාතො නාස්ස විනිපාතො ධම්මොති අවිනිපාතධම්මො, චතූසු අපා
යෙසු අවිනිපතනසභාවොති අත්ථො. "**නියතො**"ති: ධම්මනිය
මෙන නියතො, "**සම්බොධිපරායණො**"ති: උපරිමග්ගත්තයසඞ්ඛාතා
සම්බොධි පරං අයනං අස්ස ගති පටිසරණං අවස්සං පත්තබ්බාති
සම්බොධිපරායණො. "**විහෙසා වෙසා**"ති: තෙසං තෙසං ඤාණගතිං
ඤාණූපපත්තිං ඤාණාභිසම්පරායං ඔලොකෙන්තස්ස කායකිලමථොව
එස ආනන්ද තථාගතස්සාති දීපෙති. චිත්තවිහෙසා පන බුද්ධානං
නත්ථි. "**ධම්මාදාස**"න්ති: ධම්මමයං ආදාසං, "**යෙනා**"ති: යෙන
ධම්මාදාසෙන සමන්නාගතො, "**ඛීණාපායදුග්ගතිවිනිපාතො**"ති:
ඉදං නිරයාදීනං යෙව වෙවචනවසෙන වුත්තං, නිරයාදයොහි වඩ්ඪි
සඞ්ඛාතතො අයතො අපෙතත්තා අපායා. දුක්ඛස්ස ගති පටිසර
ණාති දුග්ගතියො, දුක්කටකාරිනො එත්ථ විවසා නිපතන්තීති
විනිපාතා, '**අවෙච්චප්පසාදෙනා**"ති: බුද්ධගුණානං යථාභූතතො
ඤාතත්තා අචලෙන අච්චුතෙන පසාදෙන, උපරි පදද්වයෙපි එසෙව
නයො. "**ඉතිපි සො භගවා**"ති: ආදීනං පන විත්ථාරො විසුද්ධි
මග්ගෙ වුත්තො. "**අරියකන්තෙහී**"ති: අරියානං කන්තෙහි පියෙහි
මනාපෙහි, පඤ්චසීලානිහි අරියසාවකානං කන්තානි හොන්ති භවන්ත
රෙපි අවිජහිතබ්බතො, තානි සන්ධායෙතං වුත්තං. සබ්බොපි පනෙත්ථ
සංවරො ලබ්භති යෙව. "**සොතාපන්නොහමස්මී**"ති: ඉදං දෙසනා
සීසමෙව, සකදාගාමිආදයොපි පන සකදාගාමීහමස්මීති ආදිනා
නයෙන ව්‍යාකරොන්ති යෙවාති, සබ්බෙසම්පි සික්ඛාපදවිරොධෙන
යුත්තට්ඨානෙ ව්‍යාකරණං අනුඤ්ඤාතමෙව හොති.

---

1. සී. I. II & III. ඔරොධා ච හොන්තීති නදිස්සති.

“වෙසාලියං විහරතී”ති එත්ථ “තෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලී ඉද්ධා චෙව හොති ඵීතා චා”ති ආදිනා ඛන්ධකෙ වුත්තනයෙන වෙසාලියා සම්පන්නභාවො වෙදිතබ්බො. **“අම්බපාලිවනෙ”**ති: අම්බපාලියා ගණිකාය උය්‍යානභූතෙ අම්බවනෙ. **“සතො භික්ඛවෙ”**ති භගවා අම්බපාලිදස්සනෙ[1] සතිපච්චුපට්ඨාපනත්ථං විසෙසතො ඉධ සතිපට්ඨානදෙසනං ආරභි. තත්ථ සරතීති **සතො,** සම්පජානාතීති **සම්පජානො,** සතියා ච සම්පජඤ්ඤෙන ච සමන්නාගතො හුත්වා විහරෙය්‍යාති අත්ථො. **“කායෙ කායානුපස්සී”**ති ආදිසු යං වත්තබ්බං තං මහාසතිපට්ඨානෙ වක්ඛාම, **“නීලා”**ති ඉදං සබ්බසඞ්ගාහිකං. **“නීලවණ්ණා”**ති ආදී තස්සෙව විභාගදස්සනං, තත්ථ න තෙසං පකතිවණ්ණො නීලො, නීලවිලෙපනවිලිත්තත්තා පනෙතං වුත්තං. **“නීලවත්ථා”**ති: පට[2]දුකූලකොසෙය්‍යාදීනිපි තෙසං නීලානෙව හොන්ති. **“නීලාලඞ්කාරා”**ති: නීලමණීහි නීලපුප්ඵෙහි අලඞ්කතා, රථාපි තෙසං නීලමණිඛචිතා නීලවත්ථපරික්ඛිත්තා නීලද්ධජා නීලවම්මවම්මිතෙහි නීලාභරණෙහි නීල අස්සෙහි[3] යුත්තා පතොදයට්ඨියොපි නීලා යෙවාති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **“පටිවට්ටෙසී”**ති: පහරි. **“කිං ජෙ අම්බපාලී”**ති: ජෙති ආලපනං,[4] හොති අම්බපාලි කිං කාරණන්ති වුත්තං හොති. කිඤ්චෙ තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. **“සාහාර”**න්ති: සජනපදං. **“අඞ්ගුලිං ඵොටෙසු”**න්ති: අඞ්ගුලිං චාලෙසුං. **“අම්බකාය”**ති: ඉත්ථිකාය. **“යෙස”**න්ති: කරණත්ථෙ සාමිවචනං, යෙහි අජිතාති වුත්තං හොති. **“ඔලොකෙථා”**ති: පස්සථ. **“අවලොකෙථා”**ති: පුනප්පුන පස්සථ. **“උපසංහරථා”**ති: උපනෙථ ඉමං ලිච්ඡවිපරිසං තුම්හාකං චිත්තෙන තාවතිංසපරිසං[5] උපසංහරථ උපනෙථ අල්ලීයාපෙථ, යථෙව හි තාවතිංසා අභිරූපා පාසාදිකා නීලාදිනානාවණ්ණා එවමිමෙ ලිච්ඡවිරාජානොපීති තාවතිංසෙහි සමකෙ කත්වා පස්සථාති අත්ථො. කස්මා පන භගවා අනෙකසතෙහි සුත්තෙහි චක්ඛාදීනං රූපාදිසු නිමිත්තග්ගාහං පටිසෙධෙත්වා ඉධ මහන්තෙන උස්සාහෙන නිමිත්තග්ගාහෙ නියොජෙතීති?[6] හිතකාමතාය, තත්‍ර කිර එකච්චෙ භික්ඛූ ඔසන්නවිරියා තෙසං සම්පත්තියා පලොභෙන්තො අප්පමාදෙන සමණධම්මං කරොන්තානං එවරූපා ඉස්සරියසම්පත්ති සුලභාති සමණධම්මෙ උස්සාහජනනත්ථං ආහ. අනිච්චලක්ඛණවිභාවනත්ථඤ්චාපි එවමාහ. නචිරස්සෙව හි සබ්බෙපිමෙ අජාතසත්තුස්ස වසෙන විනාසං පාපුණිස්සන්ති අථ තෙසං රජ්ජසිරිසම්පත්තිං දිස්වා ඨිතභික්ඛූ තථාරූපායපි නාම සිරිසම්පත්තියා විනාසො පඤ්ඤායිස්සතීති අනිච්චලක්ඛණං භාවෙත්වා සහපටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිස්සන්තීති අනිච්චලක්ඛණ

1. මු. අම්බපාලිදස්සනෙන.
2. ම. පටදුකූල.
3. සී. I. II. & III. අස්සෙසි.
4. මු. ආලපනවචනං.
5. ම. සදිසං.
6. ම. උය්‍යොජෙතීති.

විභාවනත්ථං ආහ. **"අධිවාසෙතූ"**ති: අම්බපාලියා නිමන්තිතභාවං ඤත්වාපි කස්මා නිමන්තෙන්තීති? අසද්දහන්තාය චෙව වත්තසීසෙන ච, සා හි ධුත්තා ඉත්ථි අනිමන්තෙත්වාපි නිමන්තෙසින්ති[1] වදෙය්‍යාති තෙසං චිත්තං[2] අහොසි, ධම්මං සුත්වා ගමනකාලෙ ච නිමන්තෙත්වා ගමනං නාම මනුස්සානං වත්තමෙව.

"බෙළුවගාමකො"ති: වෙසාලියා සමීපෙ පාදගාමො.[3] **"යථා මිත්ත"**න්ති ආදිසු මිත්තා මිත්තාව. **"සන්දිට්ඨා"**ති: තත්ථ තත්ථ සඞ්ගම්ම දිට්ඨමත්තා නාතිදළ්හමිත්තා. **"සම්භත්තා"**ති: සුට්ඨු භත්තා සිනෙහවන්තා දළ්හමිත්තා, යෙසං යෙසං යත්ථ යත්ථ එවරූපා භික්ඛූ අත්ථි තෙ තෙ තත්ථ තත්ථ වස්සං උපෙථාති අත්ථො. කස්මා එවමාහ? තෙසං ඵාසුවිහාරත්ථාය තෙසං හි බෙළුවගාමකෙ සෙනාසනං නප්පහොති භික්ඛාපි මන්දා, සමන්තා වෙසාලියා පන බහූනි සෙනාසනානි භික්ඛාපි සුලභා, තස්මා එවමාහ. අථ කස්මා යථාසුඛං ගච්ඡථාති න විස්සජ්ජෙසි, තෙසං අනුකම්පාය, එවං කිරස්ස අහොසි, අහං දසමාසමත්තං ඨත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමි සචෙ ඉමෙ දූරං ගච්ඡිස්සන්ති මං[4] පරිනිබ්බාණකාලෙ දට්ඨුං න සක්ඛිස්සන්ති, අථ තෙසං සත්ථා පරිනිබ්බායන්තො අම්හාකං සතිමත්තම්පි න අදාසි සචෙ ජානෙය්‍යාම න එවං දූරෙ වසිස්සාමාති[5] විප්පටිසාරො භවෙය්‍ය, වෙසාලියා සාමන්තා පන වසන්තා මාසස්ස අට්ඨවාරෙ ආගන්ත්වා ධම්මං සුණිස්සන්ති සුගතොවාදං ලභිස්සන්තීති න විස්සජ්ජෙසි.

"ඛරො"ති: ඵරුසො. **"ආබාධො"**ති: විසභාගරොගො, **"බාළ්හා"**ති: බලවතියො. **"මාරණන්තිකා"**ති:[6] මරණන්තිකං පාපනසමත්ථා. **"සතො සම්පජානො අධිවාසෙසී"**ති: සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා අධිවාසෙසි. **"අවිහඤ්ඤමානො"**ති: වෙදනානුවත්තනවසෙන අපරාපරං පරිවත්තනං අකරොන්තො අපීළියමානො අදුක්ඛියමානොව අධිවාසෙසි. **"අනාමන්තෙත්වා"**ති: අජානාපෙත්වා.[7] **"අනපලොකෙත්වා"**ති: අජානාපෙත්වා[8] ඔවාදානුසාසනං අදත්වාති වුත්තං හොති. **"විරියෙනා"**ති: පුබ්බභාගවිරියෙන චෙව ඵලසමාපත්තිවිරියෙන ච. **"පටිප්පණාමෙත්වා"**ති: වික්ඛම්භෙත්වා. **"ජීවිතසඞ්ඛාර"**න්ති: එත්ථ ජීවිතම්පි ජීවිතසඞ්ඛාරො, යෙන ජීවිතං සඞ්ඛරීයති ඡිජ්ජමානං ඝටෙත්වා ඨපීයති සො ඵලසමාපත්තිධම්මොපි ජීවිතසඞ්ඛාරො සො ඉධ අධිප්පෙතො. **"අධිට්ඨායා"**ති: අධිට්ඨහිත්වා පවත්තෙත්වා ජීවිතට්ඨපනසමත්ථං ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජෙය්‍යන්ති අයමෙත්ථ සංඛෙපත්ථො. කිං පන භගවා ඉතො පුබ්බෙ ඵලසමාපත්තිං න සමාපජ්ජතීති? සමාපජ්ජති සා පන ඛණිකසමා

1. ම. නිමන්තෙමීති.
2. සී. I.II. & III තෙසං අභාසි.
3. මු. පාටලිගාමො.
4. මු. මම.
5. මු. වසෙය්‍යාමාති.
6. ම. මරණන්තිකාති.
7. මු. සී. I.II.& III. අජානාපෙත්වා.
8. මු. න අපලොකෙත්වා.

පත්ති, ඛණිකසමාපත්ති ච අනෙකා සමාපත්තියං යෙව වෙදනං වික්ඛම්භති සමාපත්තිතො වුට්ඨිතමත්තස්ස කට්ඨපාතෙන වා කඨලපාතෙන වා ඡින්නසෙවාලො විය උදකං පුන සරීරං වෙදනා අජ්ඣොත්ථරති යා පන රූපසත්තකං අරූපසත්තකං ච නිග්ගුම්බං නිජ්ජටං කත්වා මහාවිපස්සනාවසෙන සමාපන්නා සමාපත්ති සා සුට්ඨු වික්ඛම්භෙති යථා නාම පුරිසෙන පොක්ඛරණිං ඔගාහෙත්වා හත්ථෙහි ච පාදෙහි ච සුට්ඨු අපබ්බූළ්හො සෙවාලො චිරෙන උදකං ඔත්ථරති එවමෙව තතො වුට්ඨිතස්ස චිරෙන වෙදනා උප්පජ්ජති. ඉති භගවා තං දිවසං මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ අභිනවවිපස්සනං පට්ඨපෙන්තො[1] විය රූපසත්තකං අරූපසත්තකං නිග්ගුම්බං නිජ්ජටං කත්වා චුද්දසහාකාරෙහි සන්නෙත්වා[2] මහාවිපස්සනාය වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා දසමාසෙ මා උප්පජ්ජිත්ථාති සමාපත්තිං සමාපජ්ජි සමාපත්තිවික්ඛම්භිතා වෙදනා දසමාසෙ න උප්පජ්ජියෙව

“ගිලානා වුට්ඨිතො”ති: ගිලානො හුත්වා පුන වුට්ඨිතො. **“මධුරකජාතො විය”**ති: සඤ්ජාතගරුභාවො සඤ්ජාතථද්ධභාවො සූලෙ උත්තාසිතසදිසො.[3] **“න පක්ඛායන්ති”**ති: න පකාසෙන්ති නානාකාරණතො න උපට්ඨහන්ති. **“ධම්මාපි මං නප්පටිභන්ති”**ති: සතිපට්ඨානධම්මා මය්හං පාකටා න හොන්තීති දීපෙති තන්තිධම්මා පන ථෙරස්ස සුප්පගුණා. **“උදාහරති”**ති: පච්ඡිමං ඔවාදං න දෙතීති සන්ධාය වදති. **“අනන්තරං අබාහිර”**න්ති ධම්මවසෙන වා පුග්ගලවසෙන වා උභයං අකත්වා එත්තකං ධම්මං පරස්ස න දෙසිස්සාමීති චින්තෙන්තො ධම්මං අන්තරං අබ්භන්තරං කරොති නාම, එත්තකං පරස්ස දෙසිස්සාමීති චින්තෙන්තො ධම්මං බාහිරං කරොති නාම, ඉමස්ස පුග්ගලස්ස දෙසිස්සාමීති චින්තෙන්තො පන පුග්ගලං අබ්භන්තරං කරොති නාම, ඉමස්ස න දෙසිස්සාමීති චින්තෙන්තො පුග්ගලං බාහිරං කරොති නාම, එවං අකත්වා දෙසිතොති අත්ථො. **“ආචරියමුට්ඨී”**ති: යථා බාහිරකානං ආචරියමුට්ඨි නාම හොති දහරකාලෙ කස්සචි අකථෙත්වා පච්ඡිමකාලෙ මරණමඤ්චෙ නිපන්නා පියමනාපස්ස අන්තෙවාසිකස්ස කථෙන්ති එවං තථාගතස්ස ඉදං මහල්ලකකාලෙ පච්ඡිමට්ඨානෙ කථෙස්සාමීති මුට්ඨිං කත්වා පරිහරිත්වා ඨපිතං කිඤ්චි නත්ථීති දස්සෙති. **“අහං භික්ඛුසඞ්ඝ”**න්ති: අහමෙව භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සාමීති වා, **“මමුද්දෙසිකො”**ති: අහං උද්දිසිතබ්බට්ඨෙන උද්දෙසො අස්සාති මමුද්දෙසිකො, මං යෙව උද්දිස්ස මං පච්චාසිංසමානො භික්ඛුසඞ්ඝො හොතු මමච්චයෙන මා වා අහෙසුං යං වා තං වා හොතූති ඉති වා පනස්ස[4] අස්සාති අත්ථො. **“න එවං හොතී”**ති: බොධිපල්ලඞ්කෙ යෙව ඉස්සාමච්ඡෙරානං විහතත්තා[5] එවං න හොති. **“සකි”**න්ති: සො කිං, **“ආසීතිකො”**ති: අසීතිසංවච්ඡරිකො, ඉදං පච්ඡිමවයං

1. මු. ඨපෙන්තොවිය. 2. සී. I. & II. සන්තෙත්වා.
3. මු. පුරිසොවිය. 4. මු. යස්ස. 5. සී. I.II. & III. විගතත්තා.

අනුප්පත්තභාවදීපනත්ථං වුත්තං. **"වෙඨමිස්සකෙනා"**[1]ති: බාහබන්ධන චක්කබන්ධනාදිනා පටිසඞ්ඛරණෙන වෙඨමිස්සකෙන,[1] **"මඤ්ඤෙ"**ති: ජරසකටං[2] විය වෙඨමිස්සකෙන[1] මඤ්ඤෙ යාපෙති අරහත්තඵල වෙඨනෙන[3] චතුඉරියාපථකප්පනං තථාගතස්ස හොතීති දස්සෙති. ඉදානි තමත්ථං පකාසෙන්තො "යස්මිං ආනන්ද සමයෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"සබ්බනිමිත්තාන"**න්ති: රූපනිමිත්තාදීනං, **"එකච්චානං වෙදනාන"**න්ති: ලොකියානං වෙදනානං, **"තස්මා තිහ ආනන්ද,"**ති: යස්මා ඉමිනා ඵලසමාපත්තිවිහාරෙන ඵාසු හොති, තස්මා තුම්හෙපි තදත්ථාය එවං විහරථාති දස්සෙති. **"අත්තදීපා"**ති: මහාසමුද්දගතං දීපං විය අත්තානං දීපං පතිට්ඨං කත්වා විහරථ, **"අත්තසරණා"**ති: අත්තගතිකාව හොථ මා අඤ්ඤගතිකා, ධම්මදීපධම්මසරණපදෙසුපි එසෙව නයො. **"තමතග්ගෙ"**ති: තමඅග්ගෙ, මජ්ඣෙ තකාරො පදසන්ධිවසෙන වුත්තො. ඉදං වුත්තං හොති:-ඉමෙ අග්ගතමා අග්ගතමාති එවං සබ්බං තමයොගං ඡින්දිත්වා අතිවිය අග්ගෙ උත්තමභාවෙ තෙ ආනන්ද මමං භික්ඛූ භවිස්සන්ති තෙසං අතිඅග්ගෙ භවිස්සන්ති යෙ කෙචි සික්ඛාකාමා සබ්බෙසංපි තෙ චතුසතිපට්ඨානගොචරාව භික්ඛූ අග්ගෙ භවිස්සන්තීති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං සඞ්ගණ්හාති.

දුතියකභාණවාරවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

"වෙසාලියං පිණ්ඩාය පාවිසී"ති කදා පාවිසි? උක්කචෙලතො නික්ඛමිත්වා වෙසාලියං ගතකාලෙ, භගවා කිර වුත්ථවස්සො බෙළුවගාමකා නික්ඛමිත්වා සාවත්ථිං ගමිස්සාමීති ආගතමග්ගෙනෙව පටිනිවත්තන්තො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනං පාවිසි, ධම්මසෙනාපති භගවතො වත්තං දස්සෙත්වා දිවාට්ඨානං ගතො තත්ථ අන්තෙවාසිකෙසු වත්තං දස්සෙත්වා පටික්කන්තෙසු දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා චම්මඛණ්ඩං පඤ්ඤපෙත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා ඵලසමාපත්තිං පාවිසි, අථස්ස යථා පරිච්ඡෙදෙන තතො වුට්ඨිතස්ස අයං පරිවිතක්කො උදපාදි:-බුද්ධා නු ඛො පඨමං පරිනිබ්බායන්ති, අග්ගසාවකා නු ඛොති. තතො අග්ගසාවකා පඨමන්ති ඤත්වා අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරං ඔලොකෙසි සො සත්තාහමෙව මෙ ආයුසංඛාරො පවත්තතීති[4] ඤත්වා කත්ථ පරිනිබ්බායිස්සාමීති චින්තෙසි. තතො රාහුලො තාවතිංසෙසු පරිනිබ්බුතො අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො ඡද්දන්තදහෙ, අහං කත්ථ පරිනිබ්බායිස්සාමීති පුන[5] චින්තෙන්තො මාතරං ආරබ්භ සතිං උප්පාදෙසි:-මය්හං මාතා සත්තන්නං අරහන්තානං මාතා හුත්වාපි බුද්ධධම්මසඞ්ඝෙසු අප්පසන්නා,

---

1. සී. I. II. & III. වෙඨමිස්සකෙන. 3. සී. I. II. & III. වෙඨකෙන.
2. ම. ජිණ්ණසකටංවිය. 4. සී. I. II. & III. ආයුසඞ්ඛාරා පවත්තිස්සන්තීති.
5. මූ. පුනප්පුනං.

අත්ථි නු ඛො තස්සා උපනිස්සයො, නත්ථි නු ඛොති ආවජ්ජෙත්වා සොතා
පත්තිමග්ගස්ස උපනිස්සයං දිස්වා කස්ස දෙසනාය අභිසමයො භවිස්ස
තීති ඔලොකෙන්තො මමෙව ධම්මදෙසනාය භවිස්සති න අඤ්ඤස්ස,
සචෙ ඛො පනාහං අප්පොස්සුක්කො භවෙය්‍යං භවිස්සන්ති මෙ
වත්තාරො:–සාරිපුත්තත්ථෙරො අවසෙසජනානම්පි අවස්සයො හොති,
තථාහිස්ස සමචිත්තසුත්තන්තදෙසනාදිවසෙ කොටිසතසහස්සදෙවතා
අරහත්තං පත්තා, තයො මග්ගෙ පටිවිද්ධදෙවතානං ගණනා නත්ථි,
අඤ්ඤෙසු ච ඨානෙසු අනෙකා අභිසමයා දිස්සන්ති ථෙරෙව චිත්තං
පසාදෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තානෙව අසීතිකුලසහස්සානි, සො දානි
මාතු මිච්ඡාදස්සනම්පි[1] හරිතුං නාසක්ඛීති. තස්මා මාතරං මිච්ඡා
දස්සනං මොචෙත්වා ජාතොවරකෙ යෙව පරිනිබ්බායිස්සාමීති
සන්නිට්ඨානං කත්වා අජ්ජෙව භගවන්තං අනුජානාපෙත්වා නික්ඛමිස්සා
මීති චුන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි:–ආවුසො[2] චුන්ද අම්හාකං පඤ්චසතාය
භික්ඛුපරිසාය සඤ්ඤං දෙහි ගණ්හථාවුසො පත්තචීවරානි, ධම්මසෙනා
පති නාළකගාමං ගන්තුකාමොති. ථෙරො තථා අකාසි. තෙ භික්ඛූ
සෙනාසනං සංසාමෙත්වා පත්තචීවරමාදාය ථෙරස්ස සන්තිකං අගමංසු.
ථෙරො සෙනාසනං සංසාමෙත්වා දිවාඨානං සම්මජ්ජිත්වා දිවාඨාන
ද්වාරෙ ඨත්වා දිවාඨානං[3] ඔලොකෙත්වා ඉදං දානි පච්ඡිමදස්සනං පුන
ආගමනං නත්ථීති පඤ්චසතභික්ඛුපරිවුතො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා
වන්දිත්වා භගවන්තං එතදවොච:–

"ඡින්නො දානි භවිස්සාමි ලොකනාථ මහාමුනි
ගමනාගමනං නත්ථි පච්ඡිමා වන්දනා අයං.

ජීවිතං අප්පකං මය්හං ඉතො සත්තාහමච්චයෙ
නික්ඛිපෙය්‍යාමහං දෙහං භාරවොරොපනං යථා,

අනුජානාතු මෙ භන්තෙ භගවා අනුජානාතු සුගතො
පරිනිබ්බාණකාලො මෙ ඔස්සට්ඨො ආයුසඞ්ඛාරො"ති.

බුද්ධා පන යස්මා පරිනිබ්බාහීති වුත්තෙ මරණසංවණ්ණනං
සංවණ්ණෙන්ති නාම, මා පරිනිබ්බාහීති වුත්තෙ වට්ටස්ස ගුණං
කථෙන්ති නාම, මිච්ඡාදිට්ඨිකා දොසං ආරොපෙන්ති, තස්මා තදු
භයම්පි න වදන්ති. තෙන තං භගවා කත්ථ පරිනිබ්බායිස්සසි සාරි
පුත්තාති. වත්වා අත්ථි භන්තෙ මගධෙසු නාළකගාමෙ ජාතොවරකො,
තත්ථාහං පරිනිබ්බායිස්සාමීති වුත්තෙ යස්ස දානි ත්වං සාරිපුත්ත කාලං
මඤ්ඤසි. ඉදානි පන තෙ ජෙට්ඨකනිට්ඨභාතිකානං තාදිසස්ස භික්ඛුනො
දස්සනං දුල්ලභං භවිස්සති, දෙසෙහි තෙසං ධම්මන්ති ආහ. ථෙරො
සත්ථා මය්හං ඉද්ධිවිකුබ්බනපුබ්බඞ්ගමං ධම්මදෙසනං පච්චාසිංසතීති
ඤත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා තාලප්පමාණං අබ්භුග්ගන්ත්වා පුන ඔරුය්හ

1. මු. සකමාතු මිච්ඡාදස්සනමත්තම්පි.   2. මු. ආයාමාවුසො.
3. මු. සංසාමෙත්වා දිවාට්ඨානං ඔලොකෙන්තො.

භගවන්තං වන්දිත්වා සත්තතාලප්පමාණෙ අන්තලික්ඛෙ ඨිතො ඉද්ධිවිකුබ්බනං දස්සෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි, සකලනගරං සන්නිපති. ථෙරො ඔරුය්හ භගවන්තං වන්දිත්වා ගමනකාලො මෙ භන්තෙති ආහ. භගවා ධම්මසෙනාපතිං පටිපාදෙස්සාමීති ධම්මාසනා උට්ඨාය ගන්ධකුටි අභිමුඛො ගන්ත්වා මණිඵලකෙ අට්ඨාසි. ථෙරො තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු වන්දිත්වා භගවා ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකස්ස අසඞ්ඛෙය්‍යස්ස උපරි අනොමදස්සී සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාදමූලෙ නිපතිත්වා තුම්හාකං දස්සනං පත්ථෙසිං, සා මෙ පත්ථනා සමිද්ධා,[1] දිට්ඨා තුම්හෙ, තං පඨමං දස්සනං ඉදං පච්ඡිමං දස්සනං, පුන තුම්හාකං දස්සනං නත්ථීති වත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ යාව දස්සනවිසයො තාව අභිමුඛොව පටික්කමිත්වා ඉතො පට්ඨාය චුතිපටිසන්ධිවසෙන කිස්මිඤ්චි ඨානෙ ගමනාගමනං නත්ථීති වන්දිත්වා පක්කාමි. උදකපරියන්තං කත්වා මහාභූමිචාලො අහොසි, භගවා පරිවාරෙත්වා ඨිතභික්ඛූ ආහ:-අනුගච්ඡථ භික්ඛවෙ තුම්හාකං ජෙට්ඨභාතිකන්ති. භික්ඛූ යාව ද්වාරකොට්ඨකා අගමංසු, ථෙරො තිට්ඨථ තුම්හෙ ආවුසො අප්පමත්තා හොථාති නිවත්තෙත්වා අත්තනො පරිසායෙව සද්ධිං පක්කාමි. මනුස්සා පුබ්බෙ අය්‍යො පච්චාගමනචාරිකං චරති, ඉදං දානි ගමනං න පුන පච්චාගමනායාති පරිදෙවන්තා අනුබන්ධිංසු. තෙපි අප්පමත්තා හොථ ආවුසො, එවං භාවිතො නාම සඞ්ඛාරාති නිවත්තෙසි. අථ ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තො අන්තරාමග්ගෙ සත්තාහං මනුස්සානං අනුග්ගහං කරොන්තො සායං නාළකගාමං පත්වා ගාමද්වාරෙ නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ අට්ඨාසි. අථ උපරෙවතො නාම ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යො බහිගාමං ගච්ඡන්තො ථෙරං දිස්වා උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි, ථෙරො තං ආහ:-අත්ථි ගෙහෙ තෙ අය්‍යිකාති. ආම භන්තෙති. ගච්ඡ අම්හාකං ඉධාගතභාවං ආරොචෙහි, කස්මා ආගතොති ච වුත්තෙ අජ්ජ කිර එකදිවසං අන්තොගාමෙ භවිස්සති, ජාතොවරකං පටිජග්ගථ, පඤ්චන්නං කිර භික්ඛුසතානං වසනට්ඨානං[2] ජානාථාති. සො ගන්ත්වා අය්‍යිකෙ මය්හං මාතුලො ආගතොති ආහ. ඉදානි කුහින්ති? ගාමද්වාරෙති. එකකොව අඤ්ඤොපි කොචි අත්ථීති? අත්ථි පඤ්චසතා භික්ඛූති. කිං කාරණා ආගතොති? සො තං පවත්තිං ආරොචෙසි, බ්‍රාහ්මණී කින්නු ඛො එත්තකානං වසනට්ඨානං පටිජග්ගාපෙති, දහරකාලෙ පබ්බජිත්වා මහල්ලකකාලෙ ගිහී හොතු කාමොති චින්තෙන්තී ජාතොවරකං පටිජග්ගාපෙත්වා පඤ්චසතානං භික්ඛූනං වසනට්ඨානං කාරෙත්වා දණ්ඩදීපිකායො ජාලෙත්වා ථෙරස්ස පාහෙසි. ථෙරො භික්ඛූහි සද්ධිං පාසාදං ආරුය්හ[3] ජාතොවරකං පවිසිත්වා නිසීදි. නිසජ්ජෙව තුම්හාකං වසනට්ඨානං ගච්ඡථාති භික්ඛූ උය්‍යොජෙසි. තෙසු ගතමත්තෙසු යෙව ථෙරස්ස ඛරො ආබාධො උප්පජ්ජි ලොහිතපක්ඛන්දිකා මාරණන්තිකා වෙදනා වත්තන්ති, එකං

1. මු. සිද්ධා. 2. මු. නිවාසනට්ඨානං 3. මු. අභිරුහි, අභිරුහිත්වා ච.

හාජනං පවිසති එකං නික්ඛමති බ්‍රාහ්මණී මම පුත්තස්ස පවත්ති
මය්හං න රුච්චතීති අත්තනො වසනගබ්භද්වාරං නිස්සාය අට්ඨාසි.
චත්තාරො මහාරාජානො ධම්මසෙනාපති කුහිං විහරතීති ඔලො
කෙන්තා නාළකගාමෙ ජාතොවරකෙ පරිනිබ්බාණමඤ්චෙ නිපන්නො
පච්ඡිමදස්සනං ගමිස්සාමාති ආගම්ම වන්දිත්වා අට්ඨංසු. ථෙරො කෙ
තුම්හෙති, මහාරාජානො භන්තෙති. කස්මා ආගතත්ථාති, ගිලානු
පට්ඨාකා භවිස්සාමාති. හොතු, අත්ථි ගිලානුපට්ඨාකො ගච්ඡථ තුම්හෙති
උය්‍යොජෙසි. තෙසං ගතාවසානෙ තෙනෙව නයෙන සක්කො
දෙවානමින්දො, තස්මිං ගතෙ සුයාමාදයො මහාබ්‍රහ්මා ච ආගමිංසු,
තෙපි තථෙව ථෙරො උය්‍යොජෙසි. බ්‍රාහ්මණී දෙවතානං ආගමනඤ්ච ගම
නඤ්ච දිස්වා කෙ නු ඛො එතෙ මම පුත්තං වන්දිත්වා වන්දිත්වා ගච්ඡන්තීති
ථෙරස්ස ගබ්භද්වාරං ගන්ත්වා තාත චුන්ද කා පවත්තීති පුච්ඡි. සො තං
පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා මහාඋපාසිකා භන්තෙ ආගතාති ආහ. ථෙරො
කස්මා අවෙලාය ආගතත්ථාති පුච්ඡි, සා තුම්හාකං[1] තාත දස්සනත්ථායාති
වත්වා තාත පඨමං කෙ ආගතාති පුච්ඡි, චත්තාරො මහාරාජානො
උපාසිකෙති. තාත ත්වං චතූහි මහාරාජෙහි මහන්තතරොති. ආරා
මිකසදිසා එතෙ උපාසිකෙ, අම්හාකං සත්ථු පටිසන්ධිග්ගහණතො
පට්ඨාය ඛග්ගහත්ථා හුත්වා ආරක්ඛං අකංසූති. තෙසං තාත ගතාව
සානෙ කො ආගතොති, සක්කො දෙවානමින්දොති. දෙවරාජතොපි
ත්වං තාත මහන්තතරොති. භණ්ඩගාහක සාමණෙර සදිසො එස
උපාසිකෙ, අම්හාකං සත්ථු තාවතිංසතො ඔතරණකාලෙ පත්ත
චීවරං ගහෙත්වා ඔතිණ්ණොති. තස්ස තාත ගතාවසානෙ ජොතමානො
විය කො ආගතොති, උපාසිකෙ තුය්හං භගවා ච සත්ථා ච මහාබ්‍රහ්මා
නාම එසොති. මය්හං භගවතො මහාබ්‍රහ්මතොපි ත්වං තාත මහන්ත
තරොති. ආම උපාසිකෙ, එසො නාම කිං, අම්හාකං සත්ථු ජාත
දිවසෙ චත්තාරො මහාබ්‍රහ්මානො මහාපුරිසං සුවණ්ණජාලෙන
පටිග්ගණ්හිංසූති. අථ බ්‍රාහ්මණියා පුත්තස්ස තාව මෙ අයං ආනු
භාවො, කීදිසො වත මය්හං පුත්තස්ස භගවතො සත්ථු ආනුභාවො
භවිස්සතීති චින්තයන්තියා සහසා පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජිත්වා සකල
සරීරං ඵරි. ථෙරො උප්පන්නං මෙ මාතු පීතිසොමනස්සං,[2] අයං දානි
කාලො ධම්මදෙසනායාති චින්තෙත්වා කිං චින්තෙසි මහාඋපාසිකෙති
ආහ. සා පුත්තස්ස මෙ තාව අයං ගුණො, සත්ථු පනස්ස කීදිසො
ගුණො භවිස්සතීති ඉදං තාත චින්තෙමීති ආහ. මහාඋපාසිකෙ
මය්හං සත්ථු ජාතක්ඛණෙ මහාභිනික්ඛමණෙ සම්බොධියං ධම්මචක්කප්ප
වත්තනෙ ච දසසහස්සිලොකධාතු කම්පිත්ථ, සීලෙන සමාධිනා
පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙන සමො නාම නත්ථි,
ඉතිපි සො භගවාති විත්ථාරෙත්වා බුද්ධගුණපටිසංයුත්තං ධම්මදෙසනං
කථෙසි, බ්‍රාහ්මණී පියපුත්තස්ස ධම්මදෙසනාය පරියොසානෙ සොතා

1. මු. තුය්හං 2. සී. I. II. & III. සොමනස්සං.

පත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය පුත්තං ආහ:-"තාත උපතිස්ස තස්මා එවමකාසි, එවරූපං නාම අමතං මය්හං එත්තකං කාලං න අදාසී"ති. ථෙරො දින්නං දානි මෙ මාතු රූපසාරියා බ්‍රාහ්මණියා පොසාවනිකමූලං, එත්තකෙන වට්ටිස්සතීති චින්තෙත්වා ගච්ඡ මහාඋපාසිකෙති බ්‍රාහ්මණිං උය්‍යොජෙත්වා චුන්ද කා වෙලා'ති ආහ. බලවපච්චූසකාලො භන්තෙති. තෙන හි භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙහීති. සන්නිපතිතො භන්තෙ සඞ්ඝොති. මං උක්ඛිපිත්වා නිසීදාපෙහි චුන්දාති. උක්ඛිපිත්වා නිසීදාපෙසි, ථෙරො භික්ඛූ ආමන්තෙසි:-ආවුසො චතුචත්තාලීසං වො වස්සානි මයා සද්ධිං විචරන්තානං යං මෙ කායිකං වා වාචසිකං වා න රොචෙථ, ඛමථ තං ආවුසොති. එත්තකං භන්තෙ අම්හාකං ඡායා විය තුම්හෙ අමුඤ්චිත්වා විචරන්තානං අරුච්චනකං නාම නො නත්ථි, තුම්හෙ පන අම්හාකං ඛමථාති. අථ ථෙරො අරුණසිඛාය පඤ්ඤායමානාය මහාපථවිං උන්නාදෙන්තො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. බහූ දෙවමනුස්සා ථෙරස්ස පරිනිබ්බානෙ සක්කාරං කරිංසු. ආයස්මා චුන්දො ථෙරස්ස පත්තචීවරඤ්ච ධාතුපරිස්සාවනඤ්ච ගහෙත්වා ජෙතවනං ගන්ත්වා ආනන්දත්ථෙරං ගහෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමි, භගවා ධාතුපරිස්සාවනං ගහෙත්වා පඤ්චහි ගාථාසතෙහි ථෙරස්ස ගුණං කථෙත්වා ධාතුචෙතියං කාරාපෙත්වා රාජගහ ගමනත්ථාය ආනන්දත්ථෙරස්ස සඤ්ඤං අදාසි. ථෙරො භික්ඛූනං ආරොචෙසි, භගවා මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො රාජගහං අගමාසි. තත්ථ ගතකාලෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො පරිනිබ්බායි. භගවා තස්ස ධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියං කාරාපෙත්වා රාජගහතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන ගඞ්ගාභිමුඛො ගන්ත්වා උක්කචෙලං අගමාසි. තත්ථ ගඞ්ගාතීරෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො නිසීදිත්වා තත්ථ සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං පරිනිබ්බානපටිසංයුත්තං සුත්තං දෙසෙත්වා උක්කචෙලතො නික්ඛමිත්වා වෙසාලිං අගමාසි: එවං ගතො "අථ ඛො භගවා පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය වෙසාලිං පිණ්ඩාය පාවිසී"ති අයමෙත්ථ ආනුපුබ්බීකථා.

"**නිසීදන**"න්ති: එත්ථ[1] චම්මඛණ්ඩං අධිප්පෙතං, "**උදෙනං චෙතියං**"න්ති: උදෙනයක්ඛස්ස චෙතියට්ඨානෙ කතවිහාරො වුච්චති, ගොතමකාදීසුපි එසෙව නයො "**භාවිතා**"ති: වඩ්ඪිතා, "**බහුලීකතා**"ති: පුනප්පුනකතා, "**යානීකතා**"ති: යුත්තයානං විය කතා, "**වත්ථුකතා**"ති: පතිට්ඨට්ඨෙන වත්ථු විය කතා, "**අනුට්ඨිතා**"ති: අධිට්ඨිතා, "**පරිචිතා**"ති: සමන්තතො චිතා සුවඩ්ඪිතා, "**සුසමාරද්ධා**"ති: සුට්ඨු සමාරද්ධා, ඉති අනියමෙන කථෙත්වා පුන නියාමෙත්වා දස්සෙන්තො "තථාගතස්ස ඛො"ති ආදිමාහ. එත්ථ ච "**කප්ප**"න්ති: ආයුකප්පං, තස්මිං තස්මිං කාලෙ යං මනුස්සානං ආයුප්පමාණං හොති තං පරිපුණ්ණං කරොන්තො තිට්ඨෙය්‍ය, "**කප්පාවසෙසං වා**"ති: "අප්පං වා

---

1. සී. I. II. & III. ඉධ.

භිය්‍යො"ති වුත්තවස්සසතතො අතිරෙකං වා. මහාසීවත්ථෙරො පනාහ:-බුද්ධානං අඩ්ඪානෙ ගජ්ජිතං නාම නත්ථි, යථෙව හි බෙළුවගාමකෙ උප්පන්නං මාරණන්තිකං වෙදනං දසමාසෙ වික්ඛම්භෙසි එවං පුනප්පුනං තං සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා දසමාසෙ වික්ඛම්භෙන්තො ඉමං භද්දකප්පමෙව තිට්ඨෙය්‍ය. කස්මා පන න ඨිතොති? උපාදින්නකසරීරං නාම ඛණ්ඩිච්චාදීහි අභිභුය්‍යති, බුද්ධා ච ඛණ්ඩිච්චාදිභාවං අප්පත්වා පඤ්චමෙ ආයුකොට්ඨාසෙ බහුජනස්ස පියමනාපකාලෙ යෙව පරිනිබ්බායන්ති. බුද්ධානුබුද්ධෙසු ච මහාසාවකෙසු පරිනිබ්බුතෙසු එකකෙනෙව ඛාණුකෙන විය ඨාතබ්බං හොති, දහරසාමණෙරපරිවාරෙන[1] වා ඨිතො අහො බුද්ධානං පරිසාති හීළෙතබ්බතං වා ආපජ්ජෙය්‍ය, තස්මා න ඨිතොති. එවං වුත්තෙපි යො[2] පන රුච්චති, ආයුකප්පොති ඉදමෙව අට්ඨකථායං නියාමිතං, **"යථා තං මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තො"**ති: එත්ථ තන්ති නිපාතමත්තං, යථා මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තො අජ්ඣොත්ථටචිත්තො අඤ්ඤොපි කොචි පුථුජ්ජනො පටිවිජ්ඣිතුං න සක්කුණෙය්‍ය, එවමෙවං නාසක්ඛි පටිවිජ්ඣිතුන්ති අත්ථො. මාරො හි[3] යස්ස සබ්බෙන සබ්බං ද්වාදසවිපල්ලාසා අප්පහීනා, තස්ස චිත්තං පරියුට්ඨාති. ථෙරස්ස චත්තාරො විපල්ලාසා අප්පහීනා, තෙනස්ස මාරො චිත්තං පරියුට්ඨාසි, සො පන චිත්තපරියුට්ඨානං කරොන්තො කිං කරොතීති? භෙරවං රූපාරම්මණං වා දස්සෙති, සද්දාරම්මණං වා සාවෙති, තතො සත්තා තං දිස්වා වා සුත්වා වා සතිං විස්සජ්ජෙත්වා විවටමුඛා හොන්ති, තෙසං මුඛෙන හත්ථං පවෙසෙත්වා හදයං මද්දති, තතො විසඤ්ඤාව හුත්වා තිට්ඨන්ති. ථෙරස්ස පනෙස මුඛෙන හත්ථං පවෙසෙතුං කිං සක්ඛිස්සති, භෙරවාරම්මණං පන දස්සෙසි, තං දිස්වා ථෙරො නිමිත්තොභාසං න පටිවිජ්ඣි. භගවා ජානන්තො යෙව කිමත්ථං යාව තතියං ආමන්තෙසි? පරතො, "තිට්ඨතු භන්තෙ භගවා"ති යාචිතෙ "තුය්හෙවෙතං දුක්කටං තුය්හෙවෙතං අපරද්ධං"ති දොසාරොපණෙන සොකතනුකරණත්ථං, **"මාරො පාපිමා"**ති: එත්ථ සත්තෙ අනත්ථෙ නියොජෙන්තො මාරෙතීති=මාරො, **පාපිමා**ති තස්සෙව වෙවචනං, සො හි පාපධම්මසමන්නාගතත්තා පාපිමාති වුච්චති. කණ්හො අන්තකො නමුචි පමත්තබන්ධූතිපි තස්සෙව නාමානි. **"භාසිතා ඛො පනෙසා"**ති: අයං හි භගවතො සම්බොධිපත්තියා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ බොධිමණ්ඩෙ යෙව ආගන්ත්වා "භගවා යදත්ථං තුම්හෙහි පාරමියො පූරිතා, සො වො අත්ථො අනුප්පත්තො, පටිවිද්ධං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං කිං වො ලොකවිචාරණෙනා"ති වත්වා යථා අජ්ජ එවමෙවං "පරිනිබ්බාතු දානි භන්තෙ භගවා"ති යාචි, භගවා චස්ස "න තාවාහං"ති ආදීනි වත්වා පටික්ඛිපි. තං සන්ධාය "භාසිතා ඛො පනෙසා භන්තෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"වියත්තා"**ති: මග්ගවසෙන වියත්තා, තථෙව විනීතා තථා විසාරදා,

1. මු. පරිවාරිතෙන. 2. මු. සො. 3. මු. කිං කාරණා? මාරොයි.

"**බහුස්සුතා**"ති: තෙපිටකවසෙන බහුස්සුතමෙතෙසන්ති බහුස්සුතා, තමෙව ධම්මං ධාරෙන්තීති ධම්මධරා, අථ වා:–පරියත්ති බහුස්සුතා චෙව පටිවෙධබහුස්සුතා ච, පරියත්ති පටිවෙධධම්මානං යෙව ධාරණතො ධම්මධරාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. "**ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නා**"ති: අරියස්ස ධම්මස්ස අනුධම්මභූතං විපස්සනාධම්මං පටිපන්නා, "**සාමීචිප්පටිපන්නා**"ති: අනුච්ඡවිකපටිපදං පටිපන්නා, "**අනුධම්මචාරිනො**"ති: අනුධම්මචරණසීලා, "**සකං ආචරියක**"න්ති: අත්තනො ආචරියවාදං, **ආචික්ඛිස්සන්තීති** ආදීනි සබ්බානි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වෙවචනානි, "**සහධම්මෙනා**"ති: සහෙතුකෙන සකාරණෙන වචනෙන, "**සප්පාටිහාරිය**"න්ති: යාව නිය්යානිකං කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සන්ති, "**බ්‍රහ්මචරිය**"න්ති: සික්ඛාත්තයසඞ්ගහිතං සකලං සාසනබ්‍රහ්මචරියං "**ඉද්ධ**"න්ති: සමිද්ධං ඣානස්සාදවසෙන, "**ඵීත**"න්ති: වුද්ධිප්පත්තං සබ්බඵාලිඵුල්ලං විය අභිඤ්ඤාසම්පත්තිවසෙන, "**විත්ථාරික**"න්ති: විත්ථතං තස්මිං තස්මිං දිසාභාගෙ පතිට්ඨිතවසෙන, "**බාහුජඤ්ඤ**"න්ති: බහුජනෙහි[1] ඤාතං පටිවිද්ධං, මහාජනාභිසමයවසෙන, "**පුථුභූත**"න්ති: සබ්බාකාරවසෙන පුථුලභාවප්පත්තං, කථං? "**යාව දෙවමනුස්සෙහි සුප්පකාසිත**"න්ති: යත්තකා විඤ්ඤූජාතිකා දෙවා චෙව මනුස්සා ච අත්ථි සබ්බෙහි සුට්ඨුපකාසිතන්ති අත්ථො. "**අප්පොස්සුක්කො**"ති: නිරාලයො, ත්වං හි පාපිම අට්ඨමසත්තාහතො පට්ඨාය "පරිනිබ්බාතු දානි භන්තෙ භගවා පරිනිබ්බාතු සුගතො"ති විරවන්තො ආහිණ්ඩිත්ථ, අජ්ජ දානි පට්ඨාය විගතුස්සාහො හොහි මා මය්හං පරිනිබ්බානත්ථං වායාමං කරොහීති වදති. "**සතො සම්පජානො ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජී**"ති, සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා ආයුසඞ්ඛාරං විස්සජ්ජි පජහි, තත්ථ න භගවා හත්ථෙන ලෙඩ්ඩුං විය ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජි, තෙමාසමත්තමෙව පන සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො පරං න සමාපජ්ජිස්සාමීති චිත්තං උප්පාදෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං ඔස්සජීති, උස්සජ්ජීතිපි පාඨො, "**මහාභූමිචාලො**"ති: මහන්තො පථවිකම්පො, තදා කිර දසසහස්සී ලොකධාතු කම්පිත්ථ. "**භිංසනකො**"ති: භයජනකො, "**දෙවදුන්දුභියො ච ඵලිංසූ**"ති: දෙවභෙරියො ඵලිංසු දෙවො සුක්ඛගජ්ජිතං ගජ්ජි අකාලවිජ්ජුතා[2] නිච්ඡරිංසු, ඛණිකවස්සං වස්සීති වුත්තං හොති. "**උදානං උදානෙසී**"ති: කස්මා උදානෙසි? කොචි නාම වදෙය්‍ය භගවා පච්ඡතො පච්ඡතො අනුබන්ධිත්වා පරිනිබ්බායථ භන්තෙ පරිනිබ්බායථ භන්තෙති උපද්දුතො භයෙන ආයුසඞ්ඛාරං විස්සජ්ජෙසීති, තස්සොකාසො මා හොතු භීතස්ස උදානං නාම නත්ථීති එතස්ස දීපනත්ථං පීතිවෙගවිස්සට්ඨං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ සබ්බෙසං සොණසිගාලාදීනං පච්චක්ඛභාවතො තුලිතං පරිච්ඡින්නන්ති තුලං, කිං තං? කාමාවචරකම්මං න තුලං, න වා අස්ස තුලං සදිසමඤ්ඤං ලොකියං කම්මං අත්ථීති අතුලං, කිං තං? මහග්ගතං

1. සී. I. II. & III. භුසි. 2. මු. අකාලවිජ්ජුල්ලතා.

කම්මං. අථවා: කාමාවචරං රූපාවචරං ච තුලං, අරූපාවචරං අතුලං, අප්පවිපාකං වා තුලං, බහුවිපාකං අතුලං. **"සම්භව"**න්ති: සම්භවස්ස හෙතුභූතං පිණ්ඩකාරකං රාසිකාරකන්ති[1] අත්ථො. **"භවසඞ්ඛාර"**න්ති: පුනබ්භවසඞ්ඛරණකං. **"අවස්සජී"**ති: විස්සජ්ජෙසි. **"මුනී"**ති: බුද්ධමුනි. **"අජ්ඣත්තරතො"**ති: නියකජ්ඣත්තරතො. **"සමාහිතො"**ති: උපචාරප්පනාසමාධිවසෙන සමාහිතො. **"අභින්දි කවචමිවා"**ති: කවචං විය භින්දි. **"අත්තසම්භව"**න්ති: අත්තනි සඤ්ජාතං කිලෙසං, ඉදං වුත්තං හොති:-සවිපාකට්ඨෙන සම්භවං භවාභිසඞ්ඛරණට්ඨෙන භවසඞ්ඛාරන්ති ච ලද්ධනාමං තුලාතුලසඞ්ඛාතං ලොකියකම්මඤ්ච ඔස්සජි, සඞ්ගාමසීසෙ මහායොධො කවචං විය අත්තසම්භවං කිලෙසඤ්ච අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො හුත්වා අභින්දීති. අථවා:-**"තුල"**න්ති තුලෙන්තො තීරෙන්තො, **"අතුලඤ්ච සම්භව"**න්ති නිබ්බාණඤ්චෙව භවඤ්ච[2] **"භවසඞ්ඛාර"**න්ති භවගාමිකම්මඤ්ච, **"අවස්සජි මුනී"**ති: පඤ්චක්ඛන්ධා අනිච්චා පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො නිබ්බාණං නිච්චන්ති ආදිනා නයෙන තුලයන්තො බුද්ධමුනි භවෙ ආදීනවං නිබ්බාණෙ ච ආනිසංසං දිස්වා තං ඛන්ධානං මූලභූතං භවසඞ්ඛාරං කම්මං කම්මක්ඛයාය සංවත්තතීති එවං වුත්තෙන කම්මක්ඛයකරෙන අරියමග්ගෙන අවස්සජි, කථං? අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො අභින්දි කවචමිව අත්තනි සම්භවං, සො හි විපස්සනාවසෙන අජ්ඣත්තරතො සමථවසෙන සමාහිතොති එවං පුබ්බභාගතො පට්ඨාය සමථවිපස්සනාබලෙන කවචමිව අත්තභාවං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතං අත්තනි සම්භවත්තා[3] අත්තසම්භවන්ති ලද්ධනාමං සබ්බං කිලෙසජාලං අභින්දි කිලෙසාභාවෙනෙව කම්මං අප්පටිසන්ධිකත්තා අවස්සට්ඨං නාම හොතීති එවං කිලෙසප්පහානෙන කම්මං පජහි, පහීනකිලෙසස්ස ච භයං නාම නත්ථි තස්මා අභීතොව ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජි, අභීතභාවඤ්ඤාපනත්ථඤ්ච උදානං උදානෙසීති වෙදිතබ්බං.

"යං මහාවාතා"ති: යෙන සමයෙන යස්මිං වා සමයෙ මහාවාතා වායන්ති; මහා වාතා වායන්තා උපක්ඛෙපකවාතා නාම උට්ඨහන්ති, තෙ වායන්තා සට්ඨිසහස්සාධික නවයොජන සතසහස්ස බහලං උදකසන්ධාරකං වාතං උපච්ඡින්දන්ති, තතො ආකාසෙ උදකං භස්සති, තස්මිං භස්සන්තෙ පථවී භස්සති. පුන වාතො අත්තනො බලෙන අන්තො ධම්මකරකෙ විය උදකං ආබන්ධිත්වා ගණ්හාති, තතො උදකං උග්ගච්ඡති, තස්මිං උග්ගච්ඡන්තෙ පථවී උග්ගච්ඡති, එවං උදකං කම්පිතං පථවිං කම්පෙති, එතඤ්ච කම්පනං යාව අජ්ජකාලාපි හොති යෙව, බහලභාවෙන න[4] ඔග්ගච්ඡනුග්ගච්ඡනං පඤ්ඤායති **"ඉද්ධිකො මහානුභාවො"**ති: ඉජ්ඣනස්ස මහන්තතාය ඉද්ධිකො, අනුභවිතබ්බස්ස මහන්තතාය මහානුභාවො. **"පරිත්තා"**ති: දුබ්බලා, **"අප්පමාණා"**ති:

---

1. මු. පිණ්ඩිකරණං-රාසිකරණන්ති.
2. මු. සම්භවඤ්ච.
3. සී. I. II. & III. සම්භවත්තො.
4. මු. බහුලභාවෙනපන

බලවා. "**සො ඉමං පථවිං කම්පෙතී**"ති: සො ඉද්ධිං නිබ්බත්තෙත්වා සංවෙජෙතුකාමො මහාමොග්ගල්ලානො විය වීමංසන්තො වා මහානාගත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යො සඞ්ඝරක්ඛිතසාමණෙරො විය පථවිං කම්පෙති. සො කිරායස්මා ඛුරග්ගෙයෙව අරහත්තං පත්වා චින්තෙසි අත්ථි නු ඛො කොචි භික්ඛු යෙන පබ්බජිතදිවසෙ යෙව අරහත්තං පත්වා වෙජයන්තපාසාදො කම්පිතපුබ්බොති. තතො නත්ථි කොචීති ඤත්වා අහං කම්පෙස්සාමීති අභිඤ්ඤාබලෙන වෙජයන්තමත්ථකෙ ඨත්වා පාදෙන පහරිත්වා කම්පෙතුං නාසක්ඛි. අථ නං සක්කස්ස නාටකිත්ථියො[1] ආහංසු:-පුත්ත සඞ්ඝරක්ඛිත ත්වං පූතිගන්ධෙනෙව සීසෙන වෙජයන්තං කම්පෙතුං ඉච්ඡසි, සුප්පතිට්ඨිතො තාත පාසාදො, කථං කම්පෙතුං සක්ඛිස්සසීති. සාමණෙරො ඉමා දෙවතා මයා සද්ධිං කෙළිං කරොන්ති, අහං ඛො පන ආචරියං නාලත්ථං, කහන්නු ඛො මෙ ආචරියො සාමුද්දිකමහානාගත්ථෙරොති ආවජ්ජන්තො මහාසමුද්දෙ උදක[2] ලෙණං මාපෙත්වා දිවාවිහාරං නිසින්නොති ඤත්වා තත්ථ ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. තතො නං ථෙරො කිං තාත සඞ්ඝරක්ඛිත අසික්ඛිත්වාව යුද්ධං පවිට්ඨොසීති වත්වා නාසක්ඛි තාත වෙජයන්තං කම්පෙතුන්ති පුච්ඡි. ආචරියං භන්තෙ නාලත්ථන්ති. අථ නං ථෙරො තාත තුම්හාදිසෙ අකම්පෙන්තෙ කො අඤ්ඤො කම්පෙස්සති, දිට්ඨපුබ්බං තෙ තාත උදකපිට්ඨෙ ගොමයඛණ්ඩං පිලවන්තන්ති වත්වා තාත කපල්ලපූවං පචන්තා අන්තන්තෙන පරිච්ඡින්දන්ති, ඉමිනා ඔපම්මෙන ජානාහීති ආහ. සො වට්ටිස්සති භන්තෙ එත්තකෙනාති වත්වා පාසාදෙන පතිට්ඨිතොකාසං උදකං හොතූති අධිට්ඨාය වෙජයන්තාභිමුඛො අගමාසි. දෙවධීතරො තං දිස්වා එකවාරං ලජ්ජිත්වා ගතො පුනපි සාමණෙරො එති පුනපි එතීති වදිංසු. සක්කො දෙවරාජා මා මය්හං පුත්තෙන සද්ධිං කථයිත්ථ ඉදානි තෙන ආචරියො ලද්ධො ඛණෙන පාසාදං කම්පෙස්සතීති ආහ. සාමණෙරො පාදඞ්ගුට්ඨෙන පාසාදථූපිකං පහරි, පාසාදො චතූහිපි දිසාහි ඔණමති, දෙවතා පතිට්ඨාතුං දෙහි තාත පාසාදස්ස පතිට්ඨාතුං දෙහි තාත පාසාදස්සාති විරවිංසු, සාමණෙරො පාසාදං යථාඨානෙ ඨපෙත්වා පාසාදමත්ථකෙ ඨත්වා උදානං උදානෙසි:-

"අජ්ජෙවාහං පබ්බජිතො අජ්ජ පත්වාසවක්ඛයං,[3]
අජ්ජ කම්පෙමි පාසාදං අහො බුද්ධස්සුළාරතා;
අහො ධම්මස්සුළාරතා-අහො සඞ්ඝස්සුළාරතා"ති.

ඉතො පරෙසු ඡසු පථවිකම්පෙසු යං වත්තබ්බං තං මහාපදානෙ වුත්තමෙව. ඉති ඉමෙසු අට්ඨසු පථවිකම්පෙසු පඨමො ධාතුක්ඛොභෙන[4] දුතියො ඉද්ධානුභාවෙන, තතියචතුත්ථා පුඤ්ඤතෙජෙන, පඤ්චමො ඤාණතෙජෙන, ඡට්ඨො සාධුකාරදානවසෙන, සත්තමො කාරුඤ්ඤසභාවෙන, අට්ඨමො ආරොදනෙන. මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තෙ ච තතො

1. සී. I.II. & III සක්කනාටකියො:
2. ම. සී I. & III. උදකෙලෙණං.
3. මු. පත්තාසවක්ඛයං.
4. සී. I.II & III. ධාතුඛෙපෙන.

නික්ඛමන්තෙ ච මහාසත්තෙ තස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන පඨවී අකම්පිත්ථ, අභිසම්බොධියං ඤාණතෙජෙන අභිහූතා[1] හුත්වා අකම්පිත්ථ, ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ සාධුකාරභාවසණ්ඨිතා සාධුකාරං දදමානා අකම්පිත්ථ, ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනෙ කාරුඤ්ඤභාවසණ්ඨිතා චිත්තසඞ්ඛොභං අසහමානා අකම්පිත්ථ, පරිනිබ්බාණෙ ආරොදනාවෙගතුන්නා හුත්වා අකම්පිත්ථ. අයං පනත්ථො පඨවිදෙවතාය වසෙන වෙදිතබ්බො, මහාභූතපඨවියා පනෙතං නත්ථි අචෙතනත්තාති. **"ඉමෙ ඛො ආනන්ද අට්ඨ හෙතූ"**ති: එත්ථ "ඉමෙ"ති නිද්දිට්ඨනිදස්සනං, එත්තාවතා ච පනායස්මා ආනන්දො, අද්ධා අජ්ජ භගවතා ආයුසංඛාරො ඔස්සට්ඨොති සල්ලක්ඛෙසි, භගවා පන සල්ලක්ඛිතභාවං ජානන්තොපි ඔකාසං අදත්වාව අඤ්ඤානිපි අට්ඨකානි සම්පිණ්ඩෙන්තො "අට්ඨ ඛො ඉමා"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"අනෙකසතං ඛත්තියපරිස"**න්ති: බිම්බිසාරසමාගමඤාතිසමාගම ලිච්ඡවිසමාගමාදිසදිසං, අඤ්ඤෙසු චක්කවාළෙසුපි ලබ්භති යෙව. **"සල්ලපිතපුබ්බ"**න්ති: අල්ලාපසල්ලාපො කතපුබ්බො. **"සාකච්ඡා"**ති: ධම්මසාකච්ඡාපි සමාපජ්ජිතපුබ්බා. **"යාදිසකො තෙසං වණ්ණො"**ති: තෙ ඔදාතාපි හොන්ති කාළාපි මඞ්ගුරච්ඡවීපි, සත්ථා සුවණ්ණවණ්ණොව, ඉදං පන සණ්ඨානං පටිච්ච කථිතං, සණ්ඨානම්පි ච කෙවලං තෙසං පඤ්ඤායති යෙව, න පන භගවා මිලක්ඛසදිසො හොති නපි ආමුත්තමණිකුණ්ඩලො බුද්ධවෙසෙනෙව නිසීදති තෙ පන අත්තනො සමානසණ්ඨානමෙව පස්සන්ති. **"යාදිසකො එතෙසං සරො"**ති: තෙ ඡින්නස්සරාපි හොන්ති භග්ගස්සරාපි[2] කාකස්සරාපි, ඛරස්සරාපි ඛණ්ඩස්සරාපි සත්ථා හොති බ්‍රහ්මස්සරොව, ඉදං පන භාසන්තරං සන්ධාය කථිතං. සචෙපි හි සත්ථා[3] රාජාසනෙ නිසින්නො කථෙති. අජ්ජ රාජා මධුරෙන සරෙන කථෙතීති තෙසං හොති, කථෙත්වා පක්කන්තෙ පන භගවති පුන රාජානං ආගතං දිස්වා කො නු ඛො අයන්ති වීමංසා උප්පජ්ජති. තත්ථ **"කො නු ඛො අය"**න්ති: ඉමස්මිං ඨානෙ ඉදානෙව මගධභාසාය සීහලභාසාය මධුරෙනාකාරෙන කථෙන්තො කථෙන්තො කො නු ඛො අයං අන්තරහිතො කිං දෙවො උදාහු මනුස්සොති එවං වීමංසන්තාපි න ජානන්තීති අත්ථො. කිමත්ථං පනෙවං අජානන්තානං ධම්මං දෙසෙතීති? වාසනත්ථාය, එවං සුතොපිහි ධම්මො අනාගතෙ පච්චයො හොති යෙවාති අනාගතං පටිච්ච දෙසෙති. **"අනෙකසතං බ්‍රාහ්මණපරිස"**න්ති: ආදීනං සොණදණ්ඩ කූටදන්ත සමාගමාදි වසෙන චෙව අඤ්ඤචක්කවාළවසෙන ච සම්භවො වෙදිතබ්බො. ඉමා පන අට්ඨපරිසා භගවා කිමත්ථං ආහරි? අභීතභාවදස්සනත්ථමෙව, ඉමා කිර ආහරිත්වා එවමාහ:–ආනන්ද ඉමාපි අට්ඨපරිසා උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තස්ස තථාගතස්ස භයං වා සාරජ්ජං වා නත්ථි මාරං

1. සී. I II.& III. ඤාණතෙජාභිහතා. 2. මු. ගග්ගරස්සරාපි,
3. සී., I.II.& III. තත්ථ.

පන එකකං දිස්වා තථාගතො භායෙය්‍යාති කො එවං සඤ්ඤං උප්පාදෙතුමරහති, අභීතො ආනන්ද තථාගතො අච්ඡම්භී සතො සම්පජානො ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජ්ජීති.

"අභිභායතනානී"ති: අභිභවනකාරණානි, කිං අභිභවන්ති? පච්චනීකධම්මෙපි ආරම්මණානිපි, තානි හි පටිපක්ඛභාවෙන පච්චනීකධම්මෙ අභිභවන්ති, පුග්ගලස්ස ඤාණුත්තරියතාය ආරම්මණානි.

"අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී"ති: ආදීසු පන අජ්ඣත්තරූපෙ පරිකම්මවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී නාම හොති. අජ්ඣත්තං හි නීලපරිකම්මං කරොන්තො කෙසෙ වා පිත්තෙ වා අක්ඛිතාරකාය වා කරොති. පීතපරිකම්මං කරොන්තො මෙදෙ වා ඡවියා වා හත්ථතලපාදතලෙසු[1] වා අක්ඛීනං පීතට්ඨානෙ වා කරොති, ලොහිතපරිකම්මං කරොන්තො මංසෙ වා ලොහිතෙ වා ජිව්හාය වා අක්ඛීනං රත්තට්ඨානෙ වා කරොති, ඔදාතපරිකම්මං කරොන්තො අට්ඨිම්හි වා දන්තෙ වා නඛෙ වා අක්ඛීනං සෙතට්ඨානෙ වා කරොති, තං පන සුනීලකං සුපීතකං සුලොහිතකං සුඔදාතකං න හොති අවිසුද්ධමෙව හොති. **"එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතී"**ති: යස්සෙවං පරිකම්මං අජ්ඣත්තං උප්පන්නං හොති. නිමිත්තං පන බහිද්ධා, සො එවං අජ්ඣත්තං පරිකම්මස්ස බහිද්ධා ච අප්පනාය වසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී, එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති වුච්චති. **"පරිත්තානී"**ති: අවඩ්ඪිතානි. **"සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී"**ති: සුවණ්ණානි වා හොන්තු දුබ්බණ්ණානි වා පරිත්තවසෙනෙව, ඉදමභිභායතනං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **"තානි අභිභුය්‍යා"**ති: යථා නාම සම්පන්නගහණිකො කටච්ඡුමත්තං භත්තං ලභිත්වා කිං එත්ථ භුඤ්ජිතබ්බං අත්ථීති සඞ්කඩ්ඪිත්වා එකකබලමෙව කරොති, එවමෙවං ඤාණුත්තරිකො පුග්ගලො විසදඤාණො කිං එත්ථ පරිත්තකෙ ආරම්මණෙ සමාපජ්ජිතබ්බං අත්ථි, නායං මම භාරොති තානි රූපානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො. **"ජානාමි පස්සාමී"**ති: ඉමිනා පනස්ස ආභොගො කථිතො, සො ච ඛො සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස, න අන්තොසමාපත්තියං. **"එවංසඤ්ඤී හොතී"**ති: ආභොගසඤ්ඤායපි ඣානසඤ්ඤායපි එවංසඤ්ඤී හොති අභිභවනසඤ්ඤා හිස්ස අන්තොසමාපත්තියම්පි අත්ථි, ආභොගසඤ්ඤා පන සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්සෙව. **"අප්පමාණානී"**ති: වඩ්ඪිතප්පමාණානි, මහන්තානීති අත්ථො. **"අභිභුය්‍යා"**ති: එත්ථ පන යථා මහග්ඝසො පුරිසො එකං භත්තවඩ්ඪිතකං ලභිත්වා අඤ්ඤම්පි හොතු අඤ්ඤම්පි හොතු කිං එසා මය්හං කරිස්සතීති තං න මහන්තතො පස්සති, එවමෙව ඤාණුත්තරො පුග්ගලො විසදඤාණො කිං එත්ථ සමාපජ්ජිතබ්බං නයිදං අප්පමාණං න මය්හං චිත්තෙකග්ගතාකරණෙ[2] භාරො අත්ථීති තානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො. **"අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී"**ති:

1. මු. හත්ථපාදපිට්ඨෙසු. 2. සී. I.II. & III. චිත්තෙකග්ගකරණෙ.

අලාභිතාය වා අනත්ථිකතාය වා අජ්ඣත්තරූපෙ පරිකම්මසඤ්ඤා විරහිතො. **"එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතී"**ති: යස්ස පරිකම්මම්පි නිමිත්තම්පි බහිද්ධාව උප්පන්නං, සො එවං බහිද්ධා පරිකම්මස්ස චෙව අප්පණාය ච වසෙන අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති වුච්චති, සෙසමෙත්ථ චතුත්ථාභිභායතනෙ වුත්තනයමෙව ඉමෙසු පන චතූසු පරිත්තං විතක්කචරිතවසෙන ආගතං, අප්පමාණං මොහචරිතවසෙන සුවණ්ණං දොසචරිතවසෙන, දුබ්බණ්ණං රාගචරිතවසෙන, එතෙසං හි එතානි සප්පායානි සා ච නෙසං සප්පායතා විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ චරිතනිද්දෙසෙ වුත්තා. පඤ්චමඅභිභායතනාදීසු **"නීලානී"**ති: සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන වුත්තං. **"නීලවණ්ණානී"**ති: වණ්ණවසෙන. **"නීලනිදස්සනානී"**ති: දස්සනවසෙන, අපඤ්ඤායමානවිවරානි අසම්භින්නවණ්ණානි එකනීලානෙව හුත්වා දිස්සන්තීති වුත්තං හොති. **"නීලනිභාසානී"**ති: ඉදං පන ඔභාසවසෙන වුත්තං, නීලොභාසානි නීලප්පභායුත්තානීති අත්ථො, එතෙන නෙසං සුවිසුද්ධතං දස්සෙති, විසුද්ධවණ්ණවසෙනෙව හි ඉමානි චත්තාරි අභිභායතනානි වුත්තානි. **"උමාපුප්ඵ"**න්ති: එතං හි පුප්ඵං සිනිද්ධං මුදු දිස්සමානම්පි නීලමෙව හොති, ගිරිකණ්ණිකපුප්ඵාදීනි පන දිස්සමානානි සෙතධාතුකානි හොන්ති තස්මා ඉදමෙව ගහිතං න තානි. **"බාරාණසෙය්‍යක"**න්ති: බාරාණසිසම්භවං, තත්ථ කිර කප්පාසොපි මුදු සුත්තකන්තිකායොපි තන්තවායාපි ඡෙකා උදකම්පි සුචි සිනිද්ධං, තස්මා තං වත්ථං උභතො භාගවිමට්ඨං හොති, ද්වීසුපි පස්සෙසු මට්ඨං මුදු සිනිද්ධං ඛායති. **"පීතානී"**ති: ආදීසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො, "නීලකසිණං උග්ගණ්හන්තො නීලස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මිං වා වත්ථස්මිං වා වණ්ණධාතුයා වා"ති ආදිකං පනෙත්ථ කසිණකරණඤ්ච පරිකම්මඤ්ච අප්පණාවිධානඤ්ච සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරතො වුත්තමෙව. ඉමානිපි අට්ඨ අභිභායතනානි අභීතභාවදස්සනත්ථමෙව ආනීතානි, ඉමානිපි කිර වත්වා එවමාහ:-ආනන්ද එතාපි සමාපත්තියො සමාපජ්ජන්තස්ස ච වුට්ඨහන්තස්ස ච තථාගතස්ස භයං වා සාරජ්ජං වා නත්ථි, මාරං පන එකකං දිස්වා තථාගතො භායෙය්‍යාති කො එවං සඤ්ඤං උප්පාදෙතුමරහති, අභීතො ආනන්ද තථාගතො අජ්ජමහී සතො සම්පජානො ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජීති.

විමොක්ඛකථා උත්තානත්ථායෙව, ඉමෙපි අට්ඨවිමොක්ඛා අභීතභාව දස්සනත්ථමෙව ආනීතා. ඉමෙපි කිර වත්වා එවමාහ:-ආනන්ද එතාපි සමාපත්තියො සමාපජ්ජන්තස්ස ච වුට්ඨහන්තස්ස ච තථාගතස්ස භයං වා සාරජ්ජං වා නත්ථි-පෙ-ඔස්සජීති.

ඉදානිපි භගවා ආනන්දත්ථෙරස්ස ඔකාසං අදත්වාව "එකමිදාහං"ති ආදිනා නයෙන අපරම්පි දෙසනං ආරභි. තත්ථ **"පඨමාභිසම්බුද්ධො"**ති: අභිසම්බුද්ධො හුත්වා පඨමමෙව අට්ඨමෙ සත්තාහෙ. **"ඔස්සට්ඨො"**ති:

විස්සජ්ජෙන්තො පරිච්චජන්තො, එවං කිර වත්වා තෙනායං දසසහස්සි
ලොකධාතු කම්පිත්ථාති ආහ. "අල""න්ති: පටික්ඛෙපවචනමෙතං.
"බොධි""න්ති: චතුමග්ගඤාණපටිවෙධං. "සද්දහසි ත්ව""න්ති: එවං
වුත්තභාවං තථාගතස්ස සද්දහසීති වදති. "තස්මාතිහානන්ද""ති:
යස්මා ඉදං වචනං සද්දහසි, තස්මා තුය්හෙවෙතං දුක්කටන්ති දස්සෙති.
"එකමිදාහ""න්ති: ඉදං භගවා න කෙවලං අහං ඉධෙව තං ආමන්තෙසි
අඤ්ඤත්‍රාපි ආමන්තෙත්වා ඔළාරිකං නිමිත්තං අකාසිං තම්පි තයා න
පටිවිද්ධං තවෙවායං අපරාධොති එවං සොකවිනොදනත්ථාය නානප්ප
කාරතො ථෙරස්සෙව දොසාරොපනත්ථං ආරභි. "පියෙහි මනාපෙ
හී""ති: මාතා පිතා භාතා භගිනීති ආදිකෙහි, ජාතියා නානාභාවො,
මරණෙන විනාභාවො, භවෙන අඤ්ඤථාභාවො. "තං කුතෙත්ථ
ලබ්භා""ති: තන්ති තස්මා, යස්මා සබ්බෙහෙව පියෙහි මනාපෙහි නානා
භාවො තස්මා දසපාරමියො පූරෙත්වාපි සම්බොධිං පත්වාපි ධම්මචක්කං
පවත්තෙත්වාපි යමකපාටිහාරියං දස්සෙත්වාපි දෙවොරොහණං කත්වාපි
යං තං ජාතං භූතං සඞ්ඛතං පලොකධම්මං තං වත තථාගතස්සාපි
සරීරං මා පලුජ්ජීති නෙතං ඨානං විජ්ජති රොදන්තෙනාපි
කන්දන්තෙනාපි න සක්කා තං කාරණං ලද්ධුන්ති. "පුන පච්චාවමිස්ස
තී""ති: යං චත්තං වන්තං තං වත පුන පටිඛාදිස්සතීති අත්ථො.
"යථයිදං බ්‍රහ්මචරිය""න්ති: යථා ඉදං සික්ඛාත්තයසඞ්ගහං සාසන
බ්‍රහ්මචරියං. "අද්ධනිය""න්ති: අද්ධානක්ඛමං. "චිරට්ඨිතික""න්ති: චිරප්ප
වත්තිවසෙන චිරට්ඨිතිකං. "චත්තාරො සතිපට්ඨානා""ති: ආදිසබ්බං
ලොකියලොකුත්තරවසෙනෙව කථිතං, එතෙසං පන බොධිපක්ඛිය
ධම්මානං විනිච්ඡයො සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ ඤාණදස්සන විසුද්ධි
නිද්දෙසෙ වුත්තො, සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

තතියක භාණවාරවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

"නාගාපලොකිත""න්ති: යථා හි මහාජනස්ස අට්ඨීනි කොටියා
කොටිං ආහච්ච ඨිතානි, පච්චෙකබුද්ධානං අඞ්කුසලග්ගානි විය, න එවං
බුද්ධානං, බුද්ධානං පන සඞ්ඛලිකානි විය එකාබද්ධානි හුත්වා ඨිතානි, තස්මා
පච්ඡතො අපලොකනකාලෙ න සක්කා හොති ගීවං පරිවත්තෙතුං.
යථා පන හත්ථිනාගො පච්ඡාභාගං අපලොකෙතුකාමො සකල
සරීරෙනෙව පරිවත්තති, එවං පරිවත්තිතබ්බං හොති. භගවතො පන
නගරද්වාරෙ ඨත්වා වෙසාලිං අපලොකෙස්සාමීති චිත්තෙන උප්පන්න
මත්තෙ භගවා අනෙකානි කප්පකොටිසහස්සානි පාරමියො
පූරෙන්තෙහි තුම්හෙහි න ගීවං පරිවත්තෙත්වා අපලොකනකම්මං
කතන්ති අයං පථවී කුලාලචක්කං විය පරිවත්තෙත්වා භගවන්තං
වෙසාලිනගරාභිමුඛං අකාසි, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. නනුච නකෙවලං[1]

1. සී. I. II & III. නනුච. ම. නකෙවලං.

වෙසාලියාව සාවත්ථි රාජගහ නාළන්ද පාටලිගාම කොටිගාම නාදික ගාමකෙසුපි තතො තතො නික්ඛන්තකාලෙ තං තං[1] පච්ඡිමදස්සනමෙව, තත්ථ තත්ථ කස්මා නාගාපලොකිතං නාපලොකෙසීති? අනච්ඡරියත්තා, තත්ථ තත්ථ හි නිවත්තිත්වා අපලොකෙන්තස්සෙතං න අච්ඡරියං හොති තස්මා නාපලොකෙසි. අපිච වෙසාලිරාජානො ආසන්නවිනාසා තිණ්ණං වස්සානං උපරි විනස්සිස්සන්ති, තෙ තං නගරද්වාරෙ නාගාපලොකිතං නාම චෙතියං කත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජෙස්සන්ති, තං තෙසං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතීති තෙසං අනුකම්පාය අපලොකෙසි. **"දුක්ඛස්සන්තකරො"**ති: වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තකරො. **"චක්ඛුමා"**ති: පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා. **"පරිනිබ්බුතො"**ති: කිලෙසපරිනිබ්බාණෙන පරිනිබ්බුතො.

"මහාපදෙසෙ"ති: මහාඔකාසෙ, මහාඅපදෙසෙ වා, බුද්ධාදයො මහන්තෙ මහන්තෙ අපදිසිත්වා වුත්තානි මහාකාරණානීති අත්ථො. **"නෙව අභිනන්දිතබ්බ"**න්ති: හට්ඨතුට්ඨෙහි සාධුකාරං දත්වා පුබ්බෙව න සොතබ්බං, එවං කතෙ හි පච්ඡා ඉදං න සමෙතීති වුච්චමානොපි කිං පුබ්බෙව අයං ධම්මො ඉදානි න ධම්මොති වත්වා ලද්ධිං න විස්සජ්ජෙති. **"න පටික්කොසිතබ්බ"**න්ති: කිං එස බාලො වදතීති එවං පුබ්බෙව න වත්තබ්බං, එවං වුත්තෙ හි වත්තුං යුත්තම්පි න වක්ඛති. තෙනාහ:- "අනභිනන්දිත්වා අප්පටික්කොසිත්වා"ති. **"පදබ්‍යඤ්ජනානී"**ති: පදසඞ්ඛාතානි බ්‍යඤ්ජනානි. **"සාධුකං උග්ගහෙත්වා"**ති: ඉමස්මිං ඨානෙ පාළි වුත්තා ඉමස්මිං ඨානෙ අත්ථො වුත්තො ඉමස්මිං ඨානෙ අනුසන්ධි කථිතා ඉමස්මිං ඨානෙ පුබ්බාපරං කථිතන්ති සුට්ඨු ගහෙත්වා. **"සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බානී"**ති: සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බානි. **"විනයෙ සන්දස්සෙතබ්බානී"**ති: විනයෙ සංසන්දෙතබ්බානි. එත්ථ ච "සුත්ත"න්ති විනයො, යථාහ.-"කත්ථ පටික්ඛිත්තං? සාවත්ථියං සුත්තවිභඞ්ගෙ"ති; විනයොති ඛන්ධකො, යථාහ:-"කොසම්බියා විනයාති සාරෙ"ති; එවං විනයපිටකම්පි න පරියාදියති. උභතො විභඞ්ගා[2] පන සුත්තං ඛන්ධකපරිවාරා විනයොති එවං විනයපිටකං පරියාදියති. අථවා සුත්තන්තපිටකං[3] සුත්තං විනයපිටකං විනයොති එවං ද්වෙ යෙව පිටකානි පරියාදියන්ති. සුත්තන්තාභිධම්මපිටකානි වා සුත්තං විනයපිටකං විනයොති එවම්පි තීණි පිටකානි න තාව පරියාදියන්ති. අසුත්තනාමකං හි බුද්ධවචනං නාම අත්ථි සෙය්‍යථීදං? ජාතකං පටිසම්භිදා නිද්දෙසො සුත්තනිපාතො ධම්මපදං උදානං ඉතිවුත්තකං විමානවත්ථු පෙතවත්ථු ථෙරගාථා ථෙරීගාථා අපදානන්ති. සුදින්නථෙරො පන අසුත්තනාමකං බුද්ධවචනං නාම නත්ථීති තං සබ්බං පටික්ඛිපිත්වා තීණි පිටකානි සුත්තං විනයො පන කාරණන්ති ආහ. තතො තං කාරණං දස්සෙන්තො ඉදං සුත්තමාහරි:-"යෙ ඛො තෙ ගොතමි ධම්මෙ ජානෙය්‍යාසි ඉමෙ ධම්මා සරාගාය සංවත්තන්ති නො

1. මූ. තං සබ්බං. 2. මූ. විභඞ්ගා. 3 මූ සුත්තන්තපිටකං.

විරාගාය සංයොගාය සංවත්තන්ති නො විසංයොගාය සඋපාදානාය
සංවත්තන්ති නො අනුපාදානාය මහිච්ඡතාය සංවත්තන්ති නො
අප්පිච්ඡතාය අසන්තුට්ඨියා සංවත්තන්ති නො සන්තුට්ඨියා කොසජ්ජාය
සංවත්තන්ති නො විරියාරම්භාය සඞ්ගණිකාය සංවත්තන්ති නො
පවිවෙකාය ආචයාය. සංවත්තන්ති නො අපචයාය,=එකංසෙන
ගොතමි ජානෙය්‍යාසි නෙසො ධම්මො නෙසො විනයො නෙතං සත්ථු
සාසනන්ති; යෙ ච ඛො තෙ ගොතමි ධම්මෙ ජානෙය්‍යාසි ඉමෙ ධම්මා
විරාගාය සංවත්තන්ති නො සරාගාය විසංයොගාය සංවත්තන්ති නො
සංයොගාය අනුපාදානාය සංවත්තන්ති නො සඋපාදානාය අප්පිච්ඡ
තාය සංවත්තන්ති නො මහිච්ඡතාය සන්තුට්ඨියා සංවත්තන්ති නො
අසන්තුට්ඨියා විරියාරම්භාය සංවත්තන්ති නො කොසජ්ජාය පවිවෙ
කාය සංවත්තන්ති නො සඞ්ගණිකාය අපචයාය සංවත්තන්ති නො
ආචයාය, එකංසෙන ගොතමි ජානෙය්‍යාසි එසො ධම්මො එසො
විනයො එතං සත්ථුසාසන”න්ති. තස්මා **සුත්තෙති** තෙපිටකෙ බුද්ධ
වචනෙ ඔතාරෙතබ්බානි, **විනයෙති** එතස්මිං රාගාදිවිනයකාරණෙ
සංසන්දෙතබ්බානීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **“න චෙව සුත්තෙ ඔත
රන්ති”**ති: සුත්තපටිපාටියා[1] කත්ථචි අනාගන්ත්වා ඡල්ලිං උට්ඨපෙත්වා
ගුළ්හවෙස්සන්තර ගුළ්හඋම්මග්ග ගුළ්හවිනය වෙදල්ලපිටකානං අඤ්ඤ
තරතො ආගතානි පඤ්ඤායන්තීති අත්ථො. එවං ආගතානි හි රාගාදි
විනයෙ ච න පඤ්ඤායමානානි ඡඩ්ඩෙතබ්බානි හොන්ති, තෙන
වුත්තං:–“ඉති හෙතං භික්ඛවෙ ඡඩ්ඩෙය්‍යාථා”ති. එතෙනුපායෙන
සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **“ඉදං භික්ඛවෙ චතුත්ථං මහාපදෙසං
ධාරෙය්‍යාථා”**ති: ඉමං චතුත්ථං ධම්මස්ස පතිට්ඨානොකාසං ධාරෙය්‍යාථ,
ඉමස්මිං පන ඨානෙ ඉදං පකිණ්ණකං වෙදිතබ්බං:–සුත්තෙ චත්තාරො
මහාපදෙසා ඛන්ධකෙ චත්තාරො මහාපදෙසා චත්තාරි පඤ්හබ්‍යාකර
ණානි සුත්තං සුත්තානුලොමං ආචරියවාදො අත්තනොමති තිස්සො
සඞ්ගීතියොති. තත්ථ අයං ධම්මො අයං විනයොති ධම්මවිනිච්ඡයෙ
පත්තෙ ඉමෙ චත්තාරො මහාපදෙසා පමාණං, යං එත්ථ සමෙති තදෙව
ගහෙතබ්බං ඉතරං විරවන්තස්සපි න ගහෙතබ්බං. ඉදං කප්පති ඉදං
න කප්පතීති කප්පියාකප්පියවිනිච්ඡයෙ පත්තෙ “යං භික්ඛවෙ මයා
ඉදං න කප්පතීති අප්පටික්ඛිත්තං තං චෙ අකප්පියං අනුලොමෙති
කප්පියං පටිබාහති තං වො න කප්පතීති ආදිනා නයෙන ඛන්ධකෙ
වුත්තා චත්තාරො මහාපදෙසා පමාණං, තෙසං විනිච්ඡයකථා සමන්ත
පාසාදිකාය වුත්තා, තත්ථ වුත්තනයෙන යං කප්පියං අනුලොමෙති
තදෙව කප්පියං ඉතරං අකප්පියන්ති එවං සන්නිට්ඨානං කාතබ්බං. එකං
සව්‍යාකරණීයො පඤ්හො විභජ්ජව්‍යාකරණීයො පඤ්හො පටිපුච්ඡා
ව්‍යාකරණීයො පඤ්හො ඨපනීයො පඤ්හොති ඉමානි පන චත්තාරි
පඤ්හව්‍යාකරණානි නාම. තත්ථ චක්ඛුං අනිච්චන්ති පුට්ඨෙන ආම
අනිච්චන්ති එකංසෙනෙව ව්‍යාකාතබ්බං එසනයො සොතාදීසු අයං

1. මු. සුත්තපාළියං.

ඒකංසව්‍යාකරණීයො පඤ්හො. අනිච්චං නාම චක්ඛුන්ති පුට්ඨෙන පන න චක්ඛුමෙව සොතම්පි අනිච්චං ඝාණම්පි අනිච්චන්ති එවං විභජිත්වා ව්‍යාකාතබ්බං අයං විභජ්ජව්‍යාකරණීයො පඤ්හො. යථා චක්ඛු තථා සොතං යථා සොතං තථා චක්ඛුන්ති පුට්ඨෙන කෙනට්ඨෙන පුච්ඡසීති පටිපුච්ඡිත්වා දස්සනට්ඨෙන පුච්ඡාමීති වුත්තෙ නහීති ව්‍යාකාතබ්බං. අනිච්චට්ඨෙන පුච්ඡාමීති වුත්තෙ ආමාති ව්‍යාකාතබ්බං අයං පටිපුච්ඡා ව්‍යාකරණීයො පඤ්හො. තං ජීවං තං සරීරන්ති ආදීනි පුට්ඨෙන පන අව්‍යාකතමෙතං භගවතාති ඨපෙතබ්බො එස පඤ්හො න ව්‍යාකාතබ්බො, අයං ඨපනීයො පඤ්හො. ඉති තෙන තෙනාකාරෙන පඤ්හ සම්පත්තෙ ඉමානි චත්තාරි පඤ්හව්‍යාකරණානි පමාණං; ඉමෙසං වසෙන සො පඤ්හො ව්‍යාකාතබ්බො. සුත්තාදීසු පන සුත්තං නාම තිස්සො සඞ්ගීතියො ආරුළ්හානි තීණි පිටකානි, සුත්තානුලොමං නාම අනුලොමකප්පියං, ආචරියවාදො නාම අට්ඨකථා, අත්තනොමති නාම නයග්ගාහෙන අනුබුද්ධියා[1] අත්තනො පටිභාණං, තත්ථ සුත්තං අප්පටිබාහියං තං පටිබාහන්තෙන බුද්ධොව පටිබාහිතො හොති, අනුලොමකප්පියං පන සුත්තෙන සමෙන්තමෙව ගහෙතබ්බං න ඉතරං, ආචරියවාදොපි සුත්තෙන සමෙන්තොයෙව ගහෙතබ්බො න ඉතරො, අත්තනොමති පන සබ්බදුබ්බලා සාපි සුත්තෙන සමෙන්තායෙව ගහෙතබ්බා න ඉතරා, පඤ්චසතිකා සත්තසතිකා සාහස්සිකාති ඉමා පන තිස්සො සඞ්ගීතියො. සුත්තම්පි තාසු ආගතමෙව පමාණං, න ඉතරං ගාරය්හසුත්තං ගහෙතබ්බං. තත්ථ ඔතරන්තානිපි හි පදබ්‍යඤ්ජනානි තථෙව සුත්තෙ ඔතරන්ති න ච විනයෙ සන්දිස්සන්තීති වෙදිතබ්බානි.

"**කම්මාරපුත්තස්සා**"ති: සුවණ්ණකාරපුත්තස්ස, සො කිර අඩ්ඪො මහාකුටුම්බිකො භගවතො පඨමදස්සනෙනෙව සොතාපන්නො හුත්වා අත්තනො අම්බවනෙ විහාරං කාරෙත්වා නිය්‍යාතෙසි තං සන්ධාය වුත්තං "අම්බවනෙ"ති. "**සූකරමද්දව**"න්ති: නාතිතරුණස්ස නාතිජිණ්ණස්ස එකජෙට්ඨකසූකරස්ස පවත්තමංසං තං කිර මුදුචෙව සිනිද්ධං ච හොති තං පටියාදාපෙත්වා සාධුකං පචාපෙත්වාති අත්ථො. (එකෙ භණන්ති සූකරමද්දවං පන මුදුඔදනස්ස පඤ්චගොරස යූසපාචනවිධානස්ස නාමමෙතංති යථා ගවපානං නාම පාකනාමං, කෙචි භණන්ති සූකරමද්දවං නාම රසායනවිධි තං පන රසායනසත්ථෙ ආගච්ඡති, තං චුන්දෙන භගවතො පරිනිබ්බාණං න භවෙය්‍යාති රසායනං පටියත්තන්ති)[2] තත්ථ පන විසහස්ස දීපපරිවාරෙසු චතූසු මහාදීපෙසු දෙවතා ඔජං පක්ඛිපිංසු. "**නාහං තං**"න්ති: ඉමං සීහනාදං කිමත්ථං නදති? පරූපවාදමොචනත්ථං අත්තනා පරිභුත්තාවසෙසං නෙව භික්ඛූනං න මනුස්සානං දාතුං අදාසි ආවාටෙ නිඛණාපෙත්වා විනාසෙසීති හි වත්තුකාමානං ඉදං සුත්වා වචනොකාසො න භවිස්සතීති පරෙසං උපවාදමොචනත්ථං සීහනාදං නදතීති.

1. සී. I.II.& III. නයග්ගාහෙ යා. 2. (—) සී. I.II. & III. ඉදං නදිස්සතෙ

"භුත්තස්ස ච සූකරමද්දවෙන"ති: භුත්තස්ස උදපාදි, න පන භුත්තපච්චයෙන,[1] යදි හි අභුත්තස්ස උප්පජ්ජිස්සථ අතිඛරෙ අභවිස්ස සිනිද්ධං භොජනං භුත්තත්තා පන[2] තනු වෙදනා අහොසි, තෙනෙව පදසා ගන්තුං අසක්ඛි. **"විරිච්චමානො"**ති: අභිණ්හං පවත්තලොහිතවිරෙචනොව සමානො. **"අවොච"**ති: අත්තනා පත්ථිතට්ඨානෙ පරිනිබ්බාණත්ථාය එවමාහ. ඉමා පන ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි ඨපිතා ගාථාති වෙදිතබ්බා.

"ඉඞ්ඝා"ති: චොදනත්ථෙ නිපාතො, **"අච්ඡොදිකා"**ති: පසන්නොදකා, **"සාතොදිකා"**ති: මධුරොදකා, **"සීතොදිකා"**ති: තනු සීතලසලිලා, **"සෙතකා"**ති: නික්කද්දමා, **"සුපතිත්ථා"**ති: සුන්දරතිත්ථා.

"පුක්කුසො"ති: තස්ස නාමං, **"මල්ලපුත්තො"**ති: මල්ලරාජපුත්තො, මල්ලා කිර වාරෙන රජ්ජං කාරෙන්ති යාව තෙසං වාරො න පාපුණාති තාව වාණිජ්ජං කරොන්ති අයම්පි වාණිජ්ජමෙව කරොන්තො පඤ්චසකටසතානි යොජාපෙත්වා ධුරවාතෙ වායන්තෙ පුරතො ගච්ඡති පච්ඡාවාතෙ වායන්තෙ සත්ථවාහං[3] පුරතො පෙසෙත්වා සයං පච්ඡා ගච්ඡති තදා පන පච්ඡාවාතො වායි තස්මා එසසත්ථවාහං පුරතො පෙසෙත්වා සබ්බරතනයානෙ නිසීදිත්වා කුසිනාරතො නික්ඛමිත්වා පාවං ගමිස්සාමීති මග්ගං පටිපජ්ජි. තෙන වුත්තං:–"කුසිනාරාය පාවං අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නො හොතී"ති. **"ආළාරො"**ති: තස්ස නාමං, දීඝපිඞ්ගලො කිරෙසො තෙනස්ස ආළාරොති නාමං අහොසි. **"කාලාමො"**ති: ගොත්තං. **"යත්‍ර හි නාම"**ති: යො නාම, **"නෙව දක්ඛිස්සතී"**ති:[4] න අද්දස, යත්‍ර සද්දයුත්තත්තා පනෙතං අනාගතවසෙන වුත්තං එවරූපං හි ඊදිසෙසු ඨානෙසු සද්දලක්ඛණං. **"නිච්ඡරන්තීසු"**ති: විචරන්තීසු. **"අසනියා ඵලන්තියා"**ති: නවවිධාය අසනියා භිජ්ජමානාය විය මහාරවං රවන්තියා. නවවිධා හි අසනියො:–අසඤ්ඤා විචක්කා සතෙරා ගග්ගරා කපිසීසා මච්ඡවිලොලිකා කුක්කුටකා දණ්ඩමණිකා සුක්ඛාසනීති තත්‍ථ අසඤ්ඤා අසඤ්ඤං කරොති, විචක්කා එකචක්කං කරොති, සතෙරා සතෙරසදිසා[5] හුත්වා පතති, ගග්ගරා ගග්ගරායමානා පතති, කපිසීසා භමුකං උක්ඛිපන්තො මක්කටො විය හොති, මච්ඡවිලොලිකා විලුලිතමච්ඡො විය හොති, කුක්කුටකා කුක්කුටසදිසා හුත්වා පතති, දණ්ඩමණිකා නඞ්ගලසදිසා හුත්වා පතති, සුක්ඛාසනී පතිතට්ඨානං සමුග්ඝාටෙති. **"දෙවෙ වස්සන්තෙ"**ති: සුක්ඛගජ්ජිතං ගජ්ජිත්වා අන්තරන්තරා වස්සන්තෙ. **"ආතුමායං"**ති: ආතුමං නිස්සාය විහරාමි. **"භුසාගාරෙ"**ති: ඛලසාලායං. **"එත්ථෙසො"**ති: එතස්මිං කාරණෙ එසො මහාජනකායො සන්නිපතිතො. **"ක්ව අහොසී"**ති: කුහිං අහොසි. **"සො තං භන්තෙ"**ති: සො ත්වං භන්තෙ. **"සිඞ්ගීවණ්ණ"**න්ති: සිඞ්ගීසුවණ්ණවණ්ණං. **"යුගං මට්ඨ"**න්ති: මට්ඨයුගං සණ්හ

1. මු. භුත්තපච්චයා. 2. මු. පනස්ස. 3. සී. I.II & III සත්ථවාහෙ.
4. මු. දක්ඛිතීති. 5. මු සඞ්ඛාරසදිසා.

සාටකයුගළන්ති අත්ථො. "ධාරණීය"න්ති: අනන්තරන්තරා මයා ධාරෙතබ්බං, පරිදහිතබ්බන්ති අත්ථො. තං කිර සො තථාරූපෙ ඡණදිවසෙයෙව ධාරෙත්වා සෙසකාලෙ නික්ඛිපති, එවං උත්තමං මඞ්ගලවත්ථයුගං සන්ධායාහ. **"අනුකම්පං උපාදායා"**ති: මයි අනුකම්පං පටිච්ච. **"අච්ඡාදෙහී"**ති: උපචාරවචනමෙතං, එකං මය්හං දෙහි එකං ආනන්දස්සාති අත්ථො. කිං පන ථෙරො තං ගණ්හීති? ආම ගණ්හි, කස්මා? මත්ථකප්පත්තකිච්චත්තා, කිඤ්චාපි හෙස එවරූපං ලාභං පටික්ඛිපිත්වා උපට්ඨාකට්ඨානං පටිපන්නො, තං පනස්ස උපට්ඨාකකිච්චං මත්ථකං පත්තං තස්මා අග්ගහෙසි. යෙපි එවං වදෙය්‍යුං අනාරාධකො මඤ්ඤෙ ආනන්දො, පඤ්චවීසතිවස්සානි උපට්ඨහන්තෙන න කිඤ්චි භගවතො සන්තිකා තෙන ලද්ධපුබ්බන්ති තෙසං වචනොකාසච්ඡෙදනත්ථම්පි අග්ගහෙසි. අපි ච ජානාති භගවා ආනන්දො ගහෙත්වාපි අත්තනා න ධාරෙස්සති මය්හං යෙව පූජං කරිස්සති, මල්ලපුත්තෙන පන ආනන්දං පූජෙන්තෙන සඞ්ඝොපි පූජිතො භවිස්සති, එවමස්ස මහාපුඤ්ඤරාසි භවිස්සතීති ථෙරස්ස එකං දාපෙසි. ථෙරොපි තෙනෙව කාරණෙන අග්ගහෙසීති. **"ධම්මියා කථායා"**ති: වත්ථානුමොදනකථාය. **"භගවතො කායං උපනාමිත"**න්ති: නිවාසනපාරුපනවසෙන අල්ලීයාපිතං, භගවාපි තතො එකං නිවාසෙසි එකං පාරුපි. **"වීතච්චිකං විය"**ති: යථා වීතච්චිකො අඞ්ගාරො අන්තන්තෙන නෙව ජොතති බහි පනස්ස පභා නත්ථි, එවං බහි පච්ඡින්නප්පභං හුත්වා ඛායතීති අත්ථො. **"ඉමෙසු ඛො ආනන්ද ද්වීසු කාලෙසූ"**ති කස්මා ඉමෙසු ද්වීසු කාලෙසු එවං හොති? ආහාරවිසෙසෙන චෙව බලවසොමනස්සෙන ච; එතෙසු හි ද්වීසු කාලෙසු සකලචක්කවාළෙ දෙවතා ආහාරෙ ඔජං පක්ඛිපන්ති, තං පණීතභොජනං කුච්ඡිං පවිසිත්වා පසන්නරූපං සමුට්ඨාපෙති, ආහාරසමුට්ඨානරූපස්ස පසන්නත්තා මතවණ්ණානි ඉන්ද්‍රියානි අතිවිය විරොචන්ති. සම්බොධිදිවසෙ වස්ස අනෙකකප්පකොටිසතසහස්සසඤ්චිතො වත මෙ කිලෙසරාසි අජ්ජ පහීනොති ආවජ්ජන්තස්ස බලවසොමනස්සං උප්පජ්ජති චිත්තං පසීදති චිත්තෙ පසන්නෙ ලොහිතං පසීදති ලොහිතෙ පසන්නෙ මතවණ්ණානි ඉන්ද්‍රියානි අතිවිය විරොචන්ති. පරිනිබ්බාණදිවසෙපි අජ්ජ දානාහං අනෙකෙහි බුද්ධසතසහස්සෙහි පවිට්ඨං අමතමහානිබ්බාණං නාම නගරං පවිසිස්සාමීති ආවජ්ජන්තස්ස බලවසොමනස්සං උප්පජ්ජති චිත්තං පසීදති චිත්තෙ පසන්නෙ ලොහිතං පසීදති ලොහිතෙ පසන්නෙ මතවණ්ණානි ඉන්ද්‍රියානි අතිවිය විරොචන්ති. ඉති ආහාරවිසෙසෙන චෙව බලවසොමනස්සෙන ච ඉමෙසු ද්වීසු කාලෙසු එවං හොතීති වෙදිතබ්බං.

"උපවත්තනෙ"ති: පාචීනතො නිවත්තනසාලවනෙ. **"අන්තරෙන යමකසාලාන"**න්ති: යමකසාලරුක්ඛානං වෙමජ්ඣෙ, **සිංගීවණ්ණ**න්ති ගාථා සඞ්ගීතිකාලෙ ඨපිතා, **"නහාත්වා ච පිවිත්වා චා"**ති

එත්ථ තදා කිර භගවති න්හායන්තෙ අන්තොනදියං මච්ඡකච්ඡපා
ච උභතො තීරෙසු වනසණ්ඩා ච සබ්බං සුවණ්ණවණ්ණමෙව අහොසි.
"අම්බවන"න්ති: තස්සායෙව නදියා තීරෙ අම්බවනං. **"ආයස්මන්තං
චුන්දක"**න්ති: තස්මිං කිර ඛණෙ ආනන්දත්ථෙරො උදකසාටිකං
පීළෙන්තො ඔහීයි. චුන්දත්ථෙරො සමීපෙ අහොසි. තං භගවා
ආමන්තෙසි. "ගන්ත්වාන බුද්ධො නදියං කකුත්ථං"ති ඉමාපි ගාථා
සඞ්ගීතිකාලෙ යෙව ඨපිතා. තත්ථ **"පවත්තා භගවා ඉධ ධම්මා"**ති:
භගවා ඉධ සාසනෙ ධම්මෙ පවත්තා චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි
පවත්තානීති අත්ථො. **"පමුඛෙ නිසීදී"**ති: සත්ථු පුරතොව නිසීදි.
එත්තාවතා ච ථෙරො අනුප්පත්තො. එවං අනුප්පත්තං "අථ ඛො
භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං ආමන්තෙසි. **"තෙ අලාභා"**ති: යෙ
අඤ්ඤෙසං දානානිසංසසංඛාතා ලාභා හොන්ති තෙ අලාභා.
"දුල්ලද්ධ"න්ති: පුඤ්ඤවිසෙසෙන ලද්ධම්පි මනුස්සත්තං දුල්ලද්ධං. **"යස්ස
තෙ"**ති: යස්ස තව උත්තණ්ඩුලං වා අතිකිලින්නං වා කොවා ජානාති
කීදිසම්පි පච්ඡිමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා තථාගතො පරිනිබ්බුතො,
අද්ධා තෙන යං වා තං වා දින්නං භවිස්සතීති. **"ලාභා"**ති: දිට්ඨධම්මික
සම්පරායිකදානානිසංසසඞ්ඛාතා ලාභා.[1] **"සුලද්ධ"**න්ති: තුය්හං
මනුස්සත්තං සුලද්ධං. **"සම සමඵලා"**ති: සබ්බාකාරෙන සමසමඵලා.
තත්‍ර ච යං සුජාතාය දින්නං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිත්වා තථාගතො අභි
සම්බුද්ධො, සො සරාගසදොසසමොහකාලෙ පරිභුත්තො, අයං පන
චුන්දෙන දින්නො වීතරාග වීතදොස වීතමොහකාලෙ පරිභුත්තො,
කස්මා එතෙ සමසමඵලාති? පරිනිබ්බාණසමතාය සමාපත්තිසමතාය
අනුස්සරණසමතාය ච. භගවා හි සුජාතාය දින්නං පිණ්ඩපාතං
පරිභුඤ්ජිත්වා සඋපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බුතො, චුන්දෙන
දින්නං පරිභුඤ්ජිත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බුතොති
එවං පරිනිබ්බාණසමතායපි සමඵලා. අභිසම්බුජ්ඣනදිවසෙ ච චතු
වීසති කොටිසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යා සමාපත්තියො සමාපජ්ජි, පරිනිබ්බාණ
දිවසෙපි සබ්බා තා සමාපජ්ජීති එවං සමාපත්තිසමතායපි සමඵලා.
සුජාතාපි අපරභාගෙ අස්සොසි න කිර සා රුක්ඛදෙවතා, බොධි
සත්තො කිර සො තං දිවසං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මා
සම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, සත්තසත්තාහං කිරස්ස තෙන යාපනං අහො
සීති තස්සා ඉදං සුත්වා ලාභා වත මෙති අනුස්සරන්තියා බලවපීති
සොමනස්සං උදපාදි, චුන්දස්සාපි අපරභාගෙ අවසානපිණ්ඩපාතො
කිර මයා දින්නො ධම්මසීසං කිර මෙ ගහිතං මය්හං කිර පිණ්ඩපාතං
පරිභුඤ්ජිත්වා සත්ථා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බුතොති
සුත්වා ලාභා වත මෙති අනුස්සරතො බලවසොමනස්සං උදපාදීති
එවං අනුස්සරණසමතායපි සමඵලාති වෙදිතබ්බා. **"යසසංවත්තනි
ක"**න්ති: පරිවාරසංවත්තනිකං. **"ආධිපතෙය්‍යසංවත්තනික"**න්ති:
ජෙට්ඨකභාවසංවත්තනිකං. **"සංයමතො"**ති: සීලසංයමෙන සංය

1. සී. I. II & III. දානානිසංසලාභා.

මන්තස්ස, සංවරන්තස්සාති[1] අත්ථො. **"වෙරං න චීයතී"**ති: පඤ්චවිධ වෙරං න වඩ්ඪති. **"කුසලො ජහාති පාපක"**න්ති: කුසලො පන ඤාණසම්පන්නො අරියමග්ගෙන අනවසෙසං පාපකං ලාමකං අකුසලං ජහාති. **"රාගදොසමොහක්ඛයා සනිබ්බුතො"**ති: සො එවං පාපකං ජහිත්වා රාගාදීනං ඛයා කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතොති. ඉති බුද්ධස්ස ච දක්ඛිණං අත්තනො ච දක්ඛිණෙය්‍යසම්පත්තිං පසංසමානො උදානං උදානෙසීති.

චතුත්ථභාණවාරවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

"මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධි"න්ති: ඉධ භික්ඛූනං ගණනපරිච්ඡෙදො නත්ථි, බෙළුවගාමෙ වෙදනා වික්ඛම්භිතතො පට්ඨාය හි න චිරෙන භගවා පරිනිබ්බායිස්සතීති සුත්වා තතො තතො ආගතෙසු භික්ඛූසු එකභික්ඛුපි පක්කන්තො නාම නත්ථි තස්මා ගණනවීතිවත්තො සඞ්ඝො අහොසි. **"උපවත්තනං මල්ලානං සාලවන"**න්ති: යථෙව හි කලම්බනදීතීරතො රාජමාතුවිහාරද්වාරෙන ථූපාරාමං ගන්තබ්බං හොති එවං හිරඤ්ඤවතියා පාරිමතීරතො සාලවනුය්‍යානං, යථා අනුරාධපුරස්ස ථූපාරාමො එවං තං කුසිනාරාය හොති, යථා ථූපාරාමතො දක්ඛිණද්වාරෙන නගරං පවිසනමග්ගො පාචීනමුඛො ගන්ත්වා උත්තරෙන නිවත්තති[2] එවං උය්‍යානතො සාලපන්ති[3] පාචීනමුඛං ගන්ත්වා උත්තරෙන නිවත්තා, තස්මා තං උපවත්තනන්ති වුච්චති. **"අන්තරෙන යමකසාලානං උත්තරසීසක"**න්ති: තස්ස කිර මඤ්චකස්ස එකා සාලපන්ති සීසභාගෙ හොති එකා පාදභාගෙ, තත්‍රාපි එකො තරුණසාලො සීසභාගස්ස ආසන්නො හොති එකො පාදභාගස්ස, අපිච යමකසාලා නාම මූලඛන්ධවිටපපත්තෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිබ්බිත්වා ඨිතසාලාතිපි වුත්තං. **"මඤ්චකං පඤ්ඤපෙහී"**ති: තස්මිං කිර උය්‍යානෙ රාජකුලස්ස සයනමඤ්චො අත්ථි තං සන්ධාය පඤ්ඤපෙහීති ආහ. ථෙරොපි තං යෙව පඤ්ඤපෙත්වා අදාසි. **"කිලන්තොස්මි ආනන්ද නිපජ්ජිස්සාමී"**ති: තථාගතස්ස හි:-

ගොචරි කළම්බොච ගඞ්ගෙය්‍යො පිඞ්ගලො පබ්බතෙය්‍යකො
හෙමවතො ච තම්බො ච මඤ්ඤකිනි[4] උපොසථො
ඡද්දන්තො යෙව දසමො එතෙ නාගානමුත්තමාති.

එත්ථ ච යං දසන්නං ගොචරිසඞ්ඛාතානං පකතිහත්ථීනං බලං තං එකස්ස කළම්බස්සාති එවං දසගුණවඩ්ඪිතාය ගණනාය පකතිහත්ථීනං කොටිසහස්සබලප්පමාණං බලං තං සබ්බම්ප බුද්ධස්ස පිණ්ඩපාතං පරිභුත්ත කාලතො පට්ඨාය චඞ්ගවාරෙ පක්ඛිත්ත උදකං විය පරික්ඛයං

---

1. මූ. සංවරෙ ඨිතස්සාති.
2. මූ නිවත්තො.
3. මූ. සාලවනං.
4. මූ. මඤ්ඤකිරි.

ගතං, පාවානගරතො තීණි ගාවුතානි කුසිනාරානගරං, එතස්මිං අන්තරෙ පඤ්චවීසතියා ඨානෙසු නිසීදිත්වා මහතා උස්සාහෙන ආගච්ඡන්තොපි සුරියස්ස අත්ථමිතවෙලායං සඤ්ඣාසමයෙ භගවා සාලවනං පවිට්ඨො. එවං රොගො සබ්බං ආරොග්‍යං මද්දන්තො ආගච්ඡති, එතමත්ථං දස්සෙන්තො විය සබ්බලොකස්ස සංවෙගකරං වාචං භාසන්තො "කිලන්තොස්මි ආනන්ද නිපජ්ජිස්සාමී"ති ආහ. කස්මා පන භගවා එවං මහන්තෙන උස්සාහෙන ඉධාගතො? කිං අඤ්ඤත්ථ න සක්කා පරිනිබ්බායිතුන්ති? පරිනිබ්බායිතුං නාම න කත්ථචි න සක්කා, තීහි පන කාරණෙහි ඉධාගතො. ඉදං හි භගවා පස්සති:-මයි අඤ්ඤත්ථ පරිනිබ්බායන්තෙ මහාසුදස්සනසුත්තස්ස අට්ඨුප්පත්ති න භවිස්සති කුසිනාරායං පන පරිනිබ්බායන්තෙ යමහං දෙවලොකෙ අනුභවිතබ්බං සම්පත්තිං මනුස්සලොකෙ යෙව අනුභවිං තං ද්වීහි භාණවාරෙහි මණ්ඩෙත්වා දෙසිස්සාමි තං මෙ සුත්වා බහුජනා කුසලං කාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්තීති. අපරම්පි පස්සති:-මං අඤ්ඤත්ථ පරිනිබ්බායන්තං සුභද්දො න පස්සිස්සති සො ච බුද්ධවෙනෙය්‍යො න සාවකවෙනෙය්‍යො න තං සාවකා විනෙතුං සක්කොන්ති කුසිනාරායං පරිනිබ්බායන්තං පන මං සො උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිස්සති, පඤ්හවිස්සජ්ජනපරියොසානෙ ච සරණෙසු පතිට්ඨාය මම සන්තිකෙ පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභිත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා මයි ධරමානෙ යෙව අරහත්තං පත්වා පච්ඡිමසාවකො නාම භවිස්සතීති. අපරම්පි පස්සති:-මයි අඤ්ඤත්ථ පරිනිබ්බායන්තෙ ධාතුභාජනියෙ මහාකලහො භවිස්සති ලොහිතං නදී විය සන්දිස්සති කුසිනාරායං පන පරිනිබ්බුතෙ දොණො බ්‍රාහ්මණො තං විවාදං වූපසමෙත්වා ධාතුයො විභජිත්වා දස්සතීති ඉමෙහි තීහි කාරණෙහි භගවා එවං මහන්තෙන උස්සාහෙන ඉධාගතොති වෙදිතබ්බො. "සීහසෙය්‍ය"න්ති: එත්ථ කාමභොගිසෙය්‍යා පෙතසෙය්‍යා සීහසෙය්‍යා තථාගතසෙය්‍යාති චතස්සො සෙය්‍යා තත්ථ "යෙභුය්‍යෙන භික්ඛවෙ කාමභොගී සත්තා වාමෙන පස්සෙන සෙන්තී"ති අයං කාමභොගිසෙය්‍යා, තෙසු හි[1] යෙභුය්‍යෙන දක්ඛිණ පස්සෙන සයන්තො නාම නත්ථි. "යෙභුය්‍යෙන භික්ඛවෙ පෙතා උත්තානා සෙන්තී"ති අයං පෙතසෙය්‍යා, අප්පමංසලොහිතත්තා හි පෙතා අට්ඨිසඞ්ඝාටජටිතා එකෙන පස්සෙන සයිතුං න සක්කොන්ති උත්තානාව සෙන්ති. "සීහො භික්ඛවෙ මිගරාජා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සෙය්‍යං කප්පෙති-පෙ-අත්තමනො හොතී"ති අයං සීහසෙය්‍යා, තෙජුස්සදත්තා හි සීහො මිගරාජා ද්වෙ පුරිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ පච්ඡිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ ඨපෙත්වා නඞ්ගුට්ඨං අන්තරසත්ථිම්හි පක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදපච්ඡිමපාදනඞ්ගුට්ඨානං ඨිතොකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා ද්වින්නං පුරිමපාදානං මත්ථකෙ සීසං ඨපෙත්වා සත්තදිවසම්පි සයිත්වා පබුජ්ඣමානො න උත්‍රසන්තො පබුජ්ඣති සීසං පන උක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදාදීනං ඨිතොකාසං සල්ලක්ඛෙති සචෙ කිඤ්චි ඨානං විජහිත්වා

1. සී. V. ම. තෙහි.

ඨිතං හොති තයිදං තුය්හං ජාතියා සූරභාවස්ස ච[1] අනුරූපන්ති අනත්තමනො හුත්වා තත්ථෙව සයති න ගොචරාය පක්කමති, අවිජහිත්වා ඨිතෙ පන තුය්හං ජාතියා ච සූරභාවස්ස ච අනුරූපමිදන්ති හට්ඨතුට්ඨො උට්ඨාය සීහවිජම්භිතං විජම්භිත්වා කෙසරභාරං විධුනිත්වා තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා ගොචරාය පක්කමති. චතුත්ථජ්ඣානසෙය්‍යා පන තථාගතසෙය්‍යාති වුච්චති. තාසු ඉධ සීහසෙය්‍යා ආගතා; අයං හි තෙජුස්සදඉරියාපථත්තා උත්තමසෙය්‍යා නාම. **"පාදෙ පාද"**න්ති: දක්ඛිණපාදෙ වාමපාදං, **"අච්චාධායා"**ති: අතිආධාය ඊසකං අතික්කම්ම ඨපෙත්වා; ගොප්ඵකෙන හි ගොප්ඵකෙ[2] ජණ්ණුනා වා ජණ්ණුම්හි සඞ්ඝට්ටියමානෙ අභිණ්හං වෙදනා උප්පජ්ජති චිත්තං එකග්ගං න හොති සෙය්‍යා අඵාසුකා හොති, යථා පන න සඞ්ඝට්ටෙති එවං අතික්කම්ම ඨපිතෙ වෙදනා නුප්පජ්ජති[3] චිත්තං එකග්ගං හොති සෙය්‍යා ඵාසු හොති, තස්මා එවං නිපජ්ජි. අනුට්ඨානසෙය්‍යං උපගතත්තා පනෙත්ථ උට්ඨානසඤ්ඤං මනසිකරිත්වාති න වුත්තං. කායවසෙන චෙත්ථ අනුට්ඨානං වෙදිතබ්බං. නිද්දාවසෙන පන තං රත්තිං භගවතො භවඞ්ගස්ස ඔකාසොයෙව නාහොසි. පඨමයාමස්මිං හි මල්ලානං ධම්මදෙසනා අහොසි, මජ්ඣිමයාමෙ සුභද්දස්ස, පච්ඡිමයාමෙ භික්ඛූ[4] ඔවදි, බලවපච්චූසෙ පරිනිබ්බායි. **"සබ්බඵාලි ඵුල්ලා"**ති: සබ්බෙ සමන්තතො පුප්ඵිතා, මූලතො පට්ඨාය යාව අග්ගා එකච්ඡන්නා අහෙසුං. න කෙවලඤ්ච යමකසාලායෙව, සබ්බෙපි රුක්ඛා සබ්බඵාලිඵුල්ලාව අහෙසුං, න කෙවලං ච තස්මිංයෙව උය්‍යානෙ, සකලෙපි දසසහස්සචක්කවාළෙ පුප්ඵූපගරුක්ඛා පුප්ඵං ගණ්හිංසු ඵලූපගරුක්ඛා ඵලං ගණ්හිංසු, සබ්බරුක්ඛානං ඛන්ධෙසු ඛන්ධපදුමානි සාඛාසු සාඛාපදුමානි වල්ලීසු වල්ලිපදුමානි ආකාසෙසු උල්ලොකපදුමානි[5] පථවිතලං භින්දිත්වා දණ්ඩකපදුමානි පුප්ඵිංසු. සබ්බො මහාසමුද්දො පඤ්චවණ්ණපදුමසඤ්ඡන්නො අහොසි, තියොජනසහස්සවිත්ථතො හිමවා ඝනබද්ධමොරපිඤ්ඡකලාපො විය නිරන්තරං මාලාදාමගවච්ඡිකො විය සුට්ඨු පීළෙත්වා ආබද්ධපුප්ඵවටංසකො විය සුපූරිතපුප්ඵචඞ්ගොටකං විය ච අතිරමණීයො අහොසි. **"තෙ තථාගතස්ස සරීරං ඔකිරන්ති"**ති: තෙ යමකසාලා භුම්මදෙවතාහි සඤ්චාලිතඛන්ධසාඛාවිටපා තථාගතස්ස සරීරං අවකිරන්ති, සරීරස්ස උපරි පුප්ඵානි විකිරන්තීති අත්ථො. **"අජ්ඣොකිරන්ති"**ති: අජ්ඣොත්ථරන්තා විය කිරන්ති. **"අභිප්පකිරන්ති"**ති: අභිණ්හං පුනප්පුනං පකිරන්තියෙව. **"දිබ්බානී"**ති: දෙවලොකෙ නන්දපොක්ඛරණීසම්භවානි, තානි හොන්ති සුවණ්ණවණ්ණානි පණ්ණච්ඡත්තප්පමාණපත්තානි[6] මහාතුම්බමත්තං රෙණුං ගණ්හන්ති. න කෙවලඤ්ච මන්දාරවපුප්ඵානෙව, අඤ්ඤානිපි දිබ්බානි පාරිච්ඡත්තකකොවිළාරපුප්ඵාදීනි සුවණ්ණචඞ්ගොටකානි

1. සී. I. II. & III. න සූරභාවස්ස.
2. මු. ගොප්ඵකම්හි.
3. මු. නෙව වෙදනා උප්පජ්ජති.
4. මු. භික්ඛුසඞ්ඝං.
5. මු. ආකාසපදුමානි.
6. සී. I. II. & III පණ්ණානි.

රජතවඩෙගාටකානි ච පූරෙත්වා පූරෙත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටියම්පි තිදසපුරෙපි බ්‍රහ්මලොකෙපි ඨිතාහි දෙවතාහි පවිද්ධානි අන්තලික්ඛා පපතන්ති. **"තථාගතස්ස සරීර"**න්ති: අන්තරා අවිප්පකිණ්ණානෙව ආගන්ත්වා ආගන්ත්වා පත්තකිඤ්ජක්ඛරෙණුචුණ්ණානි තථාගතස්ස සරීරමෙව ඔකිරන්ති. **"දිබ්බානිපි චන්දනචුණ්ණානී"**ති: දෙවතානං උපකප්පන චන්දනචුණ්ණානි. න කෙවලඤ්ච දෙවතානං යෙව, නාගසුපණ්ණමනුස්සානම්පි උපකප්පනචන්දනචුණ්ණානි. න කෙවලඤ්ච චන්දනචුණ්ණානෙව, කාළානුසාරිතගරලොහිතචන්දනාදිසබ්බදිබ්බගන්ධජාතචුණ්ණානි හරිතාල අඤ්ජන සුවණ්ණරජතචුණ්ණානි සබ්බදිබ්බගන්ධවාසවිකතියො සුවණ්ණරජතාදිසමුග්ගෙ පූරෙත්වා පූරෙත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටිආදිසු ඨිතාහි දෙවතාහි පවිද්ධානි අන්තරා අවිප්පකිරිත්වා තථාගතස්සෙව සරීරං ඔකිරන්ති. **"දිබ්බානිපි තුරියානී"**ති: දෙවතානං උපකප්පන තුරියානි. න කෙවලඤ්ච තානි යෙව, සබ්බානිපි තන්තිබද්ධචම්මපරියොනද්ධඝනසුසිරභෙදානි දසසහස්සචක්කවාළෙ දෙව[1] නාගසුපණ්ණමනුස්සානං තුරියානි එකචක්කවාළෙ සන්නිපතිත්වා අන්තලික්ඛෙ වජ්ජන්තීති වෙදිතබ්බානි. **"දිබ්බානිපි සඞ්ගීතානී"**ති: වරවාරණදෙවතා[2] කිර නාමෙතා දීඝායුකා දෙවතා මහාපුරිසො මනුස්සපථෙ නිබ්බත්තිත්වා බුද්ධො භවිස්සතීති සුත්වා පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ[3] නං ගහෙත්වා ගමිස්සාමාති මාලං ගන්ථිතුං ආරභිංසු. තා ගන්ථමානාව මහාපුරිසො මාතුකුච්ඡියං නිබ්බත්තො තුම්හෙ කස්ස ගන්ථෙථාති වුත්තා න තාව නිට්ඨාති කුච්ඡිතො නික්ඛමන දිවසෙ ගණ්හිත්වා ගමිස්සාමාති ආහංසු. පුන නික්ඛන්තොති සුත්වා මහාභිනික්ඛමනදිවසෙ ගමිස්සාමාති, එකූනතිංසවස්සානි ඝරෙ වසිත්වා අජ්ජ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තොතිපි සුත්වා අභිසම්බොධිදිවසෙ ගමිස්සාමාති, ඡබ්බස්සානි පධානං කත්වා අජ්ජ අභිසම්බුද්ධොතිපි සුත්වා ධම්මචක්කප්පවත්තනදිවසෙ ගමිස්සාමාති සත්තසත්තාහානි බොධිමණ්ඩෙ වීතිනාමෙත්වා ඉසිපතනං ගන්ත්වා ධම්මචක්කං පවත්තයීතිපි සුත්වා යමකපාටිහාරිය දිවසෙ ගමිස්සාමාති, අජ්ජ යමකපාටිහාරියං කරීතිපි සුත්වා දෙවොරොහණ දිවසෙ ගමිස්සාමාති, අජ්ජ දෙවොරොහණං කරීතිපි සුත්වා ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනෙ ගමිස්සාමාති, අජ්ජ ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජීතිපි සුත්වා න තාව නිට්ඨාති පරිනිබ්බාණදිවසෙ ගමිස්සාමාති, අජ්ජ භගවා යමකසාලානමන්තරෙ දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො සීහසෙය්‍යං උපගතො බලවපච්චූසසමයෙ පරිනිබ්බායිස්සතී තුම්හෙ කස්ස ගන්ථෙථාති සුත්වා පුන කිං නාමෙතං අජ්ජෙව මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි, අජ්ජෙව මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමි, අජ්ජෙව මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමි, අජ්ජෙව බුද්ධො අහොසි, අජ්ජෙව ධම්මචක්කං පවත්තයි, අජ්ජෙව යමකපාටිහාරියං අකාසි, අජ්ජෙව දෙවලොකා ඔතිණ්ණො, අජ්ජෙව ආයු

1. මු. දෙවතාකං. 2. මු. වරුණවාරණදෙවතා.
3. සී. I. II. & III. පටිසන්ධිදිවසෙ.

සඞ්ඛාරං ඔස්සජි, අජ්ජෙව කිර පරිනිබ්බායිස්සති.[1] තස්ස නාම දුතියදිවසෙ යාගුපානකාලමත්තම්පි ඨාතබ්බං අස්ස, දසපාරමියො පූරෙත්වා බුද්ධත්තං පත්තස්ස නාම අනනුච්ඡවිකමෙතන්ති අපරිනිඨිතාව මාලායො ගහෙත්වා ආගම්ම අඤ්ඤා චක්කවාළෙ ඔකාසං අලභමානා චක්කවාළමුඛවට්ටියං ඨත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටියාව ආධාවන්තියො හත්ථෙන හත්ථං ගීවාය ගීවං ගහෙත්වා තීණි රතනානි ආරබ්භ චත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි ඡබ්බණ්ණරස්මියො දසපාරමියො අඩ්ඪච්ඡට්ඨානි[2] ජාතකසතානි චුද්දස බුද්ධඤාණානි ආරබ්භ ගායිත්වා තස්ස තස්ස අවසානෙ මහායසො මහායසොති[3] වදන්ති. ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තං:–“දිබ්බානිපි සඞ්ගීතානි අන්තලික්ඛෙ වජ්ජන්ති තථාගතස්ස පූජායා”ති.

භගවා පන යමකසාලානං අන්තරා දක්ඛිණෙන පස්සෙන නිපන්නොයෙව පඨවිතලතො යාව චක්කවාළමුඛවට්ටියා චක්කවාළමුඛවට්ටිතො ච යාව බ්‍රහ්මලොකා සන්නිපතිතාය පරිසාය මහන්තං උස්සවං දිස්වා ආයස්මතො ආනන්දස්ස ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං:–“අථ ඛො භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං–පෙ–තථාගතස්ස පූජායා”ති.

එවං මහාසක්කාරං දස්සෙත්වා තෙනාපි අත්තනො අසක්කතභාවමෙව දස්සෙන්තො. **න ඛො ආනන්ද එත්තාවතා**ති ආදිමාහ. ඉදං වුත්තං හොති:–ආනන්ද මයා දීපඞ්කරපාදමූලෙ නිපන්නෙන අට්ඨධම්මෙ සමොධානෙත්වා අභිනීහාරං කරොන්තෙන න මාලාගන්ධතුරියසඞ්ගීතානං අත්ථාය අභිනීහාරො කතො, න එතදත්ථාය පාරමියො පූරිතා, තස්මා න ඛො අහං එතාය පූජාය පූජිතො නාම හොමීති. කස්මා පන භගවා අඤ්ඤදත්ථු එකං උම්මාපුප්ඵමත්තම්පි ගහෙත්වා බුද්ධගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා කතාය පූජාය බුද්ධඤාණෙනපි අපරිච්ඡින්නං විපාකං වණ්ණෙත්වා ඉධ එවං මහතිං පූජං පටික්ඛිපතීති? පරිසානුග්ගහෙන චෙව සාසනස්ස ච චිරට්ඨිතිකාමතාය, සචෙ හි භගවා එවං න පටික්ඛිපෙය්‍ය, අනාගතෙ සීලස්ස ආගතට්ඨානෙ සීලං න පරිපූරෙස්සන්ති, සමාධිස්ස ආගතට්ඨානෙ සමාධිං න පරිපූරෙස්සන්ති, විපස්සනාය ආගතට්ඨානෙ විපස්සනං ගබ්භං න ගාහාපෙස්සන්ති,[4] උපට්ඨාකෙ සමාදපෙත්වා පූජංයෙව කාරෙන්තා විචරිස්සන්ති. ආමිසපූජා ච නාමෙසා සාසනං එකදිවසම්පි එකයාගුපානකාලමත්තම්පි සන්ධාරෙතුං න සක්කොති. මහාවිහාරසදිසං හි විහාරසහස්සං මහාචෙතියසදිසඤ්ච චෙතියසහස්සම්පි සාසනං ධාරෙතුං න සක්කොන්ති යෙන කතං තස්සෙව හොති. සම්මාපටිපත්ති පන තථාගතස්ස අනුච්ඡවිකා පූජා සා හි තෙන පත්ථිතා චෙව සක්කොති සාසනඤ්ච සන්ධාරෙතුං, තස්මා තං දස්සෙන්තො. **යො ඛො ආනන්දා**ති ආදිමාහ. තත්ථ “**ධම්මානුධම්මපටිපන්නො**”ති: නවවිධ ලොකුත්තරධම්මස්ස අනුධම්මං පුබ්බ

1. මු. ම. පරිනිබ්බායති, සී. I. II. & III. පරිනිබ්බුතො.　2. මු. අඩ්ඪජ්ඣකානි
3. සී. I. II & III. සහායහෙ සහායහෙති.　4. සී. I. II & III. ගණ්හාපෙස්සන්ති.

භාගපටිපදං පටිපන්නො, සා යෙව පන පටිපදා අනුච්ඡවිකත්තා සාමීචීති වුච්චති තං සාමීචිං පටිපන්නොති=**සාමීචිපටිපන්නො.** තමෙව පුබ්බභාගපටිපදාසඞ්ඛාතං අනුධම්මං චරති පූරෙතීති අනුධම්මචාරී. පුබ්බභාගපටිපදාති ච සීලං ආචාරපඤ්ඤත්ති[1] ධුතඞ්ගසමාදානෙන යාව ගොත්‍රභුතො සම්මා පටිපදාති වෙදිතබ්බා. තස්මා යො භික්ඛු ඡසු අගාරවෙසු පතිට්ඨාය පඤ්ඤත්තං අතික්කමති, අනෙසනාය ජීවිකං කප්පෙති, අයං න ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපන්නො. යො පන සබ්බං අත්තනො පඤ්ඤත්ත සික්ඛාපදං ජිනවෙලං ජිනමරියාදං ජිනකාලසුත්තං අණුමත්තම්පි න වීතික්කමති, අයං ධම්මානුධම්මපටිපන්නො නාම භික්ඛුනියාපි එසෙව නයො. යො උපාසකො පඤ්චවෙරානි දසඅකුසලකම්මපථෙ සමාදාය වත්තති අයං න ධම්මානුධම්මපටිපන්නො. යො එත තීසු සරණෙසු පඤ්චසු සීලෙසු දසසු සීලෙසු පරිපූරකාරී හොති, මාසස්ස අට්ඨ උපොසථෙ කරොති, දානං දෙති, ගන්ධපූජං මාලාපූජං කරොති, මාතරං උපට්ඨාති, පිතරං උපට්ඨාති, ධම්මිකෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ උපට්ඨාති, අයං ධම්මානුධම්මපටිපන්නො නාම. උපාසිකායපි එසෙව නයො "**පරමාය පූජායා**"ති: උත්තමාය පූජාය, අයං හි නිරාමිසපූජා නාම සක්කොති මම සාසනං සන්ධාරෙතුං. යාව හි ඉමා චතස්සො පරිසා මං ඉමාය පූජාය පූජෙස්සන්ති, තාව මම සාසනං මජ්ඣෙ නභස්ස පුණ්ණචන්දො විය විරොචිස්සතීති දස්සෙති.

"**අපසාදෙසී**"ති: අපනෙසි, "**අපෙහී**"ති: අපගච්ඡ, ථෙරො එකවචනෙනෙව තාලවණ්ටං නික්ඛිපිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. **උපට්ඨාකො**ති ආදි පඨමබොධියං අනිබද්ධුපට්ඨාකභාවං සන්ධායාහ, "අයං භන්තෙ ආයස්මා උපවාණො"ති එවං ථෙරෙන වුත්තෙ ආනන්දෙ උපවාණස්ස සදොසභාවං සල්ලක්ඛෙති, හන්දස්ස නිද්දොසභාවං කථෙස්සාමීති භගවා "යෙභුය්යෙන ආනන්ද"ති ආදිමාහ. තත්ථ **යෙභුය්යෙනා**ති ඉදං අසඤ්ඤසත්තානඤ්චෙව අරූපදෙවතානඤ්ච ඔහීනභාවං සන්ධාය වුත්තං. "**අප්ඵුටො**"ති: අසම්ඵුටො අහරිතො වා; භගවතො කිර ආසන්නපදෙසෙ වාලග්ගමත්තෙන ඔකාසෙ සුඛුමත්තභාවං මාපෙත්වා දසදස මහෙසක්ඛා දෙවතා අට්ඨංසු. තාසං පරතො වීසතිවීසති, තාසං පරතො තිංසති තිංසති,[2] තාසං පරතො චත්තාරීසං චත්තාරීසං, තාසං පරතො පඤ්ඤාසං පඤ්ඤාසං, තාසං පරතො සට්ඨි සට්ඨි දෙවතා අට්ඨංසු. තා අඤ්ඤමඤ්ඤං හත්ථෙන වා පාදෙන වා වත්ථෙන වා නබ්‍යාබාධෙන්ති, අපෙහි මා ඝට්ටෙහීති වත්තබ්බාකාරණං නාම නත්ථි, තා ඛො පන සාරිපුත්ත දෙවතායො දසපි හුත්වා වීසතිම්පි හුත්වා තිංසම්පි හුත්වා චත්තාරීසම්පි හුත්වා පඤ්ඤාසම්පි හුත්වා සට්ඨිම්පි හුත්වා ආරග්ගකොටිනිත්තුදනමත්තෙපි තිට්ඨන්ති න ච අඤ්ඤමඤ්ඤං බ්‍යාබාධෙන්තීති වුත්තසදිසාව අහෙසුං. "**ඔවාරෙන්තො**"ති: ආවාරෙන්තො. ථෙරො කිර පකතියාපි මහාසරීරො හත්ථිපොතකසදිසො පංසුකූල

1. සී. II පඤ්ඤත්ති. 2. සී. I & II. තිං.සං. තිං.සං.

චීවරං පාරුපිත්වා අතිමහා විය අහොසි. **"තථාගතං දස්සනායා"**ති: භගවතො මුඛං දට්ඨුං අලභමානා එවං උජ්ඣායිංසු. කිං පන තා ථෙරං විනිවිජ්ඣ පස්සිතුං න සක්කොන්තීති? ආම න සක්කොන්ති; දෙවතා හි පුථුජ්ජනෙ විනිවිජ්ඣ පස්සිතුං සක්කොන්ති, න ඛීණාසවෙ. ථෙරස්ස ච මහෙසක්ඛතාය තෙජුස්සදතාය උපගන්තුම්පි න සක්කොන්ති. කස්මා පන ථෙරොව තෙජුස්සදො, න අඤ්ඤෙ අරහන්තාති? යස්මා කස්සපබුද්ධස්ස චෙතියෙ ආරක්ඛදෙවතා අහොසි. විපස්සී සම්මාසම්බුද්ධෙ කිර පරිනිබ්බුතෙ එකඝනසුවණ්ණක්ඛන්ධසදිසස්ස ධාතුසරීරස්ස එකමෙව චෙතියං අකංසු. දීඝායුකබුද්ධානං හි එකමෙව චෙතියං හොති. තං මනුස්සා රතනායාමාහි විදත්ථිවිත්ථතාහි චතුරඞ්ගුලබහලාහි සුවණ්ණිට්ඨකාහි හරිතාලෙන ච මනොසිලාය ච මත්තිකාකිච්චං තිලතෙලෙන ච උදකකිච්චං සාධෙත්වා යොජනප්පමාණං උට්ඨාපෙසුං. තතො භුම්මදෙවතා යොජනප්පමාණං, තතො ආකාසට්ඨකදෙවතා, තතො උණ්හවලාහකදෙවතා, තතො අබ්භවලාහකදෙවතා, තතො චාතුම්මහාරාජිකදෙවතා, තතො තාවතිංසදෙවතා යොජනප්පමාණං උට්ඨාපෙසුන්ති එවං සත්තයොජනිකං චෙතියං අහොසි. මනුස්සෙසු මාලාගන්ධවත්ථාදීනි ගහෙත්වා ආගතෙසු ආරක්ඛදෙවතා ගහෙත්වා තෙසං තෙසං පස්සන්තානංයෙව චෙතියං පූජෙන්ති. තදා අයං ථෙරො බ්‍රාහ්මණමහාසාලො හුත්වා එකං පීතකවත්ථං ආදාය ගතො. දෙවතා තස්ස හත්ථතො වත්ථං ගහෙත්වා චෙතියං පූජෙසුං. බ්‍රාහ්මණො තං දිස්වා පසන්නචිත්තො අහම්පි අනාගතෙ එවරූපස්ස බුද්ධස්ස චෙතියෙ ආරක්ඛදෙවතා හොමීති පත්ථනං කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. තස්ස දෙවලොකෙ ච මනුස්සලොකෙ ච සංසරන්තස්සෙව කස්සපො භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායි. තස්සාපි එකමෙව[1] ධාතුසරීරං අහොසි. තං ගහෙත්වා යොජනිකං චෙතියං කාරෙසුං. සො තත්ථ ආරක්ඛදෙවතා හුත්වා සාසනෙ අන්තරහිතෙ සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ තතො චුතො මහාකුලෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො; ඉති චෙතියෙ ආරක්ඛදෙවතා හුත්වා ආගතත්තා ථෙරො තෙජුස්සදොති වෙදිතබ්බො. **"දෙවතා ආනන්ද උජ්ඣායන්තී"**ති: ඉති ආනන්ද දෙවතා උජ්ඣායන්ති, න මය්හං පුත්තස්ස අඤ්ඤො කොචි දොසො අත්ථීති දස්සෙති. **කථංභූතා පන භන්තෙ**ති කස්මා ආහ? භගවා තුම්හෙ දෙවතා උජ්ඣායන්තීති වදථ, කථංභූතා පන තා තුම්හෙ මනසිකරොථ කිං තුම්හාකං පරිනිබ්බානං අධිවාසෙන්තීති පුච්ඡති. අථ භගවා තාහං අධිවාසනකාරණං වදාමීති තාසං අනධිවාසනභාවං දස්සෙන්තො **සන්තානන්ද**ති ආදිමාහ. තත්ථ **"පථවිසඤ්ඤිනියො"**ති: ආකාසෙ පථවිං මාපෙත්වා තත්ථ පථවිසඤ්ඤිනියො, **"කන්දන්තී"**ති: රොදන්ති,

1. සී. I. II & III. එවමෙව.

“ඡින්නපපාතං පපතන්ති”ති: මජ්ඣෙ ඡින්නා විය හුත්වා යතො වා තතො වා පතන්ති **“ආවට්ටන්ති”**ති: වට්ටන්තියො පතිතට්ඨානමෙව ආගච්ඡන්ති. **“විවට්ටන්ති”**ති: පතිතට්ඨානතො පරභාගං වට්ටමානා ගච්ඡන්ති. අපිච යෙ පාදෙ පසාරෙත්වා සකිං පුරතො සකිං පච්ඡතො සකිං වාමතො සකිං දක්ඛිණතො සම්පරිවත්තමානාපි ආවට්ටන්ති විවට්ටන්තීති වුච්චති. **“සන්තානන්ද දෙවතා පඨවියං පඨවිසඤ්ඤිනියො”**ති: පකති පඨවී කිර දෙවතා ධාරෙතුං න සක්කොති, තත්ථ හත්ථකො බ්‍රහ්මා විය දෙවතා ඔසීදන්ති. තෙනාහ භගවා:-“ඔළාරිකං හත්ථක අත්තභාවං අභිනිම්මිනාහී”ති. තස්මා සා දෙවතා පඨවියං පඨවිං මාපෙසුං, තං සන්ධාය වුත්තං “පඨවියං පඨවිසඤ්ඤිනියො”ති. **“වීතරාගා”**ති: පහීනදොමනස්සා සිලාථම්භසදිසා අනාගාමී ඛීණාසවදෙවතා, **“වස්සං වුත්ථා”**ති: බුද්ධකාලෙ කිර ද්වීසු කාලෙසු භික්ඛූ සන්නිපතන්ති උපකට්ඨාය ච වස්සූපනායිකාය කම්මට්ඨානගහණත්ථං, වුත්ථවස්සා ච ගහිතකම්මට්ඨානානුයොගෙන නිබ්බත්තිතවිසෙසාරොචනත්ථං, යථා ච බුද්ධකාලෙ එවං තම්බපණ්ණිදීපෙපි අපරගඞ්ගාය භික්ඛූ ලොහපාසාදෙ සන්නිපතිංසු, පරගඞ්ගාය භික්ඛූ තිස්සමහාවිහාරෙ. තෙසු අපරගඞ්ගාය භික්ඛූ සඞ්කාරඡඩ්ඩකසම්මජ්ජනියො ගහෙත්වා මහාවිහාරෙ සන්නිපතිත්වා චෙතියෙ සුධාකම්මං කත්වා වුත්ථවස්සා ආගන්ත්වා ලොහපාසාදෙ සන්නිපතථාති වත්තං කත්වා ඵාසුකට්ඨානෙසු වසිත්වා වුත්ථවස්සා ආගන්ත්වා ලොහපාසාදෙ පච්චනිකායමණ්ඩලෙ යෙසං පාළි පගුණා තෙ පාළිං සජ්ඣායන්ති යෙසං අට්ඨකථා පගුණා තෙ අට්ඨකථං සජ්ඣායන්ති යො පාළිං වා අට්ඨකථං වා විරුද්ධෙති, තං තස්ස සන්තිකෙ තයා ගහිතන්ති විචාරෙත්වා[1] උජුං කත්වා ගාහාපෙන්ති. පරගඞ්ගාවාසිනොපි තිස්සමහාවිහාරෙ එවමෙව කරොන්ති. එවං ද්වීසුපි කාලෙසු සන්නිපතිතෙසු භික්ඛූසු යෙ පුරෙ වස්සූපනායිකාය කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගතා විසෙසාරොචනත්ථං ආගච්ඡන්ති. එවරූපෙ සන්ධාය “පුබ්බෙ භන්තෙ වස්සං වුත්ථා”ති ආදිමාහ. **“මනොභාවනීයෙ”**ති: මනසා භාවිතෙ සම්භාවිතෙ; යෙ වා තො මනං භාවෙන්ති වඩ්ඪෙන්ති රාගරජාදීනි පවාහෙන්ති එවරූපෙති අත්ථො. ථෙරො කිර වත්තසම්පන්නො මහල්ලකං භික්ඛුං දිස්වා ථද්ධො හුත්වා න නිසීදති, පච්චුග්ගමනං කත්වා හත්ථතො ඡත්තඤ්ච පත්තචීවරඤ්ච ගහෙත්වා පීඨං පප්ඵොටෙත්වා දෙති, තත්ථ නිසින්නස්ස වත්තං කත්වා සෙනාසනං පටිජග්ගිත්වා දෙති, නවකං භික්ඛුං දිස්වා තුණ්හීභූතො න නිසීදති, සමීපෙ ඨත්වා වත්තං කාරෙති, සො තාය වත්තපටිපත්තියා අපරිහානිං පත්ථයමානො එවමාහ අථ භගවා ආනන්දො මනොභාවනීයානං දස්සනං න ලභිස්සාමීති චින්තෙන්ති, හන්දස්ස මනොභාවනීයානං දස්සනට්ඨානං ආචික්ඛිස්සාමි[2] යත්ථ වසන්තො ඉතොචිතො ච අනාහිණ්ඩිත්වාව ලච්ඡති මනොභාවනීයෙ

1. සී. I. II. & III. නිවාරෙත්වා. 2. සී. I. II. & III. ආචික්ඛාමි.

භික්ඛූ දස්සනායාති විනෙත්වා. **චත්තාරිමානීති** ආදිමාහ. තත්ථ "**සද්ධස්ස**"ති: බුද්ධාදීසු පසන්නචිත්තස්ස වත්තසම්පන්නස්ස යස්ස පාතො පට්ඨාය චෙතියඞ්ගණවත්තාදීනි සබ්බවත්තානි කතානෙව පඤ්ඤායන්ති. "**දස්සනීයානී**"ති: දස්සනාරහානි දස්සනත්ථාය ගන්තබ්බානි. "**සංවෙජනීයානී**"ති: සංවෙගජනකානි. "**ඨානානී**"ති: කාරණානි. පදෙසට්ඨානානෙව වා. "**යෙ හි කෙචි**"ති: ඉදං චෙතියචාරිකාය සාත්ථකභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. තත්ථ "**චෙතියචාරිකං ආහිණ්ඩන්තා**"ති: යෙ ච තාව තත්ථ තත්ථ චෙතියඞ්ගණං සම්මජ්ජන්තා ආසනානි ධොවන්තා බොධිම්හි උදකං ආසිඤ්චන්තා ආහිණ්ඩන්ති, තෙසු වත්තබ්බමෙව නත්ථි. අසුකවිහාරෙ චෙතියං වන්දිස්සාමාති නික්ඛමිත්වා පසන්නචිත්තා අන්තරා කාලං කරොන්තාපි අනන්තරායෙන සග්ගෙ පතිට්ඨහිස්සන්තියෙවාති දස්සෙති.

"**අදස්සනං ආනන්ද,**"ති: යදෙතං මාතුගාමස්ස අදස්සනං, අයමෙව උත්තමා පටිපත්තීති දස්සෙති. ද්වාරං පිදහිත්වා සෙනාසනෙ නිසින්නො හි භික්ඛු ආගන්ත්වා ද්වාරෙ ඨිතම්පි මාතුගාමං යාව න පස්සති තාවස්ස එකංසෙනෙව න ලොභො උප්පජ්ජති, න චිත්තං චලති; දස්සනෙ පන සති යෙව තදුභයම්පි අස්ස. තෙනාහ "අදස්සනං ආනන්ද"ති. "**දස්සනෙ භගවා සති කථ**"න්ති: භික්ඛං ගහෙත්වා උපගතට්ඨානාදීසු දස්සනෙ සති කථං පටිපජ්ජිතබ්බන්ති පුච්ඡති. අථ භගවා යස්මා ඛග්ගං ගහෙත්වා සචෙ මයා සද්ධිං ආලපසි එත්ථෙව තෙ සීසං පාතෙමීති ඨිතපුරිසෙන වා, සචෙ මයා සද්ධිං ආලපසි එත්ථෙව තෙ මංසං පටපටාපෙත්වා[1] ඛාදාමීති[2] ඨිතයක්ඛිනියා වා ආලපිතුං වරං, එකස්සෙව හි අත්තභාවස්ස තප්පච්චයා විනාසො හොති, න අපායෙසු අපරිච්ඡින්නදුක්ඛානුභවනං. මාතුගාමෙන පන අල්ලාපෙ[3] සති විස්සාසො හොති, විස්සාසෙ සති ඔතාරො හොති, ඔතිණ්ණචිත්තො[4] සීලබ්‍යසනං පත්වා අපායපූරකො හොති, තස්මා "අනාලාපො"ති ආහ. වුත්තම්පි චෙතං:-

"සල්ලපෙ අසිහත්ථෙන පිසාචෙනාපි සල්ලපෙ,
ආසීවිසම්පි ආසීදෙ යෙන දට්ඨො න ජීවති,
නත්වෙව එකො එකාය[5] මාතුගාමෙන සල්ලපෙ"ති.

"**ආලපන්තෙන පන**"ති: සචෙ මාතුගාමො දිවසං වා පුච්ඡති, සීලං වා යාචති, ධම්මං වා සොතුකාමො හොති, පඤ්හං වා පුච්ඡති, තථාරූපං වා පනස්ස පබ්බජිතෙහි කම්මං හොති, එවරූපෙ කාලෙ අනාලපන්තං මූගො අයං බධිරො අයං භුත්වා භුත්වා ථද්ධමුඛො නිසීදතීති වදන්ති. තස්මා අවස්සං ආලපිතබ්බං හොති. එවං ආලපන්තෙන පන කථං පටිපජ්ජිතබ්බන්ති පුච්ඡති. අථ භගවා "එථ

1. V. ම. ඛුරුඛුරාපෙත්වා. 2. මු. ඛාදිස්සාමීති. 3. මු. අල්ලාපසල්ලාපෙ.
4. සී. II. ඔතිණ්ණ චිත්තො. 5. මු එකෙන.

තුම්හෙ භික්ඛවෙ මාතුමත්තීසු මාතුචිත්තං උපට්ඨපෙථ, භගිනිමත්තීසු භගිනිචිත්තං උපට්ඨපෙථ, ධීතුමත්තීසු ධීතුචිත්තං උපට්ඨපෙථා"ති ඉමං ඔවාදං සන්ධාය **සති ආරක්ඛා උපට්ඨපෙතබ්බා**ති ආහ. **"අව්‍යාවටා"**ති: අතන්තිබද්ධා නිරුස්සුක්කා හොථ. **"සදත්ථෙ ඝටථා"**ති: උත්තමත්ථෙ අරහත්තෙ ඝටථ. **"අනුයුඤ්ජථා"**ති: තදධිගමාය අනුයොගං කරොථ. **"අප්පමත්තා"**ති: තත්ථ අවිප්පවුත්ථසතී. විරියාතාපයොගෙන **ආතාපිනො.** කායෙ ච ජීවිතෙ ච නිරපෙක්ඛතාය **පහිතත්තා** පෙසිතචිත්තා විහරථ

"කථං පන භන්තෙ"ති: තෙහි ඛත්තියපණ්ඩිතාදීහි කථං පටිපජ්ජිතබ්බං, අද්ධා මං තෙ පටිපුච්ඡිස්සන්ති:-කථං භන්තෙ ආනන්ද තථාගතස්ස සරීරෙ පටිපජ්ජිතබ්බන්ති; තෙසාහං කථං පටිවචනං දෙමීති පුච්ඡති. **"අහතෙන වත්ථෙනා"**ති: නවෙන කාසිකවත්ථෙන, **"විහතෙන කප්පාසෙනා"**ති: සුපොඨිතෙන කප්පාසෙන, කාසිකවත්ථං හි සුඛුමත්තා තෙලං න ගණ්හාති. කප්පාසො පන ගණ්හාති, "තස්මා විහතෙන කප්පාසෙනා"ති ආහ. **"ආයසායා"**ති: සොවණ්ණාය, සොවණ්ණං හි ඉධ ආයසන්ති අධිප්පෙතං. **"රාජා චක්කවත්තී"**ති: එත්ථ කස්මා භගවා අගාරමජ්ඣෙ වසිත්වා කාලකතස්ස රඤ්ඤො ථූපාරහතං[1] අනුජානාති, න සීලවතො පුථුජ්ජනස්ස භික්ඛුස්සාති? අනච්ඡරියත්තා. පුථුජ්ජනභික්ඛූනං හි ථූපෙ අනුඤ්ඤායමානෙ තම්බපණ්ණිදීපෙ තාව ථූපානං ඔකාසොව න භවෙය්‍ය, තථා අඤ්ඤෙසු ඨානෙසු, තස්මා අනච්ඡරියා තෙ භවිස්සන්තීති නානුජානාති; රාජා චක්කවත්තී එකොව නිබ්බත්තති, තෙනස්ස ථූපො අච්ඡරියො හොති. පුථුජ්ජනසීලවතො පන පරිනිබ්බුතභික්ඛුනො විය මහන්තම්පි සක්කාරං කාතුං වට්ටති යෙව.

"විහාර"න්ති: ඉධ මණ්ඩලමාලො විහාරොති අධිප්පෙතො, තං පවිසිත්වා. **"කපිසීස"**න්ති: ද්වාරබාහකොටියං ඨිතං අග්ගළරුක්ඛං, **"රොදමානො අට්ඨාසී"**ති: සො කිරායස්මා චින්තෙසි:-සත්ථාරා මම සංවෙගජනකං වසනට්ඨානං කථිතං, චෙතියචාරිකාය සාත්ථකභාවො කථිතො, මාතුගාමෙ පටිපජ්ජිතබ්බපඤ්හො විස්සජ්ජිතො, අත්තනො සරීරෙ පටිපත්ති අක්ඛාතා, චත්තාරො ථූපාරහා කථිතා, ධුවං අජ්ජ භගවා පරිනිබ්බායිස්සතීති තස්සෙවං චින්තයතො බලවදොමනස්සං උප්පජ්ජි. අථස්ස එතදහොසි:-භගවතො සන්තිකෙ රොදනං නාම අඵාසුකං, එකමන්තං ගන්ත්වා සොකං තනුකං කරිස්සාමීති; සො තථා අකාසි. තෙන වුත්තං "රොදමානො අට්ඨාසී"ති. **"අහඤ්ච වතම්හී"**ති: අහං ච වත අම්හි, අහං වතම්හීතිපි පාඨො. **"යො මම අනුකම්පකො"**ති: යො මං අනුකම්පති අනුසාසති, ස්වෙ දානි පට්ඨාය කස්ස මුඛධොවනං දස්සාමි කස්ස පාදෙ ධොවිස්සාමි කස්ස සෙනාසනං පටිජග්ගිස්සාමි කස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා විචරිස්සාමීති බහුං විලපි.

---

1. සී. I. II. & III. කරණං.

"**ආමන්තෙසී**"ති: භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අනන්තරෙ ථෙරං අදිස්වා ආමන්තෙසි, "**මෙත්තෙන කායකම්මෙනා**"ති: මෙත්තචිත්තවසෙන පවත්තිතෙන මුඛධොවනදානාදිනා කායකම්මෙන, "**හිතෙනා**"ති: හිතවුද්ධියා කතෙන, "**සුඛෙනා**"ති: සුඛසොමනස්සවසෙන කතෙන, න දුක්ඛිතා දුම්මනෙන හුත්වාති අත්ථො. "**අද්වයෙනා**"ති: ද්වෙ කොට්ඨාසෙ කත්වා අකතෙන. යථා එකො සම්මුඛාව කරොති න පරම්මුඛා, එකො පරම්මුඛාව කරොති න සම්මුඛා, එවං විභාගං අකත්වා කතෙනාති වුත්තං හොති. "**අප්පමාණෙනා**"ති: පමාණවිරහිතෙන, චක්කවාළම්පි හි අතිසම්බාධං භවග්ගම්පි අතිනීචං, තයා කත කායකම්මමෙව බහුන්ති දස්සෙති. "**මෙත්තෙන වචීකම්මෙනා**"ති: මෙත්තචිත්තවසෙන පවත්තිතෙන මුඛධොවනකාලාරොචනාදිනා[1] වචීකම්මෙන, අපිච ඔවාදං සුත්වා සාධු භන්තෙති වචනමත්තම්පි මෙත්තං වචීකම්මමෙව "**මෙත්තෙන මනොකම්මෙනා**"ති: කාලස්සෙව සරීර පටිජග්ගනං කත්වා විවිත්තාසනෙ නිසීදිත්වා සත්ථා අරොගො හොතු අබ්‍යාපජ්ඣො සුඛීති එවං පවත්තිතෙන මනොකම්මෙන, "**කතපුඤ්ඤොසී**"ති: කප්පසතසහස්සං අභිනීහාරසම්පන්නොසීති[2] දස්සෙති, "කතපුඤ්ඤොම්හී"ති ච එත්තාවතා ච මා විස්සට්ඨො පමාදමාපජ්ජි,[3] අථ ඛො පධානමනුයුඤ්ජ. එවං හි අනුයුත්තො ඛිප්පං හොහිසි අනාසවො, ධම්මසඞ්ගීතිකාලෙ අරහත්තං පාපුණිස්සසි. තාදිසස්ස කතපාරිචරියා නිප්ඵලා නාම හොතීති දස්සෙති.

එවඤ්ච පන වත්වා මහාපථවිං පත්ථරන්තො විය ආකාසං විත්ථාරෙන්තො විය චක්කවාළගිරිං උස්සාපෙන්තො[4] විය සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය මහාජම්බුං ඛන්ධෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තො විය ආයස්මතො ආනන්දස්ස ගුණකථං ආරභන්තො අථ ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසි; තත්ථ "යෙපි තෙ භික්ඛවෙ එතරහී"ති කස්මා න වුත්තං? අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස නත්ථිතාය, එතෙනෙව චෙතං වෙදිතබ්බං; යථා චක්කවාළන්තරෙපි අඤ්ඤො බුද්ධො නත්ථීති. "**පණ්ඩිතො**"ති: බ්‍යත්තො, "**මෙධාවී**"ති: ඛන්ධධාතුආයතනාදීසු කුසලො, "**භික්ඛුපරිසා ආනන්දං දස්සනාය**"ති: යෙ භගවන්තං පස්සිතුකාමා ථෙරං උපසඞ්කමන්ති, යෙ ච ආයස්මා කිරානන්දො සමන්තපාසාදිකො අභිරූපො දස්සනීයො බහුස්සුතො සඞ්ඝසොභනොති ථෙරස්ස ගුණෙ සුත්වා ආගච්ඡන්ති, තෙ සන්ධාය "භික්ඛුපරිසා ආනන්දං දස්සනාය උපසඞ්කමන්තී"ති වුත්තං; එසනයො සබ්බත්ථ. "**අත්තමනා**"ති: සවනෙන නො දස්සනා, "**සමෙති**"ති: සකමනා තුට්ඨචිත්තා, "**ධම්ම**"න්ති: කච්චි ආවුසො ඛමනීයං කච්චි යාපනීයං, කච්චි යොනිසො මනසිකාරෙ කම්මං කරොථ ආචරියුපජ්ඣායෙ වත්තං පූරෙථාති එවරූපං පටිසන්ථාරධම්මං. තත්ථ භික්ඛුනීසු කච්චි භගි

1. සී. III. මුඛධොවනකාලාරොචනාදි.
2. සී. I. II. & III. අභිනීහාරසම්පන්නොති
3. සී. I. II & III පමාදමාපජ්ජ.
4. මු. පො. ඔසාරෙන්තො

තියො අට්ඨගරුධම්මෙ සමාදාය වත්තථාති ඉදම්පි නානාකරණං හොති. උපාසකෙසු ස්වාගතං උපාසකා න තෙ කිඤ්චි සීසං වා අඞ්ගං වා රුජති, අරොගා තෙ පුත්තභාතරොති න එවං පටිසන්ථාරං කරොති. එවං පන කරොති, කථං උපාසකා තීණි සරණානි පඤ්ච සීලානි රක්ඛථ, මාසස්ස අට්ඨ උපොසථෙ කරොථ, මාතාපිතූනං උපට්ඨානවත්තං පූරෙථ, ධම්මිකෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පටිජග්ගථාති. උපාසිකාසුපි එසෙව නයො.

ඉදානි ආනන්දත්ථෙරස්ස චක්කවත්තිනා සද්ධිං උපමං කරොන්තො "චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"ඛත්තියා"**ති: අභිසිත්තා වා අනභිසිත්තා වා ඛත්තියජාතිකා, තෙ කිර රාජා චක්කවත්ති නාම අභිරූපො දස්සනීයො පාසාදිකො ආකාසෙන විචරන්තො රජ්ජං අනුසාසති ධම්මිකො ධම්මරාජාති තස්ස ගුණකථං සුත්වා සවනෙන දස්සනම්පි හි සමෙන්තා අත්තමනා හොන්ති. **"භාසතී"**ති: කථං තාතා රාජධම්මං පූරෙථ පවෙණිං රක්ඛථාති පටිසන්ථාරං කරොති, බ්‍රාහ්මණෙසු පන කථං ආචරියා මන්තෙ වාචෙථ, කථං අන්තෙවාසිකා මන්තෙ ගණ්හන්ති, දක්ඛිණං වා වත්ථානි වා කපිලං වා ලභථාති එවං පටිසන්ථාරං කරොති, ගහපතීසු කථං තාතා න වො රාජකුලතො දණ්ඩෙන වා බලිනා වා පීළා අත්ථි, සම්මා දෙවො ධාරං අනුප්පවෙච්ඡති[1] සස්සානි සම්පජ්ජන්තීති එවං පටිසන්ථාරං කරොති, සමණෙසු කථං භන්තෙ, කච්චි පබ්බජිතපරික්ඛාරා සුලභා, සමණධම්මෙ නප්පමජ්ජථාති එවං පටිසන්ථාරං කරොති.

"කුඩ්ඩනගරකෙ"ති:[2] නගරපතිරූපකෙ සම්බාධෙ ඛුද්දකනගරකෙ, **"උජ්ජඞ්ගලනගරකෙ"**ති: විසමනගරකෙ, **"සාඛානගරකෙ"**ති: යථා රුක්ඛානං සාඛා නාම ඛුද්දකා හොන්ති එවමෙව අඤ්ඤෙසං මහානගරානං සාඛාසදිසඛුද්දකනගරෙ. **"ඛත්තියමහාසාලා"**ති: ඛත්තියමහාසාරප්පත්තා මහාඛත්තියා, එස නයො සබ්බත්ථ. තෙසු ඛත්තියමහාසාලා නාම යෙසං කොටිසතම්පි කොටිසහස්සම්පි ධනං නිඛණිත්වා ඨපිතං දිවසපරිබ්බයාය එකං කහාපණසකටං නිගච්ඡති, සායං ද්වෙ පවිසන්ති, බ්‍රාහ්මණමහාසාලා නාම යෙසං අසීතිකොටිධනං නිහිතං හොති, දිවසපරිබ්බයො එකො කහාපණකුම්භො නිගච්ඡති, සායං එකසකටං පවිසති, ගහපතිමහාසාලා නාම යෙසං චත්තාලීසකොටිධනං නිහිතං හොති දිවසපරිබ්බයාය පඤ්ච කහාපණම්මණානි නිගච්ඡන්ති, සායං කුම්භො පවිසති.

"මා හෙවං ආනන්ද අවචා"ති: ආනන්ද මා එවං අවච, න ඉදං කුඩ්ඩනගරන්ති වත්තබ්බං. අහං හි ඉමස්සෙව නගරස්ස සම්පත්තිං කථෙතුං අනෙකවාරං නිබද්ධං නිසීදිං මහන්තෙන උස්සාහෙන මහන්තෙන පරක්කමෙන ඉධාගතොති වත්වා **භූතපුබ්බන්ති** ආදි

1. ම. අනුපවච්ඡති. 2. මු. පො. ඛුද්දනගරකෙති.

මාහ. **“සුභික්ඛා”**ති: ඛජ්ජභොජ්ජසම්පන්නා, **“හත්ථිසද්දෙනා”**ති: එකස්මිං හත්ථිම්හි සද්දං කරොන්තෙ චතුරාසීති හත්ථිසහස්සානි සද්දං කරොන්ති, ඉති හත්ථිසද්දෙන අවිවිත්තා හොති, තථා අස්සසද්දෙන. පුඤ්ඤවන්තානං පනෙත්ථ සත්තානං චතුසින්ධවයුත්තෙහි රථෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං අනුබන්ධමානා අන්තරවීථිසු විචරන්ති, ඉති රථසද්දෙන අවිවිත්තා හොති, නිච්චපයොජිතානෙව පනෙත්ථ භෙරි ආදීනි තූරියානි ඉති භෙරිසද්දාදීහිපි අවිවිත්තාව හොති. තත්ථ **“සම්මසද්දො”**ති: කංසතාළසද්දො, **“තාලසද්දො”**ති: පාණිතාල චතුරස්සර අම්මණ තාළසද්දො, කූටභෙරිසද්දොතිපි වදන්ති. **“අස්නාථ පිවථ ඛාදථා”**ති: අස්නාදෙථ[1] පිවථ ඛාදථ, අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො:-භුඤ්ජථ භොන්ති ඉමිනා දසමෙන සද්දෙන අවිවිත්තා හොති අනුපච්ඡින්නසද්දා, යථා පන අඤ්ඤෙසු නගරෙසු කචවරං ඡඩ්ඩෙථ කුද්දාලං ගණ්හථ පච්ඡිං ගණ්හථ පවාසං ගමිස්සාම තණ්ඩුලපුටං ගණ්හථ භත්තපුටං ගණ්හථ ඵලකාවුධාදීනි සජ්ජානි කරොථාති එවරූපා සද්දා හොන්ති, නයිධ එවං අහොසීති දස්සෙති. “දසමෙන සද්දෙනා”ති ච වත්වා “කුසාවතී ආනන්ද රාජධානී සත්තහි පාකාරෙහි පරික්ඛිත්තා අහොසී”ති සබ්බං මහාසුදස්සනසුත්තං නිද්ධාපෙත්වා “ගච්ඡ ත්වං ආනන්ද”ති ආදිමාහ. තත්ථ **“අභික්කමථා”**ති: අභිමුඛා කමථ,[2] ආගච්ඡථාති අත්ථො. කිං පන තෙ භගවතො ආගතභාවං න ජානන්තීති? ජානන්ති, බුද්ධානං ගතට්ඨානෙ නාම මහන්තං කොලාහලං හොති, කෙනචි පන කරණීයෙන නිසින්නත්තා න ආගතා, තෙ ආගන්ත්වා භික්ඛුසංඝස්ස ඨාන නිසජ්ජොකාසං සංවිදහිත්වා දස්සන්තීති තෙසං සන්තිකෙ අවෙලායම්පි භගවා පෙසෙසි. **“අම්හාකඤ්ච ඛො”**ති: එත්ථ ඛොකාරො නිපාතමත්තං, **“අඝාවිනො”**ති: උප්පන්නදුක්ඛා, **“දුම්මනා”**ති: අනත්තමනා, **“චෙතොදුක්ඛසමප්පිතා”**ති: දොමනස්සසමප්පිතා, **“කුලපරිවත්තසො කුලපරිවත්තසො ඨපෙත්වා”**ති: එකෙකං කුලපරිවත්තං කුලසඞ්ඛෙපං වීථිසභාගෙන චෙව රච්ඡාසභාගෙන ච විසුං විසුං ඨපෙත්වා.

“සුභද්දො නාම පරිබ්බාජකො”ති: උදිච්චබ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලා පබ්බජිතො ඡන්නපරිබ්බාජකො, **“කඞ්ඛාධම්මො”**ති: විමතිධම්මො, කස්මා පනස්ස අජ්ජ එවං අහොසීති? තථාවිධඋපනිස්සයත්තා, පුබ්බෙ කිර පුඤ්ඤකරණකාලෙ ද්වෙ භාතරො අහෙසුං, තෙ එකතොව සස්සං අකංසු, තත්ථ ජෙට්ඨකස්ස එකස්මිං සස්සෙ නවවාරෙ අග්ගසස්සදානං මයා දාතබ්බන්ති අහොසි, සො වප්පකාලෙ බීජග්ගං නාම දත්වා ගබ්භකාලෙ කනිට්ඨෙන සද්ධිං මන්තෙසි, කනිට්ඨො ගබ්භකාලෙ ගබ්භං ඵාලෙත්වා දස්සාමාති තරුණසස්සං නාසෙතුකාමොසීති ආහ. ජෙට්ඨො කනිට්ඨස්ස අනනුවත්තනභාවං ඤත්වා ඛෙත්තං විභජිත්වා අත්තනො කොට්ඨාසතො ගබ්භං ඵාලෙත්වා ඛීරං නීහරිත්වා

1. මු. පො. අස්නාථ   2. ම. ගමථ.

සප්පිඵාණිතෙන යොජෙත්වා අදාසි, පුථුකකාලෙ පුථුකං කාරෙත්වා අදාසි, ලායනෙ,[1] ලායනග්ගං, වෙණිකරණෙ වෙණග්ගං කලාපාදීසු කලාපග්ගං ඛලග්ගං ඛලභණ්ඩග්ගං කොට්ඨග්ගන්ති එවං එකස්සෙව නවවාරෙ අග්ගදානං අදාසි. කනිට්ඨො පන උද්ධරිත්වා අදාසි. තෙසු ජෙට්ඨො අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො ජාතො, භගවා කස්ස නු ඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍යන්ති ඔලොකෙන්තො අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤො එකස්මිං සස්සෙ නව අග්ගදානානි අදාසි, ඉමං අග්ගධම්මං තස්ස දෙසිස්සාමීති සබ්බපඨමං ධම්මං දෙසෙසි. සො අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොටීහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. කනිට්ඨො පන ඔහිසිත්වා[2] පච්ඡාදනස්ස දින්නත්තාය සත්ථු පරිනිබ්බාණකාලෙ[3] එවං චින්තෙත්වා සත්ථාරං දට්ඨුකාමො අහොසි. **"මා භගවන්තං විහෙඨෙසී"**ති: ථෙරො කිර එතෙ අඤ්ඤතිත්ථියා නාම අත්තනො ගහණමෙව ගණ්හන්ති තස්ස විස්සජ්ජනත්ථාය භගවතො බහුං භාසමානස්ස කායවාචාවිහෙසා භවිස්සති, පකතියාපි ච කිලන්තොයෙව භගවාති මඤ්ඤමානො එවමාහ. පරිබ්බාජකො න මෙ අයං භික්ඛු ඔකාසං කරොති අත්ථිකෙන පන අනුවත්තිත්වා කාරෙතබ්බොති ථෙරං අනුවත්තන්තො දුතියම්පි තතියම්පි ආහ.[4] **"අස්සොසි ඛො"**ති: සාණිද්වාරෙ ඨිතස්ස භාසතො පකතිසොතෙනෙව අස්සොසි. සුත්වා ච පන සුභද්දස්සෙව අත්ථාය මහතා උස්සාහෙන ආගතත්තා "අලං ආනන්ද"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"අල"**න්ති: පටික්ඛෙපත්ථෙ නිපාතො. **"අඤ්ඤා පෙක්ඛොවා"**ති: ඤාතුකාමොව හුත්වා, **"අබ්භඤ්ඤිංසූ"**ති: යථා තෙසං පටිඤ්ඤා තථෙව ජානිංසූති, ඉදං වුත්තං හොති: සචෙ තෙසං සා පටිඤ්ඤා නිය්‍යානිකා සබ්බෙ අබ්භඤ්ඤිංසු නො චෙ න අබ්භඤ්ඤිංසු, තස්මා කිං තෙසං පටිඤ්ඤා නිය්‍යානිකා න නිය්‍යානිකාති අයමෙව තස්ස පඤ්හස්ස අත්ථො. අථ භගවා තෙසං අනිය්‍යානිකභාවකථනෙන අත්ථාභාවතො චෙව ඔකාසාභාවතො ච අලන්ති පටික්ඛිපිත්වා ධම්මමෙව දෙසෙසි. පඨමයාමස්මිං හි මල්ලානං ධම්මං දෙසෙත්වා මජ්ඣිමයාමෙ සුභද්දස්ස පච්ඡිමයාමෙ භික්ඛුසඞ්ඝං[5] ඔවදිත්වා බලවපච්චූසෙ පරිනිබ්බායිස්සාමිච්චෙව භගවා ආගතො, **"සමණොපි තත්ථ න උපලබ්භතී"**ති: පඨමො සොතාපන්නසමණොපි තත්ථ නත්ථි, දුතියො සකදාගාමිසමණොපි,[6] තතියො අනාගාමිසමණොපි.[7] චතුත්ථො අරහත්තසමණොපි තත්ථ නත්ථීති අත්ථො. **ඉමස්මිං ඛො**ති පුරිමදෙසනාය අනියමතො වත්වා ඉදානි අත්තනො සාසනං නියමෙන්තො ආහ. **"සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහී"**ති: චතුන්නං මග්ගානං අත්ථාය ආරද්ධවිපස්සකෙහි චතූහි, මග්ගට්ඨෙහි චතූහි, ඵලට්ඨෙහි චතූහීති ද්වාදසහිපි සමණෙහි සුඤ්ඤා පරප්පවාදා තුච්ඡා රිත්තකා.

1. සී. I II. & III. දායනෙ.
2. සී. I. II. & III. ඔළිසිත්වා.
3. සී. I. II. & III. පරිනිබ්බානකාලෙ.
4. ම I මු. පො. දුතියම්පි තතියම්පීති ආදිමාහ
5. සී. I. II. & III. සඞ්ඝං.
6. සී. I. II & III. දුතියො සකදාගාමි
7. සී. I. II & III. තතියො අනාගාමි.

“ඉමෙ ච සුභද්ද”ති: ඉමෙ ද්වාදස භික්ඛූ, **“සම්මා විහරෙය්‍යු”**න්ති: එත්ථ සොතාපන්නො අත්තනා අධිගතට්ඨානං අඤ්ඤස්ස කථෙත්වා තං සොතාපන්නං කරොන්තො සම්මා විහරති නාම, එස නයො සකදාගාමි ආදීසු. සොතාපත්තිමග්ගට්ඨො අඤ්ඤම්පි සොතාපත්තිමග්ගට්ඨං කරොන්තො සම්මා විහරති නාම, එස නයො සෙසමග්ගට්ඨෙසු. සොතාපත්තිමග්ගත්ථාය ආරද්ධවිපස්සකො අත්තනො පගුණං කම්මට්ඨානං කථෙත්වා අඤ්ඤම්පි සොතාපත්තිමග්ගත්ථාය ආරද්ධවිපස්සකං කරොන්තො සම්මා විහරති නාම, එස නයො සෙසමග්ගත්ථාය ආරද්ධවිපස්සකෙසු; ඉදං සන්ධායාහ “සම්මා විහරෙය්‍යුං”ති. **“අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සා”**ති: න වනං සරවනං විය නිරන්තරො අස්ස, **“එකූනතිංසො වයසා”**ති: වයෙන එකූනතිංසවස්සො හුත්වා, **“යං පබ්බජිං”**න්ති: එත්ථ යන්ති නිපාතමත්තං, **“කිං කුසලානුඑසී”**ති: කිං කුසලන්ති අනුඑසන්තො පරියෙසන්තො, තත්ථ **“කිං කුසල”**න්ති: සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අධිප්පෙතං, තං ගවෙසන්තොති අත්ථො. **“යතොහ”**න්ති: යතො පට්ඨාය අහං පබ්බජිතො, එත්ථන්තරෙ සමධිකානි පඤ්ඤාසවස්සානි හොන්තීති දස්සෙති. **“ඤායස්ස ධම්මස්සා”**ති: අරියමග්ගධම්මස්ස, **“පදෙසවත්තී”**ති: පදෙසෙ විපස්සනාමග්ගෙපි වත්තන්තො,[1] **“ඉතො බහිද්ධා”**ති: මම සාසනතො බහිද්ධා, **“සමණොපි නත්ථී”**ති: පදෙසවත්තිවිපස්සකොපි නත්ථි, පඨමසමණො සොතාපන්නොපි නත්ථීති වුත්තං හොති. **“යෙ එත්ථා”**ති: යෙ එත්ථ තුම්හෙ සාසනෙ සත්ථාරා සම්මුඛා අන්තෙවාසි අභිසෙකෙන අභිසිත්තා, තෙසං වො සුලාභා, තෙසං වො සුලද්ධන්ති. බාහිරසමයෙ කිර යං අන්තෙවාසිකං ආචරියො ඉමං පබ්බාජෙහි ඉමං ඔවද ඉමං අනුසාසාති වදති, සො තෙන අත්තනො ඨානෙ ඨපිතො හොති, තස්මා තස්ස ඉමං පබ්බාජෙහි ඉමං ඔවද ඉමං අනුසාසාති වදති, ඉමෙ ලාභා හොන්ති. ථෙරොපි සුභද්දො තමෙව බාහිරසමයං ගහෙත්වා එවමාහ. **“අලත්ථ ඛො”**ති: කථං අලත්ථ? ථෙරො කිර තං එකමන්තං නෙත්වා උදකතුම්බතො[2] පානීයෙන සීසං තෙමෙත්වා තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං කථෙත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා සරණානි දත්වා භගවතො සන්තිකං ආනෙසි, භගවා උපසම්පාදෙත්වා කම්මට්ඨානං ආචික්ඛි, සො තං ගහෙත්වා උය්‍යානස්ස එකමන්තෙ චඞ්කමං අධිට්ඨාය ඝටෙන්තො වායමන්තො මාරං නිසෙධෙන්තො[3] සහපටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා ආගම්ම භගවන්තං වන්දිත්වා නිසීදි, තං සන්ධාය “අචිරූපසම්පන්නො ඛො පනා”ති ආදි වුත්තං. “සො ච භගවතො පච්ඡිමො සක්ඛි සාවකො අහොසී”ති සඞ්ගීතිකාරානං වචනං, තත්ථ සො භගවති ධරමානෙ පබ්බජිත්වා අපරභාගෙ උපසම්පදං ලභිත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති, උපසම්ප

1. මු. පො. විපස්සනාමග්ගෙපවත්තන්තො. 2. ම. උදකතුම්බතො.
3. මු. පො. විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො.

දම්පි ච ධරමානෙයෙව ලභති අපරභාගෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති, කම්මට්ඨානම්පි වා ධරමානෙ යෙව ගහෙත්වා අපරභාගෙ අරහත්තමෙව පාපුණාති, සබ්බොපි සො පච්ඡිමො සක්ඛිසාවකො, අයං පන ධරමානෙයෙව භගවති පබ්බජිතො ච උපසම්පන්නො ච කම්මට්ඨානඤ්ච ගහෙත්වා අරහත්තං පත්තොති.

පඤ්චම භාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදානි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ඔවාදං ආරභි, තං දස්සෙතුං "අථ ඛො භගවා"ති ආදි වුත්තං. **"දෙසිතො පඤ්ඤත්තො"**ති: ධම්මොපි දෙසිතො චෙව පඤ්ඤත්තො ච, විනයොපි දෙසිතො චෙව පඤ්ඤත්තො ච, පඤ්ඤත්තො නාම ඨපිතො පට්ඨපිතොති අත්ථො. **"සො වො මමච්චයෙන"**ති: සො ධම්මවිනයො තුම්හාකං මමච්චයෙන සත්ථා, මයා හි වො ඨිතෙනෙව ඉදං ලහුකං ඉදං ගරුකං ඉදං සතෙකිච්ඡං ඉදං අතෙකිච්ඡං ඉදං ලොකවජ්ජං ඉදං පණ්ණත්තිවජ්ජං අයං ආපත්ති පුග්ගලස්ස සන්තිකෙ වුට්ඨාති, අයං ආපත්ති ගණස්ස සන්තිකෙ වුට්ඨාති,[1] අයං සඞ්ඝස්ස සන්තිකෙ වුට්ඨාතීති සත්තාපත්තික්ඛන්ධවසෙන ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං සඛන්ධකපරිවාරො උභතොවිභඞ්ගො මයා විනයො නාම දෙසිතො, තං සකලම්පි විනයපිටකං මයි පරිනිබ්බුතෙ තුම්හාකං සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති. ඨිතෙනෙව ච මයා ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්චබලානි සත්තබොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොති තෙන තෙනාකාරෙන ඉමෙ ධම්මෙ විභජිත්වා විභජිත්වා සුත්තන්තපිටකං දෙසිතං, තං සකලම්පි සුත්තන්තපිටකං මයි පරිනිබ්බුතෙ තුම්හාකං සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති; ඨිතෙනෙව මයා ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරසධාතුයො චත්තාරිසච්චානි බාවීසතින්ද්‍රියානි නවහෙතු චත්තාරො ආහාරා සත්තඵස්සා සත්තවෙදනා සත්තසඤ්ඤා සත්තචෙතනා[2] සත්තචිත්තානි තත්‍රාපි එත්තකා ධම්මා[3] කාමාවචරා එත්තකා රූපාවචරා එත්තකා අරූපාවචරා එත්තකා පරියාපන්නා එත්තකා අපරියාපන්නා එත්තකා ලොකියා එත්තකා ලොකුත්තරාති ඉමෙ ධම්මෙ විභජිත්වා චතුවීසති සමන්තපට්ඨානං අනන්තනයමහාපට්ඨානපටිමණ්ඩිතං අභිධම්මපිටකං දෙසිතං, තං සකලම්පි අභිධම්මපිටකං මයි පරිනිබ්බුතෙ තුම්හාකං සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති, ඉති සබ්බම්පෙතං අභිසම්බොධිතො යාව පරිනිබ්බාණා පඤ්චචත්තාළීස වස්සානි භාසිතං ලපිතං තීණි පිටකානි පඤ්ච නිකායා නවඞ්ගානි චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානීති එවං මහප්පභෙදං හොති, ඉති ඉමානි චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි තිට්ඨන්ති,

1. සී. I. II. & III. අයං ගණස්ස. 2. මු. පො. සත්තසචෙතනා.
3. මු. පො. එත්තකා.

අහං එකොව පරිනිබ්බායාමි, අහඤ්ච ඛො පන දානි[1] එකොව ඔවදාමි අනුසාසාමි, මයි පරිනිබ්බුතෙ ඉමානි චතුරාසීති බුද්ධසහස්සානි තුම්හෙ ඔවදිස්සන්ති අනුසාසිස්සන්තීති එවං භගවා බහූනි කාරණානි දස්සෙන්තො "සො වො මමච්චයෙන සත්ථා"ති ඔවදිත්වා පුන අනාගතෙ චාරිත්තං දස්සෙන්තො "යථා ඛොපනා"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"සමුදාචරන්තී"**ති: කථෙන්ති වොහරන්ති, **"නාමෙන වා ගොත්තෙන වා"**ති: නවකොති අවත්වා තිස්ස නාගාති එවං නාමෙන වා කස්සප ගොතමාති එවං ගොත්තෙන වා ආවුසො තිස්ස ආවුසො කස්සපාති එවං ආවුසොවාදෙන වා සමුදාචරිතබ්බො, **"භන්තෙති වා ආයස්මාති වා"**ති: භන්තෙ තිස්ස ආයස්මා තිස්සාති එවං සමුදාචරිතබ්බො. **"සමූහනතු"**ති: ආකඞ්ඛමානො සමූහනතු, යදි ඉච්ඡති සමූහනෙය්‍යාති අත්ථො. කස්මා පන සමූහනථාති එකංසෙනෙව අවත්වා විකප්පවචනෙනෙව ඨපෙසීති? මහාකස්සපස්ස බලං දිට්ඨත්තා, පස්සති හි භගවා සමූහනථාති වුත්තෙපි සඞ්ගීතිකාලෙ කස්සපො න සමූහනිස්සති; තස්මා විකප්පෙනෙව ඨපෙසි. තත්ථ එකච්චෙ ථෙරා එවමාහංසු: චත්තාරි පාරාජිකානි ඨපෙත්වා අවසෙසානි ඛුද්දානුඛුද්දකානීති ආදිනා නයෙන පඤ්චසතිකසඞ්ගීතියං ඛුද්දානුඛුද්දකකථා ආගතාව, විනිච්ඡයො පනෙත්ථ සමන්තපාසාදිකායං විනයට්ඨකථායං වුත්තො. කෙචි පනාහු භන්තෙ නාගසෙන කතමං ඛුද්දකං කතමං අනුඛුද්දකන්ති මිලින්දෙන රඤ්ඤා පුච්ඡිතො දුක්කටං මහාරාජ ඛුද්දකං දුබ්භාසිතං අනුඛුද්දකන්ති වුත්තත්තා නාගසෙනත්ථෙරො ඛුද්දානුඛුද්දං කප්ජති[3] මහාකස්සපත්ථෙරො පන තං අජානන්තො සුණාතු මෙ ආවුසො සංඝො සන්තම්හාකං සික්ඛාපදානි ගිහිගතානි ගිහිනොපි ජානන්ති ඉදං වො සමණානං සක්‍යපුත්තියානං කප්පති ඉදං වො න කප්පතීති සචෙ මයං ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි සමූහනිස්සාම භවිස්සන්ති වත්තාරො, ධූමකාලිකං සමණෙන ගොතමෙන සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං යාව නෙසං සත්ථා අට්ඨාසි තාවිමෙ සික්ඛාපදෙසු සික්ඛිංසු, යතො ඉමෙසං සත්ථා පරිනිබ්බුතො නදානිමෙ සික්ඛාපදෙසු සික්ඛන්තීති යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං සඞ්ඝො අප්පඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤපෙය්‍ය පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්දෙය්‍ය, යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය වත්තෙය්‍ය එසා ඤත්තීති කම්මවාචං සාවෙසීති. න තං එවං ගහෙතබ්බං, නාගසෙනත්ථෙරො හි පරවාදිනො ඔකාසො මා අහොසීති එවමාහ, මහාකස්සපත්ථෙරො ඛුද්දානුඛුද්දකාපත්තිං න සමූහනිස්සාමීති කම්මවාචං සාවෙසි.

බ්‍රහ්මදණ්ඩකථාපි සඞ්ගීතියං ආගතත්තා,[4] සමන්තපාසාදිකායං විනිච්ඡිතා. **"කඞ්ඛා"**ති: වෙළහකං, **"විමතී"**ති: විනිච්ඡිතුං අසමත්ථතා බුද්ධො නුඛො න බුද්ධො නුඛො, ධම්මො නුඛො න ධම්මො නුඛො,

1. සී. I. II. & III. අහංචපනි . නි.
2. මූ. පො. ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි.
3. මූ. පො. ජානාති.
4. සී. I. & II. ආගතා.

සඞ්ඝො නු ඛො න සඞ්ඝො නු ඛො, මග්ගො නු ඛො න මග්ගො නු ඛො, පටිපදා නු ඛො න පටිපදා නු ඛොති යස්ස සංසයො උප්පජ්ජෙය්‍ය; තං වො වදාමි පුච්ඡථ භික්ඛවෙති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො. **"සත්ථුගාරවෙනාපි න පුච්ඡෙය්‍යාථා"**ති: මයං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිතම්හ, චත්තාරො පච්චයාපි නො සත්ථුසන්තකාව, තෙ මයං එත්තකං කාලං කඞ්ඛං අකත්වා න අරහාම අජ්ජ පච්ඡිමකාලෙ කඞ්ඛං කාතුන්ති සචෙ එවං සත්ථුගාරවෙන න පුච්ඡථ. **"සහායකොපි භික්ඛවෙ සහායකස්ස ආරොචෙතූ"**ති: තුම්හාකං යො යස්ස භික්ඛුනො සන්දිට්ඨො සම්භත්තො සො තස්ස ආරොචෙතු අහං එකස්ස භික්ඛුස්ස කථෙස්සාමි තස්ස කථං සුත්වා සබ්බෙ නික්කඞ්ඛා භවථාති දස්සෙති. **"එවං පසන්නො"**ති: එවං සද්දහාමි අහන්ති අත්ථො. **"ඤාණමෙව"**ති: නික්කඞ්ඛභාවපච්චක්ඛකරං ඤාණං යෙව එත්ථ තථාගතස්ස න සද්ධාමත්තන්ති අත්ථො. **"ඉමෙසං හි ආනන්ද"**ති: ඉමෙසං අන්තොසාණියා නිසින්නානං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං, **"යො පච්ඡිමකො"**ති: යො ගුණවසෙන පච්ඡිමකො, ආනන්දත්ථෙරං යෙව සන්ධායාහ.

"අප්පමාදෙන සම්පාදෙථා"ති: සතිඅවිප්පවාසෙන සබ්බකිච්චානි සම්පාදෙථ,[1] ඉති භගවා පරිනිබ්බාණමඤ්චෙ නිපන්නො පඤ්චචත්තාළීසවස්සානි දින්නං ඔවාදං සබ්බං එකස්මිං අප්පමාදපදෙ යෙව පක්ඛිපිත්වා අදාසි. "අයං තථාගතස්ස පච්ඡිමා වාචා"ති ඉදං පන සඞ්ගීතිකාරානං වචනං.

ඉතො පරං යං පරිනිබ්බාණපරිකම්මං කත්වා භගවා පරිනිබ්බුතො, තං දස්සෙතුං "අථ ඛො භගවා පඨමජ්ඣානං"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ **"පරිනිබ්බුතො භන්තෙ"**ති: නිරොධං සමාපන්නස්ස භගවතො අස්සාසපස්සාසානං අභාවං දිස්වා පුච්ඡි. **"න ආවුසො"**ති: කථං ජානාති ථෙරො? ථෙරො කිර සත්ථාරා සද්ධිං යෙව තං තං සමාපත්තිං සමාපජ්ජන්තො යාව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනා වුට්ඨානං තාව ගන්ත්වා ඉදානි භගවා නිරොධං සමාපන්නො අන්තොනිරොධෙ ච කාලකිරියා නාම නත්ථීති ජානාති.

"අථ ඛො භගවා සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්තියා වුට්ඨහිත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජි-පෙ-තතියජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජී"ති: එත්ථ භගවා චතුවීසතියා ඨානෙසු පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජි, තෙරසසු ඨානෙසු දුතියජ්ඣානං, තථා තතියජ්ඣානං, තථාපණ්ණරසසු ඨානෙසු චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජි, කථං? දසසු අසුභෙසු, ද්වත්තිංසාකාරෙ, අට්ඨසු කසිණෙසු, මෙත්තා කරුණා මුදිතාසු, ආනාපානෙ, පරිච්ඡෙදාකාසෙති ඉමෙසු තාව චතුවීසතියා ඨානෙසු පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජි, ඨපෙත්වා පන

1. සී. I. II. & III. සම්පාදයථ. මු පො. සම්පාදෙය්‍යාථ.

වත්තිංසාකාරඤ්ච දස අසුභානි ච සෙසෙසු තෙරසසු දුතියජ්ඣානං, තෙසු යෙව ච තතියජ්ඣානං සමාපජ්ජි, අට්ඨසු පන කසිණෙසු, උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරෙ, ආනාපානෙ, පරිච්ඡෙදාකාසෙ, චතූසු ආරුප්පෙසූති ඉමෙසු පණ්ණරසසු ඨානෙසු චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජි. අයම්පි ච සඞ්ඛෙපකථාව, නිබ්බාණපුරං පවිසන්තො පන භගවා ධම්මස්සාමි සබ්බාපි චතුවීසතිකොටිසහස්සසඞ්ඛාතා[1] සමාපත්තියො පවිසිත්වා විදෙසං ගච්ඡන්තො ඤාතිජනං ආලිඞ්ගිත්වා විය සබ්බං සමාපත්තිසුඛං අනුභවිත්වා පවිට්ඨො.

“චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා සමනන්තරං[2] භගවා පරිනිබ්බායී”ති: එත්ථ ඣානසමනන්තරං පච්චවෙක්ඛණාසමනන්තරන්ති ද්වෙ සමනන්තරානි, යත්ථ ඣානා වුට්ඨාය භවඞ්ගං ඔතිණ්ණස්ස තත්ථෙව පරිනිබ්බානං ඣානසමනන්තරං නාම; ඣානා වුට්ඨහිත්වා පුන ඣානඞ්ගානි පච්චවෙක්ඛිත්වා භවඞ්ගං ඔතිණ්ණස්ස තත්ථෙව පරිනිබ්බානං පච්චවෙක්ඛණසමනන්තරං නාම; ඉමානිපි ද්වෙ සමනන්තරානෙව, භගවා පන ඣානං සමාපජ්ජිත්වා ඣානා වුට්ඨාය ඣානඞ්ගානි පච්චවෙක්ඛිත්වා භවඞ්ගචිත්තෙන අබ්‍යාකතෙන දුක්ඛසච්චෙන පරිනිබ්බායි. යෙහි කෙචි බුද්ධා වා පච්චෙකබුද්ධා වා අරියසාවකා වා අන්තමසො කුන්ථකිපිල්ලිකං උපාදාය සබ්බෙ භවඞ්ගචිත්තෙනෙව අබ්‍යාකතෙන දුක්ඛසච්චෙන කාලං කරොන්තීති. මහාභූමිචාලාදීනි වුත්තත්ථානෙව.

“භූතා”ති: සත්තා, **“අප්පටිපුග්ගලො”**ති: පටිභාගපුග්ගලවිරහිතො, **“බලප්පත්තො”**ති: දසවිධඤාණබලං පත්තො.

“උප්පාදවයධම්මිනො”ති: උප්පාදවයසභාවා, **“තෙසං වූපසමො”**ති: තෙසං සඞ්ඛාරානං වූපසමො අසඞ්ඛතං නිබ්බාණමෙව සුඛන්ති අත්ථො.

“නාහු අස්සාසපස්සාසො”ති: න ජාතො අස්සාසපස්සාසො, **“අනෙජො”**ති: තණ්හාසඞ්ඛාතාය එජාය අභාවෙන අනෙජො, **“සන්තිමාරබ්භා”**ති: අනුපාදිසෙසං නිබ්බාණං “ආරබ්භ” පටිච්ච සන්ධාය, **“යං කාලමකරී”**ති: යො කාලං අකරි, ඉදං වුත්තං හොති:–ආවුසො යො මම සත්ථා බුද්ධමුනි සන්තිං ගමිස්සාමීති සන්තිමාරබ්භ කාලමකරි, තස්ස ඨිතචිත්තස්ස තාදිනො ඉදානි අස්සාසපස්සාසො න ජාතො නත්ථි නප්පවත්තතීති. **“අසල්ලීනෙනා”**ති: අලීනෙන අසඞ්කුචිතෙන සුවිකසිතෙනෙව චිත්තෙන, **“වෙදනං අජ්ඣවාසයී”**ති: වෙදනං අධිවාසෙසි, න වෙදනානුවත්ති හුත්වා ඉතො චිතො ච සම්පරිවත්ති. **“විමොක්ඛො”**ති: කෙනචි ධම්මෙන අනාවරණවිමොක්ඛො, සබ්බසො අපඤ්ඤත්තිභාවූපගමො පජ්ජොතනිබ්බානසදිසො ජාතො.

“තදාසි”ති: සහ පරිනිබ්බාණා, “මහාභූමිචාලො”ති එවං හෙට්ඨා වුත්ත භූමිචාලමෙව සන්ධායාහ, තං හි ලොමහංසනඤ්ච භිංසනකඤ්ච ආසි. **“සබ්බාකාරවරූපෙතෙ”**ති: සබ්බවරකාරණූපෙතෙ.

1. මූ. පො. චතුවීසති කොටිසතසහස්සසංඛාතා. 2 සී. I. & II. සමනන්තරා

"අවීතරාගා"ති: පුථුජ්ජනා චෙව සොතාපන්නසකදාගාමිනො ච. තෙසං හි දොමනස්සං අප්පහීනං තස්මා තෙපි බාහා පග්ගය්හ කන්දන්ති. උභොපි හත්ථෙ සීසෙ ඨපෙත්වා රොදන්තීති සබ්බං පුරිම නයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

"උජ්ඣායන්ති"ති: අය්‍යා අත්තනාපි අධිවාසෙතුං න සක්කොන්ති සෙසජනං කථං සමස්සාසෙස්සන්තීති වදන්තියො උජ්ඣායන්ති. **"කථං භූතා පන භන්තෙ ආයස්මා අනුරුද්ධො සල්ලක්ඛෙති"**ති: දෙවතා භන්තෙ කථං භූතා, ආයස්මා අනුරුද්ධො සල්ලක්ඛෙතී කිං තා සත්ථුපරිනිබ්බාණං අධිවාසන්තීති. අථ තාසං පවත්තිං දස්සෙන්තො ථෙරො "සන්තාවුසොති" ආදිමාහ, තං වුත්තත්ථමෙව.

"රත්තාවසෙස"න්ති: බලවපච්චූසෙ පරිනිබ්බුතත්තා රත්තියා අවසෙසං චූලකඩ්ඪානං, **"ධම්මියා කථාය"**ති: අඤ්ඤා පාටියෙක්කා ධම්මකථා නාම නත්ථි, ආවුසො සදෙවකෙ නාම ලොකෙ අප්පටි පුග්ගලස්ස සත්ථුනො අයං මච්චුරාජා න ලජ්ජි කිමඞ්ග පන ලොකිය මහාජනස්ස ලජ්ජිස්සතීති එවරූපාය පන මරණපටිසංයුත්තාය කථාය වීතිනාමෙසුං; තෙසං හි තං කථං කථෙන්තානං මුහුත්තෙන තෙව අරුණං උග්ගච්ඡි.

"අථඛො"ති: අරුණුග්ගමං දිස්වාව ථෙරො ථෙරං එතදවොච. **"තෙනෙව කරණීයෙනා"**ති: කීදිසෙන නුඛො පරිනිබ්බාණඨානෙ මාලාගන්ධාදිසක්කාරෙන භවිතබ්බං කීදිසෙන භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිසජ්ජඨානෙන භවිතබ්බං කීදිසෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන භවිතබ්බන්ති එවං යං භගවතො පරිනිබ්බුතභාවං සුත්වා කාතබ්බං තෙනෙව කරණීයෙන, **"සබ්බං ච තාලාවචර"**න්ති: සබ්බං තුරියභණ්ඩං, **"සන්නි පාතෙථා"**ති: භෙරිං චරාපෙත්වා සමාහරථ, තෙ තථෙව අකංසු. **"මණ්ඩලමාලෙ"**ති: දුස්සමණ්ඩලමාලෙ, **"පටියාදෙන්තා"**ති: සජ්ජෙන්තා, **"දක්ඛිණෙන දක්ඛිණ"**න්ති: නගරස්ස දක්ඛිණදිසා භාගෙනෙව දක්ඛිණදිසාභාගං, **"බාහිරෙන බාහිර"**න්ති: අන්තො නගරං අප්පවෙසෙත්වා බාහිරෙනෙව නගරස්ස බාහිරපස්සං හරිත්වා, **"දක්ඛිණතො නගරස්සා"**ති: අනුරාධපුරස්ස දක්ඛිණද්වාරසදිසෙ ඨානෙ ඨපෙත්වා සක්කාරසම්මානං කත්වා ජෙතවනසදිසෙ ඨානෙ ඣාපෙස්සාමාති අත්ථො. **"අට්ඨමල්ලපාමොක්ඛා"**ති: මජ්ඣිමවයා ථාමසම්පන්නා අට්ඨමල්ලරාජානො, **"සීසං නහාතා"**ති: සීසං ධොවිත්වා නහාතා, **"ආයස්මන්තං අනුරුද්ධ"**න්ති: ථෙරො දිබ්බචක්ඛුකොති පාකටො, තස්මා තෙ සන්තෙසුපි අඤ්ඤෙසු මහාථෙරෙසු අයං නො පාකටං කත්වා කථෙස්සතීති ථෙරං පුච්ඡිංසු, **"කථං පන භන්තෙ දෙවතානං අධිප්පායො"**ති: භන්තෙ අම්හාකං තාව අධිප්පායං ජානාම දෙවතානං කථං අධිප්පායොති පුච්ඡිංසු. ථෙරො පඨමං තෙසං අධිප්පායං දස්සෙන්තො "තුම්හාකං ඛො"ති ආදිමාහ. **"මකුට බන්ධනං නාම මල්ලානං චෙතිය"**න්ති: මල්ලරාජූනං පසාධනමඞ්ගල

සාලාය එතං නාමං, විතානීකතභෙන පනෙසා චෙතියන්ති වුච්චති. **"යාව සන්ධිසමලසඞ්කටීරා"**ති: එත්ථ සන්ධි නාම ඝරසන්ධිසමලං නාම ගූථනිද්ධමනපනාළි, සඞ්කටීරං නාම සඞ්කාරට්ඨානං, **"දිබ්බෙහි ච මනුස්සකෙහි ච නච්චෙහී"**ති: උපරි දෙවතානං නච්චානි හොන්ති, හෙට්ඨා මනුස්සානං, එසනයො ගීතාදීසු. අපිච දෙවතානං අන්තරෙ මනුස්සා මනුස්සානං අන්තරෙ දෙවතාති එවම්පි සක්කරොන්තා පූජෙන්තා අගමංසු. **"මජ්ඣෙන මජ්ඣං නගරස්ස හරිත්වා"**ති: එවං හරියමානෙ භගවතො සරීරෙ බන්ධුලමල්ලසෙනාපති භරියා මල්ලිකා නාම භගවතො සරීරං ආහරන්තීති සුත්වා අත්තනො සාමිකස්ස කාලකිරියතො පට්ඨාය අපරිභුඤ්ජිත්වා ඨපිතං විසාඛාය පසාධනසදිසං මහාලතාපසාධනං නීහරාපෙත්වා ඉමිනා සත්ථාරං පූජෙස්සාමීති තං මජ්ජාපෙත්වා ගන්ධොදකෙන ධොවිත්වා ද්වාරෙ ඨිතා, තං කිර පසාධනං තාසඤ්ච ද්වින්නං ඉත්ථීනං දෙවදත්තියචොරස්ස ච ගෙහෙති තීසුයෙව ඨානෙසු අහොසි. සා ච සත්ථුසරීරෙ ද්වාරං සම්පත්තෙ ඔතාරෙථ තාතා සත්ථුසරීරන්ති වත්වා තං පසාධනං සත්ථුසරීරෙ පටිමුඤ්චි, තං සීසතො පට්ඨාය පටිමුක්කං යාව පාදතලා ගතං, සුවණ්ණවණ්ණං භගවතො සරීරං සත්තරතනමයෙන මහාපසාධනෙන පසාධිතං අතිවිය විරොචිත්ථ. තං සා දිස්වා පසන්නචිත්තා පත්ථනං අකාසි, භගවා යාව වට්ටෙ සංසරිස්සාමි තාව මෙ පාටියෙක්කං පසාධනකිච්චං මා හොතු නිච්චං පටිමුක්කපසාධනසදිසමෙව සරීරං හොතූති. අථ භගවන්තං සත්තරතනමයෙන මහාපසාධනෙන උක්ඛිපිත්වා පුරත්ථිමෙන ද්වාරෙන නීහරිත්වා පුරත්ථිමෙන නගරස්ස මකුටබන්ධනං මල්ලානං චෙතියං, එත්ථ භගවතො සරීරං නික්ඛිපිංසු.

"පාවාය කුසිනාරං"න්ති: පාවානගරෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කුසිනාරං ගමිස්සාමීති අද්ධානමග්ගපටිපන්නො හොති, **"රුක්ඛමූලෙ නිසීදී"**ති: එත්ථ කස්මා දිවාවිහාරන්ති න වුත්තං? දිවාවිහාරත්ථාය අනිසින්නත්තා, ථෙරස්ස හි පරිවාරා භික්ඛූ සබ්බෙ සුඛසංවඩ්ඪිතා මහාපුඤ්ඤා, තෙ මජ්ඣන්තිකසමයෙ තත්තපාසාණසදිසාය භූමියා පදසා ගච්ඡන්තා කිලමිංසු ථෙරො තෙ දිස්වා භික්ඛූ කිලමන්ති ගන්තබ්බඨානඤ්ච දූරං ථොකං විස්සමිත්වා දරථං පටිප්පස්සම්භෙත්වා සායණ්හසමයෙ කුසිනාරං ගන්ත්වා දසබලං පස්සිස්සාමීති මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා උදකතුම්බතො උදකෙන හත්ථපාදෙ සීතලෙ කත්වා නිසීදි, පරිවාරභික්ඛූපිස්ස රුක්ඛමූලෙ නිසීදිත්වා යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කුරුමානා තිණ්ණං රතනානං වණ්ණං භණමානා නිසීදිංසු, ඉති ආතපවිනොදනත්ථාය නිසින්නත්තා දිවාවිහාරන්ති න වුත්තං.

"මන්දාරවපුප්ඵං ගහෙත්වා"ති: මහාපාතිප්පමාණං පුප්ඵං ආගන්තුකදණ්ඩකෙ ඨපෙත්වා ඡත්තං විය ගහෙත්වා. **"අද්දසා ඛො"**ති: ආගච්ඡන්තං දූරතොව අද්දස දිස්වාච පන චින්තෙසි එතං ආජීවකස්ස

හත්ථෙ මන්දාරවපුප්ඵං පස්සෙය්‍යති, එතම්පි න සබ්බදා මනුස්සපථෙ පස්සෙය්‍යති, යදා පන කොචි ඉද්ධිමා ඉද්ධිං විකුබ්බති තදා, සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තස්ස ච මාතුකුච්ඡිඔක්කමනාදීසු හොති, න ඛො පන අජ්ජ කෙනචි ඉද්ධිවිකුබ්බනං කතං, න මෙ සත්ථා මාතුකුච්ඡිං ඔක්කන්තො, න කුච්ඡිතො නික්ඛන්තො, නාපිස්ස අජ්ජ අභිසම්බොධි, න ධම්මචක්කප්පවත්තනං, න යමකපාටිහාරියං, න දෙවොරොහණං, න ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනං, මහල්ලකො පන මෙ සත්ථා ධුවං පරිනිබ්බුතො භවිස්සතීති. තතො පුච්ඡාමි නන්ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා සචෙ ඛො පන නිසින්නකොව පුච්ඡිස්සාමි, සත්ථරි අගාරවො කතො භවිස්සතීති උට්ඨහිත්වා ඨිතට්ඨානතො අපක්කම්ම ඡද්දන්තෙන නාගරාජෙන මණිවම්මං විය දසබලදත්තියං මෙඝවණ්ණං පංසුකූලචීවරං පාරුපිත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං සිරස්මිං පතිට්ඨපෙත්වා සත්ථරි කතෙන ගාරවෙන ආජීවකස්ස අභිමුඛො හුත්වා අපාවුසො අම්හාකං සත්ථාරං ජානාසීති ආහ. කිං පන සත්ථු පරිනිබ්බාණං ජානන්තො පුච්ඡි, අජානන්තොති. ආවජ්ජනපටිබද්ධං ඛීණාසවානං ජානනං. අනාවජ්ජිතත්තා පනෙස අජානන්තො පුච්ඡීති එකෙ. ථෙරො සමාපත්තිබහුලො. රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානලෙණමණ්ඩපාදීසු නිච්චං සමාපත්තිබලෙනෙව යාපෙති. කුලසන්තිකම්පි ගාමං පවිසිත්වා ද්වාරෙ සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨිතොව භික්ඛං ගණ්හාති. ථෙරො කිර ඉමිනා පච්ඡිමෙන අත්තභාවෙන මහාජනානුග්ගහං කරිස්සාමි යෙ මය්හං භික්ඛං වා දෙන්ති, ගන්ධමාලාදීහි වා සක්කාරං කරොන්ති, තෙසං තං මහප්ඵලං හොතූති එවං කරොති. තස්මා සමාපත්තිබහුලතාය න ජානාති. ඉති අජානන්තොව පුච්ඡීති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. නහෙත්ථ අජානනකාරණං අත්ථි. අභිලක්ඛිතං සත්ථු පරිනිබ්බාණං අහොසි දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනාදීහි නිමිත්තෙහි, ථෙරස්ස පන පරිසාය කෙහිචි භික්ඛූහි භගවා දිට්ඨපුබ්බො, කෙහිචි න දිට්ඨපුබ්බො. තත්ථ යෙහිපි දිට්ඨපුබ්බො, තෙපි පස්සිතුකාමාව, යෙහිපි අදිට්ඨපුබ්බො, තෙපි පස්සිතුකාමාව. තත්ථ යෙහි න දිට්ඨපුබ්බො, තෙ අතිදස්සනකාමතාය ගන්ත්වා කුහිං භගවාති පුච්ඡන්තා පරිනිබ්බුතොති සුත්වා සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛිස්සන්ති. චීවරඤ්ච පත්තඤ්ච ඡඩ්ඩෙත්වා එකචීවරා වා දුන්නිවත්ථා වා උරානි පටිපිංසන්තා පරොදිස්සන්ති. තත්ථ මනුස්සා මහාකස්සපත්ථෙරෙන සද්ධිං ආගතා පංසුකූලිකා සයම්පි ඉත්ථියො විය පරොදන්ති, තෙ කිං අම්හෙ සමස්සාසෙස්සන්තීති මය්හං දොසං දස්සෙස්සන්ති, ඉදං පන සුඤ්ඤං මහාඅරඤ්ඤං ඉධ යථා තථා රොදන්තානම්පි දොසො නත්ථි. පුරිමතරං සුත්වා නාම සොකොපි තනුකො හොතීති භික්ඛූනං සතුප්පාදනත්ථාය ජානන්තොව පුච්ඡි. **"අජ්ජ සත්තාහපරිනිබ්බුතො සමණො ගොතමො"**ති: අජ්ජ සමණො ගොතමො සත්තාහපරිනිබ්බුතො. **"තතො මෙ ඉදං"**න්ති: තතො සමණස්ස ගොතමස්ස පරිනිබ්බුතට්ඨානතො.

"සුභද්දො නාම වුඩ්ඪපබ්බජිතො"ති: සුභද්දොති තස්ස නාමං, වුඩ්ඪකාලෙ පන පබ්බජිතත්තා වුඩ්ඪපබ්බජිතොති වුච්චති. කස්මා පන සො එවමාහ? භගවති ආඝාතෙන, අයං කිරෙසො ඛන්ධකෙ ආගතෙ ආතුමා වත්ථුස්මිං නහාපිතපුබ්බකො වුඩ්ඪපබ්බජිතො භගවති කුසිනාරතො නික්ඛමිත්වා අඩ්ඪතෙලසෙහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ආතුමං ගච්ඡන්තෙ භගවා ආගච්ඡතීති සුත්වා ආගතකාලෙ යාගුදානං කරිස්සාමීති සාමණෙරභූමියං ඨිතෙ ද්වෙ පුත්තෙ එතදවොච භගවා කිර තාත ආතුමං ආගච්ඡති මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං අඩ්ඪතෙලසෙහි භික්ඛුසතෙහි, ගච්ඡථ තුම්හෙ තාතා ඛුරභණ්ඩං ආදාය නාළියාවාපකෙන[1] අනුඝරකං ආහිණ්ඩථ, ලොණම්පි තෙලම්පි තණ්ඩුලම්පි ඛාදනීයම්පි සංහරථ භගවතො ආගතස්ස යාගුදානං කරිස්සාමීති, තෙ තථා අකංසු. මනුස්සා තෙ දාරකෙ මඤ්ජුකෙ පටිභානෙය්‍යකෙ දිස්වා කාරෙතුකාමාපි අකාරෙතුකාමාපි කාරෙන්තියෙව. කතකාලෙ ච කිං ගණ්හිස්සථ තාතාති පුච්ඡන්ති. තෙ වදන්ති න අම්හාකං කෙනචි අත්ථො. පිතා පන නො භගවතො ආගතකාලෙ යාගුදානං දාතුකාමොති. තං සුත්වා මනුස්සා අපරිගණෙත්වාව යං තෙ සක්කොන්ති හරිතුං,[2] සබ්බං දෙන්ති, යම්පි න සක්කොන්ති, මනුස්සෙහි පෙසෙන්ති. අථ භගවති ආතුමං ආගන්ත්වා භුසාගාරකං පවිට්ඨෙ සුභද්දො සායණ්හසමයං ගාමද්වාරං ගන්ත්වා මනුස්සෙ ආමන්තෙසි උපාසකා නාහං තුම්හාකං සන්තිකා අඤ්ඤං කිඤ්චි පච්චාසිංසාමි, මය්හං දාරකෙහි ආහතතෙලාදීනි යෙව සඞ්ඝස්ස පහොන්ති, හත්ථකම්මමත්තං මෙ දෙථාති. ඉදඤ්චිදඤ්ච ගණ්හථාති සබ්බූපකරණානි ගහාපෙත්වා විහාරෙ උද්ධනානි කාරෙත්වා එකං කාළකං කාසාවං නිවාසෙත්වා තාදිසමෙව පාරුපිත්වා ඉදං කරොථ ඉදං කරොථාති සබ්බරත්තිං විචාරෙන්තො සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා භොජ්ජයාගුඤ්ච මධුගොළකඤ්ච පටියාදාපෙසි. භොජ්ජයාගු නාම භුඤ්ජිත්වා පාතබ්බයාගු; තත්ථ සප්පිමධුඵාණිතමච්ඡමංසපුප්ඵඵලරසාදි යං කිඤ්චි ඛාදනීයං නාම සබ්බං පක්ඛිපති,[3] කීළිතුකාමානං සීසමක්ඛනයොග්ගා හොති සුගන්ධගන්ධා. අථ භගවා කාලස්සෙව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො පිණ්ඩාය චරිතුං ආතුමානගරාභිමුඛො පායාසි. මනුස්සා තස්ස ආරොචෙසුං භගවා පිණ්ඩාය ගාමං පවිසති, තයා කස්ස යාගු පටියාදිතාති. සො යථානිවත්ථපාරුතෙහෙව තෙහි කාළකකාසාවෙහි එකෙන හත්ථෙන දබ්බිඤ්ච කටච්ඡුඤ්ච ගහෙත්වා බ්‍රහ්මා විය දක්ඛිණං ජාණුමණ්ඩලං භූමියං පතිට්ඨපෙත්වා වන්දිත්වා පටිග්ගණ්හාතු මෙ භන්තෙ භගවා යාගුන්ති ආහ. තතො ජානන්තාපි තථාගතා පුච්ඡන්තීති ඛන්ධකෙ ආගතනයෙන භගවා පුච්ඡිත්වා ච සුත්වා ච තං වුඩ්ඪපබ්බජිතං විගරහිත්වා තස්මිං වත්ථුස්මිං අකප්පියසමාදානසික්ඛාපදඤ්ච ඛුරභණ්ඩපරිහරණසික්ඛාපදඤ්චාති ද්වෙ සික්ඛාපදානි පඤ්ඤපෙත්වා භික්ඛවෙ අනෙක

1. මු. ආපාපකෙන. 2. මු. ආහරිතුං. 3. සී. I. II. & III. පවිසති.

කප්පකොටියො භොජනං පරියෙසන්තෙනෙව වීතිනාමිතා, ඉදං පන තුම්හාකං අකප්පියං අධම්මෙන උප්පන්නං භොජනං ඉමං පරිභුත්තා අනෙකානි අත්තභාවසහස්සානි අපායෙස්වෙව නිබ්බත්තිස්සන්ති, අපෙථ මා ගණ්හථාති භික්ඛාචාරාභිමුඛො අගමාසි. එක භික්ඛුනාපි න කිඤ්චි ගහිතං. සුභද්දො අනත්තමනො හුත්වා අයං සබ්බං ජානාමීති ආහිණ්ඩති, සචෙ න ගහිතුකාමො, පෙසෙත්වා ආරොචෙතබ්බං, අයං පක්කාහාරො නාම සබ්බචිරං තිට්ඨන්තො සත්තාහමත්තං තිට්ඨෙය්‍ය. ඉදං හි මම යාවජීවං පරියත්තං අස්ස සබ්බං තෙන නාසිතං, අහිතකාමො අයං මය්හන්ති භගවති ආඝාතං බන්ධිත්වා දසබලෙ ධරන්තෙ කිඤ්චි වත්තුං නාසක්ඛි. එවං කිරස්ස අහොසි අයං උච්චාකුලා පබ්බජිතො මහාපුරිසො, සචෙ කිඤ්චි වක්ඛාමි, මංයෙව සන්තජ්ජෙස්සන්ති. ස්වායං අජ්ජපරිනිබ්බුතො භගවාති සුත්වා ලද්ධස්සාසො විය හට්ඨතුට්ඨො එවමාහ, ථෙරො තං සුත්වා හදයෙ පහාරදානං විය මත්ථකෙ පතිතසුක්ඛාසනී විය මඤ්ඤි. ධම්මසංවෙගො චස්ස උප්පජ්ජි, සත්තාහමත්තපරිනිබ්බුතො භගවා අජ්ජාපිස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං ධරතියෙව, දුක්ඛෙන භගවතා ආරාධිතසාසනෙ නාම එවං ලහුමත්තං පාපකසටං කණ්ටකො උප්පන්නො අයං ඛො පනෙස පාපො වඩ්ඪමානො අඤ්ඤෙපි එවරූපෙ සහායෙ ලභිත්වා සක්කා සාසනං ඔසක්කාපෙතුන්ති. තතො ථෙරො චින්තෙසි සචෙ ඛො පනාහං ඉමං මහල්ලකං ඉධෙව පිලොතිකං නිවාසාපෙත්වා ඡාරිකාය ඔකිරාපෙත්වා නීහරපෙස්සාමි, මනුස්සා සමණස්ස ගොතමස්ස සරීරෙ ධරමානෙ යෙව සාවකා විවදන්තීති අම්හාකං දොසං දස්සෙස්සන්තීති අධිවාසෙමි තාව, භගවතා හි දෙසිතො ධම්මො අසඞ්ගහිතපුප්ඵරාසිසදිසො, තත්ථ යථා වාතෙන පහටපුප්ඵානි යතො වා තතො වා ගච්ඡන්ති. එවමෙවං එවරූපානං පාපපුග්ගලානං වසෙන ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ විනයෙ එකං ද්වෙ සික්ඛාපදානි නස්සිස්සන්ති සුත්තෙ එකං ද්වෙ පඤ්හවාරා නස්සිස්සන්ති, අභිධම්මෙ එකං ද්වෙ භූමන්තරානි නස්සිස්සන්ති. එවං අනුක්කමෙන මූලෙ නට්ඨෙ පිසාචසදිසා භවිස්සාම, තස්මා ධම්මවිනයසඞ්ගහං කරිස්සාමි. එවං සති දළ්හසුත්තෙන සඞ්ගහිතානි පුප්ඵානි විය අයං ධම්මවිනයො නිච්චලො භවිස්සති. එතදත්ථං හි භගවා මය්හං තීණි ගාවුතානි පච්චුග්ගමනං අකාසි, තීහි ඔවාදෙහි උපසම්පදං අදාසි, කායතො[1] චීවරපරිවත්තනං අකාසි. ආකාසෙ පාණිං චාලෙත්වා චන්දූපම පටිපදං කථෙන්තෙන මඤ්ඤෙව සක්ඛිං කත්වා කථෙසි. තික්ඛත්තුං සකලසාසනරතනං[2] පටිච්ඡාපෙසි, මාදිසෙ භික්ඛුම්හි තිට්ඨමානෙ අයං පාපො සාසනෙ වඩ්ඪිං මා අලත්ථ, යාව අධම්මො න දිප්පති ධම්මො න පටිබාහීයති, අවිනයො න දිප්පති, විනයො න පටිබාහීයති, අධම්මවාදිනො න බලවන්තො හොන්ති ධම්මවාදිනො න දුබ්බලා හොන්ති අවිනයවාදිනො න බල

1. මු. කායෙ 2. මු. දායජ්ජං.

වත්තා හොන්ති. විනයවාදිනො න දුබ්බලා හොන්ති, තාව ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායිස්සාමි, තතො භික්ඛූ අත්තනො අත්තනො පහොනකං ගහෙත්වා කප්පියාකප්පියං කථෙස්සන්ති. අථායං පාපො සයමෙව නිග්ගහං පාපුණිස්සති, පුන සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්ඛිස්සති, සාසනං ඉද්ධඤ්චෙව ඵීතඤ්ච භවිස්සතීති. සො එවං නාම මය්හං චිත්තං උප්පන්නන්ති කස්සචි අනාරොචෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සමස්සාසෙසි. තෙන වුත්තං “අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො–පෙ–නෙතං ඨානං විජ්ජතී”ති.

“**චිතක**”න්ති: වීසංරතනසතිකං චන්දනචිතකං, “**ආලිම්පෙස්සාමා**”ති:[1] අග්ගිං ගාහාපෙස්සාම “**න සක්කොන්ති ආලිම්පෙතු**”න්ති:[2] අට්ඨපි සොළසපි චත්තිංසාපි ජනා එකතො හුත්වා යමකඋක්කායො ගහෙත්වා තාලවණ්ටෙහි විජන්තා භස්තාහි ධමන්තා තානි තානි කාරණානි කරොන්තාපි න සක්කොන්ති යෙව අග්ගිං ගාහාපෙතුං. “**දෙවතානං අධිප්පායො**”ති: එත්ථ තා කිර දෙවතා ථෙරස්ස උපට්ඨාකදෙවතාව. අසීති මහාසාවකෙසු හි චිත්තානි පසාදෙත්වා තෙසං උපට්ඨාකානි අසීති අසීති කුලසහස්සානි සග්ගෙ නිබ්බත්තානි. තථා ථෙරෙ චිත්තං පසාදෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තා දෙවතා තස්මිං සමාගමෙ ථෙරං අදිස්වා කුහිං නු ඛො අම්හාකං කුලූපකත්ථෙරොති අන්තරා මග්ගපටිපන්නං දිස්වා අම්හාකං කුලූපකත්ථෙරෙන අවන්දිතෙ චිතකො මා පජ්ජලිත්ථාති අධිට්ඨහිංසු. මනුස්සා තං සුත්වා මහාකස්සපො නාම කිර හො භික්ඛු පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං දසබලස්ස පාදෙ වන්දිස්සාමීති ආගච්ඡති. තස්මිං කිර අනාගතෙ චිතකො න පජ්ජලති. කීදිසො හො සො භික්ඛු කාළො ඔදාතො දීඝො රස්සො, එවරූපෙ නාම හො භික්ඛුම්හි ඨිතෙ කිං දසබලස්ස පරිනිබ්බානං නාමාති කෙචි ගන්ධමාලාදිහත්ථා පටිපථං ගච්ඡිංසු. කෙචි වීථියො විචිත්තා කත්වා ආගමනමග්ගං ඔලොකයමානා අට්ඨංසු. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො යෙන කුසිනාරාපෙ–සිරසා වන්දි, ථෙරො කිර චිතකං පදක්ඛිණං කත්වා ආවජ්ජෙන්තොව සල්ලක්ඛෙසි ඉමස්මිං ඨානෙ පාදාති. තතො පාදානං සමීපෙ ඨත්වා අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය අරසහස්ස[3] පතිමණ්ඩිතචක්කලක්ඛණපතිට්ඨිතා දසබලස්ස පාදා සද්ධිං කප්පාස පටලෙහි පඤ්චදුස්සයුගසතානි සුවණ්ණවණ්ණදොණිං චන්දනචිතකඤ්ච ද්වෙධා කත්වා මය්හං උත්තමඞ්ගෙ සිරස්මිං පතිට්ඨහන්තූති අධිට්ඨාසි. සහ අධිට්ඨානචිත්තෙන තානි දුස්සයුගාදීනි ද්වෙධා කත්වා වලාහකන්තරා පුණ්ණචන්දො විය පාදා නික්ඛමිංසු. ථෙරො විකසිතරත්තපදුමසදිසෙ හත්ථෙ පසාරෙත්වා සුවණ්ණවණ්ණෙ සත්ථුපාදෙ යාව ගොප්ඵකා දළ්හං ගහෙත්වා අත්තනො සිරවරෙ පතිට්ඨපෙසි, තෙන වුත්තං “භගවතො පාදෙ සිරසා වන්දී”ති. මහාජනො තං අච්ඡරියං දිස්වා එකප්පහාරෙනෙව මහානාදං නදි,

1. ම. ආලිම්පිස්සාම.   2. ම. ආලිම්පෙතුං.   3. ම. අරාසහස්ස.

ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා යථාරුචි වන්දි. එවං පන ථෙරෙන ච මහාජනෙන ච තෙහි ච පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි වන්දිතමත්තෙන පුන අධිට්ඨානකිච්චං නත්ථි. පකති අධිට්ඨානවසෙනෙව ථෙරස්ස හත්ථතො මුච්චිත්වා අලත්තකවණ්ණානි භගවතො පාදතලානි චන්දනදාරු ආදීසු කිඤ්චි අචාලෙත්වාව යථාඨානෙ පතිට්ඨහිංසු, යථා ඨානෙ ඨිතානෙව අහෙසුං. භගවතො හි පාදෙසු නික්ඛමන්තෙසු වා පවිසන්තෙසු වා කප්පාස අංසු වා දසාතන්තුං[1] වා තෙලබින්දු වා දාරුක්ඛන්ධං වා ඨානා චලිතං නාම නාහොසි, සබ්බං යථා ඨානෙ ඨිතමෙව අහොසි, උට්ඨහිත්වා පන අත්ථඞ්ගතෙ චන්දෙ විය සූරියෙ විය ච තථාගතස්ස පාදෙසු අන්තරහිතෙසු මහාජනො මහාකන්දිතං කන්දි පරිනිබ්බුතකාලතො අධිකතරං කාරුඤ්ඤං අහොසි.

"සයමෙව භගවතො චිතකො පජ්ජලී"ති: ඉදං පන කස්සචි පජ්ජලාපෙතුං වායමන්තස්ස අදස්සනවසෙන වුත්තං, දෙවතානුභාවෙන පනෙස සමන්තතො එකප්පහාරෙනෙව පජ්ජලි. **"සරීරානෙව අවසිස්සිංසූ"**ති: පුබ්බෙ එකසඞ්ඝාතෙ ඨිතත්තා සරීරං නාම අහොසි, ඉදානි විප්පකිණ්ණත්තා සරීරානීති වුත්තං, සුමනමකුලසදිසා ච ධොතමුත්තසදිසා ච සුවණ්ණසදිසා ච ධාතුයො අවසිස්සිංසූති අත්ථො. දීඝායුකබුද්ධානං හි සරීරං සුවණ්ණක්ඛන්ධසදිසං එකඝනමෙව හොති. භගවා පන අහං න චිරං ඨත්වා පරිනිබ්බායාමි, මය්හං සාසනං තාව සබ්බත්ථ න විත්ථාරිතං, තස්මා පරිනිබ්බුතස්සපි මෙ සාසපමත්තම්පි ධාතුං ගහෙත්වා අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානෙ චෙතියං කත්වා පරිචරන්තො මහාජනො සග්ගපරායනො හොතූති ධාතූනං විකිරණං අධිට්ඨාසි. කති පනස්ස ධාතුයො විප්පකිණ්ණා, කති න විප්පකිණ්ණාති. චතස්සො දාඨා, ද්වෙ අක්ඛකා, උණ්හීසන්ති ඉමා සත්ත ධාතුයො න විප්පකිරිංසු, සෙසා විප්පකිරිංසූති. තත්ථ සබ්බ ඛුද්දකා ධාතු සාසපබීජමත්තා අහොසි. මහාධාතු මජ්ඣෙ භින්නතණ්ඩුලමත්තා. අතිමහතී මජ්ඣෙ භින්නමුග්ගබීජමත්තාති.[2] **"උදකධාරා"**ති: අග්ගබාහුමත්තාපි ජඞ්ඝමත්තාපි තාලක්ඛන්ධමත්තාපි උදකධාරා ආකාසතො පතිත්වා නිබ්බාපෙසි. **"උදකසාලකො"**ති: පරිවාරෙත්වා ඨිතසාලරුක්ඛෙ සන්ධායෙතං වුත්තං තෙසම්පි හි සාඛන්තරවිටපන්තරෙහි උදකධාරා නික්ඛමිත්වා නිබ්බාපෙසුං. භගවතො චිතකො මහන්තො, සමන්තා පථවිං භින්දිත්වාපි නඞ්ගලසීසමත්තා උදකවට්ටි ඵලිකවටංසකසදිසා උග්ගන්ත්වා චිතකමෙව ගණ්හන්ති. **"ගන්ධොදකෙනා"**ති: සුවණ්ණඝටෙ රජතඝටෙ ච පූරෙත්වා ආභතනානාගන්ධොදකෙන, **"නිබ්බාපෙසු"**න්ති: සුවණ්ණමයරජතමයෙහි අට්ඨදණ්ඩකෙහි විකිරිත්වා චන්දනචිතකං නිබ්බාපෙසුං. එත්ථ ච චිතකෙ ඣායමානෙ පරිවාරෙත්වා ඨිතසාලරුක්ඛානං සාඛන්තරෙහි විටපන්තරෙහි පත්තන්තරෙහි ජාලා උග්ගච්ඡන්ති. පත්තං වා සාඛා වා පුප්ඵං

---

1. ම. මූ. දසිකතන්තං. 2. මූ. මුග්ගදල.

වා දඩ්ඪා නාම නත්ථි. කිපිල්ලිකාපි මක්කටකාපි ජාලානං අන්තරෙ නෙව විචරන්ති. ආකාසතො පතිතඋදකධාරාසුපි සාලරුක්ඛෙහි නික්ඛන්තඋදකධාරාසුපි පඨවිං භින්දිත්වා නික්ඛන්තඋදකධාරාසුපි ධම්මතාව[1] පමාණං. එවං චිතකං නිබ්බාපෙත්වා පන මල්ලරාජානො සන්ථාගාරෙ චතුජ්ජාතියගන්ධපරිභණ්ඩං කාරෙත්වා ලාජපඤ්චමානි පුප්ඵානි විකිරිත්වා උපරි චෙලවිතානං බන්ධිත්වා සුවණ්ණතාරකාදීහි ඛචිත්වා තත්ථ ගන්ධදාමමාලාදාමරතනදාමානි ඔලම්බෙත්වා සන්ථාගාරතො යාව මකුටබන්ධනසඞ්ඛාතා සීසපසාධනමඞ්ගලසාලා තාව උභොහි පස්සෙහි සාණිකිලඤ්ජපරික්ඛෙපං කාරෙත්වා උපරි චෙලවිතානං බන්ධාපෙත්වා සුවණ්ණතාරකාදීහි ඛචිත්වා තත්ථාපි ගන්ධදාමමාලාදාමරතනදාමානි ඔලම්බෙත්වා මණිදණ්ඩෙහි ච වෙණූහි ච පඤ්චවණ්ණධජෙ උස්සාපෙත්වා සමන්තා ධජපටාකා[2] පරික්ඛිපිත්වා සුසම්මට්ඨාසු වීථිසු කදලියො ච සුවණ්ණඝටෙ ච[3] ඨපෙත්වා දණ්ඩකදීපිකා ජාලෙත්වා අලඞ්කතහත්ථික්ඛන්ධෙ සහ ධාතූහි සුවණ්ණදොණිං ඨපෙත්වා මාලාගන්ධාදීහි පූජෙත්වා සාධුකීළිතං කීළන්තා අන්තො නගරං පවෙසෙත්වා සන්ථාගාරෙ සාරමය[4] පල්ලඞ්කෙ ඨපෙත්වා උපරි සෙතච්ඡත්තං ධාරයිංසු. “අථ ඛො කොසිනාරකා මල්ලා භගවතො සරීරානි සත්තාහං සන්ථාගාරෙ සත්තිපඤ්ජරං කරිත්වා”ති සබ්බං වෙදිතබ්බං. තත්ථ **“සත්තිපඤ්ජරං කරිත්වා”**ති: සත්තිහත්ථෙහි පුරිසෙහි පරික්ඛිපාපෙත්වා. **“ධනුපාකාර”**න්ති: පඨමං තාව හත්ථී කුම්භෙන කුම්භං පහරන්තා පරික්ඛිපාපෙසුං. තතො අස්සා ගීවාය ගීවං පහරන්තා. තතො රථා ආණිකොටියා ආණිකොටිං පහරන්තා. තතො යොධා බාහුනා බාහුං පහරන්තා. තෙසං පරියන්තා කොටියා කොටිං පහරමානානි ධනූනි පරික්ඛිපාපෙසුං. ඉති සමන්තා යොජනප්පමාණට්ඨානං සන්නාහගවච්ඡිකං විය කත්වා ආරක්ඛං සංවිදහිංසු. තං සන්ධාය වුත්තං **ධනුපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා**ති. කස්මා පනෙතෙ එවමකංසූති? ඉතො පුරිමෙසු හි වීසු සත්තාහෙසු තෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ඨානනිසජ්ජොකාසං කරොන්තා ඛාදනීයං භොජනීයං සංවිදහන්තා සාධුකීළිකාය ඔකාසං න ලභිංසු. තතො නෙසං අහොසි ඉමං සත්තාහං සාධුකීළිතං කීළිස්සාම, ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං අම්හාකං පමත්තභාවං ඤත්වා කොචිදෙව ආගන්ත්වා ධාතුයො ගණ්හෙය්‍ය, තස්මා ආරක්ඛං ඨපෙත්වා කීළිස්සාමාති තෙන තෙ එවමකංසු.

“අස්සොසි ඛො රාජා”ති: කථං අස්සොසි. පඨමමෙව කිරස්ස අමච්චා සුත්වා චින්තයිංසු සත්ථා නාම පරිනිබ්බුතො, න සො සක්කා පුන ආහරිතුං, පොථුජ්ජනිකසද්ධාය පන අම්හාකං රඤ්ඤා සදිසො නත්ථි, සචෙ එස ඉමිනාව නියාමෙන සුණිස්සති, හදයමස්ස ඵලිස්සති, රාජා ඛො පන අම්හෙහි අනුරක්ඛිතබ්බොති තෙ තිස්සො සුවණ්ණ

1. සී. II. ධම්මකථාව.
2. ම. රතනපටාකා.
3. ම. පුණ්ණඝටෙ ච.
4. සී. I. II. & III. සරභමය.

දෙණියො ආහරිත්වා චතුමධුරස්ස පූරෙත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා එතදවොචුං දෙව අම්හෙහි සුපිනකො දිට්ඨො, තස්ස පටිඝාතත්ථං තුම්හෙහි දුකූලදුපට්ටං නිවාසෙත්වා යථා නාසාපුටමත්තං පඤ්ඤායති, එවං චතුමධුරදෙණියා නිපජ්ජිතුං වට්ටතීති. රාජා අත්ථචරානං අමච්චානං වචනං සුත්වා එවං හොතු තාතාති සම්පටිච්ඡිත්වා තථා අකාසි. අථෙකො අමච්චො අලඞ්කාරං ඔමුඤ්චිත්වා කෙසෙ පකිරිය යාය දිසාය සත්ථා පරිනිබ්බුතො, තදභිමුඛො හුත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ රාජානං ආහ දෙව මරණතො මුච්චනකසත්තො නාම නත්ථි, අම්හාකං ආයුවඩ්ඪනො චෙතියට්ඨානං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං අභිසෙකපීඨකො සො භගවා සත්ථා කුසිනාරායං පරිනිබ්බුතොති. රාජා සුත්වාව විසඤ්ඤී ජාතො චතුමධුරදෙණියං උසුමං මුඤ්චි අථ නං තතො උක්ඛිපිත්වා දුතියාය දෙණියා නිපජ්ජාපෙසුං. සො සඤ්ඤං[1] ලභිත්වා තාතා කිං වදථාති පුච්ඡි. සත්ථා මහාරාජ පරිනිබ්බුතොති. රාජා පුනපි විසඤ්ඤී ජාතො චතුමධුරදෙණියං උසුමං මුඤ්චි. අථ නං තතොපි උක්ඛිපිත්වා තතියාය දෙණියා නිපජ්ජාපෙසුං. සො පුන සඤ්ඤං ලභිත්වා තාතා කිං වදථාති පුච්ඡි. සත්ථා මහාරාජ පරිනිබ්බුතොති රාජා පුනපි විසඤ්ඤීජාතො අථ නං උක්ඛිපිත්වා නහාපෙත්වා මත්ථකෙ ඝටෙහි උදකං ආසිඤ්චිංසු. රාජා සඤ්ඤං පටිලභිත්වා ආසනා වුට්ඨාය ගන්ධපරිභාවිතෙ මණිවණ්ණෙ කෙසෙ සුවණ්ණඵලකවණ්ණාය පිට්ඨියා පකිරිත්වා පාණිනා උරං පහරිත්වා පවාළඞ්කුරවණ්ණාහි සුවට්ටිතඞ්ගුලීහි සුවණ්ණබිම්බිසකවණ්ණං උරං සිබ්බන්තො විය ගහෙත්වා පරිදෙවමානො උම්මත්තකවෙසෙන අන්තරවීථිං ඔතිණ්ණො සො අලඞ්කතනාටකපරිවුතො නගරතො නික්ඛම්ම ජීවකම්බවනං ගන්ත්වා යස්මිං ඨානෙ නිසින්නෙන භගවතා ධම්මො දෙසිතො, තං ඔලොකෙත්වා භගවා සබ්බඤ්ඤු නනු ඉමස්මිං ඨානෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසයිත්ථ, සොකසල්ලං තුම්හෙ විනොදයිත්ථ, තුම්හෙ මය්හං සොකසල්ලං නීහරිත්ථ, අහං තුම්හාකං සරණං ගතො, ඉදානි පන මෙ පටිවචනම්පි න දෙථ භගවාති පුනප්පුනං පරිදෙවිත්වා නනු භගවා අහං අඤ්ඤදා එවරූපෙ කාලෙ තුම්හෙ මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරා ජම්බුදීපතලෙ චාරිකං චරථාති සුණොමි, ඉදානි පනාහං තුම්හාකං අනනුරූපං අයුත්තං පවත්තිං සුණොමීති එවමාදීනි ච වත්වා සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහි භගවතො ගුණං අනුස්සරිත්වා චින්තෙසි මම පරිදෙවිතෙනෙව න සිජ්ඣති, දසබලස්ස ධාතුයො ආහරාපෙමීති එවං අසොසි. සුත්වා ච ඉමිස්සා විසඤ්ඤිභාවාදිප්පවත්තියා අවසානෙ දූතං පාහෙසි. තං සන්ධාය **"අථ ඛො රාජා"**ති ආදි වුත්තං. තත්ථ **"දූතං පාහෙසී"**ති: දූතඤ්ච පණ්ණඤ්ච පෙසෙසි. පෙසෙත්වා ච පන සචෙ දස්සන්ති සුන්දරං, නොචෙ දස්සන්ති, ආහරණූපායෙන ආහරිස්සාමීති චතුරඞ්ගිනිං සෙනං සන්නය්හිත්වා සයම්පි නික්ඛන්තොයෙව යථා ච අජාතසත්තු, එවං ලිච්ඡවීආදයොපි දූතං පෙසෙත්වා සයම්පි චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය නික්ඛමිංසු

1. ම. පුන සඤ්ඤං.

යෙව. තත්ථ පාවෙය්‍යකා සබ්බෙහි ආසන්නතරා කුසිනාරාය තිගාවුතන්තරෙ නගරෙ වසන්ති. භගවාපි පාවං පවිසිත්වාව කුසිනාරං ගතො. අථ කස්මා පඨමතරං න ආගතාති චෙ? මහාපරිවාරා පනෙතෙ රාජානො මහාපරිවාරං කරොන්තාව පච්ඡතො ජාතා. **"තෙ සඞ්ඝෙ ගණෙ එතදවොචු"**න්ති: සබ්බෙපි තෙ සත්තනගරවාසිනො ආගන්ත්වා අම්හාකං ධාතුයො වා දෙන්තු යුද්ධං වාති, කුසිනාරානගරං පරිවාරෙත්වා ඨිතෙ එවං[1] "භගවා අම්හාකං ගාමක්ඛෙත්තෙ"ති පටිවචනං අවොචුං. තෙ කිර එවමාහංසු න මයං සත්ථු සාසනං පහිණිම්හ, නාපි ගන්ත්වා ආනයිම්හ, සත්ථා පන සයමෙව ආගන්ත්වා සාසනං පෙසෙත්වා අම්හෙ පක්කොසාපෙසි. තුම්හෙපි ඛො පන යං තුම්හාකං ගාමක්ඛෙත්තෙ රතනං උප්පජ්ජති, න තං අම්හාකං දෙථ. සදෙවකෙ ච ලොකෙ බුද්ධරතනසමං රතනං නාම නත්ථි, එවරූපං උත්තමරතනං ලභිත්වා මයං න දස්සාම, න ඛො පන තුම්හෙහි යෙව මාතුථනතො ඛීරං පීතං අම්හෙහිපි මාතුථනතො ඛීරං පීතං න තුම්හෙ යෙව පුරිසා අම්හෙපි පුරිසා හොතූති අඤ්ඤමඤ්ඤං අහඞ්කාරං කත්වා සාසනපටිසාසනං පෙසෙන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං මානගජ්ජිතං ගජ්ජන්ති. යුද්ධෙ පන සති කොසිනාරකානං යෙව ජයො අභවිස්ස, කස්මා? යස්මා ධාතුපූජනත්ථං ආගතා දෙවතා තෙසං පක්ඛා අහෙසුං. පාළියං පන "භගවා අම්හාකං ගාමක්ඛෙත්තෙ පරිනිබ්බුතො, න මයං දස්සාම භගවතො සරීරානං භාගං"ති එත්තකමෙව ආගතං.

"එවං වුත්තෙ දොණො බ්‍රාහ්මණො"ති: දොණබ්‍රාහ්මණො ඉමං තෙසං විවාදං සුත්වා එතෙ රාජානො භගවතො පරිනිබ්බුතට්ඨානෙ විවාදං කරොන්ති, න ඛො පනෙතං පතිරූපං, අලං ඉමිනා කලහෙන, වූපසමෙස්සාමි නන්ති සො ගන්ත්වා තෙ සඞ්ඝෙ ගණෙ එතදවොච. කිමවොච උන්නතප්පදෙසෙ ඨත්වා ද්විභාණවාරපරිමාණං දොණගජ්ජිතං නාම අවොච. තත්ථ පඨමභාණවාරෙ තාව එකපදම්පි තෙ න ජානිංසු. දුතියභාණවාරපරියොසානෙ ආචරියස්ස විය භො සද්දො, ආචරියස්ස විය භො සද්දොති සබ්බෙ නිරවා අහෙසුං. ජම්බුදීපතලෙ කිර කුලඝරෙ ජාතො යෙභුය්‍යෙන තස්ස න අන්තෙවාසිකො නාම නත්ථි අථ සො තෙ අත්තනො වචනං සුත්වා නිරවෙ තුණ්හීභූතෙ විදිත්වා පුන එතදවොච "සුණන්තු භොන්තො"ති එවං ගාථාද්වයං අවොච. තත්ථ:-

"අම්හාක බුද්ධො"ති අම්හාකං බුද්ධො. **"අහු ඛන්තිවාදො"**ති: බුද්ධභූමිං අප්පත්වාපි පාරමියො පූරෙන්තො ඛන්තිවාදී තාපසකාලෙ ධම්මපාලකුමාරකාලෙ ඡද්දන්තහත්ථිකාලෙ භූරිදත්තනාගරාජකාලෙ චම්පෙය්‍යනාගරාජකාලෙ සඞ්ඛපාලනාගරාජකාලෙ මහාකපිකාලෙ අඤ්ඤෙසු ච බහූසු ජාතකෙසු ච පරෙසු කොපං අකත්වා ඛන්තිමෙව අකාසි, ඛන්තිමෙව වණ්ණෙසි, කිමඞ්ග පන එතරහි ඉට්ඨානිට්ඨෙසු තාදි

1. ම. එතං.

ලක්ඛණං පත්තො, සබ්බථාපි අම්හාකං බුද්ධො ඛන්තිවාදෙ අහොසි. තස්ස එවං විධස්ස "න හි සාධුයං උත්තමපුග්ගලස්ස සරීරභඞ්ගෙ සියා සම්පහාරො." "**න හි සාධු ය**"න්ති: න හි සාධු අයං. "**සරීරභඞ්ගෙ**"ති: සරීරවිභඞ්ගනිමිත්තං. ධාතුකොට්ඨාසහෙතූති අත්ථො. "**සියා සම්පහාරො**"ති: ආවුධසම්පහාරො සාධු න සියාති වුත්තං හොති. "**සබ්බෙව භොන්තො සහිතා**"ති: සබ්බෙව භොන්තො සහිතා හොථ, මා භිජ්ජථ. "**සමග්ගා**"ති: කායෙන ච වාචාය ච එකසන්නිපාතා එකවචනා සමග්ගා හොථ. "**සම්මොදමානා**"ති: චිත්තෙනාපි අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්මොදමානා හොථ. "**කරොම අට්ඨභාගෙ**"ති: භගවතො සරීරානි අට්ඨභාගෙ කරොම. "**චක්ඛුමතො**"ති: පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමතො බුද්ධස්ස න කෙවලං තුම්හෙ යෙව, බහූජනොපි පසන්නො, තෙසු එකොපි ලද්ධුං අයුත්තො නාම නත්ථීති බහුං කාරණං වත්වා සඤ්ඤාපෙසි.

"**තෙසං සංඝානං ගණානං පටිස්සුණිත්වා**"ති: තෙසං තතො සමාගතසංඝානං සමාගතගණානං පටිස්සුණිත්වා. "**භගවතො සරීරානි අට්ඨධා සමං සුවිභත්තං විභජිත්වා**"ති: එත්ථ අයමනුක්කමො.

දොණො කිර තෙසං පටිස්සුණිත්වා ච සුවණ්ණදොණිං විවරාපෙසි රාජානො ආගන්ත්වා දොණිං යෙව තාව[1] සුවණ්ණවණ්ණධාතුයො දිස්වා භගවා සබ්බඤ්ඤූ පුබ්බෙ මයං තුම්හාකං බාත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණපතිමණ්ඩිතං ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මිඛචිතං අසීති අනුබ්‍යඤ්ජනසමුජ්ජලිතසොභං සුවණ්ණවණ්ණසරීරං අද්දසාම ඉදානි පන සුවණ්ණවණ්ණධාතුයොව අවසිට්ඨා ජාතා නයුත්තමිදං භගවා තුම්හාකන්ති පරිදෙවිංසු බ්‍රාහ්මණො තස්මිං සමයෙ තෙසං පමත්තභාවං ඤත්වා දක්ඛිණදාඨං ගහෙත්වා වෙඨනන්තරෙ ඨපෙසි. අථ ඛො පච්ඡා අට්ඨධා සමං සුවිභත්තං විභජි, සබ්බාපි ධාතුයො පාකතිකනාළියා සොළස නාළියො අහෙසුං. එකෙකනගරවාසිනො වෙවෙ නාළියො ලභිංසු. බ්‍රාහ්මණස්ස පන ධාතුයො විභජන්තස්සෙව සක්කො දෙවානමින්දො කෙන නු ඛො සදෙවකස්ස ලොකස්ස කඞ්ඛච්ඡෙදනාය චතුසච්චකථාය පච්චයභූතා භගවතො දක්ඛිණදාඨා ගහිතාති ඔලොකෙන්තො බ්‍රාහ්මණෙන ගහිතාති දිස්වා බ්‍රාහ්මණොපි දාඨාය අනුච්ඡවිකං සක්කාරං කාතුං න සක්ඛිස්සති ගණ්හාමි නන්ති වෙඨන්තරතො ගහෙත්වා සුවණ්ණචඞ්ගොටකෙ ඨපෙත්වා දෙවලොකං නෙත්වා චූළාමණිචෙතියෙ පතිට්ඨාපෙසි. බ්‍රාහ්මණොපි ධාතුයො විභජිත්වා දාඨං අපස්සන්තො චොරිකාය ගහිතත්තා කෙන මෙ දාඨා ගහිතාති පුච්ඡිතුම්පි නාසක්ඛි නනු තයාව ධාතුයො විභජිතා කිං ත්වං පඨමං යෙව අත්තනො ධාතූහි අත්ථිකභාවං න අඤ්ඤාසීති අත්තනි දොසාරොපණං සම්පස්සමානො මය්හම්පි කොට්ඨාසං දෙථාති වත්තුම්පි නාසක්ඛි තතො අයම්පි සුවණ්ණකුම්භො ධාතුගතිකොව යෙන තථාගතස්ස ධාතුයො මිනිතා ඉමස්සාහං ථූපං කාරිස්සාමීති චින්තෙත්වා 'ඉමං මෙ භොන්තො තුම්හං දදන්තූ'ති ආහ.

---

1. ම දොණියං යෙව ඨිතා.

පිප්ඵලිවනියාපි මොරියා අජාතසත්තුආදයො විය දූතං පෙසෙත්වා යුද්ධසජ්ජාව නික්ඛමිංසු රාජගහෙ භගවතො සරීරානං ථූපං ච මහං ච අකාසීති, කථං අකාසි? කුසිනාරතො යාව රාජගහං පංචවීසති යොජනානි එත්ථන්තරෙ අට්ඨඋසභවිත්ථතං සමතලං මග්ගං කාරෙත්වා යාදිසං මල්ලරාජානො මකුටබන්ධනස්ස ච සන්ථාගාරස්ස ච අන්තරෙ පූජං කාරෙසුං තාදිසං පඤ්චවීසතියොජනෙපි මග්ගෙ පූජං කාරෙත්වා ලොකස්ස අනුක්කණ්ඨනත්ථං සබ්බත්ථ අන්තරාපණෙ පසාරාපෙත්වා සුවණ්ණදොණියං පක්ඛිත්තධාතුයො සත්තිපඤ්ජරෙන පරික්ඛිපාපෙත්වා අත්තනො විජිතෙ පංචයොජනසතපරිමණ්ඩලෙ මනුස්සෙ සන්නිපාතාපෙසි තෙ ධාතුයො ගහෙත්වා කුසිනාරතො ධාතුකීළිතං කීළන්තා නික්ඛමිත්වා යත්ථ යත්ථ වණ්ණවන්තානි පුප්ඵානි පස්සන්ති තත්ථ තත්ථ ධාතුයො සත්තිඅන්තරෙ ඨපෙත්වා පූජං අකංසු තෙසං පුප්ඵානං ඛීණකාලෙ ගච්ඡන්ති රථස්ස ධුරට්ඨානං පච්ඡිමට්ඨානෙ සම්පත්තෙ සත්තදිවසෙ සාධුකීළිතං කීළන්ති එවං ධාතුයො ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තානං සත්තවස්සානි සත්තමාසානි සත්තදිවසානි වීතිවත්තානි මිච්ඡාදිට්ඨිකා සමණස්ස ගොතමස්ස පරිනිබ්බුතකාලතො පට්ඨාය බලක්කාරෙන සාධුකීළිතාය උපද්දුතම්හ සබ්බෙ නො කම්මන්තා නට්ඨාති උජ්ඣායන්තා මනං පදොසෙත්වා ඡළාසීතිසහස්සමත්තා අපායෙ නිබ්බත්තා ඛීණාසවා ආවජ්ජිත්වා මහාජනො මනං පදොසෙත්වා අපායෙ නිබ්බත්තති සක්කං දෙවරාජානං දිස්වා ධාතුයො ආහරණඋපායං කාරෙස්සාමාති තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා ධාතුආහරණූපායං කරොහි මහාරාජාති ආහංසු.

සක්කො ආහ භන්තෙ පුථුජ්ජනො නාම අජාතසත්තුනා සමො සද්ධො නත්ථි න සො මම වචනං කරිස්සති අපිච ඛො මාරවිභිංසකසදිසං විභිංසකං දස්සෙස්සාමි මහාසද්දං සාවෙස්සාමි යක්ඛගාහකඛිපිතකආරොචකෙ කරිස්සාමි තුම්හෙ අමනුස්සා මහාරාජ කුපිතා ධාතුයො ආහරාපෙථාති වදෙය්‍යාථ එවං සො ආහරාපෙස්සතීති.

අථ ඛො සක්කො තං සබ්බං අකාසි ථෙරාපි රාජානං උපසංකමිත්වා මහාරාජ අමනුස්සා කුපිතා ධාතුයො ආහරාපෙහීති භණිංසු, රාජා න තාව භන්තෙ මය්හං චිත්තං තුස්සති එවං සන්තෙපි ආහරන්තූති ආහ. සත්තමෙ දිවසෙ ධාතුයො ආහරිංසු. එවං ආහත ධාතුයො ගහෙත්වා රාජගහෙ ථූපං ච මහං ච අකාසි ඉතරෙපි අත්තනො අත්තනො බලානුරූපෙන ආහරිත්වා සකසකට්ඨානෙසු ථූපං ච මහං ච අකංසු

“**එවමෙතං භූතපුබ්බ**”න්ති එවමෙතං ධාතුවිභජනඤ්චෙව දසථූපකරණඤ්ච ජම්බුදීපෙ භූතපුබ්බන්ති පච්ඡා සඞ්ගීතිකාරා ආහංසු.

එවං පතිට්ඨිතෙසු පන ථූපෙසු මහාකස්සපත්ථෙරො ධාතූනං අන්තරායං දිස්වා රාජානං අජාතසත්තුං උපසංකමිත්වා මහාරාජ එකං ධාතුනිධානං කාතුං වට්ටතීති ආහ. සාධු භන්තෙ නිධානකම්මං තාව මම

හොතු ධාතුයො[1] පන කථං ආහරාපෙමීති න මහාරාජ ධාතුආහරණං තුය්හං භාරො අම්හාකං භාරොති සාධු භන්තෙ තුම්හෙ ධාතුයො ආහරථ අහං ධාතුනිධානං කරිස්සාමීති ථෙරො තෙසං තෙසං රාජකුලානං පරිචරණමත්තකමෙව ඨපෙත්වා සෙසධාතුයො ආහරි.

රාමගාමෙ පන ධාතුයො. නාගා පරිගණ්හිංසු තාසං අන්තරායො නත්ථි අනාගතෙ ලඞ්කාදීපෙ මහාවිහාරෙ මහාචෙතියම්හි නිධසිස්සන්තීති තා න ආහරිත්ථ.

සෙසෙහි සත්තහි නගරෙහි ආහරිත්වා රාජගහස්ස පාචීනදක්ඛිණ දිසාභාගෙ ඨපෙත්වා[2] ඉමස්මිං ඨානෙ යො පාසාණො අත්ථි සො අන්තර ධායතු පංසු සුවිසුද්ධා හොතු උදකං ච මා උට්ඨහතූති අධිට්ඨාසි. රාජා තං ඨානං ඛණාපෙත්වා තතො උද්ධටපංසුනා ඉට්ඨකා කාරෙත්වා අසීතිමහාසාවකානං චෙතියානි කාරෙති. ඉධ රාජා කිං කාරෙතීති පුච්ඡන්තානම්පි මහාසාවකානං චෙතියානීති වදන්ති න කොචි ධාතු නිධානභාවං ජානාති.

අසීතිහත්ථගම්භීරෙ පන තස්මිං පදෙසෙ ජාතො හෙට්ඨා ලොහ සන්ථරං සන්ථරාපෙත්වා තත්ථ ථූපාරාමෙ චෙතියඝරප්පමාණං තම්බලොහ මයං ගෙහං කාරාපෙත්වා අට්ඨට්ඨ[3] හරිචන්දනාදිමයෙ කරණ්ඩෙ ච ථූපෙ ච කාරාපෙසි.

අථඛො භගවතො ධාතුයො හරිචන්දනකරණ්ඩෙ පක්ඛිපිත්වා තං හරිචන්දනකරණ්ඩං අඤ්ඤස්මිං හරිචන්දනකරණ්ඩෙ තම්පි අඤ්ඤස්මින්ති එවං අට්ඨහරිචන්දනකරණ්ඩෙ එකතො කත්වා එතෙනෙව උපායෙන තෙ අට්ඨකරණ්ඩෙ අට්ඨසු හරිචන්දනථූපෙසු අට්ඨහරිචන්දනථූපෙ අට්ඨසු ලොහිතචන්දනකරණ්ඩෙසු අට්ඨලොහිතචන්දනකරණ්ඩෙ අට්ඨසු ලොහිත චන්දනථූපෙසු අට්ඨලොහිතචන්දනථූපෙ අට්ඨසු දන්තකරණ්ඩෙසු අට්ඨදන්ත කරණ්ඩෙ අට්ඨසු දන්තථූපෙසු අට්ඨදන්තථූපෙ අට්ඨසු සබ්බරතන කරණ්ඩෙසු අට්ඨසබ්බරතනකරණ්ඩෙ අට්ඨසු සබ්බරතනථූපෙසු අට්ඨසබ්බ රතනථූපෙ අට්ඨසු සුවණ්ණකරණ්ඩෙසු අට්ඨසුවණ්ණකරණ්ඩෙ අට්ඨසු සුවණ්ණ ථූපෙසු අට්ඨසුවණ්ණථූපෙ අට්ඨසු රජතකරණ්ඩෙසු අට්ඨරජතකරණ්ඩෙ අට්ඨසු රජතථූපෙසු අට්ඨරජතථූපෙ අට්ඨසු මණිකරණ්ඩෙසු අට්ඨමණි කරණ්ඩෙ අට්ඨසු මණිථූපෙසු අට්ඨමණිථූපෙ අට්ඨසු ලොහිතංකකරණ්ඩෙසු අට්ඨලොහිතංකකරණ්ඩෙ අට්ඨසු ලොහිතංකථූපෙසු අට්ඨ ලොහිතංකථූපෙ අට්ඨසු මසාරගල්ලකරණ්ඩෙසු අට්ඨමසාරගල්ලකරණ්ඩෙ අට්ඨසු මසාරගල්ල ථූපෙසු අට්ඨමසාරගල්ලථූපෙ අට්ඨසු ඵලිකකරණ්ඩෙසු අට්ඨඵලික කරණ්ඩෙ අට්ඨසු ඵළිකථූපෙසු පක්ඛිපිත්වා සබ්බඋපරිමං ඵළිකචෙතියං ථූපාරාමෙ චෙතියප්පමාණං අහොසි තස්ස උපරි සබ්බරතනමයං ගෙහං කාරෙසි තස්ස උපරි සුවණ්ණමයං තස්සඋපරිරජතමයං තස්ස උපරි තම්බලොහමයං ගෙහං අකාසි.

1. ම. සෙසධාතුයො. 2. ම. ඨත්වා. 3. ම. අට්ඨඅට්ඨ.

තත්ථ සබ්බරතනමයං වාලිකං ඔකිරිත්වා ජලජථලජ පුප්ඵානං සහස්සානි විප්පකිරිත්වා අඩ්ඪඡට්ඨානි[1] ජාතකසතානි අසීතිමහාථෙරෙ සුද්ධොදනමහාරාජානං මහාමායාදෙවිං සත්තසහජාතෙති සබ්බානෙතානි සුවණ්ණමයානෙව කාරෙසි.

පංචපංචසතෙ සුවණ්ණරජතමයෙ පුණ්ණඝටෙ ඨපෙසි පංච සුවණ්ණධජසතෙ උස්සාපෙසි පංචසතෙ සුවණ්ණදීපෙ පංචසතෙ රජතදීපෙ කාරෙත්වා සුගන්ධතෙලස්ස පූරෙත්වා තෙසු දුකූලවට්ටියො ඨපෙසි.

අථායස්මා මහාකස්සපො මාලා මා මිලායන්තු ගන්ධා මා විනස්සන්තු පදීපා මා විජ්ඣායන්තූති අධිට්ඨහිත්වා සුවණ්ණපට්ටෙ අක්ඛරානි ඡින්දාපෙසි.

අනාගතෙ පියදාසො නාම කුමාරො ඡත්තං උස්සාපෙත්වා අසොකො ධම්මරාජා භවිස්සති සො ඉමා ධාතුයො විත්ථාරිකා කරිස්සතීති රාජා සබ්බපසාධනෙහි පූජෙත්වා ආදිතො පට්ඨාය වාරං පිදහන්තො නික්ඛමි. සො තම්බලොහවාරං පිදහිත්වා ආවිඤ්ජනරජ්ජුයං කුඤ්චිකමුද්දිකං බන්ධිත්වා තත්ථෙව මහන්තං මණික්ඛන්ධං ඨපෙසි. අනාගතෙ දලිද්දරාජානො ඉමං මණිං ගහෙත්වා ධාතූනං සක්කාරං කරොන්තූති අක්ඛරානි ඡින්දාපෙසි, සක්කො දෙවරාජා විස්සකම්මං[2] ආමන්තෙත්වා තාත අජාතසත්තුනා ධාතුනිධානං කතං එත්ථ ආරක්ඛං පට්ඨපෙහීති පහිණි සො ආගන්ත්වා වාළසංඝාටයන්තං යොජෙසි කට්ඨරූපකානි තස්මිං ධාතුගබ්භෙ ඵලිකවණ්ණඛග්ගෙ ගහෙත්වා වාතසදිසෙන වෙගෙන අනුපරියන්තං යන්තං යොජෙත්වා එකාය එව ආණියා බන්ධිත්වා සමන්තතො ගිඤ්ජකාවසථාකාරෙන සිලාපරික්ඛෙපං කාරෙත්වා උපරි එකාය පිදහිත්වා පංසුං පක්ඛිපිත්වා භූමිං සමං කත්වා තස්ස උපරි පාසාණථූපං පතිට්ඨපෙසි.

එවං නිට්ඨිතෙ ධාතුනිධානෙ යාවතායුකං ඨත්වා ථෙරොපි පරිනිබ්බුතො රාජාපි යථාකම්මං ගතො තෙපි මනුස්සා කාලකතා.[3]

අපරභාගෙ පියදාසො නාම කුමාරො ඡත්තං උස්සාපෙත්වා අසොකො නාම ධම්මරාජා හුත්වා තා ධාතුයො ගහෙත්වා ජම්බුදීපෙ විත්ථාරිකා අකාසි.

කථං? සො නිග්‍රොධසාමණෙරං නිස්සාය සාසනෙ ලද්ධපසාදො චතුරාසීතිවිහාරසහස්සානි කාරෙත්වා භික්ඛුසංඝං පුච්ඡි, භන්තෙ මයා චතුරාසීතිවිහාරසහස්සානි කාරිතානි ධාතුයො කුතො ලභිස්සාමීති, මහාරාජ ධාතුනිධානං නාම අත්ථීති සුණොම න පන පඤ්ඤායති අසුකට්ඨානෙති රාජා රාජගහෙ චෙතියං භින්දාපෙත්වා ධාතුං අපස්සන්තො පටිපාකතිකං කාරෙත්වා භික්ඛූ භික්ඛුණියො උපාසකඋපාසිකායොති චතස්සො පරිසා ගහෙත්වා වෙසාලිං ගතො තත්‍රාපි අලභිත්වා කපිලවත්ථුං තත්‍රාපි අලභිත්වා රාමගාමං ගතො රාමගාමෙ නාගා චෙතියං භින්දිතුං න අදංසු චෙතියෙ නිපතිතකුද්දාලො ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හොති එවං තත්‍රාපි අලභිත්වා අල්ලකප්පං වෙඨදීපං පාවං කුසිනාරංති සබ්බත්ථ චෙතියානි භින්දිත්වා ධාතුඅලභිත්වා ච පටිපාකතිකානි කත්වා පුන රාජගහං ගන්ත්වා චතස්සො පරිසා සන්නිපාතෙත්වා අත්ථි කෙනචි

1. ම. අඩ්ඪච්ඡක්කානි.   2. ම. විසුකම්මං.   3. ම. කාලංගතා.

සුතපුබ්බං අසුකට්ඨානෙ නාම ධාතුනිධානන්ති. පුච්ඡි තත්ථෙකො වීසං වස්සසතිකො ථෙරො අසුකට්ඨානෙ ධාතුනිධානන්ති න ජානාමි මය්හං පන පිතා මහාථෙරො මං සත්තවස්සකාලෙ මාලාචඞ්ගොටකං ගාහාපෙත්වා එහි සාමණෙර අසුකගච්ඡන්තරෙ පාසාණථූපො අත්ථි තත්‍ර ගච්ඡාමාති ගන්ත්වා පූජෙත්වා ඉමං ඨානං උපධාරෙතුං වට්ටති සාමණෙරාති ආහ. අහං එත්තකං ජානාමි මහාරාජාති ආහ. රාජා තදෙව ඨානන්ති වත්වා ගච්ඡෙ හරාපෙත්වා පාසාණථූපඤ්ච පංසුඤ්ච අපනෙත්වා, හෙට්ඨා සුධාභූමිං අද්දස තතො සුධා ච ඉට්ඨකායො ච හරාපෙත්වා අනුපුබ්බෙන පරිවෙණං ඔරුය්හ සත්තරතනවාලිකං අසිහත්ථානි ච කට්ඨරූපකානි සම්පරිවත්තන්තානි අද්දස. සො යක්ඛදාසකෙ පක්කොසාපෙත්වා බලිකම්මං කාරෙත්වාපි නෙව අන්තං න කොටිං පස්සන්තො දෙවතා නමස්සමානො. ධාතුයො ගහෙත්වා චතුරාසීතියා විහාරසහස්සෙසු නිදහිත්වා සක්කාරං කරොමි මා මෙ දෙවතා අන්තරායං කරොන්තූති ආහ. සක්කො දෙවරාජා චාරිකං චරන්තො තං දිස්වා විස්සකම්මං ආමන්තෙත්වා තාත අසොකො ධම්මරාජා ධාතුයො නීහරිස්සාමීති පරිවෙණං ඔතිණ්ණො ගන්ත්වා කට්ඨරූපකානි හාරෙහීති සො පංචචූළගාමදාරකො විය ගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතො ධනුහත්ථො ඨත්වා හරාමි මහාරාජාති ආහ හර තාතාති සරං ගහෙත්වා සන්ධිම්හියෙව විජ්ඣි සබ්බං විප්පකිරියිත්ථ. අථ රාජා ආවිඤ්ඡනෙ බද්ධකුඤ්චිකමුද්දිකං ගණ්හි මණික්ඛන්ධං පස්සි අනාගතෙ දලිද්දරාජානො ඉමං මණිං ගහෙත්වා ධාතූනං සක්කාරං කරොන්තූති පුන අක්ඛරානි දිස්වා කුජ්ඣිත්වා මාදිසං නාම රාජානං දලිද්දරාජාති වත්තුං අයුත්තන්ති පුනප්පුන ඝට්ටෙත්වා ද්වාරං විවරිත්වා අන්තො ගෙහං පවිට්ඨො අට්ඨාරස වස්සාධිකානං ද්වින්නං වස්සසතානං උපරි ආරොපිතා දීපා තථෙව පජ්ජලන්ති නීලුප්පලපුප්ඵානි තංඛණං ආහරිත්වා ආරොපිතානි විය පුප්ඵසන්ථාරො තංඛණං සන්ථතො විය ගන්ධා තං මුහුත්තං පිසිත්වා ඨපිතා විය රාජා සුවණ්ණපට්ටං ගහෙත්වා අනාගතෙ පියදසො නාම කුමාරො ඡත්තං උස්සාපෙත්වා අසොකො නාම ධම්මරාජා භවිස්සති සො ඉමා ධාතුයො විත්ථාරිකා කරිස්සතීති වාචෙත්වා දිට්ඨො භො අහං මය්හං අය්‍යෙන මහාකස්සපත්ථෙරෙනාති වත්වා වාමහත්ථං ආභුජිත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන අප්පොඨෙසි සො තස්මිං ඨානෙ පරිචරණකධාතුමත්තමෙව ඨපෙත්වා සෙසධාතුයො සබ්බා ගහෙත්වා ධාතුගෙහං පුබ්බෙ පිහිත නයෙනෙව පිදහිත්වා සබ්බං යථාපකතියාව කත්වා උපරි පාසාණචෙතියං පතිට්ඨාපෙත්වා චතුරාසීතියා විහාරසහස්සෙසු ධාතුයො පතිට්ඨාපෙත්වා මහාථෙරෙ වන්දිත්වා පුච්ඡි, දායාදොම්හි භන්තෙ බුද්ධසාසනෙති කිස්ස දායාදො ත්වං මහාරාජ බාහිරකො ත්වං සාසනස්සාති, භන්තෙ ඡන්නවුතිකොටිධනං විස්සජ්ජෙත්වා චතුරාසීති විහාරසහස්සානි කාරෙත්වා අහං න දායාදො අඤ්ඤො කො දායාදොති පච්චයදායකො නාම ත්වං මහාරාජ යො පන අත්තනො පුත්තං ච ධීතරං ච පබ්බාජෙති අයං සාසනෙ දායාදො නාමාති. සො පුත්තඤ්ච ධීතරඤ්ච පබ්බාජෙසි අථ නං ථෙරා ආහංසු ඉදානි මහාරාජ සාසනෙ දායාදොසීති

"එවමෙතං භූතපුබ්බ" න්ති එවමෙතං අතීතෙ ධාතුනිධානම්පි ජම්බුදීපතලෙ භූතපුබ්බන්ති තතිය සඞ්ගීතිකාරාපි ඉමං පදං ඨපයිංසු, "අට්ඨ දොණං චක්ඛුමතො සරීර" න්ති. ආදි ගාථායො පන තම්බපණ්ණිථෙරෙහි වුත්තාති.

මහාපරිනිබ්බාණ සුත්තවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

—